

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ

ΠΑΝΚΟΣΜΙΟΣ

ΕΥΤΟΒΙΑ

Τόμος Α

1911

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΡΑΤΟΥΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Γεν. αριθ. ~~170~~
Κατηγορία ΙΕ'
Είδ. αριθ. 5

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Αριθ. 11,14

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Π.Ε.Κ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Αριθ. 11/2143

ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΕΝ ΤΩΙ ΕΘΝΙΚΩΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΙ

ΠΑΚΓΟΣΜΙΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

338

Μετά εισαγωγῆς εἰς τὰς ἱστορικὰς ἐν γένει μελέτας

ΤΟΜΟΙ ΔΕΚΑ

«Τοὶ περὶ τὰ καθόλου καλῶς
διαγνόντες ἐμελλον καὶ περὶ
τὰ κατὰ μέρος οἷα ἐντὶ κα-
λῶς ὀφείσθαι».

ΑΡΧΥΤΑΣ ΠΑΡ' ΙΑΜΒΛΙΚΟΙ

ΤΟΜΟΣ Δ΄.

ΤΥΠΟΙΣ
ΑΝΩΝΥΜΟΤ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΗΩΣ»
(Ι. ΧΑΤΖΗ ΓΩΡΓΗΝΟΥ)
ΚΟΛΟΚΤΝΘΟΣ 2
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ
ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ
ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΝΕΟΤΗΤΑ
ΤΗΝ ΕΝΣΑΡΚΟΥΣΑΝ ΤΑΣ ΕΛΠΙΔΑΣ
ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ
ΚΑΙ ΙΔΙΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ
ΣΟΥΔΑΝ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ ΕΛΛΗΝΑΣ
ΚΑΙ ΤΑΣ ΜΕΓΑΛΟΝΗΣΟΥΣ
ΚΡΗΤΗΝ ΚΑΙ ΚΥΠΡΟΝ
ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ Ο ΤΟΜΟΣ ΟΥΤΟΣ

Ο ΕΚΔΟΤΗΣ

ἐλατήρια τὰ ἐξωθούνητα τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς διαφόρους αὐτοῦ πράξεις ὡς κάτοπτρον ἐμφανίζονται ἐν τῷ ἱστορικῷ βίῳ ἐκάστου ἔθνους. Ὁ μελετητὴς λοιπὸν τῆς Παγκοσμίου Ἱστορίας δὲν γνωρίζει μόνον ἑαυτὸν καὶ τὸ ἔθνος εἰς ὃ ἀνήκει, ἀλλ' εἰσδύει εἰς τὴν ψυχὴν ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρώπου γένους.

Ἐπιθυμούντες λοιπὸν νὰ πληρώσωμεν τὴν ὑπάρχουσαν παρ' ἡμῖν ἔλλειψιν Παγκοσμίου Ἱστορίας ἀνελάβομεν τὸ βαρὺ ἔργον τῆς ἐκδόσεως ἀφ' ἐνὸς μὲν ἵνα ἐξυπηρετήσωμεν τὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ ἔθνους μας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν σεβαστὸν ἡμῶν Καθηγητὴν τὸν ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν ἐργασθέντα ἵνα προαγάγῃ τὰς ἱστορικὰς ἐν Ἑλλάδι σπουδὰς καὶ μελέτας.

Υ. Γ. Αἱ παρεμβληθεῖσαι εἰκόνες ἐτέθησαν ὑπ' εὐθύνην καὶ κατ' ἐκλογὴν τοῦ ἐκδότου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 4 Ἀπριλίου 1929

Ο ΕΚΔΟΤΗΣ

Ι ΧΑΤΖΗ Γ. ΩΡΗΝΟΥ

ΔΙΔΑΚΤΩΡ ΤΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗΣ
ΤΕΩΣ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.		σελ.
Ἀφιέρωσις	3	6. Ἀμμωνῖται, Ἀμορραῖοι, Ἰεβουσαῖοι, καὶ Χετταῖοι	44
Πρόλογος Ἐκδότου	5	Αἱ πόλεις τῆς Συρίας. Τὸ κράτος τῆς Δαμασκοῦ	44
Περιεχόμενα	7	Τὸ Ἀρμενικὸν ὄροπέδιον. Ἀρμένιοι καὶ Ἀλαρόδιοι (Ὀυράτου)	46
Ἱστορία τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν λαῶν.	9	Ἄριοι Λαοὶ	
Α' Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Φοινίκης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Περσῶν καταλύσεως τῆς ἀρχαίας Φοινικῆς συμπολιτείας.	9	Τὸ Ἰρανικὸν ὄροπέδιον Ἰνδικῆ	50
1. Φοίνικες	9	Οἱ Ἄριοι τῆς Ἰνδικῆς	52
Ὁ πνευματικὸς βίος τῶν Φοινίκων	13	Γραμματεία ἢ Φιλολογία Ἰνδικῆ	59
Τὸ Φοινικικὸν ἀλφάβητον ἐν Ἑλλάδι	15	Οἱ ἀρχαιοτάτοι Ἰρανικοὶ λαοὶ	
Στοιχεῖα Φοινικικὰ ἐν τῇ γλώσσῃ τῇ Ἑλληνικῇ	15	Τὸ ἀρχαῖον Βακτρικὸν κράτος	60
Φοινίκης πολιτεύματα	17	Τὰ ἀρχαιοτάτα Ἰρανικὰ κράτη τῆς Βακτρικῆς καὶ τῆς Μηδίας	64
Φοινικικαὶ ἀποικιακαὶ αὐτοπόλεις.	21	Στρατεία ἐπὶ τὴν Βαβυλωνίαν, κατάλυσις τοῦ Βαβυλωνιακοῦ κράτους	77
Ἡ Καρχηδῶν καὶ τὸ κράτος αὐτῆς	23	Ὁ Καμβύσης	86
Ἡ Μελίτη	26	Στρατεία ἐπὶ τὴν Αἰθιοπίαν καὶ ἐπὶ τὸ Ἀμμωνιον (δασιν Σιβᾶ).	89
Ἱστορία τῆς Φοινίκης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς Περσικῆς κυριαρχίας	26	Ὁ χαρακτὴρ τοῦ Καμβύσου	99
Ἡ Φοινίκη ὑπὸ τὴν Περσικὴν κυριαρχίαν.	35	Τὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καμβύσου μέχρι τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Δαρείου Α'	100
Ἡ καθόλου ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ θέσις τῶν Φοινίκων καὶ ἡ ταύτης σπουδαιότης. Ἡ τῶν Φοινίκων θέσις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου.	36	Τὰ κεδνά ἔργα τῆς τοῦ Δαρείου Α' Βασιλείας	106
2. Φιλισταῖοι.—	38	Ἡ εἰς Εὐρώπην μετάβασις καὶ ἐπὶ Σκύθας στρατεία	108
Καταγωγὴ	38	Ὁ Δαρεῖος καὶ οἱ Ἰουδαῖοι	117
Ἡ Φιλισταϊκὴ συμπολιτεία	40	Ἡ διοικητικὴ ὀργάνωσις τοῦ κράτους ἐπὶ τοῦ Δαρείου	119
Πόλεμος Φιλισταίων καὶ Ἑβραίων	40	Ἡ ὅλη στρατιωτικὴ διοίκησις τοῦ Περσικοῦ κράτους	120
3. Οἱ Μωαβῖται	42	Τὸ ἑλληνικὸν κράτος τῆς Βακτρικῆς	138
4. Ἐδώμ. (Ἰδουμαία), Ἐδωμίται (Ἰδουμαῖοι)	43		
5. Ἀραβες (Ἰσμαηλίται)	43		

	σελ.		σελ.
Τὸ Παρθικὸν κράτος τῆς Ἀριανῆς	140	Ἑλληνες Φρύγες καὶ Ἀρμένιοι	225
Τὸ κράτος τῶν Σασσανιδῶν	143	Αἱ ἄλλαι Ἑλληνοπελασγικαὶ γλώσσαι	227
Περὶ λαῶν ἀσιατικῶν μὴ ἀρίων καὶ μὴ σημιτικῶν	147	Τρῶες	231
Σκύθαι	147	Λύκιοι	234
Τουράν ἢ Τοῦρκοι	150	Ἀμαζόνες	237
Ποντικὴ Σκυθία τῶν ἱστορικῶν χρόνων	156	Γαμέρ (ἢ Γομέρ) Καμρί, Κιμμέριοι	238
Σκύθαι οἱ ἐν Ἀσία	157	Τὰ ἐκ τῶν σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν ὀνόματα	239
Κράτη Μέσης καὶ Ἀνατολ. Ἀσίας	164	Τὰ ἐκ τῆς Λατινικῆς γλώσσης ὀνόματα	239
Α' Θιβέτ καὶ Θιβετανοὶ	166	Ὄνόματα Ἑλλήνων ἐκ τῶν Αἰγυπτιακῶν μνημείων γνωστά. α' Οὐνιμ	242
Τὸ Θιβέτ καὶ οἱ Ἰσηδόρες	167	β' Κάφτι ἢ (Κέφτι), Καφτιρ	243
Σίνοι καὶ Σῆρες. Σινική καὶ Σιρική	167	Κρέ(θ)οι καὶ Πλέτ(θ)οι	249
Ἡ τοῦ Κομφουκιου διδασκαλία	176	Δαναοὶ	251
Ἡ Θρησκεία τῶν Σινῶν	177	Ἄλλοι λαοὶ	252
Γραφὴ καὶ Γραμματεία Σινική	178	Χετταῖοι (Χάττοι, Κήτειοι, Χατάονες)	253
Κορέα	181	Κατάονες καὶ Καταονία	259
ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ		α' Τὰ τῶν Κιλικίων	260
Ἑλληνικὸς κόσμος. Εἰσαγωγή.		β' Γεῦκροι	262
Τὰ συστατικὰ τῆς ἱστορικῆς ἰδιοφυΐας τῶν λαῶν κεφάλαια.		Δ' Ὁ Πελασγικὸς Πολιτισμὸς	270
Α'. Ὁ περιβάλλων τὴν ζωὴν καὶ τὸν βίον τοῦ Ἑλλήνος φυσικὸς κόσμος.	183	Περίοδος τοῦ χαλκοῦ ἢ τοῦ ὄρει-χάλκου καὶ τοῦ σιδήρου	277
Ὁ φυσικὸς καὶ γεωγραφικὸς σχηματισμὸς τῆς Ἑλλάδος.	187	Τελχίνες	280
Β' Ἡ ἐξ ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως ἰδιοφυΐας γένεσις καὶ ἀνάπτυξις τῶν Ἑλλήνων τοῦ γένους. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα.	189	Ὁ παναρχαῖος πολιτισμὸς τῆς Κρήτης	282
Γ' Ἡ προϊστορικὴ Ἑλλὰς	191	Ἡ ἀρχαιοτάτη τέχνη ἐν Κρήτῃ	284
α' Τὰ ἐκ τῆς συγκρίσεως γλωσσῶν, τῆς συγκριτικῆς δηλονότι γλωσσολογίας ἐξαγόμενα περὶ τῆς προϊστορικῆς Ἑλλάδος, συμπεράσματα καὶ εἰκασταί.	191	Ε' Ἡ θρησκεία τῶν Θερακοπελασγῶν	
Ἱταλοπελασγοὶ καὶ Ἑλληνοπελασγοὶ	197	Ζεὺς Σιράτιος ἢ Ἄρης Ποντικὸς	295
α' Ἰλλυριοὶ	200	Λάβρος	297
β' Θραῖκες	201	Λάβρος καὶ Λεβύρινθος	298
Οἱ Φρύγες	217	Λάβαρον	299
Ἑλληνες καὶ Ἀρμένιοι	219	Ἡ Θερακοπελασγικὴ μεγάλη μήτηρ τῶν Θεῶν.	300
		Ἀπολλων	302
		Ἀμαζόνες (ἢ Ἀμαζονίδες)	308
		Ζ' Ἀχαιοὶ καὶ Ἑλληνες	
		α' Ἀχαιοὶ	316
		β' Ἑλληνες	320
		Ὁ Πελασγικὸς καὶ ὁ Ἀχαικὸς κόσμος ἐν συγκρίσει πρὸς ἀλλήλους	322
		Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος	323
		Ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος καὶ τὰ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα τῆς Αἰγύπτου	324
		Ἡ ἰδέα τοῦ Τρωικοῦ πολέμου καὶ ἡ Ρώμη	330
		Ἰδέα τοῦ Τρωικοῦ πολέμου ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κόσμῳ ἐν τοῖς μεθ' Ὀμηρον χρόνοις.	332
		Ἡ Τρωϊκὴ Ρώμη καὶ ἡ ἀντίθεσις αὐτῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα.	335

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΛΑΩΝ

Δ'. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΦΟΙΝΙΚΗΣ

ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ὑπὸ Περσῶν καταλύσεως τῆς ἀρχαίας Φοινικικῆς συμπολιτείας.

Ι. Φοίνικες.

Μετὰ τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ λαὸς σημιτικὸς σημαντικώτατος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ εἶναι ὁ τῶν Φοινίκων τῶν οἰκούντων ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ἐν τῇ στενῇ Συριακῇ παραλίᾳ τῇ ἐκτεινομένῃ μεταξὺ τῆς παραλίας τῆς βορείου Συρίας καὶ τῆς παραλίας τῆς Παλαιστίνης, ἐντεῦθεν τοῦ ὄρους Λιβάνου, ἔτι δὲ ἐν τῷ μεταξὺ Λιβάνου καὶ Ἀντιλιβάνου βαθυπέδῳ, οὗ ὀπισθεν ἡ Κοίλη καλουμένη Συρία, ἧς νοτιώτερον ἐξετείνεται ἡ τῶν Φιλισταιῶν χώρα (1). Νεώτεροι ἐρευνῆται τῆς μὲν Φοινίκης τὸ

(1) Ἡ Φοινίκη καλεῖται ἐν τῇ Ἱερᾷ Γραφῇ *Χαναάν*, καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο θεωρεῖται μετάφρασις τοῦ ὀνόματος Φοινίκη. Ὑπάρχει δὲ ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ Ἑλληνιστικῇ περιόδῳ ὁ τύπος *Χνά* θεωρούμενος ὡς τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τῆς Φοινίκης. Παρὰ τῷ Χοιροβοσκῷ δὲ *Χνάς* ὁ Ἀγῆνωρ τῆς Φοινίκης. Ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τούτου (*Χνάς*) προήλθε τὸ παρ' Ἑλλήσι *Ἀγῆνωρ* λαβὸν τὸν τύπον τοῦτον ἕνεκα τοῦ

ὄνομα εὐρίσκουσιν ἐν τῷ *Φένχον* τῶν Αἰγυπτιακῶν ἐπιγραφῶν, τοῦ δὲ τῶν Φοινίκων ἔθνους ἐν τῷ *Κάφι* ἢ *Κέφι* τῶν αὐτῶν ἐπιγραφῶν (1). Περὶ δὲ τῆς πρώτης κοιτίδος τοῦ λαοῦ τούτου, οὗ ἡ Σημιτικὴ καταγωγὴ ἐκ τῶν σωζομένων ἐτι λειψάνων τῆς γλώσσης αὐτοῦ σαφῶς καὶ ἀναμφηρίστως μαρτυρεῖται (2), ἔχομεν ἤδη ἐκ τῆς ἀρχαιότητος τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου (Α 1) ὅτι ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀφίκετο εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. «Τούτους γὰρ ἀπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς καλεομένης θαλάσσης ἀπικομένους ἐπὶ τήνδε τὴν θάλασσαν καὶ οἰκῆσαντας τοῦτον τὸν χώρον, τὸν καὶ νῦν οἰκέουσιν», Ἐρυθρᾶς θαλάσσης νοουμένης παρ' Ἡροδότῳ οὐχὶ τῆς νῦν οὕτω καλουμένης μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Ἀραβίας, ἣν ὁ Ἡρόδοτος καλεῖ *Ἀράβιον κόλπον*, ἀλλὰ τοῦ νῦν Περσικοῦ κόλπου (3). Ἡ μετοίκησης αὕτη τῶν Φοινίκων ὑποτίθεται ὅτι ἐγένετο περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τρίτης π. Χ. χιλιετηρίδος, ἀφ' οὗ χρόνου δηλονότι μνημονεύοντες οἱ Φοίνικες ὡς λαὸς οἰκῶν ἐν Συρίᾳ.

τοῦ ἀκριφῶς ἑλληνικοῦ ὀνόματος τοῦ Ἑλλήνος ἤρωος Ἀγήνορος τοῦ Ἐκβάσου. Τὸ *χνᾶ* ὡς ὄνομα φυτοῦ (τῆς *Κύπρου*) παράγοντος βαφῆν, ἐν τῇ Ἀραβικῇ ἐγένετο *χνάου*, συγχωνευθὲν δὲ καὶ μετὰ τοῦ ἄρθρου *αλ* ἐγένετο *αλχάνου*, ἐντεῦθεν δὲ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις ἐγένετο ὡς ὄρος ἐπιστημονικὸς *αλχαννα* καὶ *αλκαννα* (*alcanna*, *alcannopide*=ἀλκαννοειδής), ἐν δὲ τῇ τουρκικῇ ἀποβληθέντος τοῦ ἄρθρου ἐγένετο *κηνά*=κύπρος (χρησιμεύουσα ἰδίως εἰς βαφῆν ὀνύχων τῶν γυναικῶν, ἐξ οὗ καὶ κηνὰ κιδῆσι=νύξ, καθ' ἣν κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ γάμου βάπτονται οἱ ὄνυχες τῆς νύμφης). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν Φοινίξ θεωρεῖται ἡ Ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ *χνᾶ*. Δυσκολία μόνον ὑπάρχει ἐν τῷ Λατινικῷ τύπῳ *Roenus* (*punicus*)=Φοῖνιξ. Ἄλλ' ἡ δυσκολία αὕτη αἰρεται ὅταν ὡς πρωτογενὴ τύπον τοῦ ὀνόματος λάβωμεν τὸ *φοινός* (τὸ πλημμελῶς συναπτόμενον πρὸς τὸ φόνος).

(1) Ἐν τῷ περιφῶ Κανωβίῳ ψηφίσματι τὸ ἐν τῷ Αἰγυπτιακῷ κειμένῳ *Κάφι* ἀποδίδεται ἐν τῷ ἑλληνικῷ κειμένῳ διὰ τοῦ Φοίνικες (ἴδε περὶ τούτου τὸν ἐμὸν πρόλογον εἰς τὴν Ἱστορίαν Παπαρηγοπούλου).

(2) Ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Ἐθνῶν, τῷ 10 κεφαλαίῳ τῆς *Γενέσεως*, ὁ Χαναάν ὑπάγεται οὐχὶ εἰς τὸν οἶκον Σήμ, ἀλλ' εἰς τὸν οἶκον Χάμ καὶ Χούς. Ἐντεῦθεν ὁ Ῥενάν λαβὼν ἀφορμὴν ἐξήνεγκε τὴν γνώμην ὅτι οἱ Φοίνικες δὲν ἦσαν Σημιτικὸς λαὸς ἀρχῆθεν, ἀλλ' ὅτι ἐγένοντο Σημίται εὐρισκόμενοι ἐν μέσῳ Σημιτικῶν λαῶν. Ἄλλοι ἐρευνῶνται προέβησαν εἰς τὴν ὑπόθεσιν δύο περιόδων Σημιτικῶν καὶ τὴν ἀρχαιότεραν ἐκάλεσαν πρωτοσημιτικὴν ἢ Χουσιτικὴν. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἱστορίᾳ δὲν ἔχει πολλὴν σπουδαιότητα. Εἶναι γεγονός ἀποδεδειγμένον ὅτι οἱ Φοίνικες ἦσαν λαὸς σημιτικῆν λαλοῦντες γλώσσαν καὶ κατὰ τοῦτο συγγενεῖς τὴν γλώσσαν πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ὧν ἡ γλώσσα ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἡσαίου καλεῖται Χαναανικὴ ἢ Φοινικικὴ.

(3) Τὸ ὅτι Περσικὸς κόλπος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Ἐρυθρὰ θάλασσα ἐξηγεῖται ἐκ τούτου ὅτι τοῦ τῆς πρὸς νότον ἐκτάσεως τῆς Ἀραβικῆς χερσονήσου μεγάλου μήκους ἀγνωστομένου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, αἱ δύο τὴν Ἀραβικὴν χερσόνησον ἀπ' ἀνατολῶν καὶ ἀπὸ δυσμῶν περιβρέχουσαι θάλασσαι ἐθεωροῦντο ἀπ' εὐθείας συναπτόμεναι πρὸς ἀλλήλας ἄνευ πορθμοῦ μεταξὺ καὶ μίαν ἀποτελοῦσαι θάλασσαν συνεχῆ.

Τὰ ὀνόματα Φοίνικες καὶ Φοινίκη, ἅτινα ὑπὸ τοιοῦτον τύπον δὲν ἀπαντῶσιν οὔτε ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς οὔτε ἐν τοῖς Ἀσσυροβαβυλωνιακοῖς μνημείοις, εἰσι γνωστὰ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γραμματεῖᾳ τὸ πρῶτον ἀπὸ τοῦ ποιητοῦ τῆς Ὀδυσσεΐας, οὐχὶ καὶ ἀπὸ τοῦ τῆς Ἰλιάδος. Παρὰ τῷ ποιητῇ τῆς Ἰλιάδος οἱ Φοίνικες λέγονται ἀπλῶς *Σιδόνιοι* (Ἰλ. Ζ στ. 289—90 ἔργα γυναικῶν Σιδονίων τὰς αὐτὰς Ἀλέξανδρος θεοειδὴς ἤγαγε Σιδονίηθεν). Τοῦναντίον δὲ παρὰ τῷ ποιητῇ τῆς Ὀδυσσεΐας ἐπανελημένος γίνεται λόγος περὶ Φοινίκων καὶ «πολυπαίπαλων» Φοινίκων (Ὀδ. 0.415) «Ἐνθα δὲ Φοίνικες ναυσίκλυτοι ἤλυθον ἄνδρες» καὶ 419 «Τὴν δ' ἄρα Φοίνικες πολυπαίπαλοι» (Ναυσίκλυτος=περὶ τὸ ναυτικὸν πεφημισμένος. Πολυπαίπαλος=λίαν πανούργος). Ἐν Ὀδυσσεΐᾳ δὲ τὸ ὄνομα τῆς Φοινίκης μνημονεύεται ὁμοῦ μετὰ τοῦ τῆς Κύπρου καὶ Αἰγυπτίων καὶ Αἰθιοπῶν (Ὀδ. Δ—83 «Κύπρον Φοινίκην τε καὶ Αἰγυπτίους ἔπαληθείς»). (1) Μνημονεύονται δὲ μετὰ τὸ ὄνομα Φοίνικες καὶ Σιδόνιοι καὶ μετὰ τούτους οἱ ὑποτιθέμενοι ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἀραβίας Ἐρεμβοὶ καὶ οἱ Λίβυες.

Μετὰ τῆς Σιδόνος ἠνώθησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν ταύτης αἱ πόλεις Βηρυτὸς (Berout), Βύβλος (Gebal), Σαρπητά, Τύρος, ἡ νησιωτικὴ πόλις Ἀραδος καὶ ἡ ἀπέναντι ταύτης ἐπὶ τῆς παραλίας Ἀντάραδος, Ἀκκων, Τρίπολις (ταύτης τὸ Φοινικὸν ὄνομα εἶναι ἄγνωστον) καὶ ἄλλαι τινὲς ἤττον ὀνομασταὶ πόλεις καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ἡ Φοινικικὴ συμπολιτεία. Κατ' ἀρχὰς ἡ περιοχὴ τῶν πόλεων τούτων ἐξετείνετο καὶ εἰς τὴν μεσόγειον χώραν ἄλλ' ὅτε αἱ δέκα φυλαὶ τοῦ Ἰσραὴλ κατέλαβον πᾶσαν σχεδὸν τὴν μέχρι Λιβάνου ἐνδοθεν χώραν καὶ ἐδόθησαν ἄλλαι εἰς τὸν ποιμενικὸν καὶ ἄλλαι εἰς τὸν γεωργικὸν βίον, ἤλυθον εἰς ἐπιφῆν καὶ σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Φοίνικας καὶ ἐνιαχοῦ μὲν ᾤκουν ὁμοῦ Ἰσραηλίται καὶ Φοίνικες ἢ Χανααῖοι, ἀλλαχοῦ δὲ οὗτοι περιορίσθησαν εἰς τὴν παρὰ τὴν θάλασσαν στενὴν ταινίαν γῆς καὶ ἐδόθησαν, ἐνεκα τῆς τοιαύτης φύσεως τῆς ὑπ' αὐτῶν οἰκουμένης χώρας, εἰς τὸν βίον τῆς θαλάσσης, τὴν θαλασσοπλοΐαν, τοὺς μακροὺς πλοῦς, τὴν ἐμπορίαν, ἧς χάριν ἴδρυσαν καὶ πολλοὺς ἀνὰ τὴν Μεσόγειον, ἐν μέρει δὲ καὶ ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον, ναυτικούς καὶ ἐμπορικοὺς σταθμούς, ὧν τινες προήχθησαν εἰς ἀποικιακὰς πόλεις. Πρωϊμώτατα οἱ Φοίνικες ἴδρυσαν τοιαύτας ἀποικίας ἐν τῇ ἐγγύτατῃ τῇ χώρᾳ αὐτῶν κειμένη μεγάλη Κύπρῳ, ἐνθα βραδύτερον ἤλυθον εἰς συνάφειαν πρὸς τὰς αὐτόθι ἐγκατασταθείσας ἑλληνικὰς ἀποικίας. Μετὰ τὴν Κύπρον καὶ τὴν Ρόδον ὑπέκλυψαν εἰς τὴν ἐμπορικὴν, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὴν ἀποικιακὴν καὶ πολιτικὴν αὐτῶν ὄσπην καὶ ἄλλαι τινὲς νῆσοι τοῦ Αἰγαίου. Πιθανῶς δὲ ἡ ναυτικὴ καὶ ἐμπορικὴ ὄσπη καὶ ἐνέργεια αὐτῶν ἐξετάθη ἐν ἀρχαιότατοις

(1) Φοινίκη ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς *Σιδόνιους* καλοῦνται ἐνταῦθα αἱ πλὴν τῆς Σιδῶνος τὴν Φοινίην ἀποτελοῦσι πόλεις. Καθόλου δὲ παρὰ τῷ ποιητῇ τῆς Ὀδυσσεΐας δὲν ὑπάρχει ἐτι ἀκριβὴς γεωγραφικὴ συνάφεια τῆς Φοινίκης πρὸς τὰς μετὰ ταύτης συνεχόμενας χώρας, διὸ καὶ οἱ *Σιδόνιοι* τάσσονται μετὰ τοὺς Αἰθιοπας, συναπτόμενους τοῖς Αἰγυπτίοις.

χρόνοις καὶ μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ μέχρι τοῦ Εὐξεινίου πόντου ἄλλ' ἢ ταχεῖα αὐξήσεις καὶ ἐξάνθησις τῶν κατὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου ἐλληνικῶν πόλεων, ἰδίως δὲ τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν, ἔζηκε τέρμα εἰς τὴν κατὰ τὰς εἰρημένας θαλάσσας ἐπέκτασιν τῆς ἐνεργείας αὐτῶν, ὅπως καὶ ἡ ἐν Κρήτῃ αὐξήσις τῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκόλυσε τὴν ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ νήσῳ ἐγκατάστασιν αὐτῶν. Οὕτω δὲ τῶν Φοινίκων ἡ κατὰ θάλασσαν ἐνεργεῖα ἐστράφη πρὸς δυσμὰς. Καὶ ἐν Αἰγύπτῳ μὲν ἐνεκα τῆς ἐνταῦθα πρωϊμοτάτης ἀναπτύξεως ἰσχυρᾶς ἐντοπίας πολιτικῆς δυνάμεως δὲν ἠδύναντο νὰ ἰδρῶσιν ἀποικίας, ἀλλὰ μόνον ζωηρὰς ἐμπορικὰς σχέσεις πρὸς τὴν χώραν ταύτην ἠδυνήθησαν νὰ συνάψωσιν. Ἄλλ' ἔξω τῆς Αἰγύπτου ἐν ταῖς δυτικῶς τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ Ἀντλαντικοῦ ἐκτεινομέναις βορείαις παραλιαῖς τῆς Ἀφρικῆς, ἰδίως ἐν τῇ νῦν Τυνησίᾳ καὶ ταῖς παρακειμέναις ταύτῃ χώραις, ἴδρυσαν πολυαἰθίμους ἀποικίας, ὧν τινες, ἰδίως ἡ Καρχηδών, ἠδῆθησαν εἰς αὐτοτελῆ μεγάλα κράτη, κέντρα νέων ἀποικιῶν Φοινικικῶν εἰς τὴν Σικελίαν, ἔνθα ἦλθον εἰς συνάφειαν καὶ σύγκρουσιν πρὸς ἀποικίας ἐλληνικὰς. Ἀπὸ Καρχηδόνος ἀποκίσθη ἡ νῆσος Μελίτη, ἡ Σαρδῶ, καὶ ἡ Κύρνος καὶ τὰ νότια παράλια τῆς Γαλατίας ὡς καὶ τὰ ἀνατολικά καὶ νότια παράλια τῆς Ἰσπανίας. Καταλαβόντες δὲ οἱ Φοῖνικες καὶ τὰς ἐκατέρωθεν ἀκτὰς τοῦ Ἡρακλείου πορθμοῦ (τοῦ Γιβραλτᾶρ) ἐξέτειναν τὴν θαλασσοπλοῖαν αὐτῶν μέχρι τῶν Κασσιτερίδων ἦτοι τῶν Βρετανικῶν νήσων, ὁπόθεν ἔφερον κασσίτερον καὶ μόλυβδον. Δὲν φαίνεται ὅμως ἀληθὲς ὅτι ἐπλευσαν καὶ μέχρι τῆς νῦν Γερμανικῆς θαλάσσης ἢ καὶ τῆς Βαλτικῆς ἔτι, κομίζοντες ἐντεῦθεν ἤλεκτρον (1). Καθόλου εἰπεῖν ἢ τῶν Φοινίκων ἐν ταῖς δυτικαῖς θαλάσσαις καὶ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ ναυσιπλοῖα καὶ ἐμπορία ἦτο εὐρυτάτη. Καὶ εἶχον μὲν οἱ Φοῖνικες καὶ πολεμικὸν ναυτικόν, ἀλλὰ τοῦτο ἐχρησιμοποιοῦτο μᾶλλον ὑπὸ τῶν μεγάλων κρατῶν Αἰγύπτου καὶ Περσίας. Μόνοι οἱ Καρχηδόνιοι εἶχον ναυτικὸν πολεμικὸν πρὸς ἰδίαν αὐτῶν χρῆσιν. Ἐχρησιμοποιοῦντο δὲ τὸ ναυτικὸν τῶν Φοινίκων καὶ πρὸς ἐπιστημονικοὺς καὶ ἐκπολιτιστικοὺς σκοποὺς, ὅπως ἐπὶ τοῦ Φαραῶ Νεχῶ τῆς Αἰγύπτου διὰ τὸν περίπλου τῆς Ἀφρικῆς (Τόμ. γ'. σ. 159) ὡς ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ὑπὸ τοῦ σοφέτου ἦτοι Κριτοῦ καὶ ἀνωτάτου ἄρχοντος (ἴδ. περὶ τὴν ἄνω) Ἄννωνος ὁ Καρχηδονικὸς στόλος (περὶ τὰ τέλη

(1) Κασσιτερίδες νῆσοι (ἀπὸ τοῦ Κασσίτερος) ἐκαλοῦντο πρότερον ἢ Βρετανία αὐτή, ἀπὸ δὲ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, οἱ ἀκριβέστερον ἐγνώσθησαν τὰ κατὰ τὴν νότιον Βρετανίαν, τὸ ὄνομα μετεβιβάσθη εἰς τὰς κατὰ τὰς νοτιοδυτικὰς παραλίας κειμένας μικρὰς τινὰς νήσους καὶ εἰς τὴν νῦν ὀνομαστὴν νῆσον Οὐάιτ (Wight, Vectis τῶν Ρωμαίων). Τὸ ἤλεκτρον ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Γερμανικῆς καὶ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης ἐφέρετο εἰς τὰς ἐλληνορωμαϊκὰς χώρας δι' ἐμπορικῆς ὁδοῦ ἀγορᾶς ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῶν εἰρημένων θαλασσῶν διὰ τῶν Γερμανικῶν καὶ τῶν Τσεχοσλοβακικῶν (Βοημικῶν καὶ Μοραβικῶν) χωρῶν καὶ τῆς Αὐστρίας εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀδρίου. Καὶ ἂν εἴη οἱ Φοῖνικες ἀπὸ Βρετανίας ἔφερον ἤλεκτρον, ἐλάμβανον αὐτὸ ἀπὸ τῶν ἀπέναντι τῆς Βρετανίας ἀκτῶν τῆς Γερμανικῆς θαλάσσης, ὅπου ἐφέρετο ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων.

τοῦ 7 ἢ τῶν 6 π. Χ. αἰῶνος;) εἰς περίπλου τῶν πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανὸν δυτικῶν παραλίων τῆς Ἀφρικῆς (2).

Οἱ Φοῖνικες ἐξεπροσώπων πάντως ἐν τῇ ἀρχαίῳ ἰσχυρῷ πολιτισμῶν καὶ ἐκπολιτιστικῆν κίνησιν καὶ ἐνεργείαν μεγάλην, ὄντες αὐτοὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἀσιατικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Δυτικῆς Ἀσίας, ἰδίως τοῦ τῶν Βαβυλωνίων καὶ τῶν Ἀσσυρίων ὡς καὶ τοῦ τῶν Αἰγυπτίων, ὧν τὰ φυσικὰ καὶ τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα ἐξήρχοντο διὰ Φοινικῆς καὶ διὰ Φοινικικῶν πλοίων ἐξαπεστέλλοντο εἰς τὰς ἄλλας χώρας (Ἡρ. Α. «Τούτους γὰρ (τοὺς Φοῖνικας) αὐτῶν ναυτιλίῃσι μακροῦσι ἐπιθέσθαι, ἀπαγινέοντας φορτῖα Αἰγύπτια καὶ Ἀσσύρια»).

Ὁ πνευματικὸς βίος τῶν Φοινίκων.—Ὁ πνευματικὸς βίος τῶν Φοινίκων, ὅστις δὲν ὑπερέβη τὰ ὅρια θρησκείας φυσιολατρικῆς καὶ λατρείας δογματικῆς μετὰ ἀνηθίων τελετῶν καὶ δὴ καὶ μετὰ ἀνθρωποθυσιῶν συνδεομένης, ἐπέδρασε ἐν ἐλαχίστῳ τινὶ μέτρῳ καὶ ἐπὶ τὸν Ἑλληνικὸν βίον μόνον ὡς πρὸς τὸ μέρος τὸ μυθολογικόν. Ὅπως παρὰ πολλοῖς τῶν Σημιτικῶν λαῶν, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Φοῖνιξι βᾶσις τῆς λατρείας ἦτο ὁ Σαβαΐσμός, ἦτοι ἡ λατρεία τῶν οὐρανίων στρατιῶν ἦτοι τῶν ἀστέρων. Ἡλιος καὶ Σελήνη μετὰ τῶν πέντε μεγάλων ἀστέρων (τῶν φαινομένων δηλονότι διὰ τῆς αἰσθήσεως μεγάλων) Ἄρεως, Ἐρμοῦ Διός, Ἀφροδίτης καὶ Κρόνου ἀπειλοῦν τὴν Σημιτικὴν ἐπτάδα τῶν Θεῶν, ὧν ὁ ὑπέρτατος (ὁ τοῦ ἡλίου) ἐκαλεῖτο Κύριος (Βῆλος ἢ κατὰ τὸν ἰδιαιτέρον Φοινικικὸν τύπον Βάαλ) ἐννοεῖται, Κύριος τοῦ Οὐρανοῦ, Βαλαμίν ἢ Βελαμίν σαμίν= οὐρανός) (1). Διὰ τῶν Φοινίκων δὲ πάντως εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν καὶ μυθικὴν ἱστορίαν ὁ Βῆλος, καὶ ἐν θηλυκῷ τύπῳ Βέλτις (κυρίως Βέλτιττα, ἐξ οὗ καὶ ὁ καθ' Ἡρόδοτον ἀσσυριακὸς τύπος Μύλιττα), καλουμένη καὶ Οὐρανία καὶ ἐντεῦθεν συγγεομένη πρὸς τὴν Ἀστάρτην, ἢ Φοινικικὴν Ἀφροδίτην, καλουμένην καὶ Οὐρανίαν (2).

(2) Τοῦ Ἄννωνος ὁ ἐν τῇ Φοινικικῇ γλώσσῃ συγγραφεὶς «Περίπλους» σώζεται μόνον ἐν τῇ κατὰ τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους γενομένη ἑλληνικῇ μεταφράσει.

(1) Ἡλιος ὡς μέγιστος ἀστὴρ (κατ' αἰσθησιν) ἦτο καὶ ὁ Κύριος τοῦ Οὐρανοῦ καὶ αὐτὸς ἰδίως ἐκαλεῖτο Βῆλος (Bel) ἀλλὰ βραδύτερον ὁ ἡλιος ἔλαβεν ἰδιότητα θεοῦ τοῦ φωτός (Σάμας θεὸς τοῦ ἡλίου παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις· σαμάς (chamas)=ἡλιος ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ· σέμς (chems) ἐν τῇ ἀραβικῇ=ἡλιος), Βῆλος δὲ ἢ Βάαλ γενικώτερον ἐκλήθη ὁ θεὸς ὁ ὑπέρτατος καὶ ἰδίως ὁ θεὸς τοῦ οὐρανοῦ (Βαλαμίν)· οὕτω δὲ ἐκαλεῖτο πιθανῶς καὶ ὁ μέγιστος τῶν πλανητῶν τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος Ζεὺς. Βελιθάν (=γηραιὸς Βῆλος) ἐκλήθη ὁ ἀστὴρ Κρόνος.

(2) Τὸ ὄνομα Ἀφροδίτη πιθανῶς εἶναι αὐτὸ τὸ φοινικικὸν ὄνομα Ἀστάρτη ἐκ τῆς γραφῆς τοῦ ὀνόματος λαβὼν τοιοῦτον τύπον παρ' Ἑλλησι. Καὶ Οὐρανία μὲν ὡς θεὰ τοῦ οὐρανοῦ εἶναι τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς. Ἀλλὰ βραδύτερον ἢ ἑλληνικῇ ἀντίληψι τῆς ἰδιότητος τῆς θεᾶς κατὰ δύο τρόπους καὶ βαθμοὺς παρήγαγε τὴν ἐξ ἠθικῆς ἀπόψεως διαίρεσιν τῆς θεότητος εἰς Ἀφροδίτην οὐρανίαν, καὶ εἰς Ἀφροδίτην τὴν πάνδημον.

Μέγα κέντρον Φοινικικῆς λατρείας καὶ μυθολογίας ἐπιδρασάσης ἐπὶ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν ἦτο ἡ Κύπρος (κληθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ φυτοῦ *κύπρου*, λέξεως Φοινικικῆς), ἐν ἣ μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων Ἕλληνες καὶ Φοίνικες κατέκουν ἐν ἰδιαιτέροις ἑκατέρα φυλὴ διαμερίσμασι τῆς νήσου. Ἐν Κύπρῳ δὲ τὸ πρῶτον διεμορφώθη ὁ περὶ Ἑλληνοφοινικικοῦ θεοῦ Ἀδωνίδος καὶ περὶ τῶν σχέσεων Ἀδωνίδος καὶ Ἀφροδίτης μῦθος (1), τοῦ νέου ἐκείνου τοῦ γεννηθέντος ἐν Πάφῳ τῆς Κύπρου, καὶ ἐκπροσωποῦντος Κυπρίας Ἑλληνοφοινικικῆς καὶ Ἀσσυριακῆς θρησκευτικῆς ποιητικῆς ἰδέας καὶ παραδόσεις καὶ ἐνοῦντος διὰ τῆς Κύπρου τὴν μυθικὴν Ἑλλάδα πρὸς τὴν Φοινικὴν, τὴν Συρίαν καὶ Ἀσσυρίαν. Ἐν Κύπρῳ δὲ καὶ ἐν Ρόδῳ συνετελέσθη καὶ ἡ συνάφεια τοῦ Ἑλληνος Ἡρακλέους πρὸς τὸν Ἡρακλῆν τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Ἀσσυρίας. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι χώραι ἑλληνικαὶ παρέχουσι μαρτύρια τῆς ἐπὶ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν ἐπιδράσεως τῆς Φοινικικῆς. Τῆς Βοιωτίας καὶ τῶν ἑπταπύλων Θηβῶν ἡ μυθικὴ ἱστορία συνδέεται οὐκ ὀλίγον μετὰ τῆς Φοινίκης διὰ τοῦ Κάδμου τοῦ ἐκ Φοινίκης ἐνεγκόντος τὰ ἀλφαιβητικὰ γράμματα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἴσως δὲ καὶ διὰ τοῦ *Μελικέρτου καὶ Μαλκάρι*. Ἐν Κυθήροις δὲ, ἔνθα σφόδρα ἐπεχωρίαζεν ἡ λατρεία τῆς Οὐρανίας (Ἀστάρτης—Ἀφροδίτης), ὑπῆρχε τὸ ἀρχαιότατον ἱερὸν τῆς θεᾶς ταύτης μετὰ τοῦ κατὰ Φοινικὸν τρόπον ὀπλισμένου ξοάνου τῆς θεᾶς (2). Καὶ τῶν Καβείρων δὲ τῶν Φοι-

(1) Ἀδωνις εἶναι λέξις Σημιτικῆ (Ἀδωνάι) σημαίνουσα Κύριος· λέγεται δὲ ἐν τῇ Π. Δ. ὁ Θεὸς Ἀδωνάι Σαβαώθ = Κύριος Σαβαώθ. Καὶ παρὰ Φοίνιξι δὲ ἐσήμαινε ἡ λέξις *Κύριος*· ἀλλὰ ὡς ἐπίθετον τοῦ Φοινικικοῦ καὶ Συριακοῦ θεοῦ *Θαμουῦ* ἢ *Ταμουῦ* τοῦ ἐκπροσωποῦντος τὴν ὑπὸ καύσωνος, τοῦ θερινοῦ καύσωνος τοῦ κυνικοῦ, καταστρεφόμενῃ γονιμότητι καὶ θαλερότητι τῆς φύσεως, ὅπως ὁ Λίνος παρ' Ἕλλησι, καὶ διὰ τοῦτο ὅπως ὁ Λίνος, ἐλατρεῦτο μετὰ θρηῶν καὶ θρηνησῶν ἄσματων. Ἀκριβῶς δὲ ὁ τέταρτος μῆν τοῦ ἔτους τοῦ ἀρχομένου παρὰ τοῖς Σημιτικοῖς λαοῖς ἀπὸ τῆς 1 Μαρτίου ὁ καθ' ἡμᾶς ἀντιστοιχῶν τῇ 15 Ἰουνίου—15 Ἰουλίου ἀφιερωμένος εἰς τὸν θεὸν τοῦτον ἐωρτάζετο μετὰ θρηῶν παρὰ τοῖς Σημιτικοῖς λαοῖς, ἐξαιρουμένων τῶν Ἑβραίων, εἰ καὶ παρ' αὐτοῖς ἔτι αἱ γυναῖκες ἔψαλλον τὸν θρηῆνον τοῦ Θαμουῦ πρὸς μεγάλην ἀγανάκτησιν τῶν ἀσθηρῶν προφητῶν (Ἰεζεκιήλ Η. 14 «Καὶ Ἰδοὺ ἐκεῖ γυναῖκες θρηνοῦσαι τῷ Θαμουῦ»). Καὶ ὁ μὲν Θαμουῦ, οὗ τὸ ὄνομα ζῆ μέχρι σήμερον παρὰ τοῖς Ἀραβι καὶ Τούρκοις καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς μοαμεθανικοῖς λαοῖς οὕτω (Ταμουῦ) καλοῦσι τὸν μῆνα τοῦ κυνικοῦ καύσωνος, ἦν αὐτὸς ὁ θεός, ὁ θρηνοῦμενος, ὁ δὲ θρηῆνος, τὸ θρηνητικὸν ἄσμα, ἤρχετο ἀπὸ τῶν λέξεων Ἀδωνάι· Θαμουῦ ἦτι Κύριος Θαμουῦ (προβλ. Ἀδωνάι Σαβαώθ = Κύριος Σαβαώθ). Οἱ δὲ Ἕλληνες τῆς Κύπρου ἀκούοντες τὸ θρηνηδὲς ἄσμα τὸ ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ Ἀδωνάι = Κύριος, ἐξέλαβον τὸ Ἀδωνάι· ὡς ὄνομα Θεοῦ καὶ ἐντεῦθεν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν ὁ Ἀδωνις ὡς ἀγαπητὸς τῆς Ἀφροδίτης ἅμα δὲ καὶ τῆς Περσεφόνης, ὡς νέος ἐκπροσωπῶν τὸ ἄνθος τοῦ ἔαρος σπαραχθεὶς ὑπὸ κάπρου ἐκπροσωποῦντος τοὺς τὴν ἀνηρότητα τῆς φύσεως καταστρέφοντας κυνικοὺς καύσωνας.

(2) Πανσάν. Γ. 23. «Κύθηρα δὲ ἡ πόλις, τὸ δὲ ἱερὸν τῆς Οὐρανίας ἀγιώτατον καὶ ἱερὸν ὀνόμα Ἀφροδίτης παρ' Ἑλλήσιν ἐστὶν ἀρχαιότατον· αὐτὴ δὲ ἡ θεὸς ξοάνον ὀπλισμένον».

νικῶν θεῶν ἢ τοσοῦτον ἐν Ἑλλάδι ἐπιχωρίαζουσα ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις λατρεία ἢ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς λατρείας τῶν *Διοσκούρων* εἰσῆχθη ὑπὸ τῶν Φοινικῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Οἱ Διοσκουροί, Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, οἱ καλούμενοι *ἄνακτες* καὶ *ἄνακες* καὶ Μεγάλοι Θεοί, εἶναι οἱ ἐκπροσωποῦντες τὸν ὁμώνυμον ἀστερισμὸν τῶν Διοσκούρων θεοί, ὅστις εἶχε μεγάλην ῥοπὴν ἐπὶ τὴν *θαλασσοπολίαν*. Τὸ ὄνομα τῶν Καβείρων τούτων ὡς μεγάλων θεῶν εἶναι προφανῶς Φοινικικὸν ἢ καθόλου Σημιτικὸν ἐρμηνευόμενον ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *Kabir* = μέγας. (1)

Τὸ *Φοινικικὸν ἀλφάβητον ἐν Ἑλλάδι*. Ἀλλὰ πολλῶ σπουδαιότερον τῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ Φοινικικῶν ὀνομάτων στοιχεῖον ἐκπολιτιστικὸν ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τῶν Ἑλλήνων ἀποτελοῦσι πάντως τὰ ἐκ Φοινίκης εἰσαχθέντα εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας γράμματα τοῦ Ἀλφαιβῆτου. Τὰ γράμματα ταῦτα καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου Φοινικῆτα ὡς ἀπὸ τῶν Φοινικῶν παραληφθέντα. Καὶ λέγει μὲν ὁ Ἡρόδοτος (Ε 58) ὅτι οἱ Ἴωνες εἰσήγαγον τὰ γράμματα ταῦτα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἐννοεῖ πάντως, ὅτι οἱ Ἴωνες τῆς Ἀσίας οἱ ἐν συχνοτάτῃ ἐπαφῇ καὶ συναφείᾳ πρὸς τοὺς Φοίνικας διατελοῦντες παραλαβόντες αὐτὰ παρὰ τῶν Φοινικῶν κατέστησαν αὐτὰ γνωστὰ τοῖς λοιποῖς Ἕλλησι. Τὴν Φοινικικὴν ἄλλως τε καταγωγὴν τῶν γραμμάτων μαρτυροῦσιν αὐτὰ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ὄντα σημιτικά ὡς μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ ἡ μορφή τῶν γραμμάτων ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις Ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς ὡς πρὸς τὰ ἀντίστοιχα γράμματα τῶν Φοινικικῶν ἐπιγραφῶν. Σπουδαιότατον δὲ καὶ τὸ γεγονός ὅτι παρέλαβον οἱ Ἕλληνες παρὰ τῶν Φοινικῶν τὰ γράμματα καθ' ὃν χρόνον ταῦτα ἦσαν ἤδη παρὰ τοῖς Φοίνιξι ἀπλᾶ φωνητικὰ στοιχεῖα, σύμφωνα πάντα, ὧν τινὰ μετεβλήθησαν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ εἰς φωνήεντα (2). Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ἐξαιρεῖ πάντως τὴν σπουδαιότητα τῆς θέσεως τῶν Φοινικῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῇ καθολικῇ καὶ μάλιστα ἐν τῇ τοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Στοιχεῖα Φοινικικὰ ἐν τῇ γλώσσῃ τῇ Ἑλληνικῇ. Πλήν τῶν γραμμάτων οἱ Ἕλληνες παρέλαβον παρὰ τῶν Φοινικῶν καὶ λέξεις καὶ ὀνόματα ἀναφερόμενα εἰς

(1) Ἄλλ' ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Φοινικικοῦ τῶν *Καβείρων* ὡς Μεγάλων θεῶν ἐγένετο τις σύγχυσις πρὸς τὸ ὄνομα τῶν Καβείρων τῆς Φρυγίας, τῶν *ἱερέων* τῆς Φρυγικῆς Μεγάλης Μητρὸς τῶν θεῶν Κυβέλης καλουμένων καὶ «προσπόλων» καὶ «διακόνων» τῆς θεᾶς. Τὸ ὄνομα τῶν τοιούτων Καβείρων οὐδεμίαν ἔχον ἐτυμολογικὴν συνάφειαν πρὸς τὸ σημιτικὸν ὄνομα (*Kabir*) τῶν μεγάλων Φοινικικῶν θεῶν, ἐτυμολογεῖται ἐκ τῆς ἀρίας ρίζης *Καβ* (Ἰνδικ. *Καυι*—*ς* = ποιητὴς Περσικ. *κουγέμ* = λέγω. Ἀρμεν. *Κοβέμ* = ψάλλω. Ἑλλην. *Κοίης* = ἱερεὺς ἐν Σαμοθράκῃ).

(2) Τοιαῦτα εἶναι τὰ σύμφωνα Η. Χέ, τὸ Ι γιοῦτ καὶ Υ βαῦ, ἐξ ὧν παρήχθησαν τὰ φωνήεντα η, ι καὶ υ, ὧν τὸ τελευταῖον (υ) διετήρησε τὸν φθόγγον τοῦ συμφώνου (τὸ Η διετήρησεν αὐτὸν ἐν τῇ Λατινικῇ, ὅπως ἐν μέρει καὶ τὸ Ι.).

τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνικοῦ πολιτισμοῦ, προϊόντων φυσικῶν, τεχνικῶν καὶ βιομηχανικῶν. Τοιαῦτα εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους δι' ἐμπορικῆς ἰδίως κοινωνίας καὶ ἐπιμιξίας εἰσελθόντα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰσὶ περίπου τάδε:

α'. Ὄνόματα φυτικῶν οὐσιῶν ὕσσωπος· βάλσαμον· φῦκος· βύσσος· ἔβενος· χαλβάνη· κίμινον· κύπρος· κυπάρισσος· λίβανος· λιβανωτός· λῆδον· λήδανον· λάδανον· μύρρα· νίτρον· κάννης, κάννη ἢ κάνη· κασσία· κίνναμον, κιννάμωμον· σικάμινος· μάννα· σοῦσον· σίκερα· νέτωπον· τιθαιβώσσω(;)· ἴασπις· σάπφειρος· μάραγδος ἢ σμάραγδος· σμῦρις (;)· μάλθη (;)· κάρταλλος (;)· ῥόδον (;)· χρυσός· μόλυβδος· μέταλλον· σάκκος· σακκέω. Ἀραβῶν

Ὄνόματα ζώων· κάμηλος· κέφρος· σῦς· σκορπίος· δελφίν.

Ὄνόματα διαφορῶν πραγμάτων· Μνᾶ· κάδος ἢ κάδδος· κλωβός ἢ κλοβός· χαύων· χαννών· χιτών, σάκκος· νάβλα ἢ νάβλας (;)· κινύρα· σαμβύκη· ὀθόνη, ὀθόνιον(;)· μάχαιρα (1).

Ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐκτεθεῖσαι ἐνταῦθα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ὑπάρχουσαι λέξεις ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους καὶ ἀναφέρονται εἰς σχέσεις ἐμπορικᾶς πρὸ πάντων. Ὑπάρχουσι δ' ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις καὶ τοπογραφικὰ ὀνόματα ἐλάχιστα φοινικικά. Τοιοῦτα εἶναι ἰδίως τὸ Σάμος, ὅπερ φέρουσι τρεῖς νῆσοι ἑλληνικαί, ἡ Σάμος ἢ παρὰ τὴν Μυκάλην, ἡ Σάμος ἢ παρὰ τὴν Θρακικὴν παραλίαν καλουμένη Θρακία Σάμος, καὶ ἡ Σάμος ἢ ἐν τῷ Σικελικῷ πελάγει ἢ ὕστερον Κεφαλληνία κληθεῖσα Σάμος δὲ ἐκαλεῖτο καὶ ὑψωμά τι ἐν Ἡλείῳ. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἤδη ὁ Στράβων ἐρμηνεύει ὀρθότατα ὑψηλόν, καὶ εἶναι ἀληθῶς τοιαύτη ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος ἐν πάσαις ταῖς Σημιτικαῖς γλώσσαις. Ἄξιον δὲ σημειώσεως, ὅτι ὁ Στράβων ἐρμηνεύων τὸ ὄνομα θεωρεῖ αὐτὸ οὐχὶ Φοινικικόν, ἀλλὰ Ἰωνικόν, «τῶν Ἰώνων καλούντων τὰ ὑψηλάμους» λέγει δὲ τοῦτο οὐχὶ ἐνθα ποιεῖται λόγον περὶ τῆς νήσου Σάμου, ἀλλὰ ἐνθα λέγει περὶ τοῦ ἐν Τριφυλίᾳ ὑψώματος, τοῦ καλουμένου Σαμικοῦ (Στράβ. 4. 346

(1) Οἱ κατάλογοι οὗτοι ἐλήφθησαν ἀπὸ τῆς τοῦ Ἐρνέστου Ρενὰν ἱστορίας τῶν Σημιτικῶν γλωσσῶν (Histoire des langues semitiques σ. 205—207). Πασῶν τῶν ἐνταῦθα ἀναφερομένων λέξεων ἡ καταγωγή δὲν φαίνεται ἀσφαλῶς φοινικική. Τὸ ῥόδον φαίνεται μάλλον λ. ἀρία, ἄρα καὶ Ἑλληνική (ὁ ἀρχαιότατος Αἰολικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος εἶναι βροδον, τοῦτο δὲ φαίνεται συγγενὲς πρὸς τὰ Ἑλλην. ῥίζα, ῥόζος, (βρίσδα τῶν Λεσβίων), τὸ Λατ. rad—ix τὸ Γοτθ. wanst—s ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν ἀρίαν καταγωγὴν τοῦ ὀνόματος. Τὸ Ἀραβ. βαρτ εἶναι εἰλημμένον ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ. Καὶ τοῦ χρυσός ἡ ἐτυμολογία ἐκ τοῦ Σημιτικοῦ εἶναι λίαν ἀμφίβολος. Τὸ μνᾶ εἶναι βαβυλωνιακὸν καὶ φοινικικόν. Χιτών συγγενεῖ πάντως πρὸς τ' ἀραβ. κετάν=λίνον καὶ εἶναι σημιτικόν, πιθανώτατα δὲ καὶ φοινικικόν. Τὸ τιθαιβώσσω=ἐμφωλεῖω, σιμβλοποιῶ (περὶ μελισσῶν) καὶ κηροποιῶ ὡς ρῆμα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ φοινικικόν ἢ ἐβραϊκόν, ἀλλ' ἐν τῇ ἐβραϊκῇ ὑπάρχει ἡ λέξις θαβές=ὄμιλος μελισσῶν, ἧτις οὐσα πάντως καὶ φοινικική ἦν εὐχρηστος παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, οἵτινες ἔπλασαν ἴσως καὶ ρῆμα ἐνεσθῆεν τὸ ἀπαντῶν μόνον ἐν Ὀδυσσεΐ (Ν. στιχ. 106).

Les Merveilles du Monde]

Ἡ ὑψίστη κορυφὴ τῶν Ἱμαλαίων 8840 μέτρα.

[Hachette-Paris

—347). Οὕτως ὁ Στράβων λέγει τὸ αὐτό, ὅπερ καὶ ὁ Ἡρόδοτος, ὅτι δηλονότι οἱ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἰδιαιτέρως κοινωνοῦντες τοῖς Φοίνιξιν ἦσαν οἱ Ἴωνες, καὶ διὰ τούτων τὰ γράμματα μετὰ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν καὶ τινων λέξεων τοπογραφικῶν μετεβίβασθησαν ἀπὸ Φοινίκων εἰς τοὺς Ἕλληνας. Πλὴν τοῦ Σάμος οὐδὲν ἄλλο ὄνομα τοπικὸν ἐκ τῶν ὑποτιθεμένων ὡς Φοινικικῶν εἶναι ἀσφαλῶς ἀποδεδειγμένον ὡς τοιοῦτον.

Φοινίκης πολιτεύματα: Οἱ Φοίνικες, ὡς ἐρρήθη ἤδη, δὲν ἀπετέλουν κράτος ἐνιαῖον, ἀλλ' οἶονεὶ δημοσπονδίαν πόλεων, ὧν ἐκάστη ἦτο αὐτοτελὴς πολιτεία. Κέντρον τῆς τοιαύτης συμπολιτείας τῶν αὐτοπόλεων ἦτο ἐν ἀρχῇ ἡ Σιδῶν, αὐτὴ δὲ εἶχεν εἰδός τι ἡγεμονίας ἐπὶ τῶν λοιπῶν πόλεων· ἀλλ' ἡ ἡγεμονία αὕτη εἶχεν, ὡς φαίνεται, χαρακτῆρα μᾶλλον ἠθικὸν ἔνεκα τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν Σιδῶνα ὡς ἀρχαιοτάτην πόλιν ἀποτελοῦσαν κέντρον ἠθικὸν τῆς ὅλης Φοινίκης. Ἐνδεέσταται ἄλλως εἰσὶν αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς Σιδόνος ὡς κέντρον ἠθικοῦ ἢ πολιτικοῦ καὶ περὶ τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων τῶν Φοινικικῶν πόλεων καὶ τῆς καθόλου ὀργανώσεως τῆς συμπολιτείας καὶ τοῦ πολιτειακοῦ θεσμοῦ ἐκάστης καθ' ἰδίαν Φοινικικῆς αὐτοπόλεως. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἐκάστη ἢ πολλαὶ τούτων διετέλουν ὑπὸ βασιλείς (Μαλχ-ους ἢ Μελχ-ους) κληρονομικοὺς περιστοιχιζομένους ὑπὸ ἱερέων ἢ ἀρχιερέων ἐχόντων δύναμιν καὶ ἐξουσίαν κληρονομικὴν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν. Ἄγνωστον ἂν πρὸς τῇ βασιλείᾳ ταύτῃ καὶ τῇ κληρονομικῇ ἱερωσύνῃ ὑπῆρχεν ἀρχὴ τις ἄλλη, (ἂν δηλαδὴ ἡ ἐπιχωριάζουσα παρὰ τοῖς Ἑβραίοις πρὸ τῆς κληρονομικῆς βασιλείας ἀρχὴ τῶν λεγομένων *Κριτῶν* (ἑβραϊστὶ Σουφφότεϊμ), ὧν τὸ ἔργον ἦτο κυρίως *κίρνεϊν* ἦτοι δικάζειν, ἐντεῦθεν δὲ καὶ γενικωτέραν ἀσκεῖν ἀρχήν), ὑπῆρχε καὶ παρὰ τοῖς Φοίνιξι. Τοιαύτην ἀρχὴν βλέπομεν ἐν ταῖς Φοινικικαῖς ἀποικίαις, ἰδίως ἐν Καρχηδόνι, καὶ ἐν ταῖς ἐν Κύπρῳ Φοινικικαῖς ἀποικίαις, ἐν αἷς δύο ἀρχοντες καλούμενοι *Σουφφέται* ἦτοι *Κριταί* εἶχον τὴν ἀνωτάτην ἐκτελεστικὴν, ὡς λέγομεν σήμερον, ἐξουσίαν, τὴν τε πολιτικὴν καὶ τὴν στρατιωτικὴν· ἀλλὰ τὴν ἀνωτάτην κυβέρνησιν τῆς πολιτείας εἶχεν ἡ γερουσία (*Gerousia* ὅπως ἐκαλεῖτο διὰ τῆς ἑλληνικῆς ταύτης λέξεως ἐν Καρχηδόνι), ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ μετὰ λίαν περιορισμένης δικαιοδοσίας. Πιθανῶς δὲ ἐν ταῖς Φοινικικαῖς αὐτοπόλεσι γερουσίαν ἀπετέλει ἡ κληρονομικὴ ἱερατικὴ ἀριστοκρατία. Περὶ ἐκκλησίας λαοῦ ἐν ταῖς αὐτοπόλεσι τῆς Φοινίκης οὐδὲν εἶναι γνωστὸν, οὔτε ἂν ὑπῆρχον τοιαῦται ἐκκλησίαι. Ἄλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι περὶ τὸν βασιλέα ἢ τὸν Σουφφέτην ὑπῆρχε συμβούλιον τῆς ἰσχυρᾶς ἀριστοκρατίας ἱερατικῆς τε καὶ πολιτικῆς τάξεως. Τὸ πολίτευμα τῆς Φοινίκης ἦτοι τῶν Φοινικικῶν πόλεων μεθίσταται ἐπὶ τὸ μοναρχικώτερον ὅτε ἀπὸ τοῦ 10 αἰῶνος π.Χ. περίπου ἡ ἡγεμονία περιῆλθεν εἰς τὴν *Τύρον*, οὖσαν ἀποικίαν τῆς Σιδόνος (ἐν χρόνῳ ἀγνώστῳ, ἀλλὰ πάντως πρὸ τῆς πρώτης π.Χ. χιλιετηρίδος, καὶ καλουμένην φοινικιστὶ καὶ ἑβραϊστὶ *Σὸρ* ἢ *Σοῦρ*—*βράχος*· τὸ ὄνομα τοῦτο φέρει μέχρι σήμερον ἡ μικρὰ

ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Τύρου κειμένη κωμόπολις Σόρ) καλουμένη ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ «θυγάτηρ Σιδῶν». Ἡ δύναμις τῆς πόλεως ταχέως ηὔξηθη καὶ ἡ ἡγεμονία αὐτῆς ἐπὶ τὰς λοιπὰς Φοινικικὰς πόλεις μετέστη σχεδὸν εἰς κυριαρχίαν (2) τότε δὲ καὶ τὸ ὄνομα τῆς Τύρου κατέστη σχεδὸν συνώνυμον πρὸς τὸ τῆς Φοινίκης καὶ αὐταὶ αἱ Φοινικικαὶ ἀποικίαι καλοῦνται πόλεις ἰδρυμέναι ὑπὸ τῆς Τύρου. Κατασταθεῖσα δὲ ἡ Τύρος κέντρον καὶ ἡγεμὼν τῆς Φοινίκης ἐγένετο κέντρον καὶ τῆς παγκοσμίου, οὕτως εἰπεῖν, ἐμπορίας πασῶν τῶν Φοινικικῶν ἀποικιῶν, ἔτι δὲ κέντρον πάσης ἐμπορικῆς κινήσεως τῆς Δυτικῆς Ἀσίας, ἐλκύουσα εἰς ἑαυτὴν τὸν πλοῦτον τῆς ἐμπορίας αὐτῆς καὶ καθισταμένη πόλις πλουσιωτάτη τῆς Δ. Ἀσίας. Τὴν δύναμιν ταύτην καὶ τὴν ἐμπορικὴν ἀκμὴν καὶ τὸν ἐκ ταύτης πλοῦτον τῆς Τύρου περιγράφει ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ ἐν τοῖς ἐξῆς (Κεφ. ΚΖ'. 2.) «Ἐρεῖς (λέγει τῷ προφήτῃ ὁ Κύριος) τῇ Σόρ τῇ κατοικοῦσῃ ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς θαλάσσης, τῷ ἐμπορίῳ τῶν λαῶν ἀπὸ νήσων πολλῶν. Τάδε λέγει Ἄδωνάι Κύριος (3) τῇ Σόρ· σὺ εἶπας· ἐγὼ περιέθηκα ἑμαυτῇ κάλλος μου, ἐν καρδίᾳ θαλάσσης, τῷ Βεελεῖμ, (4) καὶ υἱοὶ σου περιέθηκάν σοι κάλλος. Κέδρος ἐκ Σανείρ (5) ἠκοδομήθη σοι· ταινίαί σανίδων κυπαρίσσου ἐκ τοῦ Λιβάνου ἐλήφθησαν, τοῦ ποιῆσαι σοι ἱστοὺς ἐλατίνους, ἐκ τῆς Βασανίτιδος (6) ἐποίησαν τὰς κόπας σου, τὰ ἱερά σου ἐποίησαν ἐξ ἐλέφαντος, οἴκους ἀλωάδεις ἀπὸ νήσων τῶν Χεττιεῖμ. (7) Βύσσοι μετὰ ποικιλίας ἐξ Αἰγύπτου ἐγένετό σοι στρωμνὴ, τοῦ περιθεῖναι σοι δόξαν, καὶ περιβαλεῖν σε ὑάκινθον καὶ πορφύραν ἐκ τῶν νήσων Ἐλεισαί, (8) καὶ περιβόλαια ἐγένετό σοι. Καὶ οἱ ἄρχοντές σου οἱ κατοικοῦντες Σιδῶνα καὶ Ἀράδιοι ἐγένοντο κωπηλάται σου· οἱ σοφοὶ σου Σόρ, οἱ ἦσαν ἐν σοί, οὗτοι κυβερνήται σου. Οἱ

(1) Τῆς Τύρου αὐτῆς ἡ χρονολογικὴ ἀρχὴ (aera), ὁ χρόνος δηλονότι, ἀπ' οὗ ἐχρονολογοῦν οἱ Τύριοι, ἀνέτοξεन εἰς τὸ ἔτος 1197 π. χ. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἐλληνικὴ τις παράδοσις ὅτι ἡ Τύρος ἰδρύθη πενήκοντα ἔτη πρὸ τῆς ἀλώσεως τοῦ Ἰλίου (1183 π. χ.) ἤτοι 1233 π. χ.

(2) Ἰδ. Ἰεζεκιήλ· κεφ. ΚΖ'. ἐδ. 8. «Οἱ ἄρχοντές σου οἱ κατοικοῦντες Σιδῶνα καὶ Ἀράδα ἐγένοντο κωπηλάται σου». Τὸ χωρίον τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι καὶ ἡ Σιδῶν ὑπετάσσεται εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Τύρου.

(3) Ἄδωνάι σημαίνει Κύριος ὡς ἐρρήθη ἐν τοῖς ἐμπροσθεν. Τὸ δὲ Ἄδωνάι Κύριος εἶναι μετάφρασις τοῦ Ἰαχβὲ ἢ Ἰεχωβά καὶ ἐρμηνεύεται ἐν τῇ I. Γραφῇ Θεὸς Κύριος.

(4) Τὸ ὄνομα τοῦτο λείπει ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ.

(5) Τοποθεσία παρὰ τὸν Λιβάνον.

(6) Χώρα ὑπῆρχε Παλαιστίνης Βασάν καλουμένη, ἐκ ταύτης δὲ ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁ λίθος Βασανίτης.

(7) Τῶν Κητιαίων (Χετταίων).

(8) Ἰδ. Κατὰ Γεσένιον ἀπὸ Ἡλίδος τῆς Πελοποννήσου. Ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ Ἐλισά.

πρεσβύτεροι βιβλίων, (1) καὶ οἱ σοφοὶ αὐτῶν ἦσαν ἐν σοί· οὗτοι ἐνίσχουν τὴν βουλὴν σου· καὶ πάντα τὰ πλοῖα τῆς θαλάσσης καὶ οἱ κωπηλάται αὐτῶν ἐγένοντο σοὶ ἐπὶ δυσμὰς δυσμῶν. Πέρσαι, καὶ Λυδοί, καὶ Λίβυες ἦσαν ἐν τῇ δυνάμει σου, ἄνδρες πολεμισταὶ σου πέλτας καὶ περικεφαλαίας ἐκρέμασαν ἐν σοί· οὗτοι ἔδωκαν τὴν δόξαν σου. Υἱοὶ Ἀραδίων καὶ ἡ δύναμις σου ἐπὶ τῶν τειχέων σου· κύκλω· φύλακες ἐν τοῖς πύργοις σου ἦσαν, τὰς φαρέτρας αὐτῶν ἐκρέμασαν ἐπὶ τῶν ὄρμων σου κύκλω· οὗτοι ἐτελείωσάν σου τὸ κάλλος. Καρχηδόνιοι ἔμποροὶ σου ἀπὸ πλήθους πάσης ἰσχύος σου, ἀργύριον καὶ χρυσίον καὶ χαλκὸν καὶ σίδηρον καὶ κασσίτερον καὶ μόλυβδον ἔδωκαν τὴν ἀγοράν σου. Ἡ Ἑλλάς (2), καὶ ἡ σύμπασα, καὶ τὰ παρατείνοντα, αὐτοὶ ἐνεμπορεύονται σοὶ ἐν ψυχαῖς ἀνθρώπων, καὶ καὶ σκευὴ χαλκᾶ ἔδωκαν τὴν ἐμπορίαν σου, ἐξ οἴκου Θογαρμὰ ἵππους καὶ ἵππεις καὶ ἡμίονους ἔδωκαν ἀγοράν σου. Υἱοὶ Ῥοδίων ἔμποροὶ σου, ἀπὸ νήσων ἐπλήθυναν τὴν ἐμπορίαν σου δδόντας ἐλεφαντίνους, καὶ τοῖς εἰσαγομένοις ἀντετίδους τοὺς μισθοὺς σου, ἀνθρώπους ἐμπορίας σου ἀπὸ πλήθους τοῦ συμμίκτου σου, στακτὴν καὶ ποικίλματα ἐκ Θαρσεῖς, καὶ Ραμῶθ, καὶ Κορχὸρ (3) ἔδωκαν τὴν ἀγοράν σου. Ἰούδα καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, οὗτοι ἔμποροὶ σου, ἐν σίτου πράσει καὶ μύρων καὶ κασίγεις, καὶ πρῶτον μέλι καὶ ἔλαιον καὶ ῥητίνην ἔδωκαν εἰς τὸν σύμμικτόν σου. Δαμασκὸς ἔμποροὶ σου ἐν πλήθει ἔργων σου, ἐκ πλήθους πάσης δυνάμεώς σου· οἶνον ἐκ Χελβῶν, (6) καὶ ἔρια ἐκ Μιλήτου καὶ οἶνον εἰς τὴν ἀγοράν σου ἔδωκαν· Ἐξ Ἀσὴλ (5) σίδηρον εἰργασμένον, σπαρτίον καὶ τροχιάς ἔδωκαν· ἐν τῷ συμμίκτῳ

(1) Ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ λέγεται οἱ πρεσβύτεροι Γεβάλ (Gebal) Γεβάλ δὲ εἶναι ἡ περιφημοὺς σ. Βύβλος τῆς Φοινίκης πατρὶς τοῦ περιφήμου Ἰουδαίου Ἑλληνιστοῦ καὶ φιλοσόφου Φίλωνος τοῦ ἐκ Βύβλου. Οὕτω δὲ καὶ οἱ Ο'. μετέφρασαν πάντες τὸ ἄνφ χωρίον οἱ πρεσβύτεροι τῆς «Βύβλου» ἢ τῶν «Βυβλίων». Ἄλλ' οἱ ἀμαθεῖς ἀντιγραφεῖς χειρογράφων τὸ «Βύβλου» ἢ «Βυβλίων» μετεποίησαν εἰς βιβλίον, οὕτω δὲ παρήχθη πρὸς ζημίαν τῆς μεταφράσεως τῶν Ο'. τὸ τερατώδες «Ο'. πρεσβύτεροι τῶν βιβλίων». Εἰς τὴν τοιαύτην δὲ πλάνην τῶν ἀντιγραφῶν συνετέλεσεν ἴσως καὶ τὸ εὐθύς παρατασσόμενον «οἱ σοφοὶ σου».

(2) Ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ λέγεται ἡ Θαρσεῖς ἤτοι ἡ Ταρτησοὺς ἢ περιφημοὺς ἐν Ἰσπανίᾳ Φοινικικὴ ἀποικία καὶ ἐμπορικωτάτη πόλις (Ἰδ. περαιτέρω) συγχεομένη ἐνόητε πρὸς τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας. Ραμῶθ ἄγνωστον ποῦ ἔκειτο. Κορχὸρ ἦτο τόπος Ἀρμενίας.

(3) Ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ λέγεται Ἰαβᾶν (Ἰαυᾶν) Τὸ ὄνομα εἶναι ταυτόσημον τῷ Ἰωνία, ἀλλὰ σημαίνει καὶ τὴν ὅλην Ἑλλάδα, Θουβάλ εἶναι χώρα τῆς Ποντικῆς Καππαδοκίας ἢ καλουμένη ἐν ταῖς Ἀσσυριακαῖς ἐπιγραφαῖς Ταβάλ, ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων Τιβαρηνή. Μεσέχ ὡσαύτως εἶναι χώρα τοῦ Πόντου, ἢ Μοσχηνή.

(4) Ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν Χαλυβῶνα τῆς Συρίας, τὸ νῦν Χαλέπιον.

(5) Ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ γίνεται λόγος περὶ Συρίας.

σου ἐστὶ. Δαιδάν (1) ἔμποροί σου, μετὰ κτηνῶν ἐκλεκτῶν εἰς ἄρματα. Ἡ Ἀραβία καὶ πάντες οἱ ἄρχοντες Κηδάρ. (2), οὗτοι ἔμποροί σου διὰ χειρὸς σου, καμήλους καὶ ἄμνους καὶ κριοὺς καὶ μόσχους ἐν οἷς ἐνεμπορεύονται σοι. Ἐμποροὶ Σαβὰ, Ῥαγμά, (3) οὗτοι ἔμποροί σου, μετὰ πρώτων πάντων ἡδυσμάτων, καὶ λίθων χρηστῶν καὶ χρυσίον ἔδωκαν τὴν ἀγορὰν σου. Χαρρὰν καὶ Χαναὰν (4) καὶ Δαιδάν αὐτοὶ ἔμποροί σου. Σαβὰ, (5) Ἀσσοὺρ καὶ Χαρμὰν (6) ἔμποροί σου, φέροντες ἔμπορον ἐν Μαχαλίμ καὶ ἐν Γαλιμὰ (7) ὑάκινθον καὶ ποικιλίαν καὶ θησαυροὺς ἐκλεκτοὺς δεδεμένους σχοινίοις, ἐν κυπριασίνοις πλοίοις (ἐν αὐτοῖς) Καρχηδόνιοι ἔμποροί σου, Θαρσεῖς ἔμποροί σου, ἐν τῷ πλήθει ἐν τῷ συμμίκτῳ σου, καὶ ἐνεπλήσθης, καὶ ἐβαρύνθης (8) σφόδρα ἐν καρδίᾳ θαλάσσης».

Τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Προφήτου μαρτυροῦσι τρανῶς τὸ καὶ ἄλλοθεν ἐκ πολλῶν γνωστῶν γεγονόσων ὅτι ἡ παγκόσμιος ἔμπορία τῆς Τύρου περιλάμβανεν οἷον ἐν εὐρυτάτῳ κύκλῳ πάντα σχεδὸν τὸν ἀρχαῖον κόσμον καὶ αὐτὸν τὸν ἱστορικὸν ἑλληνικόν, ἀπὸ Περσίας καὶ Μηδίας μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ ἀπὸ τῶν νοτιοτάτων ἄκρων τῆς μεγάλης Ἀραβικῆς χερσονήσου μέχρι τῶν περὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον χωρῶν ἢ πόλις δὲ αὕτη ἡγεμονεύουσα τῆς ὅλης Φοινίκης ἤρχε πολλῶν παραθαλασσίων χωρῶν καὶ νήσων. Ἀλλὰ τὸ κράτος τοῦτο δὲν περιορίζεται ἀπλῶς εἰς ἐνέργειαν ἔμπορικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἴδρυσιν ἀποικιῶν πολυαριθμοτάτων. Αἱ ἀποικίαι αὗται αἱ Φοινικαῖ, ὧν αἱ πλείσται ἀποδίδονται εἰς Τύρον ἀπλῶς διότι αὕτη προϊστατο καὶ ἡγεμόνευε τῆς Φοινικῆς συμπολιτείας, ἦσαν διτταί: ἡ ἦσαν ἀπλῶς ἐγκαταστάσεις ἢ πρακτορεία καὶ συνοικισμοὶ ἔμπορικοὶ ἐν ἄλλοτριαῖς χώραις ἄνευ κυριαρχίας ἐπὶ τούτων, αἵτινες ἀποικίαι χωρὶς νὰ παραγάγωσιν

(1) Δαιδάν. Ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ Δοδάν, ὅπερ ὁμοῦς ἀναγινώσκειται καὶ Ροδάν ἐνεκα τῆς πολλῆς πρὸς ἄλληλα ὁμοιότητος τῶν Ἑβραϊκῶν γραμμάτων *דוד* καὶ *רוד*. Οἱ Ὁ. συνήθως ἐρμηνεύουσι Ρόδιοι, ἀλλ' οὐχὶ Ρόδιοι τῆς νήσου Ρόδου, ἀλλὰ λαὸς οἰκῶν ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ (οὗτοι καλοῦνται ἰδίως Ἀλαροῖοι).

(2) Τόπος καὶ ἔθνος γνωστὸν ἀπὸ τῶν ψαλμῶν (ψαλμ. 119 ἐδ. 4 «Οἶμοι διὲ 2 παροικία παρουσία μου ἐμακρύνθη κατεσκλήνωσα μετὰ τῶν σκηνωμάτων Καδάρ) ἐν Ἀραβίᾳ ἢ ἐν Παλαιστίνῃ.

(3) Τόπος Εὐδαίμωνος Ἀραβίας.

(4) Τόπος Μεσοποταμίας.

(5) Ἡ εὐδαίμων Ἀραβία οὕτω καλεῖται.

(6) Ἡ Χαρμάνθη τῆς Μεσοποταμίας.

(7) Τόπος ἄλλοθεν ἄγνωστος. Ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ δὲν ὑπάρχουσι τὰ ὀνόματα ταῦτα. Ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ γίνεται λόγος μόνον περὶ τῶν πλοίων Θαρσεῖς (Ταρτησοῦ), οὐχὶ δὲ καὶ περὶ Καρχηδονίων.

(8) Τοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου ἡ λέξις εἶναι *εὐμαλύνθη*.

αὐτοπόλεις σημαντικὰς ἐξηφανίζοντο κατὰ μικρὸν ὅτε οἱ ἐγγύριοι λαοὶ προήγοντο εἰς δύναμιν καὶ κράτος πολιτικόν τοιοῦτοι ἦσαν πρὸ πάντων οἱ ἐν τοῖς προϊστορικοῖς χρόνοις ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς παραλίαις καὶ νήσοις ἐγκατασταθέντες Φοινικικοὶ συνοικισμοὶ ἐξαφανισθέντες ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις πρὸ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἢ ἦσαν ἀποικίαι προαχθεῖσαι εἰς αὐτοπόλεις ἰσχυράς, τινὰς μάλιστα καὶ ἰσχυροτάτας σπουδαίαν μᾶλλον ἢ ἦττον κτισαμένας θέσιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ. Καὶ περὶ τῶν τοιούτων ἀκριβῶς ἀποικιῶν γενήσεται ἡμῖν πρὸ πάντων ὁ λόγος ἐνταῦθα.

Φοινικικαὶ ἀποικιακαὶ αὐτοπόλεις. Ὁ πρῶτος καὶ ἀρχαιότατος σταθμὸς τῶν Φοινικικῶν ἀποικιῶν ἐγένετο ἢ ἀπέναντι τῆς Φοινικικῆς παραλίας ἐκτεινομένη μεγάλη νήσος Κύπρος, ἧς καὶ τὸ ὄνομα (Κύπρος ἐκ τοῦ φυτοῦ κύπρου) ἔμεινε Φοινικικόν. (1) Ἐν τῇ νοτίᾳ καὶ τῇ νοτιοδυτικῇ παραλίᾳ τῆς νήσου ταύτης ἦσαν ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων πρὸ τῆς εἰς τὴν νήσον μεταβάσεως τῶν Ἑλλήνων ἰδρυμέναι αἱ πόλεις Κίτιον, Ἀμαθοῦς καὶ Πάφος, τὸ σπουδαιότατον κέντρον τῆς λατρείας τῆς Φοινικικῆς Ἀστάρτης, τῆς ἐνεῦθεν ἐπικαλουμένης *Παφίας*. Ἐν Πάφῳ δὲ πρὸ πάντων ἐγένετο ἡ συνάφεια καὶ ἡ ἀνάμιξις Ἑλληνικῶν καὶ Φοινικικῶν μύθων. Τὴν Πάφον κατὰ τὰς μυθικὰς παραδόσεις ἔκτισεν ὁ ἐξ Ἀσσυρίας εἰς Κύπρον ἐλθὼν υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος Κινύρας, ὃς καὶ τὸν Ἀδωνιν ἐγέννησε καὶ ἱερεὺς κληρονομικὸς τοῦ ἐν Πάφῳ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης ἢ Ἀστάρτης ἐγένετο· ἀλλὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην τὴν ἱερατικὴν συνεμερίσθη ὁ οἶκος τῶν Κινυραδῶν μετὰ τοῦ ἐξ Ἑλλάδος καταγομένου οἴκου τῶν Θαμυριδῶν ἢ Ταμιραδῶν. (2) Ἐν Πάφῳ δὲ καὶ ἐν

(1) Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους ἔτι χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος μνημονεύονται ἐν Κύπρῳ πρὸς τῷ ὑπερέχοντι ἑλληνικῷ στοιχείῳ καὶ Φοίνικες καὶ *ἀυτόχθονες*, οἵτινες (οἱ ἀυτόχθονες) ὑπῆγοντο εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν τοῦ Θρηκοπελασγικοῦ λαοῦ, εἰς ἣν καὶ οἱ ἀρχαιότατοι λαοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν Θρηκομακεδονικῶν χωρῶν.

(2) Πᾶσαι αἱ γενόμεναι ἀπόπειραι πρὸς τὴν ἐκ τῆς Φοινικῆς ἢ ἐκ Σημιτικῶν καθόλου γλωσσῶν ἐρμηνείαν τῶν ὀνομάτων τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους (πλὴν τοῦ τῶν δύο Σάμων, ἴσως δὲ καὶ τοῦ τῆς Σαλαμίνος) ἀπέβησαν ἀτυχεῖς ὅπως ἀπίθανος εἶναι καὶ ἡ ἐκ τοῦ Φοινικοῦ ἐρμηνεία αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἡ ἐν Σαμοθράκῃ λατρεία τῶν *Καβείρων*, ἧτις ἦν ἐν ἀρχῇ λατρεία θρηκοπελασγικῆς τελομένη εἰς θρηκοπελασγοὺς Θεοὺς ὑπὸ ἱερέων καλουμένων Καβείρων, πολὺ βραδέως ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις μετεποίηθη, ὡς φαίνεται, ἐν τοῖς Ἑλληνιστικοῖς χρόνοις εἰς λατρείαν τῶν Φοινικικῶν Μεγάλων Θεῶν Καβείρων ἢ Διοσκουῶν. Ἡ *Λέσβος* καλεῖται παρ' Ὀμήρου (Λ. 544) *Μάναρος ἔδος*. Ὁ Μάναρ οὗτος θεὸς ἢ ἦρας τῆς Λέσβου, ὁ υἱὸς τοῦ Ἥλιου καὶ τῆς Ρόδης, θυγατὸς τοῦ Ποσειδῶνος, θεωρεῖται ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ θεὸς τῆς Τύρου *Μάλναρ*· ἀλλ' ἕτερον τι τεκμήριον Φοινικικῆς ἐπιδράσεως ἐν τῇ νήσῳ δὲν ὑπάρχει. Τῆς Σμύρνης τὸ ὄνομα, ἀναμνησκον τὸ τῆς θυγατὸς τοῦ Κινύρα *Σμύρνης* ἢ Μύρρας, ἐν συναφείᾳ πρὸς τὸ ὄνομα τῆς Σμύρνης δύναται νὰ θεωρηθῇ ἴσως Φοινικικόν, ἀλλὰ κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν ὀνομάσθη ἢ πόλις οὕτω ἀπὸ τῆς Ἀμαζονίδος Σμύρνης. Κατὰ μεταγενεστέρων τινὰ παραδόσιν ἢ *Καρία* πρότερον ἔκαλετο *Φοινίκη*. Ἀλλ' οὔτε τοῦτο τὸ ὄνομα οὔτε ἄλλα τοπικὰ οὕτω καλούμενα ὀνόματα εἰσὶ πιθανὰ μαρτύρια Φοινικικῆς καταγωγῆς.

Κιτίω καὶ Ἀμαθοῦντι ἐγένετο ἡ συνάφειά τινων Φοινικικῶν καὶ Ἑλληνικῶν θεοτήτων. Ἀπὸ τῆς Κύπρου δὲ ἀπέκισαν οἱ Φοίνικες τὰς ἀπέναντι ἀσιατικὰς παραλίας τῆς Κιλικίας καὶ Παμφυλίας πρὶν Ἑλληνες ἀποικοὶ καταλάβωσι ταύτας. Μετὰ τὴν Κύπρον δὲ καὶ ἑτέρα μεγάλη νῆσος, ἡ ἐν τῷ Αἰγαίῳ Ρόδος, ὑπέκυψε προἰμώτατα, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν Φοινικικὴν ῥοπήν, εἶτα δὲ κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου (Δ΄. 8) καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὧν καὶ ἐλάχιστα ὀνόματα Φοινικικά, ὡς τὸ ρηθὲν ἤδη Σάμος ἢ Σάμη ἔμειναν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις μαρτύριον τῆς Φοινικικῆς ἐν τῷ Αἰγαίῳ ῥοπῆς καὶ ἐπιδράσεως. Ὅτι ἐν Θάσῳ ὑπῆρχε πάλαι Φοινικικὴ ἀποικία μαρτυρεῖ σαφῶς ὁ Ἡρόδοτος λέγων (Β΄. 144) «Εἶδον δὲ ἐν τῇ Τύρῳ καὶ ἄλλο ἱερὸν Ἡρακλέους ἐπωνυμίην ἔχοντος Θασιῶν εἶναι ἀπικόμεν ἢ καὶ ἐς Θάσον, ἐν τῇ εὐρὸν ἱερὸν Ἡρακλέους ὑπὸ Φοινικῶν ἰδρυμένον, οἱ κατ' Ἐδρώπης ζήτησιν ἐκπλώσαντες Θάσον ἔκτισαν». Ἡ ἐν Λέσβῳ ὑπαρξίς Φοινικικῆς ἀποικίας ἢ ῥοπῆς Φοινικικῆς μαρτυρεῖται ἐκ τῆς προσωνυμίας «Μάκαρος ἔδος ἦν ἔχει ἡ νῆσος παρ' Ὀμήρῳ (Ω. 544) κατὰ τὸ ὄνομα τοῦ ὑποτιθεμένου μυθικοῦ βασιλέως» τὸ ἀναμνησκον τὸ τοῦ *Μάλκαρι*. Τὴν ἐν Ἑλλησπόντῳ παναρχαίαν ἐγκατάστασιν τῶν Φοινικῶν μαρτυρεῖ τὸ ὄνομα τῆς *Ἀβύδου* (ὄνομα Αἰγυπτιακὸν καὶ Φοινικικόν). Ἄλλη νῆσος κατασταθεῖσα ἀρχαιότατον κέντρον Φοινικικῆς ἐπιδράσεως καὶ λατρείας εἶναι τὰ *Κυθήρα*, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ Κυθήρου τοῦ υἱοῦ τοῦ Φοίνικος, ἱερὰ δὲ εἰς τὴν Ἀστάρτην, ἧς τὸ ἀρχαιότατον ξόανον ἔτηρεῖτο ἐνταῦθα ὡς ἱερώτατον κειμήλιον, καὶ ἧς ἐπώνυμον ἦτο *Κυθηρίς* (Λατ. Cytherea). Τὸ ἐν Κυθήροις δὲ ἱερὸν τῆς Ἀστάρτης κατ' Ἡρόδοτον (Δ. 105) «Φοινικὲς εἰσιν οἱ ἰδρυσάμενοι». Ἐρρήθη ἤδη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὅτι καὶ τὸ ὄνομα τὸ πρῶτον καὶ ἀρχαιότατον τῆς Κεφαλληνίας μετὰ τῆς ὁμωνύμου πρωτεύουσος ἐν αὐτῇ πόλεως *Σάμη* ἦτο Φοινικικόν. Τὸ αὐτὸ δὲ ὄνομα εὗρισκομεν ἐν τῷ Σαμικῷ τῆς Τριφυλίας ἐν Πελοποννήσῳ, ὅπερ ὄνομα ὁ Στράβων θεωρεῖ Ἰωνικόν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐρμηνείας, ἣν δίδει εἰς τὸ ὄνομα, ὕψος δηλονότι, μαρτυρεῖ πάλιν τὴν Φοινικικὴν ἀρχὴν καὶ καταγωγὴν αὐτοῦ. Ἐν Αἰγύπτῳ περὶ αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν Μέμφιν ὑπῆρχε συνοικισμὸς Τυρίων περὶ τὸν ναὸν τοῦ Φοινικικοῦ, ὡς φαίνεται, θεοῦ *Μαλκάρ* (Ἡρακλέους τῶν Φοινικῶν) ὅστις ἦτο ἰδιαιτέρος θεὸς τῶν Τυρίων, ἐκαλεῖτο δὲ ὁ συνοικισμὸς οὗτος «Τυρίων στρατόπεδον», διότι, ὡς φαίνεται, ἦτο περιπεφραγμένον ὡς πόλις ἰδιαιτέρα.

Ἐν τῇ πρὸς δυσμὰς τῆς Αἰγύπτου ἐκτεινομένη Λιβυκῇ χώρῳ τῇ ἀπὸ τοῦ 8 π. Χ. αἰῶνος λαβοῦσα τὰς σπουδαίας ἑλληνικὰς ἀποικίας Κυρῆνην καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἀποικισθεῖσαν Βάρκαν καὶ τὰς Εὐεσπερίδας δὲν φαίνονται ἰδρυθεῖσαι μόνιμοι Φοινικικαὶ ἀποικίαι, ἀλλ' ἐν τῇ δυσμῶθεν τῆς Κυρηναικῆς πέραν τῆς μεγάλης Σύρτεως ἐκτεινομένη παραλίᾳ τῇ ὕστερον ἀπὸ τῆς ἐν ταύτῃ πόλεως Τύνητος Τυνησίᾳ κληθεῖση (ἢ Καρχηδονίᾳ) ἰδρύθη κατὰ τὸν 10 ἢ 9 π. Χ. αἰῶνα ἢ σημαντικωτάτη καὶ μεγίστη Φοινικικὴ ἀποικία ἢ ἰσχυροτάτη ἀποβάσα καὶ

ἰσχυροτάτον κράτος συγκροτήσασα καὶ πολλὰς πολλαχόσε ἀποικίας νέας Φοινικικὰς ἐκπέμψασα καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ πολλὰ διαπράξασα ἔργα καὶ μέγα κτησαμένη ὄνομα ἐν τῇ ἱστορίᾳ Καρχηδῶν.

Ἡ Καρχηδὼν καὶ τὸ κράτος αὐτῆς. Ἡ Καρχηδὼν ἦτοι νέα πόλις ἢ Νεάπολις (1) κατὰ τὴν συνήθη παράδοσιν εἶναι ἀποικία Σιδονίων ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς βασιλόπαιδος Ἐλισσῆς ἢ Ἐλισσάβητ τῆς ἐπικληθείσης Διδούς (2) περὶ τὰ τέλη τοῦ 9ου π. Χ. αἰῶνος (τῷ 814—813 π. Χ.) κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Τιμαίου δεδομένην χρονολογίαν τῆς ἰδρύσεως, (3) ἦτοι κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀκμῆς τῆς Τύρου, ὅτε αὕτη εἶχε λάβει τὴν ἡγεμονίαν τῶν Φοινικικῶν πόλεων, διὸ καὶ Τύριοι τὸ πλεῖστον ἦσαν οἱ συνοδεύσαντες τῇ βασιλόπαιδι Ἐλισσάβητ καὶ ἰδρυσάντες τὴν ἀποικίαν. Αὕτη ἰδρύθη ἐν μέσῳ λαοῦ Λιβυκοῦ ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς νοτιοδυτικῆς ἄκρας τῆς Σικελίας διὰ μικρᾶς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς ἐκείνη χυριζομένη, ἐκεῖ, ἔνθα ἡ δυτικὴ Μεσόγειος στενουμένη μεταξὺ Σικελίας καὶ Λιβύης σχηματίζει εὐρύν τινα πορθμὸν μεταξὺ Ἐδρώπης καὶ Λιβύης ἢ Ἀφρικῆς. Πρὸ τῆς Καρχηδόνος καὶ ἄλλαι ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Λιβύης μεταξὺ τῆς μεγάλης καὶ τῆς μικρᾶς Σύρτεως εἶχον ἰδρυθεῖσαι ἀποικίαι ὑπὸ τῆς Τύρου, ὧν ἐπισημοτάτη ἦν ἡ Ἰτύκη (Utica). Μετὰ ταύτην δέ, πάντοτε μεταξὺ τῶν δύο Σύρτεων, (4) ἢ Λέπτις καὶ αἱ δύο Ἰππῶνες καὶ τὸ Ἀδράμυτον, (ἢ Ἀδρουμήτον ἢ Ἀδρῦμη, νῦν Σοῦσα) ἴσως δὲ καὶ ὁ Τύνης ἢ (ἢ) Τύνις. Τὰ κατὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς Καρχηδόνος παρεδόθησαν κεκαλυμμένα διὰ πολλῶν μύθων, ἐξ ὧν τὸ μόνον ἱστορικὸν ἐξαγόμενον εἶναι ὅτι ἐκτίσθη τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ εἰς ἐλάχιστην ἀπόστα-

(1) Τὸ ὄνομα ἡρμηνεύθη ἐκ τοῦ Φοινικικοῦ Καρχά ἢ Καρχιά (= νέα πόλις) Χαδάς. Κατὰ ταῦτα ὁ ἑλληνικὸς τύπος Καρχηδῶν πλησιάζει περισσότερο πρὸς τὸν Φοινικικὸν ἢ τὸ Λατινικὸν Carthago.

(2) Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἢ Καρχηδῶν ἐκτίσθη 160 ἔτη πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης ἦτοι 914, κατ' ἄλλας τῷ 838 ἢ 861 ἢ 826 π. Χ. Τὴν ἀνωτέρω χρονολογίαν ὁ Ed. Meyer θεωρεῖ ἀσφαλεστέραν.

(3) Τὸ ὄνομα φέρει τὸν τύπον τοῦτον παρὰ τῷ Τιμαίῳ τῷ ἱστοριογράφῳ (ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι), τὸν αὐτὸν δὲ καὶ παρὰ τῷ Βιργιλίῳ, ἀλλὰ καλουμένη συχνότερον *Διδώ*. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι προσηγορία τιμητικὴ γυναικῶν, αὕτη ὡς φαίνεται ἢ νῦν ἐτι κατ' ἄπασαν τὴν Ἀνατολὴν γνωστὴ προσηγορία *dudu*. Εἶναι δὲ τὸ ὄνομα Ἐλίσσα ταυτὸν τῷ Ἑβραϊκῷ Ἐλισσαιέ (καὶ θηλυκ. Ἐλισσάβητ). Καὶ τὸ ὄνομα δὲ τῆς ἀδελφῆς τῆς Διδούς Ἄννης, εἶναι ὄνομα καθαρῶς ἑβραιοφοινικικοῦ (πρβλ. καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν ἄρσεν. τύπον Ἄννας καὶ τὸ Φοινικικὸν Ἄνων. Ὁ Ἑβραιοφοινικικὸς τύπος ἔχει ἐν ἀρχῇ τὸ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἐκλιπὸν δασύ Η. Hanna, Hannon διατηρηθὲν ἐν τῇ Λατινικῇ ἐν τοῖς συνθέτοις Hannibal = Ἀννίβας, Hannο = Ἄνων.

(4) Σύρται, ὡς γνωστόν, εἶναι δύο ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Καρχηδόνος, ἡ μεγάλη ἢ μείζων (major), καὶ ἡ μικρὰ (minor). Τὸ ὄνομα εἶναι σημιτικὸν καὶ φοινικικὸν ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἀραβικὸν σερετ = ἔρημος, προκειμένου δὲ περὶ θαλάσσης ἄβατος, ἄπλευστος.

σιν ἀπὸ τῆς παραλίας ὑψομένου λόφου, ἐκεῖ ἔνθα νῦν ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀνακτιζομένη πόλει ὑψοῦται ὁ περικαλλῆς ναὸς τοῦ πολιούχου τῆς πόλεως Ἁγίου Κυπριανοῦ, λόφου καλουμένου *Βοῦρσα*, ἐν ᾧ ἐκτίσθη ἡ ἀκρόπολις, (1) ὁ πυρὴν τῆς κτιζομένης πόλεως, ὑπὸ ταύτην δὲ καὶ περὶ ταύτην ἡ πόλις, ἣτις ἐνεκεν τῆς εἰς αὐτὴν συρροῆς πολλοῦ πλήθους ἐκ τῶν ἐν τῇ Λιβύῃ Φοινικικῶν πόλεων ταχέως ἐγένετο πόλις μεγάλη, ἐν τῇ περιόδῳ τῆς ἀκμῆς αὐτῆς ἔχουσα 700 χιλιάδας κατοίκων μετὰ μεγάλων καὶ εὐρυτάτων ὁδῶν καὶ πλήθους πολυρόφων (ἐξωρόφων τὸ πλεῖστον) οἰκιῶν, περιβόλου 80 σταδίων (15—16 χιλιομέτρων) καὶ τριπλοῦ τείχους. Οὕτω μεγαλυνθεῖσα ἡ Καρχηδῶν ἐγένετο κέντρον Φοινικικοῦ πολιτισμοῦ τῆς δυτικῆς Μεσογείου καὶ ἐξέπεμψε πολλὰς ἀποικίας εἰς τὰ δυτικά τῆς Λιβύης καὶ εἰς τὰς νήσους Σικελίαν καὶ Σαρδῶν καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν, καὶ Γαλατίαν, αἵτινες συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν προγενεστέρων ἐν ταῖς χώραις ταύταις Φοινικικῶν ἀποικιῶν. Ἀπὸ τοῦ βου π.Χ. αἰῶνος ἡ Καρχηδῶν κατέστη μεγάλη δύναμις ναυτική, ἣς ἡ ἐνέργεια ἐξεδηλώθη ἐν τε τῇ Ἑλληνικῇ καὶ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ ἱστορικῇ περιόδῳ. Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτων ἐκτεθήσονται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης.

Οἱ Φοίνικες ἀπὸ Φοινίκης ἢ ἀπὸ Καρχηδόνος δρομώμενοι ἴδρυσαν ἀποικίας καὶ ἐν ταῖς δυτικαῖς τῆς Καρχηδονίας ἢ Τυνησίας παραλίας χώραις, ἐν Νουμιδίᾳ (νῦν Ἀλγερίᾳ) καὶ Μαυριτανίᾳ (νῦν Μαρόκῳ) καὶ προὐχώρησαν ὡς ἐρρήθη ἤδη, μέχρι τοῦ πορθμοῦ τοῦ χωρίζοντος τὴν Ἰσπανίαν ἀπὸ τῆς Μαυριτανίας, καὶ τὴν Εὐ-

(1) Ἡ λέξις αὕτη, ἣτις ὑπὸ τοῦ μύθου συνήφθη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν *βύρσα* καὶ ἔδωκεν ὄνομα εἰς τὸν περὶ *βύρσης* καὶ Καρχηδόνος μῦθον, οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν, ἀλλ' εἶναι ἑβραϊοφοινικικὴ *bet-tor*—οἶκος πέτρας, πέτρα, βράχος, φρούριον (ἐκ τοῦ *tor* ἢ *tror* τούτου εἶναι καὶ τὸ *Τύρος*). Παρερμηνευθεῖσα δὲ καὶ παρετυμολογηθεῖσα ἡ ἑβραϊοφοινικικὴ λέξις ὡς δῆθεν ἡ ἑλληνικὴ λ. *βύρσα*, παρήγαγε τὸν γελοῖον μῦθον περὶ ἀγορᾶς ὑπὸ τῶν Φοινίκων ἐκτάσεως γῆς καλυπτομένης ὑπὸ δέρματος ἢ *βύρσης* βοῦς, οὗ δέρματος τὴν ἔκτασιν ἄλλως ἐνόουν οἱ πωλήσαντες ἰθαγενεῖς καὶ ἄλλως οἱ ἀγοράσαντες Τύριοι. Κατὰ τὴν μυθώδη ὀπασοῦν παράδοσιν ἡ ὑπὸ τῶν Τυρίων πρὸ πάντων ἀποικισθεῖσα πόλις, ἀνήγε τὴν ἴδρυσιν αὐτῆς εἰς τὴν Σιδονίαν βασιλόπαιδα Ἐλίσσαν Διδῶν οὖσαν θυγατέραν τοῦ Βήλου ἢ Ἀγνήρορος, καὶ ἀδελφὴν τοῦ Πυγμαλῶνος τοῦ διαδεξαμένου τὴν βασιλείαν ἐν Σιδῶνι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς. Ἡ Διδῶ δὲ ἐγένετο σύζυγος τοῦ θεοῦ αὐτῆς καὶ ἱερέως ζαυλοῦτου Ἀκέρβα ἢ Σιχαίου. Ὁ Πυγμαλῶν ἵνα κληρονομήσῃ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἀκέρβα, ἐξηφάνισε τοῦτον. Τότε ἡ Διδῶ παραλαβοῦσα κρύφα τοὺς θησαυροὺς ἔφυγε μετὰ στίφους Τυρίων καὶ ἔλθοῦσα εἰς τὴν Λιβύην ἴδρυσεν τὴν Καρχηδῶνα. Ζητηθεῖσα δὲ ὑπὸ τινος Λίβυος ἡγεμόνος εἰς γάμον, ἀλλὰ μὴ θέλουσα νά λύσῃ τὸν πρὸς τὸν θανάτου σύζυγον ἠθικὸν δεσμόν ἐθήκε τέρας εἰς τὴν ζωὴν αὐτῆς ἀνελθοῦσα ἐπὶ πυρᾶς (κατὰ τὸ παρὰ πολλοῖς σημιτικαῖς λαοῖς νενομισμένον). Ὁ Ῥωμαῖος ποιητὴς Βιργίλιος μετατρέψας τὴν ἐννοίαν τοῦ μύθου παρέστησε τὴν τοιαύτην ὀλοκαύτωσιν τῆς Διδῶς γενομένην ἐξ ἔρωτος ἀτυχῆς πρὸς τὸν Αἰνεῖαν, τὸν μέγαν ἦρωα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ποιηθείσης Αἰνεΐδος.

ρῶπην ἀπὸ τῆς Λιβύης ἢ Ἀφρικῆς, τοῦ πορθμοῦ τοῦ καλουμένου Ἡρακλείου, ἔνθα ἀφικόμενος ὁ Ἡρακλῆς ἔσθησε τὰς δύο στήλας ἐγγὺς τῆς ἔξω τοῦ πορθμοῦ ἐπὶ τοῦ Ὠκεανοῦ κειμένης πόλεως Γαδείρων (ἑβραϊοφοινικιστὶ *Gaddir* (νῦν *Caden*) ὅπου ἴδρυσαν οἱ Φοίνικες καὶ ἱερὸν εἰς τὸν πολιούχον θεὸν τῆς Τύρου Μαλκάρτ, τὸν παρ' αὐτοῖς Ἡρακλῆν, οὗ ναὸς μέγας καὶ ἐπίσημος ἦτο ἰδρυμένος ἐν Τύρῳ ὡς σέβασμα κοινὸν τῶν Φοινίκων πάντων. (1) Ἐν Γαδείροις δὲ ἔληγεν ὁ τοῖς Ἑλλησι γνωστὸς κόσμος τῆς δύσεως («Γαδείρων τὰ πρὸς ζῶφον οὐ περὶ τὰ» Πίνδαρ. Νεμ. Δ. στ. 112). Ἄλλ' ἡ ρῆσις αὕτη ἦτο ἀληθῆς μόνον διὰ τοὺς Ἑλληνας. Τοῦναντίον δὲ διὰ τοὺς Φοίνικας τὰ τε Γάδειρα ὡς καὶ ἡ εἰς μικρὰν τούτων ἐν ταῖς ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ Βαίτιδος, κειμένη Ταρτησοῦς ἢ Ταρσίς (Θαρσεῖς παρὰ τοῖς Ο'.) (2) ἦτο ἀφετηρία περαιτέρω οὐχὶ πρὸς δυσμὰς, ἀλλὰ πρὸς βορρᾶν ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ θαλασσοπολίᾳ μέχρι τῶν Κασσιτερίδων νήσων, καθὼς ἐρρήθη ἤδη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Ἐκ τῶν Γαδείρων τούτων τῆς Ἰσπανίας (ὧν τὸ ὄνομα φαίνεται ταῦτὸν τῷ τῶν Γαδάρων τῆς Παλαιστίνης) ἐκ τοῦ Λατινικοῦ τύπου τοῦ ὀνόματος (*Gadés*) καὶ ὁ πορθμὸς ὁ Ἡρακλείος καλούμενος (νῦν Γιβραλτᾶρ) ἔκαλεῖτο ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις πορθμὸς Γαδείρων (*Fretum Gaditanum*) Ἐν Ἰσπανίᾳ αἱ Φοινικικαὶ ἀποικίαι περιορίζοντο ἐν ταῖς νοτίαις χώραις τῆς μεγάλης Ἰβηρικῆς χερσονήσου, ὁπόθεν ἐκ τῶν παρὰ τὸν Βαίτιν πλουσιῶν μεταλλουργεῖων πολλὰ ἐπορίζοντο οἱ Φοίνικες ἔμπορεύματα. Ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς παραλίαις τῆς Ἰσπανίας δὲν μνημονεύονται Φοινικικαὶ ἀποικίαι. Ἄλλ' αἱ ἐν ταῖς νοτίαις παραλίαις τῆς Γαλατίας παρὰ τὴν Μασσαλίαν εὐρεθεῖσαι Φοινικικαὶ ἐπιγραφαὶ μαρτυροῦσιν ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἐπεχωρίαζον Φοίνικες. Ἐν Κύρῳ (Κορσικῇ) δὲν

(1) Καὶ ὁ ἡμέτερος Ἡρόδοτος μεταβὰς εἰς Τύρον πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ναοῦ τούτου γράφει τάδε περὶ αὐτοῦ (Β'. 44) «ἔπλευσα καὶ ἐς Τύρον τῆς Φοινίκης, πυνθανόμενος αὐτόθι εἶναι ἱερὸν Ἡρακλέους ἄξιον καὶ εἶδον πλουσιῶς κατεσκευασμένον ἄλλοισί τε πολλοῖσι ἀναθήμασι, καὶ ἐν αὐτῷ ἦσαν στήλαι δύο ἡ μὲν χρυσοῦ ἀπέφθου, ἡ δὲ σμαράγδου λίθου λάμποντος τὰς νύκτας μεγάλως». Ὡστε οἱ δύο στήλαι αἱ ἰδρυθεῖσαι ἐν Γαδείροις συνεδέοντο μετὰ τῆς λατρείας τοῦ πολιούχου θεοῦ τῆς Τύρου, τοῦ Φοινίκος Ἡρακλέους Μάλκαρτ, ὅστις εἶναι αὐτὸς ὁ Βάαλ ἢ Βήλος τῆς Συρίας καὶ Φοινίκης καλούμενος ἐν Τύρῳ Μάλκαρτ=βασιλεὺς τῆς πόλεως καὶ ὑπὸ τοιοῦτον ὄνομα εἰσπηδήσας ὡς Μελικέρτης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν ἐν ἰδιότητι ἐντοπίου ἑλληνος θεοῦ. Αἱ στήλαι καὶ οἱ στύλοι ὡς σύμβολα δυνάμεως καὶ ἀντοχῆς ἦσαν ἱερὰ τῷ Φοινικῷ Ἡρακλεῖ, ὡς ἦσαν ἐν Αἰγύπτῳ αὐτῷ τῷ Ρᾶ, καὶ αὐτὸς ὁ *Δαγὼν* τῶν Φιλιστίνων ὁ τούτων Ἡρακλῆς, συνδέεται μετὰ στύλων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Σαμφῶν, τοῦ ἑβραίου Ἡρακλέους. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα δὲ ταύτην ὡς θεὸς δυνάμεως καὶ ἀντοχῆς εἰσῆλθεν εἰς τὸν κύκλον τῶν περὶ Ἡρακλέους (τοῦ τε Φοινίκος καὶ τοῦ Ἑλληνος) μύθων καὶ ὁ κατὰ τὸν μῦθον τὸν οὐρανὸν ἐπὶ τῶν ὤμων βαστάζων Ἄτλας, ὅστις «ἔχει κίονας καὶ αὐτὸς» (Ὀδ. Α. 53).

(2) Τὸ ὄνομα ταῦτὸν τῷ τῆς Κιλικίας πόλεως *Ταρσοῦ*. Τὸ *Θαρσεῖς* τῶν Ο'. καὶ *Tar-chus* εἰς τὸ ἑβραϊκὸν εἶναι ὁ πρῶτος τύπος τοῦ ὀνόματος.

ἀναφέρονται ἐπίσης Φοίνικες, ἀλλ' ἐν Σαρδοὶ ὑπῆρχον ἀποικίαι Φοινικικαί. Ἡ Σικελία εἶχε καταληφθῆ ἕξ ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων καὶ εἶχε λάβει Φοινικικὰς ἀποικίας ἀπὸ Φοινίκης ὡς συνοικισμοὺς ἐμπορικοὺς ὡς μαρτυρεῖ ὁ Θουκυδίδης (5. 2. «Ὁκουν δὲ καὶ Φοίνικες περὶ πᾶσαν μὲν τὴν Σικελίαν ἄκρας τε ἐπὶ θαλάσῃ ἀναλαμβάνοντες καὶ τὰ ἐπιχειρήματα νησιᾶ ἐμπορίας ἐνεκεν τῆς πρὸς τοὺς Σικελούς» (τοὺς αὐτόχθονας προελληνικοὺς λαοὺς τῆς νήσου)· ἀλλ' ἔπειτα ἡ κραταιωθεῖσα Καρχηδὼν κατέλαβε διὰ πολλῶν ἀποικιῶν τὸ πλεῖστον τῆς νήσου καὶ ἐπειράθη νὰ καταλάβῃ αὐτὴν ἅπασαν καὶ νὰ ἐξώσῃ τοὺς Ἕλληνας, καὶ εἰς ταύτας μὲν τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτῶν ἀπέτυχον οἱ Καρχηδόνιοι, κατώρθωσαν ὁμοῦ νὰ διατηρήσωσιν ἐπὶ αἰῶνας τὴν ἐπὶ τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς νήσου κυριαρχίαν αὐτῶν καὶ τὰ ἰσχυρὰ φρούρια, Πάνορμος, Μοτύη, Λιλύβαιον ἦσαν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν μέχρι οὗ ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων μετὰ μέγαν πόλεμον περὶ τὰ μέσα τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος. Ἐν τῇ πρὸς Βορρᾶν τῆς Σικελίας ἐκτεινομένη μεγάλῃ Ἰταλικῇ χερσονήσῳ δὲν φαίνονται πολλὰ ἴχνη ἐπιδράσεως οἰασθήποτε Φοινικικῆς, οὐδεμιᾶς δὲ ὄνομα ἀναφέρεται ὡς ὄνομα Φοινικικῆς ἀποικίας.

Ἡ *Μελίτη*. Νῆσος ὁπωσοῦν σημαντικὴ ἐν τῇ δυτικῇ Μεσογείῳ εἰς ἴσην περίου ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης καὶ ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς κειμένη εἶναι ἡ *Μελίτη*. Τῆς νήσου ταύτης τὸ ὄνομα μαρτυρεῖ τὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ Φοινικικὴν αὐτῆς ἀρχήν, ὄνομα προερχόμενον προφανῶς ἀπὸ τῆς Φοινικικῆς καὶ καθόλου Σημιτικῆς θεότητος Μύλιττας. (1) Ἡ νῆσος αὕτη ὡς ἐμπορικὸς σταθμὸς τῶν Φοινίκων ἐν τῇ πρὸς τὴν δύσιν θαλασσοπολίᾳ, φαίνεται, εἶχε λάβει Φοίνικας οἰκήτορας πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Καρχηδόνος, τοῦλάχιστον πρὸ τῆς ἀξήσεως τοῦ θαλασσίου αὐτῆς κράτους· καταληφθεῖσα δὲ ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων ἀπὸ τοῦ 7ου π. Χ. πιθανῶς αἰῶνος ἔμεινε ὑπὸ τὸ κράτος τούτων μέχρι τῶν μέσων τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος ὅτε κατὰ τὸν δεύτερον Καρχηδονιακὸν πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐγένετο ἕκτοτε διαρκῆς Ῥωμαϊκὴ κτῆσις.

Ἱστορία τῆς Φοινίκης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς Περσικῆς κυριαρχίας. Ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς Φοινίκης συνίσταται κυρίως ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν δύο κατὰ περιόδους ἡγεμονιῶν τῆς συμπολιτείας πρυτανευουσῶν πόλεων, τῆς ἀρχαιοτάτης μητροπόλεως Σιδῶνος τῆς ἐκπροσωπούσης παρ' Ὀμήρῳ ἔτι τὴν Φοινικὴν καὶ τῆς διαδεξαμένης ταύτην ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ Τύρου, ἧς τ' ὄνομα ὅπως τὸ τῆς Σιδῶνος κατέστη συνώνυμον τῷ τῆς Φοινίκης, κατὰ τρίτον δὲ λόγον ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἐν τῇ Δύσει ἐκπροσωπούσης τὸν Φοινικικὸν βίον καὶ πολιτισμὸν Καρχηδόνος. Καὶ τῆς μὲν Καρχηδόνος ἡ ἱστορία οὕσα πολυ-

(1) *Μελίτη* εἶναι τύπος γνησιώτερος τοῦ παρ' Ἡροδότῳ *Μύλιττα*. Καὶ πιθανὸν μὲν τὸ *Μελίτη* ἢ *Μύλιττα* προήλθεν ἐκ τοῦ θηλυκοῦ τύπου τοῦ Βήλ ἢ Βάαλ—*Βέλις*. (τὸ *Βέλις* σημαίνει *Κυρία*). Ἄλλ' ὑπάρχει ἐν τῇ ἑβραϊοφοινικικῇ καὶ λέξις *μήλις*, Κύριος (τοῦ Οὐρανοῦ) καὶ θηλ. *μηλικατοῦ*, καὶ τὸ *Μελίτη* δυνατόν νὰ συναφθῆ πρὸς αὐτὸ τὸ ὄνομα.

τρόπως συνημμένη καὶ συνυφασμένη μετὰ τῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων θέλει ἐκτεθῆ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας, περὶ δὲ τῆς Σιδῶνος καὶ τῆς Τύρου ἐκθέτομεν ἐνταῦθα ὅσας ἐνδεῶς παρεδόθησαν ἡμῖν ἱστορικὰς εἰδήσεις.

α'. Τὰ κατὰ τὴν κτίσιν καὶ τὸν χρόνον τῆς κτίσεως τῆς Σιδῶνος δὲν εἶναι γνωστά· ἀλλ' ἀφοῦ ἡ Τύρος ἢ ἀκμάζουσα ἤδη περὶ τὰ μέσα τῆς δευτέρας π. Χ. Χιλιετηρίδος ἦτο θυγάτηρ τῆς Σιδῶνος, ἡ ταύτης κτίσις ἀνάγεται εἰς χρόνον προγενέστερον τῶν μέσων τῆς δευτέρας π. Χ. χιλιετηρίδος, ὡς δὲ τὸ ὄνομα δηλοῖ (ἰχθυοίεις), ἡ ἀρχὴ τῆς πόλεως ἀνάγεται εἰς συνοικισμὸν ἀλιέων. Τῆς Σιδῶνος θυγάτηρ ὑπῆρξε, πλὴν τῆς Τύρου, καὶ ἡ Ἀραδος, πιθανῶς δὲ καὶ αἱ μεταξὺ τῆς Ἀράδου καὶ τοῦ Ἰσσοῦ κόλπου κείμεναι πόλεις Γάβαλα, Ρωσὸς καὶ Μυριάδων. Κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐποιήθησαν τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη καὶ μάλιστα ἡ Ἰλιάς ἡ Σιδῶν ἦτο γνωστὴ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κόσμῳ ὡς πόλις βιομηχανικῆς πλουσίας, ἦν ἐπισημῶς, ὁ Ἀλέξανδρος Πάρις, ὅτε ἐφευγεν ἀπὸ Σπάρτης μετὰ τῆς Ἑλένης, ἦγαγεν ἐντεῦθεν εἰς Τροίαν γυναῖκας ὑφαινούσας ἐν τοῖς ἀνακτόροις Προιάμου πέπλους. Ἡ Σιδῶν, ὡς αἱ λοιπαὶ Φοινικικαὶ πόλεις, διετέλει πάντοτε ὑπὸ βασιλεῖς κληρονομικοὺς συμμεριζομένους τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν μετὰ ἱερέων ἢ ἀρχιερέων κληρονομικῶν. Ἐκ τῶν βασιλέων δὲ τούτων εἶναι καὶ ὁ Πυγμαλίων ὁ λεγόμενος ἀδελφὸς τῆς Λιδούς, ὃν ἀμφοτέρων ἡ ἱστορία ποικίλλει μυθωδῶς, τὸ μόνον δ' ἐν αὐτῇ φαινομένην τινα ὑπόστασιν ἱστορικὴν ἔχον εἶναι ὅτι τῆς ἰδρύσεως τῆς Καρχηδόνος μετέσχε καὶ ἡ Σιδῶν, ἐνῶ κατ' ἄλλην παράδοσιν ἰδρυταὶ ἦσαν, μυθικοὶ καὶ οὗτοι ἄνδρες, ἐπώνυμοι μυθικοὶ ἦρωες τῆς Τύρου καὶ Καρχηδόνος. Ἱστορικὸν γεγονός ἀναφερόμενον ἐν τῇ Ἀσσυριακῇ σφηνοειδεῖ γραμματεῖᾳ περὶ Σιδῶνος εἶναι ὅτι αὕτη ὡς καὶ ἡ Τύρος καὶ χῶραι πολλὰ τῆς Συρίας καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν κράτος τοῦ Ἰσραὴλ (τῆς Σαμαρείας) ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας Σαλμανασσάρ Β'. (ἀρχαντος περὶ τὰ μέσα τοῦ 9 π. Χ. αἰῶνος) ἐγένετο φόρου ὑποτελῆς τῇ Ἀσσυρίᾳ, ἐπὶ δὲ τοῦ ἰσχυροτάτου βασιλέως Ραμάν—Νιραρί Γ'. (811—782 π. Χ.) καὶ ὑπετάγη, ὅπως ἡ Τύρος, εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. Ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ βασιλέως Σεναχαρίβου ἀναφέρεται τις βασιλεὺς Σιδῶνος *Ἐλουλαῖος* (Λοῦλι ἐν τῇ Ἀσσυριακῇ ἐπιγραφῇ) ἀποστὰς ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων καὶ καταπολεμηθεὶς ὑπὸ τούτων. Ἀλλὰ βασιλεὺς *Ἐλουλαῖος* ἀπὸ τοῦ Μεγάλου γνωστὸς ἦτο τῆς Τύρου, οὐχὶ τῆς Σιδῶνος βασιλεὺς, καὶ ἐν τῇ Ἀσσυριακῇ γραφῇ πλημμελῶς, ὡς φαίνεται, ἐγράφη Σιδῶν ἀντὶ Τύρος. Καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Σεναχαρίβου ἢ Σεναχειρίμ Ἀσσαρδῶν (Assarhaddon) ἀναφέρεται βασιλεὺς Σιδῶνος καλούμενος Ἀβδιμικούτ, (1) ὅστις συμ-

(1) Τὸ Φοινικικὸν τοῦτο ὄνομα σημαῖνον δοῦλος τῆς *Μικκόντ* (βασιλίδος τοῦ οὐρανοῦ) ἔχει μέγιστην ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἀπὸ *αβδ*=δοῦλος σύνθετα ἀραβικὰ ὀνόματα Ἀβδούλ—*Χαμίτ*, Ἀβδούλ—*Μεδζήτ*.

μαχήσας μετὰ τινος Ἀρμενίου, ὡς φαίνεται, ἡγεμόνος Σανδοναρχοῦ ἐναντίον τῆς Ἀσσυρίας, ἐπὶ τοσοῦτον παρώργισε τὸν Ἀσσύριον βασιλέα, ὥστε οὗτος μετὰ τὴν νίκην οὐ μόνον τὸν Σιδώνιον βασιλέα ἐθανάτωσεν, ἀλλὰ καὶ τὴν Σιδῶνα ἐκ θεμαλίων κατέστρεψε καὶ ἰδρυσεν ἐγγὺς νέον συνοικισμόν φέροντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὰ περὶ καταστροφῆς τῆς Σιδῶνος ἐν ταῖς Ἀσσυριακαῖς ἐπιγραφαῖς ἀναγραφόμενα φαίνονται ὑπερβολικά, διότι ὁ ἕνα περίπου αἰῶνα μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀσσαρδῶν καταστροφὴν τῆς Σιδῶνος ἐν Αἰγύπτῳ βασιλεύσας Ἀπορίας (ἢ Οὐφρά) καθ' Ἡρόδοτον (Β'. 161) «εἰς Σιδῶνα στρατὸν ἤλασε». Καὶ ὑπετάγη μὲν ἡ Σιδῶν ἐπὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορος Β' εἰς τὸ νέον Βαβυλωνιακὸν ἢ Χαλδαϊκὸν κράτος, ὅπερ ἐταπεινώσεν τὴν Τύρον, ἀλλὰ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ κράτους τούτου ὑπὸ τοῦ Κύρου τὴν τε αὐτονομίαν αὐτῆς ἀνέλαβε καὶ ὑπὸ τὴν Περσικὴν κυριαρχίαν προέστη αὐτῆς τῆς Φοινικικῆς συμπολιτείας ἀντὶ τῆς εἰς ἀφάνειαν περιελθούσης Τύρου. Μόνον δὲ ὅτε ἡ περὶ τὰ μέσα τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐξέγερσις αἱματηρῶς κατεστάλη, τότε καὶ ἡ Σιδῶν ἀπώλεσε τὴν τε ἡγεμονίαν καὶ τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς· ἀλλ' οὐχ' ἦτον ἐξηκολούθει ὑφισταμένη ὡς πόλις ὀνομαστὴ καὶ ἐπὶ τῆς μετ' ὀλίγον τὴν Περσικὴν κυριαρχίαν ἀντικαταστήσασθαι Ἑλληνομακεδονικῆς καὶ ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς ὑποκύπτουσα εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐξελληνιζομένη τὴν γλῶσσαν. Καὶ νῦν ἔτι ὑφίσταται ὡς κομῶπολις σημαντικὴ φέρουσα τὸ πρῶτον καὶ ἀρχαιότατον ὄνομα αὐτῆς, Σάιδα καὶ χρωμένη τῇ τῶν ἀπὸ τοῦ 7ου μ. Χ. αἰῶνος κατακτησαμένων αὐτὴν Ἀράβων γλῶσση.

β'.) Ἡ Τύρος, ὡς ἐρρήθη ἤδη, ἦτο θυγάτηρ τῆς Σιδῶνος κτισθεῖσα ὑπὸ ταύτης τοῦλάχιστον περὶ τὰ μέσα τῆς δευτέρας π. χ. χιλιετηρίδος. Καθὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐρρήθη, οἱ Τύριοι ἐχρῶντο χρονολογία, ἥς ἡ ἀρχὴ ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὸ 1227 ἔτος π. Χ. Καθ' Ἡρόδοτον μάλιστα (Β. 44), κατὰ τὰ εἰς τοῦτον ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων εἰρημένα, ὁ ἐν Τύρῳ περίφημος ναὸς τοῦ Βάαλ ἢ Ἡρακλέους Μάλκαρτ ἰδρῦθη ἅμα τῇ κτίσει τῆς πόλεως («ἐφασαν ἅμα Τύρῳ οἰκισομένη καὶ τὸ ἱερόν τοῦ Θεοῦ ἰδρῦθῆναι, εἶναι δὲ ἔτεα ἀπ' οὗ Τύρον οἰκέουσι τριακόσια καὶ δισχίλια»). Ἄν δὲ κατὰ τὴν πιθανωτάτην ὑπόθεσιν ὡς χρόνος τῆς εἰς Αἴγυπτον ἐπισκέψεως τοῦ Ἡροδότου θεωρηθῶσι τὰ ἔτη 456—450 περίπου, ἀγόμεθα εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ Τύρος ἐκτίσθη κατὰ τὸ 2750 περίπου π. χ. ὅπερ δὲν εἶναι ἀπίθανον, ἀλλὰ δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν παρ' Ἑλλῆσι ἐπικρατοῦσαν γνώμην περὶ τοῦ χρόνου τῆς κτίσεως τῆς πόλεως («εὐρον δὲ οὐδὲ τούτους τοῖσι Ἑλλῆσι συμφερομένους»). Ἐκτίσθη δὲ ἡ Τύρος νοτιώτερον τῆς Σιδῶνος ἐπὶ παραλίας, ἥς ἐγγὺς καὶ ἀπέναντι ὑψοῦτο νῆσος βραχώδης φέρουσα τὸ ὄνομα πέτρα=βράχος (Ζόρ ἢ Σόρι ἀκριβέστερον Τσόρ ἢ Τσόρ ἐξ οὗ ὁ ἑλληνικὸς τύπος Τύρος). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὤκισθη ἡ παραλιακὴ πόλις, ἀλλὰ μικρὸν ὕστερον καὶ ἡ νῆ-

σος. (1) Ἡ πόλις ἀφιερῶθη εἰς τὸν Φοινικικὸν Θεὸν Βάαλ, λαβόντα νῦν ἐν Τύρῳ τὴν προσηγορίαν Μάλκαρτ (=βασιλεὺς τῆς πόλεως), ὃν οἱ Ἕλληνες ἀφωμοίωσαν πρὸς τὸν παρ' αὐτοῖς Ἡρακλῆν. Ἀρχαιοτάτη ἱστορικὴ μνεία βασιλέως τινὸς Τύρου γίνεται ἐν ἡμερολογίῳ Αἰγυπτιακῶ τῶν χρόνων τοῦ Μανεφθά, υἱοῦ καὶ διαδόχου Ραμσή τοῦ μεγάλου, οὗ ἡ βασιλεία ἀρχεῖται τῷ 1326 π. Χ. καλεῖται δὲ ὁ βασιλεὺς οὗτος Βάαλμερ, ἐφ' οὗ φαίνεται ὅτι ἐγένετο ἡ μεγάλη τῶν βορείων λαῶν ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἐπιδρομή, ὅτε οἱ βάρβαροι διὰ Φοινίκης, διὰ Σιδῶνος καὶ Τύρου ἐπῆλθον ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν Φοινίκην καὶ Παλαστίνην.

Μετὰ τὸν μνημονευθέντα ἐκ τῶν Ἀσσυριακῶν ἐπιγραφῶν γνωστὸν γενόμενον βασιλέα τῆς Τύρου ἄλλος γνωστὸς βασιλεὺς τριακόσια περίπου ἔτη μετ' ἐκείνου βασιλεύσας εἶναι ὁ ἐκ τῆς Π. Δ. (Βασιλειῶν Γ'. κεφ. Ε'.) γνωστὸς σύγχρονος τῶν βασιλέων τοῦ Ἰσραὴλ Δαυὶδ καὶ Σαλωμῶν Χειράμ (Εἴρωμος κατὰ Ἰώσηπον), βασιλεύσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10 π. Χ. αἰῶνος, ὁ τελεσφορώτατος δι' ἀποστολῆς ὑλικοῦ οἰκοδομίας καὶ δι' ἀρχιτεκτόνων μηχανικῶν, τεκτόνων καὶ ἐργατῶν Τυρίων συνδραμῶν τῷ Σαλωμῶν ἐν τῇ οἰκοδομήσει τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τούτου κτισθέντος καὶ τῷ ὄντι Θεῷ ἀφιερωθέντος ἱεροῦ, δοῦς δὲ τῷ αὐτῷ βασιλεῖ καὶ πλοῖα καὶ ναύτας εἰς τὴν διὰ μακροῦ ὑπερποντίου τριετοῦς πλοῦ γενομένην ὑπ' αὐτοῦ ἀποστολήν, τέλος δὲ δοῦς αὐτῷ καὶ τὴν θυγατέρα εἰς γάμον. Περὶ τῶν σχέσεων τούτων τοῦ Χειράμ πρὸς τὸν Σαλωμῶν ἀφηγεῖται ἡ Π. Δ. ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ τάδε:

«Καὶ ἀπέστειλε Χειράμ βασιλεὺς Τύρου τοὺς παῖδας αὐτοῦ πρὸς Σαλωμῶν ἤκουσε γὰρ ὅτι ἐχρῖσαν εἰς βασιλέα ἀντὶ Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅτι ἀγαπῶν ἦν Χειράμ τὸν Δαυὶδ πάσας τὰς ἡμέρας. Καὶ ἀπέστειλε Σαλωμῶν πρὸς Χειράμ λέγων· σὺ οἶδας Δαυὶδ τὸν πατέρα μου, ὅτι οὐκ ἠδύνατο οἰκοδομῆσαι οἶκον τῷ ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ μου ἀπὸ προσώπου τῶν πολέμων τῶν κυκλωσάντων αὐτόν, ἕως τοῦ δοῦναι Κύριον αὐτοὺς ὑπὸ τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Καὶ νῦν ἀνέπαυσε Κύριος ὁ Θεός μου ἐμοὶ κυκλόθεν, οὐκ ἔστιν ἐπίβουλος, καὶ οὐκ ἔστιν ἀπάντημα πονηρόν. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ λέγω οἰκοδομῆσαι οἶκον τῷ ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ σου, ὃν δώσω ἀντὶ σοῦ ἐπὶ τὸν θρόνον σου, οὗτος οἰκοδομήσει τὸν οἶκον τῷ ὀνόματί μου. Καὶ νῦν ἔντειλαι καὶ κοψάτωσάν μοι ξύλα ἐκ τοῦ Λιβάνου. Καὶ ἰδοὺ

(1) Ὅτι ἡ νῆσος φκίσθη πολλῶ βραδύτερον ὅτε οἱ Τύριοι ἠπειλοῦντο ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων (ἀπὸ τοῦ 850 π. Χ. καὶ ἐντεῦθεν) καὶ εἶτα ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος Β' τῆς Βαβυλωνίας δὲν φαίνεται ἀκριβές. Ἡ Τύρος πολλῶ πρότερον καλεῖται νῆσος, καὶ ἐν ταύτῃ ἤκμασεν ἡ πόλις καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς ταύτην ἡ παραλιακὴ πόλις ἐκλήθη Παλαστίνος. Ἐν τῷ παπύρῳ Ἀναστασίου (Anastase) ἡ Τύρος καλεῖται νῆσος.

οἱ δοῦλοί μοι ἔστησαν μετὰ τῶν δούλων σου, καὶ μισθὸν δουλείας σου δώσω σοι κατὰ πάντα ὅσα ἂν εἴπης, ὅτι σὺ οἶδας, ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀνήρ εἰδὼς κόπτειν ξύλα καθὼς οἱ Σιδώνιοι. Καὶ ἐγενήθη, καθὼς ἤκουσε Χειράμ τῶν λόγων Σαλωμών, ἐχάρη σφόδρα καὶ εἶπεν, εὐλογητὸς ὁ Θεὸς σήμερον ὁ δούς τῷ Δαυὶδ υἱὸν φρόνιμον ἀπὸ τῶν λαῶν τὸν πολὺν τοῦτον. Καὶ ἀπέστειλε Χειράμ πρὸς Σαλωμὸν λέγων: ἀκήκοα περὶ πάντων ὧν ἀπέσταλκας πρὸς με· ἐγὼ ποιήσω πᾶν θέλημά σου εἰς ξύλα κέδρινα καὶ πεύκινα. Οἱ δοῦλοί μου καταξουσιν αὐτὰ ἐκ τοῦ Λιβάνου εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐγὼ θήσομαι αὐτὰ σχεδίας ἐν τῇ θαλάσῃ, ἕως τοῦ τόπου οὗ ἂν ἀποστείλῃς πρὸς με, καὶ ἐκτινάξω αὐτὰ ἐκεῖ· καὶ σὺ ἄρεις, καὶ ποιήσεις τὸ θέλημά μου, τοῦ δοῦναι ἄρτους τῷ οἴκῳ μου. Καὶ ἦν Χειράμ διδούς τῷ Σαλωμὸν κέδρους, καὶ πεύκας καὶ πᾶν θέλημα αὐτοῦ. Καὶ Σαλωμὸν ἔδωκε τῷ Χειράμ εἴκοσι χιλιάδας κόρων πυροῦ, καὶ μαχὰλ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ εἴκοσι χιλιάδας βέθ ἐλαίου κεκομμένου· κατὰ τοῦτο ἐδίδου Σαλωμὸν τῷ Χειράμ κατ' ἐνιαυτόν. Καὶ Κύριος ἔδωκε σοφίαν τῷ Σαλωμὸν καθὼς ἐλάλησεν αὐτῷ· καὶ ἦν εἰρήνη ἀναμέσον Χειράμ, καὶ ἀναμέσον Σαλωμὸν, καὶ διέθεντο διαθήκην ἀναμέσον ἑαυτῶν. Καὶ ἀνήνεγκεν ὁ βασιλεὺς Σαλωμὸν φόρον ἐκ παντὸς Ἰσραὴλ, καὶ ἦν ὁ φόρος τριάκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν. Καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν Λιβάνον· δέκα χιλιάδες ἐν τῷ μηνὶ ἀλλασσόμεναι· μῆνα ἦσαν ἐν τῷ Λιβάνῳ καὶ δύο μῆνας ἐν οἴκῳ αὐτῶν, καὶ Ἄδωρηάμ ἐπὶ τοῦ φόρου. Καὶ ἦν τῷ Σαλωμὸν ἑβδομήκοντα χιλιάδες αἴροντες ἄρσιν, καὶ ὄγδοήκοντα χιλιάδες λατόμων ἐν τῷ ὄρει, χώρῳ ἀρχόντων τῶν καθεσταμένων τῷ Σαλωμὸν ἐπὶ τῶν ἔργων, τρεῖς χιλιάδες καὶ πεντακόσιοι ἐπιστάται τοῦ λαοῦ οἱ ποιοῦντες τὰ ἔργα. Καὶ ἐνετείλατο ὁ βασιλεὺς, καὶ αἴρουνσι λίθους μεγάλους λίθους τιμίους εἰς τὸν θεμέλιον τοῦ οἴκου, καὶ λίθους ἀπελεκήτους. Καὶ ἐπελέκησαν οἱ υἱοὶ Σαλωμὸν, καὶ οἱ υἱοὶ Χειράμ, καὶ οἱ Γίβλιοι (κάτοικοι Γεβὰλ (Βύβλου)) καὶ ἠτοίμασαν τὰ ξύλα καὶ τοὺς λίθους τρία ἔτη·

Ὁ Χειράμ Α'. περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀβιβάλου, ὁ ἀναθεὶς τὸν χρυσοῦν κίονα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διὸς ἢ Ἡρακλέους Μάλκαρτ, αὐτὸς δὲ ἔκοπεν ἀπὸ Λιβάνου κέδρινα ξύλα διὰ τὴν στέγην τοῦ Ἱεροῦ, καθελὼν δὲ τὰ ἀρχαῖα ἱερὰ ἠκοδόμησε καινὰ, ἀφιέρωσε δὲ ναοὺς εἰς τὸν Ἡρακλῆν καὶ τὴν Ἀστάρτην. (1)

Ἄξιον δὲ νὰ μνημονευθῇ ἐνταῦθα καὶ ἡ ἐπιστολή, μετ' ἧς συνώδευσεν ὁ Χειράμ

(1) Ἡ Π. Δ. γινώσκει μόνον τὸν Χειράμ καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἀβίβαλον. Ἐτέρα πηγὴ, ἔξ ἧς μανθάνομεν τινα περὶ τῶν βασιλέων Τύρου, εἶναι ὁ Μενάνδρος ὁ Περγαμηνὸς ἢ Ἐφέσιος, συγγραφεὺς ἱστορικός τοῦ 3 καὶ 2 π. Χ. αἰῶνος, παρ' οὗ ἐρανισάμενος ὁ Ἰώσηπος διέσωσέ τινα περὶ τῶν βασιλέων τούτων. Ὁ Μενάνδρος συνέγραψε κατὰ Ἰώσηπον ἀρυσάμενος τὰς εἰδήσεις ἐκ πηγῶν ἐλληνικῶν τε καὶ ἀσιατικῶν, ἅτε γινώσκων καὶ ἀσιατικῶν (καὶ Φοινικικῶν) γλώσσας.

τὸν ὑπ' αὐτοῦ πεμπόμενον πρὸς τὸν Σαλωμὸν ἀρχιτέκτονα καλούμενον καὶ τοῦτον Χειράμ, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν ἀκμὴν τῆς τέχνης ἐν Τύρῳ (Ἰδ. τῶν Παραλειπομένων τῶν Βασιλειῶν Ἰούδα κεφ. Β'. 11 κέξ. «Καὶ εἶπε Χειράμ βασιλεὺς Τύρου ἐν γραφῇ, καὶ ἀπέστειλε πρὸς Σαλωμὸν ἐν τῷ ἀγαπήσῃ Κύριον τὸν λαὸν αὐτοῦ, ἔδωκέ σοι ἐπ' αὐτοὺς καὶ βασιλέα καὶ εἶπε Χειράμ Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ὃς ἔδωκε Δαυὶδ τῷ βασιλεῖ υἱὸν σοφὸν καὶ ἐπιστάμενον ἐπιστήμην καὶ σύνεσιν, ὃς οἰκοδομήσει οἶκον τῷ Κυρίῳ καὶ οἶκον τῆς βασιλείας ἑαυτοῦ καὶ νῦν ἀπέσταλκά σοι ἄνδρα σοφὸν καὶ εἰδότα σύνεσιν, τὸν Χειράμ τὸν παῖδά μου εἰδότα ποιῆσαι ἐν χρυσοῖῳ καὶ ἐν ἀργυροῖῳ, καὶ ἐν χαλκῷ καὶ ἐν σιδήρῳ, καὶ ἐν λίθοις καὶ ξύλοις, καὶ ὑφαίνειν ἐν τῇ πορφύρῃ καὶ ἐν τῇ ὑακίνθῳ καὶ ἐν τῇ βύσσῳ καὶ ἐν τῷ κοκκίνῳ, καὶ γλύφαι γλυφὰς καὶ διανοεῖσθαι πᾶσαν διανόησιν ὅσα ἂν δῶς αὐτῷ. Καὶ ἡμεῖς κόψομεν ξύλα ἐκ τοῦ Λιβάνου κατὰ πᾶσαν τὴν χρεῖαν σου καὶ ἄξομεν αὐτὰ σχεδίας ἐπὶ θάλασσαν Ἰόππην καὶ σὺ ἄξον αὐτὰ εἰς Ἱερουσαλὴμ».

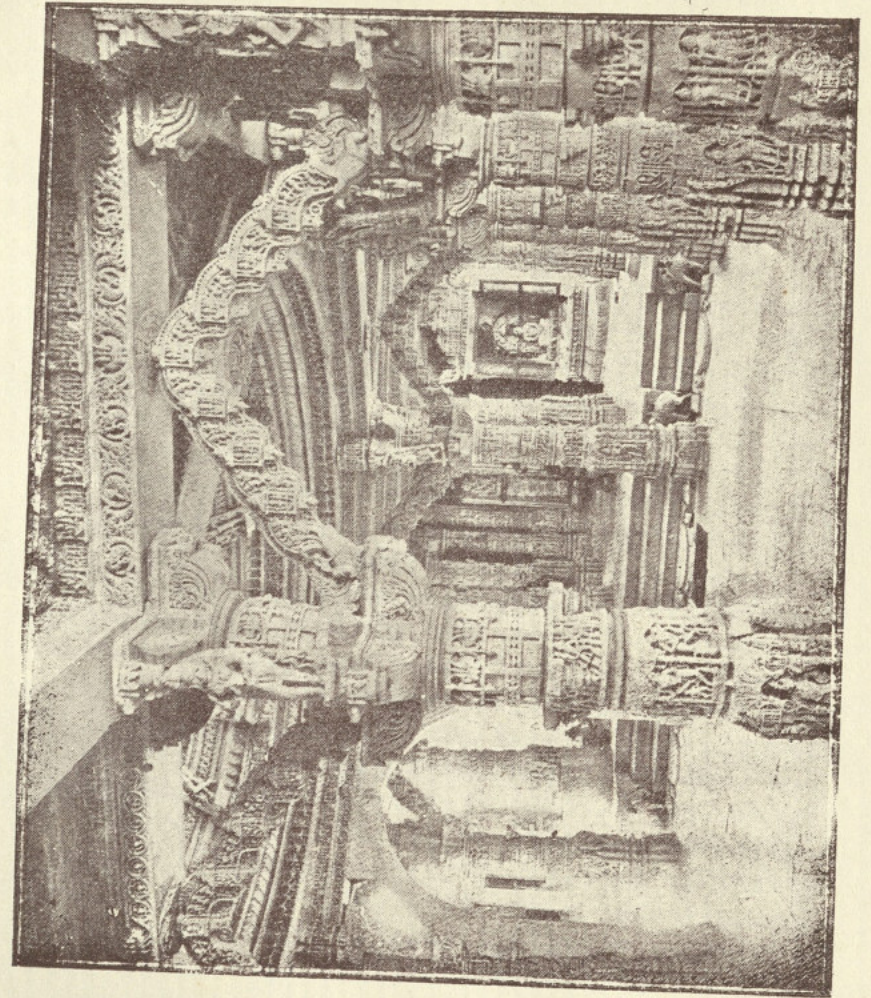
Διακόσια περίπου ἔτη μετὰ τὸν Χειράμ τοῦτον (Χειράμ Α.) ἀναφέρεται ἐν Τύρῳ ὡς σύγχρονος τοῦ Ἀσσυρίου βασιλέως Θαλαφφελλασσάο Β. (περὶ τὰ 750 π. Χ.) ὁ Χειράμ Β', ὃν διαδέχεται Μιτίννας, μετὰ τοῦτον δὲ ὁ Ἐλουλαῖος, ἐφ' οὗ τὸ Κίτιον, ὅπερ ὅπως πᾶσαι αἱ Φοινικικαὶ ἀποικίαι, ἦτο φόρου ὑποτελὲς τῆς Τύρου, ἀποστὰν καθυπετάχθη. Ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Μενάνδρου—Ἰωσήπου μετὰ τὸν Χειράμ Α'. βασιλεῖς Τύρου ἀναφέρονται Βελάζαρος, Ἀβδάστρατος. Τούτους οἱ τῆς τροφῆς αὐτῶν τέσσαρες υἱοὶ ἐπιβουλεύσαντες ἐφόνευσαν, τὴν ἀρχὴν δὲ κατάλαβε τότε ὁ πρεσβύτατος τῶν ἀδελφῶν· εἶτα δὲ ἐβασίλευσεν (ἐξ ἄλλου οἴκου, ὡς φαίνεται) Ἀσταρτος ὁ Δαλισιαστάρτου, ὃν διεδέξατο ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀσίρωμα, ὃν φονεύσας ὁ ἀδελφὸς Φέλης ἔλαβε τὴν ἀρχὴν· τὸν Φέλητα διεδέξατο Εὐθύβαλος ἢ Εἰθώβαλος (Ἰτουβὰλ) ὁ τῆς Ἀστάρτης ἱερεὺς. Τοῦτον διεδέξατο Μάτγηνος καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Φυγμαλίω (Πυγμαλίω τῆς συνήθους παραδόσεως) οὗ ἡ ἀδελφὴ φυγοῦσα ἔκτισε τὴν Καρχηδόνα. Ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Χειράμ Α'. μέχρι τῆς κτίσεως τῆς Καρχηδόνας διέρρυσαν ἔτη ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα τρία. Κατὰ τὸ χρονικὸν δὲ τοῦτο διάστημα ἐβασίλευσε (πιθανῶς κατὰ τὰ ἔτη 885—855 π. Χ.) ὁ τοῦ βασιλέως τοῦ Ἰσραὴλ Ἀχαάβ πενθερὸς Εἰθώβαλος ὁ δούς τῷ Ἀχαάβ τὴν διαβόητον αὐτοῦ θυγατέρα Ἰεζάβελ. Ἄν δὲ λάβωμεν κατὰ τὴν Π. Δ. ὡς μέσον ὄρον τῆς βασιλείας τοῦ Χειράμ Α'. τὸ α'. ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Σαλωμὸν, καταντῶμεν εἰς τὸ ἔτος 817, ἀκριβῶς περίπου εἰς τὴν ἀκριβεστέρην περὶ κτίσεως Καρχηδόνας παραδεδομένην χρονολογίαν ἧτοι εἰς τὴν τοῦ 814 π. Χ.

Κατὰ τὸν πίνακα τοῦ Μενάνδρου μετὰ τὸν Πυγμαλίωνα ἢ Φυγμαλίωνα ἐβασίλευσεν ὁ Εἰρωμος ἧτοι ὁ Χειράμ Β'. ὅστις ἐν τοῖς Ἀσσυριακοῖς χρονικοῖς φέ-

ρεται βασιλεύσας ἐπὶ τοῦ Θαλασσοφελλασσάρ Β'. τῆς Ἀσσυρίας, οὗ ἡ βασιλεία ἀρχεται ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 8 π. Χ. αἰῶνος. (1)

Τὸν Χειράμ Β'. διεδέξατο ὁ Μάτηγνος ἢ Μετένης Β'. (περὶ τὸ 740 ἢ 730 π. Χ.), τοῦτον δὲ ὁ Ἐλουλαῖος, σύγχρονος τοῦ Ἀσσυρίου βασιλέως Σεναχαρίβου (696—681 π. Χ.). Ὅτε ὁ Σεναχαρίβος ἐστράτευσε ἐπὶ τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην τὴν μεγάλην αὐτοῦ στρατείαν, ὁ Ἐλουλαῖος ἦτο σύμμαχος τῶν πολεμίων τοῦ Ἀσσυρίου βασιλέως, συμμάχων τοῦ ἐν Αἴγυπτῳ βασιλεύοντος Αἰθίοπος βασιλέως Τεαρκῶ, τοῦ Ἐζεκιίου τοῦ Ἰούδα καὶ ἄλλων τινῶν ἡγεμόνων τῆς Παλαιστίνης. Τότε δὲ κατὰ τὰ Ἀσσυριακὰ χρονικά πολλαὶ πόλεις Φοινικικαί, ἐν ταύταις δὲ καὶ αὐτὴ ἡ Σιδῶν καὶ ἡ κατ' ἠπειρον Τύρος, ἡ Παλαίτυρος αὐτῆ, ταγθεῖσαι μετὰ τοῦ φοβεροῦ Ἀσσυρίου ἀπέστησαν ἀπὸ τῆς Τύρου, ἀπέστη δὲ καὶ ἡ ἐν Κύπρῳ Φοινικικὸν ἔτι τότε διατηροῦσα χαρακτηριστὴ ἀρχαία φοινικικὴ πόλις Κίτιον. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον στρατείας τοῦ Σεναχαρίβου καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πολιορκίας τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν ἀπὸ Συρίας ἀναχώρησιν τοῦ Σεναχαρίβου ὁ Ἐλουλαῖος ἐπανήγαγεν εἰς ὑποταγὴν πάσας τὰς ἀποστάσας πόλεις καὶ τὸ Κίτιον. Ὅτε δὲ ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Σεναχαρίβου Ἀσσαρδῶν ὁ τῆς Σιδῶνος βασιλεὺς Ἀβδιμηλοῦτ συμμάχησας μετὰ τοῦ Σαρδουαρί τῆς Κιλικίας ἢ τῆς Ἀρμενίας προὐκάλεσε τὴν ἐπὶ Φοινικὴν στρατείαν τοῦ Ἀσσυρίου βασιλέως, νικήσαντος καὶ θανατώσαντος τὸν Ἀβδιμηλοῦτ, ἡ Τύρος φαίνεται ὅτι διετέλει ἐν ἡσυχίᾳ καὶ οὐδετερότητι διότι οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ ταύτης ἐν τοῖς νικητηρίοις δελτίοις τοῦ Ἀσσαρδῶν. Ἀλλ' ὅτε μετ' ὀλίγον ὁ Ἀσσαρδῶν στρατεύων ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον διὰ τῆς Συρίας ἤλαυσε τὸν ἰσχυρὸν αὐτοῦ στρατόν, ὁ βασιλεὺς Βάαλ τῆς Τύρου ἀπέστη πρὸς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ ταύτης νικηθείσης καὶ τοῦ Ἀσσαρδῶν ἀναρρηθέντος βασιλέως τῆς Αἴγυπτου φαίνεται ὅτι ἡ Τύρος, ἦν ὡς κράτος νησιωτικὸν δὲν ἠδύνατο ὁ Ἀσσύριος βασιλεὺς εὐχερῶς νὰ ὑποτάξῃ, ἐγένετο ἀπλῶς ὑποτελής τῇ Ἀσσυρίᾳ ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀσσαρδῶν ἢ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀσσορβανιπάλ καὶ ἤγεν εἰρήνην πρὸς τὴν Ἀσσυρίαν μέχρι τῆς ἐπελθούσης καταλύσεως τοῦ κράτους τούτου (περὶ τὰ 606 π. Χ.). Καὶ πρὸς τὸ διαδεξάμενον

(1) Ἡ φαινόμενη χρονολογικὴ ἀνωμαλία μετὰ τὸ 814 π. Χ. τοῦ χρόνου τῆς κτίσεως τῆς Καρχηδόνος καὶ τοῦ Εἰρώμου ἢ Χειράμ Β'. τοῦ μετὰ τὸν Πυγμαλῶνα βασιλεύσαντος καὶ συγχρόνου τοῦ περὶ τὰ μέσα τοῦ 8 π. Χ. ἀνελθόντος εἰς τὸν θρόνον Θαλασσοφελλασσάρ αἰρεται ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἡ Καρχηδὼν ἐκτίσθη κατὰ Μέγα νάνδρον τῷ ἑβδόμῳ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ Πυγμαλῶνος, βασιλεύσαντος ἐν ὅλῳ ἔτει τεσσαράκοντα ἑπτὰ, οὕτω δὲ ὁ χρόνος τῆς βασιλείας τοῦ Πυγμαλῶνος παρταίνεται μέχρι τοῦ 770 π. Χ. ὅτε ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ Εἰρώμος Β', δυνάμενος νὰ θεωρηθῇ σύγχρονος πρὸς τὸν τῷ 750 π. Χ. περίπου ἀνελθόντα εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀσσυρίας Θαλασσοφελλασσάρ ἀφοῦ μάλιστα κατὰ Μέγα νάνδρον ὁ Εἰρώμος ἢ Χειράμ Β'. ἐβασίλευσε ἔτη τεσσαράκοντα (μέχρι τοῦ 720).

Les Merveilles du Monde] [Hachette-Paris
Ἐνάδος ΤΖΑ·Γ·ΝΝ τοῦ Ραδζπουτάνα (XI-XII αἰῶν) εἰς τὸ ὄρος Ἄμποθ.

ἐν Βαβυλωνίᾳ καὶ ἐν Χαλδαία καὶ ἐν Συρίᾳ αὐτῇ τὸ πᾶν Ἀσσυριακὸν κράτος νέον Βαβυλωνιακὸν ἢ Χαλδαικὸν κράτος τοῦ Ναβουπολασσάρου καὶ Ναβουχοδονόσορος διῆγεν ἐν εἰρήνῃ. Ἐν τῷ πολέμῳ μεταξὺ τοῦ Νεχῶ Β'. τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορος (595 π. Χ.), καθ' ὃν ὁ Νεχῶ εἰσήλασεν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Μαγδόλου ἢ Μεγιδδῶ ἐνίκησε τὸν βασιλέα τοῦ Ἰούδα Ἰωσίαν πεσόντα ἐν τῇ μάχῃ, ἢ Τύρος φαίνεται ὅτι ἐτήρησεν εἰρηνικὴν πολιτείαν. Βραδύτερον ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Ἀπρίης ἐπιχείρησε, καθ' Ἡρόδοτον, πόλεμον ἐναντίον τῆς Τύρου κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ γῆν μὲν προσέβαλε τὴν Σιδῶνα, κατὰ θάλασσαν δὲ ἐνανμάχεται τῇ Τύρῳ. Περὶ νίκης οὐδένα ὁ Ἡρόδοτος ποιεῖται λόγον, ἀλλ' ὁ Διόδωρος (Α'. 68) οὐ μόνον περὶ νίκης λέγει, ἀλλὰ καὶ περὶ καταλήψεως ὀλοκλήρου τῆς Φοινίκης, καὶ δὴ καὶ περὶ νίκης ἐναντίον οὐ μόνον τῶν Τυρίων, ἀλλὰ καὶ τῆς Κύπρου λέγει δὲ ὁ αὐτὸς ὅτι ὁ Ἀπρίης ἐπέστρεψεν εἰς Αἴγυπτον μετὰ πλήθους λαφύρων. Ταῦτα ἐγένοντο πιθανώτατα καθ' ὃν χρόνον ὁ Ναβουχοδονόσωρ ἐπενέβαινεν ἰσχυρῶς εἰς τὰ πράγματα τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης καὶ κατέλυε τὸ κράτος τοῦ Ἰούδα (588—586 π. Χ.). Καὶ ὅμως ὁ Ναβουχοδονόσωρ Β'. ὁ καταλύων ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ τοὺς συμμάχους τῆς Αἰγύπτου μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἰούδα ἐπέρχεται (585) καὶ ἐναντίον τῶν πρὸ μικροῦ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων πολεμηθέντων Τυρίων. Τὴν τοιαύτην ἀντίθεσιν τῶν πραγμάτων ἡρμηνεύσαν τινες νεώτεροι ἱστορικοὶ διὰ τῆς πιθανῆς ὑποθέσεως ὅτι μετὰ τὴν ναυμαχίαν καὶ τὴν ἥτταν τῶν Τυρίων κατὰ τὸ ἔτος 588 π. Χ. οἱ Τύριοι ὑπεχρεώθησαν νὰ συμμαχήσωσι τῷ Φαραῶ. Ὅπως δὲ εἶναι γεγονὸς πραγματικὸν ὅτι ὁ Ναβουχοδονόσωρ Β'. μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ ἐστράφη ἐπὶ τὴν Τύρον, ἦν ἀπέκλεισεν ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς Παλαιτύρου· ἀλλ' οἱ οἰκοῦντες Τύριοι ἀντέταξαν ἐπὶ δεκατρία ὅλα ἔτη (585—573) ἀντίστασιν ἀκαταγώνιστον, μὴ ἔχοντος τοῦ Βαβυλωνίου βασιλέως δύναμιν ναυτικὴν ἵνα πιέσῃ αὐτοὺς κατὰ θάλασσαν. Τέλος μετὰ δέκα καὶ τρία ἔτη ἐγένετό τις συμβιβασμὸς μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Βαβυλώνης καὶ τῶν Τυρίων, δι' οὗ ἔληξε καὶ ὁ πόλεμος, ἀποκατασταθέντος τοῦ πρὸ τοῦ πολέμου καθεστῶτος τῆς ὑποτελείας καὶ τῆς Τύρου διατηρησάσης τὴν αὐτοτέλειαν αὐτῆς καὶ αὐτονομίαν ὡς κράτους, μὴ πραγματοποιηθέντος οὕτω καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας ἀγγελλομένου ὑπὸ τῶν προφητῶν τοῦ Ἰούδα ὀλέθρου καὶ καταποντισμοῦ τῆς γῆσου Τύρου. (1) Αὕτη ἐξη-

(1) Τούτων ὁ μὲν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ εὐρισκόμενος Ἱεζεκιὴλ ἔγραψε (Κεφ. Ζ'. 27ης) «Τὸ πνεῦμα τοῦ νότου συνέτριψέ σε ἐν καρδίᾳ θαλάσσης, ἦσαν δυνάμεις σου, καὶ ὁ μισθός σου ἐκ τῶν συμμάχων σου, οἱ κωπηλάται σου, καὶ οἱ κυβερνήται σου, καὶ οἱ σύμβουλοί σου καὶ σύμμικτοί σου ἐκ τῶν συμμάχων σου, καὶ πάντες οἱ ἄνδρες οἱ πολεμισταί σου οἱ ἐν σοί· καὶ πᾶσα ἡ συναγωγὴ σου ἐν μέσῳ σου πεσοῦνται ἐν καρδίᾳ θαλάσσης· ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς

σθένησε μὲν πολιτικῶς ἐκ τῆς μακρᾶς πολιορκίας καὶ ἐκ τῆς καθ' ἅπασαν τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην ἐπικρατήσεως τοῦ Χαλδαϊκοῦ κράτους, ἀλλὰ διετήρησε τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ὑπόστασιν, πιθανῶς δὲ καὶ σκιάν τινα οὐχὶ πλέον ἡγεμονίας,

πτώσεώς σου πρὸς τὴν φωνὴν τῆς κραυγῆς σου οἱ κυβερνήται σου φόβῳ φοβηθήσονται. Καὶ καταβήσονται ἀπὸ τῶν πλοίων αὐτῶν πάντες οἱ κωπηλάται σου, καὶ οἱ ἐπιβάται, καὶ οἱ πρῶροι τῆς θαλάσσης ἐπὶ τὴν γῆν στήσονται καὶ ἀλαλάξουσιν ἐπὶ σέ, τῇ φωνῇ αὐτῶν, καὶ κεκράξονται πικρῶν, καὶ ἐπιθήσουσιν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν γῆν, καὶ σποδὸν ὑποστρώσουσιν. Καὶ φαλακρώσουσιν ἐπὶ σέ φαλάκρωμα, καὶ περιζώσουσιν σάκκον, καὶ κλαύσουσιν περὶ σοῦ ἐν πικρασμῷ ψυχῆς, καὶ κοπετόν πικρὸν (ἐκστήσονται.) Καὶ λήψονται οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἐπὶ σέ θρήνον, καὶ θρήνημα ἐπὶ σοί. Τίς ὄσπερ Τύρος κατασιγηθεῖσα ἐν μέσῳ θαλάσσης; πόσον καὶ τίνα εἶδες μισθὸν ἀπὸ τῆς θαλάσσης; ἐνέπλησας εἶθνη ἀπὸ τοῦ πλήθους σου, καὶ ἀπὸ τοῦ πλήθους τοῦ συμμίκτου σου ἐπλοῦτισας πάντα; τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς. Νῦν συνετριβῆς ἐν θαλάσῃ ἐν βάθει ὕδατος ὁ σύμμικτός σου καὶ πᾶσα ἡ συναγωγὴ σου ἐν μέσῳ σου. Ἔπεσον πάντες οἱ κατοικοῦντες τὰς νήσους, καὶ οἱ κωπηλάται σου ἐστύγνασαν ἐπὶ σέ, καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν ἐκστάσει ἐξέστησαν, καὶ ἐδάκρυσαν τῷ προσώπῳ αὐτῶν ἐπὶ σοί. Ἔμποροι ἀπὸ ἐθνῶν ἐπύρισάν σε, ἀπώλεια ἐγένου, καὶ οὐκέτι εἶσι εἰς τὸν αἰῶνα λέγει Κύριος ὁ Θεός. Ταῦτα λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ. Ὁ δὲ μέγας Ἀνώνυμος ἢ Ἡσαίας δρυεὶρος (ἢ νεώτερος) προφητεῖται μὲν καὶ οὗτος δεινὰ ἐναντίον τῆς Τύρου, ἀλλὰ προλέγει ἅμα ὅτι μετὰ ἐβδομήκοντα ἔτη ἐπισκοπὴν ποιήσει ὁ Θεὸς Τύρον καὶ πάλιν ἀποκαταστήσεται εἰς τὸ ἀρχαῖον (Ἰδ. Ἡσαίον ΚΓ' κέξ). Ὁλολύθετε πλοῖα Καρχηδόνας, (ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ κεῖται *Θαροσις* (Ταρτησοῦ ἢ Ταρσοῦ) ὅτι ἀπώλετο, καὶ οὐκέτι ἔρχονται ἐκ γῆς Κιτιαίων, ἦνται αἰχμάλωτος. Τίνι ὅμοιοι γεγόνασιν οἱ ἐνοικοῦντες ἐν τῇ νήσῳ, μετάβολοι Φοινίκης, διαπερῶντες τὴν θάλασσαν ἐν ὕδατι πολλῷ, σπέρμα μεταβόλων; ὡς ἀμητοῦ εἰσφερομένου, οἱ μετάβολοι τῶν ἐθνῶν. Αἰσχύνθητι Σιδῶν, εἶπεν ἡ θάλασσα· ἡ δὲ ἰσχὺς τῆς θαλάσσης εἶπεν, οὐκ ὄδιον, οὐδὲ ἔτεκον, οὐδὲ ἐξέθρεψα νεανίσκους, οὐδὲ ὕψωσα παρθένους. Ὅταν δὲ ἀκουστὸν γένητε ἐν Αἰγύπτῳ, λήψεται αὐτοὺς ὁδὴν περὶ Τύρου. Ἀπέλθετε εἰς Καρχηδόνα, ὀλολύζεται οἱ ἐνοικοῦντες ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, οὐχ αὕτη ὑμῶν ἦν ἡ ὕβρις ἢ ἀπ' ἀρχῆς, πρὶν ἢ παραδοθῆναι αὐτῇ; ἀπάγουσιν αὐτὴν οἱ πόδες αὐτῆς πόρωθεν εἰς παροικίαν. Τίς ταῦτα ἐβρῦλευσεν ἐπὶ Τύρον; μὴ ἦσαν ἐστίν, ἡ οὐκ ἰσχύει; οἱ ἔμποροι αὐτῆς ἐνδοξοὶ Χαναάν, ἄρχοντες τῆς γῆς. Κύριος Σαβαὼθ ἐβουλεύσατο παραλῦσαι πᾶσαν τὴν ὕβριν τῶν ἐνδόξων, καὶ ἀτιμᾶσαι πᾶν ἐνδοξὸν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐργάζου τὴν γῆν σου, καὶ γὰρ πλοῖα οὐκέτι ἔρχονται ἐκ Καρχηδόνας. Ἡ δὲ χεὶρ σου οὐκέτι ἰσχύει κατὰ θάλασσαν, ἡ παροξύνουσα βασιλεῖς. Κύριος Σαβαὼθ ἐνετείλατο περὶ Χαναάν ἀπολέσαι αὐτῆς τὴν ἰσχύν. Καὶ ἐροῦσιν· οὐκέτι μὴ προσθήτε τοῦ ὑβρίζειν καὶ ἀδικεῖν παρθένον τὴν θυγατέρα Σιδῶνος· καὶ ἐὰν ἀπέλθῃς εἰς Κητιεὶμ, οὐδὲ ἐκεῖ σοι ἀνάπανσις ἔσται. Καὶ εἰς γῆν Χαλδᾶν, καὶ αὕτη ἠρήμαται ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων (οὐδὲ ἐκεῖ σοι ἀνάπανσις ἔσται) ἐθεμελίωσεν αὐτὴν εἰς Σηεὶμ, ἔστησαν ἐπάλξεις αὐτοῦ, ἐξήγειραν βάρεις αὐτῆς, ὅτι ὁ τοίχος αὐτῆς πέπτωκεν. Ὁλολύθετε πλοῖα Καρχηδόνας, ὅτι ἀπώλετο τὸ ὄχρωμα ὑμῶν. Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καταλειφθήσεται Τύρος ἔτη ἐβδομήκοντα, ὡς χρόνος βασιλείας, ὡς χρόνος ἀνθρώπου· καὶ ἔσται μετὰ ἐβδομήκοντα ἔτη, ἔσται Τύρος ὡς ζῆμα πόρνης. Λάβε κιθάραν, ἑμβέσσον, πόλις πόρνη ἐπιλελησμένη, καλῶς κιθάρισον, πολλὰ ἄσπον, ἵνα σου ἡ μνηστὴ γένηται· καὶ ἔσται μετὰ ἐβδομήκοντα ἔτη, ἐπισκοπὴν ποιήσει ὁ

ἀλλὰ πρωτείων ἐν Φοινίῃ. Ἡ δὲ μετὰ τὴν ὑπὸ Ναβουχοδονόσορος πολιορκίαν ἱστορία τῆς νήσου ἔχει ἐν συντόμῳ ὡς ἑξῆς:

Ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἐβασίλευε τῆς νήσου ὁ Ἰθώβαλος (Ἰτουβάαλ) 585—573 π. Χ. Τοῦτον διεδέξατο ὁ Βάαλ Β'. (572—568). Μετὰ τοῦτον ἐπὶ ἕξ ἔτη ἡγορῆσεν ἡ βασιλεία καὶ ἡ νῆσος ἐκυβερνᾶτο, ὡς αἱ Φοινικικαὶ ἀποικίαι, ὑπὸ κριτῶν ἢ Σουφφετῶν, ἀλλὰ μετὰ ἑπτὰ ἔτη πάλιν ἀπεκατέστη ἡ βασιλεία καὶ ἐβασίλευσεν ὁ Μιρβάαλ (555—552) καὶ μετὰ τοῦτον Εἰρωμος ἢ Χειράμ Γ'. σύγχρονος τοῦ Κύρου τοῦ Μεγάλου (ἐβασίλευσε κατὰ τὰ ἔτη 551—552) ὅτε καὶ διὰ τὴν Τύρον καὶ διὰ τὴν Φοινίῃν πᾶσαν νέα ἤρξατο περίοδος ἱστορικοῦ βίου.

Ἡ Φοινίῃ ὑπὸ τὴν Περσικὴν κυριαρχίαν. Ὅτε ὁ Κῦρος ὁ Μέγας ἴδρυσεν τὸ μέγα κράτος αὐτοῦ ἐπαγγελόμενος πᾶσι τοῖς λαοῖς ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν, πᾶσα ἡ Φοινίῃ, ὅπως πᾶσα ἡ Συρία, μάλιστα δὲ ἡ Ἰουδαία, προθύμως καὶ εἰρηνικῶς καὶ ἐνθουσιωδῶς (οἱ Ἰουδαῖοι) ἐτάχθησαν ὑπὸ τὸ κράτος καὶ τὴν προστασίαν τοῦ Μεγάλου βασιλέως. Οἱ Φοίνικες δὲ ὄντες χρησιμώτατοι τῇ Περσικῇ ἀρχῇ ἔνεκα τῆς ναυτικῆς δυνάμεως αὐτῶν ἐξαιρετικὴν ὅλως ἔλαβον θέσιν ἐν τῷ μεγάλῳ κράτει μᾶλλον ὡς σύμμαχοι ἢ ὡς ὑπήκοοι. Αἱ πόλεις πᾶσαι διετήρησαν τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν ὅπως καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀσίας. Ἄλλ' ἐνῶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσιν ἡ Περσικὴ ἀρχὴ ἔδωκε πᾶσαν ὑποστήριξιν εἰς τὰς λεγομένας τυραννίδας, ἐν Φοινίῃ, ἐνθα δὲν ὑπῆρχον τυραννίδες, ἀλλὰ πατρικαὶ βασιλείαι κληρονομικαί, τὸ καθεστῶς τὸ πολεμικὸν ἔμεινεν ἀναλλοίωτον, τῶν βασιλικῶν ἐν ταῖς πόλεσι γενῶν διατηρησάντων τὴν κληρονομικὴν αὐτῶν ἀρχήν. Ἡ μόνη ἐν τῷ ὅλῳ πολιτικῷ συστήματι τῆς Φοινίκης ἐπελθοῦσα μεταβολὴ ἦτο ὅτι ἡ Τύρος δὲν εἶχε πλέον τὴν ἐπὶ τῶν πόλεων ἡγεμονίαν· πλὴν δὲ τούτων τὴν τιμὴν τῶν πρωτείων ἐν τῷ συστήματι τῶν ἴσων πρὸς ἀλλήλας ἐν τοῖς δικαιώμασι πολιτειῶν εἶχε νῦν ἀντὶ τῆς Τύρου ἢ Σιδῶν ἀνακτησαμένη τὴν ἀρχαίαν τιμητικὴν αὐτῆς θέσιν, καὶ ταύτην ὁ βασιλεὺς προηγούμενος τῶν βασιλέων τῆς τε Τύρου καὶ τῶν λοιπῶν Φοινικικῶν πόλεων. Ὑπὸ τὴν Σιδῶνος δὲ ἡγεμονίαν καὶ τὴν Περσικὴν ὑπερτάτην κυριαρχίαν ἀποτελοῦσαι οἰονεὶ συμπολείαν αἱ Φοινικικαὶ πόλεις εἶχον κέντρον τῶν συνδιασκέψεων τὴν «Τρίπολιν», περὶ ἧς ἐγένετο ἤδη λόγος. Ἄλλ' ὑπὸ καθόλου ἔποψιν εἰ καὶ ἐπὶ τῆς Περσικῆς κυριαρχίας οἱ Φοίνικες διατηροῦσι τὴν τε πολιτικὴν αὐτῶν ὑπόστασιν καὶ τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἰδιοφυΐαν ὡς τεχνιτῶν καὶ ναυτικῶν, ἡ ἱστορία αὐτῶν ἢ πολιτειακὴ ἀπόλλυσι πᾶν ἰδιαιτέ-

Θεὸς Τύρου, καὶ πάλιν ἀποκαταστήσεται εἰς ἀρχαῖον, καὶ ἔσται ἐμπόριον πᾶσαις ταῖς βασιλείαις τῆς οἰκουμένης ἐπὶ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ ἔσται αὐτῆς ἡ ἐμπορία καὶ ὁ μισθὸς ἄγιον τῷ Κυρίῳ, οὐκ αὐτοῖς συναχθήσεται, οὐδὲ ἀποτεθήσεται εἰς ἐνθήκην, ἀλλὰ τοῖς κατοικοῦσιν ἐναντι Κυρίου, πᾶσα ἡ ἐμπορία αὐτῆς, φαγεῖν καὶ πιεῖν καὶ ἐμπληθῆναι, καὶ εἰς συμβολὴν μνημόσυνον ἐναντι Κυρίου».

ρως διαφέρουν περιστρεφόμενη πάντοτε ἐντὸς κύκλου στενοῦ ἐν τῇ εὐρυτάτῃ ἁσιατικῇ μοναρχίᾳ. Ὅ,τι λοιπὸν ἰδιαιτέρως σπουδαῖον ὑπάρχει ὡς πρὸς τὴν Φοινίκην ἐν τῇ μεγάλῃ μοναρχίᾳ, τοῦτο ἐκτεθήσεται τοῦ λοιποῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Περσικῆς μοναρχίας.

Ἡ καθόλου ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ θέσις τῶν Φοινίκων καὶ ἡ ταύτης σπουδαιότης. Ἡ τῶν Φοινίκων θέσις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου. Οἱ Φοίνικες δὲν ἔχουσι πάντως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου θέσιν ἐν τῇ τάξει τῶν πρωτευόντων ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος λαῶν, οἳ εἰσὶν οἱ Ἕλληνες οἱ δημιουργήσαντες πνευματικὸν κόσμον ἐν τῇ ἀνθρωπότητι διὰ τῆς φιλοσοφίας, καὶ διὰ τῆς τέχνης τοῦ καλοῦ, καὶ μετὰ τούτους οἱ Ἑβραῖοι οἱ διὰ τῆς Θεολογίας καὶ τῆς ὑψηλῆς θεολογικῆς καὶ ἠθικῆς ποιήσεως αὐτῶν καὶ διὰ τοῦ θερησκευτικοῦ αὐτῶν βίου προοδοποιήσαντες τὸν χριστιανισμόν· ἀλλ' ἐν τῇ τάξει τῶν δευτερευόντων ἐν τῷ ἱστορικῷ βίῳ λαῶν σπουδαίαν ὅπως δὴποτε κέκτηνται θέσιν. Ἐν Φοινίᾳ δὲν ἀνεπτύχθη φιλολογία οὔτε πλουσία πνευματικῶς οὔτε πρωτότυπος. Τὰ μόνα προϊόντα τῆς Φοινικικῆς φιλολογίας ἦσαν τὰ ἐπίσημα χρονικά τῶν βασιλικῶν καὶ τῶν κυβερνητικῶν πράξεων ἀποτελοῦντα ὑλικὸν πρὸς χρονογραφίαν ἱστορικὴν, ἴσως δὲ καὶ λόγοι περὶ θεῶν καὶ ἡρώων. Ἀναφέρεται δὲ τις μυθικὸς χρονογράφος Φοῖνιξ ἐν τοῖς προομηρικοῖς χρόνοις Σαγγωνιάθων καλούμενος συγγράφας ἱστορίαν Φοινίκης μεταφρασθεῖσαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ Φίλωνος τοῦ ὀπὸ Βύβλου, ἧς μεταφράσεως ἀποσπάσματα τινα μόνον ἐσώθησαν παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ καὶ ταῦτα κατὰ τοὺς κριτικούς, οὐχὶ γνήσια, ἀλλὰ παραπεποιημένα, τοῦ Φίλωνος παραποιήσαντος πολλὰ τῶν ἔργων τοῦ Φοίνικος ἱστοριογράφου. Ἐγένετο δὲ ἤδη λόγος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν καὶ περὶ τοῦ Περίπλου τοῦ Ἄννωνος μεταφρασθέντος ὡσαύτως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ σωζομένου ἐν τισιν ἀποσπάσμασιν τῆς Ἑλληνικῆς μεταφράσεως.

Ἄλλα ἔργα φιλολογικὰ πλὴν τῶν ἱκανῶς πολυαριθμῶν ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς σπουδαία ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Φοινικικῆς γλώσσης καὶ γραφῆς εἶναι ἡ τοῦ Ἐσμουναζάρ, δὲν ἐσώθησαν. (1)

(1) Περὶ τῆς Φοινικικῆς γραφῆς καὶ γραμματικῆς Ἰδ. E. Renan, Histoire des langues semitiques σ. 188 «Εἶναι μοναδικὸν γεγονός ὅτι ὁ λαός, εἰς ὃν ἡ ἀρχαιοτῆς ἀποδίδει τὴν εὐρεσιν τῆς γραφῆς καὶ ὅστις πάντως μετεβίβασεν αὐτὴν εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, δὲν κατέλειπεν ἡμῖν σχεδὸν γραμματικὴν. Ἡ τοσοῦτον θαυμασιῶς ἀπλή ἀλφαβητικὴ γραφὴ δὲν ὑπῆρξεν ὡς ἡ γραφὴ ἢ ἱερογλυφικὴ, ἐφεύρεσις ἱερέων, ἀλλ' ἐφεύρεσις βιομηχάνων καὶ ἐμπόρων. Αἱ τῆς Βαβυλωνίας καὶ τῆς Φοινίκης ἐκτεταμέναί σχεσεῖς ἀπῆρουν τὸ τοσοῦτο πρόσφορον καὶ τοσοῦτο σαφές ὄργανον. Πάντως οἱ τε Φοίνικες καὶ οἱ Καρχηδόνιοι εἶχον βιβλία γεγραμμένα ἐν τῇ ἀρχετύπῳ γλώσσῃ αὐτῶν, ἀλλ' ἂν δὲν φαίνεται ὅτι ἡ διανοητικὴ ἐργασία ἐξίκετο παρ' ἀμφοτέροις τούτοις τοῖς λαοῖς εἰς βαθμὸν ἐξάρσεως καὶ δυνάμεως παρεχούσης ζωὴν εἰς τὰ ἔργα τοῦ

Ἐν ταῖς βιομηχανικαῖς τέχναις πολλὰς πάντως οἱ Φοίνικες ἐποίησαντο προόδους ὡς ἔθνος βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικόν. Ἄλλ' αἱ παραδόσεις αἱ ἀποδίδουσαι αὐτοῖς τὴν ἐφεύρεσιν τῆς ὑαλοουργίας ἀμφισβητοῦνται νῦν ἰσχυρῶς, ἀφοῦ ἀπεδείχθη ὅτι ἡ βιομηχανία αὕτη ἦτο γνωστὴ ἐν Αἰγύπτῳ πολὺ πρὸ τῆς ἐμφάνισης τῶν Φοινίκων. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ πορφύρα δὲν θεωρεῖται ἡ ἐφεύρεσις τῶν Φοινίκων, ἀλλὰ πολλῶν ἅμα παρὰ τὴν Μεσόγειον οἰκούντων λαῶν. Ἀλλὰ ταῦτα οὐδόλως μειοῦσι τὴν σπουδαιότητα τῆς θέσεως τῶν Φοινίκων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν βιομηχανικῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἐμπορίας. Οἱ Φοίνικες ἦσαν οἱ διὰ μακρῶν πλῶν προοδοποιήσαντες τοῖς Ἕλλησι τὰς μακρὰς θαλασσοπλοίας. Ἡ θαλασσοπλοία αὕτη ἐγένετο πάντως καὶ παρὰ Φοίνιξιν, ὅπως παρ' Ἕλλησι ἀκτοπλοικῶς, οὐχὶ πελαγοδρομικῶς, μὴ οὔσης ἐν χρήσει τῆς ναυτικῆς πνεύσεως, ἀλλὰ μόνον ἀστερισμῶν τινῶν (τῶν δύο ἄρκτων, καὶ ἰδίως τοῦ ἐν τῇ οὐρᾷ ἄλφα τῆς μικρᾶς

πνεύματος. Ἡ γραμματεία αὐτῶν ἐξηφανίσθη ἔμπροσθεν τῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων. Ὀλίγα ἀποσπάσματα τῆς Φοινικικῆς ἱστορίας τοῦ Σαγγωνιάθωνος καὶ ὁ Περίπλους τοῦ Ἄννωνος, τῆς Ἑλληνικῆς μεταφράσεως, διέφυγον μόνον τὸ γενικὸν ναυάγιον.

Ἐὰ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα ἔρχονται εὐτυχῶς πρὸς τὴν ἐν μέρει συμπλήρωσιν τοῦ περὶ τούτου. Μέγας ἀριθμὸς μεταλλίων καὶ ἐπιγραφῶν εὐρεθεισῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πασῶν τῶν χωρῶν, ὅπου ἡ Φοινικὴ εἶχεν ἀποικίας ἢ ἐμπορικὰ καταστήματα, ἐν Κύπρῳ, Μελίτῃ, Σικελίᾳ, Σαρδηνίᾳ, Μασσαλίᾳ, ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐν Κυρηναικῇ, ἐφ' ἀπασῶν τῶν Βαρβαρικῶν παραλίων χωρῶν, ἐφείλκυσαν πρωίμως τὴν προσοχὴν τῶν λογίων, γεωστὶ δὲ ἡ πολῦτιμος ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή τοῦ βασιλέως τῆς Σιδῶνος Ἐσμουναζάρ, νῦν κειμένη ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Λούβρου, παρέδωκεν ἡμῖν τὴν πρώτην σελίδα τὴν γραφείσαν αὐθεντικῶς ὑπὸ ἰθαγενῶν Φοινίκων. Τέσσαρες νέαι ἐπιγραφαί, ἵνα μὴ εἴπωμεν περὶ τινῶν εἰκόνας παριστωσῶν μαρμαρίνων πλακῶν (grafitti), εὐρέθησαν πρὸ τινος ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Σιδῶνος καὶ τῆς Τύρου. Εἰ καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν περιέργων τούτων μνημείων εἶναι ἐτι λίαν ἀτελής, δύναται τις νὰ θεωρήσῃ ἀποδεδειγμένας τὰς δύο ταύτας ἀληθείας, α'. τὸν σημιτικὸν χαρακτήρα τῆς τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Καρχηδονίων γλώσσης β'. τὴν στενὴν συγγένειαν τῆς γλώσσης ταύτης μετὰ τῆς Ἑβραϊκῆς ἰδίως. Περὶ τῶν Φοινικῶν γραμμάτων λέγει ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς (αὐτόθι σ. 210—211) «Σπουδαῖον γεγονός εἶναι ἡ περὶ τὸν 8 π. Χ. αἰῶνα γενομένη μεταβίβασις τοῦ σημιτικοῦ ἀλφαβήτου εἰς πάντας τοὺς λαοὺς τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Τὸ σημιτικὸν ἀλφάβητον ἐσπαρμένον ἐν πάσαις ταῖς ἀκταῖς τῆς Μεσογείου θαλάσσης μέχρι τῆς Ἰσπανίας, διαδοθὲν δὲ καὶ πρὸς μεσημβριανὰ μέχρι τῶν ἐνδῶν τῆς Αἰθιοπίας, καὶ κυριεῦον τῆς Ἀνατολῆς μέχρι τῆς Ἰνδικῆς, ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ πάντων τῶν γνωρισάντων αὐτὸ λαῶν. Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἴταλοι κατώρθωσαν νὰ ἀπαλλάξωσι τελείως τὴν δυνάμιν τῶν φωνηέντων τῶν δυνάμει ἰσχυρόντων εἰς τὰ δασέα σύμφωνα τοῦ σημιτικοῦ ἀλφαβήτου. Πλήθος ἀναλογιῶν μαρτυροῦσιν ὅτι αἱ λεπτόταται παραλλαγαί, ὧν ποιούμεθα χρῆσιν σήμερον, ἔχουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐν τῷ τρόπῳ καθ' ὃν οἱ ἀρχαῖοι Σημίται ἐνόησαν τὴν γραφικὴν παράστασιν τῆς φωνῆς.

(1) Ἐν τῷ κειμένῳ λέγεται πλημμελῶς Italioles, ἐνῶ πρόκειται περὶ Ἰταλῶν. Οἱ Ἰταλιῶται ἦσαν Ἕλληνες, ἐνῶ ὁ λόγος εἶναι περὶ Ἰταλῶν

ἄρκτου πολικοῦ κληθέντος ὕστερον ἄστρου) καὶ τὰ τῶν Διοσκούρων ἢ Καβείρων ἢ Μεγάλων Θεῶν.

Ἡ μεγίστη ὑπηρεσία, ἣν προσήνεγκον οἱ Φοίνικες εἰς τὸν πνευματικὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εἰς τὸν πολιτισμὸν, εἶναι τὰ φωνητικὰ στοιχεῖα τῆς γραφῆς, ἅτινα ἐπινοηθέντα οὐχὶ ὑπὸ ἱερέων ὅπως τὰ ἱερογλυφικά τῆς Αἰγύπτου καὶ τὰ σφηνοειδῆ τῆς Βαβυλωνίας, ἀλλ' ὑπὸ ἐμπείρων καὶ βιομηχάνων πρακτικῆς χρήσεως ἐν τῷ βίῳ ἐγένοντο κοινὸν κτῆμα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, μεταβιβασθέντα ἀπὸ Φοινίκων εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀπὸ τούτων καὶ τῶν Ρωμαίων εἰς πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης, μεταβιβασθέντα δὲ καὶ εἰς πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς πλὴν τῶν Ἰνδῶν, Σινῶν καὶ Ἰαπώνων (Περὶ τῶν Ἰνδικῶν Θεοχαράκων (Devanagari) ἐπικρατεῖ νῦν γνώμη ἰσχυρὰ ὅτι παρήχθησαν ἐκ τῶν Φοινικικῶν γραμμάτων. Ἀπίστευτον φαίνεται, ἀλλ' εἶναι ἀληθέστατον ὅτι σήμερον ἔτι Ἕλληνες, Εὐρωπαῖοι, Τοῦρκοι, Ἀραβες, Πέρσαι χρῶνται τῷ αὐτῷ ἀλφαβῆτι καὶ τῇ αὐτῇ γραφῇ μετὰ διαφορῶν παρ' ἕθνησι, καὶ λαοῖς καὶ ἐν διαφοροῖς χώραις μεγάλων ἢ μικρῶν διαφορῶν.

Ἐκ τῶν καλῶν τεχνῶν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἤκμασε παρὰ τοῖς Φοίνιξι καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ταύτης λαμπρὸν μνημεῖον ἦτο ὁ ὑπὸ τοῦ Σαλομῶντος κτισθεὶς καὶ εἰς τὸν Κύριον Σαββαῶθ ἀφιερωθεὶς ἐν Ἱεροσολύμοις ναός. Καὶ ἡ γλυπτικὴ ἐποίησατο παρὰ τοῖς Φοίνιξι προόδους, τοῖς ἀχίοντος καθ' ὃν βαθμὸν καὶ εἶδος παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις καὶ Ἀσσυριοῖς. Τὰ δὲ περὶ τῶν θρηνηδῶν εἰς τὸν Θαμμουδ ἔσμάτων παραδιδόμενα μαρτυροῦσιν ὅτι καὶ λυρικὴ τις θρησκευτικὴ ποίησις ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Φοίνιξι, ἀλλ' οὐχὶ ἐν μεγάλῃ ἀκμῇ ὡς ἐκ τοῦ λίαν πρακτικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ὅλου βίου αὐτῶν.

Τὰς μετὰ τὴν ἰδρυσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους καὶ ἀπὸ τῆς Περσικῆς κυριαρχίας τύχας τῆς Φοινίκης καὶ τῶν Φοινίκων, ὡς καὶ τὰς ἐπὶ τῶν Ἑλληνομακεδονικῶν χρόνων θέλομεν παρακολουθήσει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων.

2. Φιλισταῖοι.

Καταγωγή.—Μετὰ τοὺς Ἑβραίους καὶ Φοίνικας ἐπισημότετος ἐν τῇ ἱστορίᾳ λαὸς τῆς Συρίας εἶναι ὁ λαὸς τῶν *Φιλισταίων* ἢ Παλαιστίνων, ἐξ οὗ ὄνοματός οἱ Ἕλληνες ὀλόκληρον τὴν νοτίαν Συρίαν ὠνόμασαν Παλαιστίνην ἢ τοὺς Φιλισταίαν. Ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις οἱ Φιλισταῖοι φαίνονται ὡς λαὸς ἀκραιφνῶς σημιτικός ὅπως οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ Φοίνικες. Ἀλλὰ τὰ περὶ τῆς πρώτης καταγωγῆς καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦ λαοῦ τούτου δὲν εἶναι σαφῶς γνωστά. Ἐν τῷ ἐθνολογικῷ καταλόγῳ τῆς Γενέσεως (κεφ. 10 ἐδ. 14) οἱ Φιλισταῖοι ὑπάρχονται εἰς τὸν οἶκον τοῦ *Χάμ* καὶ *Χαναάν*, ὅπως καὶ οἱ Φοίνικες, ὄντες ὡς οὐ-

τοι λαὸς σημιτικός, ἀλλὰ μισούμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ, ὅστις ἐν τῇ ἱερᾷ Βίβλῳ αὐτοῦ ἕνεκα μίσους ἐθνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ, ὅπως τοὺς Φοίνικας, οὕτω καὶ τοὺς Φιλισταίους ἐξήλασε τοῦ οἴκου τοῦ Σὴμ καὶ κατέταξαν αὐτοὺς ὅπως τοὺς Φοίνικας εἰς τὸν οἶκον τοῦ *Χάμ*, ὅπου τίθενται καὶ οἱ Αἰγύπτιοι. Τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν τῶν Φιλισταίων (ὡς καὶ τὰ τῶν ἡγεμόνων) αὐτῶν εἰσὶ σημιτικὰ μὴ διαφέροντα εἰμῆ ἢν τισὶ λεπτομερείαις τοπικαῖς ἀπὸ τῶν τῶν Φοινίκων. Καὶ ὅμως παραδόσεις τινὲς ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν τῆς I. Γραφῆς ἐξ ἐπιπολαίων ἐρμηνειῶν ὀνομάτων χωρῶν καὶ ἐθνῶν ἐδημιούργησαν ζήτημα πολύπλοκον περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς πρώτης πατρίδος τῶν Φιλισταίων. Ἐπειδὴ ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ (I, 14) οἱ Φιλισταῖοι (Ἑβρ. Φιλιστειμ) ἀναφέρονται ὁμοῦ μετὰ τοῦ *Χασλουχειμ* καὶ τοῦ *Χαφθορειμ*, οἱ ἐρμηνευταὶ ἐρμηνεύσαντες τὸ *Χασλουχειμ* αὐθαιρέτως ὡς *Κόλχους*, ἐθεώρησαν καὶ τοὺς Φιλισταίους καὶ *Χαφθορειμ* λαοὺς οἰκοῦντας πλησίον τῶν *Κόλχων*. Ἐν τοῖς *Χαφθορειμ* δὲ τῆς Γενέσεως εὗρον τοὺς γειτνιαζοντας τοῖς *Κόλχοις* *Καππαδόκας* τοῦ Πόντου, εἶτα δὲ θεωρήσαντες παραλόγως τοὺς *Χαφθορειμ* καὶ Φιλισταίους ὡς τὸν αὐτὸν λαὸν (ἐνῶ ἐν τῷ ἐθνογραφικῷ πίνακι τῆς Γενέσεως σαφῶς διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων) παρέστησαν τοὺς Φιλισταίους ἀπὸ *Καππαδοκίας* καὶ Πόντου μεταναστεύσαντες εἰς Συρίαν, ἔπλασαν δὲ καὶ χώραν *Χαφθῶρ* ἢ *Καφθῶρ*, καλοῦντες οὕτω τὴν *Καππαδοκίαν* συντελούντων εἰς τοῦτο καὶ τινῶν πλημμελῶς ὑπὸ τῶν Ο'. εἰς τὸ ὄνομα *Καφθῶρ* καὶ *Καφθωρειμ* δεδομένων ἐρμηνειῶν, ὑπὸ τὰ ὀνόματα ταῦτα δηλούντων *Καππαδοκίαν* καὶ *Καππαδόκας*. Ἐπειδὴ δὲ ἡ χώρα *Καφθῶρ* ἢ *Καφθῶρ* ὑπὸ τοῦ Ἱερεμίου ἀναφέρεται ὡς νῆσος μετέθεσαν τὴν χώραν *Καφθῶρ* ἀπὸ Πόντου εἰς Κρήτην, καὶ ἡ περὶ Κρήτης γνώμη ἐπεκράτησε καὶ παρὰ τοῖς νῦν ἐρμηνευταῖς στηριζομένοις ἐπὶ τινος χωρίου τοῦ *Τακίτου* (Histor V, 2), ἐν ᾧ λέγεται ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐξελαθέντες ἀπὸ κράτους ἐγκατεστάθησαν ἐγγύτατα *Διβύης* (Ὁ Ε. Ρενὰν ἀντι Κρήτης προέτεινε τὰ *Κύθηρα* ὡς Χώραν *Καφθῶρ* τῆς Π. Δ.) Τέλος ἀναγνωσθέντος καὶ ἐν ταῖς Αἰγυπτιακαῖς ἐπιγραφαῖς τοῦ ὀνόματος *Κπιρ*, ἀλλὰ μὴ ἐρμηνευθέντος ἔτι ἀσφαλῶς, ἐξακολουθοῦσι μέχρι νῦν αἱ περὶ χώρας *Καφθῶρ* συζητήσεις. Τὰ ὄρια καὶ ὁ σκοπὸς τῆς παρούσης ἱστορικῆς πραγματείας δὲν ἐπιτρέπουν ἡμῖν νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα λεπτομερῶς πάσας τὰς περὶ *Καφθῶρ* καὶ Φιλισταίων γνώμας καὶ θεωρίας, περιοριζομένοις εἰς τὴν ἐκφορὰν τοῦ ἀναμφισβητήτως ἀληθοῦς γεγονότος ὅτι οἱ Φιλισταῖοι εἴτε ἦσαν ἀπλῶς Ἰθαγενῆς

(1) Μεταξὺ τῶν ὀνομάτων *Φιλιστειμ*, τῆς Π. Δ. καὶ *Παλαίστινη* καὶ Παλαιστινοὶ μεσάζει ὁ ἀσσυριακὸς τύπος *Παλάστου*. Τινὲς δὲ νεώτεροι ἐρμηνευταὶ, ὡς ὁ Ed. Mayer (Gesch. d. Altert. § 264) ἐνόμισαν ὅτι οἱ μεταξὺ τῶν βαρβάρων τῶν ἀπὸ βορρᾶ ἐπιδραμόντων εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ραμεσσή Β'. Ἀμενώφθιος ἀναφερόμενος *Ποθηστα* ἢ *Ποῦλστα* εἶναι πιθανῶς οἱ Παλαιστινοὶ ἢ Φιλισταῖοι. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη τῶν τε ὀνομάτων καὶ τῶν πραγμάτων σύναψις εἶναι λίαν ἐπισημῆς.

λαὸς τῆς Συρίας εἴτε ἀνemίχθησαν μετ' ἄλλου ἔξωθεν ἐλθόντος λαοῦ, ἦσαν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις λαὸς ἀκραιφνῶς σημιτικὸς ἢ ἐσημιτισθεὶς, ὁμόφυλος μάλιστα τοῖς γείτοσι Φοίνιξιν, ἀλλὰ μὴ ὑπαγόμενος πολιτικῶς εἰς τὴν τούτων συμπολιτείαν.

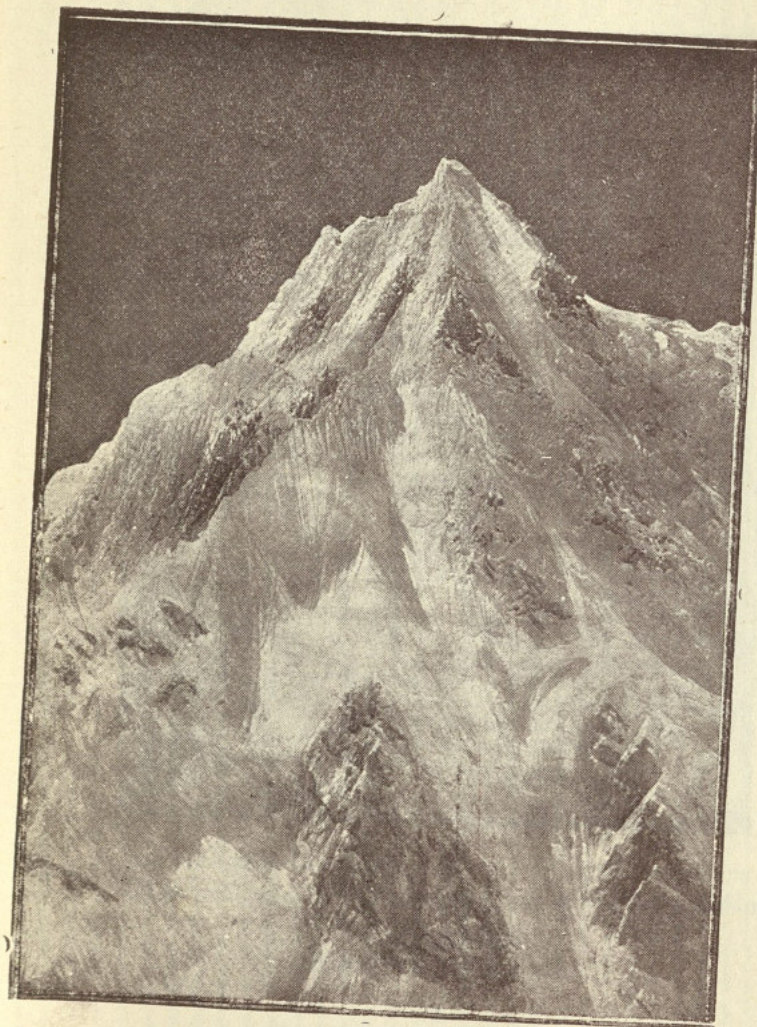
Ἡ Φιλισταϊκὴ συμπολιτεία. Ἡ θρησκεία τῶν Φιλισταίων. Οἱ Φιλισταῖοι ἀπετέλουν συμπολιτείαν συγκειμένην κυρίως ἐκ πέντε πόλεων Ἰόππης, Ἀσκάλωνος, Ἀζώτου, Γάζας καὶ Ἐκρών ἢ Ἀκκαρών. Αὗται ἦσαν πᾶσαι παράλια. Ἀλλ' ἀξιόλογος εἶναι καὶ ἡ Φιλισταϊκὴ πόλις Γάθ ἡ κειμένη μεσογειότερον. Ἐκάστη τῶν πόλεων διετέλει ὑπὸ ἄρχοντα ἰσόβιον ἢ κληρονομικὸν καλούμενον διὰ τοῦ Σημιτικοῦ λαοῦ παρὰ—ἄρχων. Αἱ ἰδιαίτεροι σχέσεις τῶν πόλεων πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν ὁμοσπονδίαν ἢ συμπολιτείαν δὲν ἀναγράφονται· φαίνεται δὲ ὅτι ἕκαστη τῶν πόλεων ἀπέλαυεν αὐτοτελείας καὶ ἐλευθερίας πλήρους, ἡ δὲ ἔνωσις αὐτῶν ἀπέβλεπεν εἰς κοινὴν ἀμυννὰν ἐναντίον ἑξωτερικοῦ ἔχθρου. Ἦσαν δ' ἄλλως ὡς λαὸς περὶ τὰ ὄπλα καὶ περὶ τὴν τέχνην τοῦ πολεμῆν ἔμπειρος καὶ ἕκαστη κατ' ἰδίαν πόλις καὶ πᾶσαι ὁμοῦ ἐπολέμουν μετὰ πολλῆς ἀνδρείας καὶ ἀντοχῆς.

Καὶ παρὰ τοῖς Φιλισταίοις ὅπως παρὰ τοῖς Φοίνιξιν, ἐπεκράτει ἡ λατρεία τοῦ κυρίου τοῦ Οὐρανοῦ (Βήλου), ἀλλ' ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ θεοῦ τούτου ἡ γνωστοτέρα εἶναι ἡ τοῦ Βεζζεβούπ ἢ ὅπως βραδύτερον ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦτο Βελζεβούλ (=ἄρχων τῶν δαιμόνων)(2). Ἰδιαίτερον γνῶρισμα τῆς τῶν Φιλισταίων θρησκείας εἶναι καὶ ἡ στενὴ ἀναφορὰ αὐτῆς πρὸς τὸν ἰχθύν, ἐμφαινομένη ἐν τοῖς μύθοις καὶ τῇ εἰκόνι τῆς θεᾶς Διοκετοῦς ἢ Ἀταργατίδος καὶ τοῦ μετ' ἀνθρωπίνης κεφαλῆς καὶ ἀνθρωπίνων βραχιόνων φέροντος κεφαλὴν ἰχθύος Δαγῶν καὶ τῆς ἐν Ἰόππῃ ἀπὸ τοῦ θαλασσοῦ τέρατος διὰ τοῦ Περσέως σωθείσης Ἀνδρομέδας, οὗ μύθου ἀσθενῆς τις ἡχώ φαίνεται ὑπάρχουσα καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀπὸ Ἰόππης ἀποπλεύσαντος καὶ ὑπὸ κήτους καταποθέντος Ἰωνᾶ.

Πόλεμος Φιλισταίων καὶ Ἑβραίων. Ὁ μόνος λαός, μεθ' οὗ ἡ πολεμικὴ φυλὴ

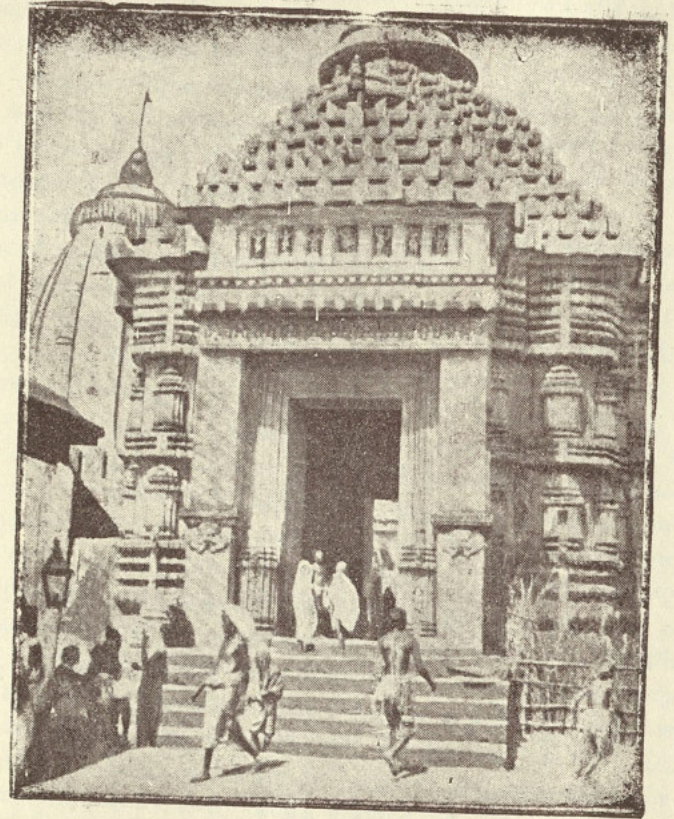
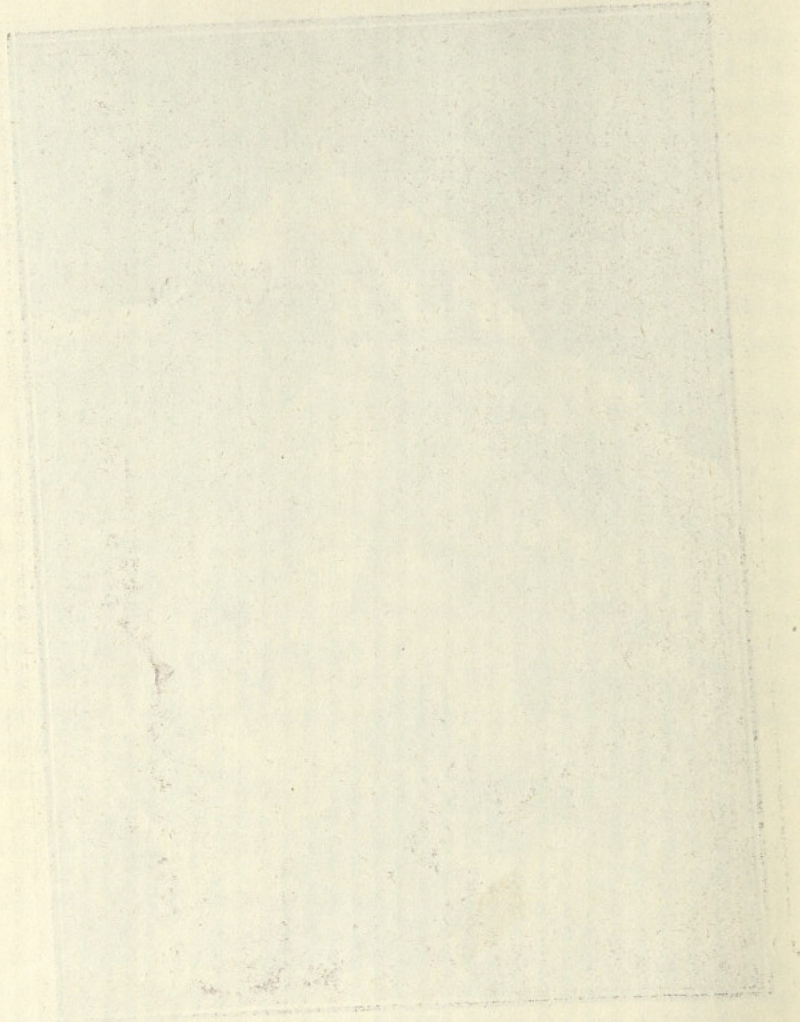
(1) Μέχρι τινὸς ἐπεκράτει παρὰ τισι νεωτέροις ἐρευνηταῖς ἡ γνώμη ὅτι οἱ Φιλισταῖοι κατήγοντο ἀπὸ τῶν λευάνων τῶν ἐπὶ ἡμίσειαν χιλιετηρίδα ἀρξάντων ἐν Αἰγύπτῳ καὶ εἶτα ἐκδιωχθέντων τῆς χώρας Ὑξῶς, ἀφ' ὧν κατὰ Ἰώσηπον κατήγοντο καὶ οἱ Ἑβραῖοι αὐτοὶ

(2) Ἡ συνήθης ἐρμηνεία τοῦ Βεζζεβούπ (=θεὸς τῶν μυιῶν) δὲν θεωρεῖται ὀρθή, Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἐρμηνεύεται τὸ ὄνομα ἄρχων τῶν δαιμόνων. Ὁ ἐν τοῖς ἑλληνιστικοῖς χρόνοις ὡς Ζεὺς λατρευόμενος ἐν τῇ Φιλισταίᾳ θεὸς Μάρνης (Ζεὺς Μάρνης) ἔνεκεν τῆς πλημμελοῦς δόξης περὶ τῆς ἀπὸ Κρήτης μεταναστεύσεως τῶν Φιλισταίων ὠνομάσθη Ζεὺς Κρηταγενής, οὐδεμίαν ἄλλην ἔχων σχέσιν πρὸς τὴν Κρήτην. Μάρνας ἀπλούστατα εἶναι λέξις Φιλισταϊκὴ ἢ Ἀραμαϊκὴ (Ἀραμαϊκὴν ἐλάλουν οἱ Φιλισταῖοι ἐπὶ Χριστοῦ ὅπως καὶ οἱ Ἑβραῖοι καὶ πάντες οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης) σημαίνουσα «Κύριος (Μάρ) ἡμῶν (να) πρβλ. τὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Μαργαθὰ=Κύριος ἔρχεται.

Les Merveilles du Monde]

[Hachette-Paris
Ἡ ἀπότομος κορυφὴ Siniolchu εἰς τὸ Σικκίμ (Ἰμαλία)

Les Meilleures du Monde] [Hachette-Paris
Πύλη τοῦ ναοῦ τοῦ Γιακωνάθ παρὰ τὸ Ποῦρ (κόλπος
τῆς Βεγγάλης)
Ἡ λατρεία τοῦ Βισνοῦ.

τῶν Φιλισταίων διεξήγαγε μακροὺς καὶ δεινοὺς πολέμους, ἦσαν οἱ Ἑβραῖοι οἱ ἀποκλειόμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ τούτου ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ κωλυόμενοι κατὰ τὴν πρόστασιν προέλασιν αὐτῶν. Οἱ πόλεμοι οὗτοι ἀρχονται ἀπὸ τῆς εἰς Παλαιστίνην μεταναστεύσεως τῶν φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἡ ἱστορία τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Κριτῶν (ἢ Σουφροτεῖμ) αὐτῶν ἢ ἀρχομένη μετὰ τῆς εἰς Παλαιστίνην μεταναστεύσεως ἀναφέρεται καὶ εἰς τοὺς πρὸς τοὺς Φιλισταίους πολέμους καὶ καθ' ὃν χρόνον ἐνεφανίσθη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ ὁ εἰς τοὺς κριτὰς τασσόμενος Ἡρακλῆς τῶν Ἑβραίων Σίμψων ἢ Σαμψών. Οἱ Φιλισταῖοι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς Π. Δ. (Κριτ. ΙΘ) ἐδέσποζον τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἡ ἱστορία τοῦ μνημονευθέντος ἥρωος πληροῦται πολέμων πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ. Οἱ πόλεμοι οὗτοι ἔλαβον φοβεράν καὶ δλεθρίαν τοῖς Ἑβραίοις πορείαν ἐπὶ τοῦ Κριτοῦ καὶ Ἀρχιερέως Ἡλεί. Ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ἀφέα οἱ Ἰσραηλιταὶ ἠττήθησαν κατὰ κράτος, ἐκυριεύθη δὲ καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Σιλῶ χάριν τοῦ πολέμου κομισθεῖσα κιβωτὸς τῆς διαθήκης. Ἡ ἦττα δὲ αὕτη ἐγένετο ἀφορμὴ ἵνα τὸ πολίτευμα τοῦ Ἰσραὴλ καταστῇ μοναρχικόν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς τότε ἰδρυθείσης βασιλείας ἐξηκολούθησαν οἱ πόλεμοι καὶ ὁ πρῶτος χρισθεὶς βασιλεὺς ἔπεσεν ἐν πολέμῳ ἀτυχεῖ ἐπὶ τοῦ ὄρους Γελβουέ, ὁ δὲ μετὰ τὸν Σαοὺλ βασιλεύσας Δαυὶδ μόνον συνδρομῆ τῶν Φιλισταίων ἠσφαλίσθη ἐν αὐτῇ, ἐνῶ πρότερον χρισθεὶς βασιλεὺς κρυφίως ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀντιπολιτευομένης τῷ Σαοὺλ μερίδος, καταδιωκόμενος ὑπὸ Σαοὺλ κατέφυγεν εἰς τὴν Φιλισταϊκὴν πόλιν Γάθ, ἔτυχε τῆς προστασίας τοῦ Φιλισταίου βασιλέως τῆς πόλεως Γάθ Ἀγχοῦς καὶ ἤσκησε τὸν μικρὸν αὐτοῦ στρατὸν εἰς μικροὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Ἀμαληκιτῶν τῆς Ἀραβίας καὶ ὁ ἴδιος διδάχθεις τὴν πολεμικὴν τέχνην τῶν Φιλισταίων. Ἐπιστρέψας δὲ προστασία τῶν Φιλισταίων εἰς τὴν Ἰουδαίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαοὺλ καὶ γενόμενος βασιλεὺς ἔμεινεν ἐπὶ τινα χρόνον ὑποτελὴς τοῖς Φιλισταίοις. Καὶ ὁ Σαλωμὼν δὲ ἐν πάσῃ τῇ δυνάμει καὶ δόξῃ αὐτοῦ δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐκβιάσῃ παρὰ τῶν Φιλισταίων κάθοδον εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπερ ἐπόθει σφόδρα, καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ Αἰλαντικοῦ κόλπου ἐπέμψε τὴν εἰς Ὀφείρ ναυτικὴν ἀποστολήν. Ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ ἐπανωσαν οἱ πρὸς τοὺς Φιλισταίους πόλεμοι, ἐπὶ τοῦ Σαλωμῶν δὲ καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ δὲν ἐπανελήφθησαν οὔτε ἐν Ἰουδαίᾳ οὔτε ἐν Σαμαρείᾳ. Οἱ Φιλισταῖοι δὲ ὑπέκλυψαν ἐν τοῖς ἐπομένοις χρόνοις εἰς τὴν κοινὴν τύχην τῶν λαῶν τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης ὑποτασσόμενοι Ἀσσυρίοις καὶ Βαβυλωνίοις, τέλος δὲ τοῖς Πέρσαις καὶ μετὰ τούτους εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, ὅποτε κατὰ μικρὸν Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἀφωμοίωσαν αὐτοὺς πρὸς τὸν μέγαν Ἑλληνικὸν καὶ Ἑλληνορωμαϊκὸν κόσμον.

3. Οἱ Μωαβίται.

Οἱ Μωαβίται ἦσαν λαὸς σημιτικός ὁμορος τοῖς Ἑβραίοις οἰκῶν ἐν τῇ πέραν τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης χώρα, καταγόμενος κατὰ τὴν Π. Δ. (Γεν. ιθ. 30 κ.εξ.) οὐχὶ ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ τοῦ γενάρχου τῶν Ἑβραίων καὶ τῶν Ἀράβων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ἀβραάμ Λώτ, ὅπερ μαρτυρεῖ μακρυνήν μόνον συγγένειαν πρὸν τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ, ἀν καί, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς περιφήμου ἐπιγραφῆς Μεσᾶ, ἡ γλῶσσα τῶν Μωαβιτῶν ἦτο συγγενεστάτη πρὸς τὴν Ἑβραϊκὴν. Ἄλλ' οὔτε οἱ Μωαβίται, λάτραι ὄντες οὐχὶ τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ἀλλ' ἄλλων θεῶν καὶ Ἰδίως τοῦ Χαμῶς, πρὸν ὃν ἐτέλουν καὶ ἀνθρωποθυσίας, ἐμισοῦντο ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, αὐτὸς δὲ ὁ Σαλωμών εἶχεν ἐν τῷ γυναικωνίτῃ αὐτοῦ καὶ Μωαβίτιδας γυναῖκας. Τὸ ὄνομα τῶν Μωαβιτῶν ἐκτῆσατο ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐν κύκλοις ἀσιανολογικοῖς σπουδαιότητα ἐπιστημονικὴν διὰ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ βασιλέως τῶν Μωαβιτῶν Μεσᾶ, περὶ ἧς ἐγένετο ἡδη λόγος ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ Ἄλλὰ τὸ ὄνομα τῶν Μωαβιτῶν ἐδυσφημήθη σφόδρα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἡμερώσεως ἕνεκα τῆς παρ' αὐτοῖς λατρείας τοῦ Μολῶχ (ἔβρ. Μολέχ), εἰς ὃν ἐτελοῦντο ἀνθρωποθυσίαι, σφαζομένων οὐ μόνον τῶν ἐν πολέμοις ἀιχμαλώτων ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν πρωτοτόκων παίδων (ἰδίως ἀρρένων). Ἐθυσιάζοντο δὲ τὰ θύματα εἰς τὸ ἐν εἰκόνι ταύρου ἢ ἀνθρώπου μετὰ κεφαλῆς ταύρου ποιούμενον ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, εἰς οὗ τὰς χεῖρας ἢ τὸ στήθος ἐτίθεντο τὰ θύματα καὶ δι' ἀνοίγματος τοῦ στήθους ἐπιπτον εἰς τὴν ἐν τῷ κόλῳ τοῦ κορμοῦ καιομένην κάμινον πυρὸς. Ἡ βάρβαρος αὕτη ἀνθρωποθυσία ἢ συμβολίζουσα δῆθεν τὴν διὰ τοῦ πυρὸς κάθαρσιν, ὑπῆρχε παρὰ πολλοῖς σημιτικοῖς λαοῖς καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἑβραίοις, παρὰ τούτοις ὅμως πρωίμως ἀντικατεστάθη, διὰ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἢ τοῦ πρωτοτόκου ἀρρενος θυσία («πᾶν ἄρσεν τὸ τὴν μήτραν διανοῖγον ἅγιον θεῶ») διὰ θυσίας ζώων. (κοιῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ). Ἄλλὰ παρ' ἄλλοις σημιτικοῖς λαοῖς καὶ ἰδίως παρὰ τοῖς Καρχηδονίοις διετηρήθη ἢ βάρβαρος θυσία μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων. Ἀμυδρὰ ἴχνη ἀνθρωποθυσίας καὶ ἰδίως τῶν παίδων ὑπῆρχον καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι πρωίμως ἀντικαταστιθέντα διὰ θυσίας ζώων. Μεγίστην δὲ τιμὴν περιποιεῖ εἰς τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος τὸ γεγονός ὅτι πρῶτος ὁ τούτων μέγας ποιητῆς ἐδίδαξε τὸν ἀληθῆ τρόπον τῆς τοῦ Θεοῦ διὰ θυσιῶν λατρείας ἀναφωνήσας «θυσία τῷ Θεῶ πνεῦμα συντετριμμένον καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει».

Δι' ἐξουδενώσεως ἢ πιθανὰ θεωρούμεναι εἰκασίαι ὅτι ὁ ἐν Κρήτῃ Μινώταυρος ἦν ὁ Μολῶχ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο λατρευόμενος, ἐξελέγονται νῦν ὑπὸ τῆς κριτικῆς ἱστορίας ἀνυπόστατοι. Ὁ Μινώταυρος οὐδεμίαν φαίνεται ἔχων σχέσιν

οὔτε πρὸς τὸν Μολῶχ οὔτε πρὸς ἀνθρωποθυσίας, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ὄνομα Μολῶχ καὶ εἰς τὴν κυριολεκτικὴν τούτου ἔννοιαν, σημειωτέον ὅτι Μολῶχ εἶναι ἀπλῶς ἐπίθετον σημαῖνον βασιλεύς, ταῦτον τῷ Φοινικῷ μελέχ. Ἑβρ. μελήχ. Ἀραβ. μαλικ κρατεῖν, ἄρχειν, βασιλεύειν. Ὁ δὲ θεὸς ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μολῶχ λατρευόμενος ἦτο ὁ παρὰ τοῖς Μωαβίταις Χαμῶς, εἰς ὃν ὁ Μισᾶ ἢ Μωσᾶ προσήνεγκε θυσίαν τὸν πρωτότοκον υἱὸν αὐτοῦ σφάζας αὐτὸν ἐπὶ τοῦ τείχους ὅτε ἠττήθη ὑπὸ τῶν συμμαχησάντων ἐναντίον αὐτοῦ Ἑβραίων βασιλέων τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Ἰσραήλ (Ἰωσαφάτ καὶ Ἰωράμ ἰδ. Βασιλειῶν Δ'. Γ'. 27) ἢ ὁ Βάαλ ἢ Βελιτάν (Κρόνος). Μετὰ τὴν Βαβυλωνιακὴν ἀιχμαλωσίαν τῶν Ἰουδαίων οἱ Μωαβίται ὡς καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Παλαιστίνης ἔμειναν ὑπήκοοι τῶν Βαβυλωνίων, εἶτα δὲ τῶν Περσῶν καὶ μετὰ τούτους τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων ὅτε τὸ πλεῖστον ἐξηλληνίσθησαν.

4. Ἐδῶμ. (Ἰδουμαία), Ἐδωμίτζι Ἰδουμαῖος).

Λαὸς ἀξιόλογος τῆς Παλαιστίνης συγγενέστατος τῷ λαῷ Ἰσραήλ ἦσαν καὶ οἱ Ἐδωμίται ἢ Ἰδουμαῖοι οἰκοῦντες πρὸς νότον τῆς Ἰουδαίας ἐν τῇ μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ Αἰλιαντικοῦ κόλπου (ἐν τῷ μυθῷ τῆς Ἐρυθρᾶς) ἐκτεινομένη πρὸς δυσμὰς τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης ὑπερθεν τῆς Σιναϊτικῆς χερσονήσου ἢ Κασσιώτιδος καὶ τῆς Πετραίας Ἀραβίας χώρα. Οἱ Ἐδωμίται (ἢ Ἰδουμαῖοι) ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Ἐδῶμ, τοῦ Ἡσαῦ, ἢ δηλονότι, καλουμένου καὶ Ἐδέμ, (Γεν. 15. 8), ἀδελφοῦ πρεσβυτέρου τοῦ Ἰακώβ καὶ υἱοῦ πρεσβυτέρου τοῦ Ἰσαάκ, ὅπερ μαρτυρεῖ καὶ τὴν στενὴν συγγένειαν τῶν Ἐδωμιτῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους. Ἄλλὰ παρὰ τὴν συγγένειαν ταύτην διετήρησαν μέχρι τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων τὴν φυλετικὴν αὐτῶν αὐτοτέλειαν ἐν τοῖς Ἑλληνιστικοῖς δὲ καὶ τοῖς Ρωμαϊκοῖς χρόνοις δεξάμενοι τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν συνεχωνεύθησαν ἐν μέρει μετὰ τῶν Ἰουδαίων. Ὁ τελευταῖος ἡγεμονικὸς οἶκος τῶν Ἰουδαίων, ὁ οἶκος δηλονότι τοῦ Ἡρώδου τοῦ Μεγάλου, υἱοῦ τοῦ Ἀντιπάτρου, ἦτο ἐξ Ἰδουμαίας. Διὰ τούτου δὲ τοῦ οἴκου καὶ ἡ Ἰδουμαία ὅπως καὶ ἡ Ἰουδαία ἐξηλληνίσθησαν κατὰ μέγα μέρος, πάντων δὲ τῶν ἡγεμόνων τοῦ ἐν Ἰουδαία Ἰδουμαϊκοῦ οἴκου (Ἡρώδης, Ἡρώδης, Ἀρχέλαος, Ἀντίπας, Φίλιππος) τὰ ὀνόματα ἦσαν ἑλληνικά.

5. Ἀραβες (Ἰσμαηλίται)

Συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἑβραίους ἦσαν καὶ οἱ Ἀραβες τῆς βορείου Ἀραβίας οἱ καλούμενοι Ἰσμαηλίται ἐκ τοῦ Ἰσμαήλ τοῦ ἐξ Ἀγαρ τῆς παλλακίδος τοῦ Ἀβραάμ καταγόμενοι καὶ ἀπ' αὐτοῦ λαβόντες τὸ ὄνομα. Ἡ γλῶσσα τῶν Ἰσμαηλιτῶν Ἀράβων εἶναι συγγενεστάτη πρὸς τὴν Ἑβραϊκὴν. Ἐκ τῶν Ἀράβων τούτων, γνωστοὶ ἐν

τῆ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ εἶναι μόνοι οἱ Ἄραβες τῆς Πετραίας, λεγομένης, Ἀραβίας καὶ τῶν πλησιοχώρων ταύτῃ χωρῶν, οἱ Ἄραβες οἱ καλούμενοι Μαδιανῖται καὶ Ἀμαληκῖται καὶ Ναβαταῖοι ἢ Σαβαῖοι. Αἱ Ἀραβικαὶ αὗται φυλαὶ διετέλουν εἰς πολλὰς εἰρηνικὰς ἢ πολεμικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς Ἑβραίους. Ἐν τοῖς Ἑλληνιστικοῖς δὲ χρόνοις καὶ ἐπὶ τὰς Ἀραβικὰς ταύτας φυλάς ἐπέδρασεν ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ βασιλεῖς Ἀράβων τῆς Πετραίας Ἀραβίας, ὧν οἱ ἐπισημότεροι εἶναι ὁ Ἀρέτας Α' καὶ ὁ Ἀρέτας Β', πολλῶ πλεον ἐξηλληνίσθησαν ἐν τοῖς Ἑλληνιστικοῖς χρόνοις λαλοῦντες καὶ γράφοντες τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὰ Ἀραβικὰ αὐτῶν ὀνόματα ἐπὶ τὸ Ἑλληνικώτερον ἦσαν οἱ ἐν τῇ Κοίλῃ Συρία Ἀραβες περὶ ὧν ποιούμεθα λόγον ἐν τοῖς περὶ Δαμασκῶ.

6. Ἀμμωνῖται, Ἀμορραῖοι, Ἰεβουσαῖοι καὶ Χετταῖοι

Πλὴν τῶν μέχρι τοῦδε μνημονευθεισῶν ὀνομαστοτέρων σημιτικῶν φυλῶν, φκουν ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ἄλλαι τινὲς ὑποδεέστεραι φυλαὶ σημιτικαί, συγγενεῖς μὲν πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ἀλλ' ἐν ἀμοιβαίᾳ ἐχθρότητι διατελοῦσαι πρὸς αὐτὰς ἐνεκα τῆς θρησκευτικῆς διαφορᾶς καὶ βαρβάρους τελοῦσαι λατρείας πρὸς τοὺς θεοὺς αὐτῶν, λατρείας καλουμένας «βδελύγματα» ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς. Τοῦτο ρητέον ἰδίως περὶ τῶν βδελυγμάτων τῶν μέχρι τῆς Κοίλης Συρίας καὶ τῆς ἐπικρατείας τῆς Δαμασκῶ ἐκτεινομένων Ἀμμωνιτῶν (1) καὶ περὶ Ἀμορραίων. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων μνημονευτέα ἐνταῦθα εἶναι ἢ τῶν Ἰεβουσαίων, τῶν οἰκητόρων τοῦ Ἰεβούς, τῆς θέσεως δηλονότι τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τῆς ὀχυρᾶς ἀκροπόλεως Σιών ἦν ὁ Δαυὶδ ἐκπορθήσας κατέστησε (1030 π. Χ.) καθέδραν αὐτοῦ καὶ πρωτεύουσαν τοῦ κράτους.

Οἱ Χετταῖοι δέ, περὶ ὧν ὁ λόγος ἐνταῦθα, φέρουσι τὸ αὐτὸ ὄνομα ὅπερ καὶ οἱ Χετταῖοι τοῦ μεγάλου Χετταϊκοῦ κράτους τῆς Α' π. Χ. χιλιετηρίδος, τοῦ ἐκταθέντος ποτὲ (κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα π. Χ.) ἐπὶ τοῦ Ραμεσῆ Β' ἀπὸ Τροίας καὶ Θράκης μέχρι τῶν ὀρίων τῆς Αἰγύπτου. Ἀλλὰ τίς ἦτον ἡ σχέσης τοῦ μικροῦ λαοῦ τῶν Χετταίων (ἔβρ. Χετιεῖμ) πρὸς τὸ μνημονευθὲν μέγα κράτος τῶν Χετταίων Αἰγυπτιακῶν καὶ τῶν Χιτίτι τῶν Ἀσσυριακῶν ἐπιγραφῶν, περὶ τοῦ ζητήματος τούτου γενήσεται λόγος ἐν τοῖς περὶ τοῦ μεγάλου Χετταϊκοῦ κράτους (ἐν τοῖς περὶ τῶν λαῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ Συρίας.)

Αἱ πόλεις τῆς Συρίας. Τὸ κράτος τῆς Δαμασκῶ.

Συρίαν λέγοντες ἐννοοῦμεν ὑπὸ τὴν εὐρύτεραν ἐκδοχὴν τοῦ ὀνόματος ἅπασαν τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀμανοῦ μέχρι τῶν ὀρίων τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς μεγάλης ἀραβικῆς χερσονήσου πρὸς δυσμὰς τῆς Μεσοποταμίας ἐκτεινομένην χώραν, ὑπὸ δὲ

(1) Ὁ Μολῶχ παρὰ τοῖς Ἀμμωνίταις ἐκαλεῖτο Μελκῶμ.

τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν τὸ πρὸς βορρᾶν τῆς Παλαιστίνης ἐκτεινόμενον τμήμα τῆς εἰρημένης μεγάλης Συρίας. Τοῦ τμήματος δὲ τούτου τὸ μὲν νοτιώτερον μέρος τὸ ἐκτεινόμενον μεταξὺ τῶν ὀρέων Λιβάνου καὶ Ἀντιλιβάνου, ἔτι δὲ καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἀντιλιβάνου πρὸς τὴν Συριακὴν ἔρημον τετραμμένον μέρος μετὰ τῆς ἐπικρατείας τῆς Δαμασκῶ καλεῖται *Κοίλη Συρία*, τὸ δὲ βορειότερον τὸ ἐκτεινόμενον μέρος Ἀμανοῦ καὶ τοῦ Ἰσσικοῦ κόλπου, δι' ὧν χωρίζεται ἡ Μικρὰ Ἀσία ἀπὸ τῆς Συρίας, καλεῖται ἐν τῇ Π. Δ. *Ἀράμ* ἤτοι τόπος ὑψηλός, ὑψίπεδον, καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο συνάπτεται μετὰ πολλῆς πιθανότητος πρὸς τὸ παρ' Ὀμήρῳ ὄνομα τῶν μυθικῶν Ἀρίμων, ὧν ἡ χώρα φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ βόρειος Συρία. (1)

Ἐν ταῖς πολλαῖς αὐτοπόλεσι τῆς Κοίλης καὶ τῆς βορείου Συρίας ὀνομαστοτάτη καὶ ἀξιολογωτάτη εἶναι ἡ Δαμασκός (ἔβρ. Dumaschk), πόλις ἀρχαιοτάτη γνωστὴ καὶ ἐν ταῖς σφηνοειδέσιν ἐπιγραφαῖς ταῖς Ἀσσυριακαῖς ὡς «χώρα ὄνων» (ἴδε Τόμ. Β' σ. 249 κέξ.) γνωστὴ γενομένη ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἰδίως ἀπ' οὗ χρόνου ὁ Δαυὶδ ἐκπορθήσας ἤνωσεν αὐτὴν μετὰ τοῦ κράτους αὐτοῦ· ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαλωμών καὶ τὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους ἢ Δαμασκὸς ταχέως ἀπεσπάσθη τῆς Ἑβραϊκῆς κυριαρχίας καὶ ἀπετέλεσε κράτος αὐτοτελὲς καὶ ἐλεύθερον εἰς πολλὰς περιελθὼν σχέσεις εἰρηνικὰς καὶ πολεμικὰς πρὸς τὰ Ἑβραϊκὰ κράτη καὶ πρὸς τὴν Ἀσσυρίαν καὶ τὸ νέον Βαβυλωνιακὸν κράτος. Ἡγεμόνες τοῦ Δαμασκηνοῦ τούτου κράτους εἶναι ὁ Ριζῶν (950 π. Χ.) ὁ ὑποτάξας καὶ ἐνώσας μετὰ τοῦ κράτους Δαμασκῶ καὶ τὸ ἄριστον κράτος *Σαβᾶ*. Ὀνομαστοίτεροι δὲ τῶν διαδόχων τοῦ Ριζῶν γνωστοὶ ἐκ τῆς Π. Δ. εἶναι ὁ Βενχαδάδ Α' (900 π. Χ. υἱὸς Ἄδερ (κατὰ τοὺς Ο'.)) καὶ Βενχαδάδ Β' (850 π. Χ.), καθ' οὗ ὁ Ἀσσύριος βασιλεὺς Σαλμανασσάρ Β' ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Συρίαν. Ὁ Βενχαδάδ Β' ἐφρονεῦθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Χαζαήλ ἰδρύσαντος νέαν δικαστείαν ἐν Δαμασκῶ. Ὁ Χαζαήλ οὗτος κατεστάθη ὑποτελής εἰς τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος ἐπὶ τοῦ Σαλμανασσάρ Β' ὅτε καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων Ἀρμενίων ἐγκατεστάθησαν ἐν Δαμασκῶ.

Μετὰ τὸν Χαζαήλ ὡς βασιλεὺς Δαμασκῶ ἀναφέρεται τις Μάρι (περὶ τὰ 800 π. Χ.) μετὰ τούτου δὲ Βενχαδάδ Γ' (720 π. Χ.) βραδύτερον δὲ (περὶ τὰ 712) Ριζῶν Β'. Ἐπὶ τούτου δὲ ἢ ἐπὶ τοῦ ἀγνωστοῦ ἡμῖν διαδόχου αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας Σαργῶν (721—705 π. Χ.) ὑπέταξε τὴν Δαμασκὸν εἰς τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος καταλυθείσης τῆς αὐτονομίας τῆς πόλεως Δαμασκῶ ὡς πασῶν τῶν ἄλλων Ἀρομαϊκῶν πόλεων.

Περὶ τοῦ ἐν Συρίᾳ κράτους τῶν Χετταίων, ὧν ἡ πρωτεύουσα τὸ νέον Καρχεμῖς γενήσεται λόγος ἐν τοῖς περὶ Χετταίων καθόλου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐνταῦθα δὲ εἶναι ἐπίκαιρον, πρὶν μεταβῶμεν ἀπὸ τῶν Σημητι-

(1) Τὸ ὄνομα *Συρία* εἰς τὸ *Ἀράμ* ἐδόθη ἐν τοῖς ἑλληνιστικοῖς χρόνοις, ὅτε καὶ τὸ *Σύρος* κατέστη συνώνυμον τοῦ *Ἀρματός*.

κῶν λαῶν εἰς τοὺς Ἀρίους καὶ Ἀριακοὺς νὰ ἐκτεθῶσι τινὰς περὶ τῶν λαῶν τοῦ μεταξὺ Σημιτῶν καὶ Ἀρίων ἐκτεινομένου μεγάλου Ἀρμενικοῦ ὄροπέδιου.

Τὸ Ἀρμενικὸν ὄροπέδιον.

Ἀρμένιοι καὶ Ἀλαρόδιοι (Οὐράρτου)

Τὸ Ἀρμενικὸν ὄροπέδιον τὸ ἐκτεινόμενον πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἄνω Ἐφράτου μέχρι τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Ζάγγου, ᾤκειτο πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ὑπὸ πολλῶν λαῶν εἰς ποικίλας φυλάς ὑπαγομένων, ὧν ὀνομαστότατοι οἱ εἰς τὴν χώραν ταύτην δόντες τὸ ὄνομα Ἀρμένιοι, λαός, Ἀρίας γλωσσικῆς οἰκογενείας καὶ μάλιστα λαὸς Θρακοπελαγικὸς ἀπὸ δυσμῶν Θράκης καὶ Φρυγίας περὶ τὰ 1000—800 π. Χ. μεταναστεύσας εἰς τὸ Ἀρμενικὸν ὄροπέδιον. Ὁ λαὸς οὗτος ἦτο ὁμόφυλος τῆς Φρυξίν, οἵτινες πάλιν ἦσαν ἄποικοι ἀπὸ Θράκης καὶ καὶ Φρυγίας καὶ Μακεδονίας. Οἱ Ἀρμένιοι καλοῦνται διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ὑπὸ Περσῶν καὶ Μακεδονίας. Οἱ Ἀρμένιοι καλοῦνται διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ὑπὸ Περσῶν καὶ Ἀρμενίων Ἀρμένιοι καλοῦμενοι καὶ βραδύτερον μέχρι νῦν θεωροῦντες καὶ τοῦτο ὡς ὄνομα αὐτῶν ἐθνικόν, ἰδιαίτερον ἐθνικὸν ὄνομα ἔχουσι τὸ **Χάϊ** (καὶ πληθυντ. **Χάϊκ**), καὶ τὴν πατρίδα αὐτῶν καλοῦσι (μετὰ τῆς Περσικῆς καταλήξεως **σταν**) **Χάϊσταν** (2), ἀνάγουσι δὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ παρ' αὐτῆς ὀνόματος τοῦ γένους αὐτῶν, εἰς τὸν ἐν τῇ Π. Δ. ἐν τῷ 10 κεφαλαίῳ, ὅπερ εἶναι κατάλογος τῶν λαῶν, ἀναφερόμενον **Θαγαρμᾶν** (υἱὸν τοῦ Γομέρ, υἱοῦ τοῦ Ἰάφεθ, υἱοῦ τοῦ Νῶε), οὗ υἱὸν θεωροῦσι τὸν **Χάϊκ**, οὗ τὸ ὄνομα εἶναι ὅλως ἄγνωστον ἐν τῇ Π. Δ. Ἄλλ' οἱ Θρακοπελασγοὶ ἢ Φρυγοπελασγοὶ Ἀρμένιοι ᾤκουν ἀπλῶς ἐν τοῖς βορειοδυτικῶν τοῦ ἀπ' αὐτῶν λαβόντος τὸ ὄνομα Ἀρμενικοῦ ὄροπέδιου, ἐν δὲ τοῖς βορειοανατολικῶν ᾤκουν οἱ Ἀλαρόδιοι, λαὸς μὴ ὑπαγόμενος γλωσσικῶς μήτε εἰς τοὺς Ἀρίους μήτε εἰς τοὺς Σημίτας, ἀλλ' εἰς ἰδιαιτέραν τινὰ γλωσσικὴν οἰκογένειαν τῆς Κανκασίας ἀνθρωπολογικῆς διαιρέσεως, εἰς ἣν ὑπάγονται πολλοὶ λαοὶ τοῦ Κανκάσου, ἰδίως οἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Ἰβηρες καλοῦμενοι **Γεωργιανοὶ** (τὸ ἐθνικὸν ὄνομα αὐτῶν εἶναι **Giverk**, ἔξ οὗ παρεφθάρησαν ἀμφότερα τὰ ὀνόματα, Ἰβηρ καὶ **Γεωργιανός**) οὐδεμίαν ἔχοντες συγγένειαν γλωσσικὴν πρὸς οἰονδήποτε λαὸν τῆς Κανκασίας ἀνθρωπολογικῆς διαιρέσεως. Ἡ ἐν

(1) Τὸ ὄνομα Ἀρμενία μνημονεύεται τὸ πρῶτον ἐν τῇ περιφῆμῳ τοῦ Δαρείου Α'. ἐπιγραφῆ τοῦ Βαγιστάνου (ὑπὸ τύπου Ἀρμενα), εἶτα δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἀρχῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου.

(2) Ἐν τῷ ὀνόματι Χάϊ λανθάνει πιθανῶς τὸ τῶν παρ' Ἑλλήνων Ἀχαιῶν τοῦ Κανκάσου τῶν καταγομένων δῆθεν ἀπὸ τῶν Ἀχαιῶν, οἵτινες μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας ἀπὸ Τροίας μετῴκησαν εἰς τὸν Κανκάσον ὑπὸ τὸν ἡνίοχον τοῦ Καστωρός (Στράβων ΙΑ').

τοῖς Χριστιανικοῖς χρόνοις ἐν τῇ χριστιανικῇ γραμματεῖᾳ τῶν Ἀρμενίων μορφωθείσα γλῶσσα περιέχει προφανῶς δύο διάφορα γλωσσικὰ στοιχεῖα, τὸ συγγενέστατον πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Θρακοπελασγικὸν ἢ Φρυγοπελασγικὸν (ἰδίως ἐν ταῖς ρίζαις τῶν λέξεων), καὶ τὸ ὅλως ξένον πρὸς τε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ πρὸς πᾶσαν ἄλλην Ἀρίαν (ἰδίως ἐν ταῖς καταλήξεσιν), ὅπερ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι τὸ Ἀλαρόδιον ἢ Οὐραρτικόν. Τῆς ἐκ τῆς συνθέσεως δὲ ταύτης τοῦ Φρυγοπελασγικοῦ Ἀρίου γλωσσικοῦ στοιχείου μετὰ τοῦ Ἀλαροδίου γλωσσικοῦ στοιχείου προελεύσεως Ἀρμενικῆς γλώσσης ἢ διαμόρφωσις ἀρξαμένη ὡς φαίνεται ἀπὸ τῶν χρόνων αὐτῶν τῆς ἀποικίσεως τῶν Φρυγοπελασγῶν Ἀρμενίων ἔλαβον ἀνάπτυξιν ἐν τοῖς χρόνοις ἰδίως τοῖς Περσικοῖς καὶ συνετελέσθη ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς Ἑλληνορωμαϊκοῖς καὶ Χριστιανικοῖς. (1) Ἐν τῇ χρονικῇ δὲ περιόδῳ, ἣς ἀναγράφομεν ἐνταῦθα τὴν ἱστορίαν, μόνος ὄψωσθαι ἄξιος λόγου ἱστορικὸς λαὸς εἶναι ὁ τῶν Ἀλαροδίων ἢ τοῦ Οὐράρτου, ὧν τὸ ὄνομα συνδέεται μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ περιφῆμου ὄρους Ἀραράτ.

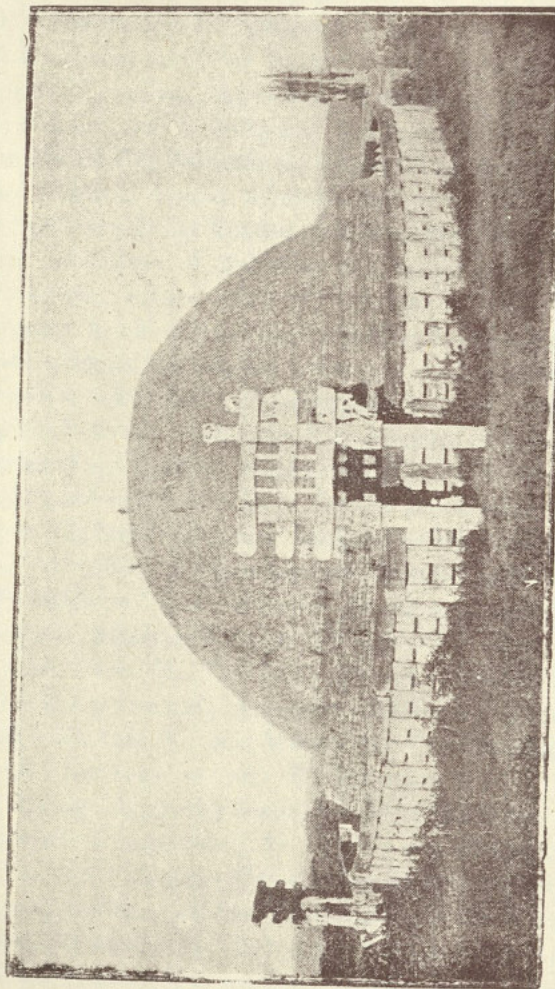
Ὁ πρῶτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐκ τῶν Ἀσσυριακῶν μνημείων γνωστὸς ἡγεμὼν τῶν Ἀλαροδίων εἶναι ὁ τῷ Ἀσσυρίῳ βασιλεῖ Σαλμανασάρ Β'. σύγχρονος Ἀραμί, οὗ τὸ ὄνομα ἀναμνησθεὶς ἡμᾶς τὸ τοῦ ἐκ τῶν μεταγενεστέρων μυθικῆς ἱστορίας τῆς Ἀρμενίας γνωστοῦ Ἀράμ.) Ὁ εἰρημένος πολεμοχαρὴς Ἀσσύριος βασιλεὺς εἶτα δὲ καὶ ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ Δάν Ἀσσοὺρ δις ἐστράτευσαν ἐναντίον τοῦ Ἀραμί καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Σιδουρί, χωρὶς νὰ δυνηθῶσι νὰ ὑποτάξωσι τὴν χώραν (κατὰ τὰ ἔτη 850—845 π. Χ.). Μετὰ μείζονος ὁρμῆς καὶ ἐπιμονῆς ἐπολέμησαν ἐναντίον τῆς χώρας Οὐράρτου ὁ Σαλμανασάρ ὁ Γ' ἔξ ποιησάμενος στρατείας ἀλλ' οὐδὲν καὶ οὗτος κατορθώσας ἕνεκα τῆς ἀνδρείας ἀντιστάσεως τῶν Ἀλαροδίων, ὧν τὸ κράτος μετ' ὀλίγον φαίνεται μείζον καὶ ἰσχυρότερον μετὰ τῆς ἐρμυνης πρωτευούσης αὐτοῦ **Θωσπίας** (Βάν). Τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως τῶν Ἀλαροδίων, καθ' οὗ ἐγένοντο αἱ στρατεῖαι αὗται, δὲν εἶναι εὐκρινῶς ἀνεγνωσμένον ἐν ταῖς ἐν Ἀσσυριακῇ γραφῇ συντεταγμέναις ἐπιγραφαῖς, ἀλλὰ βραδύτερον ὡς διάδοχοι τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἀναφέρονται ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τοῦ Βαν Ἰσπουῖνι, Μινοῦα, Ἀργεστις, ὧν τοῦ πρώτου τὸ ὄνομα φαίνεται ὅτι εἶναι Τουρανικόν.

Καὶ ἐπὶ τῶν βασιλείων τούτων ἐξηκολούθησαν αἱ τῶν Ἀσσυρίων ἐπιθέσεις ἀνευ ἀποτελεσμάτων σπουδαίων. Ἰσχυρῶς προσέβαλε τοὺς Ἀλαροδίους καὶ ὁ Θαλγαθφελλασάρ Β'. (744—727 π. Χ.) τῆς Ἀσσυρίας. Ὁ τῶν

(1) Σημειωτέον ὅτι ἐν τῷ Ἀρμενικῷ ὄροπέδιῳ πλὴν τῶν Ἀλαροδίων καὶ τῶν Ἀρμενίων ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι ποικιλόμεναι φυλαὶ βαρβαρικαί, Καρδοῦχοι, Χάλυβες, Σάσπειρες, καὶ οἱ ἐκ τῶν Ἀσσυριακῶν μνημείων γνωστοὶ γενόμενοι Κόρχοι ὧν ἐν παρῶν μόνον γίνεται μνηεὶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ἀλαροδίων βασιλεὺς Σαρδουρί ἢ Σεδουρί Β'. ἠττηθεὶς ἐπολιορκήθη ἐν τῇ ὀχυρῇ πόλει αὐτοῦ Ἔωσπία, ἧς ἔμπροσθεν ὁ Ἀσσύριος βασιλεὺς ἴδρυσεν τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ ὡς μνημεῖον νίκης. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἀνατολικῆς Μικρᾶς Ἀσίας (Μελιτηνῆς καὶ τῆς χώρας Κουμμουχ) μετ' ἄλλων τοπαρχῶν τοῦ Ἀρμενικοῦ ὄροπεδίου ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν τοῦ πολιορκουμένου βασιλέως, ἀλλ' ἠττήθησαν κατὰ κράτος καὶ μέρος τῆς χώρας Οὐράрту προσηορήθη εἰς τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος, καὶ ἡγεμόνες τοῦ Ἀρμενικοῦ ὄροπεδίου καὶ τῆς ἀνατολικῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς περὶ τὸν Ἀμανὸν ὄρεινῆς οἱ μέχρι τότε ὄντες ὑποτελεῖς τοῦ Οὐράрту ἀνεγνώρισαν νῦν τὴν Ἀσσυριακὴν κυριαρχίαν. Ταῦτα ἐγένοντο τῷ 743 π. Χ. Τέλος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀσσυρίου Σαργῶν (721—705 π. Χ.) τοῦ καταλύσαντος τὸ ἕτερον τῶν δύο Ἑβραϊκῶν κρατῶν (τὸ τῆς Σαμαρείας) καὶ ὑποτάξαντος ἅπασαν τὴν λοιπὴν Συρίαν καὶ τὸν Σαβάκωνα τῆς Αἰγύπτου νικῆσαντος, πρὸς κοινὴν ἀμυναν ἐναντίον τοῦ φοβεροῦ βασιλέως ὁ τῶν Ἀλαροδίων βασιλεὺς Οὐρσα ἤνωσε τοὺς ἡγεμόνας πολλῶν πλησιοχώρων λαῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ σύστασις αὕτη κατετροπώθη ταχέως ὑπὸ τοῦ Σαργῶν. Οἱ συμμαχήσαντες ἡγεμόνες (τῆς Μελιτηνῆς, καὶ ὁ τῶν Μόσχων καὶ ὁ τῶν Τιβαρηνῶν καὶ ὁ τῆς Κιλικίας (Κιλάκου), καὶ αὐτῶν τῶν ἐν Συρίᾳ Χεταίων καὶ ἄλλων ἔτι χωρῶν) ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον ἠττηθέντες πάντες συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, τινὲς δὲ τούτων καὶ ἐθανατώθησαν καὶ αἱ χῶραι αὐτῶν ἐγένοντο ἐπαρχίαι Ἀσσυριακαί. Τὸ δὲ μέγα πλῆθος τῶν Ἀλαροδίων ἤχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Δαμασκὸν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Συρίας. Ἀλλὰ τὸ κράτος Οὐράрту οὐδὲ νῦν κατελύθη, ἀλλὰ διετήρησε τὴν ἀσθενῆ αὐτοῦ ὑπαρξιν καὶ ταπεινὴν θέσιν καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Σαργῶν Σεναχαρίβου. Ἡ κατάστασις δὲ αὕτη διετηρήθη καὶ ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν διαδόχων τοῦ Σεναχαρίβου Ἀσσαρδῶν καὶ Ἀσσουρβανιπάλ. Καὶ εἶναι μὲν γνωστὸν ὅτι ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀσσαρδῶν (680 π. Χ.) γίνεται λόγος πολὺς περὶ πολέμου τινὸς ἐναντίον τῆς χώρας Οὐράрту καὶ οἱ φονεῖς τοῦ Σεναχαρίβου εὐρίσκουσι καταφύγιον, ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀλαροδίων, καθ' ὃν ὁ Ἀσσαρδῶν πολεμῶν ὡς μέλλον διάδοχος ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Οὐράрту ἔλαβε τὴν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· ἀλλὰ τὰ γεγονότα ταῦτα δὲν ἐπέδρασαν ἰσχυρῶς ἐπὶ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἥτις ὡς πρὸς τὴν χώραν Οὐράрту ἔμενον ἀναλλοίωτος καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ τελευταίου ἰσχυροῦ βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας Ἀσσουρβανασάλ (669—625 π. Χ.) Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τούτου ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν διαδόχων αὐτοῦ ἐπῆλθε κατάστασις πραγμάτων ἐν τῇ ὅλῃ δυτικῇ Ἀσίᾳ ἥτις φαίνεται ὅτι ἔδωκεν νέαν τινὰ ζωὴν καὶ εἰς τὸ κράτος τοῦ Οὐράрту. Ἐννοοῦμεν τὴν μεγάλην ἀπὸ βορρᾶ ἐπεληθοῦσαν εἰς τὴν Ἀσ-

(1) Τὸ ὄνομα Ἰσπουῖν ὡς ὄνομα Τουρανικόν εἶρον ἐγὰρ ἐν τῷ μεγάλῳ Περσικῷ ὅπῳ τοῦ Φερδοῦση ὡς ὄνομα Τουρανίου ἡγεμόνος τοῦ Ἀφρασιάτ.

Les Merveilles du Monde]

Ἡ ἀειγιματώδης τάφος Σανκλ ἐν τῶν ἀρχαιοτέρων Ἰνδικῶν μνημείων. [Hachette Paris

συρίαν καὶ Συρίαν μέχρι τῶν ὄριων τῆς Αἰγύπτου ἐξικομένην Σκυθικὴν ἐπιδρομὴν, περὶ ἧς μακρὸς ἤδη ἐγένετο λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων. (Τόμ. Α' σ. 443). Οἱ λαοὶ οἱ ἐνεργήσαντες τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην ἐκ τῆς χώρας Μαγῶν ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα Γῶγ, τὸν ἄρχοντα τῶν Ρῶς, Μεσέχ καὶ Τουβάλ (Θουβέλ), καθ' ἃ διὰ πολλῶν ἐξηγησόμεθα ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ, ἦσαν λαοὶ Σκυθικοὶ τοῦ Καυκάσου ἐντεῦθεν ὀρηθέντες καὶ προσλαβόντες ὡς συμμάχους λαοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἀρμενίας. Ὑπῆρξαν ἐρευνηταί, οἷος ὁ Μόρδτιαν, ἀποφηνάμενος γνώμην ὅτι ἡ ἐπιδρομὴ ἦτο ἔργον τῶν ἡγεμόνων τῶν Ἀλαροδίων. Καὶ ὁ πολὺς δὲ Fr. Delitsch ὡς χώραν τῶν Ρῶς ἐθεώρησε χώραν ἐγγὺς τῇ Ἐλάμ κειμένην. Ἀλλὰ αἱ γνώμαι αὗται ἀντιφάσκουσι πρὸς τὰ σαφῶς παραδεδομένα ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ὅτι οἱ Σκύθαι οἱ ἐπιδραμόντες ἦσαν οἱ περὶ τὴν Κιμμερίαν χερσόνησον (τὴν Κριμαίαν) οἱ ἄρχαντες τῆς ἐπιδρομῆς καὶ ἀποτελέσαντες τὸν κύριον στρατὸν αὐτῆς, πιθανωτάτη δὲ ἡ γνώμη τοῦ Ed. Meyer ὅτι μετὰ τῶν Σκυθῶν ἐπιδρομέων ἠνώθησαν καὶ λαοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοῦ Καυκάσου καὶ Ἀρμενίας προσληφθέντες ὡς σύμμαχοι ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων ὡς καὶ ἄλλως σαφέστατα μαρτυρεῖται τοῦτο ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἰεζεκιήλ (κεφ. 38 καὶ 39) καλοῦντος τὸν ἐκπροσωποῦντα τὴν ἐπιδρομὴν Γῶγ ἡγεμόνα οὐ μόνον τὸν Ρῶς, ἀλλὰ καὶ τοῦ Μεσέχ (Μόσχων) καὶ Τουβάλ, χωρῶν δηλονότι καὶ ἔθνων τοῦ Πόντου. Ἄλλως τε ἀπὸ τῆς μικρῆς μετὰ τὴν Σκυθικὴν ἐπιδρομὴν ἐπελθούσης καταλύσεως τοῦ Ἀσσυριακοῦ κράτους, τῆς ἐπελθούσης κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης, οὐδαμῶς ὠφελήθησαν οἱ Ἀλαροδίοι. Κληρονόμοι τοῦ Ἀσσυριακοῦ κράτους ἐγένοντο οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι, εἰς τὸ Μηδικὸν δὲ κράτος προσηρτήθη καὶ ἡ κυρίως Ἀσσυρία, οἱ δὲ τοῦ Ἀρμενικοῦ ὄροπεδίου οἰκῆτορες ἐμφανίζονται οὐχὶ πλέον ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλαροδίων, ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἐπικρατησάντων καὶ τοὺς Ἀλαροδίους συγχωνεύσαντων ἑαυτοῖς Ἀρμενίων. Ἀλλὰ τῶν Ἀρμενίων τούτων ἡ ἱστορία συνδέεται μετὰ τῆς ἱστορίας τῶν Μήδων καὶ εἶτα τῶν Περσῶν καὶ μετὰ τούτους τῶν Ἑλληνομακεδόνων καὶ τῆς τῶν Ρωμαίων.

Ἄλλων τινῶν τῷ Ἀρμενικῷ ὄροπεδίῳ καὶ τῷ Καυκάσῳ προσκειμένων λαῶν, Κόλχων καὶ Ἰβήρων (Γεωργιανῶν), ἐν παρόδῳ γίνεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Περσῶν, Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων. Οὕτω δὲ περατώσαντες τὰ κεφάλαια τῆς ἱστορίας τὰ πραγματευόμενα περὶ πάντων τῶν Σημιτικῶν λαῶν καὶ τῶν ὁμόρων τούτοις τῆς Καυκασιανῆς γλωσσικῆς οἰκογενείας λαῶν μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν λαῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν μεγάλην γλωσσικὴν οἰκογένειαν τῶν Ἀρίων.

ΑΡΙΟΙ ΛΑΟΙ

Τὸ Ἰρανικὸν ὄροπέδιον. Ἰνδική.

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἀρμενικοῦ ὄροπέδιου καὶ τῆς καλυπτούσης τὴν Ἀνατολικὴν τούτου πλευρὰν ὄροσειρᾶς τοῦ Ζάγγου, καὶ πρὸς νότον τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τῶν ἀνατολικῶς ταύτης ἐκτεινομένων ἐρήμων πεδιάδων (στεπῶν) μέχρι τῶν Μογγολικῶν χωρῶν καὶ τοῦ Τουρκεστάν μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου (Χιντουκούς) καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ ἐκτείνεται μέγα ὄροπέδιον ἐν μεγάλῳ μέρει καλυπτόμενον ὑπὸ εὐφρόων ἐκτάσεων, εἰς οὐκ ὀλίγα δὲ μέρη ὑπὸ στεπῶν, διαρροέμενον ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, ὧν οἱ μέγιστοι καὶ ὀνομαστότατοι ὁ Ὄξος καὶ ὁ Ἰαξάρτης, οἱ εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν ἐκβάλλοντες ἢ εἰς τὴν Ἀράλην λίμνην. (Ὁξος ὁ νῦν Ἀμοῦ-νταριά Ἰαξάρτης ὁ νῦν Σιονταριά). Τὸ ὄνομα, Ἰρανικὸν ἢ ἔρανικόν, ὅπερ φέρει τὸ ὄροπέδιον τοῦτο, εἶναι αὐτὸ τὸ ὄνομα Ἀρία τῶν Ἀρίων λαῶν. Ὁ ἀρχαιότατος τύπος τοῦ ὀνόματος, ὁ ἀπαντῶν ἐν τῷ Avesta εἶναι argena ἢ ayrena, ἐκ τούτου δὲ τὸ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι καὶ Ῥωμαίοις Ἀριανή, καὶ Ἀριάνα (Ariana), καὶ τὸ παρὰ τοῖς Πέρσαις Ἰράν. Εἶναι δηλαδὴ τὸ ὄνομα τῶν Ἀρίων λαῶν.

Τὸ ὄνομα Ἀριος σήμερον ἢ ἐπιστήμη δίδωσιν εἰς πάντας τοὺς ἄλλως Ἰνδογερμανοὺς ἢ Ἰνδοκέλτας καλουμένους λαοὺς τῆς μεγάλης Ἰνδογερμανικῆς καλουμένης γλωσσικῆς οἰκογενείας τῶν λαῶν, ὧν τὸν μὲν ἀνατολικώτατον κλάδον ἀποτελοῦσιν οἱ Ἀριοι Ἰνδοὶ τοῦ Ἰνδοστάν, τὸν δὲ δυτικώτατον οἱ Κελτικοὶ λαοί. (Σήμερον δὲ ἢ Ἀγγλοσαξωνικὴ φυλὴ, τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ οἱ λατινικοὶ λαοὶ τῆς Ν. Α.).

Ἡ βᾶσις τῆς ἐνότητος καὶ τῆς διαιρέσεως τῶν λαῶν τούτων ὡς διὰ μακρῶν ἐπραγματευσάμεθα τὸ ζήτημα τοῦτο ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ, δὲν εἶναι ἀνθρωπολογικὴ, ἀλλὰ γλωσσικὴ.

Τὸ ἐπιφάνειαν τριῶν πεῖπον χιλιάδων τετραγ. χιλιομέτρων ἔχον τοῦτο ὄροπέδιον φέειτο ἀνέκαθεν ὑπὸ λαῶν Ἀρίων (Ἀρικα) καὶ μὴ Ἀρίων (Ἀνάρικα). Οἱ ποικίλοι μὴ Ἀριοι λαοὶ (Ἀναρικοὶ anarika) ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καλούμενοι Ἀναρικοὶ φαίνεται ὅτι ἀνήκον εἰς τὴν Τουρανικὴν καλουμένην σήμερον οἰκογένειαν γλωσσῶν. Τὸ ὄνομα Τουράν, ὅπερ εἶναι ταυτόσημον περίπου πρὸς τὸ Τοῦρκος, δὲν εἶναι ὄρος γνωστὸς ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ἐν Avesta οὐδεμία γίνεται μνεία τῆς φυλῆς ταύτης, ἀλλ' οἱ ἐν αὐτῇ Ἀναρικοὶ καλούμενοι ὑποτίθεται ὅτι εἶναι Τουράν. Ἐν τοῖς χρόνοις δὲ τῶν Σασσανιδῶν φαίνεται ὅτι ἐπεγράθησε τὸ ὄνομα Τουράν καὶ οὕτω παρήχθη ἢ παρὰ τῷ μεγάλῳ Πέρσῃ ποιητῇ Firdusi διαίρεσις τῶν λαῶν εἰς Ἰράν καὶ Τουράν, εἰς ἣν διαίρεσιν ὡς τρίτην οἰκογένειαν λαῶν ὁ Πέρσης ποιητῆς περιέλαβε καὶ τὸ Ῥωμαϊκόν, τὸ Ἑλληνικόν δηλονότι, (δούμ) ἔθνος.

Τὸ Ἰρανικὸν ὄροπέδιον κατὰ μὲν τὰ βόρεια μέρη φέειτο ὑπὸ λαῶν μὴ Ἀρίων, ἀλλ' οὐχ' ἦντον ἀφομοιωθέντων πρὸς τοὺς Ἀρίους. Τοιοῦτοι λαοὶ θεωροῦνται οἱ Μῆδοι, οἱ τοσοῦτον ἀφομοιωθέντες πρὸς τοὺς Ἀρίους Πέρσαις, ὥστε παρ' Ἑλλήσι τῶν ἱστορικῶν χρόνων τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα κατέστησαν συνώνυμα. Ὑπερθεν τῶν Μήδων τούτων πρὸς τῷ Καυκάσῳ ἀναφέρονται ποικιλῶν μοι ἄλλοι λαοί, ὧν ἢ τε καταγωγὴ καὶ ἢ γλῶσσα, πλὴν τῆς τῶν Ὀσσετῶν, μένουσι μέχρι νῦν ἄγνωστα.

Ἀνατολικώτερον τῶν Μήδων κατὰ τὰς νοτίας ἀκτὰς τῆς Κασπίας ἀναφέρονται οἱ Ὑρκάνιοι, ὧν μέρος ἐν τοῖς Ἑλληνιστικοῖς χρόνοις μετοκίσθη καὶ εἰς Λυδίαν. Ἀνατολικώτερον, τῶν Ὑρκανίων ὄκουν οἱ καλούμενοι Πάρθοι, ἐν τῷ Παρθυαίᾳ, νῦν Χωρασάν καλουμένην χώρα. Οὗτοι ἐθεωροῦντο πρότερον ὡς λαὸς Τουρανικός, ἀλλ' ἢ ἀκριβεστέρᾳ ἔρευνᾳ τῆς φιλολογικῆς γλώσσης αὐτῶν, τῆς σωζομένης ἐν τῷ Περσλεβικῇ, καὶ ἄλλα τινὰ διδόμενα μαρτυροῦσιν ὅτι ἦσαν Ἀριοι ἢ λαὸς ἐξιραρισμένος. Ὑπερθεν τῶν Πάρθων τούτων, ἐν ταῖς κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μῆκος τῆς Κασπίας ἐκτεινομέναις ἐρήμοις πεδιάσι, ὅπου νῦν πλανῶνται οἱ Τουρκικῆς φυλῆς Κιργίσιοι, ἀναφέρονται πολλοὶ λαοὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ὑπὸ τὸ ὄνομα Σκύθαι· ἀλλ' ὡς γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες περιελάμβανον μέγα πλῆθος λαῶν διαφορωτάτων φυλῶν, ἀπὸ τῆς βορείας ὄχθης τοῦ Δανουβίου διὰ πάσης τῆς νῦν Ῥωσίας καὶ Πολωνίας μέχρι Καυκάσου καὶ Κασπίας καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Ἰμαοῦ πλανωμένων. Ἐν τοῖς Σκύθαις τούτοις ὑπῆρχον λαοὶ Ἀριοι, οἱ πρόγονοι τῶν νῦν Σλαύων καλουμένων (Σαρμάται) καὶ Γερμανικαὶ τινὲς φυλαὶ ἔτι Γότθοι, Γέται, ὑπὸ τὸ ὄνομα Σκυθῶν ἐγένοντο γνωστοὶ τοῖς Ἑλλήσι. Καὶ Τουρανικοὶ λαοὶ πολλοὶ πέραν τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Ὄξου καὶ τοῦ Ἰαξάρτου ἐν τῇ νῦν δυτικῇ Σιβηρίᾳ ἐκαλοῦντο Σκύθαι. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ πέραν τοῦ Ἰμαοῦ ἐν τῇ νῦν Σινικῇ καὶ Ἰνδοσινικῇ τὸ αὐτὸ ἔφερον ὄνομα παρὰ τοῖς Ἑλλήσι. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ εὐρυτάτη διαίρεσις τῆς Σκυθίας εἰς τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Ἰμαοῦ καὶ εἰς τὴν ἐκεῖθεν τῆς ὄροσειρᾶς ταύτης. Μετ' ἀκριβείας πολλῆς δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ γινώσκωμεν τίνες ἐκ τῶν ἐν τῷ βορείῳ Ἰράν λαῶν τῶν καλουμένων Σκυθῶν ἦσαν Ἀρικοὶ καὶ τίνες Ἀναρικοί. Μεταξὺ δὲ τούτων καὶ πολλοὶ Ἀριοι ὡς λ. χ. οἱ Σόγδειοι ἢ Σογδιανοὶ οἰκοῦσιν ἐν τῇ νῦν Βουχάρα. Ὁπωςδ' ἐντῷ βορείῳ Ἰράν οὕτω καὶ ἐντῷ νοτίῳ ὁ πληθυσμὸς ἦτο μὴ γὰρ ἐξ Ἀρίων καὶ μὴ Ἀρίων. Οἱ Πάκτινες λ. χ. πρόγονοι τοῦ σημερινοῦ λαοῦ τοῦ Ἀφγανιστάν, οὗ τὸ ἐθνικὸν ὄνομα δὲν εἶναι Ἀφγάν, ἀλλὰ Πακτού, αὐτὸ δηλονότι τὸ ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου γνωστὸν ὄνομα τῶν Πακτύων, ἦσαν Ἀριοι. Δυτικώτερον δὲ τῶν Πακτύων ἐν τῷ νῦν Βελουχιστάν ἦτοι χώρα τῶν Βελούχων, ὧν ἢ σήμερον λαλουμένη γλῶσσα θεωρεῖται Ἀρία, ὄκουν λαοὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καλούμενοι Αἰθίοπες, ἐν δὲ τῇ Ἰνδικῇ Narika ἦτοι μὴ Ἀριοι, ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι καὶ ὁ λαὸς οὗτος ἐξιραρισθὴ ὕστερον. Ἴνα λάβῃ τις ὁπωσοῦν ἀκρι-

βῆ ἰδέαν τοῦ ἐθνολογικοῦ μουσείου τῶν λαῶν τοῦ Ἰρανικοῦ πεδίου ἀρκεῖ νὰ δίψῃ βλέμμα εἰς τὴν σημερινὴν ἐθνολογικὴν σύστασιν τῶν οἰκούντων ἐν αὐτῇ λαῶν. Ἐν τῇ χώρᾳ τῶν γησιῶν Περσῶν, τῇ Περσίδι τοῦ νοτιοδυτικοῦ Ἰράν καὶ κοιτίδι τοῦ μεγάλου Περσικοῦ κράτους, τῷ Φαρσιστάν, ἦτοι τῇ χώρᾳ τῶν Φάρος οἰκεῖ φυλὴ ἀκραιφνῶς Ἀρία ἀπόγονος τῶν ἀρχαίων Περσῶν. Ἐν τῇ ὑπερθεν τῆς Περσίδος ἐκτεινομένη Μηδία ὁ λαὸς εἶναι ἀνάμικτος ἐκ Περσῶν λαλοῦντων τὴν Περσικὴν (φαρσί) καὶ μὴ Περσῶν (Τουρκομάνων) λαλοῦντων Τουρκικὴν. Ἐν Καρμανία λαλεῖται ἐπίσης Περσικὴ. Ἐν Ἀφγανιστάν καὶ ἐν Βάλχ ὅπως ἐν Χωρασάν καὶ Γκιλάν ἐπίσης λαλεῖται γλῶσσα Περσικὴ, ἀλλ' ἐντεῦθεν μέχρι τῶν Σινικῶν ὄριων ἐν Βουχάρα, Τασκέντ κτλ. Περσικὴ ἐν ταῖς πόλεσι καὶ Τουρκικὴ ἐξω τῶν πόλεων. Ζήτημα σπουδαιότατον εἶναι τὸ τῶν σχέσεων τῶν Ἀρίων τοῦ Ἰράν ἢ Ἰρανίων πρὸς τοὺς Ἀρίους τῆς Ἰνδικῆς.

Οἱ Ἀριοὶ τῆς Ἰνδικῆς

Λαὸς ἀρχαιότατος Ἀριος καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὴν γραμματικὴν εἶναι οἱ Ἀριοὶ τῆς Ἰνδικῆς (Ἀριάν). Ἰνδικὴ ὡς γνωστὸν καλεῖται ἡ μεγάλη χερσόνησος, ἡ σήμερον καλουμένη Ἰνδοστάν, ὅπερ ὄνομα εἶναι ταυτόσημον τῷ ὑπὸ τῶν Περσῶν δοθέν ἐἰς τὴν χώραν Ἰνδική (περσιστὶ Hindistan). Τὸ ὄνομα οὐδεμίαν ἔχει ἔννοιαν ἐθνολογικὴν, δὲν εἶναι δὲ καὶ οὔτε Ἰνδικόν, ἀλλ' εἶναι περσικόν, ὅπερ ἐν τοῖς νεωτάτοις χρόνοις μόνον ἐγένετο ὄνομα ἐθνικὸν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς αὐτοῖς. Οἱ Πέρσαι ὠνόμασαν τὴν χώραν Ἰνδοστάν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἰνδοῦ (Indou). Αὐτοὶ δὲ οἱ κάτοικοι, οἱ Ἀριοὶ τοῦ Ἰνδοστάν μὴ ἀποτελοῦντες ἐνιαίαν ἐθνότητα, ἀλλὰ συγκείμενοι ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων φυλῶν, διαφορωτάτων πρὸς ἀλλήλας, μὴ ἀποτελοῦντες δὲ καὶ ἐνιαίαν πολιτείαν ἢ κράτος δὲν ἔδοσαν εἰς τὴν χώραν καὶ ὄνομα ἐνιαῖον ὡς εἶναι σήμερον τὸ ὑπὸ τῶν Περσῶν δοθέν καὶ ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων παραληφθὲν Ἰνδοστάν τὸ Ἰνδικὴ δὲ τῶν ἑλληνιστικῶν μετ' Ἀλέξανδρον χρόνων ἐδόθη μόνον εἰς τὰς χώρας τὰς γνωστὰς γενομένας τοῖς Ἕλλησι τῶν χρόνων ἐκείνων.

Οἱ Ἀριοὶ τῆς Ἰνδικῆς κατῆλθον πάντως ἀπὸ τοῦ βορείως τῆς χώρας ταύτης ἐκτεινομένου Ἰρανικοῦ ὄροπεδίου. Πότε ἐγένετο ἡ μετανάστευσις αὕτη, τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λυθῇ ὀριστικῶς. Δύο ἐσώθησαν μνημεῖα ἀρχαιότατα τῆς καθόλου ἀριανῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας. Τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν Βέδας, (Vedas) τὰ ἀναγόμενα εἰς τὸ τέλος τῆς 3ης π. Χ. χιλιετηρίδος καὶ τὸ «Avesta» τῆς ἀνατολικῆς Ἀριανῆς, τῆς καλουμένης Βακτρικῆς.

Μέχρι τινὸς ἐθεωρεῖτο τὸ Avesta τῆς ἀρχαίας Βακτρικῆς (τὸ καλούμενον Zend Avesta) ὡς ἀρχαιότερον, ἀλλὰ νεώτεροι γλωσσικαὶ ἔρευναι μαρτυροῦσιν ὅτι μόνον οἱ ὕμνοι οἱ θρησκευτικοὶ τοῦ Avesta εἶναι ἀρχαιότατοι. Τὸ δὲ πλεῖστον μέ-

ρος ἀνήκει εἰς ἐποχὴν σχετικῶς μεταγενεστέραν τῶν Ἀχαιμενιδῶν καὶ αὐτῶν ἐπὶ τῶν πολλῶ μεταγενεστέρων Σασσανιδῶν. Ἡ σύγκρισις δὲ τοῦ ἐν Zend Avesta ἀρχαιοτάτου γλωσσικοῦ ἰδιώματος πρὸς τὰ ἀρχαιότατα μέρη τῶν Vedas (Rig—Veda) μαρτυρεῖ ἀπλῶς τὴν μεγάλην πρὸς ἄλληλα συγγένειαν ἀμφοτέρων τῶν ἰδιωμάτων, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν σχετικὴν μείζονα ἀρχαιότητα τοῦ ἐνός ἢ τοῦ ἑτέρου. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὑπὸ ἐποψιν γλωσσικὴν οἱ Ἀριοὶ τῆς Ἀριανῆς ἢ Ἰράν καὶ τῆς Ἰνδικῆς ἀποτελοῦν ἐνιαίαν γλωσσικὴν οἰκογένειαν, ἀλλ' ὑπὸ ἐποψιν θρησκευτικὴν καὶ καθόλου ἱστορικὴν μεγάλη ἢ διαφορὰ μεταξὺ τῶν Ἀρίων τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῶν τῆς Ἀριανῆς. Διότι ἐνῶ ἡ ἱστορία τῆς Ἀριανῆς συνάπτεται ὅπως δῆποτε μετὰ τῆς τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν καὶ παρὰ πάσας τὰς θρησκευτικὰς διαφορὰς ἀποτελεῖ μίαν καθολικὴν ἐνότητα ἐν τῇ Δυτικῇ Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ, ὁ πνευματικὸς βίος τῶν Ἀρίων τῆς Ἰνδικῆς καὶ ἡ ἱστορία τούτων συνάπτεται πρὸς τὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας οὐδεμίαν ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὴν τῆς δυτικῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης.

Ἡ θρησκεία τῶν Βραχμάνων ἐν τῇ Ἰνδικῇ περιορίσθη ἐν τῇ μεγάλῃ Ἰνδικῇ χερσονήσῳ χωρὶς νὰ ἐκταθῇ οὔτε πρὸς ἀνατολὰς οὔτε πρὸς δυσμὰς. Ἀλλ' ἡ ἐπίσης ἐν τῇ Ἰνδικῇ, ἐν μέσῳ τῶν Ἀρίων λαῶν, παραχθεῖσα θρησκεία τοῦ Βούδα (Βουδισμός) πρὸς μὲν τὴν δυτικὴν Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην οὐδὲν ἐποίησατο βῆμα, διεδόθη δὲ καὶ ἐπεκράτησε καθ' ἅπασαν τὴν μέσην καὶ ἀνατολικὴν Ἀσίαν, ἐν Θιβέτ, ἐν Μογγολίᾳ, ἐν τῇ Ἰνδοσινικῇ, ἐν Κίτῳ, ἐν Ἀνατολικῇ Σιβηρίᾳ καὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ.

Ἐνταῦθα θέλομεν συντόμως διαλάβει περὶ ἀμφοτέρων τῶν θρησκευμάτων ἐν σχέσει μόνον πρὸς τὴν Ἰνδικὴν, ἥτις μόνη ἔχει τινὰ θέσιν καὶ ταύτην ἔμμεσον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν τῆς δυτικῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Καὶ ἡ ἱστορία αὕτη εἶναι τὸ κύριον μέρος τῆς ἀρχαίας παγκοσμίου ἱστορίας.

Ἡ θρησκεία τοῦ Brahma ἢ καλουμένη Βραχμανισμός εἶναι ἐξέλιξις οἰονεῖ φιλοσοφικῆ ἀρχαιοτέρας τινος θρησκείας τῶν Ἀρίων λαῶν, ἐχούσης ἀρχὴν καὶ βάσιν, ὅπως πάντων τῶν Ἰνδογερμανικῶν λαῶν αἱ θρησκείαι, τὴν λατρείαν τῆς φύσεως.

Ἐν τῇ φυσιολατρείᾳ ταύτῃ τῇ Ἰνδικῇ εὐρίσκομεν περίπου τὰ αὐτὰ τῶν θεῶν ὀνόματα ἅτινα καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ τῇ λατινικῇ μυθολογίᾳ. Ὁ Ζεὺς πατὴρ τῶν Ἑλλήνων καὶ Dispiter τῶν Λατίνων (ἐξ οὗ ὁ τύπος Jupiter), εὐρίσκεται ἐν τῷ Dijaus—Pita τῆς Ἰνδικῆς μυθολογίας. Ὡσαύτων ὁ Οὐρανὸς ἐν τῷ Vaguna τῶν Ἰνδῶν. Ὁ δὲ θεὸς τοῦ πυρὸς ὁ καλούμενος Ἀγνιῆ εἶναι αὐτὸ τὸ λατινικὸν ignis—πῦρ. Ἀλλ' ὅπως ἐν τῇ ἑλλην. μυθολογίᾳ ἐκ τῆς λατρείας τῶν ποικίλων θεοτήτων παρήχθη ἡ τοῦ ὑπερτάτου θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν οὐρανίων φαινομένων, τοῦ πατρὸς ἀνδρῶν τε θεῶν τε Διός, τοῦ ὑψιβρεμέτου, ἐριγ-

δούπου, νεφεληγερέτου, ἀστεροπητοῦ Διός, ὅστις ἐγένετο καὶ πατήρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἰνδικῇ μυθολογίᾳ ὑπεράνω πασῶν τῶν φυσικὰς δυνάμεις ἐκπροσωποῦσάν θεοτήτων ἦλθεν ὁ ὑπερτάτος τῶν θεῶν Ἴνδρας ἔχων κυρίως ἰδιότητα πολεμικὴν καλούμενος ἄρχων.

Καὶ ἡ οὕτω διαμορφωθείσα μυθολογία ἐν μέρει παρήγαγε τὸ ἀρχαιότατον ἔπος τὸ θρησκευτικόν, ἐν μέρει δὲ παρήχθη καὶ διεμορφώθη ὑπ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ προῦντος τοῦ χρόνου βαθυτέρα τις πνευματικὴ ἐξέλιξις τῆς ἰδέας τῆς θεότητος παρήγαγε θεολογικὴν τινὰ καὶ ψυχολογικὴν θρησκείαν, τὴν τοῦ Brahma, ἣτοι τὸν Βραχμανισμόν.

Τὸ ὄνομα τοῦ Brahma προσερχόμενον ἐκ τῆς ῥίζης Brih τῆς σημαίνουσης προσευχῆν, ἀφοσίωσιν, σημαίνει θεὸς τῆς προσευχῆς, θεὸς ἔχων ἀρχὴν ψυχολογικὴν τὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν πνευματικὸν κόσμον τάσιν καὶ ὕψωσιν. (1) Ἐντεῦθεν δὲ ὁ Θεὸς οὗτος παρεστάθη ὡς ἀρχὴ καὶ τέλος τοῦ σύμπαντος περιέχων ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ γεννῶν πάντα τὰ ὄντα, τὸν σύμπαντα κόσμον ὄρατῶν καὶ

(1) Ἀνάλογον πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς προσευχῆς μετάπτωσιν ἔλαβε καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ὀνόματος *σῶμα*. Τὸ ὄνομα τοῦτο διδομενον εἰς φυτὸν τι, ἐξ οὗ κατεσκευάζετο ποτόν τι μεθυστικὸν θεωρούμενον ὡς ἐπιρροῦν τὴν ἐξέγερσιν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματος, ἔλαβε τὴν σημασίαν θεότητος ἰδιαιτέρας (ὅπως καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἰρανικῇ μυθολογίᾳ, ἐν ἣ ὁ τύπος ὁ Ἰρανικός τοῦ *σῶμα* μετέστη εἰς τὴν σημασίαν θεοῦ ἢ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου). Τὴν τοιαύτην μετάπτωσιν τῶν ἐννοιῶν ψυχικῶν κινήσεων ἢ τῶν ταύτας παραγόντων φυσικῶν στοιχείων ἐρευνηταὶ τινες καὶ μάλιστα ὁ γνωστὸς γερμανὸς ἱστορικός Edoard Meyer ἐστήριξαν ἐπὶ τῆς θεωρίας ὅτι ἡ βραχμανικὴ θρησκεία ἐπρέσβευε τὴν ἀρχὴν ὅτι αἱ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν θεοτήτων σχέσεις στηρίζονται ἐπὶ ἀμοιβαιότητος καὶ ἀνταποδόσεως καθ' ἣν ἀρχὴν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουσιν ἀνάγκη τῆς θεότητος, ἀλλὰ καὶ ἡ θεότης ἔχει ἀνάγκη τοῦ ἀθρώπου, ὅστις διὰ τῶν θυσιῶν καὶ προσευχῶν καὶ ἰδίως μεθυστικῶν ποτῶν εὐεργετῆ τοὺς θεοὺς· ἐντεῦθεν κατὰ τὸν εἰρημένον Γερμανὸν ἱστοριογράφον ἡ προσευχὴ καὶ τὸ ποτόν *σῶμα* περιελήφθησαν ἐν τῇ βραχμανικῇ θεολογίᾳ ὡς θεόητες ἐκπροσωποῦσαι τὴν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ ἔργον τῆς θεότητος συντέλειαν. Ὁ γερμανὸς ἱστοριογράφος φρονεῖ ὅτι μόνον ἐν τῇ Ἰνδικῇ θεολογίᾳ ὑπάρχει τοιαύτη τις θεοποίησις τῆς ἀνθρωπίνης λατρίας. Τοῦτο ὑπὸ καθόλου ἔποψιν δὲν φαίνεται ἀκριβές, διότι καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ ὑπάρχουσι παραδείγματα ἠθικῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ θεῖον θεοποιουμένων. Οὕτω *λιταί* σημαῖνον κυρίως δέησιν, προσευχῆν μετέστη εἰς τὴν σημασίαν θεοτήτων ἐξελισσόμενων διὰ προσευχῆς. Ὡσαύτως ἡ ἠθικὴ ἀγανάκτησις, ἣν αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ ἐπὶ τοῖς μεγάλοις ἀδικήμασι τῶν ἀνθρώπων καὶ ἣτις λέγεται *νέμεσις*, ἐθεοποιήθη ἐν τῇ θεᾷ Νεμέσει τῇ κραταιοῦσῃ ἕξιφος ἐναντίον τῶν παρ' ἀξίαν εὐτυχούντων καὶ ἀδικούντων. Ὡσαύτως καὶ ἡ *ἄτη*, ἡ ἠθικὴ δηλονότι τύφλωσις ἢ ὠθοῦσα τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν ἀμαρτίαν, μετέστη εἰς θεότητα Ἄτην τυφλοῦσαν τὸν ἄνθρωπον, ὥστε διὰ τῶν ἰδίων πράξεων νὰ τιμωρῆται. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὅτι καὶ ἐν τῇ μυθικῇ θεολογίᾳ οἱ τε θεοὶ ἀγάλλονται ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων προσφερομένοις δώροις καὶ αἰσθάνονται αὐτοὺς ὑποχρεωμένους ἀπέναντι τῶν ἀνθρώπων, καὶ οἱ ἄνθρωποι προσφέροντες δῶρα τοῖς θεοῖς ἔχουσιν ὁμολογουμένην ἀξίω-

ἀοράτων. Ἰδίως δὲ ἔνεκα τῆς ἰδιότητος τοῦ Brahma ὡς γεννήτορος τοῦ παντός ἡ ἀρνητικὴ ἔννοια τοῦ μὴ εἶναι, τοῦ μηδενὸς καὶ τῆς καταστροφῆς ἐπροσωποποιήθη ἐν δευτέρᾳ τινὶ θεότητι καλούμενῃ Schiwa. Βαθυτέρα τις ἀντίληψις καὶ θεωρία τοῦ κόσμου καὶ τῆς θεότητος μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀρχῶν τοῦ εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἐθῆκε τρίτην τινὰ θεότητα τὸν Βισνοῦ, ὡς θεότητα τῆς δυνάμεως τῆς συντηρητικῆς τοῦ εἶναι καὶ μένειν μεταξὺ τῆς γεννήσεως καὶ τῆς φθορᾶς (τὸ ὄνομα τοῦ Βισνοῦ ὅπως καὶ τοῦ Schiwa δὲν εἶναι οἶον τὸ τοῦ Brahma, προῖδον ψυχολογικῆς πρὸς τὴν θεότητα ἐνεργείας, ἀλλ' ἐλήφθη ἐκ τοῦ φυσιολατρικοῦ κόσμου, ἐν ᾧ ὁ Βισνοῦ ἐξεπροσώπει τὴν γεννητικὴν δύναμιν τῆς φύσεως, τῆς εὐφορίας, τῶν εὐεργετικῶν βροχῶν κ. τ. λ., ὅπως τοῦ Schiwa τὰς καταστρεπτικὰς ἐνεργείας τῆς φύσεως. Ἀλλ' ἡ νέα αὕτη θεολογία δὲν κατήργησε τὴν προτέραν ἐκ φυσιολατρίας προελθοῦσαν κοινωνίαν τῶν θεῶν, ἀλλ' ἐτέθη ὑπεράνω ταύτης, καὶ ἅπας ὁ κόσμος τῶν θεῶν καὶ τῶν θεαινῶν ἐτάχθη ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν καὶ διεύθυνσιν τῆς τριαδικῆς βραχμανικῆς θεότητος Brahma—Schiwa—Visnu τῆς τοῦ Ἴνδρα δεσποτείας διατηρουμένης ἐπὶ πάντων τῶν θεῶν πλὴν τοῦ τῆς Βραχμανικῆς Τριάδος.

Ἡ πρὸς τὸν κόσμον σχέσις τῆς βραχμανικῆς θεότητος ἐδογματίσθη κατὰ τὴν ἔννοιαν ὅτι πάντα τὰ ὄντα καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπορρέουσιν ἀπὸ τοῦ Brahma καὶ τείνουσι νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς αὐτόν. Ἰδίως δὲ ἡ πρὸς τὸν ἄνθρωπον σχέσις τῆς τριαδικῆς θεότητος προέροχεται ἀπὸ τοῦ Brahma καὶ εἶναι πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὸν Brahma. Εἰς τὸ δόγμα δὲ τοῦτο προσηρομόσθη καὶ ἡ ἐν τῇ Ἰνδικῇ ἐπικρατοῦσα εἰς τάξεις διαιρέσις τοῦ βίου, ὑφισταμένη ἐν μέρει καὶ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, ἀλλ' οὐχὶ καθ' ὅμοιον ἐν πάσῃ τῷ τρόπῳ πρὸς τὴν ἐν τῇ Ἰνδικῇ. Οὕτως ἐδογματίσθη ὅτι ἡ ὑπερτάτη κοινωνικὴ τάξις ἢ τῶν Βραχμάνων προῆλθεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ Βράχμα, ἡ δευτέρα τάξις τῶν πολεμιστῶν (ξάτρια) εἰς τὴν ἀνήκον καὶ οἱ βασιλεῖς ἐκ τῶν βραχιόνων καὶ τοῦ στήθους, ἡ τρίτη τῶν γεωργῶν τάξις (*vesaja*) ἀπὸ τῆς κοιλίας, ἡ δὲ τελευταία τάξις (ἣτις ὑποτίθεται ὅτι δὲν ἀνήκεν εἰς τὴν ἀρίαν Ἰνδικὴν φυλὴν, ἀλλὰ εἰς τὴν ὑποταχθεῖσαν ὑπὸ ταύτης φυλὴν τῶν πρώτων

σιν ἐπὶ τὴν ἐκ μέρους τῶν θεῶν ἀνταπόδοσιν. Ἴδε τὴν ἐν Ἰλιάδι εὐχὴν τοῦ Χρῆσου πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα

«Κλυθί μευ ἀργυρότοξε»

«Σμινθεῦ, εἰ ποτέ τοι χαρίεντ'

ἐπὶ νηῶν ἔρεψα

ἢ εἰ δὴ ποτέ τοι κατὰ πλοῖνα μηρί' ἔκηα

τόδε μοι κρήνην ἐέλδωρ.»

Ἐπὶ καθόλου ἔποψιν ὁμοῦ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὁμηρικῇ θεολογίᾳ ἐπικρατεῖ τὸ ἠθικὸν θεολογικὸν ἀξίωμα.

«Ἄρτοι δὲ τε θεῶν κατίζουσι.»

κατοίκων τὴν καλουμένην Soudra (=μαύρη) προῆλθεν ἐκ τῶν ποδῶν τοῦ Βράχμα.

Ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου πρὸς τὴν βραχμανικὴν θεότητα ἐδογματίσθη ὅτι ὕψιστος προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Βράχμα, νὰ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ Βράχμα καὶ ἡ ἔνωσις αὕτη ἐθεωρήθη ὡς ἡ ὑψίστη εὐδαιμονία, ὁ παράδεισος τοῦ ἄλλου κόσμου. Ἄλλ' ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸν Βράχμα γίνεται κατὰ τὴν ἠθικὴν τοῦ Βραχμανισμοῦ διὰ καθαροῦ. Καθαρὸς δ' εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς ψυχῆς ἀπὸ παντὸς περιβάλλοντος αὐτὴν καὶ δεσμεύοντος ὕλικου στοιχείου. Προσευχή, νηστεία, ἀποφυγὴ πάσης ὕλικῆς ἡδονῆς, ἀνάγνωσις τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς γνώσεως (Veda), διηγετικῆς ἀφοσίωσις πρὸς τὸ θεῖον, ἡ ἀπὸ τοῦ ὕλικου καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὸ πνευματικὸν μειάστασις καὶ ἡ ἐν τοιαύτῃ μεταστάσει μετὰ τοῦ Βράχμα ἔνωσις εἶναι ὁ καθαρὸς τῆς ψυχῆς. Ἄλλ' αὕτη δὲν ἐκτελεῖται ὁμοιόμορφως ἐν πάσαις ταῖς τοῦ βίου τάξεσιν. Ἡ εἰς βίους διαίρεσις κατὰ τὴν βραχμανικὴν θεολογίαν καὶ ἠθικὴν θεῖαν διάταξιν τοῦ κόσμου, ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῆς ἠθικῆς τάξεως τοῦ κόσμου. Καὶ ὁ καθαρὸς χωρεῖ διὰ τῶν εἰρημένων τάξεων ἀπὸ τῆς κατωτάτης μέχρι τῆς ἀνωτάτης διὰ καθάρσεων καὶ ἀναγεννήσεων. Ἀνθρωπος καθαιρόμενος ἐν μιᾷ τάξει, ἐν τῇ τῶν Soudra π. χ. ἀναγεννᾶται ἐν τῷ κόσμῳ μετὰ θάνατον ἐν τῇ ἀμέσως ἀνωτέρᾳ τάξει τῶν Βισάϊα. Ἐκ ταύτης δὲ καθαιρόμενος μεταβαίνει εἰς τὴν ἀμέσως ἀνωτέραν τάξιν ἕως οὗ ἀνέλθῃ εἰς τὴν τῶν Βραχμάνων. Καθαιρόμενος δὲ καὶ ἐνταῦθα κατὰ τοὺς νόμους τῆς τάξεως ταύτης μεταβαίνει διὰ τῆς ὑπὸ ἀστέρων φωτιζομένης ὁδοῦ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Brahma, ἤτοι εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ εὐδαιμονίαν. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη διὰ τῶν διαφορῶν ἀλλεπαλλήλως καθαιρομένων τόξεων εἰς τὸν Βράχμαν μετάβασις εἶναι πλήρης κινδύνων μεγίστων: Οἰονδήποτε ἀμάρτημα, ἐν οἰαδήποτε τάξει, οἰαδήποτε παρέκκλισις ἀπὸ τῶν κανόνων τῆς Βραχμανικῆς ἠθικῆς συνεπάγεται οὐ μόνον φοβερωτάτας βασάνους κολάσεως ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ τέλος τῶν βασάνων χιλιάδων ἐτῶν ἀναγεννώμενος ἐν τῷ κόσμῳ εἰσέρχεται οὐχὶ εἰς ἀνθρώπινον σῶμα, ἀλλὰ μετεμψυχοῦται εἰς τι ζῶον, ἐκπροσωποῦν τὸ εἶδος τῶν ἀμαρτιῶν αὐτοῦ καὶ μετὰ πολλὰς πλάνας μετεμψυχοῦται εἰς ἀνθρώπον κατωτάτης τάξεως καὶ ἄρχεται οὕτω νέος καθαρὸς ἀπὸ τῆς κατωτάτης μέχρι τῆς ἀνωτάτης διερχόμενος διὰ τῶν αὐτῶν βαθμῶν καὶ σταθμῶν τοῦ προτέρου καὶ μετὰ κινδύνων νέων ὀλισθημάτων, νέας κολάσεως καὶ νέας ἀναγεννήσεως. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν περιπετειῶν τούτων ὁ ἀνθρωπος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παλαίῃ διηγετικῶς ἐναντίον τῶν κακῶν ἐνεργειῶν τῆς φύσεως καὶ ἡ πάλη αὕτη κατὰ τῆς φύσεως ἡ θεωρουμένη ὡς ὑψίστη ἀρετὴ ἄγει εἰς τερατοδεστάτας πράξεις θεωρουμένης ἠθικῆς καὶ ἀγίας. Ἡ ἠθικὴ τάξις τοῦ κόσμου ἤτοι τοῦ ἀνθρωπίνου βίου κατὰ τὴν βραχμανικὴν θεολογικὴν ἠθικὴν συνδέεται μετὰ τῆς ὑπερτάτης ἐπιβλέψεως τοῦ θεοῦ. Τὸ θεῖον δηλονότι ἔχει κανονί-

σει ὅπως τὰ τοῦ κόσμου οὕτω καὶ τὰ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου διὰ νόμων ἠθικῶν αἰώνιων ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀνθρωπος δὲν τηρεῖ πάντοτε ἀσφαλῶς τοὺς νόμους τούτους καὶ διαταράττει τὴν ἠθικὴν τάξιν, πρὸς ἀποκατάστασιν ταύτης ἐπεμβαίνει τὸ θεῖον. Κατὰ πᾶσαν χιλιετηρίδα τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς τριαδικῆς θεότητος ὁ Βισνοῦ κατέρχεται εἰς τὸν κόσμον, λαμβάνει σάρκα (avatara), γεννᾶται ἀπὸ βασιλίδος τινός, διαγείνεται ἐν τῷ κόσμῳ βίον ὑπεράνθρωπον, ἡρωικὸν ὅπως ὁ θεῖος ἦρος τῆς Ραμαϊάνας Ράμα, παρέχων ἑαυτὸν παράδειγμα ἀρετῆς καὶ ἀνθρωπίνης ἠθικῆς τελειότητος καὶ εἶτα ἐξαφανίζεται. Ὁ οὕτως ἐμφανιζόμενος θεὸς ἐν τῷ κόσμῳ καλεῖται Κρίσνας (κατὰ μετάφρασιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, Ἀπόλλων).

Ἐναντίον τῆς τῶν τοιούτων δογμάτων ἠθικῆς, τῶν μεταβαλλόντων τὸν ἀνθρώπινον βίον εἰς κόλασιν ἀτελεύτητον, ἐξεγερθεῖσα ἡ ἠθικὴ συνείδησις διὰ τῆς ἀντιδράσεως αὐτῆς παρήγαγε περὶ τὰ μέσα τοῦ 6 π. Χ. αἰῶνος νέαν θρησκείαν ἡ μᾶλλον διδασκαλίαν ἠθικὴν, τὴν τοῦ Βουδισμού.

Ὁ Βουδισμὸς ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς διδασκαλίας, τοῦ βασιλόπαιδος Σιταρατά, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τοῦ Νεπάλ (χώρας Ἰνδικῆς κατὰ τὰς ὑποκειμένης τοῦ Ἰμαοῦ) καλουμένου Σουδχοβάνα ἐκ τοῦ γένους Γουτ-αμά (ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ ὄνομα Γουτάμα τοῦ Βούδα). Ὁ βασιλόπαις οὗτος παιδευθεὶς, ἐννοεῖται, ἐν τῇ βραχμανικῇ θεολογίᾳ, ἀλλὰ νοήσας τὰς μεγάλας ἀκρότητας τῆς ἠθικῆς τῆς τοιαύτης θεολογίας καὶ συλλαβὼν τὴν ἰδέαν μιᾶς ἠθικῆς φιλανθρωποτέρας, ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ καταλιπὼν καὶ γυναῖκα καὶ γονεῖς ἤρξατο νὰ κηρύττῃ μίαν νέαν διδασκαλίαν, διδασκαλίαν οὐχὶ θεολογικὴν καὶ θρησκευτικὴν, ἀλλὰ καθαρῶς ἠθικὴν, ἀλλὰ καθαπτομένην ἐμμέσως τῶν ἐπικρατουσῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν καὶ δογμάτων τοῦ Βραχμανισμοῦ. Ὄνομάσθη δὲ Βούδας=εἰδώς, ἐμπνευσμένος, ὑπὸ τῶν δπαδῶν αὐτοῦ διὰ τὴν νέαν αὐτοῦ διδασκαλίαν. Τὸ κεφάλαιον τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ Βούδα εἶναι ἡ καταπολέμησις τῆς ἀμαρτίας καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀμαρτίας πηγάζοντων κακῶν. Ἀμαρτία εἶναι ἡ ἀθέτησις τοῦ ἠθικοῦ νόμου, τῆς ἠθικῆς τάξεως τοῦ κόσμου ἔχει δὲ πηγὴν τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου. Ἴνα δὲ ὁ ἀνθρωπος ἀπαλλαγῆ τῆς ἀμαρτίας πρέπει νὰ καταστείλῃ πάντα τὰ πάθη τοῦ σώματος οὐχὶ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ σώματος ὅπως ὁ Βραχμανισμὸς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἠθικῆς ἐγκρατείας. Νὰ καταστείλῃ δὲ καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς. Τοῦτο δὲ κατορθοῦται, ἔλεγεν, διὰ τὸ ἀνθρώπος περιορίζῃ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ τὰς ἐν τῷ βίῳ εἰς τὸ ἐλάχιστον, τὸ ἀπολύτως ἀναγκαῖον, τὸ ἀπαραίτητον μέτρον. Οὕτω περίπου ἦτο καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν Στωϊκῶν, τὸ «ὡς ἐλαχίστων δεῖσθα». Τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐκήρυξεν ἐμπραγματικῶς ὁ Βούδας καταλιπὼν πάντα τὰ ἀγαθὰ τῆς βασιλικῆς αὐτοῦ ἀλλῆς καὶ μετὰ πῆρας ἐπαίτου περιερχόμενος τὰς διαφορούς χώρας, κηρύττων ἀπόλυτον ἰσότητα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἤτοι κατάργησιν τῶν τάξεων. Ἐντεῦθεν δ' ἐδόθη αὐτῷ καὶ τὸ ἐπίθετον ἐπαίτης (Σρα—μανία).

Ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ Βούδα δὲν ἦπατο τῶν δύο κυριωτάτων σημείων ἢ κεφαλαίων πάσης θεολογίας καὶ θεολογικῆς ἠθικῆς τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβῆς ἢ γνώμη τῶν φρονούντων ὅτι ἦτο ἀθεϊστικὴ ἐκτὸς ἐὰν θεωρηθῆ ἀθεϊστικὴ διότι δὲν ἐποίησατο λόγον περὶ θεοῦ. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ψυχὴν ὡσαύτως ἀνακριβῆς ἢ γνώμη τῶν λεγόντων ὅτι τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ψυχῆς ἐστήριξεν ἐπὶ τῆς ἀπολύτου ἀρνητικῆς ἀρχῆς τοῦ μὴ ὑπάρχειν μετὰ θάνατον.

Τοιαύτη τις δόξα τοῦ μηδενισμοῦ (Νιβανὰ) ἀνεπτύχθη ἔν τινι αἰρέσει τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἦτο αὐτοῦ τοῦ Βούδα ἢ διδασκαλία· καὶ φαίνεται μὲν πιθανὸν ὅτι ἡ βραχμανικὴ διδασκαλία περὶ ψυχῆς, ἢ καθιστῶσα τὸν ψυχικὸν βίον ἀβίωτον καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ καὶ μελλούσῃ ζωῇ, ἐνέπνευσε τὴν ἰδέαν περὶ εὐδαιμονίας τῆς ψυχῆς ἐν τῇ ἐκμηδενίσει αὐτῆς· φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Βούδα περὶ ψυχῆς ἐδογματίζε μᾶλλον τὴν ἀπόλυτον ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς, οὐχὶ τὴν ἀπόλυτον ἀναισθησίαν καὶ ἐκμηδενισμόν.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Βούδα ἐκηρύχθη μὲν ἐν τῇ Ἰνδικῇ (Ἰνδοστάν) ἀλλὰ καταπολεμηθεῖσα δεινῶς ὑπὸ τοῦ Βραχμανισμοῦ ἐπὶ βραχὺν μόνον χρόνον ἐπεκράτησεν ἐν τισὶ χώραις αὐτῆς· ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἐξέλιπεν ἐν τῇ γενεθλίῳ χώρᾳ, διεδόθη ὀργμητικῶς ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Ἰνδικῆς ἐν Ἰνδοκίνα καὶ ἐν Κίνα, Ἰαπωνίᾳ, Μογγολίᾳ, ἐν πλείστοις μέρει τῆς Σιβηρίας καὶ ἐν Θιβέτ καὶ ἐπικρατεῖ μέχρι σήμερον ἔχουσα πλείονας ὁπαδοὺς ἢ ὁ χριστιανισμὸς καὶ ὁ Μωαμεθανισμὸς καθ' ἑαυτούς. Ἀλλὰ τὰ περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ βουδισμού ἀνήκοντα κυρίως εἰς τοὺς ἐσχάτους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν. Τοῦτο μόνον ἀνάγκη νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ βουδισμὸς δὲν διεδόθη διὰ βίας ὕλικῆς καὶ διὰ πολέμων ὅπως βραδύτερον ὁ Μωαμεθανισμὸς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ δυνάμεως ὡς διδασκαλία πρὸ πάντων ἠθικῆ διὰ τῆς μεγάλης ἀξίσεως τῶν ἐμπνευσμένων θιασωτῶν καὶ ἱεραποστόλων, διὰ συνόδων οἰκουμενικῶν καὶ διὰ κηρύγματος ἱεραποστόλων εἰς τὰ μνημονευθέντα πλεῖστα μέρη τῆς Ἀσίας, ἐν μέρει δὲ καὶ διὰ τῆς εὐνοίας ἡγεμόνων τινῶν Ἰνδῶν. Εἰ καὶ δὲ κατ' οὐσίαν δὲν ἦτο θρησκεία δογματικῆ, ἀλλὰ μᾶλλον διδασκαλία ἠθικῆ (οὐχὶ ἀθεϊστικῆ ὡς ἀπεφῆναντό τινες, διότι δῆθεν ὁ Βούδας δὲν ἐδογματίσε περὶ θεοῦ ἢ θεῶν), κατὰ μικρὸν ἔλαβε χαρακτῆρα θρησκευτικὸν δογματικὸν καὶ τὸ περιφημον ὀμηρικὸν δόγμα καθ' ὃ οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνονται πάντοτε τὴν ἀνάγκην θεῶν ἐπραγματώθη καὶ ἐνταῦθα. Ὁ Βούδας ἦτοι ὁ ἐμπνευσμένος, ὁ πεφωτισμένος ἄνθρωπος κατὰ μικρὸν ἐγένετο θεός, ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς τοιαύτην ἰδιότητα προσελθὼν. Ἰδρῦθησαν δὲ πανταχοῦ ναοὶ πρὸς λατρείαν αὐτοῦ καὶ ἱερατεῖον διοργανώθη ἰσχυρὸν περὶ τὴν λατρείαν ταύτην. Πλήθος μοναστηρίων οἰκουμένων ὑπὸ Βόνζων (ἱερέων) ἰδρῦθησαν ὡς κέντρα τῆς λατρείας τοῦ βουδισμού καὶ οὐ μόνον αὐτοὶ ἐγένετο θεός, ἀλλὰ καὶ διαδόχοις κατέλιπεν οἰονεὶ θεοῦς, τοὺς λεγομένους Λαμά καὶ ἰδίως τὸν ὑπέροχον ἐν Λάσση τοῦ Θιβέτ οἰκούντα Δαλαη—λάμα (μέγιστον λά-

μα). Καὶ οἱ διάδοχοι οὗτοι θεωρεῖται ὅτι ἐνσαρκοῦσιν ἐν ἑαυτοῖς τὸ πνεῦμα τοῦ Βούδα, τὸ μεταβαῖνον ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ Λάμα εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ. Οὕτω ἐμορφώθη ὀλόκληρον σύστημα θεολογίας βουδικῆς ὅπερ ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ ἄλλα θρησκευτάματα πρὸ πάντων ἐπὶ τὸν Τουρκομογγολικὸν Σαμανισμόν. Ἐπειράθησαν δὲ τινες καὶ ἐν τῷ Χριστιανισμῷ νὰ εὐρωσιν ἵχνη τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Βουδισμού. Ἀληθῶς πολλὰ ἀξιώματα τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς (ὅ σὺ μισεῖς ἕτερον μὴ ποιήσης) ἀπαντῶσι σχεδὸν ἀπαράλλακτα ἐν τῇ βουδικῇ ἠθικῇ, ἀλλὰ τοιαῦτα ὁμοιότητες δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μεταδόσεως ἀρχῶν, ἀλλ' ἀποτέλεσμα ταυτότητος τῶν θεμελιωδῶν ἠθικῶν ἀρχῶν. Δὲν ἔλειψαν δὲ καὶ οἱ ζητήσαντες καὶ ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς Χριστιανικῆς ἱερωσύνης καὶ ἱεραρχίας ἐπίδρασιν τοῦ βουδισμού. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ὑπῆρξαν ἀπλαῖ ὑποθέσεις μὴ στηριζόμεναι ἐπὶ πραγματικῆς ἀληθείας.

Γραμματεία ἢ Φιλολογία Ἰνδικῆ. Ὁ θρησκευτικὸς βίος τῶν Ἰνδῶν παρήγαγε καὶ πλουσιωτάτην γραμματείαν τὸ πλεῖστον θρησκευτικὴν. Τὸ ἀρχαιότατον μνημεῖον τῆς τοιαύτης φιλολογίας εἶναι τὰ τέσσαρα Βέδας καλούμενα βιβλία (=γνώσεις), ὧν τὸ σπουδαιότατον καὶ ἀρχαιότατον εἶναι τὸ καλούμενον Rig-veda ἀνερχόμενον μέχρι τῆς τρίτης ἢ τοῦλάχιστον μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 2ας π. Χ. χιλιετηρίδος. Τὸ περιεχόμενον τῶν Βέδας εἶναι τὸ περιεχόμενον τῆς βραχμανικῆς διδασκαλίας καὶ θεολογίας. Ἐπειτα ὕμνοι καὶ δεήσεις πρὸς τοὺς θεοὺς, ἠθικὰ παραγγέλματα, διατάξεις περὶ τοῦ θρησκευτικοῦ βίου περὶ λατρίας, προσευχῶν, καθαρισμῶν κλπ. Τὰ Βέδας, ὅπως πᾶσα Ἰνδικῆ γραμματεία, εἶναι γεγραμμένα ἐν γλώσσῃ καλουμένῃ σανσκριτ ἦτοι σανσκριτικῇ (ἦτοι τελειοποιημένῃ), ἐν τῇ γλώσσῃ δηλαδὴ ἣτις θεωρεῖται ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν Ἀρίων γλωσσῶν. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ γλώσσῃ παρήχθησαν καὶ ποιήματα ἐπικά μεγάλα ἀρχαιότατα, ὧν τὰ περιφημότερα εἶναι ἡ Μαχαβαράτα καὶ ἡ Ραμαῦάνα.

Ἡ Μαχαβαράτα εἶναι ἔπος ἡρωϊκόν, ἀφηγούμενον τὸν πόλεμον δύο φυλῶν τῶν Κουρού καὶ Πανδού (Παντάβα). Ἦν δὲ καὶ τὸ ἔπος τοῦτο, ὅπως καὶ τὸ ὀμηρικόν, ἱστορία, ἣς μετέχουσι καὶ θεοί. Ἡ Μαχαβαράτα ἐν τῇ σημερινῇ αὐτῆς μορφῇ περιέχει ἄνω τῶν 100 χιλιάδων στίχων, ἀλλ' ἐνότης ἐσωτερικῆ ἐν τούτοις δὲν ὑπάρχει. Αἰῶνες ὀλόκληροι συνειργάσθησαν ἵνα τὸ ἔπος προσλάβῃ τὸ σημερινὸν μέγεθος διὰ πολλῶν καὶ διαφόρων προσθηκῶν (οἱ αὐστηρότεροι τῶν Ἰνδολόγων Εὐρωπαϊῶν κριτικῶν τὸν ἀρχαιότυπον κορμὸν τοῦ ἔπους περιορίζουσιν εἰς 7 μόνον χιλιάδας στίχων.) Ἡ Ραμαῦάνα δὲ ἀφηγεῖται τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον τοῦ θεοῦ ἦρωος Ῥάμα, ἐν ᾧ ἀποκαλύπτεται ὁ Βισνοῦ γεννηθεὶς ἀπὸ μιᾶς βασιλίδος καὶ υἱοθετηθεὶς ὑπ' αὐτῆς καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, διελθὼν ἐπὶ τῆς γῆς δεκατέσσαρα ὄλα ἔτη μαχόμενος ἐναντίον παντὸς κακοῦ καὶ ἰδίως τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν δαιμόνων Ραβανᾶ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους κατανικήσας τοῦτον καὶ πολλὰ ἐπιτελέσας ἔργα ἡρωϊκὰ ἀναληφθεὶς εἰς τοὺς οὐρανοὺς μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σίβας. Πολλὰ ἄλλα τῆς ἐπικῆς ποιήσεως ὑπάρχουσιν ἥτιον ἄξια λόγον μνημεῖα. Πλεῖστα δὲ ποιήσεως λυ-

ρικῆς ἐγκατεσπαρμένα εἰς τὰ Vedas καὶ εἰς τὰ ἔπη. Δραματικὴ ποίησις παρὰ τοῖς Ἀρίοις Ἰνδοῖς παρήχθη μόνον ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἰδίως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν χρόνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅτε εἰσῆχθησαν καὶ ἑλληνίδες ἐταῖραι εἰς τὴν κωμικὴν ποίησιν τῶν Ἰνδῶν.

Ἄπας ὁ ἱστορικὸς βίος τῶν Ἰνδῶν καὶ ὅταν λέγωμεν Ἰνδῶν ἐννοοῦμεν τῶν Ἀρίων τῆς Ἰνδικῆς, (διότι ὑπῆρχον ἀνεκαθεν καὶ ὑπάρχουσιν ἐνταῦθα καὶ λαοὶ μὴ Ἀριοὶ, ἀλλ' ἀφομοιωθέντες κατὰ τὸν πνευματικὸν βίον πρὸς τοὺς Ἀρίους, οὐχὶ διὰ κατακτήσεων ἐνόπλων ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ παρὰ τοῖς Ἀρίοις Ἰνδοῖς ἀναπτυχθέντος θρησκευτικοῦ καὶ καθόλου πνευματικοῦ βίου), ἔχει χαρακτηριστικὰ πνευματικὸν καὶ θρησκευτικόν. Ὁ δὲ πολιτικὸς βίος περιλαμβάνεται ἐν τῷ θρησκευτικῷ. Ἡ μεγάλη Ἰνδικὴ χερσόνησος, ἢ οὐδέποτε ἀποτελέσασα κράτος ἐνιαῖον ἦτο διηρημένη ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἰς πλεῖστα μικρὰ κράτη, ὧν τὴν κατὰ τὴν εἰς βίους διαίρεσιν ὀργάνωσιν καὶ τὸν πατριαρχικὸν βίον βλέπομεν ἐμμέσως ἐν τοῖς μνημείοις τῆς Ἰνδικῆς φιλολογίας. Οὕτω δὲ καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπὶ τὰς Ἰνδίας στρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου βλέπομεν πολλὰ μικρὰ βασίλεια, πρὸς ἃ ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν ὁ μέγας Μακεδὼν στρατηλάτης. (Ἀσσύριοι καὶ Πέρσαι πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξέτειναν τὰς κατακτήσεις αὐτῶν μέχρι τῆς Ἰνδικῆς, ἀλλὰ δὲν κατεκτήσαντο τὴν χώραν ταύτην). Ἐπὶ τῶν διαδόχων δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἰδρῦθη καὶ ἐν τῇ Ἰνδικῇ ἰσχυρὸν κράτος τῆς δυναστείας Ἀσόκα, μεθ' ἧς ἦλθον εἰς συνάφειαν πολιτικὴν οἱ Σελευκίδαι βασιλεῖς τῆς Συρίας, ὅτε ἐπέμφθη ὡς πρεσβευτῆς εἰς τὴν αὐτὴν τῶν Ἀσόκα ἐν Παλιβόθροις ὡς καλοῦσιν οἱ Ἕλληνες τὴν Παταλίπουτραν καλουμένην πρωτεύουσαν τοῦ παρὰ τὸν Γάγγην ἰσχυροῦ κράτους τῆς δυναστείας τῶν Ἀσόκα ὁ Μεγασθένης, ὁ πολλὰ καὶ μυθώδη ἱστορήσας περὶ τῆς Ἰνδικῆς ὡς μανθάνομεν τοῦτο παρὰ τοῦ Στράβωνος. Καὶ ἐν τοῖς μ. Χ. δὲ χρόνοις οὐδὲν κράτος ἐν Ἰνδικῇ ἔχει σημασίαν σπουδαίαν. Ἡ χώρα αὕτη ἢ τοσοῦτον ἔχουσα μέγα πλοῦτον φυσικὸν καὶ βίον πνευματικὸν ἀδρότατον οὐδέποτε ἴσχυσε ῥοπήν τινα ἐπὶ τὴν πολιτικὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐκτὸς Ἰνδικῆς χωρῶν οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ Ἰνδικῇ ἀνέπτυξε βίον πολιτικὸν σπουδαῖον. Ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου δὲ καὶ ὀγδοῦ αἰῶνος ὅτε ἀρχεται ἡ μωαμεθανικὴ εἰσβολὴ μέχρι τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνος, ὅτε συνεπληρώθη ἢ ὑπὸ τῶν Ἀγγλων κατάκτησις τῆς χώρας, ἐγένετο ἔρμαιον καὶ λεία ξένης πολιτικῆς κατακτήσεως, Ἀραβικῆς, Τουραλικῆς, Μογγολικῆς καὶ τέλος Ἀγγλικῆς.

Οἱ ἀρχαιοτάτοι Ἰρανικοὶ λαοὶ

Τὸ ἀρχαῖον Βακτρικὸν κράτος.

Ἀναβαίνοντες ἀπὸ τῆς πρὸς νότον τῶν Ἰμαλαίων ἐκτεινομένης εὐρείας κοι-

λάδος τοῦ Ἰνδοῦ, ἀπὸ τοῦ Πενταποτάμου (Παντζάπ), τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης κοιτίδος τῶν Ἀρίων τῆς Ἰνδικῆς, εἰς τὰς ὑπερκείμενας κατὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ὠξοῦ χώρας (εὐρίσκομεν ἐνταῦθα ἄλλην ἀρχαιοτάτην κοιτίδα Ἀρίας φυλῆς καὶ Ἀρίου πολιτισμοῦ καλουμένου Ἰρανικοῦ ἢ ἔρανικοῦ (ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐρρήθη Ἀριος καὶ Ἀριανὸς εἶναι ταυτόσημα, ἀλλὰ τὸ Ἀριος (Ἀρία=arya) εἶναι ἐν χρήσει συνήθως περὶ τῶν Ἀρίων τῆς Ἰνδικῆς ἢ περὶ τῆς ὅλης γλωσσικῆς συγγενείας τῶν Ἀρίων λεγομένων λαῶν, Ἀϊράν δὲ ἢ Ἀριανὸς ἢ Ἐράν ἢ Ἰράν, Ἀριανοὶ παρὰ τῆς Ἑλληνισ, Ariana παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις εἶναι, ἐν χρήσει περὶ τῶν λαῶν τοῦ Ἰρανικοῦ λεγομένου ὄροπεδίου, Ἰράν δὲ μέχρι σήμερον λέγεται τὸ ἐπὶ πλεῖστον τοῦ εἰρημένου ὄροπεδίου ἐκτεινόμενον περσικὸν κράτος). Ἐν τοῖς Ἀριανοῖς λαοῖς ἀρχαιοτάτος θεωρεῖται ὁ Βακτρικὸς τῆς Βακτρικῆς (νῦν Balch) λεγομένης χώρας. Περὶ τοῦ λαοῦ τούτου περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ μυθικαὶ μόνον παραδόσεις ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις τῶν Περσῶν, ταῖς ἀποτελούσαις τὴν λεγομένην μεγάλην ἱερὰν Βίβλον Avesta καὶ Zand—Avesta. Ἡ Avesta εἶναι βιβλίον ἱερὸν ἀποδιδόμενον ὑπὸ τῶν Πάρσων ἦτοι Πυρολατρῶν, ἀπογόνων τῶν ἀρχαίων Περσῶν, τῶν εὐρισκομένων ἔτι ἐν τῇ Ἰνδικῇ, εἰς τὸν μέγαν προσφήτην Ζωροάστρην (Zarathoustra=λάμπων χρυσός), εἰς ὃν ἐδόθη αὐτὸ ὑπὸ τοῦ ὑψίστου θεοῦ Ἀχουραμασδᾶ (Ὡροσμάδου τῶν Ἑλλήνων). Κατὰ τὰς Παρσικὰς ἢ πυρολατρικὰς παραδόσεις τὸ ἱερὸν τοῦτο βιβλίον, τὸ ἀποτελούμενον ἐκ πολλῶν καὶ μεγάλων τμημάτων, διατηρούμενον ἐν Ἐκβατάνοις μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐκάη κατὰ διαταγὴν τούτου, ὀλίγα δὲ μέρη μόνον τοῦ ἱεροῦ βιβλίου σωθέντα συνελέγησαν ὑπὸ τῶν θιασωτῶν τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ ἀπετέλεσαν τὸν νῦν λεγόμενον Zend—Avesta. Αἱ ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ παραδόσεις, αἱ ἀναγόμεναι εἰς τοὺς χρόνους τῆς δυναστείας τῶν Ἀχαιμενιδῶν, βασιλέων τῆς Περσίας τῶν ἐλθόντων εἰς ποικίλην συνάφειαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, αἱ παραδοθεῖσαι ἰδίως ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Κτησίου καὶ ἄλλων παγκόσμιον ἱστορίαν συγγραψάντων Ἑλλήνων ἱστοριογράφων, οὐδὲν λέγουσι περὶ τοῦ Avesta, μόνον δέ, ὅτε κατὰ τὰ μέσα τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος ἤρξατο ἐν Εὐρώπῃ σπουδὴ τῶν ἀσιατικῶν γλωσσῶν, ἰδίως τῆς σανσκριτικῆς, ὁ Γάλλος ἀσιανολόγος Anquetil Duperron μεταβὰς εἰς τὰς Ἰνδίας εὗρε τῷ 1755 ἐν ταῖς αὐτόθι κοινότησι τῶν Πάρσων ἦτοι τῶν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν Ἀράβων κατάκτησιν τῆς Περσίας εἰς τὴν Ἰνδικὴν φυγόντων πυρολατρῶν (ὁ ὄρος Πάρσος εἶναι ταυτόσημος τῷ Πέρσης, ἀλλὰ ἢ νῦν χρήσις εἶναι μόνον θρησκευτικὴ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ πυρολάτρου) εὗρε τὰ τεμάχια τοῦ ἱεροῦ βιβλίου Avesta καλουμένου (ἢ ἀκριβῆς ἐννοία τοῦ Avesta δὲν εἶναι ἔτι γνωστὴ· ἐρμηνεύεται συνήθως νόμος ἢ κανὼν ἐκ τοῦ ἀρχαίου ὑποτιθεμένου περσικοῦ Avastaka, τὸ δὲ Zent ἢ Zant σημαίνει ἐρμηνείαν ἢ σχόλιον. Ὀνομάσθη δὲ τὸ ὅλον βιβλίον παρὰ τοῖς Πάρσοις Zent—Avesta διότι τὰ παρ' αὐτοῖς σφζόμενα

τεμάχια ἢ ἀποσπάσματα εἶχον ἐρμηνευτικὰς σημειώσεις ἢ γλωσσήματα ἐξ ἄλλης γλώσσης, Περσικῆς καὶ ταύτης, καλουμένης Πεχλεβι ἤτοι Παρθικῆς. Τὰ λεγόμενα ὅτι, ὅτε ὁ Anquetil εὗρε τὰ τεμάχια τοῦ Avesta, αὐτοὶ οἱ Πάρσοι δὲν ἐνόουν τὴν γλώσσαν καὶ ὅτι μόνον μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Anquetil αὐτὸς οὗτος βοήθειά τῆς Σανσκριτικῆς ἐνόησε τὸ περιεχόμενον, δὲν εἶναι ἀκριβὲς κατὰ ἀπέδειξεν ὁ ἐν Μονάχῳ περίφημος καθηγητὴς τῆς σανσκριτικῆς Haugs. Οἱ ἱερεῖς τῶν Πάρσων εἶχον μεταφράσεις τοῦ Avesta εἰς τὴν Περσικὴν. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Anquetil ἀνακαλύψεως τοῦ Avesta μετὰ σχολίων πεχλεβικῶν ἐγένετο γνωστὴ τοῖς Εὐρωπαίοις καὶ ἡ γλώσσα ἢ πεχλεβικὴ ἤτοι ἡ γλώσσα τοῦ μεσαίου Περσικοῦ κράτους τῶν Σασσανιδῶν, τῶν μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ καὶ τὴν δυναστείαν τῶν Ἀρσακιδῶν ἀπὸ τοῦ 3ου μ. Χ. αἰῶνος ἀρχαίων τῆς Περσίας. Οὕτω δὲ ἡ γλώσσα τοῦ Z. Avesta καὶ τὰ πεχλεβικὰ σχόλια αὐτοῦ ὅπως καὶ ἡ σπουδὴ τῆς σανσκριτικῆς συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς γλώσσης τοῦ Avesta. Ἀλλὰ τί ἱστορικὸν μανθάνομεν ἐκ τοῦ Avesta περὶ τῶν Ἰρανικῶν λαῶν; Ἱστορικαὶ εἰδήσεις σαφεῖς δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Avesta μόνον γενικὰ τινὰ περὶ τῆς χώρας τοῦ Avesta καὶ περὶ τοῦ Ζωροάστρου καὶ περὶ μυθικῶν τινῶν βασιλέων τῶν Κεανιδῶν (ἤτοι βασιλέων) καὶ τὸ ὄνομα τῆς χώρας Ἀριαβέχῳ ἤτοι χώρα Ἀρίων καὶ εἰδήσεις περὶ τοῦ αἰδίου θέρους, ὅπερ διεδέξατο ψυχὸς ὑποχρεῶσαν τοὺς Ἀριανούς νὰ μεταναστεύσωσιν ἐκ τῶν πρώτων χωρῶν αὐτῶν, ὑπάρχουσι διεσπαρμένα ἐν τοῖς σωζομένοις τοῦ Avesta ἰδίως ἐν τῷ προσσηρημένῳ εἰς τὰ τρία κύρια βιβλία τοῦ Avesta, τῷ καλουμένῳ Πουντεπές. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ περὶ τοῦ αἰδίου θέρους εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου μυθεύμενα. Ἐκ τίνος δὲ χώρας εἰς τίνα χώραν μετόκησαν οἱ Ἀριανοὶ εἶναι ἄγνωστον. Τινὲς ὡς πρώτην χώραν καὶ πατρίδα τοῦ Avesta ἐθεώρουν τὴν Μηδίαν· ἀλλὰ νῦν ἐπικρατεστέρα γνώμη εἶναι ὅτι εἶναι ἡ Βακτρικὴ, ἡ ἀνατολικωτάτη χώρα τοῦ Ἰρανικοῦ πεδίου. Τὰ δὲ περὶ διαφόρων πολέμων τοῦ Ἰρὰν ἤτοι Ἀριανῶν καὶ Τουράν ἤτοι Τούρκων θεωροῦνται ἅπαντα ἀνήκοντα εἰς τοὺς χρόνους τῶν Σασσανιδῶν μεταποιηθέντα εἰς μυθικὴν ἱστορίαν ἐν τῇ νέᾳ Περσικῇ φιλολογίᾳ τὸ πρῶτον ἐν τῷ Χουδανὰμ (βιβλίῳ βασιλέων) εἶτα δὲ ἐν τῷ μεγάλῳ ἐπικῷ ποιήματι τοῦ Ὀμήρου τῆς νέας Περσικῆς ποιήσεως Πέρσου Μωαμεθανοῦ ποιήματι τοῦ Μωχαμέτ Φερντουζι (Ferdousi=Παράδεισος) τῷ ἐπιγραφομένῳ Σαχ-ναμέ (ἤτοι βιβλίον βασιλέων). Ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ ὁ Πέρσης οὗτος ποιητὴς τοῦ ἐνδεκάτου μ. Χ. αἰῶνος ἀφηγεῖται μακρὰν μυθικὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰρὰν μὴ ἔχουσαν σπουδαίαν σημασίαν ἐν τῇ πραγματικῇ ἱστορίᾳ. Τὰ μόνον ἄξια μνείας ὀνόματα τῆς μυθικῆς ταύτης ἱστορίας εἶναι τὸ καὶ ἐν τῷ Avesta γνωστὸν ὄνομα τοῦ βασιλέως Ὑστάσπου (Ἐν Avesta καὶ παρὰ Fiidousi Γουστάσπ,) ὅπερ εὕρισκομεν καὶ ἐν τῷ ἱστορικῷ προσώπῳ τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀχαιμενίδου βασιλέως Δαρείου Δ'.

Ὑστάσπου. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Ὑστάσπης τῶν μύθων ὁ 5000 ἔτη πρὸ τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου ἀρχῆς ἐν τῇ Ἀριανῇ μυθικὸς βασιλεὺς Ὑστάσπης ὡς σύγχρονος τοῦ Ζωροάστρου οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχη σχέσιν πρὸς τὸν πατέρα τοῦ Δαρείου Ὑστάσπην. Ἀξίον, σημειώσεως μόνον εἶναι ὅτι τὸ μυθικὸν ὄνομα Ζωροάστρου καὶ τῶν θεῶν τοῦ Avesta ἦσαν γνωστὰ ἤδη εἰς τοὺς Ἕλληνας τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος. Ἐντεῦθε δὲ πηγὴ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῶν Περσῶν κατεστάθησαν αἱ ἑλληνικαὶ παραδόσεις, ἃς Ἡρόδοτος καὶ Κτησίας ἠρύσαντο παρὰ Περσῶν λογίων. Ὁ δὲ Κτησίας ἐκ τῶν ἐν Σούσις ἀρχαίων τοῦ Περσικοῦ κράτους. Ἡμῖν διαφέρει νῦν νὰ μάθωμεν ἐκ τοῦ Avesta τὰ τῆς ἀρχαίας Ἀριανῆς λατρείας.

Ἡ θρησκεία τῶν Ἀριανῶν ἐν ἀρχῇ ἦτο σχεδὸν ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῶν Ἀρίων Ἰνδῶν, λατρεία τῶν φυσικῶν δυνάμεων, οὐρανοῦ, γῆς, πυρὸς κτλ. τὰ αὐτὰ δὲ ὀνόματα τὰ γνωστὰ ἐκ τοῦ Ριγ—Βέδα θεοποιουμένων φυσικῶν ὄντων, Μίστρα (Ἥλιος), Ἀναγίτᾶ εἶναι καὶ ἐν τῇ θεολογίᾳ τοῦ Avesta. Ἀλλ' ὅπως σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ τῆς θρησκείας τῶν Βέδας παρήχθη ὁ Βραχμανισμὸς, ὁ τιθεὶς ὑπεράνω τοῦ κόσμου τῶν φυσικῶν θεοτήτων τὰς τρεῖς ὑπεριτάτας θεότητας, οὕτω καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ τοῦ Avesta ἢ τῇ Ζωροαστρικῇ ὑπεράνω ὄλων τῶν φυσικῶν θεοτήτων ἐτέθησαν δύο θεοὶ (δυνασμὸς ἐνταῦθα, dualismus, ἀντὶ τοῦ τριασμοῦ τοῦ Ἰνδικοῦ) δύο ὑπέρτατοι θεότητες δημιουργήσασαι καὶ διέπουσαι τὸν κόσμον. Ὁ Ἀχουραμασδὴ ἢ Ὁρομάσδης, ὕψιστος πνεῦμα, ἐξ οὗ παρήχθη ὁ κόσμος, πηγὴ πάσης γεννήσεως καὶ ζωῆς, παντὸς ἀγαθοῦ καὶ δικαίου καὶ καλοῦ, καὶ ὁ Ἀριμάν ἢ Ἀριμάνης, ὑπέρτατος θεὸς πάσης φθορᾶς καὶ θανάτου καὶ καταστροφῆς, κακοῦ καὶ ἀδίκου καὶ ἀρνήσεως τοῦ καλοῦ. Αἱ δύο αὗται θεότητες μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς τεταγμένων ἀνωτάτων στρατηγῶν, ὁ μὲν Ὁρομάσδης τῶν Ἀμεσά—σπέντα ἤτοι τῶν θεῶν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ καὶ τῶν ὑπὸ τούτους γιὰζᾶτ (ἀγγέλων) καὶ νοερῶν φωτεινῶν οὐσιῶν (Ἄσουρά), ὁ δὲ Ἀριμάνης μετὰ τῶν Dena ἤτοι δαιμόνων, πονηρῶν πνευμάτων διέπουσι τὸν κόσμον ἐν ἀδιαλείπτῳ συγκρούσει καὶ πολέμῳ. Πανταχοῦ τοῦ κόσμου τὰ στρατεύματα τῶν δύο τούτων ἀρχῶν τῆς θεότητος εἰσὶ διεσκεδασμένα καὶ ἐν παντὶ ἀνθρώπῳ ἔτι ὑπάρχουσι τὰ δύο αὐτὰ πνεύματα, δεξιόθεν τὸ τοῦ Ὁρομάσδου καὶ ἀριστερόθεν τὸ τοῦ Ἀριμάνης· τὸ μὲν τοῦ Ὁρομάσδου προτρέπον πάντοτε εἰς τὸ ἀγαθόν, τὸ δὲ τοῦ Ἀριμάνης εἰς τὸ κακόν. Καὶ ἐφ' ὅσον χρόνον μάχονται οἱ θεοὶ οὗτοι, θὰ ἀντιμάχωνται αἰωνίως ἐν τῷ κόσμῳ φῶς καὶ σκότος, γέννησις καὶ φθορά, ζωὴ καὶ θάνατος, ἀγαθὸν καὶ κακόν, δίκαιον καὶ ἀδίκον, καλὸν καὶ μὴ καλόν, ἕως οὗ ἐν τῇ συντελείᾳ τῶν αἰώνων τὰ στρατεύματα τοῦ Ὁρομάσδου θὰ καταγάγῃ τὴν ὄλοσχερῇ καὶ ὀριστικῇ νίκῃ ἐναντίον τῶν τοῦ Ἀριμάνου καὶ τότε θὰ βασιλεύῃ ἐν τῷ κόσμῳ μόνος ὁ Ὁρομάσδης, ἤτοι αἰώνιον φῶς, ζωὴ, ἀγαθόν, δίκαιον καὶ καλόν.

Τὸ Avesta, ἐν ᾧ περιέχεται ἡ θρησκευτικὴ αὕτη διδασκαλία, συνίσταται ἐκ τριῶν κυρίως βιβλίων, πρῶτον *Jasna* ἤτοι βιβλίον θυσιῶν καὶ προσευχῶν καὶ

ἔμνων, δεύτερον Vendidat (Vi—deva—data=διδόμενον ἐναντίον τῶν δαιμόνων) τρίτον Vesperet (visp—rota ἦτοι ὁ κόσμος ὅλος). Τὰ λοιπὰ μέρη δὲν ἔχουσι σπουδαιότητα μεγάλην ὅπως καὶ τὸ καθαρῶς πεχλεβικὸν πουντεπές. Ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ Avesta ὑποτίθεται μετὰ βεβαιότητος ὅτι ἦτο ἡ θρησκεία τῶν μεγάλων Ἀχαιμενιδῶν βασιλέων τῆς Περσίας, ὡς μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ ἡ μεγάλη τοῦ Δορείου σαηνοειδῆς ἐπιγραφή, ἐν ἣ πλειστάκις γίνεται μνεία τοῦ Ὁρομάσδου. Ἀλλὰ μεταβῶμεν νῦν εἰς τὴν πραγματικωτέραν ἱστορίαν τῶν Ἀριανῶν κρατῶν καὶ ἰδίως τῶν Περσῶν.

Τὰ ἀρχαιότατα Ἰρανικὰ κράτη τῆς Βακτρικῆς καὶ τῆς Μηδίας.

Πρὸ τοῦ μεγάλου παγκοσμίου, ὡς λέγομεν συνήθως (1), Ἰρανικοῦ κράτους τῶν Περσῶν, ὅπερ κατέλυσε καὶ συνεχῶνευσε ἐν ἑαυτῷ πάντα τὰ προϋπάρχοντα ἰσχυρὰ κράτη τῆς Δυτικῆς Ἀσίας, ἤλθε δὲ εἰς ἐπαφὴν καὶ συνάφειαν πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐκπροσωπούμενον Εὐρωπαϊκὸν ἢ Δυτικὸν κόσμον, δύο ἀναφέρονται ἀρχαῖα κράτη Ἰρανικὰ, τὸ τῆς Βακτρικῆς καὶ τὸ τῆς Μηδίας, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἐκπροσωπεῖ τὸ ἀνατολικὸν Ἰράν, τὸ δὲ δεύτερον τὸ Ἰράν τὸ δυτικόν.

α') Τὸ κράτος τὸ Βακτρικὸν τὸ κληθὲν οὕτως ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας πόλεως Βάκτρας μαρτυρεῖται ἐκ τε τοῦ Ζενδαβέστα καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν παρ' Ἑλλησι παραδόσεων ὡς κράτος Ἰρανικὸν ἀρχαιότατον, τὸ πρῶτον καὶ ἀρχαιότατον ἐν τῷ Ἰρανικῷ ὄροπεδίῳ συσταθὲν καὶ ἀκμάσαν κράτος. Καὶ ἐγένοντο μὲν ἐπ' ἐσχάτων ἐν τοῖς Ἀσιαναλογικοῖς κύκλοις ἀντιρρήσεις τινὲς ὡς πρὸς τοῦτο θεωροῦσαι ὡς πατρίδα τοῦ Ζωροάστρου καὶ τοῦ Zent—Avesta οὐχὶ τὴν Βακτρίαν, τὴν ἀνατολικωτάτην Ἰρανικὴν χώραν, ἀλλὰ τὴν δυτικωτάτην Μηδίαν, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ τῆς Μηδίας χώρα ἡ Ἀτροπατινὴ καλουμένη εἶναι πυρίφλεκτος ἐν πολλοῖς μέρεσι καὶ κεκαλυμμένη ὑπὸ στρωμάτων νάφθης, ὅπερ προσῆγον εἰς μαρτυρίαν ὅτι ἡ Μηδία ἦν ἔστια τῆς πυρολατρίας τῆς ἀποτελούσης κυριώτατον στοιχεῖον ἐν τῇ ὅλῃ θρησκείᾳ τοῦ Zent—Avesta. Ὑπάρχει δὲ καὶ μαρτυρία τις τοῦ Βηρώσου, καθ' ἣν ἐν τῇ 2α π. Χ. χιλιετηρίδι ἤρξαν οἱ Μῆδοι ἐπὶ αἰῶνας Βαβυλωνῶνος καὶ Βαβυλωνίας, τοῦθ' ὅπερ ὑποτίθησι κράτος Μηδικὸν ἀρχαιότατον, ὑπᾶρξαν ἐν τῷ

(1) Παγκόσμιον κράτος ὅταν λέγωμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐννοοῦμεν πάντοτε ὑπὸ ἐννοίαν σχετικὴν· διότι παγκόσμιον κράτος ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον ἐννοίαν τοῦ ὀνόματος οὐδὲν οὐδέποτε ὑπῆρξε, κράτος δηλονότι ἀρχον παντὸς τοῦ κόσμου τοῦ ἱστορικοῦ καὶ πάντων τῶν τούτου λαῶν. Παγκόσμια (universalia) καλοῦνται συνήθως τὰ κράτη τὰ ἐκτείνοντα τὴν περιοχὴν αὐτῶν ἐπὶ πολλὰς χώρας καὶ ἐπὶ πολλοὺς λαοὺς ἀποτελοῦντας πολιτικῶς κοινωνίαν λαῶν ὑπακούουσαν εἰς μίαν κοινὴν ἀρχὴν ἐνός ἀρχοντος λαοῦ. Τοιαῦτα δὲ εἶναι πάντα τὰ ἐν τῇ ἱστορίᾳ παγκόσμια καλούμενα κράτη ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει.

Les Merveilles qu'—Monde]

[Hachette Paris

Ἡ πυραμειδοειδὴς γὰρ τοῦ Βοῦδδακ' ἰ' ἀκτίσθη ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Ἀζόκα πλησίον τῆς Ἰερᾶς σπηλῆς τοῦ Βοῦδδα.

Ἰρανικῷ ὄροπεδίῳ. Ἄλλ' ἐναντίον τῶν τοιούτων ὑπὲρ Μηδίας ἀντιρρήσεων πολλὰ δεδομένα μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ Βακτρία ἢ Βακτρικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαιοτάτη κοίτις τοῦ Ἰρανικοῦ καθόλου πολιτισμοῦ καὶ πατρίς τοῦ Ζωροάστρου καὶ τοῦ Zent Avesta. Ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Zent—Avesta, ἰδίως τῶν ἀρχαιοτάτων μερῶν τοῦ βιβλίου τούτου ἦτο βακτρικὴ μαρτυρεῖται ἐκ τῆς μεγάλης συγγενείας τῆς γλώσσης ταύτης πρὸς τὴν ἀρχαιοτάτην Ἰνδικὴν γλῶσσαν τῶν Bedas. Ἐπειτα ἡ μεγάλη συγγένεια τῆς θρησκείας τοῦ Zent—Avesta πρὸς τὴν τῶν Bedas, τὰ αὐτὰ ὀνόματα τῶν φυσικῶν θεοτήτων, ἅτινα βλέπομεν ἐν τῷ Rig—Bedas ἀναφαίνονται καὶ ἐν τῷ Zent—Avesta (Μίθρας=θεὸς τοῦ φωτός, Βαρούνα=οὐρανὸς κτλ).

Ἐπειτα ἀκριβῶς ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις ὕμνοις τοῦ Zent—Avesta, τοῖς καλουμένοις Gata, γίνεται λόγος περὶ τῶν ὑψηλῶν σημαίων τῆς Βακτρίας (Bagde). Ἀλλὰ καὶ ἑλληνικαὶ παραδόσεις ποιοῦνται λόγον περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου κράτους τῆς Βακτριῆς καὶ ὁ μικρὸν μετὰ τὸν Ἡρόδοτον ἀκμάσας Κτησίας, ὁ ἐπὶ δεκαεπτὰ ἔτη διατρέψας ὡς ἰατρὸς ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ μεγάλου βασιλέως Ἀρταξέρξου Β' τοῦ Μνήμονος καὶ μελετήσας τὰς διφθέρας τῶν βασιλείων ἐφημερίδων («Μνημοσύνων ἡμερῶν») καὶ κατὰ ταῦτα συγγράψας παρέδωκεν ὅτι ἐπὶ Νίνου, τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς Νινευί, ὑπῆρχε κράτος βακτρικὸν ἰσχυρότατον παρατάξαν ἐναντίον τοῦ Νίνου ὑπὸ τὸν βασιλέα Ὁξυάρτην 400.000 στρατοῦ καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἤτταν τοῦ βασιλέως τούτου ὑπὸ τοῦ Νίνου ἡ πόλις Βάκτρα ἢ Ζαρίασπα πολιορκηθεῖσα ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τοῦ Νίνου κατελήφθη διὰ τῶν στρατηγικῶν συμβουλῶν γυναικὸς τινὸς ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ, καλουμένης Σεμιράμιδος, ἣν ὁ Νίνος ἔλαβε τότε γυναῖκα. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἄλλως παράδοσις παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὅτι ἡ Βάκτρα, ἢ ἄλλως καλουμένη Ζαρίασπα, ἦν ἡ ἀρχαιοτάτη πόλις τοῦ κόσμου. Πλὴν τούτων εἶναι γνωστὸν ὅτι οὐχὶ τὸ δυτικὸν Ἰράν, ἀλλὰ τὸ ἀνατολικὸν Ἰράν ἦτο ἡ χώρα, ὅπου ἡ Βακτριανὴ ἀνέπτυξε τὸν ἀρχαιοτάτον Ἰρανικὸν πολιτισμὸν, καὶ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς δ' ἔτι χρόνοις τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Ἰράν διεκρίνετο διὰ τοῦ ἰδιαιτέρου πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἰδιαιτέρων παραδόσεων αὐτοῦ. Ἐκ τούτων πάντων καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ζωροάστρης παραδίδεται ὡς σύμβουλος τοῦ βασιλέως τῆς Βακτριῆς Ὑστάσπου ἐξάγεται ὅτι ἡ Βακτρικὴ (τὸ νῦν Χανάτον Balch) ἀπετέλει ποτὲ ἰσχυρότατον κράτος ἐν τῷ Ἀνατολικῷ Ἰράν. Τοῦτο δὲ δὲν ἐκόλυεν ἵνα καὶ ἡ Μηδία ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις ἀποτελέσῃ ἴδιον κράτος· τὰ δὲ παραδιδόμενα ὑπὸ τοῦ Βηρώσου περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Μήδων ἐν Βαβυλωνίᾳ, ἐξηγητέον ἴσως ἐκ τούτου ὅτι ὁ λαὸς τῆς Μηδίας, ὅστις δὲν ἦτο καθαρῶς Ἄριος ἢ Ἰρανικός, ἀλλ' ἦν ἀνάμικτος μετὰ πολλῶν Τουρανικῶν στοιχείων, ὅπως καὶ σήμερον ἔτι, ἐξέτεινε τὴν δύναμιν αὐτοῦ μέχρι τῆς Βαβυλώνης πρὸ τοῦ Χαμουρραμπῆ τοῦ ἄρξαντος ἐν Βαβυλώνι περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 2ας π. Χ. χιλιετ. καὶ ἐκπροσφοῦντος τὴν ἐν Βαβυλωνίᾳ ἐπικράτησιν τοῦ Σημιτικοῦ στοιχείου ἐπὶ τοῦ Τουρανικοῦ καὶ ὅτι οἱ

Τουρανικῆς καταγωγῆς θεωρούμενοι ἀρχαιότατοι δυνάσται τῆς Βαβυλωνος ἦσαν Ἴσως Μῆδοι.

Ἄλλ' εἰ καὶ ὑπάρχουσι μαρτυρίαι σαφεῖς περὶ ὑπάρξεως ἀρχαιοτάτου βακτρικοῦ κράτους ἐν τῷ ἀνατολικῷ Ἰράν, οὐδὲν ἱστορικὸν γεγονός παραδίδεται περὶ τοῦ κράτους τούτου, πλὴν τῆς εἰρημένης κατὰ Κτησίαν στρατείας τοῦ Νίνου καὶ καταλύσεως τοῦ κράτους· ὡς ἐρρήθη, ἐν Zent Avesta μόνον περὶ ἑνὸς βασιλέως Ὑστάσπου· γίνεται λόγος· περὶ ἄλλου ἡγεμόνος οὐδεμία ὑπάρχει παράδοσις οὔτε ἐν τῷ Zent Avesta οὔτε ἐν τοῖς παρὰ τοῖς ἔλλησι συγγραφεῦσιν οὔτε ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος ἀρξαμένοις νὰ ἐρμηνεύονται μνημείοις τῆς ἀρίας ἢ περσικῆς σφηνοειδοῦς γραμματείας. Ἄλλ' εἶναι ἐξ ἄλλου βέβαιον ὅτι ὑπῆρξαν πολλαὶ παραδόσεις περὶ τοῦ κράτους τούτου ἐν αἷς πολλὰ μυθικὰ πρόσωπα μεθίσταντο εἰς βασιλεῖς ἢ ἥρωας μυθικοῦς καὶ αἱ παραδόσεις αὗται συναχθεῖσαι βραδύτερον κατὰ τὸν ἕκτον μ. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Σασανίδου βασιλέως Χοσρόου Α' τοῦ ἐπιγαλουμένου Νουσιρβάν ἀπετέλεσαν τὸν Χουνταϊναμέ ἥτοι βιβλίον ἡγεμόνων, ἐξ οὗ ἐρανισάμενος τὰ πλεῖστα ὁ μέγας μωαμεθανὸς Πέρσης ἐπικὸς ποιητῆς τοῦ 11ου αἰῶνος Μωχαμέτ Firdousi ἐποίησε τὸ νέον περίφημον ἔπος, τὸ καλούμενον Σαχναμέ ἥτοι βιβλίον βασιλέων, ἐν ᾧ ἀπαριθμεῖ τὰ ὀνόματα πάντων τῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ Ἀλεξάνδρου (Σικαντερ-Ρουμί), ἀρξάντων βασιλέων τοῦ Ἰράν, ὧν δύο ἢ τρία μόνον πλὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰσὶν ὀνόματα ἐκ τῆς ἱστορίας γνωστὰ καὶ οὐδὲν τὸ μέγα τοῦτο ἔπος ὑπὸ ἕνοιαν ἀκραιφνῶς ἱστορικὴν παρέχει ὑλικὸν εἰς τὴν ἱστορίαν.

Οὕτως ἡ ἱστορία τοῦ ἀρχαιοτάτου ἱρανικοῦ κράτους τοῦ Βακτρικοῦ καθίσταται ὑπὸ ἕνοιαν ἱστορικὴν ὅπως πενιχρὰ καὶ ἐνδεῆ· ἐκπροσωπούμενη πνευματικῶς διὰ τῶν σωζομένων λειψάνων τοῦ ἱεροῦ βιβλίου Zent Avesta, οὗτινος καὶ αὐτοῦ ἐλάχιστα διεσώθησαν μέχρι νῦν λείψανα.

Καὶ τὰ ἐν τοῖς ἐρμηνευτικοῖς τοῦ Zent—Avesta σχολίοις τοῦ εἰς τοὺς ἐσχάτους χρόνους τῆς τῶν Σασανιδῶν δυναστείας ἀνήκοντος βιβλίου Πουντεπές τοῦ γεγραμμένου ἐν τῇ γλώσῃ τῶν Σασανιδῶν τῇ καλουμένῃ Πεχλεβικῇ οὐδεμία ἀναγραφὴ σπουδαία ἱστορικὴ περὶ τῶν ἀρχαίων ἱρανικῶν κρατῶν ὑπάρχει. Τὰ δὲ ἀπὸ Χουνταϊναμέ τοῦ Χοσρόου Α' Νουσιρβάν εἰς τὸν Σαχ—ναμέ τοῦ ποιητοῦ Firdousi μετενεχθέντα ἱστορήματα περὶ τῶν ἀρχαίων βασιλέων τοῦ Ἰράν εἰσὶ πάντα μυθώδη, μόνον ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου λαμβάνοντα ἱστορικὴν τινα ὑπόστασιν. Καὶ αὐτὰ τὰ ἱστορικὴν ἔκφρασιν ἔχοντα ὀνόματα Ὑστάσπης (Gustasp), Ἀρτασίρ, (*Ἀρταξέρξης) δὲν ἐκπροσωποῦσιν ἄνδρας ἱστορικοῦς (πλὴν τοῦ Dara, ὅστις φαίνεται ἀληθῶς ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τελευταῖον Δαρεῖον). Τὰ ἐν τῇ Περσικῇ καὶ τῇ ὅλῃ Ἀνατολικῇ παραδόσει ᾗ ὀνομαζόμενα περὶ βασιλέων Δζεμισίτ, Ζοχάπ καὶ ἄλλων ὧν τὰ ὀνόματα διέσωσεν ὁ Firdousi εἰσὶ πάντα εἰλημμένα ἐκ τῶν μύθων τοῦ Zent-Avesta. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ Zent-Avesta, καθὰ εἴρηται, μόνον ἱστορικὸν πρόσωπον εἶναι ὁ Βασιλεὺς Ἰστά-

σπης, ἐφ' οὗ ἔζη ὁ Ζωροάστρης. Ἄλλὰ ὅπως δῆποτε, ὡς ἐρρήθη, ἐξ ἀπάντων τῶν περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου ἱρανικοῦ κράτους παραδεδομένων μύθων ἢ ἱστορημάτων ἐξάγεται ὅτι τὸ ἀρχαιοτάτον κράτος τὸ Ἰρανικὸν ἦν τὸ τῆς Βακτρίας. Δεύτερον δὲ μετὰ τοῦτο ἔρχεται τὸ Μηδικόν.

Τὸ κράτος τὸ Μηδικόν, τὸ ἀρχαιότατον, ὅπερ κατὰ τινα παραδόσιν τοῦ Βηρώσου κατὰ τὴν Β' π. Χ. χιλιετηρίδα ἦρξε τῆς Βαβυλωνος, εἶναι ἄγνωστον ἐξ ἄλλης ἱστορίας. Γνωστὸν δ' ἐξ ἑλληνικῶν παραδόσεων εἶναι τὸ Μηδικὸν κράτος τὸ ἰδρυθὲν κατὰ Κτησίαν κατὰ τὸν 9ον π. Χ. αἰῶνα καὶ καθ' Ἡρόδοτον κατὰ τὸν 8ον π. Χ. αἰῶνα. Εἶδομεν ἤδη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀσσυρίας (τόμος α' σελίς 512) ὅτι ὁ Κτησίας κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Διοδώρου τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ συνέταξεν ἐκ τῶν βασιλικῶν διφθερῶν «πολυπραγμονήσας ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον», ἐν δὲ τοῖς περὶ Περσῶν βασιλέων σχεδὸν καθ' ὅλα ἀντικείμενα τῷ Ἡροδότῳ ἱστορῶν καὶ ψεύστην αὐτὸν ὑπελέγχων ἐν πολλοῖς καὶ λογοποιοῦν ἀποκαλῶν. Κατὰ τὸν Κτησίαν λοιπὸν τοῦτον οἱ Μῆδοι οἱ ὑποτεταγμένοι εἰς τοὺς Ἀσσυρίους ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τοῦ Νίνου καὶ τῆς Σεμιράμιδος, κατὰ τὸ 876 π. Χ. βασιλεύοντες ἐν Ἀσσυρίᾳ τοῦ Σαρδαναπάλου ἀπέστησαν ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν στρατηγοῦ Ἀσσυρίου Ἀρβάκου καλουμένου, ὅστις καταλύσας τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος καὶ ὑποτάξας τὴν Ἀσσυρίαν εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθὲν Μηδικὸν κράτος ἦρξε τῆς Ἀσίας ἔτη ὀκτὼ καὶ εἴκοσι καὶ κατέλιπε τὴν βασιλείαν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μανδαύκην, μεθ' οὗ ἐβασίλευσαν ὁ Σώσαρμος, ὁ Ἀρτύκας, Ἀριάνης, Ἀρταίος, Ἀρτύνης, Ἀστυβάρας καὶ τέλος ὁ Ἀσπαδάτης ὁ καθαιρεθεὶς ὑπὸ τοῦ Κύρου, ἥτοι ὡς ἄλλοθεν γνωστὸς ὁ Ἀστυάγης. Περιττὸν νὰ εἴπωμεν πόσον πλημμελὴς ἐν τοῖς καθέκιστα εἶναι ἡ παράδοσις αὕτη, ὅχι μόνον διότι Ἀσσύριος στρατηγὸς παρίσταται ἐν αὐτῇ ἀπὸ ἀποστάτου ἀρχηγὸς δυναστείας ξένου λαοῦ, ὅχι μόνον διότι παρεμβάλλεται ἐνταῦθα τὸ μυθικὸν πρόσωπον τοῦ Σαρδαναπάλου ὡς βασιλεύσαντος ἐν Ἀσσυρίᾳ κατὰ τὸν 9ον π. Χ. αἰῶνα, ἀλλὰ πρὸ πάντων διότι ἱστορία τριακοσίων περιῖπου ἐτῶν τοσοῦτον λαμπρῶς διαφωτισθεῖσα νῦν διὰ τῆς σφηνοειδοῦς ἀσσυροβαβυλωνιακῆς φιλολογίας, ἐξαλείφεται ὀλοσχερῶς ἀντικαθισταμένη ὑπὸ μύθων. Καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ ἱστορικωτάτου βασιλέως Ἀσσυροβανιπάλ ὑποχωρεῖ πάλιν, ὡς ἐν τῇ μυθικῇ ἱστορίᾳ, εἰς τὸ μυθικὸν πρόσωπον τοῦ Σαρδαναπάλου. Ἄλλ' ἂς ἔλθωμεν εἰς τὴν παρὰ τῷ Ἡροδότῳ παράδοσιν. Καὶ αὕτη ἀπορρέουσα μᾶλλον ἀπὸ παραδόσεων ποιητικῶν ἐπικῶν δὲν ἔχει τὸν τύπον σαφοῦς ἱστορικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ φαίνεται ἔχουσα ὑπόστασιν πολλῶ ἱστορικωτέραν τῆς τοῦ Κτησίου. Κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου λοιπὸν παραδεδομένα οἱ Ἀσσύριοι ἐκυριαρχήσαν ἐν τῇ Ἄνω Ἀσίᾳ 525 ἔτη ὅτε ἀπέστησαν οἱ Μῆδοι κατὰ μίμησιν δὲ τούτων καὶ ἄλλοι λαοὶ ἀνεκτήσαντο τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν. Πάντες σχεδὸν οἱ νῦν κριτικοὶ ἱστορικοὶ θεωροῦντες κατὰ τὰ ἐξαγόμενα ἐκ τῆς σφηνοειδοῦς ἱστορικῆς φιλολογίας τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν Ἀσσυρίων ἐπὶ τῆς ἄνω Ἀσίας κυριαρχίας τὸν

13ον π.Χ. αἰῶνα, τὴν ἀποστασίαν τῶν Μήδων θέτουσιν ἀκριβῶς εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ὑποδεικνύμενον χρονικὸν σημεῖον ἦτοι εἰς τὸ τέλος τοῦ 8ου π. Χ. αἰῶνος. Καὶ συνάπτουσι τὸ γεγονός τῆς ἀποστασίας τῶν Μήδων πρὸς τὴν κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον (713) ἀποτυχοῦσαν ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον στρατείαν τοῦ Σαναχειρίμ. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖται ἀρνητικῶς πως καὶ ἐκ τῶν Ἀσσυριακῶν χρονογραφικῶν ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς οὐδεὶς πλέον γίνεται λόγος περὶ Μήδων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαναχειρίμ Ἀσσαρδῶν καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ διαδόχου τούτου Ἀσουρβανιπάλ. Τὸ μόνον, ὅπερ ὑπαινίσσονται αἱ τοῦ Ἀσσαρδῶν ἐπιγραφαὶ περὶ Μήδων, εἶναι ἡ συμμαχία τούτων μετὰ τῶν Κιμμερίων ὅτε οὗτοι ἐποίησαντο τὴν μεγάλην ἐπὶ τοῦ Ἀσσαρδῶν ἐπιδρομὴν εἰς τὰς Ἀσιατικὰς χώρας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ Ἀσσυρίαν (1).

Καθ' Ἡρόδοτον οἱ Μῆδοι ἐλευθερωθέντες καὶ διοικούμενοι κατὰ αὐτόνομους κοινότητας, ἐξελέξαντο ὡς κριτὴν ἐν ταῖς διαφοραῖς αὐτῶν ἄνδρα Μῆδον, σεβαστὸν τοῖς πᾶσι Δηϊόκην καλούμενον· οὗτος δὲ ἀπὸ δικαστοῦ ἐγένετο κατὰ μικρὸν πολιτικὸς ἄρχων κτίσας καὶ πόλιν βασιλικήν, τὰ Ἐκβάτανα καὶ ὀχυρώσας αὐτὴν εἰσηγησάμενος δὲ καὶ θεσμοὺς μοναρχικοὺς καὶ αὐλικὸν βίον καὶ ἐθιμοτυπίαν ὅλως ἀσιατικὴν καθιστῶσαν τὸν ἡγεμόνα ἀόρατον τοῖς ὑπηκόοις, περιστοιχιζόμενον ἀπλῶς ὑπὸ τῶν συμβούλων καὶ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ καὶ δι' ἑπταπλασίων τειχῶν τῆς πόλεως αὐτοῦ κεχωρισμένων ἀπὸ τοῦ λοιποῦ κόσμου. (Οἱ Ἀσσυριολόγοι πολλαχῶς ζητήσαντες τὸ ὄνομα ἐν τῇ σφηνοειδεῖ γραμματεῖᾳ ἐνόμισαν ὅτι εὗρον αὐτὸ ἐν τινι ἀρχηγῷ τοῦ Ἰράν Δαϊακοῦ καλουμένῳ.) Τὸν Δηϊόκην βασιλεύσαντα οὕτω τῶν Μήδων ἐπὶ ἔτη 53 διεδέξατο καθ' Ἡρόδοτον ὁ α' υἱὸς αὐτοῦ Φραόρτης, ὁ πρῶτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ φέρων ὄνομα καθαρῶς Ἰρανικὸν (Φραβάρτι=ἡγεμόν). Περὶ τοῦ Φραόρτου τούτου ὁ Ἡρόδοτος ἱστορεῖ ὅτι ἐστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἀσσυρίας καὶ ὅτι ἐπερχόμενος κατὰ τῆς Νινευτὶ ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ, καταλιπὼν τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κναξάρην. Περὶ πολέμου Μήδων κατὰ τὸν ὑπὸ τῆς Ἡροδοτείου παραδόσεως ὑπαινιττόμενον χρόνον (650 περίπου π.Χ.) οὐδὲν λέγουσιν οὐδ' ὑπαινίσσονται τὰ ἀσσυριακὰ χρονικά τῆς σφηνοειδοῦς γραμματείας· ἄλλως δὲ κατὰ τὸν χρόνον τούτον ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἀσουρβανιπάλ εἶχεν ἀναγάγει τὴν δύναμιν τῆς Ἀσσυρίας εἰς τὸν ὑπέρτατον αὐτῆς κο-

(1) Ὁ ὑπαινιγμὸς οὗτος εἶναι, καθ' ἡ ἱστορήσαμεν ἐν τῷ Α' τόμῳ σελ. 443 ὅτι οὐ μόνον ὁ βασιλεὺς τῶν Κιμμερίων (Γιμμερίων) ἐν ταῖς σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαῖς λέγεται Τιούσπας, ὅπερ ὄνομα φαίνεται συγγενὲς πρὸς τὸ μηδοπερσικὸν Τεῖσπης τοῦ Ἡροδότου, ἀλλὰ γίνεται λόγος καὶ περὶ στρατηλάτου Μάδιος. Ἄλλ' ὡς ἐσημειώσαμεν καὶ ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ ἡ ἱστορίας ἡ τοῦ Hommel ὑπόθεσις ὅτι τὸ Μάδι (Βαρ-Μάδι) εἶναι ταῦτον τῷ Μήδος εἶναι λίαν ἐπισημῆς καὶ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι τὸ ὄνομα Μάδι ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ τοῦ περιφήμου βασιλέως τῶν Σκυθῶν Μαδίου ἢ Μάδνος (Ἡροδοτου Α' 103 καὶ Στρατ. Α' 62).

λοφῶνα. Ἄλλως ὅμως τὰ περὶ Κναξάρους καὶ τῆς στρατείας αὐτοῦ ἐναντίον τῆς Νινευτὶ πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ φόνου τοῦ πατρὸς φαίνεται ὅτι ἔχουσιν ἱστορικὴν τινα βάσιν. Ἡ ἐκ τῆς σφηνοειδοῦς φιλολογίας ἐξαγομένη ἱστορία τοῦ Ἀσσυριακοῦ κράτους καθίσταται ἀκριβῶς ἐνδεής καὶ σκοτεινὴ μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀσουρβανιπάλ, ἥτις φαίνεται ὅτι λήγει περίπου τὸ 625 π. Χ. εἰς τὸν χρόνον δὲ τούτον περίπου ἀνήκουσι γεγονότα μεγάλην ἔχοντα σημασίαν ἐν τῇ ὅλῃ ἱστορίᾳ τῆς ἀνατολῆς.

Καθ' Ἡρόδοτον ὁ Κναξάρης στρατεύσας ἐπὶ τὴν Νινευτὶ ἐνίκησε τὸν Ἀσσυρίον καὶ ἐπολιόρκει ἤδη τὴν Νινευτὶ, ὁπότε ἐξεργάγη ἡ μεγάλη ἐκείνη ἀπὸ βορρᾶ θύελλα τῆς Σκυθικῆς ἐπιδρομῆς, ἥτις ἐπήνεγκε πιθανώτατα τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀσσυριακοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ τὴν ματαίωσιν τῆς πολιορκίας τῆς Νινευτὶ, ὁ δὲ Κναξάρης ἐνεκα τῆς Σκυθικῆς ἐπιδρομῆς τῆς ἐκταθείσης καὶ εἰς τὴν Μηδίαν καὶ τὰς Ἰρανικὰς χώρας ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος εἰς τὰ ἴδια, ἵνα σώσῃ τὸ κράτος ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν.

Οἱ ἐπιδρομόντες Σκυθῆαι ἐκ τῶν περὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ἐξέτειναν τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν, οὐ μόνον εἰς τὴν Συρίαν, Ἀσσυρίαν καὶ Μικρὰν Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δυτικὰς Ἰρανικὰς χώρας, τὰς ἀνηκούσας εἰς τὸ κράτος τοῦ Κναξάρου. Τοῦτο ὑπεχρέωσε τὸν βασιλέα τῶν Μήδων νὰ ἄρῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Νινευτὶ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Μηδίαν, ἵνα ἐλευθερώσῃ τὴν χώραν ταύτην ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν. Μετὰ χρόνον δὲ ἰκανόν, 28 περίπου ἔτη καθ' Ἡρόδοτον, ἀφοῦ οἱ Σκυθῆαι ἐπιδρομεῖς ἀπεχώρησαν ἀπὸ τῶν χωρῶν τοῦ Μηδικοῦ κράτους, ἐπανελάβε τὴν κατὰ τῆς Νινευτὶ στρατείαν ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀπὸ τῆς Ἀσσυρίας ἀποστάντος ἡγεμόνος τῆς Βαβυλωνίας Ναβοπολασάρου, ὃν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας εἶχε πέμψει εἰς Βαβυλωνίαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς χώρας ἐναντίον τῶν Σκυθῶν. Περὶ τῆς συμμαχίας ταύτης τῶν δύο ἡγεμόνων καὶ τῆς ὑπὸ τούτων ἀλώσεως τῆς Νινευτὶ καὶ τῆς καταλύσεως τοῦ ὄλου Ἀσσυριακοῦ κράτους, εἰς ἣν συνετέλεσε σφόδρα καὶ ἡ ἀπὸ τῆς Σκυθικῆς ἐπιδρομῆς ἐπελθοῦσα ἐξασθένεισις τοῦ κράτους τούτου, ἀφηγήθημεν διὰ μακρῶν ἐν τῇ Ἀσσυροβαβυλωνιακῇ ἱστορίᾳ (ἴδε Α' τόμον, σ. 506—594).

Νῦν δὲ ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ τοῦ Μηδικοῦ κράτους λέγομεν ὅτι ὁ Κναξάρης, ἀφοῦ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἀσσυριακοῦ κράτους ἐν τῇ διανομῇ τῶν χωρῶν τοῦ κράτους τούτου μετὰ τοῦ συμμάχου αὐτοῦ βασιλέως τῆς Βαβυλωνίας προσήτησεν εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ οὐ μόνον τὴν κυρίως Ἀσσυρίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ Ἀρμενικὸν ὄρυπέδιον. Ἐντεῦθεν δὲ ἐξέτεινε τὰς κατακτήσεις αὐτοῦ εἰς τὰς χώρας τῆς νῦν Μικρᾶς Ἀσίας καλουμένης χερσονήσου, ἥς ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι εἶχεν ἰδρυθῆ πρὸ διακοσίων περίπου ἐτῶν τὸ ἰσχυρὸν κράτος τῆς Λυδίας, περιλαβὼν κατὰ μικρὸν πάσας τὰς πρὸς δυσμὰς τοῦ κάτω ῥοῦ τοῦ Ἄλφου ποταμοῦ χώρας καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς ἐν τῇ παραλίᾳ Ἀιολικὰς, Ἴωνικὰς καὶ Δωρικὰς ἀποικίας. Τοῦτο εἶχε κα-

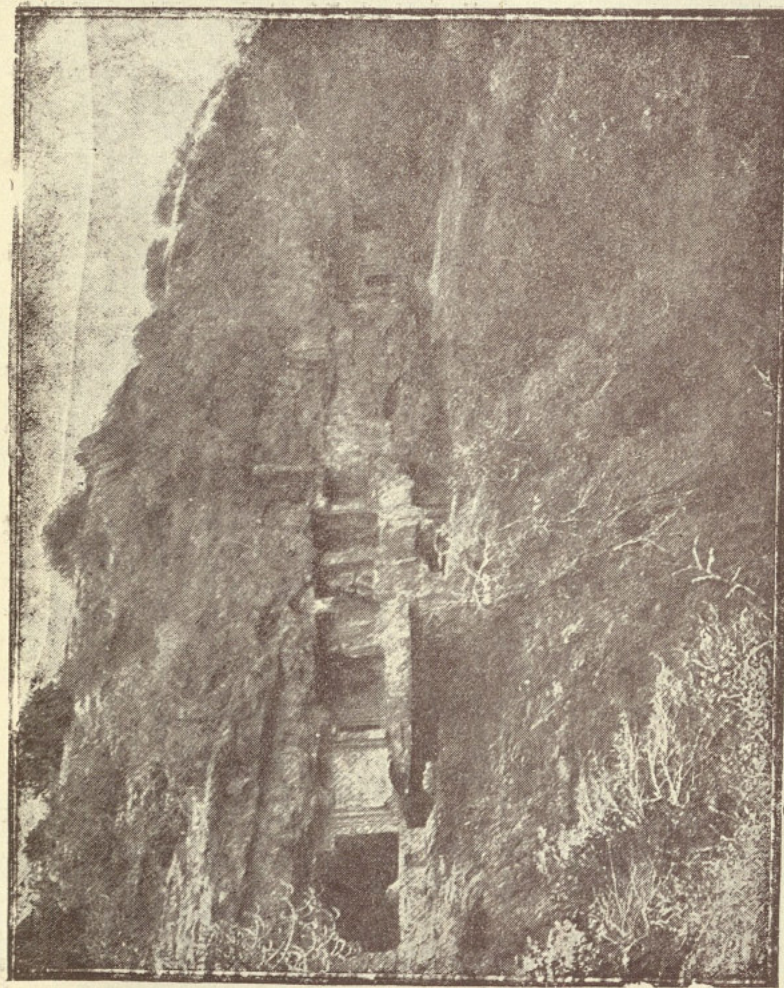
τορθώσει ιδίως δὲ τοῦ Κναξάρου σύγχρονος βασιλεὺς τῆς Λυδίας Ἀλυάτης, πατὴρ τοῦ περιφήμου Κροΐσου, καὶ ἐβασίλευεν ἔτι δὲ Ἀλυάτης ἐν Λυδίᾳ, ὁπότε δὲ Κναξάρου προσήγγισεν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἄλυος ποταμοῦ. Ἐντεῦθεν ἡ σύγκρουσις μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν κατέστη ἀπαραίτητος. Ὁ πόλεμος διεξήχθη ἐν ταῖς περὶ τὸν Ἄλυν χώραις, διήρκησε δὲ ἐπὶ ἕξ ἔτη (590—585) π. Χ.) ἐπερατώθη δ' ὁ πόλεμος διὰ τῆς παρεμβάσεως φυσικοῦ τινὸς φαινομένου. Ἐνῶ δηλονότι ἐπολέμουν τὰ δύο στρατεύματα, αἴφνης μεσουρανοῦντος τοῦ ἡλίου ἐγένετο ὀλικὴ ἔκλειψις τοῦ ἡλίου καὶ ἐξήγησε μὲν τὸ φαινόμενον ὁ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Κροΐσου παρὼν Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, ἀλλὰ ἡ τῶν μαχομένων δεισιδαιμονία ἀπέδωκε τὸ γεγονός εἰς τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν διὰ τὸ ἐκχεόμενον αἷμα τῶν ἀνθρώπων. Τότε δέ, φαίνεται, ἐμεσίτευσαν καὶ δύο ἡγεμόνες φίλοι ξένων χωρῶν μεταξὺ τῶν μαχομένων. Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Σύνεσις τῆς Κιλικίας καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ (Δαβύνητος καθ' Ἡρόδοτον) τῆς Βαβυλωνίας. Καὶ διὰ τῆς μεσιτείας ταύτης συνωμολογήθη εἰρήνη μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν ἐπὶ τῷ ὄρῳ ἵα ὁ Ἄλυσ ποταμὸς ἀποτελέσει ὄριον μεταξὺ αὐτῶν. Οὕτω δὲ ἅπασα ἡ δυτικὴ Ἀσία περιῆλθεν ὑπὸ τὸ κράτος τεσσάρων ἰσχυρῶν χωρῶν: Μηδίας, Βαβυλωνίας, Λυδίας καὶ Κιλικίας. Εἰς ταῦτα δὲ προσετέθη καὶ ἡ Αἴγυπτος. Ἡ τοιαύτη δὲ εἰρήνη ἐπεσφραγίσθη καὶ διὰ συμμαχίας μεταξὺ τῶν κρατῶν τούτων, ἐμπεδωθείσης καὶ διὰ κηδεστιῶν, ἀφοῦ ἡ μὲν κόρη τοῦ Κναξάρου Ἀμυτις ἐδόθη εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Βαβυλωνίας, ἡ δὲ τοῦ Ἀλυάτου θυγάτηρ Ἀρσίνη ἐδόθη εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Κναξάρου Ἀστυάγην. Ἄλλ' ἡ γενικὴ αὕτη εἰρήνη δὲν διήρκεσε πολὺ. Ἐν τῷ μηδικῷ κράτει, ὅπερ ἐξετείνετο ἀπὸ τῶν ὄριων σχεδὸν τῆς Ἰνδικῆς μέχρι τοῦ Ἄλυος ποταμοῦ, ὑπῆρχον διάφορα μικρὰ ὑποτελῆ κράτη. Ἐν δὲ τοιοῦτον ἦτο καὶ τὸ τῆς Περσίας, ἐνθα ἤρχεν οἶκος ἡγεμονικὸς καταγόμενος ἀπὸ Ἀσάν τῆς Ἐλυμαίας ἢ Σουσιανῆς. Εἰς τὸν ὑποτελῆ δὲ ἡγεμόνα τῆς χώρας ταύτης, τὸν καλούμενον Καμβύσην καὶ καταγόμενον ἀπὸ τοῦ οἴκου, οὗ ἀρχηγέτης ἦτο Ἀχαιμένης (Akamanisch), ἔδωκεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Μανδάνην (=Περίνοϊαν) ὁ Ἀστυάγης. Ὁ ἐκ τοῦ γάμου δὲ τούτου γεννηθεὶς υἱὸς Κῦρος (Κῦρος Β' διότι Κῦρος, ἐκαλεῖτο καὶ ὁ υἱὸς τοῦ προμνημονευθέντος Θεΐσπου), νέος μεγαλοφυῆς, πολλὰ δεῖγματα τῆς μεγαλοφυΐας αὐτοῦ δοὺς ἤδη ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ, ἔχων συνείδησιν ἰσχυρὰν τῆς περσικῆς αὐτοῦ ἐθνότητος ὧν δὲ λίαν φιλογενῆς καὶ ἀγαπῶν τοὺς ὁμογενεῖς αὐτοῦ Πέρσας καὶ ἐκτιμῶν τὰς ἀρετὰς αὐτῶν, εἰ καὶ ἀνετράφη ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πάππου αὐτοῦ ἐν Μηδίᾳ, ἐνεφορεῖτο διακαοῦς πόθου τοῦ ἐλευθερώσαι τοὺς Πέρσας καὶ δημιουργῆσαι δι' αὐτῶν μέγα κράτος. Ὅθεν ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος, καταλιπὼν τὰ βασίλεια τοῦ πάππου αὐτοῦ καὶ μεταβὰς εἰς τὴν Περσίδα ἐν μέσῳ τῶν ὁμοφύλων αὐτοῦ, ἐκήρυξε τὴν ἐλευθερίαν καὶ προσεῖλκυσε μέγα πλῆθος ὀπαδῶν, μεθ' ὧν ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ πάππου αὐτοῦ Ἀστυάγους, ὃν καὶ συλλαβὼν αἰχμάλωτον περιώρισεν ἀπλῶς ἐντὸς βασιλείου τινός,

ἀφείς αὐτὸν ἄλλως παντελῶς ἀσινῆ. Καταλαβὼν δὲ τὴν Μηδίαν καὶ ἐνώσας τὴν ἀρχὴν τὴν Μηδικὴν πρὸς τὴν Περσικὴν ὑπέταξε καὶ πάντας τοῦ ἄλλου ὁμοφύλου λαοὺς τοῦ Ἰρανικοῦ ὄροπέδιου μέχρι τῆς Βακτρικῆς ἀποτελέσας δὲ οὕτω κράτος ἰσχυρὸν ὑπέταξε καὶ τὰς μέχρι τοῦ Ἄλυος χώρας. Ὁ πέραν τοῦ ποταμοῦ τούτου βασιλεύων διάδοχος τοῦ Ἀλυάτου Κροΐσος βλέπων τὴν τολμηρὰν πορείαν τοῦ Κῦρου, φοβούμενος διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ κράτους ἀπεφάσισε νὰ προλάβῃ τὴν ἐναντίον τοῦ κράτους αὐτοῦ ἐπιδρομὴν. Καὶ πρὸς τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ διαβῇ τὸν Ἄλυν ποταμὸν, ὅστις ἀπετέλει ὄριον μεταξὺ τοῦ κράτους αὐτοῦ καὶ τοῦ μηδικοῦ, πλανηθεὶς κατὰ τὴν ἑλλην. παράδοσιν καὶ ὑπὸ τοῦ χρησμοῦ τοῦ μαντείου Δελφῶν, εἰπόντος «Ἄλυν διαβάς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει», ὅπερ ἡμένευσεν αὐτὸς κατὰ τὴν συμφέρουσαν αὐτῷ ἔννοιαν τῆς καταλύσεως τοῦ κράτους τοῦ Κῦρου. Ἐντεῦθεν δὲ λαβὼν ἐπιθετικὴν θέσιν διέβη τὸν Ἄλυν μετὰ στρατοῦ καὶ εἰσῆλασεν εἰς τὴν πέραν τούτου ἐκτεινομένην χώραν Καππαδοκίαν, εἰς τὸ κυριώτερον κέντρον, εἰς ὃ διαβὰς τὸν Ἄλυν εἰσῆλασεν ὁ Κροΐσος, καλεῖται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Α.) «Πτερία» ἢ *Τέβενδα* τοῦ Γαλατικοῦ Πόντου τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, πόλις μνημνευομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γ. 5, 9) τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Κροΐσου διαβάσεως τοῦ Ἄλυος ἱστορούμενα μαρτυροῦσιν ὅτι αὕτη ἐγένετο ἐν τῷ κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς καὶ Ρωμαϊκοὺς χρόνους Γαλατικῷ Πόντῳ καλουμένη χώρα (*Τέβ* ἐν τῇ λίαν συγγενεῖ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Καππαδοκίαν γλῶσσαν ἀρμενικῇ γλῶσσῃ σημαίνει πτερόν, *ενδα* δὲ καὶ *ενδος* ἢ *ανδα* καὶ *ανδος* εἶναι ἢ ἐν τοῖς ἀρχαίοις Μικρασιατικοῖς πόλεων ὀνόμασι προσσηρητημένη λέξις ἢ σημαίνουσα χώραν, *τόπον* (1) ἢ σήμερον παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς καὶ τοῖς γεωγράφοις ἐπικρατοῦσα γνώμη εἶναι ὅτι ἡ *Πτερία* τοῦ Ἡροδότου ἔκειτο ἐν τῇ θέσει τοῦ νῦν Βογάξικοῦ καλουμένου τόπου τῆς πρὸς Πόντῳ Καππαδοκίας, ἐνθα ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις σπουδαιότατα ἀνακαλύφθησαν ὑπὸ Γερμανῶν καὶ μεγαλοπρεπέστατα λείψανα μεγάλης ἀρχαίας πόλεως, ἐπικυροῦντα τὰς περὶ τῆς Πτερίας ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου λεγόμενα. Ὁ Κροΐσος λοιπὸν εἰσελάσας εἰς τὴν πλουσίαν ταύτην χώραν, τὴν Πτερίαν, ἤρξατο εὐθύς νὰ ῥηοὶ ταύτην καὶ τοὺς Καππαδόκας ἢ, ὡς ἐκαλοῦντο τότε, *Συρίους* ἤτοι *Ἐφῶν*, νὰ λυμαίνεται οὐδεμίαν παρασχόντας αὐτῷ αἰτίαν πρὸς τοῦτο («Ἡρόδ. Α. 76». Ἐνθαῦτα (ἐν Πτερίᾳ) ἐστρατοπεδεύετο (ὁ Κροΐσος) φθείρων τῶν Συρίων τοὺς κλήρους (ἀγρούς) καὶ εἶλε μὲν τῶν Πτερίων τὴν πόλιν καὶ ἠδραποδίσσατο, εἶλε δὲ περιουκίδα αὐτῆς ἀπάσας, Συρίους τε οὐδὲν αἰτίους ἀναστάτους ἐποίησε. Εἰς τὴν Πτερίαν δὲ νῦν ἐπῆλθε καὶ ὁ Κῦρος ἐλαύνων ἐναντίον τοῦ Κροΐσου. Ἡ μάχη ἢ συγκρουτηθεῖσα ἐνταῦθα μεταξὺ τῶν δύο κραταιῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀσίας ἀπέβη μὲν ὑπὲρ τοῦ Κῦρου, ἀλλὰ ὡς φαίνεται, δὲν ἀπέληξε καὶ εἰς ὄλοσχερῆ

(1) Ἰδ. τὴν ἡμετέραν πραγματείαν «Über die alte Sprachen und Mythen von Kleinasien»

ἤτταν τοῦ Κροίσου, ἀφοῦ κατώρθωσεν οὗτος νὰ ὑποχωρήσῃ ἐν ἀσφαλείᾳ εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σάρδεις. Ἄλλ' ὁ Κροῖσος, νομίζων ὅτι ὁ Κύρος δὲν ἔμελλεν εὐθὺς νὰ στρατεύσῃ ἐπὶ τὰς Σάρδεις, ἐνταῦθα γενόμενος, χειμῶνος ἤδη ἀρχαμένου, τὰ ἐκ διαφόρων χωρῶν τὸν περὶ τὸν Ἄλυν συμμαχικὰ καὶ ἐπικουρικὰ στρατεύματα ἀπέλυσεν εἰς τὰ ἴδια παραγγέλλων αὐτοῖς νὰ ἐπανέλθωσιν μετὰ μῆνας πέντε ἕαρος ἀρχομένου (τοῦ ἔτους 546 π. Χ.), ὁπότε ἤλπιζεν ὅτι καὶ ὁ στρατὸς ὁ Αἰγυπτιακός, κατὰ τὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Φαραῶ (τοῦ βασιλέως Ἀμάσιδος) συμπεφωνημένα ἤθελε σπεύσει εἰς βοήθειαν αὐτοῦ καὶ ὅτι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ δυνατώτατοι τῶν τότε Ἑλλήνων, μεθ' ὧν εἶχε συνάψει ὁσαύτως συμμαχίαν, ἔμελλον νὰ πέμψωσιν αὐτῷ ἐπικουρίας. (1) Ἄλλ' ἐνῶ τοι-

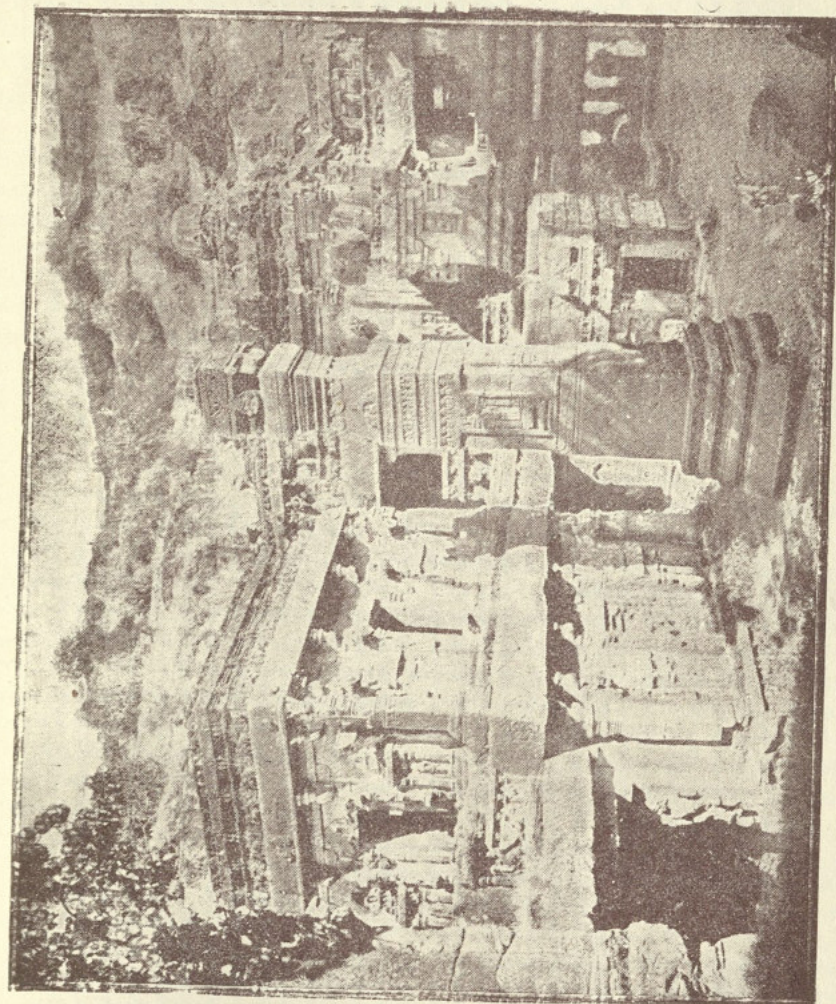
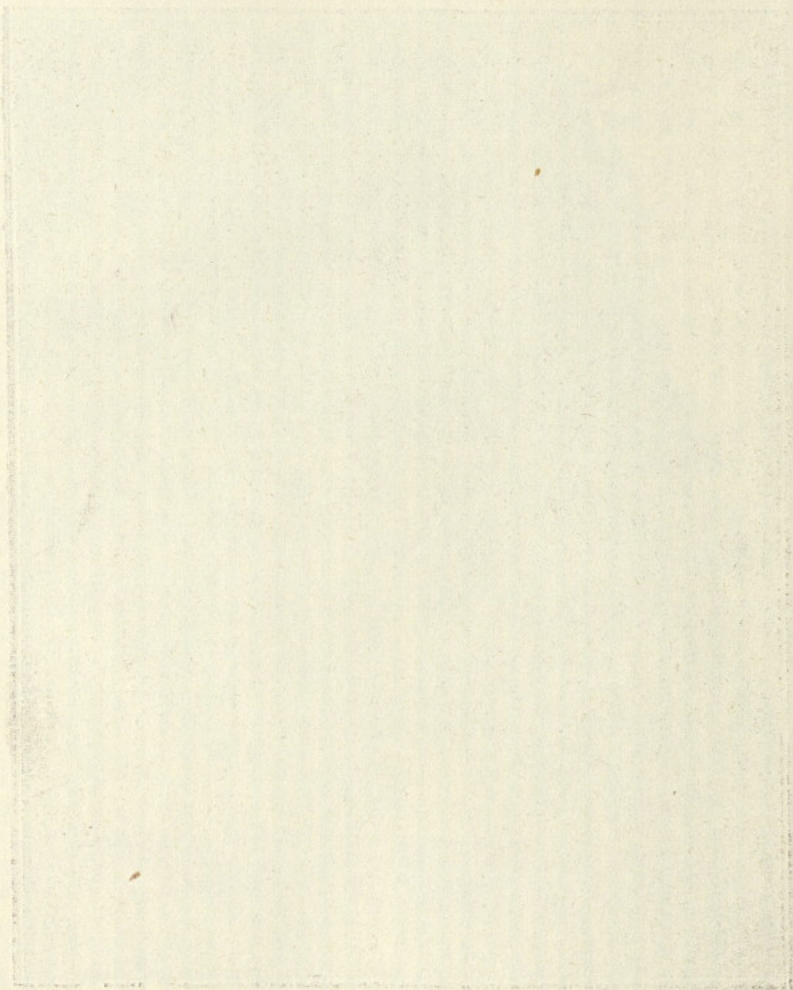
(1) Ἐν τοῖς περὶ τοῦ πολέμου τούτου καὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ ἀκολουθοῦμεν τῇ συντόμῳ ἀφηγήσει τοῦ Ἡροδότου, ὅστις χρονικῶς ἐγγύτερος διατελῶν πρὸς τὰ μόλις ὀγδοήκοντα ἔτη πρὸ αὐτοῦ γεγονότα φαίνεται ὁ πιστότερος τούτων ἐρμηνευτής. Ἄλλὰ καὶ ἕτερος συγγραφεὺς ἱστορικὸς σπουδαῖος ὁ μικρὸν μετὰ τὸν Ἡρόδοτον ἀκμάσας Ἀθηναῖος Ξενοφῶν συγγράψας ἰδίαν πραγματείαν περὶ Κύρου (Κύρου Παιδείαν) εἶναι ὑπὸ καθόλου ἐποψιν πηγὴ σπουδαία τῆς τοῦ Κύρου ἱστορίας. Ἄλλ' ὁ Ξενοφῶν ἐν οἷς περὶ Κύρου, ἐπικῶς μᾶλλον ἢ αὐστηρῶς ἱστορικῶς, ἀφηγεῖται, ἀποβλέπων μᾶλλον εἰς τὸν ἠθικὸν σκοπὸν τοῦ παραστήσαι τὸν ἡγεμόνα τούτου πρότυπον μεγάλου βασιλέως καὶ ἐν τοῖς πολεμικοῖς καὶ ἐν τοῖς εἰρηνικοῖς ἐπιτηδεύμασι, καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθείσαν μεγίστην ἀρχὴν ὡς προῖον τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ ἀνδρός, τοῦ διὰ μεγάλων ἀγῶνων ἐναντίον παντοίων πολεμίων κατορθώσαντος τὴν πραγμάτων τῆς τοιαύτης ἐπιβολῆς αὐτοῦ, παρέστησε καὶ τὸν τοῦ Κροίσου ἐναντίον τοῦ Κύρου πόλεμον ὡς οὐχὶ ὑπὸ μόνου τοῦ Κροίσου διεξαγόμενον ἀνευ τῆς τῶν συμμάχων ἐνεργοῦ συμπράξεως ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Κροίσου ἐνεργοῦμενον συμπράξει ἰσχυρῆ τῶν συμμαχίαν πρὸς τοῦτον συνομολογησάντων Βαβυλωνίων, Αἰγυπτίων κυρίως (κατὰ θάλασσαν ἐνεργούντων ἀμφοτέρων), ἔτι δὲ τῶν αὐτονόμων διατελούντων μέχρι τότε λαῶν τῆς νῦν Μικρᾶς Ἀσίας, Κιλικίων καὶ Καππαδόκων, μνημονεύων καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ συμμάχου βασιλέως τῶν Καππαδοκῶν Ἀριβαίου πεσόντος ἐν τῇ πρὸς τὸν Κύρον μάχῃ, καὶ πάντων ἐννοεῖται τῶν ἐν τῇ ἐντὸς Ἄλυσος Ἀσίᾳ τῶν Κροίσου ὑποτελῶν ἢ ὑπηκόων λαῶν Φρυγῶν, Παφλογογῶν, Λυκαόνων. Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι ὁ Ξενοφῶν, ὅπως ὁ Ἡρόδοτος, παρέστησε τὸν Κροῖσον πρῶτον ἀρχαίναντα πολέμου ἐπιθετικοῦ διὰ τῆς διαβάσεως τοῦ Ἄλυσος· ἀλλ' ἐνῶ ὁ Ἡρόδοτος παρέστησε τὸν Κροῖσον ὡς ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ πάθους κατακτήσεως νέων χωρῶν («γῆς ἰμέρω») καὶ τῇ ἀπατηλῇ ἐλπίδι τῆς καταλύσεως τοῦ κράτους τοῦ Κύρου κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν δοθέντα αὐτῷ ἀμφιβόλου ἐρμηνεύειας χρησμὸν (κίβδηλον καθ' Ἡρόδοτον χρησμὸν), περὶ δὲ τῶν συμμαχιῶν αὐτοῦ μετὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Λακεδαιμονίων ἐν παρόδῳ μόνον ποιεῖται λόγον, οὐδένα δὲ ποιεῖται λόγον περὶ συνεννοήσεως καὶ συμμαχίας πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Βαβυλωνίας, ὁ Ξενοφῶν ὡς αἰτίαν τῆς ἐπὶ Κύρον στρατείας παρέστησε τὴν πρὸς αὐτὸν γενομένην διὰ συμμαχίαν ἐπίκλησιν τοῦ Βαβυλωνίου βασιλέως. Περὶ μάχης ἐν Πτερίᾳ γενομένης οὐδένα ποιεῖται λόγον ὁ Ξενοφῶν, τὸν δὲ στρατὸν τοῦ Κροίσου καὶ τῶν συμμάχων παρέστησε συναθροισόμενον ἐν Λυδίᾳ, ἐγγὺς Πακτωλοῦ καὶ τὴν μεγάλην μάχην συγκροτουμένην ἐν Θυμβράοις τῆς Λυδίας, ἀναβιβάζει δὲ τὸν ἐνταῦθα ἀγωνισάμενον στρατὸν τοῦ

Les Merveilles du Monde]

[Hachette-Paris

Τὰ σπήλαια τῆς Ἑλλάδος Ἐσκάφησαν ἐντὸς βράχων ὑπὸ Ἰνδῶν μοναστῶν.

Les Merveilles du Monde]

[Hachette-Paris

Ὁ ναὸς Καί'λά (Ἑλλάρα) σκαφίς ἐπὶ βράχῳ.

αὐτὰ καθ' ἑαυτὸν λογιζόμενος καὶ ἐλπίζων ἀνέμενεν ἐν Σάρδεσιν ἡσυχῶς τὸ προσεχὲς ἔαρ, ὃ φοβερὸς ἀντίπαλος ὡς ἀετὸς ὄρητικὸς ἢ πετεινός, (ὡς καλεῖται ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἡσαίου) ἐνέσκηψεν ἀπροσδοκῆτως ἐν μέσῳ τοῦ χειμῶνος, πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Σάρδεων οὐδεμίαν ἐν τῷ μεταξὺ εὐρῶν ἀντίστασιν ἄτε μὴ ὑπάρχοντος Λυδικοῦ ἢ συμμαχικοῦ στρατοῦ καὶ ἐπολιόρησε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Λυδικοῦ κράτους, ἣτις μετὰ 14 ἡμερῶν ἄμυναν ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ἐδόθη εἰς διαρπαγὴν καὶ λεηλασίαν, αἰχμαλωτισθέντων τῶν οἰκητόρων καὶ αὐτοῦ τοῦ Κροίσου μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ. (1)

Κροίσου καὶ τῶν συμμάχων ὡς δέκα χιλιάδας ἰππέων καὶ τετρακοσίας χιλιάδας πεζῶν ὀπλιτῶν καὶ τοξοτῶν. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην, καθ' ἣν ἐπεκράτησεν ὁ Κῦρος, πάντες οἱ σύμμαχοι ἀποχωροῦσι τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου, μόνοι δὲ οἱ Λυδοὶ μένοντες πιστοὶ τῷ βασιλεὶ αὐτῶν ἀποσύρονται εἰς τὰς Σάρδεας, ὅπότε προελάσας νῦν ὁ τοῦ Κύρου στρατὸς ἐν μάχῃ συγκροτηθεὶς πρὸ τῆς πόλεως αὐτῆς σκορπίζει τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ Λυδικοῦ στρατοῦ καὶ ἀποκλείσας πολιορκεῖ τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τῇ ἐπακολουθησῆσθαι νυκτὶ Πέρσαι καὶ Χαλδαῖοι ὀδηγούμενοι ὑπὸ τινος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Λυδοῦ φρουράρχου διατελέσαντος αὐτομόλου ἀνῆλθον εἰς τὰ ὑπερκείμενα τῶν τειχῶν ὄχυράματα, ὅπερ ἰδόντες οἱ τὰ τεῖχη φρουροῦντες Λυδοὶ ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν, ὃ δὲ Κροῖσος κλεισθεὶς ἐν ταῖς βασιλείαις ἀφέθη εἰς τὸν ἔλσον τοῦ νικητοῦ.

(1) Περὶ τῶν μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Κροίσου γενομένων ὁ Ἡρόδοτος ἀφηγεῖται ὅτι ὁ Κῦρος δεσμεύσας τὸν Κροῖσον ἀνεβίβασεν εἰς πυρᾶν μετὰ δεκατεσσάρων Λυδῶν παίδων, ἵνα οὕτω θανατωθῶσι. Ἀλλ' ὁ Κροῖσος εὐρισκόμενος ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἐφώνει Σόλων! ὅπερ ἀκούσας ὁ παριστάμενος πρὸ τῆς πυρᾶς Κῦρος ἠρώτησε διὰ διεργμηνέων τίς ἦν ὁ ἀνὴρ, ὃν ἐπεκαλεῖτο. Ὅτε δὲ ὁ Κροῖσος ἐξήγησεν αὐτῷ ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦν Σόλων ὁ Ἀθηναῖος, ὅστις ἐπισκεψάμενος τὸν Κροῖσον ἐν Σάρδεσιν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς τούτου δυνάμεως καὶ πλοῦτου καὶ θησαυρῶν, ὧν ἐγένετο θεατὴς, δὲν ἐθεώρησεν αὐτὸν δόλιον ἦτοι τελείως εὐτυχῆ εἰπὼν «μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε», τότε ὁ Κῦρος μεταγνοὺς διέταξε νὰ ἀποσύρωσι τὸν Κροῖσον ἀπὸ τῆς πυρᾶς, ἀλλὰ τῶν πρὸς τοῦτο τεταγμένων ὑπηρετῶν μὴ δυναμένων νὰ ἀβέσωσι τὸ πῦρ, ὁ Κροῖσος ἐπεκαλέσατο τὴν τοῦ Ἀπόλλωνος βοήθειαν, τότε δὲ ὁ καιρὸς ἀπὸ αἰθρίας καὶ νηνεμίας ἐγένετο βροχερός καὶ θυελλώδης καὶ βροχαὶ ραγδαῖα οὐρανόθεν καταπίπτουσαι ἔσβεσαν τὸ πῦρ. Ἀφοῦ δὲ ἐσώθη ἀπὸ τοῦ πυρός ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κύρου διὰ τίνα λόγον ἐπεχείρησε στρατείαν πρὸς αὐτόν, τὴν αἰτίαν ἀπέδωκεν εἰς τὸν θεόν (Ἀπόλλωνα).

Καὶ ταῦτα μὲν ἀφηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος, ὅμοια δὲ καὶ παραπλήσια καὶ οἱ μετὰ τοῦτον συγγράψαντες. Τὸ δ' ἀληθὲς φαίνεται ὅτι ὁ Κροῖσος μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ κράτους αὐτοῦ ἀκολουθῶν τῇ ἐπικρατοῦσῃ τότε παρὰ πολλοῖς λαοῖς ἰδέα ὅτι ἡγεμὼν καταστρεφόμενου κράτους δὲν πρέπει νὰ ἐπιζήσῃ τῇ καταστροφῇ τοῦ κράτους αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ θυσιασθῇ μετὰ τοῦ κράτους ἀνῆλθεν ἐκουσίως εἰς τὴν πυρᾶν μετὰ δεκατεσσάρων παίδων ἵνα προενέγκῃ ἑαυτὸν καὶ τοὺς παῖδας θυσίαν ὀλοκαυτώματος εἰς τοὺς θεοὺς, ὡς ἔπραξεν ὁ Καρχηδόσιος στρατηγὸς Ἀμίλκας κατὰ τὴν ἐν Ἰμέρα πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς Σικελίας μάχῃ τοῦ 480 π. Χ., ὡς ἔπραξε καὶ ὁ τοῦ βασιλείου Ἰσραὴλ (τῆς Σαμαρείας) βασιλεὺς ὅτε ἠττήθη ὁ στρατὸς αὐτοῦ καὶ ἐκινδύνευσεν ἡ ὑπαρξίς τοῦ κράτους. Ὑπῆρχε δὲ ἐν ταῖς τοιαύταις τῶν ἡγεμόνων αὐτοθυσίαις καὶ ἡ βαθυτέρα ἠθικὴ ἰδέα ὅτι

Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Σάρδεων περὶ Κροῖσον καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ γενόμενα παραδίδονται ἐκ τῆς ἀρχαιότητος κατὰ διαφόρους παραδόσεις, τὸ δὲ γενικῶς ὁμολογούμενον ἢ τὸ γενικῶς ἐξαγόμενον ἐκ πασῶν τούτων τῶν παραδόσεων εἶναι ὅτι ὁ Κροῖσος ἐπέζησε τῇ ἀλώσει τῶν Σάρδεων καὶ τῇ καταλύσει τοῦ κράτους αὐτοῦ, μετὰ γενναϊότητος καὶ μεγαθυμίας προσενεχθέντος αὐτῷ κατὰ τὸ αὐτοῦ σύστημα τοῦ Κύρου, χρησαμένου αὐτῷ ὡς συμβούλῳ ἐμπίστῳ (ἦν θέσειν διειρήρησεν ὁ Κροῖσος καὶ παρὰ τῷ διαδόχῳ τοῦ Κύρου Καμβύσῃ), δόντος δὲ αὐτῷ πρὸς κέρπωσιν τὴν πόλιν Βαρήνην ἐν Μηδίᾳ (κατὰ Κτησίαν). Ἡ τοσοῦτον ταχέως διὰ τῆς ὁρμητικῆς κινήσεως καὶ πορείας τοῦ Κύρου ἐπελθοῦσα κατάλυσις τοῦ Λυδικοῦ κράτους ἢ πρόκληθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Κροῖσου διὰ τῆς τούτου ἐπιθετικῆς ἐναντίον τοῦ Κύρου στρατείας ἐθῆκε πρὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως τῶν Ἰρρανικῶν χωρῶν τὸ ζήτημα τῶν ἐν τῇ ἐντὸς τοῦ Ἄλως Ἀσίας μέχρι τότε ὑποτελῶν ἢ ὑποτεταγμένων τῷ Λυδικῷ κράτει λαῶν Μυσῶν, Καρῶν, Φρυγῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς ἀκταῖς τοῦ Αἰγαίου ἰδρυμένων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. Ἄλλ' ἢ καθυπόταξις πάντων τούτων τῶν λαῶν ἀπῆται χρόνον, ὃν δὲν ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ ὁ μετὰ τῶν πραγμάτων τῆς Ἄνω Ἀσίας τοσοῦτον ἀπησχολημένος καὶ ἕνεκα τῆς ἐπιθετικῆς στρατείας τοῦ Λυδοῦ βασιλέως ἀναγκασθεὶς νὰ διαβῇ τὸν Ἄλυν καὶ νὰ προελάσῃ μέχρι τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου προελάσας βασιλεύς, προσδοκίμου μάλιστα ὄντος καθ' ἑκάστην τοῦ μετὰ Βαβυλωνίας πολέμου. Ἄλλὰ καὶ ἡ εἰρηνικὴ καθυπόταξις τῶν λαῶν τῆς ἐντὸς Ἄλως Ἀσίας (ἢ κάτω Ἀσίας), τῆς οἰκουμένης τὸ πλεῖστον ὑπὸ λαῶν πολεμικῶν, οἳ ἦσαν ἰδίως οἱ Μυσοὶ καὶ οἱ Κᾶρες Λύκιοι καὶ οἱ ἐν Παφλαγονίᾳ ἐντὸς Ἄλως οἰκοῦντες πολεμικώτατοι Χάλυβες, οὓς οὐδ' ὁ Κροῖσος εἶχε δυνηθῆναι νὰ ὑποτάξῃ, δὲν ἦτο ἔργον εὐχερές, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ οἱ Λυδοὶ μετὰ τὴν ἀπροσδόκητον ἄλωσιν τῶν Σάρδεων καὶ τὴν αἰχμηλωσίαν τοῦ Κροῖσου δὲν ὑπετάγησαν ὀλοσχερῶς καὶ παρεσκευάζοντο εἰς ἐξέγερσιν. Ἄλλ' ὁ Κύρος ἔχων ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ τοὺς Ἑλληνας τῆς παραλίας καὶ ἰδίως τοὺς Ἴωνας, τοὺς ἄρχοντας τοῦ Αἰγαίου διὰ τῶν ναυτικῶν αὐτῶν δυνάμεων καθ' ὃν χρόνον αὐτὸς δὲν εἶχεν οὐδεμίαν ναυτικὴν δύναμιν, πλὴν τῆς τῶν Κιλικίων, ἧτις ἦτο πολλῶν ὑποδεστέρα τῆς τῶν Ἑλλήνων (ἢ Κύπρος ἢ ἔχουσα ναυτικὸν δὲν εἶχεν ἔτι ὑποταχθῆναι, ἢ δὲ Φοινικὴ ὑπέκειτο ἔτι τῇ Βαβυλωνίᾳ). Πρὸς τοὺς Ἑλληνας τῆς παραλίας ὁ Κύρος ἀρχῆθεν μετῆλθε πολιτικὴν μάλλον εὐμενῆ. Ἐπιπρὸ τῆς ἐπὶ τὰς Σάρδεις προελάσεως εἶχε προτρέψει αὐτοὺς δι' ἀγγέλων ἵνα ἐπι-

ἢ θυσία τοῦ ἡγεμόνος σώζει τὸ κράτος ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς καταστροφῆς, ὡς μαρτυροῦσι τοῦτο καὶ τὰ περὶ Κόδρον τοῦ Ἀθηναίων βασιλέως θρυλούμενα. Τὰ περὶ δεσμεύσεως καὶ εἰς πυρὰν ἀναβιβάσεως τοῦ Κροῖσου φαίνονται ὅπως μυθώδη, ἀντικείμενα εἰς τὸν χαρακτῆρα τὸν γενναῖον καὶ μεγάλθυμον τοῦ Κύρου.

τεθῶσιν ἐπὶ τὰ νῶτα τῶν Λυδῶν συμμαχοῦντες αὐτῷ. Ἄλλὰ τὴν τοιαύτην πρότιςιν τοῦ Κύρου ἀπέρριψαν τότε αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις φοβούμεναι τὴν τῶν Λυδῶν ἐκδίκησιν· μόνον δὲ ὅτε ἐκυριεύθησαν αἱ Σάρδεις ἡγγεῖλαν τῷ Κύρῳ ὅτι ἦσαν πρόθυμοι νὰ ὑποταχθῶσιν αὐτῷ ὑφ' οὗ; ὄρους ἦσαν ὑποτεταγμένοι μέχρι νῦν εἰς τὸν Κροῖσον, τελοῦντες δηλονότι φόρον καὶ διατηροῦντες τὴν ἐσωτερικὴν αὐτονομίαν αὐτῶν. Καὶ λέγεται ὅτι ὁ Κύρος μετὰ τινος σκωπτικῆς εἰρωνείας ἀπέρριψε τὰς τοιαύτας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων προτάσεις (1), μόνον μετὰ τῆς Ἰσχυρᾶς Μιλήτου διαπραγματευσάμενος περὶ εἰρήνης καὶ φιλίας, ἀναγνωρίζων τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς. Βιαζόμενος δὲ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀριανὴν, ἐνθα σπουδαῖα ἐπιχειρήσεις ἀφορῶσαι εἰς τὴν καθυπόταξιν τῶν Βακτριῶν (2) καὶ τῶν Σακῶν (Σκυθῶν) (3) ἀνέμενον αὐτόν, κατέλιπε τὰς Σάρδεις καὶ τὴν Λυδίαν ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Κροῖσον τυγχάνοντα πάσης τιμῆς καὶ περιποιήσεως ἐκ μέρους τοῦ νικητοῦ. Τὴν φρουρὰν καὶ διοίκησιν τῶν Σάρδεων ἀναχωρῶν ὁ Κύρος ἀνέθηκεν εἰς ἄνδρα Πέρσην Τάβαλον, τὴν δὲ φυλακὴν τοῦ ἀπὸ τοῦ Κροῖσου καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων Λυδῶν ληφθέντος χρυσοῦ εἰς ἄνδρα Λυδὸν Πακτύην ἐκ τῶν ἐν τέλει, ὡς φαίνεται, ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Κροῖσου, τὴν δὲ στρατιωτικὴν διοίκησιν τῆς Λυδίας εἰς ἄνδρα Μῆδον τὸν Μαζάρην. Ἄλλὰ πρὶν ἀπομακρυνθῆναι ὁ Κύρος τῆς Λυδίας, ὁ Πακτύης συνεννοηθεὶς μετ' ἄλλων Λυδῶν καὶ τινῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἰδίως τῶν Πριηνέων, ἀπέστη ἀπὸ Κύρου καὶ μετὰ στρατοῦ, ὃν συνήγαγεν ἐκ Λυδίας καὶ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἐπελθὼν ἐπὶ τὰς Σάρδεις ἐπολιόρησεν αὐτάς. Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ γεγονότος τούτου ὁ Κύρος ἐν μιᾷ στιγ-

(1) Καθ' Ἡρόδοτον (Α' 141) ὁ Κύρος πρὸς τοὺς εἰς Σάρδεις ἐλθόντας ἀγγέλους τῶν Ἰόνων καὶ Αἰολέων εἰς ἀπάντησιν τῶν ὑπὸ τούτων γενομένων αἰτήσεων ἢ προτάσεων εἶπε τὸν δε τὸν μῦθον. «Ἀνὴρ αὐλικὸς ἰδὼν ἰχθεὶς ἐν τῇ θαλάσῃ ἠὲ νομίζων ὅτι οἱ ἰχθύς εἰς τὸν ἕχον τοῦ αὐλοῦ ἔμελλον νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὴν γῆν· ψευθεὶς δὲ τῆς ἐλπίδος ταύτης δι' ἀμφιβλήστρου συνέλαβε πλῆθος ἰχθύων· ἰδὼν δὲ τούτους παλλομένους εἶπε· «παύεσθε τώρα χορεύοντες, διότι ὅτε ἐγὼ ἠύλου δὲν ἐξήλθετε ἵνα χορεύσητε».

(2) Οἱ Βάκτριοι, καίπερ ὄντες ὁμόφυλοι τοῖς Πέρσαις ὡς Ἀριανὸς ἢ Ἰρρανικὸς λαός, δὲν ἀνεγνώρισαν εὐθὺς τὴν τοῦ Κύρου ἀρχὴν διὰ λόγους νομιμοφροσύνης ὡς λέγομεν σήμερον, ἀτε τοῦ Κύρου δι' ἐπαναστάσεως καταλύσαντος τὴν νόμιμον ἀρχὴν τῶν Μῆδων καὶ τοῦ πάππου αὐτοῦ Ἀστυάγου. Ἄλλως τε οἱ Βάκτριοι ἐκπροσωποῦντες τὸ ἀνατολικὸν Ἰρὰν μεθ' ὅλου τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ παρελθόντος αὐτοῦ καὶ ὄντες ὑπερήφανοι διὰ τὰς «ὑψηλὰς αὐτῶν σημαίας» (ἰδ. σ.) δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπικρατήσωσιν εὐθὺς εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Κύρου καὶ τῶν νεηλῶδων αὐτοῦ Περσῶν ἐν τῷ δυτικῷ Ἰρὰν νεωτερισθέντα.

(3) Σάκαι καλοῦνται γενικῶς πάντες οἱ Σκύθαι, εἰδικῶς δὲ οἱ ἐν τῇ χώρῃ τῶν νῦν Καρμανίων οἰκοῦντες νομάδες Σκύθαι. Σημειωτέον δὲ ὅτι κατὰ Κτησίαν τοὺς Σάκας εἶχε καθυπόταξις ὁ Κύρος πρὸ τῆς ἐπὶ τὸν Κροῖσον στρατείας ὅπως καὶ τοὺς Βακτριῶν.

μῆ δογῆς καὶ ἀγανακτῆσεως ἐβουλεύσατο νὰ ἐξανδραποδίση ὁλόκληρον τὸ Λυδικὸν ἔθνος καὶ πάντας τοὺς συμπράξιντας τῷ Πακτύῃ, ἀλλ' ἀπειράπη τῆς ἐκτελέσεως τοῦ τοιούτου βουλεύματος νοθεσίᾳ τοῦ παρ' αὐτῷ Κροίσου, συμβουλευσαντος αὐτῷ, ἀντὶ ἐξολοθρευσεως λαοῦ ὁλοκλήρου, τρόπου ἡπιωτέρου τοῦ καταστῆσαι ἀκινδύνους τοὺς ὑποτασσομένους δι' ἀπαγορεύσεως τοῦ φέρειν ὄπλα καὶ μεταρρυθμίσεως καὶ αὐτῆς τῆς ἀμφίσεως ἐπὶ τὸ ἀπολεμώτερον. Τὰς ὑποθήκας τοῦ Κροίσου ἀνακοινώσας ὡς ἐπιταγὴν ἑαυτοῦ εἰς τὸν Μαζάρην, εἰς τοῦτον δὲ ἀναθεῖς καὶ τὴν καθυπόταξιν τῶν οὐπω ὑποταχθέντων λαῶν τῆς Κάτω Ἀσίας ἔσπευσεν αὐτὸς εἰς τὰ ἔνδον τοῦ κράτους, ἵνα ἀνθυποτάξῃ πάντας τοὺς ἐτι ἀνυποτάκτους μείναντας λαοὺς τῆς Ἀριανῆς (Ἰράν), παρασκευασθῆ δὲ εἰς πόλεμον ἐναντίον τῆς Βαβυλωνίας. Ὁ Μαζάρης, ἀφοῦ ἀνεκτίησατο τὰς Σάρδεις (1) ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν ἀνυποτάκτων Καρῶν καὶ Λυκίων· ἀλλὰ πρὶν ἀγάγῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀπέθανε, ἐπετέλεσε δὲ τὸ ἔργον τῆς καθυποτάξεως ἀπάσης τῆς Κάτω Ἀσίας καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς παραλίας ὃ διαδεξάμενος αὐτὸν ἐν τῇ ἀρχιστρατηγίᾳ Ἄρπαγος, Μῆδος καὶ οὗτος.

Περὶ τῆς εἰς Κύρον καὶ τὸ Περσικὸν κράτος ὑποταγῆς τῶν λαῶν τῆς Κάτω Ἀσίας καὶ ἰδίως τῶν παρὰ τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τοῦ Αἰγαίου ἑλληνικῶν πόλεων καὶ νήσων εὐρύτερος λόγος γενήσεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν τῆς νῦν Μικρᾶς Ἀσίας καλουμένης χερσονήσου, ἰδίως δὲ περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ἐν αὐτῇ τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἑλλήνων. Νῦν πρὶν ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ ὑπόλοιπα τῆς Κύρου καὶ τῆς Περσῶν ἱστορίας σημειούμεθα τοῦτο μόνον ὅτι οἱ τε ἄλλοι λαοὶ τῆς Κάτω Ἀσίας καὶ οἱ Ἕλληνες ὑποταχθέντες τῷ Κύρῳ καὶ τῇ περσικῇ ἀρχῇ διὰ τῆς βίας τῶν ὤπλων, δὲν ἀπώλεσαν παντελῶς τὴν αὐτονομίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν. Τὸ λίαν ἀποκεντρωτικὸν σύστημα τῆς διοικήσεως τοῦ περσικοῦ κράτους ἐκτεινομένου ἀπὸ τῶν ὄροπέδιων τῆς κεντρικῆς καὶ τῶν ὄριων τῆς Ἰνδικῆς μέχρι τοῦ Αἰγαίου, ἐπὶ δὲ τῶν διαδόχων τοῦ Κύρου καὶ μέχρι Αἰγύπτου καὶ Κυρηναϊκῆς ἐν Λιβύῃ, καὶ ἐν Εὐρώπῃ μέχρι Θράκης καὶ Μακεδονίας (ἐπὶ τινὰ χρόνον) κατέλιπεν εὐρείαν αὐτονομίαν εἰς πάντας τοὺς ἐν τῇ εἰρημένῃ εὐρυτάτῃ περιοχῇ γῆς οἰκοῦντας λαοὺς, οἵτινες διετέλουν ὑπὸ ἰδίους ἰθαγενεῖς ἡγεμόνας ἀναγνωρίζοντες τὴν ὑπερτάτην κυριαρχίαν τοῦ Μεγάλου Βασιλέως, οὗ ἡ κυριαρχία ἐνηργεῖτο διὰ τοπαρχῶν ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλέως πεμπομένων καὶ συγκεντρούντων ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν μεγάλην ἐξουσίαν, ἰδίως στρατιωτικὴν, καλουμένων Περσιστὶ σατραπῶν ἤτοι τοπαρχῶν ἐκπροσωποῦντων παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις ἡγεμόσι καὶ παρὰ ταῖς αὐτονόμοις πόλεσι τὴν τοῦ Μ. Βασιλέως ἀρχὴν καὶ ἐπιτηροῦντων τὴν πολιτείαν τοῦ ἰθαγενῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἐλευθέρων πό-

(1) Ὁ Πακτύης ἠττηθεὶς καὶ φυγὼν μετὰ πολλὰς περιπετείας παρεδόθη ὑπὸ τῶν Χίων, πρὸς οὓς εἶχε καταφύγει, εἰς τοὺς Πέρσας ἀντὶ χρημάτων καὶ ἐθανατώθη ὑπὸ τούτων.

λεων. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀρξάμενον ἐπὶ τοῦ Κύρου τοῦ Μεγάλου ὀργανώθη καὶ ἐτελειοποιήθη λαμπρῶς ἐπὶ τοῦ τρίτου διαδόχου τούτου Δαρείου Α' τοῦ Μεγάλου. Ἐπὶ τοῦ Κύρου δὲ ἤδη φαίνεται ὅτι πᾶσα ἡ ἐντὸς Ἄλως ἢ Κάτω Ἀσία διηρέθη εἰς δύο σατραπείας, τὴν νοτίαν μετὰ πρωτευούσης Σάρδεων καὶ τὴν βορείαν μετὰ πρωτευούσης Δασκυλίου (κειμένης ἐν Βιθυνίᾳ). Ἐν ἀμφοτέραις δὲ ταῖς σατραπείαις ταύταις αἱ πόλεις αἱ ἑλληνικαὶ ἀπέλανον ἐσωτερικῆς αὐτονομίας ἱκανῆς μὴ ὑποκείμεναι ἀμέσως εἰς τὴν περσικὴν ἀρχὴν τῶν σατραπῶν, ἀλλὰ κυβερνώμεναι ὑπὸ ἰδίων αὐτονόμων ἀρχῶν. Ἄλλ' ἐν τῷ πολιτικῷ ὀργανισμῷ τῶν πόλεων τούτων ἐπῆλθε νῦν ἡ ἀκριβέστερον ἐπικράτησε κατὰ μικρὸν σύστημα μοναρχικόν, ὅπερ δὲν ἐπεβλήθη μὲν ὑπὸ τῆς περσικῆς ἀρχῆς, ἀλλ' ἔτυχεν εὐνοίας καὶ ὑποστηρίξεως ἠθικῆς ἐκ μέρους ταύτης. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Κύρος καὶ ἡ τῶν Περσῶν ἀρχὴ ἦλθε τὸ πρῶτον εἰς ἐπαφὴν διὰ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἑλληνικῶν πόλεων πρὸς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον αἱ πρὸ τριακοσίων περιόπου ἐτῶν ἀρξάμεναι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ μετὰ τῶν εὐπατριδῶν καὶ τῶν δημοτῶν, τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν πολυωνύμων τάξεων τῶν πενήτων, τῆς πλουτίδος καὶ τῆς χειρομάχας, ἔριδες εἶχον προκαλέσει σπουδαίαν ἐξέλιξιν πολιτειακῆν, δι' ἧς αἰτε πατρικαὶ βασιλείαι καὶ αἱ τῶν εὐπατριδῶν ἀρχαὶ εἶχον ὑποχωρήσει ἰδίως ἐν ταῖς ἀποικίαις τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου εἰς νέον σύστημα πολιτειακὸν μοναρχικόν τὸ τῶν τυραννίδων. Πῶς ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεσι καὶ χώραις παρήχθη τὸ σύστημα τοῦτο θέλει ἐξηγηθῆ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῇ Ἑλληνικῇ διὰ μακρῶν. Ἐνταῦθα σημειούμεθα ἀπλῶς ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀσίας εἰς τοὺς Πέρσας ὑποτελείας αἱ πλείσται τῶν ἐν Ἀσίᾳ πόλεων ὡς καὶ πολλαὶ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἐκιβερῶντο ὑπὸ μοναρχῶν καλουμένων *τυράνων*, ὧν ἡ ἀρχὴ καλεῖται τυραννίς. Τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπως καὶ τὸ πρᾶγμα αὐτό, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν παρ' Ὀμήρῳ ἀρχὴν τῶν *κοιράνων*, φαίνεται δὲ ὅτι τὸ ὄνομα εἰσήχθη νῦν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐκ τῶν ἀσιατικῶν χωρῶν καὶ τῆς τούτων γλώσσης. Οἱ δὲ Πέρσαι εὐρόντες ἐν πλείσταις πόλεσιν ἑλληνικαῖς τὰς τυραννίδας ἔλαβον ταύτας ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν προστασίαν ὡς μίξονα τῶν ἀκραιφνῶς δημοκρατικῶν πολιτευμάτων παρέχουσαν ἐγγύησιν τῆς πρὸς αὐτοὺς διηνεκοῦς ὑποταγῆς τῶν τοιούτων μοναρχῶν ἐχόντων συμφέρον νὰ στηρίζωσι τὴν ἑαυτῶν μοναρχίαν ἐπὶ τῆς μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς μοναρχίας τοῦ Μεγάλου Βασιλέως.

Στρατεία ἐπὶ τὴν Βαβυλωνίαν, κατάλυσις τοῦ Βαβυλωνιακοῦ κράτους. Ἄλωσις Βαβυλωνος. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἄρπαγος ὑπέτασε διὰ πολέμου πᾶσαν τὴν Κάτω Ἀσίαν ὁ Κύρος, ἀφοῦ ἔστερέωσε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐφ' ἅπαν τὸ Ἀριανὸν ἢ Ἰρανικὸν ὄροπέδιον (τὴν Ἀριανὴν) ὑποτάσσωσιν οὐ μόνον τοὺς ἐνταῦθα δημοφύλους Ἀρίους λαοὺς, ἀλλὰ πρὸ πάντων τοὺς ἄλλοφύλους (Σκυθικοῦς) λαοὺς τοὺς οἰκοῦντας ἐν τῷ αὐτῷ ὄροπέδιῳ, παρεσκευάζε πόλεμον ἐπὶ τὸ μόνον ἐν τῇ Δυτικῇ Ἀσίᾳ ὑφιστάμενον ἐτι ἰσχυρὸν κράτος, τὸ Βαβυλωνιακόν. Τὰ κατὰ τὴν

στρατείαν ταύτην τοῦ Κύρου λεπτομερῶς ἐξετέθησαν ἤδη ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς Ἱστορίας ἡμῶν οὐ μόνον κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ μάλιστα ὑπὸ τῆς Π. Α. παραδιδόμενα, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὰ τὰ Βαβυλωνιακὰ (σφηνοειδῆ) ἐπιγραφικὰ μνημεῖα καὶ ἰδίως τεμάχιόν τι τοῦ περιφήμου Βαβυλωνιακοῦ χρονικοῦ (τοῦ χρονικοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Βαβυλωνίας Ναβοννήδου) καὶ μάλιστα κατὰ τὸν «κύλινδρον τοῦ Κύρου» (Ἰδ. περὶ τούτου τόμ. Α' σ. 650 καὶ ἰδίως 674—681). Διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Βαβυλωνίας καὶ τῆς καταλύσεως τοῦ Βαβυλωνιακοῦ κράτους (538 π. Χ.) πᾶσα ἡ Δυτικὴ Ἀσία ὑπετάχθη τῷ Κύρῳ ἰδρύσαντι οὕτω μέγα, παγκόσμιον κράτος συγκείμενον ἐκ ποικίλων φυλῶν καὶ λαῶν διατηρούντων μᾶλλον ἢ ἤτιον ὑπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν αἰγίδα τοῦ Μ. βασιλέως τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ὑπόστασιν καὶ πολιτικὴν τινα αὐτοτέλειαν ἡμιαυτόνομον. Εἰς τὸ παγκόσμιον τοῦτο κράτος τοῦ Κύρου ὑπετάγησαν ἄνευ ἀντιστάσεως καὶ ἀγογγύστως πολλοὶ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας, προθύμως δὲ καὶ ἐνθουσιωδῶς οἱ μέχρι νῦν καταπονούμενοι ὑπὸ τὸ Ἀσσυριακόν, εἶτα δὲ ὑπὸ τὸ Βαβυλωνιακόν κράτος, ἐν οἷς τὴν πρώτην θέσιν εἶχον οἱ Ἰουδαῖοι οἱ διατελοῦντες ἐν τῇ Βαβυλωνιακῇ λεγομένῃ αἰχμαλωσίᾳ, οἵτινες νῦν ὑπὸ ἀρχῆτου ἡθικοῦ ὕψους καὶ βάθους ἐξάρσεως καταληφθέντες ἐν τῷ Κύρῳ ἐξύμνησαν τὸν ἐλευθερωτὴν τῶν δεδουλωμένων λαῶν καὶ ἰδίως τοῦ Ἰουδαϊκοῦ, καθὰ περὶ τούτων διὰ μακρῶν ἐρρήθησαν ἔντε τῇ Βαβυλωνιακῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ, εἰς ἃ καὶ νῦν παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην. Ὁ Κύρος ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς προσδοκίας ταύτας ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ, ἐδωρήσατο δ' ἀληθῶς ἐλευθερίαν πᾶσι τοῖς μέχρι νῦν Ἀσσυροβαβυλωνίοις καὶ Μήδοις δουλεύουσι λαοῖς, τοῖς Ἰουδαίοις δὲ τοῖς ἐν Βαβυλωνίᾳ ἐπέτρεψε, καθὰ ἤδη ἔχομεν ἱστορήσει, νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν ἵνα ἀνοικοδομήσωσι τὴν καταπεσοῦσαν καὶ ἐρημωθεῖσαν σχεδὸν Ἱερουσαλὴμ ἀνεγείροντες τὰ τεῖχη αὐτῆς, ἀνοικοδομοῦντες δὲ καὶ τὸν μέγαν τῷ ὄντι Θεῷ ἀφιερωμένον ναόν, ἐδωρήσατο δὲ καὶ αὐτονομίαν τινα μετὰ πολιτεύματος παρεμφεροῦς πρὸς ἐκεῖνο, ᾧ ἔχρητο ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ πρὸ τῆς μοναρχίας τοῦ Δαυὶδ καὶ Σαλωμών. Ὅτι δὲ ὁ Κύρος καὶ οἱ Πέρσαι εἶχον θρησκείαν δογματικῶς ὑψηλοτέραν καὶ ἠθικῶς ἀγνοτέραν καὶ καθαροτέραν ἢ πάντες οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Ἀσίας, ἐξαιρουμένου τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ, ἦν ἐκ περισσοῦ ἀφορμὴ ἰσχυρᾶς ὀπασοῦν καὶ εἰλικρινοῦς ἠθικῆς προσεγγίσεως μεταξὺ Κύρου καὶ Περσῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἀφ' ἑτέρου. Ἐντεῦθεν δὲ ὁ Κύρος ἐν τῇ ἱστορικῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ παρεστάθη ὡς θεόπεμπτος ἐλευθερωτῆς καὶ ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ μεγαλοφυστάτου τῶν προφητῶν διὰ τῆς προσωνυμίας χριστοῦ ἢ τοῦ ἐκλεκτοῦ τοῦ ὄντος Θεοῦ. Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτων ἔχουσιν ἤδη ἱστορηθῆναι κατὰ βάθος καὶ πλάτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ.

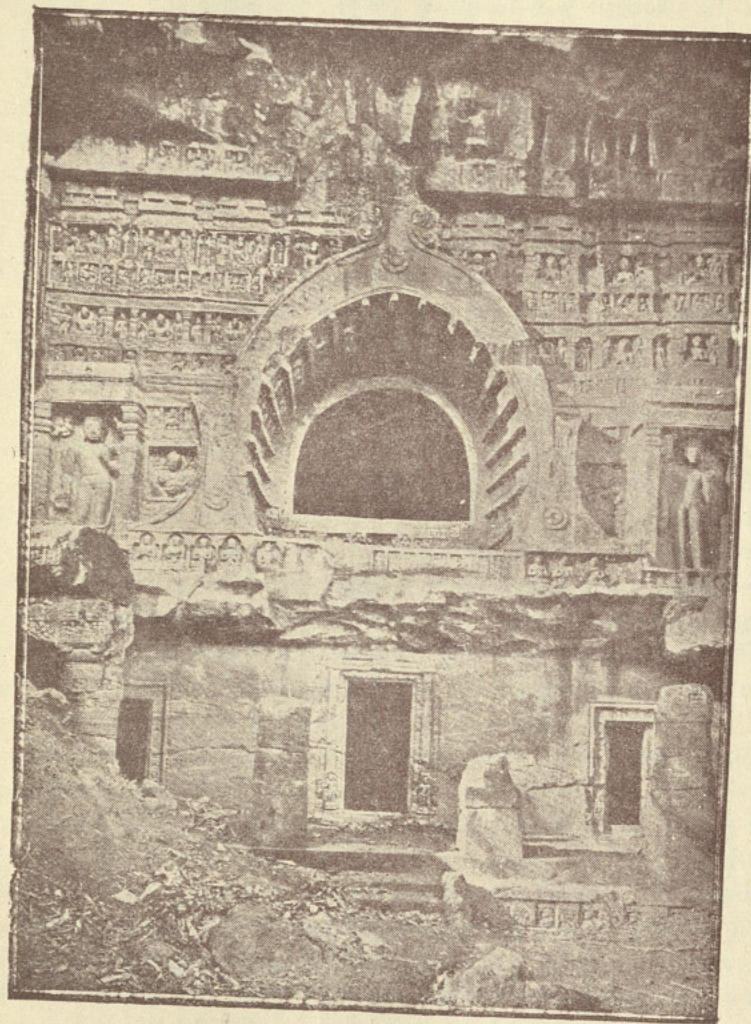
Ὁ δὲ Κύρος μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς Βαβυλωνίας φαίνεται δι' ἐξήτησε νὰ καθυποτάξῃ σκυθικοὺς τινὰς νομάδας λαοὺς ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς τῆς Κασπίας

καὶ πέραν τῶν ποταμῶν Ὠξοῦ καὶ Ἰαξάρτου πλανωμένους ἵνα ἀσφαλίσῃ τὸ κράτος ἐναντίον τῶν ἐπιδρομῶν τῶν νομάδων τούτων, καθ' ὧν ὡς φαίνεται, ὡς ἀμυντήριον ἔκτισε καὶ τὴν ἐπὶ τινος παραποτάμου τοῦ Ἰαξάρτου τὸ ὄνομα αὐτοῦ φέρουσαν ὄχυρὰν πόλιν Κυρόσχατα=Κύρου πόλιν. Ὀνομαστότατος ἐν τοῖς λαοῖς τούτοις ἦν ὁ τῶν Μασσαγετῶν, ὃν ἐβασίλευε τότε γυνὴ τις καλουμένη Τόμυρις ἔχουσα υἱὸν καλούμενον Σπεργαπήσην, ἡ αὐτὴ πιθανότατα τῇ παρὰ Κτησίᾳ καὶ Νικολάῳ τῷ Δαμασκηνῷ μνημονευομένη Ζαρίνη, βασιλίση τῶν Σακῶν, ἣτις μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς ἀπέλαυε θείων τιμῶν παρὰ τῶν Σκυθῶν (τὸ ὄνομα οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ παρὰ Ρώσσοις, ἀπογόνους κατὰ μέγα μέρος τῶν ἀρχαίων Σκυθῶν, Τσαρίνα, Τσάρος, ἅτινα προῆλθον ἐκ τοῦ λατινελληνικοῦ Καῖσαρ) Ἡ στρατεία αὕτη, ἡ τελευταία τοῦ Κύρου, περὶ ἧς ὁ Ξενοφῶν οὐδὲν λέγει, καθ' ὃν ἱστορεῖται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου τρόπον ἔχει χαρακτῆρα μᾶλλον μυθιστορικόν, καίπερ μὴ στερουμένη ἱστορικῆς ὑποστάσεως. Κατὰ τὴν Ἡροδότειον ταύτην ἀφήγησιν (Α' 204—215) ἀφοῦ ὁ Κύρος χωρῶν πρὸς τὸν Ἰαξάρτην (ἢ τὸν Ἀράξην, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος συγγέν τὰ ὀνόματα), ἐξήτησεν εἰρηνικῶς νὰ κατασταθῇ Κύριος τῶν Μασσαγετῶν, ζητήσας νὰ συνάψῃ γάμον πρὸς τὴν χήραν οὖσαν τότε βασιλίσην (ἢ βασιλείαν ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος). Ἀποτυχόντος τότε τοῦ σκοποῦ τούτου καὶ ἀπορριφθείσης τῆς προτάσεως αὐτοῦ ὁ Κύρος ἀφικόμενος παρὰ τὸν Ἰαξάρτην καὶ διαβαίνων τοῦτον ἤρξε φανερῶς πολεμικῶν πράξεων. Ἡ Τόμυρις, καίπερ διαμαρτυρομένη ἐναντίον τῆς τοιαύτης πράξεως, ὁμως συνῆψε διαπραγματεύσεις περὶ τῆς λύσεως τῆς ἐριδος. Ὁ Κύρος ἔχων σύμβουλον τὸν Κροῖσον παρ' ἑαυτῷ ἠκολούθησε μὲν τῇ τούτου γνώμῃ ὡς ἦν αὐτῷ δυνατόν, ἀλλ' ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ διὰ τῆς ὀργῆς, ἣν ἐξήγειρε παρὰ τῇ βασιλίδι τῶν πολεμίων. Καθ' Ἡρόδοτον ἡ Τόμυρις ἀπέρριψε τὴν γενομένην αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Κύρου περὶ γάμου πρότασιν, λέγουσα δι' ὅτι ὁ Κύρος δὲν ἐμῆτο αὐτὴν, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τῶν Μασσαγετῶν ἀρχὴν. Συνεβούλευε δ' αὐτῷ ν' ἀποχωρήσῃ τάχιστα τῶν ὄριων τῶν Μασσαγετῶν ἀκούμενος εἰς ὅσα μέχρι τοῦδε κατεκτήσατο, ἠπέλειε δὲ τὸν βασιλέα καὶ δι' ἐκδικήσεως αὐτῆς τε καὶ τοῦ μεγάλου προστάτου αὐτῆς, τοῦ θεοῦ Ἥλιου, εἶν ἐπέμενεν ἐν τῷ βουλεύματι τοῦ κυριεῦσαι τὴν χώραν αὐτῆς. Ἀλλ' ὁ Κύρος διαβάς τὸν Ἰαξάρτην καὶ προελάσας ἐπὶ μικρὸν ἐντὸς τῶν ὄριων τῶν Μασσαγετῶν, διέβη πάλιν ὀπίσω τὸν μέγαν ποταμὸν μετὰ ἀσθενοῦς τινος μερίδος τοῦ περσικοῦ στρατοῦ καὶ πολλῶν τροφῶν καὶ οἴνου καὶ ἐφοδίων ἄλλων. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Κύρου ὁ στρατὸς τῶν Μασσαγετῶν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ τῆς βασιλίδος Σπαργαπήσου ἐπελθὼν, κατενίκησε τὴν ἀσθενῆ περσικὴν φρουράν, ἀλλ' εἶτα ἐπεδόθη εἰς τὴν διαρπαγὴν καὶ ἀπόλαυσιν τῶν ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐγκαταλειφθέντων ἐφοδίων καὶ τοῦ πολλοῦ οἴνου. Τοῦτο νοήσαντες οἱ ἔλλοχεύοντες Πέρσαι ἐπετέθησαν ἐξαπίνης διαβάντες τὸν ποταμὸν καὶ πολλοὺς μὲν τῶν Μασσαγετῶν ἐφόρευ-

σαν, πολλοὺς δὲ καὶ ἐξώγησαν, ἐν οἷς καὶ τὸν υἱὸν τῆς Τομύριδος, διατελοῦντα ἐν καταστάσει μέθης. Οὗτος μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἀνανήψας ἐκ τῆς μέθης ἠτήσατο παρὰ τοῦ Κύρου τὴν ἐλευθέρωσιν αὐτοῦ. Τὴν χάριν ταύτην δὲν ἤρνηθη ὁ Κύρος ἀλλ' ὁ Μασσαγέτης ἡγεμὼν ἅμα ἐλευθερωθεὶς ἀπέκτεινεν ἑαυτὸν, ὑπὸ σφοδρᾶς φιλοτιμίας κεντηθεὶς, δι' ὅσα ἤμαρτε καὶ ἔπαθε μεθύσας.

Ἡ Τόμυρις ἀκούσασα τὰ γενόμενα ὑπὸ ἱερᾶς ἀγανακτήσεως καταληφθεῖσα ἐναντίον τοῦ Κύρου ὤμοσε νῦν ἐκδίκησιν κατ' αὐτοῦ ὡς δόλω χρησαμένου καὶ προκαλέσαντος τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ. Ἐπικαλεσαμένη δὲ τὴν βοήθειαν τοῦ δεσπότητος θεοῦ Ἡλίου ἐπετέθη μεθ' ὄλων αὐτῆς τῶν δυνάμεων ἐναντίον τῶν Περσῶν, ὧν ἐσφάγησαν πολλοὶ καὶ αὐτὸς ὁ Κύρος. Ἡ Τόμυρις διέταξε νάναζητηθῆ τὸ πτώμα τοῦ πεσόντος βασιλέως, καὶ ὅτε τοῦτο προσηνέχθη αὐτῇ, ἀποτεμοῦσα τὴν κεφαλὴν ἐκλείσεν αὐτὴν εἰς ἀσκὸν πλήρη αἵματος λέγουσα: «σὺ μὲν ἐμὲ ζώουσάν τε καὶ νικέουσάν σε μάχη ἀπώλεσας, παῖδα τὸν ἐμὸν ἐλὼν δόλω· σὲ δ' ἐγώ, κατὰ περ ἠπέλησα, αἵματος κορέσω».

Τοιοῦτον ἀφηγεῖται τὸ τέλος τοῦ Κύρου ὁ Ἡρόδοτος, ἀλλ' ἢ παρὰ τῷ Ἡροδότῳ κατὰ τι μυθιστορικὴ αὐτὴ ἀφήγησις ἐκτὸς τοῦ ἐσωτερικῶς ἀσθενοῦς τῆς πραγματικότητος ἀντιφάσκει ὅλως καὶ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ συγχρόνου περιήπου αὐτῷ Ξενοφῶντος ἱστορούμενα. Κατὰ Ξενοφῶντα ὁ Κύρος προελθὼν ἤδη εἰς βαθὴ γῆρας ἐτελεύτησεν ἐν εἰρήνῃ, δούς συμβουλὰς εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱὸν καὶ διάδοχον Καμβύσην καὶ εἰς τὸν τούτου νεώτερον Τανωξάρκην καὶ πολλὰς καταλιπὼν ὑποθήκας πρὸς τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς ἐν αἷς καὶ τὴν παραίνεσιν ἵνα μὴ τὴν ἐξουσίαν στηρίζουσιν ἐπὶ ὄπλων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἀγάπης τῶν πολιτῶν. Καὶ τοιαῦτά τινα εἰπὼν καλύψας τὸ πρόσωπον ἐξέπνευσε. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μνημονεύεται τάφος τοῦ Κύρου ἐν Πασαργάδαις καὶ νῦν δὲ ἐν τῇ γειτονίᾳ τῆς θέσεως ταύτης εὐρέθη ὁ τάφος τοῦ Κύρου καθίστησι τὴν τοῦ Ἡροδότου ἀφήγησιν ὅλως μυθικὴν καὶ εἶναι ἀληθῶς ἂν ὄχι μυθικὴ ἀλλὰ μυθιστορικὴ ἢ ὅλη ἀφήγησις τοῦ Ἡροδότου. Ἄλλ' οὐχὶ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν μυθικὴ, ὥστε νὰ δικαιολογῆται ὁ ὑπὸ τοῦ Maspereau γενόμενος χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἡροδότου ὡς ἡλιθίως γράψαντος ὅσα ἔγραψε. Παραδόξως δὲ αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν περὶ τοῦ τρόπου τῆς τελευτῆς τοῦ Κύρου θρυλημάτων ὡς πιθανωτέραν ἔγραψε τὴν ἐκτεθεισάν ἀνωτέρω διήγησιν. Ἄν δὲ ἀναλογισθῶμεν ὅτι οὐδεὶς πρὸ τοῦ Ἡροδότου Ἕλληνας ἔγραψε περὶ τοῦ γεγονότος καὶ ὅτι ὁ Ἡρόδοτος δὲν εἶχε πρὸ αὐτοῦ ἐπίσημα ἔγγραφα (διφθέρας) περσικά, ἀλλὰ τὰς ἐκ τῶν πολλῶν πολλαχοῦ θρυλημάτων εἰδήσεις δὲν πρέπει νὰ φανῶμεν λίαν αὐστηροὶ εἰς τὰς περὶ τῆς Ἡροδοτείου ἀφηγήσεως κρίσεις ἡμῶν. Μεταξὺ τῶν δύο ἀκρῶς ἀντιθέτων περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ Κύρου παρὰ τῷ Ἡροδότῳ καὶ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι ἀναγραφῶν, ὑπάρχει καὶ τρίτη τις ἀναγραφὴ ἢ παράδοσις

Les Merveille du Monde]

[Hacquette-Paris

Τὸ ἱερόν Ἀγιάντα ἐπὶ βράχου σκαφέν ἐν τῶν ἐπὶ βράχων
δημιουργηθέντων μοναστηρίων

μετριάζουσα τὴν μεταξύ τῶν δύο εἰρημένων ἀναγραφῶν ἀντίθεσιν καὶ δίδουσα ἱστορικὴν τινα ἀπόφασιν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἱστορούμενα.

Ὁ οὐ πολὺ μετὰ τὸν Ἡρόδοτον γράψας ἐξ ἐπισήμων πηγῶν Κτησίας ἀφηγεῖται τὰ τοῦ θανάτου τοῦ Κύρου ἱστορικώτερον ὄψε. Ὁ Κύρος ἐστράτευσεν οὐχὶ ἐπὶ τοὺς Μασσαγέτας, ἀλλὰ ἐπὶ τοὺς Δέρβικας, ἔθνος ἀνδρείον ἀλλ' ἀγριον. Οἱ Δέρβικες εἶχον ἐν τῷ στρατῷ αὐτῶν ἐλέφαντας πεμφθέντας ἀπὸ τῆς οὐ μακρὰν κειμένης Ἰνδικῆς εἰς τὸν βασιλέα αὐτῶν Ἀμοραῖον. Διὰ τῶν ἐλεφάντων τούτων, οὓς ἐτήρουν ἐν ἐπιφυλακῇ, ἐνέπνευσαν τρόπον εἰς τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ἱππεῖς διὰ τῆς ἀπροσδοκίτου ἐμφανίσεως αὐτῶν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Κύρου, παθόντος ὅτι μετὰ 300 ἢ πλείονα ἔτη ἔπαθεν ὁ ῥωμαϊκὸς στρατὸς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Πύρρου. Ἐν τῇ ταραχῇ τῇ καταλαβούσῃ τὸν στρατὸν τοῦ Κύρου ἔπεσεν οὗτος ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ πεσὼν ἐτραυματίσθη ὑπὸ τινος πολεμίου στρατιώτου. Ὁ θάνατος ἐπῆλθε μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἀπὸ τῆς πληγῆς, ἀλλὰ πρὶν ἐπέλθῃ ὁ θάνατος ἤλθεν ἐπικουρία ἰσχυρὰ εἰς τὸν Κύρον ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Σακῶν Ἀμόργην, ἐλθόντα μετὰ 20,000 ἱππέων. Ἐπαναληφθείσης τότε τῆς μάχης καὶ πολλῶν χιλιάδων ἑκατέρωθεν πεσόντων (30 χιλ. ἔπεσον ἐκ τῶν Δερβίκων, ἐν οἷς καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Ἀμοραῖος μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ) ἐνίκησεν ὁ τοῦ Κύρου στρατὸς καὶ μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Κύρος ἐπὶ τοῦ πεδίου αὐτοῦ τῆς μάχης εἰς νίκην παραινέσας τοῖς περὶ αὐτὸν ὅσα λέγει καὶ ὁ Ξενοφῶν, καλυφθεὶς τὸ πρόσωπον ἐξέπνευσεν, ὁ δὲ αὐλικὸς θεράπων Βαγαπάτης κατὰ διαταγὴν τοῦ διαδεξαμένου τὸν πατέρα Καμβύσου ἐκόμισε τὸν νεκρὸν εἰς Πασαγάρδας, ἐνθα καὶ ἐτάφη, ἐγγὺς τοῦ σημερινοῦ Μουργάπ, ἐνθα εὐρέθησαν ἐρείπια ναοῦ ἀρχαίου καὶ ἐν μέσῳ τούτων ὕψωμα πολλῶν βαθμίδων καὶ ἐπὶ τούτου μικρὸς ναῦσκος μετ' ἐπιγραφῆς τριγλώσσου σφηνοειδοῦς (περσικοῦ, μηδικοῦ καὶ ἀσσυριακοῦ), λεγούσης «Κῦρος ὁ Ἀχαιμενίδης.» Ἐγγὺς δ' ἐπὶ βράχου εὐρέθη καὶ ἀνάγλυφος εἰκὼν παριστάνουσα καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας τὸν Κύρον αὐτὸν ἐν βασιλικῇ περιβολῇ.

Ὁ Κύρος ἐτελεύτησε μετὰ βασιλείαν 29 ἢ 31 ἐτῶν (560—529) ἀφοῦ ἐν τοῖς ἔτεσι τούτοις ὑπέταξε πᾶσαν τὴν δυτικὴν Ἀσίαν καὶ πάντας τοὺς ἐν ταύτῃ ἱστορικοὺς λαοὺς, κατέλυσε δὲ διὰ πολέμου τὰ ἰσχυρὰ κράτη τῆς Μηδίας, Λυδίας καὶ τῆς Βαβυλωνίας. Ἐκ τῶν λοιπῶν λαῶν οὐδένα ὑπέταξε πλὴν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων καὶ τινῶν ὁμόρων τούτοις λαῶν, Μυσῶν, Λυκίων Καρῶν. Οἱ λαοὶ τῆς Συρίας, Σύριοι, Φοίνικες, Φιλισταῖοι, (1) οἱ τοσοῦτον ἐπὶ μακρὰ ἔτη πεισιμόνως ἀντιταθέντες κατὰ πάσης Ἀσσυριακῆς καὶ Βαβυλωνιακῆς κατακτῆσεως, ἔκουσίως ὑπετάγησαν εἰς τὸν Κύρον, ἅμα τῇ καταλύσει τοῦ Βαβυλωνιακοῦ κράτους, ὡσαύτως

(1) Ἐκ τῶν Φιλισταϊκῶν πόλεων μόνον περὶ Γάζης ἀναφέρει ὁ Πολύβιος ὅτι ἀντέταξεν ἀντίστασιν τινα εἰς τοὺς Πέρσας ὅπως ἔπραξε τοῦτο βραδύτερον καὶ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ Μακεδόνας.

δὲ καὶ οἱ Κύριοι. Περὶ τῶν Ἰουδαίων δὲ εἶπομεν ἤδη ὅτι ἐνθουσιωδέστατα χαιρετίσαντες τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Κύρου ὡς θεοπέμπτου ἐλευθερωτοῦ καὶ «Χριστοῦ» ἦτοι θεοπέμπτου βασιλέως, ἔλαβον καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν ἐξ ἧς ἐξεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων πατρίδα αὐτῶν. Εἶναι δὲ φαινόμενον μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὅτι ὁ μικροῦ τινὸς κράτους μικρὸς ὑποτελής (1) ἡγεμὼν ἐντὸς χρόνου σχετικῶς ἐλαχίστου (30 ἐτῶν) ἴδρυσεν κράτος ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν, τοῦ Ἰμαοῦ (Ἰμαλαίων) μέχρι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι Πηλουσίου (Σουεῖς) γενόμενος οὕτω ἀληθῆς κοσμοκράτωρ. Τὰ αἷτια τῆς ταχείας ταύτης μεταβολῆς, τῆς μεταβαλλούσης τὴν ὄψιν τῆς Ἀσίας καὶ τοῦ ἱστορικοῦ κόσμου, δὲν εἶναι μόνον ἐξωτερικά, πολεμικά, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικά, ἠθικὰ καὶ πολιτικὰ περὶ ὧν καὶ περὶ τοῦ ὅλου χαρακτήρος τῶν ἔργων τοῦ Κύρου καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἀνάγκη νὰ πραγματευθῶμεν ἐκτενέστερον.

Τὰ ἠθικὰ αἷτια τῆς τοιαύτης ἐπιτυχίας τοῦ Κύρου ἀρνητικὰ μὲν ἦσαν ἡ καταδυναστευσις τῶν λαῶν ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων, καὶ Μήδων ἐξ ὧν οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι προσεφέροντο πρὸς τοὺς ὑποτασσομένους μετὰ μεγάλης ὀμότητος οὐδεμίαν καταλείποντες αὐτοῖς ἐλευθερίαν πολιτικὴν ἢ αὐτονομίαν, ἀλλ' ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν διηνεκεῖ αἰχμαλωσίᾳ καὶ δουλείᾳ, ἐξ ἧς ἀπήλλαξεν αὐτοὺς ὁ Κύρος. Θετικὰ δὲ αἷτια ἠθικὰ εἶναι πρὸ πάντων μὲν αὐτὴ ἡ καθ' ἑαυτὸν ἀρετὴ τοῦ Κύρου, ἐνοῦντος τὴν πνευματικὴν μεγαλοφυΐαν μετὰ τῆς ψυχικῆς μεγαθυμίας καὶ ἐλκύνοντος διὰ τῆς ἀρετῆς ταύτης τοὺς λαοὺς πρὸς ἑαυτόν. Οἱ Πέρσαι, ὧν ἤρχεν ὁ Κύρος, ὡς ἡγεμῶν τῆς φυλῆς, ἦσαν καθ' ὃν χρόνον ἤρξεν αὐτῶν ὁ Κύρος, λαὸς οὐχὶ μὲν ὕλικῶς πεπολιτισμένος, ἀλλ' ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς ἀδιάφθορος, πλήρης σφρίγγους καὶ ζωτικότητος ὡς λαὸς τῆς ἀρίστης οἰκογενείας τῶν λαῶν, λαὸς ἀμιγῆς ἄριος, ἔχων παραδόσεις ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἐκ τοῦ Ζενδαβέστα πηγαζούσας, οὐχὶ μὲν ἴσως δογματικῶς, ἀλλ' ἠθικῶς καὶ πρακτικῶς ὑγιέστερος καὶ τῶν πρὸ αὐτῶν ἀρξάντων τῆς Δυτικῆς Ἀσίας λαῶν. Ἡ παρ' αὐτοῖς θρησκεία τοῦ φυσικοῦ φωτὸς μεταστᾶσα διὰ τῆς Ζωροαστρικῆς διδασκαλίας εἰς τὴν τοῦ ἠθικοῦ φωτὸς, τοῦ ἐκπροσωπομένου ἐν τῷ Ὄρομάσδη οὐσα δὲ ἀπηλλαγμένη τῶν ὀργιαστικῶν καὶ ἀκολάστων τελετῶν τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων ἐπέδρα εὐεργετικῶς ἐπὶ τὸν βίον τοῦ λαοῦ. Ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἐπίδρασιν τῆς τοιαύτης θρησκείας ὁ Κύρος ὧν ἡγεμῶν θεοσεβῆς καθίστατο καὶ φιλόανθρωπος καὶ ἐν ταῖς πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ κράτους καὶ πρὸς ὑπόταξιν τῶν λαῶν ἐνεργείας αὐτοῦ ἠσθάνετο προορισμὸν εὐγενέστερον καὶ ὑψηλότερον καὶ ὀρθὴν ἠθικωτέραν τῆς τοῦ ἀπλοῦ ἀκορέστου κατακτητοῦ. Καὶ ἐνῶ πάντες οἱ ὀποσοῦν

(1) Ὁ Κῦρος, ὡς ἐρρήθη, ἐκληρονόμησε παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Καμβύσου τὴν ἐποτελή εἰς τὸν πάμπαν αὐτοῦ ἡγεμονίαν τῆς Περσίας (Φαροιστάν).

πεπολιτισμένοι λαοὶ τῆς Ἀσίας ἔβλεπον ἐν αὐτῷ ἡγεμόνα μεγάλης ἐπιβολῆς κεκλημένον νὰ ἄρῃ τοῦ κόσμου σεβόμενος τὴν ἐθνικὴν καὶ θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν ἐλευθερίαν τῶν λαῶν καὶ συνδέοντα τούτους πρὸς ἀλλήλους ἐν μιᾷ μεγάλῃ καὶ παγκοσμίῳ πολιτικῇ οἰκογενείᾳ. Αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες, οἱ μόνον ἐκ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας αἰσθανόμενοι καὶ συνειδότες ἐν ἑαυτοῖς φύσιν καὶ δύναμιν πνευματικὴν ὑπερτέραν καὶ ὑπεροχὴν ἠθικὴν ἐπὶ παντὸς ἄλλου λαοῦ ἱστορικοῦ, μόνον καὶ ἐξετίμων μέχρι τινὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς τοῦ Κύρου ἐπιβολῆς καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Ὁ μέγας ἐξυμνητὴς τῶν Ἑλληνικῶν ἐναντίον τῶν Περσῶν κατορθωμάτων ποιητῆς Αἰσχύλος ποιούμενος λόγον περὶ τῶν μεγάλων πολεμικῶν κατορθωμάτων τοῦ Κύρου ὁμολογεῖ ὅτι διὰ τῶν ἔργων τούτων συνετέλεσεν εἰς τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου καὶ μέχρι τινὸς ἐν τοῖς ἔργοις τούτοις βλέπει καὶ δάκτυλον θεοῦ ἐπιδαψιλεύοντος τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ εἰς ἄνδρα εὐφρονα καὶ εὐδαίμονα. (1) Ὁ Ἡρόδοτος (Α' 204—205) ἐξαίρει τὴν γένεσιν αὐτὴν ἦτοι τὴν φύσιν τοῦ Κύρου, «δοκοῦντος πλέον τι εἶναι τοῦ ἀνθρώπου», μεθ' ἧς γενέσεως συνεδέετο κατὰ δεύτερον λόγον ἢ εὐτυχία ἢ ἀκολουθοῦσα τῷ βασιλεῖ ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ ἐμφυτεύσασα τοῖς ἀνθρώποις τὴν ἰδέαν ὅτι καθ' οὐτίμος καὶ ἂν ἐστρατεύετο ὁ Κύρος ἔθνοιο, ἀδύνατον ἦτο τῷ ἔθνει τούτῳ νὰ διαφύγῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Κύρου ἦταν. Ὁ τοῦ Ἡροδοτοῦ περίπτου σύγχρονος μέγας Ἀθηναῖος συγγραφεὺς στρατηγὸς ἄμα καὶ φιλόσοφος ἀνὴρ, μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, τὰ τῶν Περσῶν ἐκ τοῦ ἐγγύθεν ἰδὼν καὶ νοήσας, ἐπιμελέστατα δὲ τὰ τοῦ Κύρου μελετήσας ἐν ἰδιαίτερά περὶ Κύρου πραγματείᾳ («Κύρου παιδεία») δὲν ἐδίστασε νὰ ἱστορήσῃ τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τοῦ Κύρου καὶ ὡς δίδαγμα πολιτικὸν καὶ ἠθικὸν νὰ παραθέσῃ ταῦτα τοῖς Ἕλλησιν. Ὁ τοῦ Ξενοφῶντος δὲ παρὰ τῷ Σωκράτει συμμαθητῆς μέγας φιλόσοφος Πλάτων δίδων παραινήσεις πρὸς τὸν Συρακόσιον φίλον αὐτοῦ φιλόσοφον παρέστησεν αὐτῷ τὸν Κύρον ὡς μέγαν νομοθέτην ὅμοιον τῷ Λυκούργῳ δυσυπέροβλητον (2) ἐν τῇ ιδιότητι ταύτῃ, ἐξαίρει δὲ καὶ τὸ ἡγεμονικὸν φρόνημα καὶ ἐπιβολὴν τοῦ Κύρου. (3) Περιττὸν νὰ εἴπωμεν, μεθ' ὅσα ἤδη πρότερον ἱστορήσαμεν περὶ τῶν ὑπὸ τῶν προφητῶν τοῦ Ἰσραὴλ περὶ τοῦ Κύρου ἀλλαχοῦ

(1) Αἰσχυλ. Περσ. στίχ. 768—772 . . . Κῦρος, εὐδαίμων ἀνὴρ.

ἄρξας ἔθνεσι πᾶσιν εἰρήνην φίλοις
Λυδῶν δὲ λαὸν καὶ Φρυγῶν ἐκλήσατο
Ἰωνίαν τε πᾶσαν ἤλασε βίᾳ
Θεὸς γὰρ οὐκ ἤχθηρε, ὡς εὐφραν ἔφω.

(2) Πλάτ. ἐπιστ. δ' «Ὡς οὖν ὑπὸ πάντων ὀρώμενος παρασκευάζων τὸν τε Λυκούργον ἐκείνον ἀρχαῖον ἀποδείξων καὶ τὸν Κύρον».

(3) Πλάτ. Μενέξεν 9 . . . Ὅτι πᾶσα μὲν ἡ Ἀσία ἐδούλευε τῷ βασιλεῖ, ὧν ὁ μὲν Κύρος ἐλευθερώσας Πέρσας τοὺς αὐτοῦ πολίτας τῷ αὐτοῦ φρονήματι ἄμα καὶ τοὺς δεσπότης Μήδους ἐδούλωσε καὶ τῆς ἄλλης Ἀσίας μέχρι Αἰγύπτου ἤρξεν».

(τομ. Α΄ σ.) ρηθέντων, ποίαν οἱ ἔνθεοι οὗτοι καὶ θεόπνευστοι ἄνδρες περὶ τοῦ Χριστοῦ τούτου τοῦ Κυρίου, ἐφθέγγαντο φωνὴν ἀγαλλιάσεως καὶ ὕμνων καὶ ᾠδῶν ἐπινεικίων εἰς τὸν μέγαν «Πετεϊνόν». Τὸ κράτος τοῦ Κύρου ἦν ἡ πρώτη παγκόσμιος κοινωνία τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας αἰσθανομένων ὁποσδήποτε ἰδέαν τινὰ πολιτικῆς ἐνότητος καὶ συνδέσμου ἐν ταῖς πρὸς ἀλλήλους σχέσεσιν. Αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες, ὁ μόνος σχεδὸν δυσφορήσας λαὸς ἐπὶ τῇ ἰδρύσει τοῦ κράτους τούτου, ἠσθάνοντο λεληθότως τὰ τούτου εὐεργετήματα. Διὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς παγκοσμίου μοναρχίας τοῦ Κύρου νέον ἰδρυθῆν μέγα στάδιον καὶ νέαι ἠνεώχθησαν ὁδοὶ λεωφόροι μέχρι τῶν ἄκρων τοῦ τότε γνωστοῦ γενομένου τοῖς Ἕλλησι κόσμου. Οἱ Ἕλληνες οἱ μέχρι νῦν διὰ τῶν ἀποικιῶν καὶ διὰ τοῦ ἀποικιακοῦ πνεύματος εὐρύναντες τὸν φυσικὸν καὶ γεωγραφικὸν ὀρίζοντα αὐτῶν, οἱ διὰ τῶν Μιλησιακῶν ἰδίως ἀποικιῶν διανθήσαντες τὰς δυτικὰς καὶ τὰς βορείας καὶ ἀνατολικὰς ἄκτας τοῦ Εὐξείνου καὶ ἐκ τῶν ἄκτῶν τούτων εἰσδύσαντες ἐμπορικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς εἰς τὰς εὐρυτάτας πεδιάδας τῆς νῦν Ρωσσίας καὶ πέραν τοῦ Ρᾶ (Βόλγα) καὶ Οὐράλη ποταμοῦ καὶ Κασπίας θαλάσσης μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου καὶ Ἰμασοῦ καὶ τῶν ὄχθων τοῦ Ἰαξάρτου εὐρύναντες τὸν γεωγραφικὸν ὀρίζοντα καὶ τὰς γεωγραφικὰς αὐτῶν γνώσεις, ἀλλ' ἀποκεκλεισμένοι ἀπὸ τῶν μεσογείων τῆς μέχρις Ἄλβου Ἀσίας, νῦν εἶδον ἐμπροσθεν αὐτῶν διανοιγομένας διὰ τῆς περσικῆς μοναρχίας νέας μεγάλας λεωφόρους ἰδίως ἀπὸ Ἐφέσου καὶ Σμύρνης μέχρι τῶν ὄχθων τοῦ Ἰνδοῦ ἀγούσας, καὶ τὰς λεωφόρους ταύτας ἐπωφελήθησαν πρὸ πάντων διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς γεωγραφικῆς καὶ τῆς ἐθνογραφικῆς ἐπιστήμης. Ὁ ἑλληνικὸς κόσμος ἀπὸ Σικελίας καὶ Ἰταλίας μέχρι Κυρηναϊκῆς ἦλθεν εἰς ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὴν περσικὴν μοναρχίαν καὶ πολιτικῶς καὶ οικονομικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἐξεμεταλλεύθη ταύτην. Καὶ αἱ Ἰωνικαὶ ἀποικίαι, ἰδίως δὲ ἡ μεγάλη πόλις Μίλητος, κατὰ τὰ πρῶτα ἰδίως ἔτη τῆς περσικῆς κυριαρχίας, κατέστησαν κέντρον μεγάλης ἐκπολιτιστικῆς ὑπὸ πάσας τὰς ἐπόψεις καὶ δὴ καὶ ἐπιστημονικῆς κινήσεως ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Ἑλλάδι· καὶ ὡς λέγει ὁ σοφώτατος γερμανὸς Κάρολος Ὁδοφρείδος Μύλλερ, ἐὰν μὴ μετ' ὀλίγον ἐπῆρχετο ἡ ἐπαναστάσις ἢ Ἰωνικὴ ἢ προκαλέσσα τοὺς περσικοὺς πολέμους, ἢ Μίλητος, οὐχὶ αἱ Ἀθῆναι, ἦθελε κατασταθῆν κέντρον καὶ πρωτεύουσα τοῦ πνευματικοῦ κόσμου.

Ἐκ τῶν εἰρημένων πάντων νοεῖται ὅτι ὁ μὲν Κύρος ἦν ἡγεμὼν οὐ μόνον μεγαλοφυῆς, ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς μέγας διανοίξας καὶ ἐγκαινίσας περίοδον νέαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀσίας, ἐμμέσως δὲ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου, οἱ δὲ Πέρσαι λαὸς ἄξιος νὰ ἀρχηται ὑπὸ μεγάλου ἡγεμόνος καὶ νὰ ὑπηρετῇ τῇ τούτου ἐπιβολῇ ὡς λαὸς ἄριος πολλὰ κεκτημένος προσόντα μεγαλοφυΐας, ἀνώτερος πάντων τῶν λοιπῶν ἀρίων, ὑποδεέστερος δὲ μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ Λατινικοῦ. Τοῦ Κύρου ἡ ἀρχὴ δύναται ὑπὸ τινος ἐπόψεως νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν ἡμίσειαν γιλιετηρίδα μετὰ τοῦτον φανείσαν ἀρχὴν τοῦ Ὀκταβιανοῦ Αὐγούστου,

ἀλλ' ὑπερῆκει ταύτης κατὰ τὴν προσωπικὴν ἀγνότητα τοῦ χαρακτήρος. (1) Ὅπως περὶ πάντων τῶν μεγάλων ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων λαῶν πρὸς τῇ πραγματικῇ ταύτων ἱστορίᾳ ἐπενοήθησαν καὶ πολλὰ μυθωδῶς παριστορούμεναι ἀφηγήσεις, οὕτω τὰ περὶ τῆς γεννήσεως καὶ τῆς παιδικῆς τοῦ Κύρου ηλικίας καὶ τῆς ἀνατροφῆς ἱστορήματα πολλὰ ἔχουσι τὰ παρεμφερῆ πρὸς τὰ περὶ Ρωμύλου καὶ Ρώμου τῆς Ρώμης μυθευόμενα, ἰδίως τὰ περὶ τῆς γεννήσεως καὶ ὑπὸ ποιμένος υἱοθετήσεως καὶ ἀνατροφῆς αὐτοῦ, περὶ ὧν πολλὰ ἀνεγράφησαν ὑπὸ τε τοῦ Ἡροδότου (Α΄ 107—129) καὶ ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ Κτησίου καὶ παρὰ τῷ Τρωγῷ Πομπήῳ (παρ' ὧν ἐδανείσατο ὁ Ἰουστίνος) (2).

Τὰ δὲ περὶ τοῦ ὄνειρου τοῦ Ἀστυάγου, διαρκούσης τῆς ἐγκυμοσύνης τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Μανδάνης, καθ' ὃ εἶδεν οὗτος ἐκ τῶν αἰδοίων τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ φουομένην ἄμπελον, (3) καλύπτουσαν πᾶσαν τὴν Ἀσίαν, ἐπινοηθέντα ἐκ

(1) Ἐν τοῖς πολλοῖς περὶ Κύρου ἀνεκδότοις οὐδὲν ἀναφέρεται τὸ ἀμυροῦν τὸν ἠθικὸν τούτου χαρακτήρα. Τὰ παρ' Ἡροδότῳ περὶ δολίας αὐτοῦ πολιτικῆς πρὸς τὴν Τόμυριν μυθιστορικῶς ἐκτιθέμενα ἀναιροῦνται ὑπὸ τῶν ἱστορικωτέρων ἀναγραφῶν τοῦ Κτησίου καὶ τοῦ Βηρώσου. Ἄλλ' ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει καὶ ἄλλο μυθιστορικὸν ἱστῶρημα περὶ Δαρείου, ὅπερ τινὲς ἐκ τῶν μεταγενεστέρων ἀναφέρουσιν εἰς τὸν Κύρον. Καθ' Ἡρόδοτον (Α. 187) ἡ πάλαι μυθικὴ βασίλισσα Ἀσσυρίας καὶ Βαβυλωνίας Σεμίραμις ὑπεράνω μῆδς τῶν μάλιστα λεωφόρων πυλῶν τῆς Βαβυλωνίας εἶχε κατασκευάσει ἑαυτῇ τάφον μετέωρον φέροντα ἐπιγραφὴν λέγουσαν «ἐὰν τις τῶν μετ' ἐμὲ βασιλευσόντων, σπανίση χρημάτων, ἀνοίξας τὸν τάφον λαβέτω ὅσα θέλει χρήματα· ἀλλ' ἐὰν μὴ σπανίση χρημάτων, μὴ μέτην ἀνοίξη διότι δὲν εἶναι καλὸν τοῦτο». Ὁ Δαρεῖος λοιπὸν ἠνέφξε τὸν τάφον διὰ τὸν λόγον ὅτι οὐδεὶς διήρχετο διὰ τῆς πύλης, ἐφ' ἧς ὑπῆρχε νεκρὸς· ἀλλ' ἀνοίξας χρῆμα μὲν εὗρεν οὐδέν, ἀλλὰ μόνον τὸ νεκρὸν σῶμα καὶ γράμματα λέγοντα τάδε: «ἐὰν δὲν ἦσο ἀπληστος χρημάτων, δὲν θὰ ἦνοιγες τάφους νεκρῶν». Τὸ ὅλον ἱστῶρημα, εἴτε περὶ Κύρου πρόκειται εἴτε περὶ Δαρείου, ἐλέγχεται ἡκαθεν μυθῶδες.

(2) Ἐτι πρὸ τοῦ γάμου τῆς Μανδάνης μετὰ τοῦ Καμβύσου εἶχεν ἰδεῖ ἐν ὄνειρῳ ὁ Ἀστυάγης τὴν Μανδάνην οὐροῦσαν τοσοῦτον ὅστε πλησαι μὲν τὴν πόλιν, ἐπικατακλῆσαι δὲ τὴν Ἀσίαν πᾶσαν. (Ἡρ. Α. 107).

(3) Παρ' Ἡροδότῳ, ὅπως παρὰ Ξενοφῶντι, ὁ Κύρος, ὁ υἱὸς τῆς Μανδάνης καὶ ἔγγονος τοῦ Ἀστυάγου, φέρεται ἐπαναστᾶς κατὰ τοῦ Ἀστυάγου, ᾧ ἦν ὑποτελὴς ὁ πατήρ αὐτοῦ Καμβύσης ὡς ἡγεμὼν τῆς Περσίδος· καὶ νικητὴς ἐν τῷ κατὰ Ἀστυάγου πολέμῳ γενόμενος προσηγήθη μετὰ προφότητος καὶ ἐπεικειῆς πρὸς τὸν ἐκθρονισθέντα ὑπ' αὐτοῦ πάππον. Ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ Κτησίου παράδοσιν ὁ Κύρος ἐν οὐδεμιᾷ διατελῶν ἐν ἀρχῇ συγγενεῖς πρὸς τὸν Ἀστυάγην, μὴ ὧν δὲ υἱὸς κἂν τοῦ ὑποτελοῦς τῷ Ἀστυάγῃ ἡγεμόνος τῆς Περσίδος, ἀλλὰ υἱὸς τῶν πτωχῶν Μάρδων (φυλῆς περσικῆς) Ἀτραδάτου καὶ Ἀργέστης ἀφοῦ ἐπαναστᾶς κατὰ τῶν Μήδων ἀπέβη νικητὴς ἔλαβεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ ἡττηθέντος Ἀστυάγου Ἀμυτιν.

Ἡ κατὰ τῆς Ἡροδοτείου παραδόσεως περὶ Κύρου ὡς τέκνου Μανδάνης ἀντίρρησης ὅτι δῆθεν ἡ παράδοσις ἐκείνη προσκρούει εἰς τὴν χρονολογίαν, θὰ ἦτο εὐλογος, ἂν ἡ Μανδάνη ἐθεωρεῖτο τέκνον τῆς εἰς τὸν Ἀστυάγην ἐκδοθείσης θυγατρὸς τοῦ Ἀλυάττου,

τῶν υστέρων, ἔχοντα δὲ μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὰ περὶ τοῦ ὄνειρου τοῦ Ἐρτογορούλ καὶ τοῦ ἐκ τῶν κόλπων τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ φνέντος μεγαλοπρεποῦς κήπου τοῦ ἐκταθέντος μέχρι Βοσπόρου, μαρτυροῦσιν ἴσως τὴν ἐπ' αἰῶνας ἐν ταῖς παραδόσεσι ταῖς Ἀσιατικαῖς διατήρησιν τῶν περὶ Κύρου παραδόσεων. Τὸ ὄνομα ἄλλως τε τοῦ Κύρου παρὰ τε τοῖς Πέρσαις καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις συνδέεται μετὰ πολλῶν παραδόσεων, αἰτινες διακωλύουσιν αὐτὸ ἐν τῷ μωσαϊκῷ κόσμῳ (τὸ ὄνομα τοῦ Κύρου ἤδη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων (τοῦ Πλουτάρχου ἐν Β' Ἀρταξέρξου 1) ἐρμηνεύεται ὀρθότατα ἥλιος· εἶναι δὲ ὁ περσικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος Χορρ (ταυτοσήμου τῷ Ἰνδικῷ Σουρ(α)=ἥλιος) καὶ Χουρεῖς, ἐξ οὗ καὶ τὸ νεοπερσικὸν Χουρσίτ (ὁ ἐβραϊκὸς τύπος τοῦ ὀνόματος εἶναι Κορές.)

Ὁ Καμβύσης. Τελευτήσαντος τοῦ Κύρου (529 π. Χ.) διεδέξατο τὴν ἀρχὴν ὁ τούτου Καππαδόκης (1) (522—522 π. Χ.) υἱὸς Καμβύσης (Περσιστὶ Καμβούσια καὶ Καμβᾶ), ἐλαττούμενος πολὺ τοῦ πατρὸς κατὰ τὰ πνευματικὰ προσόντα, ἀλλ' ὀπωσδήποτε ἱκανὸς νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον ἐκείνου ἰδίως ὡς πρὸς τὰς ἀναγκαίας κατακτήσεις, ἰδίως τὴν τῆς Αἰγύπτου, ἣν εἶχε σχεδιάσει ὁ Κύρος. Ὡς ἀρετὴν φυσικὴν εἶχε κληρονομήσει παρὰ τοῦ πατρὸς τὸ δραστήριον καὶ τὸ εὐπετὲς ἐν ταῖς κινήσει καὶ ταῖς ἐνεργείαις, ἀλλὰ μετὰ δξύτητος χαρακτῆρος ἀκρας ὠθοῦσης εἰς ὀμότητα βάρβαρον, ἣς ἦν ἀπηλλαγμένος ὁ πατήρ. Ἀνελευθὼν εἰς τὸν θρόνον ὁ Καμβύσης ἀπέβλεψεν ἐν πρώτοις εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ σχεδιασθεῖσαν ἤδη κατάλυσιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ κράτους καὶ τὴν εἰς τὴν περσικὴν μοναρχίαν προσάρτησιν τῆς τε Αἰγύπτου καὶ τῶν ὀμοίων ταύτης χωρῶν Λιβύης (ἰδίως Κυρηναϊκῆς καὶ Αἰθιοπίας). Ἡ στρατεία ἤρξατο μετὰ μεγά-

Ἀρνήτης, ἣς ὁ μετὰ τοῦ Ἀστυάγου γάμος γεγόμενος μετὰ τὴν τῷ 585 π. Χ. μεταξὺ Ἀλυάττου καὶ Κναξάρου συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην συμπέπει πρὸς τὸ ἔτος 585—584 π. Χ., ἐνθ' ὁ Κύρος φαίνεται γεννηθεῖς περὶ τὰ 600 π. Χ. Δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανον ὅτι ὁ Κύρος εἶχε μητέρα Μανδάνην καλουμένην γεννηθεῖσαν οὐχὶ ἐκ τῆς Ἀρνήτης, ἀλλὰ πολὺ πρὸ τῆς μεταξὺ Κναξάρου καὶ Ἀλυάττου συνομολογηθείσης εἰρήνης, ἐξ ἄλλης γυναικὸς τοῦ Ἀστυάγου γεννηθεῖσαν. Τὰ δὲ λεγόμενα περὶ τῶν δῆθεν Μάρδων γονέων τοῦ Κύρου Ἀτραδάτου καὶ Ἀργέτης εἰσὶν ὅπως ἀπίθανα δεδομένου ἀσφαλῶς ὅτι ὁ Κύρος ἦν Ἀχαιμενίδης, υἱὸς Καμβύσου τοῦ Ἀχαιμενίδου εἴτε ἐκ τῆς Μανδάνης εἴτε ἐξ ἄλλης τινὸς Περσίδος γυναικὸς, τὸ δὲ συνοικέσιον μετὰ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀστυάγου ἐγένετο ἀφοῦ οὗτος ἠτήθη ὑπὸ τοῦ Κύρου καὶ ὑπετάγη αὐτῷ, ἀλλὰ συνοικέσιον οὐχὶ τοῦ πατρὸς τοῦ Κύρου Καμβύσου μεθ' οἵασδήποτε θυγατρὸς τοῦ Ἀστυάγου, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ νικητοῦ Κύρου μετὰ θυγατρὸς τοῦ Ἀστυάγου καλουμένης Ἀρμύτιος, ὡς παρέδιδεν ὁ Κτησίας. Ὁ Ἡρόδοτος (Β' 1) ὡς γυναῖκα τοῦ Κύρου ἀναφέρει τὴν θυγατέρα τοῦ ἐκ τῶν Ἀχαιμενιδῶν Πέρσου Φαρνάσπου Κασσανδάνην, ἐξ ἣς καὶ ἐγεννήθη ὁ διάδοχος Καμβύσης.

(1) Ὁ Φαρνάσπης ἦτο ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ τῶν Ἀχαιμενιδῶν, ἣ δὲ Καππαδάνη εἶχεν ἀποθάνει πρὸ τοῦ Κύρου, ὅστις ὅπως καὶ ὁ Καμβύσης, μέγα ἐτέλεσαν πένθος ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτῆς.

λας καὶ σπουδαίας παρασκευὰς οὐ μόνον κατὰ γῆν, ἀλλὰ καὶ κατὰ θάλασσαν, διότι ἄνευ ναυτικῆς δυνάμεως ἡ ἐκδημος αὕτη στρατεία ἦτο λίαν παράτολμος ὡς πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τῶν κατὰ γῆν ἐπιχειρήσεων. Διὰ τοῦτο οἱ τε Φοίνικες καὶ Ἴωνες παρηγγέλθησαν νὰ παρασκευάσωσι στόλον ἰσχυρόν. Παρασκευαζομένου δὲ τοῦ στόλου ὑπὸ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων καὶ αἱ νῆσοι Λέσβος καὶ Χίος προσήνεγκον τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν, τῷ δὲ παραδειγματι τούτων ἠκολούθησε καὶ ἡ Σάμος, ἐν ἣ τύραννος ἦν τότε ὁ Πολυκράτης. Ἡ ἐμφάνισις δὲ ἐν ταῖς παραλίαις τῆς Συρίας τοῦ ἠνωμένου ἑλληνικοῦ καὶ φοινικικοῦ στόλου ἔδωκεν ἀφορμὴν καὶ εἰς τοὺς ἠγεμόνας τῶν ἐν Κύπρῳ πόλεων ἵνα τεθῶσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Μεγάλου Βασιλέως. Τούτων πάντων γενομένων ὁ Καμβύσης ἤρξε τοῦ ἐπὶ Αἰγυπτον πολέμου ἀφορμῆς καὶ προφάσεως δοθείσης καθ' Ἡρόδοτον καὶ Κτησίαν ἐκ τοῦ γεγονότος τοῦδε: Ὁ Καμβύσης ἐξήτησε διὰ κήρυκος παρὰ τοῦ τότε βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ἀμάσιδος τὴν τούτου θυγατέρα εἰς γάμον. Ἀλλ' ὁ Ἀμασις φοβηθεὶς μὴ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ἀντὶ βασιλείσης γίνῃ ἀπλῶς παλλακὶς τοῦ Πέρσου βασιλέως, ἀντὶ τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς ἐπεμψεν εἰς τὴν Περσίαν τὴν θυγατέρα τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκθρονισθέντος πρόην βασιλέως Ἀπρίου ἢ Οὐφρα ὡς ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα. Ἡ πεμφθεῖσα εἰς τὸν Καμβύσην κόρη οὕσα λίαν εὐειδῆς καὶ ἀξίεραστος ταχέως εἰλκυσε τὴν βαθεῖαν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην τοῦ Καμβύσου, θέλουσα δὲ διὰ τούτου νὰ ἐκδικηθῇ τὴν καθάραισιν καὶ τὸν φόνον τοῦ πατρὸς αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀμάσιδος ἐξομολογηθεῖσα τῷ βασιλεῖ ἀπεκάλυψεν αὐτῷ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀμάσιδος γενομένην ἐν τῇ ἀποστολῇ αὐτῆς ἀπάτην, κατὰ δὲ τὸν Κτησίαν καὶ ἠτήσατο τὴν τούτου τιμωρίαν. Τότε δὲ ἤρξατο ἡ ἐπὶ Αἰγυπτον στρατεία· εἰς τὴν μεταξὺ Συρίας καὶ Αἰγύπτου ἔρημον καὶ ἀνυδρον ἔκτασιν ἦλθον εἰς βοήθειαν τοῦ Καμβύσου οἱ Ἄραβες τοῦ Σινᾶ διὰ τῶν παρ' αὐτοῖς ἐνεργειῶν τοῦ Ἑλλήνος Ἀλικαρνασσεῶς Φάνητος, ὅστις ἀρχηγὸς ὢν τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων παρὰ τῷ Ἀμάσιδι, δυσφορῶν πρὸς τὸν βασιλέα διὰ τὴν γενομένην αὐτῷ ὕβριν καὶ φυγὴν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ αὐτομολήσας πρὸς τὸν Καμβύσην ἐστάλη ὑπὸ τούτου ὡς πρεσβευτῆς πρὸς τὸν ἠγεμόνα τῶν ἐν Σινᾷ Ἀράβων. Οὗτος προϋθυμήθη νὰ πέμψῃ εἰς τὸ περσικὸν στρατόπεδον μέγα πλῆθος καμήλων φορτωμένων ἄσλους πλήρεις ὕδατος, ὧν ἄνευ, καθ' Ἡρόδοτον δύσκολον ἦθελεν εἰσθαι τοῖς Πέρσαις ἢ μέχρις Αἰγύπτου προέλασις. Κατὰ τὴν στρατείαν ταύτην ὅτε ὁ στρατὸς τοῦ Καμβύσου ἀφίκετο εἰς Πηλούσιον οἱ ἐν τῇ αἰγυπτιακῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ εὐρισκόμενοι Ἴωνες καὶ Κᾶρες μισθοφόροι συλλαβόντες τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ υἱοὺς τοῦ Φάνητος καὶ προσαγαγόντες αὐτοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Φάνητος κατασφάζαντες καὶ ἐκχέαντες τὸ αἶμα εἰς μέγαν λέβητα καὶ κεράσαντες αὐτὸ μετὰ οἴνου καὶ ὕδατος ἔπινον ἐξ αὐτοῦ πάντες. Ἐντεῦθεν δξύτατη, καὶ σφοδροτάτη καὶ πεισματωδεστάτη ὑπῆρξεν ἡ ἐν Πηλουσίῳ μεταξὺ τῶν δύο στρατοπέδων μάχη πολ-

λῶν πιπτόντων ἐκατέρωθεν μαχητῶν ἕως οὐ κατισχυσάντων τῶν Περσῶν ἐτρέπησαν οἱ Αἰγύπτιοι εἰς ἀτακτον φυγὴν μέχρι Μέμφιδος, ὅπου ἐνεκλείσθησαν οἱ διασωθέντες. Καθ' ὃν χρόνον οἱ Πέρσαι προσήγγιζον εἰς τὸ Πηλοῦσιον ἐν Αἰγύπτῳ εἶχε διαδεχθῆ τὸν θανόντα πατέρα αὐτοῦ Ἄμασιν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ψαμμῆνιτος (ἢ ψαμμῆτιχος Γ'), ἐφ' οὗ καὶ ἐγένετο ἡ μάχη τοῦ Πηλοῦσιου. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην καὶ τὴν νίκην, ἣν ἤρατο ὁ Καμβύσης, ἐπεμψε κήρυκα διὰ πλοίου Λεσβιακοῦ ἀναπλέοντος τὸν Νεῖλον εἰς τοὺς ἐν Μέμφει ἀποκεκλεισμένους Αἰγυπτίους. Ἄλλ' οὗτοι ἰδόντες ἀπὸ τῶν τειχῶν τὸ πλοῖον κατελθόντες ἐκ τῶν τειχῶν ὤρμησαν ἐναντίον τοῦ πλοίου κατεστρέψαντες αὐτὸ καὶ κακοποιήσαντες τοὺς ἐν αὐτῷ. Τούτου γενομένου ὁ περσικὸς στρατὸς προελάσας πρὸς τὰ τεῖχη τῆς Μέμφιδος ἐπολιόρησε ταύτην. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τινα χρόνον ἀντιστάσα εἰς τὴν πολιορκίαν παρεδόθη, ὡς φαίνεται, δι' ὁμολογίας. Καὶ ἀπέφυγε μὲν οὕτω τὴν διαρπαγὴν καὶ τὴν λεηλασίαν καὶ τὸν ἐξανδραποδισμόν, ἀλλ' ἀντὶ τῆς πόλεως ἡ Αἴγυπτος αὐτὴ ἔπαθε ἔτι πολλῶ χειρόν. Ὁ νικητὴς καὶ πορθητὴς ζητῶν ἐκδίκησιν διὰ τὸ ἐναντίον τοῦ Μυτιληναϊκοῦ πλοίου ἐνεργηθῆν εἰς τὰ τῶν ἐθνῶν νόμιμα ἀντιβαῖνοι κακούργημα, τὴν περὶ τῆς τιμωρίας ταύτης ἀπόφασιν ὑπέβαλεν εἰς τὴν κρίσιν καὶ ἀπόφασιν Περσῶν δικαστῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως διορισθέντων. Οὗτοι δὲ ἀπεφάναντο ὅτι δι' ἕκαστον τῶν φονευθέντων Μυτιληναίων ἔδει νὰ φρονευθῶσι δέκα υἱοὶ τῶν ἐπιφανεστάτων Αἰγυπτίων. Οὕτω δὲ συνελήφθησαν δισχιλίοι εὐγενῶν Αἰγυπτίων παῖδες, ἐν οἷς καὶ ὁ τοῦ βασιλέως Ψαμμηνίτου υἱὸς καὶ δεσμευθέντες δι' ἄλύσων φέροντες βρόχον ἐν τῷ λαιμῷ καὶ ἔτερον διὰ τοῦ στόματος καὶ ἐθανατώθησαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τοῦ ἀφῶνως θεωμένου Ψαμμηνίτου. Ἡ φαινομένη αὕτη ἀπάθεια καὶ τὸ ἄδακρυ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ψαμμηνίτου ἀπέναντι τοῦ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ φρικτοῦ δράματος τῆς συμφορᾶς καὶ δυστυχίας μετέστησαν μετ' ὀλίγον εἰς δάκρυα καὶ στεναγμούς καὶ κλαυθμούς ὅτε γέρον τις ἀνὴρ ἐκ τῶν πρώων συνδαιτυμόνων αὐτοῦ ἐπαιτῶν τὸν ὀβολόν τῶν ἐκεῖ ὀπλιτῶν εἴλκυσε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ. Τὸ γεγονός ἐμποίησαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς παρισταμένους Πέρσας ἀνεκινώθη εἰς τὸν Καμβύσην. Ὅτε δὲ οὗτος μεταπεμπόμενος τὸν Ψαμμηνίτον ἠρώτησεν αὐτὸν διὰ τί ἐνθὺ βλέπων τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱὸν μετὰ τοσοῦτων ἄλλων Αἰγυπτίων εἰς θάνατον ἐτήρει ἀπάθειαν, νῦν ἀναλύετο εἰς δάκρυα καὶ λυγμούς, ἀπεκρίνατο, κατὰ τὰ λεγόμενα: «Ἡ μὲν συμφορὰ τοῦ υἱοῦ μου εἶναι μείζων ἢ ὥστε νὰ προκαλέσῃ κλαυθμούς καὶ θρήνους, ἡ δὲ τοῦ μέχρι πρὸ μικροῦ εὐτυχοῦντος καὶ νῦν εἰς ἐπαιτείαν καταντήσαντος πρώην ὁμοτραπέζου, ἦν ἱκανὴ νὰ προκαλέσῃ δάκρυα καὶ κλαυθμούς». Λέγεται ὅτι ὁ Καμβύσης συγκινηθεὶς ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις διέταξεν ἵνα ὁ υἱὸς τοῦ Ψαμμηνίτου τύχῃ χάριτος καὶ μὴ θανατωθῆ, ἀλλ' ὅτε ἡ διαταγὴ αὕτη ἀφίκετο εἰς τὸν δήμιον, ἦτο ἀργὰ διότι εἶχεν ἤδη ἐκτελεσθῆ ὁ φόνος τοῦ νέου. Ἄλλ' ὁ Καμβύσης καὶ μετὰ τὸ γεγονός τοῦτο συμπαθῶν πρὸς τὸν

Αἰγύπτου ἔκπτωτον βασιλέα ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν ἐλευθερίαν, ἐμελέτα δὲ καὶ μεταβάλλων τὴν Αἴγυπτον εἰς σατραπείαν Περσικὴν νὰ καταστήσῃ σατραπὴν τὸν Ψαμμηνίτον. Ἄλλὰ μαθὼν ἐν τῷ μεταξύ ὅτι οὗτος παρεκίνει κρυφίως τοὺς Αἰγυπτίους εἰς ἐξέγερσιν κατὰ τῶν Περσῶν, ἐθανάτωσεν αὐτὸν ἀναγκάσας νὰ πῆ ταύρειον αἷμα, κατὰ δὲ Κτησίαν ἐπεμψεν αὐτὸν μετὰ ἐξακισχιλίων ἄλλων προκρίτων Αἰγυπτίων, κατὰ τὸ σύστημα τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων, εἰς Σοῦσα (μῖαν τῶν τεσσάρων πρωτευουσῶν πόλεων ἦτοι καθεδρῶν βασιλικῶν τοῦ Περσικοῦ κράτους, αἵτινες ἦσαν Σοῦσα, Βαβυλών, Ἐκβάτανα καὶ Περσέπολις) ἐνθα ἔμενον ἐν αἰχμαλωσίᾳ ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι ἐν Βαβυλῶνι χωρὶς νὰ κακοποιῶνται ὡς μαρτυρεῖ ὁ Κτησίας. Οὗτως ἐπερατώθη ἐν Μέμφιδι ἡ πρώτη πράξις τῆς τραγικῆς ταύτης ἱστορίας τῆς καταλύσεως τοῦ πάναρχαίου Αἰγυπτιακοῦ κράτους. Ὁ δὲ Καμβύσης εὐρισκόμενος ἔτι ἐν Μέμφιδι, ἀφοῦ ἐδέξατο τὴν ὑποταγὴν τῶν πρὸς δυσμὰς τῆς Αἰγύπτου οἰκούντων Λιβύων καὶ Ἑλλήνων τῆς Κυρηναϊκῆς, τῶν μὲν πρώτων κομισάντων δῶρα, τῶν δὲ φόρον ὑποτελείας 500 μῶν (30 χιλ. ἀρχαίων δραχμῶν) ἔρριψεν αὐτὰς εἰς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ. Ἀναχωρῶν δὲ ἀπὸ Μέμφιδος ὁ Καμβύσης ἤρξατο σειρᾶς κακουργημάτων πολλῶν ἀπιστευτῶν μὲν διὰ τὸ μέγεθος τῆς ὀμότητος καὶ βαρβαρότητος, ἀλλ' οὐχὶ ἀπαρόντων τοῦ χαρακτήρος αὐτοῦ. Καὶ πρῶτον μεταβὰς εἰς τὴν Σαΐδα τῆς κάτω Αἰγύπτου, ἐνθα εἶχε ταφῆ ὁ βασιλεὺς Ἄμασις, ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ τάφου τὸν νεκρὸν τοῦ βασιλέως τούτου καί, ἀφοῦ ἔδωκεν αὐτὸν εἰς μαστίγωσιν, κέντησιν καὶ ἄλλους αἰκισμούς ἔδωκεν αὐτὸν εἰς καῦσιν, ὅπερ ἦτο μέγα ἀμάρτημα παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ ὁ Ἡρόδοτος δὲ οὕτω χαρακτηρίζει τὴν πράξιν καλῶν αὐτὴν «ἀνίερον». Παράδοξον ὅμως καὶ ἀπίστευτον φαίνεται ὅτι ὁ Καμβύσης προέβη εἰς τοιαύτην πράξιν ἀντικειμένην σφόδρα καὶ τῇ τῶν Περσῶν θρησκείᾳ, καθ' ἣν οὐδὲν ἀκάθαρτον ἔδει νὰ δοθῆ εἰς πῦρ, τὸ ἱερώτατον τοῦτο σύμβολον φωτὸς καὶ ζωῆς, εἰς ὃ οὐδαμῶς οἱ Πέρσαι προσεπίλαζον σῶμα νεκροῦ, εἰς τὸ πῦρ ἢ εἰς τὴν γῆν, ἦτις ἐθεωρεῖτο ἐπίσης ἱερὰ παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἡ ἔρριπτον τοὺς νεκροὺς ὡς βορὰν εἰς ὄρνιθας σαρκοβόρους ἢ περιβαλόντες αὐτοὺς διὰ παχέως στρώματος κηροῦ δλόκληρον τὸ σῶμα ἔκρυστον ὑπὸ τὴν γῆν. Ἡ πράξις αὕτη τοῦ Καμβύσου ἦτο τοσοῦτ' ἄλλο ἀνίερος ὅσ' ὁ ναός, ἐν ᾧ ἦν ὁ τάφος, ἐκτισμένος ὑπὸ τοῦ Ἀμάσιδος ἦν ἀφιερωμένος εἰς τὴν θεὰν Νέτι (Ἀθηνῶν τῶν Αἰγυπτίων).

Στρατεία ἐπὶ τὴν Αἰθιοπίαν καὶ ἐπὶ τὸ Ἀμμωνίον (Θασιν Σιβᾶ). Ἀπὸ Σαΐδος ἐπανελθὼν εἰς Μέμφιν ὁ Καμβύσης ἤρξατο τῆς ἐκτελέσεως τῶν δύο ὑπ' αὐτοῦ σχεδιασθεισῶν στρατειῶν, τῆς μὲν ἐπὶ τοὺς Αἰθίοπας, τῆς δὲ ἐπὶ τὸ ἱερόν τοῦ Διὸς Ἀμμωνος. Οἱ Αἰθίοπες, ἐφ' οὓς ἐστράτευσεν ὁ βασιλεὺς, δὲν ἦσαν οἱ Αἰθίοπες τῆς νῦν Νουβίας οἱ πρὸ πολλοῦ ἐνωθέντες πολιτικῶς μετὰ τῆς Αἰγύπτου εἴτε ὑποτασσόμενοι εἰς αὐτήν, εἴτε ἀρχοντες αὐτῆς, ἀλλὰ λαὸς πολλῶ νοτιώτε-

ρον οἰκῶν, (ἐν τῷ δυτικῷ Σουδάν, ἴσως οἱ νῦν Ἀβησσύνιοι (1) καὶ νοτιώτερον ἴσως τούτων), οἱ καλούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου «Αἰθίοπες οἱ μακρόβιοι». Καὶ ἡ μὲν βόρειος Αἰθιοπία μετὰ πρωτεύουσής Μερόης, (2) ἣτις εἶχεν ἀντικαταστήσει τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν Νάπατα, ἡ χώρα τῶν Κοῦς (Couch) ἢ Κουσιτῶν, ταχέως καὶ ἀσφαλῶς, ὡς φαίνεται, ὑπετάγη τοῖς ὄπλοις τοῖς Περσικοῖς, ἀφοῦ ὀλίγα ἔτη ὕστερον βλέπομεν τοὺς Αἰθίοπας ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἐπὶ Δαρείῳ τελούντων φόρον τῷ Μεγάλῳ Βασιλεῖ λαῶν, ὑπηρετοῦντας δὲ καὶ ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Ξέρσου. Ἐν τῇ κατὰ τῶν Αἰθιοπῶν τούτων τῆς ἔνδον καὶ σχεδὸν κεντρικῆς Ἀφρικῆς κατὰ τὸν ἄνω ροῦν τοῦ Νείλου στρατείας πολλὰς ἔπαθε συμφορὰς ὁ στρατὸς τοῦ Καμβύσου (εὐτυχῶς οἱ ἐν τῷ στρατῷ Ἕλληνες κατὰ διαταγὴν τοῦ Καμβύσου ἔμειναν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ δὲν μετέσχον τῶν συμφορῶν τοῦ ἄλλου στρατοῦ). Ὅσο δὲ ὑπερβολικὰ καὶ ἂν θεωρηθῶσι τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀναφερόμενα, δίδουσι ὅμως ἀμυδρὰν τινα ἰδέαν τῶν ἀληθῶς συμβάντων. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν οὐ πολλὰς ἡμέρας μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς στρατείας ἐγένετο ἐπαισθητὴ ἢ ἔλλειψις τροφῶν ἐν τῷ στρατῷ καὶ ἡ πείνα ἠνάγκασε τοὺς μαχητὰς νὰ καταβρῶσσωσι τὰ φορτηγὰ ζῶα, ἐκλιπόντων δὲ καὶ τούτων ὁ στρατὸς ἐτρέφετο μόνον ἀπὸ χόρτων καὶ ἀπὸ ῥιζῶν φυτῶν. Ἄλλ' ὅτε εἰσῆλθον εἰς τὰς ἀμμώδεις ἐρήμους χώρας, οἱ στρατιῶται ἤρξαντο νὰ τρώωσιν ἀλλήλους ἐνὸς στρατιώτου ἐπὶ δέκα διὰ κλήρου προσδιοριζομένου εἰς τὴν τοιαύτην ἀκουσίαν ἀνθρωποφαγίαν τῶν ὀμάλμων αὐτοῦ. Τότε τέλος ἐκάμφθη ὁ ἀτέριμος αὐχὴν τοῦ Καμβύσου καὶ μετὰ τὴν ἐν ταῖς ἐρήμοις τῆς Ἀφρικῆς ταφὴν τοῦ πλείστου μέρους τοῦ στρατοῦ ἤρξαντο τὰ ὑπολειπόμενα λείψανα αὐτοῦ τῆς εἰς Αἴγυπτον ὑποχωρήσεως. Ἄλλ' ἐπῆλθε νῦν καὶ ἄλλου στρατοῦ ἡ φοβερὰ καταστροφὴ. Τοῦ ἐπὶ Ἀμμώνιον πεμφθέντος στρατοῦ τὸ ὄλον, ὡς παραδίδεται, ἢ τοῦλάχιστον τὸ μέγιστον μέρος, πενήκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν, κατεχώσθησαν ὑπὸ τῶν κυμάτων τῆς ἄμμου τῆς Λιβυκῆς ἐρήμου, τῶν θυελλωδῶς ἐγειρομένων ὑπὸ νοτίου ἀνέμου.

Ἄλλ' αἱ συμφοραὶ αὐταὶ τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ ἐγέννησαν νῦν νέας συμφορὰς εἰς τὸν λαὸν τὸν Αἰγυπτιακόν. Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Καμβύσου εἰς Μέμφιν συνεέπεσε μετὰ εὐρέσεως νέου τινὸς Ἀπιδος, ὅπερ ἐθεωρεῖτο μέγα εὐτύχημα καὶ προυκάλει εὐφροσύνας ἐορτὰς καθ' ἅπασαν τὴν Αἴγυπτον. Καθ' ὃν χρόνον λοιπὸν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Αἰγυπτιακὴν πρωτεύουσαν ὁ ἕνεκα τῆς καταστροφῆς το-

(1) Τὸ ὄνομα *Αἰθίοπες* ἔλαβον οἱ Ἀβησσύνιοι (Χαβῆς) ἐν τοῖς χριστιανικοῖς χρόνοις διὰ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

(2) Πλημμελῶς, πάντως ἐκ παρεξηγήσεως καὶ συγχύσεως προῆλθον τὰ λεγόμενα ὅτι ὁ Καμβύσης ἐκτίσεν τὴν Μερόην. Ἡ Μερόη ἦτο πόλις ἀρχαιοτάτη τῆς Αἰθιοπίας. Ὁ δὲ περὶ κτίσεως ὑπὸ τοῦ Καμβύσου θρύλος προῆλθεν ἕνεκα τοῦ ὀνόματος τῆς μητρὸς ἢ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Καμβύσου *Μερόης*, ἣς πρὸς τιμὴν δῆθεν ἐκτίσθη καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἢ Αἰθιοπικὴ πόλις.

σοῦτου στρατοῦ λίαν τεθλιμμένος τὴν ψυχὴν, ἐνόμισεν ὁ ἐν τῇ τραχύτητι καὶ δεξυτητι τοῦ χαρακτήρος ῥέπων εἰς μανιώδη ὁργὴν καὶ ἐν κακουργίαις πρὸς τὸ ὑπήκοον ζητῶν ὕφρουν καὶ ἀνακούφισιν τῆς κατεχούσης αὐτὸν ἀθυμίας Καμβύσης, προσποιούμενος ὅτι ἐνόμιζεν ὅτι ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐφροσύνη τῶν Αἰγυπτίων ἀφορμὴν εἶχε τὴν ἐπελθοῦσαν εἰς αὐτὸν συμφορὰν κατελήφθη ὑπὸ μανίας ὁργῆς καὶ καλέσας τοὺς προϊσταμένους τῆς πόλεως ἠρώτησεν αὐτοὺς διατὶ οἱ Αἰγύπτιοι οἱ οὐδεμίαν τελέσαντες ἐορτὴν δτε αὐτὸς εἰσῆλασεν εἰς τὴν Μέμφιν ἐορθεῖσαι ἐξηγήσεις ἐθεωρήθησαν ψευδεῖς καὶ οἱ ἱερεῖς διατάχθησαν νὰ προσαγάγωσιν αὐτῷ τὸν Ἄπιν ἵνα ἴδῃ τίνος εἶδους θεὸς ἦν οὗτος. Ὅτε δὲ προσήχθη ὁ Ἄπιν, σπασάμενος τὸ ξίφος κατήνεγκε πληγὴν εἰς τὸ σκέλος αὐτοῦ φωνῶν πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους: ὦ μωροὶ! Εἶναι θεοὶ αὐτοὶ οἱ ἔχοντες σάρκα καὶ αἷμα καὶ αἰσθανόμενοι τὸν σίδηρον καὶ χαρακτηρίσας ὡς ἐμπαιγμὸν αὐτοῦ τὰς φερομένας δικαιολογίας διέταξε τοὺς περὶ αὐτὸν τοὺς μὲν ἱερεῖς νὰ μαστιγώσωσι, πάντα δὲ Αἰγύπτιον ἐορτάζοντα νὰ φονεύσωσιν. Οὕτω δὲ οἱ ἱερεῖς ἐμαστιγώθησαν, οἱ ἐορτάζοντες ἐφονεύθησαν, ὁ δὲ Ἄπιν ἀπέθανεν ἐκ τῶν πληγῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Πιᾶ ἢ Φθᾶ ἢ Ἡφαίστου τοῦ μεγίστου καὶ ἱερωτάτου καὶ ἀρχαιοτάτου πάντων τῶν ναῶν τῆς Αἰγύπτου, κτισθέντος, ὡς ἔλεγον οἱ Αἰγύπτιοι ὑπὸ τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Αἰγύπτου καὶ κτίστου τῆς Μέμφιδος Μηνᾶ ἢ Μένητος, τοῦ ναοῦ τοῦ καλουμένου *Σέκα—Πιᾶ* (=ἱεροῦ τοῦ Πιᾶ), ἐξ οὗ ὄνοματος κατὰ τινὰς Αἰγυπτιολόγους προῆλθε καὶ τὸ ὄνομα *Αἰγυπτίος* (τομ. Γ' σ.). Ὁ Ἄπιν ἐτάφη κρυφίως ὑπὸ τῶν ἱερέων.

Μετὰ τὰς δύο εἰρημένας στρατείας ἢ συγχρόνως πρὸς ταύτας ὁ Καμβύσης ἐμελέτα καὶ τρίτην στρατείαν, τὴν ἐπὶ τὴν Καρχηδόνα· ἀλλ' αὕτη δὲν ἐπραγματώθη κατὰ τὰ λεγόμενα διότι οἱ Φοῖνικες, ὁ Φοινικικὸς δηλονότι στόλος δὲν ἤθελε νὰ μετάρχη πολέμου ἐναντίον πόλεως Φοινικικῆς, ὡς ἦν ἡ Καρχηδὼν, ἐπιχειρουμένου. (1) Ἡ ἀληθὴς ὅμως αἰτία τῆς ματαιώσεως τοῦ σχεδίου φαίνεται ἦτο ἡ σπουδὴ τοῦ Καμβύσου νὰ ἐπιστρέψῃ οἴκαδε ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ὅτι τὴν ἀρχὴν ἐσπετερίσθη ἐν Ἐκβατάνοις ὁ Μῆδος Ψευδοσμέρδης. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἡ ἀποδιδομένη τῷ Πέρσῃ βασιλεῖ ἐπιβολὴ τῆς ἐπὶ Καρχηδόνα στρατείας, ὅπως καὶ ἡ ἐπὶ τοὺς Αἰθίοπας, τοὺς θεωρουμένους ὡς ἐν τῷ ἄκρῳ τῆς γῆς ἢ ἐγγύτατα τούτῳ οἰκοῦντας, συνεδέετο μετὰ τοῦ εὐρύτερου σχεδίου τῆς καθυποτάξεως ἀπάσης τῆς οἰκουμένης, σχεδίου συλληφθέντος ἤδη ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ Κύρου τοῦ ἀπὸ ἐπιχειρήσεων μεγάλων εἰς ἐπιχειρήσεις μείζονας καὶ ἀπὸ εὐτυχίας εἰς εὐτυχίαν μεθισταμένου Ἡ τοιαύτη ἰδέα κοσμοκρατορίας ἦν ἄλλως τε

(1) Μετὰ τὴν ἀρνησιν φαίνεται ταύτην ὁ Καμβύσης ἀπέστειλε καὶ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν.

φυσική και λογική ἀπόρροια τῶν μεγάλων κατακτήσεων και τῆς ἐκ τούτων προερχομένης ἀνάγκης τῆς διατηρήσεως τῶν κεκτημένων, ἔτι δὲ τοῦ μεγαλεπήβολου χαρακτήρος τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ ἐκείνου, οὗ ἡ κατακτητικὴ ὁρμὴ πρῶξάνετο διαρκῶς, ὅτε οὐχὶ ἀπλῶς ὑποδούλωσις λαῶν και καταδυναστευσις τούτων, ἀλλὰ ὑψηλοτέρα τις ἰδέα συναγωγῆς και συμπολιτείας πάντων τῶν λαῶν ὑπὸ μίαν ἀρχὴν ἦτο τὸ κινεῖν ἐλατήριον. Τὴν ἰδέαν ταύτην συλλαβὼν ὁ Κύρος εἰ-
 χε κληροδοτήσει εἰς τὸν οἶκον και τὸ ἔθνος αὐτοῦ, ὡς μαρτυρεῖ τούτο οὐχὶ μόνον ἡ τοῦ Καμβύσου, ἀλλὰ και ἡ τοῦ Δαρείου Α' και Ξέρξου Α' πολιτεία. Ἄλλ' ὁ Καμβύσης μετὰ ἐπταετῆ μόλις βασιλείαν ἀνεκόπη ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἕνεκα τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τοῦ περσικοῦ κράτους και ἕνεκα τοῦ ἐπελθόντος μετ' ὀλίγον θανάτου αὐτοῦ. Ἄλλὰ πρὶν ἀφηγηθῶμεν τὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρός και τὰ εὐθὺς προηγηθέντα και τὰ ὕστερον ἐπακολουθήσαντα γεγονότα ἀνάγκη νὰ ἐκτεθῶσιν ἐνταῦθα τινὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐν Αἰγύπτῳ πολιτείαν τοῦ ἀνδρός. Ἡ πολιτεία αὕτη ὡς ἐκ τοῦ ἀνωμάλου χαρακτήρος τῆς ὄλης ἐμφανίσεως τοῦ ἀνδρός παρίσταται λίαν ὤμῃ και βάρβαρος ἀντιβαίνουσα ὅλως πρὸς τὴν μεγάλην ὑπὸ τοῦ Κύρου ἐγκαινισθεῖσαν ἀρχὴν τῆς ἐθνικῆς και πολιτικῆς ἐλευθερίας πάντων τῶν λαῶν τοῦ κράτους. Καὶ ὁμως κατὰ βάθος ἐξεταζομένων τῶν πραγμάτων, πᾶσαι αἱ ὑπὸ τοῦ Καμβύσου τελεσθεῖσαι ἐν Αἰγύπτῳ ἢ εἰς αὐτὸν ἀποδοθεῖσαι πράξεις ἦσαν μᾶλλον προὶδὸν παροδικῆς, μέχρι μανίας χωρούσης, ἐκρηξέως ὀργῆς και ἀγανακτήσεως ἢ ἐσκεμμένης τινὸς ἀντιθέτου πρὸς τὴν τοῦ πατρὸς πολιτικῆς. Ὑπὸ γενικὴν ἔποψιν ὁ Καμβύσης οὔτε τὴν θρησκείαν τῶν Αἰγυπτίων κατεδίωξε οὔτε τὴν πολιτικὴν αὐτοτέλειαν κατέλυσε. Καὶ αὐτὸς μὲν περιβληθεὶς τὸ αἰγυπτιακὸν βασιλικὸν στέμμα (Ἄταφ) παρέστη ὡς κληρονόμος τῶν Φαραῶν, τὰ δὲ τῶν διαφορῶν τάξεων δίκαια κατέλιπεν ἀνέπαφα, ἰδίως δὲ ἀπεκατέστησε τὰ τῶν ἱερέων προνόμια και ὑπὸ τούτων ἀνεγνωρίσθη ὡς νόμιμος διάδοχος τῶν Φαραῶν, ὅπως βραδύτερον ὁ Ἀλέξανδρος και οἱ τοῦτον διαδεξάμενοι Πτολεμαῖοι. Περὶ τούτων μαρτύρια ἐπίσημα κείνται αἰγυπτιακαὶ ἐπιγραφαὶ ἐν ἐπισήμῳ αἰγυπτιακῇ γλώσσῃ συντεταγμένα και ἐν ἱεροῖς αἰγυπτιακοῖς γράμμασι γεγραμμένα. Τούτων ἡ σπουδαιότατη εἶναι αἱ ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Βατικανοῦ ἐπὶ μνημείου αἰγυπτιακοῦ κεχαραγμένη και ὑπὸ τῶν περιφανῶν αἰγυπτιακῶν Bougé και Brugsch ἐρμηνευθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Max Duncker εἰς τὴν «ἀρχαίαν ἱστορίαν» (Geichichte der Arier σ. 790—792) μετενεχθεῖσαι. Τὸ μνημεῖον παρίστησιν εἰκόνα τοῦ αἰγυπτίου ἱερέως Οὐζαρχοσέρεν, ἱερέως τοῦ Ὀσίριδος λαβόντος ἀξιώματα ἐπὶ τῶν βασιλέων Ἀμασίδος και Ψαμμηνίτου, και ἐπὶ τοῦ Καμβύσου δ' ἔτι και ὕστερον ἐπὶ Δαρείου διατηρήσαντος τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ. Ὁ ἱερεὺς λοιπὸν ἢ δοῦλος οὗτος τοῦ Ὀσίριδος λέγει τάδε ἐν τῷ μνημείῳ. «Ὅτε ὁ μέγας δεσπότης ὁ τοῦ κόσμου Κύριος Καμβύσης (Καμβούζα) ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον, πάντες οἱ λαοὶ τῆς γῆς

ἦσαν μετ' αὐτοῦ. Ἐγένετο κύριος ἀπάσης τῆς (αἰγυπτίας) χώρας, μέγας κύριος τῆς Αἰγύπτου, μέγας ἡγεμὼν τοῦ σύμπαντος κόσμου, βασιλεὺς τῆς Ἄνω και τῆς Κάτω Αἰγύπτου, Ραμεσοῦτ (1). Καὶ ἡ ἀγιότης αὐτοῦ μοι ἔδωκε τὸ ἀξίωμα συμβούλου και ἀυλάρχου (προϊσταμένου τῆς βασιλικῆς πύλης), και προσέταξέ μοι νὰ ἦμαι παρὼν πανταχοῦ ἔνθα ἐμελλε νὰ εὐρίσκειται αὐτός. Κατήγγελα πρὸς τὴν αὐτοῦ Ἀγιότητα τοὺς λαοὺς τοὺς εἰσελθόντας εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς (Νάϊτ) (2) και παρεκάλεσα ἵνα ἐκδιωχθῶσιν οὗτοι ἐκ τοῦ ναοῦ, ἵνα ἐπανέλθῃ οὗτος ἐντελῶς εἰς τὴν προτέραν καθαρότητα αὐτοῦ. Ἡ αὐτοῦ Ἀγιότης προσέταξεν ἵνα καθαρῇ ὁ ναὸς τῆς θεᾶς και ἀποδοθῶσιν τὰ ἱερὰ ἀφιερῶματα εἰς τὴν μεγάλην μητέρα τῶν θεῶν (3) τῶν οἰκούντων ἐν Σάϊδι, ὡς ἐγένετο πρότερον. Ἡ αὐτοῦ Ἀγιότης προσέταξε τὴν τέλεισιν πασῶν τῶν μεγάλων και τῶν μικρῶν ἑορτῶν ὡς ἐγένετο πρότερον. Ἡ αὐτοῦ Ἀγιότης ἔπραξεν οὕτω διότι μοι εἶχε προστάξει νὰ δηλώσω αὐτῷ τὸ μέγεθος τῆς Σάϊδος, τῆς πόλεως ταύτης πασῶν τῶν θεοτήτων, αἵτινες ἐκεῖ κάθηνται δια παντὸς ἐπὶ τῶν θρόνων αὐτῶν. Ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Ἄνω και τῆς Κάτω Αἰγύπτου ἦλθεν εἰς Σάϊδα, εἰσῆλθεν αὐτὸς εἰς τὸν ναὸν τῆς Νάϊτ και ἐπεσκέπαστο τοὺς ἀγίους τόπους τῆς αὐτῆς Ἀγιότητος, τῆς θεᾶς ὡς ἐποίησαν πάντες οἱ βασιλεῖς. Ἡ αὐτοῦ Ἀγιότης ἔπραξε τοῦτο ἐπὶ τῇ γνώσει, ἣν ἔλαβεν ἡ αὐτοῦ Ἀγιότης περὶ τοῦ μεγαλείου τῆς ἀγιότητος αὐτῆς (τῆς θεᾶς). Ἡ αὐτοῦ Ἀγιότης ἐτέλεσε πάντα τὰ νόμιμα ἐν τῷ ναῷ τῆς Νέϊτ. Ἰδρυσεν ἀφιέρωμα διὰ τὸν Κύριον τῆς αἰωνιότητος (Ὀσιριν) ἐν τῷ ἔνδον θαλάμῳ τοῦ ναοῦ τῆς Νέϊτ, ὡς πάντες οἱ βασιλεῖς εἶχαν πράξει τοῦτο πρότερον· προστάγματι τῆς αὐτοῦ Ἀγιότητος ἢ λατρεία τῆς Νέϊτ, τῆς μεγάλης μητρὸς τῶν θεῶν, ἀποκατεστάθη ἐφ' ἅπαντα τὸν χρόνον καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν. Ἦγειρα δὲ ἐγὼ μνημεῖα πρὸς τιμὴν τῆς Νέϊτ, τῆς δεσποίνης τῆς Σάϊδος, ὡς πράττει τις καλὸς ὑπηρέτης διὰ τὸν κύριον αὐτοῦ. Ἐσεβάσθην τὸν ἐμὸν πατέρα, ἐτίμησα τὴν ἐμὴν μητέρα, ἠγάπησα τὸν ἀδελφόν μου. Ἀπεκατέστησα τοὺς ἱερεῖς εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτῶν και προστάγματι τοῦ βασιλέως ἔδωκα αὐτοῖς μετὰ πλήρους ἐφ' ἅπαντα τὸν χρόνον κυριότητος κτῆμα λαμπρόν. Κατεσκεύασα τάφον καλὸν ἐκεῖ ἔνθα, οὐδεὶς ὑπῆρχε τάφος. Διετέλεσα χρηστὸς πολίτης τῆς πό-

(1) Ραμεσοῦτ φαίνεται ἕτερος τύπος τοῦ Ραμεσῆ, ὅπερ ἐρμηνεύεται, ὡς ἐρρήθη ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ «υἱὸς τοῦ Ῥᾶ» (Ἥλιου). Τινὲς τῶν αἰγυπτιακῶν ἐρμηνεύουσιν αὐτὸ «ὁ νεωστὶ γεννηθεὶς Ῥᾶ».

(2) Ἐννοεῖ πάντας τοὺς στρατιώτας τοῦ Καμβύσου, οἵτινες εἰσῆλθον εἰς τὸν ναόν, ἵνα συλήσωσι τὰ ἐν αὐτῷ και ἐβεβήλωσαν αὐτόν.

(3) Ἡ Νάϊτ καλεῖται συνήθως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Ἀθηνᾶ· ἀλλὰ παραβάλλεται και πρὸς τὴν Ἀρτεμιν και τὴν μεγάλην μητέρα τῶν θεῶν (Ῥέαν ἢ Κυβέλην).

λεώς μου. Ἐξωογόνησα τὰ τέκνα αὐτῆς, ὠκοδόμησα αὐτοῖς κατοικίας, ἐποίησα αὐτοῖς πᾶν ἀγαθόν, ὡς ποιεῖ ὁ πατήρ διὰ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἔσωσα τὸν λαὸν αὐτῆς, ὅτε ἐπῆλθε συμφορὰ εἰς τὴν περὶ αὐτὴν χώραν, καθ' ὃν χρόνον μεγίστη συμφορὰ ἐνέσκηψεν εἰς ἅπασαν τὴν χώραν, οἷα συμφορὰ οὐδέποτε πρότερον εἶχεν ἐπέλθει εἰς τὴν χώραν ταύτην».

Καὶ ἐπὶ τινος δὲ ἐπιτυμβίου στήλης τοῦ Σεραπειοῦ (1) παρίσταται ὁ Καμβύσης ἰκετεύων τὸν Ἄπιν ὑπάρχει δὲ ἐπὶ τῆς στήλης καὶ ἐπιγραφή λέγουσα ὅτι ὁ θεὸς οὗτος ἔτει τετάρτῳ μηνὶ ἔπι τῆς τοῦ Καμβύσου τοῦ αἰωνίως ζῶντος βασιλείας, ἐτάφη μετὰ τοῦ θρόνου, τοῦ ποιηθέντος αὐτῷ ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων μαρτυροῦνται δύο τινά: α' ὅτι κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐπέλασιν τοῦ Καμβύσου ἐγένοντο ἀληθῶς πράξεις ἀσεβεῖς ἐναντίον τῆς Αἰγυπτιακῆς θρησκείας καὶ οἱ ναοὶ ἐβεβηλώθησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Καμβύσου, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Καμβύσης διέπραξε τοιαῦτα ἀσεβήματα, ἀλλ' ὡς ἐρρήθη ἤδη, τὰ ὑπὸ τοῦ Καμβύσου διαπραχθέντα ἀνοσιουργήματα ἦσαν μᾶλλον ἐκρήξεις ὀργῆς καὶ μανίας καὶ μέθης παροδικῆς, οὐχὶ δὲ διανοίας λελογισμένης, ἐν τῇ νηφαλιότητι δὲ διατελῶν ὁ ἀνὴρ ἠκολούθει τὰς ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐγκαινισθείσας ἀρχὰς ἀνεξιθρησκείας καὶ ἐπετῆδεν, ὅπως ὁ πατήρ αὐτοῦ, πίστιν καὶ εὐλάβειαν εἰς τοὺς θεοὺς τῶν ὑποτασσομένων λαῶν. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐκώλυσε αὐτὸν τοῦ νὰ ἀπαγάγῃ εἰς Περσίαν πλείστα ἀγάλματα καὶ ἄλλα ἱερὰ ἐξ Αἰγύπτου, ἅτινα μετὰ 250 περιπλουτοῦ ἐπὶ ἐπανήγαγεν εἰς Αἴγυπτον Πτολεμαῖος Β' ὁ Ἐδεργέτης. Ἀλλὰ καὶ λελογισμένη ὀμότης καὶ βαρβαρότης δὲν ἦτο ξένη πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Καμβύσης ἐν Αἰγύπτῳ κατεδίωξεν οὐ μόνον Αἰγυπτίους, ἀλλὰ καὶ Πέρσας. Ἐν ἐξάψει τινὶ ὀργῆς κατεδίκασε δώδεκα Πέρσας μεγιστᾶνας εἰς τὸν διὰ ταφῆς θάνατον διατάξας τὴν κατὰ κεφαλῆς κατόρυξιν αὐτῶν, διότι ἐρωτήσας τὸν πιστὸν σύμβουλον αὐτοῦ Πρηξάσπην ποῖόν τινα νομίζουσιν αὐτὸν οὗτοι καὶ τίνα ποιοῦνται λόγον περὶ αὐτοῦ, ἔμαθε παρ' αὐτοῦ ὅτι κατὰ μὲν τὰ ἄλλα ἐπῆνουν αὐτόν, ἔψεγον δὲ τὴν πολλὴν πρὸς τὸν οἶκον ἀγάπην (φιλίαν). Ἡμέραν τινὰ ἐν τῷ περὶ αὐτὸν συνεδρίῳ τῶν συμβούλων μεγιστᾶνων ἠρώτησε τούτους ἂν αὐτὸς ἢ ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐπέτελεσεν ἔργα μεγάλα. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἔλεγον ὅτι αὐτὸς ἐπέτελεσεν ἔργα μείζονα τῶν τοῦ πατρὸς, διότι πρὸς ὅσα κατέλιπεν αὐτῷ ὁ πατήρ ἐπέτεινε αὐτὸς τὸ κράτος μέχρι θαλάσσης, κατεκτήσατο δὲ καὶ τὴν Αἴγυπτον· ἀλλ' ὁ ἐν τῷ συνεδρίῳ παρὼν Κροῖσος ἀπεφήνατο ἀντίθετον γνώμην ὅτι ὁ πατήρ μείζονα κατέρωθωσε διότι εἶχεν υἱόν, οἷος ὁ Καμβύσης, ἐνῶ οὗτος οὐδένα ἐκτίσατο υἱόν. Ἀλλ' ὁ Κροῖσος ἐκτελῶν πιστῶς τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποθήκας τοῦ Κύρου καὶ συμβουλευῶν αὐτῷ

(1) Σεράπειον δὲν ὑπῆρχε τότε. Πρόκειται περὶ στήλης μετενεχθείσης ἄλλοθεν εἰς τὸ Σεράπειον τῶν ὑστέρων χρόνων (ἰδ. τομ. Α' σ.)

ἐν ταῖς ἐκρήξεσιν ὀργῆς ἐγκράτειαν καὶ φρόνησιν, οὐχ' ἅπαξ ἐξετίθετο εἰς κινδύνους. Κατὰ τινὰ τῶν πρὸς αὐτὸν γενομένων παραινέσεων τοιαύτην ἐξήγειρε παρ' αὐτῷ ὀργήν, ὥστε ἐνέτεινε τὸ τόξον ἵνα φονεύσῃ αὐτόν. Ὁ Κροῖσος κατέρωθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν τοῦ τόξου πληγὴν· ἀλλ' οἱ ὑπηρέται ἔλαβον διαταγὴν νὰ φονεύσωσιν αὐτόν. Οὗτοι ὅμως γινώσκοντες τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου ἐκρυψαν τὸν Κροῖσον φεισάμενοι τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ὅτε δὲ μετὰ τινος ἡμέρας ἐμνήσθη τοῦ Κροῖσου καὶ ἐζήτησε νὰ ἴδῃ αὐτόν, οἱ ὑπηρέται μετὰ πολλῆς προθυμίας καὶ ἐλπίδων ἀμοιβῆς προήγαγον αὐτῷ τὸν Κροῖσον. Ἀλλ' ὁ Καμβύσης ἐπὶ μὲν τῇ ἐμφανίσει τοῦ Κροῖσου ἐχάρη καὶ ἐτίμησεν αὐτόν, τοὺς δὲ ὑπηρέτας πάντας ἐθανάτωσεν ὡς μὴ ἐκτελέσαντας τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς διαταγὴν. Ἡμέραν τινὰ καυχώμενος πρὸς τὸν πιστὸν αὐτοῦ ἀυλικὸν σύμβουλον Πρηξάσπην περὶ τῆς δεινότητος αὐτοῦ ἐν τῇ σκοποβολίᾳ εἰπὼν ὅτι δύναται νὰ σκοπεύσῃ ἀκριβῶς καὶ εὐστόχως ἐτόξευσεν ἐναντίον τοῦ ἐκεῖ που ἱσταμένου παιδὸς τοῦ Πρηξάσπου. Τὸ φαρμακερὸν βέλος ἐπληξεν ἀκριβῶς τὴν καρδίαν τοῦ δυστυχῆ παιδὸς ἐκπνεύσαντος πάραυτα. Ἴνα δὲ διαπιστώσῃ ἀσφαλέστερον τὴν εὐθυβολίαν διέταξε νὰ σχίσωσι τὸ στήθος τοῦ φονευθέντος παιδὸς ἵνα πεισθῇ ὁ Πρηξάσπης περὶ τῆς εὐθυβολίας τοῦ τόξου τοῦ βασιλέως, ἦτο δὲ ὑποχρεωμένος νὰ ἐκφέρῃ καὶ γνώμην περὶ τῆς τοιαύτης ἰκανότητος τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ τὸ χρέος τοῦτο ἐπέτελεσεν εἰπὼν «Μόνον οἱ θεοὶ δύνανται οὕτως ἐπιτυχῶς νὰ τοξεύωσιν». Ἀλλ' ὁ Πρηξάσπης διὰ τοῦ αἵματος τοῦ παιδὸς αὐτοῦ ἀπέτισε τὴν ποινήν τοῦ ἁμαρτήματος, ὅπερ εἶχεν τελέσει φονεύσας τὸν ἀδελφὸν τοῦ Καμβύσου Σμέρδιν (ἰδ. περαιτέρω). Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἀναφέρονται πράξεις τοῦ Καμβύσου ὑπὸ τοῦ Ἡρόδοτου δεικνύουσαι τὴν μετὰ φαινομένης δικαιοπραγίας ἀνάμικτον ὀμότητα τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ. Εἰς τῶν βασιλείων δικαστῶν Σισάμνης κατηγγέλθη αὐτῷ ὅτι χρήμασι διαφθαρῆς ἐδίκασε τινὰ δίκην ἀδίκως. Ὁ ἐπὶ τοιούτῳ ἐγκλήμειτι φωραθεὶς δικαστῆς ἐθανάτωθη εὐθύς, ἀπὸ δὲ τοῦ νεκροῦ ἐξεδάρη τὸ δέρμα ὅλον καὶ ἐγένετο περικάλυμμα τοῦ θρόνου, ἐφ' οὗ καθήμενος ὁ θανατωθεὶς δικαστῆς ἐδίκαζε. Τὴν θέσιν τοῦ φονευθέντος πατρὸς ἔδωκε νῦν ὁ Καμβύσης εἰς τὸν τούτου υἱὸν μετ' ἐπιταγῆς ἵνα ἀναμιμνησκόμενος τῆς τοῦ πατρὸς τιμωρίας ἀπονέμῃ ἀληθῆ δικαιοσύνην.

Ἀλλ' ἢ μετὰ παραφροσύνης συνδεομένη ὀμότης τοῦ Καμβύσου ἐδείχθη καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ οἰκογενεῖς. Ὁ Καμβύσης, ὡς ἐρρήθη, εἶχε μητέρα τὴν Κασσανδάνην καθ' Ἡρόδοτον (θυγατέρα τοῦ Πέρσου Φαρνάσπου), κατὰ Κτησίαν τὴν Ἀμυτιν (θυγατέρα τοῦ Ἀστυάγου, πάντως οὐχὶ τὴν δοθεῖσαν μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ 585 εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ναβουχοδονόσορος Β' Ναβόννηδον, ἀλλὰ τινὰ ὁμώνυμον ταύτης ἀδελφῆν), εἶχε δὲ καὶ δύο ἑμιπατέριους τε καὶ ἑμιμητρικούς ἀδελφὰς τὴν Ἀτοσσαν καὶ τὴν Μερόην. (1) Τούτων τὴν πρώτην ἐρῶν ἔλαβε

(1) Ὁ Ἡρόδοτος γινώσκει τὴν Ἀτοσσαν μόνον ὡς γυναῖκα τοῦ Δαρείου Α' καὶ θυ-

σύζυγον ἐναντίον τῶν Περσικῶν καὶ Ἰρανικῶν νόμων. Καθ' Ἡρόδοτον οἱ βασιλῆες δικάσονται ἐρωτηθέντες περὶ τοῦ νομίμου τοῦ τοιοῦτου συνοικισίου ἀπεφάναντο γνώμην ὅτι ἐν τοῖς νόμοις τῶν Περσῶν δὲν ὑπῆρχε τις τοιοῦτος θεσμός· ἀπεφάναντο ὅμως καὶ γνώμην καθιεροῦσάν παρὰ τοῖς Πέρσαις τὴν βραδύτερον κατὰ Ῥωμαιοβυζαντινὴν νομοθεσίαν ἰσχύουσαν ἀρχὴν «Ὁ βασιλεὺς οὐχ ὑποκείται νόμοις, αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἄγραφος νόμος». Οὕτω δὲ καὶ οἱ Πέρσαις δικάσονται εἶπον «ἐξεῖναι Περσῶν βασιλεῖ ποιεῖν ὅ,τι ἂν βούληται». Καὶ οὕτως ὁ Καμβύσης ἐγγημε τὴν Ἄτοσσαν, τὴν ὁμομήτριον καὶ ὁμοπάτριον ἀδελφήν, παρὰ τοὺς ἰσχύοντας Περσικοὺς καὶ τοὺς Ἰρανικοὺς περὶ γάμου θεσμούς. (1) Ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον ὁ πρὸς αὐτὴν ἔρως φαίνεται ὅτι ἐψυχράνθη, ἡγάπα δ' ἐμμανῶς τὴν νεωτέραν ὡσαύτως, ὁμομήτριον ἀδελφήν Μερόην, ἣτις καὶ ἠκολούθησεν αὐτῷ ἐν τῇ ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον στρατείᾳ. Ἐνταῦθα δὲ ἐνεκεν ὑπομνήσεως πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ ὑπὸ τούτου τελεσθέντος φόνου τοῦ ἀδελφοῦ Σμέρδιος ἐξεγείρασα τὴν μανιώδη ὀργὴν τοῦ Καμβύσου ἐφονεύθη ὑπὸ τούτου διὰ λακτίσματος ἐπὶ τῆς κοιλίας κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐγκυμοσύνης αὐτῆς. Ὁ Καμβύσης εἶχε καὶ ἄλλας ἐπισήμους γυναῖκας, ἐν αἷς καὶ τὴν τεκοῦσαν θνησιμαίους παῖδας Ῥωξάνην (2) Τὰ δὲ περὶ τοῦ φόνου τοῦ Σμέρδιος ἔχουσιν ὧδε:

Ὁ Κύρος εἶχε δύο υἱοὺς ἀπὸ Κασσανδράνης ἢ ἀπὸ Ἀμύτιδος, τὸν Καμβύσην καὶ τὸν τούτου νεώτερον Σμέρδιν ἢ Μέρδιν, (3) (Ταναοξάρκην παρὰ Ξενοφῶντι, Ταννοξάρκην παρὰ Κτησίᾳ). Κατὰ τὴν τοῦ Κύρου διαθήκην ὁ Μέρδης ἔλαβε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς τὴν διοίκησιν τῆς Βακτρικῆς καὶ τῶν παρακειμέ-

γατέρα τοῦ Κύρου ὡς γυναῖκα τοῦ Καμβύσου, λέγει ὅμως ὅτι ὁ Καμβύσης ἐγγημε τὴν ἀδελφήν αὐτοῦ (ἐννοῶν πιθανάτατα τὴν Ἄτοσσαν). Τῆς ἐτέρας ἀδελφῆς, ἣν ὡσαύτως ἐγγημεν ὁ Καμβύσης, ἀλλ' εἶτα ἐφόνευσε, δὲν λέγει τὸ ὄνομα. Ἀλλ' αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἡ βραδύτερον γυνὴ τοῦ Δαρείου Δ' γενομένη θυγάτηρ τοῦ Κύρου Ἀρτυστάνη (Ἡρ. Γ. 88). Ἡ δευτέρα λοιπὸν γυνὴ τοῦ Καμβύσου γενομένη τούτου ἀδελφῆ εἶναι ἡ Μερόη. Ἀλλὰ τὰ κατὰ τὸ ὄνομα τοῦτο παραδίδονται συγκεχυμένα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Ὁ Ἡρόδοτος δὲν μνημονεύει τοῦ ὀνόματος, ὅπως οὐδ' ὁ Κτησίᾳς. Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης Μερόην καλεῖται μῆτέρα τοῦ Καμβύσου (Διοδ. Α. 33). Ἀλλ' ὁ Στράβων (ΙΖ' 790) καὶ ὁ Ἰώσηπος (Ἰουδ. Ἀρχ. Β' 10,2) καλοῦσιν αὐτὴν ἀδελφὴν τοῦ Καμβύσου. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ Μερόη αὕτη εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑλλανικοῦ Μέμφιν καλουμένην (Σχολιαστ. Αἰσχύλου εἰς Περσ. στ. 970).

(1) Ἐξήτησαν τινὲς ἀσιανολόγοις ἐν αὐτῷ τῷ Ζενδαβέστῳ νὰ εὑρωσι χωρὶα μαρτυροῦντα τὸ θεμιτὸν δῆθεν τῶν μεταξὺ ἀδελφῶν γάμων. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ Ἀνκετὶλ κατεπόλεμησε τὰς τοιαύτας ἐρηγγελίας.

(2) Ἰδ. λεπτομερείας τοῦ γεγονότος παρ' Ἡροδότῳ (Γ. 30 κέξ). Ὁ Καμβύσης εἶχε καὶ δύο ἄλλας γυναῖκας, τὴν Φαιδίμην

(3) Φαίνεται ὅτι Μέρδης (οὕτω καλεῖται παρ' Αἰσχύλῳ, οὐχὶ Σμέρδης), ὅπως καὶ ἐν τῇ Νέῃ Περσικῇ μερδ. σημαίνει γενναῖος, ἥρως, ἡρωϊκός, ἦν ἐπίθετον τιμητικὸν τοῦ Ταννοξάρκου.

Les Merveille du Monde]

Ὁ μέγας ναὸς τοῦ Καρανάκ ἀφιερωμένος εἰς τὴν λατρείαν τοῦ ἡλίου.

[Hachette-Paris

νων ταύτη χωρῶν τοῦ ἀνατολικοῦ Ἰσὸν ὑποκείμενος εἰς τὴν ὑπερτάτην κυριαρχίαν τοῦ ἀδελφοῦ Καμβύσου. Ὡν δὲ ὁ Μέρδις καὶ τὸ σῶμα πλέον ἄλκιμος καὶ τὸν νοῦν ἀρτιώτερος τοῦ ἀδελφοῦ, ἀγαπώμενος δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ὑπηκόων ἠγειρεν ἀρχῆθεν τὰς τούτου ὑπονοίας. Κατὰ τὰ ἐν τῇ περιφῆμῳ ἐπιγραφῇ τοῦ Βαγιστάνου (Βαχιστάν ἢ Βιστούν) (1) ἣτις ἀποτελεῖ ἐν τισὶ πηγῇ σπουδαιοτάτην καὶ αὐθεντικωτάτην διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Κύρου μέχρι τῆς βασιλείας Δαρείου χρόνων, ἐν μέρει δὲ καὶ τῆς βασιλείας ταύτης, ὁ Καμβύσης ἐνήργησε τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ εὐθύς ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας πρὸ τῆς ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον στρατείας, ἀλλὰ κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ ὑπὸ τοῦ Κτησίου παραδιδόμενα ὁ φόνος ἐγένετο καθ' ὃν χρόνον ὁ Καμβύσης εὗρισκετο ἐν Αἰγύπτῳ. Κατὰ τὴν παρ' Ἡροδότῳ παράδοσιν ὁ Μέρδις συνοδεύσας τῷ Καμβύσῃ εἰς Αἴγυπτον μεταπέμπεται αὐτόσε ἐκ Περσίας καὶ διακρινόμενος ἐνταῦθα ἐπὶ ἐκτάκτῳ ῥώμῃ τοῦ σώματος κινεῖ τὸν φθόνον τοῦ ἀδελφοῦ καὶ πέμπεται πάλιν εἰς Περσίαν. Ἄλλ' ἔπειτα ὁ Καμβύσης ἰδὼν κατ' ὄναρ τὸν Μέρδιον καθήμενον ἐπὶ θρόνου καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὑψωμένην μέχρι οὐρανοῦ συλλαβὼν τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἔμελλεν οὗτος νὰ βασιλεύσῃ ἐν Περσίᾳ, ἔπεμψε τὸν Πρηξάσπην αὐτόσε καὶ διὰ τούτου ἐδολοφόνησεν αὐτὸν κρύφα. Τὸ γεγονός ἦν ἄγνωστον καὶ αὐτοῖς τοῖς αὐλικοῖς πλὴν τοῦ Πρηξάσπου καὶ ἄλλων ἐλαχίστων. Τότε δὲ ὁ Μῆδος τὸ γένος αὐλάρχης Πατιζειίθης, μάγος, ἔχων ἀδελφὸν ὁμοίωτατον, πρὸς τὸν δολοφονηθέντα Μέρδιον, παρέστησεν αὐτὸν ὡς τὸν Μέρδιον αὐτὸν καὶ προκαλέσας ἐπανάστασιν ἐκήρυξεν αὐτὸν βασιλέα ὡς υἱὸν νεώτερον τοῦ Κύρου. Οὕτως ὁ μάγος Ψευδοσμέρδις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῶν Ἀχαιμενιδῶν πιστευόμενος ὑπὸ πολλῶν ὡς ἀληθεῖς Μέρδις. Ταῦτα ὅτε ἠκούσθησαν ἐν Αἰγύπτῳ ὁ Καμβύσης ἐπελάβετο εὐθύς τῆς πρὸς τὰ Σοῦσα ὁδοῦ. Ἄλλ' ὅτε ἀφίκετο εἰς πόλιν Συρίας καλουμένην Ἀγβάτανα, ἐνταῦθα καταβαίνων ἀπὸ τοῦ ἵππου, τοῦ ξίφους ἐξεληθόντος τῆς θήκης τυχαίως ἔλαβε τραῦμα θανάσιμον ἐν τῇ κοιλίᾳ ὑφ' οὗ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐτελεύτησεν ἀφοῦ πρὸ τοῦ θανάτου ἐξεμυστηρεύθη εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν μεγιστάνας τὰ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Μέρδιος ἀφορῶντα μυστικά καὶ ἐξώρκισεν αὐτοὺς ἵνα καταλύσωσι τὴν ἀρχὴν τοῦ μάγου σφετεριστοῦ καὶ μὴ ἐπιτρέψωσιν ἵνα ἡ τῶν Περσῶν ἀρχὴ ἐπανέλθῃ πάλιν διὰ τοῦ μάγου εἰς τοὺς Μῆδους. Ταῦτα καθ' Ἡροδότον. Ἡ δὲ τοῦ Κτησίου παράδοσις, ἐξαιρουμένων τινῶν λεπτομερειῶν, εἶναι ἐν τῷ ὅλῳ σύμφωνος πρὸς τὴν τοῦ Ἡροδότου καὶ φαίνεται πως ἱστορικωτέρα ταύτης. Κατὰ Κτησίαν ὁ Μέρδις μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ πατρὸς Κύρου καὶ συμφώνως πρὸς τὴν τούτου διαθήκην ἐγένετο ἡγεμὼν τῆς Βακτρικῆς καὶ τῶν

(1) Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐγένετο ἤδη λόγος ἐν τῷ Α' τόμῳ σ. . . . Εἶναι ἐπιγραφὴ ἀνακαλυφθεῖσα καὶ ἀντιγραφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ στρατιωτικοῦ καὶ ἀσιανολόγου Henry Rawlinson ἐπὶ βράχου ὑψηλοῦ κεχαραγμένη καὶ ἐκ τετρακοσίων περιέπου στίχων συγκειμένη.

παρακειμένων χωρῶν, εἶχε δὲ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ Μῆδόν τινα μάγον Σφανδαδάτην, ὃν τιμωρήσας διὰ παράπτωμά τι κατέστησεν ἐχθρόν. Ὁ Σφανδαδάτης διαβάλλων παντὶ τρόπῳ τὸν Μέρδιν πρὸς τὸν Καμβύσῃν συνεννοεῖται μετ' αὐτοῦ περὶ τῆς ἐξαφανίσεως αὐτοῦ. Μάτην ἢ μήτηρ Ἄμυτις ὑποπεύουσα τὰς τοιαύτας συνεννοήσεις ἠγωνίζετο νὰ προλάβῃ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ αὐτῆς πειθομένη εἰς ψευδεῖς διαβεβαιώσεις τοῦ Καμβύσου. Ἐπὶ τέλους συνεφωνήθη μετὰ Καμβύσου καὶ Σφανδαδάτου, ἵνα αὐτὸς οὗτος ὁ Σφανδαδάτης, ὅστις εἶχε μεγάλην ὁμοιότητα σωματικὴν πρὸς τὸν Μέρδιν, παραστῆ ὡς Μέρδις ἐν τῇ Βακτριᾷ, ἀφοῦ θανατωθῆ ὁ ἀληθὴς Μέρδις, ὅπερ καὶ ἐγένοντο ποτισθέντος τοῦ ἀνδρὸς δι' αἵματος ταυρείου. Οὕτω δὲ ὁ μάγος Σφανδαδάτης παρέστη ὡς Μέρδις καὶ ἀντιβασιλεὺς ἐν Βακτρῷ (1) ἐν γνώσει καὶ συναινέσει τοῦ Καμβύσου, παντὸς τῶν ὑπηκόων εὐκόλως πιστεύσαντος εἰς τὴν ταυτότητα, ἅτε τοῦ ἡγεμόνος ἐν Περσίᾳ ὄντος ἀοράτου τοῖς πολλοῖς τῶν ὑπηκόων, ὑπὸ ὀλίγων δὲ μόνον αὐλικῶν ὄρωμένου. Οὕτως ἦτε τοῦ Ἡροδότου καὶ ἡ τοῦ Κτησίου παράδοσις λέγουσαι ταῦτά κατὰ τὰ οὐσιώδη διαφέρουσι μόνον ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν προσώπων καὶ τινὰς ἐπουσιώδεις λεπτομερείας τῶν γεγονότων. Ἀὐθεντικωτάτην ἀληθῶς ἱστορικὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων δίδωσιν ἡμῖν ἡ περίφημος Βαγιστάνιος ἢ Βεστούνιος ἐπιγραφή τοῦ Δαρείου λέγουσα «Ὁ Καμβούσια, υἱὸς τοῦ Κουροῦ, ἐκ τοῦ ἡμετέρου γένους, ἦτο πρότερον βασιλεὺς. Οὗτος ὁ Καμβούσια, εἶχεν ἀδελφὸν Βαρδιάν καλούμενον ὁμοπάτριον καὶ ὁμομήτριον μετὰ τοῦ Καμβούσια. Ὁ Καμβούσια ἐφόνευσεν τὸν Βαρδιάν. Ὅτε ἐφόνευσεν τὸν Βαρδιάν ὁ Καμβούσια ὁ λαὸς δὲν ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ Βαρδιὰς εἶχε φονευθῆ. Μετὰ τοῦτο ὁ Καμβούσια ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον. Ὅτε ὁ Καμβούσια εἶχε μεταβῆ εἰς Αἴγυπτον, ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε καὶ τὸ ψεῦδος ἠὲξήθη καὶ ἐν Περσίᾳ καὶ ἐν Μηδίᾳ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπαρχίαις ὅτε ἀνθρωπὸς τις, μάγος, Γαυμάτης καλούμενος, ἀπὸ Πισιασυβόδα ἐπανέστη ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ ὄρους Ἀρακαδρί. Εἶπε τοῖς ἀνθρώποις ψευδόμενος. Ἐγὼ εἶμαι Βαρδιὰς, υἱὸς τοῦ Κουροῦ, ἀδελφὸς τοῦ Καμβούσια. Ἐντεῦθεν ὄλον τὸ κράτος ἐπανέστη ἐναντίον τοῦ Καμβούσια καὶ συνετάχθησαν μετ' αὐτοῦ ἦτε Περσία καὶ ἡ Μηδία καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπαρχίαι. Ἐγένετο σφετεριστής, ἐγένετο βασιλεὺς,

(1) Ἀγβάτανα Συρίας ὑποτίθεται ὅτι ἦτο ἡ Συριακὴ πόλις Χαμάθ (Ἀμάθη παρ' Ἰουδαίους), Ἐπιφάνεια τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων. Ὁ Καμβύσης εἶχε λάβει χρησὸν ἀπὸ τοῦ ἐν Βουταῖς ἢ Βουτοῖς τῆς Αἰγύπτου (ἐν Δέλτα) περιφίμου ναοῦ τῆς Ἀθητῆς (Ἰσιδος) ὅτι ἔμελλε νὰ τελευτήσῃ ἐν Ἀγβατάνοις. Ὁ Καμβύσης ἐνόμισεν ὅτι τὸ μαντεῖον ἐλάλει περὶ Ἐκβατάνων τῆς Μηδίας· ἀλλ' ὅτε πληγίσις ἠρώτησε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου καὶ ἔμαθεν ὅτι ἐκαλεῖτο Ἀγβάτανα, ἐνόησεν ὅτι ἔμελλε νὰ τελευτήσῃ ἐνταῦθα. Κατὰ τὴν Κτησίου παράδοσιν ὁ Καμβύσης ἐτελεύτησεν ἐν Βαβυλώνι, πληγίσις ὑπὸ ξυλαρίου, ὅπερ ἔκοπτε παιδιᾶς χάριν. Ἀλλὰ τίνες περιστάσεις ἤγαγον τὸν Καμβύσῃν εἰς Βαβυλώνα οὐδὲν περὶ τούτων λέγεται ἐν τοῖς σωζομένοις τοῦ Κτησίου.

κατέλαβε τὴν ἀρχήν. Ἐν μηνὶ Γαρμαπόδα τῇ ἐνάτῃ ἡμέρᾳ κατέλαβε τὴν ἀρχήν. Μετὰ τοῦτο ἐτελεύτησεν ὁ Καμβούσια φονεύσας αὐτὸς ἑαυτόν.

Ἄλλὰ τὸ σπουδαῖον μέρος τῆς ὅλης ταύτης ἱστορίας ἀποτελοῦσι τὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καμβύσου γεγονότα, ἀλλὰ προκύψαντα ἐκ τῆς τοῦ ψευδομέρδιος βασιλείας καὶ τῆς καταλύσεως αὐτῆς. Ἄλλ' ἀνάγκη πρὸ τούτων νὰ ἐκτεθῶσι τινὰ περὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ Καμβύσου καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ.

Ὁ χαρακτήρ τοῦ Καμβύσου. Ὑπῆρξαν νεώτεροι ἱστορικοὶ, ἰδίως ὁ οὐχ ἀπαξ μνημονευθεὶς ὑφ' ἡμῶν Max Duncker, ἐπὶ τὸ ἐπιεικέστερον κρίναντες τὸν χαρακτήρα τοῦ Καμβύσου καὶ μετριάσαντες τὴν φαυλότητα τῶν πράξεων αὐτοῦ. Ἡ ἀλήθεια ὅμως ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ εἶναι ὅτι ὁ Καμβύσης, καθὼς εἶπεν ὁ Ἡρόδοτος (Γ' 33), ἀρχῆθεν καὶ ἐκ γενετῆς κατείχετο ὑπὸ νόσου μεγάλης, τῆς *λερᾶς* καλουμένης ἢ θηλείας νόσου, περὶ ἧς μακρὸς ὁπωσοῦν ἐγένετο ἡμῖν λόγος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (Τομ. Α' σ. 531—532), ἧτις καθιστῶσα ἀσθενὲς τὸ σῶμα ἐποίει ἀσθενῆ καὶ τὴν ψυχὴν (Ἡρ. Γ. 33 «Οὐκοῦν τι ἀεικὲς οὐδὲν ἦν τοῦ σώματος μεγάλως νοσίουτος μηδὲ τὰς φρένας ὑγιαίνων»). Ἄλλ' ἤδη ἀρχαῖοι τινες φιλόσοφοι τὰς τοῦ Καμβύσου κακίας καὶ τὰ φαῦλα ἐπιτηδεύματα καὶ πράξεις ἀπέδιδον, οὐχὶ εἰς φυσικὴν νόσον, ἀλλ' εἰς κακὴν ἀνατροφὴν τοῦ γυναικωνίτου, τοῦ πατρὸς Κύρου ἕνεκα τῶν πολλῶν καὶ διηνεκῶν περὶ πολέμους ἀσχολιῶν καταλιπόντος εἰς τὰς γυναῖκας τῶν ἀνακτόρων τὴν φροντίδα τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδῶν. Οὕτω παρὰ Πλάτωνι (Νόμων γ' 694) λέγεται «Πέρσαι γὰρ... ἐπὶ Κύρου πρῶτοι μὲν ἐλευθεροὶ ἐγένοντο, ἔπειτα δὲ ἄλλων πολλῶν δεσπότης. Ἐλευθερίας γὰρ ἀρχόντες μεταδιδόντες ἀρχομένοις καὶ ἐπὶ τὸ ἴσον ἄγοντες μᾶλλον φίλοι τι ἦσαν στρατιῶται στρατηγῶν καὶ προθύμως αὐτοὺς ἐν τοῖς κινδύνοις παρείχοντο καὶ εἴ τις αὐφρόνιμος ἦν ἐν αὐτοῖς καὶ βασιλεύειν δυνατός, οὐ φθονεροῦ τοῦ βασιλέως ὄντος, διδόντος δὲ παρρησίαν καὶ τιμῶντος τοὺς εἰς τι δυναμένους συμβουλεύειν, κοινὴν τὴν τοῦ φρονεῖν εἰς τὸ μέσον παρείχοντο δύναμιν καὶ πάντα τότε ἐπέδωκαν αὐτοῖς δι' ἐλευθερίαν τε καὶ φιλίαν καὶ νοῦν κοινωνίαν. Ἦδη οὖν ποτὲ ἀπώλετο ἐπὶ Καμβύσου καὶ πάλιν ἐπὶ Δαρείου ἐσώθη. Μαντεύσμαι δὲ νῦν περὶ γε Κύρου τὰ μὲν ἄλλ' αὐτὸν στρατηγὸν τε ἀγαθὸν εἶναι καὶ φιλόπολιν, παιδείας δι' ὀρθῆς οὐχ' ἠφθαι τὸ παράπαν, οἰκονομίᾳ (1) τε οὐδὲν τὸν νοῦν προσεσχηνέαι. Ἔοικεν ἐκ νέου στρατεύεσθαι διὰ βίου, ταῖς γυναῖξιν παραδοὺς τοὺς παῖδας τρέφειν, αἱ δὲ ὡς εὐδαίμονας αὐτοὺς ἐκ τῶν παιδῶν εὐθύς καὶ μακαρίους ἤδη γεγονότας καὶ ἐπιδειεῖς ὄντας τούτων οὐδενὸς ἔτρεφον» κωλύουσαι δὲ ὡς οὐσιν ἰκανῶς εὐδαίμοσι μήτε αὐτοῖς ἐναντιοῦσθαι μηδένα ὡς μηδέν, ἐπειπεῖν τε ἀναγκάζουσαι πάντας τὸ λεγόμενον ἢ πραττόμενον ὑπ' αὐτῶν, ἔθρεψαν τοιοῦτους τινάς. Γυναι-

(1) Οὗτος εἶναι ὁ δευτέρος ἢ δευτερογενὴς πλάγιος κλάδος τοῦ οἴκου τῶν Ἀχαιμενιδῶν. Ὁ πρωτογενὴς εἶναι Ἀχαιμένης, Θεῖσπης, Καμβύσης, Κύρος, Καμβύσης, Μέρδις.

κείων μὲν οὖν βασιλίδων γυναικῶν, νεωστὶ γεγονυῶν πλουσίων καὶ ἐν ἀνδρῶν ἐφημίᾳ, διὰ τὸ μὴ σχολάζειν ὑπὸ πολέμων καὶ πολλῶν κινδύνων, τοὺς παῖδας τρεφουσῶν». Τοῦτα πρὸς ἐξήγησιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Καμβύσου.

Τὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καμβύσου μέχρι τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Δαρείου Α'. Αὐθεντικωτάτη πηγή, ὡς ἐφθην εἰπόντες, διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καμβύσου γεγονότων εἶναι ἡ περίφημος Βαγιστάνιος ἐπιγραφή τοῦ Δαρείου Α'. Ἐν ταύτῃ λέγει ὁ Δαρεῖος: «Πατὴρ μου ἦν ὁ Ὑστάσπης, τοῦ Ὑστάσπους πατὴρ ὁ Ἀρσάμης τοῦ Ἀρσάμου πατὴρ, ὁ Ἀριαράμνης (Ariaramná), πατὴρ τοῦ Ἀριαράμνου ὁ Θεΐσπης (Tshaispis), τοῦ Θεΐσπου πατὴρ ὁ Ἀχαιμέντης (Hakhamani). Ἀρχαιόθεν ὑπῆρξε/μεν γένος βασιλικόν. Ὁ Γαυμάτης (1) οὗτος ὁ μάγος ἐψεύδετο λέγων. «Εἶμι ὁ Βαρδίας ὁ υἱὸς τοῦ Κουροῦ (Κύρου), εἶμι βασιλεύς. Δὲν ὑπῆρχέ τις οὔτε Πέρσης οὔτε Μῆδος οὐτ' οὐδεὶς τοῦ ἡμετέρου γένους δυνάμενος ν' ἀποσπάσῃ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Γαυμάτου (2) τοῦ μάγου. Ὁ λαὸς ἐφοβεῖτο αὐτὸν ἕνεκα τῆς σκληρότητος αὐτοῦ. Ἐφόνευσεν οὗτος πολλοὺς ἀνθρώπους γνωρίσαντας τὸν Βαρδιάν, ἵνα μὴ γνωσθῇ ὅτι δὲν ἦτο ὁ Βαρδίας, ὁ τοῦ Κύρου υἱός, Οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ εἴπῃ τι ἢ νὰ ἐνεργήσῃ ἐναντίον τοῦ Γαυμάτου τοῦ μάγου ἕως οὗ ἦλθον ἐγὼ εἰς τὸ μέσον. Τότε ἐπεκαλεσάμην ἐγὼ τὴν βοήθειαν τοῦ Ὁρομάσδου. Ὁ Ὁρομάσδης παρέσχε μοι τὴν βοήθειαν αὐτοῦ. Ὑπάρχει τι φρούριον καλούμενον Εἰκαθούβατι ἐν τῇ χώρᾳ Νισαίᾳ ἐν Μηδίᾳ ἐκεῖ ἐφόνευσα ἐγὼ μετ' ἀνδρῶν ἀφωσιωμένων τὸν Γαυμάτην ἐκείνον τὸν μάγον καὶ τοὺς ἐπισημοτάτους τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ. Κατὰ μῆνα Βαγαϊάδι, τὴν δεκάτην τοῦ μηνός, ἐτελέσθη τοῦτο. Ἐφόνευσα αὐτὸν καὶ ἀφῆρσα ἀπ' αὐτοῦ. Χάριτι τοῦ Ὁρομάσδου ἐγενόμην βασιλεύς. Ὁ Ὁρομάσδης μοι ἔδωκε τὸ κράτος, τὴν ἀρχὴν τὴν ἀποσπασθεῖσαν ἀπὸ κεφαλῆς ἡμῶν, ἀπεκατέστησα πάλιν».

(1) Τὸ ὄνομα τοῦτο τοῦ ψευδομέρδιος δὲν εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας· μόνον παρ' Ἰουδαίων ἐσώθη τὸ Cometes, ὅπερ προῆλθε προδήλως ἐκ τοῦ Γαυμάτης. Ἀδελφὸς τοῦ Γαυμάτου μέγα δυνάμενος ἐν τῇ αὐτῇ καὶ βοηθήσας τῷ δόλῳ τοῦ Γαυμάτου ἦν Ὁροπάτης.

(2) Βαρδίας θεωρεῖται νῦν παρὰ πᾶσι τοῖς ἀσιανολόγοις τὸ ἀληθὲς ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Καμβύσου. Ἐξήτησάν τινες νὰ θεωρήσωσι τὸ Βαρδίας ταῦτ' ἐν τῷ Σμέρδις ἢ Μέρδις, ὑπολαβόντες τοῦτο ὡς ἐξελληνισμὸς τοῦ Περσικοῦ ὀνόματος κατ' ἀναλογίαν τοῦ Βαγαβούζα μεταποιηθέντος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ εἰς Μαγάβυζος. Μοὶ φαίνεται μᾶλλον ὅτι τὸ Μέρδις καὶ Σμέρδις εἰσὶν ἐπίθετα δοθέντα εἰς τὸν Βαρδιάν, ὅπως ἴσως καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Δαρείου μὴ ὑπάρχον *Ταναϊξάρνης* τοῦ Ξενοφώντος καὶ *Ταναοξάρνης* τοῦ Κτησίου, ὀνόματα ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Βαρδιάν ('Ἄλλ' ἢ ἐρμηνεῖα τῶν ὀνομάτων ἐκ *Τανουξάρνα* = κύριος τοῦ μικροῦ κράτους, δὲν μοὶ φαίνεται λίαν πιθανή. Τὸ παρ' Αἰσχύλῳ (Περσ. 774) λεγόμενον περὶ Μέρδιος τοῦ πέμπτου βασιλέως τῶν Περσῶν ὡς «αἰσχύνης πάτερ, θρόνοιαι τ' ἀρχαίοισι» ὑπονοεῖ πάντως τὴν διὰ δόλου εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ Ψευδομέρδιος.

Μετὰ ταῦτα ὁ Δαρεῖος μνημονεῦει καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν συμπραξάντων εἰς τὸ ἐργον αὐτοῦ, οἵτινες ἦσαν Βιδαφράνας ὁ Βαῖασπάρα υἱός, Οὐτάνας ὁ Τούχρα, Γαουβαρούβας υἱὸς Μαροδούνια, Βιδάρνας ὁ υἱὸς τοῦ Βαγαβίγνα, Βαγαβούζας ὁ υἱὸς τοῦ Δαδοῦχνα, Ἀρδουμάνις ὁ υἱὸς τοῦ Βαχούκα. (1) Ἡ τῆς ἐπιγραφῆς ἀφήγησις συμφωνεῖ καθόλου πρὸς τὴν τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Κτησίου, καθ' ἣν οἱ ἐπτά Πασσαργάδαι συνεννοηθέντες μετὰ τῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Ψευδομέρδιος ἀλικῶν ἀρχόντων, τῶν γινωσκόντων τὸν δόλον τοῦ Γαυμάτου, εἰσήλασαν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ μετὰ πάλιν πρὸς τὸν ἄρπαγα πάλιν, καθ' ἣν διεκρίθη ὁ Δαρεῖος, ἐφόνευσεν αὐτόν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Δαρείου μετὰ τὸν φόνον τοῦ ἄρπαγος ὁ Δαρεῖος δικαιοματικῶς κατέλαβε τὴν ἀρχὴν ὡς Ἀχαιμενίδης καὶ ἐγγύτατος πρὸς τὸν θρόνον βλαστὸς τοῦ οἴκου τῶν Ἀχαιμενιδῶν, (2), ἐνῶ κατὰ τὴν τοῦ Ἡροδότου ἀφήγησιν ἡ ἐκλογή τοῦ βασιλέως μεταξὺ τῶν Πασσαργαδῶν, οἰνεὶ πάντων δικαιομένων νὰ λάβωσι τὴν ἀρχὴν, ἐγένετο δι' ἐκκλήσεως πρὸς τὸν Ἡλίον, ἀφοῦ συνεφώνησαν οἱ ἐπτά εὐγενεῖς ἵνα καθ' ὀρισμένην ἡμέραν συναχθῶσι πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐφιπποὶ εἰς ὀρισμένον μέρος καὶ οὕτως τῶν ἐπτά ὁ ἵππος χαιρετίσῃ πρῶτος διὰ χρεμετισμοῦ τὸν ἀνατέλλοντα ἡλίον, οὗτος νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐκλεκτὸς τοῦ θεοῦ Ὁρομάσδου καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀναγνωρισθῇ ὡς βασιλεύς. Κατὰ τὴν παράδοσιν μάλιστα ταύτην ὁ ἵπποκόμος τοῦ Δαρείου μαθὼν παρὰ τοῦ κυρίου αὐτοῦ τὰ τῆς συμφωνίας τῶν ἐπτά Πασσαργαδῶν ἐγγύμασεν ἐπὶ ἡμέρας οὕτω τὸν ἵππον αὐτοῦ, ὥστε νὰ χρεμετίσῃ ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ ἡλίου. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ παράδοσις αὕτη φέρει τὸν προφανῆ τύπον μυθεύματος ἐπινοηθέντος ἀπλῶς πρὸς πίστωσιν τῆς ἰδέας ὅτι ὁ Δαρεῖος ἦν ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ Ἡλίου. Τὸ δ' ἀληθὲς εἶναι ὅτι οἱ ἐπτά Πασσαργάδαι οἱ ἀποβλέποντες κυρίως εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἀφαιρέσωσι τὴν βασιλείαν ἀπὸ ἀνδρὸς Μῆδου καὶ νὰ ἐπαναγάγωσιν αὐτὴν εἰς τοὺς Πέρσας δέν, ἠδύνατο νὰ ἐκλέξωσι βασιλεῖα ἄλλον ἢ τὸν Ἀχαιμενίδην Δαρεῖον τὸν ἀνήκοντα εἰς τὸ γένος τὸ βασιλικόν, (3) ὃν ἤδη ὁ Κῦ-

(1) Τὰ ὀνόματα τῆς ἐπιγραφῆς συμφωνοῦσι πρὸς τὰ τοῦ Ἡροδότου: Ὁ Βιδαφράνας τῆς ἐπιγρ. εἶναι ὁ Ἰνταφέρνης, Οὐτάνας τῆς ἐπιγρ. εἶναι ὁ Ὀτάνης τοῦ Ἡροδ. ὁ Γαουβαρούβας τῆς ἐπιγρ. εἶναι ὁ Γωβρούας τοῦ Ἡροδ. ὁ Βιδάρνης τῆς ἐπιγρ. εἶναι ὁ Ὑδάρνης τοῦ Ἡροδ., ὁ Βαγαβούζα τῆς ἐπιγρ. εἶναι ὁ Μαγάβυζος τοῦ Ἡροδότου. Μόνον ὁ τῆς ἐπιγρ. Ἀρδουμάνι παρ' Ἡροδότῳ καλεῖται Ἀσσαπίνης.

(2) Ἰδ. τὴν γενεολογίαν τοῦ οἴκου τοῦ Δαρείου. Ἀχαιμένης, Ἀρσάμης, Θεΐσπης, Ὑστάσπης, Δαρεῖος.

(3) Ἄλλ' ἐν ταῦθα τίθεται τὸ ζήτημα διατὶ ὁ Δαρεῖος καὶ οὐχὶ ὁ πατὴρ Ὑστάσπης, ὁ ἐγγύτερον τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν οἶκον τῶν Ἀχαιμενιδῶν εὐρισκόμενος, λαμβάνει τὴν βασιλείαν. Περὶ τούτου οὐδὲν λέγουσιν οὔτε ἡ τοῦ Δαρείου ἐπιγραφή οὔτε αἱ ἑλληνικαὶ παραδόσεις. Τὸ γεγονός δὲμος δὲν εἶναι ἀνεξήγητον. Ὁ Ὑστάσπης τοπάρχης ἐν τῇ Βακτρικῇ διατελῶν τότε εἶχε μείνει ἀμέτοχος τῆς συμφωνίας τῶν ἐπτά· φαίνεται δὲ ὅτι

ρος ὁ Μέγας εἶχε προΐδει ἐν ὄνειρῳ ὡς μέλλοντα νὰ λάβῃ τὴν βασιλείαν (1) (521 π. Χ.). Τιθεμένων κατὰ μέρος ἐν τῇ ὅλῃ ἱστορίᾳ τῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καμβύσου γεγονόντων τὸ σαφὲς ἐκ τούτων πάντων προκῦπτον καὶ ἄλλως σύμφωνον πρὸς τὴν τοῦ Δαρείου αὐτοῦ ἐν τῇ Βαγιστανείῳ ἐπιγραφῇ δῆλωσιν εἶναι ὅτι διὰ τῆς συνωμοσίας τῶν ἑπτὰ Πασσαργαδῶν ἐκποδῶν γενομένου τοῦ ἄρπαγος καὶ σφετεριστοῦ Μήδου καὶ μάγου Γαυμάτου, ἡ ἀρχὴ περιῆλθεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ νομίμου κληρονόμου Ὑστάσπου Δαρείου, τοῦ πατρὸς παραιτησαμένου τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη λύσις τοῦ ὄλου ζητήματος ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς νέας ταραχὰς καὶ στάσεις ἐν ὄλῳ τῷ κράτει διότι ἦτο ἡδὴ ἐρριζωμένη παρὰ τοῖς πολλοῖς λαοῖς ἡ πεποιθήσις περὶ τῆς νομιμότητος τῆς βασιλείας τοῦ Γαυμάτου. Ἡ ἐπανάστασις (ὡς καλεῖ τὴν ἐξέγερσιν ταύτην τῶν λαῶν ὁ Ἡρόδοτος) ἐγένετο ἰδίως παρὰ λαοῖς μὴ ἀρίοις, οἵτινες εἶχον ἀναμνήσεις ἰδίων ἐθνικῶν κρατῶν καὶ δυναστειῶν, καὶ κατῴρθωσάν τινες ἀρχηγοὶ νὰ ἀναρρηθῶσιν ὡς βασιλεῖς. Ἐν Ἐλάμ (ἢ Σουσιανῇ) καὶ ἐν Βαβυλῶνι εἶχεν, ἡ ἐπανάστασις χαρακτῆρα ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως. «Περὶ τῆς ἐν ταῖς εἰρημέναις δυοῖς χώραις ἐπανάστασεως λέγει αὐτὸς ὁ Δαρείος ἐν τῇ ἐπιγραφῇ αὐτοῦ: «Καθ' ὃν χρόνον ἐγὼ ἐφόνευσα τὸν μάγον Γαυμάτην ἀνὴρ τις Ἀτρίνα καλούμενος, υἱὸς Οὐβαδάρα ἐπανεστῆ ἐν Σουσιανῇ, λέγων πρὸς τὸν λαὸν «ἐγὼ εἰμι βασιλεὺς ἐν Σουσιανῇ». Τότε οἱ κάτοικοι ἐπανεστῆσαν καὶ προσεχώρησαν εἰς τὸν Ἀτρίναν» οὗτος ἐγένετο βασιλεὺς ἐν Σουσιανῇ. Ὑπῆρχε δὲ καὶ τῆς Βαβυλωνίας *Ναδιταβίρας*, ὅστις ἐπανεστῆ ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἐξηπάτησε τοὺς ἀνθρώπους, λέγων: εἰμι Ναβουκαδρησάρης, υἱὸς τοῦ Ναβουνίτα, καὶ τότε ὄλος ὁ τῆς Βαβυλωνίας λαὸς προσεχώρησεν εἰς τὸν Ναδιταβίραν ἐκείνον» οὗτος κατέλαβε τὴν ἀρχὴν ἐν Βαβυλῶνι. Τότε ἔπεμψα στρατὸν εἰς τὴν Σουσιανήν» ὁ Ἀτρίνας ἐκείνος ἤχθη πρὸ ἐμοῦ δέσμιος καὶ ἐφόνευσά αὐτόν. Μετὰ ταῦτα ἐπῆλθον ἐπὶ τὴν Βαβυλῶνα ἐναντίον τοῦ Ναδιταβίρα ἐκείνου, τοῦ καλοῦντος ἑαυτὸν Ναβουκαδρησάραν». Περαιτέρω ἀφηγεῖται ὁ Δαρείος τὴν μάχην τὴν παρὰ τὸν Τίγριν γενομένην τῇ 27 τοῦ μηνὸς Ἀδριαδία, μεθ' ἣν ἐπῆλθεν ἐναντίον τῆς Βαβυλῶνος καὶ διὰ τῆς βοήθειας τοῦ Ὄρομάσδου, ὡς μόλις, ἐγένετο κύριος τῆς πόλεως ἠχμαλώτισε τὸν Ναδιταβίραν καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν. Διαρκούσης τῆς πολιορκίας τῆς Βαβυλῶνος (2) ἐπανεστῆ-

καὶ παρητήθη πάσης ἀξιώσεως ἐπὶ τὸν θρόνον ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ᾧ ὑπηρέτησε πιστῶς ὡς βασιλεὺς.

(1) Ὁ Κῦρος στρατεύων ἐπὶ τοὺς Μασσαγέτας εἶχεν ἰδεῖ ὄνειρον ἐν ᾧ ἐφαίνετο αὐτῷ ὁ τότε νεαρὸς (τὸ 22 τῆς ἡλικίας ἄγον ἔτος) Δαρείος περιβεβλημένος πτερὰ δύο καὶ διὰ μὲν τοῦ ἑνὸς καλύπτων τὴν Ἀσίαν, διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου τὴν Εὐρώπην. Οἱ μάγοι ἐξήγησαν αὐτῷ τὸ ὄνειρον ὡς σημαίνον τὴν μέλλουσαν ἀρχὴν τοῦ Δαρείου. Ἀλλὰ πρὶν ἐλέγξῃ τὴν τοῦ Δαρείου πολιτείαν, ἀπέθανεν.

(2) Ἡ μακρὰ πολιορκία τῆς Βαβυλῶνος καὶ αἱ περὶ τὴν ἄλωσιν δυσχέρειαι ἔδωσαν,

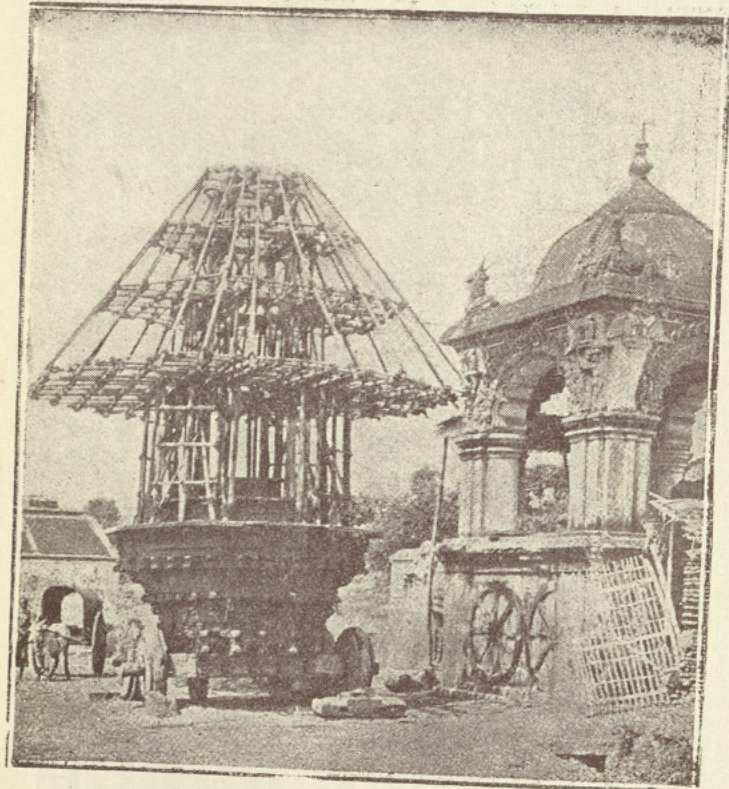
σαν ἐναντίον τῆς τοῦ Δαρείου ἀρχῆς πολλὰ χῶραι, ἐν αἷς καὶ ἡ Σουσιανῆ (τὸ δεύτερον αὕτη ἐπαναστάσα ἐναντίον τοῦ Δαρείου, ἀλλὰ τυχαίως ὑποταγείσα) ἡ Μηδία, ἡ Παρθυνία, ἡ Ἀρμενία, καὶ αὐτὴ ἡ Περσία. Ἐν Μηδίᾳ Φραόρτης τις παραστάς ὡς ἀπόγονος τοῦ γνωστοῦ ἡμῖν Μήδου βασιλέως Κυαξάρους καὶ ὡς ἐκπροσωπῶν τὴν Μηδικὴν ἐθνότητα καὶ τὴν τῶν Μήδων ὑπὸ τῶν Περσῶν ἀφαιρεθείσαν ἀρχὴν οὐ μόνον προσήγαγε τὸν λαὸν τῶν Μήδων πρὸς ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ εὐκόλως ἐξέτεινε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς γείτονας Ὑρκανίους καὶ Παρθυαίους. Καὶ ἡ Ἀρμενία δὲ μετὰ τῆς παρακειμένης Ἀσσυρίας μετέσχον τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Ἐν αὐτῇ τῇ Περσίᾳ παρέστη νέος τις Ψευδοσμῆρδης καλῶν ἑαυτὸν Βαρδιαν καὶ κατῴρθωσε νὰ προσαγάγῃ τὸ πλεῖστον τοῦ περσικοῦ λαοῦ πρὸς ἑαυτόν. Ἐπανεστῆσαν δὲ καὶ οἱ Σατταγύδαι καὶ οἱ Σάκαι, καὶ παρὰ Σαγάρτοις δὲ Τριταναιάχμας τις (Τριτράνταχμα) ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος ἀρχων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Βαβυλῶνος πᾶσαι αὗται αἱ ἐπαναστάσεις κατεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ Δαρείου διὰ τῶν πιστῶν μεινάντων αὐτῷ στρατευμάτων, μεθ' ὧν ἐπολιόρκει τὴν Βαβυλῶνα. Συντέλεσε δὲ ἰσχυρῶς εἰς τοῦτο καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ Ὑστάσπης καθυποτάξας τὰς κεντρικὰς Ἰρανικὰς χώρας εἰς τὸ κράτος τοῦ υἱοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ στρατηγὸς Ὑδάρνης κατέβαλε τὴν ἐν Μηδίᾳ καὶ τὴν ἐν Ἀρμενίᾳ στάσιν, ἀφοῦ ὑπέταξε καὶ τὴν Ἀσσυρίαν. Οὕτω περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 520 π. Χ. τὸ πλεῖστον τοῦ κράτους ἠνωθῆ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Δαρείου Α'.

Περὶ στάσεων ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς χώραις τῆς νῦν Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν Καππαδοκίᾳ, Πόντῳ καὶ τῇ αὐτονομῳ ἔτι διατελούσῃ Κιλικίᾳ δὲν γίνεται λόγος.

ὡς φαίνεται, ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσιν τοῦ περὶ μοναδικῆς ἀπταπαρνήσεως τοῦ Πέρσου Ζωπύρου, υἱοῦ τοῦ ἐκ τῶν ἑπτὰ Πασσαργαδῶν Μαγαβύζου, ἱστορημάτος. Κατὰ τὸ ἱστόρημα τοῦτο, ὅπερ ἀφηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος, (Γ' 150) ὁ Ζωπύρος ὢν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ πολιορκούντος τὴν Βαβυλῶνα στρατοῦ παρέστη ἡμέραν τινὰ ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως Δαρείου μετὰ δινὸς ἀποκεκομμένης, ὧτων κεκομμένων, κόμης ἐξυρισμένης καὶ σώματος πλήρους μολώπαν καὶ πληγῶν ἐκ μαστιγώσεων καὶ ἐρωτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῶν αἰτίων τοῦ παθήματος ἐδήλωσεν αὐτῷ τὸν σκοπόν, ὃν εἶχε νὰ αὐτομολήσῃ πρὸς τοὺς πολεμίους ὡς δῆθεν παθὼν ταῦτα ὑπὸ τοῦ Δαρείου καὶ ἀναγκαζόμενος νὰ αὐτομολήσῃ πρὸς τοὺς τούτου πολεμίους καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ τούτους καὶ ἐλκύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῶν καὶ λαμβάνων οὕτω διοικήσιν στρατοῦ ἢ φύλαξιν τῶν τειχῶν διευκολύνη τὴν ταύτης τῆς πόλεως ἄλωσιν. Ἀληθῶς δὲ αὐτομολήσας πρὸς τοὺς Βαβυλωνίους καὶ παραστήσας ἑαυτὸν θῦμα τῆς τοῦ Δαρείου ὀμότητος καὶ ὡς φυγόντα καὶ ζητοῦντα ἐκδίκησιν καὶ τυχὸν οὕτω τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν Βαβυλωνίων ἔλαβε θέσιν ἐν τῇ στρατιᾷ καὶ ἠγούμενος μοίρας στρατιωτικῆς συνεπλάκη πρὸς μοῖραν τοῦ πολιορκούντος Περσικοῦ στρατοῦ καὶ κατενίκησε ταύτην ὑποχωρήσασαν ἐκουσίως κατὰ τὰς δοθείσας αὐτῇ συμφώνως πρὸς τὰς μεταξὺ Δαρείου καὶ αὐτοῦ (Ζωπύρου) συμφωνίας ὁδηγίας. Διὰ τοιούτων δὲ γινῶν ἔτι μᾶλλον τυχὸν τῆς τῶν Βαβυλωνίων ἐμπιστοσύνης ἀνέλαβε καὶ τὴν τῶν πυλῶν καὶ τῶν τειχῶν φρουρήσιν, καὶ οὕτω παρέδωκε τὴν πόλιν εἰς τοὺς Πέρσας. Διὰ τὴν πρᾶξιν δὲ αὐτοῦ ταύτην ἐτιμήθη σφόδρα ὑπὸ τοῦ Δαρείου καὶ ἔλαβε σατραπείαν διὰ βίου χώρας τινὸς τοῦ κράτους.

Ἄλλ' ἐν τῇ Κάτῳ Ἀσίᾳ, τῇ ἐντὸς Ἄλυος δηλοῦσι Ἀσίᾳ, ἐγένετό τι κίνημα οὐχὶ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐκ μέρους τοῦ ἀπίστου σατράπου Ὀρείτου, διατελοῦντος σατράπου Σάρδεων ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τοῦ Κύρου τοῦ Μεγάλου. Ὁ Ὀρείτης ἐγένετο γνωστὸς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ διὰ τὴν ἀπιστον πολιτείαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Σάμου τύραννον Πολυκράτην, ὃν διὰ δόλου ἐλύσας εἰς τὴν Μαγνησίαν ἐφόρευσε ἵνα τὴν Σάμον προσαρτήσῃ εἰς τὴν σατραπείαν αὐτοῦ, ὡς περὶ τούτου γενήσεται λόγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Μελετῶν ἰδρυσιν κράτους ἰδιαίτερου ἐν τῇ Κάτῳ Ἀσίᾳ ἐνήργησε τὴν δολοφονίαν τοῦ ἐτέρου τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ σατραπῶν, τοῦ ἐν Δασκυλίῳ (ιδ. σ.) σατράπου Μιθραβάτου, εἶτα δὲ ἐκηρύχθη ἐναντίον τοῦ Δαρείου, ἐφόρευσε δὲ τοὺς εἰς αὐτὸν ἀποσταλέντας διαγγελεῖς τοῦ βασιλέως. Ὁ Δαρεῖος περισπώμενος ὑπὸ πολλῶν ταραχῶν καὶ τοῦ κατὰ Βαβυλωνίων πολέμου δὲν ἠδυνήθη νὰ προσβάλλῃ αὐτὸν ἀπ' εὐθείας· ὅτε δὲ ἐποίησατο ἐκκλησίαν εἰς τοὺς εἰς αὐτὸν πιστοὺς μείναντες σατράπας ἵνα ἀναλάβωσι τὴν τοῦ ἀποστάτου τιμωρίαν, τριάκοντα σατράπαι προσήνεγκον τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν, ἐκ τούτων δὲ διὰ κλήρου ἐξελέγη Βαγαῖος ὁ Ἀρτούτου. Οὗτος λαβὼν τὸ ἐπίσημον βασιλικὸν ἔγγραφον μετέβη εἰς Σάρδεις ὡς ἀποσταλέμενος τοῦ Βασιλέως ἔκτακτος. Οἱ χίλιοι ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Σάρδεων εὐρισκόμενοι Πέρσαι λογχοφόροι μετὰ σεβασμοῦ ἀκούσαντες ἀναγινωσκομένην αὐτοῖς τὴν βασιλικὴν διαταγὴν ἐφόρευσαν εὐθὺς τὸν Βαγαῖον. Οὕτως ἡ ἀρχὴ τοῦ Βασιλέως ἠμπεδώθη καθ' ἅπασαν τὴν ἐντὸς Ἄλυος (κάτω) Ἀσίαν. Ἐτελέσθη δὲ τοῦτο πρὸ τῆς ἀλώσεως ἐτι τῆς Βαβυλωνίως. Οὕτως ὁ Δαρεῖος γενόμενος ἐγκρατὴς τῆς ἀρχῆς καὶ ἀποκαταστήσας τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους ἐζήτησε καὶ ἠθικῶς νὰ ἐνισχύσῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ ὡς νομίμου βασιλέως λαβὼν γυναῖκα τὰς δύο θυγατέρας τοῦ Κύρου, τὴν Ἄτοσσαν (1) καὶ τὴν Ἀρτυστὼννην καίπερ ἔχων τρεῖς υἱοὺς ἤδη ἐκ τῆς τοῦ Παρσαγαδοῦ Γωβρῦου θυγατρὸς. Εἶτα δὲ ἐπελάβετο τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς μείζονος ἐπεκτάσεως τοῦ κράτους καὶ τῆς ἐσωτερικῆς τούτου ὁργανώσεως καὶ ἀναμορφώσεως. Τὸ μέγα παγκόσμιον κράτος τοῦ Κύρου ἐπὶ τρία ἔτη πολλαχῶς δογούμενον, ἵνα χρησώμεθα τῷ Ἡροδοτείῳ ἐκφράσει ταύτῃ, καὶ κλο-

(1) Ἡ Ἄτοσσα κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς Περσικῆς αὐλῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καμβύσου εἶχε περιέλθει μετ' ὄλου τοῦ γυναικῶνος εἰς τὸν Ψευδοσμέρδιν καὶ ἀπὸ τούτου εἰς τὸν Δαρεῖον. Τὸ λεγόμενον ὅτι ἡ Ἄτοσσα τὸ πρῶτον (ὡς καὶ ἡ Φαίδιμη τοῦ Ὀτάνου) ἀπεκάλυψαν τὸν δόλον τοῦ Γαυμάτου νοήσασαι τοῦτον ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Γαυμάτης δὲν εἶχεν ὧτα ἅτε στερηθεὶς τούτων ὑπὸ Κύρου ἕνεκα παραπτώματός τινος καὶ ὅτι ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων τούτων ἔλαβε γένεσιν ἡ σύστασις τῶν ἐπτὰ Πασαργαδῶν, φαίνεται ὅτι ἐπενοήθησαν ἐν τοῖς μετὰ τὸν γάμον τοῦ Δαρείου καὶ Ἀτόσσης χρόνοις. Ὑπάρχει δ' ἄλλως ἡ αὐθεντικὴ παράδοσις τοῦ Ἡροδότου περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Καμβύσου αὐτοῦ ἐκμυστηρεύσεως τοῦ φόνου τοῦ ἀληθῶς Μέρδιος καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Καμβύσου γενόμενης πρὸς τιμωρίαν τοῦ σφετεριστοῦ ἐπικλήσεως.

Les Merveilles du Monde]

[Hachette-Paris

Τὸ ἄρμα τοῦ Κριονᾶ.

νούμενον ἰσχυρῶς ἀκριβῶς ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ περιόδῳ τοῦ κινδύνου τῆς διαλύσεως ἔδειξε τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἰσχυρὰν ἀντοχὴν προερχομένην πρὸ πάντων ἐκ τῆς ἰδέας τῆς παγκοσμίου κοινωνίας καὶ πολιτικῆς ἐνώσεως τῶν ἔθνων, ἣν ἐξεπροσώπει ἡ Περσικὴ μοναρχία. Τῆς τριετοῦς δὲ ταύτης κρίσεως καὶ πάλης καὶ τῆς τελικῆς διὰ τοῦ Δαρείου ἐπελθούσης ἐπικρατήσεως τῆς ἐνότητος τοῦ κράτους μνημεῖον διηνεκὲς κατέλιπεν αὐτὸς ὁ Δαρεῖος, τὸ Βαγιστάνιον σύμπλεγμα ἀναγλύφων εἰκόνων μετὰ τῆς Περσικῆς, σφηνοειδοῦς ἐπιγραφῆς αὐτοῦ. Ἐν τῷ συμπλέγματι τῶν ἀναγλύφων ἐπὶ τοῦ βράχου εἰκόνων διακρίνεται ἰδίως ἡ τοῦ Δαρείου φέροντος ἐσθῆτα μέχρι τῶν γονάτων (ὄπισθεν μέχρι τῆς κνήμης,) ἐξικνουμένην, διάδημα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὄπισθεν τοῦ Δαρείου ἴσταται ὁ τοξοφόρος αὐτοῦ καὶ τις λογχοφόρος μετὰ ἐσθῆτων μακρῶν. Ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς πατεῖ ἐπὶ τινα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κείμενον ἄνθρωπον, ὃν ὑπάρχει γραφῆ λέγουσα «Οὗτος ὁ Γαυμάτης ἐψεύσατο, εἰπὼν οὕτως «ἐγὼ εἶμαι ὁ Βαρδίας, υἱὸς τοῦ Κύρου (Κουρού), εἰμὶ βασιλεὺς». Ἀπέναντι τοῦ Δαρείου ἴστανται φέροντες βρόχον ἐπὶ τὸν τράχηλον καὶ δεδεμένοι πρὸς ἀλλήλους, καὶ τὰς χεῖρας ὄπισθεν δεδεμένας ἐννέα βασιλεῖς μετὰ ποικίλων στολῶν. Ἐπὶ τοῦ πρώτου τούτων ὑπάρχει γραφὴ λέγουσα «ὁ Ἀτρίνης οὗτος ἐψεύσατο εἰπὼν «εἰμὶ βασιλεὺς ἐν Σουσιάνῃ», ἐπὶ τοῦ δευτέρου: «Οὗτος ὁ Δαυταβίρας ἐψεύσατο εἰπὼν: «εἰμὶ Ναβουχαδρόσορας υἱὸς Ναβνήτου βασιλεὺς Βαβυλῶνος» ἐπὶ τοῦ τρίτου: «Οὗτος ὁ Φραόρτης (Φραβάρτι) ἐψεύσατο εἰπὼν «εἰμὶ Σαρτρέτης, ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κναξάρους (Οὐβαξάταρα) εἰμὶ βασιλεὺς ἐν Μηδίᾳ» ἐπὶ τοῦ τετάρτου φοροῦντος στολὴν Περσικὴν «Ὁ Μαρτίας οὗτος ἐψεύσατο εἰπὼν «εἰμὶ Ἰμάνι, βασιλεὺς ἐν Σουσιάνοις» ἐπὶ τοῦ πέμπτου «Οὗτος ὁ Τριτανταίχμης (Τσιτρατάχη) ἐψεύσατο εἰπὼν «εἰμὶ βασιλεὺς Σαγαρτίων ἐκ τοῦ γένους τοῦ Κναξάρους (Οὐβαξάταρα)» ἐπὶ τοῦ ἕκτου φοροῦντος περσικὴν στολὴν «Οὗτος ὁ Βαχιάδατης ἐψεύσατο εἰπὼν «εἰμὶ ὁ Βαρδίας υἱὸς τοῦ Κύρου, εἰμὶ βασιλεὺς» ἐπὶ τοῦ ἑβδόμου «Οὗτος ὁ Ἀράχας ἐψεύσατο εἰπὼν «εἰμὶ ὁ Ναβουχαδράσιρα (Ναβουχοδονόσορ), υἱὸς Ναβνήτου, εἰμὶ βασιλεὺς ἐν Βαβυλῶνι (1) ἐπὶ τοῦ ὀγδόου «Οὗτος ὁ Φράδας (Φραόρτης) ἐψεύσατο εἰπὼν «εἰμὶ βασιλεὺς Μαργιάνης» ἐπὶ τοῦ ἐνάτου «Οὗτος ἐστὶν ὁ Σακύκας ὁ Σάκης.» Ὑπὲρ τὸ μέσον τοῦ ὄλου συμπλέγματος ἴσταται μετέωρος ὁ Ὁρομάσδης ἐντὸς κρῖκου πτεροφόρου περιβάλλοντος τὸ σῶμα αὐτοῦ, πρὸς ὃν φαίνεται ἀφιερωμένη ὅλη αὐτὴ ἡ παράστασις τῶν ἀγώνων καὶ τῶν τροπαίων τοῦ Δαρείου ὡς μαρτυρεῖ ἡ ὑπὸ τὴν εἰκόνα γραφὴ λέγουσα «Ἄφοῦ αἱ χῶραι ἀπέστησαν ἀπ' ἐμοῦ ἐννέα καὶ δέκα συνεκρότησα μάχας, καὶ χάριτι τοῦ Ὁρομάσδου ἐκτησάμην

(1) Ἐν Βαβυλῶνι μετὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 522—21 π. Χ. ἐγένετο δευτέρα ἐπανάστασις τῷ 529 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Ἀρμενίου. Ἀράχας παραστήσαντος ἑαυτὸν ὡς υἱὸν τοῦ Ναβνήτου. Ἡ ἐπανάστασις ταχέως κατεβλήθη καὶ ὁ Ἀράχας ἐθανατώθη.

αὐτάς. Ὅ,τι ἐπραξα, ἐπραξα αὐτὸ χάριτι τοῦ Ὁρομάσδου. Ὁ Ὁρομάσδης παρέσχε μὲν τὴν ἀρωγὴν αὐτοῦ, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι θεοὶ οἱ ὑπάρχοντες, διότι δὲν ὑπῆρξα ἐχθρὸς (τοῖς θεοῖς), δὲν ὑπῆρξα ψεύστης καὶ δὲν ἤμην ὑπερόπτης. Καὶ σὺ δὲ μέλλων ν' ἀναγνώσῃς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην εἶθε νὰ μάθῃς παρὰ ταύτης τί ἐγὼ ἐπραξα καὶ μὴ νομίσῃς τὰ γραφόμενα ὡς ψεῦδος. Τὰς ἀποστάσας χώρας τὸ ψεῦδος ὤθησεν εἰς ἀποστασίαν. Καὶ σὺ δὲ μέλλων νὰ γίνῃς βασιλεὺς, ἀπόφυγε πολὺ τὸ ψεῦδος. Ὅταν σὺ δὲν κρύπτῃς τὸν πίνακα τοῦτον, ἀλλὰ ἀγγέλλῃς ταῦτα τῷ λαῷ, μέλλει δὲ Ὁρομάσδης νὰ διατελῇ εὖνους πρὸς σὲ καὶ θέλει ἀυξήσῃ τὸ σὸν γένος καὶ θέλεις ζῆσαι βίον μακρόν. Ἐὰν δὲ κρύπτῃς τὸν πίνακα τοῦτον καὶ δὲν ἐξαγγέλλῃς αὐτὸν εἰς τὸν λαόν, θέλει σὲ θανατώσῃ δὲ Ὁρομάσδης καὶ ὁ οἶκος σου θέλει ἐκλείψῃ. Ἐὰν ἴδῃς τὰς εἰκόνας ταύτας καὶ δὲν καταστρέψῃς αὐτάς, ἀλλὰ διαφυλάττῃς αὐτάς ἐφ' ὅσον ζῆς, τότε δὲ Ὁρομάσδης θὰ φέρῃ εἰς αἴσιον πέρας πᾶν ὅ,τι ἐπιχειρήσῃς. Ἄλλ' ἔὰν καταστρέψῃς τὸν πίνακα τοῦτον ἢ τὰς εἰκόνας ταύτας καὶ δὲν διαφυλάττῃς αὐτάς ἐφ' ὅσον ὑπάρχει τὸ γένος σου, τότε δὲ Ὁρομάσδης θέλει σε πατάξῃ καὶ μέλλει νὰ ἐξολοθρευθῇ τὸ γένος σου καὶ πᾶν ὅ,τι πράξῃς μέλλει νὰ ἐκμηδενισθῇ ὑπὸ τοῦ Ὁρομάσδου. (1)

Τὰ κεδνὰ ἔργα τῆς τοῦ Δαρείου Α' Βασιλείας. Ὁ Δαρεῖος (2) ὁ ἀποκαταστήσας τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους καθ' ὅλην τὴν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κύρου δοθεῖσαν τούτῳ ἔκτασιν καὶ περιοχὴν καὶ κατὰ ταῦτα ἀντάξιός τοῦ μεγαλοφυοῦς ἰδρυτοῦ τοῦ κράτους φανεῖς βασιλεὺς, ἀνεδείχθη μετὰ τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνευσιν καὶ ἐμπέδωσιν τοῦ ἐπὶ τριετίαν ὅλην δονηθέντος καὶ δεινῶς κλονηθέντος κράτους, μέγας ἐν εἰρήνῃ ὀργανωτὴς καὶ μεταρρυθμιστὴς τοῦ κράτους τούτου. Κατὰ τρόπον δὲ ἰδιαιτέρως ἀξιὸν σημειώσεως αὐτὰ τὰ μεγάλα εἰρηνικὰ ἔργα τοῦ βασιλέως τούτου συνδέονται μετὰ πολεμικῶν ἔργων οὐχὶ κατακτητικῶν τῆς συνήθους κατακτητικῆς ὁρμῆς, ἀλλὰ πολεμικῶν ἔργων ἀποβλεπόντων εἰς μεγάλα ἐκπολιτιστικὰ ἔργα, πολεμικῶν ἔργων συνδεομένων μετὰ φιλομαθείας καὶ ἐπιστημονικῆς ὁρμῆς ἀποβλεπούσης εἰς ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν τέως ἀγνώστων εἰς τὸν ἱστορικὸν κόσμον, εἰς αὔξησιν καὶ πολλαπλασιασμὸν τῶν μεγάλων ὁδῶν τῆς συγκοινωνίας τῶν συνδεουσῶν πρὸς ἀλλήλας χώρας μακροσυστάσας ἀπ' ἀλλήλων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀποβλέπουν εὖρηγε τὰ ὄρια τοῦ κράτους πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν. Πρὸς ἀνατολὰς δὲ Ἰαξάρτης καὶ ὁ Ἰνδικὸς Καύκασος φαίνεται ὅτι ἀπετέλουν τὰ ὄρια τοῦ κράτους. Πρὸς νότον ἀπὸ τοῦ

(1) 18. Dnncker Geschichte der Arier inder alten Zat. σ. 842—844.

(2) Τὸ ὄνομα Δαρεῖος εἶναι περσικόν. Ὁ περσικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος ἐν τοῖς μνημείοις τοῖς περσικοῖς εἶναι *Darjāvōs*. Τὸν αὐτὸν δὲ τύπον φέρει τὸ ὄνομα καὶ ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ. Ὁ παρ' Ἑλλήσι τύπος Δαρεῖος εἶναι κυρίως Φρυγικὸς Μικρασιατικὸς, ὁ αὐτὸς τῷ Ὁμηρικῷ Τρωτικῷ ἢ Φρυγικῷ.

Κύρου ἤδη τὰ ὄρια τοῦ κράτους εἶχον ἔκταθῆ μέχρι τῆς περιοχῆς τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ, ἀλλὰ νῦν ἐπὶ τοῦ Δαρείου ὁ Ἰνδὸς ἐγένετο ποταμὸς παρόριος, ὑπετάγησαν δὲ καὶ τὰ μεταξὺ τῆς Ἀριανῆς καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ Ὁκεανοῦ ἔθνη, ἰδίως οἱ λεγόμενοι Πάκτιες ἢ Πακτίαι, οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Ἀφγανῶν, οἵτινες καὶ οὗτοι σήμερον ἐτι ἐθνικὸν ὄνομα ἔχουσι τὸ τῶν Παχτοῦ ἢ Φαχτοῦ. Ἡ προσάρτησις τῆς νῦν Ἀφγανιστὰν καλουμένης χώρας εἰς τὸ κράτος τοῦ Δαρείου ἔχει τοῦτο τὸ τοῖς Ἑλλήσιν ἰδιαιτέρως διαφέρον ὅτι πρὸ τῆς ἐπὶ τὴν χώραν ταύτην στρατείας ἐπεμψεν ὁ Δαρεῖος ἐπιστημονικὴν οὕτως εἰπεῖν ἢ ἐρευνητικὴν ἐπιτροπεῖαν, ἧς μετέσχε καὶ ὁ Ἕλλην γεωγράφος Σκύλαξ ὁ Καρνανθεὺς (1). Ἡ ἐπιτροπεῖα αὕτη ἠρευνήσῃ τὰς μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ Ὁκεανοῦ πρὸς νότον τῆς Ἀριανῆς ἐκτεινομένης χώρας, διηρεύνησε δὲ καὶ τὰς μεταξὺ τοῦ Ἰνδικοῦ Ὁκεανοῦ καὶ τοῦ νῦν Περσικοῦ κόλπου παρὰ τὴν θάλασσαν ἐκτεινομένης παραλίας χώρας, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν ἐρευνητῶν τούτων στρατὸς πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ Δαρείου βραδύτερον προσήτησε τὰς χώρας τούτας εἰς τὸ κράτος τοῦ Δαρείου. Ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο τρία ἔτη μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιτροπεῖας, ἧτις ἀποστολὴ ἦτο μικρὰ τις στρατεία διαρκέσασα ὀλόκληρον τριετίαν, καθ' ὃ διάστημα χρόνου, ἀφοῦ περιέπλευσεν ἢ ἀποστολὴ τὰ παραλία τῆς Γεδρωσίας (νῦν Βελουχιστὰν) δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὸν νῦν Περσικὸν κόλπον, ἀλλὰ περιπλεύσασα τὴν νότιον Ἀραβίαν εἰσῆλθεν εἰς τὸν Ἀράβιον κόλπον (τὴν νῦν Ἐρυθρᾶν θάλασσαν) καὶ διαπλεύσασα ταύτην ἀφίκετο εἰς τινὰ λιμένα κατὰ τὰ βόρεια παραλία τῆς Ἀραβίας. Ὑπὸ ἔποψιν γεωγραφικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν αὕτη ἡ μικρὰ στρατεία ὑπῆρξε πάντως σπουδαιοτάτη προοδοποιήσασα τὸν κατὰ τὴν Ἰνδικὴν θάλασσαν πλοῦν εἰς τὸν μετὰ διακόσια ἔτη ὑπὸ τοῦ Νεάρχου τοῦ ναυάρχου ἐν τοῖς Ἰνδικοῖς ὕδασι κατασκευασθέντα στόλον τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἀλλὰ σπουδαιοτάτη ἦτο καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ Δαρείου πρὸς δυσμὰς ἐπέκτασις τοῦ κράτους. Ὁ Δαρεῖος ὑπέταξε πάντας τοὺς μεταξὺ τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου περὶ τὸν Καύκασον οἰκοῦντας βαρβάρους λαοὺς καὶ αὐτὸν τὸν Καύκασον κατέστησεν ὄριον τοῦ κράτους πρὸς τὰς ὀπισθεν τούτου ἐκτεινομένης ἀχανεῖς Σκυθικὰς πεδιάδας. Ὡς ἤδη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐρρήθη, ἀφοῦ ἐπὶ τοῦ Κύρου ἤδη τὸ κράτος τούτου ἐξετάθη μέχρι τῶν Ἀνατολικῶν ἁκτῶν τοῦ Αἰγαίου, ἐπὶ τοῦ διαδόχου τούτου Καμβύσου αἱ μέγιστα τῶν κατὰ τὰς ἀνατολικὰς ἁκτὰς τοῦ Αἰγαίου κειμένων ἐλληνικῶν νήσων, ἡ Λέσβος καὶ ἡ Χίος εἶχον οἰκοθῆν προσχωρήσει εἰς τὴν μετὰ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως *συμμαχίαν*, οὕσαν κατ' οὐσίαν ὑποτελείαν καὶ ὑποταγὴν, θεῖσαι τὰς ναυτικὰς αὐτῶν δυνάμεις εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ Βασιλέως ἐν τῷ κατὰ τῆς Αἰγύπτου πολέμῳ τότε δὲ καὶ ὁ τότε φίλος καὶ σύμμαχος

(1) Ὁ Σκύλαξ οὗτος δὲν πρέπει νὰ συγχέται πρὸς τὸν ὁμώνυμον συγγραφέα τοῦ «Περὶ πλοῦ».

τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ἀμάσιδος τύραννος τῆς Σάμου Πολυκράτης ἠναγκάσθη νὰ συνταχθῆ μετὰ τοῦ Μ. Βασιλέως, ἀλλ' ἀμοιβὴν τῆς τοιαύτης προθυμίας ἔλαβεν, ὡς εἶδομεν, ὑπὸ τοῦ σατράπου Λυδίας Ὀρείτου ἀποστάντος ἀπὸ τοῦ Μ. Βασιλέως τὸν οἰκτρὸν αὐτοῦ θάνατον. Νῦν ἐπὶ τοῦ Δαρείου ἢ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πολυκράτους ἐπικρατοῦσα πολιτικὴ ἀκαταστασία, περὶ ἧς εὐρύτερος λόγος γενήσεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος, ἐπήνεγκε τὴν αἱματηρὰν (αἱματηρὰν ἔνεκεν τῆς ἀπίστου καὶ δολίας πρὸς τοὺς Πέρσας πολιτείας τῶν περὶ τὸν τύραννον Μαιάνδριον) ὑπὸ τῶν Περσῶν ἄλωσιν τῆς νήσου καὶ τὰ ταύτης πολλὰ παθήματα καὶ τὴν ὑπὸ Συλοσῶντα, ἀδελφὸν τοῦ Πολυκράτους ὡς τύραννον εἰς τοὺς Πέρσας ὑποταγὴν (516 π. Χ.). Τότε δὲ καὶ ἡ Χερσόνησος (ἢ Χερσόνησος ἢ Θρακικὴ) ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἡ Πέρινθος, τὸ Βυζάντιον, καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ περὶ τὸν Ἑλλησπόντον καὶ τὸν Βόσπορον ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ὑπετάγησαν εἰς τὸ κράτος τοῦ Μ. Βασιλέως διατελοῦσαι ὑπὸ τυράννων ἐκ τῶν ἰδίων πολιτῶν εἰς τὴν τυραννίδα ἀναρχωμένους καὶ ἀναγνωρίζοντας προθύμως τὴν τοῦ Μ. Βασιλέως ὑπερτάτην ἀρχήν, ἧτις ἄλλως ἔστερέου τὴν τοιαύτην ἀρχὴν αὐτῶν.

Ἡ εἰς Εὐρώπην μετάβασις καὶ ἐπὶ Σκύθας στρατεία. Ἐν τῶν μεγαλεπήβολων βουλευμάτων τοῦ Δαρείου ἦτο καὶ ἡ ἰδιαιτέρα προσοχὴ, ἣν ἔστρεψεν οὗτος, πρῶτος ἐκ τῶν Ἀσιατῶν βασιλέων, ἐπὶ τὴν πέραν τῶν δύο πορθμῶν, Ἑλλησπόντου καὶ Βοσπόρου, ἐκτεινομένην Εὐρώπην. Ἄλλ' ἐν τῇ Εὐρώπῃ ταύτῃ ἐξίτηι πρὸ πάντων νὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τοὺς οἰκοῦντας ἐν ταῖς πέραν τοῦ Δανουβίου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου Σκυθικοὺς λαοὺς, μὴ ἀποβλέπων ἐν ἀρχῇ μηδαμῶς εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ἑλληνικοὺς λαοὺς, ὧν ἐγνωρίζεν, ὡς φαίνεται καὶ τὴν ὕλικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν δύναμιν καὶ ἀλκὴν, ἀφοῦ τοιούτου πλήθους ἦρχεν Ἑλλήνων ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν τῷ Αἰγαίῳ, νεωστὶ δὲ διὰ τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου εἶχεν ὑπαγάγει ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ καὶ τὰς ἐν Ἀφρικῇ Ἑλληνικὰς πόλεις Κυρήνην καὶ τὴν ταύτης ἀποικίαν Βάρκαν.

Ὁ Δαρεῖος ἀπέβλεπεν, ὡς φαίνεται, εἰς τὸ καταστῆσαι τὸν Εὐξείνου πόντον, οὗ αἱ τε νότιαι καὶ αἱ ἀνατολικαὶ ἀκταὶ ὑπήγοντο ἤδη εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ, θάλασσαν καθ' ὅλοκληρίαν Περσικὴν ὑποτάσσωσιν καὶ τὰς δυτικὰς καὶ μάλιστα τὰς βορείους ἀκτάς. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ὁ τῆς Καππαδοκίας (τῆς σατραπείας δηλονότι τῆς Καππαδοκίας, ἐκτεινομένης ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῶν ὄριων Κιλικίας) σατράπης Ἀριαράμνης διετάχθη νὰ ἐπιτηρῆ τὰς βορείους ἀκτάς μετὰ τριάκοντα πεντηκοντόρων. Τοιαύτη φαίνεται ἡ πιθανοτέρα αἰτία τῆς τοῦ Δαρείου ἐπιβολῆς. Ἄλλ' ἐνταῦθα χωρεῖ καὶ ἄλλη τις ἐξήγησις. Μετὰ τῶν μεγάλων κατακτητικῶν βουλευμάτων τοῦ Κύρου συνεδέετο καὶ ἰδέα τις κοσμοκρατορικὴ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ κράτους μέχρι τῶν περᾶτων τῆς γῆς, μετὰ ταύτης δὲ ἡ ἔτι ὑψηλοτέρα ἰδέα τοῦ γνῶναι τὰ πέρατα ταῦτα. Τοιαύτη τις ἰδέα παρώρμησε τὸν Κύρον εἰς τὴν πέραν τοῦ Ἰαξάρτου στρατείαν. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κα-

τὰ τὰ ἄλλα ἀπηνῆς καὶ ὤμος καὶ κακότροπος Καμβύσης δὲν ἦτο φαίνεται ἀμέτοχος τοιαύτης τινὸς ἰδέας ὅτε ἐπεχείρει τὴν ἐναντίον τῶν μακροβίων Αἰθιοπῶν τῆς Ἀφρικῆς στρατείαν ἀγόμενος ὑπὸ τοῦ βουλευματος τοῦ ἐξικέσθαι εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς. Ὁ δὲ ὑπὸ τοιαύτης τινὸς ἰδέας ἔλαυνόμενος Δαρεῖος ἔστρεψε τὸ βλέμμα οὐχί, ὅπως ὁ Κύρος, εἰς τὰς ἀχανεῖς ἐρήμους τῆς πέραν τοῦ Ἰαξάρτου Ἀσίας, ἀλλὰ πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ εἰς τὰ ὑπὸ Σκυθῶν οἰκούμενα πέρατα αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἐξήγησιν τῶν μεγάλων ἐπιβολῶν καὶ ἐπιχειρήσεων καὶ ἰδίως τῶν ἀγνώστων ἀφορμῶν ἐπινοοῦνται πάντοτε σχεδὸν ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ ἱστορήματα, διὰ τοῦτο ἐπενοήθη, ὡς φαίνεται, καὶ περὶ τῆς ἀγνώστου ἀφορμῆς τῆς τοῦ Δαρείου ἐπιχειρήσεως τὸ ἱστόρημα τὸ ἀναφερόμενον ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ὅτι ὁ Δαρεῖος ἐξίτηι νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Σκύθας διὰ τὴν πρὸ ἑκατὸν καὶ πλειόνων ἐτῶν ὑπὸ τῶν Σκυθῶν γενομένην εἰς τὴν Μηδίαν καὶ τὴν λοιπὴν Ἀσίαν μεγάλην ἐπιδρομήν. Δὲν ἔλειπον δὲ καὶ ἱστορήματα παριστῶντα ὡς ἀφορμὴν τῆς στρατείας τὴν πρὸς τινὰ Σκύθην ἡγεμόνα γενομένην περὶ γάμου μετὰ τῆς τούτου θυγατρὸς πρότασιν τὴν ἀπορριφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σκύθου ἡγεμόνος, ὡς ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Τομύριδος ἢ περὶ γάμου μετὰ ταύτης πρότασις τοῦ Κύρου. Ἀλλὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἱστορήματα δὲν ἀνήκουσι πάντως εἰς τὴν σπουδαίαν ἱστοριογραφίαν. Τουναντίον δὲ αὕτη παρέστησεν ἡμῖν καὶ ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ταύτῃ τοῦ Δαρείου μεγαλοπρεπῆ τινὰ μεγαλοπρεπῶ τελομένην ἐπιβολὴν καὶ ἐνέργειαν τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τοῦ μεγίστου τῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ φανέντων κρατῶν, τοῦ κυριάρχου ὀλοκλήρου τῆς ἱστορικῆς Ἀσίας, τοῦ ἀπὸ τοῦ μεγίστου κράτους τῆς Ἀσίας εἰς ἐπίσκεψιν τῆς Εὐρώπης μεταβαίνοντος Μεγάλου Βασιλέως. Ὁ Δαρεῖος εἶναι ὁ συλλαβὸν καὶ ἐπιτελέσας τὸ μεγαλεπήβολον σχέδιον, ὅπερ καὶ σήμερον ἔτι, μετὰ πάροδον εἰκοσιπέντε περιπτου αἰῶνων ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου, παρὰ πάσας τὰς ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης γενομένας μεγίστας προόδους θεωρεῖται ἂν μὴ παράβολον, ἀλλ' ὅμως δυσεκτέλεστον, τὸ σχέδιον τῆς ἐνώσεως Εὐρώπης καὶ Ἀσίας διὰ γέφυρας ἐπὶ τῶν ρευμάτων τοῦ Βοσπόρου ἰδρωμένης. Ἡ γέφυρα αὕτη κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ καὶ ἀρχιτέκτονος Μανδροκλέους τοῦ Σαμίου. Ἡ Σάμος ἦν κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον ἡ πατρίς τῶν μεγάλων ἀρχιτεκτονικῶν καὶ μηχανικῶν ἔργων· μεγίστη δ' ἐπίδοσις εἰς τὰ τοιαῦτα ἔργα ἐγένετο ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς τυραννίδος τοῦ Πολυκράτους, οὕτινος τὰ πελώρια οἰκοδομικὰ ἔργα, σήμερον ἔτι ἐξεγείρουσι θαυμασμόν. Τῆς σχολῆς δὲ ταύτης τῶν Σαμίων ἀρχιτεκτόνων ἦν καὶ ὁ Μανδροκλῆς· οὗτος ἦν ὁ τεχνικώτατος πρὸς ἄλληλα συναρμόσας τὰ 600 ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ ἀποτελέσας γέφυραν ἄγουσαν ἀπὸ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν. Ἡ γέφυρα αὕτη ἰδρύθη ἀκριβῶς εἰς τὸ στενώτατον μέρος τοῦ Βοσπόρου (μῆκος 10 σταδίων), ἐκεῖ ἐνθα μετὰ 2000 ἔτη ἔτερος Ἀσιάτης ἡγεμὸν μεγαλοουργός, ὁ τῆς Κων)πόλεως πορθητῆς Ὀθωμανὸς Σουλτάνος Μεχμέτ ὁ Β', κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐπιχειρηθησομένης πόλιορκίας τῆς Κων)πό-

λεως, ἔκτισε κατὰ τὸ εἰρημένον στενόν, τὰ δύο ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς καὶ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης φρούρια, τὸ Ἀνατολοῦ=χισάρ=φρούριον Ἀνατολῆς καὶ τὸ Ρούμελι=χισάρ=φρούριον Εὐρώπης. Τὸ ἀνατολικόν φρούριον ὑπάρχον καὶ πρότερον ἐπεσκευάσθη ἵνα στερήσῃ τὴν Κων)πολιν πάσης τῆς μετὰ τοῦ Εὐξείνου πόντου συγκοινωνίας. Κατὰ τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο τοῦ Βοσπόρου, ὅπου ἐπὶ ὑψώματος τῆς Ἀσιατικῆς ὄχθης ὑπῆρξε τὸ πάλαι ὁ ναὸς τοῦ οὐρίου Διὸς καὶ τὸ Δωδεκάθεον, ἦν ἡ κεφαλὴ τῆς γεφύρας, αὐτὸς δὲ ὁ Δαρεῖος, ἀφοῦ ἐθεάσατο καὶ ἐπήνεσε τὸ τελεσθὲν ἔργον, ἀνῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διός, ἵνα ἀπὸ τοῦ ὑψώματος τούτου, θεάσῃται καὶ θαυμάσῃ ἅπασαν τὴν φυσικὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Βοσπόρου καὶ ἅπαν τὸ τεχνικὸν μεγαλεῖον τοῦ κατασκευασθέντος ἔργου. Διὰ τῆς γεφύρας ταύτης ὁ ἐξ ἑπτακοσίων χιλιάδων συγκείμενος καὶ ἐκ πολλῶν ἔθνων καὶ φυλῶν τοῦ ἀχανοῦς κράτους συγκροτούμενος στρατὸς διεπεραιώθη ἀπὸ τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐγγὺς δὲ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἄκρας τῆς γεφύρας ἰδρῦθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ μεγάλου βασιλέως δύο στήλαι μεγάλαι, ἐφ' ὧν ἐγράφησαν, ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ἐν γλώσσῃ Περσικῇ καὶ διὰ τῶν σφηνοειδῶν Περσικῶν γραμμάτων, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ἐν γλώσσῃ Ἑλληνικῇ διὰ γραμμάτων Ἑλληνικῶν, τὰ ὀνόματα πάντων τῶν λαῶν τῶν μετεχόντων τῆς στρατείας ταύτης, τῆς γενομένης 513 π. Χ.—(1).

Ἡ πορεία τοῦ εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν ὄχθην τοῦ Βοσπόρου ἀποβιβασθέντος στρατοῦ εἶχεν ὡς τέρμα τὸν Δανούβιον, ὅποθεν πάλιν διὰ νέας γεφύρας ἀπὸ πλοίων συγκροτουμένης ἔμελλεν ὁ στρατὸς ν' ἀποβῆ εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ὅποθεν ἐλάμβανεν ἀρχὴν ἡ τῶν Σκυθῶν ἐπικράτεια. Πρὸς τοῦτο δὲ καὶ ἄλλος στόλος Ἑλληνικῶν πλοίων παρηκολούθει τὸν διὰ Θράκης ὀδεύοντα στρατὸν μέχρι τοῦ στομίου τοῦ Δουνάβεως, ἵνα εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ. Παρηκολούθουν δὲ τὸν στόλον τοῦτον πάντες οἱ ἡγεμόνες, οἱ τύραννοι δηλονότι τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, ἐξ ὧν προήρχοντο τὰ πλοῖα. Ὀνομαστότατοι δὲ ἐν τοῖς τυράννοις τούτοις ἦσαν Ἰστιαῖος ὁ Μιλήτιος, Κῆς ὁ Μιτυληναῖος, οὐχὶ τύραννος, ἀλλ' ἀπλῶς ὑπὸ τοῦ δήμου ἐκλεγείς στόλαρχος, Ἀρίστων ὁ Βυζαντιῖος καὶ Μιλιτιάδης ὁ Ἀθηναῖος, ὁ ἐκ τοῦ γένους τῶν Φυλαῖδων, οἵτινες μετὰ τὴν ἰδρῦσιν τῆς τυραννίδος τοῦ Πεισιστράτου φυγόντες ἀπ' Ἀθηνῶν, εἶχον μετοικήσει εἰς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, ἧς καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἔλαβον παρὰ τοῦ Δαρείου ἀγαναγρίσαντες τὴν τούτου κυριαρχίαν. Ὁ ἐκ τῶν Φυλαῖδων ἄρχων τότε ἐν χερσονήσῳ ἦτο Μιλιτιάδης τρίτος, ὁ Κίμωνος.

(1) Ὁ Μανδροκλῆς παραστήσας ἐν εἰκόνι τὴν διάβασιν ταύτην τοῦ Βοσπόρου μετὰ τοῦ Δαρείου καθήμενου ἐπὶ θρόνου, ἀνέθηκε ταύτην εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἡρας μετ' ἀναθηματικῆς γραφῆς λεγούσης (Ἡρ. Δ. 88) «Βόσπορον ἰχθυόεντα γεφυρώσας ἀνέθηκε Μανδροκλῆς Ἡρῆ μνημόσυνον σχεδὸς αὐτῆ μὲν στέφανα περιθείς, Σαμίους δὲ κῦδος Δαρείου βασιλέως ἐκτελέσας κατὰ ὄρον.

Ὁ στρατὸς τοῦ Δαρείου ἐν τῇ ἐντεῦθεν τοῦ Αἴμου Θράκῃ διερχόμενος διὰ τῶν Ὀδρυσῶν καὶ Ἡδωνῶν, οὐδεμίαν σχεδὸν εὗρεν ἀντίστασιν, ἀλλὰ πέραν τοῦ Αἴμου γενόμενος ἠγωνίσθη πρὸς τοὺς γενναϊότατα ἀμυνομένους Γέτας καὶ πολεμῶν πρὸς τούτους ἀφίκετο εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως, εἰς τὸ μέρος, ὅπου οἱ Ἕλληνες τύραννοι ἴδρυσαν τὴν γέφυραν. Διὰ τῆς γεφύρας ταύτης ὁ στρατὸς τοῦ Δαρείου μετέβη ἀκριβῶς εἰς τὴν σήμερον Μολδαβίαν καλουμένην χώραν, ἐκεῖθεν δὲ προήλασεν εἰς τὰς ἄλλας Σκυθικὰς χώρας. Τὰ καθέκαστα τῆς πορείας τοῦ στρατοῦ τοῦ Δαρείου οὔτε ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου οὔτε ὑπὸ τοῦ Κτησίου περιγράφονται μετὰ σαφηνείας. Ἀναγράφονται πολλὰ ὀνόματα Σκυθικῶν λαῶν, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ τοπογραφικῆς ἀκριβείας. Καὶ οἱ νεώτεροι δὲ ἱστοριογράφοι ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου παραδεδομένων λαῶν καὶ χωρῶν περιῆλθον εἰς εἰκασίας ἤμισα πιθανὰς καὶ ἀκριβεῖς. Καὶ οἱ μὲν ἀπεφήναντο γνώμην, ὅτι ἡ στρατεία ἐξετάθη μέχρι τοῦ Βόλγα ποταμοῦ (οὗ τὸ ὄνομα ἀγνωστον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν), ἄλλοι δέ, πολὺ πιθανώτερον ἐγνωμάτευσαν ὅτι ἡ προέλασις τοῦ στρατοῦ περιορίσθη εἰς τὰς νῦν χώρας τῆς ἄνω Οὐκρανίας καὶ Βεσσαραβίας, εἰς τὴν χώραν τῶν Σκολότων Σκυθῶν, οἵτινες φαίνεται ὅτι ὄκουν ἐν Οὐκρανίᾳ. Πάντα δὲ τὰ ἄλλα ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου λεγόμενα περὶ τῶν συμμάχων τῶν Σκολότων, τῶν Ἰδανθύρων Γελῶνων Νευρῶν, Μελαγγλαίνων καὶ Ἀνθρωποφάγων εἶναι ὅλως ἀόριστα καὶ ἀσαφῆ. Σαφεστέραν σχετικῶς εἶδησιν ἐκ τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν καὶ πεζογράφων δίδωσιν ὁ Στράβων λέγων ὅτι ὅτε ὁ στρατὸς τοῦ Δαρείου εὐρέθη μετὰ τῶν ποταμῶν Ὑπάνιος καὶ Τύρα εὐρεθεῖς ἐν πεδιάσιν ἐρήμοις καὶ ἀνύδροις ἐκινδύνευσεν καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Δαρείου ἤρξατο τῆς πρὸς τὰ ὀπίσω πορείας. Ἡ ὅλη λοιπὸν πολεμικὴ ἐνέργεια δὲν ὑπερέβη τὰ ὄρια τῆς δυτικῆς Οὐκρανίας. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ πῶς καὶ ὁ χρόνος ὃν κατηνάλωσεν ὁ Δαρεῖος μέχρι τῆς εἰς τὸν Δανούβιον ἐπιστροφῆς, χρόνος οὐχὶ πολὺ ὑπερβαίνων τὰς 60 ἡμέρας, ἃς εἶχε καθορίσει ὡς χρόνον τῆς διαρκείας τῆς ἐν τῷ ποταμῷ γεφύρας, ὅτε καταλείπων τὴν γέφυραν ταύτην εἰς τὴν φύλαξιν τῶν Ἑλλήνων τυράννων εἶχε παραγγεῖλαι αὐτοῖς ν' ἀναμείνωσιν 60 ἡμέρας τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ δούς καὶ ταινίαν αὐτοῖς βυρσικὴν φέρουσαν 60 κόμβους, ἵνα καθ' ἐκάστην ἀφαιρῶσιν ἓνα κόμβον. Κατὰ τὸ διάστημα δὲ τῶν ἡμερῶν τούτων Σκῦθαι προσελθόντες πρὸς τοὺς Ἕλληνας τυράννους προέτεινον αὐτοῖς νὰ καταστρέψωσι τὴν γέφυραν καὶ νὰ καταλίπωσι τὸν ποταμὸν ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ ἴδια, ἵνα ὁ στρατὸς τοῦ βασιλέως καταστραφῇ ἐν ταῖς Σκυθικαῖς ἐρήμοις μὴ δυνάμενος νὰ ἐπιστρέψῃ ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ.

Καὶ ὁ μὲν Μιλιτιάδης συνηγόρησεν ἐκθύμως ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς τῆς Σκυθικῆς προτάσεως ἀλλ' ὁ Ἰστιαῖος ἀντετάχθη ἐντόνως εἰς τὴν γνώμην τοῦ Μιλιτιάδου λέγων ὅτι καταστρεφομένου τοῦ βασιλέως θὰ ἀπολέσῃ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ἦν μόνον διὰ τῆς προστασίας τοῦ βασιλέως κατέχουσιν. Ἡ γνώμη

τοῦ Ἰστιαίου ἐπεκράτησε (1) καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπέστρεψε μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ διὰ τῆς γεφύρας ἀπολέσας, ὡς λέγεται, πλὴν τῶν ἐν ταῖς σκυθικαῖς ἐρήμοις ὑπὸ πείνης καὶ κακουχιῶν ἀπολομένων (διότι μάχη ἐκ τοῦ συστάδην δὲν ἐγένετο, τῶν Σκυθῶν διαρκῶς ὑπεχωρούντων εἰς τὰς ἐρήμους αὐτῶν καὶ ἀποφευγόντων πᾶσαν σύγκρουσιν) ὄγδοήκοντα χιλιάδας κατὰ τὴν διάβασιν τῆς γεφύρας, θραυσθείσης κατὰ τινα μέρη καὶ πεσόντων εἰς τὸν ποταμὸν τῶν ἐπ' αὐτῆς βαδιζόντων πολεμιστῶν. Ὁ Δαρειὸς διελθὼν μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰστρου γέφυραν διηυθύνθη ἀπ' εὐθείας διὰ τῆς χώρας τῶν ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ Γετῶν διαβάς, ἐννοεῖται, τὰς στενοπορίας τοῦ Αἴμου, πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ στενωτάτου μέρους τοῦ πορθμοῦ ἀπέναντι τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης κειμένης Ἀβύδου ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης κειμένην Σηστόν, ἀφ' ἧς διαπεραιωθείς εἰς τὴν ἀσιατικὴν ὄχθην μετέβη διὰ ξηρᾶς εἰς τὰς Σάρδεις ὁπόθεν ἐπελάβετο μετ' ὀλίγον τῆς πρὸς τὰ Σοῦσα ἐπανόδου ἀφοῦ πρότερον κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ κατεστράφησαν αἱ παρὰ τὴν Προποντίδα ἑλληνικαὶ πόλεις, ἰδίως ἡ Ἀβυδος, ἵνα μὴ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν εἰς Ἀσίαν μετάβασιν τῶν καταδιωκόντων ἔτι τὸν στρατὸν τοῦ Δαρείου Σκυθῶν, καὶ ἀφοῦ ὁ μέγας βασιλεὺς ἤμειψε μεγαλοπρεπῶς καὶ πλουσιοπαρόχως τοὺς δύο ἐκ τῶν Ἑλλήνων φυλάκων τῆς γεφύρας, Ἰστιαῖον τὸν Μιλήτου τύραννον καὶ τὸν Μυτιληναῖον μοίραρχον πλοίων Κώνη, τὸν μὲν ἐπιτρέψας αὐτῷ κατ' ἐπιθυμίαν αὐτοῦ νὰ κτίσῃ πόλιν ἑαυτῷ ἐν Μυρκίνῳ τῆς Θράκης, τὸν δὲ κατ' αἴτησιν αὐτοῦ καταστήσας τύραννον Μυτιλήνης. Διότι οἱ Σκύθαι οἱ ἀποφυγόντες πᾶσαν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην πρὸς τὸν Δαρειὸν, παρηκολούθουν αὐτῷ διαρκῶς κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἢ ὑποχώρησιν ἀποφεύγοντες πάντοτε σπουδαίας συγκρούσεις καὶ ἐπιτιθέμενοι κατὰ τῶν ἀπὸ τοῦ ὄλου σώματος τοῦ στρατοῦ ἀποχωριζομένων μεμονωμένων τμημάτων κατὰ τρόπον λίαν παρεμφερῆ πρὸς τὴν μετὰ δισχίλια περίπου ἔτη ὑπὸ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν Ρώσων τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ Ναπολέοντος Α' ἐνεργηθεῖσαν τῷ 1812 στρατηγικῇ. Οἱ Σκύθαι οὗτοι ἀπὸ πολλοῦ χρόνου διατελοῦντες εἰς σχέσιν καὶ συνάφειαν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον διὰ τε τῶν ἐν Σκυθίᾳ Ἑλλήνων, καὶ ἰδίως τῶν Σκυθηλλήνων καὶ διὰ τῶν ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι καὶ ἰδίως ἐν Ἀθήναις ὑπηρετούν-

(1) Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες τύραννοι, ἵνα μὴ φανῶσιν ἄντικρυς ἀπορρίπτοντες τὰς πράξεις τῶν Σκυθῶν καὶ προκαλέσασιν τὴν τούτων ἔχθραν, ἀπέσπασαν ἀπὸ τῆς σειρᾶς τῶν συγγραφεύων τὴν γέφυραν πλοίων ἱκανὸν ἀριθμὸν πλοίων ἐκ τῆς πρὸς τὴν Σκυθικὴν ἄκτὴν ἐστραμμένης ἄκρας τῆς γεφύρας· διὸ καὶ ὅτε ὁ Δαρειὸς ἀφίκετο εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ μὴ εὗρὼν εὐθὺς μήτε πλοῖα μήτε Ἕλληνας τυράννους κατελήφθη ὑπὸ φόβου μεγάλου. Ἄλλ' ὅτε ὁ παρὰ τῷ Δαρείῳ εὐρισκόμενος μεγαλοφρονότατος αἰγύπτιος ἀνὴρ «ὁ φωνὴν μέγιστος ἀνθρώπου», καθ' Ἡρόδοτον ἐφώνησε τὸ τοῦ Ἰστιαίου ὄνομα, οὗτος δὲν ἐβράδυνε νὰ φανῆ ὁδηγῶν τὰ ἀποσπασθέντα πλοῖα καὶ διὰ συγκολλησῶς τούτων πρὸς τὴν ἔτι μένουσαν σειρὰν τῶν πλοίων ἀποκατέστησε τελείως τὴν γέφυραν.

Μνημεῖα Ἰνδικῆς θεολογικῆς τέχνης μαρτυροῦντα τὰς περιόδους τῆς ἐν μακρῷ χρόνῳ ἐξελέξεως αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς περιόδου τῆς ἐπιδράσεως τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης.

των μισθάρων ὀργάνων τῆς ἀστυνομίας καὶ τῆς ἀσφαλείας, καὶ τῶν τῆν Ἑλλάδα ἐπισκεπτομένων ἐπιφανῶν Σκυθῶν ἀνδρῶν, ὧν ὁ ἐπιφανέστατος Ἀνάχαρσις ὁ Σκύθης, πρὸ ἑκατὸν δὲ ἐτῶν ἄρξαντες ἐπὶ ἕτη ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν ἀπάσης σχεδὸν τῆς Δυτικῆς Ἀσίας καὶ τῶν ἐν τῇ νῦν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλλήνων, ἦσαν ἱκανῶς ἐφκειωμένοι πρὸς τοὺς Ἕλληνας, διαρκούσης δὲ τῆς τοῦ Δαρείου ἐπὶ τὴν χώραν αὐτῶν στρατείας διεπραγματεύοντο πρὸς τὰς ἐν Θράκῃ ἑλληνικὰς πόλεις παρακινεῦντες αὐτὰς εἰς ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ Δαρείου καὶ τῶν Περσῶν. Καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Δαρείου ἐνεργηθεῖσα καταστροφή τῶν περὶ τὴν Προποντιίδα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ ἰδίως τῆς ἐν τῷ ζεύγματι τῶν δύο ἀκτῶν τῆς Προποντιίδος ἀπέναντι τῆς Σηστοῦ κειμένης Ἀβύδου, ἀπέβλεπεν, ὡς λέγει καὶ ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ κωλύσαι τὴν τῶν Σκυθῶν εἰς Ἀσίαν μετάβασιν. Πόλεις μάλιστα τινὲς ὡς τὸ Βυζάντιον, τὸ Λαμπώνιον, ἡ Χαλκηδών, ἡ Πέρινθος εἶχον ἤδη ἀποστῆ ἀπὸ τῆς τῶν Περσῶν ἀρχῆς, ὑπετάγησαν δ' αὐθις μετὰ τὴν τοῦ Δαρείου ἐπάνοδον. Ἄλλ' οἱ Σκυῖται μὴ περιοριζόμενοι εἰς ἐνεργείας πρὸς ἀποστασίαν τῶν ὑπὸ τὸν βασιλέα πόλεων ἔπεμψαν καὶ πρεσβείαν εἰς τὴν Σπάρτην προσκαλοῦντες αὐτὴν νὰ πέμψῃ στρατὸν εἰς τὴν Ἰωνίαν, ὑπισχνούμενοι νὰ εἰσβάλωσι καὶ αὐτοὶ ταύτοχρόνως, ἀπὸ τοῦ Καυκάσου εἰς τὴν Μηδίαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας Περσικὰς κτήσεις.

Ἄλλ' ἡ Σπάρτη συμφώνως πρὸς τὴν πάντοτε διστακτικὴν καὶ ἀναβλητικὴν πολιτικὴν αὐτῆς εἰς τὰ ἔκτος τῆς κυρίως Ἑλλάδος πράγματα δὲν ἐκινήθη εὐθύς, ὅπως δὲν εἶχε κινήθῃ καὶ κατὰ τὴν στρατείαν τοῦ Κύρου ἐπὶ τὸν Κροῖσον, καίπερ δεδεσμευμένη δι' ἐπισήμου συνθήκης ἀμυντικῆς συμμαχίας ὅπως δὲν ἐκινήθη καὶ ὅτε ὁ Κύρος ὑπέτασε τὰς Ἰωνικὰς πόλεις, περιορισθεῖσα ἀπλῶς εἰς ἀπειλὰς, αἵτινες προὐκάλεσαν τὴν εἰρωνίαν τοῦ Κύρου.

Οὕτω ὡς πρὸς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, ἰδίως τὸν Ἑλλαδικόν, οὐδεὶς ἔγινε νεωτερισμὸς ἔκτος μόνον ὅτι κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην μετὰ τὴν ἐκ τῆς στρατείας ἐπάνοδον καὶ τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἀπὸ Σκυθῶν διωγμοῦ, οἵτινες κατέπαυσαν εἰς τὴν Σηστὸν πᾶσαν περαιτέρω κίνησιν, στρατὸς Περσικὸς ὑπὸ τὸν περιφημον Μεγάβυζον, τὸν πατέρα τοῦ Ζωπύρου, ὑπέταξε τοὺς τε ἐν τῇ νοτίῳ Θράκῃ λαοὺς καὶ τοὺς ὑπὲρ τὴν Μακεδονίαν οἰκοῦντας Παίονας καὶ αὐτὴν τὴν Μακεδονίαν, ἧς βασιλεὺς ἦτο τότε ὁ Ἀμύντας, ὁ πατὴρ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλέλληνο. Οὕτω δὲ τὸ κράτος τοῦ Δαρείου ἔξετάθη ἀπὸ Ἰμασοῦ μέχρι τοῦ Ὀλύμπου. Ταῦτα ἐγένοντο κατὰ τὰ ἔτη 513—511. Καθ' Ἡρόδοτον ὁ Δαρεῖος μετὰ τὴν εἰς Σάρδεϊς ἐπάνοδον μετίβη ἀπὸ Σάρδεων ἀπ' εὐθείας εἰς τὰ Σούσα, ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Ἰστιαῖον, οὗτινος τὴν ἐν Μυρκίνῳ καὶ ἐν Μιλήτῳ διαμονὴν ἐθεώρει οὐχὶ ἀκίνδυνον διὰ τὸ περσικὸν κράτος κατὰ τὰς γενομένας αὐτῷ εἰσηγήσεις ὑπὸ τοῦ Μεγάβυζου. Ἀναχωρῶν δὲ ὁ Δαρεῖος κατέλιπε τὴν ἀρχὴν ἐν μὲν τῇ Θράκῃ εἰς τὸν Μεγάβυζον, τὴν δὲ τῶν παραλίῳν ἑλληνικῶν πόλεων ἐπο-

πτεῖαν εἰς τὸν Ὀτάνηον, ὅστις μετ' ὀλίγον διὰ στόλου ἑλληνικοῦ ἐπῆλθε κατὰ τῶν νήσων Λήμνου καὶ Ἰμβρου καὶ ὑπέταξεν ἀμφοτέρας μετὰ γενναιοτάτην ἀντίστασιν τῶν νησιωτῶν, ἰδίως τῶν τῆς Λήμνου. Ταῦτα ἐγένοντο τῷ 512—511. Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ λεπτομερῶς ἀφηγούμενος ταῦτα, εὐθὺς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀλώσεως τῶν νήσων καὶ τῆς εἰς τὰ Σοῦσα ἐπιστροφῆς τοῦ Δαρείου ἐπισυνάπτει τὴν ἱστορίαν τῆς Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως, τῆς προκαλεσάσης ὕστερον καὶ τοὺς μεγάλους περσικοὺς ἢ μηδικοὺς πολέμους. Ἀλλὰ μετὰ τῶν δύο γεγονότων ὑπάρχει παρ' Ἡροδοτῶ χάσμα τοῦλάχιστον ἑπτὰ ἐτῶν, ἅτινα καθ' Ἡρόδοτον μὲν οὐδὲν περιέχουσιν, ἀλλὰ κατ' ἄλλας παραδόσεις πληροῦνται γεγονότων σπουδαίων ἄλλοθεν γνωστῶν. Τὸ πρῶτον τῶν γεγονότων τούτων εἶναι αὐτὸ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡροδοτοῦ ὡς σύγχρονον πρὸς τὰ ἐν Θράκη καὶ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν ταῖς νήσοις ἱστορούμενον γεγονός μίᾳ ἄλλῃ στρατείᾳ, ἣτις κατὰ διαταγὴν τοῦ Δαρείου ἐνηργήθη ἐν Λιβύῃ καὶ Αἴγυπτῳ.

Ὡς ἐρρήθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, καθ' ὃν χρόνον ἡ Αἴγυπτος προσηρτήθη εἰς τὸ περσικὸν κράτος καὶ οἱ δυτικῶς τῆς Αἰγύπτου οἰκοῦντες κάτοικοι τῆς Λιβύης μετὰ πολλῶν ἄλλων φυλετικῶν ὀνομάτων καὶ οἱ τῆς Ὀάσεως Σιβᾶ (τοῦ Ἀμμωνίου Διὸς) ἐδήλωσαν τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν εἰς τὸν Πέρσην βασιλέα. Τοῦτο δ' ἔπραξε καὶ ὁ Ἀρκεσίλαος Γ', βασιλεὺς τῆς Κυρήνης (ἐν τῇ νῦν Τριπολίτιδι). Ἀλλ' ὁ Ἀρκεσίλαος οὗτος συνδεδεμένος διὰ κηδεστίας πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς πρὸ 50 περίπου ἐτῶν ὑπὸ τῶν Κυρηναίων ἰδρυθείσης πόλεως Βάρκας, ἡγεμόνα καλούμενον Ἀζαίρῳ, ἔχων δὲ ἀντιπάλους ἐν Κυρήνῃ ἀναθεῖς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εἰς τὴν μητέρα αὐτοῦ Φερετίμη, μετέβη εἰς τὴν Βάρκαν. Ἀλλ' οἱ ἐκεῖ εὐρισκόμενοι ἀπὸ Κυρήνης ἐχθροὶ αὐτοῦ ταχέως ἐφόνευσαν αὐτόν. Τότε δὲ ἡ Φερετίμη ἔσπευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀγγέλλουσα τῷ διοικητῇ Ἀριάνδῃ, ὅτι ὁ υἱὸς τῆς ἐγένετο θῦμα τῆς πρὸς τοὺς Πέρσας ἀφοσιώσεως καὶ ἐζήτησε τὴν τιμωρίαν τῶν φονεῶν. Ὁ Πέρσης διοικητὴς ἔδωκεν ἀμέσως στρατὸν εἰς τὴν Φερετίμη καὶ ὁ στρατὸς οὗτος ἐλθὼν μετὰ τῆς Φερετίμης ἐπολιόρκησε τὴν Βάρκαν. Ἡ πόλις ἀντίστη γενναίως καὶ πᾶσα ἀπόπειρα τῶν Περσῶν ἵνα διὰ λιμοκτονήσεως τῶν κατοίκων ἢ διὰ ὑπογείων διόδων καταλάβωσι τὴν πόλιν ἀπέτυχε. Ἀλλ' ὅτε οἱ Βαρκαῖοι ἐδήλωσαν τῷ Πέρσῃ ἀρχιστρατήγῳ ὅτι εἶναι πρόθυμοι νὰ τελῶσι τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ φόρον ἀφιέμενοι κατὰ τὰ ἄλλα ἐλεύθεροι καὶ αὐτόνομοι, ὁ Πέρσης ἐδέξατο τὴν πρότασιν, συνήλθον δ' ἔξω τῆς πόλεως οἱ ἄρχοντες αὐτῆς ἵνα συνομολογήσωσι τὴν συνθήκην τῆς παραδόσεως. Ἐν τῇ συνθήκῃ δὲ ταύτῃ ἐτέθη καὶ ὅρος ὑπὸ τῶν Περσῶν ὑπαγορευθεῖς, καθ' ὃν οὐδέποτε ἐν ὄσῳ ὑπάρχει ἡ γῆ αὕτη, ἔμελλον οἱ Πέρσαι προσβάλλει τὴν ἐλευθερίαν τῆς πόλεως. Ἀλλὰ τὸν ὅρον τοῦτον παρέβησαν εὐθὺς μετὰ τὴν παράδοσιν οἱ Πέρσαι, διαστρέψαντες αἰσχροῶς τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ καὶ εἰσελάσαντες εἰς τὴν πόλιν ἐτέλεσαν λεηλασίας, σφαγὰς καὶ ἐξανδραποδισμὸν τῶν κατοίκων. Διεκρίθη δὲ ἐν ταῖς ὁμό-

τησι ταύταις ἰδίως ἡ Φερετίμη, ἣτις ἐνήργησεν ὄχι μόνον τὸν φόρον καὶ ἀκρωτηριασμὸν τῶν ἐχθρῶν τοῦ υἱοῦ τῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν γυναικῶν τῶν ἀνδρῶν τούτων, ὧν τοὺς μαστοὺς κοπένας ἐκ τοῦ στήθους ἐκρέμασεν ἐκ τῶν τοίχων πρὸς κοινὴν θεάν. Ἀλλὰ καθ' Ἡρόδοτον, ὅς ἀγαπᾷ τὴν θεῖαν δίκην, ἐτιμωρήθη ταχέως ἐπιστρέψασα εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐνταῦθα ἀπέθανεν ὑπὸ σήψεως, καταλαβούσης δλόκληρον τὸ σῶμα αὐτῆς.

Οὕτως ἡ Κυρηναϊκὴ περιελήφθη ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Περσικοῦ κράτους ὑποαχθείσης καὶ τῆς πύλεως Εὐεσπερίδων. Ἐξετάθη δὲ τὸ μέγα κράτος μέχρι τῆς μεγάλης Σύρτεως, ὁπόθεν ἄρχεται ἡ καρχηδονικὴ ἐπικράτεια. Ἐντεῦθεν δὲ συνήφθησαν καὶ μετὰ τῶν Περσῶν καὶ Καρχηδονίων σχέσεις στενότεραι, οἷονεὶ συμμαχικαί. Εἶπομεν ὅτι ἦδη ὁ Καμβύσης ἐζήτηε κατὰ τὴν ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον στρατείαν νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὴν Καρχηδόνα· ἀλλ' ὁ Φοινικὸς στόλος δὲν συγγήνεσεν νὰ λάβῃ μέρος εἰς στρατείαν ἐναντίον πόλεως ἐχούσης μητρόπολιν τὴν Φοινίκην. Νῦν ἡ Καρχηδὼν κατεστάθη ὁμορος πρὸς τὸ Περσικὸν κράτος· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ πόλεις ἑλληνικαὶ τῆς ἀπέναντι τῆς Καρχηδόνας Σικελίας ἤλθον εἰς συνάφειαν πρὸς τοὺς Πέρσας ἐπικαλούμεναι τὴν ἐπέμβασιν αὐτῶν εἰς τὰς μετὰ αὐτῶν ἕριδας. Οὕτως ἐν τῷ μεγαλοεργῷ σχεδίῳ τοῦ Δαρείου τῷ κληροδοτηθέντι αὐτῷ ἀπὸ τοῦ Κύρου τοῦ μεγάλου περὶ παγκοσμίου κυριαρχίας περιλαμβάνετο καὶ πᾶσα ἡ Ἑλληνοφοινικὴ Ἑσπερία μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν. Τῆς μετὰ τῶν Καρχηδόνας καὶ Περσῶν συναφθείσης συμμαχίας, εἰς ἣν προσεχώρησαν μετ' ὀλίγον καὶ οἱ πάντοτε ἐχθροὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ φίλοι καὶ σύμμαχοι πρὸς τοὺς Καρχηδονίους διατελοῦντες Τυραῖοι ἢ Ἐτροῦσκοι τῆς Ἰταλίας. Τὴν ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ σύστασιν ἅπαντος τούτου τος βαρβαρικοῦ κόσμου τῆς Δύσεως θέλομεν ἴδει ἐμφανεστερον καὶ σαφέστερον ἐν τῷ μετ' ὀλίγα ἔτη συστάντι μετὰ τῶν βαρβαρικοῦ, τοῦ περσικοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου μεγάλῳ πολέμῳ. Πάντως ἐν τῷ μεγάλῳ μεγαλοεργῷ τούτῳ σχεδίῳ τοῦ μεγάλου βασιλέως περιλαμβάνετο καὶ τὸ ζήτημα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ὁ Δαρεῖος καὶ εἰς τοῦτο προπαρεσκευάζετο μετὰ πολλῆς φρονήσεως καὶ ἡρεμίας, προτιθέμενος νὰ προβῇ εἰς ἔργα μετὰ τὴν ἐπιστημονικὴν, οὕτως εἰπεῖν, διερεῦνησιν τῶν χωρῶν καὶ τῶν λαῶν. Ὅ,τι δ' ἔπραξε πρὸ τῆς ἐπὶ τὴν Ἰνδικὴν στρατείας πέμψας γεωγραφικὴν ἐπιτροπείαν, ἣς μετεῖχε, καθ' ἃ εἶπομεν, καὶ ὁ Ἕλλην Σκύλαξ ὁ Καριανδεύς, τοῦτο ἔπραξε καὶ ὡς πρὸς τὰ τῆς Ἑλλάδος δι' ἄλλου Ἕλληνοῦ. Ἐπιτροπεία δεκαπέντε ἐπιφανῶν Περσῶν ἔδει νὰ περιέλθῃ τὰς Ἑλληνικὰς καὶ τὰς Ἰταλικὰς χώρας, ἵνα ἐρευνήσῃ τὰ κατ' αὐτὰς κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἡ ἐπιτροπεία αὕτη ἐπέβη δύο τριήρων, ἃς παρηκολούθει καὶ φορηγόν. Ἦτο δὲ μετὰ τῶν πλεόντων καὶ τις Ἕλλην ἐπιφανὴς Δημοκίδης ὁ Κροτωνιάτης. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο πρότερον ἱατρὸς ἐν τῇ αὐτῇ Πολυκράτους τοῦ Σαμίων τυράννου· ὅτε δὲ ὁ Πολυκράτης ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πέρσου διοικητοῦ Ὀρείτου καὶ ἠχμαλωτίσθησαν πάντες οἱ περὶ αὐτόν,

ἤχμαλωτίσθη καὶ ὁ Δημοκίδης, ἐστάλη δὲ εἰς τὰ Σοῦσα, ἔνθα ἐγένετο γνωστός ὡς ἰατρός. Ὅτε δὲ κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον ὁ Δαρείος ἔπαθε τὸν πόδα κατερχόμενος τοῦ Ἰλπου, μὴ δυνηθέντων νὰ θεραπεύσωσιν αὐτὸν τῶν ἐν τῇ αὐτῇ Αἴγυπτίων ἰατρῶν, προσεκλήθη δὲ εἰς τὴν αὐτὴν ὁ Δημοκίδης καὶ τὸν Δαρείον ἐθεράπευσε καὶ τὴν Ἄτοσσαν, τὴν πρώτην αὐτοῦ γυναῖκα, ἐτιμήθη σφόδρα ὑπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ οὐ μόνον διπλὴν χρυσῆν ἄλυσιν ἔλαβεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑψίστην τιμὴν τοῦ εἶναι συνδαιτυμῶν τῷ βασιλεῖ. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Δημοκίδης ἐδόθη ὡς συνοδὸς εἰς τὴν ἐπιτροπείαν. Ἡ ἐπιτροπεία αὕτη ἦλθεν εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἀφοῦ ἐπεσκέψατο τὰς ἑλληνικὰς πόλεις μετέβη καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὸν Τάραντα, ἀλλ' ἐκεῖ ἀποβάς ὁ Δημοκίδης διέφυγε τὴν προσοχὴν τῆς ἐπιτροπείας καὶ μετέβη εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Κρότωνα. Τὰ περσικὰ πλοῖα μεταβάντα εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐζήτησαν τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ὁ τύραννος τῆς πόλεως Ἀριστομενίδης ἠρνήθη ν' ἀποδώσῃ καὶ ἄπρακτα ἀνεχώρησαν τὰ πλοῖα.

Ὅλον τοῦτο τὸ γεγονός ἦτο ἐπεισόδιον προπαρασκευαστικὸν τῆς ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα μελλούσης στρατείας, ἣτις εἶχε κυρίως σκοπὸν τὴν ὑποταγὴν ὅλης τῆς Δύσεως ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ μεγάλου βασιλέως. Ἄλλ' ἢ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατεία ἐγένετο ἱκανὰ ἔτη μετὰ τὴν εἰς Θράκην μετάβασιν τοῦ Δαρείου καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Μεγαβύζου καθυπόταξιν τῆς Μακεδονίας καὶ μεταξύ αὐτῆς δὲ τῆς ἐν Θράκῃ παρουσίας τοῦ Δαρείου μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως Ἰώνων, τῆς δούσης ἀφορμῆν εἰς τὴν στρατείαν ταύτην, ἐμεσολάβησαν 7—8 ἔτη. Ἐνῶ δ' Ἡρόδοτος τὰ τῆς Ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως ἐπισυνάπτει εὐθὺς εἰς τὴν ἀπὸ Σάρδεων μετὰ Ἰστιαίου εἰς Σοῦσα ἀναχώρησιν τοῦ Δαρείου, ἀκριβῶς κατὰ τὰ ἐπὶ ταῦτα ἔτη φαίνεται ὅτι ὁ Δαρείος μετέβη εἰς Συρίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Αἴγυπτον· δὲν μετέβη δέ, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος εὐθὺς εἰς Σοῦσα. Περὶ τῆς Αἴγυπτον μεταβάσεως τοῦ Δαρείου οὐδὲν λέγει ὁ Ἡρόδοτος, ἀπαξ δὲ μόνον ἀναφέρει ἐν παρόδῳ περὶ τῆς ἐν Αἴγυπτῳ παρουσίας τοῦ Δαρείου ὅτι ἦτο νέος μετέχων τῆς τοῦ Καμβύσου στρατείας ὡς ἀπλοῦς πολεμιστῆς εὐγενῆς. Ἄλλ' ὁ Διόδωρος καὶ ἄλλοι τῶν μεταγενεστέρων μετὰ λεπτομερειῶν ἱστοροῦσι τὰ κατὰ τὴν ἐν Αἴγυπτῳ ἐπιδημίαν τοῦ Δαρείου γενομένην πιθανώτατα ἐν τῷ ἀπὸ 512—505 χρονικῷ διαστήματι, πιθανώτατα δὲ ἐν τοῖς ἔτεσι 512—511, ὅτε καθ' Ἡρόδοτον ἀνεχώρησεν ἀπὸ Σάρδεων. Ἐν Αἴγυπτῳ γενόμενος ὁ Δαρείος διωργάνωσε διοικητικῶς τὴν χώραν ἀπομακρύνων τῆς ἀρχῆς τὸν ὑπὸ τοῦ Καμβύσου διορισθέντα διοικητὴν Ἀρυνάδην. Ὁ Δαρείος ἐξέδωκε νομοθεσίαν σοφὴν εἰς τοὺς Αἴγυπτιοὺς, οἵτινες κατέτασσον αὐτὸν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν μεγάλων νομοθετῶν βασιλέων τῆς Αἴγυπτου, τέταρτον μετὰ τὸν Μηνᾶν ἢ Μένητα· καὶ θεὸν δὲ ἐθεώρουν αὐτὸν μετὰ θάνατον. Λέγεται δ' ὅτι ἀξιώσαντος τοῦ Δαρείου ἵνα ὁ ἀνδριάς αὐτοῦ ἰδρυθῆ ἢ πρὸ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ῥαμσή κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ μεγάλου ἐν Μέμφιδι ναοῦ τοῦ Φθῆ ἢ Ἡφαί-

στου, ὁ Αἴγυπτιος ἀρχιερεὺς δὲν ἐνέκρινε τὴν τοιαύτην ἀξίωσιν λέγων ὅτι ὁ Δαρείος δὲν ἐπετέλεσεν ἔτι ὅσα ὁ Ῥαμσή. Καὶ τοῦτο μὲν παριστορεῖται ὡς ἀπλοῦν ἐπεισόδιον τῆς ἐν Αἴγυπτῳ διατριβῆς τοῦ βασιλέως, τὸ δὲ ἱστορικὸν εἶναι ὅτι ὁ Δαρείος ἐδειξε μεγίστην εὐνοίαν τοῖς Αἴγυπτιοῖς κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην καὶ μέγιστον σεβασμὸν εἰς τὴν θρησκείαν αὐτῶν, πολλοὺς πολλαχοῦ τῆς χώρας ἐγείρας ναοὺς εἰς τοὺς Αἴγυπτιοὺς. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον τῶν ἐν Αἴγυπτῳ ἔργων τοῦ Δαρείου ἦν ἡ ἐπιχειρηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ ἔνωσις τῆς Μεσογείου πρὸς τὴν Ἐρυθρᾶν θάλασσαν. Τοιαύτην τινὰ ἐπιβολὴν εἶχεν ἤδη ὁ Ῥαμσή ὁ Μέγας, ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις αὐτοῦ εἶχεν ἀποτύχει. Νῦν δὲ ὁ Δαρείος ἐπεχείρησε διώρυγα ἀπὸ τοῦ Νείλου μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς. Ὁ Διόδωρος λέγει ὅτι ἡ διώρυξ αὕτη ἐξεργάσθη μὲν μέχρι τινός, ἀλλ' ἐγκατελείφθη ὕστερον διότι οἱ μάντιες ἐθεώρουν τὸ ἔργον κινδυνῶδες, φρονοῦντες ὅτι τὰ ὕδατα τῆς Ἐρυθρᾶς ἔχοντα ἐπιφάνειαν ὑψηλοτέραν τῶν τῆς Μεσογείου ἐμελλον νὰ κατακλύσωσι τὴν Αἴγυπτον. Τοιαῦτα τινά, ὡς γνωστόν, ἐλέχθησαν καὶ ὅτε πρὸ 80 ἐτῶν ὁ γάλλος μέγας μηχανικὸς Lesseps ἐσχεδίασε τὴν τομὴν τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Πηλουσίου (Σουέξ) ἵνα ἐνώσῃ τὴν Ἐρυθρᾶν πρὸς τὴν Μεσόγειον (1). Πλημμελῶς δ' ἐλέχθη ὅτι ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ διέδωκε ταῦτα, ἵνα δῆθεν κωλύσῃ τὴν μὴ συμφέρουσαν αὐτῇ συντόμεισιν τῆς πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδοῦ.

Φαίνεται ἐντούτοις ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Δαρείου δὲν ἠδουκίμησε, ἀλλὰ καὶ οὕτω ἢ τοῦ Δαρείου ἐπιβολὴ εἶναι ἐκ τῶν μεγάλων βουλευμάτων τοῦ ἡγεμόνος τούτου.

Ὁ Δαρείος καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Τὴν ἐν Αἴγυπτῳ δειχθεῖσαν οὐχὶ ἀπλῶς ἀνεξιθρησκείαν ἀλλὰ καὶ προστασίαν τῆς ἐγγωρῆς θρησκείας ἐδειξεν ὁ Δαρείος καὶ ἀπέναντι τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ. Ὅτε ὁ Κῦρος ἐν τῇ ἰδρύσει τοῦ μεγάλου κράτους αὐτοῦ εἶχεν ἐπιτρέψει τοῖς ἐν Βαβυλωνιακῇ αἰχμαλωσίᾳ Ἰουδαίοις νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν καὶ νὰ ἀνοικοδομήσωσι τὰ τεῖχη τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος καταστραφέντα ναὸν τοῦ Σολομῶντος, τὸ μέγα καὶ μοναδικὸν ἱερὸν ἄγιον, εἶχεν ἐκδώσει ἐπὶ τούτῳ διάταγμα φέρον τὴν σφραγίδα αὐτοῦ. Τότε δὲ μεγάλαι ὁμάδες Ἑβραίων ἐκ τῶν αἰχμαλώτων τῆς Βαβυλώνης ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ζωροβάβελ υἱοῦ, Σαλαθιήλ, Ἰουδαίου διατελοῦν-

(1) Ἐπιγραφαὶ στηλῶν εὐρεθεισῶν κατὰ μῆκος τῆς ἀρχαίας τοῦ Δαρείου διώρυγος λέγουσι τάδε : « Ἐγὼ ὁ Δαρείος εἰμὶ Πέρσης· βοηθεῖα τῆς Περσίας ἐκυρίευσεν τὴν Αἴγυπτον. Προέταξα νὰ ὀρυχθῆ πόρος ἀπὸ τοῦ ἐν Αἴγυπτῳ ῥέοντος Νείλου μέχρι τῆς θαλάσσης τῆς κοινωνοῦσης πρὸς τὴν Περσίαν. Ὁ πόρος ὀρυχθῆ ὅπως προσέταξα. Ἐγὼ δὲ εἶπον : Ὑπάγετε καὶ καταστρέψατε τὸ ἡμισυ τοῦ πόρου ἀπὸ τῆς πόλεως Βόρας μέχρι τῆς θαλάσσης, διότι αὕτη ἦτο ἡ θέλησίς μου. Ὅνομα πόλεως Καμβύσου ὑπαρχούσης παρὰ τὴν διώρυγα μαρτυρεῖ πως ὅτι ὁ Καμβύσης πρὸ τοῦ Δαρείου ἐπελάβετο τοῦ ἔργου τῆς διορύξεως » (Id. A. Wiedemann, Herodots Zweites Buch mit sachlichen Erläuterungen σ. 591.).

τος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ διορισθέντος ὑπὸ τούτου διοικητοῦ τῆς Ἰουδαίας καὶ ὑπὸ ἄλλον εὐγενῆ Ἑβραίων τὸν Ἐσδραν ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἤρξαντο τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ. Ἀλλὰ τότε ἤθελον νὰ μετάρχωσι τοῦ τοιούτου ἐθνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ ἔργου τῶν Ἰουδαίων καὶ οἱ ἐν Σαμαρείᾳ μετὰ τὴν ἐπὶ Σαλμανασάρ Δ' ἢ Σαργῶν γενομένην κατάλυσιν τοῦ κράτους τῆς Σαμαρείας καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν εἰς πολλὰς χώρας τοῦ Ἀσσυριακοῦ κράτους διασπορὰν τῶν Ἑβραίων τοῦ βασιλείου Ἰσραὴλ ὑπολειφθέντες καὶ μετὰ πολλῶν ἄλλοεθνῶν ἀναμιχθέντες Σαμαρείται, οὗς οἱ ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ Ἰουδαίᾳ Ἑβραῖοι, οἱ ἐκ τῶν φυλῶν τοῦ Ἰούδα, Βενιαμὴν καὶ Λευῆ δὲν ἐθεώρουν γνησίους Ἑβραίους. Μὴ γενομένης δὲ τῆς ἀξιώσεως αὐτῶν δεκτικῆς ὑπὸ τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ ἤρξαντο νὰ διαβάλλωσιν αὐτοὺς πολυτρόπως πρὸς τὰς Περσικὰς ἀρχὰς τῆς Παλαιστίνης καὶ Συρίας καὶ ἐπέτυχον τὴν ἀναστολὴν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ. Ὁ Πέρσης σατράπης Συρίας, κατ' εἰσήγησιν τῶν διαβολέων τούτων ἐξήτησε παρὰ τῶν Ἰουδαίων τῆς Ἱερουσαλήμ τὰ ἔγγραφα τῆς βασιλικῆς ἀδείας περὶ τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ ναοῦ. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀνηρέθησαν τότε μετ' ἀναφορὰς πρὸς τὸν βασιλέα, ὑπομνησκόντες τὴν ὑπὸ τοῦ Κύρου δοθεῖσαν ἀδειαν. Κατὰ διαταγὴν δὲ τοῦ βασιλέως γενομένης ἐρεύνης ἐν τοῖς ἀρχείοις τῶν Ἐκβατάνων καὶ τῆς Βαβυλῶνος εὐρέθησαν ἐπικεκρωμένα ἀντίγραφα τοῦ ὑπὸ τοῦ Κύρου ἐκδοθέντος διατάγματος. Οὕτω δὲ καὶ ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ ναοῦ προὐχώρησε καὶ συνετελέσθη καὶ μεγαλοπρεπῆ ἐτελέσθησαν ἐγκαίνια μετὰ πολλῶν ψαλμῶν ἐν χορδαῖς καὶ ὄργανοις.

Οἱ δὲ ἀποκλεισθέντες τοῦ ἴερού Σαμαρείται ἔκτισαν νῦν ἴδιον ναὸν ἐν Σαμαρείᾳ ἐπὶ τοῦ ὄρους Γαριζίν, ὅπερ κατέστη καὶ ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν αὐτῶν κέντρον. Ἐκτοτε ἐπῆλθε σχίσμα θρησκευτικὸν μετὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν, ὅπερ ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον ὁπότε ἐλεεινά τινα λείψανα μόνον (40 περίπου οἰκογένειαι) σφύζονται ἔτι ἐν Σαμαρείᾳ.

Οὕτω διὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Κύρου καὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθέντος κράτους ἐπραγματοποιήθη ἐν μέρει ἡ περὶ Κύρου ὡς Χριστοῦ τοῦ ὄντος θεοῦ πρόρρησις, μέλλοντος ν' ἀποκαταστήσῃ τὸ κράτος τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ ἀπεκατεστάθη οὕτω τὸ ἔθνος τὸ Ἑβραϊκὸν ἐν τῇ ἐθνικῇ καὶ μέχρι τινὸς πολιτικῇ αὐτοῦ ὑποστάσει ἀντὶ τῶν δύο καταλυθέντων κρατῶν τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Ἰσραὴλ, ἰδρῦθησαν δύο κοινότητες θρησκευτικαὶ μετέχουσαι ἐν μέρει καὶ πολιτικῆς ὑποστάσεως, ἡ κοινότης τῶν ὀρθοδόξων Ἰουδαίων ἐν Ἱερουσαλήμ ἢ συγκεκριμένη, ὡς ἐρρήθη πολλάκις, ἐκ τῶς φυλῶν Ἰούδα, Βενιαμὴν καὶ Λευῆ καὶ ἡ κοινότης τῶν Σαμαρειτῶν ἢ ἔχουσα κέντρον θρησκευτικὸν ἐν Σαμαρείᾳ καὶ τῷ ὄρει Γαριζίν καὶ διατηροῦσα τὰς ἱεράς παραδόσεις τῆς Ἑβραϊκῆς ἱστορίας, ἀλλὰ μόνον ὡς πρὸς τὴν Πεντάτευχον τοῦ Μωϋσέως. Ἡ ἐν Ἱερουσαλήμ κοινότης ἀνοικοδομήσασα τὰ τείχη τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν ναὸν τὸν ὄντος θεοῦ κατὰ τὰ διατάγ-

ματα τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Δαρείου, ὀργανώθη νῦν αὐτονόμως, ἀλλ' οὐχὶ μοναρχικῶς, διοικουμένη, ὅπως πρὸ τῆς βασιλείας, ὑπὸ συνεδρίου 70 γερόντων, ὅπερ συνεδρίον εἶναι γνωστὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ βραδύτερον (ἐν τοῖς ἑλληνιστικοῖς χρόνοις) ἀκριβῶς διὰ τοῦ ἑβραϊκῶς μεταποιηθέντος ἑλληνικοῦ ὀνόματος sanhedrion. Πλὴν τοῦ συνεδρίου δὲ τὴν ἀνωτάτην διοικητικὴν ἐξουσίαν εἶχε καὶ ὁ ἀρχιερεὺς. Καθ' ὁμοίον περίπου τρόπον ὀργανώθη, ἀλλ' ἦτον ἰσχυρῶς καὶ ἡ κοινότης τῶν Σαμαρειτῶν. Μεταξὺ τῶν δύο θρησκευτικῶν αὐτῶν κοινοτήτων ἐπεκράτει ἔκτοτε μῖσος θρησκευτικόν, ὅπερ βλέπομεν καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Εὐαγγελίου, δι' οὗ παρομιῶδες κατέστη τὸ «οὐ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις». Διὰ τῆς νέας διατάξεως τῶν πραγμάτων ἤρξατο ἐν Ἰουδαίᾳ ἰδίως νέος βίος ἐθνικὸς καὶ θρησκευτικὸς, νέαν παραγωγὴν γραμματείας οὐχὶ πλουσίαν ὅπως πρότερον, ἀλλ' ὅπως δήποτε ἰκανῶς γόνιμον. Διειρηθήθῃ δὲ καὶ ἡ τῆς προφητείας ῥοπή πολλῶν φανέντων νέων προφητῶν συγγραφέων. Ὁ ναὸς ὁ κτισθεὶς ἐπὶ τοῦ Δαρείου διὰ τοῦ Ἐσδρα καὶ τοῦ Ζωροβάβελ κατέστη αὐτῆς κέντρον προσκυνήσεως τῶν πανταχόθεν εἰς Ἱερουσαλήμ ὡς εἰς ἱερὰν πόλιν προστρεχόντων Ἰουδαίων. Πρὸς τῇ ἐν Παλαιστίνῃ δὲ ἀνασυσταθείσῃ καὶ ἐκ νέου ἀκμαζούσῃ Ἰουδαϊκῇ κοινότητι παρήχθη καὶ τις παγκόσμιος οὕτως εἰπεῖν Ἰουδαϊκῇ κοινότης τῶν κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν Βαβυλῶνος πολλαχόσε διασπαρέντων, ἀλλ' οὐχὶ πάντων ἐπιστρεψάντων εἰς τὴν Ἰουδαίαν. Ἡ τοιαύτη κοινότης φέρει ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἴδιον χαρακτηριστικὸν ὄνομα, τὸ τῆς «Διασπορᾶς». Ἡ «Διασπορά» δ' αὕτη ἐξετείνεται καθ' ὅλον τὸ Περσικὸν κράτος, εἶτα δὲ καθ' ὅλα τὰ Ἑλληνομακεδονικὰ κράτη, βραδύτερον δὲ καὶ κατὰ τὸ κράτος τὸ ρωμαϊκόν. Κέντρα τῆς διασπορᾶς ἐγένοντο νῦν ἡ Βαβυλῶν, μετὰ τῶν ἐνταῦθα ὑπολειφθέντων ἔτι Ἰουδαίων, ἡ Μεσοποταμία, ἡ Περσία κατὰ μικρὸν δὲ καὶ ἡ Αἴγυπτος (λέγεται ὅτι ἤδη ἐπὶ τῶν Περσικῶν χρόνων κατὰ τὴν ἐπὶ Ναβουχοδονόσορος ἤδη αἰχμαλωσίαν ἢ μετοικεσία τῶν Ἰουδαίων ἐφθάσε μέχρι τῆς νῦν Ἀβυσσηνίας, ἔνθα μέχρι νῦν οἱ λεγόμενοι Φαλάσι θεωροῦνται ἀπόγονοι Ἰουδαίων, εἴ καὶ ἐκ τοῦ συγχρωτισμοῦ ὑπέστησαν καὶ ἀνθρωπολογικὴν μεταβολὴν γινόμενοι μελάγχθοι). Κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τούτους ἡ Ἀραβία καὶ ἡ Αἴγυπτος ἔλαβον Ἰουδαϊκὰς παροικίας, αἵτινες ἰδίως ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ τῆς τῇ περσικῇ περιόδῳ ἐπομένης ἑλληνικῆς περιόδου, τοσοῦτο συνετέλεσαν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας ἐν Αἰγύπτῳ. Ἄλλ' ἡ πληρεστέρα εἰκὼν τῆς «Διασπορᾶς» παρίσταται ἐν τῇ ἐπομένῃ ἑλληνικῇ περιόδῳ, τῇ ἀρχομένῃ ἀπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα καὶ ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ θέλομεν ἐπανέλθει αὐτῆς εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν τυχῶν τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ. Νῦν δὲ ἐπανερχόμεθα εἰς τὰ τοῦ Περσικοῦ κράτους ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου.

Ἡ διοικητικὴ ὀργάνωσις τοῦ κράτους ἐπὶ τοῦ Δαρείου. Τὸ μέγα κράτος τὸ ἰδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Κύρου καὶ ἔκταθὲν ἐπὶ τοῦ Δαρείου ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἰνδοῦ

καὶ τῶν ὑπωρεϊῶν τοῦ Ἰμαοῦ καὶ μέχρι Ὀλύμπου καὶ Μακεδονίας, διοργανώθη διοικητικῶς ὑπὸ τοῦ Δαρείου μετὰ πάσης ἐσωτερικῆς διοικητικῆς διαιρέσεως ἐν ταυτῷ δὲ καὶ ἐνότητος. Τὸ μέγα κράτος διηρέθη διοικητικῶς εἰς εἴκοσι μεγάλας διοικητικὰς περιφερείας, εἰς σατραπείας διοικουμένας ὑπὸ διοικητῶν εὐρυτάτης δικαιοδοσίας καλομένων σατραπῶν (Xatpa—pa=κύριος χώρας πληθ. Xatpa—pavan), ἐχόντων εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν, ἀλλ' οὐχὶ ἀπολυταρχικὴν. Ὑπὸ τοὺς σατράπας τούτους πολλαχοῦ τοῦ κράτους ὑπῆρχον ἐγχώριοι δυνάσται κληρονομικοὶ κυβερνῶντες ἔθνη. Ὑπῆρχον δὲ ἰδίως ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις καὶ πόλεις ἢ αὐτοπόλεις, αὐτονομούμεναι μὲν, ἀλλὰ διατελοῦσαι ὑπὸ μονάρχας καλουμένους τυράννους, ὧν οἱ πολλοὶ ἦσαν ἄνδρες ἀγαθοὶ ἀλλὰ διατελοῦντες πάντοτε ὑπὸ τὴν Περσικὴν κυριαρχίαν καὶ περιορίζοντες τὰς ἐλευθερίας τῶν αὐτονόμων πόλεων. Τὸ σύστημα τῶν τυράννων, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐρρήθη, ἠννοήθη ὑπὸ τῆς περσικῆς ἀρχῆς ὡς συμβιβαζόμενον ἐπιωφελῶς μετὰ τῆς ἀσφαλείας τῆς Περσικῆς ἀρχῆς. Οἱ σατράπαι δὲν ἦσαν ἀνεύθυνοι ἄρχοντες, ἀλλὰ διετέλουν πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, ἧτις διὰ τῆς κατ' ἔτος ἀποστολῆς ἐκτάκτων ἐπιτρόπων βασιλικῶν ἤλεγχε τὰς πράξεις αὐτῶν.

Ἡ στρατιωτικὴ διοίκησις εὐρίσκετο ἐν ταῖς χερσὶ τῶν σατραπῶν, ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ ἀνώτατοι στρατιωτικοὶ ἄρχοντες συγγενεῖς τοῦ βασιλέως, οἱ μεγάλης παρ' αὐτῷ τυγχάνοντες ἐμπιστοσύνης, οἵτινες ἦσαν καὶ στρατιωτικοὶ ἐπιθεωρηταὶ πολλῶν γειτονεουσῶν πρὸς ἀλλήλας σατραπειῶν, οἷος ἦν ὁ τοῦ Δαρείου ὁμοπάτριος ἀδελφὸς Ἀρταφέρνης καὶ βραδύτερον ὁ Κῦρος, ὁ νεώτερος ἐπικαλούμενος, ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου Β'. Οἱ ἔκτακτοι οὗτοι ἐπίτροποι καλούμενοι κάρανοι (τζαράν) ἦσαν κυρίως ἐπιθεωρηταὶ τοῦ στρατοῦ.

Ἡ ὅλη στρατιωτικὴ διοίκησις τοῦ Περσικοῦ κράτους. Ἡ στρατιωτικὴ διοργάνωσις τοῦ κράτους εἶχεν ἄμεσον σχέσιν καὶ συνάφειαν πρὸς τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν καὶ σύστασιν τοῦ κράτους. Τὸν πυρῆνα τῆς δυνάμεως τοῦ τεραστίου κράτους ἀπετέλει πάντοτε μία φυλὴ ἢ ἐθνότης, ὅπως λέγομεν σήμερον. Αὕτη δὲ ἦτο ἡ τῶν Περσῶν. Κοιτὶς λοιπὸν καὶ ἐστὶα τοῦ κράτους καὶ κέντρον ἐν ταυτῷ ἦτο ἡ χώρα ἢ λεγομένη Περσίς. Ἡ φυλὴ δὲ αὕτη ἢ τῶν Περσῶν ἦτο φυλὴ εὐγενῆς, ἀρία τὴν γλῶσσαν, δι' ἧς ἐν Ἀσίᾳ τὸ ἄριον στοιχεῖον μετὰ τὰ ἀλλεπάλληλα σημιτικὰ κράτη ἔλαβε τὴν ὀριστικὴν ὑπεροχὴν καὶ ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀρίας Ἑλλάδος προέστη τοῦ ὅλου πολιτισμοῦ τῆς ἀρχαιότητος.

Ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τοῦ κράτους ἐνέκειτο κυρίως ἐν τῇ Περσικῇ φυλῇ. Εἰς αὐτὴν ἀνήκεν ὁ βασιλικὸς οἶκος καὶ οἱ μεγάλοι ἀρχοντικοὶ οἶκοι τῶν Πασαργαδῶν καὶ πάντες οἱ ἀνώτατοι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄρχοντες καὶ διοικηταὶ τοῦ κράτους καὶ ἦτο ἡ φυλὴ αὕτη συνεκτικὸς δεσμὸς τοῦ ὅλου κράτους συγκεντροῦσα ἐν ἑαυτῷ πᾶσαν τὴν τούτου δύναμιν. Ὡς φυλὴ δὲ φυσικῶς καὶ πνευματικῶς ὑγιῆς καὶ σφριγῶσα ἐλάμβανε καὶ ἀνατροφὴν ἠθικὴν

ὕγιᾶ, διὰ τε φυσικῆς ἀσκήσεως ἐν ὄπλοις καὶ ἐν θήρᾳ, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τῆς ἠθικῆς ἀνατροφῆς ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς καὶ ἠθικοῖς δόγμασι τῆς Ζωροαστρικῆς διδασκαλίας. Ἡ θρησκευτικὴ εὐλάβεια καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ δικαιοσύνην ἦσαν τὰ θεμελιωδέστατα δόγματα τῆς τῶν Περσῶν παιδαγωγίας. Μετὰ τοὺς Πέρσας δὲ τὴν δευτέραν θέσιν ἐν τῷ κράτει κατεῖχεν ὁ τῶν ὁμοφύλων Μήδων λαός.

Οἱ Μῆδοι δὲν ἦσαν τοσοῦτο καθαρῶς Ἄριοι ὡς οἱ Πέρσαι, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀρίου ἐν αὐτοῖς στοιχείου σὺν τῷ χρόνῳ κατεστάθησαν τελείως Ἄριοι καὶ θιασῶται τῆς Ζωροαστρικῆς λατρείας. Καὶ οἱ Μῆδοι δὲ μετὰ τοὺς Πέρσας εἶχον τὰ δευτερεῖα ὡς πρὸς τὰς τιμὰς καὶ ἀξιώματα καὶ ἦσαν οὗτοι μετὰ τῶν Περσῶν κυβερνήται τοῦ Κράτους. Μετὰ τὰς δύο ταύτας ἀρίας Ἰρανικὰς φυλὰς ἤρχοντο αἱ λοιπαὶ Ἰρανικαὶ φυλαὶ τοῦ Ἰρανικοῦ ὄροπεδίου καὶ ἰδίως οἱ Βάκτριοι ἀξιούμενοι κατὰ τρίτον λόγον τιμῶν καὶ ἀξιωμάτων ἐν τῷ κράτει. Ἡ τοιαύτη δὲ πολιτικὴ διαβάθμισις τῶν φυλῶν, καθ' ἣν ἐκάστη τούτων συνεδέετο δι' ἰδιαιτέρων δεσμῶν συμφερόντων πρὸς τὸ κράτος, ἐξησφάλιζε τὴν τούτου ἐνότητα, ἀπομακρύνουσα πάντα κίνδυνον διαλύσεως ἐκ μέρους τῶν ὑπολειπομένων φυλῶν, αἵτινες καὶ αὐταὶ ἀπολαύουσαι ἐθνικῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν εὐεργετημάτων ἰσχυρᾶς πατρικῆς καὶ φιλοπροόδου κυβερνήσεως, συνεδέοντο ἰσχυρῶς πρὸς τὸ κράτος πλὴν τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐδυσφόρουσαν πάντοτε πρὸς οἰανδήποτε ἀρχὴν ἀσιατικὴν.

Ἐν τῇ ὑπὸ ἐποπὴν πολιτικῶν δικαιωμάτων διαβαθμίσει ταύτῃ τοῦ Περσικοῦ κράτους εὐρίσκομεν ἀνάλογόν τι καὶ παρεμφερὲς ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει. Ῥωμαῖοι καὶ Λατίνοι ἀπετέλουν τρία κατὰ διαφόρους βαθμοὺς συντασσόμενα ἀλλήλοις πολιτικὰ στοιχεῖα καὶ τὸ κράτος συνεκεντροῦτο εἰς τὴν Ῥώμην καὶ εἰς τὰς ἐν Ἰταλίᾳ ἀποικίας αὐτοῦ. Καὶ μόνον οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ ἐν Ἰταλίᾳ ἀποικοὶ αὐτῶν εἶχον πολιτικὰ δικαιώματα. Μετὰ τούτους εἶχον περιορισμένα δικαιώματα οἱ Λατίνοι, μεθ' οὓς πάλιν οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Ἰταλίας, ἀπολαύοντες πάντες μείζονος ἢ ἐλάσσονος αὐτονομίας. Πᾶσαι δ' αἱ χῶραι αἱ ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας ἦσαν χῶραι ὑπήκοοι κυβερνώμεναι ὑπὸ Ῥωμαίων καὶ καλούμεναι ἐπαρχίαι (provinciae). Τοιαῦται περίπου ἦσαν καὶ αἱ σχέσεις τοῦ ἄρχοντος λαοῦ τῶν Περσῶν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους Μήδους, εἴτα δὲ πρὸς τοὺς Ἰρανικοὺς λαοὺς καὶ πρὸς τὰ ἐκτὸς τοῦ Ἰρανικοῦ ὄροπεδίου οἰκοῦντα ἔθνη.

Ἐν ἀναλογίᾳ δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην πολιτικὴν διαίρεσιν καὶ κατάταξιν τῶν λαῶν ἦτο καὶ ἡ στρατιωτικὴ ὁργάνωσις τοῦ κράτους. Τὸν κύριον στρατόν, τὸν πυρῆνα τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἀπετέλουν οἱ Πέρσαι. Ἐκ τούτων δὲ ἀπετελοῦντο καὶ οἱ χίλιοι σωματοφύλακες τοῦ βασιλέως καὶ ὁ ἐν ταῖς στρατείαις ἀμέσως πρὸ τοῦ βασιλέως πορευόμενος στρατὸς τῶν δεκακισχιλίων ἀθανάτων (οὗτω καλουμένων διότι τὰ ἐν ταῖς τάξεσιν αὐτῶν παραγόμενα κενὰ ἐπληροῦντο ἀμέσως

καὶ ὁ ἀριθμὸς ἔμενεν ἀναλλοίωτος), ὁ ὄπλισμός δὲ τῶν τε χιλίων καὶ τῶν δεκακισχιλίων διέφερε τοῦ ἄλλου στρατοῦ ὄν πολυτελέστερος καὶ λαμπρότερος. Ἐκτὸς τούτου τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ καὶ οἱ Μῆδοι ἀπετέλουν στρατὸν ἐκλεκτόν, εἶτα δὲ καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ οἱ ἐκτὸς Περσῶν καὶ Μήδων ἀπετέλουν τὸ μέγα πλῆθος τοῦ στρατοῦ, οὗ ὁ ὄλικός ἀριθμὸς δὲν ὑπερέβαινε τὰς 200 χιλιάδας εἰμὴ προκειμένου περὶ μεγάλων καὶ ἐκδήμων στρατειῶν ὡς ἦσαν ἡ τοῦ Δαρείου ἐπὶ Σκύθας καὶ ἡ τοῦ Ξέρξου ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ ἦσαν πάντοτε Πέρσαι ἢ Μῆδοι, ἐκ τούτων δ' ἐλαμβάνοντο καὶ οἱ σατράπαι τῶν ἐπαρχιῶν. Ἀνάλογος πρὸς τὴν διοικητικὴν διοργάνωσιν τοῦ κράτους ἦτο καὶ ἡ οἰκονομικὴ ὁργάνωσις αὐτοῦ.

Τὰ εἰσοδήματα τοῦ κράτους, ἐξαιρουμένων τῶν εἰς τὴν αὐτὴν τὴν βασιλικὴν ἀνηκόντων ἀπείρων κτημάτων, ἀπετελοῦντο ἀπὸ τῶν τελουμένων ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν φόρων, οἵτινες ἐδίδοντο καὶ εἰς χρήματα μετρητὰ καὶ εἰς προϊόντα φυσικὰ ἢ τεχνικὰ. Πᾶν ὅ,τι φυσικῶς παρήγετο ἐν τῷ ἀχανεῖ κράτει ἢ τεχνικῶς παρεσκευάζετο ἔδει νὰ τελέσῃ φόρον εἰς τὴν βασιλικὴν αὐτὴν. Προϊόντα παντὸς εἶδους, ζῶα, πρόβατα δηλονότι, βόες, ἵπποι, κάμηλοι, ἐδίδοντο ὑπὸ πολλῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ καὶ προϊόντα ἄλλα παντὸς φυτικοῦ εἶδους καὶ ἄλας καὶ παρθένοι ἔτι ἐδίδοντο ἀπὸ Κανκάσου εἰς τὴν βασιλικὴν αὐτὴν, 500 κατὰ πενταετίαν. Ἐπὶ τοῦ Δαρείου δὲ ἐκανονίσθη καὶ τὸ νόμισμα τοῦ κράτους. Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν ἐπὶ τῶν Βαβυλωνίων ἤδη τὰ φυσικὰ προϊόντα εἶχεν ἀντικαταστήσει ὠρισμένου βάρους εὐγενὲς μέταλλον, χρυσὸς ἢ ἀργυρὸς. Ἐν δὲ τῇ Λυδίᾳ εἰς τὰ τοιαῦτα ὠρισμένου βάρους νομίσματα ἐτέθη καὶ εἰκὼν τις ἢ ἐπιγραφὴ ἐπὶ δὲ τοῦ Δαρείου ἐκόπτοντο νομίσματα φέροντα τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως καὶ καλούμενα Δαρεικοὶ (κατὰ τινὰς τὸ ὄνομα Δαρεικὸς ἐπεκράτησε παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ἀντὶ τοῦ Περσικοῦ Ζάρικα ἦτοι χρυσοῦν), ἐνομοθετήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Δαρείου ἵνα καὶ οἱ σατράπαι καὶ αἱ πόλεις κόπτωσι νομίσματα, ἀλλὰ μόνον ἀργυρᾶ, τὸ δὲ χρυσοῦν ἐκόπτετο μόνον ὑπὸ τῆς βασιλικῆς αὐτῆς. Οἱ φόροι οἱ εἰς χρήματα τελούμενοι ἔδει νὰ δίδωνται διὰ χρυσῶν ἢ ἀργυρῶν, ἀλλὰ ἀργυρῶν ἀποτελούντων μικρὸν τι κλάσμα τοῦ εἰς χρυσοῦν τελουμένου. Νομισματικὰ διατάξεις τοῦ Δαρείου ἦσαν τοσοῦτο πολλαί, ὥστε ὑπὸ τῶν Περσῶν, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος, ἐκαλεῖτο κάπηλος ὁ Δαρεῖος. Μετὰ τῶν τοιούτων δὲ μεταρρυθμίσεων συνεδέετο καὶ ἡ ἀνάπτυξις, ἣν ἔδωκεν ὁ Δαρεῖος εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἐπιμίσθια, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, ἥς ἄλλως τε ἢ ἐπιμέλεια καὶ ἡ προαγωγή, ὡς καὶ ἡ κτηνοτροφία, ἦσαν παραγγέλματα ἱερὰ ἐκ τῆς Ζωροαστρικῆς διδασκαλίας τοῦ Ζενδαβίστα ἀπορρέοντα. Ἐπεμελήθη δὲ ὁ Δαρεῖος ἰδιαιτέρως καὶ τῶν τρόπων τῆς συγκοινωνίας διὰ κατασκευῆς πανταχοῦ τοῦ κράτους ὁδῶν εὐρυχῶρων καὶ εὐβάτων, ἰδίως δὲ ὁδῶν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ κράτους ἐκτεινομένων. Οὕτω κατεσκευάσθη ὁδὸς ἀγούσα ἀπὸ Ἐφέσου μέχρι Βακτρικῆς καὶ ἀπὸ

Βακτρικῆς μέχρι τῆς Ἰνδικῆς. Ἀλλὰ τοῦ Κτησίου ἡ συγγραφὴ ἢ πραγματευομένη περὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀπώλετο, ἐσώθη δὲ ἡμῖν τὸ δρομολόγιον τὸ παρ' Ἡροδότῳ τὸ διδάσκον περὶ ὁδῶν συγκοινωνίας ἀπὸ Σάρδεων μέχρι Σούσων. Διδασκόμεθα δὲ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ὅτι αἱ ὁδοὶ αὗται ἐκανονίζοντο καὶ δι' ἐκτάσεων ὠρισμένων κατὰ σταθμούς, (κατὰ παρασάγγα μετρούμενων τῶν ἐκτάσεων περσικὰ—ferseng), κατὰ παρασάγγας δὲ ὠρισμένους ὑπῆρχον ἐν ὠρισμένοις τόποις μεγάλα οἰκήματα, ἵνα σταθμεύουσιν ἐν αὐτοῖς οἱ ὁδοιποροῦντες ἐφυλάττοντο δὲ αἱ ὁδοὶ καὶ ὑπὸ ἐνόπλου δυνάμεως κατὰ τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα. Ὑπῆρχον δὲ γέφυραι πανταχοῦ ὅπου ὑπῆρχον ποταμοὶ καὶ ἐν ταῖς ὄχθαις τῶν ποταμῶν φυλακεία φρουροῦντα τὴν ἀσφάλειαν τῶν γεφυρῶν. Σπουδαιότατη διάταξις τοῦ Δαρείου ἀφορῶσα εἰς τὴν συγκοινωνίαν ἦτο καὶ ὁ θεσμὸς τῶν ἀγγάρων, (ἐντεῦθεν καὶ ἡ μέχρι σήμερον σωζομένη λέξις «ἀγγαρεία» λέξις περσικὴ—ἀγγελιαφόρος) καὶ ἀστανδῶν, οἵτινες δι' Ἰππῶν καθ' ἑκάστην ἐναλασσομένων ὁδεύοντες τάχιστα διεκόμενον τὰ βασιλικὰ διατάγματα εἰς τὰς ἐπαρχίας. Παράδειγμα τῆς ταχύτητος αὐτῆς εἶναι τὸ παραδιδόμενον ὅτι ἐνῶ ἡ μεταξὺ Σούσων καὶ Σάρδεων ἀπόστασις διηνύετο εἰς τρεῖς μῆνας, οἱ ἀγγαροὶ καὶ οἱ ἀστάνδαι διήνουν αὐτὴν ἐντὸς πέντε ἢ 6 ἡμερῶν. Ἄγνωστον ἐὰν ἡ ταχυδρομικὴ αὕτη ὑπηρεσία ὑπηρετεῖ μόνον τῇ βασιλικῇ αὐτῇ καὶ τῷ δημοσίῳ ἢ καὶ ἰδιωτῶν ἔτι ἠδύνατο νὰ ἐπωφελεῖται αὐτῇ.

Τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ἐπετέλεσεν ἔργα μεταρρυθμιστικὰ ὁ μέγας βασιλεὺς Δαρεῖος ἀνακαινίσαντα ἐκπολιτιστικῶς τὴν Δυτικὴν Ἀσίαν. Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ βίου ἐπεμβὰς εἰς τὰ πράγματα τῶν Ἀθηναίων ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὸν διωχθέντα ὑπ' αὐτῶν Ἰππία ἐποιήσατο στρατεῖαν ἀπολήξασαν εἰς τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Μαραθῶνος (1). Τότε δὲ κατὰ τὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις ἐβουλεύσατο μεγάλην στρατεῖαν ἐφ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐκτελέσεως ταύτης ἐτελεύτησε. (485 π. Χ.)

Τοῦτον διαδεξάμενος ὁ υἱὸς Ξέρξης (Ἀχάσβερος ἢ Ἀσσοῦηρος περσιστί), εἶ καὶ ἦτο τέταρτος κατὰ γέννησιν, ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ὡς καταγόμενος ἀπὸ Κύρου διὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἀτόσσης, ἀνέλαβε δὲ τὸ ἔργον τῆς στρατείας μετὰ πολλῶν μειζόνων παρασκευῶν συμμαχήσας καὶ μετὰ Καρχηδονίων ἀλλὰ ἢ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίᾳ ἐκόλυσε τὴν πραγμάτων τῶν σχεδίων.

Περὶ τῶν μεγάλων ὑπὸ τοῦ Δαρείου καὶ τοῦ Ξέρξου ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπιχειρηθεισῶν στρατειῶν πολλὰ ἀπὸ τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἐγένοντο αὗται, μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἐγράφησαν ὑπὸ τε τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων ἱστοριο-

(1) Πρὸ τῆς στρατείας τοῦ Μαραθῶνος οἱ Ἀθηναῖοι ἐξήτησαν συμμαχίαν μετὰ τοῦ Δαρείου ἵνα ματαιώσωσι τὴν ἀποκατάστασιν ταύτην, ἀλλὰ ἡ ἀπάντησις τοῦ ἐν Σάρδεσι σατράπου Ἀρταφέρνης ὁμοπατρίου τοῦ Δαρείου ἀδελφοῦ ἵνα πρὸ τῆς συμμαχίας οἱ Ἀθηναῖοι ἀναγνωρίσωσι τὴν κυριαρχίαν τοῦ Μ. βασιλέως προσφέροντες γῆν καὶ ὕδωρ, ἔματαιώσασκε τὴν συμμαχίαν τῆς συμμαχίας.

γράφων και δοκίμων συγγραφέων. Πολλὰ δ' ἐξηνέχθησαν θεωρίαι περὶ τῆς ἱστορικῆς σημασίας και σπουδαιότητος αὐτῶν, θεωρίαι οὐχὶ πᾶσαι ὁμόφωνοι πρὸς ἀλλήλας. Αἱ θεωρίαι αὗται πᾶσαι εἶναι ἑλληνικαὶ και εὐρωπαϊκαὶ ὡς παρεδόθησαν, οὐδεμία δὲ παρεδόθη ἡμῖν, γνώμη ἢ θεωρία ἐκ πηγῆς περσικῆς ἢ καθόλου ἀσιατικῆς. Ἐντεῦθεν ὅμως δυσκόλως δύναται τις νὰ κρίνῃ ὅτι αἱ θεωρίαι αὗται εἰσὶ μονομερεῖς και μεροληπτικαί. Περὶ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης ἢ γνώμη τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὑπῆρξε πάντοτε ὑπὲρ τῆς μεγίστης ἱστορικῆς σπουδαιότητος τοῦ γεγονότος. Ὁ φιλόσοφος και ἱστορικός συγγραφεὺς Πλούταρχος κατέκρινε τὸν Ἡρόδοτον («Ἄν τὸ «περὶ κακοηθείας» Ἡροδότου ἐπιγραφόμενον βιβλίον τοῦ Πλουτάρχου ἀνήκῃ εἰς τοῦτον.» Ἄλλ' ἐξ ὧν λέγει ἐναντίον τοῦ Ἡροδότου ὡς παραστήσαντος τὸ μέγα γεγονός οὐχὶ ὡς παγκόσμιον σύγκρουσιν μεταξὺ Ἀσίας και Εὐρώπης ἀλλ' ὡς βραχὺ τι «προσκρούσμα» μεταξὺ Ἀθηναίων και Περσῶν, μανθάνομεν ὅτι ἤδη παρὰ τινῶν ἀρχαίων συγγραφέων εἶχεν ἐξενεχθῆ τοιαύτη τις γνώμη. Ἄλλ' ὅμως ἡ ἀξία τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης μεγάλως ἐξήρθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων και ποιητῶν και δὴ ὑπὸ τοῦ συγχρόνου ποιητοῦ Σιμωνίδου καλέσαντος τοὺς Ἀθηναίους «προμαχοῦντας Ἑλλήνων, και στορέσαντας Μήδων χρυσοφόρον δύναμιν», τοσοῦτον δ' ἐξυμνήθη και ὑπὸ τῶν μεγάλων ῥητόρων Ἰσοκράτους, Λυσίου και ἄλλων ὡς μεγαλοῦργημα τῶν Ἀθηναίων, ὥστε τὰ περὶ «βραχέος προσκρούματος» παραδιδόμενα τινῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων στεροῦνται πάσης σπουδαιότητος. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ Εὐρωπαϊκῇ ἱστοριογραφίᾳ ἢ τε μάχη τοῦ Μαραθῶνος και πάντα τὰ συναφῆ ταῦτη και μετὰ ταύτην γινόμενα πολεμικὰ ἔργα ἐξήρθησαν ὡς ἔργα μεγάλα ἱστορικά, ὡς γεγονότα σώσαντα τὸν ἐν τῇ γενέσει αὐτοῦ διὰ τῆς Ἑλλάδος κινδυνεύοντα Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοιαύτας θεωρίας ἐξηνέχθησαν και τινες ἐξ ἀντιθέτου ἀπόψεως γνώμαι ἐρμηνεύουσαι τὰς νέας περὶ τοῦ ἱστορικοῦ μεγαλείου τῆς ἀρχαίας Ἀσίας και τινῶν ἀσιατικῶν λαῶν γνώμας. Οὕτως ὁ ἀσιανολόγος Γάλλος διπλωμάτης Gaubinaut, ἐνθους διατελῶν ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῶν Περσῶν, ἐξήνεγκε γνώμην οὐ μόνον περὶ Μαραθῶνος παραπλησίαν τῇ μονομερεῖ ὡς ἐχαρκτηρίσαμεν γνώμη ἀρχαίων τινῶν περὶ «προσκρούματος», ἀλλὰ και περὶ ὅλων τῶν περσικῶν πολέμων, παρεμφερῆ πρὸς τὴν περὶ τοῦ Μαραθῶνος ἀρχαίων τινῶν συγγραφέων. Ὁ δὲ γνωστός ἡμῖν Γάλλος ἀσιανολόγος και ἱστοριογράφος Maspereau δὲν ὑπετίμησε μὲν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τῶν Περσικῶν πολέμων ἐξ ἀπόψεως Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ ἀπέρριψε τὴν περὶ διασώσεως τοῦ πολιτισμοῦ διὰ τῶν κατὰ Περσῶν νικῶν ἐπικρατοῦσαν γνώμην. Κατὰ τὸν Maspereau ἢ Ἑλλὰς κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους εἶδειξε μεγάλας ἀρετὰς πολιτικὰς και στρατιωτικὰς, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἔσωσε τὸν κινδυνεύοντα πολιτισμόν διότι οἱ Πέρσαι δὲν ἦσαν βάρβαροι κατὰ τὴν κακὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος, ἀλλ' ἦσαν λαὸς πεπολιτισμένος. Καὶ ὁ ἑλληνικός

πολιτισμὸς οὐδὲν ἤθελε πάθει ἐὰν οἱ Πέρσαι ἐνίκων και ὑπέτασσον και τὴν Ἑλλάδα. Ὡς εἶπομεν, ἐξ ἀσιατικῆς ἐπόψεως οὐδεμία διεσώθη ἡμῖν θεωρία, διότι οὐδὲν ἱστορικὸν μνημεῖον λόγον ποιούμενον περὶ τῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος Περσικῶν πολέμων διεσώθη και ἐν τῇ ἄλλῃ δὲ ἀσιατικῇ φιλολογίᾳ οἶον ἐν τῇ ἐβραϊκῇ οὐδεμία ὑπάρχει λέξις περὶ τῶν γεγονότων τούτων. Οὐδεμία δὲ και ἐν τῇ νεωτέρᾳ Περσικῇ φιλολογίᾳ τῇ ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ 10ου περιποῦ μ. Χ. αἰῶνος. Οὐδεμία δὲ και ἐν τῇ λοιπῇ, τῇ ἰσλαμικῇ ἰδίως ἱστορικῇ γραμματείᾳ. Μόνον πρὸ τεσσαράκοντα περιποῦ ἐτῶν Ἰνδὸς τις Μωαμεθανὸς λόγιος ἐξ ἀσιατικῆς ὄλως και μωαμεθανικῆς ἀπόψεως βλέπων τὰ πράγματα ἀπεφάνητο γνώμην ὅτι ἢ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ ὑπῆρξεν ἢ πρώτη τῶν τριῶν μεγάλων κοσμοϊστορικῶν μαχῶν (αἱ δύο ἕτεροι ἦσαν ἢ τοῦ 732 μ. Χ. μάχη τοῦ Tours και Poitiers μεταξὺ τοῦ Φράγκου Καρόλου Μαρτέλλου και τῶν ἐξ Ἰσπανίας εἰς τὴν Γαλλίαν εἰσβαλόντων Ἀράβων, ἢ δὲ τρίτη ἢ τοῦ 1529 ἀποτυχία τῆς ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμάν τοῦ μεγαλοπρεποῦς πολιορκία τῆς Βιέννης) καθ' ὅς ἀνεκόπη και ἀνετράπη πρὸς τὰ ὀπίσω ἢ πορεία τοῦ ἀπ' Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς ἐλαύνοντος ὑψηλοτέρου βίου και πολιτισμοῦ.

Ταῦτα περὶ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὴν μεγάλην στρατείαν τοῦ Ξέρξου ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἰδίως δὲ εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, ἐξηνέχθησαν ἐν τοῖς νεωτάτοις χρόνοις γνώμαι ὁμοίως ἀντίθετοι. Γενικῶς ἢ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίᾳ ἐθεωρήθη ὡς γεγονός σωσαν τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν και ὁ Ξέρξης παρεστάθη ὡς ἐκπροσωπῶν εἰκόνα βασιλέως πρὸς μεγάλας κατακτήσεις ὀρμωμένου ἀλλ' οἰκτρῶς ἀποτυχόντος. Ἄλλ' ὑπῆρξαν και ἀντίθετοι γνώμαι ἵνα παραλείψωμεν πολλὰς ἄλλας, αὐτὸς ὁ Ναπολέων Α' δὲν ἐθεώρει ἀποτυχοῦσαν τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου ἀφοῦ, ἔλεγεν, ὁ βασιλεὺς οὗτος ὑπέταξε τὸ πλεῖστον τῆς Ἑλλάδος και τὰς Ἀθήνας αὐτὰς κατέλαβε και μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ προὐχώρησεν, ἀναχωρῶν δ' αὐτὸς κατέλιπεν ἐν Ἑλλάδι μέγαν στρατὸν ἵνα συμπληρώσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ.

Καὶ ἢ κατὰ θάλασσαν δὲ ἀποτυχία τῶν Περσῶν ἐν Σαλαμῖνι δὲν ἦτο πολὺ μεγάλη ἀφοῦ μέγα μέρος τοῦ στόλου διετηρήθη και ἐπολέμησε και κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Ἀλλὰ γενικῶς ἢ Εὐρωπαϊκῇ ἱστοριογραφίᾳ δὲν ἔπαυσε δίδουσα μεγίστην σημασίαν ἱστορικὴν εἰς τὴν ἀποτυχοῦσαν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου, ἀποτυχίαν ἐκδηλωθεῖσαν εἰς τὰ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ξέρξου τελεσθέντα πολεμικὰ γεγονότα τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν, τῆς πεζομαχίας και ναυμαχίας τῆς Μυκάλης και τῶν ἐπακολουθησασῶν ταύταις μεγάλων ἐν Εὐρώπῃ και Ἀσίᾳ ἐπιτυχιῶν τῶν Ἑλλήνων και ἰδίως τῶν Ἀθηναίων. Ἐν τοῖς νεωτάτοις δὲ ἱστορικοῖς ὁ διάσημος συγγραφεὺς τῆς ῥωμαϊκῆς ἱστορίας και ἄλλων πολλῶν σπουδαίων ἱστορικῶν ἔργων Γερμανὸς Θεόδωρος Mommsen ὑπῆρξεν ὁ τὰ μέγιστα ἐξάρας τότε μέγεθος τὸ ἐξωτερικὸν τῆς τοῦ Ξέρξου ἐπιχειρήσεως και τὸ ἠθικὸν μεγα-

λείον τῆς τῶν Ἑλλήνων ἀμύνης. Ὁ Mommsen συνάπτων τὰ σύγχρονα τοῖς περσικοῖς πολέμοις ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Λυβίᾳ γεγονότα, τὴν λεγομένην μεταξὺ Περσῶν καὶ Καρχηδονίων συμμαχίαν ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν μεταξὺ Ἑτρούσκων καὶ Καρχηδονίων, παρέστησε τὴν ἐπιχειρήσιν τοῦ Ξέρξου ὡς τεραστίαν ἀπόπειραν τῆς ἀσιατικῆς βαρβαρότητος ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἀπόπειραν σιναψασαν τοὺς ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀφρικῇ βαρβάρους Τυρρηνοὺς καὶ Καρχηδονίους τῷ ἔξ Ἀσίας ἐλαύνοντι φοβερῶ βαρβαρικῷ ὄγκῳ, ἀλλ' ἀπόπειραν ἀποτυχοῦσαν διὰ τῶν ἐν Σαλαμῖνι καὶ ἐν Ἰμέρα κατὰ θάλασσαν καὶ κατὰ γῆν λαμπροτάτων νικῶν τῶν Ἑλληνικῶν, δι' ὧν οὐ μόνον ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ ἐξήρθη καὶ ὑψώθη καὶ ἐκραταιώθη ἡ δύναμις τοῦ ἑλλην. πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ ὁ αὐτὸς πολιτισμὸς νικηφόρος ἐπεκράτησεν ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν Ἑτρούσκων. Τοιαῦται γενικῶς αἱ περὶ τῆς ἱστορικῆς σημασίας τῆς τοῦ Ξέρξου, στρατείας γινώμαι καὶ θεωροῦμαι ἀπόκειται δ' ἡμῖν νῦν ἐν μέσῳ τῶν ἀντιθέτων γνωμῶν καὶ θεωριῶν νὰ εὐρωμεν καὶ νὰ διατυπώσωμεν τὴν ὡς ἔγγιστα πρὸς τὴν ἀλήθειαν προσεγγίζουσαν γνώμην καὶ θεωρίαν.

Ὅτι ἡ μεγάλη μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν μέγαν Πέρσην βασιλέα πολιτικῶς συγκεκοτημένου ἀσιατικοῦ κόσμου σύγκρουσις εἶχε χαρακτηριστικῶς συγκρούσεως καὶ πάλης μεταξὺ πολιτισμοῦ καὶ βαρβαρότητος εἶναι τις θεωρία μετὰ πολλῶν ἐπιφυλάξεων δυναμένη νὰ ἐξενεχθῇ ὡς ἀλήθεια ἱστορικὴ καὶ ἠθικὴ ἀναμφισβήτητος. Ἀληθῶς οἱ Πέρσαι, ὡς πάντες οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ καὶ πάντες καθόλου οἱ μὴ Ἑλληνες λαοὶ καλοῦνται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων βάρβαροι, καὶ ὁ μέγας βασιλεὺς καλεῖται βάρβαρος· ἀλλ' ἡ οὕτω ἐκφερομένη ἔννοια τῆς βαρβαρότητος πολὺ ἀπέχει τῆς νῦν ἐπικρατούσης τοῦ ὀνόματος ἐννοίας. Κατὰ τοὺς χρόνους, ὧν ἀφηγοῦμεθα τὴν ἱστορίαν, τὸ «βάρβαρος» δὲν ἔχει ἔτι τὴν ἔννοιαν, ἣν προσέλαβε βραδύτερον ἐν τοῖς μετ' Ἀλέξανδρον ἑλληνιστικοῖς χρόνοις ὅτε ἀκριβῶς διότι τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων κατέστη συνώνυμον πρὸς τὸ τῶν μετεχόντων τῆς ἑλληνικῆς διανοίας καὶ γλώσσης λαῶν, πάντες μὲν σχεδὸν οἱ λαοὶ τοῦ ἑλληνιστικοῦ κόσμου ἐθεωροῦντο Ἑλληνες ἢ ἑλληνίζοντες, βάρβαρος δὲ ὁ οὐδεμιᾶς πνευματικῆς μορφώσεως καὶ πολιτισμοῦ εὐμοιρῶν λαός. Ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις τῶν περσικῶν πολέμων βάρβαροι ἐκαλοῦντο ἀπλῶς οἱ μὴ Ἑλληνες, ἐν οἷς καὶ Αἰγύπτιοι καὶ Βαβυλώνιοι, Φοίνικες Ἑβραῖοι, Μῆδοι καὶ Πέρσαι, περὶ ὧν δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἦσαν βάρβαροι ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ «ἀπολίτιστοι».

Οἱ λαοὶ οὗτοι ἐξεπροσώπων πολιτισμὸν κυρίως μὲν ὕλικόν, ἀλλ' ἐν σπουδαίᾳ μοίρᾳ καὶ πνευματικόν καὶ ὁ πολιτισμὸς οὗτος ἦτο καρπὸς οὐχὶ ὀλίγων ἐτῶν ἢ αἰῶνων, ἀλλὰ χιλιετηρίδων ὀλοκλήρων. Ἄπας δὲ οὗτος ὁ ὕλικός καὶ πνευματικὸς δεσμὸς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν ἀνατολικῶν λαῶν συνηνώθη ἠθικῶς καὶ συνεκεντρώθη ἐν τῷ μεγάλῳ Περσικῷ κράτει τῷ ἐκπροσωποῦντι οὕτω σύμ-

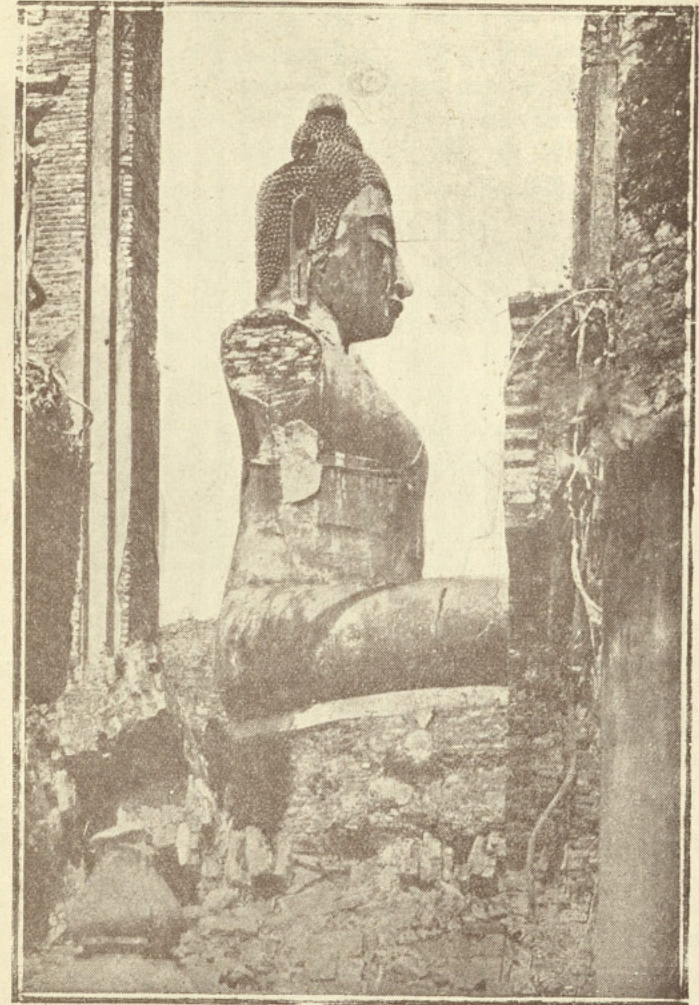
παντα τὸν ἀνατολικὸν πνευματικὸν βίον καὶ πολιτισμὸν (πλὴν τοῦ Σινικοῦ). Καὶ ὁ τὸν τοιοῦτον πολιτισμὸν καὶ τὸ τοιούτου πολιτισμοῦ κράτος ἐκπροσωπῶν μέγας βασιλεὺς τῆς Ἀσίας μελετῶν νὰ περιλάβῃ ἐν τῷ κράτει αὐτοῦ καὶ τοὺς Ἑλλήνας καὶ πάντας τοὺς δυτικούς λαοὺς δὲν ἦτο οὔτε βάρβαρος κατακτητῆς, οὔτε ἀντιπρόσωπος βαρβάρου κόσμου λαῶν καὶ ἐθνῶν.

Πρὸ τῶν μεγάλων πολέμων μοῖρα σημαντικὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ εἶχε περιληφθῆ ἤδη ἐν τῷ κράτει τοῦ μεγάλου βασιλέως. Ὁ δὲ ἑλληνικὸς πνευματικὸς βίος ἐν τῷ κράτει τούτῳ οὐ μόνον δὲν κατεπνίγη ἀλλ' ἐπωφελήθει καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ μεγάλου κράτους προσέλαβε καὶ ἀνέπτυξε οὐκ ὀλίγα στοιχεῖα ἀνωτέρου βίου πνευματικοῦ. Ἡ συγκρότησις κράτους ἐκτεινομένου ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου ἠνέφξεν εὐρυτάτους ὀρίζοντας μελέτης καὶ γνώσεως εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῷ περσικῷ κράτει ἠνθήσεν ἐν Ἰωνίᾳ ἡ φιλοσοφία ἡ ἑλληνικὴ, ἡ ποίησις κατὰ τὴν νέαν αὐτῆς μεθομήρειον φάσιν. Πρὸ πάντων δὲ ἡ ἱστοριογραφία καὶ γεωγραφία καὶ μάλιστα αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι.

Δὲν παρήγαγε ταῦτα πάντα ἡ περσικὴ κυριαρχία, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐκόλυσε τὴν φυσικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν, παρέσχε μάλιστα καὶ πολλὰ στοιχεῖα. Αὐτοὶ οἱ μεγάλοι Ἑλληνες συγγραφεῖς, Ἡρόδοτος, Ξενοφῶν καὶ Πλάτων ὁμολόγησαν τὸ ἱστορικὸν μεγαλεῖον τοῦ κράτους τοῦ Μ. βασιλέως. Ὁ Ἡρόδοτος καίπερ πρὸς τὸ Πέρσης καὶ Μῆδος ποιούμενος χρῆσιν καὶ τοῦ βάρβαρος, ὅμως μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ ποιεῖται λόγον πάντοτε περὶ τῆς αὐλῆς καὶ κυβερνήσεως τοῦ Μ. βασιλέως. Ὁ Ξενοφῶν δ' ὡς γνωστὸν καὶ ἰδίαν συνέγραψε πραγματείαν παριστῶσαν τὸν ἰδρυτὴν τοῦ Περσικοῦ κράτους ὡς πρότυπον μεγάλου καὶ σοφοῦ ἡγεμόνος καὶ τὰ τῶν Περσῶν ἦθη καὶ ἐπιτηδεύματα παρέστησεν ὡς διδάγματα ἄξια μιμήσεως ὑπὸ πάντων τῶν λαῶν. Εὐφήμεως δ' ὑπὲρ τῶν Περσῶν ἐποίησατο λόγον καὶ ὁ Πλάτων. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν οἱ ἐπὶ Δαρείου καὶ Ξέρξου ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων πόλεμοι δὲν ἦσαν πόλεμοι κατακτητικοὶ καὶ καταστρεπτικοὶ ὡς βραδύτερον οἱ τοῦ Ἀτίλλα καὶ ἔτι βραδύτερον τῶν Τσιμισχάν καὶ Ταμερλάνου ἀλλὰ πόλεμοι ἀποβλέποντες μᾶλλον εἰς γενικὸν ἐκπολιτιστικὸν σκοπὸν καθ' ἣν ἔννοιαν ἀντελαμβάνοντο τῆς πορείας τοῦ πολιτισμοῦ οἱ μεγάλοι βασιλεῖς τῆς Ἀσίας. Ἀλλὰ ὁ καθ' ἑαυτὸν ὑπὸ ἔννοιαν ἀσιατικὴν ὑψηλὸς ἐκπολιτισμὸς σκοπός, ὁ ἐπιδικώμενος διὰ τῶν πολέμων τούτων προσέκρουσεν ἐν τῇ πορείᾳ αὐτοῦ εἰς ἕτερον κοινὴν μὲν ἔχοντα μέχρι τινὸς τὴν καταγωγὴν καὶ ἀρχὴν, ὡς ἐκπορευομένην ἐκ τῆς μεγάλης Ἀρίας φυλῆς, ἀλλὰ ἀναπτυχθέντας καὶ μορφωθέντας κατὰ τρόπον καὶ βαθμὸν πνευματικῶς διάφορον καὶ ἐντεῦθεν προκαλέσαντα τὴν σύγκρουσιν.

Ἡ συνάντησις Ἑλλήνων καὶ Περσῶν τῶν δύο τούτων κυριωτάτων καὶ εὐγεσεστάτων ἀντιπροσώπων τοῦ Ἀρίου πολιτισμοῦ, τοῦ μὲν τοῦ Ἀσιατικοῦ, τοῦ

δὲ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων καὶ τῶν γονιμωτάτων εἰς μεγάλα ἀποτελέσματα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου. Ἡ δὲ καθόλου φορὰ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἐκατέρωθεν πορείας τοῦ βίου ἦτο φυσικὸν νὰ ἐπενέγκῃ καὶ σύγκρουσιν, ἧς ὁ χαρακτήρ δὲν ἐννοήθη ἀκριβῶς ὑπὸ πολλῶν τῶν περὶ ταύτης πραγματευσαμένων. Ὁ κύριος καὶ σπουδαιότατος χαρακτήρ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν περσικῶν λεγομένων πολέμων δὲν εἶναι ὅτι ἡ Ἑλλάς ἀπηλλάγη τῆς ὑποδουλώσεως εἰς τὸ Περσικὸν κράτος, ἀλλὰ ἡ μεγάλη φυσικὴ καὶ πνευματικὴ ἔξαρσις, ἣ καταλαβοῦσα τὸ ἑλληνικὸν καὶ μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ τῇ κατὰ τῆς ὑπὸ Πέρσας τεταγμένης Ἀσίας νίκῃ. Τὸ γεγονός ὅτι πόλεις ὀλίγαι ἑλληνικαὶ διὰ τοῦ ἐν ἐλευθερίᾳ τραφέντος καὶ μορφωθέντος πολιτικοῦ καὶ καθόλου πνευματικοῦ αὐτῶν βίου, διὰ τοῦ ἐν πενίᾳ φιλοσοφεῖν, ἀντιταχθεῖσαι κατὰ συμπάσης τῆς τότε Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς ἤρασαν νίκην κραταιάν, νίκην, ἧτις ἐθεωρήθη ὡς νίκη τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἐλευθέρως πολιτεύεσθαι ἐναντίον τοῦ ἀσιατικοῦ βίου ὑπῆρξεν ἀρχὴ καὶ πηγὴ τῶν ὑψίστων ἠθικῶν ἰδεῶν καὶ συναισθημάτων, ὧν ἐνεφορήθη νῦν ὁ Ἕλλην καὶ ἰδίως ὁ Ἀθηναῖος ἐν τοῖς περὶ τῶν περσικῶν πολέμων διανοήμασιν αὐτοῦ. Ὑψίστη καὶ ὑψιπετεστάτη ποίησις διὰ τῶν μεγάλων, δαιμονίων ἀντιπροσώπων αὐτῆς, τοῦ ὑπιδέτου Πινδάρου, (τοῦ παρ' ὄλην τὴν Βοιωτικὴν αὐτοῦ φυσικὴν πρὸς τὸ Ἀττικὸν ἀντιπάθειαν καλέσαντος τὰς Ἀθήνας, λιπαράς, ἀοιδίμους, ἰσσηφάνους, Ἑλλάδος ἔρεισμα «δαιμόνιον πτολίεθρον» ὡς καὶ διὰ τῶν μεγάλων καὶ μεγαλοφυῶν Ἀθηναίων τραγικῶν ποιητῶν ἐκ τῆς κατὰ Περσῶν νίκης ἐνεπνεύσθη τοὺς ὑψίστας περὶ τοῦ ἀνθρώπινου βίου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀρετῆς ἰδέας καὶ διανοήματα καὶ ἐν τῷ μεγαλείῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου ἀπεικόνισε τὴν εἰκόνα τοῦ καθόλου ὑψίστου ἀνθρώπινου βίου. Τὴν κατὰ Περσῶν νίκην ἔλαβον καὶ ὡς ὑπόθεσιν λόγων καὶ πάντες οἱ μεγάλοι τοῦ λόγου καλλιτέχναι, ῥήτορες, ἀπὸ Περικλέους Λυσίου καὶ Ἰσοκράτους μέχρι τῶν τελευταίων ἀντιπροσώπων τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας. Ἡ τοιαύτη δὲ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἔξαρσις ἐγένετο ἀρχὴ καὶ ἀφετηρία καὶ δύναμις ἐν τῇ νέᾳ περιόδῳ τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς Εὐρώπης, τῇ ἀρχομένη ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων. Ἴδου τίς καὶ ποῖος ὁ ἀληθὴς καὶ πραγματικὸς χαρακτήρ τοῦ ἠθικοῦ μεγαλείου τῆς κατὰ Περσῶν νίκης τῶν Ἑλλήνων. Ταῦτα ὑπὸ ἀντίληψιν καὶ ἐννοίαν μεγίστην ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν. Ὡς πρὸς δὲ τὸν καθ' ἡμέραν ἱστορικὸν βίον οἱ περσικοὶ πόλεμοι μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῆς ἐπὶ τῆς Εὐρώπης ἐπιθέσεως ἐπανήγαγον τὰ πράγματα καὶ τὴν ὄψιν τοῦ ἀρχαίου κόσμου εἰς ἣν διετέλουν κατάστασιν καὶ πρὸ τῆς συγκρούσεως. Δύο δυνάμεις καὶ ἐφεξῆς διέπυσι τὴν πορείαν τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων ἡ Ἑλλάς ἡ Εὐρωπαϊκὴ καὶ ἡ Ἀσία ἡ Περσικὴ καὶ ὁ δυνασμός οὗτος μετὰ μικρῶν καὶ παροδικῶν συγκρούσεων ἐξακολουθεῖ ἐν τῷ ὄλῳ ἐπιδρῶν ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὅλου βίου τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ δυνασμός ὁ ἱστορικὸς διέπει τὸν κόσμον μέχρις οὗ τὴν ὑπὸ τῆς Περσικῆς μοναρχ-

Les Merveilles du Monde]

[Hachette-Paris

Ἐρείπια Ὀσυνθίας. Τὸ μέγα χάλκινον ἄγαλμα τοῦ Βούδδα.

χίας ἐκπροσωπούμενην παγκόσμιον συμπολιτείαν τῶν λαῶν ἀντικαθίστησιν ἐν Ἀσίᾳ ἢ παγκόσμιος Ἑλληνομακεδονικὴ συμπολιτεία. Ἀλλὰ ταῦτα ἐγένοντο ἓνα καὶ ἡμισυ αἰῶνα μετὰ τὰς ἐν Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς καὶ Μυκάλη ἤττας τῶν Περσῶν. Ἄλλ' ἐν τῷ χρονικῷ τούτῳ διαστήματι τὴν κατὰ θάλασσαν μετὰ τὰ Μηδικὰ ἐπελθοῦσαν ὑπεροχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ διεδέξατο οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πάντοτε παροδικῶς, ἢ ἐν Ἀσίᾳ τοῦλάχιστον πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ὑπεροχὴ τῶν Περσῶν καὶ ἢ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα ἀνάμιξις τῆς αὐτῆς τῆς Περσικῆς ὡς ὑπερτάτης πολιτικῆς ἀρχῆς καὶ δυνάμεως. Τῆς τοιαύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων αἰτία πρὸ πάντων ἐγένετο ἡ τῆς Σπάρτης πολιτικὴ. Αὕτη, ἵνα καταλύσῃ τὸ ἐπὶ πασῶν τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων πόλεων μέχρι Σικελίας πρὸς δυσμὰς καὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολὰς ἐκτεινόμενον κράτος τῶν Ἀθηναίων, δὲν ἐδίστασε νὰ ζητήσῃ τὴν χρηματικὴν ἀρωγὴν τῶν Περσῶν ἐν τῷ κατὰ τῶν Ἀθηναίων μεγάλῳ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ. Διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ πολέμου τούτου ἡ Σπάρτη ἐγένετο ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος καὶ προστάτις τῶν ἐν τῷ Περσικῷ κράτει ἡμιαυτονόμων ἔτι Ἑλληνικῶν πόλεων. Ὅτε δὲ τούτων ἡ ἐλευθερία ἐκινδύνευσε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4 π. Χ. αἰῶνος κατ' ἀκολουθίαν τῆς πρὸς τὸν Κύρον τὸν νεώτερον ἐναντίον τοῦ Ἀρταξέρξου Β' ὑπὸ τῶν εἰρημένων πόλεων δοθείσης ἀρωγῆς, ἡ Σπάρτη δὲν ἐδίστασε χάριν τῶν πόλεων τούτων ν' ἀναλάβῃ πόλεμον ἐναντίον τοῦ Περσικοῦ κράτους. Ἀλλὰ τότε ἡ Περσικὴ αὐτὴ διὰ τῶν πρακτόρων, οὓς ἐπέμψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ διὰ τῶν χρημάτων, ἅπερ ἐκόμιζον οὗτοι, προὔκαλεσαν ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι σύστασιν ἰσχυρὰν ἐναντίον τῆς Σπάρτης ἀποτελουμένην ἀπὸ Ἀθηναίων, Θηβαίων καὶ Κορινθίων. Οὕτω δὲ ἤρξατο ὁ πρῶτος Βοιωτικὸς καλούμενος πόλεμος, οὗ ἡ περὶ τὴν Κόρινθον συνέχεια ἔδωκεν εἰς τὸν ὅλον πόλεμον τὸ ὄνομα Κορινθιακός. Καὶ ἠναγκάσθη τότε ἡ Σπάρτη νὰ συνάψῃ φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὴν Περσικὴν αὐτὴν πέμψασα πρὸς τὸν σκοπὸν τούτου πρεσβευτὴν τὸν Ἀνταλκίδα. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν δὲ τούτου ἐγένετο ἡ Ἀνταλκίδειος εἰρήνη (387 π.Χ.) μετὰ πόλεμον ὀκταετῆ, εἰρήνη οὐχὶ συνομολογηθεῖσα μεταξὺ τῶν διαμαχομένων Ἑλληνικῶν πόλεων ἢ μεταξὺ τούτων καὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως ὡς ἴσων πρὸς ἴσους, ἀλλὰ ἀγγελθεῖσα διὰ διατάγματος τοῦ Μεγάλου Βασιλέως διατυποῦντος τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης ἐν ἰδιότῃ ὑπερτάτου διαιτητοῦ καὶ ἀπειλοῦντος τοὺς μὴ συμμορφωθησομένους πρὸς τὰ διαταττόμενα. «Ἀρταξέρξης ὁ βασιλεὺς (ἔλεγε τὸ διάταγμα, ὅπως παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος [Ἑλλην. Ε. 1, 31]), νομίζει δίκαιον τὰς μὲν ἐν Ἀσίᾳ πόλεις ἑαυτοῦ εἶναι καὶ τῶν νήσων Κλαζομενάς καὶ Κύπρον· τὰς δὲ ἄλλας Ἑλληνίδας πόλεις καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας, αὐτονόμους ἀφεῖναι, πλὴν Λήμνου καὶ Ἴμβρου καὶ Σκύρου· ταύτας δέ, ὥσπερ τὸ ἀρχαῖον, εἶναι Ἀθηναίων. Ὅπότεροι δὲ ταύτην τὴν εἰρήνην μὴ δέχονται, ἐγὼ πολεμήσω μετὰ τῶν ταῦτα βουλομένων καὶ πεζῇ καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ

ναυσὶ καὶ χρήμασι». Ἡ τοιαύτη λύσις τοῦ ζητήματος πολέμου ἢ εἰρήνης διὰ προστάγματος τοῦ Μεγάλου Βασιλέως ἢ διενεργηθεῖσα ὑπὸ τῆς Σπάρτης ἐξήγειρε βαθεῖαν ἠθικὴν ἀγανάκτησιν παρὰ πᾶσι τοῖς εὐφρονοῦσι τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἰδίως προὐκάλεσε τὰς σφοδρὰς διαμαρτυρίας τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου ῥήτορος Ἴσοκράτους βοῶντος ἐν ἀγανακτήσει «Νῦν ὁ Βασιλεὺς ἐστὶν ὁ διοικῶν τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ προστάτων ἃ χρὴ ποιεῖν ἐκάστους. Οὐ καὶ τοῦ πολέμου κύριος ἐγένετο καὶ τὴν εἰρήνην ἐπρυτάνευσε καὶ τῶν παρόντων πραγμάτων ἐπιστάτης καθέστηκεν; Οὐχ ὡς ἐκεῖνον πλέομεν ὥσπερ πρὸς δεσπότην ἀλλήλων κατηγορήσοντες; Οὐ βασιλεῖα τὸν μέγαν αὐτὸν προσαγορεύομεν ὥσπερ αἰχμάλωτοι γεγονότες; Οὐκ ἐν τοῖς πολέμοις τοῖς πρὸς ἀλλήλους ἐν ἐκείνῳ τὰς ἐλπίδας ἔχομεν τῆς σωτηρίας, ὅς ἀμφοτέρους ἡμᾶς (Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους) ἠδέως ἂν ἀπώλεσεν;»

Ὁ Ἴσοκράτης διὰ τοῦ σθεναροῦ καὶ πλήρους ἠθικῶν καὶ ἱστορικῶν ἀληθειῶν λόγου αὐτοῦ προέτρπε τὰς μεγάλας πόλεις Ἀθήνας, Θήβας καὶ Σπάρτην νὰ ὁμονοῶσι πρὸς ἀλλήλας καὶ ἠγούμενοι πασῶν τῶν λοιπῶν ἐλληνικῶν πόλεων νὰ ἐπιχειρήσωσι πόλεμον κοινὸν ἐναντίον τοῦ Μεγάλου Βασιλέως. Μὴ ἀρκούμενος δὲ εἰς τὰς διρημένας πόλεις καὶ ὀπίτων τὸ βλέμμα πέραν τοῦ Ὀλύμπου εὗρισκεν ἐν τῷ τότε βασιλεύοντι ἐν Μακεδονίᾳ θερμοργῶ, μεγαλεπηβόλῳ καὶ μεγαλοπράγμονι, πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς ἰσχυρῷ Φιλίππῳ Β' τὸν ἄνδρα τὸν δυνάμενον νὰ ἠγηθῆ τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως. Διὸ καὶ συνῆψε σχέσεις πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοῦτον γράψας πρὸς αὐτὸν τὴν μέχρι νῦν σωζομένην πολιτικωτάτην αὐτοῦ μακρὰν ἐπιστολήν, ἐν ἣ ἐκ πάσης ἀπόψεως ἐξετάζει τὸ μέγα ζήτημα διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων λογισμῶν δεικνύων τὰ ἐκ τοῦ παραινουμένου πολέμου ὠφελήματα. Ἄλλ' οἱ εὐσεβεῖς πόθοι καὶ οἰέμβριθεῖς λογισμοὶ τοῦ μεγάλου ῥήτορος δὲν ἔλυσαν τὸ ζήτημα. Αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις ἀπέστρεγον τὴν μετὰ τοῦ Φιλίππου σύμπραξιν, καὶ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος ἐπήνεγκε τὸ ἐν Χαιρωνεῖᾳ ἐναντίον τῶν δυστροπουσῶν ἐλληνικῶν πόλεων νικηφόρον φανερὸν ξῖφος τοῦ Φιλίππου Β', ἐκλεγέντος μετὰ τὴν νίκην αὐτοκράτορος στρατηγοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἄλλ' ἢ τύχη δὲν ἐπέτρπε τῷ Φιλίππῳ Β' νὰ δρέψηται τοὺς καρποὺς τῶν ἀγόνων αὐτοῦ φονευθέντι πρὸ τῆς ἐπὶ τὴν Ἀσίαν μεταβάσεως, ἐνθα εἶχον ἤδη ἀρχίσει αἱ μεταξὺ Μακεδόνων καὶ σατραπῶν ἐχθρικαὶ πράξεις. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ Φιλίππου ἀνέλαβε νῦν ὁ τοῦτον διαδεξάμενος υἱὸς Ἀλέξανδρος ὁ διὰ τῆς στρατηγικῆς αὐτοῦ μεγαλοφυΐας ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἀγαθὸν Μακεδόνα καὶ λοιποὺς Ἑλληνας μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἰνδοῦ, ἐνθα εὗρομεν ἤδη αὐτόν.

Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη, πρὶν προχωρήσωμεν εἰς τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐν Ἀσίᾳ μεγάλου ἔργου τοῦ μεγάλου κοσμοκράτορος, νὰ περατώσωμεν ἐνταῦθα τὴν ἀρχαίαν περσικὴν ἱστορίαν ἱστοροῦντες διὰ βραχέων τὰ κατὰ τὸ κράτος τῶν Ἀχαιμενιδῶν ἀπὸ Ξέρξου Α' μέχρι τοῦ Δαρείου Γ' τοῦ Κοδομαννοῦ, ὃν νικήσας ὁ Ἀλέξανδρος κατέλυσε τὸ Περσικὸν κράτος. Τὸν Ξέρξου Α' μετὰ τὴν ἐξ Ἑλλάδος ὑποχώρησιν

καὶ τὴν εἰς τὰ ἴδια ἐπιστροφὴν (480 π. Χ.) φονευθέντα τῷ 467 π. Χ. ὑπὸ συνωμοτῶν διεδέξατο ὁ νεώτατος αὐτοῦ υἱὸς Ἀρταξέρξης Α', ὁ Μακρόχειρ, ὅστις ἤρξατο τῆς βασιλείας κατὰ τρόπον γνησίως βαρβαρικὸν φονεύσας τὸν τε ὑπ' αὐτοῦ παραγκωνισθέντα πρεσβύτερον ἀδελφὸν καὶ τὸν εἰς τὸν θρόνον ἀναγαγόντα αὐτὸν τὸν ἴδιον αὐλικὸν μεγιστᾶνα. Θανόντα τοῦτον μετὰ 43 ἐτῶν βασιλείαν (467—424 π. Χ.) διεδέξατο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ξέρξης Β', φονευθεὶς μετὰ βασιλείαν 45 ἡμερῶν. Ὁ φονεύσας αὐτὸν Σογδιανὸς βασιλεύσας 6 μῆνας ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δαρείου Β' τοῦ Ὠχοῦ ἢ Νόθου, (βασιλεύσαντος 423—404 π. Χ.) Ὁ Δαρεῖος οὗτος ἐκ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Παρυσάτιδος εἶχε δύο υἱούς, τὸν πρεσβύτερον Ἀρταξέρξου καὶ τὸν νεώτερον Κῦρον. Θανόντος δὲ τοῦ Δαρείου (404 π. Χ.) ὁ Ἀρταξέρξης ὡς πρεσβύτερος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον· ἀλλ' ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦτον εἶχε καὶ ὁ Κῦρος, ὡς γεννηθεὶς βασιλεύοντος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (πορφυρογέννητος, ὡς ἐλέγοντο ἐν Βυζαντίῳ οἱ οὕτω γεννώμενοι βασιλόπαιδες) καὶ διὰ τοῦτο ἐστράτευσε ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἔχων μυρίους μισθοφόρους Ἑλληνας, οἵτινες μετὰ τὸν φόνον τοῦ Κύρου ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα δι' ἄλλης ὁδοῦ (Ἀρμενίας καὶ Πόντου), καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ κατάβασις τῶν μυρίων. Μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀρταξέρξου Β' τοῦ ἐπικαλουμένου Μνήμονος διότι κατὰ τὴν παράδοσιν ἐγίνωσκε τὰ ὀνόματα ὄλων τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσαντος 40 ἔτη (404—364 π. Χ.) ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀρταξέρξης Γ' οὗ τὴν βασιλείαν (364—339 π. Χ.) διετάραξαν πολλαὶ στάσεις ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ. Ἄλλ' ὁ Μ. Βασιλεὺς κατίσχυσε πασῶν καὶ διεφύλαξε τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους. Μετὰ τὸν Ἀρταξέρξου Γ' ἐβασίλευσε ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀρσῆς, ὅστις μετὰ τριῶν ἐτῶν βασιλείαν ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αὐλικοῦ, ὑφ' οὗ καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ. Μετὰ τὸν Ἀρσῆν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον (336 π. Χ.) ταυτοχρόνως σχεδὸν μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ Δαρεῖος Γ' ὁ Κοδομαννός, καθ' οὗ ἐστράτευσε ὁ Ἀλέξανδρος.

Διὰ τῆς στρατείας ταύτης ἐπραγμάτωσε ὁ Ἀλέξανδρος τὴν ὑπὸ τῆς Περσικῆς μοναρχίας τὸ πρῶτον συλληφθεῖσαν μεγάλην ἰδέαν παγκοσμίου κράτους Ἀσίας καὶ Εὐρώπης ἠνωμένων ὡς ἄνῃρ μέγας καὶ μεγαλοφυής, τῆς ἐλληνικῆς διανοίας καὶ φιλοσοφίας κάτοχος, ἀλλὰ καὶ ὁμοίων τοῖς τῶν Περσῶν μοναρχῶν μεγαλεπηβόλων καὶ μεγαλοφυῶν βουλευμάτων ἐμφορούμενος. Ὅτι ὁ Κῦρος καὶ ὁ Δαρεῖος καὶ ὁ Ξέρξης Α' αὐτὸς βουλευσάμενοι δὲν κατώρθωσαν, τὴν ἰδέαν δηλονότι παγκοσμίου μοναρχίας, τοῦτο ἐπεχείρησε καὶ ἐπραγμάτωσε ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος. Ἐκ τοῦ ἔργου δὲ τούτου ἢ τε Ἀσία μετέσχε τοῦ ἐλληνικοῦ βίου, τοῦ ἐν τῇ νέᾳ αὐτοῦ φάσει κληθέντος ἐλληνιστικοῦ, καὶ ἢ Ἑλλὰς μετέλαβε τῶν πολλῶν τοῦ ἀσιατικοῦ βίου πνευματικῶν προϋόντων. Ὁ ἐλληνισμὸς τῶν μετ' Ἀλεξάνδρου χρόνων καὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἐν τῷ γήινῳ αὐτοῦ ἱστορικῷ σκηνώματι, ὑπῆρξαν ἀπο-

τελέσματα τῆς ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Περσικοῦ κράτους ἀρξαμένης μεταξύ εὐρωπαϊκοῦ καὶ ἀσιατικοῦ βίου στενωτέρας καὶ γονιμωτέρας ἐπαφῆς. Ἀλλὰ τὰς λεπτομερείας τῆς τοιαύτης ἐξελίξεως τῶν πραγμάτων θέλομεν ἰδεῖ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῇ Ἑλληνικῇ.

Ἀλλὰ πρὶν διὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας εἰσελθῶμεν εἰς νέον κόσμον Ἑλληνικὸν καὶ Εὐρωπαϊκὸν ἐσπερίον ἀνάγκη ἐν ἔτι βλέμμα φευγαλέον νὰ ῥίψωμεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ δὴ εἰς τὴν πόρρω καὶ ἐσχάτην Ἀνατολήν, ἵνα συμπληρώσωμεν τὴν ὅλην εἰκόνα τῆς Ἀνατολικῆς καὶ δὴ τῆς Ἀσιατικῆς ἱστορίας. Ἀληθῶς, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὑπηνίχθημεν, τὰ ἔθνη τῆς πόρρω καὶ ἐσχάτης Ἀσίας δὲν ἀποτελοῦσιν ἐνότητα ἱστορικὴν μετὰ τῆς μέχρι νῦν ἐκτεθείσης καθολικῆς ἢ παγκοσμίου ἱστορίας. Οὔτε οἱ λαοὶ τῆς μέσης καὶ τῆς πόρρω Ἀσίας, οἱ Τουρανικοὶ τὸ πλεῖστον λαοί, οὔτε οἱ κίτρινοι λαοὶ τῆς Κίνας καὶ τῶν Ἰαπωνικῶν νήσων εἶχον ἐν τῇ ἀρχαιότητι συνάφειαν ἱστορικὴν πρὸς τοὺς λαοὺς, ὧν ἐξετέθη μέχρι νῦν ἡ ἱστορία. Αὐτοὶ οἱ λαοὶ τῆς Ἰνδικῆς, οἱ κατὰ τὴν γλῶσσαν τοσοῦτο συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Λατίνους, οὐδεμίαν ἔχουσιν ἱστορικὴν συνάφειαν καὶ ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὡς οὐδὲ πρὸς τοὺς Σημιτικούς λαοὺς καὶ τοὺς Αἰγυπτίους, τοὺς ὀπωσδήποτε ἐν μεγάλῃ συναφείᾳ ἱστορικῇ πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ καθόλου πρὸς τοὺς Ἀρίους Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς διατελέσαντας. Ἄλλ' οὐδὲ καθ' ἑαυτοὺς οἱ λαοὶ οὗτοι ἀνέπτυξαν βίον ἱστορικὸν δι' ἱστορικῆς πολιτειακῆς ἐξελίξεως δημιουργοῦντα πολιτικὴν ἱστορίαν ἐν αὐτοῖς. Οἱ Ἰνδοὶ δὲν ἀπετέλεσαν πολιτικὴν ἐνότητα καὶ δὲν ἐδημιούργησαν ἐν τῇ ἀρχαιότητι κράτος Ἰνδικόν. Αὐτὰ τὰ γεωγραφικῶς ἐνωτικὰ ὀνόματα Ἰνδία καὶ Ἰνδικὴ καὶ Ἰνδὸς προῆλθον ἀπλῶς ἐκ τοῦ ὀνόματος Ἰνδός (Χίντ), ὅπερ οἱ Πέρσαι ἔδωσαν εἰς τὸν παρὰ τὰ πρὸς τὴν Ἰνδικὴν μεθόρια αὐτῶν ῥέοντα ποταμόν. Διὰ ταῦτα πάντα ὁ περὶ Ἰνδῶν καὶ Ἰνδικῆς λόγος ἐνταῦθα μόνον ὡς ἐν παρενθέσει τίθεται, ἵνα πληρωθῇ ὁ προορισμὸς τῆς ἰδιότητος τοῦ βιβλίου ἡμῶν ὡς παγκοσμίου ἱστορίας, οὐχὶ καθ' οὐσίαν. Διότι καθολικὴ ἢ παγκόσμιος ἱστορία καθ' οὐσίαν εἶναι μόνη ἢ ἀποτελουμένη ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους συναφείας καὶ ἀμέσου ἢ ἐμμέσου ἐπικοινωνίας λαῶν συνεργούντων ἐν συνειδήσει ἢ ἀσυνειδήτως πρὸς δημιουργίαν τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος εἴτε διὰ τῆς ἀρμονικῆς συμπράξεως καὶ συντελείας πρὸς δημιουργίαν τοιαύτης γενικῆς ἱστορίας εἴτε δι' ἀντιθέτου ἔτι πορείας καὶ διὰ συγκρούσεων καὶ ἀμοιβαίων ἀντιδράσεων, οἷαι αἱ ἐν ταῖς Ἑλλήνων καὶ Περσῶν σχέσεσιν ἐκδηλούμεναι. Ὡς πρὸς τοῦτο αἱ Ἰνδία ἀποτελοῦσιν ἴδιον καθ' ἑαυτὰς κύκλον ἐνεργείας ἀσχετον καὶ ἀκοινωνήτον πρὸς τὸν μέχρι νῦν ἐκτεθέντα καὶ ἀφηγηθέντα βίον τῶν λαῶν τῆς Δυτικῆς Ἀσίας. Ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτοὺς οἱ λαοὶ τῆς Ἰνδικῆς οὐδένα παρήγαγον κόσμον ἱστορικὸν ἐνιαῖον μετ' ἀμυδρᾶς, ἔστω, πολιτικῆς ἐνότητος. Ἀφωμοίωσε μὲν πρὸς ἑαυτὴν ἡ ἀρία Ἰνδικὴ φυλὴ ἢ περὶ τὸν Ἰμαδὸν (Ἰμαλάια) καὶ ἐν Πενταποτάμῳ (Πανδζάπ) οἰκοῦσα, θρησκευ-

τικῶς πάντας τοὺς ἐν ταῖς δυοὶς μεγάλαις χερσονήσοις (ταῖς νῦν Ἰνδοστὰν καὶ Ἰνδοκίνα) οἰκοῦντας λαοὺς διὰ τῆς Βραχμανικῆς θρησκείας καὶ διὰ τῆς ἱερᾶς γλώσσης τῆς θρησκείας (τῆς Σανσκριτικῆς), ἀλλ' ἡ ἔνωσις αὕτη ἦτο ἀπλῶς ἠθικὴ καὶ θρησκευτικὴ, οὐχὶ φυλετικὴ καὶ ἐθνικὴ καὶ ὑπὸ τὴν ἀπλὴν ἠθικὴν ἐνότητα τῆς θρησκείας καὶ τῆς θρησκευτικῆς γλώσσης διατηρουμένου τοῦ μεγάλου πλήθους ἄλλων γλωσσῶν καὶ μάλιστα οἰκογενειῶν δλοκλήρων γλωσσῶν τῶν καλουμένων ἐν ἐνὶ ὀνόματι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τελείαν (Σανσκριτ), *Δραβιδιανῶν* μετὰ τῶν πολλῶν ἰδιαιτέρων οἰκογενειῶν αὐτῶν (ὧν αἱ κυριώτεραι ἡ Ταμουλική, ἡ *Τελέγκα*, ἡ *Καρνατάκα*, ἡ *Σιγαλαισία* ἢ λαλουμένη ἰδίως ἐν τῇ νήσῳ Καυλάνη.) Ἡ κατὰ τὸν 6 π. Χ. αἰῶνα ἐπελθοῦσα διὰ τῆς γενέσεως τοῦ Βουδδισμού διάσπασις τῆς θρησκευτικῆς ἐνότητος εἶχεν ἀπλῶς χαρακτῆρα ἠθικῆς διαιρέσεως μὴ ἐπιδρασάσης ἐπὶ τὸν ὅλον βίον. Ὁ Βουδδισμὸς ἐν τῷ Ἰνδοστὰν γεννηθεὶς κατεδιώχθη ἀπηνῶς ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς Βραχμανικῆς θρησκείας, ἀλλὰ διεδόθη καὶ ἠμπεδώθη ἐν Ἰνδοκίνα, εἶτα δὲ κατέλαβε τὴν Κίναν καὶ τὸ Θιβέτ καὶ πλῆθος χωρῶν μογγολικῶν, τέλος δὲ καὶ τὰς μεγάλας Ἰαπωνικὰς νήσους, ἑκατοντάδας δηλονότι ἑκατομμυρίων λαῶν τῆς μέσης καὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας προσαγαγὼν εἰς τὴν ἐκ τῆς Ἰνδικῆς ἀνατείλασαν νέαν ἠθικὴν μάλλον ἢ θρησκευτικὴν διδασκαλίαν, λαβοῦσαν εἶτα χαρακτῆρα καὶ τύπον θρησκείας διὰ τῆς θεοποιήσεως τοῦ Βούδα. Κατὰ ταῦτα πάντα βεβαίως ἡ Ἰνδικὴ, τὸ μέγα τοῦτο κέντρον ἀρίου πνευματικοῦ βίου, ἐπέδρασε πνευματικῶς ἐπὶ τὴν μέσην καὶ τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν, ἐπὶ λαοὺς μῆτε ἀρίους μῆτε σημιτικούς μῆτε κἄν εἰς τὴν Λευκὴν ἢ Καυκασίαν ἀνθρωπολογικὴν διαίρεσιν ἀνήκοντας, ἀλλὰ λαοὺς μογγολικοὺς τὸ πλεῖστον καὶ κίτρινους ἀνθρωπολογικῶς. Ἐπὶ λαοὺς δυτικώτερον τῆς Ἰνδικῆς οἰκοῦντας, καὶ δὴ ἀρίους, οὐδαμῶς ἐπέδρασαν ὁ βίος ὁ πνευματικὸς τῆς Ἰνδικῆς οὔτε ἐπὶ αὐτοὺς τοὺς γειτονεύοντας τῇ Ἰνδικῇ λαοὺς τοῦ μεγάλου Ἀριανοῦ ἢ Ἰρανικοῦ ὄροπέδιου. Καὶ ὅτε ἔτι αἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν Ἀσίᾳ κατακτήσεις ἤγαγον ἄμεσον ἐπαφὴν καὶ ἐπικοινωνίαν μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Ἰνδῶν οὐδεμία ἐντεῦθεν ἐπῆλθε πνευματικὴ συνάφεια καὶ ἀλληλεπίδρασις μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Ἰνδῶν. Οἱ Ἕλληνες τῶν μετὰ Ἀλέξανδρον χρόνων τὸν Ἰνδικὸν θεὸν Κιρσνᾶν ὠνόμασαν Ἀπόλλωνα καὶ ἔμαθον τὸ ὄνομα τῶν Βραχμάνων ἢ Βραχμῆνων καὶ οἱ Ἰνδοὶ δὲ ἔμαθον τὸ ὄνομα *γεωμετρία* (δζιαμάτρα), ἢν λέξιν ὅμως παρέστησαν εἶτα ὡς Ἰνδικὴν μεταφρασίαν δῆθεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ εἰς *γεωμετρία* (!). Ὁ βασιλεὺς Σέλευκος Α' ἐπεμψε πρεσβευτὴν εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ μεγάλου Ἰνδοῦ βασιλέως Σανδροκόττου τὸν Μεγασθένην εἰς τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Ἰνδοῦ ἡγεμόνος πόλιν *Παταλίπουντρα* (μεταποιηθεῖσαν ὑφ' Ἑλλήνων εἰς Παλίβοθρα) ὅστις πολλὰ καὶ μυθώδη περὶ τῶν χωρῶν, ἃς διῆλθεν, ἔγραψεν, ὧν τινὰ μόνον παραδίδωσιν ἡμῖν ὁ Στράβων. Ἰνδολόγοι δὲ τινες ὡς καὶ ὁ ἡμέτερος Ἀνδρέας Κεφαλληνὸς εὗρον Ἑλληνίδας ἐταίρας ἐν τῷ Ἰνδικῷ δράματι τῶν μετ' Ἀλέξανδρον χρόνων Ὁ Κεφαλληνὸς δὲ ἔγραψε μικρὰν πραγματείαν «περὶ Ἑλληνίδων ἐταίρων

ἐν τῷ Ἰνδικῷ δράματι. Πάντως δὲ δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι καθ' οὗς χρόνους ἐν τοῖς μεγάροις τῶν ἡγεμόνων τῆς Πακτυικῆς (νῦν Ἀφγανιστάν) καὶ Γεδρωσίας (νῦν Βελουχιστάν) παριστάνοντο δράματα Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου καὶ ἐμέλποντο χοροί, τῶν δραμάτων τούτων τὸ νηπιάζον Ἰνδικόν, ὡς πάντοτε, δράμα ὑπέκυψεν εἰς ἐπίδρασιν τινα ἑλληνικὴν. Ἐξηνέχθησαν δὲ καὶ γινώμαι πάντως ἐπιπόλοιοι περὶ συναφείας τῆς Βουδδικῆς, ἠθικῆς πρὸς τὴν Χριστιανικὴν (ιδίως ἐν τῷ ἠθικῷ παραγγέλματι «Ὁ σὺ μισεῖς, ἐτέρω μὴ ποιήσης»), καὶ ὁ πρὸ πολλῶν ἐτῶν διευθυντῆς τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς Εὐγένιος Βουρνούφ, ἀνὴρ ἐκ τῶν ὀνομαστῶν ἀσιανολόγων, καὶ ἐν ταῖς ἱερουργίαις ἔτι τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἐξήγησε νὰ εὕρη τινὰ ἐπίδρασιν τοῦ Βουδδισμοῦ ἐπὶ τὰς ἱερουργίας ταύτας καὶ ἐπὶ αὐτὴν τὴν ἱερατικὴν ὀργάνωσιν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Αὐτήκοοι δὲ ἐγενόμεθα καὶ ἡμεῖς τῷ 1892 ἐν τῷ ἐν Λονδίῳ συγκροτηθέντι ἀσιανολογικῷ συνεδρίῳ ἀνακοινώσεων ἀνδρῶν ἐρευνητῶν τῶν Ἰνδικῶν πραγμάτων περὶ θεοποιήσεως τῆς Μαρίας ἐν τισιν Ἰνδικαῖς θεολογικαῖς παραδόσεσι καὶ περὶ συναφείας τοῦ Ἰεχωβά πρὸς τὸν Βράμαν ἢ τὸν Ἰνδραν εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι οἱ Ἄγγλοι κατακτητῆται τῆς Ἰνδικῆς εὗρον (κατὰ τὸν 18 αἰῶνα) ἐν τῇ παραλίᾳ Μαδραῶς τοὺς λεγομένους Θωμαῖστᾶς Χριστιανούς τοὺς ἀνήκοντας, κατὰ τὰς παραδόσεις αὐτῶν, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐν τῇ Ἰνδικῇ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Θωμᾶ ἱδρυθεῖσαν (1), πράγματι δὲ ἱδρυθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐν Περσίᾳ Νεστοριανῶν λεγο-

(1) Ὅτι ὁ ἀπόστολος Θωμᾶς (=Δίδυμος ἐν τῇ Ἀραμαϊκῇ) ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον ἐν ταῖς Ἰνδαίαις εἶναι ἀρχαία παράδοσις ἐκκλησιαστικῆ. Ἄλλ' ἐν ταῖς ἀποκρύφους «Πράξεις τοῦ Θωμᾶ» ἀναφέρονται τινες, ἀπόκρυφοι, ἐννοεῖται, οὐχὶ αὐθεντικότητι καὶ κῦρος ἐκκλησιαστικὸν κεκτημέναι λεπτομέρειαι, καθ' ἃς ὁ ἀπόστολος Ἰούδας Θωμᾶς (Θωμᾶς εἶναι ἐπίθετον ἀπλῶς σημαίνον δίδυμος, τὸ δὲ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ «Θωμᾶς ὁ ἐπιλεγόμενος Δίδυμος» ἀφορᾷ ἀπλῶς εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἐπιθέτου Θωμᾶς) ἐπωλήθη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰς Ἰνδοὺς ἐμπόρους ὡς δοῦλος. Ἐλθὼν δ' οὕτως εἰς τὴν Ἰνδικὴν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ βασιλέως Γουνδαφόρου διετάχθη ὑπὸ τούτου νὰ οἰκοδομήσῃ ἀνάκτορον, ἀλλ' ὁ Θωμᾶς τὰ δοθέντα αὐτῷ πρὸς οἰκοδόμησιν μεγάλα χρήματα ἐδαπάνησεν εἰς φιλανθρωπικὰς πράξεις. Τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς ἐβουλεύετο νὰ ἀποκτείνῃ τὸν Ἀπόστολον, ἀπέστη δὲ τοῦ ἔργου ὅτε ἔμαθεν ὅτι ὁ ἀπόστολος διὰ τῶν χρημάτων ἐκείνων εἶχεν οἰκοδομήσει αὐτῷ ἀνάκτορον ἐν οὐρανοῖς. Πολλὰ εἰργάσθη τότε ὁ Θωμᾶς ἐν ταῖς Ἰνδαίαις πρὸς διδασκαλίαν καὶ διάδοσιν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἀλλὰ διὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ταῦτα διαβληθεὶς πρὸς τὸν βασιλέα Μέσδιον ἐφορευθῆ κατὰ διαταγὴν τούτου κεντηθεὶς διὰ τῶν λογγῶν τεσσάρων στρατιωτῶν. Διὰ τῶν ἐκ Περσίας ἱεραποστόλων ἠμπεδώθη ἐν τῇ Ἰνδικῇ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐν τῇ εἰρημένῃ μικρῇ περιοχῇ τῆς ἐπαρχίας Μαδραῶς, διαδοθεῖσα δὲ ἀνατολικώτερον ἐν ταῖς Ἰνδοκινικαῖς χώραις καὶ βορειότερον ἐν Θιβέτ ἀνεμίχθη ἐνταῦθα μετὰ τῶν ἐγχωρίων θρησκευτικῶν, βουδδιστικῶν δογμάτων, καὶ ὁ Ἰησοῦς μετέσχε τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Βούδδα. Πρὸ πέντε καὶ τριάκοντα περίπου ἐτῶν θόρυβόν τινα ἤγειρεν ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐξ εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων γνωσθεῖσα εἰδησις ὅτι ὁ ῥώσσος περιηγητῆς Νότοβιτς εὗρεν ἐν τινι μοναστηρίῳ ἐν Θιβέτ ἱστορίαν τοῦ Ἰησῆ, ὅτις

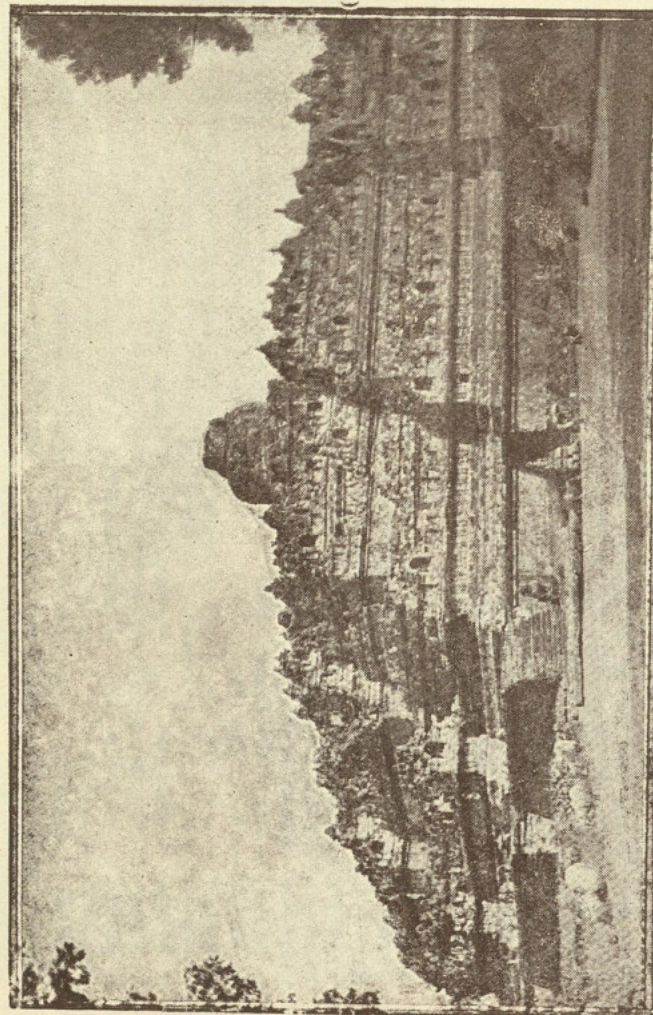
μένων χριστιανῶν, οἵτινες καὶ ἐν τῇ Μέσῃ Ἀσίᾳ παρὰ Τουρκικοῖς καὶ Μογγολικοῖς λαοῖς διέδοσαν τὸν χριστιανισμόν καὶ μέχρι Κίνας προὐχώρησαν καταλιπόντες καὶ ἐνταῦθα ἐπιγραφικὸν μνημεῖον, ὅπερ, ὅτε τὸ πρῶτον ἐγένετο γνωστὸν εἰς τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης, ἀπετέλει δύσλυτον αἴνιγμα ἕωσοῦ ἐκ τοῦ εὐρεθέντος πλήθους ἄλλων μνημείων τῶν ἐν τῇ κεντρικῇ καὶ ἀνατολικῇ Ἀσίᾳ πνευματικῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἀραμαίων Νεστοριανῶν ἐπιστώθη, ὅτι ἦτο μνημεῖον θρησκευτικὸν ἱεραποστόλων Ἀραμαίων. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα, ὅπερ πραγματευόμεθα ἐνταῦθα εἶναι κυρίως οὐχὶ τί ἐποίησαν καὶ τί ἐνήργησαν οἱ Χριστιανοὶ ἐν Ἀσίᾳ, καὶ ἰδιαιτέρως ἐν ταῖς Ἰνδαίαις, ἀλλ' ἂν αὐτοὶ οἱ Ἰνδοὶ ἐπέδρασαν ἐπὶ τὸν ἱστορικὸν βίον καὶ πολιτισμὸν τῶν Ἀρίων, καὶ σημιτικῶν λαῶν τῆς Δυτικῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Ἡ μόνη ἀπάντησις ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι ὅτι οἱ Ἰνδοὶ οὔτε θρησκευτικῶς οὔτε φιλολογικῶς οὔτε καλλιτεχνικῶς ἐπέδρασαν ἐπὶ τὸν ἑλληνικὸν ἢ οἰονδήποτε ἄλλον ἐν τῇ Δυτικῇ Ἀσίᾳ ἢ ἐν Εὐρώπῃ πνευματικὸν βίον (1), καὶ διὰ τοῦτο δὲν συνέπραξαν ἱστορικῶς εἰς τὴν γένεσιν ἱστορίας καθολικῆς ἦτο δὲ ὅλως παράτολμος ἢ ὑπὸ τινων ἀσιανολόγων ἐκφρασθεῖσα γνώμη περὶ συνα-

κατὰ τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ ἐκτιθέμενα ἐπαιδευθῆ ἐν Ἰνδαίαις ὅπου μετέβη ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ. Ὅτε ταῦτα ἐδημοσιεύθησαν ἐνταῦθα ἐν τῇ ἐφημερίδι Ἀστει, ἡμεῖς ἐγράψαμεν ἐν τῇ ἐφημερίδι ταύτῃ πῶς πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ἡ εἰδησις. Εἴπομεν λοιπὸν ὅτι προῦκειτο περὶ παραδόσεων ἐν τοῖς Χριστιανικοῖς λαοῖς τῆς Ἰνδικῆς, παρ' οἷς διετηρήθη ἢ κατὰ ὁ ἴσως καὶ 6 μ. Χ. αἰῶνα ἀρξαμένη διδασκαλία τῶν ἐκ Περσίας Ἀραμαίων ἢ Χαλδαίων ἱεραποστόλων τῶν ἱδρυσάντων ἐκκλησίαν ἐν τῇ Ἰνδικῇ μέχρι νῦν διατηρουμένην, ἀνάγουσαν τὴν ἱδρυσιν αὐτῆς εἰς τὸν ἀπόστολον Θωμᾶν, παραθέσαντες καὶ τινὰ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν εἰς τὸν ἀπόστολον Θωμᾶν ἀποδιδόμενων ἀποκρύφων εὐαγγελικῶν πράξεων. Εἴπομεν δὲ ὅτι καὶ μόνον ὁ τύπος ὁ Ἀραμαῖο-Χαλδαϊκὸς καὶ καθόλου σημιτικὸς τοῦ ὀνόματος Ἰησῆ ἐμαρτύρει τὴν Συρο-Χαλδαϊκὴν προέλευσιν τῶν γραφομένων καὶ λεγομένων. Βραδύτερον αὐτὸς ὁ Νότοβιτς ἐδημοσίευσεν πραγματείαν «περὶ τοῦ ἀγνώστου βίου τοῦ Ἰησοῦ» μεταφρασθεῖσαν καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Μπαξεβανάκη. Ἐν ταύτῃ ὁ δημοσιολόγος καὶ περιηγητῆς ἀφηγούμενος διὰ μακρῶν τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς τῶν ἐν τῇ Ἰνδικῇ καὶ ἐν τῷ Θιβέτ Βουδδιστῶν οὐδὲν ἀναφέρει οὐδὲ πόρρωθεν παρόμοιον ἐν αὐτοῖς πρὸς τὰ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Μόνον παρὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν κατὰ τόπους θρησκευτικῶν κοινοτήτων (τῶν Λάμα) ἐμάνθανεν ὅτι ὁ Ἰησῆς ἐτιμᾶτο παρ' αὐτῶν ὡς εἰς τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς ἀρχαιότητος. Πάντως δὲ αἱ περὶ τοῦ Ἰησῆ γνώσεις καὶ παραδόσεις τῶν Θοβετανῶν δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ ὄρια παραδόσεων γενικῶν καὶ ἀορίστων περὶ τῶν ἱδρυτῶν καὶ ἀρχηγῶν οἰουδήποτε θρησκευματος, οὐδεὶς δὲ λόγος δύναται νὰ γείνη περὶ οἰασδήποτε βαθυτέρας ἐπιδράσεως τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἐπὶ τὸν θρησκευτικὸν βίον τῶν χωρῶν ἐκείνων.

(1) Ὁ περίφημος Ἰουδαῖος ἀσιανολόγος Leitner κατήρησε συλλογὴν εἰκόνων θεᾶς τινος Ἰνδικῆς τῶν διαφόρων αἰῶνων δεικνύουσαν τὴν κατὰ διαφόρους περιόδους ἐξελίξεως τῆς τέχνης πρόοδον τῆς Ἰνδικῆς καὶ ἰσθησίας. Ἡ τῆς νεωτάτης περιόδου εἰκὼν Ἰνδικῆς τινος θεότητος εἶχε πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν τῆς Παλλάδος Ἀθηναῖς, ἣν ὁμοιότητα ὁ εἰρημένος ἀσιανολόγος ἀπέδιδεν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης.

φείας τοῦ Ἰνδικοῦ δνόματος Βούδδα πρὸς τὴν τοῦ Σκανδιναυικοῦ Θεοῦ Βοδάν. Ἡ ἄλλειψις πολιτικῆς δυνάμεως καὶ πολιτικῆς ροπῆς, ἔτι μᾶλλον συνετέλεσαν εἰς τοῦτο. Οἱ Ἰνδοί, ὡς ἐρρήθη ἤδη, οὐδέποτε ἐν τῇ ἀρχαιότητι φαίνονται δημιουργήσαντες κράτος πολιτικὸν ἐνιαῖον οὐδὲ λαβόντες ποτὲ συνείδησιν πολιτικῆς ἢ ἐθνικῆς ἐνότητος. Πολιτικῶς ἡ Ἰνδικὴ ἀπετελεῖτο μέχρι τῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου χρόνων ἀπὸ πλήθους μικρῶν κρατῶν βασιλευμένων διὰ βασιλειῶν πατριαρχικῶν. Τοιαύτας δὲ βασιλείας εὔρεν ὁ Ἀλέξανδρος τὴν τοῦ Πώρου τοῦ ἀντιταχθέντος αὐτῷ, καὶ τὴν τοῦ Ταξίλου τοῦ συμμαχήσαντος αὐτῷ.

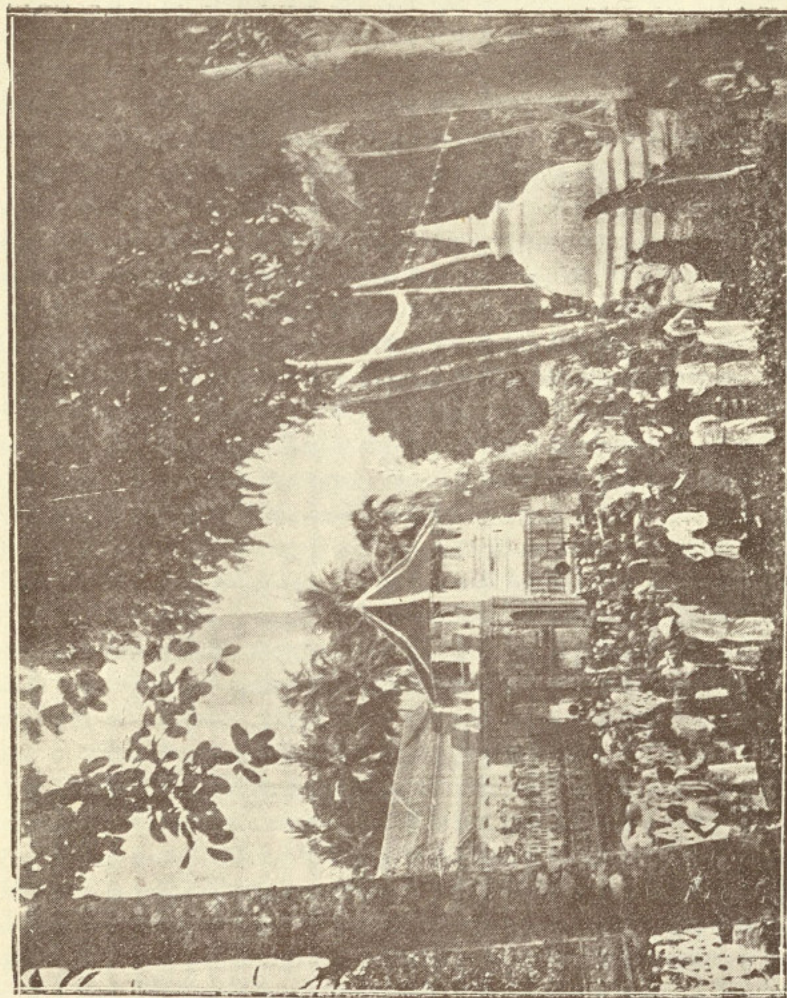
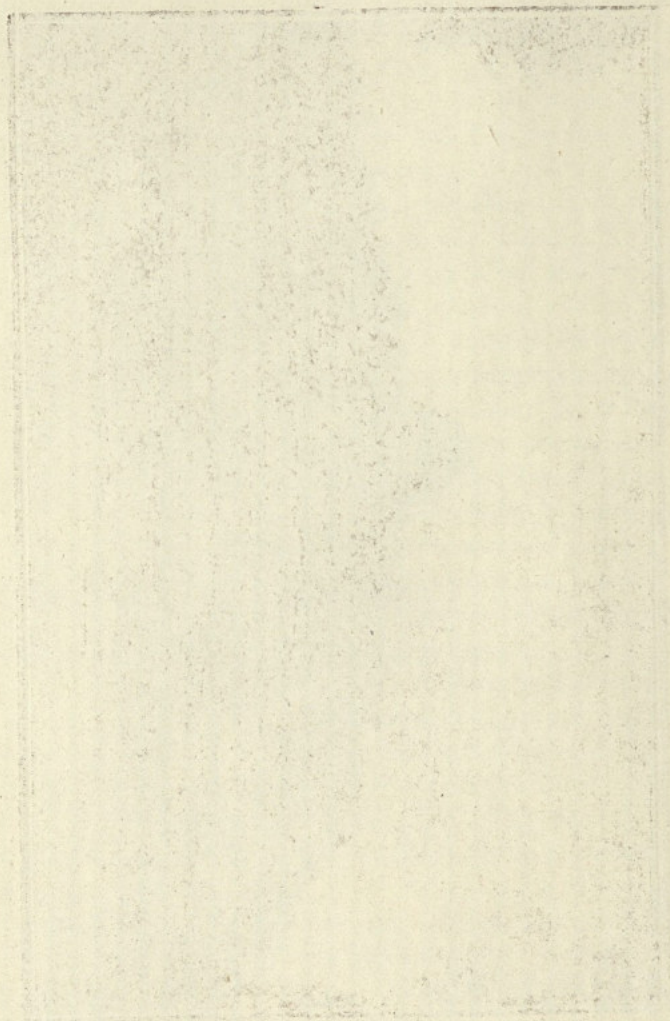
Ἀπὸ τῆς στρατείας δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας πάλιν ἐμάθομεν ὀλίγα τινὰ ἐκ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Ἰνδικῆς. Ἄλλως ἡ Ἰνδικὴ γραμματεία ἢ τοσοῦτο πλουσία εἰς ποίησιν θεολογικὴν καὶ θεολατρικὴν, εἰς μυθολογίαν θεολογικὴν καὶ θεολογίαν φιλοσοφικὴν πλήθους συστημάτων, ἔμεινε ἐνδεὴς οἰασθήποτε οὐχὶ ἱστοριογραφίας κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνολατινικὴν καὶ τὴν νῦν εὐρωπαϊκὴν ἀντίληψιν καὶ σύστημα, ἀλλὰ χρονογραφίας, καὶ χρονογραφικῆς γραμματείας στοιχειώδους. Καὶ αὕτη ἢ ἐπικὴ ποίησις, ἥς τὸ λαμπρότατον μνημεῖον εἶναι τὸ ἐξ ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα χιλιάδων στίχων συγκείμενον μέγα ἔπος Μαχαβαράτα, πολὺ ἀπέχει τοῦ ἔχειν χαρακτῆρα ἱστορίας ἐπικῆς ἱστορούσης ποιητικῶς «ἔργα ἀνδρῶν τε θεῶν τε τὰ τε κλείουσιν ἄοιδοί», ἱστορίας ἐπικῆς εἰκονίζουσας τὸν ὅλον χαρακτῆρα τοῦ βίου μετὰ ἰδεῶν παντοίων θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν, παρέχουσαν εἰκόνα τοῦ ἰδεώδους πραγματικοῦ, ἱστορίαν οὕτως εἰπεῖν ἱερὰν, ὡς εἶναι καὶ ἡ τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς, ἔχουσαν ἐνότητα καθ' ἑαυτὴν καὶ ἔκφρασιν τοῦ ὅλου βίου ὡς εἶναι ἡ τοῦ Ὀμήρου ποίησις. Ὁ μόνος ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ ἔπει ἱστορικὸς ὑπαινιγμὸς εἶναι ἡ ὑπαρξίς δύο μεγάλων φυλῶν ἐν τῇ Ἰνδικῇ (τῷ νῦν Ἰνδοστὰν δηλονότι) μετὰ τὴν μεταξὺ τοῦ δισχιλιοστοῦ (2000) καὶ τοῦ χιλιοστοῦ πεντακοσιοστοῦ (1500) π.Χ. ἔτους τελεσθεῖσαν καθυπόταξιν μεγάλου μέρους τῆς χερσονήσου ταύτης εἰς Ἀρίας φυλὰς καὶ τὸν μεταξὺ τῶν δύο τούτων Ἀρίων ἀμφοτέρων, (Πανδοῦ καὶ Κουροῦ) ἠρωϊκὸν πόλεμον, οὗ μετέσχον καὶ θεοί, καὶ τὴν διὰ τοῦ πολέμου τούτου ἦταν καὶ καταστροφὴν τῶν Κουροῦ ὑπὸ τῆς φυλῆς Πανδοῦ ἢ Πανδανῶν. Τὸ μόνον ἱστορικόν, ὅπερ κυρίως μανθάνομεν ἐκ τῆς ἐπικῆς ταύτης ἱστορίας εἶναι τὰ δνόματα δύο κρατῶν καὶ ὅτι τὸ κράτος τῶν Κουροῦ εἶχε πρωτεύουσαν Χαστιναποῦρα (=Χαστινούπολις) καλουμένην, ἣν ἐκυρίευσε νῦν ἡ φυλὴ Πανδοῦ, ὑπῆρχε δὲ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Γάγγου καὶ τὸ ἱερὸν κράτος τῶν Μαγάδων, καὶ νοτίως τούτου τὸ κράτος τῶν Πάνδζα. Εἶπουμεν δὲ ὅτι καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξανδρος ἀφίκετο εἰς τὸν Ἰνδὸν καὶ τὸ Πενταπόταμον ὑπῆρχον ἐνταῦθα τὰ κράτη τοῦ Πώρου καὶ τοῦ Ταξίλα. Ἐκ τῶν δύο τούτων Ἰνδῶν ἡγεμόνων, κατὰ τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένα ὁ μὲν Ταξίλας συνεμάχησε τῷ Ἀλεξάνδρῳ, ὁ δὲ Πῶρος γενναίως ἀντιστάς καὶ πολεμήσας προσήχθη συλληφθεὶς αἰχμάλωτος εἰς τὸν νικητὴν, ὁ Πῶρος κατέλιπε μνήμην ἐν τῇ

Les Merveille du Mondes]

[Hachette-Paris

*Ο περιφημὸς Ναὸς τοῦ Βούδδα ἐν Πόρο-Ποτοῦρ (Ἰάβα).

Les Merveilles du Monde]

[Hachette-Paris

Ὁ ναὸς τοῦ δέντρος τοῦ Βοῦδδα.

ἱστορίᾳ ἐνδοξοτέραν διότι ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου τίνοι τρόπῳ ἐπεθύμει νὰ προσενεχθῆ πρὸς αὐτὸν μετὰ τὴν ἤτταν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτοῦ, ἀπήντησε « βασιλικῶς », ὅπερ ἐξηγεῖται καὶ ὡς ἀρμόζει εἰς βασιλέα μέγαν νικητὴν (Ἀλέξανδρον) νὰ προσφέρηται πρὸς τὸν ἐντίμως πολεμήσαντα καὶ ἠττηθέντα ἀντίπαλον, ἀλλ' ἐξηγεῖται καὶ ὡς ἀρμόζει νὰ προσφέρηται ὁ νικητὴς βασιλεὺς πρὸς ἄνδρα βασιλέα ἀμυνόμενον ὑπὲρ τῆς χώρας αὐτοῦ καὶ ἠττηθέντα. Ὁ Ἀλέξανδρος οὕτως ἢ ἄλλως ἐφάνη ἄξιος ἑαυτοῦ γενναιοτάτα πρὸς τὸν Πῶρον προσενεχθεὶς (οὐ καὶ ἡ φυὴ καὶ τὸ δέμας ἐπέβαλλόν τινα σεβασμὸν τοῖς ἀναστρεφομένοις) καὶ κατέλιπεν εἰς αὐτὸν οὐ μόνον τὴν μέχρι τότε ὑπ' αὐτοῦ ἀρχομένην, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀκεσίνου καὶ Ὑδάσπου (ἀμφοτέρων μεγάλων παραποτάμων τοῦ Ἰνδοῦ) ἐκτεινομένην χώραν, ἀλλὰ καὶ αὐξήσας τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ, ἐκτείνας ταύτην ἐφ' ἅπασαν τὴν ἑκτασιν τοῦ Πενταποτάμου. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ ἐν ταῖς Ἰνδικαῖς κτήσεις τούτου ἐπίτροπος ὑπ' αὐτοῦ κατασταθεὶς Εὐδήμων δόλῳ ἀπέκτεινε τὸν Πῶρον ἢ τὸν ὁμώνυμον τούτου διάδοχον. Ὁ μετ' οὐ πολὺ ἐπελθὼν θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου (323 π. Χ.) καὶ ὁ μεταξὺ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ ἐκραγείς πόλεμος ἐπήνεγκε τὴν ἐξασθένεισιν ἢ καὶ κατάλυσιν τοῦ ἐν Ἰνδίαις Ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐν τῇ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοὺς μεταξὺ τῶν Διαδόχων πολέμους ὀριστικῇ μετὰ τούτων μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἰψοῦς (302 π. Χ. διανομῇ τοῦ μεγάλου Μακεδονικοῦ κράτους ἢ Ἰνδικῇ (αἱ ἐν τῇ Ἰνδικῇ δηλονότι ἑλληνικαὶ κτήσεις) περιήρχοντο εἰς τὸ κράτος τοῦ Σελεύκου Α' τοῦ Νικάνορος. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Σελεύκου ἀκριβῶς τούτου ἐπηλθέ τις σπουδαία τῶν πραγμάτων μεταβολὴ ἐν τῇ Ἰνδικῇ. Σανδράκοτός τις Ἰνδὸς ἡγεμῶν ἀπὸ τοῦ Πενταποτάμου ὀρηθεὶς πᾶσαν τὴν περιοχὴν τοῦ Ἰνδοῦ ὑπέταξεν ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ καὶ ἐξέτεινε τοῦτο μέχρι τῆς περιοχῆς τοῦ Γάγγου. Ὁ Σέλευκος φαίνεται ὅτι ἐν ἀρχῇ περιήλθεν εἰς φιλικὰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν νέον δυνάστην πέμψας εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ ἐν Παλιβόθροις (ἢ Παλιμβόθροις) παρὰ τὸν Γάγγην (ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ ὄχθη ἐπὶ λόφου φύσει ὄχυροῦ, περιτειχισμένην διὰ τειχῶν 600 π. ὕψους, μετὰ πολλῶν πύργων καὶ ἐπάλλεων καὶ ὀρυγμάτων φρουρουμένην [τὴν νῦν Πάτιαν]), τὸν Μεγασθένην, περὶ οὗ ἐγένετο ἤδη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγος. Ὅτε δὲ τὰ πράγματα κατήντησαν εἰς πόλεμον ὁ Σέλευκος Α', κατὰ τὰ ἀναγραφόμενα περὶ τῆς στρατείας, προήλασεν ἀπὸ Περσίας καὶ εἶτα ἀπὸ Πενταποτάμου μέχρι τοῦ Γάγγου, ὅπερ δὲν εἶχε δυνηθῆ νὰ πράξῃ ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ ἐστερέωσε τὸ ἐπὶ τῆς δυτικῆς Ἰνδικῆς κράτος αὐτοῦ, Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν διαδόχων τοῦ Σελεύκου Α' κατέπεσε πάλιν τὸ ἑλληνικὸν κράτος τῆς Ἰνδικῆς ἕωσοῦ ὁ Ἀντίοχος ὁ Γ' ὁ καὶ Μέγας ἐπικληθεὶς (222—190 π. Χ.) ἐξέτεινε τὸ κράτος αὐτοῦ μέχρι τῆς Ἰνδικῆς. Ἀλλὰ μετὰ τὴν τούτου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἤτταν (190 π. Χ.) τὸ Συριακὸν κράτος ἐξησθένησεν αὐθις καὶ κατέπεσεν. Ἀλλὰ τότε μέρος σπουδαῖον τοῦ κράτους τούτου, (τὸ νῦν βόρειον Ἰνδοσίαν) ὑ-

πήχθη ὑπ' ἄλλο κράτος ἑλληνικὸν πέραν τοῦ Ἰμαοῦ ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Βακτριᾷ ἢ Βακτρία ἐπὶ τῶν Διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου ἰδρυμένου, περὶ οὗ ὀλίγον μακρότερος ἔσται ἡμῖν λόγος.

Τὸ ἑλληνικὸν κράτος τῆς Βακτρικῆς.

Τὸ ἑλληνικὸν Βακτρικὸν κράτος παρήχθη ἐκ τοῦ κράτους τῶν Σελευκιδῶν κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Ὡς γνωστὸν, πᾶσα ἡ Βακτρικὴ, ὅπως ἄπαν τὸ Ἀριανὸν ἢ Ἰρανικὸν ὄροπέδιον, εἶχον καθυποταχθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, μετὰ δὲ τὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου θάνατον καὶ τὴν ὀριστικὴν διανομὴν τοῦ κράτους, ὅτε πᾶσαι αἱ ἀπὸ τῆς Συρίας μέχρι τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς Βακτρικῆς χώραι ἀνήκον εἰς τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν καὶ ὁ Σελευκίδης βασιλεὺς Ἀντίοχος Β' διατελῶν ἐν πολέμῳ πρὸς τὸν Πτολεμαῖον Β' δὲν ἐπεμελεῖτο πολὺ τῶν ἀπωτάτων πρὸς ἀνατολὰς ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους, οἷα ἦτο καὶ ὁ Βακτρικὴ, Ἑλλην τις ἀσῆμου καταγωγῆς Θεόδωτος ἢ Διόδωτος καλούμενος καταλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἐν Σογδιανῇ (τῇ νῦν Βουχάρα) ἐξέτεινεν ἐντὸς μικροῦ τὸ κράτος αὐτοῦ μέχρι Βάκτρων καὶ ἐγένετο ἰδρυτὴς τοῦ μεγάλου Βακτρικοῦ κράτους, ὅπερ ἐκταθὲν καὶ πέραν τοῦ Ἰμαοῦ καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου περιέλαβεν, ὡς εἴρηται, καὶ σημαντικὸν τμήμα τοῦ ἐν τῇ Ἰνδικῇ ἑλληνομακεδονικοῦ κράτους ἐπωφεληθεὶς καὶ τὴν συνδρομὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ Σελεύκου Α' ἰδρυθέντος ἐν ταῖς χώραις ταύταις πρὸς ἄμυναν τούτων ἐγχωρίου στρατοῦ. Ταῦτα ἐγένοντο περὶ τὸ μέσα τοῦ 3 π.Χ. αἰῶνος. Τὸ Βακτρικὸν τοῦτο ἑλληνικὸν κράτος ἐγένετο κέντρον ἐκπολιτιστικὸν ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ καὶ ἐν τῇ βορείᾳ Ἰνδικῇ. Ἦτο δὲ τὸ κράτος τοῦτο καὶ ἀπὸ ἐξωτερικῆς καὶ ὕλικῆς ἀπόψεως μέγα καὶ ὑπὸ πυκνοτάτου ὤκειτο πληθυσμοῦ, ἰδίως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἰνδικῆς. Μεγίστη δὲ ἦτο καὶ ἡ ὕλικὴ εὐημερία τοῦ κράτους ἔχοντος χιλίας πόλεις εὐημερούσας καὶ εὐδαίμονας ἀναμιμνήσκοντες τὴν πάλαι εὐτυχεῖαν ἐπὶ τῶν ἐγχωρίων βασιλέων τῆς χώρας προτοῦ νὰ περιληφθῆ αὕτη ἐν τῷ Μηδικῷ καὶ ἔπειτα ἐν τῷ Περσικῷ κράτει. Ἄλλ' ἢ δυναστεία τοῦ Θεοδότου ἢ Διοδότου ὡς ἄρπαγος καὶ σφετεριστοῦ θεωρουμένου ὑπὸ τοῦ εὐνοϊαν πάντοτε πρὸς τὸν οἶκον τῶν Σελευκιδῶν τρέφοντος λαοῦ δὲν ἦτο ἀσφαλῆς. Καὶ τὴν τοιαύτην διάθεσιν τοῦ λαοῦ ἐπωφεληθεὶς ὁ ἐκ τῶν μεγιστάνων Εὐθύδημος ὁ ἀπὸ Μαγνησίας τῆς ὑπὸ Σιπύλῳ ἐν Λυδία ἀνέτρεψε τὸν θρόνον τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Θεοδότου τοῦ Α' Θεοδότου Β' (219 π.Χ.), λαβὼν δὲ τὴν ἀρχὴν δὲν ἐστερεώθη ἐν αὐτῇ ταχέως ἅτε μὴ ἀναγνωρίσας τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἀντιόχου Γ' τοῦ Μεγάλου, ἀναγκάσας τοῦτον, νὰ διεξαγάγῃ ἐπὶ τρία ἔτη πόλεμον ἐναντίον αὐτοῦ, ὑποχρεώσας δὲ καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἡττηθέντας Πάρθους νὰ πέμψωσιν αὐτῷ ἐπικουρίας ὅτε ὁ Ἀντίοχος εἰσήλασεν εἰς τὴν Σογδιανὴν ὅτε ἐπὶ τέλους πεισθεὶς οὗτος ὅτι τὸ κράτος τοῦ Εὐθύδημου θὰ ἐχρησίμευεν ὡς ἄριστον προπύργιον τοῦ κράτους αὐτοῦ ἐναντίον τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἀπὸ βορρᾶ (νῦν Σιβηρίας) καὶ ἀπ' ἀνατολῶν ἐπιδρομᾶς εἰς τὰς πλουσίας χώρας τοῦ Συριακοῦ κράτους ποιουμένων Σκυθικῶν σιφῶν, συνεβί-

βάσθη πρὸς αὐτὸν ἀναγνωρίσας τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ προσηγορίαν καὶ δοὺς τῷ υἱῷ αὐτοῦ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ. Τότε δὲ ὁ Εὐθύδημος ἐβοήθησε τῷ Ἀντιόχῳ εἰς τὴν τούτου Ἰνδικὴν στρατείαν καὶ τότε καὶ αὐτὸς κατὰ τὰ ἄνω εἰρημμένα ὑπέταξεν εἰς τὸ Βακτριανὸν αὐτοῦ κράτος σημαντικὸν μέρος τῆς Ἰνδικῆς ὅτε δὲ ὁ Ἀντίοχος περιεπλάκη εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Ρωμαίους καὶ δὲν ἐπολυπραγμόνει πλέον περὶ Ἰνδικῆς, τὸ πλεῖστον τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς χώρας ταύτης προσήρτησεν ὁ Εὐθύδημος εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ κράτος τῆς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐθύδημου (290 π.Χ.), τὸ Βακτρικὸν κράτος διηρέθη εἰς δύο. Καὶ τὸ μὲν Ἰνδικὸν τμήμα αὐτοῦ ἔλαβεν ὁ υἱὸς τοῦ Εὐθύδημου Δημήτριος, ἐν δὲ τῇ Βακτρικῇ ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν Μένανδρος τις μὴ ἀνήκων εἰς τὸν βασιλικὸν οἶκον. Τούτου δὲ ὁ διάδοχος Εὐκρατίδης συμμαχίας μετὰ τῶν Πάρθων βοηθεῖα τούτων ἐξεδίωξε τὸν Δημήτριον ἐκ τῆς Ἰνδικῆς καὶ ἤνωσε ταύτην μετὰ τοῦ κράτους τῆς Βακτρίας. Ἀλλὰ τότε ὁ τοῦ Εὐκρατίδου υἱὸς Εὐκρατίδης Β' ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκθρονίσας αὐτὸν ἠνώθη μετὰ τοῦ κράτους τῶν Σελευκιδῶν τῆς Συρίας ἐναντίον τοῦ τῶν Πάρθων βασιλέως Μιθριδάτου Α'. Ἄλλ' οὗτος ἐνίκησε τοὺς ἐκ Συρίας συμάχους τοῦ Εὐκρατίδου Β', ἀφῆρεσε δὲ πλείστας χώρας ἀπὸ τοῦ κράτους τοῦ Εὐκρατίδου περιορίσας αὐτὸ εἰς τὴν Σογδιανὴν καὶ τὰς Ἰνδικὰς κτήσεις. Τὸ οὕτω σφόδρα ἐξασθενῆσαν ἑλληνικὸν κράτος Βακτρίας καὶ Ἰνδικῆς ἐξετέθη μετ' ὀλίγον (134 π.Χ.), εἰς φοβερὰς ἐπιδρομὰς βαρβάρων Σκυθικῶν λαῶν τῶν περίεξ Σκυθικῶν χωρῶν, οἵτινες ἐπὶ τέλους καὶ κατέλυσαν αὐτὸ ἰδρύσαντες αὐτοὶ τὸ καλούμενον Ἰνδοσκυθικὸν κράτος τῆς Βακτρίας καὶ τῆς Ἰνδικῆς. Τὸ νέον τοῦτο κράτος, καίπερ ὄν Σκυθικὸν καὶ βαρβαρικὸν κατὰ τὴν γένεσιν αὐτοῦ, δὲν ἔμειναν παντελῶς ξένον καὶ ἀλλότριον πρὸς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Καὶ δὲν ἦσαν μὲν πάντως οἱ βάρβαροι οὗτοι ἑλληνογλωσσοὶ καθ' ἑαυτοὺς, ἀλλ' ὅμως διετήρησαν ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ κράτους τὴν ἑλληνικὴν, μετὰ ταύτης δὲ καὶ τὴν ἐγχωρίαν Βακτρικὴν, ὅπως ἐποιοῦν οἱ καταλυθέντες ὑπ' αὐτῶν Ἕλληνες δυνασταί. Τοῦτο ἐγένετο γνωστὸν πρὸ ἐγὸς περίπου αἰῶνος ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ τῆς Σκυθικῆς δυναστείας τῶν ἐν τῇ Βακτρικῇ ἀρξάντων. Τὰ ὑπὸ τῶν Ἀγγλων στρατιωτικῶν τῆς Ἰνδικῆς εὐρεθέντα κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα Βακτριανὰ καὶ Ἰνδοσκυθικὰ νομίσματα ἔφερον πρὸς ταῖς ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς καὶ ἐτέρας ἐν ἰδιαιτέροις γεγραμμένας γραμμασιν ἀλφαβητικοῖς, ὧν γραμμάτων ἀγνώστων ὄντων μέχρι τότε εἰς τὴν ἐπιστήμην ἐρμηνεὺς ἐγένετο ὁ μέγας Νορβηγὸς Ἀσιανολόγος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος Χριστιανὸς Λάσσιν. Διὰ τῶν μελετῶν τοῦ ἀνδρὸς τούτου καὶ ἄλλων εὐρωπαϊῶν ἀσιανολόγων ἀναγνωσθεῖσαι αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν Βακτριανῶν καὶ τῶν Ἰνδοσκυθικῶν νομισμάτων παρέδωσαν ἡμῖν τὰ ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ ἐν τῇ Βακτριανῇ (ἴσως δὲ καὶ ἐν τῇ Ἰνδοσκυθικῇ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι οἱ καταλύσαντες τὸ ἑλληνικὸν κράτος Ἰνδοσκυθῆται

ἦσαν λαὸς ἄριος συγγενῆς τὴν γλῶσσαν πρὸς τοὺς Βακτρίους), ὀνόματα τῶν τοῦ χρόνου τῶν Ἀλεξάνδρου Διαδόχων βασιλέων καὶ θεῶν.

Ἑλληνικά

Μεγάλου βασιλέως Πανταλέοντος
Μ. Βασιλ. Νικηφόρου Ἀντιμάχου
Μ. Β. Σωτήρος καὶ Ἀπαλλοδότου
Μ. Β. Νικ. Ἀνικήτου Λυσίου
Μ. Β. Νικ. Ἀνταλκίδου
Βασιλεὺς Βασιλέων Σῶτορ Μέγας

Βακτρικά

Πανταλεβάσα Μαχαράϊσα
Μαχαράϊσα Ἀντιμακάπα
Μαχαράϊσα Τραδατέπα Απολλοδόταπα.
Μαχαράϊσα απαδαταπα χίσικαπα
Μαχαρ. Γιαδααραπα Ανδιαλουδαπα
Μαχαρ. Παϊαδιραϊπα Μαχαδαπα Τρα-
δαδεπα

Τὸ Παρθικὸν κράτος τῆς Ἀριανῆς.

Καθ'ὃν χρόνον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἀριανῇ ἢ Ἰρὰν διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ κράτους τῶν Σελευκιδῶν ἀποσπάσεως τῆς χώρας ταύτης ἰδρύετο τὸ ἑλληνικὸν κράτος τῆς Βακτρικῆς, κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ἐν τῇ Δυτικῇ Ἀριανῇ ἰδρύετο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον (διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ κράτους τῶν Σελευκιδῶν ἀποστασίας τῶν τοῦ Ἰνδικοῦ Ἰρὰν χωρῶν) τὸ κράτος τὸ Παρθικόν. Οἱ Πάρθοι ἢ Παρθυαῖοι θεωροῦμενοι πρότερον ὡς λαὸς ὑπαγόμενος εἰς τὴν Τουρανικὴν οἰκογένειαν τῶν λαῶν κατὰ τὰ νεώτατα πορίσματα τῆς ἐπιστήμης ἦσαν λαὸς φυλῆς Ἀρίας καὶ δὴ Ἀριανῆς ἢ Ἰρανικῆς· ἀλλ' οἱ Πάρθοι δὲν ἀντίεχοντο τοσοῦτον ἰσχυρῶς τῆς Ζωροαστρικῆς θρησκείας καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδευμάτων τοῦ ἀρχαίου Ἰρανικοῦ ἢ Περσικοῦ βίου. Ἡ ἀποστασία τῶν Πάρθων ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τῶν Σελευκιδῶν ἐγένετο, ὡς εἴπομεν, περὶ τὰ 250 π.Χ. Ἰδρυτῆς δὲ τοῦ νέου κράτους ἐκαλεῖτο Ἀρσάκης, ἐξ οὗ καὶ πάντες οἱ Παρθυαῖοι βασιλεῖς οἱ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀρσάκου καλοῦνται Ἀρσακῖδαι; Διάδοχος τούτου βασιλεύσαντος δύο μόνον ἔτη ἐγένετο ὁ Τιριδάτης βασιλεύσας ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ἔτη (238—201 π.Χ.) καὶ πολεμήσας ἐναντίον τοῦ διαδόχου τοῦ Ἀντιόχου Β' Σελεύκου Καλλινίκου. Τούτον διεδέξατο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀρτάβανος Α' συγγενος Ἀντιόχου Γ'. καθ'οὗ καὶ ἐπολέμησεν ὁ Πριαπάτιος βασιλεύσας πέντε καὶ δέκα ἔτη καὶ καταλιπὼν διάδοχον τὸν Φραάτην Α', ὃν διεδέξατο ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μιθραδάτης Α'. Οὗτος ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ κράτους τῶν Σελευκιδῶν, νικήσας δὲ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν Δημήτριον Νικήτορα (138 π.Χ.) διαψεύσαντα διὰ τῆς ἡττης αὐτοῦ ταύτης τὸ ὑπ' αὐτοῦ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων Σελευκιδῶν καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ κράτους καὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου Σελεύκου Α' φερόμενον ἐπώνυμον Νικήτωρ. Ὁ Δημήτριος ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ βασιλεύοντος ἔτι τοῦ Μιθραδάτου (περὶ τὰ 130 π.Χ.). Τὸν Μιθραδάτην Α' διεδέξατο ὁ νέος αὐτοῦ Φραάτης Β', ὅστις πολεμήσας ἐναντίον

Ἀντιόχου Ζ' τοῦ Σιδήτου (128 π.Χ.) ἐνίκησε καὶ ἐφόνευσεν αὐτὸν ἐν τῇ μάχῃ· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς μετ' ὀλίγον ἐφονεύθη ὑπὸ Σκυθῶν. Διάδοχος αὐτοῦ ἐγένετο ὁ τρίτος υἱὸς τοῦ προμνημονευθέντος Πριαπατίου Ἀρτάβανος Β', φονευθεὶς μετὰ βραχυτάτην βασιλείαν ὑπὸ Σκυθικῶν φυλῶν, καθ' ὃν ἐπολέμει. Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν ὁ Μιθραδάτης Β' ὁ ἐπικληθεὶς Μέγας διὰ τὰς πολλὰς νέας κατακτήσεις, ἃς ἐποιήσατο. Οὗτος δὲ πρῶτος τῶν Παρθυαίων βασιλέων συνῆψε σχέσεις πρὸς τοὺς Ρωμαίους πέμψας πρεσβείαν πρὸς τὸν Σύλλαν (92 π.Χ.). Μετὰ τὸν τούτου θάνατον καὶ τινες ἄλλους ἀσήμους διαδόχους ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Φραάτης Γ' ὅστις σύγχρονος ὢν πρὸς τὸν τρίτον καὶ τελευταῖον Μιθραδατικὸν πόλεμον τὸν μεταξὺ Μιθραδάτου ΣΤ' καὶ τῶν Ρωμαίων προσεκλήθη ὑφ' ἑκατέρου τῶν πολεμούντων νὰ συνταχθῇ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ πρὶν λάβῃ ἀπόφασιν τινα ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ Μιθραδάτου καὶ Ὀρῶδου. Τὴν βασιλείαν ἔλαβε τότε ὁ πρεσβύτερος τῶν δύο πατροκτόνων ἀδελφῶν Μιθριδάτης ὡς Μιθραδάτης Γ', ἀλλὰ ταχέως καθηρέθη ὑπὸ τοῦ Ὀρῶδου. Ὁ δὲ Ὀρῶδης εἶναι ἐκεῖνος ὁ τῶν Πάρθων βασιλέων, καθ'οὗ εἰσβαλόντος εἰς τὴν εἰς Ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν μεταβληθεῖσαν Συρίαν ἐστράτευσεν ὁ ἐκ τῆς πρώτης τριανδρίας Κράσσος, ἀλλ' ἠττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Παρθυαίου στρατηγοῦ Σουρήνα ἐτμήθη τὴν κεφαλὴν. Ὅτε δὲ αὕτη ἐστάλη εἰς τὸν βασιλέα Ὀρῶδην οὗτος προσηνέχθη πρὸς ταύτην καθ' ὃν περίπου τρόπον ἢ Τόμυρις, (συνφδὰ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀφηγούμενα, (ἴδ. περὶ τούτων σ. 80-81) ἀφοῦ ἐπλήρωσε τὸ στόμα χρυσοῦ τετηγμένου λέγων «κορέσθητι νῦν τὸ μέταλλον τοῦτο, οὗ ὑπῆρξας τοσοῦτον ἀκόρεστος ἐν τῷ βίῳ» (διότι ἐλέγετο ὅτι ὁ Κράσσος ἐπεχείρησε τὸν πόλεμον χάριν χρημάτων). Ἡ μάχη, ἐν ἣ ἠττηθεὶς συνελήφθη ὁ Κράσσος, ἐγένετο τῷ 53 π.Χ. παρὰ τὰς Κάρρας (Χαρρὰν τῆς I. Γραφῆς) τῆς Μεσοποταμίας καὶ ἀπὸ τῆς μάχης ταύτης νέος φραγμὸς μίσους ἐτέθη μεταξὺ τοῦ ἀσιατικοῦ καὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ρωμαϊκοῦ κόσμου. Ὁ βασιλεὺς Ὀρῶδης μετὰ τὴν ἡτταν καὶ αἰχμαλωσίαν τοῦ Κράσσου ἐπέμψεν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πακώραν μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Συρίαν (51 π.Χ.) καὶ ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν ἔκτοτε ἀδιάλειπτος μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν μέχρι τοῦ 38 π.Χ. ὅτε ὁ εἰς τὴν Συρίαν εἰσβαλὼν Παρθικὸς στρατὸς ὑπέστη ἡτταν μεγάλην, ἧς κατ' ἀκολουθίαν ὁ Ὀρῶδης ἀπέθανεν ὑπὸ λύπης, ἀφοῦ εἶχε καταστήσῃ συμβασιλέα αὐτοῦ τὸν υἱὸν Φραάτην Δ'. Ἐπὶ τούτου ἐπανῆρξατο ὁ πόλεμος μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Πάρθων τῶν Ρωμαίων λαβόντων ἐπιθετικὴν θέσιν ὑπὸ τὸν Μάρκον Ἀντώνιον τῆς δευτέρας τριανδρίας, ἀλλ' ἡ στρατεία αὕτη ἀπέτυχεν ἀπολομένου μεγάλου μέρους τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν μετ' ὀλίγον εἰς τοὺς περὶ τὸν Ὀκταβιανὸν πολεμίους τοῦ Ἀντωνίου νὰ κατηγορήσωσιν αὐτὸν διὰ τὸ ἀτύχημα τοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην τοῦ Φραάτου Δ'. Τιριδάτης τις, ὡς φαίνεται, ἔλκων τὸ γένος ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ἐξήγειρε τὸς λαὸν ἐναντίον τοῦ Φραάτου Δ' καὶ ἐξώσας αὐτὸν ἀπὸ τῆς βασιλείας ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς τοὺς Σκύθας

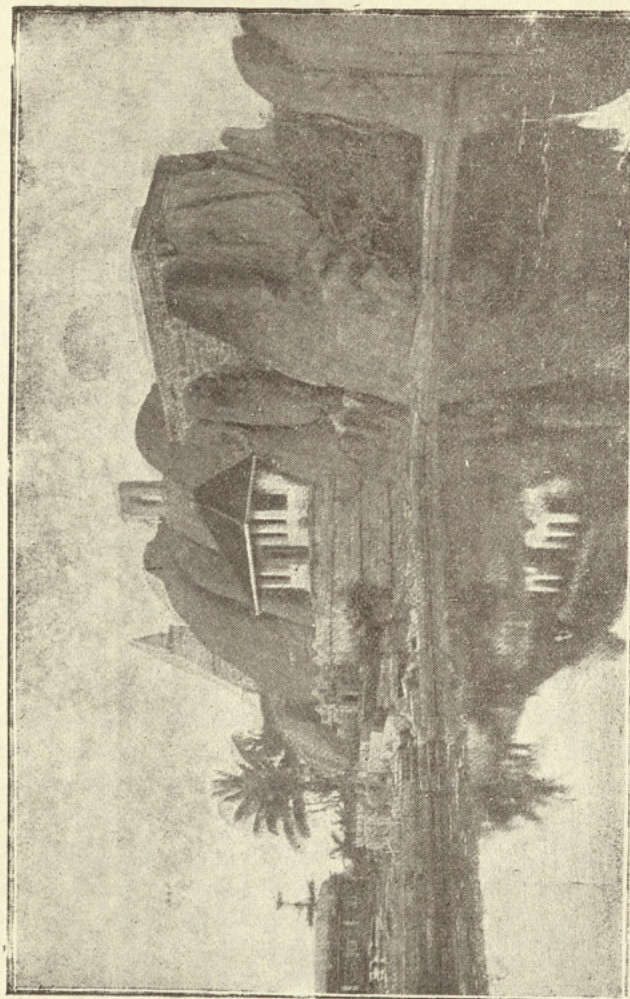
καὶ διὰ τῆς βοηθείας τούτων ἀνεκτήσατο τὸν θρόνον αὐτοῦ. Νῦν ὁ ἐξωσθεὶς τοῦ θρόνου Τιριδάτης κατέφυγεν εἰς Ρώμην ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ ὡς δῶρον τὸν νεώτατον τῶν υἱῶν τοῦ Φραάργου Δ'. Ὁ Ὀκταβιανός, Αὔγουστος ἤδη προσαγορευθεὶς, ἔχων ὑπὸ τὴν κατοχὴν αὐτοῦ τὸν υἱὸν τοῦ Παρθυαίου βασιλέως προέτεινε τούτῳ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ υἱοῦ ἐπὶ τῷ ὄρω τῆς εἰς τοὺς Ρωμαίους ἀποδόσεως τῶν ἐν τῷ ἀτυχεῖ πολέμῳ τοῦ Κράσσου κυριευθεισῶν ὑπὸ τῶν Πάρθων ρωμαϊκῶν σημαίων ὡς καὶ τῶν ἐπιζώντων ἔτι, ἐν ταῖς χερσὶ τῶν Πάρθων εὕρισκομένων Ρωμαίων αἰχμαλώτων, ὅπερ ἐδέξατο καὶ ἐξετέλεσεν ὁ Πάρθος βασιλεύς. Ταῦτα ἐγένοντο τῷ 20 π.Χ. ἔτει. Ὁ Φραάτης Δ' ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Θερμούσης καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Φραατάκου. Οὗτος δὲ μετὰ βραχυχρόνιον βασιλείαν μισηθεὶς ὑπὸ τῶν ὑπηκόων διὰ τὸ πρὸς τὸν πατέρα ἀνοσιούργημα ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀνεβιβάσθη δὲ εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τῶν μεγιστάνων ὁ ἐκ τῶν συγγενῶν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου Ὀρώδης Β' φονευθεὶς καὶ οὗτος ὑπὸ τῶν Πάρθων μετ' ὀλίγον. Μετὰ τὸν Ὀρώδην Β' δὲ ἐβασίλευσαν πολλοὶ ἀνάξιοι λόγου μέχρι τοῦ Βολογαίου Α' συγχρόνου περίπου τοῦ Νέρωνος. Ἀξιομνημόνευτον γεγονός τῆς τοῦ Βολογαίου Α' βασιλείας, εἶναι ὅτι οὗτος καθυποτάξας τὴν μετὰ τὸν Πάρθων καὶ Ρωμαίων ἀμφισβητουμένην Ἀρμενίαν κατέστησε βασιλέα τῆς χώρας ταύτης τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Τιριδάτην. Τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ νέου μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Πάρθων πολέμου, καθ' ὃν ὁ Βολογαῖος ἠττηθεὶς ἠναγκάσθη νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνῃ, δι' ἧς ἔμενε μὲν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ βασιλεὺς ἐν Ἀρμενίᾳ, ἀλλ' ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ρωμαίων, καὶ ὑπεχρεώθη τότε ὁ Τιριδάτης νὰ μεταβῆ εἰς Ρώμην ἵνα λάβῃ τὸ στέμμα τὸ βασιλικὸν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Νέρωνος, ὃν προσεκύνησεν ὡς κυρίαρχον. Ταῦτα ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ Βολογαίου (περὶ τὰ 60 μ.Χ.). Καὶ ἱκανοποιήθη μὲν διὰ τῆς εἰς Ρώμην μεταβάσεως τοῦ Τιριδάτου Α' ἡ Ρωμαϊκὴ φιλοδοξία καὶ μεγαλυνία, ἀλλ' ἡ Ἀρμενία ὑπήχθη ὀριστικῶς ὑπὸ τὸ κράτος τὸ Παρθικόν, ὃ δὲ τῶν Ἀρσακιδῶν βασιλικὸς οἶκος ἐδιχάσθη νῦν εἰς δύο, τὸν πρωτογενῆ ἐν Παρθυαίᾳ κλάδον καὶ τὸν δευτερογενῆ ἐν Ἀρμενίᾳ. Ὁ ἐν Ἀρμενίᾳ δὲ κλάδος ἐπέζησεν αἰῶνας ὀλοκλήρους τῇ ἐν Παρθίᾳ ἐκλείψει τοῦ πρωτογενοῦς κλάδου καὶ ὁ οἶκος τῶν Ἀρσακιδῶν ἐγένετο ἐθνικὸς βασιλικὸς οἶκος τῶν Ἀρμενίων, ἔξ οὗ προελθὼν κατὰ τὸν 4 μ.Χ. αἰῶνα ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου ὁ Τιριδάκης Β' προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἀφοῦ πρότερον κατεδίωξεν αὐτὸν, ὡμότατα βασανίσας πολυειδῶς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἀρμενικῆς ἐκκλησίας καὶ πρῶτον ἐπίσκοπον αὐτῆς Γρηγόριον τὸν ἐπικληθέντα Φωτιστὴν (Λουσαβορίτζ), τὸν καταγόμενον καὶ αὐτὸν ἐκ γένους βασιλικοῦ ἀρχαίου καὶ ἐν Καισαρείᾳ Καππαδοκίας παιδευθέντα τὰ εἰς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας, (ἀφ' οὗ οἱ Ἀρμένιοι τῆς γνησίας ἀρμενικῆς ἐκκλησίας καλοῦνται Γρηγοριανοὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἀρμενοκαθολικοὺς τοὺς ἀναγνωρίζοντας τὴν ὑπερτάτην κυριαρχίαν τοῦ Πάπα). Οἱ Ἀρσακίδαι λοιπὸν οἱ Χριστιανοί, ἐπὶ αἰῶνας διετηρήθη-

σαν ἐν Ἀρμενίᾳ ἀφοῦ ἐγένοντο Χριστιανοί, ἐνῷ τοῦναντίον ἢ ἐν Περσίᾳ ἀρχουσα δυναστεία τῶν Ἀρσακιδῶν ἐξέλιπε προῖμώτατα ἀπὸ τῆς τρίτης δεκαετηρίδος, τοῦ 4 μ.Χ. αἰῶνος (226 μ.Χ.). ἀρχοντας ἐν Ρώμῃ τοῦ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Σεβήρων Ἀλεξάνδρου Σεβήρου (222—230 μ.Χ.). Ἐπῆλθε δὲ ὧδε τὸ τέλος τῆς ἐν Περσίᾳ δυναστείας τῶν Ἀρσακιδῶν. Ἐπὶ τοῦ Νέρωνος, ὡς εἶπομεν ἐπῆλθέ τις εἰρηνικὸς συμβιβασμὸς μεταξὺ Ρώμης καὶ Παρθίας (τοῦ κράτους τοῦ Παρθικοῦ πρωτεύουσα ἦτο ἡ παρὰ τὸν Τίγρητα ποταμὸν ἑλληνοχαλδαϊκὴ πόλις Κτησιφῶν (Τισιφὸν παρὰ Πέρσαις καὶ Ἀρμενίοις)), μεταξὺ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Νέρωνος καὶ τῆς τοῦ Ἀρσακίδου Βολογαίου Β'. Βραδύτερον ὁ αὐτοκράτωρ Τραϊανὸς (98—117 μ.Χ.) ἐγένετο κύριος ὀλοκλήρου τῆς Ἀρμενίας· ἀλλ' ὁ τοῦτον διαδεξάμενος αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς (117—139) θέλων νὰ περιορίσῃ τὰ τοῦ κράτους ὄρια ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου ἀπέδωκε πάλιν τὴν Ἀρμενίαν εἰς τοὺς Ἀρσακίδας, τοὺς ἐν Ἀρμενίᾳ ἀρχοντας. Οἱ δὲ Ἀρσακίδαι οἱ ἀρχοντες ἐν Περσίᾳ κατελύθησαν, ὡς ἐρρήθη, τῷ 226 μ.Χ. ἐπὶ τοῦ Ἀρσακίδου βασιλέως Ἀρταβάνου Δ' ὅτε Πέρσις τις, ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ, Σασὰν καλούμενος ἀνάγων τὸ γένος αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀρχαίους βασιλεῖς τῆς Περσίας τοὺς Ἀχαιμενίδας τοῦ Κύρου καὶ Δαρείου καὶ Ξέρξου, ἐξήγειρε τὸν περσικὸν λαὸν ἐναντίον τοῦ Ἀρσακίδου βασιλέως, καὶ καθαιρέσας αὐτὸν δι' ἐπαναστάσεως ἵδρυσεν τὸ δεύτερον Περσικὸν κράτος.

Τὸ κράτος τῶν Σασσανιδῶν.

Τὸ κράτος τὸ Περσικόν, τὸ καλούμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ νέον ἢ δεύτερον (μετὰ τὸ τῶν Ἀχαιμενιδῶν) Περσικὸν κράτος ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Σασσανιδῶν. Ὁ ἴδρυτής τῆς δυναστείας Ἀρτασίρης (πλημμελῶς ὑπὸ τινων ἀρχαίων καὶ ὑπὸ πολλῶν νεωτέρων Ἀρταξέρξης καλούμενος, κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἀχαιμενίδας Ἀρταξέρξας· Ἀρταξέρξης ἐν τῇ ἀρχαίᾳ περσικῇ ἐρμηνεύεται μέγας πολεμιστής, «καρτὰ ἀρήϊος» καθ' Ἡρόδοτον, ἐνῷ τὸ Ἀρτασίρης (προφ. Artachir) σημαίνει ἀπλούστατα θυμολέων)· καίπερ ἐκ ταπεινῆς τάξεως προελθὼν υἱὸς ὢν ἀξιωματικοῦ στρατοῦ κατωτέρου καλουμένου Βαβὰκ (ἐντεῦθεν ἢ δυναστεία ἐκαλεῖτο καὶ Βαβακίαν), ἀλλ' ὢν ἡγεμὸν ἔμφρων καὶ σοφὸς νομοθέτης ὁργάνωσε τὸ νέον κράτος διὰ σοφῆς νομοθεσίας, ἀνῆψε δὲ τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα καὶ τὸν ἐθνικὸν φανατισμὸν τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ διὰ τῶν μεγάλων ἀναμνήσεων τῆς ἀρχαίας Περσικῆς ἱστορίας, ἠμπέδωσε δὲ τὴν ἐπὶ τῶν Ἀρσακιδῶν χαλαρωθεῖσαν, ἀρχαίαν Περσικὴν ἢ Ἰρανικὴν λατρείαν τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀρχαίου θεοῦ τοῦ φωτὸς Ὡρομάσδου ἢ Ὡρομάσδους, οὕτινος τὸ ὄνομα κατέστη τοσοῦτο πάνδημον ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ κράτει, ὥστε καὶ Πάπας ἔχομεν Ὡρομάσδου καλουμένους), οὗ τὸ ἐξωτερικὸν τῆς λατρείας σύμβολον ἦτο ὁ ἥλιος καὶ τὸ πῦρ. Μετὰ φανατισμοῦ μεγάλου ἀπὸ τοῦδε ἐπροστατεύετο νῦν ἐν τῷ Περσικῷ κράτει ἡ λα-

τρεία τοῦ φωτός καὶ τοῦ πυρός ἐν βωμοῖς λιθίνοις, *πυραιθείοις* καλουμένοις, ἐν οἷς ἄσβεστον ἐτηρεῖτο νῦν τὸ ἱερόν πῦρ ὑπὸ ἱερέων καλουμένων καὶ τὴν ἀρχαίαν ἔκφρασιν *μάγων*, κατεδιώκετο δὲ ἀπηνῶς πᾶσα ἄλλη λατρεία ἢ,τε Χριστιανικὴ καὶ αὐτὴ ἢ ἑλληνικὴ εἰδωλολατρεία,κατεδιώκοντο δὲ καὶ ναοὶ καὶ ἀγάλματα. Ἀλλὰ τῆς οὕτως ἐπελθούσης ἐν τῷ νέῳ Περσικῷ κράτει ἰσχυρᾶς ἠθικῆς, θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἐξάρσεως τὸ ἱστορικῶς σπουδαιότατον καὶ εἰς μεγάλα γεγονότα γονιμώτατον μέρος ἦσαν αἱ νῦν ἐν τῇ πολιτικῇ διανοίᾳ τῶν Περσῶν ἐξεγερθεῖσαι ἀναμνήσεις τοῦ πάλαι πολιτικοῦ μεγαλείου τοῦ γένους τῶν Περσῶν καὶ αἱ ἐπὶ τούτων στηριζόμεναι ἀξιώσεις νέου πολιτικοῦ μεγαλείου ἀναλόγου καὶ ἐφαμίλλου πρὸς τὸ τοῦ οἰχομένου παρελθόντος. Ἀπλούστατα ἐπεθύμουν νῦν οἱ Πέρσαι καὶ ἤξιουν ἰσχυρῶς ἵνα τὸ νέον κράτος προσαρτήσῃ ἑαυτῷ ἀπάσας τὰς εἰς τὸ πάλαι μέγα Περσικὸν κράτος ἀνηκούσας χώρας. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀρτασίρης Σασάν, εὐθύς ὡς ἠμπεδώθη ὁ θρόνος αὐτοῦ, ἐπέμψε πρεσβείαν εἰς Ρώμην πρὸς τὸν ἔτι βασιλεύοντα Ἀλέξανδρον Σεβήρον (235 μ.Χ.), ζητῶν παρ' αὐτοῦ πάσας τὰς ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατεχομένας χώρας ὡς ἀνηκούσας εἰς τὴν προγονικὴν κληρονομίαν τῶν Περσῶν. Ἀρνηθέντος, τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς νοεῖται οἴκοθεν, νὰ ἔλθῃ εἰς οἰανδήποτε διαπραγματευσιν τοιοῦτου εἴδους ἤρξεν εὐθύς πολέμων ὁ Πέρσης ἡγεμῶν (βασιλεὺς βασιλέων *σαχὰν σάχ*, ὡς προσωνυμείτο τιμητικῶς), οἵτινες διήρκεσαν μέχρι τοῦ τέλους τῆς βασιλείας τοῦ τῷ 237 μ.Χ. φονευθέντος Ἀλεξάνδρου Σεβήρου, τότε δὲ συνωμολογήθη εἰρήνη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρὸ τοῦ πολέμου ὑπ' ἀμφοτέρων κεκτημένων. Ἀλλ' ὁ μετ' ὀλίγον τὸν Ἀρτασίρην Α' διαδεξάμενος (240 μ.Χ.), Σαπῶρης (Περσιστὶ *Σαχπούρ Α'*), ἐπανάλαβε μετὰ πολλῆς ζήσεως καὶ δυνάμεως καὶ ρώμης τὸν πόλεμον πολεμῶν ἐναντίον τῶν ἀλλήλους διαδεξαμένων αὐτοκρατόρων Ρώμης, Γορδιανοῦ, πάππου, υἱοῦ καὶ ἐγγόνου (238—244 μ.Χ.), εἶτα δὲ Φιλίππου Ἀραβος (244—249 μ.Χ.), Δεκίου (249—251 μ.Χ.) καὶ τέλος τοῦ Οὐαλεριανοῦ (253—260), ὃν καὶ αἰχμαλωτίσας ἐξέδαρε τὸ δέρμα αὐτοῦ καὶ πληρώσας αὐτὸ ἀχύρου ἀνέθηκεν ὡς τρόπαιον εἰς τὸν θεὸν αὐτοῦ. Κατὰ τὸν πολυετῆ τοῦτον πόλεμον οἱ Πέρσαι προελάσαντες κατὰ διαφόρους διευθύνσεις μέχρι τῆς καρδίας τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ρωμαϊκῶν κτήσεων, κατέλαβον πάσας τὰς ἀπὸ τοῦ Τίγρητος μέχρι Ἀλβου καὶ μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Συρίας ἐκτεινομένας ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ὅτε ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ τοῦ Οὐαλεριανοῦ Γαλλιανοῦ πλήρης ταραχὴ καὶ ἀποσύνθεσις ἦλθεν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐν πολλοῖς ἐπαρχίας ἐκλιπούσης πάσης ἐκ μέρους τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς ἐπιβλέψεως οἱ κατὰ τόπον διοικηταὶ ἢ στρατηγοὶ ἀνεκρῆνθησαν αὐτοκράτορες, ἐπῆλθε δὲ καὶ ἡ περίοδος ἢ λεγομένη τῶν Τριάκοντα Τυράνων, οἵτινες ἑννέα καὶ δεκά τὸν ἀριθμὸν δὲν ἦσαν τύραννοι, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης παραλαβόντες τὰς τοπικὰς διοικήσεις ἄνδρες. Μεταξὺ δὲ τούτων ὁ ἐπιφανέστατος καὶ τὰς μεγίστας ὑπηρεσίας προσφέρων εἰς τὸ κράτος ἐναντίον τῶν ἐπιδρομῶν ἦτο Ἀραψ φύλαρχος Ὀδέναθος ἀπὸ τῆς

Les Merveilles du Monde]

[Hachette-Paris

Ἐν τῷ ἔργῳ τῆς *Ἰστορίας* κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως *Τισσῆ* τὸν 4ον αἰῶνα φίλον τοῦ Ἀζόκα βασιλικῶ ἀποστόλου τοῦ *Βουδδισμού*.

ἐν τῇ Συριακῇ ἐρήμῳ δάσεως *Θαδμῶρ* (Παλμύρας παρὰ Ρωμαίους) Ὀδενάθος, ὅστις ὀργανώσας στρατὸν ἐκ πολλῶν ἀραβικῶν φυλῶν Συρίας καὶ Μεσοποταμίας καιριώτατα κατήνεγκε πλήγματα ἐναντίον τοῦ ἐπιδρομικοῦ Περσικοῦ στρατοῦ καὶ πολλὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς ἠλευθέρωσεν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ διὰ τοῦτο ἀνεγνωρίσθη ὡς ἰσότημος αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τοῦ ἐν Ρώμῃ αὐτοκράτορος Γαλλιανοῦ. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Ὀδενάθου τὴν ἀρχὴν τοῦ συζύγου παρέλαβεν ἡ ἑλληνικῶς πεπαιδευμένη μεγαλοφυῆς καὶ μεγαλεπήβολος σύζυγος αὐτοῦ Ζηνοβία, ἐφ' ἧς συνεπληρώθη ὑπὸ τῶν ἐν Ρώμῃ αὐτοκρατόρων ἡ ἑλευθέρωσις τῆς Ἀνατολῆς· ἀλλ' αὐτὴ ἡ Ζηνοβία ἐθεωρήθη ὡς ἀρχουσα παρανόμως, διὸ καὶ ἐπολεμήθη καὶ ἠττηθεῖσα ἤχθη ὡς αἰχμάλωτος εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐνταῦθα ἐτελεύτησε τὸν βίον. Ταῦτα ἐγένοντο κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν ἐτῶν 256—275 μ. Χ. Μετὰ ταῦτα δὲ ἀνεεώθησαν οἱ πόλεμοι καὶ ἐξηκολούθησαν μέχρι 298 μ. Χ. ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Γαλέριος δεινὴν ἐπήνεγκε ἦτταν τοῖς Πέρσαις ἀναγκάσας αὐτοὺς νὰ ἐκχωρήσωσι τοῖς Ρωμαίοις ἐξ ἐπαρχίας πέραν τοῦ Τίγρητος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ εἰρήνη διήρκεσε μὲν ἱκανὸν χρόνον (30 περίπου ἔτη), ἀλλ' ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Κώνσταντος καὶ Ἰουλιανοῦ, (ὁ Ἰουλιανὸς ἐφονεύθη ἐν τῇ Περσῶν στρατείᾳ τοῦ 361—363 μ.Χ.) καὶ ἐπὶ τῶν ἔπειτα αὐτοκρατόρων ἐγένοντο πολλοὶ καὶ μεγάλοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν Ἑλληνορωμαίων αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν Σασσανιδῶν βασιλέων τῆς Περσίας, ἰδίως μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων Ἰουστινιανοῦ Α' καὶ Ἰουστίνου Β' καὶ Τιβερίου καὶ Μαυρικού καὶ τοῦ Σασσανιδοῦ βασιλέως Χοσρόου τοῦ ἐπικαλουμένου Νουσιρβάν (Ἀνουσαρβάν—εὐδαίμων). Μεγίστας δὲ διαστάσεις ἔλαβον οἱ πόλεμοι οὗτοι ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου καὶ τοῦ Σασσανιδοῦ βασιλέως Χοσρόου Β' τοῦ Περῶζου (Παρβίζ), ὅτε οἱ Πέρσαι προήλασαν μέχρι τῶν ἀσιατικῶν ὄχθων τοῦ Βοσπόρου ἀπέναντι Κωνσταντινουπόλεως καὶ μέχρι Αἰγύπτου, καταλαβόντες πάσας τὰς ἀσιατικὰς χώρας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τὴν Αἴγυπτον, μεγάλας δὲ ἐνεργήσαντες σφαγὰς ἰδίως ἐν Παλαιστίνῃ, (ὀπόθεν ἀρπάσαντες ἀπήνεγκον καὶ τὸ τίμιον ξύλον τοῦ Σταυροῦ), ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, πολιορκήσαντες δὲ καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν αὐτὴν διὰ τῆς μετὰ τῶν παρὰ τὸν Δαγούβιον βαρβάρων Ἀυάρων συμμαχίας, ἀλλὰ μὴ δυνηθέντες νὰ καταλάβωσιν αὐτήν. Κατὰ τὸν μακρὸν τοῦτον πολλὰς φάσεις καὶ περιπετείας λαβόντα πόλεμον ἡρωϊκῶς ἀγωνιζόμενος ὁ μέγας Ἕλληνας βασιλεὺς Ἡράκλειος κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους νικηφόρος νὰ προελάσῃ μέχρι τῆς καρδίας τοῦ ἐχθρικοῦ κράτους καὶ μετὰ πολλὰς μάχας νικηφόρους, ἰδίως τὴν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Νινευῆ, καταλαβὼν τὴν πρωτεύουσαν Κτησιφῶντα ἢ Μοδαῖνην νὰ ἐπιβάλλῃ ἄδοξον τοῖς Πέρσαις εἰρήνην (627 μ.Χ.), μεθ' ἧν οὐδεὶς πλέον μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν ἐγένετο πόλεμος· ἀλλὰ τὸ ἐνεκα μακρῶν πρὸς τὸ ἑλληνορωμαϊκὸν κράτος πολέμων σφόδρα ἐξασθενῆσαν κράτος τῶν Σασσανιδῶν ὑπέκυψε τάχιστα εἰς τὴν ὀρμὴν καὶ τὴν βίαν τοῦ ἀπὸ τῶν ἐνδονησίων

Ἀραβικῆς χερσονήσου ὀρησάντος καὶ δίκην κεραυνοῦ εἰς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν ἐνσκήψαντας νέου μετὰ νέων ὄπλων ἠθικῶν καὶ νέας θρησκείας ὀπλισμένου ἀκαταγωνίστου πολεμίου, τῶν Ἀράβων καὶ τοῦ Ἰσλάμ. Οἱ μωαμεθανοὶ Ἀραβες κατακτησάμενοι (περὶ τὰ μέσα τοῦ 7 μ.Χ. αἰῶνος), πᾶσαν τὴν Περσίαν καὶ τὸ Ἰράν ἐξωλόθρευσαν ἐνταῦθα τὴν ὑπὸ τοῦ Κορανοῦ, τοῦ ἱεροῦ δηνονότι βιβλίου τοῦ Ἰσλάμ, καταρωμένην πυρολατρείαν τῶν Περσῶν ἀφοῦ, ὡς λέγεται κατὰ τὰς μωαμεθανικὰς παραδόσεις, τὸ ἐν τῇ ἱερᾷ πόλει τῶν πυρολατρῶν Περσῶν ἄσβεστον πῦρ εἶχε σβεσθῆ ἑαυτομάτως τὴν νύκτα, καθ' ἣν ἔγεννήθη ὁ ὡς προφήτης τοῦ Ἰσλάμ παραστὰς ἐν τῷ κόσμῳ Ἀραψ Μωάμεθ (Μωχαμμέτ). Ὁ τελευταῖος τῶν Σασσανιδῶν ὁ πολεμῆσας ἐναντίον τῶν νέων ἐπιδρομῶν καὶ ἡττηθεὶς καὶ μετὰ πολλὰς πλάνας καὶ περιπετείας φονευθεὶς ὑπὸ Τούρκων Σασσανίδης βασιλεὺς ἐλέγετο Ἰστέγερος.

Διὰ τῆς ὑπὸ τῶν μωαμεθανῶν Ἀράβων κατακτήσεως τῶν Ἰρανικῶν χωρῶν κατηργήθη ἡ ἀρχαία πυρολατρεία καὶ ἡ Ζωροαστρικὴ θρησκευτικὴ διδασκαλία συμφώνως πρὸς τὰ παραγγέλματα τῆς νέας θρησκευτικῆς διδασκαλίας τοῦ Κορανοῦ, ἅτινα ἀπαγορεύουσιν ἀπολύτως, ἐπὶ ποινῇ θανάτου, τὴν ἄσκησιν οἰασδήποτε μὴ μωαμεθανικῆς θρησκείας ἐξαιρουμένης τῆς χριστιανικῆς καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς, εἰς ἃς ἐπετρέπετο νὰ ὑπάρχωσιν ἐν κράτεσι μωαμεθανικοῖς μετὰ τινος περιορισμένης ἐλευθερίας. Οὕτω δὲ οἱ ὄπαδοι τῆς παλαιᾶς θρησκείας τῶν Περσῶν ἠναγκάσθησαν νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸ Ἰσλάμ, τινὲς δὲ τούτων κατέφυγον εἰς τὰς Ἰνδίας ὅπου μέχρι σήμερον διατηροῦσι τὸ τε ἱερὸν αὐτῶν πῦρ (ἐν Δελχί) καὶ τὸν Ζενδαβέσταν καλούμενοι *Πάρσοι* ἢτοι *Πέρσαι* (ἀλλ' ὑπὸ ἔθνοισιν ἀπλῶς θρησκευτικὴν τὴν τοῦ Πέρσου πυρολάτρου, καλοῦνται δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ *Γουέβροι*, τὸ ὄνομα καοὺρ φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τοῦ *Γκιοὺρ* ἢτοι ἄπιστος ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *καφίρ* (= ὁ ἀρνούμενος, ὁ μὴ πιστεύων). Τὸ ὄνομα *Γκιοὺρ* καταχρηστικῶς ὑπὸ τοῦ ἀμαθοῦς τουρκικοῦ ὄχλου ἐδόθη καὶ εἰς τοὺς Χριστιανούς, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τοῦ ἀμαθοῦς ὄχλου). Ἀλλ' ἐκλιπούσης ἐν Ἀριανῇ τῆς Ζωροαστρικῆς θρησκείας (ἐξαιρέσει ἀπροσίτων τινῶν κλιτύων ὁρέων) δὲν ἐξέλιπε καὶ ἡ Ἰρανικὴ ἢ Περσικὴ γλῶσσα. Αὕτη ζῆ ἔτι ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ ὡς νεοπερσικὴ (*Φαρσί* ἐκ τοῦ *Φάρς* = Πέρσης) (1) μεμιγμένη μετὰ πολλῶν στοιχείων Ἀραβικῶν, ἀλλὰ διατηροῦσα τὴν αὐτοτέλειαν αὐτῆς. Καὶ ὁ μέγας δὲ τῆς νέας περσικῆς ποιητῆς Φιρδούσης, ὁ Ὁμηρος τῆς νεοπερσικῆς, ἐκαλλιέργησε καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς παραδόσεις τῆς περ-

(1) Τὸ παρ' ἡμῶν *Φαρσί* (= καλῶς, ἐντελῶς) ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τούτου ὅτι ἐν τῇ τουρκικῇ ὑπάρχουσι πολλὰ στοιχεῖα Περσικὰ καὶ ὁ μέλλων νὰ μάθη καλῶς καὶ νὰ λαλῇ τὴν καθαρεύουσαν ἢ φιλολογικὴν τουρκικὴν γλῶσσαν πρέπει νὰ γινώσκῃ τὴν περσικὴν. Ἐντεῦθεν τὸ *Φαρσί* (= Περσιστὶ) λαλεῖν καὶ γράφειν εἶναι δεῖγμα τῆς τελείας γνώσεως. Οὕτως ἐκ τῶν Τούρκων καθιερώθη παρ' ἡμῶν ἡ χρῆσις τοῦ *φαρσί*.

σικῆς, μένων ὅμως πάντοτε πιστὸς εἰς τὰς μωαμεθανικὰς. Ἀλλὰ ταῦτα ὑπερβαίνουσι πλέον τὰ ὅρια τῆς ἀρχαίας τῶν Ἀσιατικῶν λαῶν ἱστορίας.

Περὶ λαῶν ἀσιατικῶν μὴ ἀρίων καὶ μὴ σημιτικῶν.

Σκύθαι. Οἱ λαοὶ οἱ ἱστορικοὶ τῆς Ἀσίας εἰσὶν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἢ ἀριοὶ (ὡς οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Πέρσαι) ἢ σημιτικοὶ (ὡς οἱ Βαβυλώνιοι, Ἀσσύριοι, Ἰσραηλίται, Φοίνικες, Ἀραμαῖοι καὶ ἄλλοι, συγγενεῖς πρὸς τούτους λαοί). Ἀλλὰ ὑπῆρχεν ἐν Ἀσίᾳ, μάλιστα ἐν τῇ κεντρικῇ, καὶ ἄλλο μέγα πλῆθος λαῶν οὔτε ἀρίων οὔτε σημιτικῶν, ἀλλ' ὑπαγομένων τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Τουρανικὴν λεγομένην τῶν λαῶν οἰκογένειαν. Γενικὸν ὄνομα τῶν τοιούτων λαῶν παρεδόθη ἐκ τῆς ἱστορίας τὸ *Σκύθης*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς ἱστορικοῖς περιλαμβάνοντο πάντες οἱ πέραν τοῦ Κάτω Δανουβίου ἀπὸ τῶν νῦν Βλαχικῶν χωρῶν πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῶν κατὰδιαφόρους περιόδους κατὰδιάφορον ἔκτασιν καθοριζομένων ἐσχατιῶν τῆς Εὐρώπης ἢ τῆς Ἀσίας οἰκοῦντες λαοί. Τὸ ὄνομα ἄγνωστον ὄν τῷ Ὀμήρῳ καὶ τοῖς μετὰ τοῦτον ποιηταῖς ἀναφέρεται πρῶτον ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ τῶν μικρῶν πρὸ αὐτοῦ λογοποιῶν καὶ ὑπὸ τῶν δραματικῶν ποιητῶν. Παρ' Ὀμήρῳ οἱ τὰς ἐσχατίας τῆς γῆς οἰκοῦντες καλοῦνται *Κιμμέριοι* (οἰκοῦντες πρὸς βορρᾶν, ὡς φαίνεται φανταζόμενος, ὁ ποιητὴς τῆς Ὀδυσσεΐας), καὶ *Αἰθίοπες* οἱ οἰκοῦντες πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς δυσμὰς (Ὀδυσσ. Α. 23—25 Αἰθίοπας, τοὶ διχθὰ δευδαίεται, ἔσχατοι ἀνδρῶν. Οἱ μὲν δυσσομένου Ὑπερίωνος, οἱ δ' ἀνιόντος). Περὶ Κιμμερίων λέγει ὁ ποιητὴς τῆς Ὀδυσσεΐας (Λ'. ΙΑ'. στ' 14 κ. ε.)

Ἐνθα δὲ Κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε πόλις τε
ἦέρι καὶ νεφέλη κεκαλυμμένοι· οὐδέ ποτ' αὐτούς,
Ἥλιος φαέθων καταδέσκεται ἀκτίνεσσιν
οὐθ' ὀπότ' ἂν στείλῃσι πρὸς οὐρανὸν ἀστερόεντα,
οὐθ' ὅτ' ἂν ἄψ ἐπὶ γαῖαν ἂν οὐρανόθεν προτρέπῃται
ἀλλ' ἐπὶ νύξ' ὀλοή τέταται δειλοῖσι βροτοῖσιν.

Ἐν τῷ περὶ Κιμμερίων χωρίῳ τούτῳ εἰ καὶ ὑπάρχει τὸ φανταστικόν, ἀναντίρρητον ὅτι ὑπάρχει καὶ μικρὸς περὶ τοῦ πραγματικοῦ ὑπαινιγμὸς ἀφοῦ ὁ λόγος περὶ χώρας βυθισμένης εἰς νύκτα καὶ σκότος, οἷαν κατάστασιν, ἔχουσαν σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν πραγματικότητα ἐφαντάζοντο περὶ τῶν ἐν τοῖς βορειοτάτοις τῆς γῆς οἰκούντων λαῶν οἱ τοῦ ὁμηρικοῦ κόσμου ἄνθρωποι. Δὲν θέλομεν ἐνταῦθα νὰ ἐξετάσωμεν τὰς ὑπὸ τινῶν προταθείσας συναφείας τοῦ Κιμμέριος πρὸς τὸ χειμέριος, ἢ πρὸς τὸ τοῦ Ἡσυχίου κέμιρος ὁμίχλη. Ὅτι τὸ ὄνομα ἐσήμαινε πράγματι λαὸν οὕτω καλούμενον μαρτυρεῖ πᾶσα ἡ ἀρχαία ἱστορία ἢ πολλάκις περὶ Κιμμερίων ὡς λαοῦ ἐπιδρομῶν ποιουμένην λόγον· μαρτυροῦσι δὲ καὶ τὰ ὀνόματα Κιμμερία θάλασσα (ἢ νῦν Ἀζοφικὴ), Κιμμέριος Βόσπορος, (ἀνεγνώσθη δὲ τὸ

ὄνομα ἐν ταῖς Βασιλικαῖς χρονολογικαῖς σφηνοειδέσιν Ἀσσυριακαῖς ἐπιγραφαῖς ἐν αἷς καλοῦνται Γιμίρι), καὶ τὰ μεταγενέστερα ὀνόματα τῶν *Κιμβρων* καὶ τῆς Κιμβρικής χερσονήσου (τῆς Ἰουτλάνδης). Συμπέρασμα τῶν ἐθνογραφικῶν ἐρευνῶν τῶν νεωτέρων εἶναι ὅτι οἱ Κιμμέριοι ἦσαν λαὸς γερμανικὸς ἀνάμικτος μετ' ἄλλων (σλαυικῶν ἴσως) φυλῶν. Τὰ ἄλλα ὀνόματα τῶν καθ' Ὅμηρον ἐν τοῖς ἄκροις τοῦ κόσμου οἰκούντων λαῶν (Ἰππημολγῶν, Γλακτοφάγων, Ἀβίων πάντων «δικαιοτάτων ἀνθρώπων» καθ' Ὅμηρον (Ὁδ. Ν. 5—6) ἀναφερόμενα εἰς τὸν τρόπον τοῦ ζῆν αὐτῶν οὐδεμίαν ἔχουσι ἐννοίαν ἐθνογραφικήν. Ὁ Ὅμηρικὸς γεωγραφικὸς κόσμος, ἐν ᾧ μετὰ τῶν «ἀγαυῶν» Ἰππημολγῶν καὶ Γλακτοφάγων ἀναφέρονται καὶ «Θρηῆκες ἵπποπόλοι» καὶ Μυσοὶ «ἀγγέμαχοι», μαρτυρεῖ ὅτι ὁ κόσμος οὗτος, οὗ τὰ ἔσχατα ὄρια δὲν ἀπομακρύνονται πολὺ τῶν Θρακῶν καὶ τῶν Μυσῶν) δύναται μὲν νὰ περιέχῃ τὰ σπέρματα τῶν ἱστορικῶν Σκυθῶν, ἀλλ' οὐδὲν θετικὸν καὶ ἀσφαλὲς διδάσκει ἡμᾶς περὶ τούτων. Τὸ αὐτὸ δὲ ῥητέον περὶ τῶν «ἀντιανειρῶν Ἀμαζόνων» τῆς Ἰλιάδος, περὶ ὧν τὸ μόνον, ὅπερ δυνάμεθα ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου παραδιδόμενων νὰ εἰκάσωμεν εἶναι ὅτι ᾤκουν ἀνατολικώτερον τῆς Φρυγίας, ἀφοῦ ὁ Πριάμος, ἵνα πολεμήσῃ ἐναντίον τῶν ἐπιδρομῶν τούτων, εἰσῆλθεν εἰς Φρυγίαν (Ιλ. Τ. 189 κ. ξ).

Ἦδη καὶ Φρυγίην εἰσήλυθον ἀμπελόεσσαν
ἐνθα ἴδον πλείστους Φρύγας ἀνέρας αἰολοπώλους,

οἳ ῥα τότε ἔστρατόων το παρ' ὄχθας Σαγγαρίοιο
Καὶ γὰρ ἐγὼν ἐπίκουρος ἐὼν μετὰ τοῖσιν ἐλέχθην
ἡματι τῷ τε ὅτε τ' ἦλθον Ἀμαζόνες ἀντιάνειραι)

τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ὁμήρου ἀναφέρεται εἰς μίαν ἐπιδρομὴν Ἀμαζόνων πρὸ τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου. Κατὰ τοὺς μεθ' Ὅμηρον ποιητὰς αἱ Ἀμαζόνες ἦλθον ὡς σύμμαχοι τοῦ Πριάμου περὶ τὰ τέλη τοῦ πολέμου. Ἦδη τῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν τοῦ Ὁμήρου τινὲς θεωροῦντες τὰς Ἀμαζόνους λαὸν Σκυθικὸν καὶ τὸ γένος τοῦ ὀνόματος ἀπὸ θηλυκοῦ μετέστησαν εἰς τὸ ἀρσενικὸν ὑπὸ (οἱ Ἀμαζόνες), ἄλλοι δὲ συνῆψαν τὰς Ἀμαζόνους πρὸς τὸ Σκυθικὸν ἔθνος τῶν Ἀλαζόνων ἢ Ἀλιζόνων. Καὶ νῦν ἐπανελάθωμεν εἰς τὸ τῶν Σκυθῶν ὄνομα.

Ὅτι τὸ ὄνομα Σκύθης τὸ ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν ὄχθων τοῦ Δανουβίου μέχρι τοῦ Καυκάσου ἐν Εὐρώπῃ, βραδύτερον δὲ ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι τῶν πέραν τῆς Κασπίας περὶ τὸν Ὠξον καὶ Ἰαξάρτην χωρῶν, εἶτι δὲ βραδύτερον μέχρι τῶν πέραν τοῦ Ἰμαοῦ (ἐν Θιβέτ καὶ Κίνα) χωρῶν δὲν ἦτο οὔτε ἐθνικὸν οὔτε πολιτικόν, τοῦτο εἶναι αὐτόδηλον. Διότι οὔτε ἔθνος ἐνιαῖον ἐν τοιαύτῃ ἐκτάσει γαιῶν καὶ χωρῶν οἰκοῦν οὔτε κράτος οὔτω παγκόσμιον γινώσκει ἢ ἱστορία (ἔξαιρουμένου ἴσως τοῦ κράτους τοῦ Δζιγγισχὰν καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἀλλὰ κράτους πολλαπλαπλῶς καὶ πολυειδῶς διαμεμελισμένου). Πρέπει δὲ νὰ τονισθῇ

ἐνταῦθα καὶ τοῦτο ὅτι τὸ Σκύθης ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις ἑλληνικοῖς χρόνοις δὲν ἐσημαίνει τὸν βάρβαρον, ἀφοῦ ὑπῆρχον καὶ ἄνδρες Ἕλληνες φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο. Καὶ πρῶτος αὐτὸς ὁ γενάρχης τῶν Σκυθῶν ὁ δούς τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὸ ἔθνος, ὁ Σκύθης κατὰ τινὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις (Διοδ. Σικελ. Β' 43) ἦν υἱὸς τοῦ Διός. Κατὰ δὲ παράδοσιν τοῦ Ἡροδότου ἀρχαίαν Σκύθης ἐκαλεῖτο ἰὸς τις τοῦ Ἡρακλέους καὶ ἀπὸ τούτου ἐδόθη τὸ ὄνομα εἰς τοὺς Σκύθας (Ἡρόδ. Δ. 10). Ἀλλὰ καὶ ἱστορικῶν ἑλλήνων ἀνδρῶν ὀνόματα μνημονεύονται Σκυθῶν καλουμένων. Σκύθης ἐκαλεῖτο καθ' Ἡρόδοτον ὁ τῶν Ζαγκλαίων τῆς Σικελίας στρατηγός (Ἡρόδ. Στ. 23) οὗτω δὲ ἐκαλεῖτο καὶ τις Λακεδαιμόνιος μνημονούμενος ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος (Ἑλλην. Γ. 4, 20) καὶ Ἀθηναῖοι δὲ τινες ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦτο. Καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς δὲ εὐρίσκεται τὸ ὄνομα ὡς ὄνομα ἀνδρῶν ἑλλήνων. Τούτων δ' ἕνεκα δὲν πρέπει νὰ φανῇ ἡμῖν παράδοξον ὅτι ὑπῆρξαν καὶ γραμτικοὶ Ἕλληνες ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ζητήσαντες τὸ τοῦ ὀνόματος ἔτυμον καὶ ἀποπειραθέντες νὰ ἐρμηνεύσωσιν αὐτὸ (ἐκ τοῦ σκύζεσθαι κατὰ Εὐστάθιον εἰς Διον. Περιηγ. 728 ἢ ἐκ τοῦ σκύτος' ἄλλο ἔτυμον ὑπὸ νεωτέρων ἐρευνητῶν προταθὲν ἐκ τοῦ ἀρχ. γερμαν. Sciut=τοξεύειν δὲν φαίνεται πιθανόν. Ἡ μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν δὲ ἐπικρατοῦσα γνώμη περὶ τοῦ ἐτύμου τοῦ ὀνόματος ἐκ τῶν μέχρι νῦν ἐν Σιβηρίᾳ μέχρι τῶν ὄριων τῆς Κίνας οἰκούντων Tschud, γνώμη καὶ ἀπὸ φθορολογικῆς ἀπόψεως ἀδόκιμος καὶ ἱστορικῶς παντελῶς ἀσύστατος, ἐγκατελείφθη νῦν ὀλοτελῶς. Ἡ τοῦ ὀνόματος ἐρμηνεία ἦτο δυνατὴ ἂν ἀπεδεικνύετο εἰς τίνα λαὸν τὸ πρῶτον ἐδόθη τὸ ὄνομα, ἀλλὰ καὶ τοῦτο καθίσταται δυσκολώτατον' ἀφοῦ καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη χρῆσις τοῦ ὀνόματος παρ' Ἡσιόδῳ (Ἀπόσπ. 122). «Αἰθίοπας τε ἰδὲ Σκύθας ἱππημολγούς» συνάπτει μυθολογικοὺς λαοὺς Καυκασίους πρὸς Αἰθίοπας. Ἡ μόνη ὁπωσοῦν ἀσφαλῶς ἐξαγομὴν ἐκ τοῦ Ἡσιόδειου χωρίου εἰκασία εἶναι ὅτι ὁ Καύκασος κατ' ἐξοχὴν ἐθεωρεῖτο χώρα τῶν Σκυθῶν (Δισχ. Προμηθ. 2 «Σκυθῶν ἐς οἶμον, ἄβατον εἰς ἐρημίαν καὶ 417 καὶ Σκύθης ὄμιλος, οἳ γὰς

ἔσχατον τόπον ἀμφὶ Μαιῶτιν ἔχουσι λίμναν.

Περὶ τὴν Μαιῶτιν λίμνην καὶ τὴν Καυκάσιον ὄροσειρὰν ᾧκουν ἀκριβῶς λαοὶ ἀποτελοῦντες τοὺς Σκύθας τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, περὶ ὧν ἰδίως ποιεῖται λόγος ὁ Ἡρόδοτος, οὔτινος τὸ τέταρτον ἰδίως βιβλίον πραγματεύεται περὶ Σκυθῶν. Ὡς καὶ πρότερον εἶπομεν, ἐν τῷ εὐρυτάτῳ χωρῷ τῷ περιλαμβανομένῳ ὑπὸ τοῦ ὀνόματος τῶν Σκυθῶν, τῷ ἐκτεινόμενῳ ἀπὸ τῶν ὄχθων τοῦ Δανουβίου μέχρι τοῦ Ἰμαοῦ καὶ τῆς Κίνας, ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα τῶν Σκυθῶν λανθάνουσι καὶ ἔθνη σλαυικὰ καὶ γερμανικά. Πάντως πᾶσαι αἱ γενόμεναι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν εἰκασίαι καὶ γνώμαι δὲν εἶναι λίαν πι-

θαναί, οἷα ἢ συνάφεια τοῦ τῶν Σακῶν ὀνόματος πρὸς τὸ τῶν γερμανῶν Σαξόνων καὶ τοῦ τῶν Γετῶν πρὸς τὸ τῶν Γότθων (εἰ καὶ τοῦτο παρέδωκε καὶ ὁ Γότθος χρονολόγος τοῦ 6 μ. Χ. αἰῶνος Ἰορδάνης (Getae et Gothi dicuntur). Δὲν φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι πάντα μετὰ τοῦ γένους σύνθετα ἔθνικα ὀνόματα (Μασσαγέται, Θυσσαγγέται) εἰσὶν ὀνόματα φυλῶν γερμανικῶν. Ἄλλ' οὐχ ἦτον δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι καὶ γερμανικοὶ τινες λαοὶ λανθάνουσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Σκυθῶν. Ὅ,τι δὲ λέγομεν περὶ λαῶν γερμανικῶν, τοῦτο μετὰ πολλῶ μείζονος πιθανότητος δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν Σλαυικῶν λαῶν, ὧν ἢ μετὰ τοῦ ὀνόματος Σκύθης συνάφεια ἐγένετο προφανῆς ἤδη καὶ εἰς τινὰς τῶν πρῶτων μ. Χ. αἰῶνων χρονολόγους (1).

Τουράν ἢ Τοῦρκοι.—Ἄλλ' ἐξ ἀπάντων τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Σκύθης καλυπτομένων καὶ λανθανόντων ἔθνικῶν ὀνομάτων τὸ στενωτέρον καὶ μετὰ μείζονος ἐνδείξεως πρὸς τὸ τῶν Σκυθῶν συνδεόμενον ὄνομα εἶναι τὸ *Τουράν ἢ Τοῦρκοι*. Οὕτω δὲ φαίνεται ὅτι νοοῦνται οἱ περὶ τὸν Καύκασον καὶ περὶ τὴν Μαιώτιν Σκύθαι, οἵτινες ἐκ τῶν χωρῶν τούτων ἐξετείνοντο μέχρι τῆς κεντρικῆς Ἀσίας καὶ τῶν ὄρειων τῆς Κίνας, κατέχοντες μέγα μέρος καὶ τῆς νῦν δυτικῆς Σιβηρίας. Ὁ Πλίνιος λόγον ποιούμενος καὶ περὶ τῶν ὑπερθεν τοῦ Εὐξείνου λαῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἐξαίρει ἐν τούτοις τὸ γνωριμώτατον ἢ ἐπισημώτατον ἔθνος τῶν Τοῦρκων (Turcaram gens nobilissima Plin H. N. IV, 13, 27), ὁ αὐτὸς δὲ (αὐτόθι) τὸ ὄνομα τῆς Μαιώτιδος ἐρμηνεύων «μήτηρ θαλάσσης» ὡς ἐγγώριον ταύτης ὄνομα παραδίδωσι τὸ Tamagunda, ὅπερ ἐν ταῖς Τουρκικαῖς γλώσσαις τοῦτο εὐρίσκουσι σημαῖνον οἱ γλωσσολόγοι. Τὸ ὄνομα *Τοῦρκος* (Turca) ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον εἶναι γνωστὸν πρῶτον ἀπὸ τοῦ ρηθέντος χωρίου τοῦ Πλινίου, ἄλλως δὲ εἶναι ἐν χρήσει μόνον τοῖς ἀπὸ τοῦ 5 μ. Χ. αἰῶνος Βυζαντινοῖς χρονολόγοις. Ἄλλ' ὅμως πολὺ πρὸ τοῦ Πλινίου τὸ ὄνομα εἶναι γνωστὸν ὑπὸ διάφορον τύπον ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου. Ὁ τύπος οὗτος ὁ Ἡροδότειος εἶναι Ταργίτα—ος, υἱὸς τοῦ Διδὸς καὶ θυγατρός τινος τοῦ Βορυσθένους, οὗ ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν κατὰ Ἡροδότον κατήγοντο διάφοροι Σκυθικοὶ λαοί. Τὸ ὄνομα τοῦτο πολλοὺς αἰῶνας μετὰ τὸν Ἡρόδοτον εὐρίσκομεν παρὰ Μενάνδρῳ τῷ Προτέκτορι (ἀποσπ. 28) ἀπαράλλακτον Ταργίτ—ης, ὡς καλεῖται ὁ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Οὔννων, οἵτινες ἦσαν Τοῦρκοι, Ἀττίλα υἱός.

Τὸ ἀκραιφνῶς καὶ γνησίως Τουρκικὸν τοῦ ὀνόματος Ταργίτης μαρτυρεῖ οὐ μόνον τὸ μέχρι νῦν συχνότατα ὡς ὄνομα ἀνδρὸς παρὰ τοῖς Τοῦρκοις ἀπαντῶν Τουργούτ(=Τουρ-άν Περσ. τύπος τοῦ ἰδίου ὀνόματος), ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπὸ ἔθνολογικὴν ἔννοιαν χρῆσις τοῦ ὀνόματος μέχρι νῦν ἐν πολλαῖς ὑπὸ Τοῦρκων οἰκουμέναις

(1) Ἄλλὰ καὶ τοὺς γερμανοὺς Γότθους οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς τοῦ 3, 4 καὶ 5 μ. Χ. αἰῶνος καλοῦσι Σκύθας.

χώραις τῆς Μέσης ἢ Κεντρικῆς Ἀσίας (ἐν Τσουγγαρία καὶ τῷ λοιπῷ ἀνατολικῷ Τουρκεστάν). Τὴν ἀρχαιοτάτην χρῆσιν τοῦ ὀνόματος εὐρίσκομεν καὶ ἐν τῷ ἱερῷ Ζωροαστρικῷ βιβλίῳ Ζενδαβέστα, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀδιαλείπτων πολέμων Ἰράν καὶ Τουράν, Ἰρανικῶν ἢ Ἀριανῶν δηλονότι λαῶν καὶ λαῶν Τουρανικῶν. Καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ Χουδαίναμῆ (=βίβλου βασιλέων) τῆς μεσαιωνικῆς Περσικῆς γραμματείας εἰς τὸν Σαχναμὲν(=βίβλου βασιλέων) τῆς νέας Περσικῆς ποιήσεως μετενεχθέντων ἀμυδρῶν μνημείων τῶν ἀρχαίων μυθικῶν παραδόσεων τῶν Ἀριανῶν ἢ Ἰρανίων λαῶν διδασκόμεθα ὅτι ὁ πρῶτος ἐν τῷ κόσμῳ ἄνθρωπος ἅμα δὲ καὶ βασιλεὺς Δζεμιστί, ὁ σώσας ἀνθρώπους καὶ κτήνη ἀπὸ τῶν καταστροφῶν τοῦ ψύχους πολυθρύλητος *Δζεμιστ* (τὸ ὄνομα ἐρμηνεύεται ὁ λάμπων *Γίμα* ἢ *Ίιμα* (Yima Kschatra), Γίμα δὲ καὶ ἐν τῇ Ἰνδικῇ μυθολογίᾳ εἶναι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος) ὁ *Δζεμιστ* λοιπὸν ὁ σώσας πάλοι ποτε ἐν τῇ *βάρει* (Vara) ἢ *πύργῳ* αὐτοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοῦ ψύχους καὶ τῆς χιόνος ὥσπερ ὁ Νῶε ἐν τῇ κιβωτῇ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, κατόπισθε τὴν γῆν διὰ τῶν τριῶν υἱῶν αὐτοῦ τοῦ Ἰράν καὶ Τουράν καὶ Ροῦμ (=Ρωμαῖος, Βυζαντινὸς Ἕλληνας), ὁ ἔστιν ἱστορικῶς μεθερμηνευσόμενον τρεῖς ὁ Σαχναμὲς γινώσκει λαοὺς ἢ οἰκογενεῖας λαῶν, οἵτινες ἐδημιούργησαν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τοὺς Ἀριανοὺς ἢ Ἰρανόους, τοὺς Τοῦρκους καὶ τοὺς Ἕλληνας. Ἡ μόνη ἀξία τῆς τοιαύτης τοῦ Σαχναμὲ, τοῦ μεγάλου τούτου ἔπους τοῦ Ὀμήρου τῆς νέας Περσικῆς ποιήσεως, Ἀβουλ—Κασίμ—Φιρδούση, παροδόσεως, εἶναι ὅτι οἱ Τουρανικοὶ ἢ Τουρκικοὶ λαοὶ ἐθεωροῦντο καὶ ὑπὸ τῶν αἰώνιων ἐχθρῶν αὐτῶν Ἰρανίων ὡς λαὸς ἔχων ἀξίαν τινά.

Τὴν ἀξίαν ταύτην πρέπει πάντως νὰ ἐκτιμήσωμεν ἐκ τῆς καθόλου θέσεως τῶν Τουρανικῶν λαῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου. Οἱ Τουρκικοὶ ἢ Τουρανικοὶ λαοὶ ἀνήκουσι γλωσσικῶς εἰς ἰδίαν οἰκογένειαν καλουμένην Οὐραλαταϊκὴν, ἐκ τῶν ὀρέων Οὐραλίων καὶ Ἀλταϊων, περὶ ἃ οἰκοῦσι τὰ πυκνότερα πλήθη αὐτῶν. Ἄλλ' ἢ γλωσσικὴ αὕτη οἰκογένεια δὲν ἔχει ἀνθρωπολογικῶς τὴν ἐνότητα ἐκείνην, ἣν ἔχουσιν αἱ τῶν Ἀρίων καὶ αἱ τῶν Σημιτικῶν γλωσσῶν οἰκογένειαι. Διότι ἐνῶ αὗται λαλοῦνται ὑπὸ λαῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν Καυκασίαν ἀνθρωπολογικὴν οἰκογένειαν τῶν λαῶν (πλὴν τῶν ἐν Ἀφρικῇ ἐνεκεν ἱστορικῶν αἰτίων ἐξαραβισθέντων τὴν γλῶσσαν Μαύρων καὶ τῶν ἐν Ἀμερικῇ ἐξαγγλισθέντων ἢ ἐξισπανισθέντων ἐξ Ἀφρικῆς καταγομένων Μαύρων) οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Τουρανικὴν ἢ Οὐραλαταϊκὴν γλωσσικὴν οἰκογένειαν λαοὶ διαιροῦνται ἀνθρωπολογικῶς εἰς Καυκασίους ἢ Λευκοὺς(οἱοὶ εἶναι οἱ κυρίως Τοῦρκοι) καὶ εἰς Κιτρινοὺς(οἱοὶ εἶναι οἱ Μογγόλοι). Συνετέλεσαν δὲ καὶ οἱ Τουρανικοὶ λαοὶ ἐν μικρῷ μέτρῳ εἰς τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ πολιτισμοῦ ὀλιγοῦ, οὗ μνημεῖα εἶναι τὰ ἀρχαιότατα ὕλικὸν πολιτισμὸν μαρτυροῦντα ἔργα τῆς κοιλάδος τοῦ Τίγρητος καὶ Εὐφράτου, περὶ ὧν μακρὸς ἤδη ἐγένετο λόγος ἐν τῷ Β' τόμῳ (σ. 89 κξ.) τῆς ἱστορίας ταύ-

της. Ἄλλ' ἐνταῦθα ὁ λόγος δὲν εἶναι πλέον περὶ τῶν παναρχαίων τουρκικῶν λαῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Σκυθῶν γνωστῶν Τουρκικῶν λαῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Δυτικῆς Ἀσίας, ἀφ' ὧν κατὰγονται καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ 8—10 μ.Χ. αἰῶνος εἰς τὸ Ἰσλάμ προσελθόντες Τοῦρκοι. Περὶ τῶν Τουρανικῶν τούτων λαῶν τῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἰδιαιτέρως Σκυθῶν καλουμένων, γινώσκωμεν ὅτι οὗτοι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἤλθον εἰς πολλαπλὴν καλουμένων, γινώσκωμεν ὅτι οὗτοι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἤλθον εἰς πολλαπλὴν ἐπαφὴν καὶ ἐπικοινωνίαν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον καὶ μετέσχον ἐν τινι μέτρῳ τοῦ ἑλληνικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ, μεταδόντες καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν στοιχεῖόν τινα τοῦ ἑαυτῶν ἀτελοῦς καὶ ἰδιορρυθμοῦ πνευματικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ. Οἱ Τοῦράνιοι οὗτοι Σκύθαι διαιροῦνται γεωγραφικῶς καὶ τοπογραφικῶς εἰς Δυτικούς καὶ εἰς Ἀνατολικούς. Καὶ Δυτικοὶ μὲν εἰσὶν οἱ ἐν Καυκάσῳ καὶ περὶ τὸν Καυκάσον καὶ περὶ τὴν Μαιώτιδα λίμνην καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τῶν ὄχθων τοῦ Βορυσθένους καὶ τῶν δυτικώτερον τούτου ρεόντων ποταμῶν οἰκοῦντες Σκύθαι, Ἀνατολικοὶ δὲ οἱ ἀπὸ τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν ὄχθων τῆς Κασπίας θαλάσσης μέχρι τῶν ἔνδον τῆς νῦν Σιβηρίας καὶ τοῦ Ἰμασοῦ ἰκοῦντες.

α'.) Οἱ Σκύθαι τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Μαιώτιδος, *Τανάιτος, Βορυσθένους καὶ τῶν δυτικώτερον τούτου ρεόντων ποταμῶν*. Οἱ Σκύθαι οὗτοι, οὗς ἐπὶ τὸ σκοπιμώτερον καλοῦμεν Σκύθας τοῦ Πόντου (περιλαμβανομένης ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ καὶ τῆς τοῦ Καυκάσου ὀροσειρᾶς) ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν μυθικὴν περίοδον τοῦ ἑλληνικοῦ βίου ἤλθον εἰς ἐπαφὴν καὶ ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Τὰ πρῶτα δείγματα τῆς τοιαύτης συναφείας καὶ ἐπικοινωνίας βλέπομεν ἐν ταῖς σχέσεσι τῆς ἐπιχειρηματικωτάτης ναυτικῆς καὶ ἐμπορικῆς φυλῆς τῶν Μινυῶν, ἰδίως τῶν τῆς Θεσσαλίας καὶ μάλιστα τοῦ Παγασαίου κόλπου καὶ τῆς ἐν τῷ μυθῷ τούτου πόλεως Ἰωλκοῦ, εἶτα δὲ καὶ τῶν Μινυῶν τῆς παναρχαίας Βοιωτικῆς πόλεως Ὀρχομενοῦ. Αἱ τῶν δύο τούτων Μινυακῶν κέντρων πρὸς τὰς παρὰ τὸν Εὐξείνιον πόντον ὑπωρείας τοῦ Καυκάσου καὶ τὴν Κολχίδα σχέσεις παριστάνονται λαμπρῶς ἐν τῇ περὶ τῆς Ἀργοναυτικῆς στρατείας μυθικῇ ἱστορίᾳ. Ἡ ἱστορία αὕτη ἔχει δύο ἀφετηρίας, ὧν ἡ μία ἀνήκει εἰς Μινύας τῆς Βοιωτίας, ἡ δ' ἑτέρα εἰς Μινύας τῆς Θεσσαλίας. Ἡ ἐν Βοιωτίᾳ ἀφετηρία εἶναι ὁ Ὀρχομενός, οὗ ὁ βασιλεὺς Ἀθάμας ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικός, τῆς θεᾶς Νεφέλης, ἔχων δύο τέκνα, τὸν Φρίξον καὶ τὴν Ἑλλην, ἔλαβε καὶ δευτέραν γυναῖκα θνητὴν τὴν θυγατέρα τοῦ Κάδμου τῶν Θηβῶν Ἰνώ. Ἀλλὰ τότε κατέλιπε τὸν οἶκον ἢ Νεφέλη καὶ ἢ κατὰρα ἐνέσκηψεν ἐπὶ τοῦτον. Ἡ μητριὰ τῶν ἐκ Νεφέλης τέκνων ἐπεβούλευσε τῇ ζωῇ τοῦ Φρίξου καὶ ἐμελλεν οὗτος νὰ θυσιασθῇ τοῖς θεοῖς ὅτε ἡ μήτηρ Νεφέλη διὰ τοῦ χρυσομάλλου κριοῦ ἐφυγάδευσε τοὺς παῖδας αὐτῆς. Κατὰ τὴν φυγὴν δὲ ταύτην ἡ μὲν Ἑλλη ἐπνίγη ἐν τοῖς κύμασι τοῦ ἀπ' αὐτῆς κληθέντος Ἑλλησπόντου, ὁ δὲ Φρίξος διεσώθη εἰς τὴν Κολχίδα ἐν ταῖς ὑπωρείαις τοῦ Καυκάσου ἐν τῇ χώρᾳ τῇ καλουμένῃ Αἶα, ἔνθα ἔτυχε φιλοξενίας

τοῦ βασιλέως τῆς χώρας Αἰήτου καὶ ἐκεῖ ἐθυσίασε τὸν κριὸν εἰς τὸν Δία τὸν Φρίξιον, τὸ δὲ δέρας αὐτοῦ ἐκρέμασεν ἐπὶ δένδρου ἐν τῷ ἄντρῳ τοῦ Ἄρεως. Ἐνταῦθα λήγει ἡ πρώτη περίοδος τῆς μυθικῆς περὶ τῶν σχέσεων τῶν Μινυῶν Βοιωτίας πρὸς τοὺς Τουρανικοὺς ἢ Σκυθικοὺς τοῦ Καυκάσου λαούς, νέα δὲ περίοδος τῆς ἱστορίας ταύτης ἀρχεται ἀπὸ τῶν Μινυῶν τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἰωλκοῦ, ἧς ὁ βασιλεὺς Πηλίας διέταξε τὸν Ἰάσονα νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν Κολχίδα ἵνα κομίσῃ ἐντεῦθεν τὸ χρυσοῦν δέρας τὸ ὑπὸ Φρίξου τοῦ Ὀρχομενοῦ ἥρωος θυσιασθέντος κριοῦ τὸ φυλαττόμενον ὑπὸ ἀγρύπνου δράκοντος. Ἀμφότεροι οὗτοι οἱ μῦθοι ὅ,τε ὁ περὶ Φρίξου καὶ ὁ περὶ Ἰάσονος, ὑπὸ τὸν μυθικὸν πέπλον κρύπτουσι πυρῆνα ἱστορικὸν τῶν ναυσιπλοϊκῶν καὶ ἐμπορικῶν παναρχαίων σχέσεων τῶν ναυτικῶν καὶ ἐμπορικῶν κέντρων τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰς ὑπὸ Σκυθικῶν λαῶν οἰκουμένας ὑπωρείας τοῦ Καυκάσου καὶ τὰς ἀνατολικὰς Σκυθικὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ τῆς Ἀργοναυτικῆς στρατείας μυθικὴ ἱστορία τὰς σχέσεις ταύτας ἐκτείνει μέχρι τινὸς σημείου τοῦ πνευματικοῦ βίου. Παραστήσαμεν ἤδη ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τοῦ βιβλίου τούτου (Τόμ. α. σελ. 351 κέξ.) ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ πραγματευομένῳ «περὶ τῆς ἱστορικῆς σπουδαιότητος τῶν Τουρανικῶν λαῶν» ὅτι οἱ Τοῦράνιοι ἦσαν οἱ πρῶτοι ἰδρυταὶ τῶν ἀρχαιοτάτων μεγάλων κρατῶν τῆς δυτικῆς Ἀσίας ἀρχίζαντες αὐτῆς ἀπάσης, κατὰ Ἰουστίνον καλοῦντος αὐτοὺς Σκύθας, ἐπὶ πέντε καὶ δέκα αἰώνας. Εἰς αὐτοὺς δὲ ἀποδίδεται καὶ ἡ ἐπινοήσις τῶν σφηνοειδῶν γραμμάτων. Ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Εἰσαγωγῆς, εἰς ἃ παραπέμπομεν ἀνωτέρω, ἐξεθέσαμεν καὶ τὰ περὶ θρησκείας τῶν Τοῦρανίων, εἶπομεν δὲ ὅτι αὕτη ἐν τῇ πρώτῃ φάσει αὐτῆς καὶ ἐμφανίσει ἦτο καθαρὰ τις λατρεία τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς φύσεως, ἀλλ' ὅτι προσέλαβε βραδύτερον, ὅτε ἐν τῇ Ἰνδικῇ ἐκηρύχθη ὁ Βουδδισμὸς καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς διεδόθη εἰς ὅλην τὴν κεντρικὴν καὶ ἀνατολικὴν Ἀσίαν, βουδδικά τινα στοιχεῖα ἐμφαινόμενα ἐν τῷ ἱερατικῷ τῷ καλουμένῳ Σαμανισμῷ καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο προῆλθεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐπιθέτου τοῦ Βούδδα *σαμάν*—ἐπαίτης. Ἡ ἀρχαία κοινὴ θρησκεία τῶν Τουρανικῶν λαῶν ὡς κυριώτατον καὶ οὐσιωδέστατον στοιχεῖον εἶχε τὴν μαγείαν τὴν ἀνακαλυφθεῖσαν ἐν ταῖς μαγικαῖς ᾠδαῖς καὶ ἐξορκισμοῖς τοῖς συντεταγμένοις ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ Τουρανικῇ γλώσσῃ, καὶ τὰς τοιαύτας ᾠδὰς καὶ ἐπωδὰς καὶ ἐξορκισμοὺς τῆς Τουρανικῆς γλώσσης συναγαγὼν ὁ μέγας καὶ μεγαλεπήβολος ἀσσύριος βασιλεὺς, Ἀσσουρβανιπάλ ἐνήργησε τὴν εἰς τὴν σημιτικὴν ἀσσυριακὴν γλῶσσαν μετάφρασιν αὐτῶν. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ ἀσσυριακοῦ τούτου φιλολογικοῦ μνημείου τῆς τουρανικῆς ἢ σκυθικῆς μαγείας ἐσώθη καὶ τι ἔπος τουρανικὸν ἐν τῇ ἄλλῃ ἄκρᾳ τοῦ Τουρανικοῦ ἢ Σκυθικοῦ κόσμου, τὸ ἐν τῇ Φιλλανδικῇ γλώσσῃ πεποιημένον ἔπος τὸ καλούμενον *Καλάβελα*. Ἡ παραβολὴ δὲ τῆς βίβλου τῆς ἀσσυριακῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀσσουρβανιπάλ πρὸς τὸ *Καλάβελα* πείθει ἡμᾶς τὴν κοινὴν ἀρχὴν τῶν δύο κατὰ χώρον καὶ χρόνον τοσοῦτο μεμακρυσμένων ἀπ' ἀλλήλων φιλολογι-

κῶν μνημείων, ὧν τὸ μὲν ἔχει πατρίδα τὴν κοιλάδα Τίγρητος καὶ Εὐφράτου καὶ χρόνιον συνθέσεως τοῦλάχιστον τὴν 3 π.Χ. χιλιετηρίδα, τὸ δὲ ἔχει πατρίδα τὴν βορειοτάτην χώραν τῆς Εὐρώπης καὶ χρόνον συνθέσεως ἢ συλλογῆς τὴν 1 π.Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ἡ παραβολὴ αὕτη δείκνυσιν ἡμῖν συγχρόνως ὅτι ἦτε, ε τῶν Φίνων καὶ ἡ τῶν Χαλδαίων θρησκεία στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι πᾶσα ἡ φύσις εἶναι πλήρης πνευμάτων· καὶ ὅτι πᾶσαι αἱ δυστυχίαι προέρχονται ἀπὸ τῶν πνευμάτων τῶν πονηρῶν καὶ ὅτι τὸ κύριον ἔργον τῆς θρησκείας εἶναι ἡ καταπολέμησις πάσης ἐπὶ τὸν κόσμον καὶ ἐπὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἐπιδράσεως τῶν πονηρῶν πνευμάτων καὶ τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς μαγείας. Ὡς ἀρχαιοτάτη πατρὶς δὲ τῆς μαγείας παρίσταται ἡμῖν ἐν τῇ ἑλληνικῇ μυθικῇ ἱστορίᾳ, ἰδίως δὲ ἐν τῇ τῆς ἀργοναυτικῆς στρατείας, ἢ περὶ τὸν Καύκασον χώρα, ἢ Κολχίς, ἐφ' ἣν ἐγένετο ἡ Ἀργοναυτικὴ στρατεία. Τὴν μαγείαν τῆς χώρας ταύτης ἐκπροσωπεῖ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀργοναυτικῆς στρατείας ἡ *Μήδεια* (ἡ τοῦ Αἰήτου θυγάτηρ ἢ φλεγεῖσα ἔρωτι τοῦ Ἰάσονος), ἧς τὸ ὄνομα (ἐκ τοῦ *μήδος*, *μήδομαι* = νοῶ, ἐπινοῶ) μαρτυρεῖ τὴν ἐν αὐτῇ ἐκπροσώπησιν τῆς μαγικῆς δυνάμεως. Εἶναι δ' ἀληθῶς ἡ *Μήδεια* ἢ ἀπὸ Κολχίδος μάγισσα, ἧς τὰ μαγικά ἔργα ἐκτίθησιν ὅλη ἡ περὶ αὐτῆς μυθικὴ ἱστορία. Ἀλλὰ τῆς *Μηδείας* τὸ ὄνομα δὲν εἶναι τὸ μόνον μαγικόν. Εἶναι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας *Μίδα* τοῦ ἐκπροσωποῦντος τὴν *μαγείαν* ἐν Φρυγίᾳ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ. Τὸ ὄνομα τοῦ *Μίδα* τὸ ἔχον τὴν αὐτὴν ῥίζαν καὶ κυριολεκτικὴν ἔννοιαν πρὸς τὴν τῆς *Μηδείας* (ἐκ τῆς φρυγοαρμενικῆς ὁ. mid = μῆδος νοῦς mid — em = μῆδομαι νοῶ) ἐρμηνεύει ἐκ τῶν προτέρων καὶ τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν ιδιότητα τὴν μαγικὴν καὶ θαυματουργὸν τὴν τελουμένην ἐν τῷ μυθικῷ τούτῳ Φρυγίας ἅμα καὶ Μακεδονίας βασιλεῖ. Καὶ τὰ παραδιδόμενα δὲ καὶ περὶ τῶν Θιβίων (οἰκητόρων Θίβης) τοῦ Πόντου ὡς ἔθνος *βασκαντικοῦ* καὶ φθοροποιοῦ διὰ τοῦ βλέμματος θανατοῦντος τὸ πνεῦμα τῶν πλησιαζόντων, ὧν τὰ σώματα ριφέντα εἰς τὴν θάλασσαν οὐ καταδύουσι (Ἰδ. Εὐσταθ. εἰς Διον. Περιηγ. στ. 828) Πρβλ. καὶ Πλουταρχ. Συμποσ. β. Ε. κεφ. 7. «Περὶ τῶν καταβασκαίνειν λεγομένων». «Καὶ τοι τοὺς γε περὶ τὸν Πόντον οἰκοῦντας πάλαι Θιβεῖς προσαγορευομένους ἱστορεῖ Φύλαρχος οὐ παιδίους μόνον, ἀλλὰ καὶ τελείους ὀλεθρίους εἶναι· καὶ γὰρ τὸ βλέμμα καὶ τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν διάλεκτον αὐτῶν παραδεχομένους τήκεσθαι καὶ νοσεῖν ἥσθοντο δ' ὡς ἔοικα τὸ γινόμενον οἱ μιγάδες οἰκέτας ὄνιους ἐκεῖθεν ἐξάγοντες».

Ταῦτα πάντα μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ Ποντικὴ Σκυθία ἀφθονον παρέσχε κεφάλαιον παραδόσεων περὶ μαγείας οὐ μόνον εἰς τὰς μυθικὰς ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς περὶ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου παραδόσεις. Ταῦτα παρέλαβεν ἡ Ἑλλάς ἐκ τῆς μαγικῆς θρησκείας τῶν Τουρανίων Σκυθῶν. Ἀλλ' ἢ μετὰ Σκυθίας ἐπαφῆ καὶ ἡ ἐπικοινωνία ὑπῆρξε πολλῶ μείζων τῆς ἐνταῦθα ἐκτεθείσης. Ἡ *Σκυθία* ἢ μὴ οὐσα γνωστῇ τῷ Ὀμήρῳ, ἀλλὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου ἀναφερομένη, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἐμπνεύσασα τῷ Ὀμηρικῷ κόσμῳ τὰς περὶ Ἀβίων, Γαλακτοφάγων, Ἰππημολγῶν

«δικαιοτάτων ἀνθρώπων παραδόσεις» αὕτη ἡ Σκυθία ἢ περὶ τὸν Καύκασον ἐνέπνευσεν εἰς τὴν δραματικὴν ποίησιν τὰς μεγαλοπρεπεστάτας καὶ θαυμασιωτάτας τῶν μυθικῶν ποιητικῶν εἰκόνων, θεῖσα ἐν Καυκάσῳ τὴν σκηνὴν τῶν παθημάτων τοῦ πρωτοπλάστου ἀνθρώπου Προμηθέως, τοῦ ἀνθρώπου τοῦ προμηθευμένου, τοῦ λογικοῦ, τοῦ κλέψαντος τὸ θεῖον πῦρ, ἦτοι τὸ λογικόν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ διὰ τοῦτο τιμωρηθέντος ὑπὸ τῶν θεῶν καὶ προσπατταλευθέντος εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Καυκάσου. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Σκυθικοῦ Καυκάσου παρίστησιν ὁ Αἰσχύλος (1—2 στ.).

(Χθονὸς μὲν εἰς τήλουρον ἦκομεν πέδον

Σκύθην ἐς οἶκον ἄβατον εἰς ἐρημίαν)

κατερχομένους οὐρανόθεν Κράτος καὶ Ἡφαιστον μετὰ τοῦ Προμηθέως ἵνα καθηλώσωσιν τοῦτον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους.

Οὐ μακρὰν τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Μαιώτιδος ἐν τῇ Σκυθίᾳ τῶν Ταύρων τίθεται ἡ σκηνὴ ἐτέρου μεγαλοπρεποῦς δράματος συνδεομένου μετὰ τῶν αποτελεσμάτων τοῦ μεγάλου Τρωϊκοῦ πολέμου τῆς ἐπικῆς ἱστορίας. Ἐνταῦθα, ἐν Ταύροις, (τῇ νῦν Κριμαϊκῇ χερσονήσῳ) ὑπῆρχε ναὸς Ἀρτέμιδος τῆς Σκυθικῆς τῆς ἐν Ταύροις, ἠδομένης ἀνθρωπίνους σωμάτων θυσίαις προσφερομέναις αὐτῇ διὰ τῶν σωμάτων τῶν ἐν ταῖς Σκυθικαῖς ἐκείναις ἀκταῖς αἰχμαλωτιζομένων ἑλλήνων ναυαγῶν ναυτῶν. Εἰς τὸν ναὸν δὲ τοῦτον τῆς Σκυθικῆς Ἀρτέμιδος μετήχθη ὑπὸ τῆς θεᾶς αὐτῆς Ἀρτέμιδος ἢ εἰς θυσίαν πρὸς αὐτὴν παρασκευασθεῖσα ἀπανθρώπως ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἀγαμέμνονος, κατὰ μαντείαν ἐξενεχθεῖσαν ὑπὸ Κάλχαντος τοῦ μάντεως, Ἰφιγένεια. Διότι ἡ θεὰ αὕτη ἤδετο μὲν ἐν μέσῳ βαρβάρων εἰς σφαγὰς καὶ θυσίας ἑλλήνων ἢ βαρβάρων τελουμένας ἐν Σκυθίᾳ, ἀλλ' οὐχὶ Ἑλλήνων ἢ Ἑλληνίδων ἐν Ἑλλάδι. Διὰ τοῦτο καὶ ἀφοῦ προσαχθεῖσα εἰς τὸν βωμὸν ἔτεινε τὸν αὐχένα εἰς τὸ φάσγανον τοῦ πατρὸς, ἱεροθύτου σφαγῆς, ἀσμένως προσφέρουσα τὴν ζωὴν καὶ τὴν κεφαλὴν εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος, φωνοῦσα μόνον ὡς γνησίᾳ ἑλληνίς ἡρώϊς.

Δίδωμι σῶμα τοῦμόν Ἑλλάδι

Βαρβάρων δ' Ἑλληνας ἄρχειν εἰκός,

ἀλλ' οὐ βαρβάρους Ἑλλήνων ἐσώθη ὑπὸ τῆς θεᾶς.

Καὶ ἡ μὲν Ἀρτεμις, ἵνα μὴ μιανθῇ ὁ ἐν Ἑλλάδι βωμὸς αὐτῆς αἵματι ἑλληνικῷ παρθένου βασιλόπαιδος ἑλληνίδος, τὴν στιγμὴν τῆς πτώσεως τοῦ φασγάνου ἐπὶ τοῦ αὐχένος ἀρπάζουσα τὸ θῦμα μετήγαγεν ἐπὶ νεφελῶν εἰς τὴν Ταυρικὴν αὐτῆς χερσονήσον ὅπου τίθεται, ἐντὸς τῶν ἱερῶν ναῶν ἵνα οὐχὶ πλέον σφαγῆ ἀλλ' αὕτη σφάζῃ αἰχμαλώτους, Ἑλληνας τὸ πλεῖστον, μυσαιττομένη μὲν καὶ ἀποτροπιαζομένη τὰς τοιαύτας θυσίας, ἀλλὰ μὴ δυναμένη νὰ πράξῃ ἄλλως ἢτε τὴν θεὰν

φοβουμένη, παραμυθουμένη δὲ ἑαυτὴν ὅτι αὐτὴ δὲν ἔσφαζεν ἰδίαις αὐτῆς χερσὶν «ὅς ἂν κατέλθῃ Ἑλλην ἄνθρωπος εἰς γῆν τὴν Σκυθίδος, ἀλλὰ μόνον τὰ θρησκευτικὰ κατὰρχματα ἐκτελοῦσα, «κατὰρχομαι μὲν, σφάγια δ' ἄλλοις μέλει», ἀλλ' ἐν πᾶσιν ἀπαρηγορήτως θρηνοῦσα καὶ ὀδυρομένη ὅτι ξένη αὐτὴ ἐν μέσφ ξένων «ἄξειν πόντου δυσχόρους ἔναϊεν οἴκους

ἄγαμος, ἄτεκνος, ἄπολις, ἄφιλος,
οὐτ' τὰν Ἄργει μέλπουσ' Ἦραν
οὐδ' ἰστοῖς ἐν καλλιφθόγοις
κερκίδι Παλλάδος Ἀτθίδος εἰκὼ
καὶ Τιτάνων ποικίλλουσ' ἀλλ'
αἰμορρᾶντων δυσφόρμιγγα
ξείνων αἵμασσουσ' ἄταν
βωμούς, οἰκτρὰν τ' αἰαζόντων
αὐδάν, οἰκτρὸν τ' ἐκβαλλόντων
δάκρυον.

Ἄλλ' ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ζοφερωτάτην ὑπερτραγικὴν ὄψιν τῆς Ποντικῆς Σκυθίας, οἷαν παρίστησιν ἡμῖν αὕτη διὰ τοῦ εἰς τὸν Καύκασον προσηλωμένου Προμηθέως καίτων ἐν ὀδυρμοῖς καὶ θρήνοις εἰς τὴν Σκυθικὴν θεὰν σφαζομένων ναυαγῶν Ἑλλήνων, παρίσταται ἡμῖν ἡ ἱστορικὴ ἦτοι ἡ τῶν ἱστορικῶν χρόνων εἰκὼν τῆς Ποντικῆς Σκυθίας.

Ποντικὴ Σκυθία τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Ἀπὸ τῶν μέσων ἤδη τοῦ 8 καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 7 π. Χ. αἰῶνος Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι πολυάριθμοι δίκην παρυφῆς ὑπερμεγέθους περιέζωσαν τὰς βορείας ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἀποικίαι Ἑλληνικαὶ ἀπὸ τῆς Ὀδησοῦ, ἧς ἡ θέσις, ὑποτίθεται ὅτι ἦτο ἡ τῆς νῦν Κωνσταντίας, μέχρι τῶν στομίων τῆς Μαιώτιδος καὶ τῶν μυχῶν αὐτῆς καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τῶν ἀνατολικῶν ὑπορειῶν τοῦ Καυκάσου· ὀγδοήκοντα δὲ παραδίδονται μόναιαι ὑπὸ τῆς μεγάλῃς Ἰωνικῆς πόλεως Μιλήτου ἐκπεμφθεῖσαι εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου ἀποικίαι, ὧν πλεῖσταί τινες ἦσαν ἰδρυμέναι ἐν ταῖς βορείαις ἀκταῖς τῆς εἰρημένης θαλάσσης, ἐπιφανεστάτη δὲ καὶ ἱστορικῶς σπουδαιότατη ἐν ταῖς ἀποικίαις αὐταῖς εἶναι ἡ παρὰ τὰς εἰς τὸν Εὐξείνου ἐκβολὰς τοῦ μεγάλου τῆς Σκυθίας ποταμοῦ Βορυσθένου κειμένη Ὀλβία καὶ Ὀλβιόπολις καὶ Βορυσθενεὶς καλούμενη. Πᾶσαι αἱ πόλεις αὗται καὶ μάλιστα ἡ Ὀλβία ταχέως ηὔξηθησαν καὶ εὐημέρησαν εἰς πλοῦτον καὶ εἰς πληθυσμὸν ἕνεκα τῆς μεγάλης καὶ ζωηρᾶς ἐμπορίας καὶ τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, ἃς συνῆψαν διὰ τῶν ὁδῶν τῶν διανοιγομένων αὐτοῖς διὰ τῶν μεγάλων ποταμῶν Πορητοῦ (Προῦθου), Τύρα (Δνεῖστερ, ἢ Δανάστριος), Ὑπάνεως (Βούγ) καὶ τῶν μεγίστων Βορυσθένου (Δανάπριος, Δνεῖπερ) καὶ Τανάιδος (νῦν Δών) πρὸς τὰς ἔνδον καὶ μεσογείους πλουσίας εἰς παντοῖα προϊόντα φυσικὰ χώ-

ρας, ἐκμεταλλεόμενοι τὸν φυσικὸν τοῦτον πλοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἐξημεροῦντες τοὺς ἰθαγενεῖς Σκυθικοὺς λαοὺς προσάγοντες αὐτοὺς εἰς τὸν Ἑλληνισμόν. Ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ Ἑλλήνων καὶ Σκυθῶν συναφείας προῆλθε καὶ λαὸς τις Σκυθικὸς ἐξηλληνισμένος, οὗ ἔσώθησαν πολλὰ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ συντεταγμένα μετὰ ὀνομάτων ἀνδρῶν Σκυθικῶν. Οἱ Σκυθοέλληνες οὗτοι οἱ καλούμενοι καὶ Βορυσθενῖται καὶ Καλλιπίδαι διετέλουν ἐν ἐπικοινωνίᾳ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, φαίνεται δὲ ὅτι ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις εἶχον καὶ ἀλφάβητον ἴδιον, ὡς μαρτυρεῖ τοῦτο ἐπιγραφὴ τις εὐρεθεῖσα πρὸ 40 ἔτων ἐν τῇ νοτίᾳ Ρωσσίᾳ ἐγγὺς τῆς θέσεως τῆς νῦν Ὀδησοῦ συγκείμενον ἀπὸ γραμμάτων ἑλληνικῶν ἀναμίκτων μετ' ἄλλων ἀγνώστου φθόγγου γραμμάτων. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ Σκυθῶν.

Σκυθαὶ οἱ ἐν Ἀσίᾳ. Ἀλλὰ Σκυθαὶ φέροντες διάφορα διαφόρων φυλῶν ὀνόματα ὑπῆρχον καὶ ἐν Ἀσίᾳ (1) κατὰ τὰ περὶ τούτων ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου παραδιδόμενα, ὧν τὰ ὀνόματα οἱ νεώτατοι τῶν ἐρμηνευτῶν τοῦ Ἡροδότου ἦνεγκον εἰς συνάφειαν πρὸς τὰ τῶν νῦν τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην (τὰς μεταξὺ Βόλγα καὶ Οὐράλη χώρας) καὶ τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν καὶ τὸ Θιβέτ καὶ αὐτὴν τὴν Κίναν (2)

1) Ἴδιου τινες τοιαῦται ἐπιγραφαί.

α'. Ἀγαθῆ Τύχη Ἀχιλλεὶ Ποντάρχη

Οἱ περὶ Καλλισθένην Σατύρου στρατηγοὶ Μηνόδορος Ποντικοῦ,
Νάβαζος Νομηλίου, Ράδαγος Ἰεζράδου, Βάδαγος Κονζάνου

β'. Ἀπόλλωνι προστάτη

Οἱ περὶ Ἀργονάναγον Καράξετου στρατηγοὶ Ποντικὸς Νικεῖου,
Ἄβραγος Χουαρπάξου, Ἀρθόγαμος Ὀσπουμάξου, Ἀρσιόνηγος Κασάγου.

2) Σημειωτέον ὅτι ὁ Ἡρόδοτος τοὺς Σκυθικοὺς τούτους λαοὺς τίθειν οὐχὶ ἐν τῇ κεντρικῇ ἢ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἀσίᾳ ἀλλ' ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ἐν ἣ ἡ τοῦ Ἡροδότου γεωγραφία περιλαμβάνει πᾶσαν τὴν νοτιοδυτικὴν Σιβηρίαν καὶ μέγα μέρος τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, Ἀσίας καὶ Εὐρώπης μὴ ἀποτελουσῶν δύο φυσικῶς διὰ φυσικῶν ὁρίων ἀπ' ἀλλήλων χωριζομένας ἡπείρους, ὅπως αἱ ἡπείροι Ἀφρικὴ καὶ Ἀμερικὴ, ἀλλὰ τῶν δύο ὁμοῦ ἀποτελουσῶν μεγίστην ἡπείρον, ἧς τὸ πρὸς δυσμὰς προεξέχον μέρος ἐξελήφθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἤδη ὡς ἰδιαιτέρα ἡπείρος καλούμενη Εὐρώπη, χωριζομένη ἢ ἀκριβέστερον ὀριζομένη ἀπὸ τοῦ ἐτέρου μείζονος μῆματος Ἀσίας καλουμένου δι' ὁρίων οὐχὶ πάντοτε τῶν αὐτῶν, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους περιόδους ἀναλόγως τῶν ἀκριβεστέρων τοπογραφικῶν γγώσεων μεταβαλλομένων, ἀλλὰ ὁρίων πάντοτε συμβατικῶν κατὰ συνθήκην διδομένων. Τὰ νῦν ἐν ταῖς νεωτέροις χρόνοις διδόμενα ὄρια εἰσὶν, ὡς γνωστὸν, ὁ Καύκασος, τὰ Οὐράλια ὄρη καὶ ὁ Οὐράλης. Ἐπὶ τοῦ Ἡροδότου δὲ τὰ ὄρια Ἀσίας καὶ Εὐρώπης ἦσαν ὅπως ἀκαθόριστα καὶ, ὡς εἶπομεν ἐν τῇ χωρογραφίᾳ τοῦ Ἡροδότου, μέγα μέρος τῆς δυτικῆς καὶ τῆς νῦν βορείου Εὐρώπης περιλαμβάνοντο ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἀσίας, ἐντεῦθεν δὲ παρὰ τῷ Ἡροδότῳ ἡ Εὐρώπη θεωρεῖται μείζον οὐ μόνον τῆς Ἀσίας καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' Ἀσίας καὶ Λιβύης ὁμοῦ λαμβανομένην. Ἡ τοιαύτη δὲ τοπογραφία τοῦ Ἡροδότου αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι ὀρθοτάτη ὡς πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἀντελαμβάνοντο τῶν πραγμάτων ὁ τοῦ Ἡροδότου Ἑλληνικὸς κόσμος. Σημειωτέον δὲ ὅτι αἱ τοῦ Ἡροδότου περὶ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας γνώσεις ἐν οἷς σημείοις ἐφάπτονται ἀλ-

οἰκούντων λαῶν. Ἀλλὰ τὰ τῶν τοιούτων ἐρευνῶν πορίσματα, ὡς μὴ ὄντα ἐν πολλοῖς ἀσφαλῆ, ἀποφεύγομεν νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα, λέγοντες τοῦτο μόνον ὅτι μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἐν Ἀσίᾳ ἀναφερομένων λαῶν ἄξιός μιν εἶναι ἐνταῦθα εἶναι ὁ τῶν Ἀριμασπῶν. Περὶ τοῦ λαοῦ τούτου ποιοῦνται λόγον καὶ οἱ μεγάλοι τραγικοὶ ποιηταὶ ἐν συναφείᾳ πρὸς τὸν ὑπὸ γρυπὸς φυλαττόμενον καὶ ὑπὸ τῶν Ἀριμασπῶν ἐπιβουλεύομενον θησαυρὸν τοῦ χρυσοῦ (Ἡρ. Γ' 116 καὶ Δ. 13 27). Οἱ Ἀριμασποὶ καθ' Ἡροδότον εἶναι λαὸς μονοφθάλμων ἢ ἑτεροφθάλμων τῆς Ἀσίας (1) (τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν Ἡροδότειον γεωγραφίαν), ἐτυμολογεῖ δὲ τὸ ὄνομα ὁ Ἡρόδοτος ἐκ τοῦ ἄριμ=μόνος καὶ σποῦ=ὄφθαλμός. Ἡ τοῦ Ἡροδότου ἐτυμολογία δικαιολογεῖται ἐκ τῶν Τουρανικῶν γλωσσῶν τῆς Μέσης Ἀσίας, ἀλλὰ δὲν θεωρεῖται ἐν τοῖς πράγμασιν ὀρθή, τοῦ ὀνόματος ἀριμασπὸς ἐρμηνευομένου πιθανώτερον ἐκ τῶν Ἀριανῶν γλωσσῶν καὶ σημαίνοντος ἀνδρα ἱππότην, ἱπποβάμονα, ὅπως ἐρμηνεύεται ὀρθότατα ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου συμφώνως πρὸς τὴν τῶν γλωσσολογῶν γνώμην (ἄριμα=ἀγαθός, καλὸς καὶ ἀσπα=ἵππος ἐν ταῖς Ἰρανικαῖς γλώσσαις) (2).

λήλων αἱ δύο ἡπειροὶ εἶναι πολλῶ ἀκριβέστεραι τῶν μετὰ 400 ἔτη σύγγραψάντων γεωγράφων, ἰδίως τοῦ Στράβωνος. Ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν τούτων νὰ ἀναφέρωμεν τὸ γεγονός, καθ' ὃ ὁ Ἡρόδοτος γινώσκει ὅτι ἡ Κασπία θάλασσα εἶναι λίμνη πρὸς οὐδεμίαν ἐτέραν συγκοινωνοῦσα θάλασσαν ἐνῶ ὁ Στράβων νομίζει ὅτι ἡ Κασπία εἶναι προέκτασις τοῦ βορείου ὠκεανοῦ εἰσχωροῦντος εἰς μεσογειακὰς χώρας.

1) Εἶναι γνωστὴ πάντως ἡ διαφορὰ τῆς τῶν δύο τούτων ὀνομάτων σημασίας: μονοφθάλμος εἶναι ἀνθρώπος φανταστικός, μυθικός ἕνα μόνον ἔχων ὄφθαλμόν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μετώπου, ἑτεροφθάλμος δὲ ὁ ἐστερημένος τοῦ ἐτέρου τῶν ὀφθαλμῶν.

2) Παρ' Αἰσχύλῳ (Προμηθ. 863—806) καλοῦνται κύνες ὀξύστομοι

Ὀξύστομους γὰρ Ζηνὸς ἀκραγεῖς κύνες
γρυπᾶς φυλάξαι, τὸν τε μουνῶπα στρατὸν
Ἀριμασπῶν ἱπποβάμον' οἱ χρυσόρρυτον
οἰκοῦσιν ἀμφὶ νᾶμα Πλούτωνος πόρου).

Ἐν τοῖς στίχοις τούτοις οἱ Ἀριμασποὶ παρίστανται ὡς λαὸς μυθικός ἐν μυθικοῖς τόποις οἰκῶν (οἰκοῦσιν ἀμφὶ νᾶμα Πλούτωνος πόρου) καλοῦνται δὲ καὶ ἱπποβάμονες, ὅπερ θεωρεῖται ἡ ὀρθὴ ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματος, ἡ δὲ κατοικία αὐτῶν τίθεται παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἄδου. Ἀλλὰ ἡ τοιαύτη ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ὀριζομένη κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἄδου τοποθεσία ἀποδίδεται εἰς πάσας τὰς μακρὰν κειμένης πόλεις ἢ ὄρη ἢ ποταμοὺς ἢ λίμνας. Οὕτω καὶ ὁ ποταμὸς Ἀχέρων τῆς Ἡπείρου καὶ ἡ λίμνη Ἀχερουσία συνήτοντο ἐν τοῖς μύθοις πρὸς τὸν Ἄδην, ὅπως καὶ ἡ Ἄοργος λίμνη (τοῦ ὀνόματος μεταποιηθέντος ἐκ τοῦ λατινικοῦ avernus: οὕτως ἐκαλεῖτο ἐν Καμπανίᾳ τῆς Ἰταλίας λίμνη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Ἄοργος καλουμένη). Ἡ λατινικὸν ὄνομα πιθανῶς εἶναι ταυτόσημον τῷ Ἑλληνικῷ. Ἐντεῦθεν δὲ Avernus ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Βεργιλίου (ἐν Αἰνείαδι) εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἄδου. Σημαίνει δὲ τὸ ἄοργος, τὸ ὑψηλόν τε μετέωρον. Οὕτω λοιπὸν καὶ ἡ τῶν ἱπποβαμόνων Ἀριμασπῶν χώρα ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ

τῶν Ἀριμασπῶν τὸ ὄνομα συνδέεται πρὸς τὸν ὑπὸ γρυπῶν φυλασσόμενον θησαυρὸν χρυσοῦ, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο θεωρεῖται σημαῖνον ἐν τῇ πραγματικότητι ἢ τὴν ὑπὸ διαφόρων πολεμικῶν φυλῶν ἐν τοῖς χρυσοφόροις ὄρεσι τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας τοῖς καλουμένοις «Χρυσοφόροις» (Ἄλτουνταγ, ἐξ οὗ παρεφθάρη τὸ Ἄλταγ καὶ παρήχθη τὸ τῶν Φράγκων Ἀλτάια ὄρη) ἐκμετάλλουσιν τοῦ χρυσοῦ. Ἐκ τούτων δὲ νοεῖται ὅτι οἱ

Ἄδου. Ἀλλὰ τὴν ἱστορικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἔθνους τῶν Ἀριμασπῶν μαρτυρεῖ σαφῶς ὁ Ἡρόδοτος καὶ ἄλλοι μεταγενέστεροι. Ἐκεῖνο, ὅπερ φαίνεται ἐξασθενεῖν τὴν παρ' Ἡροδότῳ ἐκδηλουμένην ἱστορικὴν ὑπόστασιν τῶν Ἀριμασπῶν εἶναι ὅτι καλοῦνται παρ' αὐτῷ οἱ Ἀριμασποὶ «μονοφθάλμοι» (ὅπως παρ' Αἰσχύλῳ μουνῶπες). Πρὸς ἐξήγησιν τοῦ ἐπιθέτου τούτου δὲν θεωροῦμεν πρέπον νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ὑπὸ τινων νεωτέρων διδομένην ἐρμηνείαν, καθ' ἣν ἡ ἰδιότης τοῦ μονοφθάλμου ἀνδρὸς περὶ τοξοτῶν ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν λαῶν προῆλθεν ἐκ τῆς στάσεως, ἣν λαμβάνουσιν ἐν τῷ σκοπεῖσθαι τὸ τοξευόμενον. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο ὅπως καὶ τὸ ὅμοιον κύνεω, λαβὸν ἀρχὴν καὶ ἀφορμὴν τίς οἶδεν ἐκ τίνος ποιήσεως καὶ μύθου παρέμεινε καὶ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις.

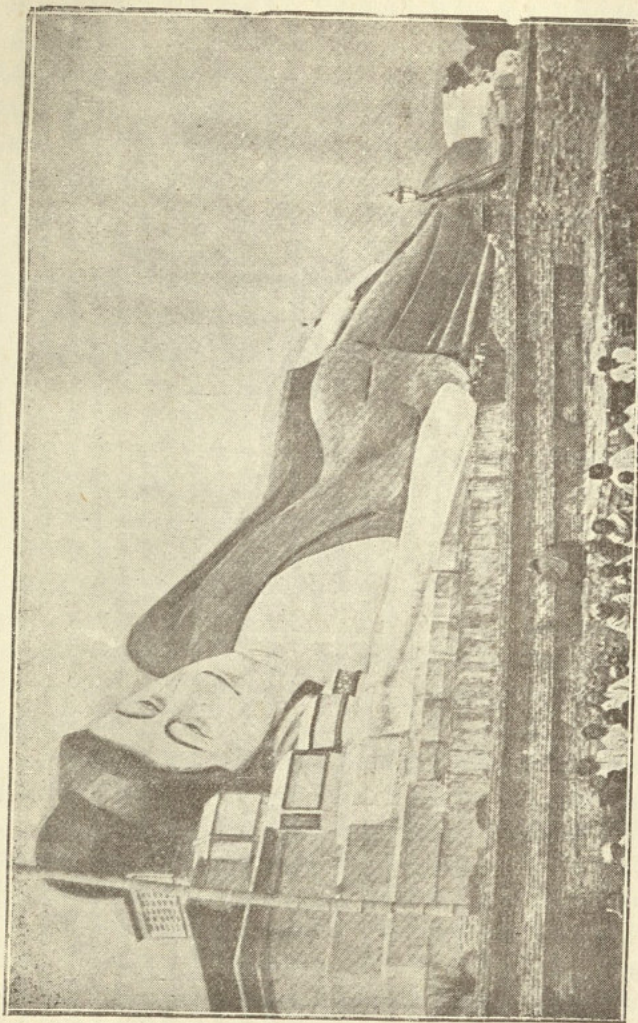
Γρυπες.— Ἀλλὰ τίνες ἦσαν οἱ γρυπες οἱ φυλάσσοντες τὸν χρυσοῦν ἐναντίον τῶν Ἀριμασπῶν; Οἰκοθεν νοεῖται ὅτι ὁ γρυπὴ ἢ οἱ γρυπες εἶναι εἰκὼν ποιητικὴ καὶ τεχνικὴ θυρωρῶν φυλάκων, οἵας παρέχει πολλὰς ἢ Ἀσσυροβαβυλωνιακὴ τέχνη θηρίων μετὰ κεφαλῆς ἀνθρώπων φυλαττόντων τὰς εἰσόδους ναῶν ἢ ἀνακτόρων. Ὁ Αἰσχύλος παρίστησιν αὐτοὺς ὡς κύνες ὀξύστομους σιωπηλοὺς (ἀκραγεῖς) ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Πανσανίας (Α. 24,6), ὡς θηρία πτερωτὰ ἔχοντα στόμα ἀετοῦ. Λέγει δὲ ὁ Πανσανίας περὶ Ἀριμασπῶν καὶ γρυπῶν, «Εἶναι δὲ Ἀριμασποὺς μὲν ἀνδρες μονοφθάλμους πάντας ἐκ γενετῆς, γρυπᾶς δὲ θηρία λέγουσιν εἰκασμένα, πτερὰ δὲ ἔχειν καὶ στόμα ἀετοῦ». Ἀλλὰ τί κυρίως σημαίνει τὸ γρυπὴ ἢ τίς ἡ κυριολεκτικὴ ἔννοια καὶ τὸ ἔτυμον τοῦ ὀνόματος, τοῦτο μένει μέχρι νῦν ἀγνωστον. Πᾶσα συνάφεια τοῦ ὀνόματος πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ γρύπος, γρύφος, ἢ πρὸς τὸ γρυπός, γρυπὴν οὐδὲν διδάσκει ἡμᾶς ὡς πρὸς τὴν κυριολεκτικὴν ἔννοιαν ἀμφίβολος μάλιστα θεωρεῖται καὶ ἡ ἑλληνικὴ καταγαγὴ τοῦ ὀνόματος. Τὸ ὅτι ἡ λέξις εἶναι ἀγνωστος εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ πρῶτον παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Περσικῶν πολέμων εὐρίσκειται αὕτη ὡς σημαίνουσα πτηνὸν τετραπόδου μορφῆς (Αἰσχ. Προμηθ. στ. 395) ὡς

Λευρὸν οἶμον αἰθέρων ψαίρων πτεροῖς
Τετρασκελῆς οἰωνός...

τὸ ὅτι μετὰ τοιαύτης μορφῆς τὸ πρῶτον παρίστανται καὶ ἐξαγγέλλεται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς ἱστορικοῖς εἶναι πως μαρτύριον ὅτι ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ἡ λέξις εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετὰ τῆς μορφῆς αὐτῆς τῆς ποιητικῆς καὶ μυθώδους. Τὴν σχετικῶς ἀρχαιοτάτην μνησίαν ἢ χρῆσιν τοῦ ὀνόματος ἐκτός τῆς Ἑλληνικῆς εὐρίσκειμεν, κατὰ τὴν γενικῶς ἐκπεφρασμένην γνώμην τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν τῆς I. Γραφῆς, ἐν Γενέσ. κεφ. 3 ἐδ. 24 cherub—im, ὅπερ οἱ Ο'. μετέφρασαν ἢ μετεποίησαν εἰς Χερουβὴμ (Ἰδ. Ο' ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ «Καὶ ἔταξε τὰ Χερουβὴμ καὶ τὴν φλογίνην ρομφαίαν τὴν στρεφομένην, φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς»). Κατὰ τὸν μέγαν ἑβραϊστὴν Γουλιέλμον Γεσένιον ἢ λ. Χερουβίμ, Khorabim. (Neues Hebraisch deutsches Handwörterbuch über das alte Testament, σ. 303 ἐν λ. Kherub). Τὸ Χερουβ εἶναι μυθώδης πτηνὸν τῆς ἑβραϊκῆς μυθολογίας, οὗ τὴν μορφὴν ἐφαντάσθησαν συγκειμένην ἐξ ἀνθρώπου, ταύρου, λέοντος, ἀετοῦ συμβόλων δυνάμεως καὶ ρώμης. Ὁ Γεσένιος λέ-

Ἕλληνες τῆς Σκυθίας ἐγίνωσκον τὰ χρυσοφόρα ὄρη τῆς Μέσης ἢ Κεντρικῆς Ἀσίας, ἀλλ' αἱ περὶ τούτων παραδεδομένοι ἐκ τῆς ἀρχαιότητος εἰδήσεις εἶναι λίαν ἐνδεεῖς καὶ οὐχὶ σαφεῖς μυθώδη λαβοῦσαι χαρακτῆρα ἐκπροσωπούμεναι ἐν δυσὶν ἀνδράσιν. Τούτων ὁ εἷς Ἄβαρις καλούμενος ἐθεωρεῖτο ὑπερβόρειος ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ χρησμοδὸς καὶ γόης ποιήσας ἐπφοδὸς (Πλάτων ἐν Χαρμίδ. μνημονεύει τοῦ Ἀβάρεως τοῦ Ὑπερβορείου ἐπφοδοῦ, ὅστις αἰθεροβατῶν ἦλθεν ἐκ τῶν ὑπερβορείων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἣν καὶ διέδραμε διανέμων χρησμοὺς (Ἀβάριδος χρησμοὺς) καὶ θεραπεύων διὰ μόνον τοῦ λόγου πᾶσαν νόσον, διανέμων καὶ εὐχὰς γραπτάς καὶ ἐξορκισμοὺς, ζῶν ἄνευ τροφῆς, καταπαύσας ἐν Σπάρτῃ λοιμὸν ἐνσκήψαντι, ἰδρύσας δὲ καὶ ναὸν εἰς τὴν Κόρην Σώτειραν (Παυσ. Γ' 13, 2 «Λακεδαιμονίοις δὲ ἀπαντικρὺ Ὀλυμπίας Ἀφροδίτης ἐστὶ ναὸς Κόρης Σωτείρας, ποιῆσαι δὲ τὸν Θερᾶκα Ὀρφέα λέγουσιν, οἱ δὲ Ἄβαριν ἀφικόμενον ἐξ Ὑπερβορέων»). Ἱστορικώτερα ἀλλὰ πάντως μύθοις διηγησθέντα καὶ τὰ περὶ τοῦ ἐτέρου τῶν ἐκπροσωπυμένων τὴν Ἑλλάδα ἐν ταῖς πρὸς τὰ χρυσοφόρα ὄρη τῆς Μέσης Ἀσίας σχέσεσιν ἀνδρῶν. Ὁ δεύτερος οὗτος εἶναι Ἀριστέας ὁ Προκοννήσιος Περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου παρεδόθησαν πολλὰ τὰ μυθώδη, ὧν ὅμως ὁ πυρῆν εἶναι ἱστορικὸς καὶ ἀλήθεια ἱστορικὴ. Παρεδόθη ὅτι περιηγήσατο τὰ ἀνατολικά τῆς Εὐρώπης καὶ προῆλθεν ἐντυθέν μέχρι τῶν Ἀριμασπῶν καὶ περιέγραψε τὰς τούτων χώρας καὶ τὸ βίον ἐν τοῖς «Ἀριμασπειοῖς ἐπισιν», ἅτινα δυστυχῶς δὲν διεσώθησαν, ἀλλ' ἅτινα ἐπωφελήθη ὁ Ἡρόδοτος, ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένη περιγραφῇ τῶν λαῶν καὶ τῶν χωρῶν τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, ἰδίως τῶν λαῶν τῶν Σκυθικῶν. Ἡ μακρὰν τῆς πατρίδος αὐτοῦ πολυετῆς διατριβὴ καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ θαυμαστά περιγραφέντα πολλὰς ἐπεσώρευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ μυθώδεις παραδόσεις, ὅτι ἦτο μάγος καὶ ὅτι ἐπὶ νεφελῶν ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς χώρας τῶν Ἀριμασπῶν, ὅτι διὰ τῆς μαγείας ἠδύνατο ἢ ψυχὴ αὐτοῦ νὰ καταλίπῃ τὸ σῶμα καὶ πάλιν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτὰ οἷα θαύματα καὶ μαγείαι ἀποδίδοντο καὶ εἰς τὸν Ἄβαριν. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ ὑπὸ μυθικὸν πέπλον μετὰ ἱστορικοῦ πυρῆνος εἰς

γὰν ταῦτα παραπέμπει εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ (Α. 10 «Καὶ ἐγένετο ἐπ' ἐμὲ χεὶρ Κυρίου καὶ ἰδοὺ»... Καὶ ἡ ὁμοίωσις τῶν προσώπων αὐτοῖς, πρόσωπον ἀνθρώπου αὐτοῖς, πρόσωπον ἀνθρώπου αὐτοῖς καὶ πρόσωπον λέοντος ἐκ δεξιῶν τοῖς τέσσαρα, καὶ πρόσωπον μόσχου ἐξ ἀριστερῶν τοῖς τέσσαρα. Καὶ αἱ πτέρυγες αὐτῶν ἐκτεταμέναι ἄνωθεν τοῖς τέσσαρα»). Τὰ ὑπὸ τοιαύτην μορφήν εἰκονιζόμενα Χερουβ ὄντα ἀρχῆθεν φύλακες τοῦ παραδείσου (καὶ ἐν τῇ ιδιότητι ταύτῃ παραβάλλονται πρὸς τοὺς γρύπας τοὺς φυλλάσσοντας τὸν χρυσὸν τῶν Σκυθικῶν ὄρεων), εἶτα παρίστανται καὶ ὡς θρόνος τοῦ Ἰεχωβά (Ψαλμ. ΙΖ. 11 «Καὶ ἐπέβη ἐπὶ Χερουβὴμ καὶ ἐπετάθη» καὶ Βασιλ. Γ' ΚΒ' 11 «Καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ Χερουβὴμ καὶ ἐπετάθη»). Τὸ ὄνομα ἐκ τῆς Ἀραμαϊκῆς (κροβ) ἐρμηνεύεται μεγαλοπρεπής, ὅπως καὶ τὸ *Σεραφείμ* ἐκ τοῦ ἀραβ. *cheruf*=δόξα, κλεός. Τὸ *κροβ* ἐκ τῆς Π. Δ., ἐγένετο γνωστὸν καὶ ἐν τῷ Κορανίῳ ὑπὸ τύπον *κροουπί* ἐκ τούτου δὲ καὶ ἐν τῷ Περσικῷ *Κερουπιάν*=Χερουβείμ»).

Les Merveilles du Monde] [Hachette-Paris
Κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ Βούδδα κεκλιμένου μήκους 44 μέ-
τρων καὶ ὕψους 14.

τὸν Ἀβαριν τὸν ἀπὸ κεντρικῆς Ἀσίας εἰς Ἑλλάδα ἐλθόντα καὶ εἰς τὸν ἀπὸ Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ἀριμασποὺς μεταβάντα καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιστρέψαντα Ἀριστέαν ἀποτελοῦσιν ἀπλῶς σταγόνας ἐκ τοῦ ὠκεανοῦ τοῦ ἱστορικοῦ κόσμου τῆς κεντρικῆς Ἀσίας καὶ τοῦ ἐνταῦθα κράτους τοῦ ἑλληνισμοῦ, διεσώθησαν ἤτοι ὀνόματα ἐθνῶν τινων, ἐκ τῶν πάλαι οἰκητόρων τῆς κεντρικῆς Ἀσίας καὶ ἰδίως τῶν Ἀριμασπῶν, ἐπὶ πᾶσι δὲ τῶν Ὑπερβορείων, οἵτινες ἐθεωροῦντο πρότερον ὡς λαὸς τῶν βορειοτάτων χωρῶν τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀκριβοῦς μελέτης τοῦ Ἡροδότου ἀποδεικνύονται οἰκοῦντες ἐν τοῖς βορειανατολικοῖς τῆς Ἀσίας καὶ ὑπὸ τινων νεωτέρων ἐρευνητῶν θεωροῦνται οἰκήτορες τοῦ μεγάλου κριτοῦ τοῦ Σινικοῦ. Ἐν τοῖς πρὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ μεγάλου κράτους Κύρου τοῦ Ἀχαιμενίδου χρόνοις μεγάλη καὶ ζωηρὰ φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ τοῦ κόσμου τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας ἐπαφὴ ἐκτελουμένη διὰ τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ ἰδίως διὰ τῶν ἀποικιῶν τῶν Μιλησιακῶν. Ἀλλ' ἀφ' οὗ χρόνου ἕνεκα τῆς Ἰωνικῆς καλουμένης ἐπαναστάσεως αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις ἀπώλεσαν τὸ πολὺ τῆς δυνάμεως αὐτῶν, ἡ δὲ μεγάλη πρωτεύουσα πόλις τῆς Ἰωνίας, ἡ Μίλητος τὸ μέγιστον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ ἀνὰ πάσας τὰς διευθύνσεις κέντρον ἐκπολιτιστικῆς κινήσεως, ἐμπορίας, βιομηχανίας, γραμμάτων, ἐπιστημῶν κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου εἰς ὑψιστον βαθμὸν ἐξιγμένον, κατεστράφη δεινῶς καὶ κατέπεσεν εἰς θέσιν πόλεως ταπεινῆς, ἐξ ἧς οὐδέποτε πλέον ἀνέκυψεν ἀφ' οὗ χρόνου, λέγομεν, τοιαύτη ἐπῆλθε μεταβολὴ πραγμάτων, ἔπαυσε μετὰ τῆς καταπεσούσης Μιλήτου καὶ ἡ μετὰ Σκυθελληνικοῦ κόσμου συνάφεια καὶ ἐπικοινωνία. Καὶ ἕτερον δὲ τι γεγονός συνετέλεσεν εἰς τὴν οὕτως ἐπελθοῦσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ μεγάλου κράτους τοῦ Κύρου τοῦ Μεγάλου καὶ τοῦ Δαρείου τοῦ Α', τῶν Ἀχαιμενιδῶν βασιλέων, νέαι ἐν Ἀσίᾳ διηνοίχθησαν ὁδοὶ καὶ νέον ἠνεόχθη παγκόσμιον στάδιον ἐνεργείας εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκπολιτιστικὴν δραστηριότητα καὶ ἐνέργειαν. Ὀδὸς κτισθεῖσα ὑπὸ Δαρείου Α' ἀπὸ Ἐφέσου καὶ Σμύρνης μέχρι Σούσων, εἶτα δὲ ἐπεκταθεῖσα μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Πενταποτάμου, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πρὸς τὴν νέαν κατεύθυνσιν. Ὁ κόσμος ὁ Σκυθελληνικὸς τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ ἡ Σκυθία ἡ ἀσιατικὴ καὶ Ἀριμασποὶ ἐλησημονήθησαν ἢ μόνον ἀμυδρὰν τινα κατέλιπον μνήμην ἐν τοῖς Ἑλλήσι τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἐν Ἀττικῇ καὶ ἀλλαχοῦ. Περί τινος δήμου τῆς Ἀττικῆς, τῶν Πρασιῶν, λέγει ὁ Πausanias (A. 34,2) «Ἐν δὲ Πρασιεῦσιν Ἀπόλλωνός ἐστι ναός· ἐνταῦθα τὰς Ὑπερβορείων ἀπαρχὰς εἶναι λέγεται, παραδιδόναι δὲ αὐτὰς Ὑπερβορέους μὲν Ἀριμασποῖς, Ἀριμασποὺς δ' Ἰσηδόοι, παρὰ δὲ τούτων Σκύθας ἕς Σινάπην κομίζειν, ἐντεῦθεν δὲ φέρεσθαι δι' Ἑλλήνων ἕς Πρασιάς, Ἀθηναίους δὲ εἶναι τοὺς ἕς Δῆλον ἄγοντας· τὰς δὲ ἀπαρχὰς κεκρύφθαι μὲν ἐν καλάμῃ πυρῶν, γινώσκεισθαι δὲ ὑπ' οὐδέων». Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ Πausanίου περὶ τριῶν γίνεται λόγος λαῶν

Σκυθικῶν τῶν διατελούντων ἐν πνευματικῇ τινι πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐπικοινωνία». Τούτων οἱ Ὑπερβόρειοι παρίστανται ὡς οἱ ἀπώτατα οἰκοῦντες, μετὰ τούτους δὲ πλησιέστεροι σχετικῶς παρίστανται οἱ Ἀριμασποί, ἔτι δὲ πλησιέστεροι παριστάνονται οἱ Ἰσσηδόνες οἱ οἰκοῦντες ἐγγὺς τῶν Σκυθῶν, ἦτοι τῶν Σκυθελλήνων, οἵτινες διὰ τῆς Σινώπης ἐπικοινωνοῦντες τοῖς Ἑλλήσιν ἔδωσαν εἰς τινὰ παναρχαῖα ἱερὰ καὶ τὰς ἀπαρχάς. Δὲν δυνάμεθα ἐνταῦθα νὰ συζητήσωμεν διὰ μακρῶν ἐὰν Ἀριμασποὶ μὲν εἶναι λαὸς παναρχαῖος τῆς Βακτρικῆς, λαὸς Ἰρανικός, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ πιθανώτερα καὶ ὀρθότερα ἐρμηγεία τοῦ ὀνόματος αὐτῶν (Ἀριμασποὶ) κατὰ τὰ ἄνω εἰρημένα ἢ ἂν Ἰσσηδόνες θεωρητέοι ὡς πρόγονοι τῶν νῦν Θιβητανῶν, ὡς εἰκάζει ὁ περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν τῶν Σκυθικῶν ἰδίως λαῶν αὐθεντία μεγάλη θεωρούμενος ἀοίδιμος καθηγητῆς τῆς Βιέννης *Τομάσσις* (Tomaschec), οὗτινος ὅμως ἡ περὶ Ἰππηδόνων ὡς οἰκητόρων τοῦ Θιβέτ γνώμη δὲν φαίνεται συνάδουσα πρὸς τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Πausανίου ὅτι οἱ Ἰσσηδόνες διετέλουν εἰς ἄμεινον ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς Σκυθελλήνας τοὺς διὰ τῆς Σινώπης ἐπικοινωνοῦντας τῇ Ἑλλάδι ἤμιστα δὲ δυνάμεθα νὰ ἀψώμεθα καὶ τοῦ ζητήματος τῶν Ὑπερβορείων, οὗς ὁ μνημονευθεὶς Τομάσσεκ ἐθεώρει ὡς αὐτοὺς τοὺς ἐν τῇ ἀπωτάτῃ Ἀνατολῇ πολιτισμὸν παναρχαῖον ἐκπροσωποῦντας λαοῦ τοῦ μεγάλου «κράτους τῆς Μεσημβρίας» ὡς συνήθως καλεῖται ἢ μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν μεγάλη Σινική αὐτοκρατορία, νῦν δὲ Σινική δημοκρατία. Ἡ συζήτησις καὶ διευκρίνησις τοιούτων ζητημάτων καὶ ἄλλως παγγάλεπος οὕσα, ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ πρακτικοῦ ἐπιστημονικῆ σκοποῦ τοῦ βιβλίου τούτου. Τὸ μόνον ἐν τοῖς ζητήμασιν, ὧν ἀκροθιγῶς ἀπτόμεθα ἐνταῦθα, θετικὸν καὶ ἀναμφισβητήτως ἀληθὲς εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες διὰ τῶν πρὸς τοὺς Σκυθελλήνας ἢ Ἑλληνοσκύθας σχέσεων αὐτῶν ἐλάβανον ἀμυδράν τινα ἰδέαν περὶ τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῶν λαῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας καὶ εἶχον παραδόσεις περὶ τῶν πνευματικῶν σχέσεων τῶν παρ' αὐτοῖς ἀρχαιωτάτων ἱερῶν πρὸς τοὺς λαοὺς ἐκείνους. Αἱ ἀπαρχαὶ, ἃς ἐκόμισαν ἐν παναρχαῖοις χρόνοις οἱ Σκυθελλήνες ἐκ τῶν διαφόρων ἐκείνων λαῶν τῆς μέσης καὶ πόρρω Ἀσίας, θὰ ἦσαν συμβολικά τινὰ ὑπαινισσομένης πνευματικῆς συναφείας στοιχεῖα (ὡς δὲ γνωστὸν ἀπαρχὴ εἶναι ὄρος συνήθης πρὸ πάντων ἐν ταῖς θυσίαις καὶ σημαίνει τὸ ἄριστον καὶ κάλλιστον ἐν πᾶσι τοῖς εἰς τὰ ἱερὰ προσφερομένοις). Περὶ τῶν ὑπὸ τῶν Ὑπερβορείων δι' Ἀριμασπῶν καὶ δι' Ἰσσηδόνων εἰς τὰ ἐν Πρασιαῖς (καὶ τὰ ἐν Δήλῳ καὶ Δελφοῖς) ἱερὰ πεμπομένων ἀπαρχῶν λέγει ὁ Πausανίας ὅτι αὐταὶ ἦσαν κεκρυμμένα ἐν καλάμῃ πυρῶν, οὐδεὶς δὲ ἐγίνωσκε τὸ κρυπτόμενον λέγει δὲ καὶ ὁ Ἡρόδοτος (Δ 134 Ἔφη δὲ Ἀριστέας, ἀνὴρ Προκοννήσιος, ποέων ἔπεα, ἀπικέσθαι ἐς Ἰσσηδόνας φοιβόλαμπτος γενόμενος, Ἰσσηδόνων δ' ὑπεροικέειν Ἀριμασπούς, ἄνδρας μονοφθάλμους, ὑπὲρ δὲ τούτων τοὺς χρυσοφύλακας γρυῖπας, τούτων δὲ τοὺς Ὑπερβορείους κατήκοντας ἐπὶ θάλασσαν.

Τούτους ὧν πάντας πλὴν Ὑπερβορέων, ἀρξάντων Ἀριμασπῶν, αἰεὶ τοῖσι πλησιόχωροισι ἐπιτίθεσθαι ἐξωθέεσθαι ἐκ τῆς χώρας Ἰσσηδόνας, ὑπὸ δὲ Ἰσσηδόνων Σκύθας, Κιμμερίους δὲ οἰκόντας ἐπὶ τῇ νοτίᾳ θαλάσῃ ὑπὸ Σκυθέων πιεζομένους ἐκλείπειν τὴν χώραν». Καθ' Ἡρόδοτον αἱ τῶν Ὑπερβορείων ἀπαρχαὶ ἐπέμφθησαν τὸ πρῶτον εἰς Δωδώνην διὰ τῆς Ἀδριατικῆς καὶ ἀπὸ τῆς Δωδώνης εἰς τὴν Κάρυστον Εὐβοίας καὶ ἐντεῦθεν διὰ Τήνου εἰς Δῆλον. Ἦλθον δὲ ἐκ τῶν Ὑπερβορείων εἰς Δῆλον αἱ παρθένοι Λαοδίκη καὶ Ὑπερόχη.

Ταῦτα τὰ ὀλίγα ἀμυδρῶς περὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Σκυθικῆς κεντρικῆς Ἀσίας ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας παραδίδονται. Ὁ Σκυθικὸς τῆς κεντρικῆς Ἀσίας λαός, ὁ τοσοῦτο συναπτόμενος πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν διὰ τῶν Ἰωνικῶν ἀποικιῶν, ἐπαύσατο ἐπικοινωνῶν πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἀφ' οὗ χρόνου ἢ κοσμοκράτειρα τῶν Ἀχαιμενιδῶν ἀρχὴ ἐξετάθη μέχρι τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν βορείων ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου. Ὁ κόσμος ἐκεῖνος, ὁ ἀχανὲς τὴν ἔκτασιν ἑλληνοσκυθικὸς κόσμος, ἔμεινεν ἀκοινώνητος πρὸς τὸν λοιπὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Καὶ ὅτε βραδύτερον ἔτι ὁ τοῦ Πόντου μέγας βασιλεὺς Μιθριδάτης ὁ ΣΤ' περιέλαβεν ἐν τῷ κράτει αὐτοῦ παροδικῶς πάντας τοὺς ἐν Εὐρώπῃ Σκυθικοὺς λαοὺς, καὶ ἡ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἐπικοινωνία τῶν Σκυθῶν ἐν σμικρῷ τινι ἐπανελήφθη μετρῶ, οἱ ἐν τῇ μεσογείᾳ Σκυθίᾳ οἰκοῦντες Ἑλληνοσκύθαι δὲν συνεδέοντο διὰ πνευματικῆς ἐπικοινωνίας οἰασθήποτε πρὸς τὸν λοιπὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Ὅτε κατὰ τὸν Β' μ.Χ. αἰῶνα καὶ ὁ Προυσαεὺς ῥήτωρ Δίων ὁ Χρυσόστομος ὑπὸ σχῆμα καὶ ἔνδυμα ἐπαίτου (χάριν ἀσφαλοῦς ὁδοιπορίας) περιῆλθε τὰς μεσογείους Σκυθικὰς χώρας, εὗρεν ἐνταῦθα ἑλληνικὰς κοινότητας οὐδὲν ἄλλο περὶ ἐλλάδος γινωσκούσας ἢ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον καὶ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη. Πολλοὶ διέφθουσαν ἔκτοτε αἰῶνες καθ' οὓς μέγισται ἐπῆλθον μεταβολαὶ ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας. Μεγάλη οὐχ ἀπαξ ἐγένετο κίνησις λαῶν ἀπὸ ἄκρου τῆς Ἀσίας μέχρι τοῦ κέντρου τῆς Εὐρώπης ἐξικνουμένη. Ὁ ἀσιατικὸς καθόλου πολιτισμὸς ἐν τῇ ἀνατολικῇ μάλιστα Ἀσίᾳ ὑπέκυψεν εἰς κινδύνους μεγάλης καταστροφῆς. Χριστιανισμὸς καὶ μωαμεθανισμὸς ἐν Ἀσίᾳ ὑπέκυψαν παροδικῶς ὑπὸ τὸ κράτος εἰδωλολατρῶν Μογγόλων, ὁ Χριστιανισμὸς μάλιστα σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου ἐπιφανείας τῆς μεγάλης ἠπείρου ἐφάνη ἐξαφανιζόμενος. Καὶ ὅμως ὑπὸ τὰ ἐρείπια ταῦτα ὀλοκλήρων ἱστορικῶν κόσμων δὲν εἶχον παντελῶς ταφῆ τὰ καλλιτεχνικὰ λείψανα τοῦ μεγάλου Σκυθελληνικοῦ κόσμου. Ἐπεφυλάσσετο δὲ εἰς τὴν γερμανικὴν ἐπιστήμην καὶ εἰς τὸν φιλόρχαιον τῶν Γερμανῶν ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμὸν ν' ἀνασκάψωσιν ἐκ τῶν ἐρειπίων αἰῶνων καὶ νὰ ἐξαγγείλωσιν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον τὰ μνημεῖα τοῦ ἐν τῇ κεντρικῇ καὶ ἀνατολικῇ Ἀσίᾳ πνευματικοῦ κράτους τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μετὰ τῶν πολλῶν μεγαλορρημάτων αὐτῆς ὡς καὶ ἡ τῶν πολλῶν Διαδόχων ἐπεσκίασε τὰ ἐν Ἀσίᾳ προγενέστερα θαύματα τοῦ ἑλλη-

νικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ, καὶ ὁ κόσμος ἐπὶ αἰῶνας διετέλει ὑπὸ τὸ κράτος τῶν παραδόσεων ὅτι μόνον διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων ἐπέδρασαν ὁ ἑλληνισμὸς ἐπὶ τὸν βίον τῆς Ἀσίας χωρὶς μηδεὶς νὰ γίνηται λόγος περὶ τοῦ ἔργου τῶν Μιλησίων καὶ τῶν ἀποίκων αὐτῶν, ἰδίως τῶν Ὀλβισπολιτῶν, οἵτινες ἐνῶ διὰ τοῦ ἀνάπλου τῶν μεγάλων ποταμῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Σκυθίας ἔφερον εἰς συνάφειαν Ἑλλάδα καὶ Σκυθίαν κατ' ἄλλην διεύθυνσιν καὶ δι' ὑπερβάσεως τῶν Οὐραλίων καὶ διαβάσεως Οὐράλη ποταμοῦ καὶ Κασπίας θαλάσσης διέδιδον τὴν ἑλληνικὴν τέχνην εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν μεταπεμπόμενοι ἐντεῦθεν Ἀβάριδας καὶ ἀποστέλλοντες αὐτοὶ Ἀριστέας. Μεγάλῃ ἐπιστημονικῇ ἀποστολῇ πεμφθεῖσα κατὰ τὰ ἔτη 1890—1907 ὑπὸ τῆς βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου ἀπὸ σοφῶν φιλολόγων, ἀρχαιολόγων καὶ γεωγράφων συγκειμένη ἀνεκάλυψεν ἐν Τσουγγαρί, Κασγάρ, Ὑαρκανδ, ἀνατολικῷ Τουρκεστάν καὶ ἐν τοῖς προθύροις τῆς Κίνας μνημεῖα ἑλληνικῆς τέχνης κλασσικῆς, ἀναγλύφων εἰκόνων Διὸς καὶ Ἥρας καὶ Ἀφροδίτης καὶ ἄλλων θεῶν καὶ θεαινῶν ἑλληνικῶν, ἃς ἐν προβολαῖς ἠλεκτρικαῖς εἶδομεν ἐπὶ ὄραν παρελαινούσας πρὸ τῶν ὀμμάτων ἡμῶν τῷ 1908 ἐν τῇ μεγάλῃ αὐλῇ (aula, αἰθούσῃ) τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κοπεγχάγης ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου, καθ' ὃ ἔτος συγκεροτεῖτο ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὸ συνέδριον (τὸ 18ον) τῶν Ἀνατολιστῶν. Οὕτως ἀπεδείχθη ὅτι πολὺ πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ τοῦ ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ κράτους τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν πᾶσα ἡ Κεντρικὴ Ἀσία εἶχεν ὑποκύψει ὑπὸ τὴν ροπὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ βίου, τοῦλάχιστον ἐν τῷ χώρῳ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, ἐπεκράτησε δὲ παρὰ πολλοῖς τῶν ἐρευνητῶν ἡ γνώμη ὅτι κατὰ τὸν 5 ἢ 4 π. Χ. αἰῶνα (πάντως πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου) ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ εἶχον συναντηθῆ ἡ Ἑλληνικὴ μετὰ τῆς Σινικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνικῆς τέχνης.

Κράτη Μέσης καὶ Ἀνατολικῆς Ἀσίας. Ἄλλ' ἡ Κεντρικὴ Ἀσία δὲν ἦτο τόπος μονίμων οἰκήσεων καὶ ἰδρύσεως καὶ διατηρήσεως κρατῶν καὶ πολιτευμάτων. Τὰ ἀναρίθμητα ἔθνη, τὸ πλεῖστον τουρανικά, τὰ κατὰ μῆκος καὶ πλάτος, πλανώμενα νομαδικῶς ἐν τοῖς ἀχανέσι ποῦ μὲν εὐφόροις, ποῦ δὲ ἐρήμοις καὶ ἀγόνις πεδίοις καὶ ὄροπεδίοις, καὶ εἰς διηνεκεῖς μετακινήσεις καὶ μεταναστεύσεις ἐπιρροπῇ, εὐρίσκοντα φραγμοὺς πρὸς βορρᾶν μὲν τὰς παγωμένας τῆς Σιβηρίας πεδιάδας, πρὸς νότον δὲ τὸν δυσυπέρβλητον φραγμὸν τῆς μακρᾶς ὄροσειρᾶς τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Ἰμαοῦ ἐκυμαίνοντο μετὰ τὴν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἐποφθαλμιῶντα διηνεκῶς τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ ἀμφοτέρων τῶν διευθύνσεων. Πρὸς ἀνατολὰς ἐξετείνετο πρὸ τῶν ὀμμάτων καὶ τῶν ποδῶν τῶν ταχυπετών ἵππων αὐτῶν τὸ προαιώνιον, ἀρχαιότατον βίον καὶ πολιτισμὸν περιέχον, ὑπὸ ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων οἰκούμενον ἀχανές Σινικὸν κράτος, τὸ χιλιάδας περιέχον πόλεων μεγάλων καὶ μικρῶν καὶ θησαυροὺς φυσικῶν καὶ βιομηχανικῶν τεχνῶν προϊόντων. Τὰ θέλητρα τοῦ ὑλικῶς εἰς μέγαν βαθμὸν πεπολιτισμένου κράτους

εἴλκουν διηνεκῶς καὶ ἀκατασχέτως τὰ ἄπειρα σμήνη καὶ στίφη τῶν πρὸς δυσμὰς καὶ βορρᾶν πλανωμένων βαρβάρων. Μάτην ἐναντίον τῶν ἀπαύστων τούτων ἐπιδρομῶν τὸ Σινικὸν κράτος ἐξήτησε νὰ στήσῃ τὸ ἐπὶ χιλιάδας χιλιόμετρων πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς βορρᾶν ἐκτεινόμενον περιβόητον Μέγα τεῖχος ὡς δυσυπέρβλητον φραγμὸν τὰ ἀντίθασσα τέκνα τῶν ἐρήμων τῆς κεντρικῆς Ἀσίας δὲν ἀνεχαιτίζοντο ὑπὸ τοιούτων φραγμῶν. Ρήγματα παλλαχοῦ τοῦ Μεγάλου τεῖχους ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐπενεχθέντα διήνοιγον τῆς ἐπιδρομεῦσι Τούρκοις καὶ Ταρτάροις καὶ Μογγόλοις τὰς πύλας τῶν ὑλικῶς πεπολιτισμένων χωρῶν καὶ παρέδιδον ταύτας εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἀπειροπληθῶν βαρβάρων στιφῶν. Μεταξὺ τῶν βαρβάρων τούτων τὰ Σινικὰ Χρονικά ἀναφέρουσιν ἰδίως λαοὺς Τουρκικούς, καλουμένους Ὀγούζους ἢ Οὕζους, ὧν ἀποδασμὸν βλέπομεν βραδύτερον μέχρι τῶν βορείων ὄριων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τοῦ Βυζαντίου προελαύνοντα καὶ ἑλληνικὰς ἐπαρχίας λυμαινόμενον. Τὰ ὀπωσδήποτε τεχνικῶς ὄργανωμένα στρατεύματα τοῦ μεγάλου Σινικοῦ κράτους δὲν ἠδύνατο ν' ἀντιτάξωσιν ἄμυναν κρατερὰν ἐναντίον τῶν τοιούτων ἐπιδρομῶν. «Τῶν πολυαριθμῶν σινικῶν στρατευμάτων αἱ κεφαλαὶ ἐπιπτον ὑπὸ τὴν μάχαιραν τῶν ἐπιδρομῶν ὡς πίπτουσιν αἱ καλάμαι τῶν στάχων ὑπὸ τὸ δρέπανον τοῦ θεριστοῦ», λέγουσι τὰ Σινικὰ Χρονικά. Ὡς βαρβαρώτατος καὶ φοβερώτατος ἐπιδρομικὸς λαὸς ἐρημῶν σινικῶν χώρας ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ 4 π. Χ. αἰῶνος λαὸς τις καλούμενος Χιογκ—νου, ὅστις καὶ ἵδρυσεν κράτος βαρβαρικὸν κατὰ τοὺς εἰρημένους χρόνους ἐν ταῖς βορειοδυτικῶς τοῦ μεγάλου κράτους ἐκτεινόμεναις χώραις, ὅπερ κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας ἤρξατο διαλυόμενον ἐνεκεν ἐσωτερικῶν ἐμφυλίων ἐρίδων καὶ διὰ τῶν ραδιουργιῶν τῆς Σινικῆς αὐλῆς. Οἱ Χιογκ—νου οὗτοι ἐξαφανίζονται ἐν τοῖς Σινικοῖς Χρονικοῖς ἀπὸ τοῦ 3 μ. Χ. αἰῶνος χωροῦντες διαρκῶς πρὸς δυσμὰς ὅτε κατὰ τὸν 4 αἰῶνα ἐμφανίζονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Οὐννων* ἐν ταῖς μεταξὺ Οὐράλη καὶ Βόλγα χώραις φόβον καὶ τρόμον ἐμβάλλοντες εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, εἶτα δὲ καὶ τοὺς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Ἄλλ' ἡ περαιτέρω ἱστορία τῶν Οὐννων ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Δύσεως. Μετὰ τοὺς Οὐννους κατέκλυσαν τὰ νότια τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῶν ὄριων τῆς Κίνας (τῆς Κορέας μάλιστα) ὄρηθέντες, οἱ Αὔαροι, προχωρήσαντες καὶ εἰς τὰς παρὰ τὸν Δανούβιον χώρας καὶ πολλὰς ἐπινεγκόντες καταστροφὰς εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ μέχρι Γερμανίας προχωρήσαντες καὶ διὰ πολλῶν στρατειῶν ὑπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου ἠττηθέντες καὶ ὑποταχθέντες. Πολλοὶ ἄλλοι φυλαὶ βάρβαροι ἐκ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας ἐπέδραμον εἰς τὰ ὄρια τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ εἰς τὰς γείτονας Εὐρωπαϊκὰς χώρας, Χάζαροι, Μαγιάροι, Κουμάνοι, Πατσινάκοι, Οὕζοι, τέλος δὲ ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ ἰδρύθησαν τὰ δύο μεγάλα ταρταρομογγολικά κράτη, τὸ τοῦ Δζεγισχάν καὶ τὸ τοῦ Ταμερλάνου, ἐντεῦθεν δ' ἔλαβον ἀρχὴν καὶ τὰ πολλὰ καὶ πολυώνυμα

Τουρκικά κράτη, ὧν ἔσχατον καὶ μέγιστον τὸ Ὀθωμανικόν. Μόνον δὲ ἐν τοῖς νεωτάτοις χρόνοις ἡ προέλασις ἀπ' ἀνατολῶν μὲν τῶν Σινῶν, ἀπὸ βορρᾶ δὲ τῶν Ρώσων περιώρισε τὰς πολυταράχους κινήσεις τῶν βαρβάρων τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας. Ἀλλὰ περὶ τούτων πάντων διδάσκει ἡ Μεσαιωνικὴ καὶ ἡ τῶν Νεωτέρων χρόνων ἱστορία προκειμένου δὲ περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας περὶ τριῶν μόνον κρατῶν τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας δύναται νὰ γίνῃ λόγος, τοῦ Θιβέτ, τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Τὰ κράτη ταῦτα τὰ σήμερον διατελοῦντα ἐν τῇ περιόδῳ ἐτι τῆς ἀκμῆς αὐτῶν, ἀποτελοῦντα ἕκαστον αὐτῶν ἴδιον καθ' ἑαυτὰ κόσμον, δὲν ἔχουσιν ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τὴν καθολικὴν ἱστορίαν τὴν ἐκτεθειμένην ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχουσιν ὅπωςδήποτε ἱστορίαν μηχανικῶς συνδεομένην καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι πρὸς τὴν τῆς λοιπῆς ἀρχαιότητος ἐκθέτομεν ἐνταῦθα ὀλίγα τινὰ περὶ ἑκάστου αὐτῶν.

Α'. *Θιβέτ καὶ Θιβετανοί.* Τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπερ εἶναι γνωστὸν μόνον ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, δίδεται εἰς μέγα ὄροπέδιον ἐκτεινόμενον μεταξὺ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κίνας (Καρακοροῦμ καὶ Κουενλοῦν), πρὸς ἀνατολὰς πρὸς τὴν ὄροσειρὰν τοῦ Ἰμαοῦ ἢ Ἰμαλαΐων πρὸς νότον καὶ πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμὰς πρὸς τὸ ἄν. Τουρκεστάν. Τὸ ὄροπέδιον τοῦτο οἰκεῖται ὑπὸ λαοῦ, οὐτινος ἡ γλῶσσα οὕσα κυρίως μογγολικὴ καὶ τουρανικὴ ἀνemiχθῆ μετὰ πολλῶν στοιχείων σινικῶν καὶ Ἰνδικῶν. Ἡ ἀρχαία ἱστορία τῆς χώρας ἀνερχομένη μέχρι τῶν τελευταίων αἰῶνων τῆς 2 π.Χ. χιλιετηρίδος, εἶναι γνωστὴ μόνον ἐκ τῶν Σινικῶν χρονικῶν, ἐν οἷς οἱ Θιβετανοὶ καλοῦνται Κιαγῶν ἢ Τι-κιαγῶν καὶ ἀναφέρονται ὡς σύμμαχοι τῆς Σινικῆς δυναστείας Τσοῦ. Ἡ ἐγχώριος δυναστεία τῶν ἡγεμόνων ὀνομάζεται Σάκια, φέρει δηλονότι τὸ ὄνομα τοῦ οἴκου, εἰς ὃν ἀνήκει ὁ Βούδδας. Ἐντεῦθεν δὲ νοεῖται ὅτι πρωϊμώτατα ἡ ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ ἱστορία τοῦ Θιβέτ συνήφθη πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἀφοῦ ἡ ἐν τῇ βορείᾳ Ἰνδικῇ ἀπὸ τοῦ 6 π. Χ. αἰῶνος κηρυχθεῖσα διδασκαλία τοῦ Βούδδα εὔρε πρωϊμώτατα γόνιμον καὶ ἀσφαλὲς ἔδαφος ἐν Θιβέτ καὶ πᾶσα ἡ ἐξουσία καὶ δύναμις περιῆλθεν εἰς τοὺς Λάμα ἢ τοι ἱερεῖς ὧν ὁ ὑπέρτατος ἀρχηγὸς ἐδρεύων μέχρι νῦν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πρωτευούσῃ τῆς χώρας Λάσσα ὡς ὑπέρτατος Λάμα (Δαλαΐ—Λάμα) ἐγένετο καὶ ὑπέρτατος ἡγεμῶν εἰ καὶ ἔνεκα τῶν ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων συνδεουσῶν τὴν χώραν πρὸς τὸ Σινικὸν κράτος σχέσεων καθιερωθῆ τις σκιώδης ὑπερτάτη ἐπὶ τῆς χώρας κυριαρχία τῆς Κίνας ἐκπροσωπούμενη ὑπὸ τοῦ ἐν Λάσσα ἐδρεύοντος Σίνου ἐπόπτου. Ὁ χριστιανισμὸς ὁ εἰσδύς εἰς τὸ Θιβέτ ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς ταχέως ἀνemiχθῆ μετὰ τοῦ Βουδδισμοῦ καὶ οὐδέποτε ὡς θρησκεία αὐτοτελὴς ἔδρασεν ἐν τῇ χώρᾳ. Ὁ μωαμεθανισμὸς τοῦναντίον ἐπεκράτησεν ἐν μικρᾷ περιοχῇ παρά τισι τουρκομανικαῖς τοῦ Θιβέτ φυλαῖς.

Ὁ Βουδδισμὸς διὰ τῆς αὐστηρᾶς ἠθικῆς αὐτοῦ ἐν σμικρῷ μόνον μέτρῳ ἐπέδρασεν ἐπὶ τὸν ἠθικὸν βίον τοῦ Θιβέτ. Ὁ ἐκ τοῦ Βουδδισμοῦ προῖων μοναχικὸς βίος

ὁ πληρώσας τὴν χώραν μοναστηρίων ἀποτελούντων ὀλοκλήρους σχεδὸν πόλεις τετειχισμένας ἐπήνεγκε μᾶλλον τὴν μὴ αὔξησιν τοῦ πληθυμοῦ ἢ τὴν ἠθικὴν ὑψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ βίου. Ἡ Θιβετανὴ γλῶσσα εἶναι Τουρανομογγολικὴ μετὰ πολλῶν στοιχείων ἀρίων Ἰνδικῶν ἐκ τῆς θρησκείας καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ βίου προελθόντων, ἡ δὲ γραμματεία αὐτῶν εἶναι ἀπλῶς θρησκευτικὴ ἀπὸ μεταφράσεων τῶν ἐν τῇ Σανσκριτικῇ συντεταγμένων βουδδικῶν βιβλίων συγκειμένη. Ἐντεῦθεν δὲ νοεῖται ὅτι οὔτε ἡ ἱστορία οὔτε ἡ γραμματικὴ τοῦ Θιβέτ ἔχει τινὰ σπουδαίαν θέσιν ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ. Ἡ μόνη ἱστορικὴ ἀξία τοῦ κράτους καὶ τοῦ ἔθνους συνίσταται ἐν τούτῳ ὅτι ἐν μέσῳ τοῦ διηγεκῶς κινουμένων καὶ πολιτικῶς καὶ πολιτικακῶς ἀσυντάκτων λαῶν τῆς κεντρικῆς Ἀσίας τὸ Θιβέτ ἀπετέλεσε κράτος καὶ ἐμόρφωσε πολιτικὸν βίον ἡκιστα μὲν γόνιμον εἰς ἠθικὴν μόρφωσιν καὶ πνευματικὴν παιδείαν, ἀλλ' ἀποτελοῦντα ὅπωςδήποτε βαθμὸν τινα χαμηλὸν ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τῆς Ἀσίας.

Τὸ *Θιβέτ* καὶ οἱ *Ἰσσηδόνας*. Νεώτεροί τινες ἐρευνηταὶ ἀσιανολόγοι παραβάλλοντές τινες ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀναγεγραμμένας συνηθείας τῶν Ἰσσηδόνων, ἰδίως ὡς πρὸς τοὺς νεκρούς, ἐθεώρησαν τοὺς Ἰσσηδόνας τοῦ Ἡροδότου προγόνους τῶν Θιβετανῶν. Ἀλλ' οἱ τοῦ Ἡροδότου Ἰσσηδόνας παριστάνονται ὡς πλησιέστερον πρὸς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον οἰκοῦντες ἢ ἄλλοι ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερόμενοι λαοὶ τῆς Ἀσίας ὡς οἱ Ἀριμασποὶ οἱ ἐγγὺς τῶν χρυσοφόρων ὄρεων τῆς κεντρικῆς Ἀσίας καὶ τῶν χρυσοφυλάκων Γρυπῶν οἰκοῦντες. Ἀλλ' αἱ περὶ τῆς θέσεως τῶν Ἰσσηδόνων Ἡροδότειοι παραδόσεις δὲν εἶναι ἐν πᾶσι σύμφωνοι πρὸς τὰς τῶν μετεγενεστέρων, ἰδίως ρωμαίων, χωρογράφων παραδόσεις. Κατὰ ταύτας οἱ Ἰσσηδόνας (ἢ *Essedones*, ὡς καλοῦνται ὑπὸ τῶν Ρωμαίων) ὄκουν ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς τῆς Ἀσίας ἐν τῇ Σκυθίᾳ τῇ ἐκτὸς Ἰμαοῦ (*extra Imaum*, ὁ ὄρος ἀνήκει εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους) ἐγγὺς πρὸς τὴν Σηρικὴν ἤτοι πρὸς τὴν νοτίαν Σινικὴν ἢ τὰς ἐν Ἰνδοσινικᾷ χώρᾳ (Ἰνδοκίαν). Ἀλλ' ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἡ ἀσφαλὴς συνάφεια τῶν ἀρχαίων γεωγραφικῶν καὶ ἐθνογραφικῶν ὀνομάτων εἶναι ἀδύνατος.

Σῖναι καὶ Σῆρες. Σινικὴ καὶ Σηρικὴ (Serica). Λαὸς μέγας τῆς κεντρικῆς κυρίως δὲ τῆς ἀνατολικῆς καὶ νοτιανατολικῆς Ἀσίας, εἶναι τὸ καλούμενον *Σινικόν*, ἐκ τοῦ ἔθνους τῶν Σινῶν. Τὸ ὄνομα Σῖναι, Σινῶν ἔθνος εἶναι γνωστὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ παρὰ τοῖς τῶν ὑστάτων ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων γεωγράφοις Μάρκῳ τῷ Ἡρακλεώτῃ καὶ Μενίπῳ, ἀλλὰ τὸ τῶν Σηρῶν ὄνομα εἶναι πολλῷ ἀρχαιότερον ἀναφερόμενον ἤδη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (ΙΑ. 526 καὶ ΙΕ. 701), Διον. Περιηγ. Πανσανίου (ΣΤ 26,4), εἶναι δὲ γνωστὸν οὐχὶ πάντως τὸ Σῆρες, ἀλλὰ τὸ ὕψασμα τὸ ἀπὸ Σηρῶν λαβὸν τὸ ὄνομα *σηρικὸς*. Κατὰ Πανσαιαν (ἐν τῷ ἄν. χωρίῳ) «οἱ μίτοι, ἀφ' ὧν τὰς ἐσθῆτας ποιοῦσιν οἱ Σῆρες, ἀπὸ οὐδενὸς φλοιοῦ, τρόπον δὲ ἕτερον γίνονται τοιόνδε ἔστιν ἐν τῇ γῆ ζωύφιον σφίσι, ὃν

σήρα καλοῦσιν Ἕλληνες, ὑπὸ δὲ αὐτῶν Σηρῶν ἄλλο πού τι καὶ οὐ σήρ ὀνομάζεται». Ἀλλὰ τίς ἦν ἡ χώρα τῶν Σηρῶν ἢ καλουμένη Σηρικὴ καὶ Serica. Οἱ Σῆρες μνημονεύονται συνήθως ὑπὸ τῶν εἰρημένων συγγραφέων ὡς λαὸς Ἰνδικός, ὁμοιος πρὸς τοὺς Σίνας πρὸς ἀνατολάς. Ἐντεῦθεν τινὲς τῶν νεωτέρων ἔρευνητῶν θέτουσιν αὐτοὺς ἐν ταῖς σήμερον Ἰνδοσινικαῖς χώραις, ἰδίως ἐν Τογκίνῳ καὶ τὸν Σηρικὸν λεγόμενον κόλπον (ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου Ζ. 3.) Θηριώδη καλούμενον θεωροῦσιν ὡς τὸν κόλπον τοῦ Τογκίνου ἢ τοῦ Ἀννάμ ἄλλοι τοῦναντίον τὰ ὄρια τῆς Σιρικῆς ἔκτεινουν μέχρι τῆς νῦν βορειοδυτικῆς Κίνας. Τὸ ὄνομα Σηρικὸς φαίνεται ὅτε εἶχεν εὐρυτάτην ἔκτασιν διδόμενον εἰς πάσας τὰς χώρας ἐν αἷς ἑκαλλιιεργεῖτο τὸ ζυῦφιον. Διὰ τοῦτο βλέπομεν ὅτι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 6 μ. Χ. αἰῶνος, ὅτι πρῶτον ἐμφανίζονται οἱ προῖσλαμικοὶ Τοῦρκοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ μετὰ τοῦ ὄνδματος τούτου καὶ ἰδρύνουσι τὸ μέγα κράτος αὐτῶν τὸν ἔκτεινόμενον ἀπὸ τῶν ἑγγύς τῶν ὀχθῶν τῆς Κασπίας χωρῶν μέχρι περιήπου τοῦ Βεγγαλικοῦ κόλπου, πᾶσαι αἱ παράγουσαι σήρα καὶ σηρικαὶ χώραι ὑπήγοντο ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῶν καὶ παρὰ τῶν Τοῦρκων οἱ ἐν Βυζαντίῳ ἐπορίζοντο τὸ σηρικόν, Τοῦρκος δ' ἀνήρ ἐπὶ τοῦ Ἰουστίνου Β' (μετὰ τὸ λεγόμενον περὶ τῆς ἐπὶ Ἰουστιανοῦ Α' διὰ καλογήρων εἰσαγωγῆς τῶν ζυῦφιων) ἐδίδαξεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν καλλιέργειαν τοῦ ζυῦφιου. Ἐν τῷ ὑπὸ τῶν Τοῦρκων δὲ τοῦ 6 καὶ 7 μ. Χ. αἰῶνος σχηματιζομένῳ κράτει ἦσαν καὶ τὰ χρυσοφόρα ὄρη (Ἄλτου—ταγ=χρυσοῦν ὄρος, ἐκ τούτου περιφθάρη τὸ νῦν Ἀλτάϊα), ὅπου ἦτο καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ μεγάλου χάν. Οὕτω τὰ ὄρια τῆς Σηρικῆς μένουσιν ἀπροσδιόριστα ἔκτεινόμενα ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνατολικοῦ Τουρκεστάν μέχρι τοῦ Ἰμαοῦ καὶ τῆς νοτιοδυτικῆς Κίνας καὶ τῶν Ἰνδοσινικῶν χωρῶν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Σηρῶν καὶ Σηρικῆς.

Οἱ δὲ Σίνοι ἢ τὸ Σινῶν ἔθνος, οἵτινες ἐν τοῖς πρώτοις Βυζαντιακοῖς χρόνοις μνημονεύονται σαφῶς ὡς ἔθνος καὶ κράτος καὶ ὄν τὸ μακρὸν τεῖχος ἐγίνωσκεν ἤδη ὁ κατὰ τὸν 4 μ. Χ. αἰῶνα συγγραφεὺς ἑλληνολατίνος Ἀμμιανὸς Μαρκελλίνος (Ἕλλην τὸ γένος, ἀλλὰ λατινιστὴ συγγραφεὺς), οὐ πολὺ μετὰ τὴν πρώτην ἀμυδρὰν αὐτῶν ἐν τῇ ἑλληνορωμαϊκῇ γραμματείᾳ (τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος) ἐμφάνισιν ἐξαφανίζονται ἔνεκα τοῦ πρὸς δυσμὰς αὐτῶν κατὰ τὸν 5 μ. Χ. αἰῶνα ἰδρυθέντος μεγάλου Τουρκικοῦ κράτους τῶν Βερτεζένα καὶ Δισσαβούλ (1),

(1) Μετὰ τοῦ μεγάλου τούτου Τουρκικοῦ κράτους, οὗ τὸ κέντρον ἦτο τὸ Ἄλτου—ταγ καὶ οὗ τὰ ὄρια τὰ νοτιοδυτικὰ ἐξενείνοντο μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ καὶ τοῦ Βεγγαλικοῦ κόλπου, οἱ ἡμέτεροι τοῦ Βυζαντίου Ἕλληνες συνῆψαν σχέσεις πολιτικὰς λίαν φιλικὰς, ὧν ἕνεκα καὶ πρεσβεῖαι ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπέμποντο ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ἐν τῷ Ἄλτου—ταγ (=Χρυσοῦν ὄρος) σκηνὴν τοῦ μεγάλου Χάνου μετὰ πολλῶν δώρων πρὸς αὐτὸν καὶ ἀπεσταλμένοι τοῦ μεγάλου Χάνου ἐνεφανίζοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ δώρων τοῦ μεγάλου Χάνου πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐλήν, ὧν τὸ πολυτιμότερον μέρος ἀπέτελουν πάντοτε τὰ σηρικὰ

τοῦ ἔκτεινόμενου ἀπὸ τῆς νοτιοδυτικῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰνδοκίνας μέχρι τῶν ὀχθῶν

ὕψασματα, ὅπως καὶ τῶν εἰς τὰς ἐπιστρεφούσας εἰς Κωνσταντινούπολιν πρεσβείας διδόμενων ὑπὸ τοῦ μεγάλου Χάν δώρων. Ἡ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως δὲ μέχρι τοῦ Ἄλτου—ταγ πορεία ἦτο δυσχερεστάτη ἐν χρόνῳ μακρῷ (5—7 μηνῶν) τελουμένη καὶ διὰ χωρῶν ἀνόδων καὶ ὀλίγων γνωστῶν γινομένη. Ἡ πρεσβεῖα ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μετέβαινε κατὰ θάλασσαν εἰς Τραπεζοῦντα, ἐκεῖθεν διὰ μακρῶν ὁδῶν καὶ διὰ πολλῶν δυσχερειῶν ὑπερέβαινε τὸν Καύκασον μέχρι τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Κασπίας, ἀπὸ τούτων δὲ διὰ πλοίων μετὰ πολλῶν ἡμερῶν πλοῦν ἀπεβιβάζετο εἰς τὰς βορειοανατολικὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης ταύτης, ὁπόθεν μακροτάτη πορεία διὰ λαῶν νομαδικῶν βαρβαρικῶν ἤγε τοὺς ὁδοιπόρους εἰς τὰ ὄρια τοῦ κράτους τοῦ μεγάλου Χάνου, ἅτινα δὲν ἠδύνατο ἢ πρεσβεῖα νὰ διαβῇ χωρὶς νὰ ὑποβληθῇ εἰς πολλὰς καθαρτηρίους τελετὰς ἀνταποκρινόμενας πρὸς τὰς κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ἐν Εὐρώπῃ τελουμένας καθάρσεις· ἐτελοῦντο δὲ αἱ καθάρσεις ἐν τοῖς ὄριοις τοῦ κράτους τοῦ μεγάλου Χάνου ὑπὸ ἱερέων (Σαράνων) ἀναπτόντων μεγάλας πυρὰς μετὰ εὐδῶν ριζῶν, δι' ὧν καθαρῖζόμενοι οἱ ὁδοιποροῦντες εἰσῆρχοντο εἰς τὸ κράτος τοῦ μεγάλου Χάν ἢ Χαγάνου Δ'. (Χαγὰν προσηγορεύοντο ὡς γνωστὸν, οἱ Ὀθωμανοὶ ἀρχοντες πρὸ τῆς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν γενομένης καταλύσεως τοῦ σουλτανικοῦ, τοῦ καὶ Χαλιφικοῦ ἀξιώματος). Χαγάνοι ὑπὸ τῶν Βυζαντιακῶν συγγραφέων καλοῦνται οἱ ἡγεμόνες πάντων τῶν τουρκικῶν καὶ ταταρικῶν καιμογγολικῶν λαῶν. Αἱ λέξεις Χάν καὶ Χαγὰν εἶναι ταυτόσημοι, ἀλλὰ δὲν εἶναι λέξεις γραμματικῶς τῆς αὐτῆς ρίζης. Φαίνεται ὅτι ἡ πρώτη ἔννοια τοῦ Χάν εἶναι ἢ τοῦ μεγάλου, ὅθεν καὶ τὰ μεγάλα ἐν Τουρκίᾳ πανδοχεῖα καλοῦνται Χάν. Καὶ τὸ περσικὸν δὲ Χανέ = οἶκος, προῆλθεν ἴσως ἐκ τοῦ τουρκικοῦ Χάν. Αἰνιγματώδης ἔμεινε ἡ σημασία τῆς προσηγορίας Δεγγίς—Χάν ἢ Δεγγισχαν τῆς δοθείσης εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν πολλῶν εἰς ἓν κράτος ἐνωθειῶν μογγολικῶν φυλῶν Τιμουταῖν, ὃν κουρουλαῖ ἦτοι συνέδριον ἢ συνέλευσιν τῶν ἀρχηγῶν τῶν πολλῶν μογγολικῶν φυλῶν ἀνεκῆρυξεν ὑπέρτατον ἡγεμόνα. Καὶ ὅμως παρὰ τοῖς Βυζαντιακοῖς Χρονογράφοις (παρὰ Πρίσκῳ τῷ Πανίτῃ) ὑπάρχει τὸ Τουρκομογγολικὸν ὄνομα Δεγγίξιχ, ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀτίλα, ὅπερ μαρτυροῖ ὅτι τὸ Δεγγίξ εἶναι ἀρχαιότατον τουρκομογγολικὸν ὄνομα.

Ὁὐχ ἅπαξ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐπέμφθησαν τοιαῦτα πρεσβεῖαι εἰς τὸν μέγαν Χάν ἐν τῷ μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων Ἰουστίνου Β' καὶ Ἡρακλείου χρόνῳ. Ἐπὶ τοῦ Ἰουστίνου Β' δὲ εὐρίσκοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐβδομήκοντα μεγαστᾶνες Τοῦρκοι. Ἐκ τῶν Τοῦρκων δὲ φαίνεται ὅτι κατήγοντο καὶ οἱ τὸν 4 μ. Χ. αἰῶνα εἰσβαλόντες εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν Εὐρώπῃ Οὐννοι· οἱ Τοῦρκοι δὲ οὗτοι ἐξαναστήσαντες τοὺς ἐν τῇ ἐσχάτῃ Ἀσίᾳ ἐγγύς Κορέας καὶ ὑπερθεν τῆς Σινικῆς οἰκοῦντας Ἀβαρας ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Ἀσίας, ἐντεῦθεν δὲ καὶ εἰς τὰ ἀνατολικά καὶ νότια τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α' νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐν τοῖς βορειοανατολικοῖς ὄριοις τοῦ κράτους, ἐπὶ δὲ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἰδίως ἐπὶ τοῦ Μαυρικίου, δεινὰς νὰ ἐπιχειρήσωσιν εἰσβολὰς ἐντὸς τοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ Δανουβίου μέχρι Πελοποννήσου, ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου δὲ νὰ πολιορκήσωσιν (626—7) αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐναντίον τῆς πόλεως ἐπιθέσεως νὰ τραπῶσι πρὸς δυσμὰς, μέχρι τῆς νῦν Αὐστρίας, ὅπου ἔμειναν μέχρι τέλους τοῦ 8 μ. Χ. αἰῶνος πολεμοῦντες μετὰ Φράγκων, ὧν ὁ μέγας ἡγεμὼν Κάρολος μετὰ δεκατέσσαρας στρατείας ἐναντίον τῆς χώρας τῶν Ἀβάρων ὑπέταξε τὸν λαὸν τοῦτον καὶ ἐξηφάνισε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἱστορίας. Ἐκ δὲ τοῦ μεγάλου τουρκικοῦ κράτους τοῦ διαλυθέντος περὶ τὰ μέσα τοῦ 7 μ. Χ. αἰῶνος προέκυψαν πολλὰ ἰδιαί-

τῆς Κασπίας. Οὐδὲν ἀπὸ τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος ἡ ἑλληνορωμαϊκὴ γραμματεία διδάσκει ἡμᾶς πλέον περὶ Σινῶν καὶ Σινικῆς καὶ ὅ,τι γινώσκουμεν περὶ αὐτῆς γινώσκουμεν τοῦτο ἐξ αὐτῶν τῶν Σινικῶν χρονικῶν, ὧν ἀπὸ 13 μ. Χ. αἰῶνος ἤρξαντο νὰ λαμβάνωσι γινῶσιν οἱ Εὐρωπαῖοι. Διότι καὶ ἡ Ἀραβικὴ καὶ ἡ Νεοπερσικὴ γραμματεία οὐδόλως ἀσχολοῦνται περὶ Κίνας (ἐν τῷ *Σαχραμὲ μόνον* γίνεται σποράδην μνεία τοῦ κράτους Φαγφούρ ὡς *ὀνομάζει* τὴν Κίναν ὁ τοῦ Σαχραμὲ ποιητής). Ἄλλ' ἡ Σινικὴ ἱστορία καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 13 μ. Χ. αἰῶνος (ὅτε ἤρξαν τῆς Κίνας οἱ τῆς μογγολικῆς δυναστείας τῶν Δζεγγισχανιδῶν ἡγεμόνες) ἀρξαμένην περίοδον αὐτῆς ὅτε κατὰ μικρὸν ἢ πρὸς τινὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας ἐπικοινωνήσῃ τοῦ Σινικοῦ κράτους ἐγένετο συχνοτέρη, δὲν ἐγένετο ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῆς γνωστὴ ἐν Εὐρώπῃ μὴ ἔχουσα ἄλλως (ἢ ἀρχαιοτάτῃ) καὶ πολλὴν σπουδαιότητα ἐπιστημονικὴν ἢ ἀποστολεφόρον ἢ περὶ μύθους κοσμογονικοὺς περὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν πρώτων ἀνθρώπων καὶ Σινῶν, ἐν οἷς δὲν ἔλλείπουν καὶ οἱ περὶ ἐνὸς ἢ δύο παγκοσμίων κατακλυσμῶν. Πασῶν τούτων τῶν παραδόσεων ἢ παραβολῆ πρὸς τὰ ἀναγραφόμενα ἐν τῇ Ἱερῇ Γραφῇ καὶ τὰ διὰ τῶν Ἀσσυροβαβυλωνιακῶν μύθων παραδιδόμενα οὐδὲν παρέχει κεφάλαιον σπουδαῖον εἰς τὴν πραγματικὴν ἱστορίαν, οὐδὲν δὲ διαφωτίζει τῶν εἰς τὴν καταγωγὴν τοῦ ἔθνους ἢ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἔθνικοῦ ὀνόματος ἀναγομένων ζητημάτων. Ὡς πρὸς τὰ ζητήματα ταῦτα πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐντεῦθα ὅτι οἱ Σῖναι ὄντες τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ ἐκείνου τύπου, ὅστις ἐπιχωριάζει ἐν Θιβέτ, ἐν τισὶν Ἰνδοσινικαῖς χώραις Ἀννάμ καὶ Σιάμ, ἔτι δὲ ἐν Ἰαπωνίᾳ, καὶ

τερα τουρκικὰ κράτη ὧν ἐν, τὸ περὶ τὸν Καύκασον, συνεμάχησε μετὰ τοῦ Ἡρακλείου ἐναντίον τῶν Περσῶν. Γνωστὸν δὲ εἶναι καὶ τὸ μεταξὺ Κασπίας καὶ Κριμαίας Τουρκικῶν κράτος τῶν Χαζάρων τῶν διὰ ποικίλων σχέσεων συνδεομένων πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κράτος τῶν Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ τουρκικοὶ λαοὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ μεγάλου Τουρκικοῦ κράτους Βούλγαροι, Μαγιάροι, Οὕζοι, Πατσινάκοι κατέκλυσαν τὰς νοτιοὺς καὶ νοτιοδυτικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης ἐπικείμενοι βαρεῖς εἰς τὰς βορείας ἐπαρχίας τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ὧν οἱ Βούλγαροι ἀναμιχθέντες μετὰ λαῶν σλαβικῶν ἀπερροφήθησαν ὑπὸ τούτων καὶ οἱ Μαγιάροι δὲ ἐπὶ τινὰ χρόνον διέδραμον πολλὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας πολλὰς διαπράττοντες βαρβαρότητας ἐώσοῦ περιορισθέντες ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἐν ταῖς νῦν ὑπὸ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν οἰκουμέναις χώραις καὶ δεξάμενοι τὸν χριστιανισμὸν ἐγένοντο μετὰ τοῦτο λαὸς πεπολιτισμένους εὐρωπαϊκός. Οἱ ὑπολειφθέντες δὲ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ μεγάλου Τουρκικοῦ κράτους ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ Τουρκικοὶ λαοὶ μετὰ αἰῶνας προσελθόντες εἰς τὸ Ἰσλάμ ἐνεφανίσθησαν ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος ἐν τῇ δυτικῇ Ἀσίᾳ ὡς λαοὶ Τουρκικοὶ Μωαμεθανικοὶ καὶ ὑπὸ τοιαύτην ἰδιότητα καὶ ὄνομα ἐπέδρασαν ἐπὶ τὰς τύχας πολλῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, πρώτιστα δὲ καὶ μάλιστα τὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὅστις ἐπὶ αἰῶνας τέσσαρας διετέλεσεν ὑποκείμενος εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς κληθέντας Τούρκους, εἰς οὓς ἡ φαύλη ἑλληνικὴ κυβερνήσις παρέδωκε προδοτικῶς (εἰς τοὺς Τούρκους) πᾶσαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην ἐκρίζωσασα τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῶν χωρῶν τούτων.

ἐν ταῖς Μογγολικαῖς χώραις ὑπάγονται εἰς τὴν μεγάλην ἀνθρωπολογικὴν διαίρεσιν τὴν καλουμένην κινεζικὴν ἢ μογγολικὴν· γλωσσολογικῶς δὲ ἐξεταζόμενοι οἱ Σῖναι ἀποτελοῦσιν ἰδίαν οἰκογένειαν γλωσσικὴν, οὐδεμίαν ἔχουσαν συγγένειαν πρὸς τὰς γνωστὰς μεγάλας οἰκογενείας τῶν ἱστορικῶν λαῶν, γλώσσαν μονοσύλλαβον ἄνευ γραμματικῆς, συγκεκριμένην ἐκ μονοσυλλάβων λέξεων, αἰτινες διάπλοκῆς πρὸς ἀλλήλας ἐκφράζουσι τὰς μετὰ καταλήξων ἰδιαιτέρων ἐν ταῖς λοιπαῖς γλώσσαις ἐκφραζόμενας τῶν λέξεων ἐννοίας (1). Καὶ ἡ γλώσσα αὕτη λαλουμένη ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Σινικοῦ λαοῦ διαψεύδει τὴν ὑπὸ τινῶν γλωσσολόγων ἐκφρασθεῖσαν γνώμην ὅτι ἡ Σινικὴ γλώσσα εἶναι δείγμα τῆς ἀρχαιοτάτης περιόδου τῶν γλωσσῶν, αἰτινες πᾶσαι ἀρξάμεναι ἀπὸ μονοσυλλάβων σὺν τῷ χρόνῳ διεμορφώθησαν εἰς πολυσυλλάβους γραμματικῶς ὀργανωμένας γλώσσας. Ἡ γνώμη αὕτη ἐλέγχεται πλημμελῆς διότι ἡ Σινικὴ γλώσσα ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν διετήρησε τὸν μονοσυλλαβικὸν χαρακτήρα αὐτῆς καὶ ἐν ταύτῃ παρήγαγε πλουσίαν γραμματικὴν ὀργάνωσιν πολύπλοκον μένουσιν ἐν τῇ πρώτῃ βαρβάρῳ φυσικῇ αὐτῶν καταστάσει ἄνευ οὐδεμιᾶς γραμματικῆς ἢ λόγου γραπτῆς. Πόθεν οἱ Σῖναι ὀρηθέντες κατέλαβον τὰς ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις οἰκουμένας ὑπ' αὐτῶν μεγάλας ἐκτάσεις χωρῶν εἶναι ἄδηλον. Πᾶσαι αἱ εἰκασίαι περὶ τῶν ὀρέων Κουενλουν ἢ Κουλιούν, ἀφ' ὧν κατῆλθον οἱ πρόγονοι τῶν Σινῶν εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν Σιν ἢ Σινικὴν κληθεῖσαν εὐρυτάτην χώραν εἶναι εἰς ἄκρον ἐπισφαλῆς. Ἐπίσης ἐπισφαλῆ καὶ τὰ ὑποτιθέμενα ὅτι οἱ Σῖναι ἐν ταῖς ὑπ' αὐτῶν καταληφθεῖσαις χώραις εὗρον λαὸν προγενέστερον, οὗτινος ὑποδουλωθέντος ὑπὸ Σινῶν, λείψανα ἐσώθησαν ἐν τοῖς Μιαότσι καλουμένοις ἀγρίοις ὄρεινοις τῆς νοτίας Σινικῆς. Ὡς ἀρχαιοτάτα γεγονότα ἀναφέρουσι τὰ Σινικὰ χρονικὰ δύο κατακλυσμῶν, τὰ μὲν ἀρχαιότερον ἐπὶ τοῦ Σίνου αὐτοκράτορος Φοῦ—Χι (2600 π. Χ.), τὸν δὲ οὐ πολλῶ βραδύτερον τοῦ πρώτου (2350 ἢ 2356 π. Χ.) ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰάο. Ἡ παναρχαία αὕτη δυναστεία ἐξέλιπε περὶ τὰ τέλη τῆς τρίτης π. χ. χιλιετηρίδος, ὅτε ἐφάνη ἡ δυναστεία Χιάκ ἄρξασα τῆς Σινικῆς ὑπὲρ τὰ τετρακόσια ἔτη (μέ-

(1) Σινικὸν λαὸν καλοῦμεν τοὺς νῦν Κινέζους καλουμένους διότι εἶναι τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀπὸ τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων. Πιθανὸν δὲ θεωρεῖται ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ὅπως καὶ τὰ τῶν Σηρῶν ἦσαν ὀνόματα λαῶν τῆς κεντρικῆς Ἀσίας γνωστῶν εἰς τοὺς Ἑλληνας, μεταβιβάσαντας τὸ ὄνομα καὶ εἰς τὸν λαὸν ἢ τοὺς λαοὺς τοὺς γνωστοὺς σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα Κινέζων. Οὐδέτερον τῶν ὀνομάτων τούτων, οὔτε Σῖναι, οὔτε Κινέζοι εἶναι ἔθνικόν ὄνομα τοῦ λαοῦ. Οἱ Σῖναι καλοῦσι τὴν χώραν αὐτῶν Τσοῦγκ—υβοζ=χώρα τῆς μ. σημβρίας ἢ Τσοῦγκ—υβα=ἀνθος τῆς μεσημβρίας καὶ ἄλλοις χρόνῳ ποιητικοῖς μᾶλλον ὀνόμασι περὶ τῆς πατρίδος αὐτῶν ἐν οἷς καὶ τὸ Τιον—Χία=βάθρον τοῦ οὐρανοῦ. Ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ καὶ τοῦ τύπου τοῦ ἑλληνικοῦ Σῖναι παρήχθη πιθανῶς τὸ παρὰ Πέρσαις καὶ Τούρκοις Σίν. ἐξ οὗ καὶ ἅπαντες οἱ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις τύποι τοῦ ὀνόματος (Chinois, Chinese).

χοι τοῦ 1766 π.Χ.) κληθεῖσα δυναστεία Χιᾶ οὐχὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας, ὅστις ἦτο Ἰοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ οἴκου. Τὴν δυναστείαν Χιᾶ ἀρξάσατο ἡμίσειαν περίπου χιλιετηρίδα διεδέξατο ἡ δυναστεία Σάγκ (Chang) ἀρξάσατο καὶ αὐτὴ ἡμίσειαν περίπου χιλιετηρίδα, καὶ εἶτα καθαιρεθεῖσα δι' ἐπαναστάσεως, ἧς ἀρχηγὸς ἦν ὁ Βουβαγκ, ὅστις ἐγένετο καὶ ἀρχηγὸς νέας δυναστείας καλουμένης Τσοῦ καὶ ἀρξάσης ἐπὶ 800 περίπου ἔτη. Ἐπὶ τῆς δυναστείας δὲ ταύτης, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λιονβαγ ἔζησε καὶ ἔδρασαν ὁ περιφημὸς Κουφούκιος. Ὁ Κουφούκιος (Κουγκ—φου—τσι ἢ Κουγκ—τσι=διδάσκαλος Κουγκ). Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο μέγας φιλόσοφος, ἀλλὰ φιλόσοφος πρακτικὸς, οὐ φιλοσοφία ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν ὑγιῶν ἀρχῶν τῆς φιλοσοφίας σι τοῦ πῶς δεῖ πράττειν τὸν ἄνθρωπον καὶ ἰδίως τὸν κυβερνήτην λαοῦ τινος καὶ καθόλου τὸν πολιτικὸν ἄνδρα, οἳοι ἦσαν καὶ οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ ἄνδρες ἐν Ἑλλάδι πρὸ τοῦ 5 π.Χ. αἰῶνος (Σόλων Πιπτακός, οἱ ὄντες ἐκ τῶν ἐπτὰ Σοφῶν). Ὁ Κουφούκιος γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ 6 π.Χ. αἰῶνος ἐν μικρᾷ τινι ἐπαρχιακῇ Σινικῇ πόλει καὶ στερηθεὶς ἐν τῇ παιδικῇ ἔτι ἡλικίᾳ τοῦ πατρὸς ἀνεγράφη ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ μετὰ πάσης στοργῆς μητρικῆς, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάσης ἠθικῆς αὐστηρότητος, ἧτις κατέστησε τὸν υἱὸν εὐσεβέστατον καὶ εὐγνωμονέστατον πρὸς τὴν μνήμην αὐτῆς. Ὡς πρακτικὸς φιλόσοφος ὁ Κουφούκιος δὲν ἐκήρυξε νέας ἀρχὰς ἠθικῆς καὶ πολιτικοῦ βίου, ἀλλὰ πάντα ὅσα ἐν τῷ ἱστορικῷ βίῳ τῆς πατρίδος αὐτοῦ εὗρισκεν ἠθικῶς ὑγιᾶ, παραγγέλματα καὶ γνωμικὰ ἠθικά, καὶ διδάγματα πολιτικῆς συνέσεως, ταῦτα ἐκήρυττε μετὰ ζήλου, νέαν εἰς ταῦτα ἐμπνέων ζωὴν καὶ προσελκύνων τὴν προσοχὴν τῶν διδασκομένων. Ὡς πρὸς τοῦτο ὁ τρόπος τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας αὐτοῦ εἶχε πολὺ τὸ παρεμφερὲς πρὸς τὸν τοῦ Σωκράτους, ὅπως καὶ αὐτὴ ἡ οὐσία τῶν διδαγμάτων. Οὐχὶ περὶ κόσμου καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ φυσικῶν φαινομένων, περὶ οὐρανοῦ καὶ τῶν μετεώρων, ἀλλὰ περὶ τοῦ τί ἐστὶ δίκαιον καὶ ἀγαθὸν καὶ καλὸν ἐν τῷ βίῳ τῷ ἰδιωτικῷ καὶ τῷ δημοσίῳ, περὶ καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς ἑαυτόν, πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ τὴν πατρίδα. Οὔτε ἱερεὺς ἦτο, οὔτε ἱερατεῖον ἴδρυσεν καὶ κληρὸν, ἀλλ' ὡς ἀπλοῦς πολίτης ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῶν ὑψηλοτέρων ἠθικῶν ἀρχῶν τοῦ βίου καὶ διαφλεγόμενος ὑπὸ τοῦ πόθου τοῦ μεταδιδόναι τὰς ἀς ἠσθάνετο καὶ ἔβλεπεν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ φωτὶ τῆς ψυχῆς ἀληθείας περιήρχετο πόλεις καὶ κόμας διδασκων ἀρχοντας καὶ ἀρχομένους τὴν ἰδέαν τοῦ καθήκοντος, ὅπερ ἐγένετο μέχρι νῦν ἀρχὴ, κρηπίς πάσης ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς Σινικῆς σοφίας. Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι ὁ Κουφούτσι ἐδίδασκε τὴν πρακτικὴν αὐτοῦ φιλοσοφίαν καθ' ὃν περίπου χρόνον καὶ ὁ Γαουμάτα ἐν τῇ Ἰνδικῇ τὴν ἀντιβραχμανικὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν καὶ καθ' ὃν περίπου χρόνον ἠκμαζεν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ἡ Πυθαγόρειος πρακτικὴ φιλοσοφία ἡ ἔχουσα ἀρχὴν καὶ ἀφετηρίαν τὸ καθήκον («Ποῖ δ' ἔβαν, τί δ' ἔρρεξα, τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη») καὶ ἐν Δελφοῖς ἀνεκηρύσσοντο οἱ ἐπτὰ ἀντιπρόσωποι τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας καὶ

βάσις ταύτης ἀνεγράφετο ἐν τῷ μετώπῳ τοῦ ἱεροῦ τὸ «Γῶνθι σαυτόν», ὅπερ ἐν τῇ πρακτικῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Σωκράτους, ἧς τὰ σπέρματα ἀνέρχονται μέχρι τῶν χρόνων τούτων, εὗρε τὴν ὑψίστην καὶ τελειοτάτην αὐτοῦ ἐρμηνείαν. Ἄρα γε ἀπλῆ σύμπτωσις παρίστησι ταῦτα πάντα ἰσόχρονα ἐν τῷ εὐρυτέρῳ κύκλῳ τῶν πραγμάτων ἢ ὑπῆρχε τις ἀδελφὸς ἐξωτερικῶς ἐσωτερικῆ συνάφεια; Ὁ Ε. Ρενὰν λέγων ὀικιατὰ τὸν 13ον αἰῶνα ἐφιλοσόφουν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ σοφοὶ καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Ἄθω οἱ χριστιανοὶ μοναχοὶ καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ καὶ Συρίᾳ καὶ Ἰνδικῇ οἱ φιλόσοφοι τοῦ Ἰσλάμ, ἐξαίρει τὸ σύγχρονον τοῦτο χωρὶς μὲν νὰ θεωρήσῃ αὐτὸ ὡς ἀπλῶς συμπτωματικόν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὰ βαθύτερα αἰτία τῆς τῶν πραγμάτων συναφείας. Τὸ φέρειν πρὸς μαρτυρίαν τῆς συναφείας τὴν ἀρχὴν περὶ τῆς φυσικῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῶν νόμων τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, ἡ τοιαύτη ἐξήγησις, λέγω, εἶναι τι λίαν ἐπιπολαίου νοῦ προῖόν, τὸ ἀνάγειν ὅμως πάλιν τὸ σύγχρονον εἰς βαθύτερα αἰτία, χωρὶς τὰ αἰτία ταῦτα νὰ ἐρευνηθῶσι καὶ ἐξετασθῶσι καὶ ἐλεγχθῶσι καὶ εὐρεθῆ οὐχὶ μὲν ὁ ἀπολύτως ὀρθὸς λόγος, ἀλλὰ γοῦν, ἵνα καὶ κατὰ Σωκράτην καὶ Πλάτωνα εἶπω, «ὁ βέλτιστος τῶν ἀνθρωπίνων λόγων καὶ δυσεξελεγκτότατος», ἐκ βαθείας καὶ πολυμεροῦς τῶν καθ' ἕκαστα ἐξετάσεως καὶ νοήσεως προερχόμενος» τὸ ἀνάγειν λοιπὸν τινὰς τῶν πραγμάτων ὁμοιότητας εἰς αἰτία, μυστηριώδη ἀπόρρητα τῇ τῶν πολλῶν νοήσει (καθ' ὃν τρόπον ὁ παρ' ἡμῖν μέγας δῆθεν γλωσσολόγος ἀγνοῶν τὰ στοιχειωδέστατα τῆς Ἑλληνικῆς γραμματικῆς καὶ ὡς τοιοῦτος φωρῶμενος καὶ ἐλεγχόμενος ἀνάγει τὰ ψευδῆ καὶ πλημμελῆ εἰς τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ, ἀγνωστον τῷ κοινῷ καὶ τῷ ἰδίῳ αὐτῷ ψευδῶς μόνον γνωστὴν σασκρίτιδα σοφίαν), τοῦτο δὲ εἶναι ἔργον ἐμβριθοῦς μελετητοῦ. Ὅπως οὐδέποτε ἀξία ἂν μὴ πολλῆς μελέτης, πάντως ὅμως προσοχῆς τινος ἢ ταυτόχρονος περίπου ἐμφάνισις τοῦ Γαουτάμα (Βούδδα) ἐν τῇ Ἰνδικῇ, τοῦ Κομφουκίου ἐν Κίνα, τῶν μεγάλων ἀντιπροσώπων τῆς πρακτικῆς καὶ πολιτικῆς σοφίας ἐν Δελφοῖς, τῆς Πυθαγορείου σχολῆς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Θήβαις, τῶν Φοιβολήπτων φιλοσόφων ποιητῶν ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι ὡς καὶ τῶν Ὀρφικῶν, ἡ παρουσία τοῦ Ἀριστέα ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀριμασπῶν καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ σύνθεσις τῶν «Ἀριμασπειῶν ἐπῶν» καὶ ἡ ταυτόχροτος ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ τῶν Χρυσσοφόρων ὁρέων ἐμφάνισις τῶν χρυσοφυλάκων Γρυπῶν, τῶν ἀποτελεσάντων βραδύτερον τὸν θρόνον τοῦ ἐπὶ Χερουβειμ ἐποχομένου, τοῦ ὑπ' ἀγγέλων δόξης δορυφορμένου θεοῦ, τοῦ ἀνεσπέρου φωτὸς τῆς ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης. Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ τι ἄλλο καθιστῶν τὰ ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις συμπύπτοντα γεγονότα ἄξια προσοχῆς καὶ μελέτης ἐναυθῆ. Τοῦτο δὲ εἶναι ἡ ὑπὸ τινων (ἰδίως τοῦ Tomascheck) ριφθεῖσα ἰδέα τῆς συναφείας καὶ μάλιστα τῆς ταυτότητος τῶν Σινῶν πρὸς τοὺς μυθευμένους Ὑπερβορείους. (1)

Οἱ Ὑπερβόρειοι καὶ οἱ Σίναϊ. Οἱ Ὑπερβόρειοι ἦσαν πάντως λαὸς φανταστικὸς καὶ μυθικὸς ὑπὲρ τὰ βόρεια τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας οἰκῶν ὅπως οἱ Αἰ-

(1) Σύγχρονος τῷ Κομφουκίῳ ἦτο ὁ ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ ὡς ἀνώτερος πολιτικὸς ὑπάλ-
ληλος (διευθυντὴς ἀρχαίων) ἐργαζόμενος βαθυνούστατος φιλόσοφος Λαότσε καὶ αὐτὸς
συγγραφεὴς κυρίως βιβλίου νομικῆς, ἀλλὰ μετὰ πνεύματος βαθέως φιλοσοφικοῦ καὶ εἰσα-
γαγὼν εἰς τὴν φιλοσοφίαν γλώσσαν τῶν Σινῶν τὸ *Tao* ἦτο τὸν *λόγον* καὶ θεωρητικώ-
τερον καὶ συστηματικώτερον φιλοσοφίας καὶ εἶδος πανθειστικῆς τινὸς φιλοσοφίας δι-
δάξας. Ἄλλ' ἀκριβῶς ὁ τοιοῦτος χαρακτὴρ τῆς τοῦ Λαότσε φιλοσοφίας εἰμεινεν ἀγνοῶν
ἐπὶ τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τῶν Σινῶν καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ Λαότσε ἐπὶ τὸν πνευματικὸν
βίον τὸν Σινικὸν ὑπῆρξεν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τοῦ Κομφουκίου, πολὺ μικρά.

θίοτες οἰκοῦσι τὰ ἀνατολικά καὶ τὰ δυτικά πέρατα τῆς γῆς. Ἡ πρώτη, γνωστὴ ἡμῖν μνεία τῶν Ὑπερβορείων ἐν τῇ ἑλληνικῇ γραμματείᾳ εἶναι ἢ παρὰ τῷ ποιητῇ τοῦ ὁμηρικοῦ λεγομένου Ὑμνου εἰς τὸν Διόνυσον (στ. 28—30), ἐνθα ἢ τῶν Ὑπερβορείων χώρα φαίνεται μακρὰν κειμένη, ἀλλ' οὐχὶ πλέον μακρὰν ἢ ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Κύπρος

Ἐλπομαι ἢ Αἴγυπτον ἀφίξεται ἢ ὄγε Κύπρον
ἢ ἐς Ὑπερβορέους ἢ ἑκαστέρω....

Ἄλλὰ παρὰ Πινδάρῳ (Πυθιον. 10 στ. 30)
ναυσὶ δ' οὔτε πεζὸς ἰὼν ἂν εὖροις
ἐς Ὑπερβορέων ἀγῶνα θανατᾶν ὁδὸν

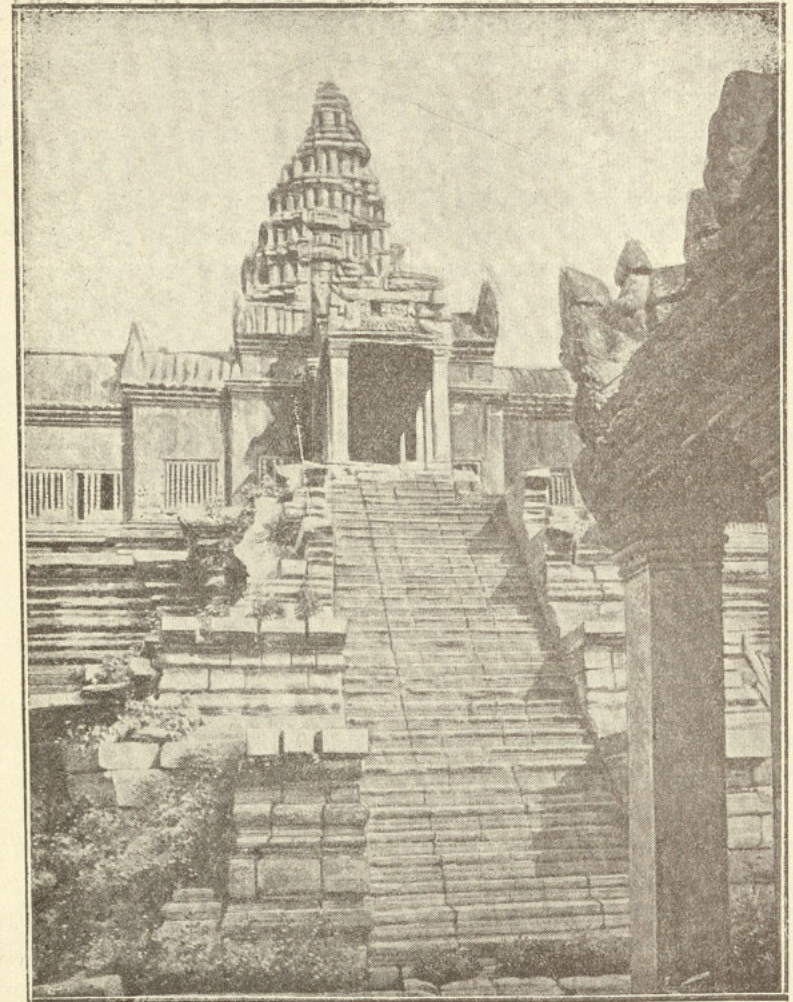
ὁ περὶ Ὑπερβορείων μῦθος ἀναλαμβάνει ἅπασαν τὴν μυθικὴν αὐτοῦ μορφήν. Καὶ ὅμως ὅτε κατὰ τοὺς χρόνους περιῖπου τοῦ Πινδάρου καὶ ὀλίγον πρότερον ἤρξατο παρ' Ἑλλήσιν ἢ τῶν λογοποιῶν ἢ λογογράφων γραμματεία ἢ ἀφηγουμένη τὰ περὶ κτίσεως πόλεων, περὶ ἔθνων, οἱ λογογράφοι οὗτοι οἱ ζητοῦντες νὰ δίδωσι δακοῦσάν τινα ἱστορικὴν ὑπόστασιν εἰς ἔθνη μυθικά, ἔδωσαν καὶ τοῖς Ὑπερβορείοις θέσιν τινὰ ἐν τοῖς λαοῖς τοῖς Σκυθικοῖς ἢ μᾶλλον ὑπὲρ τούτους καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐν τοῖς πολλοῖς περὶ τῶν λαῶν τούτων ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις ἔθηκε μετὰ τοὺς Ἀριμασποὺς τοῖς Ὑπερβορείοις. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀριμασποὶ ἔκ τε τοῦ ἐτύμου τοῦ ὀνόματος αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν περὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τοὺς Χρυσοφύλακας γρύπας μυθολογουμένων φαίνονται λαὸς ἄριος τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας οἱ πέραν τούτων οἰκοῦντες ὑπερβόρειοι ἐθεωρήθησαν ὑπὸ νεωτέρων τινῶν ἐρευνητῶν οἱ Σίνοι, διότι οἱ Ὑπερβόρειοι τίθενται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου βορειανατολικώτερον τῶν Ἀριμασπῶν καὶ τῶν Ἰσσηδόνων. Ἐννοεῖται ὅτι τοιαύτη τις εἰκασίς δὲν δύναται νὰ ἔχη συνηγορίαν ὑπὲρ ἑαυτῆς οὐδεμίαν ἐφ' ὅσον οὐδὲν γινώσκωμεν θετικώτερον καὶ ἱστορικώτερον περὶ τῶν Ὑπερβορείων καθιστῶν αὐτοὺς ἀπὸ μυθικοῦ λαοῦ οἰκοῦντος ἐν τοῖς ἄκροις τοῦ κόσμου λαὸν ὁπωσδήποτε καὶ ἀμυδρῶς γινώσκον ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ γινώσκωμεν περὶ τῶν Ὑπερβορείων εἶναι ὅτι κατὰ τὴν παρ' Ἡροδότῳ παράδοσιν, ἦν καὶ μεταγενέστεροί τινες καὶ ἰδίως ὁ Πausanias ἐπανέλαβον, ἀπὸ τῶν Ὑπερβορείων ἦλθον εἰς τὰ ἀρχαιότατα ἐν Ἑλλάδι ἱερά, ἰδίως εἰς τὸ ἐν Δωδώνῃ καὶ εἰς τὸ ἐν Δήλῳ παρθένου φέρουσαι ἀπαρχὰς ἐνδεδεμένας εἰς καλάμας πυρῶν (1). Φαίνεται ὅτι αἱ ἀπαρχαὶ αὗται ἦσαν σπέρματα καρπῶν δημητριακῶν ἢ ἄλλων ἢ σύμβολα τοιούτων καρπῶν φυλαττόμενα ἐν τοῖς ἱεροῖς ὡς ἀρχαιότατα ἱερά κειμήλια, ἅτινα οἱ ἱεροφάνται ἐδεικνύον ἐν ὀρισμέναις ἐορταῖς εἰς τὸν λαόν. Ὁ Ἡρόδοτος (Δ. 33—34) ἀναφέρει παράδοσιν, καθ' ἣν δύο παρθένου ὀρηθεῖσαι ἀπὸ τῶν Ὑπερ-

(1) Ὅτι ἐγένετο ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς Δήμητρος μετὰ τῶν ἱερῶν ἀπαρχῶν, τοῦτο ἐγένετο ἐν τῇ λατρείᾳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ μετὰ τῶν ἐξ Ἐπιδαύρου εἰς δευτερεύοντα Ἀσκληπιεῖα πεμπομένων ὄψεων.

βορείων φέρουσαι τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα Λαοδίκη καὶ Ὑπερόχη καὶ πρὸ τούτων ἕτεροι δύο Ἄργη καὶ Ὠπις ἦλθον εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι ἱερά, τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὴν Δωδώνην, ἐντεῦθεν δὲ διὰ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου εἰς Εὐβοίαν, εἰς Κάρυστον Εὐβοίας καὶ εἶτα διὰ Τήνου εἰς τὴν Δήλον. Αἱ εἰς τὴν Δήλον ἀφικόμεναι αὗται παρθένου συνοδεύοντο ὑπὸ πέντε ἀνδρῶν, πομπῶν, ὡς φρουρῶν. Ἐν Δήλῳ δὲ ὑπῆρχον ἀρχαῖαι οἰκογένεια ἀπὸ τῶν πομπῶν τούτων καταγόμεναι, ὧν οἱ ἀρχηγοὶ μεγάλων ἀπέλαυον τιμῶν καὶ ἐκαλοῦντο *περφερέες* (=περιφερεῖς) ἴσως ἔκ τινος ὑπ' αὐτῶν τελουμένης ἱεραργίας, ἴσως ἔκ τοῦ περιφέρειν καὶ δεικνύειν τὰς ἱεράς ἀπαρχὰς, ἂν ἢ λ. εἶναι ἑλληνική, διότι ὁ παρ' Ἡσυχίῳ τύπος εἶναι *Πέρφερος* καὶ ἐρμηνεύεται *θεωροῦ*. Ἐλέγοντο δὲ οὗτοι καὶ *ἀμαλλοφόροι* καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο φαίνεται μαρτυροῦν τὸ ἔργον αὐτῶν (*ἀμαλλα*=δεσμὸς καλάμων). Κατὰ τοῦ Ἡροδότου τὴν ἀφήγησιν (Δ. 33—35) ἐπειδὴ οἱ πομποὶ οἱ συνοδεύοντες ταῖς εἰς Δήλον ἀφικόμεναις παρθένοις δὲν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν, ἐπαύσαντο οἱ Ὑπερβόρειοι νὰ πέμπωσι θεωροὺς ἢ πομποὺς εἰς τὰ ἱερά, ἐπεμπον δὲ εἰς αὐτὰ τὰς ἱεράς ἀπαρχὰς διὰ τῶν Ἰσσηδόνων καὶ διὰ τῶν Σκυθῶν, εἰς οὓς ἐδίδοντο τὰ ἱερά ὑπὸ τῶν Ἰσσηδόνων, καὶ οἱ Σκύθαι ἐπεμπον τὰ εἰς αὐτοὺς παραδιδόμενα ἱερά διὰ τῶν ἐν Σκυθίᾳ ἑλληνικῶν πόλεων, ἀφοῦ ἐγένετο γνωστὸν ἐπ' ἐσχάτων ἔκ τῶν ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ ἀνακαλύψασθαι ὅτι πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ ἢ ἑλληνικὴ τέχνη εἶχε συναντηθῆ μετὰ τῆς Τουρανικῆς καὶ Σινικῆς. Ἐννοεῖται ὅτι πᾶσα εἰκασίς ἐξαγομένη ἐκ τῶν παραδόσεων τούτων περὶ σχέσεων μεταξὺ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἱερῶν καὶ τῶν Σινῶν, σχέσεων γινομένων διὰ παρθένων ἢ ἱερῶν ἢ διὰ πομπῶν *περφερέων* ἢ *περιφερῶν*, καὶ τῶν Ὑπερβορείων τῆς Σινικῆς εἶναι ἄγαν παράτολμος. Ἀληθῶς παρὰ τοῖς Σίνοις ἢ γεωργία ἢ το ἔργον ἱερὸν καὶ αὐτὸς ὁ ἀνώτατος ἀρχὼν πρὶν λάβῃ ἐπισήμως τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ὑπεχρεοῦτο νὰ ἀροῖ δι' ἀρότρον ὀρισμένον τμήμα γῆς· ἀλλ' ἐντεῦθεν μέχρι τῆς εἰκασίας περὶ πομπῆς παρθένων εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἱερά καὶ πομπῶν *περφερέων* ἢ *περφερέων* καλουμένων ἢ ἀπόστασις εἶναι ἄγαν μεγάλη. Κατ' ἐμὴν γνώμην ὁ θεῦλος ὁ περὶ Ὑπερβορείων παρήχθη ἴσως ἔκ τοῦ θεσμοῦ τῶν *περφερέων* ἢ *περφερέων* ὧν τὸ ὄνομα παρεπλήρησεν τὴν λαϊκὴν παράδοσιν εἰς τὸ *ὑπερβόρειος*, ἴσως δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῶν ὑπερβορείων καὶ ἅπας ὁ περὶ αὐτῶν μῦθος καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος ἢ ἀρχὴ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τῶν περιφερῶν ἢ *περφερέων* ἢ *περφερέων*. Ἄλλ' ὑπάρχει τις καὶ ἄλλος ἴσως πυρὴν ἢ ὑπαινιγμὸς ἱστορικὸς εἰς τὰς περὶ παρθένων καὶ πομπῶν ἢ *περφερέων* ἱερῶν παραδόσεις. Ὅτι οἱ Ἕλληνες τῶν χρόνων τοῦ Ἡροδότου οἱ ἀναγινώσκοντες ἐν τοῖς Ἀριμασπειοῖς ἔπεσι τὰς ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀσίᾳ μετὰ μυθῶδων ἀφηγήσεων διηγησάμενας περιηγήσεις τοῦ Ἀριστέα ἢ καὶ τοῦ Ἀβάριδος εἶχον καὶ ἀμυδροτάτην τινὰ εἰδήσιν ἢ γνώσιν περὶ τοῦ μεγάλου κράτους τῆς μεσημβρίας, τοῦτο δὲν εἶναι πάντως ἀπίθανον· ἀλλ' ὅτι αἱ τοιαῦται εἰδήσεις ἢ νύξεις εἰδήσεων ἐλάμβανον ὑπόστασιν ἐν τῷ μυθικῷ λαῷ τῶν Ὑπερβορείων,

ἡ τοιαύτη γνώμη εἶναι παντάπασιν ἀπορριπτέα. Τὸ μόνον, ὅπερ ἐν τοῖς περὶ τῶν Ὑπερβορείων καὶ περὶ τῶν τούτων πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ ἱερὰ κέντρα σχέσεων λεγομένων ἐστὶν ἀληθὲς εἶναι πιθανῶς τόδε. Τὰ μεγάλα ἑλληνικὰ ἱερὰ τὰ ἀποτελοῦντα πολιτείας ἱερὰς ἢ ἱερατικὰς, οἷα τὰ τῆς Δωδώνης καὶ τῆς Δήλου, τῆς Ἐλευσίνος καὶ τῆς Σαμοθράκης καὶ τῶν Βησσῶν, ὅπως καὶ τὰ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὅμοια ἱερὰ τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Κλάρου καὶ μάλιστα τὸ τῶν Βραγχιδῶν τῆς Μιλήτου, συνεδέοντο διὰ συγκοινωνίας καὶ ἐπικοινωνίας πρὸς τὰς μεγάλας ἱερατικὰς πολιτείας τῆς κεντρικῆς καὶ ἀνατολικῆς Μικρᾷ Ἀσίας, τὰ τῆς Πεσσινοῦντος, τῶν Ζήλων, τῶν Κομάνων τῶν Ποντικῶν καὶ τῶν τῆς Καππαδοκίας, καὶ πρὸς τὰ μεγάλα ἱερὰ τῆς Ἀναίτιδος ἐν Ἀρμενίᾳ, ἔτι δὲ πρὸς τὰ τῆς ἄλλης Ἀσίας μέχρι τῆς Βακτρικῆς. Τὰ ἱερατικὰ ταῦτα κράτη κυβερνώμενα ὑπὸ ἱερέων ἢ ἀρχιερέων καὶ ἱερατικῆς ἀριστοκρατίας ἰσχυρᾶς, ἀρχοντα δὲ μεγάλων ἐκτάσεων γῆς καὶ χιλιάδων δούλων ἀρρένων τε καὶ θηλέων, ἐργαζομένων ἐν ταῖς γαίαις ταύταις, ἀπολαύοντα δὲ ἀσυλίας μεγάλης ἐκ μέρους τῶν μεγάλων κρατῶν, παρέχοντα δὲ καὶ ταῦτα ἀσυλίαν εἰς τοὺς καταφεύγοντας εἰς αὐτὰ, ἀποτελοῦντα δὲ καὶ μεγάλα κέντρα ἐμπορίας καὶ συγκοινωνίας συνεκοινωνῶν ἀλλήλοις καὶ ἐβοήθουν ἐντός τινων ὁρίων, τοῦλάχιστον ἠθικῶς, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, ἀλλήλοις. Οὕτω δὲ ἐξηγεῖται καὶ ἡ μεγάλη ἠθικὴ ροπή, ἣν εἶχε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν παρὰ ξένους ἡγεμόσι καὶ λαοῖς. Οὕτως ἐξηγεῖτο τὸ γεγονός ὅτι ἡ Δήλος ἔτυχε τιμῶν καὶ ἀσυλίας ἐκ μέρους τοῦ Δάτιδος· οὕτω δὲ ἐξηγεῖτο καὶ ἡ μέχρι τινὸς ἀνθελληνικὴ οὐδετερότης τῶν Δελφῶν κατὰ τὴν στρατείαν τοῦ Ξέρξου. Ἔνεκα δὲ τῶν μεταξὺ τῶν πολλῶν, μακρὰν ἀλλήλων κειμένων, ἱερῶν ἄτινα, ὡς φαίνεται, συνεκοινωνῶν πρὸς ἀλλήλα διὰ πομπῶν καὶ διὰ ἱερείων παρθένων, παρήχθησαν καὶ αἱ περὶ παρθένων ἀπὸ Ὑπερβορείων εἰς Ἑλλάδα πεμπομένων παραδόσεις. Ἄλλως τε αἱ τοιαῦται παραδόσεις ἐξετείνοντο καὶ εἰς παρθένους ἀπὸ Λιβύης καὶ Αἰγύπτου καὶ Αἰθιοπίας ἀφικνουμένας. Τοιοῦτον τὸ ὄπωποῦν ἀσφαλὲς συμπέρασμα τῶν περὶ Ὑπερβορείων ἑλληνικῶν παραδόσεων, αἱ δὲ περὶ ταυτότητος τῶν Ὑπερβορείων πρὸς τοὺς Σίνας καὶ πρὸς τὸ κράτος τῆς μεσημβρίας γινώμαί τινων νεωτέρων ἐρευνητῶν πολλῆς δέονται ἔτι καθάρσεως. Ἄλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ τοῦ Σίνου φιλοσόφου Κομφουκίου.

Ἡ τοῦ Κομφουκίου διδασκαλία. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἔχουσα χαρακτῆρα ἐξόχως πρακτικὸν συνέκειτο ἀπὸ ρήσεων γνωμικῶν σαφῶς καὶ ἐμβριθῶς ἐξαγγελλουσῶν ἀληθείας ἠθικὰς ἀναγομένας εἰς πάντας τοὺς κλάδους τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὰς σχέσεις τὰς οἰκογενειακὰς καὶ κοινωνικὰς συνιστώσα κεφαλαιωδῶς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ ἐρμηνεύουσα ταύτην εἰς τὰ πρὸς ἀλλήλους καθήκοντα τῶν γονέων καὶ τῶν τέκνων, τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχομένων, τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν φίλων, ἄνευ πολλῶν καὶ λεπτολόγων θεωριῶν καὶ ἄνευ συστηματικότητος, τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀπέριττον ἐν ταῖς ἐκφράσεσιν ἐπιδιώκουσα καὶ ἐν εἴδει ἀπαντήσεων εἰς ἐρώτησιν διατυποῦσα τὰς παλαιώσεις. Ἡ ἠθικὴ διδασκαλία τοῦ Κομ-

Les Merveilles du Monde] [Hachette Paris
Τὰ ἐρελίπια τῆς Ἀγγῶρ ἐν Καμπότζη. Ἡ μεγάλη κλίμαξ τοῦ ναοῦ.

φουκίου οὐδόλως ἔχει χαρακτῆρα θρησκευτικόν. Οὔτε περὶ Θεοῦ οὔτε περὶ ἀθανασίας ψυχῆς καὶ περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς γίνεται μακρὸς ἐν αὐτῇ λόγος. Τὴν εὐδαιμονίαν ἐπὶ τῆς γῆς ζητεῖ διὰ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς ἐν τῷ οἰκογενειακῷ βίῳ τάξεως, πρὸ πάντων μὲ ἐν τῇ πολιτείᾳ δι' ἐκδόσεως νόμων σοφῶν καὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως αὐτῶν. Αὐτὸς οὗτος περιεβλήθη πολλὰ ἀξιώματα δημόσια ἀπὸ ἀρχηγῶν κοινότητος μέχρι τοῦ διευθυντοῦ τῆς δικαιοσύνης, ἀλλ' ἐν ἐπαρχιακῷ τινι διαμερίσματι. Καὶ ἀπέλαυε μὲν ζῶν τιμῆς καὶ σεβασμοῦ, ἀλλ' αἱ μεγάλα ἀποθεωτικαὶ τιμαὶ ἐδόθησαν αὐτῷ μετὰ τὸν ἐν ἔτει 487 π. Χ. (ὅτε ἔδονεῖτο ἡ Ἀσία ἕνεκα τῶν τοῦ Δαρείου διὰ τὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατείαν μεγάλων παρασκευῶν) ἢ 478 π. Χ. (καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἑλλὰς ἐποιεῖτο ἀρχὴν τοῦ κατὰ Περσῶν ἐπιθετικοῦ πολέμου) θάνατον τοῦ ἀνδρός. Ἄλλ' ἡ διὰ ναῶν καὶ θυσιῶν ζῶν ἀπονεμομένη τιμὴ εἰς τὸν Κομφουκίον καὶ λατρεία ἤρξατο μετὰ δύο αἰῶνας, καὶ ἡ τοιαύτη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κομφουκίου ἐμφαινομένη σινικῆ ἀνθρωπολατρεία συνδέεται μετὰ τῆς παρὰ πολλοῖς ἀρχαίοις λαοῖς ἐπιχωριαζούσης λατρείας τῶν προγόνων. Ἄλλ' ἐνταῦθα ἀνάγκη νὰ εἰπωμέν τινα περὶ τῆς θρησκείας τῶν Σινῶν διὰ μακροτέρων.

Ἡ Θρησκεία τῶν Σινῶν. Ἡ θρησκεία τῶν Σινῶν ἦτο ἐν ἀρχῇ ὅπως ἡ τῶν Τουρανικῶν λαῶν τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς βορειοανατολικῆς Ἀσίας φυσιολατρεία, κυρίως λατρεία τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων οἷα ἦτο καὶ ἡ τῶν Σημικῶν λαῶν. Ἄλλ' ἐνῶ παρὰ τούτοις ἡ τῶν οὐρανίων στρατιῶν λατρεία παρήγαγε διὰ τῆς ποιήσεως καὶ διὰ τῶν μύθων τὸ περιπλοκώτατον σύστημα τοῦ Σαββαΐσμοῦ, ἐν Κίνα ἡ λατρεία τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων ὑπεχώρησε πρωίμως πρὸ τῆς λατρείας τῶν προγόνων, ἐμφαντικῆς κατασταθείσης ἰδίως τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τοὺς προγόνους καὶ προκατόχους γινομένης λατρείας. Ἐντεῦθεν ὁ θρησκευτικὸς βίος ἐν Κίνα ἔμεινε στεῖρος καὶ ἐνδεὴς εἰς ποίησιν καὶ μυθολογίαν καὶ ἠθικὴν θρησκευτικὴν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ βραδύτερον (περὶ τοῦ 1 π. Χ. αἰῶνος) ἀπὸ τῆς Ἰνδοκίνας εἰσδὺς εἰς τὴν Κίναν βουδδισμὸς ἢ λατρεία τοῦ Φῶ (οὕτω κληθέντος τοῦ Βούδδα ἐν Κίνα) διεδόθη τάχιστα καθ' ὅλον τὸ κράτος καὶ ἐγένετο θρησκεία τοῦ πολλοῦ λαοῦ ἐνῶ ἡ αὐτὴ καὶ ἡ κυβέρνησις ἐνέμειναν ἐν τῇ λατρείᾳ τῶν προγόνων καὶ ἐν τῇ ἠθικῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Κομφουκίου. Ὁ χριστιανισμὸς, ὁ ἀπὸ τοῦ 7 μ. Χ. αἰῶνος, ὡς μαρτυροῦσιν τινὰ γεγονότα, διδαχθεὶς ὑπὸ τῶν Νεστοριανῶν, οἵτινες ἐδίδαξαν τὴν θρησκείαν αὐτὴν καὶ τοὺς Ἰνδοὺς καὶ τοὺς Τουρκικοὺς καὶ Μογγολικοὺς λαοὺς τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, δὲν ἐνεργεζώθη ἐν Κίνα μόνις δὲ μετὰ πάροδον αἰῶνων πολλῶν εἰσῆχθη

(1) Πολλοὶ τουρκικοὶ καὶ μογγολικοὶ λαοὶ εἶχον προσέλθει εἰς τὸν χριστιανισμὸν κατὰ τὸν 8 καὶ 9 μ. Χ. αἰῶνα. Πλήθος ἐπιγραφῶν ἐπιτυμβίων εὐσεβειῶν ὑπὸ Ρώσων ἐν Τακένδη καὶ ἐν Μέρβ (Ἀντιοχείᾳ Μαργιανῇ) ἐν Ἀραμναϊκοῖς γράμμασι γεγραμμέναι ἐμαρτύρη-

διὰ τῶν ἱεραποστόλων τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας (κατὰ τὸν 17 μ. Χ. αἰῶνα) καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἔτυχε καλῆς ὑποδοχῆς, εἶτα δὲ κατεδιώχθη ἀπηνῶς καὶ μέχρι νῦν, παρὰ πάσας τὰς παρεχομένας αὐτῷ ὑπὸ τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν Κυβερνήσεων προστασίας, ἐλαχίστην ἐποίησατο πρόοδον. Τοῦναντίον ὁ ἐκ τῆς Ἰνδικῆς κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους εἰσδύς εἰς τὰς νοτίας ἐπαρχίας (ιδίως εἰς τὸ Γιουνάν) μωαμεθανισμὸς μεγάλας ἐποίησατο προόδους ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις καὶ ἐν τῷ λαῷ καὶ ἐν τῷ στρατῷ.

Γραφή καὶ Γραμματεία Σινική. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου ἀνάπτυξιν πρῶτον ἀνάπτυξιν ἐν τῇ Σινικῇ ἔλαβε καὶ ἡ ἄλλη πνευματικὴ κίνησις, μετὰ ταύτης δὲ ἀρχαιοτάτη ὑπῆρξεν ἡ χρῆσις τῆς γραφῆς. Ὡς ἐρρήθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἡ Σινικὴ γλῶσσα δὲν ἔχει γραμματικὴν ἤτοι διδασκαλίαν ἀφορῶσαν εἰς φθορολογικὰς ἢ καταληκτικὰς μεταβολὰς τῶν λέξεων. Αἱ λέξεις ἐν τῇ Σινικῇ εἶναι ἀμετάβλητοι καὶ διὰ τῆς μετ' ἀλλήλων συντάξεως τῶν μονοσυλλάβων λέξεων παράγεται ὁ λόγος. Κατὰ ταῦτα πᾶσα ἡ γραμματικὴ ἐν τῇ Σινικῇ εἶναι ἀπλῆ σύνταξις λέξεων. Πρὸς παράστασιν δὲ ἐξωτερικὴν τῶν λέξεων ἐπενοήθη καὶ ἡ χρῆσις τῆς γραφῆς, δι' ἧς ἐκάστη λέξις ἔχει τὸ γραφικὸν αὐτῆς ἢ εἰκονικὸν σημεῖον (1). Ἐντεῦθεν ἡ γραφὴ ἢ Σινικὴ εἶναι εἰκονογραφικὴ ἔχουσα δι' ἐκάστης λέξεως ἔκφρασιν καὶ ἐν εἰκονικὸν σημεῖον. Ἡ ἀρχὴ τῆς τοιαύτης εἰκονικῆς γραφῆς δὲν εἶναι γνωστὴ, ἀλλὰ πάντως ἀνέρχεται εἰς χιλιετηρίδας π. Χ. Καὶ ἡ τυπογραφία παρὰ τοῖς Σίνας εἶναι πολλῷ ἀρχαιότερα (κατὰ 8 αἰῶνας) τῆς παρ' Εὐρωπαίους, ἀλλὰ μένουσα πάντοτε ἀτελής. Καὶ ἡ γραμματεία δὲ ἡ Σινικὴ εἶναι ἀρχαιοτάτη ἀνερχομένη εἰς χιλιετηρίδας π.Χ. συγκειμένη ἀπὸ βιβλίων νομικῶν, θρησκευτικῶν εἶτα δὲ καὶ ἱστορικῶν (χρονογραφικῶν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κομφουκίου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ) πλουτισθεῖσα μεγάλως διὰ τῆς ἐν Κίνα διαδόσεως τοῦ Βουδδισμού, δι' ἧς παρήχθη ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ νέα πηγὴ γραμματείας θεολογικῆς Βουδδιστικῆς. Στοιχεῖα γεωγραφικῶν καὶ ἔθνογραφικῶν γνώσεων παρέχει ἡ χρονογραφία ἢ Σινικὴ μόνον ὡς πρὸς τοὺς λαοὺς τοὺς βιοῦντας ἐν τῷ κράτει ἢ τοὺς διατελοῦντας ἐν ἀμέσῳ πρὸς τοὺς Σίνας ἐχθρικῇ ἐπαφῇ οἷοι ἦσαν πρὸ πάντων οἱ Τουρκοὶ λαοί. Ἡ ἀκμὴ τῆς Σινικῆς γραμματείας ἀρχεται ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κομφουκίου, ἐν οἷς κατελίπομεν τὴν ἀφήγησιν τῆς Σινικῆς χρονογραφίας.

Ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Τσοῦ, ἐφ' ἧς ἔζησαν καὶ οἱ μνημονευθέντες δύο μεγάλοι Σίνας φιλόσοφοι, τὸ Σινικὸν κράτος, ὅπερ ἀνέκαθεν εἶχε λίαν ἀποκεντροτικὸν διοικητικὸν σύστημα, καθιστῶν τὰς ἐπαρχίας τοπαρχίας αὐτονόμους κατὰ

σαν οἱ πολλοὶ ἡγεμόνες Τουρκοὶ καὶ Μογγόλοι ἐπρέσβευον τὴν χριστιανικὴν θρησκίαν, μόνον δὲ ἡ ἀπὸ τοῦ 11 μ.Χ. ἀρξαμένη διάδοσις τοῦ μωαμεθανισμοῦ παρὰ τοῖς τουρκοῖς λαοῖς ἐξηφάνισε τὴν χριστιανικὴν θρησκίαν.

(1) Ἀλλὰ τὰ εἰκονικὰ ταῦτα σημεῖα συνημειωμένα παράγουσι τὰς λεγομένας κλειδας ἢ τοὺς εἰκόνας ἢ σημεῖα κεφαλαϊώδη διευκολύνοντα ἐν μέρει τὴν ἀνάγνωσιν.

σύστημα παρεμφερὲς πρὸς τὸ φεουδαλικὸν καλούμενον ἐν Εὐρώπῃ σύστημα τῶν μέσων αἰῶνων, ἐπῆλθε τελεία ἐξασθένεισι τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως καὶ ἐνίσχυσις τῶν τοπαρχῶν, ὧν ὁ τοῦ Τσιν κατέστη ἐντελῶς ἀνεξάρτητος, τούτου δὲ τοῦ κράτους ὁ ἡγεμὼν Τσίγκ καθεῖλε (περὶ τὰ μέσα τοῦ 2 π. Χ. αἰῶνος) τὴν δυναστείαν τῶν Τσοῦ, ὑπέταξε δὲ καὶ τὰ λοιπὰ ἡμιανεξάρτητα κράτη καὶ ἀποκατέστησε τὴν Σινικὴν μοναρχίαν ἐν τῇ δυνάμει αὐτῆς. Ἐπὶ τῆς δυναστείας δὲ ταύτης οἱ Χιογκνοῦ ἢ Οὔννοι ἰδρῦσαντες κράτος πρὸς βορρᾶν τῆς Κίνας ἤρξαντο ποιούμενοι ἐπιδρομὰς, ὧν πρὸς ἄμυναν ἐκτίσθη ἡ ἡμιτελῶς ἐκτισμένον συμπληρώθη τὸ μέγα τεῖχος. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς δυναστείας ταύτης δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀνακύψῃ ἡ φεουδαλικὴ πολυαρχία, ἐπιφέρουσα τὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους καὶ φόρους καὶ καθαιρέσεις ἡγεμόνων. Τότε δὲ γενναῖός τις καὶ ἡρωϊκὸς Σίνας ἀνὴρ Χὰν ἰδρῦσας (περὶ τὰ 200 π. Χ.) δυναστείαν ἰδίαν ἐπανήγαγε τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους καὶ ἡ ἐνότης αὕτη διήρκεσε τετρακόσια περίπου ἔτη (200 π.Χ. — 222 μ.Χ.) καθ' ἃ ἡ δυναστεία Χὰν ἔδωκε ἀρίστους τινὰς κυριάρχους εἰς τὴν Κίναν, οἵτινες ἐξέτειναν τὰ πρὸς δυσμὰς ὄρια τοῦ κράτους καὶ ἐν οἷς ὀνομαστότατος ὑπῆρξεν ὁ (ἀπὸ 89—106 μ.Χ. ἄρξας) Χότι, ἐφ' οὗ ὁ διασημότερος πάντων τῶν Σινῶν στρατηλατῶν, προήλασε στρατεύων μέχρι τῶν ὄχθων τῆς Κασπίας. Ἐνεκα δὲ τῆς τοιαύτης πρὸς δυσμὰς ἐκτάσεως τοῦ κράτους οἱ Σίνας ἤλθον εἰς ἐπαφὴν πρὸς τοὺς Πάρθους καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ρωμαϊκὸν κράτος, λέγεται μάλιστα ὅτι καὶ Σίνας πρέσβεις ἐστάλησαν εἰς Ρώμην. Ἀλλὰ αἱ περὶ τῶν πρὸς Ρώμην σχέσεων ἐν τοῖς Σινικοῖς χρονικοῖς ἀμυδροὶ τινες ὑπαινεγμοὶ καὶ ἰδίως περὶ πρεσβείας πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Αν—νίων (Ἄντωνίνον, Μάρκον Αὐρήλιο Ἄντωνίνον;) δὲν εἶναι γνωστὴ ἐκ τῆς Ἑλληνολατινικῆς γραμματείας τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀληθὲς μόνον εἶναι ὅτι ἐν τῇ Σινικῇ εὐρέθησαν νομίσματα πολλῶν αὐτοκρατόρων Ῥωμαίων. Ἐπὶ τῶν τελευταίων ἡγεμόνων τῆς δυναστείας Χὰν κατὰ τὸν γ' μ.Χ. αἰῶνα ἐπῆλθε πάλιν διαίρεσις τοῦ κράτους, ἀλλ' ὁ πρὸ τοῦ τέλους τοῦ αἰῶνος βασιλεύσας Βοῦτι, (Βοῦ-στι) ἀρχηγὸς γενόμενος νέας δυναστείας, τῆς τῶν Τσιν, ἐπανήγαγε τὴν τοῦ κράτους ἐνότητα. Τὰ λοιπὰ τῆς Σινικῆς ἱστορίας ἀνήκουσιν εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν τῶν μεσαιωνικῶν καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων. Κατὰ τὰ μέσα ἢ τέλος τοῦ 1 π.Χ. αἰῶνος συνήφθησαν σχέσεις μεταξύ Σινῶν καὶ τῶν πρὸς ἀνατολὰς ἀπειραριθμοὺς μεγάλας καὶ μικρὰς νήσους οἰκούντων Ἰαπῶνων. Κατὰ τὰ Σινικὰ χρονικά τῷ 57 π. Χ. ἤλθον πρέσβεις τῶν Ἰαπῶνων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σίνου αὐτοκράτορος μετὰ πολλῶν δώρων καὶ ἐνεκαίνισαν φιλικὰς σχέσεις μεταξύ τῶν δύο αὐλῶν, παρέλαβον δὲ καὶ εἰσήγαγον τὰ Σινικὰ εἰκονογραφικὰ σημεῖα τῶν γραμμάτων εἰς τὴν Ἰαπωνίαν. Τοῦναντίον δὲ τὰ Ἰαπωνικά χρονικά ἀγγέλλουσιν ὅτι ἡ πρὸς τὴν Κίναν προσέγγιξις ἐπῆλθε μετὰ μακρὸν πόλεμον μεταξύ Ἰαπῶνων καὶ Κορεατῶν κατὰ τὸν τρίτον μ. Χ. αἰῶνα, ὅτι εἰσήχθη καὶ ἡ θρησκεία τοῦ Βουδδα εἰς τὰς νήσους. Οἱ Ἰάπωνες ἀνθρωπολογικῶς εἰσὶν ὅμοιοι πρὸς τοὺς Σίνας ἀνή-

κοντες, ὡς οὗτοι, εἰς τὴν κεντρικὴν ἀνθρωπολογικὴν μοῖραν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλὰ κατὰ γλῶσσαν ἀνομοιότατοι λαλοῦντες γλῶσσαν πολυσύλλαβον καὶ γραμματικῶς διαμορφωμένην καὶ ὀργανωμένην, ἀλλὰ γραφομένην διὰ σινικῶν εἰκονικῶν σημείων μεθισταμένων εἰς στοιχεῖα φωνητικά. Καὶ οἱ Ἰάπωνες, εἶχον ἐν ἀρχῇ ἀπλὴν τινα φυσιολατρικὴν θρησκείαν ὡς οἱ Σῖναι καὶ οἱ Τουρανικοὶ λαοί, λατρεύοντες τὸν οὐρανόν, τὰς οὐρανίους στρατιάς καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ φυσικά, ἄερα, οὐρανόν. Ὁ λεγόμενος Σιντοϊσμός (ἐκ τοῦ σίντο = ὁδός, πορεία πρὸς τὸν Θεόν) εἶναι αὐτὴ ἡ παλαιὰ φυσιολατρεία· μόλις δὲ καθ' ὃν χρόνον ἐκηρύχθη ἡ χριστιανικὴ πίστις ἢ καὶ αἰῶνας τινὰς βραδύτερον εἰσῆχθη ἀπὸ Κίνας ὁ Βουδδισμός.

Ἡ ἱστορία ἡ Ἰαπωνικὴ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἶναι ὅλως μυθική, μόλις δὲ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 7 π. Χ. αἰῶνος (650 π. Χ.) ὅτε ἤρξε τὸ πρῶτον ἢ μέχρι νῦν κυβερνώσα τὴν χώραν δυναστεία ἢ ἀνάγουσα τὸ γένος αὐτῆς εἰς τοὺς θεοὺς καὶ ὡς θεογενῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ πιστευομένη, καθίσταται ὀπωσοῦν πραγματική. Ἐκτοτε δὲ ἐπεκράτησεν ἡ προσηγορία ἡ ἡγεμονικὴ *Μικάδο*, ἣν φέρουσιν ἔτι νῦν οἱ αὐτοκράτορες· ἀλλ' ἡ συνηθεστέρα ἐν μὲν τῇ γραφομένη γλώσσῃ εἶναι ἡ τοῦ *Τέννο* (=σεβαστὸς ὡς καὶ τὸ *μικάδο*), ἐν δὲ τῇ τοῦ λαοῦ γλώσσῃ Τένσι (tenchi) = υἱὸς τοῦ οὐρανοῦ. Εἶναι δὲ φαινόμενον μοναδικόν ἐν τῇ ἱστορίᾳ κρατῶν καὶ μοναρχιῶν ὅτι ἡ Ἰαπωνικὴ μοναρχία ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι νῦν διαδοχῇ συνεχεῖ 122 μοναρχῶν ἔμεινεν ἢ αὐτὴ ἀσκοῦσα τὴν ὑπερτάτην πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐξουσίαν· καὶ μόνον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν πολιτικῶν εὐρωπαϊκῶν θεσμῶν (βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων καὶ γερουσίας), εἰσαγωγῆς πρωτοβουλία τοῦ στέμματος γενομένης περιορισθεῖσα ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἀπολυταρχικῆς αὐτῆς ἐξουσίας. Τὸ ὄνομα τῆς Ἰαπωνίας ἐγένετο γνωστὸν ἐν Εὐρώπῃ τὸ πρῶτον διὰ τοῦ περιφήμου Βενετοῦ Μάρκου Πόλου τοῦ περιηγησαμένου περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14 μ. Χ. αἰῶνος πολλὰς χώρας τῆς Κίνας (ὅτε αὕτη διετέλει ὑπὸ τὸ κράτος τῆς Μογγολικῆς δυναστείας τῶν ἀπογόνων τοῦ Δζιγγισχάν. Ὁ Μάρκ. Πόλος δὲν μετέβη εἰς Ἰαπωνίαν, ἀλλ' ἀπλῶς μνημονεύει τοῦ ὀνόματος τῆς χώρας ὡς γνωστῆς ἐν Κίνα (εἶναι δὲ τὸ ὄνομα Ζιπανγούτ = Ἀνατολὴ Σινισί). Βραδύτερον ὅτε οἱ Πορτογάλλοι τὰς θαλασσοπορίας αὐτῶν ἐξέτειναν εἰς τὰς ἀνατολικὰς θαλάσσας, ὁ Πορτογάλλος *Μενδέζ Πίντο* θεωρεῖται ὡς ἐξικόμενος μέχρι τῶν Ἰαπωνικῶν νήσων καὶ ποιήσας ταύτας γνωστὰς τῇ Εὐρώπῃ (1541 μ. Χ.) Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 16 μέχρι τῶν μέσων 17 αἰῶνος φαίνεται ὅτι πολλοὶ Εὐρωπαῖοι ἐπεσκέπτοντο τὰς νήσους χάριν ἐμπορίας, ἔτι δὲ καὶ ἱεραπόστολοι Καθολικοὶ ἐργαζόμενοι ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἄλλ' ἢ τοιαύτη ἐνέργεια τῶν ἱεραποστόλων ἐξήγειρε μεγάλην ἀντίδρασιν καὶ κατεδιώχθησαν μὲν αὐστηρῶς οἱ προσελθόντες εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ὁμοῦ μετὰ τῶν ἱεραποστόλων, ἔμεινε δὲ ἅπασα ἡ χώρα κλειστὴ τοῖς εὐρωπαίοις μέχρι τοῦ 1854,

ὅποτε γενομένης ἀρχῆς ἀπὸ τῶν Ἠνωμένων πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, πλείσται εὐρωπαϊκαὶ καὶ ἀμερικανικαὶ χῶραι συνῆψαν σχέσεις πρὸς τὴν Ἰαπωνίαν, ἣτις μετὰ τὰς τεραστίας προόδους, ὡς ἀπὸ τοῦ 1854 ἐποιήσατο ἐν τῷ πολιτισμῷ, θεωρεῖται σήμερον ὡς μεγάλη Δύναμις πεπολιτισμένη ἐν τῇ ὅλῃ κοινωσίᾳ τῶν πεπολιτισμένων λαῶν.

Κορέα.—Μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας συνδέεται ἀπ' αἰῶνων καὶ ἡ τῆς μεγάλης ὑπὸ πολλῶν ἑκατομμυρίων πληθυσμοῦ οἰκουμένης χερσονήσου Κορέας, ἣς οἱ οἰκίτορες ἀνθρωπολογικῶς ἀνήκοντες εἰς τὴν αὐτὴν μετὰ τῶν Σινῶν καὶ τῶν Ἰαπῶνων ἀνθρωπολογικὴν διαίρεσιν τῆς κεντρικῆς φυλῆς, γλῶσσαν ἔχουσιν ἰδίαν οὐχὶ μονοσύλλαβον ὡς ἡ Σινικὴ, ἀλλ' οὔτε συγγενῆ πρὸς τὴν τῶν Ἰαπῶνων, εἰ καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν πλείστας παρέλαβε λέξεις ἐκ τῆς Σινικῆς καὶ ἐκ τῆς Ἰαπωνικῆς, γραφῇ δὲ χρῶνται ὡς καιοὶ Ἰάπωνες, τῇ Σινικῇ διδόντες εἰς τὰ σινικὰ εἰκονικὰ γράμματα δύναμιν φωνητικὴν. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὴν Κορέαν ἀναγνωρίζουσιν μέχρι πρὸ ὀλίγων ἔτων σκιάδη τινὰ κυριαρχίαν Σινικὴν κατέλαβον ἐπ' ἐσχάτων καὶ προσήρτησαν εἰς τὸ ἑαυτῶν κράτος οἱ Ἰάπωνες.

Πλὴν τῶν Κορεατῶν καὶ ἄλλοι ὑπάρχουσι λαοὶ ἀπὸ τῶν ὀρίων τῆς Σινικῆς οἰκοῦντες μέχρι τοῦ Βεργιγγείου καλουμένου πορθμοῦ, ἐν οἷς ὀνομαστότεροι οἱ Τουγγούσοι. Περί τινων ἐκ τῶν λαῶν τούτων καὶ περὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Κορεατῶν καὶ τῶν Ἰαπῶνων ὑπάρχει τις γνώμη ὅτι διὰ τοῦ Βεργιγγείου πορθμοῦ ἐν παναρχαίοις τισὶ χρόνοις μετενάστευσαν εἰς τὰς πέρας τοῦ Βεργιγγείου τὴν Ἀμερικανικὴν ἡπειρον ἀποτελούσας χώρας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὅτε οἱ Εὐρωπαῖοι περὶ τὰ τέλη τοῦ 15 μ. Χ. αἰῶνος ἀνεκάλυψαν τὴν Ἀμερικὴν, ἐνταῦθα πρὸς τοῖς πολλοῖς ἐν ἀγρία ἔτι καταστάσει διατελοῦσιν ἰθαγενέσι λαοῖς εὖρον καὶ λαοὺς εἰς ἱκανὸν βαθμὸν πολιτισμοῦ προηγμένους, ἐν μὲν τῇ Βορείᾳ τοὺς οἰκοῦντας τὸ Μεξικόν, ἐν δὲ τῇ Νοτίᾳ τοὺς οἰκοῦντας ἐν Περούτῃ. Ὑποτίθεται λοιπὸν ὅτι οἱ λαοὶ οὗτοι μετενάστευσαν ἐξ Ἀσίας πρὸ ἀμνημονευτῶν χρόνων εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἀλλὰ τὰ περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο οὐχὶ ἱστορικῶς ἀλλ' οὔτε ἀνθρωπολογικῶς καὶ γλωσσολογικῶς εἶναι ὀπωσοῦν διαπεφωτισμένα καὶ δὲν δύναται νὰ γείνη λόγος περὶ αὐτῶν ἐν τῇ θετικῇ ἐπιστήμῃ τῆς ἱστορίας (1).

(1) Πλὴν τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἄλλῃ ἡπειρος, ἡ πέμπτη τῶν ἡπείρων, συνδέεται, μετὰ τῆς Ἀσίας, εἶναι δὲ αὕτη ἡ *Αὐστραλία* = (χώρα νοτία, ἐκ τοῦ Λατ. *auster* = νότος καὶ *νότιος* ἀνεμος). *Αὐστραλία* καλεῖται νῦν εἰδικῶς ἢ ἄλλως καλουμένη Νέα Ὀλλανδία ἢ ἀποτελοῦσα μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν μικρῶν καὶ μεγάλων νήσων τὴν *Ὀκεανίαν*. Τὸ τμήμα τοῦτο τῆς γῆς ἐγένετο γνωστὸν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐπιστήμην κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 16 αἰῶνος διὰ τῶν ἀπὸ τῶν Ὀλλανδικῶν κτήσεων τῆς νοτίου Ἀσίας γινομένων θαλασσοποριῶν, καὶ μάλιστα τῆς τοῦ Ὀλλανδοῦ *Τάσμαν*, (οὗ τὸ ὄνομα φέρει ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθεῖσα κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17 αἰῶνος *Τασμανία*), ἔπειτα δὲ

Περατοῦντες οὕτω τὰ τῆς Ἀσίας μέχρι τῶν ἑσχατιῶν αὐτῆς ὅσα εἶναι ὅπως οὖν γνωστά ἐν τῷ ἀμυδρῷ φωτὶ τῶν ἱστορικῶν ἔρευνῶν, στρέφομεν νῦν τὸ βλέμμα πρὸς τὴν Δύσιν καὶ τὴν Εὐρώπην, ἐν ἣ ἀνεπτύχθη καὶ προήχθη ὁ τελειότερος ἱστορικὸς βίος τῆς ἀνθρωπότητος, ἀρχὴν λαμβάνοντες ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις παραλαβοῦσα παρὰ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου πᾶν ὅ,τι ὁ ὕλικὸς πολιτισμὸς καὶ ὁ πνευματικὸς βίος παρήγαγε ἐπιδικτικὸν περαιτέρω ἀναπτύξεως καὶ ζωῆς καὶ ταῦτα συνάψασα πρὸς τὸν ὅλως ἰδιοφυᾶ πνευματικὸν βίον αὐτῆς καὶ μεταδοῦσα τούτου δαφιλῶς εἰς τὴν Δύσιν παρήγαγε τὴν νῦν πεπολιτισμένην καὶ τῆς ὑδρογαίου ἀρχουσαν ὕλικῶς καὶ ἠθικῶς Εὐρώπην καὶ τὸ πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἀπὸ ἀπόψεως ἱστορικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ ἀγλαὸν τέκνον αὐτῆς, τὴν Ἀμερικὴν.

τῆς τοῦ περιφήμου Ἀγγλοῦ θαλασσοπόρου Cook (περὶ τὰ μέσα καὶ τέλη τοῦ 18 αἰῶνος) Πᾶσαι αὗται αἱ χῶραι οἰκούμεναι ὑπὸ λαῶν βαρβάρων (διαρκῶς ἐξαφανιζομένων πρὸ τοῦ εἰσβάλλοντος εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ) οὐδεμίαν ἔχουσιν ἰδίαν ἱστορίαν, ἣ δὲ ἀπὸ τοῦ 17 καὶ μάλιστα ἀπὸ τοῦ 18 αἰῶνος ἀρξαμένη διεισδύσει τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ὀλλανδίας καὶ τῆς Ἀγγλίας.

ΜΕΡΟΣ Δ'. ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Εἰσαγωγή.

Ἐκ τῶν πολλῶν περὶ τῶν φυσικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν κεφαλαίων τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῶν λαῶν ἐν τῇ Γενικῇ Εἰσαγωγῇ (σ. 48 κζ.) τῆς πραγματείας ἡμῶν ταύτης ἐκτεθεισῶν θεωριῶν συνάγεται τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα ὅτι ὀρθῆ καὶ τελεσφόρος μελέτη τοῦ ἰδιοφυοῦς ἱστορικοῦ βίου λαοῦ τινος ἱστορικοῦ προϋποτίθησιν ἐν πρώτοις τὴν ἔρευναν καὶ τὴν ἐφικτὴν τελείαν νόησιν τῆς ἰδιοφυίας ἥτοι τοῦ ἰδιαιτέρου χαρακτῆρος τοῦ περὶ τὸν λαὸν τοῦτον φυσικοῦ κόσμου, ἐν ᾧ βιοῖ, καὶ τὸν γεωγραφικὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ κινεῖται καὶ ἐνεργεῖ· ἔπειτα τὴν ἐξ ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως ἰδιοφυᾶ γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ τὴν ἐκδηλουμένην ἐν τε τῇ ἐξωτερικῇ σωματικῇ διαπλάσει καὶ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ψυχικῇ ἰδιοφυίᾳ τῇ διαφαινομένη μάλιστα καὶ ἐξημενευομένη ἐν τῷ ἰδιοφυεῖ χαρακτῆρι τῆς γλώσσης· καὶ τρίτον τὴν ἔρευναν καὶ γνῶσιν τῶν πολλῶν ἢ ὀλίγων λειψάνων τῶν κεφαλαίων τοῦ ἱστορικοῦ βίου καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως καὶ πολιτισμοῦ, ἅτινα ὁ λαὸς οὗτος ἐκκληρονόμησε παρὰ προϋπάραξαντος ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ ἄλλου λαοῦ ἢ παρέλαβε παρὰ λαῶν πρὸς οὓς περιῆλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ συνάφειαν ἱστορικῆν. Περὶ τῶν τριῶν τούτων κεφαλαίων ἐκτίθεμεν ἐνταῦθα κατὰ σειρὰν τὰς ἀναγκαίας διασαφήσεις.

Τὰ συστατικὰ τῆς ἱστορικῆς ἰδιοφυίας τῶν λαῶν κεφάλαια.

Α'. Ὁ περιβάλλον τὴν ζωὴν καὶ τὸν βίον τοῦ Ἑλληνος φυσικὸς κόσμος.

Ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ζῆ καὶ βιοτεύει ἔθνος τι, δημιουργεῖ καὶ ἀναπτύσσει καὶ προάγει τὸν ἱστορικὸν τούτου βίον, ἔτι δὲ τὸ κλίμα τοῦ τόπου καὶ ἡ περιβάλλουσα τὴν θεὰν τούτου φύσις ἔχει, ἐν τῇ ἀρχῇ μάλιστα καὶ τῇ γενέσει τοῦ εἰρημένου βίου, μεγίστην ροπὴν καὶ ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν τρόπον τῆς ὅλης ἀναπτύξεως τοῦ βίου τούτου. Ὁ ἀήρ, ὁ οὐρανός, τὸ κλίμα, τὸ

ἔδαφος, ἡ θέα τῶ ὀρίζοντος, ἡ θέα τῆς θαλάσσης, ἡ θαλασσοπλοία, ἡ κατὰ γῆν ἢ διὰ θαλάσσης συγκοινωνία τῶν λαῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ ἡ μετὰ ταύτης συνδεομένη ἐμπορία, καὶ ἡ βιομηχανία καὶ αἱ τέχναι αἱ βιομηχανικαί, πάντα ταῦτα ἀπ' εὐθείας τε καὶ ἐμμέσως ἐπιδρῶσιν ἰσχυρῶς ἐπὶ τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τῶν λαῶν. Οἱ ὄροι τοῦ φυσικοῦ βίου καὶ τοῦ μετὰ τούτου κατὰ μικρὸν ἀναπτυσσομένου πνευματικοῦ βίου ὑπὸ οὐρανὸν εὐδίων καὶ *φιλόανθρωπον* καὶ ὑπὸ κλίμα εὐκραεὲς ἐπὶ γῆς εὐφόρου καὶ ἡμέρου καὶ *φιλόανθρώπου* τὴν θέαν, ποικιλομένης διὰ τῆς ποικιλίας τῶν ὀρέων, τῶν κοιλάδων καὶ πεδιάδων καὶ περιβρεχομένης ὑπὸ θαλάσσης καὶ ὄρων καὶ λιμένων καὶ τρόπων ἐπικοινωνίας πρὸς ἄλλας χώρας εὐημερούσας, δὲν δύνανται νὰ ὦσιν οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς ὄρους βίου, ὃν διάγουσιν οἱ ἄνθρωποι ἐν τόποις στερουμένοις θαλάσσης ἢ καὶ ἐν ἀλιμένοις ἀκταῖς καὶ ἐν μονοτόνοις πεδιναῖς ἐκτάσεσι μὴ διαχωριζομέναις ὑπὸ θαλασσῶν. Καὶ ἂν ἔτι μὴ παρακολουθήσῃ τις τὴν γεωγραφικὴν ἱστορίαν τοῦ Neumann τὴν ἐρμηνεύουσαν ἡμῖν τὴν γένεσιν τῶν Ἀττικῶν μύθων ἐκ τῆς φυσικῆς διαπλάσεως τῶν ἀκτῶν, τῶν λιμένων καὶ τῶν ὀρέων τῆς Ἀττικῆς, ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν γενικὴν ἀρχὴν τῆς τοιαύτης θεωρίας. Ἄριστα δὲ περὶ τοιοῦτω λέγει Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς (Περὶ Τέχνης κεφ. 11), μάρτυρα ἐπικαλούμενος καὶ τὸν Πλάτωνα : «Καὶ γὰρ ὁ Πλάτων φησὶ παγκάλως ὅτι κατὰ τοῦ οὐρανοῦ τόπους καὶ τῶν ἡθῶν κράσεις καὶ τὰ ἦθη φύσιν ἐκδύεσθαι τοὺς τόπους καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἀπὸ τῶν καθ' ἕνα» (ταῦτα ὁ Διονύσιος συγκεφαλαιοῖ ἐκ τῶν πολλῶν περὶ τοῦ πράγματος ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Πολιτικῶν Δ' κεφ. 11 εἰρημένων). Ἄλλ' ἢ τῆς φύσεως ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου ἐπίδρασις ὅσον ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἱστορικοῦ βίου, ὅτε δὲν ἔλαβεν ἔτι οὗτος ὑπόστασιν καὶ μορφήν ὀριστικὴν καὶ διατελεῖ ἔτι ἐν τῷ πρώτῳ σταδίῳ τοῦ γίνεσθαι, εἶναι ἰσχυρά, τοσοῦτον ἐλαττοῦται εὐρισκομένη ἀπέναντι κόσμου ἱστορικοῦ πνευματικοῦ αὐτενεργοῦ καὶ αὐτάρκους. Δύναται ὁ Ἕλλην καὶ ἐν μέσῳ τῶν χιονοστιβάδων τῶν πολικῶν χωρῶν εὐρισκόμενος καὶ ἐν ταῖς ἀμμόδεσι πυρκαυστοῖς πεδιάσι τοῦ τῆς Ἀφρικῆς ἰσημερινοῦ διατῶμενος νὰ μένῃ Ἕλληνας, ὅπως κατὰ τὴν φυσικὴν διάπλασιν οὕτω καὶ κατὰ τὴν ψυχικὴν διάθεσιν, μετὰ πλήρους συνειδήσεως τοῦ Ἕλληνας καὶ τοῦ Ἕλληνικοῦ κόσμου, ἐν τούτῳ ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς ζῶν καὶ κινούμενος, τῆς ἐσωτερικῆς τούτου αἰσθήσεως ἀντιδρώσης ἰσχυρῶς εἰς πάσας τὰς φυσικὰς ἐπιδράσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ φυσικοῦ κόσμου. Τετρακόσια περίπου ἔτη ἔζησαν οἱ Τοῦρκοι ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ἄλλοις τόποις ἐλληνικοῖς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς Ἑλλάδος. Πάντως ἐν τῷ χρονικῷ τούτῳ διαστήματι ἡ πνευματικὴ αὐτῶν ἰδιοφυΐα καὶ χαρακτήρ δὲν ἔμεινεν ἐν πᾶσι τοιοῦτος, οἷος ἤθελε μένειν ἂν τὸ τοῦ εἰρημένου χρόνου μῆκος ἤθελον διαγάγει ἐν ταῖς στέπαις ταῖς Κιργισαῖς ἢ ἐν τῇ Μογγολικῇ ἐρήμῳ Κώβῃ· ἀλλ' ἢ ἐπελθοῦσα ἠθικὴ τοῦ χαρακτήρος αὐτῶν ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ μεταβολὴ ὑπῆρξεν ἐλαχίστη καὶ ἐν τῷ ὄλῳ ἔμεινεν ὁ βίος τοιοῦτος οἷος

ἦν ὅτε τὸ πρῶτον ἦλθε. Διότι ἦλθεν ὑπὸ τὸ κράτος ὀρίζοντος πνευματικοῦ δλοκλήρων αἰώνων, ὑπὸ τὸ κράτος πίστεως καὶ πεποιθήσεως, ἰδεῶν καὶ προλήψεων δεσποζουσῶν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἐν τῷ τόπῳ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ, ἐξ οὗ ὀρηθεῖς ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πάντως ἀλλοίως θὰ εἶχε τὸ πρῶγμα, ἂν ὁ λαὸς οὗτος μετέβαινεν εἰς Ἑλλάδα ἐν φυσικῇ παρθενίᾳ τελείᾳ, βάρβαρος μὲν καὶ ἄεστος, ἀλλὰ μὴ διατελῶν ὑπὸ τὸ κράτος τὸ ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν τῆς πρώτης αὐτοῦ πατρίδος.

Κατὰ ταῦτα ὁ βαθμὸς καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐπὶ τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἰδιοφυοῦς ἱστορικοῦ βίου λαοῦ τινος ὀρηθῆς καὶ ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος φυσικοῦ κόσμου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς μεζονος ἢ ἐλάττονος προσεγγίσεως τοῦ λαοῦ τούτου πρὸς τὸν ἀρχέγονον φυσικὸν βίον καὶ πρὸς τὸν φυσικὸν κόσμον. Λαὸς ἔχων πρὸ αὐτοῦ μόνον τὴν φύσιν, οὐχὶ τὴν ἱστορίαν, οὐχὶ δηλονότι κόσμον πνευματικὸν ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως προελθόντα, λαὸς ἰστάμενος ἐπὶ ἐδάφους φυσικοῦ παρθενικοῦ, μὴ παραλαβὼν καὶ μὴ κληρονομήσας ἀπὸ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ παρελθόντος ἀντιλήψεις καὶ προλήψεις πνευματικῆς καὶ ἦθη καὶ ἔθιμα δεσπύζοντα τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τῆς θέας καὶ τῆς αἰσθήσεως τοῦ πρὸ αὐτοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἐμπνεόμενος κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις ταύτας τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸν φυσικοῦ κόσμου δημιουργεῖ τὸν πνευματικὸν αὐτοῦ κόσμον. Καὶ ὅσα πλέον ὁ περὶ αὐτὸν αἰσθητὸς κόσμος μετέχει τοῦ καλοῦ τῆς ποικιλίας, τῆς ἀρμονίας καὶ τῆς ἐν ποικιλίᾳ ἐνότητος, τοσοῦτα περισσότερον ὁ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ διαπλασόμενος κόσμος τῆς ἐσωτερικῆς αἰσθήσεως, τῆς φαντασίας καὶ τοῦ αἰσθήματος εἶναι πλούσιος εἰς εἰκόνας παριστώσας καὶ ἐκπροσωποῦσας τὸ κάλλος τῆς ποικιλίας καὶ ἀρμονίας ἐν τῷ κόσμῳ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς μυθολογίας. Καὶ δὲν εἶναι μὲν ἴσως ἐν πᾶσιν ἀκριβὲς τὸ ὑπὸ τινων ὀρηθῆν ὅτι σύμπασα ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία οὐδὲν ἄλλο κατὰ βάθος εἶναι ἢ αὐτὴ ἡ γεωγραφία τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν περιβαλλομένη πέπλον ποιητικὸν καὶ μεταβάλλουσα τὰ φυσικὰ καὶ αἰσθητὰ ὑποκείμενα εἰς πρόσωπα ἠθικὰ καὶ ἰδεώδη καὶ δημιουργοῦσα κόσμον ἰδεώδη θεῶν καὶ ἀνθρώπων ἐμψυχούντων νοερῶς σύμπαντα τὸν αἰσθητὸν κόσμον· ἀλλ' ὅμως εἶναι ἀληθέστατον ὅτι ἡ φυσικὴ διάπλασις τῆς Ἑλληνικῆς γῆς μεγάλην εἶχε ὀρηθῆν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν διάπλασιν τοῦ Ἕλληνας. Ἡ δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ αἰσθητικὴ καὶ πνευματικὴ ἰδιοφυΐα ἐποίησεν ὥστε ἐν τῇ μεταξὺ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸ φυσικοῦ κόσμου ἀμοιβαία ἐπαφῇ καὶ ἐπιδράσει πλήρης ἐπικρατεῖ ἀρμονία. Καὶ κατὰ ταῦτα ὁ οὐρανός, τὸ κλίμα, ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος, οἱ ποταμοί, τὰ ῥεῖθρα, αἱ λίμναι, τὰ ὄρη καὶ οἱ λόφοι, καὶ ὁ φωταυγῆς πλήρης ζωῆς κάλλους καὶ ἀγαθότητος φιλομεδῆς ὀρίζων, τὸ ἡμέρον καὶ φαιδρὸν καὶ *φιλόανθρωπον* (1) ἐν τῇ φύσει καὶ ἐν τῷ φυσικῷ κό-

(1) Κατὰ τὴν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις χρῆσιν τοῦ ὀνόματος. Δὲν πρόκειται περὶ ἠθικῆς

σμφ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ μεγάλα κεφάλαια τοῦ Ἑλληνικοῦ ἱστορικοῦ βίου. Διότι ἐκ τῆς τοιαύτης μεταξὺ τοῦ πνεύματος τοῦ Ἑλλήνος καὶ τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸν φυσικοῦ κόσμου ἀρμονίας καὶ οἰκειότητος παρήχθη ἡ ἐλευθερία ἐκείνη τοῦ πνεύματος ἡ δοῦσα εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ ἱστορικὸν βίον τῆς Ἑλλάδος χαρακτηριστῆρα ὅπως ἰδιοφυᾶ. Ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ ἀνθρώπων ἱστορικῶν γένει τοσοῦτο πιστῶς διειρηθῆ ἢ μεταξὺ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φύσεως ἀρμονία καὶ ἡ ἐκ ταύτης προερχομένη ἐλευθερία κίνησις τοῦ πνεύματος ὅσον ἐν τῷ ἑλληνικῷ. Διότι οὐδεὶς λαὸς μετὰ τοσαύτης ἡρεμίας, ἐλευθερίας καὶ οἰκειότητος ἀπέβλεψε πρὸς τὴν φύσιν μεθ' ὅσης ὁ ἑλληνικός. Ἡ ἐλευθερία αὕτη, ἡ μετὰ γαλήνης πνεύματος καὶ ἐν ἰσορροπία καὶ ἀρμονίᾳ φαντασίας καὶ διανοίας ἀτενίζουσα πρὸς τὴν φύσιν καὶ παριστώσα ταύτην ὑπὸ τὴν φαιδρᾶν καὶ φιλόφρονον αὐτῆς ὄψιν, οὐδαμῶς πληροῦσα τὴν φαντασίαν καὶ τὸ αἰσθημα φόβου καὶ τρόμου ἐκ τοῦ μεγάλου τοῦ φυσικοῦ κόσμου ἐμποιομένου ὡς παρὰ τοῖς πολλοῖς Ἀσιατικοῖς λαοῖς, ἀλλ' οὔτε μετὰ ψυχρᾶς μόνον σκέψεως καὶ ὑπερεντάσεως πασῶν τῶν φυσικῶν δυνάμεων παλαίουσα ψυχρῶς πρὸς τὸν κόσμον τὸν φυσικὸν ὅπως παρὰ τοῖς βορείοις λαοῖς, ἐποίησεν ὥστε μηδέποτε νὰ ταραχθῆ ἢ μεταξὺ ποιήσεως καὶ ἱστορίας πραγματικῆ ἀρμονία, μηδέποτε ὁ κόσμος ὁ ἰδεώδης νὰ ὑποχωρῆ πρὸ τοῦ πραγματικοῦ, μηδέποτε τὸ πραγματικὸν νὰ ἐξαφανίζηται πρὸ τοῦ φαντασιώδους. Οὐδέποτε ὁ Ἕλλην κατέλιπε τὸν χῶρον τῆς ποιήσεως καὶ ἐν τῇ σαφειᾷ καὶ ἀκραιφνεστάτῃ ἀντιλήψει τοῦ πραγματικοῦ. Τὸ ἰδεώδες ὑπῆρξε πάντοτε ἡ κορωνίς, ἡ κορυφαία ἀκρότης τοῦ πραγματικοῦ ἐν τῇ ὑπερτάτῃ ἐκφάνσει τῆς τούτου δυνάμεως. Τὸ ἀληθές καὶ τὸ καλόν, μετὰ τούτων δὲ καὶ τὸ ἀγαθὸν (καλῶς ἀγαθόν), διετέλεσαν πάντοτε ἐν εἰρήνῃ πρὸς ἀλληλα. Οὐδέποτε ἡ ἀληθὴς ἢ ὀρθοῦς ἐπιστήμη, πλὴν ἐν τοῖς χρόνοις ἡμῶν, κατέπνιξε τὴν φωνὴν τῆς ποιήσεως. Ἡ ἐλευθερία τοῦ πνεύματος παρήγαγεν ἐν τῷ ἑλληνικῷ, ἐν τῷ χῶρῳ τῆς γνώσεως καὶ τῆς ζητουμένης σοφίας, τὴν φιλοσοφίαν ἣτοι τὴν μόνην προσήκουσαν τῷ ἀνθρώπῳ ὑψίστην ἀρετὴν τοῦ διηγεῖσθαι καὶ ἀπαύτως ἀγαπᾶν καὶ ζητεῖν τὴν σοφίαν καὶ μηδέποτε ἐπαίρεσθαι ἐπὶ τῇ ἐκάστοτε κτωμένῃ σοφίᾳ καὶ δοκεῖν σοφὸν εἶναι. Ὁ ὄρος δὲ αὐτὸς (ὁ τοῦ φιλοσοφεῖν) ἐκφράζων καὶ ἐρμηνεύων ἅμα μὲν τὴν ὑπερτάτην ἐλευθερίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐν τῷ ζητεῖν καὶ ἐρευνᾶν, ἅμα δὲ καὶ τὸ ὄριον τῆς τοιαύτης ἐλευθερίας, ὑπῆρξε τύπος, εἰκὼν, κορωνίς καὶ σφραγὶς τῆς ἐν παντὶ ἐνεργείας τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἑλλήνος καὶ τῇ ὑπὸ τούτου ἀντιλήψει τοῦ κόσμου ἀρμονία τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ κόσμου τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ τῆς πραγματικότητος, παρήγαγεν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους τὸν ἀληθῆ καὶ τέλειον ἱστορικὸν

χριστιανικῆς φιλοφρονίας, ἀλλὰ περὶ φυσικῆς αἰσθητικῆς φιλοφρονίας, τῆς τερπνῆς καὶ εὐεργετικῆς ἐπὶ τὴν αἰσθησὶν ἐπιδράσεως τῆς φύσεως.

βίον, τὸν εἰκονιζόμενον ἐν αὐτῇ τῇ εἰκόνι τῇ φυσικῇ τῆς Ἑλλάδος γῆς. Σύμπασα ἡ Ἑλλὰς ἐβαπτίσθη, οὕτως εἰπεῖν, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῇ πραγματικῇ καὶ ἰδεώδει καὶ δὲν ἔμειναν ἐν αὐτῇ ὄρος, βουνόν, λόφος, βράχος, ποταμός, ρεῖθρον, πηγὴ ὕδατος, μὴ ἔχον ὄνομα, μὴ ἐξυμνηθὲν ὑπὸ τῆς ποιήσεως καὶ μὴ διαφημισθὲν ὑπὸ τῆς ἱστορίας. Καὶ ὅτε ἐπὶ χρόνου τινα περίοδον ἐφαίνετο ἡ πραγματικὴ ἱστορία ἐξαφανιζομένη ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς Ἑλλάδος καὶ παραδιδομένη εἰς τὴν διάκρισιν τῆς βαρβαρότητας, μόνῃ ἡ ὄψις καὶ ἡ θεὰ τῆς φυσικῆς Ἑλλάδος ἦρκει ἵνα ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ ποιητοῦ ἐμφανίζηται ἡ Ἑλλὰς ἡ ἱστορικὴ μεθ' ὅλου τοῦ μεγαλείου καὶ τοῦ κάλλους αὐτῆς. Ἡ νεκρὰ Ἑλλὰς καθίστατο «νεκρὰ ἀθάνατος» ἐν τῇ φύσει τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐνέπνεεν εἰς τὸν μέγαν ποιητὴν στίχους πρὸς τοὺς ἀθανάτους νεκρούς, «ὦν τὸ ὄνομα ζῆ σήμερον ἐν τῇ πνοῇ τῆς αὔρας καὶ τῷ ψιθύρῳ τῶν ὑδάτων. Τὰ δάση εἶναι πλήρη τῆς δόξης αὐτῶν. Ἡ ἀρχαία στήλη ἡ ὑψουμένη ἐν τῇ σιγῇ τῆς ἡρεμίας καυχᾶται ἐπὶ συγγενείᾳ πρὸς τὴν ἱερὰν αὐτῶν κόνιν. Αἱ σκιαὶ αὐτῶν πτερυγίζουσι περὶ τὰ σκιόεντα ὄρη καὶ ἡ εἰκὼν αὐτῶν κατοπτρίζεται ἐν ἐκάστῃ πηγῇ. Ὁ ἐλάχιστος ρυαξ καὶ ὁ μέγιστος ποταμὸς ῥέουσι μιγνύοντες πρὸς τοὺς φλοίσβους τῶν κυμάτων τὴν δόξαν τῶν Ἑλλήνων. Ὑψ' οἰονδήποτε ζυγὸν καὶ ἀν κύπτῃ ἡ γῆ αὕτη, ἀνήκει εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τὴν Δόξαν» (Βύρων).

Ὁ φυσικὸς καὶ γεωγραφικὸς σχηματισμὸς τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλ' ἡ φύσις τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλλήνος ἀρμονίας δὲν παρήγαγε μόνον καὶ διέχεε τὴν φαιδρότητα καὶ τὴν ἀεζῶνον φαιδρᾶν νεότητα εἰς τὸν Ἕλληνα, ἀλλὰ καὶ παρῴρησεν αὐτὸν εἰς τὴν τελεσφόρον χρῆσιν τῶν φυσικῶν πλεονεκτημάτων τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ὁ αὐτοφυῶς, οὕτως εἰπεῖν, αὐτομάτως καὶ αὐτοτελῶς παραγόμενος ἐν οἷα δῆποτε χώρα, ἔθνη καὶ λαῶ ἱστορικὸς βίος ἐξαρτᾶται, ὡς ἐρρήθη, ἀπὸ τῆς διαπλάσεως τοῦ περιβάλλοντος τοῦτον φυσικοῦ κόσμου. Τοῦτο ἀληθεύει οὐ μόνον ὡς πρὸς τὸν ἀκραιφνῆ πνευματικὸν βίον, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸν ὕλικὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὕλικῆς εὐημερίας καὶ εὐδαιμονίας οἰασδήποτε χώρας. Ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι γεωγράφοι ἐξῆραν εὐλόγως τὸ μεταξὺ τῶν ἠπείρων εἰς ἡμέρωσιν καὶ πολιτισμὸν λίαν προσφνές τῆς γεωγραφικῆς θέσεως καὶ διαπλάσεως τῆς «πολυσηχμονεστάτης» τῶν ἠπείρων κατὰ Στράβωνα, τῆς Εὐρώπης, τῆς μάλιστα πασῶν εὐπορούσης θαλασσῶν, κόλπων καὶ λιμένων, χερσονήσων καὶ νήσων, δι' ὧν πάντων καὶ τὸ κλίμα τῆς ἠπείρου ταύτης καθίσταται εὐκραές καὶ ὀρεῖων πανταχοῦ ποικίλος καὶ ἡ θεὰ τερπνῆ καὶ ἡ συγκοινωνία εὐκόλος καὶ συχνή, ὁ δὲ βίος ἀναπτύσσεται ἀρμονικῶς. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ Εὐρώπη ἴσταται μεθ' ὑπεροχῆς ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἠπείρων ἐν τῷ βίῳ τῷ ἱστορικῷ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ,

οὐχὶ κατὰ τὴν προτεραιότητα τοῦ χρόνου, ἥτις ἀνήκει πάντως εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον (ἐν Ἀφρικῇ), ἀλλὰ κατὰ τὸ ποῖον καὶ τὴν ἐσωτερικὴν, ἰδιοφυῶς, ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν οἰκούντων, εἰ καὶ ὁ τοπικὸς χωρισμὸς καὶ ἡ τοπικὴ διάκρισις αὐτῆς ἀπὸ τῆς Ἀσίας ὑπῆρξεν οὐχὶ φυσικὴ, ἀλλὰ τεχνητὴ καὶ συμβατικὴ, ἐντεῦθεν δὲ καὶ αὐθαίρετος ὡς πρὸς τὰ σημεῖα τοῦ χωρισμοῦ(1). Λέγει δὲ ὁ Στράβων (Β, 126) περὶ τῆς τοιαύτης ὑπεροχῆς: «Ὅτι πολυσχῆμων τε καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀνδρῶν εὐφρευστάτη καὶ πολιτειῶν καὶ ταῖς ἄλλαις πλείστον μεταδεδοκῦα τῶν οἰκείων ἀγαθῶν». Ὡς πρὸς τὸ πολυσχῆμον τοῦτο μετὰ τὴν Εὐρώπην ἔρχεται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γεωγραφίᾳ ἡ Ἀσία, ἐνῶ ἡ Λιβύη (ἡ Ἀφρικὴ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων) ἐξαιρουμένης τῆς βορραιοῦς πλευρᾶς τῆς παρὰ τὴν Μεσόγειον καλουμένην θάλασσαν ἐκτεινομένης (ἐνθα ἡ Αἴγυπτος, ἡ Κυρηναϊκὴ καὶ ἡ Καρχηδονία, χωραὶ πεπολιτισμέναι) μὴ διασχιζομένη καὶ μὴ διαβρεχομένη ἐκ τῶν ἔνδον ὑπὸ θαλασσῶν ἔμεινε μέχρι σήμερον ξένη πρὸς πολιτισμόν, ἡ δὲ Ἀσία ἡ μὴ ἀμοιροῦσα θαλασσῶν τινῶν μεσογείων ἐνιαχοῦ τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς μέσην τινὰ ἔλαβε θέσιν μεταξὺ τῶν δύο, ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ πολιτισμοῦ (Στρίβ. 121 «Ἡ μὲν οὖν Εὐρώπη πολυσχημονεστάτη πασῶν ἐστι, ἡ δὲ Λιβύη τὰ ἐναντία πέπονθεν, ἡ δὲ Ἀσία μέσην πῶς ἀμφοῖν ἔχει τὴν διάθεσιν»). Ἄλλ' ἂν ἡ Εὐρώπη εἶναι ἡ πολυχημονεστάτη καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἀρετὴν ἀνθρώπων εὐφρευστάτη τῶν ἡπείρων, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ Εὐρώπη τῆς Εὐρώπης, οὕτως εἰπεῖν, εἶναι ἡ Ἑλλάς, ἔχουσα ἕκτασιν περιβρεχομένην ὑπὸ θαλασσῶν μείζονα πάσης ἄλλης χώρας εὐρωπαϊκῆς πολλαπλασίας κατὰ τὸ μέγεθος τῆς ἐπιφανείας. Οὕτω σύμπασα ἡ Ἰβηρικὴ χερσόνησος (Ἰσπανία καὶ Πορτογαλλία ὁμοῦ) ἔχουσα ἐπιφάνειαν 600 περίπου χιλιάδων τετραγων. χιλιομ. ἀπέναντι τῆς Πελοποννήσου

(1) Εὐρώπη καὶ Ἀσία φυσικῶς ἀποτελοῦσι μίαν ἡπείρον, οὐχὶ δὲ δύο καθ' ἑαυτὰς ἡπείρους κεχωρισμένας ἀπ' ἀλλήλων φυσικῶς διὰ θαλασσῶν καὶ ὠκεανῶν, ὡς εἶναι ἡ Ἀφρικὴ κεχωρισμένη ἀπὸ τῆς Ἀσίας (πλὴν μικρᾶς τινος ταινίας γῆς περὶ τὸ Πηλούσιον) καὶ ἡ Ἀμερικὴ καὶ ἡ Νέα Ὀλλανδία. Ἡ Εὐρώπη εἶναι τὸ δυτικώτατον τῆς αὐτῆς ἡπείρου (τῆς Ἀσίας) συνεχὲς ταύτης τμήμα. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὰ ὅρια τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Ἀσίαν ποικίλας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς γεωγραφίας ἔλαβον μεταβολάς. Παρ' Ἡροδότῳ, παρ' ὦ καὶ πρῶτον ἐναφέρεται τὸ ὄνομα ὡς ὄνομα μεγάλης ἡπείρου ἦτοι τμήματος μεγάλου τῆς γῆς, ἡ Εὐρώπη ἐκτείνεται μέχρι τῶν νῦν Ἀλταίων καλουμένων ὄρεων, περιλαμβάνουσα τὴν τε νῦν δυτικὴν Σιβηρίαν καὶ μέρος τῆς νῦν Μέσης καλουμένης Ἀσίας, διὰ τοῦτο δὲ θεωρεῖται (ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου) εὐλόγως ὡς μείζων Ἀσίας ὁμοῦ καὶ Λιβύης. Οἱ μεταγενέστεροι τοῦ Ἡροδότου ἀρχαῖοι γεωγράφοι ὡς ὄριον μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἔθετον τὸν Φάσιν ποταμὸν ἢ τὸν Καύκασον ἢ τὸν νῦν Βόλγαν ποταμὸν. Μόνον δὲ ἡ γεωγραφικὴ ἐπιστήμη τῶν νεωτέρων χρόνων ὡς ὄρια μεταξὺ τῶν δύο ἡπείρων ἔθηκε τὰ Οὐράλια ὄρη καὶ τὸν Οὐράλιον ποταμὸν καὶ τὸν Καύκασον. Ἄλλ' ἡ Εὐρώπη καὶ ὡς τμήμα Ἀσίας τοπογραφικὸν ἐλαμβάνομένη ἀποτελεῖ τὸ φύσει ἐπιτηδεϊώτατον πρὸς ἡμέρωσιν καὶ πολιτισμόν τμήμα ταύτης.

ἦτοι πέντε καὶ εἰκοσάκις μείζονα τῆς Πελοποννήσου καὶ πλὴν τινος μικρᾶς ἐκτάσεως (μόλις τὸ 1)5 τῆς ὅλης περιμέτρου τῆς χερσονήσου ἀποτελούσης) περιβρέχεται πᾶσα ὑπὸ θαλασσῶν, ἔχει ἕκτασιν παραλίας ἐλάσσονα ἢ ἡ Πελοπόννησος. Ἡ ἐντεῦθεν τῆς Πελοποννήσου ἡπειρος Ἑλλάς δὲν ἔχει πάντως οὕτω μεγάλην ὡς ἡ Πελοπόννησος παραλιακὴν ἕκτασιν, ἀλλ' οὐχ ἦτιον εἶναι καὶ αὕτη ἱκανῶς πολυσχῆμων. Ἄν δὲ ἀποβλέψωμεν καὶ εἰς τὸ πλῆθος τῶν κόλπων καὶ τῶν λιμένων τῶν δυτικῶν ἰδίως ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου καὶ εἰς τὸ ἄλλο πλῆθος τῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει ἢ «ἐλληνικῇ» καλουμένη θαλάσση νήσων, ἐν ἣ θαλάσση πλέων τις κατὰ μήκος καὶ πλάτος οὐδέποτε βλέπει ἐκ τοῦ ὀρίζοντος ἑξαφανιζομένην νήσόν τινα ἢ ἀκτὴν ἡπειρωτικὴν, καὶ ἂν ἀποβλέψωμεν πρὸς τὰς δυσμικὰς ἐκτάσεις τοῦ Σικελικοῦ πελάγους ἐννοοῦμεν ὅτι ἡ πολυσχιδεστάτη καὶ πολυσχημονεστάτη καὶ φιλανθρωπῶς παραλιακωτάτη καὶ διὰ ταῦτα πρὸς ἀρετὴν ἀνθρώπων καὶ γένεσιν πολιτειῶν καὶ πρὸς παραγωγὴν πολιτισμοῦ φυσικῶς εὐφρευστάτη χώρα τῆς Εὐρώπης ὑπῆρξεν ἡ Ἑλλάς.

Β'. Ἡ ἐξ ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως ἰδιοφυῆς γένεσις καὶ ἀνάπτυξις τῶν Ἑλλήνων γένους.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ἐξ ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως κρινόμενος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὁ ἀνήκων εἰς τὴν Λευκὴν ἢ Καυκασίαν καλουμένην ἀνθρωπολογικὴν διαίρεσιν τοῦ ἀνθρωπίου γένους ἀπετέλει τὴν κρατίστην καὶ καλλίστην ἐν τῇ σωματικῇ διαπλάσει, εὐφυῆ καὶ εὐρυθμίᾳ μοῖραν τῆς ἀνθρωπολογικῆς ἐκείνης διαιρέσεως. Ἡ δὲ φυσικὴ αὐτῆ σωματικὴ ἀρετὴ ἢ ἐμπνεύσασα τοὺς μεγάλους καλλιτέχνους ἐν τῇ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αἴσθησιν ἀντιλήψει τοῦ ἰδεώδους τοῦ ἀνθρωπίου σωματικοῦ κάλλους διετέλει ἐν ἀρίστη καὶ τελείᾳ ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν, ψυχικὴν τὴν μετὰ δυνάμεως τοῦ πνεύματος καὶ εὐφυΐας ἐν τῷ ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ νοεῖν τὸ ἀληθές καὶ αἰσθάνεσθαι τὸ καλὸν συνδεομένην, ἐκδηλουμένην δὲ θαυμασίως καὶ ἐκφραζομένην ἐν τῇ γλώσσῃ τῇ Ἑλληνικῇ. Αὕτη ἀνήκουσα εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀρίων καλουμένων (ἢ Ἰνδογερμανικῶν ἢ Ἰνδοκελτικῶν γλωσσῶν) ὡς πρὸς μὲν τὸν λεξικὸν πλοῦτον ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν πλουσιωτάτην ἐν ταῖς Ἀρίαις γλώσσαις ἀρχαίαν Ἰνδικὴν ἢ Σανσκριτικὴν, ὡς πρὸς δὲ τὸ κάλλος τὸ αἰσθητικὸν εἶναι ἢ καλλίστη πασῶν, τὴν θαυμασιωτάτην κατὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἁρμονικὴν σύνταξιν τῶν λέξεων πρὸς παραγωγὴν λόγου παρέχουσα καὶ παριστώσα ἰδιότητα καὶ ἀρετὴν, (1) αὕτη προωρισμένη νὰ ἐξαγγείλῃ οὐ μόνον εἰς

(1) Περὶ τῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου συντάξεως ἔγραψεν ὁ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκάλων ἀοιδίμος φιλόλογος καὶ ποιητῆς Δημήτριος Βερναρδάκης (ἐν τῷ

τὸν Ἑλληνικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα διανοούμενον καὶ αἰσθανόμενον κόσμον τὰ κάλλιστα ἄνθη καὶ τοὺς ἀγλαωτάτους καρπούς τῆς ὑψίστης καὶ καλλίστης ἐνεργείας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος τοὺς τε ἄλλους καὶ μάλιστα τῆς μόνον τῷ ἑλληνικῷ πνεύματι ἰδιαζούσης καὶ ἐκ τούτου ἀπορρυσάσης Φιλοσοφίας, ἣν συνεξεῦρε καὶ συγκατεσκεύασε κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ μεγάλου ῥήτορος καὶ φιλοσόφου Ἱπποκράτου λεγόμενα, πάντα τὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ μεγαλεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ βίου «καὶ πρὸς τε τὰς πράξεις ἐπαίδευσεν τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸς ἀλλήλους ἐπράυνε καὶ συμφορῶν τὰς τε δι' ἀμαθίαν καὶ τὰς ἐξ ἀνάγκης γινομένης διείλε». Περὶ τῆς μεγάλης ἐν τῷ σύμπαντι ἀνθρωπίνῳ βίῳ καὶ ἐν τῷ ἱστορικῷ κόσμῳ σημασίας τῆς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἐμφανίσεως τῶν Ἑλλήνων ἱκανὰ ἤδη ἐλέχθησαν ἐν ἀλλαχοῦ τῆς πραγματείας ταύτης (τόμ. β' σ. 12—13), πρόκειται δὲ νῦν νὰ παρασταθῇ ἐν συνεχείᾳ ἱστορικῇ ἀφηγήσει τὰ ὅσα ἐλέχθησαν ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ ὡς φιλοσοφικαὶ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἱστορικοῦ βίου θεωρίαι. Ἀλλὰ πόθεν λαμβάνει ἀρχὴν ἢ τοιαύτη ἀφήγησις; τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ τρίτον τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ζητημάτων. Διότι ἡ ἀρχὴ τῆς πραγματικῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους συνδέεται φυσικῶς καὶ λογικῶς μετὰ τοῦ ζητήματος ἂν ὁ ἑλληνικὸς βίος ἐν αἷς χώραις ἤρξατο ἐξελίσσων καὶ ἀναπτύσσων τὰ ἐκ τῆς φύσεως δοθέντα αὐτῷ δύο μεγάλα κεφάλαια τὴν φύσιν αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος ὡς γεωγραφικοῦ σχηματισμοῦ, τὴν φύσιν τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν, καὶ τὴν θέσιν ἣν κατέλαβεν ὁ

Γραμματικῇ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης σ. 28 κέξ.) «Ἡ Ἑλληνικὴ σύνταξις εἶναι ἐκ τῶν θαυμασιωτάτων δημιουργημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ὅσα ἐκληρονομήσαμεν οἱ νεώτεροι ἐκ τοῦ ἀρχαίου κλασσικοῦ κόσμου. Ὅπως ἡ ἑλληνικὴ τέχνη καὶ ποίησις, τὰ ἑλληνικὰ πολιτεύματα, ὀλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς βίος ἐν γένει, οὕτω καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ διὰ τῆς γλώσσης ταύτης ἡ πληρεστέρα καὶ ἀμεσωτέρα ἔκφρασις, ἡ σύνταξις εἶναι τι μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τὴν ἀπειρον αὐτῆς καὶ ποιητικὴν ἐλευθερίαν καὶ ποιικίαν. Εἶναι δὲ κατὰ πρώτην ὄψιν ἡ ἐλευθερία καὶ ποιικίλια αὕτη τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου ὅπως καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν γένει βίου καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ὑπερεκχειλῆς, ἀνυπότακτος, δαιμονιώσα. Δὲν εὐρίσκει τις ἐν αὐτῇ οὐδὲν σχεδὸν σταθερὸν, ὁμοίομορφον κανονικόν. Καὶ ὅμως ἂν ἐμβαθύνῃ τις κάλλιον εἰς τὰ πράγματα, πείθεται ὅτι ἡ συντακτικὴ ἐλευθερία ὑπόκειται εἰς κανόνας καὶ ὑπὸ τὴν ἀπειρον ποιικίλιαν κρύπτεται κοινὴ τις ἀρχὴ καὶ ἐνότης. Ποία δὲ αὕτη; Ἡ ποιητικὴ, ἀποκρίνομαι, ἰδέα τοῦ κάλλους, ὅπως καὶ καθ' ὅσον δύναται νὰ ἐκφρασθῇ διὰ τῆς συντάξεως. Ὅπως ἡ ζωηρὰ καὶ ποιητικὴ τῶν Ἑλλήνων φαντασία ἐνεφύσησε πνεῦμα ζωῆς εἰς ὀλόκληρον τὸν ἐκτὸς τοῦ ὑποκειμένου κόσμον καὶ ἐπροσωποποίησεν εἰς σύστημα παμποικίλων καὶ ποιητικῶν θεοτήτων ὀλόκληρον τὴν καθ' ἑαυτὴν νεκρὰν καὶ ἄψυχον φύσιν, οὕτως αὕτη αὕτη ἡ ζῶν καὶ ποιητικὴ φαντασία ἐζωογόνησε καὶ ἐνεψύχωσε τὰ ἄλλα νεκρὰ μέρη τοῦ λόγου, διεμόρφωσεν εἰς εἶδος καὶ κάλλος τὴν ἄλλως ἄμορφον καὶ ἀνεῖδιον ὄλην τοῦ τυπικοῦ, ἐπροσωποποίησε τὰ εἶδη ταῦτα καὶ τὰς μορφὰς ὅσα ἦτο δυνατόν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὅσα ἦτο ἄδύνατον καὶ διὰ μυθίων τρόπων καὶ διὰ μυθίων εἰς αὐτὴν μόνον μὴ ἀπορρήτων μυστηρίων ἐζωογόνησε καὶ ἐνεψύχωσε θαυμασίως αὐτούς».

λαὸς τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ ἀνθρωπολογικῇ διαιρέσει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κατὰ τὴν φυσικὴν καὶ αἰσθητικὴν διάπλασιν τοῦ σώματος καὶ κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ λαλουμένην γλῶσσαν.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τὸ τρίτον ἂν οἱ Ἕλληνες ἔλαβον στοιχεῖον καὶ κεφάλαια τοῦ πνευματικοῦ βίου παρὰ λαῶν προὑπαρξάντων ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν, τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν δύναται νὰ λυθῇ θετικῶς ἢ ἀρνητικῶς διὰ σαφῶν μαρτυριῶν ἱστορικῶν ἀφοῦ αὐτὰ τὰ κατὰ τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων δὲν παρεδόθησαν διὰ γραπτῶν μνημείων ἱστορικῶν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν θετικὴν ἐπὶ γραπτῶν μνημείων στηριζομένην ἀρχαιοτάτην ἱστορίαν τῶν λαῶν τῆς Δυτικῆς Ἀσίας, ἰδίως Βαβυλωνίων, Ἀσσυρίων καὶ Αἰγυπτίων, ὧν ἡ ἐν γραπτῶν μνημείοις ὡς πηγαῖς ἀναγεγραμμένη ἱστορία ἀνέροχεται μέχρι τῆς 4 καὶ 5 π. Χ. χιλιετηρίδος, ἡ ἱστορία ἢ Ἑλληνικὴ ἢ ἀπὸ μνημείων ἀρουμένη μόλις ἀνέροχεται εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς πρώτης π. Χ. χιλιετηρίδος. Ἀλλ' ἢ τοιαύτη ἐνδεῖα καὶ μειονεξία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀπέναντι τῆς τῶν μνημονευθέντων ἄλλων ἀρχαίων ἱστορικῶν λαῶν αἴρεται διὰ πλήθους ἄλλων μνημείων, μνημείων τέχνης ἰδίως, καὶ διὰ τῶν ἐκ τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας καὶ μυθολογίας προερχομένων πορισμάτων, ἀποκαλυπτόντων ἡμῖν ἱστορικὸν βίον καὶ ἱστορικὸν κόσμον χιλιάδων ἐτῶν.

Αὐτὰ τὰ ἀρχαιότατα προφορικῶς ἢ γραπτῶς παραδοθέντα μνημεῖα τῆς τῶν Ἑλλήνων ἱστορίας, τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη, ἀποκαλύπτουσιν ἡμῖν βίον ἱστορικόν, καὶ πολιτισμὸν ἀνεκθόντα εἰς ὃν βαθμὸν εὐρίσκομεν αὐτὸν παρ' Ὀμήρῳ δι' ἐξελίξεως ἀναπτύξεως καὶ προόδου χιλιάδων ἐτῶν. Πᾶσαν ταύτην τὴν προόδον καλοῦμεν Ἑλλάδα προϊστορικὴν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀπὸ μνημείων γραπτῶν γινωσκόμενην, ἣν καλοῦμεν Ἑλλάδα ἱστορικὴν.

Γ'. Ἡ προϊστορικὴ Ἑλλάς.

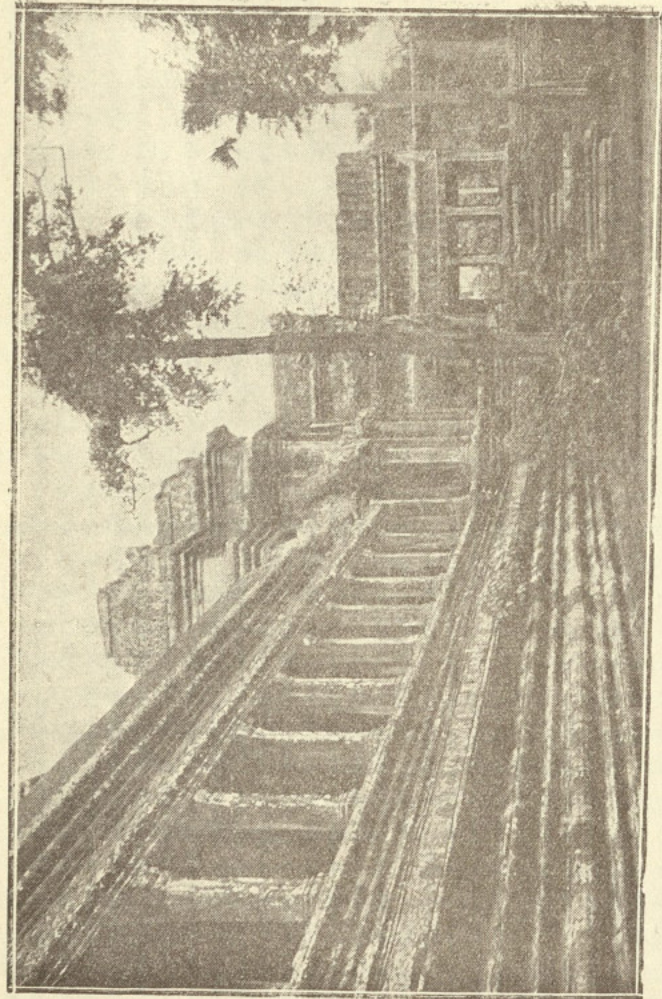
Ὅταν λέγωμεν Ἑλλάδα προϊστορικὴν δὲν νοοῦμεν Ἑλλάδα ἔξω τῶν ὄριων τῆς ἱστορίας, ἀλλ' νοοῦμεν πάλιν Ἑλλάδα ἱστορικὴν, Ἑλλάδα ἔχουσαν ἱστορίαν καὶ πολιτισμὸν, ἀλλ' ἱστορίαν μὴ ἀπ' εὐθείας καὶ ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐνότητι ἀπὸ κυρίως ἱστορικῶν πηγῶν ἢτοι γραπτῶν μνημείων ἱστορικῶν ἐκτιθεμένην ὡς ἡ ἱστορία τῶν κυρίως ἱστορικῶν χρόνων, ἀλλὰ διὰ τῆς συγκρίσεως τῶν γλωσσῶν καὶ διὰ τῶν ἀρχαιολογικῶν μνημείων τῶν τε ἀκραιφνῶς Ἑλληνικῶν καὶ τῶν ἐκ τῶν μετὰ τῆς Ἑλλάδος συνδεομένων ἱστορικῶν χωρῶν ἐν γενικῇ τινι καὶ καθολικῇ εἰκόνι παρισταμένην καὶ ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς ποιητικὰς καὶ μυθικὰς παραδόσεις ἐν πολλοῖς σημείοις διαφωτιζομένην.

α) Τὰ ἐκ τῆς συγκρίσεως γλωσσῶν, τῆς συγκριτικῆς δηλονότι γλωσσολογίας

ἐξαγόμενα περὶ τῆς προϊστορικῆς Ἑλλάδος (1) συμπεράσματα καὶ εἰκασίαι. Ὡς ἤδη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐρρήθη, ἡ ἀπὸ τοῦ 18 αἰῶνος ἀρξαμένη ἐν Εὐρώπῃ σπουδὴ τῆς ἀρχαίας Ἰνδικῆς (Σανσκριτικῆς) καὶ τῆς ἀρχαίας Δακτρικῆς (Ζενδικῆς) ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ἰδίως τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Λατινικὴν, ἀπεκάλυψεν δλόκληρον οἰκογένειαν γλωσσῶν μᾶλλον ἢ ἥτιον συγγενῶν πρὸς ἀλλήλας, ἐκτεινομένην ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ κληθεῖσαν Ἰνδοευρωπαϊκὴν ἢ Ἰνδογερμανικὴν ἢ Ἰνδοκελικὴν ἢ Ἀρίαν (2). Ἐν Ἀσίᾳ εἰς τὴν Ἀρίαν οἰκογένειαν ὑπάγονται μόνον οἱ Ἰνδοὶ οἱ ἀπὸ τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας τῆς μεγάλης χερσονήσου τοῦ Ἰνδοστάν διὰ τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν ἐπικρατήσαντες καθ' ἅπαν τὸ Ἰνδοστάν (καὶ πέραν ἐτι τούτου ἐν ταῖς Ἰνδοσινικαῖς χώραις), ἔπειτα οἱ λαοὶ οἱ οἰκοῦντες ἐν τῷ εὐρεῖ Ἰρανικῷ ἢ Μηδοπερσικῷ καλουμένῳ ὄροπεδίῳ τῷ περιλαμβάνοντι τὰς νῦν χώρας Περσίαν, Ἀφγανιστάν, Βελουχιστάν, Βουχάραν καὶ Βάλχ, καὶ δυτικώτερον τοῦ Ἰράν, λαοὶ τινες τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Ἀρμενικοῦ ὄροπεδίου, ἔτι δὲ καὶ τῆς νῦν Μικρᾶς Ἀσίας καλουμένης μεγάλης χερσονήσου. Τοῦναντίον δὲ τῆς Εὐρώπης τὸ πλεῖστον φήθη ὑπὸ Ἀρίων. Διότι πλὴν τῶν λαῶν τῶν οἰκούντων τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον οἱ τε ἐν τῇ μέσῃ Εὐρώπῃ οἰκοῦντες Σλαυικοὶ καὶ Γερμανικοὶ λαοὶ (ἐν τοῖς Γερμανικοῖς περιλαμβάνονται καὶ οἱ Σκανδιναυικοὶ) καὶ οἱ δυτικώτερον τούτων οἰκοῦντες Κέλται (Γαλάται καὶ Βρεττανοὶ) ἦσαν Ἀριοὶ. Ἐν τῇ Ἰβηρικῇ χερσονήσῳ ὡς καὶ ἐν τοῖς Πυρρηναίοις δὲν ἐπεκράτησαν οἱ Ἀριοὶ, τὰ δὲ ἀνατολικά καὶ τὰ βόρεια τῆς νῦν Ρωσσίας, ἀρχαιότερον δὲ καὶ τῆς Σκανδιναβίας, καὶ ἀνατολικά τινες ἀκταὶ τῆς Βαλτικῆς οἰκοῦνται μέχρι νῦν ὑπὸ λαοῦ Ὀυραλοφιννικοῦ. Ἄλλ' ἔλθωμεν νῦν εἰς τὸ ζήτημα : Τί ἐκ τῆς γλωσσολογίας δυνάμεθα νὰ εἰκασώμεν περὶ τῶν πρώτων οἰκητόρων τῶν

(1) Ποιούμενοι λόγον περὶ τῆς προϊστορικῆς Ἑλλάδος χρῶμεθα τῷ ὀνόματι τούτῳ (Ἑλλάς) ἐξ ἀνάγκης κατὰ πρόληψιν, νοοῦντες ὑπὸ τὸ ὄνομα τὰς ἐν τοῖς κυρίως ἱστορικοῖς χρόνοις τὴν Ἑλλάδα ἀποτελοῦσας χώρας.

(2) Ἴδε περὶ τούτου ἐπιτενέστερον ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς Παγκοσμίου ἢ Καθολικῆς Ἱστορίας, σελ. 294 καὶ ἐξῆς. Τὸ ὄνομα Ἀριος ἐλήφθη ἐκ τῶν Ἀρίων (Aria) τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῶν Ἀριανῶν ἢ Ἐρανίων ἢ Ἰρανίων τοῦ Ἰρανικοῦ ἢ Μηδοπερσικοῦ ὄροπεδίου. Τὸ Ἰράν εἶναι κατὰ σημασίαν ταυτῶσμον τῷ Ἀριος, ἀλλ' ἐν τῇ γλωσσολογίᾳ, καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῇ, γίνεται χρῆσις τοῦ ὀνόματος προκειμένου μόνον περὶ γλωσσῶν καὶ τῶν λαῶν τοῦ εὐρεῖ Ἰρανικοῦ ἢ Ἀριανοῦ ὄροπεδίου. Πλὴν δὲ τῶν ἀνω μνημονευομένων ὀνομάτων καὶ τοῦ ἠκίστα ἐν χρῆσει Σανσκριτικῆς περὶ ἀπάντων τῶν λαῶν τῆς Ἀρίας οἰκογενείας, ἦτο ἐν χρῆσει μέχρι τιγὸς καὶ ἄλλος τις ὄρος : Ἰαφθιτικὸς ἢ Ἰαπετικὸς (ἐνεκα τῆς δοκούσης ἢ πραγματικῆς συναφείας τοῦ τῆς Ἰ. Γραφῆς Ἰάφθ πρὸς τὸ τοῦ πατρὸς τοῦ Προμηθέως ὄνομα Ἰαπέτος). Διότι οἱ ἐν τῇ Γενέσει (κεφ. 10) εἰς τὸν οἶκον Ἰάφθ ὑπαγόμενοι λαοὶ ἐθεωροῦντο τὸ πλεῖστον Ἀριοὶ.

Les Merveilles du Monde]

[Hachette Paris

Ἡ μέγας περίβολος τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγγῶρ (Καμπόδτζη).

ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ὑπὸ Ἑλλήνων οἰκουμένων χωρῶν ; (ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμ-
προσθεν ἐρρήθη), ἀφ' οὗ χρόνου διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊῶν σπουδῆς τῆς ἀρ-
χαίας Ἰνδικῆς καὶ τῆς ἀρχαίας Βακτρικῆς ἢ Ζενδικῆς καὶ τῆς τούτων συγκρίσεως
πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας διεπιστώθη γενικῶς ἡ
γλωσσικὴ καὶ ἐντεῦθεν ἡ φυλετικὴ πρὸς ἀλλήλους συγγένεια λαῶν οἰκούντων ἀπὸ
τῆς Ἰνδικῆς καὶ Βακτρικῆς μέχρι τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ, κλη-
θέντων Ἀρίων, πολλαὶ ἤρξαντο γινόμεναι ὑποθέσεις περὶ τῆς καταγωγῆς, τῆς
πρώτης καταστάσεως, τῆς ἐν ἀρχῇ ἐνότητος καὶ τῆς ἔπειτα διασπορᾶς τῶν διαφό-
ρων μοιρῶν τῆς τῶν Ἀρίων λαῶν οἰκογενείας. Ἡ σύγκρισις ἐκτεινομένη κατὰ
μικρὸν ἐκ τοῦ χώρου τῶν γλωσσῶν εἰς τὸν τῆς φιλολογίας καθόλου καὶ τὸν τοῦ
εὐρύτερου πνευματικοῦ βίου, τῆς θρησκείας καὶ τῶν μετὰ ταύτης συνδεομένων
μυθικῶν παραδόσεων παρήγαγεν ὀλόκληρον σύστημα ἱστορίας ὑποθετικῶς προϊ-
στορικῆς, καθ' ἣν δῆθεν οἱ λαοὶ οἱ Ἀριοὶ βιοῦντες τὸ πρῶτον ἐν ἀρχαιοτάτοις
χρόνοις κατὰ τὰς ὑπὸ τῆς Ἰμαλαίων ἢ τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου, ἐν τῇ Ἰν-
δικῇ ἢ ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ, ἐν τοῖς τόποις, ἐξ ὧν κατὰ τὰς παραδόσεις
τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς πηγάζουσιν οἱ μεγάλοι ποταμοὶ Γιχῶν καὶ Φεισῶν, ἀφοῦ ἀ-
νέπτυξάν τινα ἐνταῦθα πολιτισμόν, καὶ δὴ καὶ πολιτικόν τινα βίον ἠνωμένον (ὡς
ὑπετίθετο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Βακτρικῇ καὶ τῇ Σογδιανῇ), πολλὰ ἀποτελέσαντες ἐνταῦ-
θα κράτη ἰδιαιτέρως ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων ἐξ αἰτίων φυσικῶν ἢ ἱστορικῶν
καὶ διηρέθησαν προϊμώτατα εἰς ἀνατολικούς καὶ δυτικούς Ἀρίους. Καὶ οἱ μὲν
ἀνατολικοὶ ἔμειναν ἐν τῇ Ἰνδικῇ, ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ καὶ ἐν τῷ Ἰράν, οἱ δὲ δυ-
τικώτερον προχωρήσαντες Ἀριοὶ, ἀφοῦ ἀφίκοντο εἰς τὰς περὶ τὸν Καύκασον
χώρας διηρέθησαν εἰς δύο μεγάλα τμήματα, ὧν τὸ ἐν διὰ τῶν Καυκασίων πυλῶν
εἰσβαλὸν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην προὐχώρησε κατὰ διάφορα τμήματα καὶ
κατὰ διαφόρους χρόνους περιόδους δυσμικώτερον καὶ βορειότερον καὶ ἀφίκετο
δυτικῶς μὲν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τὰς ὑπὸ τῆς τῶν Πυρηναίων
(μοίρας τινὸς τῶν Δυτικῶν τούτων καταλαβούσης καὶ τὰς νῦν χώρας τῆς Μεγά-
λης Βρετανίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας), βορείως δὲ μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Βαλτικῆς
καὶ μέχρι τῆς Σκανδιναβικῆς χερσονήσου. Τὸ δὲ δεύτερον τμήμα τῶν παρὰ τὸν
Καύκασον ἀπ' ἀλλήλων χωρισθέντων Ἀρίων ἀπὸ τοῦ ἑγγυὸς τοῦ Καυκάσου ἐκτει-
νομένου Ἀρμενικοῦ ὄροπεδίου, ἐνθα ἐγκατεστάθη μοῖρᾳ τις αὐτῶν, διεχύθη
κατὰ μέγιστον μέρος εἰς τὰς δυτικώτερον ἐκτεινομένας χώρας τῆς νῦν Μικρᾶς
Ἀσίας, κέντρον μὲν καὶ κορμὸν ἰσχυρὸν καταλιπὼν ἐν τῷ κεντρικῷ ὄροπεδίῳ τῆς
χερσονήσου ταύτης, ἐν Φρυγίᾳ καὶ ταῖς παρὰ ταύτην χώραις, ἐντεῦθεν δὲ κατὰ
μέρος σημαντικὸν προσελθὼν μέχρι τῶν τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Προποντίδος ἀκτῶν
διὰ τῶν δύο μεγάλων γεφυρῶν τῶν λαῶν, τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπό-
ρου, μετέβη εἰς τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Δανουβίου ἐκτεινομένας πρὸς νότον καὶ πρὸς
δυσμὰς χώρας, ὅπουθεν πάλιν μοῖρᾳ τις τὸ μὲν διὰ τοῦ Ἀδρίου κατὰ θάλασσαν,

τὸ δὲ κατὰ γῆν διὰ τῶν Διναρικών Ἄλπεων μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ διεχύθη ἀνὰ τὴν μεγάλην ταύτην χερσονήσον.

Τίνας λαοὺς οἱ εἰς Εὐρώπην μεταναστεύσαντες Ἄριοι εὗρον ἐν Εὐρώπῃ ἐγκατασταθέντας πρὸ αὐτῶν καὶ ἂν εὗρον λαοὺς τοιούτους· ἂν οἱ Φιννικοὶ (Οὐραλοφιννικοὶ) λαοί, ὧν σημαντικὰ λείψανα οἰκοῦσιν εἰσέτι τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Βαλτικῆς, ὄκουν ἀρχαιότερον ἐν Εὐρώπῃ, τῇ βορείᾳ τοῦλάχιστον, ἢ ἂν οἱ Ἄριοι λαοὶ ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ τούτων ἡ Εὐρώπη (πρόκειται ἰδίως περὶ τῆς μέσης καὶ βορείας Εὐρώπης, Ἀγγλίας, Γαλλίας, Βορείου Γερμανίας καὶ Σκανδιναυίας) ἦν ἐρημος κεκαλυμμένη ὑπὸ δασῶν καὶ οἰκουμένη ὑπὸ λαῶν ἀγριωτάτων, τῶν προγόνων τῶν σημερινῶν Λαπόνων καὶ Σαμογεδῶν, Τσουδικῆς (1) καλουμένης φυλῆς, οἰκούντων τὴν ἠπειρον ἐν μέσῳ τῶν ἀγρίων θηρίων, ὡς ἐφρόνουν τινές, πάντα ταῦτα τὰ ζητήματα οὐδεμιᾶς ἐτύγχανον λύσεως διὰ τῆς μνημονευθείσης περὶ τῆς ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην μεταναστεύσεως τῶν Ἀρίων (2). Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, αὐταὶ ὑπετίθετο ὅτι ὄκουντο πρότερον κατ' ἄλλους μὲν ὑπὸ λαῶν Σημιτικῶν (Καυκασίας ἐννοεῖται ἀνθρωπολογικῆς φυλῆς), ὧν ὁ ὄνομαστότερος ὁ τῶν Πελασγῶν ἐθεωρεῖτο φέρων τὸ ὄνομα τῶν Φιλισταίων, κατ' ἄλλους δὲ ὑπὸ λαῶν οὐδ' εἰς τὴν Καυκασίαν ἀνθρωπολογικὴν φυλὴν ἀνηκόντων (τοιούτοι δὲ λαοὶ ἐθεωροῦντο ἰδίως ἐν Πελοποννήσῳ οἱ πρόγονοι τῶν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἐκλελοιπότεων ἐν τῇ χερσονήσῳ Καυκῶνων καὶ Αελέγων καὶ Καρῶν, θεωρουμένων πάντων λαῶν Χαμιτικῶν), αἱ δὲ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς θαλάσσαις νῆσοι ἐθεωροῦντο κατεχόμεναι πᾶσαι ὑπὸ Φοινίκων. Ἐπελθόντων δὲ τῶν Ἀρίων λαῶν καὶ δημιουργησάντων τὸν Ἑλληνικὸν ἱστορικὸν βίον οἱ προϋπάρχοντες οὗτοι ἀλλογενεῖς λαοὶ ἐθεωροῦντο ἐκλιπόντες, ἀπορροφηθέντες ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ ἐπήλυδος λαοῦ.

Ἡ πρὸ ἑκατὸν καὶ πλείονων ἐτῶν οὕτως εἰς σύστημα κρυσταλλωθεῖσα θεωρία περὶ τῆς ἐξ Ἀσίας εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας μεταναστεύσεως τῶν Ἀρίων μόνον ἔρρισμα στερεὸν ἔχουσα τὴν συγγένειαν τῶν γλωσσῶν, καὶ ταύτην οὐχὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα κρινομένην, ὑπέστη ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ῥιζικὴν μεταρρύθμισιν. Ὡς ἐρρήθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἡ γνώμη ἡ περὶ τῆς Σανσκριτικῆς (μετὰ ταύτην δὲ καὶ τῆς Βακτρικῆς ἢ Ζενδικῆς) ὡς μητρὸς τῶν Ἀρίων γλωσσῶν ἐγκατελείφθη πρωϊμώτατα, ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις περὶ γλώσσης Ἀρίας μητρὸς πασῶν τῶν Ἀρίων δὲν ἐγκατελείφθη εὐθύς, ἐζητήθη δὲ ἡ μήτηρ αὕτη γλώσσα οὐχὶ ἐν τοῖς πράγμασιν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐν ἐπιστημονικῶς κατασκευαζομένη τεχνικῇ γλώσσῃ, ἥτις ὑπετίθετο ὅτι ἦν ἂν μὴ ἡ αὕτη, ἀλλ' ὁμοία πρὸς τὴν ἐκλιποῦσαν μητέρα. Πρὸς

(1) Τὸ ὄνομα Tschudi συνήψαν τινες πρὸς τὸ Σκύθης.

(2) Id. Grimm Geschichte der deutschen Sprachen σ. 164 καὶ Theod. Mommsen Röm. Geschichte τ. 1 σ. 8.

εὔρεσιν τοιαύτης τινὸς γλώσσης προέβησαν γλωσσολόγοι τινὲς διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ἀρχηγόνων ἢ πρωτοθέτων τύπων τῶν κοινῶν εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας δοκούσας τῶν Ἀρίων γλωσσῶν καὶ συνάψεως τῶν κοινῶν τούτων γνωρισμάτων εἰς ἀποτελέσειν τῆς ὑποτιθεμένης γλώσσης, ἥς προσδιώρισαν καὶ τοὺς κεφαλαιώδεις φθογγικούς νόμους καὶ τοὺς κυριωτάτους γραμματικούς τύπους (1). Ἄλλ' ἡ θεωρία ἡ περὶ ἐνιαίας ἀρχηγόνου γλώσσης συνεδέθη μετὰ τῆς ὑποθέσεως περὶ ἐνιαίου ἔθνους Ἀρίου οἰκοῦντός ποτε τὸν αὐτὸν τόπον καὶ παραγαγόντος κοινὸν ἱστορικὸν βίον ἐν τῇ κοινῇ πατρίδι. Ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ κοινῆς πατρίδος ἢ κοιτίδος τῶν Ἀρίων γλωσσῶν θεωροῦνται σήμερον ὡς ἀπλᾶ ὑποθέσεις ἐρειδόμεναι πρότερον ἐπὶ θρησκευτικῶν τινῶν παραδόσεων περὶ τοῦ τόπου τῆς δημιουργίας τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, αἵτινα πάντα κείνται ἐκτὸς τῶν ὀρίων τῆς κυρίας καὶ αὐστηρᾶς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Κατὰ ταύτην ἡ διασπορὰ τῶν Ἀρίων ἐξ οἰαοδήποτε κοινῆς πατρίδος ἢ κοιτίδος οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ζήτημα τῆς κοιτίδος τοῦ πρωτοπλάστου καὶ τῶν διασπορῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ διασπορὰ τῶν Ἀρίων κατὰ τὰς νέας θεωρίας εἶναι γεγονός προϊστορικόν, ἄτε μὴ ὄν γνωστὸν εἰς ἡμᾶς δι' ἱστορικῶν μαρτυριῶν, ἀλλ' εἶναι ἱστορικὸν κατ' οὐσίαν, φέρουσα χαρακτηριστικὰ γεγονότος ἱστορικῶ ἐκ τῶν συνήθων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοιούτων γεγονότων μεταναστεύσεως λαῶν. Κατὰ τὰς αὐτὰς δὲ θεωρίας ἡ κοιτίς τῶν Ἀρίων ζητητέα οὐχὶ ἐν Ἀσίᾳ, ἀλλ' ἐν Εὐρώπῃ ἐν ταῖς μεταξὺ τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν Καρ-

(1) Ὁ Ε. Ρενάν (Histoire des langues sémitiques σ. 93 ἐξ.) καταπολεμεῖ τὴν περὶ ἀρχηγόνου τινὸς καὶ ἀρχετύπου γλώσσης θεωρίαν, καθ' ἣν ἐκ μιᾶς γλώσσης ὥσπερ ἀπὸ μητρὸς παρήχθησαν αἱ ἄλλαι, ἀποτελοῦσαι μετ' αὐτῆς τὴν ὅλην οἰκογένειαν. «Αἱ γλῶσσαι, λέγει, αἱ παριστώσαι ἀληθεῖς ἀτομικότητος (δὲν πρόκειται περὶ ἰδιωμάτων δευτέρου καὶ τρίτου σχηματισμοῦ, οἷα ἰδιώματα εἶναι ἡ γλῶσσα ἡ Γαλλικὴ, ἡ Ἰνδοστανικὴ κτλ.) παράγονται ἐκ παραλλήλου καὶ οὐχὶ ὥσπερ οἱ κρῖνοι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης· εἰσὶν ἀδελφαὶ ἀλλήλων, οὐχὶ δὲ τινὲς μὲν θυγατέρες, ἄλλαι δὲ μητέρες. Οὐδεμία τούτων ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς πρωτογενείας· καὶ εἰάν τις αὐτῶν παριστῶσιν ὄψιν ἀρχαιοτέραν τοῦτο προέρχεται οὐχὶ ἐξ ἀληθοῦς προτεραιότητος τῆς μιᾶς ἀπέναντι τῶν ἄλλων, ἀλλὰ διότι αἱ πρωτογενεῖς δοκοῦσαι γλῶσσαι πρωϊμώτερον ἔμειναν στάσιμοι ἐν τῇ πορείᾳ τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν». Καὶ ὁμοίως ὁ Ρενάν ἐν ἄλλῃ πραγματείᾳ αὐτοῦ (De l'origine du langage σ. 48—50) φρονεῖ ὅτι ὑπῆρχεν ἀρχετύπος τις Ἀρία γλῶσσα πρὸ τῆς διασπορᾶς τῶν Ἀρίων λαῶν ὡς ὑπῆρχε καὶ ἀρχετύπος Σημιτικὴ «Πῶς ἐξηγητέον, λέγει, τὴν ἐκπληκτικὴν, ὁμογένειαν, ἥτις παρίστησιν ἡμῖν τὴν Ἑβραϊκὴν, τὴν Φοινικικὴν, τὴν Συριακὴν, τὴν Ἀραβικὴν, τὴν Αἰθιοπικὴν ὡς κατεργασθείσας ἐν τῷ αὐτῷ τύπῳ; Πῶς ἐξηγητέον τὸ γεγονός, καθ' ὃ οἱ τοσοῦτο πολυάριθμοι κλάδοι τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς (Ἀρίας) οἰκογενείας ἀπὸ τῆς μιᾶς τοῦ κόσμου ἄκρας μέχρι τῆς ἑτέρας ἔχουσι τὸ αὐτὸ κεφάλαιον ῥιζῶν καὶ ἀληθῶς εἰπεῖν τὴν αὐτὴν γραμματικὴν; Διὰ μιᾶς μόνης ὑποθέσεως. Ὅτι ἀμφότερα τὰ συστήματα τῶν γλωσσῶν ἐξίκοντο εἰς τελείαν ἀνάπτυξιν πρὸ τοῦ χρόνου τῆς εἰς οἰκογενείας διαιρέσεως.

παθίων χώραις, ἐν Καυκάσῳ ἢ ἐν Οὐκρανίᾳ ἢ ἐν τῇ περὶ τὰ Καρπάθια χώρα, κατὰ Σκανδιναυοὺς δὲ σοφοὺς ἐν Σκανδιναυίᾳ.

Οἱ λαοὶ οὗτοι ἀναπτύξαντες βίον καὶ πολιτισμὸν ἐν Εὐρώπῃ, ἐντεῦθεν μετέναστευσαν εἰς τινὰς χώρας τῆς Ἀσίας εἴτε ζητοῦντες νέας κατοικίας εἴτε κατακτώμενοι τὰς χώρας τούτας, ὡς νῦν γίνεται σήμερον διὰ τῶν Ἀγγλων καὶ τῶν Ρώσων. Τὸ μόνον θετικὸν καὶ ἀσφαλὲς ἐν τῷ ὅλῳ ζητήματι τῶν Ἀρίων πόρισμα ἐπιστημονικὸν δὲν εἶναι οὔτε ἡ πρώτη χώρα τῶν Ἀρίων οὔτε ἡ κοινὴ πατρίς, οὔτε ἡ διασπορὰ καὶ ἡ διαίρεσις, ἀλλ' ἡ ὑπαρξίς γλωσσῶν συγγενῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν αὐτὴν μεγάλην γλωσσικὴν οἰκογένειαν καὶ ἡ κατάταξις τῶν ἰδιαιτέρων γλωσσῶν καὶ τῶν λαοῦντων ταύτας λαῶν εἰς ἰδιαιτέρους κλάδους ἢ ὁμοφυλίας ἐντὸς γεωγραφικῶν ὁρίων συναφῶν, συναδόντων καὶ πρὸς τὴν τῶν γλωσσῶν μείζονα ἐν ἑαυταῖς συγγένειαν. Προκειμένου περὶ Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων ἡ ὁμοφυλία αὕτη (οὕσα πάντοτε ὑποδιαίρεσις τῆς συμπάσης Ἀρίας οἰκογενείας) ζητητέα ἐν ταῖς μεταξὺ τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Ἀδρίου ἢ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους χώραις, ἐν ταῖς τρισὶ χερσονήσοις Μικρῆ Ἀσίᾳ, Ἑλληνικῇ ἢ Ἰλλυρικῇ χερσονήσῳ καὶ τῇ Ἰταλικῇ χερσονήσῳ. Ἀλλὰ πρὶν ἐρευνήσωμεν τὰ τῆς ὁμοφυλίας ταύτης ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα πρέπει νὰ ἐκτεθῶσιν ἐνταυθὰ τινὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὅλην Ἀρίαν οἰκογένειαν.

Πολλὰ εἰσι τὰ τοῦ κοινοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ τῶν Ἀρίων λαῶν ἐν τῇ ὑποτιθεμένη περιόδῳ τῆς συνοικήσεως αὐτῶν γλωσσικὰ μνημεῖα, ὅσα ἐγένοντο γνωστὰ δι' ἀσφαλοῦς ἐπιστημονικῆς μεθόδου ἐρεῦνης ἐν τῇ γλωσσολογίᾳ κατὰ τοὺς ἐν χρήσει αὐστηροὺς ἐπιστημονικοὺς κανόνας τῆς συγκρίσεως (διὰ τῆς ἐπιμελοῦς ἐρεῦνης καὶ ἐξετάσεως ἐν ἀπάσαις ταῖς Ἀρίαις ἢ ἐν ταῖς κυριωτάταις τούτων τῶν ὁμορρίζων καὶ ὁμοσήμων λέξεων, διὰ τῆς ἐπιμελοῦς παραβολῆς ἐκάστης τούτων πρὸς τὸν ἀρχαιότερον καὶ μᾶλλον ἀρχέγονον τύπον ἐν τῇ Σανσκριτικῇ ἢ ἐν τῇ Ζενδικῇ ἢ ἐν οἱαδήποτε ἄλλῃ ἀρχαίῳ Ἀρίᾳ, καὶ διὰ τῆς αὐστηρῆς χρήσεως καὶ ἐφαρμογῆς τῶν φθογγολογικῶν νόμων ἐν τῇ συγκριτικῇ ἐτυμολογίᾳ, ἐπὶ πᾶσι δὲ δι' ἀποφυγῆς πάσης πλάνης ἐκ τῶν ἐκπληκτικῶν φαινομένων ἐνίοτε ἐξωτερικῶν καὶ κατ' ἐπιφάνειαν ὁμοιοτήτων, δι' ἐρεῦνης δὲ ἐπιστημονικῆς τῆς ἐσωτερικῆς ἀναλογίας καὶ τῆς φυσιολογίας, οὕτως εἰπεῖν, τῶν λέξεων, καὶ ὁπόταν ἔτι ἡ ἐξωτερικὴ πρὸς ἀλλήλας ὁμοιότης τούτων δὲν φαίνεται μεγάλη). Ἄπειροι εἶναι αἱ ρίζαι τῶν λέξεων αἱ κοιναὶ εἰς πάσας τὰς τῆς Ἀρίας ὁμοῦ καὶ εἰς τινὰς ὁμοφυλίας Ἀρίων ἢ ὁμοταξίας ἰδιαιτέρως. Τὸ ρῆμα ἀπλῶς τὸ ὑπαρκτικὸν καλούμενον ἐν τῇ γραμματικῇ, ὅπερ ἐν τῇ Καυκασίᾳ ἀνθρωπολογικῇ φυλῇ εἶναι ἰδιάζον μόνῃ τῇ Ἀρίᾳ γλωσσικῇ οἰκογενείᾳ (διότι τοιοῦτον ρῆμα δὲν ὑπάρχει οὔτε ἐν ταῖς Σημιτικαῖς καὶ Χαμιτικαῖς οὔτε ἐν ταῖς Οὐραλοφιννικαῖς ἢ Φινοτουραννικαῖς γλώσσαις) ἀποτελεῖ σπουδαῖον τεκμήριον τῆς τοιαύτης συγγενείας. Τὸ αὐτὸ δὲ ρητέον καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων ρημάτων ἀρχετύπων δηλούντων ἐνέργειαν ἢ κατάστασιν

τοῦ φυσικοῦ βίου. Πρὸς τούτοις ἡ γραμματικὴ κατασκευὴ τῶν Ἀρίων γλωσσῶν εἶναι μᾶλλον ἢ ἦντιον ἀνάλογος ἐν ταῖς Ἀρίαις αἱ κλίσεις, αἱ πτώσεις καὶ μάλιστα πάντων ἡ φθογγολογία εἰσὶν ἰσχυρὰ τεκμήρια τὴν τῶν γλωσσῶν πρὸς ἀλλήλας συγγένειαν δηλοῦντα.

Ἰταλοπελασγοὶ καὶ Ἑλληνοπελασγοί. Ἀρκούμενοι εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα προκειμένου περὶ τῆς ὅλης οἰκογενείας τῶν Ἀρίων μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὁμοφυλίαν τῶν μεταξὺ τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους Ἀρίας καταγωγῆς λαῶν, ἵνα ἐν τῷ στενωτέρῳ κύκλῳ τούτων δυνηθῶμεν νὰ προσδιορίσωμεν τὴν θέσιν τῶν λαῶν, ἐξ ὧν προήλθον οἱ Ἕλληνες. Οἱ λαοὶ οὗτοι ἐν εὐρυτέρῳ ἐκτάσει, περιλαμβανόμενον δηλαδὴ ἐν αὐτοῖς καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἀρίων, τῶν Γραικοῖταλῶν τοῦ Th. Mommsen, καλοῦνται Ἰταλοπελασγοί, χωριζόμενοι διὰ τῆς Ἰταλίας (1), οἱ ἀπὸ τοῦ ἀρμενικοῦ ὄροπέδιου μέχρι τοῦ Ἀδρίου ἐκτεινόμενοι

(1) Ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων λαῶν τῆς Ἰταλίας οἱ τὴν νοτιοδυτικωτάτην ἀκρὰν τῆς χερσονήσου κατέχοντες Ἰάπυγες καὶ οἱ τούτοις ὁμοιοὶ Ἀπουλοὶ, οἱ ἀπορροφηθέντες ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ταχέως καὶ εὐκόλως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων τῆς Κάτω Ἰταλίας, εἰσὶ κατὰ Θ. Μῶμμσεν ἀγνώστου καταγωγῆς καὶ δὲν περιλαμβάνονται ἐν τοῖς Ἰταλοπελασγοῖς ἢ τοῖς Ἰταλικοῖς (Italici) ἢ Γραικοῖταλοις, οἵτινες ὑπάγονται εἰς δύο ὁμάδας ἔθνων, τοὺς *Λατινικοὺς* (ἢ *Σικελικοὺς* κατὰ Νεΐβουρον) καὶ τοὺς *Οὐμβρο-Σαμνιτικούς*. Ἀμφότερα αὐτὰ αἱ ὁμάδες εἰσὶν Ἀρίαι, γεωγραφικῶς καὶ φυλετικῶς (κατὰ τὰ σωζόμενα Οὐμβρο-Σαμνιτικὰ λείψανα γλώσσης) συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἕλληνας. «Ὁ Ἕλληνας καὶ ὁ Ἰταλός εἰσιν ἀδελφοί, λέγει ὁ Μῶμμσεν (σ. 12—13), ἔχοντες ἑξαδέλφους τὸν Κέλτην, τὸν Γερμανὸν καὶ τὸν Σλαῶν». Ἄλλ' ὑπάρχει ἐν Ἰταλίᾳ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις καὶ ἄλλος λαός, Ἐτροῦσκοὶ καὶ Τοῦσκοὶ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καλούμενοι, Τυρρηνοὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων αὐτοὶ δὲ ἑαυτοὺς καλοῦντες *Ρασένας* (τὸ ὄνομα τοῦτο φαίνεται συγγενὲς πρὸς τὸ *Ραιτία*, *Ραιτικαὶ* ἢ *Ἀλπεις*) οἰκοῦντες τὸ πλεῖστον τῶν ἀπὸ τῶν Ραιτικῶν (Τυρολικῶν) Ἀλπεων μέχρι Τιβέρεως χωρῶν, ἀποικίσαντες δὲ καὶ πόλεις ἐν τῇ τὸ πλεῖστον ὑπὸ Ἑλλήνων ἀποίκων οἰκουμένῃ Κάτῳ Ἰταλίᾳ (ἰδίως Καμπανίᾳ). Τὰ ἐπιγραφικὰ λείψανα τοῦ λαοῦ τούτου, καίπερ πολυάριθμα μέχρι νῦν εὑρεθέντα, δὲν ἠρμηνεύθησαν ἔτι σαφῶς, ἀλλ' ἡ πρότερον ἐπικρατοῦσα γνώμη περὶ τοῦ ὅλως ἀλλοφύλου τοῦ λαοῦ τούτου πρὸς τοὺς Ἰταλικούς ἢ Ἰταλογραικούς, ἐγκατελείφθη καὶ ὁ Θ. Μῶμμσεν αὐτὸς θεωρεῖ αὐτοὺς συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἰταλικούς. Δι' ἡμᾶς τὸ τῆς καταγωγῆς τῶν Ἐτρούσκων ζήτημα ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἕνεκα τοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διδομένου τῷ λαῷ ὀνόματος *Τυρρηνοί*. Τὸ ὄνομα τοῦτο, καθὼς ἐρμηνεύει αὐτὸ αὐτὸς ἡδὴ ὁ Διονύσιος Ἀλικαρνασσεύς, προσερχόμενον ἀπὸ τοῦ Ἑλλήν. *τύρσις* (Λατ. turris) ἦτοι *πύργος* (πρβλ. καὶ τὸ *Τίρυνσις*), φαίνεται σημαίνειν *Πυργίτης* (ὡς ἐρμηνεύεται καὶ τὸ *Κρής*, *Κρητες*=Πυργίται ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου), καὶ ὡς φρονεῖται γενικῶς, φαίνεται ταυτόσημον πρὸς τὸ *Πελασγός*. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι Τυρρηνοὶ ἔκαλοῦντο καὶ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι νήσων τινῶν τοῦ Αἰγαίου, ἰδίως τῆς Λήμνου καὶ Σαμοθράκης διατηροῦντες τὸν ἀρχαῖον Πελασγικὸν βίον καὶ τὴν λατρείαν τὴν Πελασγικὴν. Πολλοὶ δὲ λέξεις ἀρχαῖαι παραδιδόμεναι ὡς Τυρρηνικαὶ μαρτυροῦσι τὸ πρὸς τοὺς Ἕλληνας συγγενὲς καὶ τὸ Πελασγικὸν τῆς καταγωγῆς αὐτῶν. Ἀλλὰ πῶς οἱ Ἕλληνες μετεβίβασαν τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὴν Ἰταλίαν καλέσαντες οὕτω τοὺς Ἐτρού-

γενικῶς μὲν Ἑλληνοπελασγοὶ ἢ Πελασγοὶ ἀπλῶς κατὰ συνθήκην, εἰδικότερον

σινους ἢ Τούσκους ἢ Ρασέννα καλουμένους Τυρρηνοὺς, ἐκ τούτων δὲ ἔδωσαν τὸ ὄνομα καὶ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν Τυρρηνικήν; Καθ' Ἡρόδοτον (Α, 94) τὸ ὄνομα Τυρρηνία ἢ Τυρρηνία ἔλαβεν ἢ ἐν Ἱταλίᾳ Τυρρηνία καλουμένη χώρα ἀπὸ Τυρρηνοῦ υἱοῦ τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας Ἄττος υἱοῦ τοῦ Μάνητος ἢ Μάνεω, ἐφ' οὗ μερὶς μεγάλη τῶν Λυδῶν, ἔνεκα δὴθεν τοῦ γενομένου ἐν Λυδίᾳ λιμοῦ, μετέβησεν εἰς τὴν Ἱταλίαν. Ἡ παράδοσις καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἀναφερόμενα ὀνόματα εἰσὶν ὅλως μυθικά, τὰ δὲ περὶ Λυδῶν λεγόμενα εἶναι τοσοῦτ' ἄλλοις ἱστορικῶς ἀνυπόστατα ὅσ' ὅτι τὸ ὄνομα Λυδός, τὸ ἀγνωστον τῷ Ὁμήρῳ, τὸ ἐκπροσωποῦν ἀπλῶς τὸ Θρακικὸν ἔθνος τῶν Λυδῶν τὸ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ἰδρῦσαν κράτος καὶ δυναστείαν ἐν Λυδίᾳ, ἀνήκει εἰς χρόνους σχετικῶς μεταγενεστέρους. Τυρρηνοὶ ἢ Τυρρηνοὶ ὄνουν ἴσως ποτὲ ἐν τῇ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις Λυδίᾳ ἀρχαιότερον δὲ Μαιονίᾳ καλουμένην χώραν, ὅπως ὄνουν καὶ παρὰ τὸν Ἑλλησποντον (Ἡροδ. Α, 57) καὶ ἐν Ἄθῳ καὶ ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἐν Ἀθήναις (Θουκ. Δ, 1: «τὸ δὲ πλεῖστον Πελασγικὸν τῶν καὶ Δημιόνων ποτε καὶ Ἀθήνας Τυρρηνῶν οἰκησάντων»). Ἡρόδοτος δὲ καὶ Θουκυδίδης θεωροῦσι τοὺς Τυρρηνοὺς ἔθνος Πελασγικὸν (πρὸβλ. τὸ ἀρχ. σχολ. Ἀριστοφ. ἐν Ὀρνιθ. στ. 852 «Τυρρηνῶν τείχιμα Πελασγικόν»), ὅπερ ἦν διαδεδομένον καθ' ὅλην τὴν προϊστορικὴν Ἑλλάδα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀσίᾳ. Ἡ δὲ εἰς Ἱταλικὴν χώραν διάδοσις τοῦ ὀνόματος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ μόνων ἀποδοτέον εἰς τὴν συγγένειαν τῶν Ἱταλικῶν λαῶν πρὸς τοὺς Πελασγούς. Ὅτι Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς (Ἀρχαιολ. Ρωμ. Α, 30) τοὺς Τυρρηνοὺς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐκπεφρασμένην γνώμην Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου δὲν θεωρεῖ Πελασγούς, τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς παρ' Ἑλλήνων ὅπως οὖν συγκεχυμένης χρήσεως τοῦ ὀνόματος Πελασγός ὅτε μὲν περὶ πάντων τῶν ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις οἰκησάντων ποτὲ προελληνικῶν λαῶν, ὅτε δὲ περὶ ὠρισμένων ἐν ἰδιαιτέροις τόποις οἰκησάντων λαῶν. Εὐλόγως δὲ ὁ Διονύσιος ἀπορρίπτει καὶ τὴν περὶ καταγωγῆς τῶν Τυρρηνῶν ἀπὸ τοῦ μεθομηρίου λαοῦ τῶν Λυδῶν παράδοσιν. Ἄλλως τε αὐτὸς ὁ Διονύσιος ἐξηγῶν τὸ ὄνομα τῶν Τυρρηνῶν ἐκ τοῦ τύρσις = πύργος, ὁμολογεῖ λεληθότως τὴν Πελασγικὴν καταγωγὴν τοῦ ὀνόματος. Οἱ Ἑτρούσκοι πάντες δὲν ἦσαν οὔτε Πελασγοὶ οὔτε κατ' ἀκολουθίαν Τυρρηνοί, ἔλαβον δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν (ὡς πάνυ ὀρθῶς ἐξηγήσατο τοῦτο ὁ πρῶτος τῶν νεωτέρων κριτικῶν ἱστοριογράφων Νεΐβουρ, ὁ συγγραφέας πολὺ πρὸ τοῦ Θ. Μῦμσεν ἱστορίαν Ρωμαϊκῆν κριτικῆν), διότι πρὶν ὁ Ραιτικὸς λαὸς τῶν Ἑτρούσκων κατελθὼν περὶ τὸν 9 π. Χ. αἰῶνα ἀπὸ τῶν Ραιτικῶν ἢ Τυρολικῶν Ἀλπεων καταλάβῃ σύμπασαν σχεδὸν τὴν ἄνω καλουμένην Ἱταλίαν καὶ ἰδρῦσῃ δύο ὁμοσπονδίας ἢ συμπολιτείας, τὴν μὲν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Πάδου, τὴν δὲ μεταξὺ Ἀπεννίνων καὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, ὁ λαὸς ὁ οἰκῶν τὴν Ἑτρούριαν ἦν ὁ Πελασγικὸς ἢ Τυρρηνικὸς ἢ Ἱταλικὸς λαὸς τῶν Ὀμβρικῶν. Οἱ Ὀμβρικοὶ οὗτοι οἱ λατινιστὶ Οὐμβροὶ (Umbri) καλούμενοι, οἱ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις εἰς μικρὰν τινα ἀναλόγως γωνίαν τῆς Ἱταλίας μεταξὺ τῶν Ἀπεννίνων καὶ τοῦ Ἀδρίου περιωρισμένοι, ἦσαν ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων καὶ ἰσχυροτάτων λαῶν τῆς Ἱταλίας, ὧν καὶ τὸ ὄνομα ἑλληνιστὶ ἐρμηνευόμενον (ἐκ τοῦ ὄμβρος) ἀνήγετο μέχρι τῶν ὄμβρων τοῦ κατακλυσμοῦ. Τὸ ὅτι δὲ κατὰ παράδοσιν λίαν ἀξιόπιστον τοῦ Κάτωνος οἱ Ἑτρούσκοι οἱ 210 ἔτη πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης (ἤτοι 1044 π. Χ.) κατελθόντες ἀπὸ βορρᾶ ἀφῆρσαν παρὰ τῶν Οὐμβρων 300 πόλεις, μαρτυρεῖ τὸ ἀρχαῖον μέγεθος τῆς δυνάμεως τοῦ λαοῦ τούτου. Τούτους λοιπὸν τοὺς παναρχαίους Ὀμβρικοὺς ἢ Οὐμβροὺς ἐκάλουν ἐν ἀρχῇ οἱ Ἑλ-

δὲ κατὰ τόπους καὶ φυλὰς Ἰλλυριοπελασγοί, Θρακοπελασγοί, Φρυγοπελασγοί. Θρακοαρμένιοι καὶ Ἀρμενοπελασγοί.

ληγες Τυρρηνοὺς, καὶ ἐκ τούτων τὸ ὄνομα μετεβιβάσθη εἰς τοὺς κατακτησαμένους τὴν χώραν αὐτῶν Ρασέννας ἢ Ραιτίους, τοὺς καλουμένους ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Ἑτρούσκους καὶ Τούσκους, ἐξ οὗ καὶ τὸ νεώτερον ὄνομα Toscana (*).

Οὗτω λοιπὸν ἐξηγουμένης τῆς ἀρχῆς καὶ αἰτίας τοῦ τῶν Ἑτρούσκων ὡς Τυρρηνῶν ὀνόματος νοοῦμεν σαφέστατα πῶς τὸ συνώνυμον τοῦτο πρὸς τὸ Πελασγός ὄνομα διεδόθη ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς εἰς τὴν Ἱταλίαν, ἔρχομεν δὲ καὶ τὴν σπουδαιότητα ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ μαρτυρίαν τοῦ Διονυσίου (Α, 29) ὅτι Τυρρηνοὶ ἐκαλοῦντο καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι λαοὶ τῆς Ἱταλίας καὶ αὐτοὶ οἱ πρῶτοι οἰκῆτορες τῆς Ρώμης, Τυρρηνίδος θεωρουμένης («ἦν γὰρ δὴ χρόνος, ὅτε καὶ Λατῖνοι καὶ Ὀμβρικοὶ καὶ Ἀύσωνες καὶ συχνοὶ ἄλλοι Τυρρηνοὶ ὑπ' Ἑλλήνων ἐκαλοῦντο, τὴν τε Ρώμην αὐτὴν πολλοὶ τῶν συγγραφέων Τυρρηνίδα πόλιν εἶναι ὑπέλαβον»). Οὗτω λοιπὸν καὶ ἡ Ἱταλία πᾶσα πλὴν τῆς Ἑτρούριδος ὠκειτο ὑπὸ λαῶν Πελασγικῶν εἰς τὴν αὐτὴν ἀνηκόντων ὁμοφυλίαν, εἰς ἣν καὶ οἱ πρόγονοι τῶν Ἑλλήνων λαοί.

Εἰς ταῦτα μόνον περιορίζομεν ἐνταῦθα τὸν περὶ Ἱταλίας λόγον, ὅτι τοῦ σκοποῦ ἡμῶν ἔντος οὐχὶ περὶ τῶν λαῶν τῆς Ἱταλίας νὰ πραγματευθῶμεν ἐνταῦθα, ἀλλὰ νὰ καθορίσωμεν ἀπλῶς τὰ εὐρύτερα ὄρια τῆς Πελασγικῆς ὁμοφυλίας. Κύριος ἡμῶν σκοπὸς εἶναι νὰ πραγματευθῶμεν ἐν ὀλίγοις περὶ τῶν λαῶν, οἵτινες συνεβάλλοντο εἰς τὴν ἱστορικὴν γένεσιν τοῦ λαοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ. Περὶ δὲ τῶν ἐν Ἱταλίᾳ Πελασγικῶν λαῶν δὲν πραγματευόμεθα ἐνταῦθα, διότι οὗτοι δὲν συνεβάλλοντο εἰς τὸ ἔργον τοῦτο. Πολλὰ καὶ πλεῖστα παρέλαβον ἡ Ἱταλία καὶ ἡ Ρώμη ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος στοιχεῖα καὶ κεφάλαια γενέσεως καὶ ἀναπτύξεως ἱστορικῆς καὶ βίου ἱστορικοῦ καὶ πολιτισμοῦ, οὐ μόνον ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς ἱστορικοῖς διὰ τῶν πολυπληθῶν ἐν τῇ χερσονήσῳ ταύτῃ Ἑλληνικῶν ἀποικίων καὶ τῆς ὄλης ἐπὶ τὸν βίον τὸν Ἱταλικὸν καὶ Ρωμαϊκὸν ροπῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς παναρχαίοις προϊστορικοῖς χρόνοις, ἀφοῦ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς Ρώμης, ὡς ὁμολογοῦν αὐτοὶ οἱ Ρωμαῖοι καλοῦντες αὐτὴν βραδύτερον Valentia (= Ρώμη), εἶναι Ἑλληνικόν, ὅπερ μόνον ἡ παράλογος Ρωμαϊκὴ μεγαλαυχία ἤνεγκεν εἰς συνάφειαν παράλογον πρὸς τὸ Romulus καὶ αἱ ἀρχαιοτάται ἐπικαὶ παραδόσεις περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς γενέσεως αὐτῶν ἐλήφθησαν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ τῶν Ἑλληνικῶν μύθων. Ἡ Ἱταλία ἢ βραδύτερον ἄκουσα καὶ λεληθότως τοιαῦτα διὰ τῆς Ρώμης συντελέασα εἰς γένεσιν μεγάλου Ἑλληνικοῦ ρωμαϊκοῦ χριστιανικοῦ κράτους ἐν Ἀνατολῇ οὐδεμίαν παρέσχε συμβολὴν ἐν τῇ ἀρχαιότητι εἰς τὸν Ἑλληνικὸν βίον τὸν τοσοῦτον μεγαλοεργήσαντα ἱστορικῶς καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἱταλικοῦ ἐδάφους διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο περιορίζομεν τὸν λόγον εἰς τὰ ἐνεῦθεν τοῦ Ἀδρίου μεγάλα τμήματα τῆς μεγάλης ἑλληνοπελασγικῆς Ἀρίας ὁμοφυλίας, ἐξ ἧς προῆλθεν ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος.

(*) Οἱ Ἑτρούσκοι ἐκάλουν πάντοτε ἑαυτοὺς Ρασέννα. Τὸ ὄνομα Ἑτρούσκοι προῆλθεν ἐκ τοῦ Etruria, ὅπερ ἐκ τοῦ γεωγραφικοῦ μετέστη εἰς ἔθνικόν. Τὸ δὲ Τούσκοι (Tusci) κατὰ Διονύσιον (Α, 30) προῆλθεν ἐκ τοῦ Ἑλλήν. Θυοσκός, τῆς ἐμπειρίας τῶν περὶ τὰ θεῖα σεβάσματα λειτουργειῶν (τῶν Ἑτρούσκων). Πιθανώτατα δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ τῶν Πελασγῶν ἢ Τυρρηνῶν Οὐμβρων ἢ Ὀμβρικῶν μετέστη εἰς τοὺς Ραιτοὺς Ἑτρούσκους. (Ἐκ τοῦ Tuscus δὲ παρήχθη ἐπὶ τῶν αυτοκρατορικῶν χρόνων καὶ τὸ ὄνομα Tuscia ὑπὸ ἔννοιαν γεωγραφικὴν (=Toscana).

Ἄλλὰ νῦν σπουδαῖον ζήτημα ἐνταῦθα εἶναι τόδε: Οἱ ἀπὸ τῆς Ἰλλυρίας (τῆς νῦν Ἀλβανίας καὶ τῶν ὑπερκειμένων ταύτης μέχρι τοῦ Σαύου καὶ τοῦ κάτω Δανουβίου χωρῶν) διὰ τῶν Θρακικῶν, τῶν κυρίως Ἑλληνικῶν, τῶν Φρυγικῶν καὶ Ποντικῶν χωρῶν μέχρις Ἀρμενίας καὶ Καυκάσου ἐν συνοχῇ καὶ συναφείᾳ γεωγραφικῇ πρὸς ἀλλήλους οἰκοῦντες λαοὶ καὶ γλωσσολογικῶς ἐξεταζόμενοι καὶ συγκρινόμενοι πρὸς ἀλλήλους (μεθ' ὅσης τοῦτο εἶναι δυνατὸν ἀκριβείας οὐ μόνον διὰ τῶν ἐν τῇ εἰρημένῃ γεωγραφικῇ περιοχῇ γνωστῶν γλωσσῶν, τῆς Ἑλληνικῆς κατὰ πρῶτιστον λόγον, εἶτα δὲ τῆς Ἀρμενικῆς, ἐν ἐλαχίστῳ δέ τι μέρῳ καὶ τῆς ἐν μέρει θέσει τῆς ἀρχαίας Ἰλλυρικῆς κατεχούσης Ἀλβανικῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πολλῶν ἢ ὀλίγων μνημείων τῶν ἄλλων ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ γλωσσῶν, τῆς Θρακικῆς, τῆς Φρυγικῆς, καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας γλωσσῶν) ἀποδείκνυνται πράγματι ἀποτελοῦντες ἰδίαν ὁμοφυλίαν. Πολλὰ ὑπάρχουσι φωτεινὰ σημεῖα διαφωτίζοντα σαφιλῶς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐκ τούτων δὲ τὰ φωτεινότατα εἰσὶ τὰς: α') ἡ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἤδη μαρτυρουμένη πρὸς τοὺς Ἰλλυριοὺς συγγένεια τῶν λαῶν τῆς Ἡπείρου, τῆς κοιτίδος ταύτης τοῦ μικροῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων τῶν δόντων τὸ ὄνομα αὐτῶν εἰς τὸν μέγαν ἱστορικὸν κόσμον τῶν ὕστερον Ἑλλήνων κληθέντων λαῶν β') τὸ ὁμόφυλον τῶν Ἰλλυριῶν πρὸς τοὺς Θρακίους καὶ Θρακομακεδόνας κληθέντας λαοὺς γ') ἡ μετὰ τῶν ἀρχαιοτάτων λαῶν τῆς Μακεδονίας συγγένεια τῶν Φρυγῶν καὶ ἡ τούτων ὁμοφυλία πρὸς τοὺς Ἀρμενίους καὶ πάντας τοὺς Πελασγικοὺς λαοὺς τῆς νῦν Μικρᾶς Ἀσίας δ') ἡ στενὴ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἀρμενικῆς γλώσσης συγγένεια. Ἐν τοῖς ἐξῆς διαλαμβάνομεν συντόμως περὶ ἐκάστου τῶν ἐνταῦθα ἀναφερομένων κεφαλαίων.

α') Ἰλλυριοί. Ποιούμενοι λόγοι περὶ Ἰλλυριῶν ἐννοοῦμεν ἀπὸ φυλετικῆς καὶ γλωσσικῆς ἀπόψεως οὐχὶ πάντας τοὺς πρὸς βορρᾶν καὶ ὑπερθεν τῆς Ἡπείρου μέχρι τῶν Διναρικῶν Ἀλπεων καὶ τοῦ κάτω Σαύου νῦν οἰκοῦντας λαοὺς, ὧν οἱ πολλοὶ εἶναι Σλαυικῆς καταγωγῆς, ἐγκατασταθέντες ἐν ταῖς βορείαις τῶν χωρῶν τούτων ἀπὸ τοῦ 7 μ. Χ. αἰῶνος καὶ βραδύτερον, μηδὲ τῶν δρεινῶν Δαλματιῶν καλουμένων ἐξαιρουμένων, ὧν τὸ Σλαυικὸν ἰδίωμα καλεῖται Ἰλλυρικὴ (Illirica), ἀλλὰ τοὺς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὑπερθεν τῆς Ἡπείρου ἐν τῇ νέᾳ Ἡπείρῳ (νῦν Ἀλβανίᾳ) οἰκοῦντας Ἰλλυριοὺς, τοὺς διατελοῦντας ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ εἰς πολλαπλᾶς σχέσεις πρὸς τοὺς Ἡπειρώτας καὶ τοὺς Μακεδόνας, ὧν Ἰλλυριῶν ἀπόγονοι θεωροῦνται εὐλόγως οἱ νῦν Ἀλβανοὶ ἢ Ἀλβανῖται ὑπὸ τῶν ἄλλων (Ἀρναοὺτ ὑπὸ Τούρκων) καλούμενοι, αὐτοὶ δὲ ἑαυτοὺς Σκιπιτάρους καλοῦντες οἰκήτορες τῆς Νέας Ἡπείρου. Ὡς γνωστὸν ὁ λαὸς οὗτος καὶ νῦν ἔτι λαλεῖ γλῶσσαν ἰδίαν μέγα μὲν πλῆθος ἔχουσαν ξένων στοιχείων, πρὸ πάντων μὲν Ἑλληνικῶν καὶ Τουρκικῶν, εἶτα δὲ Λατινικῶν (καὶ Ἰταλικῶν) καὶ Σλαυικῶν, ἀλλὰ διατηροῦσαν ἐν πολλοῖς τὴν ἐθνικὴν γλωσσικὴν ὑπόστασιν καὶ ἰδιοφυίαν. Γλωσσολογικῶς δ' ἐξεταζομένη ἡ Ἀλβανικὴ ἐν τοῖς γνησίοις ἐγγωρίοις στοιχείοις αὐ-

τῆς κατατάσσεται εἰς τὴν Ἀριαν οἰκογένειαν τῶν γλωσσῶν, πάντως δὲ εἰς τὴν Ἑλληνοπελασγικὴν, ἀποτελοῦσα προομήριόν τι, ὡς ἀποφαίνεται ὁ ἐπιφανὴς Ἀλβανοῖταλος γλωσσολόγος Καμάρδας, Ἑλληνικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα ἢ, ὡς εἶπεν ὁ Καμάρδας, τὴν «γλῶσσαν τῶν θεῶν» (κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου διδομένην κλῆσιν εἰς παναρχαίας ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ποιητῶν ἐν χρήσει λέξεις (1).

β') Θρακίαι. Ὅτι τὸ ἀνατολικότερον τῶν Ἰλλυριῶν ἐπὶ μέγα μέρος τῆς Ἑλληνικῆς ἢ Ἰλλυρικῆς, χερσονήσου μέχρι τοῦ Εὐξείνου, τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Αἰγαίου, πρὸς βορρᾶν δὲ μέχρι τοῦ κάτω Δουναβίου καὶ πρὸς νότον μέχρι τοῦ Ἄθω καὶ νοτιώτερον ἔτι τούτου ἐκτεινόμενον Θρακικὸν φύλον ἦτο συγγενὲς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τοῦτο ἐκ πολλῶν καθίσταται προφανές. Εἶναι δὲ ἰδιαιτέρως μεμαρτυρημένη ἡ συγγένεια πρὸς τοὺς ἀρχαιοτάτους οἰκήτορας τῆς ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις Μακεδονίας καλουμένης χώρας, ἀφοῦ ἡ τοῦ Ὀμήρου Θρακίη περιλαμβάνει τὴν Μακεδονίαν τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἢ τὸ πλεῖστον αὐτῆς καὶ ὁ Ἄθως (Ἀθῶος), δι' οὗ ἡ Ἡρᾶ κατέρχεται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, κεῖται ἐν Θρακίᾳ. Ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις τότε ὄνομα καὶ ὁ βίος τῶν Θρακῶν εἶναι στενώτατα συνδεδεμένος πρὸς τὸν τῶν Ἑλλήνων βίον, καὶ μάλιστα τὸν πνευματικόν, καὶ οἱ πρῶτοι ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ὕμνῳδι (Ὀρφύς, Μουσαῖος, Θάμυρις, Εὐμόλπος) καλοῦνται Θρακίαι, Θρακῶν δὲ αἰδῶν ἢ μουσικῶν συνοικισμοὶ ἐπλήρουν πολλὰς τῶν περὶ τὸν Ὀλυμπον καὶ Ἐλικῶνα χωρῶν καὶ ἐν τῇ Ἀττικῇ δὲ ἡ ἐγγὺς Ἀθηνῶν κειμένη ἱερατικὴ πολιτεία Ἐλευσίς ἐμυθολογεῖτο ὡς ὑπὸ Θρακῶν ἰδρυμένη, Θρακίδαι δὲ ἀποτελοῦν ἐν Δελφοῖς ἐπιφανέστατον γένος ἱερατικὸν οἶον τὸ τοῦ Θρακικοῦ γένους τῶν Εὐμόλπιδων ἐν Ἐλευσίῃ. Ἡ τοῦ Διονύσου ὀρ-

(1) Τοιαῦτα γλωσσικὰ στοιχεῖα ὀλίγα εἶναι ἀτυχῶς, ἐξ ὧν παραθέτομεν τὰς λέξεις δὲ α=γῆ, λ. Πελασγικὴ διασωθεῖσα ἐν τῷ Δη-μήτηρ = Γαῖα μήτηρ τ ἐ τ = θάλασσα (Ἑλλην. θέτις, θεὰ τῆς θαλάσσης) ν ἐ ρ ι=ἀνῆρ, ἄνθρωπος (Ἑλλην. ἀ ν ἦ ρ, Σανσκρ.) ν α ρ, ναρᾶ. Περσ. ν ἐ ρ ι=ἄρην, Ν ε ρ ι-μ α ν ὄνομα ἥρωος περιφήμου. δ ῶ ρ (dor) = χεῖρ (Ἑλλην. ἐκκαϊδεκάδωρος (παρ' Ὀμήρῳ)=ἔχων μῆκος ἐκκαῖδεκα παλαιστῶν, πρβλ. καὶ τὸ Ἀρκαδικὸν δ ᾱ ρ ι ν=σπιθαμῇ ὕ λ πρφ. ἄλ)=ἀστήρ (πρφ. τὸ Φρυγοπελαγ. Ὑλας=θεὸς τοῦ φωτός, τὸ Ἰλλυρικόν, Ἡπειρωτικὸν καὶ Ἑλληνικὸν Ὑλλος, θεὸς τοῦ φωτός Ἰλλυρικὸς, ἐν τῇ Ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ γενόμενος υἱὸς τοῦ Ἡ ρ α κ λ ε ο υ ς, ἐλθὼν μετὰ Ἰλλυρικῶν Φαιάκων εἰς Ἰλλυρίαν ὑπῆρχε δ' ἐν Ἰλλυρίᾳ χερσονήσος Ὑλλίς ἢ Ὑλλίης καλουμένη καὶ πόλις ὁμώνυμος ἐν αὐτῇ) θ ἐ μ=λόγος (Ἑλλην. θ ἐ μ ι ς=λόγος, νόμος, δίκαιον) μαρρ=λαμβάνειν (Ἑλλην. μ ᾶ ρ ι ς, μάρπτω, μαρναμαι) β ρ α ς (πρφ. vrach)=κτείνειν (Ἑλλην. φ ρ α ί ω, φραιστήρ) νουσα νύμφη = (Ἑλλην. νύς. Λατίν. nurus. Σανσκρ. snusa καὶ sunura) π ν ι μ=ἐργάζομαι, κοπιῶ, (Ἑλλ. π ἐ ν ο μ α ι, πόνος) dituria=διδασκαλία (Ἑλλην. δ ί ζ η μ α ι καὶ δ ί ζ ο μ α ι ἦτοι πυνθάνομαι. Λατ. disco) diritta=φῶς Ἑλλην. δῖος ἦτοι λαμπρός, εὐδῖος, εὐδία. Λατ. dies=σπί=ἄστὸς (Ἑλλ. σκήπτω, σκίπων. Λατ. scipio). Τὸ Σ κ ι π καὶ Σ κ ι π ε τ ᾶ ρ = Ἀλβανὸς οὐδεμίαν ἔχει συναφίαν πρὸς ταῦτα, ἀλλὰ πρὸς τὸ Λατ. faccipiens, accipientes =μανθάνοντες, σοφοί.

γιαστική λατρεία ἀπὸ Θρακῶν διεδόθη εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας καὶ αἱ «ἑρεῖαι τῶν Ὀρφικῶν ὀργιασμοῖς ἔνοχοι» Κλώδωνες καὶ Μιμαλλόνες αἱ ἐπιχωριαίζουσαι παρὰ τοῖς παρὰ τὸν Αἴμον Ἑδωνοῖς καὶ Ὀδρυσιαῖς ἐπεχωρίαζον καὶ ἐν Μακεδονίᾳ (1). Πολλὰ λείψανα τῆς τῶν Θρακῶν ἰδιαιτέρας γλώσσης δὲν ἐσώθησαν ἀλλὰ καὶ αἱ διασωθεῖσαι λέξεις καὶ τὰ μυθικὰ ὀνόματα ἀνδρῶν καὶ τόπων μαρτυροῦσι τὴν συγγένειαν τῆς Θρακικῆς γλώσσης πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν (2).

(1) Τὸ ὄνομα Θραξ (Θραξίος) ἐζήτησάν τινες νὰ συνάψωσι πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν θρέω, θροῶ, θροῦλος, καὶ δὴ πρὸς τὸ θροῦσκος, θροσκέειν καὶ θροσκεία. Εἶναι γνωστὸς ὅτι θροσκειᾶ ἐν τῷ ἀρχαίῳ Ἑλληνικῷ δὲν σημαίνει ἐκεῖνο, ὅπερ νῦν σημαίνει παρ' ἡμῖν, ἦτοι ἰδέαν καὶ γνῶσιν τοῦ θεοῦ μετὰ δογμάτων πίστεως καὶ ἠθικῶν παραγγελμάτων ὡσπερ θεῶν ἐντολῶν (τὸ ἔργον τοῦτο ἐτέλει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἡ ποίησις μετὰ πάσης πνευματικῆς ἐλευθερίας), ἀλλ' ἀπλῶς λατρείαν τοῦ θεοῦ δι' ἔμνων καὶ θυσιῶν καὶ τελετῶν ἢ ὀργιασμῶν τελουμένην. Ἐντεῦθεν δὲ καθίσταται πιθανὸν ὅτι τὸ ὄνομα Θραξίος ἐν τῇ καθολικότητι αὐτοῦ ἐδόθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ πολλὰ καὶ διάφορα καθ' ἑαυτὰ ἴδια ὀνόματα φέροντα ἔθνη, καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς ἠθικῆς μετέστη παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν εἰς φυλετικὴν.

(2) Τὰ τοπικὰ ὀνόματα Βυζάντιον καὶ Βόσπορος εἰσὶ Θρακικά. Ἡ περὶ Βυζαντίου παράδοσις ὡς λαβόντος τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ τοῦ Βύζαντος δῆθεν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐκ Μεγάρων εἰς Βυζάντιον πεμφθέντων ἀποίκων εἶναι μυθική, ποιηθεῖσα ἐκ τῶν ὑστέρων κατὰ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἵνα παραστήσῃ ταύτην ὡς κτίσμα τῶν Μεγαρέων, ἐνῶ αὕτη ὑπῆρχε πρότερον ὡς πόλις Θρακική. Τὸ ἱστορικῶς ἀνυπόστατον ἀνδρὸς Βυζαντος μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ μῦθος, καθ' ὃν ὁ λεγόμενος κτίστης Βύζας εἶναι υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Καροέσσης, θυγατρὸς τῆς Ἰοῦς. Κατ' ἄλλην παράδοσιν (Διοδώρ. Σικ. 4, 19, πρβλ. καὶ Ἡσύχ. Μιλησ. Ἀποσπ. 4, 5—34 καὶ Εὐσταθ. εἰς Διοδωροῦ Περιήγησιν 883) ὁ Βύζας ἦν οὐχὶ Μεγαρέος, ἀλλὰ Ἀργεῖος.

Πρὸς ἐπίμετρον τῆς συγχύσεως ἄλλη μυθικὴ παράδοσις τὸν δῆθεν Μεγαρέα κτίστην τοῦ Βυζαντίου καλεῖ οὐχὶ Βύζαντα, ἀλλὰ Βύζην (ἴδ. Εὐσταθ. ἐν τῷ ἀνω εἰρημένῳ χωρίῳ εἰς Δ' Περ.) πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ Μεγαρέως Βύζαντος. Ἡ τοιαύτη σύγχυσις μαρτυρεῖ πάντως τὸ ὅπως ἱστορικῶς ἀνυπόστατον τῆς κτίσεως τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ Μεγαρέων. Καὶ τὸ ἐπὶ νομισμάτων δὲ φερόμενον ὄνομα Πύζας ὡς καὶ ἡ ὑπὸ Θρακῶν Κιμμερίων ἐκτισμένη παρὰ τὴν εἰσοδὸν τῶν Κιλικίων Πυλῶν Πούζαντις (ἢ Ποδοανδός ἢ Ποδοβανδός νῦν Μπόζαντα), ὡς καὶ ὁ μῦθος περὶ Φιδάλεϊας (πόλεως Θρακικῆς κατὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴν ὁχθὴν τοῦ Βοσπόρου ἐν τῇ θέσει τοῦ νῦν Βεσίκτας) ὡς λαβούσης τὸ ὄνομα ἀπὸ Φιδάλεϊας τῆς γυναικὸς τοῦ Βύζαντος, ἡρωίδος ἧτις ἔσωσε τὸ Βυζάντιον κατὰ τινὰ Σκυθικὴν ἐπιδρομὴν καὶ ἐτιμήθη δι' ἀγάλματος, ἐκ τούτου δὲ τοῦ κατορθώματος ἡ πόλις ἐκλήθη Γυναικὸς πόλις, πάντα ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι τὸ Βυζάντιον ὑπῆρχεν ὡς πόλις πρὸ τῆς εἰς ταύτην ἀποικίσεως τῶν Μεγαρέων. Τοῦτο δὲ φαίνεται μαρτυροῦν καὶ τὸ ἔθνημα τοῦ ὀνόματος. Ὡς φαίνεται μαρτυροῦν καὶ τὸ Μικρασιατικὸν Πούζαντις ἢ Ποδοανδός ἢ Ποδοβανδός, τὸ ὄνομα εἶναι σύνθετον ἐκ τινος Θρακικῆς λέξεως Βοῦζ ἢ Βύζ, ἧτις πιθανῶς σημαίνουσα «στενὸν» εὐρίσκεται καὶ ἐν τῷ ὡσαύτως ἑλληνοποιηθέντι Βόσπορος, καὶ ἐκ τοῦ γνωστῆς ἀργείος ὀνόματος ἀντα (Σανσκρ. anta=ὄρος καὶ τόπος, ἀρμεν. and=τόπος καλλιεργούμενος' πρβλ. τὰ ἀρχ. Μικρα-

Ἐκ τῶν μυθικῶν ὀνομάτων τὸ μάλιστα ἄξιον σημειώσεως ἐνταῦθα εἶναι τὸ τοῦ Θρακὸς ἀοιδοῦ Θαμύριδος ἢ Θαμύρα μνημονευόμενον ἤδη ἐν τῷ Ὀμηρικῷ Διάκωμῳ (Ἰλ. Β, 595) ὡς Θρακίος ἀοιδοῦ, τοῦ καυχόμενου ὅτι ἔμελλε νὰ νικήσῃ τὰς Μούσας ἐν τῷ μουσικῷ ἀγῶνι, διὸ καὶ ἀφηρέθη ὑπὸ τῶν Μουσῶν τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀοιδίην, τὴν δύναμιν τοῦ ἀεΐδειν. (Ἰλ. Β', 595—600)

ἔνθα τε Μοῦσαι

ἀντόμεναι Θάμυριν τὸν Θρακίκα παῦσαν ἀοιδῆς,
Οἰχαλίηθεν ἰόντα παρ' Εὐρύτου Οἰχαλιῆος
στεῦτο γὰρ εὐχόμενος νικήσεμεν, εἴ περ ἄν αὐταὶ
Μοῦσαι ἀεΐδοιεν, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο
αἱ δὲ χολωσάμεναι πηρὸν θέσαν, αὐτὰρ ἀοιδίην
θεσπεσίην ἀφέλοντο, καὶ ἐκλέεαθον κιθαριστύν).

(Πρβλ. Πausan. Δ, 33, 7) «ὅτι καὶ αὐτὰς νικήσειν ἔφασκεν ἄδοῦσας. Προδίκος δὲ Φωκαεὺς προσκείσθαι φησι Θαμύριδι ἐν ἄδου δίκην».

σιαν. ἀνδρα, ανδος, ενδος, ανζος, ὡς ἐν Ἀλαβάνδα, Ὀριάδος, Οἰνέανδος, Δαλίσσαδος, Ὀρμανδος, Ἀσπονδος, Ναζιανζος (ἴδ. τὴν ἐρμηνεῖαν τῶν ὀνομάτων τούτων ἐν τῇ ἐμῇ πραγματείᾳ Bemerkungen über die alt. Sprach. und Myth. v. Kleinasien).

Ἴσως καὶ ἐν τοῖς νῦν ἐν Ἠπειρῷ (Τζουμέρκα) τοπικοῖς ὀνόμασι Ἄγναντα, Πράμαντα ὑπάρχει τις ἀναλογία πρὸς τὰ Θρακικά ὀνόματα. Ἐκ τῶν τοπικῶν καὶ ἐθνικῶν Θρακικῶν ὀνομάτων περίφημον εἶναι καὶ τὸ τῶν Βησσῶν ἢ Βεσσῶν. Καθ' Ἡρόδοτον (Ζ., 111) οἱ Βησσοὶ ἦσαν οἱ κάτοχοι (ὡς φαίνεται, ἱερεῖς) τοῦ μαντείου τοῦ κειμένου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Αἴμου, μαντείου ὁμοίου τῷ Δελφικῷ μετὰ ἱερείας χρησιμοδοτούσης. Ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τῶν ὑποτιθεμένων ἱερέων (Βησσῶν) βραδύτερον οἱ Βησσοὶ (ὑπὸ τύπον Βεσσοί) ἐθεωροῦντο ἔθνος Θρακικὸν (πολλὰ εἰσὶ τὰ ὀνόματα τὰ σημαίνοντα ἰερεῖς ἢ ἀρχοντας καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης ἐννοίας μεταπεσόντα εἰς τὴν τοῦ ἔθνους). Καὶ ἐπὶ τῆς πιθανῆς ταύτης ὑποθέσεως ἐρεϊδόμενοι τινες Ἀλβανισταὶ ἐνόμισαν ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι τῶν Βησσῶν ἢ Βεσσῶν εὐρον τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἐννοίαν τοῦ Ἀλβανικοῦ Μπέσσα γιὰ Μπέσσα (=διδόναι καὶ λαμβάνειν τὰ πιστά). Ἄλλ' ἴσως ὀρθότερον εἶναι νὰ συναφθῇ ἡ τε ρίζα καὶ ἡ πρώτη ἐννοία τοῦ «πέσσα» πρὸς τὸ ἑλλην. Πυθῶ, πειθῶ, πέυθομαι, πυνθάνομαι, πίστις.

Ὀνομα ἐθνικὸν Θρακικὸν ἦτο καὶ τὸ τῶν Μυσῶν ἢ Μοισῶν τῶν τε παρὰ τὸν Κάτω Δανούβιον (ἐν ταῖς νῦν χώραις Σερβίας καὶ Βουλγαρίας) καὶ τῶν ἐν τῇ δυτικῇ παραλίᾳ τῆς νῦν Μικρᾶς Ἀσίας οἰκούντων. Τὸ ὄνομα ἐρμηνεύεται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (ΙΒ, 572) ὁξύη καὶ εἶναι κοινὸν ταῖς πολλαῖς Ἀρῖαις γλώσσαις. Καὶ τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ (ἐν Ἀκιλησηνῇ τῆς Ἀρμενίας) μούρας Θρακῶν τῶν καλουμένων Σαραπαρῶν τὸ ὄνομα, ὡς ἐρμηνεύεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Στράβωνος (ΙΑ, 531), «εφαλοτόμοι» εἶναι Ἀρῖας καταγωγῆς (σαρα=κεφαλὴ πρβλ. Σανσκρ. ciras, Περσ. ser, Ἑλλήν. κάρα, κάρη καὶ τέμνειν (ηγα Περσ. τέμνειν).

Ὁ πρὸς Μούσας τολμῶν ν' ἀνταγωνισθῆ Ἐρῆξ ἀοιδὸς Θάμυρις ἢ Θαμύρας κατέλιπε καὶ ἐν τῇ ἱστορικῇ Ἑλληνικῇ ἀρχαιότητι μνήμην πρωτίστου ἡδυφώνου ἀοιδοῦ ἐφαμίλλου πρὸς τὸν Ὀρφέα, μεθ' οὗ συνήθως μνημονεύεται ἐν τοῖς περὶ ἀοιδῶν λόγοις (ἴδ. Πλάτ. Ἴων. κεσ. 4 «οὐδ' ἐν αὐλήσει γε οὐδὲ ἐν ὄψωφιδι οὐδεπώποτ' εἶδες ἄνδρα, ὅστις περὶ μὲν Ὀλύμπου δεινός ἐστιν ἐξηγεῖσθαι ἢ περὶ Θαμύρου ἢ περὶ Ὀρφείως ἢ περὶ Φημίου». Πολιτ. 1 14 «ὡς ἕκασται αἱ ψυχαὶ ἤροῦντο (ἐν Ἄδου) τὸν ἑαυτῶν βίον» τὴν ποτε Ὀρφέως γενομένου κύκνου βίον ἰδεῖν, τὴν δὲ Θαμύρα ἀηδόνος ἐλομένην». Τοῦ αὐτοῦ Νομ. Η. 1 «μηδὲ τινα τολμᾶν ἕδειν' μηδ' ἂν ἡδίων ἢ τῶν Θαμύρου τε καὶ Ὀρφείων ὕμνων». (1) Ὁ Θάμυρις οὗτος ἢ Θαμύρας Ἐρῆξ ἀοιδὸς πανταχοῦ τοῦ προελληνικοῦ Πελασγικοῦ κόσμου κατέλιπε φήμην τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, συνεδέθη δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅπως τὸ τῶν μάντεων Κάλχαντος καὶ Μόψου, μετὰ τῶν ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἔσχατι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Κιλικῶν καὶ τῆς Κύπρου καὶ τῆς ἐν Πάφῳ τῆς νήσου ταύτης λατρευομένης Ἀστάρτης ἢ Ἀφροδίτης, εἰς ἣν ὁ Θαμύρας κατὰ Τάκιτον καλοῦνται αὐτὸν *Thamyran* ἢ *Tamiran* Κίλικα παραδίδεται ὅτι ἀφιέρωσε τὸν περίφημον ναὸν ἐν Πάφῳ καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ αὐτόχθονος περιφήμου ἡγεμονικοῦ οἴκου τοῦ Κινύρα καὶ τῶν Κινυραδῶν αὐτός τε καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ εἶχον τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ τε ναοῦ καὶ τῆς ἐν τούτῳ τελουμένης λατρείας (Tacit. Hist. II 3). Οὕτω βλέπομεν τὸ ὄνομα τοῦ Θαμύρα διαδεδομένον ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ προελληνικοῦ Πελασγικοῦ κόσμου καὶ τῆς Ἑλληνοπελασγικῆς ἀρίας ὀμοφυλίας ἀπὸ Ἐρῆκης καὶ ἀπὸ Οἰχαλίας τῆς Θεσσαλίας, καὶ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ, καὶ ἀπὸ τῆς Οἰχαλίας τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς ἐν Μεσσηνίᾳ μέχρι Κιλικίας καὶ Κύπρου. Ἐν Κύπρῳ δὲ βλέπομεν αὐτὸν οὐχὶ πλέον ὡς ἀπλοῦν ἀοιδόν, ἀλλὰ μάντιν καὶ ἀρχιερέα κληρονομικόν. Ἄλλ' ἐν τῇ μακροῦ ταύτη, ἀπὸ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους μέχρι τοῦ Ἰσσηκοῦ κόλπου (2) ἐκτεινομένη χώρᾳ ὑπάρχει τις γωνία καὶ προελληνικῶς καὶ γνησίως Πελασγική, καὶ κοιτὶς τοῦ μικροῦ Πελασγικοῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων, τοῦ μεταβαλόντος ἐν μέρει τὸν εὐρὺν προῖστορικόν Πελασγικόν κόσμον εἰς τὸν μέγαν ἱστορικόν Ἑλληνικόν κόσμον. Ἐννοοῦμεν τὴν ἐν Ἠπείρῳ πρῶτην Ἑλλάδα (Ἑλλοπία) κληθεῖσαν χώραν, ἐνθα ἐν Δωδώνῃ ὁ Πελασγικὸς Ζεὺς ἐλατρεύετο ὑπὸ ὑποφητῶν ἢ τοι χρησιμοδοτῶν καλουμένων Ἑλλῶν ἢ Σελλῶν, ἐξ ὧν προῆλθε βραδύτερον τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα. Τὸ μαντεῖον ἔκειτο ἐν τῇ ὑπωρείᾳ τοῦ ὄρους *Τομάρου* ἢ *Τμάρου*. Κατὰ Στραβῶνα (2,328) «ἀπὸ τοῦ *Το-*

(1) Ἐντεῦθεν καὶ αἱ ποικίλαι μυθικαὶ παραδόσεις περὶ *Θαμύριδος* ἢ *Θαμύρα* ὡς πατρὸς τοῦ Ὀμήρου καὶ ὡς πάππου ἐτι τοῦ Ὀρφείως.

(2) Ἐξ ἀβλεψίας ἐν τῷ κειμένῳ τῆς ἡμετέρας Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους (τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου), ἐξ ἧς μεταφέρομεν πολλὰ ἐνταῦθα, ἀντὶ Ἰσσηκοῦ κεῖται ἀτυχῶς Ἰνδικοῦ.

μάρου τοὺς ὑπὸ τῶν ποιητῶν λεγομένους ὑποφήτας τοῦ Διός, οὓς καὶ ἀνιπτόποδας *χαμαιεύνας* καλεῖ, *Τομάρους* φασὶ λεχθῆναι». Τὸ Ὀμηρικὸν χωρίον περὶ οὗ ποιεῖται λόγον ἐνταῦθα ὁ Στράβων εἶναι οἱ τοῦ Π τῆς Ὀδυσσεΐας στίχοι 400—405, ἐν οἷς ὁ μνηστῆρ Ἀμφίνομος περὶ τοῦ ὑπὸ τούτων λεγομένου φόνου τοῦ Τηλεμάχου λέγει :

Ἔω φίλοι, οὐκ' ἂν ἔγωγε κατακτείνειν ἐθέλοιμι
Τηλέμαχον· δεινὸν δὲ γένος βασιλῆϊόν ἐστιν
κτείνειν· ἀλλὰ πρῶτα θεῶν εἰρώμεθα βουλὰς.
Εἰ μὲν κ' αἰνήσωσι Διὸς μέγαλιον θέμιστες,
αὐτός τε κτενέω τοὺς τ' ἄλλους πάντας ἀνώξω·
εἰ δὲ κ' ἀποτροπῶσι θεοί, παύσασθαι ἄνωγα.

Ἐνταῦθα τὸ ἐν στιχ. 403 *θέμιστες* ἀρχαῖοι τινες ἐρμηνευταὶ τοῦ ποιητοῦ ἀντικαθίστων διὰ τῆς λ. *τομοῦροι*· ἀβέλτιον γὰρ εἶναι (λέγει ὁ Στράβων) *τομούρους* ἢ *θέμιστας* γράφειν· οὐδαμοῦ γοῦν τὰ *μαντεῖα θέμιστας* λέγεσθαι παρὰ τῷ ποιητῇ, ἀλλὰ τὰς βουλὰς καὶ τὰ πολιτεύματα καὶ νομοθετήματα. Ἄλλ' ὁ ταῦτα λέγων Στράβων προτιμᾷ μᾶλλον τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν διατηρηθεῖσαν γραφὴν *θέμιστες*, καὶ οὐχὶ τὴν τῶν νεωτέρων *τομοῦροι*· οἱ μὲν οὖν νεώτεροι λέγουσι *τομούρους*, παρ' Ὀμήρῳ δ' ἀπλοῦστερον δεῖ δέχεσθαι *θέμιστας*). Ἐρμηνεύων δ' ὁ Στράβων τὸ ὄνομα *Τομοῦροι Τομαροφύλακες* φαίνεται θεωρῶν αὐτὸ «ἐπιτετμημένον» ἢ τοι συγκεκομμένον τύπον, ὡς φαίνεται τοῦ *τομοροῦραι* ἢ *τομοροῦρος* (ἢ *τομαροῦρος θυροῦρος*, *πυλωρός*, ἐκ τοῦ ὦρα=φροντίς, οὗρος=ἐπιστάτης (1)). Ἐκεῖνο, ὅπερ διαφέρει ἡμῖν ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι εἶνε ἢ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος μαρτυρουμένη, ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν τοῦ Ὀμήρου δηλουμένη ὑπαρξίς τῆς ἄλλως ἀγνώστου ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γραμματικῆς λ. *τόμορος*=*χρησμός* (2) καὶ ἢ ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐρμηνευτῶν γινομένη συνάφεια τοῦ ὀνόματος πρὸς τὸ ὄρος *Τόμαρον* ἢ *Τμάρον* τῆς Ἑλλοπίας καὶ Δωδώνης τῆς Ἠπείρου. Οἱ Ἀλβανολόγοι καὶ οἱ Ἀλβανίζοντες πολιτικολόγοι οἱ ἐν τοῖς ἀρχαίοις Πελασγικοῖς ὀνόμασι τῆς Ἠπείρου ζητοῦντες πάντοτε νὰ εὐρίσκωσι τι Ἀλβανικόν, ἅτε τὴν Ἀλβανικὴν θεωροῦντες ὡς γνησίαν Πελασγικὴν (οὐχὶ ἐντελῶς ὀρθῶς, ἀφοῦ ἢ νῦν Ἀλβανικὴ ψυχία μόνον γνησία Πελασγικὰ ἔσωσεν), ἐζήτησαν καὶ τὸ *τόμαρος* καὶ τὸ *τομούρους* νὰ παραστήσωσιν ὡς Ἀλβανικά· ἀλλὰ ἢ

(1) Ἐννοεῖται ὅτι τὸ ἐνταῦθα *μ ο ὕ ρ ο ς*=*χρησμός*, οὐδεμίαν ἀπολύτως σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ μεταγενέστερον ἀρχαῖον ἑλληνικὸν *τ ο μ ᾶ ρ ι ο ν* (=μικρὸν βιβλίον, τὸν ὑποκοριστικὸν τύπον τοῦ *τ ὀ μ ο ς* (ἐκ τοῦ τέμνω).

(2) Κατὰ τὸν Εὐστάθιον *τ ο μ ο ὕ ρ α ι*=*χρησμοί*, *τομοῦροι* ἀοιδοί. Ἦσυχ. *Τόμορος* *π ρ ο φ ἦ τ η ς*, ἱερεὺς, οἰωνοσκόπος διάκονος.

μόνη Ἀλβανικὴ λ. *τμερία* = φόβος, τρόμος, *τμερίμν-ι* = ἐκπλήττομαι, κἄν ἔτι θεωρηθῆ ὡς δηλοῦν κυρίως φόβον θεοῦ καὶ σεβασμόν, δὲν δύναται νὰ συναφθῆ μετὰ πιθανότητος πολλῆς πρὸς τὸ τόμαρος καὶ *τομοῦρος*, ἀφοῦ εἶναι πιθανώτερον ὅτι αἱ ρηθεῖσαι ἄλβανικαὶ λέξεις εἰσὶ παρεφθαρμένοι τύποι τοῦ λατινικοῦ *timor* = φόβος. Πάντως ἐφ' ὅσον δὲν ἀποδεικνύεται ἡ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ὑπαρξίς τῆς λ. *τομοῦρος* σημαινούσης χρησιμοδότην καὶ εἶναι αὕτη κατασκευάσμα τῶν ἀρχαίων ἐρμηνευτῶν τοῦ Ὁμήρου καὶ δὲν καθίσταται δῆλον ἂν ἐκ τοῦ *τομοῦρος* = χρησιμοδότης προῆλθεν τὸ τοῦ ὄρους *Τόμαρος* ὄνομα ἢ ἂν τοῦναντίον ἐκ τοῦ ὄρους *Τόμαρος* ἐπλάσθη τὸ *τομοῦρος*, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφανθῆ τις γνώμην ἀσφαλῆ περὶ τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἐτέρου τῶν δύο ὀνομάτων. Ἄλλ' ἂν τὸ ἐν ἢ τὸ ἕτερον τῶν ὀνομάτων τούτων ἐτυμολογικῶς ἀποδεικνύετο ἔχον συνάφειαν πρὸς τὴν ἐννοίαν τοῦ *χρησιμοῦ ἢ ἀοιδῆς*, ἡδυνάμεθα νὰ συνάψωμεν αὐτὸ πρὸς τὸ *Θάμυρις* ἢ *Thamiras* τοῦ Τακίτου ἢ *Τιμιράδαι* τοῦ Ἡσυχίου. Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἀρμενικὴ λ. *thmir-im* = ἐξίσταται, ἐκπλήττομαι, ἀπαναρκοῦμαι, μεθύσκομαι, ῥεμβάζω, δυναμένη νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν πρώτην καὶ κυριολεκτικὴν ἐννοίαν τοῦ *Τόμουρος* καὶ *τομοῦρος* καὶ *Θάμυρις* ἢ *Tamiras* ἐπιτυχέστερον ἢ τὸ Ἀλβανικὸν *τμερία*, ἀλλὰ καὶ τῆς τούτου συγγενείας πρὸς τὸ ταμίρας καὶ τόμαρος μὴ ἀποκλειομένης, ἂν ὑποτεθῆ γνησίως Ἀλβανικὸν καὶ οὐχὶ προερχόμενον ἐκ τοῦ λατ. *timor*, ὅπερ καὶ τοῦτο δύναται ν' ἀναχθῆ πρὸς τὴν μνημονευθεῖσαν ρ. *tmir* καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ρ. *tem*, *tenetum* = μέθυ. Τελευτῶμεν ἐνταῦθα τὸν περὶ *Θαμύρα* λόγον ἐξαιρῶντες ἀπλῶς τὴν ἐν ὄλφ τῷ προελληνικῷ Πελασγικῷ σημασίαν τοῦ ὀνόματος ὡς ἀπόδειξιν τῆς γλωσσικῆς ἐνότητος τῆς ἀπὸ Θρακῆς καὶ τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος μέχρι Κιλικίας καὶ Κύπρου γλωσσικῆς προελληνικῆς, Πελασγικῆς, γλωσσικῆς ὁμοφυλίας.

Οἱ Θρακῆς ὡς λαὸς ἄριος καὶ δὴ Πελασγικὸς διεσκορπισμένοι ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Ἑλληνικῇ ἢ Ἰλλυρικῇ χερσονήσῳ ἀπὸ τοῦ Δανουβίου μέχρι τοῦ Ὀλύμπου, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πέραν τούτων καὶ ἀπὸ τῶν ὄχθων τῶν δυτικῶν τοῦ Αἰγαίου, τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ Εὐξείνου μέχρι τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀδρίου, ἐξετείνοντο καὶ ἐν τῇ ἀσιατικῇ ἑλληνικῇ χερσονήσῳ τῇ νῦν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (1) καθ'

(1) Μικρὰ Ἀσία (ἀκριβέστερον Ἑλλάσσων Ἀσία ἐκ τοῦ Λατινικοῦ *Asia Minor*) εἶναι ὄρος τῶν ἐσχάτων Ρωμαϊκῶν χρόνων (τοῦ 4 καὶ 5 μ. Χ. αἰῶνος, ἐννοεῖται, ἐν τῷ Λατινικῷ αὐτοῦ τύπῳ *Asia Minor*). Ἡ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι διαίρεσις ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἡροδότου (ὅτε τὰ κατὰ τὴν μεγάλην ἡπειρον Ἀσίαν εἶχον ἤδη ὀπισσοῦν ἐπιστημονικῶς καὶ συστηματικῶς ἐρευνηθῆ ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν τοῦλάχιστον μέχρι τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς νῦν κεντρικῆς Ἀσίας) διέκρινε καθ' Ἡρόδοτον δηλαδὴ τὴν ἐντεῦθεν καὶ τὴν πέραν τοῦ Ἄλυσος ποταμοῦ Ἀσίαν, ὧν ἡ μὲν πρώτη καλεῖται κάτω Ἀσία ἢ τὰ κάτω τῆς Ἀσίας (ἀπὸ τοῦ Ἄλυος καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ ροῦ τούτου μέχρι τῆς Μεσογείου πρὸς μεσημβρίαν ἰδανικῶς ἐκτεινομένης γραμμῆς, μέχρι τοῦ Αἰγαίου), ἡ

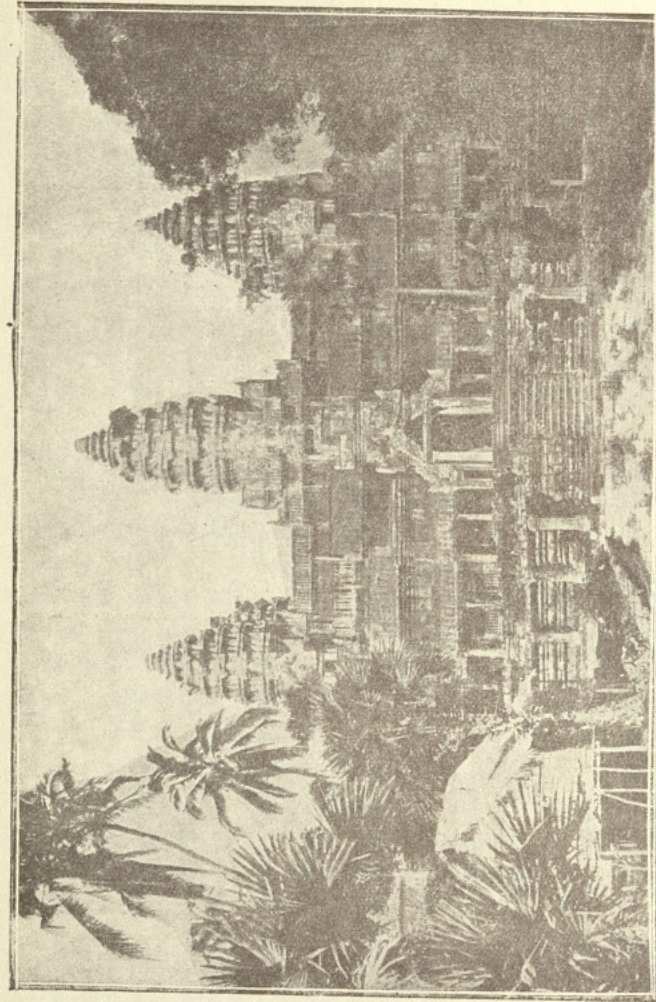
ἄπασαν τὴν βόρειον καὶ μεσαίαν πλευρὰν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι Ἀρμενίας καὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Καυκάσου, τοῦ λοιποῦ τῆς χερσονήσου ταύτης οἰκουμένου ὡσαύτως ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῖς Θρακοπελασγοῖς Φρυγοπελασγικῶν λαῶν. Πλὴν τούτων οἱ Θρακῆς συγγενεῖς ὄντες πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς λαοὺς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πέραν τοῦ Δανουβίου καὶ τῶν βορείων ὄχθων τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῆς Κιμβρικῆς (Δανικῆς) χερσονήσου καὶ τῆς Σκανδιναβίας οἰκοῦντας Γερμανοσκανδιναβικοὺς λαοὺς (ἐν μέρει δ' ἴσως καὶ πρὸς τοὺς Βένδους καὶ Σαρμάτας, προγόνους τῶν δυτικῶν Σλαύων), ἀπετέλουν δεσμόν φυλετικῆς ἐνότητος (ἀνθρωπολογικῆς τε καὶ γλωσσικῆς) μεταξὺ τῆς Ἑλληνοπελασγικῆς καὶ τῆς ἄλλης βορείας Ἀρίας Εὐρώπης, καὶ τὸ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ Θ. Μῶμμεν περὶ τῶν Ἰταλικῶν λαῶν, ὅτι εἶχον ἀδελφούς τοὺς Ἑλληνας καὶ ἐξαδέλφους τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Κέλτας, δύναται νὰ λεχθῆ καὶ περὶ Θρακῶν ὡς ἔχοντων ἀδελφούς τοὺς Ἑλληνας καὶ ἐξαδέλφους τοὺς Γερμανοσκανδιναβοὺς, ἐν μέρει δὲ καὶ τοὺς Βένδους καὶ τοὺς Σαρμάτας. Τὸ ὄνομα τῶν Γετῶν Θρακῶν τῶν οἰκούντων ἐπὶ τοῦ Ἡροδότου μεταξὺ τοῦ Αἴμου καὶ τοῦ Δανουβίου καὶ τὰς πέραν τούτων χώρας (μέχρι τῶν Καρπαθίων, ὡς δοκεῖ) φαίνεται συνάπτον τοὺς Θρακῆς πρὸς τοὺς Γερμανικοὺς λαοὺς (1). Οἱ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις γνωστοὶ Θρακικοὶ λαοὶ τῶν βορείων παραλίω χωρῶν τῆς Μικρᾷ Ἀσίας Ὦνοι, Βιθυνοὶ, Μαρανδινοὶ, δὲν ἦσαν γνωστοὶ ἔτι εἰς τὸν Ὁμηρον. Τῷ ποιητῇ γνωστοὶ εἶναι οἱ Φρύγες τῆς ἔπειτα Βυθυνίας κληθείσης χώρας, ὧν ἀρχηγὸς μνημονεύεται «Ἀσκάνιος θεοειδής» γνωσταὶ εἶναι ἐπίσης αἱ Ἀμαζόνες αἱ «ἀντιάνειραι»

δὲ δευτέρα ἄνω Ἀσία, ἐκτεινομένη ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ὄχθων τοῦ Ἄλυος μέχρι τοῦ τελευταίου πρὸς ἀνατολὰς τοῖς Ἑλλησι γνωστοῦ σημείου τῆς μεγάλης ἡπείρου τῆς ἐκτεινομένης ἐντεῦθεν τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν νοτίων ἀκτῶν τῆς Κασπίας πρὸς νότον (τῆς Σιβηρίας καὶ μέρους τῆς Μέσης καλουμένης Ἀσίας ἐν τῇ γεωγραφίᾳ τοῦ Ἡροδότου περιλαμβανομένης ἐν Εὐρώπῃ, ὡς ἐρρήθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν). Βραδύτερον, ἐν τοῖς μετὰ Ἀλέξανδρον χρόνοις, ἦτο ἐν χρῆσει πλὴν τῆς «ἐντὸς Ἄλυος» καὶ «ἐκτὸς Ἄλυος Ἀσίας» καὶ ἡ διὰ τοῦ Ταύρου διαίρεσις (ἢ ἐπὶ τὰδε Ταύρου καὶ ἡ ἐπέκεινα Ταύρου Ἀσία). Ἀπὸ τοῦ 4 μ. Χ. αἰῶνος ἐπεκράτησεν ὁ ὄρος *Asia Minor*, περιλαμβάνων πᾶσαν τὴν ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου μέχρι τοῦ Εὐφράτου ἐκτεινομένην χερσονήσον.

(1) Ὡς Γέτης ἦδη ὁ κατὰ τὸν 6 μ. Χ. αἰῶνα ἱστορῶν τῶν Γότθων (*De origine actibusque Getarum*) συγγράφας Ἄλωνος ἢ Γότθος χριστιανὸς ἱστοριογράφος Ἰορδάνης (καὶ Ἰορνάνδης οὐχὶ ὀρθῶς ἐνίοτε καλούμενος) τοὺς ἀρχαίους Γέτας θεωρεῖ τοὺς αὐτοὺς πρὸς τοὺς Γότθους τῶν μ. Χ. χρόνων: *Ceti et Goti appellantur*, καὶ ὁ περιφημὸς δὲ Θεμιστιος τὸν ἡγεμόνα τῶν Δυτικῶν Γότθων Ἀθανάριχον καλεῖ Γέτην. Ἀλλὰ ἡ ταυτότης τῶν παρὰ τὸν Αἴμον καὶ Ἰστρον Γετῶν πρὸς τοὺς ὑπερβορείους ἐν (Γοτθλανδίᾳ) τὸ πάλαι οἰκοῦντας Γότθοις δὲν φαίνεται βεβαία. Τὸ ὄνομα Γέτης φαίνεται ὅτι ἔφερον καὶ ἄλλοι λαοὶ βάρβαροι Σκυθικῆς, οἱ περὶ τὴν Κασπίαν λαοὶ Μασσαγῆται καὶ δυτικώτερον τούτων οἱ Θυσσαγῆται.

χωρίς νὰ μνημονεύηται καὶ ἡ χώρα αὐτῶν, ἥτις ἦτο ὁ ἀνατολικὸς περὶ τὸν θερμόδοντα ποταμὸν Πόντος τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, καὶ ἀνατολικώτερον δὲ τῶν Ἀμαζόνων ἐν Ἀκισηληνῇ τῆς Ἀρμενίας φκουν Θραῖκες.

Ὅμοροι τοῖς Θραῖξιν ἦσαν οἱ Μακεδόνες ἀλλ' οὗτοι δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν προῖστορικὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν ἱστορικὴν, τὴν λαμβάνουσαν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων (κατὰ τὴν παρ' Ἡροδότῃ ἐννοίαν τοῦ ὀνόματος ἔθνος σημαίνοντος ἀπλῶς φυλῆν,) ὄντες Ἑλληνες ἀνήκοντες δηλονότι εἰς τὴν φυλὴν ἢ τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων τὸ μετὰ τῆς φυλῆς τῶν Ἰώνων ἀποτελοῦν τὸν ὅλον ἑλληνικὸν λαόν. Ἡ φυλὴ καὶ τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τῶν Σελλῶν ἢ Ἑλλῶν τῆς ἐν Ἠπείρῳ παρὰ τὴν Δωδώνην Ἑλλοπίας (ἢ Ἑλλοπίας) ἢτοι Ἑλλάδος. Ἡ φυλὴ αὕτη ἀπὸ τῆς Ἠπείρου ἐξετάθη ἀνατολικῶς καὶ βορείως εἰς τὴν Ἑσθιαιώτιδα τῆς βραδύτερον Θεσσαλίας κληθείσης χώρας καὶ εἰς τὴν ὠσαύτως ἐσθιαιώτιδα καλουμένην χώραν τῆς ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις τῆς Μακεδονίας τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Ἐκ τῆς βορείας Θεσσαλίας δὲ ἐξετάθη ἡ φυλὴ πρὸς νότον, ἔνθα εἶχε κέντρον τὴν Φθίαν (ἐξ ἧς ἡ Φθιώτις τῶν ἱστορικῶν χρόνων) καὶ τὴν Ἑλλάδα (τῆς Θεσσαλίας). Μοῖρα τῆς φυλῆς ταύτης ἐξετάθη πρὸς νότον εἰς τὴν Δρυοπίαν καὶ ἐντεῦθεν μετέβη εἰς Πελοπόννησον, ὑπὸ τὸ ὄνομα Δωριέων καὶ ἐγένετο κυρία τοῦ πλείστου τῆς Χερσονήσου ταύτης. Ἐτέρα δὲ μοῖρα λαβοῦσα τὸ ὄνομα Μακεδνοὶ (=Μακεδόνες) ἐκταθεῖσα περὶ τὴν Πίνδον καὶ ἔχουσα κέντρον ἐν Ὀρεστίδι ἢ Ὀρεστία τὸ Ἄργος τὸ Ὀρεστικὸν κατέλαβε τὰς βορείους ὑπωρείας τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς βορειοτέρας τούτων χώρας, ἐν αἷς ἴδρυσεν τὸν πυρῆνα τοῦ ἰσχυροῦ κράτους τῶν Μακεδόνων δυναστῶν τῶν ἀπὸ τοῦ Ἄργους τοῦ Ὀρεστικοῦ καταγομένων καὶ διὰ τοῦτο Ἀργεαδῶν καλουμένων, καλουμένων δὲ καὶ Ἡρακλειδῶν, ὡς ἐκαλοῦντο καὶ οἱ ἡγεμόνες τῶν πρὸς νότον ἀποσχισθέντων καὶ Δωριέων κληθέντων ὁμοφύλων αὐτῶν. Ἀληθῶς ἡ συνήθης παράδοσις τὸ ὄνομα τῆς δυναστείας (Ἀργεάδας) ζητοῦσα νὰ συνάψῃ πρὸς τὸ Ἄργος τῆς Πελοποννήσου ἀνήγαγε τὸ γένος τῶν Ἀργεαδῶν εἰς ἀρχηγὸν Κάρανον Τημενίδην καταγόμενον δηλονότι ἐκ τοῦ γένους τῶν ἐν Ἄργει τῆς Πελοποννήσου ἀρχόντων Ἡρακλειδῶν. Ἀλλ' ἡ ἀπὸ τοῦ Ἄργους τοῦ Ὀρεστικοῦ καταγωγὴ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας ἡ μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Ἀππιανοῦ εἶναι μᾶλλον ἀξιόπιστος. Ὅπως δὲ κατ' ὄν περιόρου χρόνον οἱ ἐν Θεσσαλίᾳ πρῶτοι λαβόντες τὸ ὄνομα Ἑλληνες, ἐν Πελοποννήσῳ δὲ κληθέντες Δωριεῖς ὑπὸ ἡγεμόνας Ἡρακλείδας ἀπὸ Θεσσαλίας (ιδίως τῆς ὑστερον Δωριδος κληθείσης χώρας ὀρμώμενοι στρατεύοντες πρὸς τὰς νοτίας χώρας κατελάμβανον πλείστας χώρας μέχρι Ταινάρου καὶ Κρήτης καταλύοντες τὰς ἐκασταχοῦ Ἀχαικὰς δυναστείας καὶ ἰδρύνοντες πολιτείας Δωρικές, ἡ μοῖρα τοῦ Ἑλληνικοῦ τούτου ἔθνους ἡ ἀπὸ Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας πρὸς βορρᾶν διευθυνθεῖσα ὑπὸ ἡγεμόνα καὶ αὕτη Ἡρακλειδὴν κατελάμβανεν ὑπὸ

Les Merveilles du Monde]

[Hachette-Paris

Οἱ θόλοι τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγγῶρ (Καμπόδιξη)

τὸ ὄνομα Μακεδῶν (Ἑλλήνων) ἄπασαν τὴν νῦν νοτίαν καλουμένην Μακεδονίαν ἀπὸ Ὀρεστίας καὶ ἀπὸ τοῦ Ἄργου τοῦ Ὀρεστικοῦ μέχρι περίπου τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ὑποτάσσουσα τοὺς ἐνταῦθα οἰκοῦντες διαφόρους Θερακιῆς φυλῆς λαοὺς ἢ ἐξανιστῶσα τὰς φυλὰς ταύτας ἐκ τῶν οἰκουμένων ὑπ' αὐτῶν χωρῶν. Οὕτω συνεκροτήθη ἐν Μακεδονίᾳ ἐν τῇ ἀρχῇ περίπου τῶν ἱστορικῶν χρόνων (ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς α'. π. Χ. χιλιετηρίδος κράτος τῶν Μακεδῶν Ἑλλήνων κέντρον ἔχον τὰς Αἰγὰς καὶ ὀρεῶν διαρκῶς πρὸς καθυπόταξιν τῶν παραλίων ἰδίως χωρῶν καὶ ἐρχόμενον ἐνταῦθα εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὰς αὐτόθι ἰδίως ἐν τῇ Χαλκιδικῇ Χερσονήσῳ καὶ παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἰδρυομένης ἑλληνικᾶς πόλει. Ἄλλ' ἢ καθυπόταξις ἀπάσης τῆς νῦν ὑπὸ τὸ ὄνομα Μακεδονίας περιλαμβανομένης χώρας μακρὸν ἀπῆτησε χρόνον. Οἱ Θερακινοὶ λαοὶ τῆς νῦν Μέσης καὶ Βορείου Μακεδονίας, ἰδίως οἱ Θερακοιλυριοὶ Παίονες, διετήρησαν ἐπὶ μακρὸν τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Φιλίππου Β' καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Ἄπασα αὕτη ἢ ἱστορικὴ καὶ ἐθνολογικὴ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων περιεγράφη ὑπὸ τῶν δύο κορυφαίων ἱστοριογράφων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου.

Καὶ ὁ μὲν Ἡρόδοτος ἀφηγεῖται τάδε περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς φυλῆς τῶν Μακεδῶν ἢ Μακεδῶν (4. 56).

«(Ὁ Κροῖσος) ἱστορέων εὗρισκε Λακεδαιμονίους καὶ Ἀθηναίους προέχοντα τοὺς μὲν τοῦ Δωρικοῦ γένους, τοὺς δὲ τοῦ Ἴωνικοῦ ταῦτα γὰρ ἦν τὰ προκεκριμένα ἔντα τὸ ἀρχαῖον τὸ μὲν Πελασγικὸν τὸ δὲ Ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ τὸ μὲν οὐδαμῇ ἐξεχώρησε, τὸ δὲ πολυπλάνητον κάρτα. Ἐπὶ μὲν γὰρ Δευκαλίωνος βασιλείας οἴκεε (τὸ Ἑλληνικὸν ἢ Δωρικὸν) γῆν τὴν Φθιῆτιν ἐπὶ δὲ Δεώρον τοῦ Ἑλλήνος. Ἰστιαίητιν, ἐκ δὲ τῆς Ἰστιαίητιδος. . . οἴκεε ἐν Πίνδῳ Μακεδνὸν καλεόμενον ἐνθεῦτεν δὲ αὐτὶς εἰς τὴν Δρυοπίδα μετέβη καὶ ἐκ τῆς Δρυοπίδος οὕτω ἐς Πελοπόννησον ἔλθὼν Δωρικὸν ἐκλήθη».

Ἐκ τῆς ὀλίγον περιπλόκου σειρᾶς τῶν ἐκφερομένων ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου περὶ τοῦ Μακεδονικοῦ ἔθνους νοεῖται ὅτι Μακεδνὸν καλεῖται ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας σύμπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος κατὰ τὴν παρ' Ἡροδότῳ ἔννοιαν τῆς λ. ἔθνος (=φυλῆ), τὸ ἄλλως καλούμενον Δωρικὸν (κατὰ πρόληψιν διότι καθ' Ἡροδότον αὐτὸν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἦτοι ἢ τῶν ἑλλήνων φυλῆ ἐκλήθη Δωρικὸν ἐν Πελοποννήσῳ μετὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον) ἐν οἷς χρόνοις φῆκει ἐν Πίνδῳ ἐκαλεῖτο Μακεδνόν. Ἄλλὰ τὸ ὄνομα ἐνετοπίσθη εἶτα εἰς τὴν Μακεδονίαν κληθεῖσαν χώραν. Ἡ κυριολεκτικὴ ἔννοια τοῦ ὀνόματος εἶναι μακρὸς, εὐμήκης (Ὁμ. Ὀδυσσ. Η'. 106 «οἶά τε φύλλα μακεδνῆς αἰγείροιο»). Καὶ πιθανόν μὲν ὅτι ἢ τοῦ ὀνόματος ἔννοια προκειμένου περὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἢ αὐτῇ τῇ τοῦ παρ' Ἡροδότῳ αὐτῷ ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ λεγομένου περὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων ὡς «κάρτα πολυπλανήτου», φαίνεται ὅμως ὅτι ἐντοπιζόμενον τὸ ὄνομα γεωγραφικῶς εἰς

τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐγκατασταθεῖσαν μοῖραν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἢ Δωρικοῦ ἔθνους μετόπισιν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ μέγας, ἔνδοξος, ὅτι ἐποιήθη καὶ ὑπὸ τῆς μυθικῆς παραδόσεως ὁ ἐπώνυμος τῆς Μακεδονίας ἥρωος καὶ γενάρχης τῶν Μακεδῶν, ἀδελφὸς τοῦ Ἑλλήνος καὶ τοῦ Ἀμφικτύονος ὁ μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου (ἐν ἀποσπ. παρὰ τῷ Κωνσταντ. Πορφυρογ.).

Ὡς εἶπομεν οἱ Ἕλληνες (ὑπὸ τὴν περιορισμένην ἔννοιαν τοῦ ὀνόματος) ἢ Δωριεῖς Μακεδνοὶ ἐκταθέντες ἀπὸ τοῦ Ἄργους τοῦ Ὀρεστικοῦ μέχρι τῶν βορείων ὑπωρείων τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν πέραν τοῦ Ἀλιάκμονος χωρῶν, μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου τὴν νῦν μὲν νοτίαν, παρὰ Θουκυδίδη δὲ «κάτω» Μακεδονίαν καλουμένην καθυπέταξαν τοὺς πρόην οἰκήτορας τῶν χωρῶν τούτων Θρακικοὺς ἢ Ἑλληνοπελασγικοὺς λαοὺς, ὄντας καὶ τούτους συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' ἀρχαιοτρόπως διαιτωμένους καὶ μὴ μετέχοντας ἔτι τοῦ προηγμένου ἑλληνικοῦ βίου, ἀλλ' ἔχοντας καὶ καλλιεργοῦντας ἴδια αὐτῶν στοιχεῖα καὶ κεφάλαια βίου, ὧν τινα παρὰ τρύτων εἰσέδυσαν καὶ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν βίον. Τινες οἱ λαοὶ οὗτοι οἱ Θρακικοὶ οἱ πρόην οἰκήτορες τῆς εἰρημένης Μακεδονίας καὶ τίνι τρόπῳ ὑπετάγησαν ἢ ἐξανέστησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἢ Δωριέων Μακεδόνων τῶν κληθέντων νῦν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς λαοὺς τούτους (λαβόντας καὶ αὐτοὺς τὸ ὄνομα Μακεδόνες τοπογραφικῶς, κατὰ μικρὸν δὲ ἔνεκεν ἀφομοιώσεως πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἢ Δωριεῖς Μακεδόνας καὶ ἐθνολογικῶς) «Γνασίων Μακεδόνων» παρέστησε λαμπρῶς ὁ Θουκυδίδης διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐν Β' 99 ἱστορουμένων.

Ἐννηθροίζοντο ἐν τῇ Δοβήρῳ καὶ παρεσκευάζοντο (οἱ Θραῖκες) ὅπως κατὰ κορυφὴν ἐσβαλοῦσιν εἰς τὴν κάτω Μακεδονίαν, ἧς ὁ Περδίκκας ἤρχε. Τῶν γὰρ Μακεδόνων εἰσὶ καὶ Λυγκησταὶ καὶ Ἑλυμιῶται καὶ ἄλλα ἔθνη ἐπάνωθεν, ἃ ξύμμαχα μὲν ἔστι τούτοις καὶ ὑπήκοα, βασιλέας δ' ἔχει καθ' ἑαυτά. Τὴν δὲ παρὰ θάλασσαν νῦν Μακεδονίαν Ἀλέξανδρος ὁ Περδίκκου πατὴρ καὶ οἱ πρόγονοι αὐτοῦ, Τημενίδαι τὸ ἀρχαῖον ὄντες ἐξ Ἄργους, πρῶτον ἐκτίσαντο δύναμιν καὶ ἐβασίλευσαν ἀναστήσαντες μάχη μὲν ἐκ Πιερίας Πίερας, (1), οἱ ὕστερον ὑπὸ τὸ Παγγαῖον πέραν Στρυμόνος ὤκησαν Φάγηρα καὶ ἄλλα χωρία (καὶ ἔτι καὶ νῦν Πιερικὸς κόλπος καλεῖται ἢ ὑπὸ τῷ Παγγαίῳ πρὸς θάλασσαν γῆ), ἐκ δὲ τῆς Βοττίας καλουμένης Βοττιαίους, οἱ νῦν ἄποροι Χαλκιδέων ὀκοῦσι, τῆς δὲ Παιονίας παρὰ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν στενήν τινα καθήκουσαν ἄνωθεν μέχρι Πέλλης καὶ θαλάσσης ἐκτίσαντο, καὶ πέραν Ἀξίου μέχρι Στρυμόνος τὴν Μαγδονίαν

(1) Οἱ Πίεροι εἶναι λαὸς ὀνομαστώτατος Θρακικὸς οὐ σμικρὰν συμβολὴν ποιησάμενος εἰς τὸν ἑλληνικὸν πνευματικὸν βίον διὰ τῆς περὶ τὸν Ὀλυμπόν λατρείας καὶ θεραπείας τῶν Μουσῶν, καλουμένων διὰ τοῦτο καὶ Πιερίδων καὶ πολλαχῶς συνδέσαντες τὸ ὄνομα Πιερίας καὶ Πιέρων μετὰ τῆς ἀρχαιοτάτης ἑλληνικῆς θρησκείας, μυθολογίας καὶ ποιήσεως. Εἰσὶ δὲ οἱ Πίερες οὗτοι ἐκ τῶν πρὸς νότον μέχρι Φθιώτιδος καὶ Ἑλικῶνος καὶ Ἐλευσίνος προχωρησάντων Θρακῶν.

καλουμένην Ἡδῶνας ἐξελάσαντες νέμονται, ἀνέστησαν δὲ καὶ ἐκ τῆς νῦν Ἑορδίας καλουμένης Ἑορδούς, ὧν οἱ μὲν πολλοὶ ἐφθάρησαν, βραχὺ δὲ τι αὐτῶν περὶ Φύσκαν κατῴκηται, καὶ ἐξ Ἀλμωπίας Ἀλμῶπας, ἐκράτησαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἔθνῶν οἱ Μακεδόνες οὗτοι ἃ καὶ νῦν ἔτι ἔχουσι, τὸν τε Ἀνθεμουῖντα καὶ Γρηστωνίαν καὶ Βισαλτίαν καὶ Μακεδόνων αὐτῶν πολλήν, τὸ δὲ ξύμπαν Μακεδονία καλεῖται καὶ Περδίκκας Ἀλεξάνδρου βασιλεὺς αὐτῶν ἦν ὅτε Σιτάλκης ἐπέηϊ.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐκφερομένων νοεῖται ὅτι μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Πολοπονησιακοῦ πολέμου, ὅτε ὁ Περδίκκας ἤρχε ἐν τῇ νῦν Κάτῳ ἢ νοτίᾳ Μακεδονίᾳ, οἱ Ἕλληνες ἢ Δωριεῖς Μακεδνοὶ οἱ λεγόμενοι καὶ Γνασίοι Μακεδνοὶ δὲν εἶχον ἔτι καταστῆ κύριοι ὀλοκλήρου τῆς ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων Μακεδονίας καλουμένης χώρας, ἀπὸ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ εἰρημένου Περδίκκου ἤρχετο ἢ εἰρηνική ἢ βία εἰς τοὺς Μακεδόνας προσαγωγή τῶν πολλῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ἰδίως τῇ βορείᾳ, οἰκούντων Θρακικῶν λαῶν καὶ ἢ ἀφομοιώσεως αὐτῶν πρὸς τοὺς γνησίους Μακεδόνας ἤδη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη εἶχε τοσοῦτον προχωρήσει ὥστε καὶ ἡ Κρηστωνία, ἧτις καθ' Ἡρόδοτον ὠκείτο ἔτι ἐν μέρει ὑπὸ Πελασγῶν ὡς καὶ ἡ Βισαλτία, χωραὶ προσκείμεναι τῇ Θρακίᾳ, εἶχον γείνει Μακεδονικαὶ καὶ τὸ ὄνομα Μακεδονίας καὶ Μακεδόνων ἐδίδοτο εἰς ἀπάσας ὁμοῦ τὰς μετὰ τῆς κυρίας Μακεδονίας τῶν «Γνησίων Μακεδῶν» ἐνουμένας χώρας, καὶ παρήγετο οὕτω ἐνιαία Μακεδονία ἐνοῦσα μετὰ τῆς πολιτικῆς ἐνότητος καὶ τὴν ἐθνικὴν. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ σαφῶς ὁ Θουκυδίδης (Β'. 99) λέγων ὅτι μετὰ τὴν εἰς τοὺς Μακεδόνας προσαγωγὴν τοῦ Ἀνθιμουῖντος, τῆς Γρηστωνίας καὶ Βισαλτίας χωρῶν τῶν Θρακικῶν, «τὸ ξύμπαν Μακεδονία καλεῖται καὶ Περδίκκας Ἀλεξάνδρου βασιλεὺς τούτων ἦν».

Ἄλλ' ἐνταῦθα μετὰ τοῦ ἐθνολογικοῦ ζητήματος, τοῦ ζητήματος τῆς ἐθνικῆς καταγωγῆς συνδέεται καὶ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης τῶν Μακεδόνων. Πάντως παρακολουθῶν τις τὰ ἐνταῦθα περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ γενέσεως τῶν Μακεδόνων ἀπὸ λαοῦ καὶ ἰδίως τὰ περὶ τῶν Ἑλλήνων ἢ Δωριέων Μακεδόνων ἐκτεθέντα θὰ ἐννοήσῃ ὅτι ζήτημα γλώσσης περὶ λαοῦ ἀκραιφνῶς καὶ γνησίως ἑλληνικοῦ, τοῦ τῶν Μακεδῶν, δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἢ νὰ τεθῆ. Τῆς Μακεδῶν φυλῆς ἢ γλώσσης ἦτο πάντως γνησίως ἑλληνικὴ πλησιάζουσα πρὸς τὸ Δωρικὸν ἰδίωμα τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Τὸ ἀκραιφνῶς δὲ καὶ γνησίως ἑλληνικὸν τῆς τῶν Μακεδῶν ἢ Μακεδόνων φυλῆς μαρτυροῦσιν αὐτὰ τὰ ὀνόματα ἀνδρῶν Μακεδόνων (Ἀλέξανδρος, Ἀλκέτας, Ἀέροπος, Ἀμύντας, Φίλιππος, Ἀρχέλαος) καὶ τόπων (Ἄργος, Ὀρεστίς, Αἰγαί). Ἀλλὰ τίθεται νῦν τὸ ζήτημα: «Ἄρα καὶ μετὰ τὴν εἰς τὸ Μακεδονικὸν προσαγωγὴν πολλῶν λαῶν βορείων Θρακικῶν ἐτήρησεν ἢ γλώσσα τὸν ἀρχέγονον χαρακτῆρα αὐτῆς ὡς πρὸς τὸ λεξικὸν καὶ τὴν φθογολογίαν; — Τοῦ ζητήματος τούτου ἡ λύσις εἰς οὐδεμίαν προσκρούει δυσχέρειαν

Οἱ Θρακικοὶ λαοὶ οἱ προσαχθέντες εἰς τοὺς Μακεδνοὺς καὶ γενόμενοι Μακεδόνες τοῦ ἐνιαίου Μακεδονικοῦ κράτους ἦσαν οὐ μόνον ἄριοι ἀλλὰ καὶ ἑλληνοπελασγοὶ ἀνήκοντες μετὰ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου μέχρι τοῦ Ἄδριου ἐκτεινομένην γλωσσικὴν οἰκογένειαν λαῶν. Ἄλλὰ πλὴν τῆς γενικῆς συγγενείας καὶ ἰδιαίτεροι δεσμοὶ συγγενείας συνέδεον Θρακὰς καὶ Ἑλληνας. Ἡ τε τοπογραφικὴ συνάφεια καὶ αἱ ἀρχαιόταται ἠθικαὶ καὶ πνευματικαὶ σχέσεις καὶ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν δύο λαῶν ἀπειρογάστον πνευματικὸν τινα καὶ θρησκευτικὸν οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐκπολιτιστικὸν δεσμὸν μεταξὺ ἀμφοτέρων. Οἱ ἀρχαιότατοι μουσικοὶ καὶ ὕμνοδοὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γραμματείᾳ παραδίδονται Θρακῆς (Ὀρφεὺς, Εὐμόλπος, Μουσαῖος, Θάμυρις) ἢ δὲ πνευματικὴ ἐπικοινωνία τῶν Θρακῶν τούτων πρὸς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἐξικνεῖται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἑλλάδος. Ἡ δὲ ταχεῖα ἀφομοίωσις τῶν Θρακῶν τούτων πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἢ καταστήσασα αὐτοὺς ἑλληνας κατ' οὐσίαν μαρτυρεῖ τὸ πᾶν συγγενῆς τῶν δύο λαῶν. Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖ ἡμῖν πῶς οἱ πολυάριθμοι Θρακικοὶ λαοὶ τῆς Μακεδονίας Πίερεις, Παίονες, Βοττιαῖοι, Μυθδόνες, Ἡδῶνες, Ἐορδοί, Ἀλμῶπες, Ἀνθεμούντιοι, Γρηστώνιοι, Βισάλτιοι ἐγένοντο Μακεδόνες. Καὶ λέγει μὲν ἡ παράδοσις περὶ τινῶν ἐκ τῶν λαῶν τούτων ὅτι ἐξάνεστησαν ἢ ἐξηλάθησαν ἐκ τῶν ἐστίων αὐτῶν ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον δὲν σημαίνει καὶ πανωλεθρίαν αὐτῶν. Ὅπως δὲ εἶναι βέβαιον, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου σαφέστατα ἐκτιθέμενα ὅτι περὶ τὸ τέλος τοῦ 5 π. Χ. αἰῶνος ἐν Μακεδονίᾳ εἶχεν ἐπέλθει πολιτικὴ ἐνότις λαῶν καθιερώσασα τὸ καθολικὸν τοπογραφικὸν ὄνομα *Μακεδονία*. Ἄλλ' ἐλάλουν πάντες οὗτοι οἱ λαοὶ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, τὴν τοῦ ἄρχοντος λαοῦ τῶν *Μακεδνῶν*; Ἀφοῦ μόνον περὶ τῶν πρὸς τὰ ὄρια τῆς Θρακίης οἰκούντων Βισαλτῶν, ὑπάρχει παράδοσις ὅτι ἦσαν δίγλωσσοι λαλοῦντες καὶ τὴν Θρακικὴν καὶ τὴν Μακεδονικὴν, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι πάντες οἱ λοιποὶ Μακεδόνες ἐλάλουν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ἥτις δὲν ἦτο ἄλλη ἢ αὐτὴ ἢ ἀρχέγονος τῶν Μακεδνῶν ἑλληνικὴ γλῶσσα προσλαβοῦσα τινὰς διαλεκτικὰς διαφορὰς ἢ ἰδιωτισμοὺς φθογγολογικοὺς ἐν τῷ στόματι τῶν ὑποταχθέντων καὶ ἀφομοιωθέντων τοῖς *Μακεδνοῖς* λαῶν ἀποτελούντων μετὰ τούτων τὸν Μακεδονικὸν λαόν. Τοιοῦτος ἰδιωτισμὸς ἀρχαῖος εἶναι πιθανώτατα ὁ τύπος *πόλεμος ἀντι-πόλεμος* ὡς μαρτυρεῖ τὸ ὄνομα *Πτολεμαῖος*, ὅπερ, ὅπως πολλὰ ἄλλα ὀνόματα ἀνδρῶν, ἔχει ἀναφορὰν πρὸς τὸν πόλεμον καὶ τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν (ὅπως τὸ Ἀλέξανδρος, Ἀλκέτες, Ἀμύντας, Λυσίμαχος, Κράτωρ καὶ αὐτὸ τὸ Φίλιππος). Τὸ Πτολεμαῖος τοῦτο εἶναι πάντως ἀνάλογον πρὸς τὸ Ὀμηρικὸν *πολλέθρον*. Πιθανώτατον δὲ ὅτι καὶ ἡ διπλῆ ἔκφρασις Μακεδονικῶν τινῶν ὀνομάτων, οἷον Ἀλέξανδρος καὶ τὸ ταυτόσημον Κάσσανδρος (τὸ ταυτόσημον τῶν ὀνομάτων καὶ γλωσσολογικῶς ἀποδεικνύμενον μαρτυρεῖται τρανῶς καὶ ἐκ τῆς παρὰ τῷ ποιητῇ Ἀλεξάνδρῳ τῷ Αἰτωλῷ χρήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρα ἀντὶ Κασ-

σάνδρα. Παρόμοιον τι φαίνεται συμβαῖνον καὶ ἐν τῷ διπλῷ ὀνόματι τῆς προτενούσης πόλεως τῆς Μακεδονίας *Αἰγαί* καὶ *Ἐδεσσα*, ὧν τὸ μὲν πρῶτον εἶναι ἔκραιφνῶς ἑλληνικόν, τὸ δὲ δευτέρον μᾶλλον Θρακικόν (ἐκ τοῦ βέδου=ὑδωρ) Πρὸς τοῦτοις ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ φαίνεται συχνότερα ἢ ἐν τῇ ἄλλῃ ἑλληνικῇ ἢ καὶ ἐν ταύτῃ καὶ ἐν τῇ Λατινικῇ καὶ εἰς πλείστας ἄλλας ἀρίας συνηθεστάτη μεταβολὴ τοῦ φ. εἰς β. (Βίλιππος ἀντὶ Φίλιππος *Βερσνίκη* ἀντὶ *Φαρσνίκη*). Καὶ ἡ τοιαύτη φθογγολογικὴ σχέσις τῶν δύο χειλεσφῶνων παρετηρήθη καὶ ἐσχολιάσθη ὑπὸ πολλῶν γλωσσολόγων ὡς ἀπλῆ περίπτωσις φθογγολογικῆ ἀνευ περαιτέρω εἰκασῶν γλωσσολογικῶν, ἥμιστα δὲ ἐθνολογικῶν, πλὴν μόνον παρὰ τῷ περιφήμῳ γλωσσολόγῳ τῶν Ἀθηνῶν Γεωργίῳ Ν. Χατζηδάκι πλημμελῶς πᾶν καὶ ἐνταῦθα ἐγείροντι θόρυβον μάταιον καὶ παράλογον ἀμαθείας μόνον καὶ ἐπιπολαιότητος ἐνδεικτικόν (1). Οὐδεὶς ποτε σοβαρὸς

(1) Ὁ ἐν Ἑλλάδι δῆθεν γλωσσολόγος μέγαν πρὸ ἐτῶν τριάκοντα καὶ ἐπέκεινα ἤγειρε θόρυβον ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐταιρείᾳ διότι ὁ γερμανὸς γλωσσολόγος Αὐγουστος Fick εἶπεν ὅτι ἡ μεταβολὴ τοῦ φ εἰς β οἷα συμβαίνει ἐν ταῖς Μακεδονικαῖς λέξεσιν εἶναι ἴδιον τῶν σλαβοσλαβικῶν γλωσσῶν, ὑπαινιττόμενος ὅτι ὁ γερμανὸς γλωσσολόγος ἠμφισβήτη τὴν γνησιότητα τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῆς Μακεδονικῆς γλώσσης. Ὁ ὑπὸ τοῦ δῆθεν γλωσσολόγου δημιουργηθεὶς θόρυβος παρώργισε τὸν τότε προϊστάμενον τοῦ Μακεδονικοῦ Συλλόγου Ὁθῶνα Ρουσσόπουλον, ἄνδρα ἄκραιφνῶς φιλόπατριν, υἱὸν τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τῆς φιλολογίας καὶ ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ διδασκάλου ἡμῶν Ἀθανασίου Ρουσσόπουλου, καταγνόντα ἀντικρὺς προδοσίαν ἐθνικὴν ἐναντίον τοῦ δῆθεν γλωσσολόγου, οὐχὶ δικαίως καὶ ἐλλόγως ποιήσαντα οὕτως, ἀντὶ νὰ καταγγείλῃ αὐτὸν ἀπλῶς ἐπὶ ἐπιπολαιότητι, τὸ πολὺ ἐπὶ ἀμαθείᾳ. Διότι ἐν τῇ πράξει ταύτῃ τὸ κινεῖν ἐλατήριον δὲν ἦτο οὐδαμῶς οἰαδῆποτε ὑψηρικὴ τῶν ξένων διάθεσις, ἀλλὰ τις μετ' ἀγνοίας καὶ ἐπιπολαιότητος συνδεομένη ἐλαφρόνοια καὶ μωρὰ τις πρὸς τὸ λέγειν νέον τι καὶ παράδοxon (novum et mirabile) ἀτυχῆς ὁρμῆ καὶ φιλοδοξία. Ὁ παράδοξος γλωσσολόγος ὁ προχειρισάμενος ἑαυτὸν γλωσσολόγον μὴ γινώσκων μηδεμίαν γλῶσσαν ἀσιατικὴν, οὐδὲ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Λατινικὴν ἐπιστημονικῶς καὶ ἐμβριθῶς σπουδάσας καὶ τὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματικὴν ἀτελῶς καὶ πλημμελῶς γινώσκων, οὐδὲν δυνάμενος οἰκοθεν νὰ νοῆ καὶ νὰ ἐξαγάγῃ μετὰ κύρους ἐπιστημονικοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ξένων ὡς ἐπιστημονικὰ εὐρήματα εἰς τὸ ἑλληνικὸν μετ' ἐπιπολαιότητος ἐξαγγέλλων καὶ διατῆν ἐν τοῖς Μακεδονικοῖς ὀνόμασι μεταβολὴν τοῦ φ εἰς β περὶ ἧς ἔμαθε παρὰ τινος γερμανοῦ, θορυβῶν ἂν εἶχε στοιχειωδεστάτας τινὰς γνώσεις γλωσσολογίας, ἂν ἐγίνωσκε τὴν ἑλληνικὴν αὐτὴν γραμματικὴν, ἠδύνατο καὶ ὄφειλε νὰ καταπολεμήσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ γερμανοῦ λογίου σημειουμένην μεταβολὴν τοῦ φ εἰς β πρὸς τὰς Λεττικὰς μόνον ἢ τὰς βορείους καθόλου γλώσσας παραβολὴν. Τῇ ἀληθείᾳ ἢ μεταβολῇ τοῦ φ εἰς β εἶναι ἴδιον πασῶν τῶν ἀπὸ Ἰταλίας μέχρι Ἰνδικῆς λαλουμένων ἢ γραφομένων ἀρίων γλωσσῶν. Ἐν πρώτοις ἢ ἐν τῇ ἑλληνικῇ αὐτῇ καὶ Λατινικῇ παραβολῇ τοῦ βρέμειν πρὸς τὸ fremere (καὶ βρέμεις καὶ βροντῆ πρὸς τὸ fremitus) μαρτυρεῖ τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων. Ἄλλ' εἶναι καὶ ἄλλα τοσαῦτα μαρτυροῦντα ταῦτα ἀριδῆλως. Τὶ λέγει ὁ δῆθεν γλωσσολόγος περὶ τῶν βλύω καὶ φλύω, Latin. fluo, fluvius, flumen; Εὐλόγως δὲ ὁ ὀνομαστὸς γλωσσολόγος Γ. Κούρτιος καὶ τὸ φόρμιγξ εἶτι συνῆψε πρὸς τὸ βρέμειν, βρέμεσθαι ἀποβλέπων εἰς τὸ Πινδάρειον

φιλόλογος ἢ ἰστορικός εἶπε ποτε ὅτι ἡ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων γλῶσσα εἶχε στοιχεία σλαβικά, αἵτινα μόνον μετὰ ὑπερχίλια ἔκτοτε ἔτη διὰ τῶν βαρβαρικῶν εἰς

(Νεμ. 17,7 «λύρα δέ σφι βρέμεται καὶ αἰοιδή»). Καὶ τὸ λατινικὸν *vates* δέ, ὅπερ ὁ Γ. Κούρτιος συνήκτε πρὸς τὸ σανσκριτ. *gatre* (=ἄσμα) ὁ ἐπιφανὴς Ch. Lobeck θεωρεῖ μετὰ ἐλαχίστης καθ' ἡμᾶς πιθανότητος ταῦτόν τῳ *φάτης*.

Τούτων πάντων οὕτως ἐχόντων ὑπάρχει τι παραλογώτερον καὶ ἀλογιστότερον καὶ γελοιοδέστερον ἢ τὸ λέγειν ἄνδρα καθηγητὴν τῆς γλωσσολογίας ὅτι ὁ Α. Fick τὴν ἐν τῇ Μακεδονικῇ διαλέκτῳ χρῆσιν τοῦ β ἀντὶ φ θεωρεῖ ὡς ἰδιωτισμὸν λειτουλανικῶν καὶ ἐξεργεῖν τὴν εὐλογον ὀργὴν καὶ ἀγανάκτησιν ἀνδρῶν ἐπιστήμονος Μακεδόνος, οἷος ὁ αἰοιδίμος Ὁθων Ρουσσόπουλος. Καὶ ὅμως ἡ τοῦ γερμανοῦ Fick ἀπόφανσις ἦν εὐκολώτατον νὰ καταπολεμηθῇ λαμπρῶς ὑπὸ παντὸς στοιχειωδестаτάς κεκτημένου γνώσεως γλωσσολογικῆς καὶ ἐν μόνῃ τῇ Ἑλληνολατινικῇ γραμματικῇ καὶ φιλολογίᾳ ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἄνω παρατεθέντα παραδείγματα. Ἀλλὰ ταῦτα ἠγνόει παντελῶς ὁ μέγας ἐν ἡμῖν δῆθεν γλωσσολόγος. Ἀγνοῶν δὲ τὰ ἀπλούστατα Ἑλληνολατινικά, πῶς ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ τὰ τῶν ἄλλων ἀρίων γλωσσῶν, ἅπερ ὄφειλε νὰ γινώσκῃ. Μαθέτω λοιπὸν ὁ δῆθεν μέγας γλωσσολόγος ὅτι ἡ ἐν τισὶ Μακεδονικοῖς ὀνόμασι μεταβολὴ τοῦ φ εἰς β εἶναι κοινὴ εἰς πάσας τὰς ἀπὸ τοῦ Ἀδρίου μέχρι τοῦ Πενταποτάμου λαλουμένας καὶ γραφομένας, ἀρίας γλώσσας, ὧν οὐδὲ τὰ ὀνόματα γινώσκει ὁ δεινὸς γλωσσολόγος ὁ μὴ γινώσκων τὴν γενικὴν διαίρεσιν τῶν γλωσσῶν καὶ τὰς τουρανικὰς γλώσσας νομίζων καὶ καλῶν σημιτικὰς καὶ περὶ ἐφευρέσεως (!) δύο θρησκειῶν ὑπὸ τοῦ ἔθνους τῶν Σύρων (οἱ Σύροι λοιπὸν καὶ οἱ Ἀραβες!) γράφων. Μαθέτω λοιπὸν ὅτι ἐν τῷ Φρυγικῷ οἱ Φρύγες ἐκαλοῦντο ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Βρύγες (καὶ Βρύγιος καὶ Βρύγος) καὶ ὅτι ἐν ταῖς φρυγιστὶ συντεταγμέναις ἐπιγραφαῖς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὸ *ἄββερετ* ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν. ἦν τὸ Λατινικὸν *affert*. Ἐν τῇ Ἀρμενικῇ τὸ ἑλληνικὸν φόρος=φέρων ὡς δευτέρον συνθετικὸν τῶν ἐκ τοῦ φέρω συνθέτων ἐπιθέτων τὸ ἀναλογοῦν τῳ λατινικῳ *φερ* μεθίσταται εἰς βορ (παρα—βορ=φέρων δόξαν, ἐνδοξος, παρα—βορ=ραβδο φόρος, ροβδοῦχος βέρσα—βόρ=κόμην φέρων, κομήτης. Ἐπίσης δὲ ἐν τῇ Περσικῇ τὸ ἑλλήν. *φόρος* καὶ τὸ Λατ. *fer* ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸ Περσικὸν *βάρ* (οὐμίτ—βάρ=ἐλπιδοφόρος, *δζαμί—βάρ*=φέρων ἐνδυμα, ἐσθῆτα, ἡμφοισμένος, *λαλί—βάρ*=φέρων κρῖνον.

Ἐνῶ λοιπὸν, ἂν ἐτύγχανεν ἔχων ἐλαχίστας καὶ στοιχειωδестаτάς γνώσεις γλωσσολογικὰς ἠδύνατο λαμπρῶς νὰ ἀναιρέσῃ καὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν τῶν ἀντιμακεδονικῶν ὑπαινιγμῶν τοῦ Α. Fick οἰανδήποτε ἀξίαν, τὰ μὲν ὑπὸ τοῦ Fick λεχθέντα ἐκῆρυξεν ὡς γνώμας καὶ ἀποφάνσεις ἐπιστημονικὰς, ὑπὸ τοῦ Ὁθωνος δὲ Ρουσσόπουλου σφοδρότατα ἠλέγχθη. Ἀλλ' ὁ εὐλόγημένος δῆθεν γλωσσολόγος, ἵνα ἐκμηδενίσῃ ἠθικῶς ἀνυπαρκτον κατηγορίαν περὶ προδοσίας, προέβη νῦν εἰς νέαν πλημμέλειαν πολλῆ τῆς πρώτης χειρόνα. Ἐπεχείρησε ν' ἀποδείξῃ διὰ μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Μακεδόνες ἦσαν Ἕλληνας. Τὸ δευτέρον τοῦτο ὀλισθημα ἦτο δεινότερον τοῦ πρώτου, ὀλισθημα ἀπὸ τῆς ψευδῶς ὡς προδοσίας χαρακτηρισθείσης ἀμαθοῦς καὶ μωρᾶς περὶ τῆς γλώσσης τῶν Μακεδόνων ἀποφάνσεως εἰς τὴν μωροτέραν Ἑλληνοκοπιαν ὑπὲρ τῶν Μακεδόνων ὡς *γνησίων Ἑλλήνων*. Τίς ποτε ἐκ τῶν ἀξίων λόγου ἀρχαιοτέρων ἢ νεωτέρων ἐρευνητῶν καὶ συγγραφέων τῆς ἱστορίας εἶπεν ἢ παρέδωκεν ὅτι οἱ Μακεδόνες τῶν ἱστορικῶν χρόνων δὲν ἦσαν Ἕλληνας; Ἐὰν ὁ Δημοσθένης ἐν ἐξάψει τινὶ τοῦ τοπικοῦ Ἀθηναίου φιλοπατρίας αἰσθήματος ὀνόμασεν ἅπαξ τὸν Φίλιππον «βάρβαρον» τοῦτο εἶχεν ἠθικὴν ἀπλῶς ἔννοιαν, οὐχὶ ἐθνολογικὴν. Οἱ ἀρνούμενοι τὴν ἑλληνικότητα

τὴν πατρίδα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπιδρομῶν παραφθάρησαν εἰς μέρη τινὰ τῆς Μακεδονίας μὴ δυνηθέντα μηδὲ ταῦτα νὰ καταλύσωσι τὴν ἀπόλυτον ἐν τῇ χώρᾳ ὑπεροχὴν τῆς Ἑλληνικῆς.

τοῦ τῶν Μακεδόνων γένους τῶν ἱστορικῶν χρόνων εἶναι νεώτεροί τινες Βούλγαροι ἢ Βουλγαρισταὶ λογιώτατοι, οἱ μὴ αἰσχυρθέντες καὶ ὑποβολιματὰ νὰ δημιουργήσωσιν ἐπικὰ ποιήματα ἐν Βουλγαρικῇ γλώσσῃ ἀπὸ χιλιάδων στίχων, κηρύττοντες αὐτὰ ἔπη Ὁρφικά μαρτυροῦντα δῆθεν τὴν Βουλγαρικὴν καταγωγὴν καὶ γλώσσαν τοῦ Ὁρφέως καὶ τὴν τε Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην παριστῶντα ὡς ἀρχαιοτάτην κοιτίδα τοῦ Βουλγαρικοῦ σλαβικοῦ βίου καὶ πιστευθέντα ἐπὶ τινα χρόνον ὑπὸ τινων προκατειλημμένων Ρώσων καὶ Γάλλων ὡς ἀρχαῖα ἔπη, ἀλλ' ἀποδειχθέντα ὑπὸ Τσέχων ἰδίως λογίων ὡς ἀγυρτικῆς ἐπινοίας σλαβικῆς προ' ὄντα, ὡς αἰσχιστα προ' ὄντα κιβδηλεύσεως ἱστορίας καὶ φιλολογίας. Ἀλλ' ἐὰν οἱ Βούλγαροι τοιαῦτα τολμῶσιν ἵνα ἀποδείξωσι τὸ μὴ Ἑλληνικὸν τῆς τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων καταγωγῆς, ἐπιτρέπεται εἰς Ἕλληνα καθηγητὴν νὰ γράψῃ πραγματεῖαν πρὸς ἀπόδειξιν δῆθεν τῆς Ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων, ἦν καὶ μαθηταὶ ἐπιπροκαταρκτικῶν Ἑλληνικῶν σχολείων νοοῦσι δι' ἀναγνώσεως οἰουδήποτε ἀρχαίου συγγραφέως Ἑλλήνος περὶ τῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἑλληνικῆς χειρσνήσου γράφοντος. Περὶ τῆς ἐθνικῆς καταγωγῆς τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων ἐξήντησαν πάντα τὰ ἀποδεικτικὰ ἐπιχειρήματα ἐν οἷς ἀνωτέρω ἐξεθήκαμεν δύο ἐνδοξώτατοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος καὶ ὁ κριτικώτατος συγγραφεὺς καὶ πατὴρ τῆς κριτικῆς ἱστορίας Θουκυδίδης, καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῖς ὑπὸ τούτων εἰρημένους παραδόχους μέγας ἱστορικός καὶ γεωγράφος Στράβων (*) εἰπόντες τὸ *ἄλλα* καὶ τὸ *ὄμεγα* ἐν τῳ ζητήματι τούτῳ, ὁ τούτων ὄντες ἔχοντες δὲ ἐπιχειρῶν νῦν νὰ ἐλέγξῃ τοὺς εἰρημένους συγγραφεῖς λογιστέος πάντως ἀλόγιστος, ὁ δὲ ἐπιχειρῶν ν' ἀποδείξῃ δῆθεν τὰ πρὸ ὑπερδισχιλίων ἐτῶν ἀποδεικτικὰ οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ ἢ τίθησι ζήτημα μὴ ὑπάρχον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ποιεῖ ὁ ἡμέτερος μέγας γλωσσολόγος. (Ἰδ. Στραβ. Ζ'. ἀποσπ. 31. (πρβλ. καὶ ἀποσπ. 36) «Ἡ μαθία ἐκαλεῖτο, λέγει ὁ Στράβων, ἡ νῦν Μακεδονία, ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα ἀπ' ἀρχαίου τινὸς τῶν ἡγεμόνων Μακεδόνος» ἦν δὲ καὶ πόλις Ἡμαθία πρὸ θαλάσσης· κατεῖχον δὲ τὴν χώραν ταύτην Ἠπειρωτῶν τινες καὶ Ἰλλυριῶν, τὸ δὲ πλεῖστον Βόττοι καὶ Θράκες, οἱ μὲν ἐκ Κρήτης, ὡς φασὶ τὸ γένος ὄντες, ἡγεμόνα ἔχοντες Βόττον περὶ τὰς, Θρακῶν δὲ Πίερως μὲν ἐνέμοντο τὴν Πιερίαν καὶ τὰ περὶ τὸν Ὀλυμπον, Παίονες δὲ περὶ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν καὶ τὴν καλουμένην διὰ τοῦτο Ἀμφαξίτιν, Ἡδωνοὶ οἱ δὲ καὶ Βισάλται τὴν λοιπὴν μέχρι Στυρμόνος, ὧν οἱ μὲν αὐτὸ τοῦτο προσηγορεύοντο καὶ Βισάλται, λέγει δὲ καὶ ὁ Στράβων. Ἡδωνῶν δὲ οἱ μὲν Μυγδόνες, οἱ δὲ Σίθωνες. Τούτων δὲ πάντων οἱ Ἀργεῖοι καλούμενοι κατέστησαν κύριοι καὶ Χαλκιδεῖς οἱ ἐν Εὐβοίᾳ ἐπὶ τῶν Σιθῶνων καὶ συνήκισαν πόλις ἐν αὐτῇ περὶ τριάκοντα, ἐξ ὧν ὕστερον ἐκβαλλόμενοι συνήλθον εἰς μίαν οἱ πλείους αὐτῶν, εἰς τὴν Ὀλυθον, ὀνομάζοντο δὲ οἱ ἐπὶ Θράκης Χαλκιδεῖς». Κατὰ Στράβωνα λοιπὸν ἡ βόρειος Μακεδονία ἢ ὑπὸ Θρακικῶν λαῶν οἰκουμένη προσέλαβεν ἐκ δυσμῶν μὲν Ἠπειρώτας, πάντας Ἕλληνας, οἵτινες ἐκ τῆς ἐν Ἠπείρῳ κοιτίδος τῶν Ἑλλήνων ὀρμώμενοι κατέλαβον τὴν Ὁρστιάδα τὴν ἐκτεινομένην μέχρι Πελαγονίας, περιλαμβάνουσαν δὲ καὶ ταύτην (Στραβ. Ζ. ἀποσπ. 38 κ.ἐ. «καλεῖσθαι δὲ πρότερον Ὁρστίαν τὴν Πελαγονίαν»), ἐξ ἀνατολῶν δὲ οἱ Χαλκιδεῖς καὶ οἱ Κρήτες, (οἱ ἀρχοντες ἐπὶ

Συγκεφαλαιούμενες και ανακεφαλαιούμενες τὰ μέχρι νῦν περὶ Μακεδόνων και Μακεδονίας ειρημένα λέγομεν τάδε :

Οἱ Μακεδόνες, τὸ ἔθνος δηλονότι τὸ Μακεδόν, οἰκληθέντες «Γνάσιοι Μακεδόνες» ἀπὸ τῆς γενέσεως και ὑπάρξεως τοῦ ὀνόματος τούτου ἦσαν Ἑλληνες ἀκραιφνεῖς ἀποτελοῦντες μοῖραν ἀξιόλογον τοῦ Δωρικοῦ ἢ Ἑλληνικοῦ ἔθνους (ἐν τῇ εἰδικωτέρᾳ ἐννοίᾳ τῆς λ. ἔθνος) μεταβάσαν ἀπὸ τῶν δύο ἐν Ἡπειρῷ και ἐν Θεσσαλίᾳ ἀρχαιοτάτων Ἑλλάδων εἰς τὴν Κάτω Μακεδονίαν και ἀπὸ τοῦ Ἄργους τοῦ Ὀρεστικοῦ μέχρι Πελαγονίας και τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἐκταθεῖσαν, κατὰ μικρὸν δὲν ἐνώσαν πρὸς ἑαυτὴν τὰς βορειότερον οἰκούσας Θρακικὰς φυλάς και μετὰ τούτων ἀπετελέσαν τὴν ἐνιαίαν μεγάλην Μακεδονίαν τῶν τοῦ Φιλίππου Β' και Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, τὴν πολυῦμνητον Μακεδονίαν τὴν

Μίνως ἀπαντος τοῦ Αἰγαίου πελάγους, οἱ Ἡπειρῶται δὲ οὗτοι ὄντες Ἑλληνες και Μακεδνοὶ ὡς και οἱ Χαλιδαῖς και Κρητες συνετέλεσαν εἰς τὴν μετὰ τῶν Μακεδῶν ἀφομοίωσιν τῶν συγγενῶν Θρακικῶν φυλῶν ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τῶν γνησίων Μακεδῶν, οὕτω δὲ παρήχθη ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ἐνιαία ἑλληνικὴ Μακεδονία ἐκ τῆς ἐνότητος τῆς πολιτικῆς μεταστᾶσα εἰς ἐνότητα *ἐθνικήν*. Οὕτω γενετικῶς και ἀναλυτικῶς ἀποδεικνυομένη τῆς ἐθνικῆς ἑλληνικῆς ἐνότητος τῆς Μακεδονίας τῶν ἱστορικῶν χρόνων, τῆς κειμένης ὑπερᾶνα και ἐκτὸς πάσης ἀμφισβήτησεως καθίσταται περιττὸς λῆρος πᾶσα ὑπὸ ὀψιμαθῶν και ἡμιμαθῶν ἀσκόπως και ἐν πολλοῖς ἀμαθῶς ζητουμένη ἀπόδειξις τῆς ἑλληνικότητος τῆς Μακεδονίας τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Πόσῳ δὲ τελεσφορώτερον ἤθελε συνηγορήσει ὑπὲρ τῆς ἀκραιφνοῦς ἑλληνικότητος τῆς τῶν ἱστορικῶν χρόνων Μακεδονίας ὁ πολὺς γλωσσολόγος ἂν ἀντι ἀνοουσιῶν και ἀνιαρῶν συζητήσεων πρὸς τὸν Basdelien περὶ τινος χωρίου τοῦ Κουρτίου Ρούφου, παρετίθη τὰ χωρία ἐκεῖνα τοῦ μεγάλου φιλοσόφου ρήτορος τῶν ἱστορικῶν χρόνων Ἰσοκράτους ἐκ τοῦ πρὸς Φίλιππον λόγον τοῦ ἀνδρός, ἐν οἷς οὗτος ἐξυμνεῖται ὡς ἀπόγονος τοῦ Ἡρακλέους, και παραινέται ἵνα μιμούμενος τὸν ἥρωα πρόγονον αὐτοῦ ἀπαλλάξῃ τὴν Ἑλλάδα πολέμων και στάσεων και διαλλάξῃ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις πρὸς ἀλλήλας και νὰ ἡγήται πολέμων ἐναντίον τῶν βαρβάρων και νὰ νομίξῃ πατρίδα πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς, και κινδυνεύων ὑπὲρ αὐτῆς ὁμοίως ὡς περὶ ὧν μάλιστα σπουδάζει». Ἦτο δυνατόν ὁ μέγας ῥήτωρ τοιούτους λόγους νάποτεινῃ πρὸς ἄνδρα μὴ ἐξ Ἑλλήνων Ἑλληνα ἐν τῇ συνηθῆσει τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ; Ἄλλ' ὅτι οἱ Μακεδόνες ἦσαν ἑλληνες ἐξ ἑλλήνων γεγονότες εἶναι τοσοῦτον ἤλιον φαινότερον ἐμφανές, ὥστε μόνος ὁ περὶ ἔθνολογαίαν και ἱστορίαν και γλωσσολογίαν ἤμιστα σπουδαῖος και ἐμβριθής, μάλιστα δὲ ἐπιπόλαιος και ἀκριτος, οἷος ὁ Γ. Χατζηδάκις, ἠδύνατο νὰ θέσῃ ζήτημα και νὰ συζητῇ πολλὰ φληγαφῶν και ἄτοπα πρὸς ἀνθρώπους ἀποπειραθέντες ὀλόκληρον ἔπος Ὀρφικὸν και δημιουργήσασιν. Ἡ ἐπιπολαιότης δὲ τοῦ Γ. Χατζηδάκη προέβη μέχρι τοῦ νὰ ἀσεβῇ πρὸς τὸν Θουκιδην καθιστῶν αὐτὸν ψευδομαρτυρα ὡς ἐπὶ τὸ ὅτι οἱ Αἰτωλοὶ ἦσαν *βάρβαροι*, οἱ Αἰτωλοὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὡς μέγας ἑλληνικὸς λαὸς ὑπὸ τῆς ποιήσεως παραδιδόμενοι ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἀποδεικνύμενοι.

Ὁ Θουκυδίδης καλεῖ ἀπλῶς τοὺς Αἰτωλοὺς (Γ'. 94) «ἔθνος μέγα και μάχιμον, οἰκοῦν κατὰ κόμας και σκευῇ πολλῇ χρωμένον» μόνον δὲ περὶ τῆς ὄρεινῆς φυλῆς τῶν *Ἐθρετάων*, ἀναφέρει ὡς θυῶλον, ὅτι ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τὴν γλῶσσαν

ἀποδείξασαν τὴν μεγίστην ζωτικότητα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς και τὸ ἱστορικὸν μεγαλεῖον αὐτῆς ἐν τε τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ και ἐν τῇ Χριστιανικῇ και Βυζαντιακῇ περιόδῳ και ἐν αὐτοῖς ἔτι τοῖς Τουρκικοῖς χρόνοις και νῦν ἔτι μετὰ τὴν ὀδυνηροτάτην ἔκκοπὴν τοῦ δυτικοῦ τμήματος και τῶν τοῦ ἑλληνικωτάτου Μοναστηρίου εἰς ξένους και ἀνέλληνας μετᾶσανσιν, ἀποτελεῖ και ἐν τῷ ὑπολειφθέντι τμήματι ἰσχυρὸν και λαμπρὸν ἔρεισμα Ἑλλάδος και Ἑλληνικοῦ βίου και κόσμου και ἐν τῇ συγχρόνῳ ἱστορίᾳ και ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ μέλλοντος, ἐν μέσῳ πολιαριθμοῦ ἐχθρῶν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διατελουσῶν φυλῶν τελεσφόρως ἀγωνιζομένη τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἑλληνισμοῦ Βιθυνοί, Μαριανδυνοί, δὲν ἦσαν γνωστοὶ ἔτι εἰς τὸν Ὀμηρον. Τῷ ποιητῇ γνωστοὶ εἶναι οἱ Φρύγες τῆς ἔπατα Βιθυνίας κληθείσης χώρας, ὧν ἀρχηγὸς μνημονεύεται «Ἀσκάνιος θεοειδής» γνωσταὶ εἶναι ἐπίσης αἱ Ἀμαζόνες αἱ «ἀντιάνειραι» χωρὶς νὰ μνημονεύηται ἡ χώρα αὐτῶν, ἥτις ἦτο ὁ ἀνατολικὸς περὶ τὸν Θερμόδοντα ποταμὸν *Πόντος* τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, και ἀνατολικώτερον δὲ τῶν Ἀμαζόνων ἐν Ἀκιλησηνῇ τῆς Ἀρμενίας ἄκουσιν Θραῖκες.

Ὀμόφυλοι τοῖς Θραξίν εἶναι και οἱ τὸ κέντρον τῆς χερσονήσου Μικρᾶς Ἀσίας κατέχοντες Φρύγες.

Οἱ Φρύγες. Οἱ Φρύγες καθ' Ἡρόδοτον ἦσαν λαὸς Θρακομακεδονικὸς ἀπὸ Μακεδονίας μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Ἀσίαν και κληθέντες ἐνταῦθα *Φρύγες*, ἐνῶ ἐν Μακεδονίᾳ ἐκαλοῦνται *Βρίγες* (Ἡροδ. Ζ'. 73, πρβλ. Στρω. Ζ' 295 «και αὐτοὶ δὲ οἱ Φρύγες Βρίγες εἰσὶ Θρακικὸν τι ἔθνος»). Οἱ ἐν Μακεδονίᾳ δὲ περὶ τὸν Ἄθων οἰκοῦντες και τὸν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπερχόμενον τῷ 493 π. Χ. στρατὸν τοῦ Μαρδονίου, μετὰ τὸ τότε περὶ τὸν Ἄθων ναυάγιον, ληϊσάμενοι και καταστρέψαντες Βρίγες ἦσαν ἀπλῶς λείψανον ἢ μικρὰ τις μοῖρα τῆς εἰς Ἀσίαν πρὸ αἰῶνων μεταναστευσάσης φυλῆς. Ὅτι ἐν Ἀσίᾳ ἐκλήθησαν Φρύγες, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος, οὐδεμίαν ἄλλην ἐννοίαν ἔχει ἢ τὴν τῶν ὀνομάτων ταυτότητα κατὰ τὴν Θρακομακεδονικὴν φθογγολογίαν, ἐν ἣ τὸ φ τρέπεται συνήθως εἰς β. Ἡ τοιαύτη δὲ μεταλλαγὴ τοῦ συμφώνου ἢ συνήθης και παρὰ τοῖς ὀμοφύλοις τῶν Φρυγῶν Ἀρμενίοις και ἐν τῇ Περσικῇ δὲν ἦτο ξένη και ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Φρυγῶν τῆς Ἀσίας, ὡς μαρτυροῦσιν αὐτοὶ οἱ τύποι τοῦ ὀνόματος *Βρίγες* και Βρύγιοι και τὸ ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν γνωστὸν Φρυγικὸν *βράτερε* = ἀδελφὸς (Ἑλλην. *φράτωρ*, Λατιν. *frater*). Οἱ Φρύγες οἱ τὸ κέντρον τῆς Μ. Ἀσίας κατέχοντες και συγγενεῖς πρὸς πάντας τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Μ. Ἀσίας διατελοῦντες πρὸ πάντων δὲ πρὸς τοὺς Ἀρμενίους τοὺς πέραν τῶν ὀρίων τῆς Μ. Ἀσίας ἐν τῷ ὀμωνύμῳ (Ἀρμενικῷ) ὀροπεδίῳ οἰκοῦντας, ἀπετέλουν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ τὸν κεντρικὸν δεσμὸν μετὰ τῶν Πελασγικῶν λαῶν ἀπὸ τῶν ὑπῤωρειῶν τοῦ Καυκάσου μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀδρίου. «Ἀρχαία παράδοσις, λέγει ὁ Ἐρνεστός Κούρτιος (E. Curtius, Griechische Geschichte I σ. 29) και νέα ἔρευνα πείθουσιν ἡμᾶς ὀμοφώνως παρὰ τοῖς Φρυξί νὰ ζητή-

σωμεν τὸ σπουδαιότατον ἐνωτικὸν σημεῖον (μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ μεγάλου κορμοῦ τῶν δυτικῶν Ἀρίων). Εἶναι οὗτοι τρόπον τινὰ ὁ ἀρμός ὁ ἐνῶν τοὺς δυτικούς Ἀρίους πρὸς τοὺς ἀνατολικούς. Πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀσίας εἰσὶ συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἀρμενίους, πρὸς τὴν ἄλλην δὲ διεύθυνσιν (τὴν πρὸς τὴν Εὐρώπην) ἀποτελοῦσι νέαν τινὰ ἀρχήν, θεωροῦνται πρωτότοκοι πάντων τῶν πρὸς τὴν δύσιν τραπέντων λαῶν. Ἡ Φρυγικὴ γλῶσσα μαρτυρεῖται οὕσα στενῶς συγγενῆς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, συγγενεστέρα ἴσως πλέον ἢ ὅσον ἡ Γοτθικὴ πρὸς τὴν Γερμανικὴν. Φρυγικαὶ θρησκευτικαὶ λατρεῖαι καὶ Φρυγικαὶ τέχναι ἀρχαιοῦθεν ἐπιχωριάζουσιν ἐν Ἑλλάδι καθ' οἷον τρόπον μόνον παρὰ λαοῖς συγγενέσι πρὸς ἀλλήλους εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ τοῦτο». Ταῦτα ἔγραφεν ὁ Κούρτιος καθ' ὃν ἔτι χρόνον ἐπεκράτει ἐν τοῖς ἐθνολογικοῖς ζητήμασιν ἡ θεωρία ὅτι ἐξ Ἀσίας οἱ Ἄριοι λαοὶ τῆς νοτίας Εὐρώπης διὰ τοῦ Ἀρμενικοῦ καὶ διὰ τοῦ Φρυγικοῦ ὄροπεδίου διεσπάρησαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐντεῦθεν διέβησαν εἰς τὴν νοτίαν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἑλλάδα, λέγων καθ' οὐσίαν τὰ αὐτὰ ὅσα γινώσκει σήμερον ἡ ἐπιστήμη περὶ τῆς γλώσσης τῶν Φρυγῶν μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν Φρυγικῶν ἐπιγραφῶν.

Ὡς ἐρρήθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἡ θεωρία ἡ περὶ τῆς ἐξ Ἀσίας μεταναστεύσεως τῶν Φρυγῶν ἔπεσε νῦν, ἀλλ' οἰαδήποτε κἂν ὑποτεθῆ ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ πορεία τῶν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἔκπαλαι οἰκησάτων Ἀρίων λαῶν, ἡ Φρυγία διατηρεῖ τὴν ἰδιότητα αὐτῆς ὡς μεγάλου ἐνωτικοῦ δεσμοῦ μεταξὺ τῶν Ἑλληνοπελασγῶν καὶ Θρακοπελασγῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοῦ Ἀρμενικοῦ ὄροπεδίου. Ἀλλὰ ἐνταῦθα τὸ κύριον ζήτημα εἶναι τὸ περὶ τῆς συγγενείας τῶν Φρυγοπελασγικῶν λαῶν τῆς Ἀσίας πρὸς τοὺς Θρακομακεδόνας, καὶ διὰ τούτων πρὸς τοὺς προγόνους τῶν Ἑλλήνων τῆς Εὐρώπης Πελασγούς. Αὕτη ἡ περὶ τῆς Μακεδονίας εἰς Ἀσίαν μετοικίσεως τῶν Φρυγῶν παράδοσις οὐδὲν ἄλλο κυρίως μαρτυρεῖ ἢ τὴν συγγένειαν τῶν ἐν Ἀσίᾳ Φρυγῶν πρὸς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ Θρακομακεδόνας. Πολλὰ δὲ ἄλλαι ἀρχαῖαι παραδόσεις μαρτυροῦσι τὴν συγγένειαν ταύτην. Ὁ Μίδας ὁ μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Φρυγίας βασιλεῦει ἐν Φρυγίᾳ ἅμα δὲ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, ἔνθα ὑπῆρχον οἱ περίφημοι κῆποι τοῦ Μίδου, οὐχὶ διότι αἱ δύο αὗται χῶραι ἀπετέλουν ἐν κράτος, ἀλλὰ διότι αἱ αὗται παραδόσεις περὶ Μίδου ἐπεχωριάζον ἐν ἀμφοτέραις χώραις. Ἄλλ' ἐν τῷ προκειμένῳ περὶ τῆς Πελασγικῆς ἀρίας δημοφυλίας ζητήματι τὸ σπουδαιότατον εἶναι ἡ τῶν Φρυγῶν στενὴ συγγένεια ἔνθεν μὲν πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ἔνθεν δὲ πρὸς τοὺς Ἀρμενίους, ὧν ἐθεωρεῖτο μητρόπολις ἡ Φρυγία. Ἄν ἡ Φρυγικὴ γλῶσσα διετηρεῖτο μέχρι νῦν ἐν οἴῳ καὶ ὄσῳ βαθμῷ πλούτου γλωσσικοῦ θησαυροῦ διατηρεῖται κατὰ πρῶτον λόγον ἡ Ἑλληνικὴ καὶ κατὰ δεύτερον ἡ Ἀρμενικὴ, ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλας συγκρίσεως τῶν τριῶν γλωσσικῶν θησαυρῶν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὸν τε βαθμὸν τῆς συγγενείας καὶ τὰς ἄλλας πρὸς ἀλλήλας σχέσεις τῶν τε δύο ἐσχατιῶν τῆς Ἑλληνοπελασγικῆς Ἀρίας οἰκογενείας καὶ τοῦ

ἐν μέσῳ αὐτῶν κειμένου ἐνωτικοῦ δεσμοῦ, τοῦ Φρυγικοῦ ἀλλὰ τοῦ Φρυγικοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ, ἐνδεοῦς νῦν σφριζομένου καὶ ὑπάρχοντος, καὶ αὐτὰ τὰ διὰ τῶν ἐνδεῶν τούτων λειψάνων συγκρινομένων πρὸς τὰ δύο ἄκρα (τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ἀρμενικὴν) ἐξαγόμενα πορίσματα ἀρκούντως διαφωτίζουν καὶ πλουτίζουν τὰς περὶ τῆς Φρυγικῆς γλώσσης καὶ τῆς συγγενείας αὐτῆς πρὸς τε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ πρὸς τὴν Ἀρμενικὴν γνώσεις ἡμῶν.

Ἑλληνας καὶ Ἀρμένιοι. Περὶ συγγενείας καθόλου Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων ποιούμενοι τὸν λόγον δὲν θὰ στηριξώμεν τὰ περὶ ταύτης εἰς τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἤδη συγγραφέων κατὰ Στράβωνα (ΙΑ, 503) παραδιδόμενα, ὅτι οἱ Ἀρμένιοι ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀπὸ Ἀρμενίου τοῦ Θεσσαλοῦ ὀρωμένου ἐξ Ἀρμενίου, πόλεως Θεσσαλίας τῶν περὶ τὴν Βοιβηΐδα λίμνην μεταξὺ Φερῶν καὶ Λαρίσης, στρατεύσαντος δὲ μετὰ Ἰάσονος καὶ τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ οἰκίσαντος διὰ τῶν μετ' αὐτοῦ στρατευσάντων καὶ τὴν Ἀκλισησινὴν καὶ τὴν Συσπυρίαιδα (χώρας Ἀρμενικᾶς) ἕως Καλαχηνῆς καὶ Ἀδιαβηνῆς καὶ τὴν Ἀρμενίαν ἐπὶ ὄνυμον καταλιπόντος» (καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν, Α 531, ὅτι «Αἰνιάνων τινὲς οἱ μὲν τὴν Οὐτίαν ἤκησαν, οἱ δ' ὑπερθεν τῶν Ἀρμενίων ὑπὲρ τὸν Ἄβρον καὶ τὸν Νίβαρον» (μέρη δ' ἐστὶ τοῦ Ταύρου ταῦτα, ὧν ὁ Ἄβρος ἐγγύς ἐστι τῆς ὁδοῦ τῆς εἰς Ἐκβάτανα φερούσης. . . Καὶ τὴν ἐσθῆτα δὲ τὴν Ἀρμενικὴν Θετταλικὴν φασιν, οἷον τοὺς βαθεῖς χιτῶνας, οὓς καλοῦσι Θετταλικούς ἐν ταῖς τραγυδίαις»). Δὲν θὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ τοιούτων παραδόσεων, διότι αἱ τοιαῦται παραδόσεις πηγάζουσι ἀπὸ τῆς περιόδου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἤτοι ἀπὸ τῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων χρόνων, ὅποτε ἀρθέντος ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἑλληνικοῦ παντὸς φραγμοῦ μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ βαρβαρικοῦ κόσμου, καὶ τῶν δύο τούτων τέως ἀντιτιθεμένων ἀλλήλοις κόσμων, τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ, εἰς ἄμμεσον ἐλθόντων γεωγραφικὴν, ἱστορικὴν καὶ πνευματικὴν συνάφειαν, ἐζήτητον ἐκατέρωθεν οἱ λόγοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς νὰ εὐρίσκωσι σχέσεις καὶ συναφείας παλαιᾶς Ἑλλήνων καὶ μὴ Ἑλλήνων καὶ τὰ νέα τοῦ νέου τοῖς Ἑλλησι γνωστοῦ γενομένου κόσμου ὀνόματα καὶ πράγματα συνῆπτον εὐκόλως πρὸς ἀρχαῖα ὀνόματα καὶ ἀρχαῖας δῆθεν παραδόσεις, δὲν ἔχουσιν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν σπουδαίαν ἐν τῷ ἐπασχολοῦντι ἡμᾶς ζητήματι ἐφ' ὅσον δὲν συνδέονται καὶ πρὸς ἄλλα ἐκ τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας καὶ τῆς ἐθνολογίας καὶ τῆς συγκριτικῆς μυθολογίας τεκμήρια. Τὰ δὲ περὶ τῆς συναφείας τῶν ὀνομάτων Ἀρμένου καὶ Θεσσαλοῦ ἀργοναύτου καὶ τῆς Ἀρμενίας εἶναι αὐτοδῆλως πλημμελῆ, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ ὀνόματα Ἀρμένιος καὶ Ἀρμενία ὄντα γνωστὰ τὸ πρῶτον ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Ἀχαιμενιδῶν καὶ ὑπὸ τῶν Περσῶν τὸ πρῶτον δοθέντα, ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων αὐτῶν οὐδαμῶς ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν γλώσσῃ ἐθνικὰ ὀνόματα θεωρούμενα (οἷα εἶναι τὰ Χάι=Ἀρμένιος καὶ Χαϊστάν=Ἀρμενία), οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχωσι συνάφειαν πρὸς τὸν ἀργοναύτην Ἀρμενον καὶ πρὸς

τὴν ἀργοναυτικὴν στρατείαν. Πολλῶ μείζονα καὶ ἀληθῆ ἐπιστημονικὴν ἀξίαν ἔχουσιν ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι τὰ ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, οἷοι ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Εὐδοξος, παραδιδόμενα ὅτι οἱ Ἀρμένιοι ἦσαν «ἄποικοι Φρυγῶν» καὶ τὴν γλῶσσαν «ἐφρύγιζον». Διὰ τῆς πρὸς τοὺς Φρύγας δὲ καὶ διὰ τούτων πρὸς τοὺς Θρακομακεδόνας ἀμέσως καὶ ῥητῶς μαρτυρουμένης συγγενείας τῶν Ἀρμενίων μαρτυρεῖται ἐμμέσως καὶ ἡ πρὸς τὸ ὄλον Ἑλληνικὸν συγγένεια αὐτῶν. Ἄλλ' ἡ ἕμμεσος αὕτη μαρτυρία καθίσταται καὶ ἄμεσος διὰ τῆς παραβολῆς καὶ συγκρίσεως τῆς Ἀρμενικῆς γλώσσης πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν. Τῆς τοιαύτης δὲ συγκρίσεως στοιχεῖα ἐν ταύτῳ δὲ καὶ πορίσματα παρατίθεμεν διὰ τοῦ ἐπιμένου καταλόγου τῶν πρὸς ἄλληλα παραβαλλομένων Ἑλληνικῶν καὶ Ἀρμενικῶν γλωσσικῶν στοιχείων.

Ἐννοεῖται ὅτι ἐν τῇ παραβολῇ καὶ συγκρίσει ταύτῃ πρέπει νὰ διακριθῶσιν ἐπιμελῶς καὶ ἀκριβῶς ἀπὸ τῶν ριζικῶν γλωσσικῶν στοιχείων ἑκατέρων τῶν γλωσσῶν ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα ἢ ἐκεῖνα αἱ λέξεις, ἃς ἡ Ἀρμενικὴ γλῶσσα ἐν χρόνοις ἱστορικοῖς ἐδανείσατο παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς, ὡς ἐποίησαν τοῦτο καὶ πλείστοι ἄλλαι γλῶσσαι οὐδεμίαν ἄλλως ἔχουσαι συγγένειαν γλωσσικὴν ριζικὴν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦτοι τῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου διαδόχων, ὅτε ἐπῆλθεν ἡ μεγάλη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν πολλῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς πολλαπλῆ ἐπαφὴ καὶ συνάφεια τοῦ βίου, πολλὴ ἐγένετο καὶ ἀνταλλαγὴ λέξεων μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῶν ἄλλων ἱστορικῶν τῆς Ἀνατολῆς γλωσσῶν. Καὶ παρέλαβε μὲν ἡ Ἑλληνικὴ ἐκ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς τῶν ἀναπτυξάντων ἴδιον βίον ἱστορικὸν καὶ πνευματικὸν λέξεις πολλὰς ἢ ὀλίγας, οἷον ἐκ τῆς Ἑβραϊκῆς καὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς, ἔδωκε δὲ πλείστας ὅσας καὶ εἰς ταύτας καὶ εἰς πάσας τὰς ἄλλας· ἄλλ' ἐκ τῆς Ἀρμενικῆς οὐδὲν παρέλαβεν ἡ Ἑλληνικὴ, τοῦναντίον δὲ μέγα ἐδάνεισεν εἰς αὐτὴν πλῆθος λέξεων, ἰδίως ἐν τοῖς χρόνοις τῆς εἰς τὴν Ἀρμενίαν διαδόσεως τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Τοιαῦται λοιπὸν λέξεις (οἷαι αἱ Ἀρμ. χετανός=ἐθνικός, εἰδωλολάτρης, ἀπαχαρζᾶν=διαζύγιον γάμου (ἐκ τοῦ ἀποχωρίζειν) ἀποσταμπέμ=ἀποστατῶ, ἀποσταμπουτιοῦν=ἀποστασία, προυκῆμ=προικίζω, horizon=ὀρίζων, τελετί=τελετή, Proschomen=πρόσχωμεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐκελετζι=ἐκκλησία) οὐδεμίαν ἔχουσι θέσιν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἐν ταῦθα πρὸς ἀλλήλα παραβαλλομένων ριζικῶν λέξεων, ἀκριβέστερον τῶν Ἀρμενικῶν λέξεων τῶν παραβαλλομένων πρὸς τὰς Ἑλληνικάς.

Ἴδὸν δὲ κατάλογος.

Α. Ἀρμενικαὶ

Α. Ἑλληνικαὶ

a-mis=μῆν
apa (προθ. ἀπὸ ἰδίως ἐν συνθέσει)
arnum=λαμβάνω

μείς, μῆν
ἀπὸ
ἄρνυμαι

arnem=ποιῶ, πλάττω (παρ. arari)	ἀραρίσκω, ἀρηρα, ἀρηρῶς
aliur (1)=ἄλευρον	ἄλευρον
an=α στερεητ.	ἀ (στερητ.)
alam=ἀλέθω	ἀλέθω
agim=αὐξάνω	αὐξάνω (augeo)
aiz=αἴξ.	αἴξ
aïs=πνεῦμα, asem=λέγω	ἄημι, ἄω, ἄσθημα, αἴσα=λόγος
airem=καίω	εὔω, (ἡ εὔω), εὔρος.
el ἢ ioul=ἔλαιον	ἔλαιον
z-melin	σμίλη
gaschi=δέρμα	κάς (κάσσυμα, κατύς)
ghophem=λαξεύω	γύπη
henem (2)=ὑφαίνειν	πῆνος, πηνίζομαι (2)
hera=μακρὰν	πέρα(ν)
hed=ἵχνος, hedy=πεζός	πούς, ποδός, πεζός
heron=πέρουσι	πέρουσι(ν)
heriun=ὄβελος	πείρω
hour=πῦρ	πῦρ
Farn=ἄμνός	ἄμνός, γεν. ἄρνός, ἄρνιον
adem=μισῶ	ὀδύσσομαι (Λατ. odi)
arkhay=(προφ. ἀρχαί)=ἡγεμὸν	ἀρχός, ὄρχαμος
azazem=ξηραίνω	ἄζα, ἄζαλέος
vard=ρόδον	ρόδον, βρόδον
aïr, arn=ἄνῆρ	ἄνῆρ
aror=ἄροτρον	ἄροτρον
arkelumn=ἀρκεῖν, εἴργειν (arkelan) =εἴρχη	ἄρκη, ἀρκεῖν=κωλύειν, ἀρκέσας λιμὸν (*Ομηρ.)
arkesavor=λυσιτελής	ἀρκετός, ἄρκιος=ὀφέλιμος, ἐπαρκής, ἄρκιον (3)
arad=ῥύπος	ἄρδα, ἄρδαλος

(1) Τὸ aliur καὶ πάντα τὰ διὰ τοῦ (*) σημειούμενα δύνανται νὰ ᾄσι καὶ λ. δεδανισμένοι ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ.

(2) Ἐν τῇ Ἀρμενικῇ πρὸς τὸ ἕλλην. π καὶ τὸ Λατινικὸν p ἀνταποκρίνεται γλωσσικῶς τὸ σύμφωνον h (χ), ἐνίοτε δὲ πρὸς τὸ Λατ. q τὸ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ ἕλλην. κ (ἵππος, equus).

(3) Ἡ φαινομενικὴ ἀντίθεσις ἐν ταῖς ἐννοίαις κωλύειν, εἴργειν, ἀρκετός καὶ ὀφέλιμος, αἴρεται ὅταν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν πρῶτην ἐννοίαν τοῦ ἀρκεῖν=areere, κωλύειν, καὶ

Λ. Ἀρμενικαὶ	Λ. Ἑλληνικαὶ
arten=ἄρτι, γῆν	ἄρτι, ἄρτίως
artar=εὐθύς, δίκαιος	ἄρτιος, ἀρετὴ
ari=ἄνδρες	ἀρείων, ἄριστος
ariun=αἷμα	εἶαρ, ἔαρ (1)
mel=ἄμαρτία	μέλεος, ἄθλιος
niuthem=νήθω	νήθω
wostan=μεγάλη πόλις (καλεῖται οὕτω ἡ Κωνσταντινούπολις)	ἄστν (Σανσκρ. vastu=οἶκος)
(w)orp=ὄρφανός	Faston=πόλις (ἐν ἐπιγραφῇ Ἀρκαδικῇ)
sghi, sgavarag=σκεῦος καὶ ποτήριον	ὄρφανός
sar=κορυφή	σκεῦος, σκύφος
sin=κενός	κάρη
sterr=ἄκαρπος, στειρός	κενός
stipen=στεῖβω	στεῖρος
varm=δίκτυον	στεῖβω
var=ἄροσις	ὄρμος, ὄρμαθός
ver=πληγὴ	ἄρώω, ἄρουρα
ph(i)rgem=ἀμύνομαι, φρουροῦ	ἱερεύω=σφάζω
phlannam=ἐλλείπω	φάργγνυμι
phlanim=πίπτω	πλάνη, πλανῶμαι
tserm=θερμός	» »
stanem=κτώμαι	θερμός
	κτώμαι (τοῦ ἄρμ. σ. καὶ ἐνταῦθα=κ) ὄπως
	ἐν τῇ sar=κάρη
pois=φυτὸν	πρία

εἰς τὴν ἐκ τῆς κωλύσεως τοῦ κακοῦ θετικὴν ὠφέλειαν. Τοιαύτη ἀντιθέτων φαινομένων ἐννοιῶν συμφωνία ὑφίσταται καὶ ἐν ταῖς λ. ἀλέξω=ἀπομακρύνω (τὸ κακόν), ἀλεξιτήριος ἀμύνω=ἀπομακρύνω, ἀμύνομαι=ἀποκρούω, ἀλλ' ὑπερμαχῶ τινος, ἄμυνα, ἀμυντήριο.

(1) Αἱ δύο αὐταὶ λέξεις εὐρίσκονται ἐν τῇ Ἀρίθ οἰκογενεῖα τῶν γλωσσῶν μόνον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ καὶ ἐν τῇ Ἀρμενικῇ. Οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ συνέχεον τὸ εἶαρ (καὶ τὸ ἔαρ)=ὑγρόν, αἷμα πρὸς τὸ ἔαρ (τὴν ὄραν τοῦ ἔαρος καὶ ἔσαρ ἐλαίης=ἐλαιον) ἐξήγουν δρόσον τῆς ἐλαίης· ἀλλ' ἔαρ, ἰδίως τὸ εἶαρ, ἐσήμαινε καὶ αἷμα(ἔαρ αἷμα. Κύπριοι εἶαρο-πότης αἰμοπότης ('Ησυχ). Γλωσσολόγοι τινὲς νεώτεροι ἀπορρίπτοντες τὴν τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν περὶ ταυτότητος τοῦ εἶαρ πρὸς τὸ ἔαρ δόξαν (ὄπερ ἄλλως δὲν φαίνεται συνῆδον καὶ πρὸς τὸ εἰαρμάσθος ἦτοι μετὰ σφριγῶντων μαστῶν, εἰαρτοερής), ἀνήγαγον τὴν ὄ. τοῦ εἶαρ εἰς αὐτὴν τὴν τοῦ ὑπαρκτικοῦ εἰμί (ἔσμί, esse) ες, δηλονότι καὶ τὰ μετὰ τούτου συνδεόμενα ἐς ἡύς, ὑποθέτοντες ἀρχέγονόν τινα τύπον es a r=οδσία, ἐξ οὗ τὸ ἔαρ καὶ εἶαρ, μεθ' ὧν πιθανῶς συνδέεται τὸ ἄρμεν. ariun=αἷμα· ἄλλως ἐν τῇ Ἀρμενικῇ τὸ ἔαρ ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς ἐαρινῆς ὄρας εἶναι τὸ Ἀρμεν. Fark (Λατ. ver) ἦρ, ἦρος.

asr=μαλλός	ἔριον
avedem=ἀγγέλλω	αἶδω
d-aved=αεὶ, ἀνιδεαμ=αἰδῖος	αεὶ, αἶει, αἰδῖος, ἐπητεανός
Fidem=οἶδα	οἶδα, εἰδέναι
ver=ὑπέρ, ἄνω	μετ-έωρα, αἶρω, ἀερώω
verem=λέγω, ἀφηγοῦμαι	Ἔεπος, εἶπον
veh=ὑψηλός	Ὅχα, ὄχ, ἄριστος, ὄχθος
voki=πνεῦμα, ψυχὴ, βουλή	ἐκητι, ἐκόν, ἀέκων
vokem=ψάλλω	βάζω, βάξις
Λ. Ἀρμενικαὶ	Λ. Ἑλληνικαὶ
vrepem=ποιεῖν ῥέπειν	Ἔρέπω, ῥοπή
vrepim=πίπτειν	πίπτειν
para=παρὰ (μόνον ἐν συνθέσει)	παρὰ
meraphem=καθεύδειν	Μορφεύς (1)
ischxem=ἰσχύειν, δεσπόζειν, ischxan=δυνατός, δυνάστης	ἰσχύς, ἰσχύω, ἰσχυρός
ravem=ἀρκεῖν	παύω, παῦλα, ἀναπαύομαι
ravagan=ἐπαρκῆς	ἀνάπαυλα (2)
ghini=οἶνος	οἶνος (λ. κοινὴ εἰς πάσας τὰς ἐντεῦθεν

(1) Ἡ ἄρμεν. λ. M e r a p h e m εἶναι ἡ μόνη ἐν ταῖς Ἀρμαῖς γλώσσαις κατὰ τὸ φαινόμενον ἀποδίδουσα τὴν πρώτην ἔννοιαν τοῦ Μορφεύς, διότι ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ ἐκτός τοῦ Μορφεύς ὑπάρχει λέξις ὁμοίας σημασίας. Ἄλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς καθίστησι λίαν ἀμφίβολον τὴν πρὸς τὴν ὄ. τοῦ Ἀρμεν. meraphem ὡς πρώτην ὄ. συνάφειαν τοῦ Μορφεύς. Πᾶσα ἀπόπειρα γλωσσολόγων τινῶν ἵνα τὴν πρώτην ἔννοιαν τοῦ ὀνόματος Μορφεύς εὐρωσιν ἐν τῷ Σανσκρ. v a r p a s=εἶδωλον, ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν πλείστων ἀτυχῆς. Μοὶ φαίνεται δὲ ὅτι τὸ Ἀρμενικὸν m e r a p h e m εἶναι λ. δεδανεισμένη ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ ἡ ἐννοια τοῦ καθεύδειν ἐν τῇ Ἀρμεν. λ. προῆλθεν ἐκ τῆς ιδιότητος τοῦ Μορφεύς ὡς θεοῦ τοῦ ὕπνου. Κατὰ ταῦτα τὸ Ἀρμεν. m e r a p h e m εἶναι ἐκ τῶν λεγομένων mots savants τῶν πλαττομένων ὑπὸ τῶν λογίων κατὰ τὰς ἀνάγκας τῶν σπουδῶν καὶ μελετῶν. Ὅπως ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐπιστῆμη ἐκ τοῦ Μορφεύς ἐπλασε τὸ morphium καὶ morphin καὶ morphinisme, οὕτω ἡ ἐλληνιστικὴ Ἀρμενικὴ φιλολογία τοῦ 4 μ. Χ. αἰῶνος ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ τοῦ ὕπνου Μορφεύς ἐπλασεν, ὡς φαίνεται, ποιητικὴν τινα εἰκόνα τοῦ ὕπνου καὶ τοῦ καθεύδειν καὶ ἐκ τῆς ποιητικῆς ταύτης χρήσεως μετέπεσεν εἰτα ἡ λ. εἰς τὴν τοῦ ὕπνου. Τὸ ὅτι τὸ m e r a p h e m γράφεται διὰ τοῦ γράμματος piwr ὄπερ ἐν τῷ ἄρμενικῷ ἀλφαβῆτῳ ἐπλάσθη, φαίνεται, χάριν τοῦ Ἑλλ. φ. συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης. Ὅπως δὲ ἦ ἐν τῇ Ἀρμενικῇ ὑπαρξίς τῆς λ. m e r a p h e m=καθεύδειν εἶναι ἐξ ἱστορικῆς τοῦλάχιστον ἐπόψεως ἰκανῶς ἀξία σημειώσεως.

(2) Ἡ κυριολεκτικὴ ἔννοια πασῶν τούτων τούτων τῶν Ἑλλ. λέξεων ἐρμηνεύεται πιστῶς ἐκ τοῦ Ἀρμενικοῦ ravem=ἀρκῶ. Ἡ ἐκ τοῦ Ἑλλ. παῦρος ἐτυμολογία εἶναι παράλογος.

(w)ort=τέκνον

loudam=λοιδωρῶ

limem=πιέζω

ghazm=κόσμος

derem=δέρω

πόρτις (τὸ π ἐν τῇ ἀρμενικῇ τρέπεται
συχνότατα εἰς v ἢ w)

λοιδωρῶ

λιμός, Lat. limes

κέκασμαι, κόσμος

δέρω

Ἡ ἀνωτέρω σύγκρισις τῶν Ἑλληνικῶν πρὸς τὰς Ἀρμενικὰς λέξεις μαρτυρεῖ σαφέστατα τὴν μεγάλην ἐν ταῖς ῥίζαις τῶν λέξεων ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῶν δύο γλωσσῶν συγγένειαν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γραμματικὴν κατασκευὴν τῶν λέξεων, τὰς κλίσεις, δηλονότι καὶ τοὺς σχηματισμούς, μετὰ τὴν εἰς τὸ Ἀρμενικὸν ὄροπέδιον μετοίκησιν ἐλθόντες οἱ Ἀρμένιοι εἰς ἐπαφὴν καὶ συνάφειαν πρὸς Οὐραλαλταϊκοὺς Κανκασίους λαοὺς καὶ ἰδίως πρὸς τοὺς Ἀλαροδίους (Οὐράρτου) παρέλαβον παρὰ τούτων πολλοὺς τραχεῖς καὶ βαρβαρωτάτους τύπους κλίσεων καὶ σχηματισμῶν. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ Ἀρμενικὴ ὡς πρὸς τὰς ῥίζας διετήρησε τὸν Ἄριον καὶ τὸν Ἑλληνοπελασγικὸν χαρακτήρα αὐτῆς (1).

Καὶ νῦν μετὰ τὴν σύγκρισιν τῆς Ἀρμενικῆς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν ποιούμεθα τὴν σύγκρισιν Ἑλληνικῆς τε καὶ Ἀρμενικῆς πρὸς τὴν μεταξὺ τῶν δύο συγγενῶν γλωσσῶν μέσην θέσιν γεωγραφικῶς κατέχουσαν Φρυγικὴν.

Ἑλληνες, Φρύγες καὶ Ἀρμένιοι. Φρυγικῆς γλώσσης ὀλίγα σφύζονται λείψανα τὰ μὲν αἰ ὡς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεξικογράφων ἢ καὶ ἄλλων συγγραφέων παραδεδομένα λέξεις, τὰ δὲ ὡς αἰ εὐρισκόμενα ἐν ταῖς Φρυγιστὶ συντεταγμέναις ἐπιγραφαῖς λέξεις, ὧν σπουδαιότατα εἶναι, ἐννοεῖται, αἰ δίγλωσσοι Ἑλληνιστὶ καὶ Φρυγιστὶ συντεταγμένα.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα ἐν πρώτοις ἐπιγραφὰς καθαρῶς Φρυγικὰς, τὰς ἀρχαιοτάτας πασῶν τῶν μέχρι νῦν εὐρεθεισῶν γράμμασιν Ἑλληνικοῖς γεγραμμένων,

(1) Ἰδιαιτέρως σημειώσεως ἄξιον ὡς πρὸς τὰς σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων εἶναι τὰ λεγόμενα ὑπὸ τινῶν ἀρμενιστῶν ὅτι ἐν τῇ ἀρμενικῇ καὶ ἡ πλοκὴ τοῦ λόγου καὶ ἡ σύνταξις εἶναι λίαν παρεμφορῆς πρὸς τὴν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ καὶ ὅτι εἰς οὐδεμίαν γλῶσσαν οὔτε ἀρίαν οὔτε ἀναρικὴν δύναται οὕτω πιστῶς κατὰ τὴν σύνταξιν νὰ μεταφρασθῇ ὁ ἕλλην λόγος, ὅπως εἰς τὴν Ἀρμενικὴν. Ἀλλὰ τοῦτο προῆλθεν οὐχὶ ἐκ τῆς φύσεως τῆς γλώσσης αὐτῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ γραμματικὴ τῆς Ἀρμενικῆς κατασκευάσθη φιλολογικῶς ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν 3, 4, 5, μ. Χ. αἰῶνα, ὅτε αἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἐμβιωτήριοι τῶν Ἀρμενίων σπουδαστῶν καὶ λογίων, ἐν οἷς καὶ ὁ τὸ Ἀρμενικὸν ἀλφάβητον ἐπινοήσας Μεσρώβ. Συνέβη δὲ τότε καὶ τοῦτο τὸ παράδοξον ἔργον Ἀρμενίων τινῶν λογίων συντάσσοντες οὗτοι γραμματικὴν τῆς γλώσσης αὐτῶν ἐνόμισαν ὅτι ἔδει νὰ δώσωσιν εἰς τὰς Ἀρμενικὰς λέξεις ἐν ταῖς κλίσει καὶ σχηματισμοῖς καταλήξεις Ἑλληνικὰς. Καὶ τοιαύτη τις γραμματικὴ ἀκατάληπτος καὶ αἰνιγματώδης διετηρήθη ἐν χειρογράφοις μέχρις οὗ Μιχιταριστῆς φιλόλογος τῆς ἐν Βιέννῃ σχολῆς τῶν Μιχιταριστῶν ἔλυσε τὸ αἶνιγμα πρὸ 100 περίπου ἐτῶν.

ὄν ἐποιοῦντο χρῆσιν οἱ Φρύγες, καὶ ἀνηκούσας εἰς τοὺς χρόνους τοὺς Ἑλληνικούς.

Ἡ μία τῶν ἐπιγραφῶν ἔχει ὧδε:

(1) Ἄτις ἀρχικαιβος ἀκναναγαβος Μίδαϊ Βανακται λαβαλιταί' ἔδαες.

Ἡ ἑτέρα ἔχει ὧδε:

(2) Βαβα μαναβαις προταβος κφιζαναβορ σικεμάν ἔδαες.

Ἐπιγραφαὶ δὲ Φρυγικαὶ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων ἔχουσιν ὧδε:

α') «Ἴος νι σεμουν κνουμανι κακουν εδαες ετιτετιγμενος ειτου» ὅπερ ἐρμηνευτέον: Ὅς ἂν τούτῳ (σεμουν) τῷ τάφῳ (κνουμάνει) κακόν ποιήσῃ ἐπιτετιγμένος (τύπος κατάρας) εἴη ἢ ἔστω (ειτου) ἐντετυγμένος ἢ ἐντετιγμένος, ἐκ τοῦ τύπου κατάρας «ἐντύχοιτο», ἴδ. κατωτέρω.

β') Ἴος νι σεμουν κνουμανι κακουν αββερετ αινι ετιτετιγμενος ειτου.

Ἐν ἀμφοτέροις ταῖς ἐπιγραφαῖς ἡ πρώτη λ. ιος φαίνεται ἢ αὐτὴ τῇ Ἑλληνικῇ ὅς· τὸ νι=άν· σεμουν εἶναι δοτικὴ τῆς ἀρμενικῆς ἀντωνυμίας σα=οὔτος (ἢ ἀντωνυμία αὕτη ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ Ἰνδ. s a καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἐν τῷ σήμερον, σῆτες (τῆτες). Τὸ κνουμάνει ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις φαίνεται δηλοῦν τάφον ἀπλῶς, οὐχὶ ἠρώφον ὅπως τὸ σικεμαν, ἐρμηνεύεται δὲ ἐκ τοῦ Ἀρμενικοῦ κοινέμ=κοιμῶμαι, κοιμητήριον (ἢ κατάληξις μαν ἐν τῇ Ἀρμενικῇ ὡς ἐν τῇ Περσικῇ σημαίνει τόπον).

Ἀξιοσημεῖωτον ἐν τῇ δευτέρῃ ἐπιγραφῇ εἶναι τὸ αββερετ=ἐπιφέρει, ὑποτακτικὴ ὡς φαίνεται Φρυγικῷ ῥήματος συνθέτου ἐκ τοῦ φέρω, καὶ εἶναι ἐν πᾶσιν ἀνάλογον πρὸς τὸ Λατινικὸν afferēt. Μανθάνομεν δὲ καὶ ἐκ τοῦ Φρυγικοῦ τούτου αββερετ, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Φρυγῶν ὅπως παρὰ τοῖς Θρακομακεδόσι τὸ Ἑλλην. φ, καθὰ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐρρήθη, προυφέρετο ὡς β. Ἡ ἀντωνυμία αινι=οὔτος τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐξηγεῖται ἀκλόυστατα ἐκ τοῦ Ἀρμεν. δεικτι-

(1) Ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιγραφῇ εὐρίσκομεν τὸ γνωστὸν ἐν Φρυγίᾳ καὶ Λυδίᾳ ὄνομα Ἄτις ἀρχικαιβος ἐξηγητέον πάντως (ἐκ τοῦ Ἑλλην. ἀρχός καὶ ἐκ τοῦ Ἀρμεν. ark h a y) ἡγεμῶν τὸ ἀκναναγαβος εἶναι πάντως ἐπίθετον τιμητικόν. Μίδαϊ εἶναι δοτικὴ τοῦ Φρυγ. ὀνόματος Μίδα μετὰ ἰ προσγεγραμμένου· βατάκται εἶναι προφανῶς δοτ. τοῦ Φρυγικοῦ τύπου τοῦ ἀναξ ἀρχαίου Favax' τὸ ἐπόμενον λαβαλιταί' εἶναι ὡσαύτως δοτικὴ ἐπιθέτου τιμητικοῦ. Ἐδαες=ἐποίησε ἐκ τῆς ἀρίας ριζ. da (Βακτρ. da=ποιῶ, Ἑλλην. δαιδάλλω· ἐν τῇ ἐν Καππαδοκίᾳ λαλουμένῃ σήμερον Ἑλληνικῇ ἄζω=ποιῶ). Τὸ κφιζαναβορ εἶναι πάντως ἐπίθετον μετὰ τῆς Φρυγοαρμενικῆς καταλήξεως ἢ συνθέσεως βόρ (Ἑλλ. φόρος).

(2) Ἐν τῇ δευτέρῃ ἐπιγραφῇ ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ λ. σικεμάν, δηλοῦσα ὡς φαίνεται, τάφον ἢ ἠρώφον (ἐκ τοῦ ἀρμεν. sigai=ἦρος, s g a i=ἦρος προβλ. τὸ τρωϊκὸν Σίγειον, ὅπερ φαίνεται εἶναι Ἑλληνικὸς τύπος τοῦ Φρυγικοῦ ὀνόματος σικεμάν (ἢ σιγεμάν· τὸ Ἀρμεν. G προσφέρεται ὡς τὸ Ἑλλην. κ. Πρὸς τῷ Σιγείῳ ὑπῆρχε κατὰ Στράβωνα (IG, 595) ἱερὸν καὶ μνημα Ἀχιλλέως.

κῆς ἀντωνυμίας α'ι'ν=οὔτος. Ἄλλη ἐπιγραφὴ (ἀρ. 26 τῶν ὑπὸ Ramsay συλλεγισῶν) λέγει:

Ἴος νι σεμουν κνουμανι κακουν εδαες,

ΑἼνι μανκατι ἐτετιγμενος ειτου

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐξηγεῖ τὸ τῆς ὑπὸ ἀριθ. 18 ἐπιγραφῆς λεγούσης: «οὔτος σὺν παισὶ ἐντύχοιτο». Ἐντεῦθεν ἐννοοῦμεν ὅτι τὸ μανκατι ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ σὺν παισὶν καὶ εὐρίσκομεν τὴν Ἀρμεν. λ. mangk=παῖδες· εὐρίσκομεν δὲ ἐν τῇ ἀντιγραφῇ ταύτῃ καὶ τὴν ἐξήγησιν τοῦ τύπου ἐπιτετιγμένος ειτου ἐν τῷ ἐντύχοιτο. Ἐννοοῦμεν λοιπὸν ὅτι τὸ ἐπιτετιγμένος εἶναι παθητ. παρακείμε. ῥήματος Φρυγ. ἔχοντος ρίζαν τικ, ἥτις εἶναι καὶ ἡ τοῦ Ἑλλ. τεύχω, τεύχος, τύκος, τίκτω.

Καὶ τὸ ζέμελεν, ὅπερ ἀπανιᾶ ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 5 ἐπιγρ., ἐρμηνευτέον παῖδες (προβλ. τὸ παρ' Ἡσυχίου ζέμελεν βάρβαρον ἀνδράποδον. Φρύγες).

Ἰδιαιτέρως ἀξία σημειώσεως εἶναι ἢ ἐν τοῖς Πέρσiais τοῦ Αἰσχύλου στ. 657 μνημονευομένη Φρυγικῇ λ. Βαλὴν ἢ Βαλλήν=βασιλεύς, ἀναξ. Τὸ Φρυγικὸν τῆς καταγωγῆς τῆς λ. μαρτυρεῖ ὁ Ψευδοπλούταρχος καὶ ἡ ἐν Φρυγίᾳ μέχρι τῶν ἑσχάτων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος τελουμένη βασιλικὴ ἐσορτὴ τῶν Βαλληναίων (Ψευδοπλούτ. Περὶ ποταμοῦ 12,8) καὶ τὸ ὄνομα τὸ Τρωϊκὸν τοῦ υἱοῦ τοῦ Γανυμήδους Βαλληναῖος καὶ τὸ Βαλληναῖον καλούμενον, βασιλικὸν ἐρμηνευόμενον (Ψευδοπλούτ. ἐν πρ. τ. 3) ὄρος τῆς Φρυγίας. Ἀλλὰ πολλῶ πλεον τούτων μαρτυρεῖ αὐτὸ τὸ ἄρμεν gal=ἄρχων, galam ἄρχω· ἐν τῇ Ἀρμενικῇ τὸ β τὸ Ἑλληνικὸν τρέπεται εἰς γ: βάλανος Ἀρμεν. galan (προβλ. Λατ. glans).

Τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Γ. Κουρτίου ὅτι ἦδη ὁ Πλάτων εἶχεν ἐννοήσει ὅτι ἡ Φρυγικὴ ἦτο συγγενὴς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν διότι τὰς λ. πῦρ καὶ κύων θεωρεῖ Φρυγικάς, δὲν εἶναι ἀκριβῶς εἰρημένον. Ὁ Πλάτων ἐν Κρατύλῳ (410) θεωρεῖ ἀπλῶς τὰς εἰρημένας λέξεις Φρυγικάς ὡς λ. βαρβάρους (1) χωρὶς μηδὲν περὶ συγγενείας τῶν γλωσσῶν νὰ συμπεράνῃ, εἰς ὃ ἔργον οὔτε ὁ Πλάτων οὔτε οἱ ἄλλοι ἀρχαῖοι ἦσαν ἐπιτήδαιοι, μὴ δυνάμενοι ν' ἀναλύσωσι τὰ στοιχεῖα τῶν γλωσσῶν ἐπιστημονικῶς. Ἄλλως τὰ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος περὶ τῶν λ. πῦρ καὶ κύων εἰρημένα ἔχουσιν ὀρθῶς. Πῦρ ἐν τῇ Ἀρμεν. λέγεται h u r (κατὰ τὴν συνήθη ἐν τῇ Ἀρμενικῇ τροπῇ τοῦ Ἑλλην. π εἰς h), τὸ δὲ κύων s h u n, schun.

Αἱ ἄλλαι Ἑλληνοπελασγικαὶ γλώσσαι. Διὰ τῶν Ἑλληνοπελασγικῶν γλωσσῶν, τῆς Ἑλληνικῆς, τῆς Φρυγικῆς καὶ Ἀρμενικῆς, εὐρίσκομεν τὴν Ἑλληνοπελασγικὴν ἀρίαν οἰκογένειαν ἐν ἐνότητι κατὰ τοὺς τρεῖς κυριωτέρους σταθμοὺς ταύτης. Ἄλλ' ἐν τῇ εὐρείᾳ ταύτῃ γλωσσικῇ ὁμοφυλίᾳ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ Ἀρμενικοῦ ὄροσπέδιου καὶ τῶν ὑπῤωρειῶν τοῦ Καυκάσου ὑπῆρχε καὶ ἄλλο πλῆθος γλωσσῶν καὶ ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Ἑλληνικῇ χερσονήσῳ καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὧν τὰ σφαιζόμενα λείψανα, καίπερ ὄντα ὀλίγα, μαρτυροῦσιν ὁμῶς τὴν συγγένειαν αὐτῶν

(1) Πλατ. Κρατυλ. 25 «Ὅρα τοῖνον καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα τὸ πῦρ μὴ τι βαρβαρικὸν ἢ... φανεροῦ τ' εἶσιν οὕτως αὐτὸ καλοῦντες Φρύγες.

πρὸς ἓνα τῶν εἰρημένων τριῶν γλωσσικῶν κερμῶν ἢ καὶ πρὸς ὄλους ὁμοῦ (1).

(1) Πλὴν τῶν Φρυγικῶν (Φρυγιστὶ δηλονότι γεγραμμένων) ἐπιγραφῶν εὐρέθησαν καὶ Λυκιακαὶ ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαὶ διγλωσσοί, ἐν αἷς μαρτυρεῖται ἡ Ἀρία καταγωγή τῆς ἀρχαίας Λυκιακῆς γλώσσης. Ἄλλ' ὁ καθόλου Ἄριος χαρακτήρ τῆς Λυκιακῆς γλώσσης ὁ ἐμφαινόμενος ἐν ταῖς Λυκιακαῖς ἐπιγραφαῖς δὲν μαρτυρεῖ καὶ τοσαύτην ἄμεσον πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν συγγένειαν, ὅσην βλέπομεν ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν Φρυγικῶν ἐπιγραφῶν. Παράδειγμα ἔστω ἡ ἐξῆς διγλωσσος Λυκιακῆ ἐπιγραφή: Eueija erabezeva mote p̄rina-batu Sederela Pene ἤτοι: Τὸ μνημα τόδε ἐποίησε Σιδέριος Παίνιος. Ἐκ τῶν ἄλλων ἀρχαίων γλωσσῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἢ Καππαδοκικῆ ἢ λαλουμένη κατὰ τὴν τοῦ Στράβωνος μαρτυρίαν ἐν πάσῃ τῇ πέραν τοῦ Ἄλλου Μικρᾶ Ἀσία πλεῖστα ὅσα εἶχε ἀρίθμητα Φρυγοπελασγικῆς καταγωγῆς στοιχεῖα, ἰδίως ἐν τοῖς ὀνόμασι πόλεων, ὄρεων, ποταμῶν (Κόμονα, Μάζακα, Τύανα, Φαργαμοῦς, Ἀμισός, Ἄρκη ἢ Ἄργος, Ἄργαϊον (ὄρος)). Ἄλλ' ἐν τῇ Καππαδοκικῇ συνέρη ὅτι καὶ ἐν τῇ Λυδικῇ. Ἡ ἐν τῇ πέραν τοῦ Ἄλλου ἀπὸ τοῦ 7. π. Χ. αἰῶνος ἐπικράτησις τοῦ Ἰρανικοῦ στοιχείου διὰ τοῦ Μηδικοῦ καὶ εἶτα διὰ τοῦ Περσικοῦ κράτους ἐγένετο αἰτία ἵνα εἰς τὴν Καππαδοκικὴν εἰσαχθῶσιν Ἰρανικά τινα στοιχεῖα, ἰδίως ὀνόματα θεῶν Ἰρανικῶν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Καππαδοκικῶν μνηῶν εἶναι συγγενέστατα πρὸς τὰ τῶν Περσικῶν. Ἄλλ' εἶναι πάντως πλημμελής ἡ γνώμη τῶν Boetticher—Lagarde ὅτι τὰ Ἰρανικά ταῦτα στοιχεῖα ἐκ τῆς Καππαδοκικῆς γλώσσης εἰσέδυσαν ἤδη εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν Ὀμηρικὴν. Ἀληθῶς ἢ παρ' Ὀμήρῳ ἀναφερομένη ὡς εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν θεῶν ἀνήκουσα λέξις μῶλυ (Ἰδ. Ὀδυσσ. Κ, στ. 304—305):

γάλακτι εἴκελον ἄνθος.

μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί,

ἦτο Καππαδοκικῆ κατὰ μαρτυρίαν τοῦ ἀρχαίου ἱατροῦ καὶ φυσιολόγου Διοσκορίδου, λέγοντος (Περὶ ὄλης ἱατρικῆς Β 30) «Καλοῦσι τινες πῆγανον ἄγριον καὶ τὸ ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ ἐν τῇ κατὰ Ἀσίαν Γαλατία λεγόμενον μῶλυ. . . Καλοῦσι δὲ αὐτὸ Καππαδοκαὶ μῶλυ». Καὶ τοῦ στηρίζει ὁ P. de Lagarde (Ἰδ. αὐτοῦ Gesammelte Abhandlungen σ. 172) τὴν περὶ Ἰρανικῆς καταγωγῆς τοῦ μῶλυ γνώμην αὐτοῦ; Ὁ Πλούταρχος ἐν τῇ «περὶ Ἰσίδος καὶ Ὀσίριδος» πραγματείᾳ αὐτοῦ (Πλουτ. Ἡθ. 369 Ε) ἀναφέρει βοτάνην καλουμένην *δμομι*, οὖσαν παρὰ τοῖς Ἰρανοῖς μάγοις ἐν χρήσει ἐν ταῖς πρὸς τὸν θεὸν τοῦ σκότους ἀποτροπαιαῖς θυσίαις, μὴ γινυμένην μετὰ τοῦ αἵματος λύκου ἐσφαγμένου καὶ ριπτομένην εἰς τόπον ἀνήλιον, ἄτε θεωρουμένην ὡς ἀνήκουσα εἰς τὰ φυτὰ τοῦ πονηροῦ πνεύματος. Ὁ δὲ Lagarde φρονῶν ὅτι ἐκ τῶν τοιούτων μαγικῶν ἐν Καππαδοκίᾳ τελετῶν εἰσέδου καὶ εἰς τὴν Ὀδύσειαν ἢ λ., προϋποτίθεισιν ὅτι ὁ τῆς Ὀδυσσεΐας ποιητῆς ἐγίνωσκεν Ἰρανίων μαγικὰς τελετὰς, ὅπερ ἀτοπώτατον. Ὅταν ὁ Ὀμηρὸς οἰανδήποτε λέξιν ἀνάγη εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν θεῶν, οὐδὲν ἕτερον ἐννοεῖ ἢ ὅτι ἢ λ. ἦτο παναρχαία, Πελασγική. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Καμάρδας ἀπεφάνητο γνώμην ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ εἶναι γλῶσσα τῶν θεῶν τοῦ Ὀμήρου ὡς οὖσα γνησίως Πελασγική. Ἐπειτα τὸ μαγικὸν *δμομι* ἐκόπητο, ἐνφ' τὸ Ὀμηρικὸν μῶλυ ὠρύττετο («χαλεπὸν δὲ τ' ὀρύσειν» λέγει ὁ Ὀμηρὸς). Τὸ μῶλυ εἶναι ἀπλοῦστατα λ. Φρυγοπελασγικῆ σημαίνουσα *φάρμακον*, «φάρμακον ἐσθλόν», ἀντιδρῶν ἐναντίον τοῦ ὑπὸ τῆς Κίρκης τοῖς τοῦ Ὀδυσσεὺς συντρόφοις διδομένου «*κυκῶνος*», εἰ-ναι δὲ ἢ λ. ἄμμοριζος πρὸς τὸ Λυδικὸν *μῶλος*, *μῶλαξ* (μῶλαξ εἶδος οἴνου, οἱ δὲ τὸ ἐν τοῖς ὀρκίοις σπενδόμενον ἀπὸ τοῦ μῶλου ὡς τινος Λυδοὶ τὸν οἶνον: Ἡσύχιος). Ἡ κυρία ἐννοία τῆς λ. εἶναι τὸ *ἄγριον* καὶ *πικρὸν*, ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ *φάρμακον* ἐν τῇ διπλῇ ἐννοίᾳ

Ἡ συγγένεια τῆς *Θρακομακεδονικῆς* πρὸς τὴν Φρυγικὴν μαρτυρεῖται ἐκ τῶν ἀρχαίων παραδόσεων, ὑπάρχουσι δὲ καὶ γλωσσικά τινα μνημεῖα μαρτυροῦντα τοῦτο. Ἐ-

τοῦ ὀνόματος τοῦ τε θεραπευτικοῦ φαρμάκου καὶ τοῦ δηλητηρίου. Ἐντεῦθεν τὸ Ὀμηρικὸν Καππαδοκικὸν μῶλυ ὡς τὸ ἄγριον *πῆγανον* χαλεπῶς ὀρυσομένον καὶ ἀντιδρῶν ὡς ἐμετικὸν ἐναντίον τοῦ *κυκῶνος* ἔχει ἐννοίαν παντὸς ἐμετικοῦ, μεθυστικοῦ καὶ ζάλην προξενούντος. Κατὰ τοῦτο δὲ τὰ Λυδικὰ καὶ μῶλος καὶ μῶλαξ=οἶνος, ἔχουσι κατὰ βάθος τὴν αὐτὴν ἐννοίαν. Ἄξιον σημειώσεως δὲ ὅτι ἐν τῇ Περσικῇ ἢ λ. d a r u σημαίνουσα φάρμακον λέγεται καὶ περὶ οἴνου (shah=daru φάρμακον βασιλικόν, οἶνος. Ἡ τοιαύτη ἐξελίξις τῶν ἐννοιῶν ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ παραβάλωμεν τὸ Ὀμηρικὸν Καππαδοκικὸν μῶλυ καὶ τὰ Λυδικὰ μῶλος καὶ μῶλαξ πρὸς τὰς Ἀρμενικὰς λ. m o l i m=μαίνομαι, molí=μανιώδης, molakín=ἐμμανής, molaratiun=μανία καὶ πρὸς τὰς Ἀρμεν. συνθέτους λ. mola—hind=κῶνειον, mola—thpaz=ἄγριον σῦκον, mola—tezeni=ἀγρία σικκῆ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων πάντων εὐνόητος καθίσταται ἡ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου διδομένη εἰς τὸ μῶλυ ἐξήγησις διὰ τοῦ «φάρμακον ἐσθλόν». Οὐδεμίαν δὲ ἢ λ. φαίνεται ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὸ Ἰρανικὸν μαγικὸν φυτὸν *δμομι*, ὅπερ ἄλλως παραβάλλεται ὀρθῶς πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν *ἄμωμον* καὶ *ἄμωμῖς* (φυτὸν Ἰνδικόν, καὶ *ἄμωμίτης* παρὰ τῷ Διοσκορίδῃ). Ἐκ τούτων πάντων νοεῖται πόσον παράλογος καὶ πλημμελής ἦν ἡ ὑπὸ τοῦ Lagarde προταθεῖσα διόρθωσις τοῦ παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ *δμομι* εἰς μῶλυ. Καὶ ὅμως ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Βερναρδάκη πρὸ ἐτῶν γενομένη ἐκδόσει τῶν Ἑθικῶν τοῦ Πλουτάρχου τὸ *δμομι* εἶδομεν μετὰ θαυμαστῆς ἐπιπολαιότητος διορθούμενον (ἀληθῶς δὲ στρεβλούμενον) εἰς μῶλυ.

Ἐσαύτως πλημμελής φαίνεται ὁ τοῦ P. Lagarde ἰσχυρισμὸς ὅτι τὸ ἐν Ὀδυσσεΐᾳ (Υ, 302) «*μειδίσει* θυμῷ *σαρδάνιον*» ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ ἐν Λυδίᾳ λατρευομένου θηλυπροετοῦ θεοῦ *Σαρδάν*. Οἱ ἀρχαῖοι σχολιασταὶ ἠρμήνευον τὴν λ. ἐκ τοῦ σαίρω, *σάσηρα* καὶ ἐθεώρουν αὐτὴν συγγενῆ πρὸς τὸ *σαρδάσαι*=μετὰ πικρίας γελᾶν.

Ἄλλως ὅμως εἶναι βεβαία ἡ ἐν Λυδίᾳ καὶ ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ ἐν πάσῃ τῇ λοιπῇ ἀνατολικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπικράτησις γλωσσικοῦ τινος στοιχείου Ἰρανικοῦ ἐπὶ τῆς Περσικῆς κυριαρχίας, πολλῶν δὲ πλέον ἐν Ἀρμενίᾳ.

Πᾶρ' Ἡσυχίῳ ὡς λέξις Λυδικῆ ἀναφέρεται τὸ *Παραμήνη* (=μοῖρα θεῶν, fatum). Καὶ ὅμως ἡ λέξις αὕτη φαίνεται προερχομένη ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου Περσικοῦ *prama* (ἐξ οὗ τὸ νέον Περσικὸν *fermān*)=ὄρισμός, ταῦτόν πρὸς τὸ Ἀρμενικὸν *hrapan*=εἰμαρμένη (κατὰ τὴν συνήθη ἐν τῇ Ἀρμενικῇ τροπῇ τοῦ Ἄριου p εἰς h). Τὸ Λυδικὸν *σάρδης*=ἔτος εἶναι αὐτὸ τὸ Βακτρικὸν *careda*=χρόνος (πρβλ. τὸ Ἀρμεν. *pava*=sard νέον ἔτος, ἀρχὴ τῶ ἐτους). Καὶ τὸ Λυδ. *Πάλμυς* φαίνεται συγγενὲς ἢ ταῦτόν πρὸς τὸ Περσ. Πάρμυς ὄνομα τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀληθοῦς Σμέρδιος.

Δάδας ὁ κτίστης τῆς ἐν Καρίᾳ πόλ. *Θεμισσοῦ*. Τὸ ὄνομα ἐρμηνευτέον Δικαιοπόλις (Θέμις) καὶ περιέχει τὸ τοῦ κτίστου τῆς πόλεως, τοῦ *Δάδα*=Δίκαιος ἐν τῇ Περσ. (Δαδ=δίκαιον). Τὸ Περσικὸν δὲ τοῦτο ὄνομα ἐπανευρίσκομεν καὶ ἐν τῇ Βιθυνικῇ πόλει Δαδάστανα (τ. ἔ, Δικαστήριον). Φανερόν δὲ ὅτι τὸ Δάδας εἶναι Ἰρανικὴ μετάφρασις τοῦ Πελασγικοῦ Θεμισσός.

Ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ ἐν Πόντῳ τὸ ὄνομα τοῦ Φρυγοπελασγοῦ θεοῦ τοῦ *Μηρός*=σελήνης, συνωδεύετο πάντοτε μετὰ τοῦ ταυτοσήμου Ἰρανικοῦ ὀνόματος *Φαρνάκης* (=φωτεινός) Μὴν Φαρνάκης.

Καὶ ἡ λατρεία δὲ τῆς Βακτρίας θεότητος Ἀναίτιδος τῆς λατρευομένης ἐν Ἀρμενίᾳ,

πάρχουσι δηλονότι λέξεις Θρακομακεδονικαὶ ἀνήκουσαι καὶ εἰς τὴν Φρυγικὴν. Τοιαῦτα λέξεις εἶναι :

α. *βέδν*—ὔδωρ, παραδιδόμενη καὶ ὡς Μακεδονικὴ καὶ ὡς Φρυγικὴ. Ἡ Φρυγομακεδονικὴ αὕτη λέξις εἶναι συγγενὴς ἢ ἡ αὕτη πρὸς τὸ Ἀρμενικὸν *Fed*—ποταμὸς (ὑποκορ. *Fidas*—ρεῖθρον). Ἐκ τοῦ βέδν τούτου, ὅπερ εἶναι συγγενὲς καὶ πρὸς τὸ Γοτθικὸν *vato* καὶ τὸ ἀρχαῖον Γερμαν. *wazar* καὶ Σλαβ. *voda* (τὸ Ἑλλην. ὔδωρ Λατ. *unda*—*uda*) προῆλθεν ἴσως ἀποβολῇ τοῦ διγάμματος καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἀρχαίας Μακεδονικῆς Ἐδέσσης, ὡς φαίνεται μαρτυροῦν τοῦτο καὶ τὸ ἀρχαιότερον τῆς πόλεως ταύτης ὄνομα Αἰγαί. Ἄλλ' ἢ λ. ἦν οὐ μόνον ἐν Φρυγίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσαις, ὡς φαίνεται, ταῖς ἀρχαίαις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας γλώσσαις ἐν χρήσει, καὶ δὴ ἐν τελεταῖς θρησκευτικαῖς, καὶ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς ἔτι χρόνοις, ἰδίως ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ Φρυγοκαρικῇ πόλει Μιλήτῳ, ἐν τῷ περιφήμῳ ναῶ καὶ μαντείῳ τῶν Βραγχιδῶν, ὅτε κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον τὸν Κερκυραῖον ὁ ἱερεὺς καὶ μάντις Βράγχος ἐκάθαιρε τοὺς Μιλησίους ἀπὸ λοιμοῦ· «ὁ μὲν γὰρ ἐπιρραίων τὸ πλῆθος δάφνης κλάδοις προκατήρχετο τὸν ὕμνον ὧδέ πως.

Μέλπετε, ὦ παῖδες. Ἐκάεργον καὶ Ἐκαέρην. Ἐπέφαλλε δέ, ὡς εἶπειν, ὁ λαός :

Βέδν, ζαψ (θάλασσα), χθών, πλῆκτρον, Σφίγξ.

β'. *ἀργιόπους* παρὰ Μακεδόνων *ἀετός*. Ἀρμεν. *αρδζιφ*, πρβλ. καὶ τὸ Φρυγοπαμφυλιακὸν *ἀρζιφος* ἢ *ἀρξιφος*.

γ'. *Δανῶν Μακεδ.* κακοποιῶν, κτεινών, Ἀρμεν. *zenum*—κτεινῶ.

δ'. *Δάρυλλος Μακεδ.* δρυς, Ἀρμεν. *Ζαρὸς χαμαίδρους*.

ε'. *Παραδὸς Μακεδ.* ἀετός, Ἀρμεν. *παροῦ*—καλιός.

ς'. *Ἀβεργκᾶν Μακεδ.* κομᾶν, Ἀρμεν. *βαρ(ου)s*—κόμη (1).

Εἶδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τὸ Θρακικὸν ὄνομα *Θάμυρις* ἢ *Θαμύρας* σημαῖνον κατ'

ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ ἐν Λυδίᾳ (ἐνταῦθα ὡς *Τρωλία* Ἀρτεμις, ἀλλὰ ὑμνουμένη ὑπὸ χοροῦ παρθένων Βακτριῶν), μαρτυρεῖ τὴν ἐν ταῖς εἰρημέναις χώραις συνάφειαν τῆς Ἰρανικῆς γλώσσης καὶ λατρείας πρὸς τὴν Φρυγοπελασγικὴν.

(1) Μεταξὺ τῶν Φρυγικῶν λέξεων καταλέγεται τὸ *βεκός*, περὶ οὗ ὁ Ἡρόδοτος ἀφηγεῖται (Β'. 2) τὸν γνωστὸν μῦθον ὅτι Ψαμίτιχος βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου θέλων ἵνα μάθῃ τίνας ἔθνοους οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο πρῶτοι ἄνθρωποι, ἔδωκεν εἰς ποιμένα τινὰ δύο νεογνά, παραγγείλας αὐστηρῶς ἵνα θρέψῃ αὐτὰ ἐν ἐρήμῃ στέγγῃ, ἵνα μηδεμίαν ἀκούωσιν φωνὴν ἀνθρώπου. Μετὰ δύο ἔτη ὁ ποιμὴν εἰσελθὼν εἰς τὸ οἶκημα τῶν παιδῶν ἤκουσε νὰ φωνῶσι ταῦτα, ὁρέγοντα τὰς χεῖρας, *βεκός*. Μαθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς ὅτι *βεκός* ἐσήμαινεν ἐν τῇ Φρυγικῇ *ἄρτον*, ἐπέσθη ὅτι ἡ πρώτη φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου ἦτο Φρυγικὴ, καὶ ἔκτοτε οἱ Φρύγες ἐθεσποροῦντο καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Αἰγυπτίων, οἵτινες ἕως τότε ἤξιουν ὅτι ἦσαν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, ὡς προγενέστεροι πάντων τῶν λαῶν καὶ τῶν Αἰγυπτίων αὐτῶν. Ἀλλὰ τὸ Φρυγικὸν τοῦτο *βεκός* φαίνεται μᾶλλον ὀνοματοποιεῖται. Πρβλ. τὸ Ἄλβαν. *buc*, τὸ νεοελλ. *βοῦκα* ἢ *μποῦκα* καὶ τὸ Ἀρμεν. *buza*, *buzanem*—τρῶγα

οὐσίαν *ἀοιδόν* καὶ μάντιν, διαδεδομένον ἀπὸ Τομάρου καὶ Δωδώνης τῆς Ἠπειρου, ἀπὸ Ταμουρῶν (ταμουραὶ) καὶ *Ταμούρων* μέχρι Κιλικίας καὶ μέχρι Ταμυραδῶν τῆς Πάφου Κύπρου. Τοιοῦτον καὶ τὸ Θρακικὸν ὄνομα *Κολίης* ἢ *Κώης* τῶν Πελασγῶν ἱερέων τῆς Σαμοθράκης καθ' ἅπαν τὸ μήκος καὶ πλάτος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τοῖς καλουμένοις *Κομάνοις* ἢ *μαντείοις* (*Κόμανα* *mantheium* κατὰ Πλίνιον). Τὸ ὄνομα συντίθεται ἀπὸ *κόης*—μάντις (πρβλ. Ἀρμεν. *konem*—ἀεῖδω, Περσ. *κουγεμ*—λέγω). Τὸ δεύτερον συνθετικὸν μέρος εἶναι ἡ συνήθης Ἀρμενοπερσικὴ τοπικὴ κατάληξις *μαν*. Ἀλλὰ πρέπει νῦν μεταβαίνοντες ἀπὸ τῶν Θρακοπελασγῶν τῆς Εὐρώπης εἰς τοὺς Θρακοπελασγοὺς ἢ Φρυγοπελασγοὺς τῆς Μ. Ἀσίας, νὰ καθορίσωμεν, ὡς δυνατόν, καὶ τὴν κατὰ γλώσσας σχέσεις ἐκάστου τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ λαῶν πρὸς τὸν Ἑλληνοπελασγικὸν ἢ Θρακοαρμενικὸν Ἄριον κορμόν.

Τρῶες. Μεταβαίνοντες ἀπὸ τῆς Πελασγικῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀσίαν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εὐρισκόμεθα ἐν πρώτοις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ Τρωϊκοῦ. Οἱ Τρῶες, ὧν ἡ συγγένεια πρὸς τοὺς Φρύγας μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ ὑπὸ τῶν τραγικῶν ποιητῶν καλούντων τὸ Ἴλιον «Φρυγῶν ἄστν», ἦσαν συγγενεῖς τὴν γλῶσσαν καὶ πρὸς τοὺς Θρακομακεδόνας (1). Τοῦτο μαρτυροῦσι τὰ κοι-

(1) *18. καὶ Στραβ. ΙΓ, 591 «Πολλὰ δ' ὁμωνυμῖαι Θραξὶ καὶ Τρωσὶν οἶον Σκαιὸ Θραξίης καὶ Σκαιὸς ποταμὸς καὶ Σκαιὸν τεῖχος καὶ ἐν Τροίᾳ Σκαιαὶ πόλιν· Ξάνθιον Θραξίης, Ξάνθος ποταμὸς ἐν Τροίᾳ· Ρῆσος ποταμὸς ἐν Τροίᾳ, Ρῆσος δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Θρακῶν». Πρὸςθετε εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος λεγόμενα καὶ *Πλακία* ἐν Τροίᾳ, *Πλακία* καὶ ἐν Θράκῃ. Ὁ ἐκ τῶν ποτῶν ὀνομαστωτέρων Ἀσιανολόγων *Tomaschek* ἐξήνεγκε τὴν γνώμην ὅτι καὶ ἡ ἑπωνυμία τοῦ Τρωῶς ἥρωος Ἀλεξάνδρου *Πάρις*, ἡ τιμητικῶς δοθεῖσα αὐτῷ (κατ' ἄλλους τὸ τοῦ Τρωῶς ἥρωος ὄνομα ἦτο *Πάρις*, τιμητικῶς δὲ ἐπεκλήθη οὗτος Ἀλέξανδρος) ἐσήμαινεν ὅτι καὶ τὸ Ἀλέξανδρος. Τὴν τοιαύτην σημασίαν τοῦ *Πάρις* εὕρισκεν ὁ *Tomaschek* ἐν τῇ κυριολεξίᾳ τοῦ *Πάρις*, ὅπερ ὄνομα συνήπτε πρὸς τὸ Ἀρμεν. *har* (*h a r*—πλήττειν). Τὸ παρ' Ἠσυχίου Φρυγικὸν *ἀρμάν*—πόλεμος φαίνεται συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης γνώμης. Ἡκιστα πιθανὸν φαίνεται ὅτι τὸ Φρυγ. *ἀρμάν* καὶ τὸ Ἀρμεν. *har* (*par*) ἔχει τινὰ πρὸς τὸ Λατίν. *arma* συνάφειαν.

Τὸ ὄνομα *Ἐκτωρ*. Ὅτι τινὰ τῶν παρ' Ὀμήρῳ ὀνομάτων τῶν Τρῶων ἡρώων εἶναι μεταπεφρασμένα ἐκ τοῦ Φρυγικοῦ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν παράδειγμα ἔστω καὶ τὸ τοῦ Ἐκτορος ὄνομα. Τὸ ὄνομα τοῦτο, προερχόμενον ἐκ τοῦ *ἔχω* κατὰ τὴν πρώτην καὶ κυριολεκτικὴν τῆς λ. ταύτης ἔννοιαν τοῦ *κρατεῖν* καὶ *κωλύειν* (πρβλ. *ποταμὸς ἄσχετος*—*ἀκράτητος*), μετέπεσεν εἰς τὴν γενικωτέραν ἔννοιαν *ἀμύνητος* *κραταιοῦ* (ἡ ἐρμηνεία τῆς λ. διὰ τοῦ *ἔχω*, *ἐχέτωρ*, *κάτοχος*, *πλούσιος* εἶναι, ἀπίθανος (*). Τὸ πρωτότυπον Τρωϊκὸν καὶ Φρυγικὸν ὄνομα, οὗ μετάφρασις εἶναι τὸ Ἑλλην. *Ἐκτωρ*, εὕρισκόμεν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Τρωῶς ἥρωος *Δάρης* (*Ιλ. Ε 9 «Ἦν δέ τις παρ' Τρώεσσι *Δάρης* ἀφνειὸς ἀμύμων») Τὸ *Δάρης* τοῦτο τὸ Τρωϊκὸν ἀναμνηστικῶς ἡμᾶς τὸ Περσικὸν *Δαρειός* καὶ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Περσικοῦ τούτου ὀνόματος τῇ διδομένῃ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου εὕρισκόμεν καὶ τὴν τοῦ *Δάρης*. Ὁ Ἡρόδοτος (Β, 98) ἐρμηνεύει τὸ *Δαρειός* «*ἐρξείης*», *ἔκτωρ* (=ἔχω, *κρατῶν*, *κωλύων*, *εἰργων*, *ἐρξείης*), ὁ δὲ ἐλαχίστην ἔχων τῆς Περσικῆς γνώσιν νοεῖ εὐθύς ὅτι τὸ

(*) Πλάτ. Κρατυλ. 12 «ὁ γὰρ ἀναξ καὶ ὁ *ἔκτωρ* σχεδόν τι αὐτὸν σημαίνει... οὐ γὰρ ἂν τις ἀναξ ἢ καὶ *ἔκτωρ* γὰρ ὅτι κρατεῖ τε δήπου ἐστὶ τούτου' δηλον αὐτοῦ καὶ κέκτηται καὶ ἔχει αὐτά».

νὰ Μακεδόσι καὶ Τρωσὶν ὀνόματα Ἀλέξανδρος καὶ Κάσσανδρος Κασσάνδρα. Τῆς πρὸς ἄλληλα ταυτότητος τῶν ὀνομάτων Ἀλέξανδρος καὶ Κάσσανδρος, Ἀλεξάνδρα καὶ Κασσάνδρα μάρτυρα ἔχομεν ἤδη τὸν τοῦ 4 καὶ 3 π.Χ. αἰῶνος ποιητὴν Λυκόφρονα καλοῦντα τὴν Κασσάνδραν Ἀλεξάνδραν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἔτυμον τῶν ὀνομάτων (Κάσσανδρος καὶ Κασσάνδρα) τοῦτ' αὐτὸ μαρτυρεῖ, ἀφοῦ ἐν τῷ πρώτῳ συν-

Περσικὸν Δαρεῖος=ἐρξείης προέρχεται ἐκ τοῦ Περσ. dar=κρατῶν, ἔχων, ὅπερ ἐν πολλοῖς συνθέτοις λέξεσιν ἐκ τῆς Τουρκικῆς εἰσέδου ἐν μέρει καὶ εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν : μέγρ—δάρ ὁ τὴν σφραγίδα ἔχων, σερ—δάρ (ὁ τὴν κεφαλὴν ἔχων, ἀρχηγός), σιλαχ—δαρ (ὁ ὄπλα φέρων). Κατὰ τὴν Ἡροδότειον εὐρυτέραν ἐρμηνείαν ἐρξείης, κρατῶν, ἐρμηνευτέον ἐγκρατής, ἐντεῦθεν δὲ καὶ φρόνιμος. Τοῦτο νοεῖ καὶ ὁ Ἡσύχιος λέγων : Δαρεῖος φρόνιμος, παρὰ Φρυξί δ' Ἐκτωρ. Ἀλλ' ἦν ἄρα γε ὁ παρ' Ὀμήρῳ Ε στ. 9—10 μνημονευόμενος Δάρης «ιερεὺς τοῦ Ἡφαίστου» ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἐκτορα τὸν υἱὸν τοῦ Πριάμου καὶ τὸν μέγιστον καὶ ὀνομαστότατον τῶν Τρώων ἡρώων ; Πάντως οὐχί. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν κωλύει ἵνα πλὴν τοῦ ἱερέως τοῦ Ἡφαίστου Δάρητος καὶ ἄλλος τις ὑπάρξῃ Τρώς Δάρης, οὗ τὸ ὄνομα μετέστη ἐν τῷ Ἑλληνικῷ εἰς Ἐκτωρ. Τοῦτο δὲ φαίνεται μαρτυροῦσα ἡ μυθικὴ παράδοσις ἢ λέγουσα περὶ ποιητοῦ Δάρητος ποιήσαντος τὴν Φρυγίαν Ἰλιάδα (ἐν Φρυγικῇ γλώσσῃ ποιηθεῖσαν), Ἰδ. Αἴλιαν. Ποικιλ. Ἱστορ. 11, 2 «Καὶ τὸν Φρύγα δὲ τὸν Δάρητα, οὗ Φρυγίαν Ἰλιάδα ἔτι καὶ νῦν ἀποσφραζομένην οἶδα, πρὸ Ὀμήρου καὶ τοῦτον γενέσθαι λέγουσι». Ἐκ τούτου δὲ τοῦ ἔπους φαίνεται ὅτι ἔλαβον γένεσιν τὰ τῶν ὑστάτων Ρωμαϊκῶν χρόνων «Daretis Phrygi de excidio Troiae» ποιήματα. Ἀλλ' ἔχομεν καὶ τοῦ Φατίου μαρτυρίαν (Βιβλιθ. κῶδ. 190 «Ἀντίπατρος δὲ φησὶν ὁ Ἀκάνθιος Δάρητα πρὸ Ὀμήρου γράψαντα τὴν Ἰλιάδα μνήμονα γενέσθαι Ἐκτορος ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀνελεῖν ἑταῖρον Ἀχιλλέα». Ἀλλ' ἢ τοῦ Ἐκτορος πρὸς τὸν Δάρητα συνάφεια δὲν περιορίζεται μέχρι τούτου. Ὁ Δάρης παραδίδεται καὶ ὡς παιδαγωγὸς τοῦ Ἐκτορος (Δάρης παιδαγωγὸς Ἐκτορος : Πτολεμ. Ἡφαιστ. 1, 14 Ἐνταῦθα 1697. Φώτ. Βιβλ. Κῶδ. 190). Παρὰ τοῦ Βιργιλίου (Aeneid. V, 637) ὁ Δάρης παραδίδεται ὡς εἰς ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Αἰνείου φυγόντων ἀπὸ τῆς Τροίας. Τὸ παρ' Ἑλλήσιν ἐν χρήσει ὄνομα Δαρεῖος τῶν Περσῶν βασιλέων εἶναι ὁ Φρυγικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος. Ὁ ἀρχαῖος Περσικὸς τύπος ἀνεγνώσθη ἐν ταῖς σφηνοειδέσιν ἐπιγραφαῖς D a r i a b u s. Ὁ παρ' Αἰσχύλῳ (ἐν Περσ. 662, 671 κἀ.) τύπος εἶναι Δαριά. Ὁ Στράβων ὡς ὀρθὸν τύπον θεωρεῖ τὸ Δαριήκης (Dariec) Ἐν τῇ μεσαιωνικῇ καὶ νέῃ Περσικῇ ποιήσει εὐχρηστος τύπος εἶναι D a r a, συνάδων περὶπου πρὸς τὸ Δάρης.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλα ὑπάρχουσι Τρωϊκὰ ὀνόματα Ἑλληνικὰ ἐκ τοῦ Τρωικοῦ φρυγοπελασγικοῦ μετενηνεγμένα. Τοιοῦτον τὸ Σκαμάνδριος = Ἀστνάναξ (Ἀρμ. Σκαῖ=ἦρος, wandera Ἰνδ. πόλις, Ἑλλ. μάνδρα, περιβολός) πρβλ. Σίγειον ὅπερ φαίνεται ὅτι ἐσήμαινε ἡρώων) καὶ αἱ Σκαῖαί πύλαι=πύλαι βασιλικαὶ ἢ πύλαι ἡρώων (κακῶς ἤδη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐρμηνεύθη ἢ λ. ἐκ τοῦ σκαῖος=ἀριστερός καὶ ἐντεῦθεν δυτικός. Ἀλλὰ ποῦ ἦσαν τότε αἱ ἀνατολικαί ; Ὁ Ὀμηρὸς μόνον τὰς Σκαῖας γινώσκει πύλας : ἀνευ ἀντιθέσεως πρὸς ἄλλας). Τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Πριάμου Πολίτης (ὅπερ καὶ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ τούτῳ τύπῳ ἦν ἐν χρήσει ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ, ἐν Τροίᾳ καὶ ἐν Κύπρῳ) εἶναι πάντως τὸ Φρυγικὸν Γόρδιος (ἐκ τοῦ γόρδος=πόλις Ἰουλιόγαρδος=Ἰουλιόπολις : ἀναφέρονται δὲ καὶ πόλεις ἐν Τρωάδι Γόργος (Στράβ. ΙΓ, 603) καὶ Γόρδοι=πόλις τις (πρβλ. τὸ Ἀρμεν. gerda = πόλις, περσ. gird, gerdan=περιβολός Τὰ Σλαβικὰ gorod Grad=πόλις καὶ φρούριον).

θετικῶ ὑπάρχει ἡ ἔνοια τοῦ καλύπτειν, ἀλέξειν ἀμύνειν (κᾶς=δέγμα Λατ. cassis =περικεφαλαία, castrum=ἀμυντήριον) Καὶ ἐν τῷ λεξικῷ δὲ τοῦ Ἡσιχίου λέγεται Κασσάνδρα Ἀλεξάνδρα.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἐν τοῖς ὀνόμασιν ἐμφαινόμενης συγγενείας τῶν Τρώων πρὸς τοὺς Θρακομακεδόνας καὶ ἡ μετὰ τοῦ Πριάμου συμμαχία καὶ σύνταξις πασῶν τῶν Θρακομακεδονικῶν φυλῶν μέχρι τῶν Παιόνων εἶναι πρόδηλον τεκμήριον τῆς τοιαύτης συγγενείας. Ἀλλ' οὐ μόνον οἱ Τρῶες, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἄλλοι ἐγγὺς καὶ πόρρω τῆς Τροίας οἰκοῦντες λαοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἦσαν φίλοι καὶ σύμμαχοι τῶν Τρώων καὶ ὁμογενεῖς πρὸς τούτους. Καὶ λέγει μὲν ὁ Ὀμηρὸς περὶ τῶν συμμάχων τῶν Τρώων (Ἰλ. Β 804) «ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα πολυσπερέων ἀνθρώπων» θέτει δὲ καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ τῆς Ἀφροδίτης ὕμνου (στ. 113) εἰς τὸ στόμα τῆς πρόσωπον Φρυγίας γυναικὸς ὑποκρινομένης πρὸς τὸν Ἀγχίσην Ἀφροδίτης τὴν ῥῆσιν

γλῶσσαν δ' ὑμετέραν τε καὶ ἡμετέραν σάφα οἶδα,

ὅπερ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπαινισσόμενον διαφορὰν μεταξὺ τῆς Φρυγικῆς καὶ τῆς τῶν Τρώων ἄλλ' ἢ διαφορὰ αὕτη ὡς καὶ τὸ παρ' Ὀμήρῳ πολυσπερές κατὰ γλῶσσαν τῶν συμμάχων τῶν Τρώων σημαίνει ἀπλῶς διαλεκτικὴν διαφορὰν. Οἱ τῇ Τροίᾳ γειτονεύοντες Μυσοὶ τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπως οἱ παρὰ τὸν Ἴστρον Μυσοὶ (ἢ Μοισοὶ) ἦσαν Θραῖκες καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐξηγεῖται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (ΙΒ, 572) ἐκ τῆς Θρακικῆς, καὶ πάντες δὲ οἱ βορειοανατολικῶς τῆς Μυσίας μέχρι τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ Πόντου οἰκοῦντες λαοὶ καλοῦνται Θραῖκες ἢ συγγενεῖς τοῖς Θραῖσι. Πρὸς νότον τῆς Μυσίας ῥκουν οἱ συγγενεῖς τοῖς Φρυξί Μαίονες, ὧν τὴν χώραν κατέλαβε βραδύτερον ὁ τῷ Ὀμήρῳ ἄγνωστος ἔτι Θρακικὸς λαὸς τῶν Λυδῶν, μεθ' ὧν συγγενεῖς ἦσαν οἱ Θρακικῆς ὠσαύτως καταγωγῆς Κᾶρες οἰκοῦντες νοτιώτερον τῶν Λυδῶν καὶ ἐν ἀρχαίοις ἤδη χρόνοις διασπαρέντες εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ ὡς πειραταὶ λυμαινόμενοι τὰς νήσους καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης ταύτης. Ἐν ταῖς αὐταῖς δὲ χώραις τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας παρὰ τὸ Αἰγαῖον ἀναφέρεται καὶ ἄλλος παναρχαῖος λαός, ὁ τῶν Δελέγων, ὧν κτίσμα ἐθεωρεῖτο ἡ Μίλητος, καλουμένη ἐν ἀρχῇ Δελεγίς ἢ Δελεγκίς, κληθεῖσα δ' ὕστερον Μίλητος μετὰ τὴν αὐτόσε ἐποίκησιν τῶν ἀπὸ Μιλήτου τῆς Κρήτης ὑπὸ τὸν Σαρπηδόνα ἐλθόντων Κρητῶν. Οἱ Δελεγες ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Α, 171) θεωροῦνται οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς Κᾶρας λαοὶ («τὸ γὰρ παλαιὸν καλούμενοι Δελεγες οἱ Κᾶρες» πρβλ. Στράβ. Ζ', 321 «τοὺς δὲ Δελεγὰς τινες μὲν τοὺς αὐτοὺς τοῖς Καρσὶν εἰκάζουσιν, οἱ δὲ συνοίκους μόνον καὶ συστρατιώτας»). Ἦσαν δὲ κατὰ Στράβωνα παναρχαῖος λαὸς οἰκῶν καὶ ἐν Τροίᾳ πρότερον, μετὰ τὴν Ἰλίου δὲ ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἄλωσιν κατήλθον νοτιώτερον εἰς τὴν βραδύτερον Ἰωνίαν κληθεῖσαν χώραν. Ἦσαν δὲ καὶ οὗτοι ὡς οἱ ὠσαύτως ἐν τοῖς ἱστο-

ρικοῖς χρόνοις ἐξαφανισθέντες Καύκωνες καὶ Κουρήτες διεσπαρμένοι ἐν πολλαῖς χώραις τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀκαρνανίᾳ, Λευκάδι, Αἰτωλίᾳ, ἐν τῇ τῶν Ὀποντιῶν Λοκρῶν χώρα καὶ ἐν Μεγαρίδι αὐτῇ (Στράβ. Ζ', 321—22 «ἐν μὲν γὰρ τῇ Ἀκαρνανίᾳ φησὶ (Ἀριστοτέλης) τὸ μὲν ἔχειν αὐτῆς Κουρήτας, τὸ δὲ προσεσπέριον Λέλεγας, ἐν δὲ τῇ Αἰτωλῶν τοὺς νῦν Λοκροὺς Λέλεγας καλεῖ, κατασχεῖν δὲ καὶ τὴν Βοιωτίαν αὐτοὺς φησιν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῇ Ὀποντιῶν καὶ Μεγαρέων· ἐν δὲ τῇ Λευκαδίων καὶ αὐτόχθονά τινα Λέλεγας ὀνομάζει»). Τὴν μεγάλην περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ λαοῦ τούτου τοῦ οἰκήσαντος καὶ ἐν τῇ Λακωνικῇ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου μετὰ Καυκῶνων κρατοῦσαν δόξαν, τοῦλάχιστον τὴν περὶ τῆς ἀρχαιότητος ταύτης παρὰ τοῖς Ἕλλησι, μαρτυροῦσιν οὐ μόνον τὰ περὶ Λελεγίων λεγόμενα (Στράβ. Ζ, 321 «πολλαχοῦ δὲ τῆς Κασίας τάφους Λελέγων καὶ ἐρύματα ξρημα»), ἅτινα ἦσαν λόφοι τεχνητοί, οἳ οἱ ὁ περὶ τὰς Σάρδεις, οἱ ὡς τάφοι βασιλέων χρησιμεύοντες, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ παναρχαία ἐτυμολογία καὶ ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματος, ἣν εὐρίσκομεν ἤδη παρὰ τῷ Ἡσιόδῳ (ἐν τῷ παρὰ τῷ Στράβωνι Ζ, 322 ἀπασπασματι (1)).

ἦτοι γὰρ Λοκρὸς Λελέγων ἠγήσατο λαῶν,
τοὺς ῥά ποτε Κρονίδης Ζεὺς, ἄφθιτα μῆδεα εἰδώς,
λεκτοὺς ἐκ γαίης λαοὺς πόρε Λευκαλίωσι.

Λύκιοι. Πρὸς νότον τῶν Λελέγων καὶ Καρῶν ὄκουν οἱ Λύκιοι, λαὸς καὶ οὗτος «πολησπερῆς», διεσπαρμένος ἀπὸ Τροίας μέχρι τῶν νοτιῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐντεῦθεν μέχρι Κρήτης, πρὸς νότον τῶν Λυκαόνων, πρὸς ἀνατολὰς δὲ μέχρι τοῦ ὄροπέδιου τῆς Λυκαονίας καὶ τοῦ ὁμωνύμου τῶν Λυκαόνων λαοῦ, ὡς δὲ εἰκάζεται καὶ πέραν τοῦ Ἄλως μέχρις Εὐφράτου. Ὡς πρώτη πατρίς τῶν Λυκίων παραδίδεται ἡ Κρήτη, ἀφ' ἧς μετόκησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ κοινοῦ τῶν ἐν Κρήτῃ καὶ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Λυκίων ἡγεμόνος Σαρπηδόνοιο. Ὁ Σαρπηδὼν οὗτος εἶναι εἷς τῶν μεγάλων ἡρώων τῆς Ἰλιάδος, τῶν συμμάχων τῶν Τρώων, εἶναι δὲ ὡς ἦρωιο υἱὸς τοῦ Διός, ἀλλ' εἶναι καὶ θεός, ὅτε μὲν τοῦ φωτός, ὅτε δὲ τοῦ Ἄδου. Ἐλατρεύθη δὲ ὡς θεὸς οὐ μόνον ἐν Λυκίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Κασίᾳ καὶ ἐν Κιλικίᾳ (ἐνθα ὑπῆρχε μαντεῖον Ἀρτέμιδος Σαρπηδονίας (Στράβ. ΙΒ' 67 β')), ὡς καὶ ἐν Φρυγίᾳ, ἐνθα ὁ Ἀπόλλων φέρει τὸ ἐπώνυμον Σαρπηδόνοιο. Καὶ ἐν Θράκῃ δὲ ἐδείκνυτο ἀκρωτήριον Σαρπηδόνοιο καλούμενον (Ἀπολλων. Ροδ. Δ. 216 «Σαρπηδόνοιο πέτρην») μαρτυροῦν ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἐπε-

(1) Τὸ τῶν Λελέγων ὄνομα μοι φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἐξ ὀνοματοποιίας (ὅπως τὸ βάρβαρος, σημαῖνον τὸ πάνυ παλαιόν, οὐχὶ δέ, ὡς φρονεῖ γελωτός ὁ Γάλλος Benloeuif, ἐκ τοῦ δῆθεν Ἀλβανικοῦ (!) λελέκ=πελαργός. Τὸ λελέκ παρελήφθη εἰς τὴν Ἀλβανικὴν ἐκ τῆς Τουρκικῆς. Λέλεξ κατ' ὀνοματοποιίαν ἐσήμαινε ἴσως τὸν μὴ καθαρῶς λαλοῦντα.

χωρίαζεν ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ, ἣτις βραδύτερον διεδόθη καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων· ἐν Αἰγύπτῳ δὲ φαίνεται ἀφομοιωθεὶς πρὸς τὸν ἐγγώριον θεὸν Σάραπιν (Ὁσοουραπ) καὶ ὑπὸ τὸ νέον ὄνομα Σαράπιδος ἐλατρεύετο ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς Ρωμαϊκοῖς κατ' ἅπαντα τὸν ἑλληνικὸν κόσμον (1).

Τὸ ὄνομα τῶν Λυκίων ἐν τῇ μεσογείῳ Μ. Ἀσίᾳ μετέστη εἰς Λυκαόνες (μετὰ τῆς συνήθους Μικρασιατικῆς καταλήξεως ὡς τὰ Μικρασιατικὰ ἔθνηκα ὀνόματα Ἰάονες, Κατάονες, Βαγαδαόνιοι). Κατὰ τὸ ὄνομα δὲ τῶν πέραν τοῦ Ἄλως οἰκούντων Συρίων (οὐχὶ Σύρων) τοῦ Ἡροδότου, οὗς οἱ Πέρσαι ἐκάλεον Καπαδόκας (2) (Α 6, 72, 76), τῶν κληθέντων οὕτω ἀπὸ Σύρου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, εἶναι, ὡς φαίνεται ταυτόσημον πρὸς τὸ Λύκιος ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ φωτεινός, ἐξ οὗ καὶ ὁ Ἀπόλλων ἐκαλεῖτο Λυκιηγενής, (ὁ ἐν Λυκίᾳ γεννηθεὶς ἢ ὁ ἐκ φωτός γεννηθεὶς Λύκιος Ἀπόλλων, ἐκ τῆς ρ. λυκ. luc, λευκός, λυκόφως, λυκαυγής), ἢ δὲ Λυκία ἦν ἐστία τῆς τοῦ θεοῦ τούτου λατρείας. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον κατ' ἀναλογίαν καὶ Σύριος (προκειμένου περὶ Καπαδοκίας καὶ Πόντου)=Λύκιος, Φωτεινός. Ὁ Στράβων διέσωσεν ἡμῖν ἀπόσπασμα τοῦ Πινδάρου λέγον περὶ τῶν Ἀμαζόνων τοῦ Πόντου ὅτι «Σύριον εὐρναίχμαν διεπον στρατόν». Καὶ ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου δὲ (Περσ. 84) τὸ ἄσμα τοῦ ἡλίου, τὸ ἠγούμενον τοῦ ἄσματος τοῦ Μεγάλου Βασιλέως (Ξέρξου) καλεῖται Σύριον («Σύριον δ' ἄσμα διώκων»). Καὶ ἐν τῷ γνωστῷ δὲ χρησμῷ τῶν Δελφῶν τῷ ἀναφερομένῳ εἰς τὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατείαν τοῦ Ξέρξου τὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως ἄσμα καλεῖται «Συριηγενὲς ἄσμα» ἦτοι ἄσμα ἡλιογενὲς (3) ὧν Συριηγενὲς=Λυκιηγενὲς. Ὁ τοῦ Ἀπόλλωνος δὲ υἱὸς Σύρος ἐλατρεύετο ἐν Πόντῳ (ἰδίως ἐν Σινώπῃ μετὰ τῶν ἡρώων Αὐτολύκου (=αὐτοφώτου) καὶ Φλογίου· ἀμφότερα τὰ ὀνόματα ἦσαν ἐπίθετα τοῦ

(1) Ἐν τῇ Ἀρμενικῇ μεταφράσει τῆς Π. Δ. ὁ Ἄδης μεταφράζεται διὰ τοῦ σα ν-δ α ρ α π ἐ δ sandaraped), ὅπερ δὲν φαίνεται ὅλως ξένον πρὸς τὸ Σαρπηδῶν. Ὁ Τάκιτος δὲ (Histor IV. 83) παραδίδωσιν ὅτι ὁ Πτολεμαῖος τῆς Αἰγύπτου νοσήσας χηρματισθεὶς κατ' ὄναρ μετεπέμψατο ἀπὸ Σινώπης τοῦ Πόντου τὸ ἄγαλμα θεοῦ τινος, ὃν καλεῖ αὐτὸς Ἄδην (Ditem) ἢ Ὀσιριν ἢ Δία.

(2) Περὶ τοῦ ταυτοσήμου τοῦ Σύριος (ἐκ τοῦ Σανκρ. Sura=ἡλιος, Περσ. Hūr, Κύρος κατὰ τὴν συνήθη ἐκ τῆς Ἰρανικῆς γλώσσης τροπὴν τοῦ Ἰνδικοῦ σ εἰς h) καὶ Hursid (Hurschid)=ἡλιος (πρβλ. τὸ Curius Apollo ὡς καλεῖται ὑπὸ τῶν Λατίνων συγγραφέων ὁ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἰδίως ἐν Πανφύλιᾳ, λατρευόμενος Σύριος (ἢ Σεῖριος) Curius σ. Ἀπόλλων πρὸς τὸ Λύκιος. Ἰδ. λεπτομερῶς ἐν ταῖς ἡμετέραις πραγματείαις «Disogenannten Assyrer und Hittiten von Kleinasien (σ. 161 κ. ἐ.) καὶ «Bemerkungen über die alten Sprachen und Mythen von Kleinasien» (σ. 121 κ. ἐξ.).

(3) Ἀραθῶς καὶ πλημμελῶς ἐρμηνεύεται τὸ ὄνομα ἐν τῷ λεξικῷ (τῶν κυρίων ὀνομάτων) τοῦ Pape «aus Syrien gebürtig».

Σύρος. Ἐκ τῶν Ποντικῶν δὲ τούτων θεῶν τοῦ ἡλίου Σύρου (*Κύρου* παρὰ Πέρσαις, καὶ *Κυρίου* (Curius) Ἀπόλλωνος ἐν Λυκία καλουμένου) ἔλαβε τὸ ὄνομα τὸ Ποντικὸν ἀκρωτήριον τὸ καλούμενον Συρίας (ἄκρα) καὶ *Συρίας ἀκρολεπίτις* καὶ ἢ ἐν τῇ Βιθυνικῇ παραλίᾳ κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Βοσπόρου κειμένη μικρὰ νῆσος Θυνιάς καὶ Ἀπολλωνία καλουμένη ἐκ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἐφῶν, οὕτω μεταφραζομένου (Ἐφῶς) τοῦ Σύριος. Πολλαχοῦ δὲ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐν Βιθυνία καὶ ἐν Ἰωνίᾳ εὐρίσκομεν τὸ ὄνομα τοῦ Συρίου ἢ Σουρίου ἢ Κυρίου Ἀπόλλωνος (1). Συρίας (Syrie) νήσου μικρᾶς ἐν τῇ παραλίᾳ τῇ Ἐφesiaκῇ μνημονεύει ὁ Πλίνιος (HN. II. 204 καὶ V 115). Καὶ ἢ ἐν Ὀδυσσεΐᾳ (Ο. στ. 403—406) μνημονευομένη «νῆσός τις Συρίη καλουμένη» Ὀρτυγίης καθύπερθεν εἴτε ἢ γνωστὴ νῆσος τοῦ Αἰγαίου Σύρος εἶναι εἴτε ἄλλη τις, ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς λατρείας τοῦ αὐτοῦ Σύρου θεοῦ τοῦ Πόντου, ἐξ οὗ ἔλαβον τὸ ὄνομα οἱ Σύριοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (2).

(1) Ἐνφ ὁ Πλίνιος (H. N. XXXII 8) ποιεῖται λόγον περὶ τῆς ἐν Μύροις τῆς Λυκίας πηγῆς Ἀπόλλωνος τοῦ καλουμένου Curius (Σύριος) ὁ Στεφ. Βυζάντιος μνημονεύει (κατὰ Πολύχαρμον ἐν Λυκιακοῖς) «φρέατος θαλάσσης» τόπου Σουρίου καλουμένου.

(2) Ὁ Ἡρόδοτος πανταχοῦ περὶ Συρίων καὶ Σύρων (τῆς Συρίας) ποιούμενος τὸν λόγον ποιεῖται σαφῶς διακρίσιν τῶν ὀνομάτων, ὅπως καὶ ὁ Πίνδαρος καὶ ὁ Αἰσχύλος. Τὸ Σύριος ἐκ τοῦ θεοῦ Σύρος (Sura) εἶναι ταῦτόν κατὰ τὸ ἔτυμον καὶ τὸν τύπον τῷ Ἰνδικῷ (Surava=Συριηγενῆς ἢ Συριηγενικὸς (κατὰ τὸν μνημονευθέντα Δελφικὸν χρησμόν). Ἄλλ' οἱ μεταγενέστεροι γεωγράφοι καὶ ιστοριογράφοι, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Στράβωνος ἐξαιρουμένου, εἰς δεξιὴν περιέπεσον πλάνην συγχέοντες τὸ ὄνομα τῶν Συρίων τοῦ Πόντου πρὸς τὸ τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Σύρων Ἀραμαίων. Ἡ ριζικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο τῶν αὐτῶν ἢ συγγενῶν δοκούντων ὀνομάτων οὐ μόνον ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐτύμῳ, εἶναι εὐνόητος καὶ προφανῆς εἰς τοὺς γινώσκοντας τὴν ἱστορίαν τῶν ὀνομάτων. Ἀσσυρίος καὶ Σύρος. Τὸ ἐθνικὸν ὄνομα Σύρος, προκειμένου περὶ τῶν Σημιτῶν Σύρων τοῦ Ἀράμ, ὅπερ ἔφερόν τινες πρότερον εἰς συνάφειαν πρὸς τὴν Τύρον τῆς Φοινίκης (Σούρ. Τσούρ), ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι ὁ ἐπιτετημένος τύπος τοῦ Ἀσσυρος ἢ Ἀσσυρίος, οὐτινος πάλιν ὁ ἐπιχώριος τύπος εἶναι Ἀτούρ, Ἀτουρῆα, καὶ Ἀσσοῦρ. (Ἀσσοῦρ ἦν ὁ ἐπώνυμος θεὸς τῆς χώρας καὶ τοῦ κράτους Ἀτούρ ἢ Ἀσουρίας). Εὐλόγως δὲ πάνυ λέγει ὁ Ἡρόδοτος ὅτι οἱ ὑπὸ τῶν Ἑλληνῶν Σύριοι καλούμενοι ὑπ' αὐτῶν τῶν βαρβάρων καλοῦνται Ἀσσυριοί. Οἱ δὲ λόγοι Ἀλεξανδρινοὶ ποιηταί, ἀρχαῖζοντες δὴθεν, καὶ τὸν Πόντον ἐκάλεσαν Ἀσσυρίαν. Ἄλλ' ὅμως ἀκριβῶς ἐν τοῖς αὐτοῖς χρόνοις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔνεκα τῆς παρατηρουμένης καὶ ἐξ ἀνθρωπολογικῆς ἐπίσης διαφορᾶς τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ τῶν ἡλιοκαῶν («τὴν χρόαν κεκαυμένων», ὡς λέγει ὁ Στράβων) Ἀραμαίων τῆς Συρίας καὶ τῶν μετὰ τούτων συγχεομένων διὰ τοῦ ὀνόματος οἰκητόρων τοῦ Πόντου ἐτέθη εἰς χρῆσιν καὶ τὸ ὄνομα Λευκόσυρος (καὶ Λευκοσυρία) πρὸς δήλωσιν τῶν Συρίων τοῦ Πόντου. Οἱ Σύριοι τοῦ Πόντου φέρουσιν ὄνομα παρεμφερές ἢ ταῦτόν πρὸς τὸ τῶν Ἡλιαδῶν τῆς Ρόδου. Ἡ Ρόδος, ἢ πατρις τῶν Τελχίνων, φαίνεται ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας, ἔχει δ' ἴσως συνάφειάν τινα καὶ πρὸς τὸ Ἀλαρόδιος. Κατὰ

Ἀμαζόνες. Ὡς εἶδομεν ἤδη, παρὰ τῷ Πινδάρῳ τὸ ὄνομα τῶν Συρίων τοῦ Πόντου συνδέεται μετὰ τοῦ τῶν Ἀμαζόνων, αἵτινες κατὰ τὸν ποιητὴν «Σύριοι εὐρυαίχμαν δίεπον στρατόν». Ὅτι οἱ Σύριοι οὗτοι οἱ ὑπὸ τῶν Περσῶν Καππαδόκαι καλούμενοι ἦσαν λαὸς Ἀρίας φυλῆς, αὐτὸ τὸ ὄνομα αὐτῶν μαρτυρεῖ τοῦτο. Ἄλλ' ὑπάρχει τι ζήτημα ἐνταῦθα, ὅπερ δὲν δυνάμεθα ἐκ τῶν προτέρων νὰ λύσωμεν ὀριστικῶς. Ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις, ὅπως ἐν Ἀρμενίᾳ οὕτω καὶ ἐν Πόντῳ καὶ Καππαδοκίᾳ, ἐπεκράτησε τὸ Ἀριον στοιχεῖον τὸ ἰδιαιτέρως καλούμενον Ἀριανὸν ἢ Ἰραρικόν (1). Φαίνεται ὅτι καὶ ἐν Πόντῳ, καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ ἐν Λυδίᾳ αὐτῇ, προϊμώτατα, πολὺ πρὸ τῆς Ἰραρικῆς ἢ Περσικῆς κυριαρχίας, τὰ δύο ἀδελφὰ Ἀρια στοιχεῖα, τὸ Θρακικὸν καὶ τὸ Ἰραρικόν, ἦλθον εἰς συνάφειαν καὶ μᾶλλον ἢ ἦττον συνεχωνεύθησαν. Τὸ ὄνομα Συρίη ὡς καὶ τὸ Δάργης μαρτυροῦσιν ὅτι ἤδη ἐν τῷ Ὀμηρικῷ κόσμῳ Ἰραρικά τινα στοιχεῖα εἰσέδυσαν εἰς τὴν Θρακιοπελασγικὴν οἰκογένειαν τῶν λαῶν. Μεθ' Ὀμηρον δὲ τὸ Ἰραρικόν ὄνομα τῶν Λυδῶν, τῶν Σάρδεων καὶ Λυδικαί τινες λέξεις, ἰδίως παραμῆνη=θεῶν μοῖρα, καὶ ὀνόματα θεῶν ἔτι Ἰραρικῶν, Σύρος, Κύρος, Σαρδάν, ἴσως δὲ καὶ τὸ τῶν Ἀμαζόνων ἔτι (καθ' ὃν τρόπον ἠρμήνευσα ἐγὼ τὸ ἔτυμον τοῦ ὀνόματος παραβάλλον τοῦτο πρὸς τὸ τῶν ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων συγγραφέων μνημονευομένων Ἰρανίων Amaduni, λαοῦ ἐκ τοῦ Ἰραρικοῦ ὄροπέδιου ἐλθόντος εἰς τὰς περὶ τὸν Καύκασον χώρας, ἐνθα πάλιν μνημονεύονται οἰκοῦσαι Ἀμαζόνες. Amaduni

Ἀριανόν (Εὐσταθ. Παρεκ. εἰς Ο 856) ὁ τῶν Ἀλιζώνων ἀρχηγὸς ἐκαλεῖτο ἐν ἀρχῇ Ρόδιτης καὶ Ρόδιος. (πρβλ. καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Τρωϊκοῦ ποταμοῦ Ρόδιος παρὰ Στράβ. II' 554). Ἐν τῷ πίνακι τῶν λαῶν τῆς Γενέσεως (κεφ. 10, 6), εἰς τῶν υἱῶν τοῦ Ἰαώαν (Ἰαυάν) καλεῖται Ροδαν—ἰμ (ἢ Μασσορητικῇ γραφῇ μετέβαλεν αὐτὸ εἰς Δοδαν—ἰμ, ἀλλ' ἐν Ὁ λέγεται Ρόδιοι). Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ λεγομένῃ Βίβλῳ Γενέσεως (Liber generationis) ὁ τοῦ Ἰαώαν υἱὸς καλεῖται Ρόδιος (Chron. minor. σ. 10) καὶ ἐν Origines hum. generis (σ. 140) χώρα τις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καλεῖται Ρόδια (hi obtinuerunt Pamphiliam, Partiam et omnem Graeciam, Rodiam, Ciliciam, ex quibus Rodii, et habent insulas, quae aspiciunt aequilouem... Rodum, Chios' πρβλ. Excerpta Latina Barbari ἐν Chron. minor. σ. 194 «Aschanat a quo Sarmati, et Eristan a quo Rhodii, et Thogarmam a quo Armenii»).

Ἐκ πάντων τούτων ἐξάγεται ὅτι Ρόδιοι ἦσαν περίπου ὁ αὐτὸς λαὸς ὁ ἐν Ἀρμενίᾳ καλούμενος Ἀλαρόδιοι καὶ ὅτι ὁ λαὸς οὗτος ὄκει καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐκ ταύτης μετέβη καὶ εἰς τὸ Αἰγαῖον. Εἶναι δὲ τῆς ἐσχάτης ἐπιπολαιότητος καὶ ἀγνοίας καὶ αὐτῆς τῆς Ἑλληνικῆς γραμματικῆς τὸ καλεῖν τὴν Ρόδον «νῆσον τῶν ρόδων (!)».

(1) Ἀριανὴ (Ariana) ἐκλήθη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐν τοῖς Ρωμαϊκοῖς τὸ μέγα Μηδοπερσικὸν ὕροπέδιον τὸ καλούμενον νῦν διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος Ἰράν. Τὸ Ἰρανικὸς λεκτικῶς καὶ ἐτυμολογικῶς εἶναι ταῦτόν τῳ Ἀριος, ἀλλὰ ἐν τῇ μεγάλῃ ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ οἰκουμένη περιοχῇ τῆς Ἀρίας γλωσσικῆς οἰκογενείας οἱ Ἀριανοὶ ἢ Ἰρανιοὶ ἐκτήσαντο ἐιδικὴν τινα θέσιν καὶ ἰδιοφυᾶ τινα γλωσσικὴν καὶ ἱστορικὴν καθόλου χαρακτηριστήρα.

ὑπὸ τῶν εἰρημένων Ἀρμενίων ἱστοριογράφων ἐρμηνεύεται ἐπηλύς, ξένος, ἐκ τοῦ Περσικοῦ *a m d e n* = ἔρχεσθαι), Ἄλλ' ἐξ ἄλλου ἔχομεν τὴν παράδοσιν ὅτι αἱ Ἀμαζόνες ἐλάλουν γλῶσσαν Θρακικὴν (1). Ἄλλ' οἱ Ἰρανικοὶ λαοὶ ὄντες γνήσιοι Ἄριοι εὐκόλως καὶ ταχέως ἠδύναντο νὰ συγχωνευθῶσι μετὰ τῶν Θρακῶν, ὡς μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ τὸ παράδειγμα τῶν Ἰρανικῶν ὄνομα φερόντων Θρακῶν Σαραπαρῶν, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Καππαδικῶν μηνῶν, ἐν οἷς Πελασγικὰ ὀνόματα συνήφθησαν πρὸς Ἰρανικά, ὅπως συνήφθησαν ἐν τῇ Φρυγικῇ λατρείᾳ πελασγικὰ ὀνόματα μετ' ὀνομάτων Ἰρανικῶν θεοτήτων (πρβλ. Μὴν Φαρνάκης) ὅπως συνήφθησαν ἐν τῇ Φρυγικῇ λατρείᾳ. Πελασγικὰ ὀνόματα μετ' ὀνομάτων Ἰρανικῶν θεοτήτων (πρβλ. Μὴν Φαρνάκης) (2). Περὶ ἐκάστου τῶν τοῦ Πόντου λαῶν ποιησόμεθα λόγον περαιτέρω ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος ἐκάστου ἐν τῷ περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Πελασγικοῦ κεφαλαίῳ. Νῦν δὲ πρὶν μεταβῶμεν εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, διαλαμβάνομεν ἐν ὀλίγοις περὶ ὀνομάτων φυλετικῶν ἢ ἔθνικῶν διδομένων εἰς τοὺς Πελασγικοὺς λαοὺς τῆς τε Εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς Ἀσιατικῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου, ὀνομάτων γνωστῶν γενομένων ἀπὸ ξένων γλωσσῶν καὶ ξένων γραπτῶν ἱστορικῶν μνημείων.

Α'. *Τὰ ἐκ τῆς Π. Δ. γνωστὰ εἰς Πελασγικοὺς λαοὺς, ὡς φαίνεται, διδόμενα ὀνόματα.*

Γαμέρ (ἢ *Γομέρ*), *Καμρίκ*, *Κιμμέριοι*. Ἐν τῷ 10 κεφαλαίῳ τῆς Γενέσεως ὅπερ καλεῖται συνήθως «Πίναξ ἢ Κατάλογος λαῶν», διότι ὑπάρχει ἐν αὐτῷ ἀληθῆς κατάλογος πάντων τῶν ἀπὸ Νῶε διὰ τῶν τριῶν τούτου υἱῶν καταγομένων λαῶν, οἱ τε νεώτεροι ἐρευνηταὶ τῆς Ἑβραϊκῆς ἱστορίας καὶ γραμματείας καὶ πολλοὶ τῶν γλωσσολόγων εἶδον τὴν ἐν ἀρχῇ διαίρεσιν τῶν λαῶν κατὰ γλωσσικὰς οἰκογενείας καὶ κατὰ τοῦτο ὠνόμασαν καὶ τὰς κυριωτάτας οἰκογενείας γλωσσῶν Σημητικὴν, Χαμιτικὴν καὶ Ἰαφεθικὴν, ἣν ἐνόησαν σημαίνουσαν τὴν Ἰνδογερμανικὴν ἢ Ἀριαν. Ἡ τοιαύτη θεωρία ἐν μέρει μόνον σήμερον θεωρεῖται ἀληθεύουσα, καὶ ἡ ἐν τῷ καταλόγῳ διαίρεσις θεωρεῖται ὅτι ἔχει χαρακτῆρα μᾶλλον γεωγραφικόν ἢ καὶ τῆς γεωγραφικῆς διαιρέσεως τῶν λαῶν ἐν πολλοῖς συμφωνούσης πρὸς τὴν κατὰ γλῶσσας, ὃ εἰρημένος κατάλογος ἔχει πάντοτε σημασίαν τινα καὶ σχετικὴν σπουδαιότητα ἐθνολογικὴν. Τὸ μόνον ἄξιον μνείας ἡμῖν ἐν τῷ καταλόγῳ εἶναι ὅτι ἐν τοῖς υἱοῖς τοῦ Ἰάφεθ μνημονεύονται καὶ *Γομέρ* (ἢ *Γαμέρ*) καὶ *Ἰανὰν* καὶ *Θουβάλ* καὶ *Μεσέχ*. Καὶ περὶ μὲν τοῦ *Γομέρ* δὲν ὑπάρχει

(1) Ἴδε περαιτέρω ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ περὶ Ἀμαζόνων λόγῳ.

(2) Καὶ ἐν Ἀρμενίᾳ δὲ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἰρανισμοῦ, ὡς φαίνεται, παρήχθησαν πρὸς τῷ ἀρχαίῳ φυλετικῷ ὀνόματι *Χαί* (Ἀχαιοὶ τοῦ Καυκάσου) καὶ ἐπεκράτησαν (ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παρ' Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις, οὐχὶ παρὰ τοῖς Ἀρμενίοις αὐτοῖς) τὰ Ἰρανικὰ ὀνόματα Ἀρμένιος καὶ Ἀρμενία.

ὁμόφωνος γνώμη ἐν τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νεωτέροις ἐρμηνευταῖς, ἀλλὰ περὶ τοῦ *Μεσέχ* καὶ *Θουβάλ* (παρὰ τοῖς *Ο' Θωβέλ* καὶ *Μοσδχ*) ἀναμφήριστον ἐκ πασῶν τῶν ἐρευνῶν καθίσταται ὅτι οὗτοι ἐκπροσωποῦσι τοὺς δύο ἐκ τῆς κλασσικῆς φιλολογίας γνωστὸς γείτονας πρὸς ἀλλήλους λαοὺς τοῦ Πόντου, *Μόσχους* καὶ *Τιβερηνούς*, περὶ ὧν γενήσεται λόγος περαιτέρω. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον ἡμῖν ἐνταῦθα εἶναι ὅτι ὡς ἀδελφὸς τοῦ *Γομέρ* (ὅστις ἐκπροσωπεῖ κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐρμηνευτὰς τοὺς *Φρύγας* ἢ τοὺς *Καππαδόκας*, ὅπως ἐκ τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ Ἀσχανὰς καὶ *Θογορμᾶ* ὃ μὲν Ἀσχανὰς τοὺς Ἀσκανίους ἢ Βιθυνίους, ὃ δὲ *Θογορμᾶ* τοὺς Ἀρμενίους) ἀναφέρεται Ἰανὰν (ἢ Ἰώουαν κατὰ τοὺς *Ο'*), ὅπερ ὄνομα εἶναι αὐτὸ τὸ ὑπὸ πάντων τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων διδόμενον τοῖς Ἕλλησιν ὄνομα. Ἀλλὰ περὶ τε τοῦ Ἰανὰν καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἄνω μνημονευομένων ὀνομάτων ποιησόμεθα λόγον περαιτέρω.

Β'. *Τὰ ἐκ τῶν σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν ὀνόματα.* Τὰ ἐκ τῆς γραμματείας τῶν σφηνοειδῶν Ἀσσυριακῶν ἐπιγραφῶν γνωστὰ ὀνόματα τῆς *Μ. Ἀσίας* εἰσὶ ταυτὰ τοῖς ἐκ τῆς *Π. Δ.* Οἱ ἐν ταύτῃ *Θουβάλ* καὶ *Μεσέχ* καλοῦνται ἐν τοῖς Ἀσσυριακοῖς μνημείοις *Ταβάλ* καὶ *Μουσκαί*, ἀπαξ δὲ μόνον ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ βασιλέως *Σεναχειρίμ* (704—681 π. Χ.), τοῖς ἀφηγουμένοις τὴν μεγάλην τοῦ βασιλέως τούτου διὰ τοῦ *Τίγρητος* καὶ τοῦ *Εὐφράτου* γενομένην ἐναντίον τοῦ *Αἰλάμ* ναυτικὴν στρατείαν τοῦ 696 π. Χ., μετὰ *Φοινίκων* μνημονεύονται καὶ ναῦται *Ἰαβὰν* ἀπαρτίζοντες τὸ πλήρωμα τοῦ στόλου (1). Περὶ τῆς ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς μνημείοις μνείας τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ἐν ταῖς Ἀριαναῖς ἢ Ἰρανικαῖς γλώσσαις τύπου αὐτοῦ μικρότερος γενήσεται λόγος περαιτέρω.

Γ'. *Τὰ ἐκ τῆς Λατινικῆς γλώσσης ὀνόματα.* Εἶναι γνωστότατον ὅτι ἐν τῇ Λατινικῇ γραμματείᾳ οἱ Ἕλληνες καλοῦνται *Craeci* (παρὰ δὲ τοῖς ποιηταῖς καὶ *Craii*) καὶ ὅτι ἐκ τούτου ὀνόματος τούτου τὸ κοινὸν πᾶσι τοῖς εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς ὄνομα τῶν Ἑλλήνων εἶναι *Grec* κατὰ τύπους ὀλίγον παρηλλαγμένους (*Grec*, *Grec*, *Greek*, *Grieche*). Μόνον ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν λογίων Εὐρωπαίων εἶναι ἐν χρῆσει τὸ *Hellas*, *Hellenic*. Τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπως καὶ τὸ Ἕλλην, ἔλκει τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τῆς ἐν Ἠπειρῷ κοιτίδος τοῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων τῆς παρὰ τὴν Δωδώνην Ἑλλοπίας καλουμένης χώρας. Πρῶτος καὶ μόνος ἐν τῇ κλασσικῇ Ἑλληνικῇ ἀρχαίῳ Ἕλλην συγγραφεὺς μνημονεύων τοῦ ὀνόματος εἶναι ὁ Ἀριστοτέλης (*Μετεωρολ.* Α, 14). Παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει τὸ ὄνομα *Σελλοὶ* ἢ Ἑλλοὶ τὸ διδόμενον ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου εἰς τοὺς ὑποφήτας τοῦ ἐν Δωδώνῃ λατρευομένου Διός, μεθίσταται εἰς τὴν ἔννοιαν φυλῆς *Σελλῶν*, μετὰ τούτων δὲ μνημονεύεται

(1) Τὸ ἐν τοῖς Χρονικοῖς τοῦ βασιλέως *Σεναχειρίμ* (721—704 π. Χ.) ἀναγνωσθὲν ὑπὸ *Winckler* καὶ *Hommel* ὄνομα δὲν θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν ἀσφαλῶς ἀνεγνωσμένον (ἴδ. ἐμὴν Ἱστορίαν Καθολικὴν σ. 387 σημ. 1).

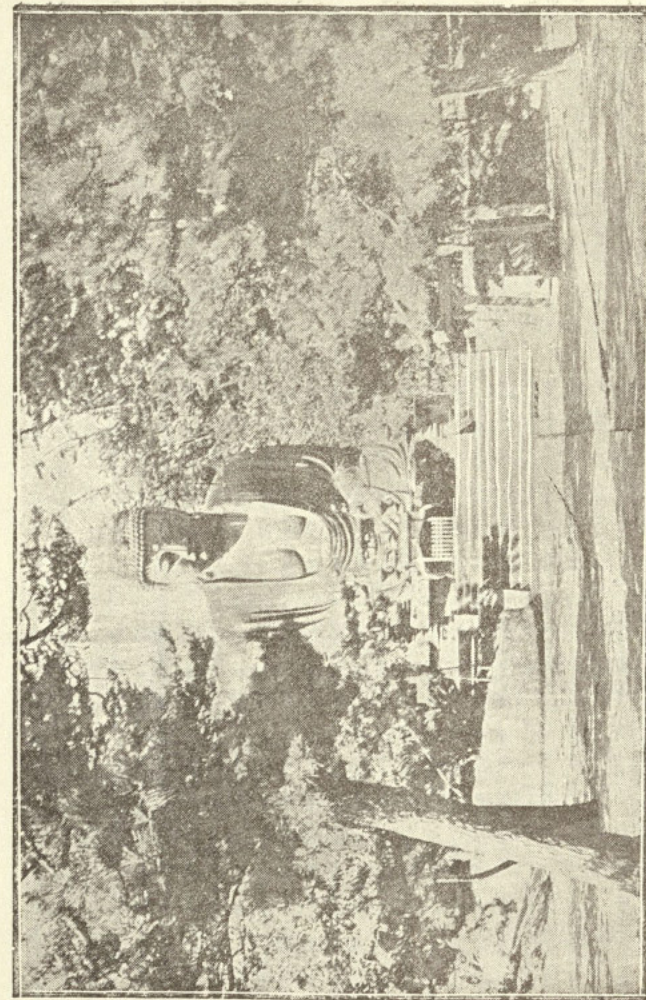
καὶ ἡ φυλὴ τῶν *Γραικῶν*. Μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην οὐδεμία παρ' οὐδενὶ Ἑλληνι συγγραφεὶ ἢ μνημείῳ ἱστορικῶ γίνεται μνεῖα σπουδαία τοῦ ὀνόματος. Ἐν τῷ περιφῆμῳ Παρίῳ μαρμάρῳ καλουμένῳ ἱστορικῶ πίνακι (1) λέγεται ἀπλῶς (στ. 8 - 11)

Ἀ[φ] οὗ Ἀμφικτύων ὁ Δευκαλίωνος ἐβασίλευσεν ἐν
Θερμοπύλαις. . . βασιλεύοντος Ἀθηνῶν Ἀμφικτύονος
. . . καὶ Ἑλληνες [ῶν]ομάσθησαν τὸ πρότερον *Γραικοὶ*
καλούμενοι.

Ἐκ τῶν ἐν τῷ Χρονικῶ τούτῳ τῶν χρόνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ περὶ Γραικῶν παραδιδόμενων οὐδὲν ἄλλο μανθάνομεν ἢ ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις τὸ ὄνομα *Γραικός* ἐθεωρεῖτο ἀρχαιότερον τοῦ ὀνόματος *Ἕλλην*, τοῦτο δὲ ἔνεκα τῆς ἀτελοῦς νοήσεως τοῦ μνημονευθέντος ἀνωτέρου χωρίου τοῦ Ἀριστοτέλους: Καὶ γὰρ οὗτος (ὁ καλούμενος ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμῶς) περὶ τὸν Ἑλληνικὸν ἐγένετο μάλιστα τόπον· αὕτη δ' ἐστὶν ἡ περὶ τὴν Δωδώνην καὶ τὸν Ἀχελῶν οὗτος γὰρ πολλαχοῦ τὸ ρεῦμα μεταβέβληκεν. Ὄκουν γὰρ οἱ *Σελλοὶ* ἐνταῦθα καὶ οἱ καλούμενοι τότε μὲν *Γραικοί*, νῦν δὲ *Ἕλληνες*. Ἐννοεῖ πᾶς τις εὐκόλως ὅτι ὁ τοῦ Ἀριστοτέλους λόγος ἀναφέρεται εἰς στενὴν τινα περιοχὴν τοπικὴν περὶ τὸν ἄνω Ἀχελῶν καὶ τὴν Δωδώνην καὶ οἱ ἀπὸ Γραικῶν μετονομασθέντες *Ἕλληνες* εἰσὶ μόνος ὁ Γραικός καλούμενος μικρὸς λαὸς τῆς Ἡπείρου, οὐδαμῶς δὲ πρόκειται περὶ χρήσεως γενικῆς τοῦ ὀνόματος ἐν τῇ ἐκτάσει τοῦ *Ἕλλην* καὶ *Ἕλλάς* τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ *Γραικοί*, ὅπως *Σελλοί*, ἐκαλοῦντο ἐν ἀρχῇ οἱ ἐν Δωδώνῃ ὑποφῆται, καὶ ὅπως τὸ *Σελλός* (*Ἕλλός*, *Ἕλλην*=λαμπρός, ἐπιφανής, πρβλ. *σέλας*, *σελήνη*, *sol*), οὕτω καὶ τὸ *Γραικός* ἦτο προσω- νυμία τιμητικὴ τῶν ὑποφητῶν, μεταστὰν ἐκ τούτων εἰς τὴν φυλὴν τὴν λαβοῦσαν τὸ ὄνομα ἐκ τῶν ὑποφητῶν. Κατὰ τοῦτο ἴσως τὸ ἔτυμον τοῦ ὀνόματος ζητητέον ἐν τῇ ρ. γέρας, γέρων, γεραῖός, γεραῦς, *γραῖα* (πρβλ. Ὅμ. Ὀδυσσ. Α, 438 *γραῖης* (2) *πυκιμηδέος*) καὶ οὕτως ἐρμηνευτέον τὸ *Γραικός* καὶ τὸ *Graius* =σεβαστός. Ἄλλ' ὑπάρχει παρὰ Θουκυδίδῃ Β 26 καὶ ἔθνικὸν ὄνομα λαοῦ Μακεδονικοῦ, τῶν *Γρααίων* («μέχρι γὰρ *Γρααίων* καὶ *Λαιαίων* Παιόνων καὶ τοῦ Σρυμόνος ποταμοῦ· ὅς ἐκ τοῦ Σκόμβρου ὄρους διὰ *Γρααίων* καὶ *Λαιαίων* ρεῖ, ὠρίζετο ἢ ἀρχή»). Τὸ Μακεδονικὸν *Γρααῖος* δύναται πάντως ὡς ὄνομα ἔθνικόν

(1) Τῷ εὐρεθέντι ἐν Πάρῳ τῷ 1627 καὶ ἀγορασθέντι ὑπὸ τοῦ λόρδου Θωμᾶ Ἀρσὺν- δελ καὶ ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου τούτου Ἐρρίκου Χοβάρδου δωρηθέντι (1667) εἰς τὸ Πανεπι- στήμιον Ὁξωνίας, ὅπου νῦν εὐρίσκεται.

(2) Ἡ συνάφεια τοῦ ὀνόματος, ἣν ποιοῦνται τινες πρὸς τὸ γερμ. *Graf* δὲν φαίνεται ἐπιτυχής, ἀφοῦ ἡ πρώτη σημασία τοῦ γερμαν. ὀνόματος δὲν εἶναι ἡ τοῦ σ ε β α σ τ ο ῦ, ἀλλ' ἡ τοῦ ὑπερέτου.

Les Merveilles du Monde] [Hachette-Paris
Τὸ περίφημον χάλκινον ἄγαλμα τοῦ Βούδδα τῆς Καμα-
κούρα (Ἰαπωνία)

νά συναφθῆ ἴσως πρὸς τὸ Grajus. Τοῦ ὅλου ζητήματος ἡ οὐσία δὲν εἶναι ἢ εὗρεσις ὀνόματός τινος φυλετικοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἢ ἀλλαχοῦ παρεμφεροῦς πρὸς τὸ Γραικός ἢ Grajus, ἀλλὰ πῶς τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβε παρὰ τοῖς Λατίνοις καὶ Ρωμαίοις ἔννοϊαν ἐθνολογικοῦ ὀνόματος δι' ἅπαν τὸ Ἑλληνικὸν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι δύσκολον νὰ λυθῆ, ἀφοῦ, ὡς ἐρρήθη, οὐδεὶς μετὰ τὸν πρῶτον μνείαν ποιησάμενον τοῦ μικροῦ λαοῦ τῶν Γραικῶν τῆς Ἡπείρου παρέδωκε τι διαφωτίζον τὸ ζήτημα, καὶ ὁ μὲν Στράβων ἠρκέσθη μνημονεύον δυσκαταλήπτων τινων περὶ Γραικὸς φράσεων τοῦ Καλλιμάχου, ἀναφερομένων εἰς τὸν μῦθον τὸν περὶ κτίσεως τῆς ἐν Ἰστρίᾳ Πόλας ὑπὸ τῶν ἐπὶ τὴν δίωξιν τῆς Μηδείας ἐκπεμφθέντων Κόλκων (Στρ. Α, 46 καὶ Ε, 216), ὁ δὲ Πλούταρχος (ἐν Β. Περσβ. Κάτωνος 9) ἔθρηκεν ἀπλῶς εἰς τὸ στόμα τοῦ ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ βουλῇ λαλοῦντος τὴν περὶ «γεροντίων Γραικῶν» (1) σκοπτικὴν ρῆσιν. Δὲν εἶναι πάντως ἀπαραδειγματίστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὅτι ἐκ μικροῦ τινος ἔθνους ἢ φυλῆς λαμβάνει τὸ ὄνομα ὀλόκληρος οἰκογένεια λαῶν, εἶναι δὲ προχειρότατον τὸ παράδειγμα τοῦ μικροῦ συνοίκου τοῖς Γραικοῖς Ἡπειρωτικοῦ πελασγικοῦ ἔθνους τῶν Σελλῶν ἢ Ἑλλῶν ἢ Ἑλλόπων, δόντος τὸ ὄνομα εἰς μεγίστην ὁμάδα λαῶν ἀποτελεσάντων κόσμον ὀλόκληρον μέγαν, οἷος ὁ Ἑλληνικός. Ἄλλ' ἐνταῦθα γινώσκομεν τὴν πορείαν τῆς ἐξέλιξεως τῆς τῶν ὀνομάτων ἔννοϊας ἀπὸ μικρᾶς φυλῆς εἰς μέγαν λαόν, ἀλλὰ τὴν ἐξέλιξιν τὴν παρεμφερῆ τὴν τελεσθεῖσαν ἐν τῷ συνοίκῳ τοῖς Ἑλλοῖς πελασγικῷ λαῷ τῶν Γραικῶν τῆς Ἡπείρου δὲν γινώσκομεν, διότι αὕτη ἐγένετο οὐχὶ ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν Ἰταλικῶν, ὁ δὲ περὶ τὴν Ἰταλικὴν ἐθνολογίαν καὶ τὴν ἀρχαιολογούμενην ἱστορίαν ἐμπειρότατος Θεόδωρος Μῶμμσεν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξηγήσῃ ἄλλως τὴν εἰρημένην ἐξέλιξιν ἢ εὗρισκων ἀντίστοιχόν τι ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ὀνοματολογίᾳ τῶν Ἰταλικῶν λαῶν, ἐν τῷ ὀνόματι Ὀπικός τῷ διδομένῳ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς πάντας τοὺς Ἰταλικούς λαούς (πλὴν τῶν πρῶτως ἐξαφανισθέντων Ἰαπύγων καὶ τῶν βραδύτερον ἐπελθόντων εἰς τὴν χώραν Τυρρηνῶν Ἐτρουρίων ἢ Ραιτίων (ἢ Ρασέννα) καὶ τῶν ἔτι βραδύτερον εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν καὶ εἰς μέρος τῆς μέσης Ἰταλίας ἐπιδραμόντων Γαλατῶν, ἔννοεῖται καὶ τῶν Ἰταλιωτῶν Ἑλλήνων) (2). Εὗρισκομεν, λέγει ὁ Μῶμμσεν (I, σ. 13), ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ γλώσσῃ

(1) Καὶ ἐν τινι ἀποσπ. Ἡσιόδου (παρὰ Δαυρεντ. Λυδῷ «Περὶ μηνῶν» κεφ. 4 λέγεται μὲν ὅτι ἡ Πανδώρα «διὰ πατρί μειχθεῖσα «τέκεν Γ ρ α ῖ κ ο ν μενεχάρμην». Ἄλλὰ πᾶσα εἰκασία περὶ συναφείας τοῦ Γραικός τούτου εἰς τὸ παρ' Ἀριστοτέλει Γ ρ α ῖ κ ο ς τῆς Ἑλλοπίας εἶναι ἀκροσφαλής.

(2) Ἡ γνώμη ὅτι τὸ Ὀ π ι κ ὸ ς τῶν Ἑλλήνων εἶναι ταῦτόν τῳ Λατίν. Oscan δὲν εἶναι ἀσπαστὴ ὑπὸ τῶν ἐγκριτωτέρων ἐρευνητῶν.

ὄνομα παναρχαίας *αιγιματώδους* ἀρχῆς, τὸ *Graius* ἢ *Γραικός*, τὸ σημαῖνον πάντα Ἑλληνα, καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ὡσαύτως τὴν ἀνάλογον ὀνομασίαν Ὀπικός, τὴν διδομένην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς πάσας τὰς ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις γνωστὰς Λατινικὰς καὶ Σαμιτικὰς φυλάς, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τοὺς Ἰάπυγας καὶ Ἐτρούσκους». Ταῦτα δ' (Θ). Μῶμιμσεν. Οὐχ ἅπαξ δὲ βλέπομεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὅτι ὀνόματα εἰς μικρὰν τινα φυλὴν ὑπὸ ξένων διδόμενα καθίστανται ὀνόματα μεγάλης ὁμάδος λαῶν, οἷον τὸ *Κελτικὸν* ὄνομα *Γερμανός* τὸ δοθὲν εἰς φυλὴν τινα τευτονικὴν καὶ σημαῖνον «οἰκήτορες δασῶν» (1) ἐγένετο ὄνομα κοινὸν πάντων τῶν Τευτόνων. Ὁμοίαν ἐκ τῶν μερικῶν πρὸς γενικότητα ἔλαβε χρῆσιν τὸ ὄνομα τῶν *Φράγκων*. Ἀλλὰ τὸ *Γραικός*, τὸ τοσαύτην ἔκτασιν λαβὼν ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Εὐρωπαϊῶν χρῆσει τοῦ ὀνόματος, μόνον ἐν τοῖς χριστιανικοῖς Βυζαντινοῖς χρόνοις ἔφθασε πρὸς Ἑλλήσιν εἰς ἐπικράτησιν μερικὴν, τοῦ ὀνόματος *Ρωμαῖος* (Ροῦμ ἐν ταῖς Ἀσιατικαῖς γλώσσαις, Χοροῦμ ἐν τῇ Ἀρμενικῇ) ἐπικρατήσαντος ἐπὶ μακρὸν τοῦ τε Ἑλλήν καὶ τοῦ Γραικός. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τῇ Ἀρμενικῇ ἐνῶ ὁ Ἑλληνα καλεῖται *Χοροῦμ* ἢ *Οὐῖν* (Ἰων) τὸ *Ρωμαῖκός* (Λατινικός) ἐκφράζεται διὰ τοῦ Δαλματικῶς (Δαγ(λ)ματερέν).

Δ'. Ὀνόματα Ἑλλήνων ἐκ τῶν Αἰγυπτιακῶν μνημείων γνωστά.

α'. *Οὐνίμ*. Καθολικόν τι ὄνομα διδόμενον ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ εἰς Ἑλλάδα δὲν ἀνεγνώσθη μέχρι σήμερον ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις Αἰγυπτιακαῖς ἱερογλυφικαῖς ἢ ταῖς ἱερατικαῖς ἐπιγραφαῖς. Αἱ πολλαὶ ἀπόπειραι πρὸς εὐρεσιν τοιοῦτου ὀνόματος ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐπιγραφαῖς δὲν ὑπῆρξαν ἄχρι τοῦδε πολὺ ἐπιτυχεῖς, ἀλλ' ἔληξαν εἰς εἰκασίαν ἀκροσφαλῆ. Τὸ μόνον ἀσφαλές καὶ βέβαιον ὄνομα εἶναι τὸ τῆς δημοτικῆς Αἰγυπτιακῆς γραφῆς. Ἐν ταύτῃ ἀπὸ τοῦ 8 π. Χ. αἰῶνος οἱ Ἕλληνες γενικῶς καλοῦνται *Οὐνίμ* ἦτοι διὰ τοῦ ὀνόματος *Οὐν* μετὰ καταλήξεως σημιτικῆς τοῦ πληθυντικοῦ *im*. Οὕτως ἔχομεν τὸ ὄνομα *Οὐν* = Ἰων, ὅπερ παρελήφθη ἀπαράλλακτον ὑπὸ τῆς Ἀρμενικῆς, ἐν ἣ καὶ σήμερον *Οὐν* σημαίνει Ἑλληνα καὶ *Οὐνιστάν* (μετὰ τῆς τοπικῆς Περσικῆς καταλήξεως *σταν* = τόπος) Ἑλλάς. Ἐκ τοῦ *Οὐν* δὲ πάντως προήλθε καὶ ὁ Περσικὸς (καὶ ἐκ τούτου ὁ Ἀραβικὸς) τύπος Ἰουνάν ἢ Γιουνάν (μετὰ τῆς Περσικῆς καταλήξεως τοῦ πληθυντικοῦ *αν* (καὶ Γιουνανιστάν = Ἑλλάς), καὶ ὁ τύπος οὗτος παρελήφθη καὶ εἰς τὴν Τουρκικὴν. Τὸ Αἰγυπτιακὸν *Οὐν* ἔχει καὶ τὸ πλεονέκτημα ὅτι πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Ἰων — Ἰωνες (2) Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ ὀνόματος τούτου οὐχ ἅπαξ ἔτι γενήσεται λόγος ἐν αὐτῇ τῇ ἀφηγήσει τῆς ἱστο-

(1) Καθ' ἑτέραν τινὰ γνώμην ἢ οὕτω κληθεῖσα φυλὴ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ὀπλισμοῦ.

(2) Ὡς ἐρρήθη ἤδη ἀνωτέρω, τὸ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ τῆς Π. Δ. ἐν τῷ πίνακι λαῶν τῆς Γενέσεως (Κεφ. 10) ὄνομα γενικὸν τῶν Ἑλλήνων εἶναι *Ιαβαν* (παρὰ δὲ τοῖς

ρίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐν μακρῇ παρεκβολῇ. Νῦν δὲ τοῦτο μόνον ἐνταῦθα εἰς τὰ εἰρημένα προστίθεμεν ὅτι τὸ ὄνομα Ἰάων, οὐ ἅπαξ μόνον γίνεται μνεῖα παρ' Ὀμήρῳ (Ἰλ. Ν, 685 «Ἐνθα δὲ Βοιωτοὶ καὶ Ἰάωνες ἔλκεχίτωνες») ἐν παρόδῳ καὶ ἐν στίχῳ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἤδη σχολιαστῶν τοῦ ποιητοῦ ἀθετουμένῳ, ἐγένετο γνωστὸν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ διὰ τῶν Ἰωνικῶν λεγομένων ἀποικιῶν καὶ ὅτι ἀρχὴ καὶ καταγωγὴ τοῦ ὀνόματος εἶναι οὐχὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἑλλάς (ὅπου μόνον ἐν τῷ περὶ Ἑλλήνων τοῦ Δευκαλίωνος μύθῳ παρεδόθη τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωνος ὡς υἱοῦ τοῦ Σούθου καὶ ἐγγόνου τοῦ Ἑλλήνων, ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῇ περὶ τούτου γενήσεται λόγος), ἀλλ' ἡ Ἀσιατικὴ.

β'. *Κάφτι* ἢ (*Κέφτι*), *Καφτόρ*. Ἐν ταῖς Αἰγυπτιακαῖς ἱερογλυφικαῖς ἐπιγραφαῖς ταῖς ἱστορούσαις τὰ τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου βασιλέως τῆς 18 δυναστείας *Τουθμούσιος Γ'* (1610—1556 π. Χ.) γίνεται μνεῖα λαοῦ τινος ἢ χώρας ἐκ τῶν φερόντων φόρους (1) ἢ δῶρα τῷ βασιλεῖ τούτῳ, οὐ τὸ ὄνομα γράφεται *Κφτι* καὶ *Κφτι*, καὶ *Κφτιν*, ἀναγινώσκεται δὲ τοῦτο ὑπὸ τῶν Αἰγυπτιολόγων *Κάφτι* ἢ *Κέφτι*. Τὸ ὄνομα, γνωστὸν ἤδη ἐκ τοῦ περιφήμου *Κανώβιον* διγλώσσου ψηφίσματος (2), ἀποδίδεται ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κειμένῳ τοῦ ψηφίσματος διὰ τοῦ *Φοινίκη*. Ὁ

Ὁ Ἰάων), τοιοῦτο δὲ εἶναι καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀσσυριακῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Σεναχειρίμ ἀναγνωσθὲν ὄνομα *Ιαβαν*, παραληφθὲν ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων παρὰ τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Ἑβραίων τῆς Συρίας.

(1) Ἐπειδὴ τὰ Αἰγυπτιακὰ ἱερογλυφικὰ γράμματα εἰσὶ πάντα μόνον σύμφωνα, ὅπως καὶ τὰ τοῦ Σημιτικοῦ ἀλφαβήτου, ἡ ἀσφαλὴς ἀνάγνωσις ὀνομάτων μὴ γνωστῶν ἐκ τῆς γλώσσης αὐτῆς τῆς Αἰγυπτιακῆς, ἀλλὰ ξένων, καθίσταται δυσχερὴς καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Αἰγυπτιολόγους, ἀναγκαζομένους νὰ συμπληρῶσι τὴν γραφὴν καὶ τὴν ἀνάγνωσιν διὰ φωνηέντων τῆς εἰκασίας αὐτῶν. Οὕτω τὸ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν παραδόσεων γνωστὸν ὄνομα τοῦ *Τ ο υ θ υ ο υ σ ι ο ς* ἀναγινώσκεται *Dechutmos* (ὑπὸ τοῦ *Ερμαν*), καὶ *Dechutmes* ὑπὸ τοῦ *Hommel*, *Tutmes* ἢ *Dhutmes* ὑπὸ τοῦ *Ed. Meyer* καὶ τὸ τῆς βασιλείας ἀδελφῆς καὶ γυναικὸς τοῦ *Τουθμούσιος* *Chaut-shepsu* (κατὰ *Hommel*) καὶ *Hatsopsotu* (κατὰ *Μασπερό*), *Hatschepsowet* (κατὰ *Φίμμεν*). Οὕτω δὲ καὶ τὸ τοῦ *Ἀμενόφιος* Αἰγυπτιακὸν ὄνομα ἀναγινώσκεται ὑπὸ τινῶν *Amen-hotep*, ὑπ' ἄλλων δὲ *Amenhotrou*.

(2) *Κάνωβος* (Αἰγυπτιαστὶ *Πέκουαχ*) ἦτο πόλις ἐγγὺς Ἀλεξανδρείας κειμένη, ἐνομένη μετὰ ταύτης διὰ διώρυγος, κτισθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τοῦ *Κανώβου* τοῦ κυβερνήτου τοῦ πλοίου, δι' οὗ ὁ *Μενέλαος* μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἰλίου ἀπέπλευσεν εἰς Αἴγυπτον ἦτο δὲ πόλις ἱερὰ τοῦ *Σεράπιδος*, εἰς οὗ τὸν ναὸν προσέτερχον πανταχόθεν πανηγυρισταὶ ζητοῦντες τὴν ἀπὸ νοσημάτων θεραπείαν. Ἐνταῦθα δὲ ἐγένετο τῷ 238 π. Χ. ἐπὶ τοῦ βασιλέως *Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου* (τοῦ μεγάλου τούτου βασιλέως, ὅστις ἐξέτεινε τὰ ὄρια τοῦ Αἰγυπτιακοῦ κράτους μέχρι τῆς *Βακτριανῆς* καὶ τῶν ὄριων τῆς Ἰνδικῆς πρὸς ἀνατολάς, κατὰ θάλασσαν δὲ πρὸς νότον εἰς μεγάλην ἔκτασιν κατὰ τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς νοτίας Ἀραβίας, ὑπῆρξε δὲ μέγας προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ὡς καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ δύο *Πτολεμαῖοι*, ὁ *Σωτῆρ* καὶ ὁ *Φιλάδελφος*, κάππος καὶ πατήρ τοῦ *Εὐεργέτου*), τὸ *Κανώβιον* ψηφίσμα. Ἐ-

εὐρὸν τὸ ψήφισμα (κατὰ 1838) ἐκ τῶν διασῆμων Αἰγυπτιολόγων τῶν τότε χρόνων *Λίβιος* ἐθεώρησεν εὐλόγως τὸ ὄνομα ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὴν Φοινίκην. Ἄλλ' ἕτερος διάσημος Αἰγυπτιολόγος, ὁ Γεώργιος Ebers, εὗρε μὲν ὀρθὴν τὴν ἐν τῷ ψήφισματι εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μετάφρασιν τοῦ *Κέφτι* διὰ *Φοινίκη*, ἀλλ' ἀπεφάνητο γνώμην ὅτι ἡ ἐνταῦθα υννημονευομένη *Φοινίκη* δὲν ἦτο ἡ γνωστὴ Φοινίκη τῆς Συριακῆς παραλίας, ἀλλ' ἡ ἀνατολικῶς τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Δέλτα ἐκτεινομένη εὐρεία χώρα, ἐν ἣ ὄκουν Φοινίκες πρὸ αἰῶνων συστήσαντες ἐνταῦθα μέγαν συνοικισμόν. Καὶ ὅτι μὲν οὕτω καθ' ἃ ἐφρόνει ὁ Ebers δύο χωραὶ ἀφιστάμεναι πολὺ ἀλλήλων εἶχον τὸ αὐτὸ ὄνομα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ οἰκούμεναι λαοῦ, ἦτο ὑπόθεσις, εἴτε ἀκριβῆς εἴτε πλημμελής, ἀλλ' ὅπως δὴποτε γνώμη σεβαστή. Ἄλλ' ὁ περίφημος Αἰγυπτιολόγος περιέπλεξε τὸ ζήτημα ἀποφηνάμενος ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ ἑτέραν γνώμην, καθ' ἣν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐν Αἰγύπτῳ μικρὰν Φοινίκην ἡ Συριακὴ *Φοινίκη* ἐκαλεῖτο «*Μεγάλῃ Φοινίκη*» καὶ τὴν τοιαύτην ὀνομασίαν τῆς χώρας εὕρισκον ἐν τῷ ἀπ' αἰῶνων περιμαχῆτῳ διὰ τοὺς ἐρμηνευτὰς τῆς Π. Δ. ἀρχαίους τε καὶ νεωτέρους ὀνόματι *Καφτόρ*, ὅπερ ἡρμήνευε νῦν Αἰγυπτιαστὶ *Καφτ-ουρ* = Φοινίκη Μεγάλῃ. Οὕτω τὸ ζήτημα τοῦ *Κάφτι* ἢ *Κέφτι* περιπλακὲν μετὰ τοῦ ἑτέρου ζητήματος τοῦ *Καφτόρ* κατέστη ἔτι μᾶλλον δύσλυτον. Τὴν γνώμην τοῦ Ebers περὶ τῆς ἐν τῷ Κανωβίῳ ψήφισματι μικρᾶς Αἰγυπτιακῆς *Φοινίκης* ἢ *Κάφτι* δὲν ἐνέκριναν ἄλλοι Αἰγυπτιολόγοι, διότι ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τοῦ βασιλέως Τουθμούσιος Γ' λέγεται ὅτι ἐπὶ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ (ἐν Συρίᾳ) *Κάφτι* καὶ *A s i* (1) «κατελήφθησαν ὑπὸ φόβου καὶ

πειδὴ ἐν τῇ ἀπειρῳ λείῳ, ἣν ἐκόμισεν ὁ Πτολεμαῖος ἐκ τῆς μεγάλης νικηφόρου στρατείας εἰς τὰς Περσικὰς χώρας, ἦσαν καὶ πάντα τὰ ἀγάλματα τῶν Αἰγυπτίων θεῶν, ἅτινα ὁ Καμβύσης εἶχεν ἀπαγάγει εἰς τὴν Περσίαν, οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς συγκροτήσαντες σύνοδον ἐν Κανωβίῳ, ἐξέδωσαν ψήφισμα εὐχαριστήριον γεγραμμένον, ὅπως τὸ τῆς Βολβιτίνης (Ρασίτ ἢ Ροσέτης), ἐν τρισὶ γλώσσαις, τῇ Ἑλληνικῇ, τῇ ἱερογλυφικῇ καὶ τῇ δημοτικῇ Αἰγυπτιακῇ. Ἐν τῷ ψήφισματι λοιπὸν τοῦτω τὸ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς Αἰγυπτιακοῖς κείμενον ὄνομα *Κάφτι* ἢ *Κέφτι* ἀποδίδεται ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κειμένῳ διὰ τοῦ *Φοινίκη*. Καὶ ἄλλα δύο ἀντίγραφα τοῦ ψήφισματος εὐρεθέντα βραδύτερον τὸ αὐτὸ ἔλεγον περὶ *Κάφτι* ὡς *Φοινίκης*.

(1) *Asi* ὀνομάζετο ἡ Κύπρος. Ἐκ τούτου δὲ τοῦ ὀνόματος ἐθεωρεῖτο, πλημμελῶς πάντως, ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ ἡ ἀπέναντι Ἀσιατικὴ παραλία τῆς νῦν *Μικρᾶς Ἀσίας*, κληθεῖσα Ἀσία ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ ὄνομα ἐξετάθη δῆθεν εἰς ὅλην τὴν μεγάλην ἡπειρον. Ἡ γνώμη αὕτη, ἐξενεχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Hirschfeld ἐπιπολαίως, εἶνα λαν πλημμελής, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ὄνομα Ἀσία ἔλαβεν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Ὀμηρικοῦ Ἀσίου λειμῶνος τῆς Μαιονίας (ἴδε Στράβ. II, 627 «Εἰκάζουσιν οἱ περὶ τὸν Σκήψιον *Ιαστί* λέγεσθαι τοὺς Ἅσιονεῖς Ἀσιονεῖς τάχα γὰρ ἡ Μηρονία, φασίν, Ἀσία ἐλέγετο, καθ' ἃ καὶ Ὀμηρος εἶρηκεν «Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι Καῦστρου ἀμφὶ ῥέεθρα». Μνημονεύεται δὲ ἐν Μηρονίᾳ καὶ θεὸς ἢ ἦρως Ἀσίος, ἔγγονος τοῦ μεγάλου Φρυγικοῦ καὶ

τρόμου», ὅπερ δὲν ἠδύνατο πάντως νὰ ζηθῆ περὶ ἔθνοιο ἢ χώρας *Κάφτι* κειμένης ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Αἰγύπτου. Καὶ ὁ E. Meyer καὶ ἄλλοι ἐρμηνεύονται ἐφρόνουν ὅτι *Κάφτι* ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ γλώσσῃ ἐσήμαινε τὴν Φοινίκην τῆς Συρίας. Τοῦτο δὲ φαίνεται βεβαιούμενον καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν γεγονότων τῆς μεγάλης στρατείας τοῦ Τουθμούσιος Γ' τῆς γενομένης κατὰ τὸ τριακοστὸν τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ (1467 π. Χ.) λεγομένων «Οἱ λιμένες τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος ἐπληρώθησαν πάντων τῶν ἀγαθῶν, ἃ εὔρεν ἡ Α. Μ. ἐν *Ζάχι* ἐν πλοίοις *Καφτικοῖς*, πλοίοις Βύβλου καὶ Σέκτου ἀπὸ ξύλου κέδρου πεφορτωμένα κοντοὺς καὶ ἱστούς». *Ζάχι* ἐν ταῖς ἱερογλυφικαῖς Αἰγυπτιακαῖς ἐπιγραφαῖς καλεῖται πάντοτε ἡ Φοινίκη, ἐνταῦθα δὲ ἡ μετὰ τῶν *Καφτικῶν* πλοίων γινομένη μνεῖα τῆς περιφήμου πόλεως τῆς Φοινίκης Βύβλου μαρτυρεῖ ὅτι *Κάφτι* εἶναι Φοινίκη. Ἀκριβῶς δὲ οἱ ἀμφισβητοῦντες τὴν περὶ ταυτότητος *Κάφτι* καὶ Φοινίκης γνώμην ἐστήριζον τὴν ἀντίρρησην αὐτῶν εἰς τὸ ὅτι τὸ τῆς Φοινίκης σύνηθες ὄνομα ἐν ταῖς ἱερογλυφικαῖς ἐπιγραφαῖς εἶναι *Ζάχι*. Ἄλλ' οὕτως ἀπεδεικνύετο ἀκριβῶς ὅτι λαλῶν ὁ Τουθμούσιος περὶ πλοίων *Κάφτι* καὶ Βύβλου ἐν τοῖς λιμέσι *Ζάχι* ἐμαρτυρεῖ ὅτι *Κέφτι* ἢ *Κάφτι* ἀπετέλουν, ὅπως ἡ Βύβλος, χωρὰν Φοινίκης. Καὶ οὕτως ἐφαίνετο λυόμενον τὸ ζήτημα ὀριστικῶς, ὅτε περιεπλάκη αὐθις μετ' ἄλλου ζητήματος ἀρχαιολογικοῦ ἢ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης.

Ὁ ἐκ τῶν συγχρόνων δηλονότι ὀνομαστῶν Αἰγυπτιολόγων καθηγητῆς Γ. Σταίνδορφ παρετήρησεν ὅτι ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς μνημείοις ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν γεγονότων τῆς τελευταίας (τῆς 17ης) στρατείας τοῦ Τουθμούσιος Γ' ἐν τοῖς τῶν ἡγεμόνων τῶν ὑποταχθέντων αὐτῷ λαῶν δώροις ἀναφέρεται καὶ σκεῦος ἀργυροῦν «κατασκευῆς *Κεφτικῆς*», καὶ τεμάχιον δὲ ἀγγείου εὐρεθὲν ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Τουθμούσιος Δ' ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν «ἀγγεῖον *Κέφτι*». Ὁ καθηγητῆς Σταίνδορφ παρετήρησε πρὸς τοῦτοις ὅτι τὸ ὄνομα τῶν *Κέφτι* ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τοῦ Ἀμενόφιου Β', Ἀμενόφιου Γ' καὶ Ραμοῦ Β' συνδέεται μετὰ τῶν τῶν νήσων τῆς «μεγάλῃς θαλάσσης». Ἄλλ' ἐκ τούτων πάντων οὐδὲν ἄλλο ἐξάγεται συμπέρασμα θετικὸν ἢ ὅτι οἱ *Κέφτι* ὄκουν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Μεσογείου. Ἄλλ' ἦλθεν εἶτα μετὰ νέων συμβολῶν ἐπιστημονικῶν ὁ ἐσχάτως ἐν τῷ μεγάλῳ πολέμῳ πεσὼν ἐταῖρος τῆς ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς Dietrich Fimmen, ἀνὴρ λαν ἐντριβῆς περὶ τὴν Αἰγυπτιακὴν ἀρχαιολογίαν, οὐτινος αἰ περὶ τοῦ Κρητικοῦ καὶ τοῦ Μυκηναίου πολιτισμοῦ μελέται ἐξεδόθησαν πρὸ ὀλίγου ὑπὸ τοῦ ὡσαύτως ἐν Ἀθήναις λαν γνωστοῦ καὶ ἄλλως ὀνομαστοτάτου Γερμανοῦ ἀρχαιολόγου (καὶ διευθυντοῦ γενομένου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆς σχολῆς) Γεωργίου Κάρου (ἴδε Die Kretische-Mykenische Kultur von Dietrich Fimmen.

Λυδικοῦ ἦρωος *Μάνητος*, ὡς καὶ ἡρῶν Ἀσίου ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (II, 650).

Zweite Auflage. Leipzig und Berlin 1924). Αἱ σπουδαιόταται τῶν ὑπὸ τοῦ Δ. Φίμμεν γενομένων ἐρευνῶν ὡς πρὸς τὸ ἡμέτερον ζητήμα εἶναι αἱ ἀναγόμεναι εἰς τὸν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Κούρνα ἐπὶ βράχου λαξευτὸν τάφον τοῦ Ρέχμερε. Ὁ Ρέχμερε (Ράχμαρα κατὰ Hommel), ἀνὴρ καταγόμενος ἀπὸ οἴκου λίαν ἀριστοκρατικοῦ, κατὰ τὸ 32 ἔτος τῆς 55ετοῦς βασιλείας τοῦ Τουθμούσιος Γ' ἐγένετο ἀντιβασιλεὺς τῆς ἄνω Αἰγύπτου καὶ διοικητὴς Θηβῶν καὶ διετήρησε τὴν θέσιν ταύτην ἐπὶ τινα χρόνον καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Τουθμούσιος Γ' Ἀμενόφιος Β', ἐφ' οὗ καὶ ἐτελεύτησε. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρὸς κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ δοθεῖσαν πρὸ τοῦ θανάτου ἀνεγράφησαν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ τὰ σπουδαιότερα τῶν γεγονόνων τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ βίου, ὧν μέρος ἀπετέλει καὶ ἡ εἰς τὴν ἀρμοδιότητα αὐτοῦ ὑλαγομένη ὑποδοχὴ τῶν ξένων ἀποστολῶν. Οὕτω δὲ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ προθαλάμου τοῦ τάφου εἰκονίσθη ὁ ἀνὴρ ὑποδεχόμενος τοὺς ἐν 5 σειραῖς ἰδιαιτέrais μετ' ἀλλήλους προσερχομένους ξένους ἀπεσταλμένους ἐπιγραφὴ δὲ τῆς εἰκόνος ταύτης λέγει «Παράληψις τοῦ φόρου τῆς νοτίας χώρας Πόντι (1), τῆς χώρας Ρετανῶν (ἢ Ρουθηνῶν, τῆς βορείου Συρίας), τῶν Κέφτι καὶ τῆς λείας πασῶν τῶν χωρῶν, εἰς ἃς ἐξίκετο τὸ κλέος τοῦ Τουθμούσιος Γ'». Ἐπὶ τῆς δευτέρας δὲ σειρᾶς τῆς περιλαμβανούσης 16 ἀνδρας φέροντας ἀγυεῖα ἐξαιρετικῶς ὠραῖα ὑπάρχει ἐπιγραφὴ λέγουσα: «Ἄφριξι ἐν εἰρήνῃ τῶν ἡγεμόνων τῶν Κέφτι καὶ τῶν ἐν τῷ μέσῳ τῆς θαλάσσης νήσων».

Ἐτέρα ἐπιγραφὴ σπουδαία ἀναφερομένη εἶναι ἡ τοῦ τάφου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ρέχμερε Μενχεπερρεσενέβ, ὅστις καὶ αὐτὸς εἶχε λάβει ἐπὶ τοῦ Τουθμούσιος Γ' ὁμοῦ μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὑψηλὰ ἀξιώματα, γενόμενος πρωθυερεὺς τοῦ Ἀμμωνος καὶ ἐπιστάτης τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τοῦ θεοῦ τούτου, ἅμα δὲ καὶ ἐπιθεωρητὴς τοῦ βασιλικοῦ θησαυροφυλακίου, ἐν τῇ ἰδιότητι δὲ ταύτῃ ἔχων τὸ ἔργον τοῦ λαμβάνειν τοὺς διδομένους ὑπὸ τῶν λαῶν φόρους. Διὰ τοῦτο καὶ τούτου ὁ τάφος παρίστησιν εἰκόνας τῶν ἀπεσταλμένων τῶν ὑποτελῶν χωρῶν μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς πρῶτοι ἀναφέρονται οἱ ἡγεμόνες τῶν Κέφτι καὶ Χέτα καὶ Δουνίπ. Ἰδιαιτέρως ἄξιον σημειώσεως ἐν ταῖς εἰκόσι ταύταις εἶναι ὅτι ὁ ὡς Κέφτι εἰκονιζόμενος ἀνὴρ οὐδεμίαν ἔχει προσώπου ἢ φύσεως ἢ καὶ στολῆς ἔτι ὁμοιότητα πρὸς τὴν τοῦ τάφου τοῦ Ρέχμερε, ἐνῶ οἱ ὀπισθεν τῶν ἀρχηγῶν ἐρχόμενοι φοροῦσι στολὴν ὁμοίαν τῇ τῶν Κέφτι τοῦ μνημείου Ρέχμερε. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ περιφύμῳ τάφῳ τοῦ Σάνμουτ ἐν τῇ νεκροπόλει Θηβῶν ὑπάρχουσιν εἰκόνες θεωρούμεναι Κεφτικαὶ ἄνευ ἐπιγραφῶν. Τὸ θετικὸν καὶ ἀσφαλὲς ἐξαγόμενον ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῶν μνημείων τούτων συμπέρασμα εἶναι, κατὰ Φίμμεν, ὅτι ἐπὶ τοῦ Τουθμούσιος Γ' καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ βασιλεῖς καὶ μεγιστᾶνες Αἰγύπτιοι παρήγγελλον τὴν ἐπεξε-

(1) Τῆς νῦν Σομαλὶ καλουμένης Ἀφρικανικῆς παραλίας τῆς ἐκτεινομένης ἀπέναντι τῆς νοτίας Ἀραβίας.

γασίαν καλλιτεχνικῶν εἰκόνων εἰς καλλιτεχνικὰ ἐργαστήρια Κεφτικά. Ἀλλὰ ποῦ ἦσαν οἱ Κέφτι οὗτοι καὶ τὰ ἐργαστήρια αὐτῶν; Ὁ Στάινδορφ, ὁ πρῶτος, ὡς εἰρηται, ἐπιστήσας τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰς ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς μνημείοις εἰκόνας τῶν Κέφτι, ἐκ τῆς παραβολῆς τούτων πρὸς τὰς ἐπὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Σλήμαν ἀνακαλυφθέντων ἀγγείων τῶν Μυκηνῶν εἶχεν ἐκφράσει γνώμην (ἤδη τῷ 1891) ὅτι ἡ χώρα τῶν Κέφτι ἔδει νὰ ζητηθῇ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Μυκηναίου πολιτισμοῦ, ὡς τοιαύτην δὲ χώραν εἶχεν ὑποδείξει τὴν περὶ τὸν Ἰσσικὸν κόλπον. Δύο ἔτη μετὰ τὸν Στάινδορφ ὁ Μάξ Μύλλερ ὡς τοιαύτην χώραν ὑπέδειξε τὴν Κιλικίαν, ἐνέμεινε δὲ ἐν τῇ γνώμῃ αὐτοῦ ταύτῃ μέχρι τοῦ 1900, ὅτε ἐν τῇ ὑποτιθεμένη χώρῃ τῶν Κέφτι περιέλαβεν ἅπασαν τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἄλλ' αἱ ἔκτοτε γινόμεναι ἐν τῇ ζώνῃ ταύτῃ ἐρευναι μὴ ἀπολήξασαι εἰς εὐρεσιν οἰουδήποτε λειψάνου τέχνης Μυκηναϊκῆς κατέλιπον τὸ ζήτημα τῶν Κεφτῶν μετέωρον. Μόνον δὲ αἱ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν γινόμεναι ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τοῦ περιφύμου κατασταθέντος Ἀγγλοῦ ἀρχαιοδίφου Ἀρθούρου Ἐβανς μεγάλα ἀρχαιολογικὰ ἐργασία αἱ ἀποκαλύψασαι τοσοῦτον πολλὰ καὶ σπουδαιότατα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, νέον ἐπιπέδον φῶς ἄπλετον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον χωρῶν, ἀνεκίνησαν μετὰ τοῦ μετὰ τῆς Κρήτης συνδεομένου ζητήματος τῶν Καφτῶν καὶ τὸ ζήτημα τῶν Κέφτι ἐν συναφείᾳ πρὸς τὸ Καφτώρ. Εἴπομεν ὅτι πρῶτος ὁ Ebers συνέδεσε μετὰ τοῦ Κέφτι τὸ Καφτ-οὐρ=μέγα Κάφτ τῆς Συρίας (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ μικρὸν Κάφτι, τὸ Κέφτι τῆς Αἰγύπτου). Ἡ ὑπὸ Ebers προταθεῖσα αὕτη συνάφεια καὶ ἐξηγήσεις τῶν ὀνομάτων μὴ εὐροῦσα πρότερον πολλὴν παρὰ τοῖς ἄλλοις ἐρευνηταῖς ἔγκρισιν καὶ ἐπιδοκιμασίαν συνεμερίσθη νῦν ὑπὸ πολλῶν, ἀλλ' οὐχὶ προκειμένου περὶ τοῦ μεγάλου Καφτ-οὐρ τῆς Φοινίκης καθὰ ἐφρόνει ὁ Ebers, ἀλλὰ περὶ νήσου Καφτώρ, τοιαύτης χώρας θεωρουμένης τῆς Κρήτης.

Ἐν τῷ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μνημονευθέντι Ι' κεφαλαίῳ τῆς Γενέσεως, τῷ καλουμένῳ Πίνακι ἢ Καταλόγῳ τῶν λαῶν μνημονεύονται (ἔδαφ. 14) οἱ Χαφθορεῖμ μετὰ τῶν Φιλισταίων (Φιλιστιὰμ=εἰμ) ὡς λαὸς ὑπαγόμενος εἰς τὴν Χαμιτικὴν τῶν λαῶν οἰκογένειαν. Ἐπειδὴ ἐν τῷ εἰρημένῳ κεφαλαίῳ μετὰ τῶν Χαφθορεῖμ μνημονεύονται καὶ οἱ Κασλουχίμ, οὓς οἱ ἀρχαῖοι ἐρμηνευταὶ ἐξέλαβον ὡς τοὺς Κόλχους τοῦ Πόντου τοὺς ὁμόρους τοῖς Ποντικοῖς Καππάδοξι, Χαφτώρ ἢ Καφτώρ ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν τούτων ἐξελήφθη ἡ Καππαδοκία. Καὶ ἡ γνώμη αὕτη ἐπεκράτησεν ἰδίως ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἤτοι τοῖς μετὰ Ἀλέξανδρον καὶ ἐφεξῆς καὶ ἐπὶ τῶν Ρωμαίων. Καὶ ὁ Φίλων (ἐν Γενέσ. 26, 28) ἔγραφε: «τοὺς Φιλισταίους, οὓς ἡ θεία Γραφή ποτὲ μὲν Ἰουδαίους καλεῖ, ποτὲ δὲ Καππαδόκας ὕστερον δὲ Καππαδόκας μετώκησαν (εἰς Φιλισταίων χώραν)». Καὶ ὁ Σύρος δὲ χρονολόγος Μπὲν Γεώργιος τὸ «Στραβῶν ὁ Καππαδόκης» ἀπέδιδε διὰ τοῦ «Στραβῶν ὁ Καφτωραῖος». Ἔτι πολὺ πρὸ τῶν ἐν Κρήτῃ ἀνασκαφῶν καὶ ἀνα-

καλύψεων νεώτεροι εὐρωπαῖοι θεολόγοι ἐρμηνεύται τῆς Ἰ. Γραφῆς ὡς χώραν Καφθῶρ εἶχον ἐκλάβει τὴν Κρήτην, ὃ δὲ Ἐρνέστος Ρενάν τὰ Κύθηρα. Εἰς τὴν τοιαύτην νέαν ἐρμηνείαν ἔδωκεν ἀφορμὴν χωρίον τι τοῦ Τακίτου (Histor. V. 2), ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ Ἰουδαίων ἐξελαθέντων ἀπὸ Κρήτης καὶ ἐγκατασταθέντων ἐν τοῖς ἔγγιστα τῆς Λιβύης («Iudaeos Creta insula profugos novissima Lybiae insedissee») τῆς χώρας τῶν Φιλισταίων ἐγγύτατα τῆς Λιβύης, τῆς Ἀφρικῆς δηλονότι κειμένης. Οἱ τοῦ Τακίτου Ἰουδαῖοι ἐν τῷ ῥηθέντι χωρίῳ ἔθεωρήθησαν *Φιλισταῖοι* ὡς συγγενεῖς τῶν Ἰουδαίων διὰ τὸ Σημιτικὸν τῆς καταγωγῆς, εἰ καὶ οἱ Φιλισταῖοι οἱ καλούμενοι *Παλαιστῖνοι* ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (*Παλαίστιον* ἐν ταῖς Ἀσσυροβαβυλωνιακαῖς ἐπιγραφαῖς) φαίνονται μᾶλλον λαὸς ἐσημιτισθεὶς ἢ ἀρχῆθεν Σημιτικὸς καὶ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐχθροὶ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, οἱ δὲ *Χαφθοριάμ* ἀναφέρονται ὁμοῦ μετὰ τῶν Φιλισταίων ὡς ἰδιαίτερος λαὸς συγγενῆς πρὸς τούτους, ἀλλὰ λαὸς ἐπηλυσ ἐξαφανίσας τὸν ἐγγώριον λαὸν (1) καὶ κατοικήσας ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ. Καὶ ἐνῶ παρὰ τοῖς ἄλλοις προφήταις ὁ ἐπηλυσ οὗτος λαὸς καλεῖται *Χαφθοριάμ* καὶ ἐν τῇ μεταφράσει τῶν *Ο' Καππάδοκες*, παρὰ μόνῳ τῷ Ἰεζεκιήλ (ΚΕ, 16) ὁ λαὸς ὁ ἐλθὼν ἀπὸ Καφθῶρ ἢ Χαφθῶρ εἰς Κρήτην μετὰ τῶν Φιλισταίων ἐν μὲν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ καλεῖται *K r e t h i* παρὰ δὲ τοῖς *Ο' Κρητες*. Ὅτι οἱ *Krethi* (ἢ *Χερεθαῖοι*) δὲν εἶναι *Κρητες*, θέλει ἀποδειχθῆ περαιτέρω. Ἄλλ' ἢ παρὰ τοῖς *Ο' Ἑβραῖοι* τοῦ Ἑβραϊκοῦ *Krethi*, (τοῦ ἄλλως καὶ παρὰ τοῖς *Ο' Χερεθαῖοι*) ὡς Κρητῶν τοσοῦτον ἐν τοῖς χριστιανικοῖς χρόνοις ἐπέδρασεν ἐπὶ τὴν ἀντίληψιν τῶν μετὰ τῆς Ἰ. Γραφῆς ἀσχολουμένων, ὥστε ἐπλάσθη καὶ μῦθος ὅτι ἢ ἐν τῇ Φιλισταϊκῇ παραλίᾳ περίφημος πόλις *Γάζα* ἦν ἀποικία *Κρητῶν* (Στεφ. Βυζ. ἐν λ. *Γάζα*) καὶ ὅτι ὁ ἐν ταύτῃ λατρευόμενος θεὸς *Μαρῆς* ἦν ὁ *Κρητὸς* Ζεὺς, εἰς δὲν ὁ Πρόκλος ἐποίησεν ὕμνον, ὃ δὲ ἐκκλησιαστικὸς πατήρ *Ἐπιφάνιος* ἐκάλει αὐτὸν δοῦλον *Ἀστερίου* τοῦ Κρητός (2). Ἡ οὐσία τοῦ ὅλου πολυπλοκωτάτου τούτου ζητήματος εἶναι ἂν ἐγένετο

(1) Ἰδε Δευτερονομ. Β', 23 «Καὶ οἱ Εὐαῖοι οἱ κατοικοῦντες ἐν Ἀσηδῶθ ἕως Γάζης καὶ οἱ *Καππάδοκες* οἱ ἐξεληθέντες ἐκ Καππαδοκίας ἐξέτριψεν αὐτοὺς καὶ κατωκίσθησαν αὐτῶν» καὶ Ἀμώς Θ, 7 «Οὐ τὸν Ἰσραὴλ ἀνήγαγον ἐκ γῆς Αἰγύπτου καὶ τοὺς ἄλλοφύλους ἐκ Καππαδοκίας;» Καὶ ἐν Ἰερεμ. ΜΖ, 4 λέγεται «Κύριος ἀφανίσει τοὺς Φιλισταίους καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς γῆς Χαφθῶρ».

(2) Ἀστερίος εἶναι ὄνομα λίαν ἐπιχωριάζον ἐν Κρήτῃ ὡς ὄνομα τοῦ Μινωατῆρος ἢ τοῦ υἱοῦ τοῦ Κρητῆος δυνάστου Τεκτάμου, κυρίως δὲ ὡς ἐπώνυμον τῆς Κρητῆος Διός. Τὸ δὲ *Μαρῆς* οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει οὔτε πρὸς τὴν Κρήτην οὔτε πρὸς τὸν Ἀστέριον, ἀλλ' εἶναι ἀπλοῦστατα ἐπώνυμον θεοῦ Σημιτικοῦ, ὁμοιον πρὸς τὸ Βήλος, Βάαλ, (Bel=Κύριος) ἐκ τῆς Σημιτικῆς (ἰδίως Ἑβραϊκῆς καὶ Ἀραβικῆς) ρ. ἄ μ ρ λόγος, ἐ π ι τ ἄ τ τ ε ι ν, a m i r = ἄρχων, *Μαρῆς* = *αμαρια* = Κύριος ἡμῶν (πρβλ. τὸ ἀραβ. *ραβινα*, ἔβρ. *ραβονι*).

τις ἀπὸ Κρήτης μετοίκησις εἰς τὴν χώραν τῶν Φιλισταίων καὶ ἂν ἢ *Κρήτη* ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὸ ὄνομα *Κέφτι* τῶν Αἰγυπτιακῶν ἐπιγραφῶν. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ πρῶτον τῶν ζητημάτων τούτων, ὅπερ καὶ δὲν ἔχει σπουδαιότητα πολλήν, ἐν τῷ γενικῷ περὶ καταγωγῆς τῶν Ἑλλήνων ζητήματι, πάντα τὰ μέχρι τοῦδε γραφέντα μαρτυροῦσιν ἀπλῶς τὸ σκοτεινὸν καὶ περιπλοκὸν τοῦ ζητήματος. Τὸ δὲ δεύτερον τὸ περὶ τῆς σχέσεως τοῦ *Κέφτι* πρὸς τὴν Κρήτην εἰσηλθὲν ἐπ' ἐσχάτων εἰς νέαν φάσιν ἐν μέρει φωτίζουσαν, ἐν μέρει δὲ ἔτι μᾶλλον περιπλέκουσαν αὐτό. Ἐννοοῦμεν τὴν ἐπ' ἐσχάτων ἀνάγνωσιν νέου ὀνόματος ἐν ταῖς Αἰγυπτιακαῖς ἐπιγραφαῖς, ἐν τῷ νέῳ ἐθνικῷ καταλόγῳ τοῦ Ὀμβὸς ἐν Γκεμπελσιλιέ. Ἐν τῷ νέῳ καταλόγῳ ἀνεγνώσθη τὸ ὄνομα τῆς χώρας ἢ τοῦ ἔθνους *K p t r*. Ἄλλὰ τοῦ νέου ὀνόματος ἢ θέσις γεωγραφικῶς καὶ ἐθνογραφικῶς μένει ἔτι ἀόριστος καὶ ἐκ τῆς γνώσεως τούτου θὰ λυθῆ (οὕτω φρονοῦσιν οἱ περὶ ταῦτα εἰδήμονες) τὸ ζήτημα ἂν μεταξὺ τῶν ὀνομάτων *Κέφτι* καὶ *Κρήτη* (οὐχὶ *Ἑλλάς*) ὑπάρχει τις σχέσις. Τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα μαρτυροῦσι πόσον δυσχερὴς εἶναι ἢ ἀκριβὴς ἐν ξένοις ἱστορικοῖς μνημείοις, πρὸ πάντων τοῖς Αἰγυπτιακοῖς, εὗρεσις καὶ καθορισμὸς ὀνομάτων ἐθνικῶν ἢ γεωγραφικῶν. Ἄλλ' ἵνα ἐξαντλήσωμεν ὄλοσχερῶς τὰ κατὰ τὸ σκοτεινὸν τοῦτο κεφάλαιον, διαλαμβάνομεν ἐν ὀλίγοις ἐνταῦθα καὶ τὸ ἕτερον μετὰ τοῦ ὀνόματος τῆς Κρήτης συνδεόμενον ἐκ τῆς γραμματείας τῆς Π. Δ. προερχόμενον ζήτημα τῶν Κρέτ(θ)οι καὶ Πλέτ(θ)οι.

Κρέτ(θ)οι καὶ Πλέτ(θ)οι. Οὕτω καλοῦνται ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ (Βασιλ. Β'. κεφ. Η, ἐδ. 18 παρὰ τοῖς *Ο'* ὑπὸ τύπον *Χερραθει* καὶ *Φελεθθοι*), οἱ τοῦ βασιλέως Δαυὶδ σωματοφύλακες (ὡς καλεῖ αὐτοὺς ὁ Ἰώσηπος ἐν Ἀρχαιολ. Ἰουδ. Ζ, 5, 4). Φαίνεται ὅτι τὰ ὀνόματα ταῦτα τὰ ἐκφερόμενα πάντοτε ὁμοῦ, οἰανδήποτε καὶ ἂν εἶχον ἀρχῆθεν σημασίαν, μετέστησαν εἰς τὴν τῶν *δορυφόρων* σημασίαν καὶ οὕτω μεταφράζονται ὑπὸ τῶν *Ο'* ἐν Βασιλειῶν Β' 23, 23 καὶ ἐν Παραλειπομένων ΛΑ', 25. Τινὲς δὲ καὶ τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν τοιαύτην ἐκλαμβάνοντες καὶ τὴν πρώτην σημασίαν ἠρμήνευσαν τὰ ὀνόματα «τοξῆται» καὶ «δρομεῖς», οἱ προτρέχοντες τοῦ ἄρματος τοῦ βασιλέως. Ἄλλ' οἱ πολλοὶ ἀποβλέποντες ἰδίως εἰς τὴν ἀσυνήθη ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ εἰς ἰ κατάληξιν ἐθεώρησαν ἀμφοτέρω τὰ ὀνόματα ὡς ξένα καὶ δὴ Φιλισταϊκά, συνηγοροῦντος πρὸς τὴν τοιαύτην ἀντίληψιν καὶ ὑπόθεσιν καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς σωματοφυλακῆς ταύτης Βαναίου (ἢ Βανηαίου υἱοῦ Ἰωδαέ) ἀνδρὸς ξενικῆς καταγωγῆς, καὶ τῆς τούτου μετὰ τῶν Φιλισταίων Ταθθαίων συναφείας. Ἡ τοιαύτη εἰκασία φαίνεται βεβαιουμένη καὶ ἐκ τινος ἱστορήματος ἐκτιθεμένου ἐν Βασιλειῶν Α', Λ, 8 κέξ. Ὅτε ὁ Δαυὶδ ἐστράτευεν εἰς τὰς νοτιώτερον τῆς Ἰουδαίας κειμένας χώρας τῶν Ἀμαληκῶν ληστῶν Πετραίας Ἀραβίας, εὗρον οἱ ἄνδρες αὐτοῦ ἄνθρωπον Αἰγύπτιον ἐν τῷ ἄγρῳ, ὃς προσαχθεὶς πρὸς τὸν Δαυὶδ ὡμολόγησεν ὅτι ἦτο δοῦλος Αἰγύπτιος ἐκ τοῦ στίφους τῶν ἐναντίον τῶν Ἀμαληκῶν ἐπελθόντων καὶ εἰς

τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῶν Χερεθαίων εἰσβαλόντων Αἰγυπτίων. Τοῦτο μαρτυρεῖ προδήλως ὅτι Χερεθαῖοι (Κρέτι(θ)ι ἐν τῇ Ἑβρ.) νοοῦνται ἐνταῦθα λαὸς τις Φιλισταϊκὸς ἢ οἰοσδήποτε ἄλλος λαὸς οἰκῶν μεταξύ Ἰουδαίας, Πετραίας Ἀραβίας καὶ Αἰγύπτου. Καὶ ἀντιφάσκει μὲν πρὸς τοῦτο τὸ παρὰ Ἰεζεκιήλ (ΚΕ, 16) λεγόμενον «Τάδε λέγει Κύριος· Ἰδοὺ ἐγὼ ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τοὺς ἄλλοφύλους (Φιλισταίους) καὶ ἐξολοθρεύσω Κρηῖτας καὶ ἀπολωὼ τοὺς καταλοίπους τοὺς κατοικοῦντας τὴν παραθαλασσίαν». Ἀλλὰ τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ Ἰεζεκιήλ παρὰ τοῖς Ο' εἶναι τὸ μόνον, μετὰ τοῦ Σοφονίου, ἐν ᾧ ἕνεκα πλημμυλοῦς ἐρμηνείας τοῦ ἑλληνιστοῦ Ἰουδαίου μεταφραστοῦ τὸ Κρηθι ἀποδίδεται διὰ τοῦ Κρηῖτες, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶδομεν, ἐνῶ παρὰ τοῖς ἄλλοις προφήταις καὶ ἐν τοῖς χρονικοῖς τῶν Βασιλειῶν καὶ ἐν τοῖς Παραλειπομένοις ἐρμηνεύεται τὸ ὄνομα διὰ Χερρεθει (1). Ἀλλ' ἔρχεται καὶ τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Σοφονίου (κεφ. Β', 5). «Ὅθαι οἱ κατοικοῦντες τὸ σχοίνισμα τῆς θαλάσσης, πάροικοι τῶν Κρητῶν· λόγος Κυρίου ἐφ' ὑμᾶς Χαναάν, γῆ ἄλλοφύλων καὶ ἀπολωὼ ὑμᾶς ἐκ κατοικίας· καὶ ἔσται Κρήτη νομὴ ποιμνίων καὶ μάνδρα προβάτων· καὶ ἔσται τὸ σχοίνισμα τῆς θαλάσσης τοῖς καταλοίποις οἴκου Ἰούδα· ἐπ' αὐτοὺς νεμήσοντες ἐν τοῖς οἴκοις Ἀσκάλωνος. Ἦκουσα ὄνειδισμοὺς Μωάβ καὶ κονδυλισμοὺς υἱῶν Ἀμμὼν...διότι Μωάβ ὡς Σόδομα ἔσται καὶ υἱοὶ Ἀμμὼν ὡς Γόμορρα καὶ Δαμασκὸς ἐκλειμμένη». Πᾶς τις ἀναγινώσκων ταῦτα νοεῖ εὐκόλως ὅτι Κρήτη ἐν πόλεσι Ἰουδαίας καὶ Φιλισταίας, χώρας Μωαβίτιδος, ἐν μέσῳ Μωάβ καὶ Ἀμμὼν καὶ Δαμασκοῦ οὐδεμίαν ἔχει θέσιν, ὃ δὲ μεταφραστῆς τοῦ Σοφονίου καὶ τοῦ Ἰεζεκιήλ Ἰουδαῖος ἑλληνιστῆς τῆς Αἰγύπτου, παρὰ τὰ κοινῶς παραδιδόμενα περὶ τῆς ἐν πᾶσιν ὁμοιομόρφου μεταφράσεως τῆς Γραφῆς ὑπὸ τῶν Ἑβδομήκοντα Ραββίνων, περιέπεσε εἰς πλημμυλὴν μετάφρασιν ἀποδίδων τὸ Χερρεθει ἢ Χερρεθαῖοι τῶν συναδέλφων αὐτοῦ διὰ τοῦ Κρηῖτη, ἀφοῦ τὸ Ἑβραϊκὸν Κρέτι(θ)ι δὲν ἐγίνωσκεν ἄλλως νὰ μεταφράσῃ. Ἀλλ' ἡ πλημμυλία τῆς μεταφράσεως ἐνὸς ἢ δύο τῶν λεγομένων Ο' δὲν ἔχει σχέσιν οὐδεμίαν πρὸς τὸ ἕτερον ζήτημα ἂν μετόκησάν ποτε Κρηῖτες ἀπὸ τῆς νήσου αὐτῶν εἰς τὴν Φιλισταίαν, ὅπερ μένει πάντοτε ἄλυτον, Ἐνταῦθα συμπεραίνομεν ἀπλῶς ἐκ τῶν ἐκτεθέντων ὅτι τὸ Κ r e t (θ) i οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς Κρηῖτας καὶ Κρηῖτην. Ἀλλ' ἔρχεται νῦν τὸ Πλέτι(θ)ι. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπὸ τοῦ Λουθήρου μέχρι σήμερον πολλαχῶς ἐσχολιάσθη καὶ διαφόρους προδικάλεσεν ἐξηγήσεις, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν μόνην ὀρθὴν ἐρμηνείαν τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ πρὸ τετρακοσίων ἐτῶν. Ὁ Λούθηρος ἐθεώρησε τὸ ὄνομα ἀπλούσιατα ὡς ἐπιτετημημένον τύπον τοῦ P l i s c h t i ἤτοι

(1) Καὶ τοῦτο ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Βατικανοῦ. Ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ κειμένῳ τῶν Ο' καὶ ἐν τῷ παρατιθεμένῳ χωρίῳ τοῦ Ἰεζεκιήλ ἀντὶ Κ ρ ῆ τ ε ς κείται Χ ε ρ ε θ α ι ο ι .

Φιλισταῖοι. Νεώτεροι ἐρευνῆται ἔφερον τὸ ὄνομα εἰς συνάφειαν πρὸς τὸ ἐν τῷ βιβλίῳ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (κεφ. 15, ἐδ. 27) ἀναφερόμενον ἐβραϊστὶ Βαι(θ) Πελέτ (Βαιθφάλεθ παρὰ τοῖς Ο'). Ἄλλοι παρασυρόμενοι ἀπὸ τοῦ K r e t (θ) i καὶ τῆς δοθείσης αὐτῷ ὑπὸ τινων πλημμυλοῦς ἐρμηνείας ὡς σημαίνουντι Κρηῖτας ἐνόμισαν ὅτι εὔρον ἐν αὐτῷ τὸ τῶν Πελασγῶν (!) ὄνομα. Ὁ πολὺς Ed. Meyer μετὰ μεγαλόφρονος εἰς ἄνδρας ἀληθῶς σοφοῦς προσηκούσης ταπεινοφροσύνης ἐδήλωσεν ὅτι οὐδὲν ἐξ ὧν ἐμελέτησεν ἐνόησε σαφῶς καὶ ὅτι δὲν γινώσκει οὐδὲν περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς πρώτης σημασίας τοῦ ὀνόματος. Τὸ μόνον ὁπωσοῦν πιθανὸν συμπέρασμα ἡμῶν περὶ τῶν δύο λαῶν εἶναι ὅτι ἀνήκον ἀμφότεροι εἰς Φιλισταϊκὰς φυλάς, μεθ' ὧν ὁ Δαυὶδ διετέλει εἰς πολὺ φιλικὰς σχέσεις, πρὶν ἀνατρέψῃ διὰ τῆς βοήθειας ἐν μέρει αὐτῶν τὸν θρόνον τοῦ Σαοὺλ καὶ ἰδρύσῃ τὴν δυναστείαν αὐτοῦ, καὶ ὅτι οἱ Φιλισταῖοι οὗτοι ἀπετέλεσαν ἔκτοτε τὴν σωματοφυλακίαν αὐτοῦ ἀποτελοῦντες ἴδιον σῶμα ἐν τῷ στρατῷ, τὸ δὲ ὄνομα τῶν Κρέτι(θ)ι καὶ Πλέτι(θ)ι ἀπώλεσε κατὰ μικρὸν πᾶσαν ἔννοιαν ἐθνολογικὴν, (ὅπως τὸ Χροβάτ (=Κροάτης) παρ' Ἑλλήσι καὶ παρὰ Τούρκους, τὸ Ζουάβ καὶ Τουρκὸς τῶν Γάλλων καὶ Εὐρωπαίων (1)). Ἀλλὰ ὀνόματα ἐκ τῶν Αἰγυπτιακῶν μνημείων γνωστὰ εἰς Ἑλληνικοὺς ἢ Ἑλληνοπελασγικοὺς λαοὺς ἀναφερόμενα εἶναι Tenau καὶ Danauna.

Δαναοί. Ἐν ταῖς τοῦ μνημείου τοῦ Τουθμούσιος Γ' ἀναγραφαῖς ταῖς διαλαμβανούσαις περὶ τῶν εἰς τὸν ἰσχυρὸν τοῦτον ἡγεμόνα ὑπηκόων λαῶν γίνεται λόγος περὶ «ἡγεμόνων» τῶν Κάφτι καὶ τῶν νήσων Tenau. Ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ ἐνόμισάν τινες ὅτι εὔρον τοὺς Δαναοὺς τῆς Πελοποννήσου Ἀλλὰ τὴν τοιαύτην γνώμην, ἣν πιθανὴν θεωρεῖ ὁ Ed. Meyer καίπερ μὴ θεωρῶν ἀσφαλῆ τὴν ἀνάγνωσιν (ἀναγινώσκει οὗτος Tenau), ἀπορρίπτουσι πολλοὶ τῶν ἐρευνητῶν, ἐν οἷς μάλιστα καὶ ὁ Hommel, ὡς Δαναοὺς παραδεχόμενοι μόνον τοὺς ἐν τοῖς μνημείοις τοῦ Ραμεσσῆ ἢ Ραμσῆ Γ' (1273—1241;) μνημονευομένους Δανάουνα

(1) Τὸ ὄνομα τῶν Κρέτι(θ)ι καὶ Πλέτι(θ)ι ἐκλείπει μετὰ τοῦ Δαυὶδ. Ἀλλὰ μετὰ δύο περίπου αἰῶνας (περὶ τὰ μέσα τοῦ 9 π. Χ. αἰῶνος), ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς περιβοήτου Γοθολίας ἢ Ἀθαλίας ἀναφέρονται ὡς σωματοφύλακες οἱ Καρι (Χορροι παρὰ τοῖς Ο'). Τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο συνήψαν τινες νεώτεροι ἐρμηνευταὶ πρὸς τὸ τῶν Καρῶν τῆς Μ. Ἀσίας, οὗς ὡς μισθοφόρους ὀπλίτας βλέπομεν καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ψαμμητίχου Α' (663—610 π. Χ.), τοὺς ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ μαντείου κληθέντας «ἄνδρας χαλκοῦς (χαλκοθωρήκτους) ἀπὸ θαλάσσης ἦκοντας» (Ἡροδ. Β', 152 «Πέμπαντι δὲ οἱ (τῷ Ψαμμητίχῳ) ἦλθε χρησμός ὡς τίσις ἦξει ἀπὸ θαλάσσης χαλκῶν ἀνδρῶν ἐπιφανέντων. Χρόνου δὲ οὐ πολλοῦ διελθόντος ἀναγκαῖα κατέλαβε Ἰωνάσ τε καὶ Κάρασ ἀνδρας κατὰ ληρὴν ἐκπλώσαντας ἀπενειχθῆναι ἐς Αἴγυπτον, ἐκβάνιας δὲ ἐς γῆν καὶ ὀπλισθέντας χαλκῷ ἀγγέλλει τῶν τις Αἰγυπτίων τῷ Ψαμμητίχῳ, ὡς χάλκεοι ἄνδρες ἀπικμένοι ἀπὸ θαλάσσης λεηλατεῦσι τὸ πεδῖον». Ὁ Ψαμμητίχος διὰ τῶν χαλκῶν τούτων ἀνδρῶν, οἵτινες χάριν ληστείας μετέβησαν εἰς Αἴγυπτον, κατέλαβε τὴν ἀρχήν.

τοὺς ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν βασιλέων τῶν Χέτα στρατεύσαντας, ἀλλ' ἐν Παλαιστίνῃ ὑπὸ τοῦ Ραμσή ὀλοσχερῶς ἠττηθέντας (1). Ὡς γνωστόν, ὁ μυθικός γενάρχης τῶν Δαναῶν τῆς Πελοποννήσου Δαναὸς μυθολογεῖται ὡς ἐξ Αἰγύπτου ἐλθὼν καὶ ὡς ἀδελφὸς τοῦ Αἰγύπτου μετὰ τούτου μετοικήσας εἰς Ἄργος (2).

¹ Ἄλλοι λαοί. Ἐπι πρὸ τῶν Δανάων καὶ πρὸ τοῦ Ραμσή Γ' ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Merenptach ἢ Mernepthch (Μενόφρεως ἢ Μονόφρεως ἢ Ἀμενεφθά), τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου Ραμσή Β' τοῦ μεγάλου, ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ βασιλέως τούτου ἀναγράφεται μεγάλη τις στρατεία κατὰ θάλασσαν ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τῶν λαῶν τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων τῆς μεγάλης θαλάσσης συμμαχούντων μετὰ τῶν λαῶν τῆς Λιβύης. Ὡς μετασχόντες τῆς στρατείας ταύτης ἀναγράφονται οἱ Schardana (οἱ Σαρδόνιοι, ὡς ὑποτίθεται), οἱ Σακαλουσά (Schakaluscha οἱ Σικελοί), οἱ Turuscha (Τυρρηνοὶ κατὰ Ε. Meyer) καὶ οἱ περιτετμημένοι Akaiwascha (Ἀχαιοί;) (3). Τὰ περὶ τῆς ταυτότητος τῶν ἐθνικῶν τούτων ὀνομάτων ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἀπ' αἰ ὑποθέσεις· τὸ μόνον δὲ ὑπὸ καθόλου ἔποινι ἀληθὲς καὶ σπουδαῖον εἶναι τὸ γεγονὸς τὸ ἱστορικὸν ὅτι λαοὶ περὶ τὴν Μεσόγειον καὶ ἐν ταῖς νήσοις οἰκοῦντες, ἐν οἷς ὑπῆρχον καὶ λαοὶ Ἑλληνοπελασγικοί, ἐστράτευον ὁμαδὸν κατὰ τὸν 14 καὶ 13 αἰῶνα ἐναντίον τῆς Αἰγύ-

(1) Τὸ ὄνομα τοῦτο τῶν Δανάων εἶδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἓνα τῶν διασημοτάτων Αἰγυπτιολόγων τῆς Εὐρώπης, τὸν Γ ε ρ γ ι ο ν Ἐ β ε ρ ς (Ebers), οὗ ἐλάβομεν ἤδη οὐχὶ ἀπαξ ἀφορμὴν νὰ μνημονεύσωμεν τοῦ ὀνόματος· εἰς τὸν ἄνδρα ἐκείνον, ὅστις ἔδωκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ εἰς ἓν τῶν πολυτιμοτάτων μνημείων τῆς ἀρχαίας Αἰγυπτιακῆς φιλολογίας, τὸν τῷ 1872 ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῶν Αἰγυπτίων Θηβῶν εὗρεθέντα ὑπ' αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔκτοτε φέροντα πάπυρον (πάπυρον Ebers) ἀνήκοντα εἰς 16 αἰῶνα π. Χ. ἦτοι εἰς τὴν περίοδον τῶν μεγάλων Φαραῶνων τῆς 18ης δυναστείας, κομισθέντα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν Γερμανίαν (καὶ εὐρισκόμενον νῦν ἐν τῇ πανεπιστημιακῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Λειψίας) νὰ συγγράψῃ ὡς ρωμαντικὸς συγγραφεὺς (πολλὰς συγγράφας μυθιστορίας) καὶ τὸ θαυμασιώτατον μυθιστορικὸν ἀριστούργημα τὸ ἐπιγραφόμενον Οὐάρδα (ἐκ τοῦ πλασθέντος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ὀνόματος τῆς ἡρώιδος τῆς μυθιστορίας), ἐν ᾧ τοσοῦτον ἐπαγωγῶ ἅμα δὲ καὶ διδακτικῶ τρόπῳ ἐκτίθενται αἱ περιπέτειαι τῆς Οὐάρδας, κόρης δῆθεν Ἑλληνίδος, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Δαναῶν αἰχμαλωτισθέντος ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐν τῇ μεγάλῃ μάχῃ τῆς Καδυσίας παρὰ τὸν Ὀρόντην (1387 π. Χ.). Εἰ καὶ ἐν ταῖς τάξεσι τῶν πολεμίων τοῦ Ραμσή Β' δὲν ἀναφέρονται Δανάων, ὁ μέγας ἐπιστήμων ἀδεία ποιητικῇ χρώμενος, ἀφηγούμενος ἀκριβῶς τὰ τῆς μάχης κατὰ τὸ περίφημον ἔπος Π ε ν τ α ο ὕ ρ παρέρστησε τοὺς Ἑλληνας πρωταγωνιστοῦντας ἐν ταῖς τάξεσι τῶν πολεμίων τοῦ μεγάλου Φαραῶ.

(2) Ἴδε περὶ τούτων πάντως καὶ τὰ ὅσα ἐν τῷ Γ' τόμῳ σ. 177 κξξ. ἐξετέθησαν.

(3) Akaiwascha συνοδεύεται πάντοτε ὑπὸ τοῦ ἐπιθέτου «περιτετμημένος» διὸ ἀπορρίπτεται ὑπὸ πολλῶν ἢ περὶ ταυτότητος πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς γνώμη.

πτου, ὅτε ἤρχον ἀκριβῶς ταύτης οἱ μέγιστοι καὶ κραταιότατοι τῶν Φαραῶ. Ἐν τῷ ἀναγράφοντι τὴν μεγάλην νίκην τῆς Καδυσίας (1387 π. Χ.) μεγάλῳ πίνακι τῷ δίκην τροπαίου ἰδρυθέντι παρὰ τὸν ποταμὸν Λύκον βορείως τῆς Βηρυτοῦ, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις μνημείοις τοῦ αὐτοῦ Φαραῶ, ὡς λαοὶ μετὰ Χεταίων ἐναντίον τοῦ Φαραῶ συμμαχήσαντες καὶ ἠττηθέντες ἀναφέρονται οἱ Δάρδαροι, πιθανώτατα ὁ γνωστός Τρωϊκὸς λαός, εἰ καὶ Δάρδαροι ὄκουν καὶ ἐν Ἰλλυρία καὶ ὑπὸ τὸν Καύκασον, οἱ Πήδησα (Πήδασα δ' ὑπῆρχον καὶ ἐν Τροίᾳ καὶ ἐν Κασία καὶ ἐν Πισιδίᾳ), οἱ Λούκα ἢ Ρούκα (Λύκιοι;), Μάονα (Μήονες;), Mousavat (Μυσοί;). Οἱ λαοὶ οὗτοι καλοῦνται ἐν τοῖς μνημείοις τοῦ Ραμσή Β' «λαοὶ οἰκοῦντες ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἄκρων τῆς θαλάσσης (ἀπὸ τῶν Ἀσιατικῶν ἀκτῶν, ὡς φαίνεται τοῦ Αἰγαίου) μέχρι τῆς χώρας τῶν Χέτα (Καππαδοκίας)», πάντες λαοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Χεταῖοι (Χάττιοι, Κήττιοι, Χατάοι). Οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες λαοὶ πάντες ἀναφέρονται ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς μνημείοις ὡς σύμμαχοι τοῦ βασιλέως τῶν Χέτα τῶν ἀποτελούντων ἐπὶ τοῦ Ραμσή Β' (κατὰ τὸν 14 π. Χ. αἰῶνα) κράτος ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν ἔνδον, ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς νῦν Μικρᾶς Ἀσίας μέχρι τῆς Ἀρμενίας, Μεσοποταμίας καὶ Συρίας καὶ ἐντεῦθεν μέχρι Χαναὰν καὶ Παλαιστίνης, αἵτινες χώραι ἀκριβῶς ἀμφισβητούμεναι ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν κρατῶν ἐπήνεγκον τὸν μέγαν μετὰ αὐτῶν πόλεμον, ὅπως ἢ μέχρι Μεσοποταμίας ἔκτασις αὐτῶν ἐπήνεγκε τὴν πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους σύγκρουσιν. Τίνος λοιπὸν καταγωγῆς ἦσαν οἱ Χέτα οὗτοι τῶν Αἰγυπτιακῶν ἐπιγραφικῶν μνημείων, οἱ ἐν ταῖς Ἀσσυροβαβυλωνιακαῖς σφηνοειδέσιν ἐπιγραφαῖς καλούμενοι Χάτι. Τὸ γνωστὸν ὄνομα μικροῦ τινος Χανααντικοῦ λαοῦ οἰκοῦντος ἐν τῇ νοτιωτάτῃ μεσημβρινῇ ἄκρῃ τῆς Παλαιστίνης τὸ συχνῶς ἀναφερόμενον ἐν τῇ Π. Δ., ἰδίως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Δαυὶδ, οὗ ἐν τῇ ὑπερσίᾳ πολλοὶ ὑπῆρχον Χεταῖοι (Χετταῖος δὲ ἦν καὶ ὁ τῆς Βηρσαβεῖ ἀνὴρ, ἦν ὕστερον γήμας ὁ Δαυὶδ ἐγέννησε τὸν Σολομῶντα), ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ὑποθεθῇ ὅτι οἱ Χέτα τῶν Αἰγυπτιακῶν ἐπιγραφῶν ἀνήκον εἰς τὴν αὐτὴν φυλὴν μετὰ τοῦ μικροῦ ἐν Χαναὰν οἰκοῦντος λαοῦ, τοῦ κατατασσομένου ἐν τῷ ἐθνογραφικῷ πίνακι τῆς Γενέσεως (I, 15) εἰς τὸν οἶκον Χαναὰν ἦτοι εἰς τοὺς Χαμιτικούς λαοὺς τοὺς οἰκοῦντας ἐν Συρίᾳ καὶ ἐκσημιτισθέντας, ὡς ἦσαν καὶ οἱ Φοίνικες. Ἄλλ' ἢ γνώμη αὕτη ἐγκατελείφθη νῦν ὀλοσχερῶς. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ σημετικά φαινόμενα ὀνόματα τῶν Χεταίων ἡγεμόνων (οἶον Χετασάρ) ὡς καὶ τὰ ἐν Μπογάζκογι τῆς Καππαδοκίας, τῷ κέντρῳ τῆς δυνάμεως τῶν Χεταίων εὐρεθέντα σφηνοειδῆ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα, θεωροῦνται ἐπακολουθήματα παροδικῆς Σημιτικῆς ὁοπῆς, τῆς Ἀσσυριακῆς γλώσσης καὶ γραφῆς λαβούσης διεθνῆ τινα, οὕτως εἰπεῖν, χρῆσιν ἐν ταῖς μετὰ τῶν λαῶν τῆς δυτικῆς Ἀσίας σχέσεσι (1). Δύο δὲ νῦν ἐπικρατοῦσι γνώμαι περὶ τῆς κατα-

(1) Ἴδ. περαιτέρω ἐν τοῖς περὶ Χεταίων τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ δὲ μικρὸς λαὸς τῶν

γωγῆς τῶν Χεταίων. Οἱ περὶ τὸν Hommel φρονοῦσιν ὅτι οὗτοι ἦσαν λαὸς οὐχὶ μὲν Σημιτικός ἢ Χαμιτικός, ἀλλ' οὔτε Ἰνδογερμανικός ἢ Ἄριος, οὔτε οὐραλοφινικός, ἀλλ' ὅτι γλωσσικῶς ἀνῆκον εἰς οἰκογένειαν τῶν ὑποκακασίων λαῶν, περιλαμβάνουσιν πλὴν τινῶν Καυκασίων γλωσσῶν ἰδίως τὴν Μιγγρελικὴν καὶ τὴν Λαζικήν.

Εἰς ταύτην δὲ τὴν φυλὴν κατὰ τὸν Hommel ἀνῆκον καὶ οἱ τοῦ Ἡροδότου Ἀλαρόδιοι, οἱ Οὐράριοι τῶν Ἀσσυριακῶν καὶ τῶν Ἀρμενικῶν σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν (1). Ἄλλ' ἐναντίον τῆς τοιαύτης γνώμης οἱ περὶ τὸν σοφώτατον Ἰησοῦιτην πατέρα καὶ δεινὸν αἰγυπτιολόγον καὶ ἀσιανολόγον Cesare di Cara φρονοῦσιν ὅτι οἱ Χέτα ἦσαν Πελασγικῆς καταγωγῆς (τὴν γνώμην ταύτην ἰσχυρῶς ὑπεστήριξεν ὁ

Χεταίων τῆς Χαναάν θεωρεῖται μικρὸς τις ἀποδασμὸς τοῦ μεγάλου ἔθνους τῶν Χεταίων, ἀπαλειφθεὶς ἐν Χαναάν ἀπὸ τῆς Χεταϊκῆς κατακτισεως τῆς χώρας καὶ συγχωρευθεὶς μετὰ τῶν Χανατικῶν.

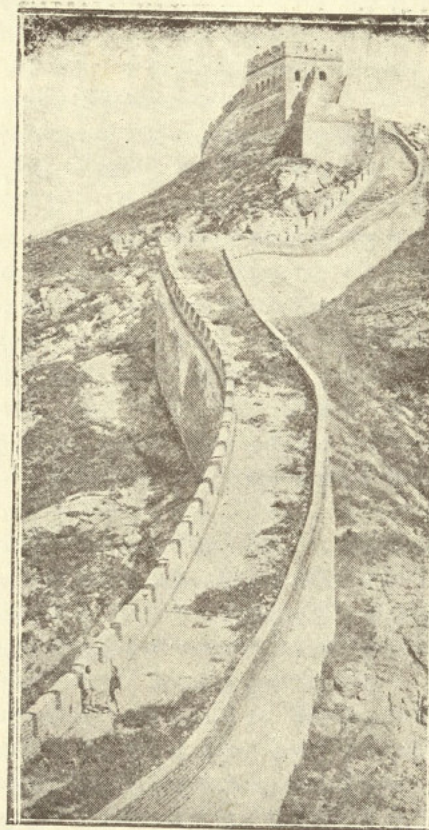
(1) Τὰ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀρμενικῇ ὑπάρχοντα μὴ Ἑλληνοπελασγικά καὶ μὴ Ἰρανικά στοιχεῖα καὶ αὐτὴ ἡ γλῶσσα τῶν σφηνοειδῶν Ἀρμενικῶν ἐπιγραφῶν ἦσαν Ἀ λ α ρ ο δ ι κ ἂ ἢ Ο ὕ ρ α ρ τ ι κ ἂ. Τοιαῦτά τινα στοιχεῖα ἐνόμισα ἐγὼ ὅτι εὗρον ἐν τισι τοπικοῖς ἢ ἐθνικοῖς ἐνόμοισι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἰδίως ἐν τοῖς Ὀ ρ κ α ὀ ρ κ ο ι ς ἢ Ὀ ρ κ α ο ρ ι ο ι ς τοῖς οἰκοῦσι περὶ τὴν Πεσσινοῦντα καὶ τὸ Δίδυμον ὄρος τῆς Φρυγίας (Στραβ. ΙΒ', 567, 568, 576), τὸ ὅπως ἀνόμιον πρὸς τὰ Μικρασιανὰ τοῦτο ὄνομα μοι ἐφάνη ὅτι ἦν αὐτὸ τὸ πρῶτον ὄνομα τοῦ Δ ι δ ὕ μ ο υ καὶ ἐσήμαινε Δ ι ν δ υ μ η ν ὀ ς. Ἐντεῦθεν συνῆψα αὐτὸ πρὸς τὸ ἀρμενικὸν Ἐ ρ κ α β ο ρ ἂ κ (ἢ Ἰερκαβορὰκ) δίδυμος ἐκ τοῦ Ἀρμενικοῦ ἀριθμητικοῦ ὀνόματος ergu=δύο. Τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς καὶ ἄλλα τινὰ ἀριθμητικὰ ἐν τῇ Ἀρμενικῇ εἶναι ἀναρικά (μὴ Ἄρια). Τοῦτο τὸ ὄνομα ὡς καὶ τινὰ ἀριθμητικὰ σφζόμενα ἐν ταῖς παιδιαῖς τῶν παίδων ἐν τῇ ἐν Καππαδοκίᾳ λαλουμένῃ Ἑλληνικῇ διαλέκτῳ, γενόμενα γνωστὰ (διὰ τοῦ ἡμετέρου «Γλωσσαρίου συγκριτικοῦ τῶν Ἑλληνοκαππαδοκικῶν λέξεων») εἰς τὸν Hommel ἐθεωρήθησαν ὑπ' αὐτοῦ ὡς ὑπαγόμενα εἰς τὰς καυκασίας Ἀλαροδίας γλώσσας. Ἀνεκοίνωσε τοῦτο ἐμοὶ ἐν Ρώμῃ πρὸ 20 ἐτῶν, διέλαβε δὲ καὶ ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ περὶ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῶν Ἰρανίων ἐν τῇ δυτικῇ ἢ προσθίᾳ Ἀσίᾳ (Das erste Auftreten der Iranier in Vorderasien. (*)) Τοσαῦτα μόνον ἠδυνήθηνα νὰ εὗρω ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ λείψανα γλωσσικὰ τῆς Χετικῆς περιόδου, ὑποτιθεμένου ὅτι οἱ Χεταῖοι ἦσαν Ἀλαρόδιοι μεταστάντες εἰς τὸ Πελασγικόν. Ἄλλ' ἐν ταῖς Ἀλαροδίαις ἐπιγραφαῖς τοῦ Β ἂ ν, ἃς ἐπεχείρησε νὰ ἐξημερεύσῃ ὁ Sayce, ἀνέγνω ὄνομα ἡγεμόνος Ἰ σ π ο υ ἰ ν, ὡς ὑπέλαβε. Τὴν ὀρθότητα τῆς ἀναγνώσεως ἐτεκμηράμην ἐγὼ εὐρῶν ἐν τῷ Σαχναμὲ τοῦ Φερδούση ὄνομα ἡγεμόνος τοῦ Ἀφρασιὰπ καλουμένου ἀκριβῶς Ἰ σ π ο υ ἰ ν.

(*) Τὴν μεγάλην ἀπὸ γλωσσολογικῆς ἀπόψεως σπουδαιότητα τῶν ὑφ' ἡμῶν εὐρεθέντων λειψάνων προσελληνικῆς τινος γλώσσης ἐξαίρει καὶ ὁ ἐν Βερολίνῳ περιφημος καθηγητῆς I. Μαρκουάρτ, (ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν πρῶτον συνάδελφον αὐτοῦ ἐν τῇ σχολῇ τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, νῦν καθηγητὴν τῆς Φιλολογίας ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ (ἓνα τῶν ἀρίστων καὶ δοκιμοτάτων τροφίμων τῆς παρ' ἡμῖν Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, μαθητὴν δὲ ἡμῶν τε καὶ τῶν μεγάλων φιλόλογων Κ. Κόντου καὶ Σ. Βάση) Ἰωάννην Καλιτσουνάκην.

Cesari di Cara ἐν τῇ μεγάλῃ πραγματείᾳ αὐτοῦ Gli Hetaei e Pelasgi). Ἄλλὰ καὶ οἱ τὴν ἀντίθετον ἀποφαινόμενοι γνώμην καὶ αὐτὸς ὁ Hommel φρονοῦσιν ὅτι οἱ Χεταῖοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀφωμοιώθησαν τοῖς Θρακοπελασγοῖς τῆς χώρας ταύτης καὶ ἐξηφανίσθησαν ἐν τῷ μεγάλῳ ὄγκῳ τῶν ἀρίων Θρακοπελασγικῶν λαῶν τῆς χερσονήσου. Καὶ ὅμως ὁ λαὸς οὗτος ὁ περὶ τὰ μέσα καὶ μέχρι τέλους τῆς 2 π. Χ. χιλιετηρίδος τοσοῦτον σημαντικὴν θέσιν κατέχων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Δυτικῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ὁ ἐκτείνας τὸ κράτος αὐτοῦ ἀπὸ τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέχρις Ἀρμενίας, Μεσοποταμίας καὶ Παλαιστίνης, δὲν ἐξηφανίσθη ἐκ τῆς ἱστορίας ὡς λαὸς ἴδιος χωρὶς νὰ καταλίπῃ ἕχνη τῆς διαβάσεως αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Αὐτοῦ ἔργον εἶναι τὸ περιφημον μέγα καὶ ὄραιον προηγμένης τέχνης ἄγαλμα τὸ Χετικὸν τοῦ Ἰβριζ ἐν Ἡρακλείᾳ (Ἐρεγλι) τῆς Καππαδοκίας, ἐν τοῖς πρὸς τὴν Κιλικίαν καὶ Λυκαονίαν ὄρεισις τῆς χώρας ταύτης, τὸ σφζόμενον ἀκέραιον μέχρι νῦν (μέχρι τοῦλάχιστον τοῦ 1910 ὅτε ἡμεῖς ἐπεσκεψάμεθα αὐτό) αὐτοῦ δὲ εἶναι καὶ τὰ περιφήμα ἐν Καππαδοκίᾳ μνημεῖα τοῦ Οὐγιούκ (ἔνθα εὐρέθησαν καὶ ἀνάγλυφοι εἰκόνας Χεταϊκῶν Σφιγγῶν) καὶ Βογάζκογι, τὰ ἐπὶ βράχων ἀνάγλυφα τοῦ Γραζιλίκαγια, ὧν ἡ ἀνακάλυψις διήνοιξε νέαν περίοδον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης καὶ τῆς μυθολογίας. Χεταϊκὸν μνημεῖον εἶναι καὶ ἡ ὑπερθεὶς τοῦ Νυμφαίου ἐν Ἰωνίᾳ ἐπὶ βράχου λελαξευμένη ἀνάγλυφος εἰκὼν, περὶ ἧς ποιεῖται λόγον ἱκανὸν ὁ Ἡρόδοτος ὡς περὶ εἰκόνας τοῦ Σεσώστριδος, κατὰ τὴν παρ' οὗτῳ καὶ τοῖς μετὰ τοῦτον παρ' αὐτοῦ ἀρνομένοις τὰς εἰδήσεις γινομένην σύγχυσιν τῶν Χεταϊκῶν ἔργων καὶ μνημείων πρὸς Αἰγυπτιακὰ καὶ τῶν μεγάλων Χεταίων ἡγεμόνων πρὸς τὸν Σεσώστριν ἤτοι Ραμσήν Β' τὸν Μέγαν' ὁ Ἡρόδοτος λοιπὸν μνημονεύων (Β' 106) τῶν ὑπὸ τοῦ Σεσώστριδος ἐν πολλαῖς χώραις καὶ ἰδίως ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ ἰδρυμένων «ἐν πέτρῃσιν» ἐγκεκολαμμένων τύπων τοῦ δῆθεν Αἰγυπτίου ἡγεμόνος Σεσώστριδος, λέγει ὅτι δύο τύποι τοιοῦτοι ὑπάρχουσιν ἐν Ἰωνίᾳ, ὁ μὲν ἐν τῇ ἀπὸ Ἐφεσίας χώρας εἰς Φώκαιαν ὁδῷ, ὁ δὲ ἐν τῇ ἀπὸ Σάρδεων εἰς Σμύρνην. Ὁ πρῶτος τῶν τύπων τούτων, ὁ ἐν τῇ ἀπὸ Ἐφεσίας εἰς Φώκαιαν ὁδῷ, ἐλέχθη ὅτι εὐρέθη ὑπὸ τινος Γάλλου περιηγητοῦ ἢ ἐρευνητοῦ (οὐκ οἶδα τίνας) κατεστραμμένος, ὁ δὲ δευτέρος διατηρεῖται μέχρι νῦν ἀκέραιος, οἷον διέγραψεν αὐτὸν πρὸ 65 ἐτῶν ὁ περιφημος γεωγράφος καὶ χαρτογράφος Kiepert καὶ οἷος παρατίθεται ἐν τῷ κειμένῳ ἐνταῦθα. Εἶναι δὲ ὁ τύπος οὗτος τοιοῦτος, οἷον διαγράφει αὐτὸν ὁ Ἡρόδοτος πιστότατα λέγων (ἐν τῷ ἄνω εἰρημένῳ χωρίῳ) «Ἄνθρω ἐγγέλυται μέγαςος πέμπτης σπιθαμῆς, τῇ μὲν δεξιῇ χειρὶ ἔχων αἰχμὴν, τῇ δὲ ἀριστερῇ τόξα, καὶ τὴν ἄλλην σκευὴν ὡσαύτως». Ἄλλὰ τὰ ἐπιφερόμενα τούτοις «Καὶ γὰρ Αἰγυπτίην καὶ Αἰθιοπίδα (σκευὴν) ἔχει, ἐκ δὲ τοῦ ὄμου εἰς τὸν ἕτερον ὄμον διὰ τῶν στηθέων γράμματα ἱρὰ Αἰγύ-

πτα διήκει ἐγκεκολαμμένα, λέγοντα τάδε : « Ἐγὼ τήνδε τὴν χώραν ὅμοιοι τοῖσι ἔμοῖσι ἔκτισάμην », ταῦτα δὲν εἶναι ἀκριβῶς εἰρημένα.

Ἡ ἀνάγλυφος εἰκὼν θεωρεῖται ὑπὸ πάντων τῶν ἰδόντων αὐτὴν ἐρευνητῶν ὡς τῆς αὐτῆς πρὸς τὴν ἐν Μπογάζκογι καὶ Ἰβρίζ Χεταϊκῆς ἀναγλύφου τέχνης προϊόν. Φαίνεται δὲ καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐξ ἀκοῆς καὶ οὐχὶ ἐξ ὄψεως ἀφηγούμενος τὰ περὶ τοῦ τύπου ἢ εἰκόνας, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ προστιθεμένων : « Τὰ δὴ καὶ μετεξέτεροι τῶν θεσημένων Μέμνονος εἰκόνα εἰκάσουσι μιν εἶναι, πολλὸν τῆς ἀληθείης ἀπολελειμμένοι ». Φαίνεται ὅτι οἱ Χεταῖοι ἦσαν οἱ πρῶτοι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἰδρύσαντες καὶ ὀργανώσαντες κράτος ἐσωτερικῶς καλῶς συντεταγμένον καὶ ἐξωτερικῶς ἰσχυρότατον, ἀνταγωνιζόμενον περὶ ἐπικρατήσεως πρὸς τὰ μέγιστα καὶ ἰσχυρότατα ἀρχαῖα κράτη Αἰγύπτου καὶ Ἀσσυρίας. Πιθανολογεῖται δὲ καὶ ἐκ τινῶν παραδόσεων ὅτι τὸ κράτος τοῦτο τὸ ἀπὸ Ἀλαροδίου μεταστὰν εἰς Θρακοπελασγικὸν δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀλλ' ἐξετάθη καὶ πέραν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου, καὶ οἱ ἐκ τῶν πέραν τοῦ Ἑλλησπόντου στρατεύσαντες μέχρι Ἰονίου Πόντου ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλληνικῇ χερσονήσῳ καὶ μέχρι Πηνειοῦ προελάσαντες Τεῦκροι καὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (ἰδ. περαιτέρω) ἐκπροσωποῦσι τὸ κράτος τῶν Χεταίων. Αἱ περὶ τῆς στρατείας ἢ στρατειῶν δὲ τούτων εἰδήσεις συνεχύθησαν ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις Ἑλληνικαῖς παραδόσεσι μετὰ παραδόσεων περὶ στρατιῶν δῆθεν Αἰγυπτίων (τοῦ Σεσώστριδος) καὶ Αἰθιοπῶν ἐξ Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην γενομένων. Μία τῶν τοιούτων παραδόσεων (Στραβ. ΙΕ 686—687) ἐποιεῖτο λόγον περὶ *Τεάρκωνος* ἢ Τεαρκῶ τοῦ Αἰθίοπος στρατεύσαντος ἐξ Ἀσίας καὶ προελάσαντος μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν, ὡς ἐπραξε τοῦτο καὶ ὁ Ναβουχοδονόσωρ (!) κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν. Οἱ καὶ ἀβρόχοις ποσὶν ἔτι διελθόντες τὴν Ἀσσυροβαβυλωνιακὴν ἱστορίαν γινώσκουσι καὶ ἐννοοῦσιν ὅτι ὁ Ναβουχοδονόσωρ, παρ' ὅσα ἢ μεταγενεστέρα Ἑβραϊκὴ παράδοσις ἐσώρρευσε τερατώδη (κατ' ἐμπνευσιν τοῦ σφοδροῦ ἐθνικοῦ μίσους τῶν Ἑβραίων ἐναντίον τοῦ καταστροφέως τῆς Ἱερουσαλήμ) μυθικὰ περὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἦτο ἀνὴρ ἱστορικώτατος, οὗ ἢ ὄψις καὶ ὑπόστασις ἔτι μᾶλλον ἐλαμπρύνθη ἐν ἀγαθοῖς τε καὶ ἐν κακοῖς ἐκ τῶν μεγάλων ἀνακαλύψεων τῆς τῶν σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν γραμματείας. Ἀλλὰ τοσαύτη ἦτο ἢ παρὰ τοῖς Ἑλλησι σπάνις καὶ ἀτέλεια τῶν περὶ Ἀσίας ἱστορικῶν γνώσεων ὥστε ἐν τοῖς χρόνοις ἔτι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπῆρχον χρονογράφοι, ὡς ὁ μέχρι *Παλιβόθρων* (Παταλίπουτρα) τῆς Ἰνδικῆς ὡς πρεσβευτῆς τοῦ βασιλέως Σελεύκου Α' τοῦ Νικάτορος εἰς τὴν αὐτὴν τῆς ἰσχυρᾶς δυναστείας τοῦ Ἀσῶκα πρὸς τὸν βασιλέα Σανδρόκωτον πεμφθεὶς Μεγασθένης, γράφοντες ὅτι ὁ Ναβουχοδονόσωρ (ἢ ὡς ἔγραφε Ναβουκοδρόσορος) Ἡρακλέους μᾶλλον εἰδοκιμήσας παρὰ Χαλδαίοις ἀφοῦ προήλασε μέχρι στηλῶν καὶ Ἰβηρίας ἐκεῖθεν ἤγαγε τὴν στρατιάν αὐτοῦ εἰς τὴν Θράκην καὶ τὸν Πόντον. Ἀλλ' ὁ Μεγασθένης ὁ τοιαῦτα μυθεύματα γράφων περὶ βασι-

Les Merveilles du Monde] [Hachette-Paris
Τὸ μέγα Σινικὸν τεῦχος 3 500 χιλιομέ-
τρων μήκους μετὰ 25.000 πύργων, ἀνε-
γερθὲν τὸν ΙΙΙ αἰῶνα μ. Χ. παρὰ τοῦ
αὐδιοκράτορος Τσέ-Χοάν-Τε.

λέως μὴ πατήσαντος κἄν τὸ ἔδαφος τῆς Εὐρώπης, περὶ Τεάρκωνος τοῦ δῆθεν Αἰθίοπος ἔγραφεν ἀπλῶς ὅτι προήλασε μέχρι Στηλῶν, ὅπερ κατ' οὐσίαν ἐσήμαινεν ἀπλῶς ὅτι ὑπέταξε τὴν Εὐρώπην, διότι αἱ ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις μυθικαῖς Ἑλληνικαῖς παραδόσεσι αἱ Στῆλαι θεωροῦνται πάντοτε τὸ πέρασ τῆς οἰκουμένης καὶ εἶναι τὸ φυσικὸν τέμα τῶν θρυλουμένων κατακτήσεων τῶν μεγάλων κατακτητῶν τῆς Ἀσίας. Ἀλλὰ τίς ὁ Αἰθίοψ οὗτος *Τεαρκός* ἢ *Τεάρκων*, ὁ ἐξ Ἀσίας ὁρμηθεὶς πρὸς κατάκτησιν τῆς Εὐρώπης;

Ἐν Αἰγύπτῳ ἐβασίλευσέ τις Αἰθίοψ *Ταχάρκα* (*Θαρακά* παρὰ τοῖς Ὅ, *Θαρσίκης* παρ' Ἰωσήφῳ, *Θαρθῆς* ἐν τῷ Πασχαλίῳ χρονικῷ, *Tarachus* παρ' Ἰερωνύμῳ) ἐκ τῆς τῷ 728 π. Χ. κατακτησαμένης τὴν Αἴγυπτον Αἰθιοπικῆς δυναστείας τοῦ Σαβάκου, ἀπὸ κηδεστείας ἀνήκων εἰς τὸν βασιλικὸν τούτου οἶκον. Ὁ *Ταχάρκα* ἢ *Τάρκος* ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 704 π. Χ. καὶ ἐκυβέρνησεν ἰσχυρῶς ἄλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ κατέστησε τὸ ὄνομα τοῦ ἡγεμόνος τούτου λίαν γνωστὸν καὶ πολυθρύλητον ἐν τοῖς λαοῖς τῆς Ἀνατολῆς ἦτο ἡ ἐπιβολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸ συγκροτῆσαι ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ μεγάλην τινὰ συμμαχίαν καὶ σύστασιν πάντων τῶν λαῶν τῆς Συρίας ἐναντίον τοῦ λίαν ἐπιφόβου ἐπὶ τοῦ Σαναχειρίμ (τοῦ ἀνελθόντος εἰς τὸν θρόνον ἀκριβῶς τῷ αὐτῷ ἔτει 704 π. Χ.) κατασταθέντος Ἀσσυριακοῦ κράτους. Ἡ ἐπιβολὴ ἐφάνη ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἐπιτυγχάνουσα καὶ οὕτως ὁ *Ταχάρκα* ἐφαίνετο ἀρχιστρατήγος μεγάλης ἐναντίον τοῦ Σαναχειρίμ στρατείας, ἧς μετέσχον πάντες οἱ λαοὶ τῆς Συρίας, καθ' ὃν χρόνον ὁ Σαναχειρίμ περιεσπᾶτο εἰς τὴν κατὰ τῆς Βαβυλῶνος στρατείαν. Ἄλλ' ὁ φοβερὸς Ἀσσύριος προλαβὼν κατώρθωσε νὰ διαλύσῃ τὴν σύστασιν καὶ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς μετασχόντας ταύτης (ιδίως τοὺς Ἰουδαίους ἐπὶ τοῦ Ἐζεκίου), ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ἀσσαρδῶν στρατεύσας καὶ ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἐπὶ τινὰ χρόνον προσήρτησε ταύτην εἰς τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος, κατελύθη δὲ καὶ ἡ Αἰθιοπικὴ δυναστεία ἐν Αἰγύπτῳ. Φαίνεται ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Αἰθίοπος τούτου βασιλέως, οὗ ἡ παροδικὴ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τῆς Ἀνατολῆς ἰσχυρὰ ἐμφάνισις ταχέως ἀπέπτη, ἐγένετο ἀφορμὴ ἵνα στρατεία τις Χεταίου τινὸς βασιλέως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπὶ τὸν Πόντον νομισθῆ βραδύτερον ὡς στρατεία Αἰθίοπος βασιλέως καλουμένου *Τεαρκοῦ* ἢ *Τεάρκωνος* (1). Ἀλλὰ τίνα λαὸν τῆς Μικρᾶς

(1) Πάντες οἱ μετὰ Στράβωνα περὶ τοῦ *Ταχάρκο* ἢ *Τιρχακοῦ* γράψαντες ἔδωκαν εἰς τοῦτον τὸ ὄνομα τοῦ παρὰ Στράβωνι *Τεαρκοῦ* ἢ *Τεάρκωνος*, ἐνῶ ὁ μὲν τοῦ Στράβωνος Αἰθίοψ βασιλεὺς παρίσταται προελθὼν εἰς τὰς ἐσχατίας τῆς Εὐρώπης, ὁ δὲ *Ταχάρκο* δὲν ἐξῆλθε κἄν τῶν ὄριων τῆς Αἰγύπτου (ὁ Εὐσέβιος ὠνόμασεν αὐτὸν *Ταρχακός*). Ἄλλ' ὁ γράφων ταῦτα ἀσχολούμενος πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἰδιαίτερος εἰς τὸ περὶ τῶν Χεταίων ἢ Χάττων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐξικόμενος εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ Χεταῖοι ἦσαν αὐτοὶ οἱ βραδύτερον ὑπὸ πολλὰ ὀνόματα ἀρχαίων λαῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἰδίως τοῦ ἀπὸ Τροίας μέχρι Κιλικίας καὶ Ἀρμενίας ἀρχοντὸς ποτε

Ἀσίας ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ἱστορικῶν πηγῶν γνωστὸν ἐκπροσωπεῖ ὁ ὑποτιθέμενος ὑφ' ἡμῶν Χεταῖος καὶ ὑπὸ τίνα ἐκ τῶν αὐτῶν πηγῶν γνωστὰ ἡμῖν ὀνόματα κρύπτονται οἱ Χεταῖοι ; Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο δύο ὀνόματα φέρονται ἐν πρώτοις ἄξια προσοχῆς. Τὸ πρῶτον τούτων εἶναι τὸ ἐξ Ὀμήρου (Ὀδ. Α 518-522) γνωστὸν ὄνομα τῶν *Κητείων*, καὶ τοῦτο ἀκριβῶς τὸ ὄνομα ὁ ἀοίδιμος μέγας Ἄγγλος πολιτικὸς ἀνὴρ καὶ τοῦ Ὀμήρου ὀτρυνὸς μελετητῆς Γουλιέλμος Γλάδστον ἐθεώρησεν ὡς αὐτὸ τὸ τῶν Χεταίων ὄνομα. Οἱ Κήτειοι οὗτοι ὄκουν ἐν Μυσίᾳ παρὰ τὸν ποταμὸν Κάικον, ὡς φίλοι δὲ καὶ γείτονες τῶν Τρώων μετέσχον τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου οὐχὶ ἐν τῷ ὑπὸ τῆς Ἰλιάδος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἐκτορος ἐκτεθειμένῳ μέρει τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἐν τῇ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀχιλλέως περιόδῳ τοῦ πολέμου, ὅτε οἱ Κήτειοι ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Εὐρύπυλον τὸν Τηλεφίδην ἔσπευσαν εἰς τὸ πεδῖον τοῦ πολέμου (2). Βραδύτερον ὁ Ἐδουάρδος Μέγερ συγγράφων ἱστορίαν εἰδικὴν τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου προέβη ἐν αὐτῇ εἰς τὴν σπουδαίαν ἀνακοίνωσιν ὅτι ἐν ταῖς Αἰγυπτιακαῖς ἐπιγραφαῖς Κέδι καλεῖται οὐχὶ ἀπλῶς πόλις τις Χεταϊκή, ἣς τὴν θέσιν οἱ ἐρευνῆται προσδιώριζον ἄλλος ἀλλαχοῦ ἀπὸ Χαναὰν μέχρι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ἡ χώρα τῶν *Χεταίων*. Τότε δὲ καὶ ὁ Hommel τὸ Ὀμηρ. ἐθνικὸν ὄνομα *Κήτειος* καὶ τὸ τοῦ ποταμοῦ τῆς Μυσίας *Κηταίου*, ἐξ οὗ δῆθεν κατὰ τίνας οἱ Μυσοὶ *Κήτειοι* ἐκλήθησαν, συνῆψε πρὸς τὸ τῆς ὑπὸ Πτολεμαίου (5,8,3, 6) μνημονευομένης *Κητίδος* χώρας τῆς Κιλικίας. Βλέπομεν λοιπὸν

ἔθνη τῶν Κιλικίων φερόμενοι ἐνόμισα ὅτι ἐν τοῖς ὀνόμασι Κιλικίων ἡγεμόνων, *Ταρκουδημου* (Πλουταρχ. Ἄντων. 61) καὶ *Ταρκοδιμίτου* (Στραβ. ΙΔ 676), πολλῶ δὲ πλέον ἐν τοῖς τοῦ *Τάρχωνος* τοῦ Τηλέφου καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Τυρρηνοῦ (Διον. Ἄλ. Α, 28), ἐταίρου δὲ τοῦ Ἄττος τοῦ μυθικοῦ ἥρωος Λυδῶν καὶ Φρυγῶν, ἢ *Τάρχωνος* (Λυδ. Tarcho) τοῦ πατρὸς τοῦ Τηλέφου (Βιργιλ. Αἰνεῖαδ. VIII 506), ὀνόμασι δηλονότι συνδεδεμένοις ἐγγύτατα μετὰ τῆς κοιτίδος τῶν *Κητείων* καὶ τοῦ πολυθρυλήτου ἄρχοντος, ἥρωος καὶ θεοῦ τῶν *Κητείων* καὶ Μυσῶν Τηλέφου, ἐν τοῖς ὀνόμασι τούτοις ἐνόμισα ὅτι εἶδον τὸν Τεάρκωνα τὸν στρατεύσαντα ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην, οὗ τὸ ὄνομα οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἰδιῶς χρονογράφοι συνέχεον πρὸς τὸ τοῦ μὴ ἐξελεθόντος τῶν ὀρίων τῆς Αἰγύπτου Αἰθίοπος ἡγεμόνος τῆς Αἰγύπτου Ταρχακᾶ. Τὴν γνώμην μου ταύτην πρὸ 40 καὶ πλείονων ἐτῶν ἀνεκοίνωσα τῷ Ἄγγλῳ ἀρχαιολόγῳ Ράμσαϋ, οὗτος δὲ ἐπικρατήσας αὐτὴν μετέδωκε ταύτην τοῖς Ἄγγλοις ἀσιανολόγοις, ὧν ὁ κορυφαῖος Sayce, ἔσπευσε νὰ μοὶ συγχορῇ δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ, διότι ἀπεκάλυψε ὅτι οὐχὶ ὁ Αἰγύπτιος Tihaca, ἀλλὰ *Χεταῖος* ἡγεμὼν ἦτο ὁ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος μνημονευόμενος Τεάρκων.

(2) Ὀμ. Ὀδ. Α. 518—522. Ἄλλ' οἶον τὸν Τηλεφίδην κατενήρατο (Νεοπτόλεμος)

χαλκῶ ἦρω Εὐρύπυλον· πολλοὶ δ' ἀμφ' αὐτὸν ἐταῖροι
Κήτειοι κτείνοντο. . .
κεῖνον δὲ κάλλιστον Ἴδον μετὰ Μέμοννα δῖον.

ὅτι ὅπως τὸ τῆς Κιλικίας ὄνομα ἐκτείνεται ἀπὸ Τρωίας μέχρι τῆς περὶ τὸν Ταῦρον Κιλικίας καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ Εὐφράτου, οὕτω καὶ τὸ τῶν Κητείων ἀπὸ τῆς Τρωϊδῆς Ἰδῆς μέχρι τοῦ Κιλικίου Ταύρου καὶ ὑπερθεῖν τῆς ὀρεινῆς τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Ἀντιταύρου μέχρι τοῦ Εὐφράτου καὶ πέραν τούτου, εἰς τὰ ἔνδον τῆς Ἀρμενίας. Τὴν μέχρι Ἀρμενίας ἔκτασιν ταύτην εὐρίσκομεν οὐχὶ ἐν τῷ Αἰγυπτιακῷ τύπῳ, ἀλλ' ἐν τῷ Ἀσσυροβαβυλωνιακῷ τύπῳ τοῦ ὀνόματος, τῷ Χάττι ἢ Khatti. Ὁ τύπος δὲ οὗτος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ αὐτοῦ ἐκδόσει εἶναι τὸ δεύτερον τῶν ὀνομάτων τῶν ἀνταποκρινομένων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πηγαῖς εἰς τὸ τῶν *Χεταίων* ὄνομα.

Κατάονες καὶ Καταονία. Ὁ Στράβων (Σ, 160) ἐν τοῖς ἔθνεσι τοῖς οἰκοῦσιν ἐντεῦθεν τοῦ Ταύρου ὡς ὀνομαστότατα θεωρεῖ τὰ τῶν Μήδων, Ἀρμενίων καὶ Κιλικίων καὶ *Κατάωνων*, λέγει δὲ (αὐτόθι 528) ὅτι οἱ *Κατάονες* ὄκουν καὶ τὴν Ἀρμενικὴν χώραν Ἀκιλησηνὴν (περὶ τὸν Καύκασον ἐκτεινόμενοι ἐντεῦθεν πρὸς τὸν Ἀντιταύρον). Μεταξὺ δὲ τοῦ Ἀντιταύρου καὶ Εὐφράτου Κίλικες καὶ *Κατάονες* καθίστανται ὁ αὐτὸς λαὸς καὶ τὸ πλεῖστον τῆς ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου Κιλικίας καλουμένης χώρας, ὁλοκλήρου δηλονότι τῆς νοτίου Καππαδοκίας μέχρις Ἀντιταύρου καὶ ἐντεῦθεν μέχρις Εὐφράτου, ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὑπάγεται εἰς τὴν *Καταονίαν*. Οὕτως εὐρίσκομεν τὸ τῶν *Κατάωνων* ὄνομα ἐκτεινόμενον, ἀπὸ βορρᾶ μὲν πρὸς νότον, ἀπὸ τῶν ὑπορειῶν τοῦ Καυκάσου μέχρι τοῦ Κιλικίου Ταύρου καὶ Μεσογείου θαλάσσης, ἀπ' ἀνατολῶν δὲ πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τῶν ἔνδον τῆς Ἀρμενίας μέχρι τῶν ἔνδον τῆς Καππαδοκίας, εὐρίσκομεν δηλονότι οἰκούμενον ὑπὸ τῶν *Κατάωνων* ἀκριβῶς τὸ πλεῖστον τοῦ μεγάλου *Χεταϊκοῦ* ἢ Χαττικοῦ κράτους τῶν Αἰγυπτιακῶν καὶ τῶν Ἀσσυριακῶν ἐπιγραφῶν. Δεσμὸν μεταξὺ τῶν *Κητείων* τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν *Κατάωνων* τῆς ἀνατολικῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀποτελεῖ τὸ τῶν Κιλικίων ὄνομα τῶν οἰκούντων ἐν τῇ χώρᾳ τῶν *Κητείων* καὶ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν *Κατάωνων*. Ἡ διαφορὰ τῶν ὀνομάτων *Κήτειοι* καὶ *Κατάονες* εἶναι ὅση καὶ οἷα ἡ τῶν Χεταίων καὶ Χάττι ἢ Khatti, ἡ δὲ κατάληξις *άων* ἐν τῷ *Κατάων* εἶναι ἢ συνήθη ἐν τοῖς Μικρασιατικοῖς ἐθνικοῖς ὀνόμασι Ἰάων, Λυκάων, Βαγαδάων ἢ δὲ ἀφομοιώσις τῶν ἀρχῆθεν *Ἀλαροδίων* τὸ γένος *Χεταίων* πρὸς τοὺς ἀρίους Πελασγικοὺς λαοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἢ εἰκαζομένη ὑπὸ τοῦ Hommel φαίνεται ἐπικυρουμένη ἐξ ὧν λέγει ὁ Στράβων (ΙΒ, 534). «Οὔτε δ' ἐκ τῆς διαλέκτου διαφορᾶς τινος ἐν τούτοις (τοῖς *Κατάοσι*) πρὸς τοὺς ἄλλους *Καππαδόκας* ἐμφαινομένης οὔτε ἐκ [τῆς] τῶν ἄλλων ἐθῶν, θαυμαστὸν πῶς ἠφάνισται τελῶς τὰ σημεῖα τῆς ἄλλοεθνίας». Οἱ ἄλλοι *Καππαδόκας* ἦσαν, ὡς ἐρρήθη ἤδη, ἄριοι Φρυγοπελασγοὶ ἢ Θρακοπελασγοὶ ὑποκύψιντες ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις εἰς ροπὴν καὶ ἐπίδρασιν τίνα ἀρίαν Ἰρανικὴν. Ἄλλ' ἐνῶ καὶ μετὰ τὴν ἔξαφάνισιν τῶν *Κητείων* ὡς ἰδιαιτέρας φυλῆς διέμεινε τὸ ὄνομα αὐτῶν ὡς παλαιότερου ἰδιαιτέρου ἔθνους ὄνομα, τὸ τῶν *Κητείων* ὄνομα ἀναφέ-

ρεται παρὰ τῷ Στράβωνι καὶ τοῖς συγχρόνοις αὐτοῦ πάντοτε μετὰ τῶν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ἐξηφανισμένων λαῶν Σολύμων καὶ Λελέγων καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν Κιλικίων τῆς Τροίας καὶ τῶν Καυκῶνων (Στραβ. ΙΔ, 678, 680).

Πρὶν διαλάβωμεν ἐν ὀλίγοις περὶ τῶν δεσμῶν τῶν μεταξὺ τῶν δυτικῶν Χεταίων ἢ Κητείων καὶ τῶν ἀνατολικῶν Χεταίων (ἢ Χάττι) ἢ Καταόνων ἀποτελούντων λαῶν, ὅφ' ὧν τὸ ὄνομα λανθάνει τὸ τῶν Χεταίων, ἀνάγκη νὰ εἰπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν σχέσεων τῶν Κητείων πρὸς τοὺς λοιποὺς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Πελασγοὺς (Θρακοπελασγοὺς ἢ Φρυγοπελασγοὺς).

Τὴν Πελασγικὴν καταγωγὴν ἢ τὴν εἰς τὸ Πελασγικὸν μετάστασιν τῶν Κητείων τῆς Μυσίας μαρτυρεῖ πως ἢ παρ' αὐτοῖς ἄρχουσα δυναστεία τοῦ Τηλέφου. Διὰ τοῦ Τηλέφου οἱ τῆς Μυσίας Κήτειοι συνδέονται πρὸς τὸν κατ' ἐξοχὴν Πελασγικὸν λαὸν τῆς Πελοποννήσου, τοὺς ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ἔτι χρόνοις ἐν τῇ ἱστορικῇ Ἑλλάδι τὴν προϊστορικὴν ἢ Πελασγικὴν Ἑλλάδα ἐκπροσωποῦντας Προσελήνους Ἀρκαδάς, Προσελήνους κληθέντας οὐχὶ διότι ἦσαν παναρχαῖοι καὶ παναρχαιότατοι, προὔπαρξαντες δῆθεν τῆς γενέσεως τῆς σελήνης (!), ἀλλὰ διότι ἦσαν προσέληνες, ἤτοι προέλληνες. Διότι ὁ Τηλέφος ὁ τοῦ Ἡρακλέους υἱὸς ἦν ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀπὸ Ἀρκαδίας εἰς Τευθρανίαν ἤτοι Μυσίαν (ἢ μέρος τῆς Μυσίας) ἀποικησάντων Ἀρκαδῶν, αὐτὸς δὲ καὶ κτίστης τῆς πόλεως Τευθρανίας τῆς περιφημοτάτης βραδύτερον κατασταθείσης Περγάμου, αὐτὸς δὲ ὁ ἀνδρείως ἀμυνόμενος ἐναντίον τῶν ἐπὶ Τροίαν στρατευσάντων Ἀχαιῶν, ἀλλὰ τρωθεὶς ὑπὸ τῆς λόγχης τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τὸ Τηλέφειον τραῦμα λαβών. Ὁ μυθικὸς οὗτος ἦρως καὶ διὰ τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ γεννήσεως, ἀλλ' ἐν Μυσίᾳ θαυμαστῆς σωτηρίας ἀπὸ τοῦ κινδύνου, εἰς ὃν ἅμα τῇ γεννήσει ἐξετέθη, καὶ ὡς ἄρχων τῆς Μυσίας καὶ γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ (τῇ Ἀστυόχῃ) τοῦ Πριάμου ἐναντίον τῶν Ἀχαιῶν πολεμῶν, ἀλλ' ὑπὸ τούτων ἀναμνησκόμενος τὴν ἐξ Ἑλλάδος καταγωγὴν αὐτοῦ καὶ συμπράξας εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἰλίου, ἀποτελεῖ δεσμὸν μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελασγικῆς Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

Καὶ νῦν μεταβαίνομεν εἰς ἄλλα ὀνόματα, ὅφ' ἃ φαίνονται λανθάνοντες οἱ Χεταῖοι τῆς Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Τοιαῦτα ὀνόματα εἶναι :

α') Τὰ τῶν Κιλικίων. Ἀρχαιοτάτη μνεῖα τῶν Κιλικίων γίνεται ἐν Ἰλιάδι (Ζ' 396 κ.ε.), ἔνθα εὐρίσκομεν αὐτοὺς οἰκοῦντας ἐν Τροίᾳ ὑπὸ τῇ Ἰδῃ, ἔνθα ἐβασίλευεν «ὑπὸ Πλάκῳ ὕλησση, ἐν Θήβῃ ὑποπλακίῃ, ἐν Θήβῃ ὑπιπύλῳ, «Κιλικίεσσ' ἀνδρεσιν ἀνάσσω» ὁ μεγαλήτωρ Ἡετίων (1), οὗ τὴν περίφημον θυγατέρα Ἀνδρομάχην εἶχε γυναῖκα ὁ μέγιστος τῶν Τρώων, ἀλλὰ μέχρι τινὸς καὶ πάντων τῶν Ὀμηρικῶν ἡρώων Ἐκτωρ, ὁ τοῦ Πριάμου υἱὸς (ὁ Ἐκτωρ ἢ Δά-

(1) Ἐν τῷ Ἡετίωνι (=υἱὸς Ἡέτα ἢ Χέτα) λανθάνει ἀρά γε τὸ ὄνομα Χέτα ;

ρης). Τοῦ Ἡετίωνος τούτου τὴν πόλιν, τὴν ὑπιπυλον Θήβην, κατὰ τὴν συγκινητικὴν παρὰ τῷ ποιητῇ ἀφήγησιν αὐτῆς τῆς Ἀνδρομάχης, ἐξεπόρθησεν ὁ Ἀχιλλεύς, ἐφόνευσε δὲ καὶ τὸν Ἡετίωνα μετὰ τῶν ἐπτά υἱῶν αὐτοῦ, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ δ' ἀπήγαγε αἰχμάλωτον τὴν μητέρα, ἀπολυθεῖσαν ὕστερον ἀντὶ λύτρων πολλῶν (1). Ἄλλ' ὁ Ἡετίων δὲν εἶναι ὁ μόνος ἄρχων τῶν Κιλικίων. Τούτων μέρους ἦρχε καὶ ὁ Μύνης ἐν Λυρνησῶ, τῇ πατρίδι τῆς Βορσηίδος, ἦν ὁ Ἀχιλλεύς ἠχμαλώτισεν ἐνταῦθα φονεύσας τὸν πατέρα αὐτῆς Μύνητα, καὶ «ληιάδας γυναῖκας ἐλεύθερον ἡμαρ ἀπούρας» (Ἰλ. Υ 193). Οἱ Κίλικες οὗτοι τῆς Τροίας (2) μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ Ἰλίου καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν κατάληψιν τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐξαφανίζονται ἀπὸ τῆς Τροίας ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν συγχωνεύονται μετὰ τῶν ἐποικησάντων ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος λαῶν (Αἰολέων). Καὶ ὅμως τὸ ὄνομα τῶν Κιλικίων ἐπὶ πολλοὺς ἔτι αἰῶνας κατεῖχε μέγιστον μέρος τῆς Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τοῦ μεγάλου ποτὲ κράτους αὐτῶν ἢ μνήμη ἐτηρεῖτο διαρκῆς.

Τὸ πλεῖστον μέρος τῆς νοτίας παραλιακῆς Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀπὸ Παμφυλίας μέχρι τοῦ Ἰσσοῦ κόλπου καὶ πᾶσα ἡ μεσογεία ἀπὸ τοῦ Ἄλυος μέχρι τοῦ Εὐ-

(1) Ἰλ. Ζ, 414 καὶ ἐφ. «Ἦτοι γὰρ πατέρ' ἀμὸν ἀπέκτανε δῖος Ἀχιλλεύς, ἐκ δὲ πόλιν πέρσεν Κιλικίων ἐν ναιετάσσαν Θήβην ὑπιπυλον, κατὰ δ' ἔκτανεν Ἡετίωνα, οὐδέ μιν ἐξενάριξε, σεβάσσατο γὰρ τό γε θυμῷ, ἀλλ' ἄρα μιν κατέκμη σὺν ἔντεσι δαιδαλείοισιν, ἠδ' ἐπὶ σῆμ' ἔχεεν· περὶ δὲ πτελέας ἐφύτευσαν Νύμφαι ὀρεστιάδες, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο. Οἱ δέ μοι ἐπτά κασίγνητοι ἔσαν ἐν μεγάροισιν οἱ μὲν πάντες ἰὼ κίον ἡματι Ἄϊδος εἶσω· πάντας γὰρ κατέπεφνε ποδάρης δῖος Ἀχιλλεύς. Μητέρα δ' ἢ βασίλευεν ὑπὸ Πλάκῳ ὕλησση τὴν ἐπεὶ ἄρ' δεῦρ' ἦγαγ' ἄμ' ἄλλοισι κτεάτεσσιν ἄψ ὁ γε τὴν ἀπέλυσε λαβὼν ἀπερεῖσι' ἄποινα.

(2) Παρὰ τῷ Ἡροδότῳ (Ζ' 91) ὑπάρχει παράδοσις ὅτι οἱ Κίλικες ἐκαλοῦντο πρότερον Ἰπιαχαιοί, καὶ ὅτι βραδύτερον ἀπὸ Κίλικος υἱοῦ τοῦ Ἀγήνορος καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Κάδμου καὶ τοῦ Φοίνικος ὀνομάσθησαν Κίλικες. Ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ὀνομάτων, τῷ Ἰπιαχαιοί, εἰδόν τινες τὴν Πελασγικὴν καταγωγὴν τῶν Κιλικίων, ἐνφ' ἄλλοι ἐν τῷ Κίλικι τοῦ Ἀγήνορος εἶδον τὴν Σημιτικὴν καταγωγὴν τοῦ λαοῦ τούτου. Ἄλλ' ἂν ὑπῆρχέ τι Σημιτικὸν ἐν τοῖς Κίλικι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων, τοῦτο δύναται νὰ ρηθῇ μόνον περὶ τῆς ἐν τοῖς χρόνοις ἐκεῖνοις μικρᾷ μεταξὺ τοῦ Κιλικίου καλουμένου Ταύρου καὶ Μεσογείου θαλάσσης Κιλικίας (τῆς Πεδιάδος, καὶ τῆς Τραχεῖας λεγομένης), καὶ ἐνταῦθα οὐχὶ περὶ καταγωγῆς, ἀλλὰ μόνον περὶ ἐπιδράσεως Σημιτικῆς δύναται νὰ γίνῃ λόγος ἐνεκα τῆς πρὸς τὴν Συρίαν καὶ Φοινικὴν γειτνιασεως καὶ τῆς παροδικῆς Ἀσσυριακῆς κατακτήσεως.

φράτου, τὸ πλεῖστον τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ἀντιταύρου Καππαδοκίας καὶ πᾶσα ἡ μεταξὺ τοῦ Ἀντιταύρου καὶ τοῦ Εὐφράτου χώρα ἀνήκον κατὰ τοὺς χρόνους ἔτι τοῦ Ἡροδότου εἰς τὴν Κιλικίαν. Ὁ Ἄλυς διέρρεε διὰ τῆς χώρας τῶν Κιλικίων, καὶ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων ἔτι τὸ ὄροπέδιον τοῦ Ἀργαίου, ἐνθα ἔκειτο ἡ πρωτεύουσα πόλις τῆς Καππαδοκίας Μάζακα, ἐκαλεῖτο ἰδιαιτέρως Κιλικία, ὅπως καὶ ἡ ἀνατολικώτερον ἐκτεινομένη *Καταονία*. Ὑπάρχει δὲ παράδοσις, ἣν διέσωσεν ἡμῖν ὁ Σολῖνος (ἴδ. Iulii Solini Collectanea rerum memorabilium recognovit Th. Mommsen, Berl. 1864 σ. 179), ὅτι ἡ Κιλικία ἐξετείνετό ποτε μέχρι τοῦ Πηλουσίου τῆς Αἰγύπτου, τῶν Λυδῶν, τῶν Ἀρμενίων, τῆς Παμφυλίας καὶ τῆς Καππαδοκίας εἰς τὸ κράτος τῶν Κιλικίων ὑπαγομένων. Ἐν τοῖς οὕτω δὲ παραδεδομένοις ὁρίοις τοῦ κράτους τῶν Κιλικίων εὐρίσκομεν ἀκριβῶς τὰ ὅρια τοῦ Χεταϊκοῦ κράτους ἐν τῇ μεγίστῃ τούτου ἀκμῇ περὶ τὸν 15 καὶ 14 π. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τοῦ Τουθμούσιος Γ' τῆς Αἰγύπτου καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Χεταίων *Χετσαρ* καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ραμσή Β'. Χωρίον τι τοῦ Κικέρωνος (Epistol. ad famil. 15, 4) παρίστησι τοὺς Κίλικας ὡς ὁμόρους τοῖς Τιβαρηνοῖς τοῦ Πόντου, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα Clitae, ὅπερ ὁ Τάκιτος (Annal. VI, 41 καὶ XII, 55) δίδωσιν εἰς μοῖραν τινὰ τῶν Κιλικίων, ἀναμνησκεί ἡμᾶς τὴν Ἀμαζόνα *Κλείτην* καὶ τὴν ἐν τῷ 18 ἐπιγράμματι τοῦ Θεοκρίτου Θρησσαν *Κλείτην*, ὅπως καὶ τὰ τῶν ἐν Κιλικίᾳ μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἰλίου πλανωμένων μάντεων τοῦ Ὀμηρικοῦ Κάλχαντος καὶ τοῦ Θεσσαλοῦ Μόψου (καὶ τὰ τούτου ἐν Κιλικίᾳ μαντεία Μόψου *Ἑστία* καὶ Μόψου Κρήνη) καὶ τοῦ Ἀμφιλόχου, καὶ τοῦ Θρακῆος ἀοιδοῦ καὶ μάντεως *Θαμύρα* ἢ *Θαμύριδος*, ὃν ἐπανευρίσκομεν ἐν τῷ κατὰ Τάκιτον *Thamira* ἢ *Tamira* τῆς Κιλικίας, καὶ ἐν τοῖς Ταμιράδαις τῆς Κύπρου καὶ ἐν τοῖς Ταμούροις τῆς ἐν Ἠπειρῷ Ἑλλοπίας. Ὡς διὰ μακρῶν ἡδὴ ἐπραγματεύθημεν περὶ τούτου, ταῦτα πάντα μαρτυροῦσι τὴν θέσιν, ἣν ἐν τῷ Πελασγικῷ κόσμῳ κατεῖχε τὸ τῶν Κιλικίων ὄνομα ἀπὸ Ἠπειροῦ καὶ Θράκης μέχρι Τροίας καὶ Πόντου καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς νῦν Μικρᾶς Ἀσίας καὶ μέχρι Κύπρου.

β' *Τεῦκροι*. Ἄλλος λαὸς ἢ ὄνομα λαοῦ Πελασγικόν, κέντρον ἔχον τὴν Τροίαν ἄλλ' ἐκτεινόμενον ἐντεῦθεν μέχρι Κρήτης καὶ τῶν ἐσχατιῶν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ταῦτὸν τῷ τῶν Τρώων καταστάν, εἶναι τὸ ὄνομα τῶν Τεῦκρων ἢ Τευκρῶν. Κατὰ Στράβωνα (IG, 604 καὶ 611) οἱ Τεῦκροι ἦλθον εἰς τὴν Τροίαν ἀπὸ Κρήτης, ὡς παρέδιδεν ὁ Καλλίνος ὁ ποιητῆς καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῇ τούτου γνώμῃ ἀκολουθοῦντες (οὗς πρῶτος παρέδωκε Καλλίνος ὁ τῆς ἐλεγείας ποιητῆς (ἀπὸ Κρήτης ἀφικέσθαι) ἠκολούθησαν δὲ πολλοί), καὶ τὸ ὁμώνυμον δὲ τῷ ἐν Κρήτη ὄρος τῆς Τροίας (Ἰδη) ἀπὸ τῶν Τεῦκρων τούτων ἐλέγετο ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα. Ἄλλ' ὑπῆρχε, κατὰ Στράβωνα, καὶ ἕτερα παράδοσις, καθ' ἣν ὑπῆρχε τις δῆμος ἐν Ἀττικῇ τῶν Τρώων καλούμενος («ὄς νῦν Ξυπετέων λέγεται», προστίθησιν ὁ

Στράβων) καὶ ἀπὸ τοῦ δήμου τούτου Τεῦκρός τις ἀφίκετο εἰς Τροίαν καὶ ἔδωκε τὸ ὄνομα εἰς τὸν λαὸν τὸν Τρωϊκόν. «Τῆς δὲ πρὸς τοὺς Ἀττικὸν ἐπιπλοκῆς τῶν Τρώων τιθέασι, λέγει ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, σημεῖον τὸ παρ' ἀμφοτέροις Ἐριχθόνιον τινα γενέσθαι τῶν ἀρχηγῶν». Ὅτι οἱ Τεῦκροι τῆς Τροίας ἐθεωροῦντο ὑπὸ τινῶν ὡς ἐκ τῆς Ἀττικῆς μετοικήσαντες εἰς Τροίαν, οὐδὲν ἐνέχει τὸ παράδοξον, ἀφοῦ καὶ ἡ Ἀττικὴ ἦτο μία τῶν ἀρχαιοτάτων Πελασγικῶν ἐστιῶν. Ἄλλ' εἴτε ἀπὸ Κρήτης ἦλθον οἱ Τεῦκροι εἰς τὴν Τροίαν εἴτε ἐκ τῆς χώρας ταύτης μετόκησαν εἰς Κρήτην ἢ Ἀττικὴν, τὸ σπουδαῖον ἐν τῷ ἡμετέρῳ ζητήματι εἶναι ὅτι οἱ Τεῦκροι ἐθεωροῦντο ἀνεκῆθεν ὁ αὐτὸς πρὸς τοὺς Τρώας λαὸς καὶ ὅτι ἡ Τρωϊκὴ πόλις *Δάρδανος* ἐκαλεῖτο πρότερον Τευκρῆς (Στέφ. Βυζ. ἐν λ. *Δάρδανος*), ὅτι ὁ Αἰσχύλος (Ἄγαμ. 112) καλεῖ τὴν Τροίαν «Τευκρῆδ' αἶαν», ὅτι ὁ Ἡρόδοτος (Β', 118) καλεῖ ὡσαύτως τὴν Τροίαν «Τευκρίδα γῆν» (ἐλθεῖν μὲν γὰρ μετὰ τὴν Ἑλένης ἀρπαγὴν εἰς τὴν «Τευκρίδα γῆν Ἑλλήνων στρατιήν»), ὅτι παρὰ Διον. τῷ Ἀλικαρν. (Ἀρχ. I, 611) οἱ Τρώες καλοῦνται *Τευκροὶ* καὶ παρὰ τῷ Βιργίλιῳ (Αἰνεῖάδ. II 26) πᾶσα ἡ Τρωϊκὴ ἐπικράτεια καλεῖται *Τευκρία*, *Teucra*. Τεῦκροι λοιπόν, ὅπως οἱ Κίλικες καὶ οἱ Κήτειοι, ἀνήκουσιν εἰς τὸ αὐτὸ μέγα κράτος, οὗ κέντρον καὶ τὸ πρὸς δυσμὰς ὀχυρώτατον ἔρεισμα ἀπετέλει ἡ ἰδιαιτέρως ὅλων τὸ ὄνομα τῶν Τρώων φέρουσα *Τρωάς* ἢ Τροία, ἡ καλουμένη ἀρχαιότερον *Τευκρῆς* ἢ *Τευκρία*. Οἱ δὲ Τεῦκροι ἦσαν ὁ λαὸς ὁ κληρονόμος ἢ διάδοχος τοῦ μεγάλου ἐπὶ ἅπασαν τὴν νῦν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ εἰς τὰς Θρακικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης ἐκτεινομένου κράτους τῶν ὁμοσπόνδων Πελασγικῶν λαῶν, ὁ λαὸς, οὗ τὸ ὄνομα εὐρίσκομεν ἐν ταῖς νοτίαις ἐσχατιαῖς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν Ὀλβῃ τῆς τραχείας Κιλικίας, ἐν τῷ κληρονομικῷ ἱερατικῷ γένει τῶν *Τεύκρων* καλουμένων ἱερατικῶν ἀρχόντων, καὶ ἐν τῷ βασιλικῷ γένει τῶν Τευκρῶν τῆς Κύπρου (ἐνθα καὶ τὸ τῶν κληρονομικῶν ἱερατικῶν ἀρχόντων Ταμιραδῶν), ὁ λαὸς, ὅστις διὰ τῆς μέχρι Πηγείου καὶ Ἰονίου Πόντου ἐπὶ τὴν Εὐρώπην στρατείας αὐτοῦ προὐκάλεσεν, ὡς φαίνεται, τὴν ἀντίθετον σύστασιν τῶν πέραν τοῦ Πηγείου λαῶν ἐπὶ τὴν Τροίαν (ἴδ. περαιτέρω).

Μετὰ τῶν *Τεῦκρων* περατοῦμεν τὴν περὶ τῶν ἀρχαίων Πελασγικῶν λαῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Θρακικῆς Εὐρώπης σύντομον ἐθνογραφίαν ἢ ἐθνολογίαν ἡμῶν. Ἄλλ' ὑπολείπεται εἰς ἔτι λαὸς ἐν τῇ νῦν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, οὗ τὸ ὄνομα παραδιδόμενον ὑπὸ ξένων ἱστορικῶν πηγῶν πρέπει νὰ ἀποσχολήσῃ ἡμᾶς ἐπὶ μικρόν. Εἶναι δὲ ὁ λαὸς οὗτος ὁ προμνημονευθεὶς τοῦ τῆς Π.Δ. πίνακος τῶν λαῶν, ὁ καλούμενος ἐν τῷ πίνακι ἐκείνῳ ἀδελφὸς τοῦ *Ἰάων* ἢ Ἰωνος *Γαμέρ*.

Γαμέρ ἢ *Γομέρ* τῆς Ἰ. Γραφῆς, *Καμῆρ* τῆς Ἀρμενικῆς γραμματείας, *Gimirri* τῆς τῶν σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν γραμματείας, *Κιμμέριοι* τῶν Ἑλληνικῶν παραδόσεων. Κατὰ τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς παραδόσεις λαὸς τις οἰκῶν τὰς πέραν τοῦ Εὐξείνου πρὸς βορρᾶν χώρας ἐκ τῶν χωρῶν τούτων ἐν ἀρχαιοτάτους

ἤδη χρόνους ὀρθώμενος ἐποιεῖτο συγχὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἀπέναντι ἐκτεινομένας βορείας παραλίας τῆς νῦν Μικρᾶς Ἀσίας. Κατὰ Στράβωνα (Α. 6) οἱ Κιμμέριοι ἐπὶ Ὀμήρου «ἢ μικρὸν πρὸ αὐτοῦ μέχρι Ἰωνίας ἐπέδραμον τὴν γῆν τὴν ἐκ Βοσπόρου πᾶσαν». Παρ' ὅσα καὶ ὁ Στράβων ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐγίνωσκεν οὐ μόνον τὸ ὄνομα τῶν Κιμμερίων, ἀλλὰ καὶ τὴν χώραν αὐτῶν (ἐν τῷ ἄνω εἰρημ. χωρίῳ), ἡμεῖς ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἔπεσιν εὐρίσκομεν δηλοῦν σαφῶς ἢ ὑπαινισσόμενον ἀπλῶς ἐν γεωγραφικῇ περιοχῇ ἀορίστῳ καὶ γενικῇ περὶ χώρας Κιμμερίων. Καὶ τὸ λεγόμενον δὲ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὅτι οἱ Κιμμέριοι ἐπὶ τοῦ Ὀμήρου ἤδη ἢ μικρὸν πρὸ αὐτοῦ ἐπέδραμον ἀπὸ Βοσπόρου (ὁ Στράβων δὲν λέγει ἂν ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου τοῦ Θρακικοῦ ἢ ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου τοῦ Κιμμερικοῦ) πᾶσαν γῆν μέχρις Ἰωνίας εἰσὶν ἱστορικῶς ἀμφισβητήσιμα. Ἐν τῇ Ἰλιάδι οὐδεμία γίνεται μνεῖα, οὐδεὶς ὑπαινιγμὸς περὶ Κιμμερίων (1), μόνον δὲ ἐν Ὀδυσσεΐας Λ (στ. 13 ἐξ.) ὁ Ὀδυσσεὺς ἀφηγεῖται ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ σύντροφοί αὐτοῦ ἀποπλεύσαντες ἀπὸ τῆς μυθικῆς νήσου τῆς Κίρκης ἔπλευσαν μέχρι τῶν περάτων τοῦ βαθυρροῦ Ὠκεανοῦ.

Ἡ δ' ἐς πείραθ' ἴκανε βαθυρροῦ Ὠκεανοῖο.
Ἐνθα δὲ Κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε πόλις τε,
ἠέρι καὶ νεφέλη κεκαλυμμένοι οὐδέ ποτ' αὐτοὺς
Ἡέλιος φαέθων καταδέσχεται ἀκτίνεσσιν,
οὐθ' ὄτ' ἂν ἄψ ἐπὶ γαῖαν ἀπ' οὐρανόθεν προτρέπηται,
ἀλλ' ἐπὶ νύξ' ὀλοή τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Οὔτε δὲ παρ' Ἡσιόδῳ οὔτε ἐν τοῖς σφζομένοις τῶν μεθ' Ὀμηρον ἐπικῶν γίνεται πλέον λόγος οὐδεὶς περὶ Κιμμερίων. Ὡς ἱστορικὸς λαὸς ἀναφέρονται οἱ Κιμμέριοι τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἐλεγειοκοῦ ποιητοῦ Καλλίνου τοῦ Ἐφεσίου, τοῦ ποιήσαντος ἐλεγείον περὶ τῆς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀσίας ἐπιδρομῆς τοῦ «ὀβριμοεργοῦ» στρατοῦ τῶν Κιμμερίων καὶ προτρέποντος θεομῶς τοὺς Ἑλληνας ἐναντίον τῶν ἐπιδρομῶν διὰ τῶν περιφῆμων τῶνδε ἐλεγειοκῶν στίχων.

Μέχρις τεῦ κατάκεισθε; πότ' ἄλκιμον ἔξετε θυμόν,
ὦ νέοι; οὐδ' αἰδεῖσθ' ἀμφιπερικτίονας,
ὧδε λίην μεθιέντες, ἐν εἰρήνῃ δὲ δοκεῖτε
ἦσθαι, ἀτὰρ πόλεμος γαῖαν ἄπασαν ἔχει.

Ἡ μεγάλη αὕτη ἐπιδρομὴ τῶν Κιμμερίων εἰς τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Μι-

(1) Παρὰ Στράβωνι ὑπάρχει γνώμη ὅτι ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος, καίπερ γινώσκων τοὺς Κιμμερίους, ἐπίτηδες ἀφήκεν αὐτοὺς ἀμνημονεύτους διὰ τὸ κοινὸν τῶν Ἰώνων ἐναντίον τοῦ ἔθνους τούτου μίσος.

κρᾶς Ἀσίας φαίνεται ὅτι εἶναι ἐκείνη, περὶ ἧς ποιοῦνται λόγον τὰ Ἀσσυριακὰ χρονικὰ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀσσαρδῶν (680—669 π. Χ.), ἢ γενομένη δύο ἔτη μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ βασιλέως τούτου ἦτοι τῷ 678 π. Χ., ὅτε πάντως ἔζη ἔτι ὁ ποιητὴς Καλλίνος, οὗ οἱ χρόνοι τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀκμῆς κατὰ τὰς ὑπαρχούσας παραδόσεις δὲν καθορίζονται ἀσφαλῶς. Ὅποῖον τρόμον ἐνεποίησεν ἢ τῶν Κιμμερίων (Gimirri ἢ Gimirrai τῶν Ἀσσυριακῶν ἐπιγραφῶν) ἐπιδρομὴ εἰς τὸ τοσοῦτον τότε τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ τοῖς λαοῖς καθόλου τῆς Δυτικῆς Ἀσίας φοβερὸν Ἀσσυριακὸν κράτος καὶ τοῦ Ἀσσαρδῶν, μαρτυρεῖ ἢ ἐν τοῖς χρονικοῖς τούτου πρὸς τὸν Ἥλιον ἀπευθυνομένη δέησις («ᾧ θεῷ τοῦ Ἥλιου, Σὲ καθικετεύω, θεῷ τῶν αἰώνιων βουλῶν, ἄφες ἡμῖν τὰς ἀμαρτίας») καὶ ἢ ὑπόσχεσις ἢ διδομένη εἰς τὸν θεὸν περὶ δεήσεων τελεσθησομένων ἐπὶ 100 ἡμέρας καὶ ἰσαρίθμους νύκτας ὑπὸ τῶν ἱερέων καθ' ὄλον τὸ κράτος κατὰ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Ἄλλ' οἱ Κιμμέριοι ἠττήθησαν τάχιστα μετὰ Νινευὶ καὶ Ἀρβήλων καὶ κατεδιώχθησαν μέχρι Κιλικίας, ἔνθα ὁ Ἀσσύριος βασιλεὺς βοηθούμενος τελεσφόρως καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων αὐτοῦ ἐνίκησεν αὐτοὺς αὐτὶς κατὰ κράτος καὶ ἐνέκλεισε τὰ λείψανα αὐτῶν εἰς τὸ παρὰ τὴν εἴσοδον τῶν Κιλικίων Πυλῶν φρούριον Πούζαντιν (οὐχὶ καὶ Βυζάντιον, ὅπως πλημμελῶς παρεδόθη ὑπὸ τῶν μεταφραστῶν τοῦ Βηρώσου). Μετὰ τὴν ἦτταν ταύτην ἀπεχώρησαν, ὡς φαίνεται, ἐπιστρέφοντες εἰς τὰ ἴδια καὶ οἱ εἰς τὴν νῦν δυτικὴν Μικρὰν Ἀσίαν μέχρι Σάρδεων προελάσαντες Κιμμέριοι. Ἀλλὰ πόθεν ὠρμήθησαν οἱ Κιμμέριοι οὗτοι τοῦ 7 π. Χ. αἰῶνος, οἱ μάλιστα κατ' ὄνομα γνωστοὶ ἔτι εἰς τὸν ποιητὴν τῆς Ὀδυσσεΐας; Οἱ Κιμμέριοι, φυλὴ Γερμανικὴ καὶ δὴ Γερμανικὴ ὑπερβόρειος, Σκανδιναυικὴ ἐν χρόνῳ οὐχὶ ἀκριβῶς γνωστῷ, ἀλλὰ πάντως ἀρχαιοτάτῳ, εἶχον ἐκταθῆ ἐν ταῖς βορείαις ἀκταῖς τοῦ Εὐξείνου, ἐν τῇ νῦν Κοιμαϊκῇ καλουμένῃ ἀρχαιότερον δὲ Ταυρικῇ χερσονήσῳ (1), καὶ ταῖς πέριξ ταύτης ἀκταῖς τοῦ Εὐξείνου, εἰς ἃς οἱ Ἕλληνες ἔδσαν διάφορα ὀνόματα ἀναφερόμενα εἰς τοὺς Κιμμερίους (Κιμμερία χώρα, Κιμμέρια τείχη, Κιμμέρια πορθμεῖα, Κιμμερικὸς Βόσπορος, Κιμμέρια ὄρη καὶ Κιμμερὶς πόλις). Τῶν Κιμμερίων τούτων ἢ χώρα ἐξετείνετο πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς ἀπὸ τούτων λαβούσης τὸ ὄνομα Κιμβρικῆς χερσονήσου (Ἰουτλάνδης τῆς Δανίας). Ὅτι οἱ Κιμμέριοι καὶ οἱ Κίμβροι ἦσαν ὁ αὐτὸς λαός, μαρτυροῦσι τοῦτο ὁ Στράβων (Ζ, 294) ἀκολουθῶν τῇ τοῦ Ποσειδωνίου παραδόσει καὶ ὁ Πτολεμαῖος (2, 11, 12). Οἱ Κιμμέριοι οὗτοι ἢ Κίμβροι καθ' ἃ πα-

(1) Σημειωτέον ὅτι τὸ νῦν Τουρκικὸν (κυρίως Ταταρικὸν) ὄνομα τῆς χερσονήσου ταύτης Κ η ρ ή μ, ἐξ οὗ οἱ Φράγχοι ἐπλάσαν τὰ Crimée, Krim, ἐδόθη εἰς τὴν χερσονήσον ἀπὸ τῆς Μογγολικῆς καὶ Ταταρικῆς κατοκλήσεως (τοῦ 13 αἰῶνος). Σημαίνει δὲ τὸ Μογγολικὸν καὶ Ταταρικὸν (καὶ Τουρκικὸν ἐν ταύτῳ) ὄνομα Κ η ρ ή μ = τμήμα, ἀπόσπασμα (τῆς ἡπείρου), οὐδεμίαν ἔχον συγγένειαν πρὸς τὸ Κιμμέριον.

ραδίδωσιν ὁ Ἡρόδοτος (Δ' 12), κατόκησαν τὴν χερσόνησον, ἐν ἣ εἶναι ἐκτισμένη ἡ Σινώπη. Καὶ ἄλλαι δὲ παραδόσεις συνδέουσι τὴν κτίσιν τῆς Σινώπης μετὰ τῶν Κιμμερίων. Ἐν τῷ «Περὶ πλῶ» τοῦ Ἀνωνύμου λέγεται ὅτι ὁ πρῶτος Μιλήσιος οἰκιστὴς τῆς Σινώπης Ἀμβρόνδας «ὑπὸ Κιμμερίων ἀναιρεθῆναι δοκεῖ». Ἄλλ' οἱ Κιμμέριοι οἱ ἀμφισβητήσαντες τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατάληψιν τῆς Σινώπης φαίνεται ὅτι ἐπὶ τέλους εἰρήνευσαν πρὸς τοὺτους καὶ κατὰ μικρὸν συνεχωνεύθησαν μετ' αὐτῶν. Οἱ Κιμμέριοι δὲν ᾔκουον μόνον ἐν Σινώπῃ, ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ βορείᾳ παραλίᾳ τῆς Σινώπης μέχρι τῆς περιοχῆς τοῦ Καυκάσου, κατὰ τινα δὲ παράδοσιν (Στράβ. ΙΒ, 552—554) ἦσαν σύμμαχοι τῶν ἡδη εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ Διακόσμου ἢ Καταλόγου γνωστῶν Ἐνετῶν τοῦ Πόντου, ὅπως οἱ Λύκιοι. Ὅτι οἱ Κιμμέριοι ἦσαν λαὸς ὀριστικῶς ἐγκατασταθεὶς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, μαρτυρεῖ τοῦτο ἡ παρ' Ἡροδότῳ παράδοσις, καθ' ἣν οἱ Κιμμέριοι ὑπὸ τῶν Σκολότων Σκυθῶν ἐξελαθέντες ἐκ τῶν ἐν τῇ Κιμμερίᾳ τόπων αὐτῶν («ἐξ ἠθέων σφέων») εἰσέβαλον εἰς τὴν νῦν Μικρὰν Ἀσίαν. Καὶ ἀπεχώρησαν μὲν ἀπὸ Λυδίας καὶ ἀπὸ Κιλικίας, ἀλλὰ περὶ ἐπιστροφῆς αὐτῶν εἰς τὴν Κιμμερίαν (νῦν Κριμαίαν) οὐδεὶς πλέον γίνεται λόγος. Διὰ τοῦτο λίαν εὐλογος φαίνεται ἡ ὑπὸ τοῦ Ὀλλανδοῦ ἀσιανολόγου Thiele ἐξενεχθεῖσα γνώμη ὅτι οἱ Κιμμέριοι ἐκ τῆς ἐν Πόντῳ ἐστίας αὐτῶν εἰσέβαλον εἰς Λυδίαν, Φρυγίαν καὶ Κιλικίαν, οὐχὶ δὲ ἀπὸ Κιμμερίας.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ συνηγορεῖ ἰσχυρότερον ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι οἱ Κιμμέριοι ἐγκατασταθέντες ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Σινώπης ἐγένοντο λαὸς Μικρασιατικὸς, εἶναι ὅτι ἐν τῷ τῆς Γραφῆς καταλόγῳ τῶν ἔθνων τὸ ὄνομα αὐτῶν ἀναφέρεται (ὡς Γαμέρ), καθὰ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐρρήθη, μετὰ τῶν Ἰαφεθιτικῶν λαῶν καὶ δὴ ὡς λαοῦ συγγενοῦς πρὸς τοὺς (Ιαυάν) Ἑλληνας τῆς Ἀσίας, οὐχὶ πάντως κατὰ τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν γεωγραφικὴν συνάφειαν. Ἐτέρα δὲ ἀπόδειξις πιθανωτέρα τοῦ πράγματος εἶναι ὅτι παρὰ τοῖς Ἀρμενίοις πάντοτε οἱ Καππαδόκαι καὶ οἱ Πόντιοι λαοὶ καλοῦνται *Καμρ* (πληθυντ. Καμίρ). Ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τῶν *Καμαριτῶν* τοῦ Πόντου συνηγορεῖ ἴσως ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Τὸ ὄνομα τῶν *Καμαριτῶν*, λαοῦ Ποντικοῦ, ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Παρθενίου ποταμοῦ τῆς Παφλαγονίας μέχρι τοῦ Καυκάσου, καθ' ἅπαντα δηλονότι τὸν Μικρασιατικὸν Πόντον. Καὶ φαίνεται ἐκ τῆς Διονύσου Περιηγήσεως (σ. 768) ὅτι οἱ Καμαρίται ᾔκουον ἐν τῷ μεταξὺ τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Εὐξείνου ὑπὸ τὸν Καύκασον ἐκτεινομένῳ ἰσθμῷ, καὶ ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος δὲ (XX 11, 8) τίθησι τοὺς Καμαρίτας πλησίον τῶν Κόλχων. Ἄλλ' ἡ οὕτω διδομένη εἰς τὸ ἔθνος τοῦτο μικρὰ περιοχὴ δυσκόλως συμφωνεῖ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Διονυσίου λεγόμενον

Καὶ Καμαριτῶν μέγα φύλον, τοί ποτε Βάκχον
Ἰνδῶν ἐκ πολέμοιο δεδεγμένοι ἐξείνισσαν.

Καὶ ἄλλα δὲ ὑπάρχουσι δεδομένα μαρτυροῦντα ὅτι τὸ τῶν Καμαριτῶν φύλον ἦν ἀληθῶς μέγα, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι Παφλαγονίας καὶ Σινώπης, τῆς ἀρχαιοτάτης κοιτίδος ταύτης τῶν ἐν Πόντῳ Κιμμερίων, καὶ πέραν ἔτι τῆς Σινώπης μέχρι τῶν ὀρίων τῆς Βιθυνίας, καθ' ἅπασαν δηλονότι τὴν βραδύτερον Πόντον κληθεῖσαν Μικρασιατικὴν παραλίαν. Ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος ἀμέσως πρὸ τῆς χώρας τῶν Καμαριτῶν μνημονεῖ *Ἀδλίου ἄντρου* καὶ *Καλλιχόρου* ποταμοῦ, κληθέντων οὕτως ἐκ τοῦ ἱεροῦ χοροῦ τοῦ ἐκ τῆς Ἰνδικῆς ἐπανερχομένου Διονύσου καὶ παρὰ τρεῖς Καμαρίταις ξενιζομένου, ὁ δὲ ποταμὸς Καλλιχορος ὁ ἄλλως Ὁξίνης καλούμενος ἦτο ποταμὸς ῥέων διὰ τῆς Παφλαγονίας. Οἱ ἐν Παφλαγονίᾳ λοιπὸν Καμαρίται πάντως θὰ ἐθεωροῦντο οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ ἐγκατασταθέντας πρὸ αἰώνιων Κιμμερίους, τοὺς *Καμίρας* (Καμίρ) τῆς Ἀρμενικῆς γραμματείας, ἂν μὴ ὑπῆρχέ τις ἐναντίον τῆς τοιαύτης γνώμης ἀντίρρησης ἥδε: Ὁ Στράβων (ΙΑ, 495) ποιούμενος λόγον περὶ τινῶν λαῶν τοῦ Πόντου ληστικῶν καὶ πειρατικῶν (ὡς εἰσι μέχρι νῦν οἱ μωαμεθανοὶ Πόντιοι) λέγει περὶ τούτων «ζῶσι δὲ ἀπὸ τῶν κατὰ θάλατταν ληστηρίων, ἀνάτια ἔχοντες λεπτά, στενὰ καὶ κοῦφα, ὅσον ἀνθρώπους πέντε καὶ εἴκοσι δεχόμενα, σπάνιον δὲ τριάκοντα τοὺς πάντας δέξασθαι δυνάμενα» καλοῦσι δὲ αὐτὰ οἱ Ἕλληνες *καμάρας*. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Στράβωνος λαβὼν ἀφορμὴν ὁ Εὐστάθιος ἤρμηνευσέ τὸ περὶ τοῦ «*μεγάλου φύλου*» τῶν Καμαριτῶν χωρίον τοῦ Διονυσίου ὡς ἀναφερόμενον εἰς τοὺς πειρατὰς τοὺς διὰ τῶν καμαρῶν αὐτῶν λυμαινομένους τοὺς οἰκοῦντας παρὰ τὴν θάλασσαν ἢ πλέοντας ἐν αὐτῇ. Ἄλλ' ὁ Στράβων ποιεῖται λόγον ἀπλῶς περὶ *καμαρῶν* ὡς λέξεως ἑλληνικῆς, ἐνῶ οἱ περὶ *Καμαριτῶν* ὡς ἔθνος μεγάλου Ποντικοῦ ποιούμενοι τὸν λόγον νοοῦσι τὸ ὄνομα ὡς ἐπιχώριον ἔθνικόν. Ἄλλ' ἡ περὶ Καμαριτῶν ὡς ἀπὸ καμαρῶν οὕτω κληθέντων γνώμη τοῦ Εὐσταθίου ἀναιρεῖται καὶ ἄλλως. Ὁ παρὰ Φρυξί ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μηρός* λατρευόμενος θεὸς τῆς σελήνης λαμβάνει διάφορα ἐπίθετα ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν Φρυγικῶν αὐτῶν λαῶν, καλούμενος *Φρύγιος*, *Καρὸς* (ἀπὸ *Καρῶν*), *Ἀσκανὸς* (ἀπὸ Ἀσκανίων), Ἀζιοττηνὸς (ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ λαοῦ τῶν Ἀζειωτῶν), καλεῖται δὲ ὁ αὐτὸς θεὸς καὶ *Καμαρίτης* ἐν τοῖς Φρυγικοῖς νομίσμασιν (1). Ἐκ τούτου δὲ καθίσταται προφανὲς ὅτι οἱ *Καμαρίται* ἢ *Καμίραι* τοῦ Πόντου οἱ συγγωνευθέντες μετὰ τῶν ἐγχωρίων Φρυγοπελασγικῶν ἔδωσαν τὸ ἐπώνυμον τῷ παρ' αὐτοῖς λατρευομένῳ Φρυγοπελασγικῷ θεῷ. Οὕτω δὲ νοεῖται σαφῶς ὅτι οἱ Καμαρίται τοῦ Πόντου εἰσὶν οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς *Κιμμερίους* τῆς αὐτῆς χώρας καὶ πρὸς τοὺς ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων συγγραφῶν *Καμρ(κ)* (2) καλουμένους τῆς Καππαδοκίας

(1) Ἴδε Eckhel, *Doctrina Nummorum veterum*, Μερ. 1 τομ. 2 σελ. 587 καὶ τομ. 3 σ. 131.

(2) Ὁ ἐκ τοῦ Ἀρμενοκαθολικοῦ τάγματος τῶν Μιχαριστῶν ἱερομόναχος Δρ

(ιδίως τῆς Καππαδοκίας τῆς Ποντικῆς) καὶ ὅτι ὁ λαὸς οὗτος ὡς «*μέγα φύλον*» ἐκτίησθε ἐντιμον θέσιν καὶ ἐν τῷ τῶν ἐθνῶν *Πίνακι* ἢ *Καταλόγῳ* τῆς *Γενέσεως* διὰ τοῦ ἐκπροσωποῦντος αὐτὸ ἐν τῷ καταλόγῳ ἐκείνῳ *Γαμέρ* ἢ *Γομέρ*, υἱοῦ τοῦ Ἰάφεθ καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰαβάν (Ἰώουαν τῶν Ὁ Ἰωνος Ἑλλήνων δηλονότι).

Ἐμακρολογήσαμεν ὅπως περὶ τῶν *Κιμμερίων* ἢ *Κίμβρων* (1) τῆς *Μικρᾶς Ἀσίας* διότι ἐκπροσωποῦσιν οὗτοι τὸ Γερμανικὸν καὶ δὴ τὸ *Σκανδιναυικὸν* φυλετικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ γενέσει τοῦ εὐρυτάτου Πελασγικοῦ κόσμου, οὗτινος ἀνέλυσαν τὴν ἐθνολογικὴν ἢ ἐθνογραφικὴν σύνθεσιν ἀπὸ τῆς *Κερκύρας* καὶ Ἰλλυρίας μέχρι τοῦ Ἀρμενικοῦ ὄροπέδου καὶ ἀπὸ τοῦ Θερρακοῦ Αἵμου καὶ τῶν νοτίων ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου καὶ τῶν ὑπωρείων τοῦ Καυκάσου μέχρι τοῦ Ἰσσοῦ κόλπου καὶ τῆς Κύπρου (2), τοῦ περὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ ιδίως περὶ Κρήτης λόγου ἀφιέμενου εἰς τὸ περὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Προελληνικοῦ ἢ Πελασγικοῦ κεφάλαιον (ἴδ. περαιτέρω). Ἡ ἀνάλυσίς αὕτη ἀπεδείκνυεν ἀρκούντως σαφῶς ὅτι πάντες οὗτοι οἱ λαοὶ μᾶλλον ἢ ἦττον συγγενεῖς καὶ ὁμόφυλοι πρὸς ἀλλήλους ὄντες ἀνῆκον εἰς τὴν αὐτὴν μεγάλην ὁμοφυλίαν, ἣν δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν Ἑλληνοπελασγικὴν ἢ Θερρακοπελασγικὴν ἢ Φρυγοπελασγικὴν ἢ *Θερρακοαρμενικὴν* (κατὰ τὸν Χριστιανὸν Λάσσην) ἢ ἀπλούστατα Πελασγικὴν ὑπὸ ἐννοίαν εὐρυτάτην. Καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχον ἐν αὐτοῖς λαοὶ τινες μὴ εἰς τὴν Πελασγικὴν ὁμοφυλίαν ὑπαγόμενοι, ὡς ἦσαν οἱ *Κιμμέριοι*, τινὲς δὲ μὴδ' εἰς τὴν

Polo Baptista Augher, ὁ ἐκδοὺς τῷ 1818 τὸ περὶ τὰ τέλη τοῦ 17 αἰῶνος ἐν τῷ Ἀρμενικῷ πατριαρχεῖφ εὐρεθὲν ἐν χειρογράφῳ σπουδαιότατον διὰ τὴν ἱστορίαν. Ἀρμενοελληνικὸν καλούμενον *Χρονικὸν* τοῦ Εὐσεβίου (*Chronicon bipartitum*), ἣτοι μεταφράσιν ἐν τῷ Ἀρμενικῷ τοῦ πλήρους κειμένου τοῦ ἐν ἀποσπάσμασι μικροῖς μόνον σφζομένου Ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, μεταφράζων τὸ ἐν τῷ Ἀρμενικῷ κειμένῳ *Καμιρ(κ)* διὰ τοῦ *Gimmeros* = *Κιμμέριος* γράφει ἐν ὑποσημείωσει (Τομ. 1 σ. 95) *Solent Armenii scriptores passim eos, qui Latine Cappadoces dicuntur, Kamirk nuncupare ut et alii Gimmeros non semel dixerunt*. Ὡστε καὶ ὁ Ἀρμενοκαθολικὸς θεολόγος καὶ φιλόλογος ἀνὴρ μαρτυρεῖ τὴν ταυτότητα τοῦ Ἀρμενικοῦ *Καμιρ(κ)* πρὸς τὸ *Κιμμέριος*.

(1) Τὴν ταυτότητα τῶν *Κιμμερίων* πρὸς τοὺς *Κίμβρους* εἶδομεν ἤδη μαρτυρουμένην ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Ὡς πρὸς τὴν φθολογικὴν διαφορὰν τῶν ὀνομάτων ὁ Knobel (*Die Völkertafel* σ. 16) ἀναφέρει τὸ ἀνάλογον ἐν τοῖς ὀνόμασι *Νεμρώδ* καὶ *Νεβρώδ*. Σημειωτέον δὲ ὡς πρὸς τὸ *Κιμμέριος* καὶ *Κίμβρος* ὅτι ὑπάρχει καὶ ἕτερος ἐθνολογικὸς καὶ γλωσσολογικὸς ὄρος *Kymros*, ἄσχετος ὅπως πρὸς τὸ *Κιμμέριος*. *Κυμρικὴ* καλεῖται ἐν τῇ γλωσσολογίᾳ γλῶσσά τις *Κελτικὴ* εἰς τὸν Βρετανικὸν κλάδον τῆς γλωσσικῆς ταύτης ὁμάδος ἀνήκουσα, ἐν ἣ ἀνεπτύχθη καὶ φιλολογία ἀπὸ τοῦ 8 μ. Χ. αἰῶνος ἀρξασμένη.

(2) Περὶ τῶν σχέσεων τῶν Σκανδιναυῶν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἴδ. τὸν ἐμὸν πρόλογον ἐν τῇ ἀξιολογώτατῃ πραγματείᾳ τοῦ ἐκ τῶν ἡμετέρων μαθητῶν ἀριστοῦχου διδάκτορος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς *Μιχαὴλ Δένδια* τῇ ἐπιγραφομένη «*Οἱ Βάραγγοι καὶ τὸ Βυζάντιον*» (ἐν Ἀθήναις 1925).

Ἀρίαν καθόλου, ὡς ὑποτίθεται ὅτι ἦσαν οἱ Ἀλαρόδιοι ἢ Οὐράρται (ἢ Ἀραράτ κατὰ τοὺς Ἑβραίους), καὶ οὗτοι ἐγένοντο Ἀριοὶ καὶ Πελασγοὶ ἀφομοιωθέντες πρὸς τὸν μέγον Πελασγικὸν ὄγκον (1) τῶν περίξ χωρῶν. Οὕτω δὲ παρήχθη τὸ μέγα ἐκεῖνο ἱστορικὸν πρόπλασμα, ἐξ οὗ προήλθεν ἐν μέρει ὁ Ἑλληνικὸς βίος καὶ πολιτισμὸς τῶν κυρίως ἱστορικῶν χρόνων.

Μέχρι πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν τοσοῦτον πενιχραὶ ἦσαν αἱ περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἀρίου Πελασγικοῦ κόσμου εἰδήσεις καὶ γνώσεις, ἐν τῇ ὅλῃ ἐπιστήμῃ τῆς ἱστορίας, ὥστε ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος τῶν κυρίως ἱστορικῶν χρόνων ὡς καὶ ὁ προγενέστερος ἐφαίνετο οἰονεῖ αὐτοφυῆς, ἄσχετος πρὸς οἰονδήποτε πρὸ αὐτοῦ κόσμον, καὶ ἡ πραγματικὴ Ἑλληνικὴ ἱστορία ἐλάμβανε κατὰ μικρὸν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου (1184 π. Χ.) καὶ ταύτην μυθικὴν, ἦττον μυθικὴ καθισταμένη ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν (1104 π. Χ.), ἀληθῶς δὲ πραγματικὴ ἱστορία ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν ἀναγραφῶν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων (776 π. Χ.). Σήμερον ἡ ἱστορία αὕτη ἢ πολιτικὴ ἢ πραγματικὴ δὲν ἠδῆθη σημαντικῶς ὡς πρὸς τὸ πλάτος τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ἀλλ' ἠδῆθη σημαντικώτατα καὶ κατὰ χιλιετηρίδας ὡς πρὸς τὸ βάθος τοῦ ἱστορικοῦ βίου, ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου, τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ἡμερώσεως πάντων τῶν μετὰ ταύτης συνδεομένων, τῶν ἐκ ταύτης προερχομένων καὶ διὰ ταύτης φωτιζομένων στοιχείων καὶ κεφαλαίων τοῦ ὅλου ἱστορικοῦ

(1) Ὡς Ἀλαρόδιοι ἐν *Μικρᾷ Ἀσίᾳ* θεωροῦνται οἱ ὑπὸ τοῦ Ἡρόδοτου (Α', 72) μόνον μνημονευόμενοι *Ματιηνοὶ* οἱ οἰκοῦντες τὴν δυτικωτάτην γωνίαν τῆς Καππαδοκίας καὶ θεωρούμενοι ὡς προκεχωρηκυῖα πρὸς τὴν Δύσιν μοῖρα τῶν ἐν Ἀτροπατηνῇ (Ἀζιρ πεῖτσάν = πυρολατρῶν χώρα) οἰκούντων *Ματιανῶν* (περὶ ὧν ἴδε Ἡρόδ. Γ', 94 καὶ *Στράβων* παλλαχοῦ). Τοῦ ὀνόματος τοῦ ταχέως μετὰ τῶν Πελασγῶν ἀφομοιωθέντος ἐν *Μικρᾷ Ἀσίᾳ* λαοῦ οὐδεὶς μετὰ τὸν Ἡρόδοτον ποιεῖται μνείαν. Τὸ ὄνομα τῶν *Ματιανῶν* ὁ Ed. Meyer συνῆψε πρὸς τὸ τῆς ἐν ταῖς Ἀσσυριακαῖς ἐπιγραφαῖς συχνῶς ἀναγεγραμμένης ἐν Ἀρμενίᾳ φυλῆς ἢ χώρας τοῦ Μάνναι («*Συναγάγετε ἐναντίον αὐτῆς τῆς Βαβυλωνῆς τὰ βασίλεια τοῦ Ἀραράτ, τοῦ Μάνναι καὶ τοῦ Ἀσχανάξ*» ἱερειάς). Ἄλλοι ἀνεγένωσαν ἐν ταῖς Ἀσσυριακαῖς ἐπιγραφαῖς τὸ ὄνομα ἔθνους τῶν *Μιτάνι*. Ἐν ταῖς Ἀρμενικαῖς σφηνοειδέσιν ἐπιγραφαῖς (ταῖς Ἀλαροδικαῖς) οὐδὲν λέγεται περὶ τοῦ ἔθνους τούτου. Σημειωτέον δὲ ἐν παρόδῳ καὶ ἐνταῦθα ὅτι ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις οὐδὲ τὸ ὄνομα Ἀρμένιος ἀνεγνώσθη. Ἡ χώρα αὕτη ἐν ταῖς Ἀσσυριακαῖς ἐπιγραφαῖς καλεῖται *Οὐράρτου* (= Ἀλαροδία ἢ Ἀραράτ τῶν Ἑβραίων), ἐν ταῖς Βαβυλωνιακαῖς *Οὐράστου* οἱ ἴδιοι δὲ Ἀρμένιοι καλοῦσιν ἑαυτούς, ὡς ἐρρήθη, *Χαί(κ)*, *Χαῖστάν* δὲ τὴν Ἀρμενίαν. Τὸ ὄνομα Ἀρμενία εὐρηται ὡς *Ἀρμινά* ὑπὸ Περσ. τύπον ἐν ταῖς Περσικαῖς σφηνοειδέσιν ἐπιγραφαῖς τῶν Ἀχαιμενιδῶν, καὶ *Harminigap* ἐν ταῖς τῆς Σουσιανῆς, ὁπόθεν ἐποίησαν οἱ Ἕλληνες τὸν τύπον Ἀρμένιος, ὃν καὶ οἱ ἴδιοι *Χαί(κ)* παρέλαβον, ἀλλ' οὐχ ὡς ὄνομα ἔθνικόν. Τὸ ἐθνικὸν ὄνομα αὐτῶν ἔμεινεν ἕκτοτε *Χαί(κ)*, μόνον δὲ ἀπὸ τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων καὶ ἐνεῦθεν πρὸς τὸ *Χαί(κ)* καὶ τῷ *Χαῖστάν* εἶναι ἐν χρήσει σπανιωτέρῳ καὶ τὰ *Ἀρμένιος* καὶ *Ἀρμενία*.

βίου. Διὰ τῶν μεγάλων πανταχοῦ ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ διαγραφέντος Πελασγικοῦ κόσμου ἐν τῇ τελευταίᾳ πεντηκονταετίᾳ γενομένων ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν καὶ ἀνακαλύψεων καὶ τῶν μετὰ τούτων συνδεομένων ἱστορικῶν ἐρευνῶν καὶ γνώσεων ἐδημιουργήθη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὁλόκληρος ἱστορικὸς κόσμος νέος, οὐχὶ μὲν δι' ἐπιγραφῶν καὶ ἀναγραφῶν ἱστορικῶν ἐν συνεχείᾳ περιστανόμενος, ἀλλὰ κατὰ τὰ οὐσιωδέστατα ἱστορικὰ αὐτοῦ στοιχεῖα καὶ μέρη λαμπρῶς εἰκονιζόμενος. Τὴν ἔλλειψιν ἢ σπάνιν ἐπιγραφῶν ἢ ἄλλων φιλολογικῶν μνημείων, τὴν ἔλλειψιν καὶ σπάνιν γλώσσης διὰ γραμμάτων λαλούσης ἀνεπλήρωσε κατὰ μέγα μέρος ἡ τέχνη διὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς γλώσσης καὶ τὴν ἔλλείπουσαν ἢ σπανίζουσαν συγκριτικὴν ἐπὶ γραπτῶν μνημείων στηριζομένην εἶδησιν ἀνεπλήρωσεν ἢ πρὸς τὰς ἐκ τῶν ἐπιγραφικῶν μνημείων Ἀσιατικῶν καὶ Αἰγυπτιακῶν σύγκρισις τῶν ἐπὶ τῶν μνημείων τῆς τέχνης στηριζομένων εἰκασίῶν. Οὕτως ἡ ἱστορία ἢ Ἑλληνικὴ ἠδ' ὀνόματι κατὰ χιλιάδα καὶ πλεον ἑτῶν, οὐσα πάντοτε ἱστορία Ἑλληνική, ἀλλ' ὑπὸ ἄλλα ὀνόματα τὸ αὐτὸ κατὰ βάθος παριστῶσα πνεῦμα καὶ τῶν αὐτῶν λαῶν εἰκονίζουσα τὸν βίον καὶ πολιτισμόν. Καὶ κατὰ τοῦτο ὁ προπλασματικὸς οὕτως εἶπειν Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἀποτελεῖ οὐσιῶδες στοιχεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, κατὰ μεγάλας χρονικὰς περιόδους αὐξήσας τὸν βίον καὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ πολιτισμοῦ τούτου.

Α'. Ὁ Πελασγικὸς (1) Πολιτισμὸς

Ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως παρὰ πᾶσι τοῖς ὁπποσοῦν ἱστορικοῖς λαοῖς, οὕτω καὶ ἐν τοῖς Ἀρίοις καὶ δὴ ἐν τοῖς Πελασγοῖς διαιρεῖται, ὡς γνω-

(1) Τὸ Π ε λ α σ γ ο ς καὶ Πελασγικὸς εἶναι ἐνταῦθα ὅπως ἐν ὅλῃ ταύτῃ τῇ πραγματείᾳ ὁρος συμβατικός, οὕτως εἶπειν, σημαίνων τὸ π ρ ο ε λ η ν ι κ ὸ ς, ἀλλὰ μετὰ ὁμογενείας πρὸς τὸ Ἑλληνικόν. Διὰ τοῦτο δὲν ἐμφιλοχωροῦμεν εἰς τὰ μετὰ οὐ ὀνόματος τούτου συνδεόμενα ζητήματα, ἰδίως τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου περὶ τῶν περὶ τὸν Ἑλλησποντον Θερρακομακεδόνων ἐκ τῆς γλώσσης τῶν λαῶν τούτων ἐξαχθεῖσαν εἰκασίαν (ἦν ἠσπᾶσαντο ὀλίγιστοι τῶν νεωτέρων) ὅτι οἱ «Πελασγοὶ ἦσαν «βάρβαρον γλῶσσαν ἰέντες». Ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ συγκρίνῃ ἐπιστημονικῶς γλώσσας καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως νὰ ἐξαγάγῃ συμπεράσματα ἀσφαλῆ. Ὁ Θουκυδίδης (Α. 2,) θεωρεῖ τὸ Πελασγικὸν ἐν τῶν ἔθνων, ἐξ ὧν προῆλθεν ἡ συνεκροτήθη ἔθνο-λογικῶς ἢ Ἑλλάς τῶν ἱστορικῶν χρόνων, θεωρεῖ δὲ σημαντικώτερον ἐν τοῖς ἔθνεσι τούτοις τὸ Πελασγικὸν («ἄλλα τε ἔθνη καὶ τὸ Πελασγικόν»). Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡμεῖς διδο-μεν τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὴν προϊστορικὴν περίοδον καθόλου. Ἡ στενὴ συνάφεια τῶν ἑλ-ληνικῶν ἱστορικῶν χρόνων πρὸς τὸ Πελασγικὸν τῶν προϊστορικῶν χρόνων μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν ἐν τῆς ἑλληνικῆς χρόνους ὡς Πελασγικῶν θεωρουμένων χωρῶν, οἷον τῆς Ἀρκα-δίας ἐν Πελοποννήσῳ, τῆς Δωδώνης ἐν Ἠπείρῳ, τῆς κελίδος ταύτης τῆς φυλῆς καὶ τοῦ ὀνόματος τῶν Ἑλλήνων. Εἶναι δὲ πάντως ἀστεῖον καὶ παράλογον τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ παρ'

στόν, φυσιοῖστορικῶς καὶ δὴ ἀνθρωπολογικῶς (ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ δηλονότι βίῳ καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν φυσικὸν κόσμον ἀναφορᾷ) εἰς τρεῖς περιόδους, ὧν ἡ πρώτη καλεῖται λιθική, ἡ δευτέρα χαλκῆ (ἢ ὀρειχαλκίνη) καὶ ἡ τρίτη σιδηρᾷ (1).

ἡμῖν quasi γλωσσολόγου καὶ ἐθνολόγου ὅτι οἱ Πελασγοὶ δὲν ἦσαν Ἕλληνες διότι τοῦτο λέγει ὁ Ridwahl (!) Ἄλλ' ὁ παρὰδοξος καὶ πρωτότυπος γλωσσολόγος προβαίνει κατὰ τρόπον κινουῦντα ἄσβεστον γέλωτα, ἰδίως περὶ τοῖς θεολόγοις γράφων περὶ τῶν Πελα-σγῶν (Ἀθήναι Ζ' σ. 283). «Ὅσάκις οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ ἤθελον νὰ ἐξάρωσι τὴν παλαιό-τητα καθεστῶτος ἢ ἄλλου τινὸς ἀποσεμνυμένου μεταχειρίζοντο τὸ ὄνομα Πελασγός, ὅπως ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησίᾳ λέγεται «ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν Ἀβραάμ Ἰσαὰκ καὶ Ἰα-κώβ!! Οὕτω λέγει ὁ Ὅμηρος». Ἴδου νέα πηγὴ θεολογικῶν γνώσεων τοῖς σπουδάζουσι θεολογίας (!). Δεινὸν ἢ ἡμιμάθεια, δεινέτερον τῆς ἀμαθείας!

(1) Ἐννοεῖται ὅτι ἡ τοιαύτη ἐπιστημονικὴ διαίρεσις ἢ ἐπὶ πραγμάτων καὶ τοῦ πραγματικοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων στηριζομένη οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχη ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν π ο ι η τ ι κ ῆ ἢ ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ ποιητοῦ δημιουργομένην καὶ πρὸς τὸν ἠθικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου μᾶλλον ἀποβλέπουσαν εἰς γενεὰς διαίρεσιν, ἢν ἐψαλλεν ὁ Ἡσίοδος (ἐν «Ἐργοῖς καὶ Ἡμέραις») καὶ ἦν ἐπανελάβον ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Ὀβίδιος (ἐκ ταῖς Μεταμορφώσεσι, Metamorphoses). Κατὰ τὴν Ἡσιόδου διαίρεσιν τῶν γενῶν ἢ γενεῶν εἰς γένος 1 χ ρ υ σ ο ὦ ν, 2 ἄ ρ γ υ ρ ο ὦ ν, 3 χ α λ κ ο ὦ ν, 4 τῶν ἡ μ ι θ ῆ ω ν, 5 σ ι δ η ρ ο ὦ ν (Ἐργ. καὶ Ἡμ. στ. 109 κέ.)

Χ ρ ὕ σ ε ο ν μὲν πρώτιστα γένος μερόπων ἀνθρώπων
ἀθάνατοι ποιήσαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες.

Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ χρυσοῦ γένους ἄρχει ἐν οὐρανῷ ὁ τὴν ἀρχαιότητα ἐκπροσω-πῶν Κρόνος, οἱ ἀνθρώποι ἔζων ὡς περὶ οἱ θεοὶ «ἀκηδέα ψυχὴν ἔχοντες», μακρὰν πόνην καὶ θλίψεων, μὴ γηράσκοντες, τερπόμενοι ἐν θαλάσῳ «κακῶν ἐκτοσθεν ἀπάντων» καὶ ἀποθνήσκοντες ὡς ὑπὸ ὕπνου δαμασμένοι.

Ὁμοῦ μετὰ τοῦ τέλους τοῦ κράτους τοῦ Κρόνου λήγει τὸ γένος τοῦτο καὶ ἔρχεται τὸ γένος τὸ ἄ ρ γ υ ρ ο ὦ ν, πολλῶν κατώτερον τοῦ χρυσοῦ ἀνάμικτον ἀγαθῶν καὶ κα-κῶν, ὅτε ἐκαὶ ἐν τῇ ἐτρέφετο ὡς παῖς ὁ ἀνθρώπος παρὰ τῇ μητρὶ, γινόμενος, δ' ἐπει-τα ἔφηβος ἐλάχιστον ἔζη χρόνον («παυρίδιον ζώσεως»), οὕτε τῶν ἐναντίον ἀλλήλων ἀδι-κημάτων μακρὰν ἐκράτουν ἑαυτοὺς οἱ ἀνθρώποι οὔτε θεοὺς προσηκόντως ἐτίμων. Τὸ μετὰ τὴν ἔκλειψιν τοῦ ἀργυροῦ γένους ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Διὸς χ α λ κ ο ὦ ν γένος ὁμοιά-ζει ἐν μέρει πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῆς χ α λ κ ῆ ς περιόδου τῆς ἐπιστήμης.

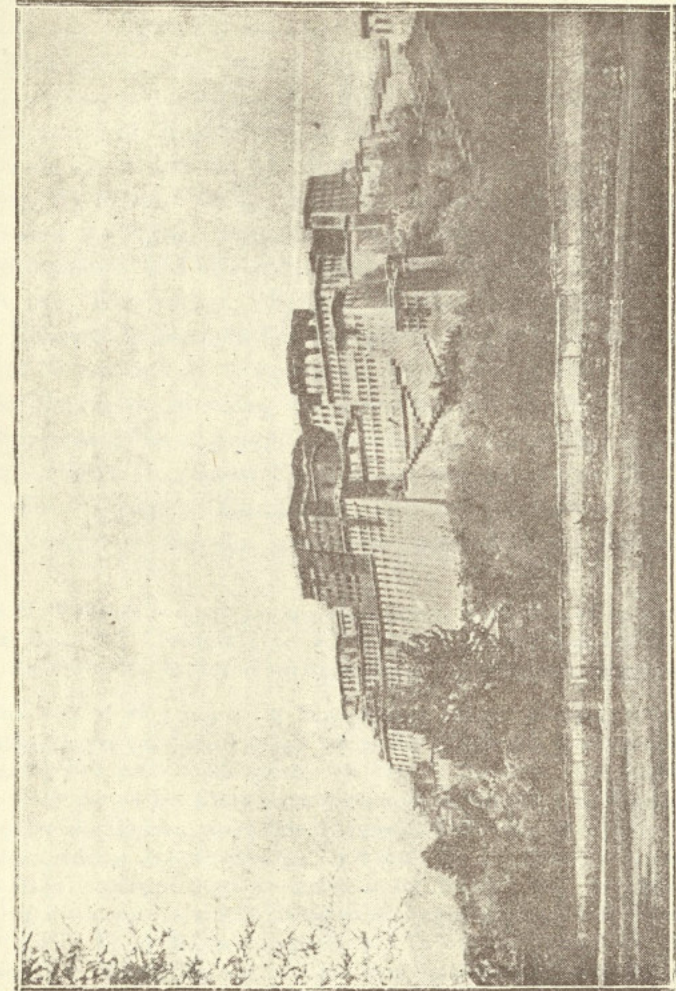
Τῶν δ' ἦν χάλκεα μὲν τεύχεα, χάλκεοι δὲ τε οἴκοι,
χαλκῷ δ' εἰργάζοντο. . .

Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν ὀνομάτων τῶν περιόδων κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ σ ι δ η ρ ο ὦ αἰῶνος, ὅτι ἐν τῇ πραγματικῇ ἱστο-ρίᾳ οὗτος ἀποτελεῖ περίοδον μεγάλης ἐξελέξεως καὶ προόδου ἐν τῷ πολιτισμῷ διὰ τῆς ἐξεργασίας τοῦ σιδήρου καὶ τῆς ἐφαρμογῆς καὶ χρήσεως τῆς ἐξεργασίας ταύτης πρὸς κατασκευὴν τῶν ὀργάνων τοῦ προηγμένου βίου καὶ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ ποιητικῇ ἠθικῇ ἀντίληψι τῷ σιδήρῳ καὶ ὡς μετάλλου σκληροῦ καὶ ὡς ὀργάνου τῶν φονικῶν ὄπλων καὶ τοῦ πολέμου. Ὁ Ἡσίοδος ἀρχόμενος τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ σιδηροῦ αἰῶνος ἐν πρώτοις ἐκδηλοῖ τὴν θλίψιν αὐτοῦ διότι ἀνήκει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον, (Ἡσ. Ἐργα. Ἡμέρ. στ. 172 κέξ).

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον, ἣς ἡ πρώτη ἀρχὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ καθορισθῇ συμπίπτουσα μετὰ τῆς πρώτης ἐπὶ γῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἀνθρώπος ὄκει ἐν σπηλαίοις καὶ τρώγλαις ἐξεργαζόμενος τὸν λίθον καὶ κατασκευάζων ἐκ τούτων τὰ τε πρὸς ἄμυναν ὄπλα καὶ τὰ ὄργανα τὰ χρησιμεύοντα πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου. Τὴν περίοδον ταύτην ὑποδιήρσαν οἱ μεγάλοι ἀρχαιοδίφαι καὶ φυσιοδίφαι ἐρευνηταὶ α') εἰς τὴν πρωτογενῆ λιθικὴν περίοδον, ἣς καὶ ἡ ἀρχὴ δὲν δύναται νὰ γνωσθῇ καὶ ἡ σημασία ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης δὲν εἶναι σπουδαία ἀναφερομένη εἰς τὸν πρῶτον ὄλως ἀκατέργαστον τῆς βαρβαρότητος βίον· β') εἰς τὴν νεολιθικὴν περίοδον, ἣς πλεῖστα ὑπάρχουσιν ἐν Πελασγικοῖς τόποις μνημεῖα, ἀπὸ Κρήτης μέχρι Τροίας καὶ ἀπὸ Θεσσαλίας μέχρι τῶν ἔνδον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐντεῦθεν μέχρις Ἀρμενίας. Ἐκ τῆς περιόδου δὲ ταύτης φαίνεται ὅτι ἔλαβον ἀρχὴν καὶ αἱ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ἔτι χρόνοις ἐνιαχοῦ τῶν Πελασγικῶν χωρῶν σωζόμεναι *λίμναϊ* καλούμεναι οἰκῆσεις (1). Περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ, ἐν Τροίᾳ

Μηκέτ' ἔπειτ' ὄφειλον ἐγὼ πέμπτοισι μετεῖναι
ἀνδράσιν, ἀλλ' ἢ πρόσθεν θανεῖν ἢ ἔπειτα γενέσθαι.
Νῦν γὰρ δὴ γένος ἐστὶ σιδήρεον· οὐδέ ποτ' ἤμαρ
παύσονται καμάτου καὶ οἰζύος, οὐδέ τι νύκτωρ
φθειρόμενοι· χαλεπὰς δὲ θεοὶ δώσουσι μερίμνας.
Οὐδὲ πατήρ παιδεσιν ὁμοῖος, οὐδέ τι παῖδες
οὐδέ ξεῖνος ξεινοδόκῳ καὶ ἑταῖρος ἑταίρω,
οὐδέ κασίγνητος φίλος ἔσσειται ὡς τὸ πάρος περ.
Αἴψα δὲ γηράσκοντας ἀτιμήσουσι τοκῆας.

(1) Δ ὁ μ ο ι δηλονότι κατασκευαζόμενοι ἐκ πασσάλων ἐντὸς λίμνῶν χάριν ἀσφαλίας καὶ ἀμύνης ἐναντίον τῶν θηρίων ἢ καὶ ἀνθρώπων πολεμίων. Λίμναϊ οἰκῆσεις διατηρηθεῖσαι ἔτι ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ χερσονήσῳ ἦσαν γνωσταὶ τοῖς Ἑλλησιν. Ὁ Ἡρόδοτος τοῦ μὲν ὀνόματος Λιμναίων οἰκῆσεων δὲν μνημονεύει, ἀλλὰ περιγράφει πόλιν Παιόνων τῶν οἰκούντων ἐν τῇ Πρασιάδι (τῆς Μακεδονίας) λίμνῃ, τῇ κυριευθείσῃ ὑπὸ τοῦ Πέρσου στρατηγοῦ τοῦ Δαρείου Α' μετὰ τὴν τούτου ἀπὸ τῆς Σκυθικῆς στρατείας ἐπάνοδον (Ἡροδ. Ε. 16: «Οἱ δὲ περὶ τὸ Πάγγαιον οὖρος... κατ' αὐτὴν τὴν λίμνην Πρασιάδα οὐκ ἐχειρῶθησαν ἀρχὴν ὑπὸ Μεγαβάζου. Ἐπειρήθη δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ λίμνῃ ἐξαιρέειν κα τ ο ι κ η μ ε ν ο υ ς ὄδε· ἰκρία ἐπὶ σταυρῶν ὑψηλῶν ἐξευγμένα ἐν μέσῃ ἔστηκε τῇ λίμνῃ, ἔσοδον ἐκ τῆς ἡπείρου στεινὴν ἔχοντα μὴ γεφύρῃ· τοὺς δὲ σταυροὺς τοὺς ὑπεστεῶτας τοῖσι ἰκρίοισι τὸ μὲν κου ἀρχαῖον ἔστησαν κοινῇ πάντες οἱ πολιῆται, μετὰ δὲ νόμῳ χρεόμενοι ἰσταῖσι τοιῶδε· κομίζοντες ἐξ οὖρου τῷ οὐνομά ἐστι Ὀρβηλος, κατὰ γυναῖκα ἐκάστην ὁ γαμέων τρεῖς σταυροὺς ὑπίστησι· ἄγεται δὲ ἕκαστος συχνάς γυναῖκας· οἰκέουσι δὲ τοιοῦτον τρόπον, κρατέων ἕκαστος ἐπὶ τῶν ἰκρίων καλύβης τε ἐν τῇ διαιτᾷ καὶ θύρης καταπακτῆς διὰ τῶν ἰκρίων κάτω φερούσης ἐς τὴν λίμνην· τὰ δὲ νήπια παιδία δέουσι διὰ τοῦ ποδὸς σπάρτω, μὴ κατακλυσθῆ δαιμαίνοντες· τοῖσι δὲ ἵπποισι καὶ τοῖσι ὑποζυγίοισι παρέχουσι χόρτον ἰχθύς». Ταῦτα κατ' Ἡρόδοτον. Καὶ ἐν τῇ «Περιγησίᾳ» τοῦ Σκύμνου τοῦ Χίου ἢ Ἀωνύμου γίνεται λόγος περὶ ἔθνοους Λιμναίων (στ. 850 «Τὸν Παντικᾶπαν διαβάντι Λιμναίων ἔθνος»).

Les Merveilles du Mon.le] [Hachette-Paris
Πόταλα παρὰ τὴν Λάσσαν (Θιβῆτ) ἐνθα ἡ διαμονὴ τοῦ Δα-
λάι-Λάμα θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Θιβῆτ.

καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ἀνακαλυφθέντων οἰκοδομικῶν μνημείων τῆς νεολιθικῆς περιόδου τῆς ἀπὸ τοῦ τέλους, ὡς ὑπολογίζεται, τῆς 4ης π. Χ. χιλιετηρίδος μέχρι τέλους τῆς 3 π. Χ. χιλ. παραπέμποντες εἰς τὰς ἔξαιρέτους περὶ τούτων πραγματείας τῶν παρ' ἡμῖν τὰ πρωτεῖα ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐπιστήμῃ φερόντων Π. Καββαδίου καὶ Χ. Τσουντα (1) περιορίζομεν ἐνταῦθα τὸν λόγον μόνον εἰς ὀλίγα τινὰ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἀφορῶντα τῆς λιθικῆς περιόδου μνημεῖα. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὅπως ἐν Ἀρμενίᾳ, πάντα τὰ παναρχαῖα πρὸς κτίσιν φρουρίων ἢ διάβασιν ποταμῶν ἢ ἀντιπλημμυρικά ἐναντίον τούτων ἐκ λίθου ἔργα ἐθεωροῦντα ὑπὸ τῶν οἰκητόρων, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῶν χρόνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς ἔργα Σεμιράμιδος (Στράβ. Α' 82, ΙΑ' 529. 537. 539). Χώματα δὲ Σεμιράμιδος ἐκαλοῦντο λόφοι τινὲς φυσικοὶ ἢ χειροποίητοι, μᾶλλον δὲ φυσικοὶ δι' ἀνθρωπίνης χειρὸς ἔτι μᾶλλον ὑψούμενοι καὶ ὄχυροῦμενοι, ἐφ' ὧν ἔκειντο αἱ πόλεις ἢ ἀκροπόλεις μετὰ τειχῶν (Στράβ. ΙΒ' 537 «τὰ δὲ Τύανα ἐπίκειται χώματι Σεμιράμιδος τετειχισμένῳ καλῶς» καὶ 559 «ἡ δὲ Ζηλίτις ἔχει πόλιν Ζῆλα ἐπὶ χώματι Σεμιράμιδος τετειχισμένην») (2).

Πλὴν τῶν ἐπὶ χώμασι Σεμιράμιδος τούτων ἐκτισμένων Φρυγοπελασγικῶν ἀκροπόλεων ὑπῆρχον ἐν Φρυγίᾳ, κατὰ τινὰ παράδοσιν τοῦ Βιτρουβίου, καὶ λό-

(1) Τοῦ Π. Καββαδίου ἄξιον μνησθῆναι καὶ μελέτης πλὴν τῆς «Προϊστορικῆς Ἀρχαιολογίας» εἶναι ἡ μεγάλη «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Τέχνης» (μετὰ πολλῶν εἰκόνων) 1924. Ἰδ. καὶ Χ. Τσουντα «Διὰ προϊστορικὰ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου».

(2) Ἦσαν ἄρα γε τὰ χώματα Σεμιράμιδος λόφοι φυσικοὶ ἢ χειροποίητοι; Ὁ Ἰούλιος Καίσαρ λέγει περὶ τοῦ χώματος τῶν Ζήλων ὅτι ἦτο φυσικὸς λόφος δοκῶν ὡσεὶ ὑπὸ χειρὸς ἀνθρώπου πεποιημένος (I. Caesar. De bello Alex. LXXII «tumulus naturalis velut manu factus»). Ἄξιον μνησθῆναι ὡς πρὸς τοῦτο εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ ἐπὶ Σασσανιδῶν ἡγεμόνων τῆς Περσίας παρὰ τὸν Τίγρητα κτισθέντος φρουρίου Δαστάγερδα, ὅπερ ἐρμηνεύεται ἀπλούστατα χειροποίητον (Dast, Dest=χειρ. gard ἢ gerd Ἀρμεν. καὶ Περσ.=κτίσμα: Semiramogerd πόλις Σεμιράμιδος, Τιγρᾶνου Τιγρᾶνόκερτα. Ὅμοιον τούτῳ εἶναι καὶ τὸ τοῦ Καππαδοκικοῦ φρουρίου ὄνομα Δάστορρον (Δαστ—αρρον, Ἄρκος καὶ Ἄργος ἐν τῇ Καππαδ. =φρούριον). Τὸ σύννηθες παρὰ τοῖς Πελασγοῖς ὄνομα τοῦ φρουρίου εἶναι Ἄργος (ἐκ τῆς ρ. ἀρκ, ἀργ, ἀρκεο, arx, ἀρήγω, οὐχὶ ἐκ τοῦ ἔργον, ὡς παρέδωκεν ὁ ἀρχαῖος σχολιαστής). Ἄργος φρούριον ὑπῆρχε καὶ ἐν Καππαδοκίᾳ (Ἀργειούπολις κληθὲν ὕστερον). Τὸν ἀρχαιότερον τύπον τοῦ ὀνόματος εὐρίσκομεν οὐχὶ μόνον ἐν τῷ Λατ. arx, arcis, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Καππαδοκικῷ Δαστ—αρρον=χειρὸς φρ., χειροποίητον φρούριον. Ἀλλὰ συνηθέστερον εἶναι τὸ ἕτερον ὄνομα Πέργαμον ἢ Πέργαμος (ἐκ τῆς ρ. Ἑλλ. φάργ-νυμι, Ἀρμεν. phergem=ρῶμαι, σώζω). Πέργαμα ὑπῆρχον (πολλὰ ἐν ταῖς Θρακοπελασγικαῖς χώραις α') τὸ Πέργαμον τῆς Τροίας, β') Π. τῆς Μυσίας τὸ καὶ Τεσθρανία καλούμενον, γ') ἐν Περσίᾳ τῆς Μακεδονίας (Ἡρ. 7, 112), δ') Φαργαμούς ἐν Ἀρμενίᾳ, ε') Πέργη (ταυτόσημον τῷ Πέργαμος). Ἡ ἐπιθετικὴ κατάληξις αμ ἐν τῇ Ἀρμενικῇ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ρος. Καὶ τὸ Γερμανικὸν burg καὶ τὸ Σλαβικὸν Πάργα ἢ Πάργα εἶναι τῆς αὐτῆς ρ.)

φοι φυσικοὶ λελατομημένοι, ἐν οἷς κατόκουν οἱ Φρύγες (1). Ἐπιπλέον καὶ περὶ τῶν Καππαδοκῶν λέγει ὁ Λέων ὁ Διάκονος (Βιβλ. Γ, 1 σ. 87) «τρωγλοδύται τὸ ἔθνος τὸ πρόσθεν κατωνομάζετο τῷ ἐν τρώλαις καὶ χηραμοῖς καὶ λαβυρίνθοις, ὡσανεὶ φωλαῖς καὶ ὑπωγοῖς ὑποδύεσθαι». Τὰ τοιαῦτα σπήλαια, περὶ ὧν οὐδένα λόγον ποιεῖται ὁ Στράβων, φαίνεται ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ἐχρησίμευον ὡς νεκροπόλεις, εἰ καὶ τινὲς τούτων ὡς ἐν Οὐργκούπ, Σοανλοῦ, Μαλακουπίῳ, μέχρι νῦν ἔτι χρησιμεύουσιν ὡς κατοικίαι. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἡ Ἀμάσεια, ἡ τοῦ Στράβωνος πατρίς, τοιαύτην τινὰ εἶχεν ἀρχὴν φυσικοῦ ὑψώματος (Στραβ. 561 : «κατεσκευάσται δὲ θαυμαστῶς προνοία τε καὶ φύσει πέτρα γὰρ ὑψηλὴ καὶ περίκρημνος... ἐν δὲ τῷ περιβόλῳ τούτῳ βασιλεία τ' ἐστὶ καὶ μνήματα βασιλέων») (2). Τὰ τρωγλοδυτικὰ μνήματα τῆς Καππαδοκίας, ἤτοι τὰ ἐντὸς βράχων λελατομημένα

(1) Vitruv II 1, 5.

(2) Ὅμοια ἐξωτερικῶς πρὸς τὰ τοιαῦτα χῶματα φαίνονται τὰ μεταξὺ Σάρδεων καὶ τῆς Γυγαίας λίμνης ἐν τῇ μεγάλῃ πεδιάδι τῆς Λυδίας ὑψώματα· ἀλλὰ ταῦτα ὑψούμενα ἐν πεδινῷ τόπῳ εἰσὶν ἴσως χειροποίητα. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Ἡρόδοτος (Α', 93) θεωρῶν μὲν ἐν τούτων, τὸ τοῦ Ἀλυάττου σῆμα (μνήμα) «ἔργον πολλὸν μέγιστον χωρὶς τῶν τε Αἰγυπτίων ἔργων καὶ τῶν Βαβυλωνίων»; λέγει δὲ περὶ τούτου «Ἔστι αὐτόθι Ἀλυάττω τοῦ Κροίσου πατρὸς σῆμα, τοῦ ἡ κρηπίς μὲν ἐστὶ λίθων μεγάλων, τὸ δὲ ἄλλο σῆμα χῶμα γῆς»· ἐξαιρεγασάντο δὲ μιν οἱ ἀγοραῖοι ἀνθρώποι καὶ οἱ χειρῶνακτες καὶ αἱ ἐνεργαζόμεναι παιδίσκαι. οὖροι (στήλαι) δὲ πέντε ἐόντες ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἦσαν ἐπὶ τοῦ σήματος ἄνω, καὶ σφι γράμματα ἐνεκεκόλαπτο τὰ ἕκαστοι ἐξεργάσαντο, καὶ ἐφαίνετο μετρεόμενον τὸ τῶν παιδικῶν ἔργον ἐὸν μέγιστον». Ὅτε πρὸ ἐτῶν τεσσάρων καὶ τριάκοντα εὐρισκόμενος ἐν Λονδίῳ (ἐν τῷ συνεδρίῳ τῶν Ἀσιανολόγων) καὶ μετέβην ὁμοῦ μετὰ τινων μελῶν τοῦ συνεδρίου εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ βορείως τῆς κομητείας Σαλιβουρίας ὑψομένου προϊστορικοῦ μνημεῖου, τῶν λειψάνων δηλονότι τοῦ μνημεῖου τούτου τοῦ καλουμένου Στόχεντς, μνημεῖου μεγαλιθικοῦ πληροῦντος καὶ διὰ τῶν σφζομένων ἔτι ἐρειπίων αὐτοῦ ἐκπλήξεως καὶ θαυμασμοῦ τοὺς θεωμένους, εἰλκυσαν τὴν προσοχὴν μου τὰ οὐχὶ πολὺ μακρὰν ἐν τῇ ἔμπροσθεν ἡμῶν ἐκτεινομένη πεδιάδι χῶματα ἔχοντα θαυμαστὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ τῆς πεδιάδος τῆς Λυδίας. Ὅτε δὲ ἐπέστησα τὴν προσοχὴν τῶν συναδέλφων ἐπὶ τὰ νέα ταῦτα μνημεῖα, Ἄγγλος τις ἐκ τῶν τοῦ συνεδρίου μετασχόντων, οἷς εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὰ ἐν Λυδικῇ πεδιάδι ὅμοια χῶματα ἢ σήματα, συνμερίσθη καθ' ὁλοκληρίαν τὰ λεχθέντα ὑπ' ἐμοῦ περὶ τῆς μεγίστης ὁμοιότητος τῶν ἐν Σαλιβουρίᾳ μνημείων τούτων πρὸς τὰ τῆς Λυδίας, εἰς δὲ τις Ὁλλανδὸς καθηγητῆς (οὗ δὲν ἐνθυμοῦμαι τὸ ὄνομα) εἶπεν ὅτι καὶ ἐν Ὁλλανδίᾳ ὑπάρχουσι τοιαῦτα μνημεῖα, χειροποίητα θεωρούμενα, καλούμενα ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ Hunnehütten (Οὐννων καλύβαι), οὐχὶ διότι οἱ Οὐννοι εἶχον προελάσει ποτὲ μέχρις Ὁλλανδίας, ἀλλὰ διότι ὁ περὶ τούτων θρύλος εἶχεν εἰκονίσει αὐτοὺς ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ λαοῦ, ὡς εἶδος γιγάντων. Οἱ Τοῦρκοι δὲ ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὰ τοιαῦτα μνημεῖα θεωροῦσιν ἔργα τῶν Δίζιβιζ ἤτοι Γενουαίων (!), κατασθέντων λαοῦ μυθικοῦ, διότι προὑπῆρξαν τῶν Τοῦρκων ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Καὶ ἐν Θράκῃ δὲ καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ δεῖκνυνται τοιοῦτοι λόφοι, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τούτων θεωροῦνται ἔργα νεωτέρας τέχνης.

σπήλαια, ἅτινα ἐνιαχοῦ (ὡς ἐν Μισθίῳ) εἰσὶ καὶ ὑπόγεια χρησιμεύοντα νῦν ἔτι ὡς κρησφύγετα, θεωροῦνται ὑπὸ τῶν περὶ τῶν Otto Abel ὡς τὸ ἀρχαιότατον εἶδος τῆς οἰκοδομῆς, ὅπερ οἱ Φρυγοπελασγοὶ ἤγαγον μεθ' ἑαυτῶν ἐξ Ἀνατολῆς, καθ' οὓς χρόνους ἐπεκράτει ἔτι ἡ θεωρία περὶ τῆς ἀπὸ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ εἰς Εὐρώπην μεταναστεύσεως τῶν Ἀρίων λαῶν. Τὰ σπήλαια ταῦτα ἐν τῇ ἀπλουστάτῃ αὐτῶν μορφῇ δὲν δύνανται γὰρ θεωρηθῶσιν ὡς οἰκήματα· εἰσὶν ἀπλῶς βράχοι λελατομημένοι, σχηματίζοντες ἀφ' ἑαυτῶν, τοίχους καὶ ὄροφας. Ὅπου οἱ λόφοι σύγκεινται ἐκ πόρου ἢ ἐξ ἄλλων μαλακῶν λίθων, ἐνταῦθα ὑπάρχει μεγίστη σειρὰ λελατομημένων βράχων ἀποτελούντων ὀλοκλήρους πόλεις. Οἱ ἀπόκρημνοι οὗτοι βράχοι εἰσὶ λελατομημένοι πολλαχοῦ εἰς ὕψος 100—200 ποδῶν, ὥστε τὰ σπήλαια ἔχουσι πολλὰς ὄροφας· ἀλλὰ μόνον τὸ κατώτατον οἶκημα παρέχει εἴσοδον, ἣτις καὶ αὐτὴ εἶναι ἐνίοτε ἄς δυνατὸν κρυφία καὶ κοινὴ εἰς πολλὰ σπήλαια, συγκοινωνοῦντα ἐσωτερικῶς διὰ διαδρόμων ἢ κλιμάκων λελατομημένων ἐντὸς τῶν βράχων. Τοιαῦτα μνημεῖα ὑπάρχουσι πολλαχοῦ τῆς Καππαδοκίας (Σοανλοῦ Δερέ, Οὐρκιούπ, Οὐνζ Χισσάρ, Χαλβάδερε, Τατλάρ, Μαρσιάν, Μαλακουπί, καὶ ὑπερθεν τοῦ Ἀνδρονικίου ἐν τόπῳ καλουμένῳ καλέ=φρούριον), ἐν Φρυγίᾳ ἐν τῇ θέσει τῆς ἀρχαίας Πρυμνησοῦ ἐν τῇ κοιλάδι Τογανλοῦ ἐπὶ τῆς μεταξὺ Καραχισσάρ καὶ Σανδηκλή ὁδοῦ παρὰ τὴν κώμην Σουρὰν καὶ ἐγγὺς τοῦ Βουλτοῦ, ἐν Λυκαονίᾳ (παρὰ τὰς κώμας Σαρίκογι καὶ Σίλλε) καὶ ἐν Γαλατίᾳ (παρὰ τὸ Μούλκ).

Σπουδαιότερα τῶν τρωγλοδυτικῶν τούτων οἰκημάτων εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος Καρόλου Texier ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ κάτω Ἄλυος παρὰ τὴν μικρὰν κώμην Μπογάζκογι (ἤτοι κώμην στενοπορίας) ἀνακαλυφθέντα λείψανα κυκλωπέων ἀπὸ βράχων ἐκτισμένων τειχῶν καὶ τῶν ἔνδον λελατομημένων χώρων χάριν οἰκίσεως ἢ χάριν ταφῆς νεκρῶν λελατομημένων βράχων. Εἰς ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ Μπογάζκογι ἀπόστασιν κεῖται καὶ τὸ περίφημον Γιαζιλίκαγια (=γεγραμμένος βράχος, βράχος μετ' εἰκόνων), ἤτοι βράχος μετ' ἀναγλύφων εἰκόνων θεωρουμένων ὡς ἀρχαιοτάτων μνημείων πλαστικῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἀλλὰ ταῦτα, ὡς καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Ἰβριζ καὶ τοῦ ὑπερθεν τοῦ Νυμφαίου βράχου, μετ' εἰκόνας τοῦ Ψευδοσεσώστριδος, δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν λιθικὴν περίοδον, ὅπως καὶ τὸ ἐν Φρυγίᾳ μνήμα τοῦ βασιλέως Μίδα καὶ αἱ μεγαλοπρεπῶν τάφων γέμουσαι νεκροπόλεις τῆς Καρίας καὶ Λυκίας. Εἰς τὴν λιθικὴν περίοδον ἀνήκει πάντως τὸ ἐπὶ τοῦ Σιπύλου ἀρχετύπου βαναύσου τέχνης ἄγαλμα τῆς πολυωνύμου παρὰ τοῖς Ἑλλησι Φρυγίας μεγάλης θεᾶς, τῆς μητρὸς τῶν θεῶν, τῆς καλουμένης συνήθως Ἑλληνικῇ καὶ Φρυγικῇ ὀνόματι Ρέας Κυβέλης. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο μεταποιοῦν ὀλοκλήρον βράχον ἐπιστέφοντα μίαν τῶν κορυφῶν τοῦ Σιπύλου μετὰ κεφαλῆς ἀτεχνοτάτης ἐργασίας μόλις διακρινομένης ἐκ τοῦ πλησίον, παρέχον τοῖς μακρόθεν θεωμένοις δόκησιν γυναικὸς κλαιούσης, μετεποιεῖται ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν

Ἑλλήνων τῶν ἱστορικῶν χρόνων εἰς Νιόβην κλαίουσαν διὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος φόνον τῶν τέκνων αὐτῆς καὶ ἐν τοιαύτῃ φανταστικῇ ιδιότητι εἰσῆλθε καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τραγικὴν ποίησιν (1).

(1) Ἰδ. Σοφοκλ. Ἀντιγον. στ. 823 :

Ἦκουσα δὴ λυγροτάταν ὀλέσθαι
τὰν Φρυγίαν ξένα
Ταντάλου Σιπύλῳ πρὸς ἄκρῳ,
τὰν κισσὸς ὡς ἀτελής
πετραία βλάστα δάμασεν,
καὶ νιν ὄμβροι τακομέναν,
ὡς φάτις ἀνδρῶν,
χιῶν τ' οὐδαμὰ λείπει,
τέγγει δ' ὑπ' ὄφρῦσι παγκλαῦτοις
δειράδας.

Κατὰ τινα μεταγενεστέρων μυθικῆν παράδοσιν τὸ ἄγαλμα τῆς τοῦ Σιπύλου κορυφῆς ἦν αὐτὴ αὐτὴ ἡ Νιόβη, ἣτις μετὰ τὸν ὄλεθρον τῶν τέκνων αὐτῆς μεταβάσα ἀπὸ Θηβῶν εἰς τὸν Σιπυλον τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς αἰτήσῃ μετεβλήθη εἰς λίθον ἵνα ἀπαλλαγῇ τῶν θλίψεων ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν τέκνων.

Πλὴν τῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Σιπύλου ἀπὸ βράχου εἰκόνας ὁ ἐκ τῶν πεπαιδευμένων ἰατρῶν τῆς Μαγνησίας (καὶ τῶν ἐμῶν παλαιῶν ἐν Σμύρνῃ μαθητῶν) Δρ. Γρηγόριος Περγαμηνὸς μοι ἔδειξεν ἐν Μαγνησίᾳ κατὰ τὸ ἀνωφερὲς ἄκρον τῆς πόλεως καὶ ἑτέραν εἰκόνα λιθίνην τῆς αὐτῆς θεᾶς μικροτέρων διαστάσεων, τῆς αὐτῆς βαναύσου ἀρχετύπου τέχνης, ἀλλὰ σαφέστερον παριστῶσαν μορφὴν γυναικός. Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶναι τὸ ἐγγὺς τοῦ ἀγάλματος τούτου μονόδριον μουσουλμανικόν, ὅπου ἐν ἰδιαίτερᾳ αἰθούσῃ δεῖκνυνται παραλλήλως ἐπτά λόφοι ἐπτά παρθένων ἁγίων (γεντὶ κηζλάρ, κατὰ τὸν παρὰ τοῖς Ἀσιάταις ποιητικὸν ἀριθμὸν 7). Πολλοὺς δὲ ἠκούσαμεν μύθους περὶ τῶν ἐπτά παρθένων. Ὁ αὐτὸς δὲ εὔρεν ἐν Κούλα τῆς Λυδίας ἐν τῇ συνοικίᾳ Τὰς μαχαλὲ (τ. ἔ. συνοικία πέτρας) καὶ τρίτον ἄγαλμα Κυβέλης ἀκατεργάστου τέχνης, καθημένης ἐπὶ θρόνου μετὰ δύο λεόντων παρὰ τοὺς πόδας, ὅπως τὸ ἐν Κερκύρα διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ αὐτοῦ. Γουλιέλμου εὔρεθὲν ἄγαλμα τῆς αὐτῆς θεᾶς μεταποιηθείσης ἐνταῦθα εἰς Γοργῶ.

Ἄλλ' ἡ οὐδεμίαν ἀπὸ τεχνικῆς, πολλοῦ γε δεῖ καλλιτεχνικῆς, ἀπόψεως ἔχουσα ἄξιαν Φρυγικὴ εἰκὼν τῆς Φρυγίας θεᾶς, ἡ εἰσελθοῦσα εἰς τὸν μυθικὸν Ἑλληνικὸν κόσμον ὡς εἰκὼν Νιόβης, τῆς θυγατρὸς τοῦ Ταντάλου καὶ ἀδελφῆς τοῦ Πέλοπος, τῆς παθούσης τοσαύτας συμφορὰς ἐνεκα τῆς ὀργῆς τῶν τέκνων τῆς Λητοῦς, ἣν ἐξήγειρεν ἐναντίον ἑαυτῆς, καὶ ἀπὸ τῶν μύθων μεταβάσα εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐμπνεύσασα εἰς τὸν μέγαν τραγικὸν ποιητὴν τὴν διὰ τοῦ στόματος τῆς Ἀντιγόνης ἐξαγγελιομένην θαυμασίαν ᾠδὴν, ἀπὸ τῆς ποιήσεως μεταδοθεῖσα καὶ εἰς τὴν πλαστικὴν καλλιτεχνίαν παρήγαγε τὸ τοῦ Πραξιτέλους ἢ τοῦ Σκόπα ἀθάνατον καλλιτέχνημα τὸ εἰς Ρώμην μετενεχθὲν καὶ τὸν ἐνταῦθα ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος κοσμοῦν, εἶτα δὲ ἐξαφανισθὲν καὶ πάλιν τῷ 1588 ἀνευρεθὲν ὡς σύμπλεγμα τῆς Νιόβης καὶ τῶν Νιοβιδῶν, τὸ νῦν τὸ μουσεῖον τῆς Φλωρεντίας κοσμοῦν ἀριστοῦργημα ἀριστοῦργημάτων τῆς Ἑλληνικῆς πλαστικῆς. Οὕτως ὁ Πελασγικὸς κόσμος δυνάμει καὶ ἐν σπέρματι ἐνεῖχεν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἐν τῇ αἰσθήσει καὶ τῇ τέχνῃ τοῦ καλοῦ, τὸν ἐξ αὐτοῦ παραχθέντα Ἑλληνικὸν κόσμον.

Περίοδος τοῦ χαλκοῦ ἢ τοῦ Ὀρειχάλκου καὶ τοῦ σιδήρου.

Μεγίστην σημασίαν καὶ σπουδαιότητα ἔχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ ἡ ἐφεύρεσις καὶ ἡ χρῆσις τοῦ χαλκοῦ ἢ Ὀρειχάλκου (1), ἔτι δὲ μείζονα ἢ τοῦ σιδήρου. Καὶ τούτων ἀμφοτέρων ἡ πατρις ἐν τῷ Πελασγικῷ κόσμῳ καὶ ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς χώραις πάσαις εἶναι αἱ Ποντικαὶ Θερρακαὶ χώραι τῆς Μ. Ἀσίας μὴ ἀποκλειομένης καὶ τῆς πιθανότητος τῆς ὑπὸ τοῦ Π. Καββαδίου ἐξενεχθείσης γνώμης ὅτι εἰσαγωγή χαλκοῦ (2) καὶ σιδήρου εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἐγένετο ἴσως ἐν μέρει καὶ ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐξ ἄλλων χωρῶν μεσημβρινῶν.

Ἐν τῇ Γενέσει (Π. Δ.) ὁ Θεοβὲλ ἢ Τουβάλ ὁ ἐκπροσωπῶν τοὺς Τιβραηνοὺς τοῦ Πόντου ἦν υἱὸς τοῦ Λάμεχ καὶ οὗτος ἦν σφυροκόπος χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα τῶν Τιβαρανῶν ἢ Τηβηρανῶν φαίνεται ὅτι ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν πέλεκυν καὶ τὸν σίδηρον (Περσιστὶ καὶ Ἀρμενιστὶ Dever, Dabar=πέλεκυς). Παρ' Ὀμήρῳ οἱ Τιβαρανοὶ καὶ Μόσχοι δὲν μνημονεύονται· ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Πόντου τῇ περὶ τὸν Ἄλυν ἀναφέρεται ἐν τῷ Διακόσμῳ ἄλλος λαὸς, οὗ τὸ ὄνομα φαίνεται ἔχον ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸ μέταλλον· εἶναι δὲ ὁ λαὸς οὗτος ὁ τῶν Ἀλιζῶνων, περὶ ὧν λέγει ὁ ποιητὴς τοῦ Διακόσμου (Ἰλιάδ. Β 856—857).

Αὐτὰρ Ἀλιζῶνων Ὀδῖος καὶ Ἐπίστροφος ἦρχον
τηλόθεν ἐξ Ἀλύβης, ὅθεν ἀργύρου ἐστὶ γενέθλη.

Ἡ χώρα, περὶ ἧς ἀναφέρει ὁ Διακόσμος, ἢ μετὰ τὴν Παφλαγονίαν ἢ Ἀλύβη, ζητητέα πάντως δεξιᾷ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἄλυσος, τὸ δὲ Ἀλύβη ὀδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν δεξιᾷ τοῦ Ἄλυσος κειμένην Χαλυβίαν, τὴν χώραν τῶν Χαλύβων καὶ τοῦ χάλυβος, καὶ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, ὅθεν ἀργύρου γενέθλη, ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν οὐ μακρὰν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἄλυσος Ἀργυρούπολιν (Τουρκ. Γκιουμους-χανέ=ἀργυρᾶ) μέχρι νῦν καλουμένην. Ἡ χώρα αὕτη, ἐν ἣ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις εὐρίσκομεν τοὺς Χάλυβας, ἔχει μεταλλεῖα σιδήρου ἢ τοῦ χάλυβος καὶ χαλκοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀργύρου. Ἐν δὲ τῷ Ἀλιζῶνες τοῦ Διακόσμου εὐρίσκομεν τὸ τῆς μεταλλουργίας ὄνομα (ἐκ τοῦ Ἀρμεν. halem=τήκω τὸ μέταλλον, halitz=

(1) Καὶ ἡ Τέμεσσα ἢ Τεμέση τῆς Κάτω Ἰταλίας ἐθεωρεῖτο ὡς πατρις τοῦ χαλκοῦ, ὅπως καὶ ἡ Τεμεσσὸς τῆς Κύπρου. Ἀλλὰ ἡ ἐξεργασία χαλκοῦ καὶ σιδήρου ἐθεωρεῖτο ἔργον τῶν τοῦ Πόντου λαῶν.

(2) Ὅταν λέγωμεν ἐνταῦθα περὶ χαλκοῦ, ἐννοοῦμεν καὶ τὸν ὀρειχάλκον μιγνύμενον ἐν τινὶ ἀναλογίᾳ (5—10 ο)ο) μετ' ἄλλου μετάλλου (κασσιτέρου ἢ ψευδαργύρου) δίδοντας αὐτῷ δύναμιν ἀντοχῆς καὶ διαρκείας καὶ χροῖμα ἐπὶ τὸ ἐρυθρότερον. Ἡ τοιαύτη διὰ μίξεως γενομένη ἐξεργασία τοῦ χαλκοῦ φαίνεται ὅτι ἦτο ἀρχαιοτάτη. Τὸ Λατινικὸν aurichalcum (διότι καὶ οὕτω λέγεται ἀντὶ orichalcum) φαίνεται ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν μετὰ ψευδαργύρου μίξιν.

μεταλλουργός). Καὶ αὕτη, φαίνεται, ἦν ἡ ἀρχέτυπος Ποντική Πελασγική μορφή τοῦ ὀνόματος, ἐξ ἧς βραδύτερον παρήχθη ἐπὶ τὸ Ἑλληνικώτερον τὸ *Χάλυψ*, *Χάλυβες*. Ἀλλὰ τὸ ἕτερον ὄνομα τὸ διδόμενον βραδύτερον εἰς τοὺς Χάλυβας τούτους τοῦ Πόντου καὶ ἐπικρατοῦν μέχρι σήμερον παρ' αὐτοῖς, τὸ τῶν *Χάλδων* καὶ τῆς *Χαλδίας*, παρετυμολογικῶς ἔνεκα τῶν Χαλδαίων τῆς Βαβυλωνίας μεταποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου εἰς Χαλδαῖος ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πλημμελῆ περὶ τῆς ἀπὸ Χαλδαίας τῆς Βαβυλωνίας μεταναστεύσεως τῶν τοῦ Πόντου Χαλδαίων, παράδοσιν γενομένης οὕτω συγχύσεως τοῦ ὀνόματος *Ἀλιζώνων* (ἦτοι Χαλιζώνων) καὶ τοῦ ἐκ τούτου προελθόντος τῶν Χάλδων ἢ Χαλδίων μετὰ τοῦ τῶν Χαλδαίων. Ἡ Ἐκκλησία μέχρι σήμερον γινώσκει ἐπίσκοπον *Χαλδίας* (οὐχὶ Χαλδαίας) τοῦ Πόντου. Τὸ αὐτὸ δὲ Ἀρμενοθρακικὸν Ποντικὸν ὄνομα τῶν Χαλιζώνων ἢ Χάλδων εὐρίσκομεν καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τῶν ἀρχαιοτάτων μεγάλων ἐθνικῶν θεῶν τῶν Ἀρμενίων *Χάλδι*. Σύνπασα ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιότης, ἀπὸ Ὀμήρου μέχρι Στράβωνος καὶ τῶν μεταγενεστέρων τούτου συγγραφέων, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ὡς *γενέθλιον* τοῦ χαλκοῦ καὶ σιδήρου (καὶ ὁ Ὀμηρος τοῦ ἀργύρου) ἀναγνωρίζουσι τὴν εἰρημένην χώραν τῶν Χαλύβων ἢ Χάλδων τοῦ Πόντου. Ὁ ποιητὴς Καλλιμάχος ἔλεγεν :

Χαλύβων ἀπόλοιτο γένος
γαίῳθεν ἀνατέλλοντα κακὸν φυτὸν οἷ μιν ἔφηναν.

Σχολιαστ. Ἀπολλωνίου Ροδίου (Γ' 775 καὶ Β' 375 : «Χάλυβος ἔθνος Σκυθικὸν μετὰ Θερμῶδοντα (ποταμὸν τοῦ Πόντου), οἱ μέταλλον σιδήρου εὐρόντες μοχθοῦσι περὶ τὸ ἔργον». Περβλ. Ξενοφ. Ἀνάβ. Ε', 5, 1 : «Καὶ ὁ βίος ἦν τοῖς πλείστοις αὐτῶν (τῶν Χαλύβων) ἀπὸ σιδηρείας», καὶ Ἀπολλ. Ρόδ. Β' 375 :

Τρηχίην Χάλυβες καὶ ἀτειρέα γαῖαν ἔχουσιν,
ἔργατίναί τοι δ' ἀμφὶ σιδήρεα ἔργα μέλονται,

καὶ Β' 1003 :

Χαλύβων παρὰ γαῖαν ἴκοντο
...ἀλλὰ σιδηροφόρον στυφελὴν χθόνα λατομέοντες.

Διονυσ. Περιηγ. 751 :

Τοῖσι δ' ἔπι καὶ Χάλυβες στυφελὴν καὶ ἀπηνέα γαῖαν
ναίουσιν μογερὸν δεδαηκότες ἔργον.

Εἰς τοὺς στίχους τούτους ὁ Εὐστάθιος λέγει : «Τούτους τοὺς *Χάλυβας* ἄλλοι Χαλύβους ἔκαλεσαν ἔθνος δὲ εἰσι Σκυθικὸν (Ποντικὸν) παρὰ τῷ Θερμῶδοντι ἄφ' οὗ σίδηρος, ὅθεν καὶ χαλυβικὸς κνώδων». Ἀριανὸς δὲ οὕτω φησὶ «Χάλυβες πρῶτοι ἀνθρώπων αἰτίαν ἔχουσι χαλκώσασθαι σίδηρον». Ἐξαίρει δὲ καὶ Αἰσχύλος τὸν τοιοῦτον σίδηρον. Ἀπὸ Χαλυβίας, τῆς περὶ τὸν Θερμῶδοντα

Ποντικῆς χώρας, οἱ σιδηροουργοὶ καὶ σιδηροφόροι Ἀλιζῶνες ἢ Χάλυβες διέδωκαν τὴν τέχνην αὐτῶν πανταχοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ζητοῦντες, εὐρίσκοντες καὶ ἐκμεταλλεύμενοι τοὺς ὑπὸ γῆν μεταλλικοὺς θησαυροὺς τῆς χώρας ταύτης μετέβησαν δὲ διὰ τὸ αὐτὸ ἔργον καὶ εἰς τὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας μεταλλεῖα, φέροντες πανταχοῦ τὸ αὐτὸ ὄνομα τῶν Ἀλιζώνων μετὰ διαφόρων παραλλαγῶν, ὡς ποιοῦσι τοῦτο σήμερον ἢ ἐποίουν μέχρι τῆς ἐπ' ἐσχάτων ἐπελθούσης καταστροφῆς ἔτι οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν Τραπεζοῦντιοὶ (ἐκ τῆς ἐπαρχίας δηλονότι Τραπεζοῦντος) Ἑλληνόγλωσσοι, καλούμενοι *Λαζοί*, (τὸ ὄνομα τοῦτο φαίνεται ἔχον συνάφειαν, πρὸς τὰ Ἀλιζῶνες, Ἀλαζόνες, Ἀλυσόνιοι) οἷς ἐντυγχάνει τις ἐν πᾶσι τοῖς μεταλλοφόροις ὄρεσιν, ἰδίως ἐν Ταύρω καὶ Ἀντιταύρω, ἀποτελοῦντες οἰοῦνται ἀποικίας μεταλλευτῶν, ὑποκείμενοι ἐκκλησιαστικῶς, ὅπου καὶ ἂν οἰκῶσιν, εἰς τὸν μητροπολίτην Χαλδίας. Ἐν τοῖς ἀργυρείοις τῆς Τρωϊκῆς Μυσίας εὐρίσκομεν πάλιν τοὺς Ἀλιζῶνας ἢ Ἀλαζῶνας καὶ τὴν Ἀλύβην κατὰ τὰς μαρτυρίας τοῦ Ἐφόρου, Ἐκαταίου τοῦ Μιλησίου καὶ τοῦ Δημητρίου τοῦ ἀπὸ Σκήμιοις (Στράβ. ΙΒ' 549—555), εἰ καὶ ὁ Στράβων φέρει τινὰς ἀντιρρήσεις μᾶλλον διαλεκτικὸν χαρακτῆρα φερούσας ἢ εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων ἀφορώσας (1). Οἱ μεταξὺ δὲ Μυσίας καὶ Φρυγίας οἰκοῦντες Ἀλυσόνιοι ἢ Λασόνιοι φαίνονται φέροντες τὸ αὐτὸ ὄνομα τῶν Ἀλιζώνων. Ἀλιζώνων δὲ μνημονεύει ὁ Στράβων (ΙΒ' 550) ἐν Μακεδονίᾳ ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ἔνθα ὑπῆρχον μεταλλεῖα πλούσια (τὰ μέχρι νῦν περίφημα Μαδεμοχώρια). Ἐργάται σιδήρου ἦσαν καὶ οἱ Καβαλεῖς οἱ ἀπὸ Λυδίας μέχρι Παμφυλίας οἰκοῦντες ὡς δηλοῖ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν (2) Στράβ. ΙΓ' 629-634). Ἄξιον σημειώσεως ἐνταῦθα εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Πιλινίου (VII 197) ἀναφερόμενον ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης Λυδὸν τὸν Σκύθην παρέδιδεν ὡς ἐπινοήσαντα τὴν χώνευσιν τοῦ χαλκοῦ («*Aes conflare Aristoteles Ludum Scythem putat*»). Ὁ Λυδὸς οὗτος καλεῖται *Σκύθης* ὅπως καὶ οἱ Χάλυβες οἱ περὶ τὸν Θερμῶδοντα καὶ οἱ Ἀλαζῶνες δὲ ἦτοι οἱ Ἀλιζῶνες ὀνομάζονται *Σκύθαι* ἔνεκα τῆς γειτονείας τῶν Θρακῶν πρὸς τινὰς Σκυθικοὺς λαοὺς. Τὸ *Σκύθης*, ὡς ἐρρήθη ἤδη, δὲν εἶναι ὄρος ἐθνολογικὸς, λεγόμενος περὶ λαῶν οἰασθῆποτε ὁμοφυλίας, ἀλλ' ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ περιέλαβον οἱ Ἕλληνες κατὰ μικρὸν πάντας τοὺς πέ-

(1) Ἀλιζώνων ὑπὸ τὸ ὄνομα *Χ α λ υ β ω ν* ἐν Μυσίᾳ μνημονεύεται καὶ ὁ Ἀπολλώνιος Ρόδιος (I, 1322—3)

Πέπρωται Μυσοῖσι περικλεῆς ἄστου καμόντα
μοῖραν ἀναπλήσειν *Χ α λ υ β ω ν* ἐν ἀπειρόνι γαίῃ.

(2) Ἐκ τῆς Ἀρίας ρ. *κ α β*—ὄρύττειν, Λατ. *cavus, caverna* Περσ. *kaviden*—ὄρύττειν. Περβλ. Στράβ. ΙΑ, 529. «*Μέταλλα δ' ἐν μὲν τῇ Συσιριετιδί ἐστι χρυσοῦ κατὰ τὰ *Κ α β α λ λ α**». Δέν μοι φαίνεται ὅπως ἀπίθάνον ὅτι καὶ τὸ ὄνομα τῆς νῦν Καβάλλας τῆς Μακεδονίας (ἀρχαιότερον Χριστοπόλεως;) ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ρ. ταύτην, ἔνεκα τῶν ἐν τῇ ἐγγύτατα κειμένη Θάσφ περιφῆμων ἐν τῇ ἀρχαιότητι χρυσορυχείων).

ραν τοῦ Ἰστρου μέχρι τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης πρὸς Β. καὶ μέχρι Ἰμαλαίων πρὸς Ἀν. οἰκοῦντας γλωσσικῶς καὶ ἀνθρωπολογικῶς ἔτι διαφέροντας ἀλλήλων λαούς, (Γερμανούς, Σλαύους, καὶ Τούρκους, ἔτι, ὧν γενάρχης πάντως εἶναι ὁ παρ' Ἡροδότῳ *Ταργέτης*, ὁ *Τουργοῦτ* τῶν Τουρκικῶν λαῶν), ἀλλ' οἱ συνήθως ἐν τῇ ἀρχαιότερᾳ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ ἀναφερόμενοι Σκύθαι, οἱ ὁμοιοὶ πρὸς τοὺς Θραῖκας, καὶ δὴ οἱ Κιμμέριοι οἱ οἰκοῦντες ἀπὸ τῶν νοτίων (ἐν Πόντῳ) καὶ τῶν βορείων ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῶν Σκαδιναυϊκῶν χωρῶν, οἵτινες παριστάνονται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ὡς καταδιωκόμενοι ὑπὸ Σκυθῶν ἀνατολικῶν (πάντως Τουρανίων) φαίνονται μᾶλλον Γεαμανοί. Καὶ Γότθους δὲ τοῦ 3 καὶ 4 αἰῶνος οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς καλοῦσι Σκύθας, ὄντας ἀληθῶς Γεαμανούς. Τοῦ δὲ *Λυδοῦ* τοῦ ἐπινοήσαντος τὴν χώνευσιν τοῦ σιδήρου τὸ ἔτυμον αὐτὸ τοῦ ὀνόματος φαίνεται μαρτυροῦν τὴν Ἀρίαν καὶ δὴ τὴν Θρακιοαρμενικὴν καταγωγὴν (1).

Τελχίνες. Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ ἕτερον ὄνομα ἐθνικὸν συνδεόμενον μετὰ τῆς χωνείας τοῦ χαλκοῦ. Ὁ Πλίνιος ἐν τῷ ἄνω μνημονευθέντι χωρίῳ περὶ χωνείας χαλκοῦ, ἐν ᾧ λέγει ὅτι Ἀριστοτέλης τὴν χωνείαν τοῦ χαλκοῦ ἀποδίδωσιν εἰς τὸν Σκύθην *Λυδόν*, λέγει ἐν ταῦτῳ ὅτι ὁ Θεόφραστος ἀπέδιδε τὴν ἐφεύρεσιν ταύτην εἰς τὸν *Δῆλον τὸν Φρύγα* (Delam Phrygein).

Τὸ ὄνομα ὡς καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γραμματείᾳ ἀγνώστου *Dela* (2) τοῦ Πλινίου δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ἐν τῷ Ἑλλήν. *Τελχίνες*. Οἱ *Τελχίνες* εἴτε ἐκ θαλάσσης ἀνέθορον κατὰ τινα παραδόσιν (υἱοὶ θαλάττης κατὰ Διόδωρον Ε, 55) εἴτε ἐκ Κρήτης ἤλθον εἰς τὴν Κύπρον καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν Ρόδον, ἐθεωροῦντο «πρῶτοι ἐργασάμενοι σίδηρόν τε καὶ χαλκόν», ἦσαν δ' οὗτοι καὶ οἱ τὴν ἄρπην τοῦ Κρόνου δημιουργήσαντες (Στράβ. ΙΔ' 654), ἀλλὰ δὲν περιωρίζετο τὸ δημιουργικὸν αὐτῶν ἔργον εἰς τοῦτο, ἀλλὰ κατὰ Διόδωρον (Ε, 56) «Γενέσθαι δ' αὐτοὺς καὶ τεχνῶν τινων εὐρετὰς καὶ ἄλλα τῶν εἰς τὸν βίον τοῖς ἀνθρώποις εἰσηγήσασθαι. Ἀγάλματά τε τῶν θεῶν πρῶτοι κατασκευάσαι λέγον-

(1) Τὸ ὄνομα *Λ υ δ ὸ ς* ὡς καὶ τὸ *Κ ι μ μ ε ρ ι κ ὸ ν* Πελασγικὸν *Λ υ γ δ α μ ι ς* ἔχουσι πάντως συνάφειαν πρὸς τὸ Ἀρμεν. *ludjan—em*=χωνεύω, *ludjumn*=χωνεία, χώνευσις, *ludj—agan*=χωνευτικός. Μετὰ τῆς Ἀρμενικῆς δὲ ταύτης ρ. δυνάμεθα νὰ παραβάλωμεν τὰς ὑπὸ τοῦ Pictet (Les Origines Indo - européennes τομ. 2 σ. 184) εἰς χώνευσιν μετάλλου παρὰ τοῖς Ἀρίοις λαοῖς ἀναφερομένας λέξεις (ἀρχ. Σλαβ. *liti*=χωνεύειν, *litetsu*=χωνευτής, Δαλματοσλαβικὸν ἢ Ἰλλυρ. *leti*=χωνεύειν, Λιθουαν. *leti*=χωνεύειν, *letogis*=χωνευτής (Λυδοῦ!). Πρβλ. καὶ τὸ Ἑλληνικὸν *Καππαδοκικὸν ν ε λ ε τ ο* = κεχωνευμένος σίδηρος (ἀν μὴ τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ Ἑλλ. ἀν α λ υ τ ὸ ν, ἀν ἄ λ υ τ ο ν.

(2) Μοὶ φαίνεται ἄπορον πῶς ἐν τῷ Λεξικῷ τῶν Ἑλληνικῶν κυρίων ὀνομάτων τοῦ Pape ἀπὸ τοῦ *D e l a s* τοῦ Πλινίου ἐπλάσθη τὸ *Δ η λ ἄ ς*, ἐνῶ ὁ τύπος ὁ ἐκφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πλινίου εἶναι ἀπλῶς *D e l a s*.

ταὶ καὶ τινα τῶν ἀρχαίων ἀφιδρυμάτων ἀπ' ἐκείνων ἐπωνομάσθη». Ἄλλ' οἱ *Τελχίνες* ἐλέγοντο καὶ *φαρμακευταί*. Τοῦτο δὲ μὲ πείθει νὰ ἀναγάγω τὸ ἔτυμον τοῦ *Δέλας* εἰς τὸ Ἀρμεν. *del*=φάρμακον, *delem*=φαρμακεύειν, ἐν τε τῇ καλῇ σημασίᾳ τοῦ θεραπεύειν διὰ φαρμάκων καὶ *ἰασθαι* καὶ ἐν τῇ τοῦ δηλητηριάζειν(1). Διὰ τῶν *Τελχίνων* δὲ τούτων παριστάνονται οἱ εὐρεταὶ τῆς τοῦ σιδήρου καὶ χαλκοῦ ἐξεργασίας καὶ ὡς πρῶτοι ἐργάται τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῷ Πελασγικῷ κόσμῳ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ πατρις αὐτῶν ἐκτείνεται ἀπὸ Κρήτης μέχρι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἄλλ' οἱ κυριώτατοι λαοὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οἱ συνδεόμενοι μετὰ τῶν ἐν Πόντῳ εὐρετῶν τῆς τοῦ χαλκοῦ καὶ σιδήρου ἐργασίας εἶναι οἱ *Τρώες*, οἱ *Λύκιοι* καὶ οἱ *Κᾶρες*, λαοὶ τῆς *Λυτικῆς Μ. Ἀσίας*.

Οἱ τρεῖς οὗτοι ὁμόφυλοι Θρακικοὶ λαοὶ συνδέονται ἐξ ἐνός πρὸς τοὺς Θραῖκας τοῦ Πόντου, τοὺς εὐρετὰς τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ σιδήρου, καὶ τοὺς ἀρχαιολογικούς, τὸ κέντρον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οἰκοῦντας *Φρύγας*, ἐξ ἄλλου δὲ πρὸς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ ἰδίως πρὸς τὸ μέγα παναρχαῖον κέντρον τοῦ Πελασγικοῦ πολιτισμοῦ, πρὸς τὴν Κρήτην. Πόσον προηγμένος ἦν ὁ ὕλικὸς πολιτισμὸς ἐν Τροίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, μαρτυρεῖται εἰς τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ 1870 ἀρξαμένων ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου Σλήμαν ἐν Τροίᾳ μεγάλων ἀνασκαφῶν τῶν ἐπαναληφθεισῶν βραδύτερον ὑπὸ τοῦ ὀνομαστοτάτου καὶ γνωστοτάτου ἐν Ἑλλήσι σοφοῦ ἀρχαιολόγου *Dörpfeld*, ἀνεκαλύφθη, ὅπως καὶ διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Ε. Σλήμαν ἐν Μυκήναις καὶ διὰ τῶν τοῦ *Dörpfeld* ἐν Τίρυνθι ἀνασκαφῶν, ὁλόκληρος κόσμος τέχνης καὶ πολιτισμοῦ μεγάλου, οὗ μέρος βλέπομεν ἤδη καὶ ἐν τῇ Ὀμηρικῇ ἀσπίδι τοῦ Ἀχιλλέως (Ἰλ. Σ). Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐν τῇ Λυκίᾳ ἀπὸ τοῦ 1839 ὑπὸ τοῦ περιφήμου Ἀγγλοῦ ἱστοριοδίφου Καρόλου *Fellows* ἀρξαμέναι καὶ ἐπὶ μακρὸν ἐξακολουθήσασαι ἀνασκαφαὶ καὶ ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι, δι' ὧν ἀνεκαλύφθησαν πρὸς τῇ πρωτίστῃ τῶν τῆς Λυκίας πόλεων *Ξάνθη* καὶ 13 ἄλλαι πόλεις ἐν ἐρειπίοις μετὰ πολλῶν θησαυρῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ ἐπιγραφικῶν, διεφώτισαν ἔτι μᾶλλον τὰ κατὰ τὸν ἀρχαιότατον πολιτισμὸν τῆς χώρας ταύτης (2). Περὶ δὲ *Καρῶν* προκειμένου, καὶ οὗτοι παρὰ τὴν δυσφήμησιν τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ὡς πειρατῶν καὶ ὡς ὠνίων δούλων, εἶναι ἀντιπρόσωποι τοῦ ἀρχαιολογικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἰωνίας καὶ *Καρίας*, ἀδελ-

(1) Ἐν τῇ πιθανῇ συναφείᾳ τοῦ *T e λ χ ι ν* πρὸς τὸ *Delas* καὶ τὸ Ἀρμεν. *del* τὸ *χ* τοῦ *Τελχίν* πρέπει νὰ θεωρηθῆ προελθὸν ἐκ τοῦ *κ* τοῦ Ἀρμεν. πληθυντικοῦ, ὅπως τοῦτο γίνεται καὶ ἐν ἄλλοις Ἀρμενοποντικῶν ὀνόμασι, ὡς ἐν τῷ ὀνόματι τῶν *Κ α ρ δ ο υ χ α ν* (πληθ. τοῦ *Κάρδος*), τῶν Ἡνιόχων *Ταόχων* καὶ αὐτῶν τῶν *Κ ὀ λ χ α ν*.

(2) Ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν πραγματειῶν τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἰδίως ἀξίαι μελέτης καὶ σπουδῆς εἶναι 1) *An Account of Discoveries in Lycia* (1841), 2) *The inscribed Monuments at Xanthus* (1843).

φοι δὲ τῶν Δελέγων καὶ τῶν Ἰώνων, κτίσται καὶ οἰκήτορες τῆς Μιλήτου, τῆς μεγάλης ταύτης πρωτευούσης πόλεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ παντὸς τοῦ πνευματικοῦ βίου ἐν τοῖς πρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων χρόνοις. Καὶ διὰ τῆς Μιλήτου δὲ αὐτῆς ἡ Καρία συνδέεται μετὰ τοῦ μεγάλου κέντρου τοῦ Πελασγικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς Κρήτης· διὸ ἀναγκαῖον νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν καὶ τὸν λόγον ἡμῶν πρὸς τὴν νῆσον ταύτην.

Ὁ παναρχαῖος πολιτισμὸς τῆς Κρήτης. Κατὰ τὰ ἐν τῷ Λεξικῷ Ἑσυχίου τοῦ Ἀλεξανδρέως λεγόμενα ὅτι Κρητῆς=Πυργίται εὐρίσκομεν ἐν τῷ ὀνόματι *Κρητῶν* καὶ Κρήτης ἀνάλογόν τι πρὸς τὸ τῶν *Τηρητῶν* ἢ *Τηρητῶν*, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν Ἑλληνοπελασγικὴν καταγωγὴν τοῦ ὀνόματος, ὅπως καὶ τὰ ὀνόματα *Τελχινία* καὶ *Ἰθαία* τὴν ἰδιαιτέραν πρὸς τὴν Πελασγικὴν Μικρὰν Ἀσίαν συνάφειαν τῆς Κρήτης. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς γραμματείας γνωστὴ ἡμῖν ἀρχαιοτάτη ἐθνογραφία τῆς νήσου εἰς τὸ αὐτὸ ἄγει συμπέρασμα. Ὁ τοῦ Ὀμηρικοῦ Διακόσμου ποιητῆς μνημονεύων (Ἰλ. Β. 645—650) ὀνομάτων Κρητῶν ἠρώων οὐδενὸς ποιεῖται μνεῖαν ξένου ἑτερογενοῦς ἢ ἑτερογλώσσου λαοῦ· τοῦναντίον δὲ τὰ πάντα παρ' αὐτῷ φέρουσιν ἐν Κρήτῃ χαρακτῆρα Ἀχαιῶν, καὶ οἱ Ἀχαιοὶ ἦρωες τῆς νήσου, ἰδίως ὁ Δευκαλιωνίδης ἢ Δευκαλίδης Ἰδομενεὺς εἶναι εἰς τῶν μεγάλων ἠρώων στρατηλατῶν τῶν Ἀχαιῶν· πάντως δ' οἱ Κρητῆς ὡς εἰς λαὸς ὁμογενῆς ἐξ ἀπάσης τῆς νήσου, Κνωσσοῦ τε καὶ Ἐπίφορος τε «πόλεων εὐναιεστωσῶν», ἄλλοι θ' οἱ Κρητῆν ἐκατόμπολιν ἀμφενέμοιτο», πάντες ὑπόκεινται εἰς ἓνα ἀρχηγὸν τὸν Ἰδομενεῖα («τῶν μὲν ἄρ' Ἰδομενεὺς δουρικλυτὸς ἡγεμόνευεν»). Πρβλ. Ἰλ. Ν., 452 «Δευκαλίων δ' ἐμὲ τίκετε πολέσσ' ἀνδρῶν ἀνακτα Κρήτῃ ἐν εὐρείῃ». Ἀλλ' ὁ τῆς Ὀδυσσεΐας ποιητῆς (Τ, 172 κ. ἐξ.) λέγων περὶ «ἐνενήκοντα πόλεων» προστίθησι περὶ τούτων «ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα, μεμιγμένη· ἐν μὲν Ἀχαιοί, ἐν δ' Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες, ἐν δὲ Κύδωνες Δωριεῖς τε τριχάϊκες δίοι τε Πελασγοί». Καὶ ἐνταῦθα τὰ περὶ πολλῶν γλωσσῶν λεγόμενα πρέπει νὰ νοηθῶσιν ὡς περὶ πολλῶν διαλέκτων. Καὶ πιθανὸν μὲν ὅτι οἱ Ἐτεόκρητες (οἱ αὐτόχθονες, οἱ ὄντως Κρητῆς, οἱ πρωτογενεῖς Κρητῆς· οὕτως ἐρμηνεύεται τὸ ὄνομα) καὶ οἱ Πελασγοὶ ἐλάλουν πάντως διαλέκτους παναρχαίας μὴ νοουμένας ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ Δωριέων· οἱ δὲ Κύδωνες οἱ θεωρούμενοι μέχρι τινὸς ὡς ἐκπροσωποῦντες τὸ Σημιτικὸν ἐν τῇ νήσῳ στοιχεῖον (τοὺς Καφτῶρ;) πιθανὸν μὲν ὅτι ἀπετέλουν ἰδιὸν τινα λαόν, ἀλλ' ἡ γνώμη ὅτι ἦσαν λαὸς Σημιτικὸς στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀσθενεστάτης ὑποθέσεως ὅτι οἱ Καφτῶρ-ιμ ἦσαν Κρητῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ταύτῃ οἱ Καφτῶριμ θεωροῦνται ἀπὸ Κρήτης μεταναστεύσαντες εἰς τὴν χώραν τῶν Φιλισταίων καὶ ἐκλιπόντες ἀπὸ Κρήτης (1). Ἡ καταλαμβάνουσα ἐπ' ἐσχάτων ἀνδρας

(1) Τὸ λεγόμενον ἐν Ὀδυσσ. Γ, στ. 292

ἢχι Κύδωνες εἶναι Ἰαυδάνοιο ἀμφὶ ρέεθρα

τινάς λογίους Εὐρωπαίους ἐν πάσῃ νέα ἀνακαλύψει μνημείων τέχνης τάσις νὰ δημιουργῶσι νέας περιόδους ἱστορικὰς ἢ προϊστορικὰς μετὰ νέων ἐθνῶν καὶ νέων, ὑπ' αὐτῶν πλαττομένων, ἐθνικῶν ἢ τοπικῶν ὀνομάτων, ἵνα εἰς τὰς γενομένας ἀνακαλύψεις δίδωται εὐρυτέρα περιοχὴ καὶ μείζων σημασία, ἔδωκεν ἀφορμὴν ἵνα καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ ἔτι τῇ Ἑλληνικῇ τῆς Κρήτης καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος δημιουργῶσι κατὰ φαντασίαν καὶ ἄνευ ἐπιστημονικῆς βάσεως λέξεις ξένας εἰς ἀγνωστων ξένων λαῶν γλώσσας ὑπαγομένας καὶ ἡ τάσις αὕτη ἐζήτησε πρὸ πάντων ἐν Κρήτῃ νέον στάδιον ἐνεργείας. Τὰ τοιαῦτα ἐνίστε μέχρι τοῦ ἀστέιου καταντῶντα θεωρήματα καὶ πειράματα δὲν ἔχουσιν οὐδὲν κοινὸν μετὰ τῆς ἀληθοῦς καὶ σοβαρᾶς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης (ἴδ. περαιτέρω). Καὶ ἐφόσον δὲν ἀναγνωσθῶσι καὶ ἐρμηνευθῶσιν ὁπωσοῦν πιθανῶς τὰ ὀλίγα μὴ ἐν Ἑλληνικῷ ἀλφαβῆτῳ γεγραμμένα ἐπιγραφικὰ μνημεῖα, πᾶσα εἰκασία περὶ γλώσσης Κρητικῆς μὴ Ἑλληνικῆς καὶ μὴ Πελασγικῆς εἶναι παρὰ τὸλμος καὶ ἐστρημένη βάσεως καὶ οὐσίας ἐπιστημονικῆς. Ὅτι ἡ Κρήτη ἢ Πελασγικὴ ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς τῆς γεωγραφικῆς ἐν ἀρχαιοτάτοις ἤδη χρόνοις, ἐν τῇ Πελασγικῇ περιόδῳ ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν πολιτισμὸν τὸν Σημιτικόν, τὸν εἰδικευόμενον ἐν Φοινίκῃ, πολλῶν δὲ πλεονεξῶν πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῆς Αἰγύπτου, ἦτο λίαν φυσικόν. Ἀλλ' ἐντεῦθεν οὐδαμῶς καθίσταται πιθανὸν ὅτι ὑπῆρξεν οἰαδῆποτε περίοδος, καθ' ἣν βίος καὶ πολιτισμὸς ὅλως ἀλλότριος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπεκράτει ἐν τῇ νήσῳ. Ἐπιστημονικῶς τοῦτο δὲν μαρτυρεῖται καὶ ἡ Κρήτη ἐμφανίζεται ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ προελληνικῇ ἱστορίᾳ ὡς Πελασγικὴ καὶ προελληνικὴ κατὰ τὸν χρόνον, ἀλλ' οὐχὶ μὴ Ἑλληνικῆ.

Ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἐτεοκρητῶν (τῶν πρώτων, τῶν αὐθιγενῶν Κρητῶν) (1)

ἦκιστα συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς Σημιτικῆς καταγωγῆς τῶν Κυδωνῶν. Τὸ ὄνομα Ἰαυδάνοιο δὲν εἶναι ταῦτὸν τῷ Ἰ ο ρ δ α ν η ς, ἀλλ' ὅπως τὸ τοῦ ἐν Ἡλιδι ποταμοῦ Ἰαυδάνοιο καὶ τὸ τοῦ ἐν Λυδία ὁμωνύμου ποταμοῦ, εἶναι Πελασγικόν, ἀφοῦ Ἰ α ρ δ α ν ο ς ἦν βασιλεὺς τῆς Λυδίας (Ἡρ. Α'. 7), τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο εἶναι ταῦτὸν τῷ Σ α ρ δ α ν, ὅπερ δὲν εἶναι Φοινικικόν, ὡς ἐνομίζετο πρότερον, ἀλλ' εἶναι Ἄ ρ ι ο ν, ὅπως καὶ τὸ Σάρδεις ἐκ τῆς χρόνον σημασιούσης Λυδικῆς λ. σ α ρ δ ι ς=χρόνος καὶ ἡλιος. Ἀληθῶς παρὰ Στράβωνι (Ἡ' 347) ἀναφέρεται καὶ «Ἰαυδάνοιο λειμῶν» ἐν Ἡλιδι καὶ τάφος, ἀλλ' ἐν τῇ ἐγγύς Πυλία ὑπῆρχε καὶ λάφος Σ α μ ι κ ο ς καλούμενος καὶ πόλις ἐπ' αὐτοῦ Σ α μ ο ς καὶ ἱερὸν Σ α μ ι ο υ Π ο σ ε ι δ ῶ ν ο ς. Ἀλλ' ὁ Στράβων αὐτὸς μαρτυρεῖ ὅτι τὸ ὄνομα Σ α μ ο ς ἦν Ἰωνικόν, μὴ γινώσκων ὅτι εἶναι Φοινικικόν. Τὰ εἰρημένα λοιπὸν ὀνόματα οἱ Ἴωνες τῆς Μ. Ἀσίας παραλαβόντες ἐκ τῆς Φοινικῆς, ὅπως καὶ τὰ τοῦ ἀλφαβῆτου, διέδωσαν εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἂν δὲ τὸ Ἰαυδάνοιο ὑποτεθῇ ἀληθῶς Σημιτικόν, εἰς τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ ὀνόματος Σ α μ ο ς ὑπάγεται κατηγορίαν.

(1) Ἐτεόκρητες=οἱ ἀληθεῖς Κρητῆς (ἐκ τοῦ ἔ τ ε ο ς=ἀληθής), ἦτοι οἱ αὐτόχθονες, γ η γ ε ν ε ι ς Κρητῆς (Aborigines). Ἡ ὑπὸ τινων ἐσχάτως προτεινομένη συνάφεια τοῦ ὀνόματος πρὸς τὸ Χ ε τ α ἰ ο ς φθογγολογικῶς εἶναι λίαν ἀνάμалος. Τὸ Χ ε τ α ἰ ο ς ἐν Ἑλληνικῶς ἐσηματισμένῳ τύπῳ εὐρίσκομεν μᾶλλον ἐν τῷ Ὀμηρικῷ Ἡ ε τ ἰ ω ν, τῷ ὀνόματι τοῦ ἡγεμόνος τῶν Κιλικίων Χ ε τ α ἰ ω ν (Ἡετίων=Χεταΐδης).

λανθάνουσι πιθανώτατα τὰ ὀνόματα τῶν Φρυγοπελασγῶν τῆς Κρήτης, Λυκίων, Καρῶν καὶ Φρυγῶν, ὧν ἡ ἐν Κρήτῃ ὑπαρξίς μαρτυρεῖται ἐκ πολλῶν, ἰδίως δὲ ἐκ τῆς ἐν τῇ νήσῳ ἐπιχωριαζούσης λατρείας τῆς Φρυγικῆς μεγάλῃς μητρὸς τῶν θεῶν μετὰ τῶν Φρυγικῶν αὐτῆς *θηρόλων*, διακόνων, προπόλων, Κουρήτων καὶ Κορυβάντων καὶ Δακτύλων, ἱερουργούντων ἐν Κρήτῃ καθ' ὃν τρόπον ἐν Φρυγίᾳ. Τὸ ὄνομα τῶν *Ἰθαίων* Δακτύλων καὶ τὸ τῆς Ἰδῆς αὐτῆς εἶναι κοινὸν τῇ Κρήτῃ καὶ τῇ Τροίᾳ. Ὅτι δὲ καὶ οἱ Λύκιοι οἱ ἐν Τροίᾳ καὶ οἱ ἐν τῇ κυρίᾳ Λυκίᾳ ἐθεωροῦντο μεταναστεύσαντες ἀπὸ Κρήτης εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐρρήθη ἤδη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Ἄλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ ἰδιαιτέραν ὄλως κέκτηται σημασίαν ἐν ταῖς σχέσεσι τῆς Κρήτης πρὸς τοὺς Πελασγοὺς καὶ ἰδίως τοὺς Θρακοπελασγοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπὸ ἔποψιν μυθολογικὴν καὶ τὴν τῆς λατρείας, εἶναι ὃ ἐν Κρήτῃ περιφημὸς Λαβύρινθος. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου μακρότερος γενήσεται λόγος περαιτέρω ἐν τοῖς περὶ λατρείας τοῦ θεοῦ παρὰ τοῖς Θρακοπελασγικοῖς λαοῖς· νῦν δὲ τὸ τῆς τέχνης ἐν τῷ Πελασγικῷ κόσμῳ πραγματευόμενοι κεφάλαιον λέγομεν ὀλίγα τινὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν Κρήτην ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ.

Ἡ ἀρχαιοτάτη τέχνη ἐν Κρήτῃ. Μεγάλα κέντρα τοῦ προελληνικοῦ ἦτοι τοῦ παναρχαίου καὶ ἀρχαιοτύπου βίου καὶ πολιτισμοῦ, ἐξ οὗ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους παρήχθη καὶ προήχθη ὁ Ἑλληνικὸς βίος καὶ πολιτισμὸς, ἦσαν ὧς καὶ αἱ ἀρχαῖαι παραδόσεις ἔλεγον ἢ ὑπνίσσοντο, αἱ δὲ νεώταται ἀνακαλύψεις ἀπέδειξαν σαφέστατα, ἐν μὲν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι ἢ ἀνατολικῇ Πελοπόννησος, ἰδίως αἱ ἀκταὶ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ἐνθα τὸ Ἄργος καὶ αἱ Μυκῆναι, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἢ Τροίᾳ, ἐν δὲ τῷ Αἰγαίῳ αἱ ἐν τῷ πελάγει τούτῳ νῆσοι, ἰδίως ἡ Θήρα καὶ ἡ Μῆλος, ἀλλὰ πρῶτιστα καὶ μάλιστα ἡ Κρήτη. Αἱ Ἑλληνικαὶ θάλασσαι ἀπὸ τοῦ Ἰονίου καὶ ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ Σικελικοῦ πελάγους μέχρι τῶν ἑσχατιῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, αἱ συνεχόμεναι πᾶσαι μετὰ τῆς μεγάλης ἐκείνης λεκάνης ἢ ἀποτελοῦσαι μέρη ταύτης, τῆς λεγομένης νῦν, οὐχὶ μετὰ πολλῆς κυριολεξίας, Μεσογείου, ὑπῆρξαν τὸ ἀρχαιότατον θέατρον, ἅμα δὲ καὶ τὰ ὑγρά κέλευθα (1) δι' ὧν ἡ προελληνικὴ ἢ Πελασγικὴ Ἑλλάς (ἵνα κατὰ πρόληψιν χωρώμεθα τῷ ὄρφῳ Ἑλλάς) κοινωνεῖ πρὸς τὰ μεγάλα κέντρα τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Ἀσίᾳ (ἐν τῇ κοιλάδι Τίγρητος καὶ Εὐφράτου) πολιτισμοῦ, τῆς Φοινίκης χρησιμευούσης

(1) Μεσόγειος θάλασσα εἶναι μετάφρασις τοῦ Λατ. (Mare) mediterraneum τῆς μεταγενεστέρης Λατινικῆς καὶ ἡ τοιαύτη κατὰ μετάφρασιν ὀνομασία ἀνήκει εἰς τοὺς μετὰ τὴν Ἄλωσιν χρόνους. Ἐν ἀρχαιοτέροις Ἑλληνικοῖς χρόνοις (παρὰ Θουκυδίδῃ) καλεῖται «Ἑλληνικὴ θάλασσα» τὸ ἀνατολικὸν τμήμα αὐτῆς (τὸ δυτικὸν τμήμα καλεῖται ὑπὸ τῶν Λατίνων mare nostrum (= ἡμετέρα θάλασσα)). Ἐν τοῖς Ἑλληνιστικοῖς χρόνοις ἅπανα ἡ Μεσόγειος ὀνομαζομένη ἐνὶ καλεῖται ἢ ἔνδον ἢ ἐντὸς (ἐννοεῖται τῶν Ἑρακλείων) Σητῶν θάλασσα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐκτὸς τῶν Σητῶν «ἔξω θάλασσαν».

ὧς διαμέσου σταθμοῦ (1). Αἱ πρὸ πεντηκονταετίας δὲ καὶ ἔτι πρότερον ἀρξάμεναι ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι κέντροις τοῦ Πελασγικοῦ πολιτισμοῦ μεγάλαι ἀρχαιολογικαὶ ἐργασίαι προήγαγον εἰς φῶς θησαυροὺς ὀλοκλήρους πολυτίμους τῆς προϊστορικῆς Ἑλλάδος τεθαμμένους ἐπὶ χιλιετηρίδας ὑπὸ τὴν γῆν καὶ νῦν ἀποκαλυπτομένους, ἅμα δὲ καὶ ἀποκαλύπτοντας τὰ λαμπρότερα μέρη πολιτισμοῦ παρωχημένου. Μετὰ τὰς σπουδαίας ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἱστορικοῦ καὶ ἀρχαιολόγου Fellows περὶ τὰ 1840 γενομένας ἐν Λυκίᾳ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀρχαιολογικὰς ἐρεῦνας καὶ ἀνακαλύψεις καὶ τὰς ἔτι πρότερον ὑπὸ τοῦ Καρόλου Texier καὶ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Ἀμιλτον ἐν τοῖς ἔνδον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ διασημοτάτου Γερμανοῦ Ερρ. Barth ἐν τῇ αὐτῇ χώρῃ, ἤρξατο τῷ 1870 — 71 τῶν ἐν Ἰλίῳ ἀνασκαφῶν ὁ μουσοτραφῆς καὶ μουσὸληπτος ἐκ νεότητος μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀφιερῶσας ἑαυτὸν εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ κόσμου Ἐρρῖκος Σλήμαν, καὶ τῷ 1873 ἀνήγγειλεν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον τὴν εὐρεσιν τοῦ Ἰλίου καὶ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Πριάμου μετὰ τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ. Ὁ αὐτὸς δὲ μετ' ὀλίγον ἐν τῇ ἐνθουσιῳδῇ ἐπὶ τῇ μεγάλῃ ἀνακαλύψει χαρᾷ καὶ εὐφροσύνῃ ζητῶν νὰ πλουτίσῃ τὴν Ὀμηρικὴν ἀρχαιολογίαν διὰ νέων θησαυρῶν πρέβῃ εἰς νέας ἀνασκαφικὰς ἐργασίας ἐν Μυκῆναις καὶ ἐν Τίρυνθι καὶ νέους ἀνεκάλυψε θησαυροὺς τέχνης παρωχημένων προϊστορικῶν χρόνων, δι' ὧν ἐπλουτίσθησαν θαυμασιῶς τὰ ἀρχαιολογικὰ μουσεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Βερολίνου. Ὅλίγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον (1890) τοῦ περιωνύμου ἀνδρός, εἰς ὃν ὁ μέγας Γουλιέλμος Γλάδστων μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἠσχρήθη ἵνα μεθ' ἧς δευδερχείας τὸ βλέμμα αὐτοῦ ἔπεσεν ἐπὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς Τροίας, οὕτως εὐτυχῶς ἐπιπέση καὶ ἐπὶ τὰς ὑψηλὰς καὶ αἰωνίας ἀληθείας τοῦ μετὰ θάνατον διανοιγομένου κόσμου, νέαι ἐπεχειρήθησαν ἐργασίαι ὑπὸ τοῦ γνωστοτάτου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἐπιστημονικῇ καὶ τῇ ἄλλῃ πνευματικῇ ἀριστοκρατικῇ κοινωνίᾳ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπιφανεστάτου ἀρχαιολόγου Dörpfeld νέα προήγαγον εἰς φῶς εὐρήματα ἀρχαιολογικὰ οἰκοδομικά. Τότε δὲ ἀνεκαλύφθησαν ἐννέα ἐπ' ἀλλήλας ἐκτισμέναι πόλεις ὧν ἐκάστης τὰς ἐποχὰς ἐπεχείρησε νὰ προσδιορίσῃ αὐτὸς ὧς ἐπιστήμων καὶ σοφὸς ἀρχιτέκτων (2).

(1) Ἰδ. Th. Mommsen, Röm. Gesch. I, 4 : «Ἐφ' ὅσον πάντως εἶναι δυνατόν νὰ ἀπαρτισθῶσιν ἰδιαιτέροι κύκλοι πολιτισμοῦ, μόνον ἐκεῖνος ὁ κύκλος δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀποτελῶν ἐνότητα, οὗ αἱ κορυφαὶ σημειοῦνται διὰ τῶν ὀνομάτων Θ η β ω ν (τῶν Αἰγυπτίων), Κ α ρ χ η δ ὀ ν ο ς (Φοινίκης καθόλου), Ἀθηνῶν καὶ Ρώμης. Οἱ τέσσαρες οὗτοι λαοὶ, ἀφοῦ ἕκαστος τούτων κατὰ ἴδιον αὐτῷ τρόπον ἐβάδισε καὶ ἐξίκετο εἰς ἰδιοφυῆ τινα καὶ μεγαλοπρεπῆ πολιτισμόν, ἐν ποικιλωτάτῃ ἀμοιβαίᾳ πρὸς ἀλλήλους σχέσει ἐξεργάσαντο λαμπρῶς καὶ θαυσιπῶς ἀνέπτυξαν πάντα τὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν συνιστῶντα στοιχεῖα».

(2) Ἐν μέσῳ τῶν ὑπὸ τοῦ Dörpfeld γινομένων ἐργασιῶν μεταβὰς (τὸ θέρος τοῦ

Ταυτοχρόνως περίπου πρὸς τὰς ἐν Τρωάδι ἐργασίας τοῦ Dorpfeld εἰργάζετο καὶ ὁ ἡμέτερος ἀρχαιολόγος Χ. Τσουντας ἐν Μυκῆναις, ἐπιτυχέστατα συνεχίσας ἐνταῦθα τὸ ἔργον τοῦ Σλήμαν, πολλοὺς ἀνορύξας τάφους καὶ πολλὰ εὐρῶν πολύτιμα εὐρήματα, ἅτινα ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον διὰ τῆς τότε συγγραφείσης καὶ ἐκδοθείσης πραγματείας αὐτοῦ τῆς ἐπιγραφομένης «Μυκῆναι».

*Ἐκ τῶν ἀνασκαφικῶν περὶ τὰς Μυκῆνας ἐργασιῶν ἐδημιουργήθη νέον κεφάλαιον σπουδαῖον ἀμέσως μὲν ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ, ἐμμέσως δὲ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, τὸ κεφάλαιον τὸ περὶ τοῦ Μυκηναίου πολιτισμοῦ, ἀνήφθη δὲ συγχρόνως ὁ ζήλος τῶν τε μυσταγωγῶν καὶ τῶν ἐραστῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης. Ὁ εὐ-

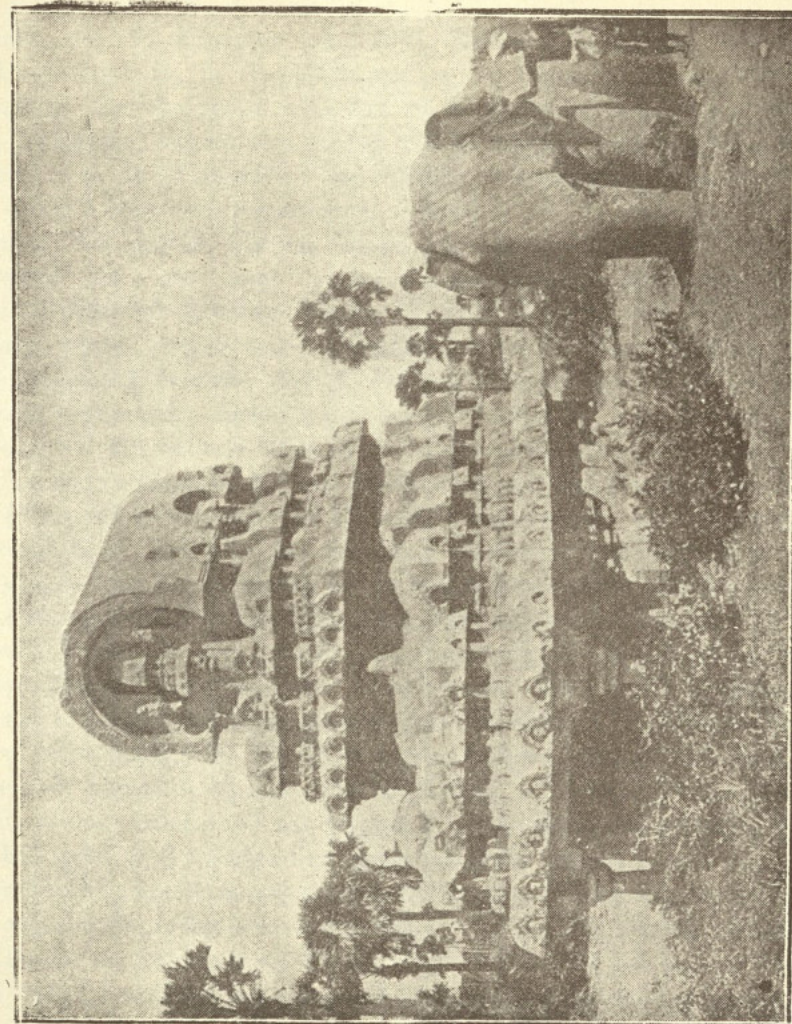
1894) εἰς τὸ Ἴλιον καὶ διατρίψας αὐτόθι ἡμέρας ἱκανὰς καὶ ἱκανῶς μελετήσας τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀνασκαφέντα στρώματα τῶν διαφόρων πόλεων ὁμολογῶ ὅτι μόνων τριῶν τὸ πολὺ συνοικισμῶν ἠδυνήθηεν νὰ διακρίνω τὰ ὅπως οὖν σαφῶς ὡς πρὸς ἐμὲ διακρινόμενα ἀπ' ἀλλήλων θεμέλια. Ἄλλ' ἐγὼ δὲν ἠδυνάμην νὰ ἔχω τὸ ὄξυδερεκὲς βλέμμα ἀνδρὸς ἀρχιτέκτονος ἐπιστήμονος καὶ ἀρχαιολόγου, οἷος ὁ Γουλ. Dörfeld. Τὸ πολυτιμότερον ἐνθύμημα, ὅπερ ἀπεκόμισα ἐκ τῆς εἰς Τροίαν ἐπισκέψεως ταύτης, ἦτο ὅτι γενόμενος ἐπιτοῦ Ἰλιακοῦ Περγάμου καὶ θεασάμενος τὸν περίξιν χῶρον καὶ τὸν περιβάλλοντα τὸν χῶρον τοῦτον ὀρῶντα καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ Ἰστάμην, ἐνόμιζον ὅτι εὐρισκόμην ἀληθῶς ἐπὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ Περγάμου, ἐπὶ τῆς «εὐτειχέου» καὶ «εὐναιετώσης» ἀκροπόλεως τοῦ Ὀμήρου. Ἐκ τῶν πολλῶν ἀρχαίων πόλεων, τοποθεσιῶν καὶ μᾶλλον ἢ ἦττον μεγαλοπρεπῶν ἐρείπων καλυπτόντων ἀρχαῖα ἐδάφη, ἃ ἐπεσκεψάμην ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Συρίᾳ καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, οὐδὲν συνῆδεν ἐν τῇ πραγματικότητι καὶ ἐν τῇ πραγματικῇ θέᾳ τοσοῦτον εἰς τὴν ἐν τῇ φαντασίᾳ μου ἀπεικασμένην εἰκόνα ὅσον τὰ ἐρείπια τοῦ Ἰλίου. Ἐδρον αὐτὰ τοιαῦτα, οἷα ἐφантаζόμην αὐτά. Καὶ ἂν ἐτι δὲν ὑπῆρχον ταῦτα ἐν τῇ νῦν θέσει τοῦ Ἰλίου, ἐν Χισσαρλίκ, μόνον ἢ θέσις ἤθελε μοὶ ἐμπνεύσει τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐκεῖ ἦτο ἡ πόλις ἢ ἱερὰ τοῦ Πριάμου. Ταῦτα λέγω διότι πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Σλήμαν ὡς θέσις τοῦ Ἰλίου ἐνεδεικνυτο τοῖς πολλοῖς οὐχὶ ὁ περὶ Χισσαρλίκ σχετικῶς στενὸς χῶρος, ἀλλ' ὁ εὐρύτερος χῶρος τοῦ ὄρους ἀπὸ τοῦ Χισσαρλίκ ἀπέχοντος λόφου τοῦ Π ο υ ν ἄ ρ π α σ ι. Ἄλλ' ὁ Σλήμαν ἠκολούθησε τῇ γνώμῃ τῶν ὀλίγων. Καὶ ὁμως τοσοῦτο μεγάλη ἦτο ἡ πρὸς τὸ Χισσαρλίκ δυσπιστία, ὅστε καὶ μετὰ τὰς ἀνακαλύψεις τοῦ Σλήμαν ἠμφισβήτησαν πολλοὶ τὴν πρὸς τὸ Ἴλιον ταυτότητα τῆς θέσεως καὶ πολλὰ ἐγράφησαν ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ Χ ι σ σ α ρ λ ι κ' καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ ἐνταῦθα εὐρεθέντες θησαυροὶ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν κοσμημάτων, οὓς ὁ Σλήμαν εἶχε κηρύξει ὡς ἐκ τῶν ἀνακτόρων αὐτοῦ τοῦ Πριάμου προερχομένους, ἐθεωρήθησαν ἔργα μεταγενεστέρων χρόνων καὶ δὴ τῶν χρόνων τῶν Σελτσούκων ἠγεμόνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (!), ὅπως τὰ τῶν Μυκηναίων εὐρήματα ἐθεωρήθησαν ὡς λείψανα τῶν θησαυρῶν τῶν ὑπὸ τὸν Ἀλάριχον κατελθόντων εἰς τὴν Πελοπόννησον βαρβάρων τῶν σωρευσάντων δὴθεν τὰς ἐκ τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς καταστροφῆς λείας εἰς τὰς Μυκῆνας ὡς εἰς ἀσφαλὲς κρυπτήριον. Ἄλλ' ἡ ἀπορία κατὰ Πλάτωνα εἶναι ἀρχὴ τῆς γνώσεως, ἢ δὲ ἀμφιβολία καὶ δυσπιστία ἢ τροφὴ αὐτῆς. Καὶ σήμερον μετὰ τὰς τοσαύτας ἐρεῦνας καὶ συζητήσεις τὰ Μυκηναϊκὰ καὶ τὰ Τρωϊκὰ καὶ πάντα τὰ τοῦ συγχρόνου Μυκηναϊκοῦ-Τρωϊκοῦ πολιτισμοῦ κείνται ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας καὶ δὴ τῆς ἀληθείας τῆς ἐπιστημονικῆς.

ρωπαϊκὸς ἐπιστημονικὸς κόσμος μετὰ νέου ἐνθουσιώδους διαφέροντος ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀρχαιολογικὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν καθόλου Ἀνατολήν. Γερμανοί, Ἀγγλοὶ, Γάλλοι, Ἰταλοὶ, Σκανδιναβοί, Ἀμερικανοὶ ἔτρεχον πρὸς θέαν καὶ μελέτην τοῦ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς Ἑλληνικαῖς χώραις, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου καὶ πρὸ πάντων ἐν Κρήτῃ ἀναβίωσαντος κόσμου τοῦ παναρχαίου Ἑλληνικοῦ βίου. Διὰ τῆς συνεργασίας δὲ τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων πρὸς ἐπιφανεῖς Εὐρωπαίους ἀρχαιολόγους καὶ πρὸς τοὺς ἐν Κρήτῃ εὐδοκιμωτάτους ἀρχαιολόγους, τὸν ἱατροφιλόσοφον Ἰωσήφ Χατζιδάκιν καὶ τὸν πρὸ μικροῦ τελευτήσαντα ἔγκριτον ἐρευνητὴν Ξανθουδίδην ἀνεκαλύφθη ἐν τοῖς μεγάλοις ἀρχαιολογικοῖς κέντροις, ἐν οἷς τὴν πρώτην θέσιν ἀπὸ εἰκοσαετίας καὶ ἐπέκεινα ἔχει ἡ δυτικὴ Κρήτη, ὁλόκληρος κόσμος ἀρχαιολογικὸς μεθ' ὅλου τοῦ ἐν παντὶ χώρῳ τῆς τέχνης, καὶ διὰ ταύτης ἐν τῷ χώρῳ τοῦ μύθου, ἐμμέσως δ' ἐν τῷ χώρῳ τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης δαψιλεστάτου πλούτου, περὶ οὗ ἔγραφεν ὁ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν τῷ μεγάλῳ πολέμῳ ὡς μαχητῆς ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἀγωνιζόμενος (ἐφάμιλλος πρὸς τὸν γνωστὸν ἡμῖν Γερμανὸν ἀρχαιολόγον Dieterich Fimmen) Adolf Reinach: «Ὁ θαυμάσιος οὗτος Μινωϊκὸς πολιτισμὸς, ὁ διὰ τῶν ἀπὸ εἰκοσαετίας ἐνεργουμένων ἐν Κρήτῃ ἀνασκαφῶν προκύπτων εἰς φῶς, δὲν ὑπῆρξεν ἀπλῶς μετέωρον λαμπρὸν ἐξαφανιζόμενον καὶ μὴ καταλείπον ἴχνη τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ. Ὁ πολιτισμὸς οὗτος ἔρριψε τὸν σπινθῆρα τὸν ἱερὸν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐστίαν. Παρὰ τὰ πολλὰ ἢ Ἑλλάς συνεκόμισε τὴν κληρονομίαν αὐτῆς. Ὅσα πλέον ἢ ἐπιστήμη προοδεύει τοσοῦτ' ἄλλο νοεῖ αὕτη ὅτι ἢ Ἑλλάς ἢ τῶν Ἰώνων διατελεῖ πρὸς τὴν Ἑλλάδα τὴν Κρητικὴν (Μινωϊκὴν) ἐν ἣ ἰσχύει ἢ Ἰταλικὴ Ἀναγέννησις πρὸς τὸν Ἑλληνορωμαϊκὸν πολιτισμόν». Σπουδαιότατον κέντρον τοῦ παναρχαίου (Μινωϊκοῦ καλουμένου) ἐν Κρήτῃ πολιτισμοῦ εἶναι ἢ ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου γνωστὴ Κνωσσὸς (ἢ Κνωσός), ἢ ὁ τῆς Ἰλιάδος ποιητῆς (Σ. 591) καλεῖ «εὐρείην», ὁ δὲ τῆς Ὀδυσσεΐας (Γ. 178) «μεγάλην πόλιν», ὁ δὲ Βιργίλιος παριστῶν τὴν Κρήτην ὡς κοιτίδα καὶ πατρίδα τῶν Τρώων ἐν τῇ πατρίδι ταύτῃ τοῦ μεγάλου Διὸς τῇ κειμένη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πόντου (τῆς θαλάσσης), ὡς κράτος καὶ βασιλείον ἐν Κρήτῃ γινώσκει τὰ «Κνώσσια βασίλεια (Gnosia regna). Καὶ ἐν τῇ γωνίᾳ ἀκριβῶς ταύτῃ τῆς μεγάλης νήσου, ὅπου ἔκειτο ἢ Κνωσσός, ἐγένοντο αἱ σπουδαιόταται τῶν ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν, ὅπως καὶ ἐν Φαιστῷ, καὶ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἀνασκαφείσαις πόλεσιν ἀνευρέθη ἢ προϊστορικὴ, ἢ προελληνικὴ Κρήτη ἐν ὄλῳ τῷ μεγαλείῳ αὐτῆς ἐν ταῖς ποικίλαις περιόδους τοῦ παναρχαίου πολιτισμοῦ τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς καλουμένης μέχρι τῆς τοῦ χαλκοῦ καὶ σιδήρου περιόδου. Ἐν τῇ ἐργασίᾳ δὲ ταύτῃ ἐν πολλοῖς ἄλλοις ἐρευνηταῖς διεκρίθη ὁ Ἄγγλος Arthur Evans ἀνακαλύψας τὰ οὕτω κληθέντα μεγάλα καὶ μικρὰ ἀνάκτορα τοῦ Μίνως καὶ ἔπαν-

λιν αὐτοῦ (1) εἶτα δὲ ἀνεκαλύφθησαν ὀλόκληροι νεκροπόλεις (ἐν Ζαφερπασῶ καὶ Ἰπόπετα), ἀνεκαλύφθη δὲ καὶ ὀλόκληρος κόσμος πολιτισμοῦ ἀπὸ τῆς 6 χιλιετ. π. Χ., ὡς ὑπολογίζεται ἀρξάμενος καὶ κατὰ τὴν 2 π. Χ. χιλιετηρίδα εἰς τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀκμὴν ἐξικόμενος. Ἄλλοι Ἄγγλοι ἐρευνηταὶ (Bosanquet, Dawkins καὶ Mues) ἀνεῦρον μνημεῖα τῆς λιθικῆς περιόδου ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Παλαιοκάστρου. Ταῦτοχρόνως δὲ οἱ Ἰταλοὶ Halbherr καὶ Pernier ἀνεκάλυψαν ἐν Φαιστῶ ἀνάκτορα ἡγεμονικά. Σπουδαιόταται ἀνακαλύψεις ἐγένοντο καὶ ἐν Καμάραις, ἀφ' ὧν καὶ μία περίοδος τέχνης ὀνομάσθη Καμαρική ἢ Καμαραική. Εἰς τοὺς Εὐρωπαίους τούτους ἐρευνητὰς καὶ ἐργάτας τῆς ἐπιστήμης ἤλθον ἐπίκουροι καὶ Ἀμερικανοὶ ποιησάμενοι καὶ οὗτοι σπουδαίας ἀνακαλύψεις ἐν ταῖς θέσεσι Βασιλική, Παχυάμφο, Ψύρα, Μόγλω, Κουμάση, (ἐν τῇ πεδιάδι Μεσσαρῶ), ἐν Ἁγίῳ Ὀνούφριῳ. Ἀμερικανὶς δὲ δεσποινὶς (Miss Boyd) ἀνεκάλυψε ἐν τῇ θέσει Γούρνια ὀλόκληρον πόλιν, καὶ ἐτέρα Ἀμερικανὶς δεσποινὶς (Hall) ἀνεκάλυψε ὀλόκληρον νεκρόπολιν ἐν Σφουγγαρῶ. Καὶ ὁ Ἕλληνας δὲ ἐρευνητὴς Ξανθουδίδης ἀμιλλώμενος πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους καὶ Ἀμερικανούς ἐποίησατο νέας σπουδαίας ἀνακαλύψεις ἐκ νεκροπόλεων, ἰδίως ἀγγείων, ἀνατρεχούσας μέχρι τοῦ τέλους τῆς ὀρειχαλκίνης περιόδου, ὅπως ὁ ἱατροφιλόσοφος καὶ ἀρχαιολόγος Ἰωσήφ Χατζιδάκης ἐν τῇ περιοχῇ τῆς μακρᾶν τῆς Κνωσσοῦ κειμένης Τυλίσσοῦ ἀνεκάλυψε ἀνάκτορα μετὰ ναοῦ (ἐν Μαλλίοις, Μάλλια) καὶ σπήλαιον ἱερὸν ἐν Ἀρχαλοχωρίῳ.

Ὁ σκοπὸς καὶ τὰ εἰδικὰ ὄρια τοῦ περὶ Κρήτης κεφαλαίου τούτου, ἀποβλέποντα ἀπλῶς εἰς μικρὰν τινα σκιαγράφειαν τοῦ ἐν Κρήτῃ προελληνικοῦ (Κρητικοῦ, Πελασγικοῦ, Ἐτεοκρητικοῦ) πολιτισμοῦ ἐν σχέσει καὶ συναφείᾳ πρὸς τὸν ὅλον Πελασγικὸν ἢ προελληνικὸν πολιτισμὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, δὲν ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν νὰ ἐκτεθῶμεν περισσότερον ἐν τῷ σπουδαιοτάτῳ τούτῳ κεφαλαίῳ περὶ τοῦ παναρχαίου πολιτισμοῦ τῆς Κρήτης, περὶ οὗ τσαῦται ἄλλως ἐγράφθησαν μελέται ὑπὸ πολλῶν σοφῶν ἐρευνητῶν ἄλλοδαπῶν τε καὶ ἡμεδαπῶν ἐν ἰδιαιτέροις πραγματείαις ἢ ἐν περιοδικοῖς Ἑλληνικοῖς τε καὶ Εὐρωπαϊκοῖς καὶ Ἀμερικανικοῖς.

Μνημεῖα προελληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀξιολογώτατα ἀνεκαλύφθησαν ἐν πολλαῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου, ἰδίως ἐν Ἀμοργῶ, Μήλῳ (ἐν Φυλακοπῇ τῆς Μήλου ὑπὸ Ἀγγλων ἀρχαιολόγων 1896—99) διὰ τῶν ὑπὸ Εὐρωπαίων καὶ ὑπὸ ἡμετέρων ἐνεργηθειῶν ἐν ταύταις ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν, καθ' οὓς περίπου χρόνος ἐπανελήφθησαν αἱ ἐν Μυκῆναις (1886 — 1897), ἐγένοντο δὲ ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι ὑπὸ τοῦ Π. Καββαδίου ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἐπαναληφθεῖ-

Les Merveilles du Monde] [Hachette-Paris
Μονολιθικὸς ναὸς ἐν Μαχαβαλιπούρῳ κατασκευασθεὶς ὑπὸ τῶν Δραβιδῶν τὸν VI αἰῶνα.

(1) Ἐγνοεῖται ὅτι τὸ ὄνομα Μίνως τίθεται ἐνταῦθα ὑπὸ ἔννοιαν συμβατικὴν περὶ βασιλείας ἢ βασιλείας Κρήτης ἐκπροσωπούμενου ἐν τῷ μυθικῷ καὶ συμβολικῷ τοῦ Κρητικοῦ πολιτικοῦ μεγαλείου καὶ πολιτισμοῦ ὀνόματι τοῦ μυθικοῦ Μίνωος.

σαι τῷ 1908, καὶ ἐν Κερκύρα τῷ 1911 ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου Β', δι' ὧν εὐρέθησαν ἱκανῶς σπουδαῖα μνημεῖα τῆς Πελασγικῆς περιόδου. Σπουδαιότατα ἦσαν καὶ τὰ ἐν τῇ θέσει τῆς «παιπαλοέσσης» Πύλου τῆς Ὀμηρικῆς, τῆς πόλεως ταύτης τοῦ Νέστορος (ἐν τῇ νῦν θέσει Κακοβάτου) ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἐνεργηθείσαις ἀνασκαφαῖς ἀνακαλυφθέντα εὐρήματα, ἰδίως ὁ δακτύλιος σφραγιστῆρ ὁ εὑρεθεὶς ἐν τῷ ὑποτιθεμένῳ τάφῳ τοῦ Νέστορος καὶ φέρων εἰκόνας μικρογραφικὰς ἐρμηνευθείσας ὑπὸ τοῦ Arthur Evans (ἰδ. τὴν περὶ τούτου σπουδαιότατην διατριβὴν τοῦ A. Evans ἐν Illustrated London News 18 July 1925). Προκειμένου περὶ τῶν ἐν ταῖς νήσοις εὑρεθέντων μνημείων τέχνης, ἰδίως ἀγγείων, τοῦτο πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἢ ἐν ταῖς νήσοις ἀναπτυχθεῖσα τέχνη, ἰδίως ἢ ἐν ταῖς νοτιωτέραις, ὑπέκυψε μὲν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κρητικῆς τέχνης, ἀλλ' εἶχε καὶ αὐτοτέλειαν ἰδίαν, ἢ δὲ τῶν νήσων αὐτοτελῆς τέχνη ἐπέδρασε κατὰ Τσουνταν ἐλαφρῶς ἐπὶ τὴν ἄλλως αὐθιγενῆ καὶ αὐτοτελῆ Μυκηναϊκὴν τέχνην (ὅπως τοῦναντίον φρονεῖ ὁ Π. Καββαδίας θεωρῶν τὴν Μυκηναϊκὴν τέχνην προσελθοῦσαν διὰ τῶν ἐν Μυκῆναις ἐποίκτων Κρητῶν). Πρὶν κλείσωμεν τὸ μικρὸν περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις νήσοις τοῦ Αἰγαίου καὶ ἐν Μυκῆναις τέχνης κεφάλαιον ἡμῶν, δὲν θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἐξάρωμεν τὴν μεγίστην σπουδαιότητα τῶν μέχρι νῦν ἐν ταῖς εἰρημέναις νήσοις καὶ χώραις τελεσθεισῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν γενομένων ἀνακαλύψεων. Ἐκεῖνο, εἰς ὃ ἰδιαιτέρως ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἶναι ὅτι πᾶσαι αἱ γενόμεναι ἀνακαλύψεις καὶ τὰ σπουδαιότατα ἐν αὐτοῖς εὐρήματα ἐπέχεαν μὲν ἄπλετον φῶς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης ἐν τῇ προϊστορικῇ Ἑλλάδι καὶ ὀλόκληρον ἀπεκάλυψαν προελληνικὸν κόσμον πολιτισμοῦ καὶ τέχνης, δι' οὗ ἐμμέσως ἐπλουτίσθη ἡ μυθολογία ἢ Ἑλληνική, ἐν ἣ τὸσαῦτα ὑπάρχουσι στοιχεῖα προελληνικοῦ βίου καὶ μυθικῶς ἐκτεθειμένης προελληνικῆς ἱστορίας· ἀλλὰ πᾶσαι αἱ νέαι εἰδήσεις καὶ γνώσεις, αἷς ἡ ἱστορικὴ ἐπιστῆμη ἀρύεται ἐκ ταύτης τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης, οὐδαμῶς μεταβάλλουσι τὰς βασίμους καὶ θεμελιώδεις ἐθνονομικὰς καὶ γλωσσολογικὰς γνώσεις καὶ θεωρίας περὶ τοῦ προελληνικοῦ κόσμου ὡς πρὸς τὴν ἀρχήν, τὸ γένος καὶ τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ. Οὔτε νέα τις γλῶσσα ἢ γραφὴ ἀνεκαλύφθη (πλὴν τῶν ἀνερμηνεύτων ἔτι ὀλιγίστων ἐπιγραφῶν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Λήμνου ἐν ἀλφάβητῳ ὁμοίῳ τῷ Ἑλληνικῷ καὶ τῷ ἐν Λυκίᾳ, καὶ τῷ ἐν Σάρδεσι τῷ 1910 ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἀνακαλυφθέντι καὶ τῷ πρὸ αἰῶνος ἐν Καππαδοκίᾳ ὑπὸ τοῦ Χάμιλτον εὑρεθέντι, οὔτε ὄνομα ἔθνους τέως ἀγνώστου εὐρέθη (πλὴν τῶν πρὸ πολλοῦ γνωστῶν ἀμφιβόλου ἐρμηνείας ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς μνημείοις ἀναγνωσθέντων) οὔτε καλλιτεχνικὸς χαρακτῆρ ἐν τοῖς εἰρημένοις διεγνώσθη μὴ συνάδων πρὸς τὸν καθόλου χαρακτῆρα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Ἄλλ' ὡς συμβαίνει πάντοτε ἐν ταῖς νέαις ἀνακαλύψεσιν, ὃ ἐπὶ εὐρήμασιν ἐνθουσιασμός καὶ ἢ μετὰ

τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὑπερεκτίμησις τῆς ἐπιστημονικῆς ἀξίας ἐπλασαν ἐν τῇ διανοίᾳ καὶ πρὸ πάντων ἐν τῇ φαντασίᾳ τινῶν ἐρευνητῶν νέον κόσμον οὐχὶ ἀπλῶς προελληνικόν, τῆς αὐτῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ οὐσίας, ἀλλὰ καὶ μὴ Ἑλληνικόν, ξένον καὶ ἀλλότριον τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὃν ἐβάπτισαν καὶ διὰ νέων αἰθαιρέτων ὀνομάτων, ἐν οἷς τὸ κυριώτατον τὸ τοῦ Αἰγαίου ἢ Αἰγαιανοῦ (Egéeen) καὶ οὗ τὴν γλῶσσαν ἐμάντευσαν ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλληνικῇ διὰ γελοίων ἐτυμολογιῶν (1). Αἰτία δὲ κυριω-

(1) Ὁ τοῦ ἐν Παρισίοις Πανεπιστημίου καθηγητῆς καὶ μέλος τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου κ. Γλότς, ὁ ἐκ τῶν τελευταίων πραγματευσαμένων περὶ τοῦ λεγομένου «Αἰγαιανοῦ πολιτισμοῦ», συγγραφεὺς ἐνθουσιώδης μὲν, ἤμιστα δὲ γνώστης βαθύς τῆς Ἑλληνικῆς, ἐν τῇ πραγματείᾳ τῇ ἐκδοθείσῃ ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1923 περὶ τοῦ Αἰγαιανοῦ πολιτισμοῦ (La civilisation Egéenne. Avec 187 figures et 3 cartes dans le texte et quatre planches hors texte par P. G. Glotz Paris 923) ἐν τῷ τέλει τῆς πραγματείας αὐτοῦ παρέθηκε κατάλογον ὀγδοήκοντα περιπυρ λέξεων Ἑλληνικῶν, ἃς ἀπεπειράθη νὰ παραστήσῃ ὡς ξέναι. Ἀλλὰ τινὲς μὲν τῶν λέξεων τούτων εἰσὶν ἑλληνικώταται, ἄλλαι δὲ πρὸ αἰῶνος ἦσαν γνωσταὶ ὡς ξέναι. Ὁ κατάλογος ἀρχεῖται ἀπὸ τῆς γνωστοτάτης λ. μ ε ρ ο π ε ρ = ἄνθρωποι. Οἱ ἀρχαῖοι τοῦ Ὀμήρου ἐρμηνεύεται ἐθεώρουν τὴν λ. σύνθετον ἐκ τῆς ρ. μερ (μέρος, μερίζειν) καὶ τῆς λ. ὄψ = φωνή, καὶ κατὰ ταῦτα ἠρμηνεύον τὸ μέρος = μερίζειν τὴν φωνήν, ἐνάρθως λαλεῖν· ὁ δὲ πολὺς Γουλιέλμος Γλάδστον ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ὀμήρου ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς μίαν τῶν λεπτῶν, λεπτότητος διανοίας ἐκφάσεων τῆς Ὀμηρικῆς γλώσσης, ἐθεώρει καὶ τὴν διὰ τοῦ μέρος = ἐνάρθως ἐκφρασιν τοῦ Ὀμήρου. Ἄλλ' ἡ γνώμη τοῦ Γλάδστον, ἀκολουθήσαντος ἄλλως ἀπλῶς τῇ τῶν ἀρχαίων ἐρμηνείᾳ, ἀποδοκιμάζεται εὐλόγως ὑπὸ τῶν νεωτέρων γλωσσολόγων, ἀκριβῶς διότι εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου τὴν ἐκ τῆς πρωτογόνου συνειδήσεως καὶ ἐκ φυσικῆς ἀμέσου ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων ἀπορρέουσαν δὲν συνῆδουσι τοιαῦτα μεταφυσικὰ θεώρημα ἐν τῇ πλάσει καὶ χρήσει τῶν λέξεων. Θεωροῦσι δ' οἱ γλωσσολόγοι οὗτοι τὸ μέρος ὡς σημαῖνον ὅτι τὸ Περσικόν merd = ἄνθρωπος καὶ τὸ Ἀρμεν. marđ = ἄνθρωπος (κυρίως θνητός)· πρβλ. τὴν Σανσκρ. ρ. mar, marđ = marí Τὸ δὲ ο ψ δὲν θεωρεῖται δεύτερον συνθετικόν ἀλλ' ἀπλῶς κατάληξις ὅπως καὶ ἐν πολλοῖς ἐθνικοῖς ὀνόμασιν (*Ἑλλοψ, *Ἑλλοπε, Δρυόπε = Δρυμῶδες, τῶν δρυμῶν, Δόλοπε, Δευρίοπε). Οὐδεμία δὲ ὑφίσταται ἀνάγκη ἵνα πρὸς ἐξηγήσιν τοῦ μέρος καταφύγωμεν εἰς τὴν ἐν τῇ φαντασίᾳ ὀλίγων γεννηθεῖσαν Αἰγαιανὴν γλῶσσαν.

Ὁ Γλότς ἵνα εὖρη Αἰγαιανὰς λέξεις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ, κατέφυγεν εἰς τὸ λεξικόν Ἑσυχίου τοῦ Ἀλεξανδρέως, ἐν ᾧ λεξικῷ ἀκριβῶς τοῦ 4 μ. Χ. αἰῶνος ὑπάρχουσι παντοῖαι λέξεις ξέναι καὶ ἀλλότριαι τῶν Ἑλληνικῶν παραδόσεων ἀνήκουσαι τοῖς χρόνοις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῖς χρόνοις τῆς ἐσχάτης Ρωμαϊκῆς περιόδου, καὶ εὖρε, ἐν τῷ λεξικῷ τούτῳ τὴν λ. μα λ κ εν ρ ρ ρ ρ (Ἑσυχ. μα λ κ εν ρ ρ ρ ρ πα ρ θ έ ν ο ρ ρ ρ ρ Κρήτες). Ἀλλ' ὁ ἀγνοῶν τὴν Ἑλληνικὴν ἢ ἐπιπολαιῶς γινώσκων αὐτὴν σοφὸς Γαλάτης δὲν ἐνόησεν ὅτι ἡ λ. αὕτη εἶναι Ἑλληνικώτατη ἐκ τοῦ μαλακός (μαλκίω, μαλκιάω). Εἰς τὴν αὐτὴν περιπυρ πλάνην καὶ ἀποτυχίαν περιέπεσεν ἐν τῇ λ. πα λ λ α κ ρ ρ ρ ρ. Ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν σχολείων παῖδες γινώσκουσιν ὅτι πα λ λ α κ ρ ρ ρ ρ ἢ πα λ λ α κ ρ ρ ρ ρ (Λατ. pellex), πάλλαξ, πολλακίς, παλληκάρειον) εἰσὶ τῆς αὐτῆς ῥίξης (πρβλ. τὸ Ἰνδικόν pallavuka = φιλήδονος).

τάτη τούτων ἦτοδ' οἱ τὰ τοιαῦτα φιλοσοφούντες καὶ μαντεύοντες δὲν ἦσαν κατὰβάθος ἐγκρατεῖς καὶ εἰδήμονες οὔτε τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης οὔτε τῆς Ἑλληνικῆς μυθικῆς ἱστορίας, τῆς ἐν μύθοις ἱστορούσης τὸν προελληνικὸν Πελασγικὸν κόσμον. Ἦτο δὲ λίαν εἰκὸς καὶ φυσικὸν ὅτι οἱ τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν γινώσκοντες ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων (1104 π. Χ.), οἱ δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἀναγραφῆς τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ νικόντων, νὰ νομίσωσιν ὅτι εὗρον νέον κόσμον, ἐνῶ βαθυτέρα τις καὶ καθολικώτερα μελέτη τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γραμματείας καὶ φιλολογίας ἤθελε διδάξει αὐτοὺς εὐχερῶς τὸν κόσμον τὸν πρὸ ὑπάρχοντα καὶ ἐγκυμονήσαντα καὶ γεννήσαντα τὸν κόσμον τὸν Ἑλληνικόν, δὲν ἤθελε δὲ ἀφήσει αὐτοὺς ἐρμαιον τῆς φαντασίας αὐτῶν ἐν ζητήμασιν ἱστορικοῖς, ἅτινα λύνονται οὐχὶ δι' ὑποθέσεων τῆς φαντασίας, ἀλλὰ διὰ τεκμηρίων τοῦ πραγματικοῦ κόσμου. Τοιαῦται ὑποθέσεις καὶ δραματισμοὶ εἰσι ξένοι καὶ ἀλλότριοι πρὸς τὴν νηφάλιον ἱστορικὴν ἐπιστήμην, ἣτις ἐπωφελεῖται μὲν τελεσφόρως τὰς ἀρχαιολογικὰς ἀνακαλύψεις, ἀλλὰ οὐδέποτε τὴν ἱστορίαν τοῦ ὄλου βίου περιορίζει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης ἢ συγγέει

Τὰς γνωστοτάτας ἐν τῇ Ἑλληνικῇ καὶ ἐν τῇ Λατινικῇ Σημιτικὰς λέξεις τῶν ἱστορικῶν χρόνων τὰς παραληφθεῖσας ἐκ τῆς Φοινικικῆς σήσαμον, κνάρισσος, τερέβινθος, χαλβάνη, ὕσσωπος, βύσσος, σάνδαλον, κάδος, πορφύρα, ἀρραβών, μνᾶ, ἰλχανός (λέγε αλ-χάνος ἢ χνᾶς) θεωρεῖ ὁ Glotz Αἰγαιανὰς. Ὡς τοιαύτη δὲ κεῖται ἐν τῷ καταλόγῳ καὶ τὸ ξίφος, οὗτινος τὸ ἐτυμον ἐζητήθη πρὸ πολλοῦ ἐν τῷ Ἀραβ. σείφ = ξίφος. Αἰγαιανὰς, ἐννοεῖται, θεωρεῖ καὶ τὰς ἀμφιβόλους Σημιτικὰς κασσίτερος, μόλυβδος· μὴ ἀρκοῦμενος δὲ εἰς ταῦτα καὶ λέξεις ἑλληνικώτατας, νεβρός, (ἐκ τοῦ νερός, ἡ ρ. ἐν τῷ Σανσκρ. nava, Περσ. nev) κόρυς, λέβης, λέσχη, ἀναξ (!), οἰστός καὶ τὸ Πελασγικὸν τύρσις (Λατ. turris) νῆσος (!), λαβύρινθος, λάβρυς, κυβερνᾶν, φόρμιγξ, σῆριγξ, σάλπιγξ, ζέφυρος (=δυτικός, ἐκ τοῦ ζόφος = δύσις, λ. Ἑλληνικώτατην), διθύραμβος, ὄλβος (!), ἄβρός, βασιλεύς, ὑπήγαγεν εἰς τὴν νέαν φανταστικὴν Αἰγαιανὴν αὐτῶν γλῶσσαν.

Ὁ κατάλογος οὗτος ἐπιστημονικῶς εἶναι λίαν πλημμελής. Διότι ἐκτὸς τῶν παγκοίνων γνωστῶν Σημιτικῶν λέξεων, αἵτινες ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις διὰ τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων καὶ τῆς ἄλλης ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Σημιτικοῦ κόσμου εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἃς λέξεις θέλομεν καταλέξει ἀλλαχοῦ τοῦ βιβλίου τούτου καὶ αἵτινες εἶναι θαῦμα διότι εἶναι τοσοῦτον ὀλίγαι, οὐδὲν εἰς οὐδεμίαν γλῶσσαν ἢ οἰκογένειαν γλωσσῶν ἀνῆκον γλωσσικὸν στοιχεῖον εὐρίσκειται ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Glotz, πολλὰ δὲ λέξεις Ἑλληνικαὶ γνωστοτάτης ἐτυμολογίας τάσσονται εἰς τὸν κατάλογον «τῶν κατὰ Glotz προελληνικῶν καὶ μὴ Ἑλληνικῶν λέξεων. Τὸ θεωρεῖν μὴ Ἑλληνικὰς τὰς λέξεις νεβρός, παλλακί, ἰστός, νῆσος, φόρμιγξ, σῆριγξ, ζέφυρος, θάμβος, ὄλβος, τὶ ἄλλο μαρτυρεῖ ἢ τελείαν ἑλλειψιν ἐπιστημονικῆς σπουδῆς καὶ γνώσεως τῆς Ἑλληνικῆς; Ἀντὶ δὲ τοῦ λαβυρίνθου τοῦ γλωσσολογίου τοῦ Ἑσυχίου, ὅπου δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ τις καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἄνευ τοῦ περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν αὐτῆς ἱστορίαν καὶ καθόλου τὴν ἱστορίαν Ἀριαδνεῖου ἐπιστημονικοῦ μίτου, δὲν προσέτιμα κάλλιον ὁ ἀνὴρ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην κατὰ μετάφρασιν τῶν Ο' καὶ τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον καὶ τὸν Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, ἵνα εὖρη ἐν αὐτοῖς ἀπειρίαν λέξεων μὴ Ἑλληνικῶν; Ἄλλ' «ἅπαντα δυσχέρεια, κατὰ τὸν ποιητὴν, «τὴν αὐτοῦ φύσιν ὅταν λιπὼν τις δρᾷ τὰ μὴ προσεικότα».

πρὸς ταύτην ἐφ' ὅσον εὐρίσκεται πρὸ ἀφώνων μνημείων ἢ καὶ γραφῶν μὴ ἀναγινωσκομένων καὶ μὴ ἐρμηνευμένων. Ἐκ τῶν εὐρεθέντων μνημείων πολλὰ βεβαίως διδασκόμεθα περὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου βίου τῶν Κρητῶν καὶ τοῦ Κρητικοῦ κόσμου καὶ τοῦ ὕλικου πολιτισμοῦ τοῦ ἀνερχομένου τοῦλάχιστον μέχρι τῆς 3 π. Χ. χιλιετηρίδος. Διδασκόμεθα τὸ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἤδη ἀναπτυχθὲν λεπτὸν αἴσθημα τοῦ καλοῦ ἐν τῇ τέχνῃ (ὡς λέγει ὁ Ad. Reinach παρὰ Henry Berg ἐν τῷ προλόγῳ σ. IV—V τῆς τοῦ G. Glotz πραγματείας), τὸ οἶονεϊ ἔμφυτον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τοὺς ὄρους τῶν κοινωνικῶν σχέσεων καὶ τοῦ ὄλου βίου. «Τοιχογραφίαι, λέγει ὁ Ad. Reinach, ἐνθυμίζουσαι τὸ κατὰ φύσιν (naturalisme) τῶν Ἰαπωνικῶν ζωγραφικῶν, ἀνάγλυφα ἐκ μαρμάρου ἀνυπερβλήτου πραγματισμοῦ, λίθοι (πολύτιμοι) σκληροί, ἔλεφαντόδοντες καὶ στεατῖται γλυφῆς λεπτοτάτης, οἶαν μόνον ἐν τῇ περιόδῳ τῆς Ἀναγεννήσεως δύναται τις ν' ἀνεύρη, ἀγγεῖα πήλινα, ἐν οἷς πάντες οἱ καθ' ἡμᾶς θηρευταὶ καὶ τῶν σπανίων ἀργιλλοπλάστων ἀγγείων (φαβεντιανῶν, faïences) ἤθελον εὐρεῖ πρότυπα μιμήσεως, κοσμήματα ἐκ πολυτίμων λίθων διηθησιμὰ, καθωραϊζόμενα μίλτῳ καὶ ἄλλῃ πολυτίμῳ διακοσμήσει, τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀριστουργήματα τέχνης, δι' ὧν οἱ τῶν χρόνων τοῦ Μίνως ἄνθρωποι ἐξωραϊζοῦσι τοὺς δόμους αὐτῶν ἐπὶ χίλια περίπου ἔτη». Τὴν λεπτότητα τοῦ Κρητικοῦ, τοῦ Πελασγικοῦ καθόλου, πολιτισμοῦ φαίνεται διδάσκων ἡμᾶς ἤδη καὶ ὁ Ὅμηρος ἐν τῷ ἀριστουργηματικῷ πίνακι τοῦ ὑπ' αὐτοῦ περιγραφομένου ἐν τῇ ἀσπίδι τοῦ Ἀχιλλέως πολιτισμοῦ, πίνακι οὐχὶ ἴσως τῶν χρόνων αὐτοῦ, ἀλλὰ παραδεδομένῳ αὐτῷ διὰ παραδόσεων ποιητικῶν ἀπὸ κόσμου, εἰς ὃν ἀπέβλεπε μετὰ σεβασμοῦ, κόσμου οὐχὶ τοσοῦτον ἀπ' αὐτοῦ μεμακρυσμένον, ὅσον ἀφ' ἡμῶν ἀπομακρυσμένος εἶναι ὁ Ὅμηρος αὐτός, ἀλλὰ πάντως ἀρχαίου δι' αὐτόν, ὡς κόσμου θεῶν καὶ ἡρώων θεωρουμένου. Τὸν χορὸν, ὃν περιγράφει ὁ Ὅμηρος ἐν τῇ ἀσπίδι, καλεῖ *Κρητικὸν* (τῆς Κνωσσοῦ) ὃν ἐδίδαξε τὴν Ἀριάδνην ὁ Δαίδαλος (1). Ὁ μέγας ἐν Κρήτῃ ἀναπτυχ-

(1) Ἴδ. ἐν τῇ περιγραφῇ ἀσπίδος Ἀχιλλέως ἐν Ἰλ Σ στιχ. 590—606.

«Ἐν δὲ χορὸν ποίκιλκε περικλυτὸς Ἀμφιγυήεις
τῷ ἱκέλον, οἶόν ποτ' ἐνὶ Κνω φ εὐρείῃ
Δαίδαλος ἤσκησεν καλλιπλοκάμῳ Ἀριάδνῃ.
Ἐνθα μὲν ἠῖθεοι καὶ παρθένοι ἀλφεσίβοιοι
ὠρχεῦντ' ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ χεῖρας ἔχοντες.
Τῶν δ' αἱ μὲν λεπτάς ὀθόνας ἔχον, οἱ δὲ χιτῶνας
εἶατ' εὐνήτους, ἦκα στίλβοντας ἐλαίῳ
καὶ ρ' αἱ μὲν καλὰς στεφάνας ἔχον, οἱ δὲ μαχαίρας
εἶχον χρυσείας ἐξ ἀργυρέων τελαμώνων.
Οἱ δ' ὅτε μὲν θρέξασκον ἐπισταμένοισι πόδεσιν
ῥεῖα μάλ', ὡς ὅτε τις τροχὸν ἄρμενον ἐν παλάμῃσιν
ἐξόμενος κεραμεὺς πειρήσεται, αἶθε θέησιν»

θεῖς καὶ εἰς ὕπατον βαθμὸν ἀκμῆς ἐξικόμενος προελληνικὸς Πελασγικὸς πολιτισμὸς ὁ ἐμφαινόμενος ἰδίως ἐν τοῖς ἔργοις τῆς τέχνης ἐγεννήθη πάντως καὶ ἀνεπτύχθη οὕτω μέγας ἐν τῇ νήσῳ αὐτῇ καὶ ταῖς ἄλλαις νήσοις τοῦ Αἰγαίου οὐχὶ ἀνευ ἐπιδράσεως οἰασδήποτε ἐξωτερικῆς. Τοῦναντίον ἢ θέσις ἢ γεωγραφικὴ τῶν τοῦ Αἰγαίου νήσων, ἰδίως δὲ τῆς Κρήτης τῆς τοσοῦτον ἐγγὺς κειμένης τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν παραλίων τῆς Συρίας, ἤγαγε τὰς νήσους ταύτας εἰς στενὴν συνάφειαν πρὸς τὸν παναρχαῖον Αἰγυπτιακὸν καὶ τὸν Σημιτικὸν τῆς Δυτικῆς Ἀσίας πολιτισμόν. Ὁ πολιτισμὸς ὁ ὕλικὸς ἔχει χαρακτηρὰ μᾶλλον ἢ ἦττον παγκόσμιον, συνιστάμενον εἰς ἐπικοινωνίαν ἐμπορικὴν μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ εἰς ἀνταλλαγὴν προϊόντων φυσικῶν ἢ βιομηχανικῶν τῶν τόπων, ἐμμέσως δὲ καὶ τῶν προϊόντων τοῦ πνεύματος. Ἄλλ' ὁ Κρητικὸς καὶ ὁ ἄλλος νησιωτικὸς καὶ μυκηναϊκὸς Πελασγικὸς κόσμος οὐδαμῶς φαίνεται ὑποκύψας εἰς οἰανδήποτε ὁσπὴν ξένην εἰσχωροῦσαν βαθέως εἰς τὸν βίον καὶ τὸν πολιτισμόν, ἀφοῦ οὐδὲν στοιχείον γλωσσικόν, οὐδεμίαν ἰδέαν θρησκευτικὴν, οὐδεμίαν θεότης Αἰγυπτιακὴ ἐν Κρήτῃ λατρευομένη συνδέει τὴν νῆσον πρὸς τὴν Αἴγυπτον, οὐδ' αὐτὸς ὁ λαβύρινθος (ἴδ. περαιτέρω). Ὡς πρὸς τὴν Αἰγυπτιακὴν ἐν ταῖς Πελασγικαῖς ἢ Ἑλληνικαῖς χώραις ἐν ἀρχαιοτάτοις ποτὲ χρόνοις ἐπικράτησιν, τὸ μόνον ὅπερ γινώσκωμεν ἐκ τῶν Αἰγυπτιακῶν μνημείων εἶναι ὅτι αἱ νῆσοι αἱ Ἑλληνικαί, ἂν ἀληθῶς αὐταὶ νοοῦνται αἱ νῆσοι «τῆς μεγάλης θαλάσσης» τῶν μνημείων, καὶ οἱ ἡγεμόνες *Καφτώρ* (ἂν ἀληθῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο δηλῶται ἢ Κρήτη) ἔπεμπον δῶρα εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Φαραῶ. Τῶν *Θηβῶν* τῆς Βοιωτίας τὸ ὄνομα οὐδεμίαν ἔχει ἐτυμολογικὴν σχέσιν πρὸς τὸ τῶν Αἰγυπτίων *Θηβῶν*, ἀφοῦ ἡ Βοιωτικὴ πόλις, ὅπως ἢ Ὀμηρικὴ Θήβη τῆς Τρωάδος (κατὰ τὸ Φρυγικὸν *Τάβος*=πέτρα) σημαίνει *πέτραν*, βράχον, αἱ δὲ Θῆβαι αἱ Αἰγύπτια ἐκλήθησαν οὕτως ὡς πόλις τοῦ *Ἀπιδος* (Te-ap). Ἡ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ὀμηριστοῦ Γουλιέλμου Γλάδστοντος ἐξενεχθεῖσα γνώμη ὅτι ἡ Κρήτη ἦτο κέντρον πολιτικῆς διοικήσεως ἢ ἀντιβασιλείας Αἰγυπτιακῆς, ἔδρα τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Φαραῶ ἀφ' οὗ προῆλθε δῆθεν τὸ Ὀμηρικὸν «*ἄναξ ἀνδρῶν*» (1), εἶναι τοσοῦτον ἀσύστατος ὅσον καὶ ἡ

ἄλλοτε δ' αὖ θρέξασκον ἐπὶ στίχας ἀλλήλοισιν,
Πολλὸς δ' ἱμερόεντα χορὸν περιστάθ' ὁμιλος
τερπόμενοι· μετὰ δὲ σφιν ἐμέλλετο θεῖος αἰοῖδος
φορμίζων· δοῖω δὲ κυβιστητῆρε κατ' αὐτούς,
μολπῆς ἐξάρχοντος, ἐδίνευον κατὰ μέσσοις».

(1) Τὸ Ὀμηρικὸν «*ἄναξ ἀνδρῶν*» ἐστὶν ἀπλή ποιητικὴ εἰκὼν καὶ ἐκφρασις περὶ ἡγεμόνος, ὅπως καὶ τὸ «*ποιμένες λαῶν*» (οἱ βασιλεῖς). Καὶ δὲν καλεῖται παρ' Ὀμήρῳ μόνος ὁ Ἀγαμέμνων «*ἄναξ ἀνδρῶν*», ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἥρωες καὶ ἡγεμόνες καὶ ἐπίσημοι ἄνδρες. Ἐν Ὀδυσσεΐᾳ ὁ Ὀδυσσεὺς προσφωνεῖ τὸν Τειρεσίαν ἐν Ἄδῃ ἄνακτα (Ὀδ. Δ, 144). Ἄνακτες δὲ καὶ Ἄνακες καὶ Ἄνακοι, ὡς γνωστόν, καλοῦνται καὶ οἱ δύο μεγάλοι

τῶν ποτὲ παραβαλόντων τὸ ὄνομα τοῦ Μίνως πρὸς τὸ τοῦ θρυλουμένου πρώτου βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Μηνᾶ ἢ Μένητος· ὅσον φαντασιώδης καὶ ἡ ἄλλη ἰδέα τοῦ μεγάλου Ἀγγλοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς καὶ Ὁμηρίστου ὅτι ὁ Ὁμηρος εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ἰδεῶδους εἰκόνας τοῦ Ἀχιλλέως εἶχεν ἐν νῶ τοὺς μεγάλους βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου καὶ δὴ τὸν Ραμσῆ Β' τὸν Μέγαν. Οὐδὲν ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς μνημείοις ἐμφαίνει ἐπικράτησιν πολιτικὴν Αἰγυπτιακὴν ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς θαλάσσαις. Οἱ περὶ Δαναοῦ καὶ Αἰγύπτου μῦθοι τῶν μεθ' Ὁμηρον χρόνων οὐ-

θεοὶ (Κάβειροι). Φαίνεται ὅτι ὁ Γλάδστον εἰς τὴν πεπλανημένην αὐτοῦ γνώμην παρεσύρθη ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ ὑφισταμένης παρὰ τισι γνώμης περὶ ἐπεκτάσεως τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀρχῆς ἐπὶ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, καὶ περὶ λέξεως δῆθεν Αἰγυπτιακῆς ἀνακτον ἀναγνωσθείσης δῆθεν ἐν τισι μνημείοις καὶ σημαινούσης ἡγεμόνα. Ἡ γνώμη τοῦ Γλάδστονος ἀγγελεῖσα εἰς τὴν τῷ 1892 συγκροτηθεῖσαν ἐν Λονδίῳ σύνοδον τῶν Ἀσιανολόγων οὐδεμιᾶς ἔτυχε προσοχῆς. Ἄλλοι Ἀσιανολόγοι, ὡς ὁ Γερμανὸς Windischmann (ἐν τῇ πραγματείᾳ Ursachen der Arischen Völker: ἴτοι Παναρχαῖοι μῦθοι τῶν Ἀρίων) παρίστησι τὰς περὶ Μίνως Ἑλληνικὰς παραδόσεις ὡς τοπικὸν περιορισμὸν τοῦ καθολικοῦ μύθου τῶν Ἀρίων λαῶν περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου καὶ νομοθέτου (Μανοῦ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, Μάνου παρὰ τοῖς Φρυξί καὶ Λυδοῖς, Μάνου παρὰ Γερμανοῖς). Ἴσως ἔχει τὸ ὄνομα συνάφειάν τινα πρὸς τὸ τοῦ Μινύου (Μινύας) ἢ Μιννοῦ, καὶ τῶν Μινυῶν καθόλου. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἡ Ἀρμενικὴ χώρα Μυννάς καλουμένη (Νικ. Δαμασκ. παρὰ Ἰωσήφω Α 3, 6).

Τὴν γνώμην ὅτι ὁ περὶ Μίνως τῆς Κρήτης μῦθος εἶναι ἀπλοῦς τοπικὸς περιορισμὸς ἢ ἐντοπισμὸς (localisation) τῶν περὶ τοῦ Ἰνδικοῦ Μανοῦ, τοῦ Φρυγοπελασγικοῦ Μάνου καὶ τοῦ Γερμανικοῦ Μάνου μύθων, ὑπεστήριξεν ἰδίως ὁ πολὺς Γερμανὸς ἀσιανολόγος Windischmann (ἐν τῇ μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ αὐτοῦ μύθων). Συνηγηροῦσι δ' ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης ἰδίως τὰ (ἄγνωστα ὡς φαίνεται, τῷ Γερμανῷ ἐρευνητῇ) ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος (Γοργ. § 80) εἰς τὸ στόμα τοῦ Διὸς τιθέμενα ῥήματα «ἐγὼ μὲν οὖν ἐποίησάμην δικαστὰς υἱοὺς ἑμαυτοῦ δύο μὲν ἐκ τῆς Ἀσίας, Μίνω τε καὶ Ραδάμανθυν, ἕνα δὲ τῆς Εὐρώπης Αἰακόν». Ὡστε κατὰ Πλάτωνα ὁ Μίνως ὅπως καὶ ὁ Ράμανθυς, εἶναι ἥρωες Ἀσιανὸς τῆς μεγάλης Ἀσίας ('Ἐν τῷ Ραδάμανθυς τοῦ Ἑλλήν. μύθου, ὅπερ φαίνεται συγγενὲς πρὸς τὸ γνωστὸν ὄνομα τοῦ βασιλέως τῶν Ἰβήρων (Γεωργιανῶν) τοῦ Καυκάσου Ραδαμίσταν, ὁ Windischmann κύριον μέρος τοῦ κατ' αὐτὸν συνθέτου (ἐκ τοῦ ῥα) ὀνόματος εὐρίσκει τὸ δάμανθυς, οὗ τὴν ρίζαν δαμ φέρει εἰς συνάφειαν πρὸς τὸ Ἰνδικὸν *Yama* καὶ *Вактρ. Υγίμα*, ὀνόματα τῶν θεῶν τοῦ Ἰδου).

Ἄλλ' ὁ ἐν Κρήτῃ ἐντοπισθεὶς ἐν τῷ Μίνωι καθολικὸς Ἄριος θεὸς ἢ ἥρωας παρεμορφώθη πολυειδῶς ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς μύθοις ἰδίως ὑπὸ τῶν τραγικῶν ποιητῶν, ἐκδικουμένων αὐτῶν διὰ τὰς πάλαι πρὸς τὰς Ἀθήνας ἐχθρικός πράξεις αὐτοῦ. Παρὰ Πλάτωνι (Μίν. § 13 — 16) ὁ Σωκράτης ἐξηγούμενος τὴν ἀντίθεσιν ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ἐγκωμιαζομένου Μίνως πρὸς τὸν Μίνωα τῆς τραγικῆς ποιήσεως τῶν Ἀθηνῶν λέγει: «... ἐξήμαρτεν ὁ Μίνως πολεμήσας τῆδε τῇ πόλει, ἐν ἣ ἄλλη τε πολλὴ σοφία ἐστὶ καὶ ποιηταὶ παντοδαποὶ τῆς τε ἄλλης ποιήσεως καὶ τραγωδίας... ἐστὶ δὲ ποιήσεως δημοτερέστατον τε καὶ ψυχαγωγικώτατον ἢ τραγωδία, ἐν ἣ δὴ ἐντείνοντες ἡμεῖς τὸν Μίνων τιμωροῦμεθα ἀνθ' ὧν ἡμᾶς ἠνάγκασε τυὺς δασμοὺς τελεῖν ἐκείνῳ».

δεμίαν δύναται νὰ ἔχωσιν ἔννοιαν ἢ αἰνιγμὸν ἐπεκτάσεως τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀρχῆς ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον, ἀφοῦ ἄλλως καὶ ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς μνημείοις οὐδεὶς τοιοῦτος ὑπάρχει ὑπαινιγμὸς. Ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτὸ τοῦ Μίνως, πᾶσαι αἱ Ἑλληνικαὶ παραδόσεις παριστῶσιν αὐτὸν ὡς Ἑλληνα παλαιάτον βασιλέα τῆς Κρήτης, ἄρξαντα παντὸς τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Δυτικῆς ἔτι περὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν Μεσογείου. Εἴτε δὲ ὑπῆρξεν ἀληθῶς Μίνως καλούμενος ἡγεμὼν ἐν Κρήτῃ, εἴτε ἦν τὸ ὄνομα ἀπλῶς κληῖσις (ἡγεμῶν), ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μίνως ἐκπροσωπεῖται ὅλη ἢ κατὰ θάλασσαν δύναμις τῆς Κρήτης ἢ ἐκταθεῖσα ἐπὶ μέγα ἔκτος τῆς νήσου, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ 8—9 ἐν Κρήτῃ καὶ ἔκτος ταύτης τὸ ὄνομα τοῦ μυθικοῦ ἡγεμόνος φέρουσι πόλεις Παρ' Ὁμήρῳ δὲ παριστᾶται ὁ Μίνως ὡς υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ *δαριστῆς* (σύντροφος) αὐτοῦ καὶ ὡς πατήρ τοῦ πρώτου μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἀνθρώπου Δευκαλίωνος.

Ὁ περὶ τὸν Μίνων μυθικὸς κύκλος ὁ συνάπτων αὐτὸν δῆθεν πρὸς τὴν Φοινίκην καὶ αἰνισσόμενος τὴν ἐπὶ τὸν Κρητικὸν πολιτισμὸν ἐπίδρασιν τοῦ Φοινικοῦ, κατὰ τὰς νεωτάτας ἐν Κρήτῃ ἐρεῦνας οὐδένα τοιοῦτον ὑπαινιγμὸν δύναται νὰ ἔχη. Ἡ δῆθεν ἀπὸ τῆς Σιδωνος ὑπὸ Διὸς Ταύρου εἰς Κρήτην ἀχθεῖσα καὶ ἐνταῦθα τὸν Μίνων τεκοῦσα κόρη τοῦ βασιλέως τῆς Φοινίκης Εὐρώπη οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν Φοινίκην, εἶναι δὲ ἀπλούστατα ἢ πανταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὡς ἐπὶ ταύρου καθημένη παριστανομένη Ἄρτεμις ταυροπόλος. Ἡ ἐξήγησις τοῦ περὶ Εὐρώπης μύθου ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐκ Φοινίκης ἀποικίσεως μέρους Κρήτης δὲν εἶναι ὀρθή κατὰ Ed. Meyer (Geschichte d. Altert, τ. 2, σ. 148). Ὁ ταύρου μορφήν ἔχων Ζεὺς κατ' αὐτὸν οὐδεμίαν ἔχει συνάφειαν πρὸς τὸν Βάαλ τῆς Φοινίκης, ὅστις οὐδ' αὐτὸς ἔχει μορφήν ταύρου. Μόνον οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ Μωαβίται τῆς Παλαιστίνης εἶχον παραλάβει ἐξ Αἰγύπτου πιθανῶς θεὸν ταύρου μορφήν ἔχοντα, εἰς δὲ οἱ Μωαβίται προσέφερον καὶ ἀνθρωπίνης θυσίας (εἰς τὸν Μολόχ. Τὸ ὄνομα Μολόχ σημαίνει ἀπλῶς βασιλεύς, Ἑβρ. μέλχ, Συρ. μάλχ, Ἀραβ. μελέκ), ὁ δὲ ἐν Κρήτῃ λατρευόμενος Ταῦρος Ζεὺς εἶναι θεότης Κρητικὴ καλουμένη Ἀστέριος Ζεὺς, οὔτινος ἢ βραδύτερον κατὰ τὸ ὄνομα τῆς ἐν Βοιωτίᾳ Εὐρώπης Εὐρώπη κληθεῖσα γυνὴ ἐν Κρήτῃ εἶναι ἢ ἐντοπία θεότης Ἑλλωτίς, ἧς αἱ ἑορταὶ καλοῦνται Ἑλλώτια.

Ἡ χώρα, πρὸς ἣν ἡ Κρήτη συνδέεται στενῶς καὶ μυθολογικῶς καὶ θρησκευτικῶς, εἶναι ἡ Πελασγικὴ Μικρὰ Ἀσία, πρὸς ἣν αὐτὴς στρέφομεν τὸν λόγον.

Β'. Ἡ θρησκεία τῶν Θρακοπελασγῶν

Ζεὺς *Στράγιος* ἢ *Ἄρης Ποντικός*. Ὁ μέγιστος τῶν θεῶν τῶν Θρακοπελασγῶν Ἀσίας καὶ Εὐρώπης εἶναι ὁ παρὰ τοῖς εὐρεταῖς τούτοις τοῦ σιδήρου καὶ τῶν σιδηρῶν ὄπλων θεὸς τοῦ πολέμου καὶ τοῦ πελέκεως ὡς συμβόλου τοῦ πολέ-

μου, ἀλλὰ καὶ τοῦ *σιδήρου* καὶ τοῦ *χάλυβος*. Ἐν Ἀρμενίᾳ, ἰδίως ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀλαροδίων, ὁ ὕψιστος τῶν θεῶν καλεῖται *Χάλδι* (Chaldi) ἢ *Χάλδια*, φέρων ὄνομα συνδεόμενον μετὰ τῆς χωνεύσεως τοῦ σιδήρου. Εἶναι πατὴρ πάντων τῶν θεῶν, οἵτινες καλοῦνται υἱοὶ αὐτοῦ ὡς θεοῦ τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ πελέκεως, ὡς παριστάνεται ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ μέχρι νῦν γνωστῷ λιθίνῳ ἀγάλματι αὐτοῦ τῷ εὑρισκομένῳ νῦν ἐν τῷ Βρετανικῷ μουσεῖῳ, ὅπου μετηνέχθη ἀπὸ Ἀρμενίας, καὶ ἀνήκοντι κατὰ τοὺς Ἀγγλοὺς ἀρχαιολόγους εἰς τὴν δευτέραν π. Χ. χιλιετηρίδα.

Ὁ αὐτὸς θεὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Χάλυψ* ὡς υἱὸς τοῦ Ἄρεως (Σχολ. Ἀπολλων. Ροδ. 14-375) ἐλατρεῦτο δυτικώτερον τῆς Ἀρμενίας ἐν τῷ Ἀνατολικῷ Πόντῳ, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τιβαρηνῶν καὶ Μόσχων. Ὁ θεὸς οὗτος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καλεῖται καὶ Ἄρης. Τὸ κέντρον τοῦ Τιβαρηνοῦ τούτου Ἄρεως ἦτο ἐν τινι μικρῇ νήσῳ τῆς Τιβαρηνῆς παραλίας κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ τῆς χώρας τῶν Ἀμαζόνων *Θερωμάδοντος*, καλουμένη κατὰ Πλίνιον (V 6 καὶ 13) *Χαλκηρίτιδι* καὶ Ἄρεϊα ἢ Ἀρητιᾶ. Κατὰ τὸν Ἀπολλώνιον Ῥόδιον (B', 1032), ὅτε οἱ Ἀργοναῦται παρέπλεον τὴν Ἀρητιᾶδα, εἶδον ἐναντίον αὐτῶν ἐφορμῶντα ἐχθρικῶς στρατὸν πτηνῶν («Ἀρήϊον αἴσسونτα ὄρνιν») *σιδηροπτέρων*, ἔργον ἐχόντων νὰ φυλάττωσι τὴν ἱερὰν νῆσον τοῦ Ἄρεως ἐναντίον οἰουδήποτε πολεμίου. (Ὁ Ἀπολλώνιος καλεῖ αὐτὰς «στυφελὰς ὄρνιθας»). Ὑπὸ τοιαύτην δὲ ἰδιότητα ὄρνιθων εἰσέδυσαν αὐταὶ ὡς Στυμφαλίδες ὄρνιθες καὶ εἰς τὸν κύκλον τῶν περὶ τοῦ Ἡρακλέους μύθων. Κτίστης τοῦ ἱεροῦ ἐλέγετο Ὀτρήρη, φέρουσα ὄνομα ὅπερ βλέπομεν ἐν τῇ θυγατρὶ τοῦ Ἄρεως καὶ βασιλίδι τῶν Ἀμαζόνων. Πιθανῶς τὸ ὄνομα ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ *Θρακικὸν* φύλον τῶν *Τρηρῶν*, συμμαχῶν τῶν Κιμμερίων).

Ὁ ἐν Χαλύβῃ θεὸς τοῦ πολέμου καὶ τοῦ σιδήρου καλεῖται ἐν τῇ Ποντικῇ Καππαδοκίᾳ ἢ Πόντῳ *Ζεὺς Στράτιος*. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα Στράτιος ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ εἶναι πιθανῶς μετάφρασις ἐγγχωρίου τινὸς ὀνόματος *Χάλυβος*, τοῦ Ποντικοῦ Ἄρεως τῶν Χαλύβων, οὗ καὶ μαντεῖον καθ' Ἡρόδοτον ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Χάλυψι τοῦ Πόντου: Ἡροδ. Ζ' 76 «Ἐν τούτοις τοῖσι ἀνδράσι Ἄρεως ἔστι χρηστήριον» (τὴν λατρείαν καὶ δὴ τὴν θυσίαν, ἣν ἐτέλουν οἱ βασιλεῖς τοῦ Πόντου εἰς τὸν *Στράτιον* Δία ἴδ. περιγραφομένην διὰ μακρῶν ἐν Ἀππιανοῦ Μιθριδ. § 66). Αὐτὸν δὲ τὸν ἐν Πόντῳ τῷ Καππαδοκικῷ, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀμαζόνων, ὡς *Στράτιον* λατρευόμενον Δία εὐρίσκομεν καὶ ἐν τῇ δυτικῇ Μικρῇ Ἀσίᾳ ὡς ἐθνικὸν θεὸν ἀπὸ κοινοῦ λατρευόμενον ὑπὸ τριῶν ὀνομαστωτάτων ἀδελφῶν Θρακικῶν λαῶν τῆς χώρας ταύτης, Μυσῶν ὁμοῦ καὶ Λυδῶν καὶ Καρῶν, καὶ δὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ζεὺς Κάριος, Ζεὺς Στράτιος, Ζεὺς Ὀσογῶας καὶ Ζεὺς *Λαβρανδῆς* ἢ *Λαβρανδηνός*. Περὶ τοῦ Καρίου Διὸς λέγει ὁ Ἡρόδοτος (Α' 171) «ἀποδεικνῦσι δὲ (Κάρεις) ἐν Μυλάσοισι Διὸς Καρίου ἱερὸν ἀρχαῖον, τοῦ Μυσοῖσι καὶ Λυδοῖσι μέτεστι ὡς κασιγνήτοις ἐοῦσι τοῖσι Καρσί. Τὸν γὰρ Λυδὸν καὶ τὸν Μυσὸν λέγουσιν εἶναι Καρὸς ἀδελφεούς». Περὶ δὲ τοῦ Διὸς Στρατίου καὶ

τοῦ Διὸς τοῦ Λαβρανδέως λέγει ὁ Στράβων (ΙΔ. 659) «Ἐχουσι δ' οἱ Μυλασεῖς ἱερὰ δύο τοῦ Διός, τοῦ τε Ὀσογῶα (1) καλουμένου καὶ Λαβρανδηνοῦ· τὰ δὲ *Λαβρανδα* κώμη ἐστὶν ἐν τῷ ὄρει κατὰ τὴν ὑπέρθειν τὴν ἐξ Ἀλαβάνδων εἰς τὰ Μύλασα, ἄπωθεν τῆς πόλεως· *ἐνταῦθα νεῶς ἐστὶν ἀρχαῖος καὶ ἔβανον Διὸς Στρατίου*· τιμᾶται δὲ ὑπὸ τῶν κύκλω καὶ ὑπὸ τῶν Μυλάσων, ὁδὸς τε ἔστρωται σχεδόν τι καὶ ἐξήκοντα στάδια μέχρι τῆς πόλεως, *ἱερὰ καλουμένη, δι' ἧς πομποστολεῖται τὰ ἱερὰ ἱερῶνται δ' οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν πολιτῶν ἀεὶ διαβίου* (2).

Λάβρυς (σύμβολον ἱερὸν Θρακοπελασγικόν). Τὸ ὄνομα τοῦ Λαβρανδέως ἢ Λαβρανδηνοῦ Διὸς εἰς τὸ πραγματευόμενον ὑφ' ὑμῶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ζήτημα τοῦ πολεμικοῦ θεοῦ τοῦ Χαλυβικοῦ Πόντου εἶναι μεγάλης σημασίας ἅτε συνάπτον τοὺς Θρακικοὺς λαοὺς τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας Λυδοὺς, Μυσοὺς καὶ Κᾶρας πρὸς τοὺς ἐν Πόντῳ ἀδελφοὺς αὐτῶν Θρηκᾶς, Χάλυβας, Ἀμαζόνιας. Τὰ ὀνόματα Λαβρανδῆς καὶ Λαβρανδηνός κατὰ Πλουταρχ. (Αἴτια Ἑλλήν. § 45) παρᾶγονται ἐκ τῆς Λυδικῆς λέξεως *λάβρυς* τῆς σημαίνουσης *πέλεκυν*, ἥτοι σύμβολον ἱερὸν τοῦ Ποντικοῦ θεοῦ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ σιδήρου. Τὸ δὲ ὄνομα *λάβρυς* ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς τὸ ὄνομα τῶν *Τιβαρηνῶν* ὅπερ δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ *πελεκυφόρος* ἢ *σφυροκόπος χαλκοῦ καὶ σιδήρου*. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ Γενέσει (Δ', 22), ὡς εἴρηται ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὁ τῶν Τιβαρηνῶν ἢ Τουβάλ ἢ Θωβὲλ (παρὰ τοῖς Ο') γενάρχης Κάϊν-Τουβάλ (πρβλ. τὸ Περσικὸν *teber* ἢ *tewer* = *πέλεκυς*, *tebr* = *τύμπανον χαλκοῦν μέγα*. Ἀρμεν. *tabar* ἢ *dabar* (3) = *πέλεκυς*, *tabaravon* = *πελεκυφόρος*. Ἐκ τοῦ Ἀρμεν. δὲ *d a b a r* δύναται ἀπλούστατα νὰ ἐτυμολογηθῇ τὸ Ποντοκαρικὸν *λάβρυς*, συχνοτάτης οὔσης ἐν ταῖς Ἀρκαίαις γλώσσαις, καὶ μάλιστα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ καὶ Λατινικῇ, τῆς μεταβολῆς τοῦ δ (d) εἰς λ. πρβλ. *lacryma* δάκρυα, *meditor* μελετῶ). Διαφερόντως σπουδαία εἶναι ἡ παράδοσις περὶ τῆς ἐκ Πόντου εἰς τὴν Λυδίαν κομιδῆς τῆς Ποντικῆς *λάβρυς*. Ἡ *λάβρυς*, ἥτις κατὰ Στράβωνα ὡς σύμβολον ἱερὸν ἐθεωρεῖτο Καρικὸν καὶ ἐν τῇ χώρᾳ τούτων φυλαττομένη ἐτύγχανε τιμῶν ἱερῶν, κατὰ τὴν πλέον ἀξιόπιστον καὶ πρὸς τὴν ἄλλην ἱστορίαν τῆς *λάβρυς* αὐτῆς συμφωνοτέραν παράδοσιν ἦν ἀρχῆθεν ἱερὸν κειμήλιον Λυδικόν, ἀπὸ Λυδίας ἐν πολέμῳ σκυλευθὲν καὶ εἰς Καρίαν κομισθὲν.

(1) Ὁ Ὀσογῶας ἐκαλεῖτο καὶ *Χρυσσορῆς*, ὅπερ φαίνεται ὅτι εἶναι ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ Ὀσογῶα (ἐκ τοῦ Ἀρμεν. *osg* = *χρυσός*, *osgi* = *χρυσοῦς*).

(2) Τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Ε' 119 «Μοῦνοι δὲ τῶν ἡμεῖς ἴδμεν Κᾶρες εἰσι οἱ Διὶ Στρατίῳ θυσίας ἀγούσι»), οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι οἱ Κᾶρες ἦσαν οἱ ἀποτελοῦντες τὸ κέντρον τῆς τοῦ Στρατίου Διὸς λατρείας ἐν τῇ δυτικῇ Μικρῇ Ἀσίᾳ, διότι ἄλλως καὶ ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ ἐν Πόντῳ ἐπεχωρίαζεν ἡ τοιαύτη λατρεία.

(3) Ἐν τῇ Ἀρμενικῇ συχνοτάτα ἀνταλλάσσονται οἱ φθόγγοι *t* καὶ *d* καὶ *δ*, *τι* ἐν ταῖς νοτίαις χώραις προφέρεται ὡς *t*, ἐν ταῖς βορείαις προφέρεται ὡς *d*.

Τοῦτο λέγει ὁ Πλούταρχος (Πλουτ. Αἴτ. Ἑλλ. σ. 45). «Ἐπεὶ δὲ Γύγης (Λυδὸς) ἀποστὰς ἐπολέμει πρὸς αὐτὸν (τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας Κανδαύλην), ἤλθεν Ἄρσηλις ἐκ Μυλασέων ἐπίκουρος τῷ Γύγῃ μετὰ δυνάμει, καὶ τὸν τε Κανδαύλην καὶ τὸν ἐταῖρον αὐτοῦ διαφθείρει καὶ τὸν πέλεκυν εἰς Καρίαν ἐκόμισε μετὰ τῶν ἄλλων λαφύρων». Ὑπάρχει δὲ καὶ ἄλλη τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ παράδοσις «ὅτι Ἡρακλῆς Ἰπολύτην (τὴν βασίλισσαν τῶν Ἀμαζόνων τοῦ Πόντου) ἀποκτείνας καὶ μετὰ τῶν ἄλλων αὐτῆς ὄπλων λαβῶν τὸν πέλεκυν Ὀμφάλην (1) τῇ βασιλίσει τῆς Λυδίας δῶρον δέδωκεν. Οἱ δὲ μετ' Ὀμφάλην Λυδῶν βασιλεῖς ἔφερον αὐτὸ ὡς τι τῶν ἄλλων ἱερῶν ἐκ διαδοχῆς παραλαμβάνοντες». Ἄλλα καὶ ἡ παρὰ Νικολάφ τῷ Δαμασκηνῷ παράδοσις ὅτι Γύγης ἐκδιωχθεὶς ἐκ τῆς Λυδίας κατέφυγεν εἰς τοὺς Συρίους τοῦ Πόντου καὶ ἐνταῦθα ἔγημε γυναῖκα ἐντοπίαν μαρτυρεῖ, πόσον στεναὶ ἦσαν αἱ μεταξὺ Πόντου καὶ Λυδίας σχέσεις. Ἄλλ' ἐνταῦθα πρόκειται κυρίως περὶ τῆς *λάβρυος*.

Τὸ ἱερὸν τοῦτο σύμβολον, τὸ τοσοῦτον τιμώμενον ἐν Πόντῳ καὶ ἐν Λυδίᾳ καὶ Μυσίᾳ καὶ Καρίᾳ, μετὰ Φρυγῶν καὶ Καρῶν καὶ τῆς παρὰ τούτοις λατρείας τοῦ πελέκειος μετέβη καὶ εἰς Κρήτην. Τὰς περὶ *λάβρυος* παραδόσεις συνάψαντες οἱ μεγάλοι ἐρευνηταί, ἰδίως ὁ ἐν τούτοις ἐπιφανέστατος Dörpfeld, πρὸς τὰς ἐκ τῶν μεγάλων ἐν Κρήτῃ ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων προερχομένης εἰδήσεις περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐρακοφυγικῆς λατρείας ἀπεφάναντο γνώμην ὅτι ὁ πολυθρόνυλος μυθολογούμενος *λαβύρινθος* τῆς Κρήτης ἔχει ἀρχὴν ἀπὸ τῆς *λάβρυος* ὡς ἱεροῦ συμβόλου ἐν τῇ Φρυγοθακικῇ λατρείᾳ.

Λάβρυς καὶ *Λαβύρινθος*. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Αἰγύπτου ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἰδίως ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, Στράβωνος καὶ Διοδώρου, τοῦ καὶ λεπτομερέστερον περιγράψαντος αὐτό, καὶ ὑπὸ τοῦ Λατίνου Πλινίου, οἰκοδόμημά τι ἐν τῇ Μέσῃ Αἰγύπτῳ παρὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων *Μοίριδα* κληθεῖσαν λίμνην, ἐγγὺς τῆς Ἀρσινόης ἢ Κροκοδείλων πόλεως, οἰκοδόμημα λιθόκτιστον τεραστίων διαστάσεων, πολυδαίδαλον, μετὰ περιπλοκῶν διαδρομῶν, μετὰ δώδεκα διαμερισμάτων (μετὰ τριῶν αὐτῶν ἐκάστου διαμερισματος), χρησιμεῦον ὡς κέντρον τῶν 12 ἰδιαιτέρων νομῶν ἢ ἡγεμονιῶν τῆς Αἰγύπτου, κτισθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀμενόφιου (Amenemchat τῆς 11ης δυναστείας, βασιλεύσαντος περὶ τὰ 2100 π. Χ.). Τὰ λείψανα τοῦ πελωρίου τούτου οἰκοδομήματος ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Αἰγυπτιολόγου Λιψίου, τὸ δὲ ὄνομα ἠρμηνεύθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτιολόγων Brugsch καὶ Mariette Lora—ro-

(1) Ἡ Ὀμφάλη εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ἐν τοῖς δυτικοῖς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας λατρευομένην θεὰν *Πορδοσελήνην* ἢ *Ἀσπορδηγὴν* (ἐν Μυσίᾳ). Τὸ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ὀνόμασι τούτοις *πορδ* εἶναι πάντως τὸ Ἀρμενικὸν *Porđ* = ὄμφολός. Πάντα δὲ τὰ ὀνόματα ταῦτα ὡς καὶ τὸ *Τμολία Ἀρτεμις* εἶναι ἐπίθετα τῆς Φρυγικῆς μεγάλης μητρὸς τῶν θεῶν.

hum, κατὰ Μασπερὸ Lora—ra—houm, τ. ἔ. ναὸς ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τῆς διώρουχος, κατὰ τὴν τοῦ Μασπερὸ ἐρμηνείαν καὶ ἀνάγνωσιν «ναὸς ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς λίμνης».

Προκειμένου νῦν ἡμῖν τοῦ ζητήματος, ποτέρα τῶν γνώμων εἶναι εὐλογωτέρα καὶ ὀρθότερα, ἂν δηλονότι ὁ λαβύρινθος τῆς Κρήτης ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Lora—ra—houm, ὡς ἐφρονεῖτο πρότερον, ἢ ἐκ τοῦ Ἐρακοφυγικοῦ *λάβρυος*, προτιμότερα εἶναι πάντως καὶ ἐπιστημονικότερα ἡ γνώμη ἢ δευτέρα. Ἄλλ' ἡμεῖς ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπέχομεν πάντοτε, ἔχοντες ἀνεκαθεν τὴν γνώμην ὅτι *λαβύρινθος* εἶναι λ. ἀκραιφνῶς Ἑλληνικὴ, ἔχουσα συνάφειαν πρὸς τὸ *λαύρα* ἢτοι ὁδὸς στενωπὸς ἰδίως μεταξὺ πετρῶν καὶ βράχων καὶ δένδρων, ὁδὸς ἀνώμαλος (ἴδ. Ὀδυσσ. Χ, στ. 128)

«Ἀκρότατον δὲ παρ' οὐδὸν εὐσταθέος μεγάροιο
ἦν ὁδὸς ἐς *λαύρην*, σανίδες δ' ἔχον εὖ ἀραρυῖαι»

καὶ 137 «αὐλῆς καλὰ θύρετρα καὶ ἀργαλέον στόμα *λαύρης*» καὶ Πινδαρ. Πυθ. 8,86 «κατὰ *λαύρας* δ' ἐχθρῶν ἀπάροισι πτύσσοντι» (1). Ἐν τῇ εἰκόνι δὲ τοῦ *λαβυρίνθου* φαίνεται μᾶλλον ἐπικρατοῦσα ἢ ἔννοια τῶν πολλῶν σκολιῶν ἢ ἐπικαρσίων (2) ὁδῶν ἢ τὸ τοῦ μεγέθους τῶν μεγάρων. Ἐντεῦθεν δὲ ἐν τοῖς χριστιανικοῖς χρόνοις τὰ μοναστήρια τὰ ἔχοντα πολυπλόκους διαδρομὰς ὀνομάσθησαν *Λαῦραι*.

Λάβαρον. Καθ' ἡμᾶς πολλῶν πλείονα ἴσως τοῦ *λαβύρινθος* συνάφειαν πρὸς τὸ *λάβρυς* ἔχει τὸ *λάβαρον*. *Λάβαρον*, ὡς γνωστὸν, εἶναι ἡ σημαία ἢ ἀποδιοδομένη εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν, κατασκευάσαντα ταύτην κατὰ τὸν τύπον τοῦ ἐν οὐρανῷ φανέντος αὐτῷ σημείου τοῦ σταυροῦ. Πάντως τὸ *λάβαρον*, ὡς εἶχεν ἀπὸ Κωνσταντίνου καὶ ἐντεῦθεν μετὰ τοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ μονογράμματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἔργον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ἄλλ' ἐνταῦθα πρόκειται οὐχὶ περὶ τοῦ πράγματος, ἀλλὰ περὶ τοῦ ὀνόματος. Ὅτι τὸ ὄνομα ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ εἶναι λέξις Γαλατικὴ, ὡς ἐφρονεῖτο μέχρι τινός, δὲν θεωρεῖται γνώμη ἀσφαλῆς. Ἄλλα καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἐξ ἄλλων Ἀρίων γλωσσῶν προταθεῖσαι ἐξηγήσεις καὶ ἐτυμολογίαι τοῦ ὀνόματος θεωροῦνται ἐπισφαλεῖς. Ἐζητήθη δ' ἐπ' ἐσχάτων καὶ ἐν ταῖς Σημιτικαῖς γλώσσαις τὸ ἔτυμον τοῦ ὀνόματος, ἀλλ' ἄνευ ἐπιτυχίας. Ὑπάρχουσι καὶ οἱ φρονοῦντες ὅτι ἡ λ. πρέ-

(1) Περὶ λ. Λόγοι λαβυρίνθους ὅμοιοι (Λουκιαν.) διὰ τὰ σκολιὰ λόγια λαβυρίνθων σκολιώτερα (Διον. Ἄλικ.).

(2) Ἡρόδ. Α, 180 «τὰς ὁδοὺς ἰθέας, τὰς τε ἄλλας καὶ τὰς ἐπικαρσίας τὰς ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐχούσας» κατὰ δὴ ὧν ἐκάστην ὁδὸν ἐν τῇ αἵμασι τῇ παρὰ τὸν ποταμὸν πυλίδες ἐπήσαν, ὅσαι περ αἱ *λαῦραι*.

πει νὰ ζητηθῆ ἐν ταῖς ἀρίαις Ἀσιατικαῖς γλώσσαις, ἐν τῇ Περσικῇ, Ἀρμενικῇ, Περσικῇ, διότι θεωροῦσιν οὗτοι πιθανώτατον ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Τραϊανοῦ τὸ πρῶτον προελάσαντος εἰς τὰς πέραν τοῦ Τίγρητος χώρας εἰσήχθη τὸ πρῶτον τὸ *λάβαρον* εἰς Ρώμην. Οὕτως ἔχοντος τοῦ πράγματος τὸ ἔτυμον τῆς λ. πρέπει νὰ ζητηθῆ πάντως ἐν τῷ *λάβρος* τῶν Ποντικῶν χωρῶν.

Ἄλλὰ πλὴν τῆς λάβρους ἢ πελέκως σύμβολον τοῦ Στρατίου Διὸς ἢ τοῦ Χαλυβικοῦ Ἄρεως πρὸς τῷ πελέκει ἦτο καὶ τὸ ξίφος, σύμβολον τῆς δυνάμεως τοῦ σιδήρου, ἀμα δὲ καὶ τοῦ πολέμου. Ὁ Αἰλιανὸς (Περὶ ζῳῶν ιδιότητος 12, 30) λέγει· «Εἰς τόδε ἄγαλμα (τοῦ Καρίου καὶ Στρατίου Διὸς) ξίφος προσήρηται καὶ τιμᾶται καλούμενος Καριὸς τε καὶ Στρατίος». Ξίφος δὲ τοιοῦτο εὐρίσκομεν καὶ ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας (Πλούταρχ. Περὶ ἐκλειοπόντων χρηστηρίων § 21) : «Περὶ δὲ τοῦ Κύδνου καὶ τῆς ἱερᾶς τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Ταρσῷ μαχαίρας ὡς ὁ Κύδνος μᾶλλον ἐκκαθαίρει τὸν σίδηρον ἐκεῖνον». Ἄλλὰ καὶ ἐν Κομάνοις τῆς Καταονίας ὑπῆρχε ξίφος, ὅπερ παραδίδεται ὅτι ἐκεῖ ἐκομίσθη ὑπὸ τῆς Ἰφιγενείας καὶ τοῦ Ὀρέστου (Διών. Κασσ. ΛΔ' 13) «Καὶ γὰρ μυθολογοῦσι καὶ δεικνύουσι τὰ τε ἄλλα πάντα ἐκ τοῦ ὁμοίου καὶ τὸ ξίφος ὡς αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ τῆς Ἰφιγενείας ὃν ἀμφοτέραι αἱ πόλεις (Κόμανα τοῦ Πόντου καὶ Κόμανα τῆς Καταονίας) ἔχουσιν».

Ὀνομαστὸς τόπος τῆς τοῦ πελεκηφόρου καὶ ξιφηφόρου Χαλυβικοῦ Ἄρεως ἦτο καὶ ἡ ἐν τῇ Μυσιακῇ παραλίᾳ κειμένη νῆσος *Τένεδος* (τὸ ὄνομα φαίνεται ἔχον συνάφειαν πρὸς τὸ Ἑλλήν. *τένδειν*, Λατιν. *tondere*—*κείρειν*· πρβλ. τὸ ὄνομα τῆς Καρικῆς πόλεως *Τένδηβα*). Πολλὰ Τενέδια νομίσματα φέρουσι τὸ ἱερὸν σύμβολον τοῦ Ποντικοῦ Ἄρεως (Στεφ. Βυζ. ἐν λ. Τένεδος)· «Καὶ ἐπὶ τοῦ νομίσματος τῶν Τενεδίων κεχαράχθαι ἐν μὲν τῷ ἐτέρῳ μέρει πέλεκυν (φησὶν Ἀριστοτέλης). Πρβλ. παρὰ τῷ αὐτῷ «Καὶ φησὶν Ἀριστείδης καὶ ἄλλοι τὸν ἐν Τενέδῳ Ἀπόλλωνα πέλεκυν κρατεῖν»· παρὰ τῷ αὐτῷ αὐτόθι «*Τενέδιος πέλεκυς*» ἐπὶ τῶν μᾶλλον συντόμως ἀποκοπτόντων τὰ ζητήματα καὶ τὰ ἄλλα πράγματα. Πρβλ. Πausan. Ι' 14, 1. «Οἱ δὲ πελέκεις Περικλύτου τοῦ Εὐθύμαχου Τενεδίου ἀνδρὸς ἐπὶ λόγῳ ἀνάθημα εἰσὶν ἀρχαῖα». Ἐπὶ τινων δὲ νομισμάτων Τενέδου ὁ διπλοῦς πέλεκυς αὐτὸς παριστάνεται ὡς θεός. *Τένεδος* δὲ ἐκαλεῖτο καὶ πόλις τις ἐν Καρίᾳ, τῷ κέντρῳ τῆς λατρείας τοῦ πελέκως ἢ τοῦ διπλοῦ πελέκως. Καὶ ἐν Θράκῃ τῇ εὐρωπαϊκῇ ἦτο λίαν διαδεδομένη ἢ λατρεία τοῦ πελέκως, ὡς τοῦτο μαρτυροῦσι τὰ νομίσματα τῶν Θρακῶν βασιλέων Ἀμαδόκου, Σκύθου, Κόττυος. Καὶ ἐν Παγασαῖς δὲ τῆς Θεσσαλίας ἐλατρεύετο Διόνυσος πέλεκυς (Σχολ. Ὀμ. Ἰλ. Σ. 428). Ὁ πέλεκυς ὁμοῦ μετὰ τοῦ ξίφους ἦτο τὸ ἱερὸν σύμβολον τοῦ Θρακοποντικοῦ θεοῦ τοῦ πολέμου, εἰς ταῦτα δὲ προσετέθη βραδύτερον καὶ τὸ ῥόπαλον, ὅπερ εὐρίσκομεν καὶ ἐν τῷ Ἡρακλεῖ τῶν μετ' Ὀμηρον χρόνων.

Ἡ Θρακοπελασγικὴ μεγάλη μήτηρ τῶν Θεῶν. Μετὰ τὸν Χάλυβα Ἄρην ἢ

Στράτιον Δία, ὅστις εἶναι ὁ ὑπέρτατος θεὸς τῶν Θρακοπελασγῶν, μεγάλη θεότης τῶν λαῶν τούτων εἶναι ἡ μεγάλη μήτηρ τῶν Θεῶν, ἢ φέρουσα διαφορώτατα ὀνόματα ἀπὸ τοῦ Ἀρμενικοῦ ὄροπέδιου μέχρι τῶν δυτικῶν παραλίῶν τῆς Μ. Ἀσίας, λαμβανόμενα ἰδίως ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν ὄρεων, ἐφ' ὧν εἶχε τοὺς ἐν ἄλλοις ναοὺς αὐτῆς, φέρουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς *πύργον* (Κυβέλη ἢ Ρέα πυργοφόρος) ὡς σύμβολον τῶν παρὰ τοῖς Φρυγοπελασγοῖς περγάμων καλουμένων ἀκροπόλεων. Ἐν Ἀρμενίᾳ φέρει ὄνομα ἀνήκον εἰς τοὺς Ἰρανικοὺς χρόνους ἢ τοι Ἀναίτις (Anahita), ὄνομα γνωστὸν ἐκ τοῦ Ζενδαβέστα. Ἐν τῇ Μικρῇ Ἀσίᾳ, ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ Λυδίᾳ, εὐρίσκομεν τὸ ὄνομα *Mā*, ὅπερ οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς ἐρμηνεύουσιν ὅτε μὲν σελήνην, ὅτε δὲ διὰ τὸν ὄπλισμόν αὐτῆς (διότι ἔνοπλος εἰκονίζετο) Ἐνυῶ, ἢ Ἀθηναῖν (Πλουτ. Β. Σύλλ. 9), ἀλλὰ τὰ συνηθέστατα ὀνόματα αὐτῆς εἶναι *Κυβέλη* ἐν Φρυγίᾳ (ἀπὸ τοῦ ὄρους Κυβέλου ἢ Κύβελα), *Δινδυμήνη* (ἀπὸ τοῦ ὄρους Δινδύμου) καὶ *Πεσσινοῦντία* (ἀπὸ τῆς Φρυγ. πόλεως Πεσσινοῦντος, ἔνθα εἶχε τὸ περίφημον αὐτῆς ἱερὸν, ἐν ᾧ ἐφυλάττετο καὶ τὸ ἐξ οὐρανοῦ πεσοῦν ξόανον αὐτῆς (μετεωρολίθος)), *Πλακιανῆ* ἐν Τροίᾳ (ἀπὸ τῆς Τρωϊκῆς π. *Πλακίας*) ἐν Λυδίᾳ *Τρωλία* ἀπὸ τοῦ ὄρους Τρωλίου καὶ Ὀμφάλη (1) καὶ Σιπυλήνη ἀπὸ τοῦ Σιπύλου, ἐφ' οὗ καὶ τὸ παναρχαῖον βαναύσου τέχνης ἄγαλμα αὐτῆς, τὸ δὸν ἀφορμήν, ὡς ἐρρήθη, εἰς τὸν περὶ Νιόβης μῦθον. Βραδύτερον ἐκαλεῖτο καὶ Ἄρτεμις Τρωλία. Μέγα κέντρον λατρείας αὐτῆς ἦτο καὶ ἡ Ἐφεσος ἐξ ἧς καλεῖται, ὅτε ἡ πόλις αὕτη κατελήφθη ὑπὸ Ἑλλήνων ἀποίκων, Ἄρτεμις Ἐφεσία (Μεγάλῃ Ἄρτεμις Ἐφεσία). Οἱ ναοὶ αὐτῆς ἀπετέλουν πόλιν ἱερατικὴν οἰκουμένην ὑπὸ πολλῶν χιλιάδων ἱεροδούλων, ὑπὸ τὸ κράτος ἱερέως ἢ ἀρχιερέως, ὅστις ἦτο κύριος τῆς εἰς τὸν ναὸν ἀνηκούσης μεγάλης ἐκτάσεως γῆς μετὰ τῶν κατοίκων αὐτῆς. Καὶ αἱ ἱερατικαὶ αὐταὶ πόλεις μετὰ τῶν μαντείων αὐτῶν (Κομάνων) ἦσαν κέντρα καὶ μεγάλης ἐπικοινωνίας τῶν λαῶν καὶ ἐμπορικῆς κινήσεως καὶ ὡς τοιαῦτα ἦσαν σπουδαῖα στοιχεῖα πολιτισμοῦ καὶ ἡμερώσεως, ὡς ἦσαν καὶ τὰ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι μαντεῖα καὶ ἰδίως τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος τῶν Δελφῶν. Ἡ αὐτὴ Φρυγοπελασγικὴ θεότης ἐλατρεύετο ἐν Κρήτῃ καθ' ὃν τρόπον ἐν Φρυγίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δικταία* ἢ *Δίκτυννα* (ἐκ τοῦ ὄρους Δίκτης) καὶ Ἰδαία (ἐκ τοῦ ὄρ. Ἰδης). Ἰδαία δὲ ἐλέγετο καὶ ἐν Τροίᾳ (ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα Ἰδης). Καὶ ἐν ταῖς Θρακικαῖς χώραις ἦτο διαδεδομένη ἢ λατρεία τῆς θεᾶς ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Βένδης* καὶ *Κόττυς*, καὶ παρὰ τοῖς Ἰλλυριοῖς καὶ ἐν Κερκύρα παρὰ τοῖς *Φαίαξι*, ὡς ἀπέδειξαν καὶ τὰ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν διὰ τῶν ἐν τῇ νήσῳ δαπάναις τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου γενομένων ἀνασκαφῶν τῷ 1911 (2) εὐ-

(1) Ὡς ἐρρήθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, τὸ ὄνομα τῆς Ὀμφάλης ἐν Λυδίᾳ φαίνεται μετὰ φρασὶς τοῦ Φρυγοπελασγικοῦ Ἀποροδηνῆ καὶ Πορδοσελήνη (ἐκ τοῦ Ἀρμεν. πορδ=ὄμφαλός).

(2) Ἰδ. Kaiser Wilhelm II, Erinnerungen an Korfu, Berlin und Leipzig 1924.

ρεθέντα Πελασγικῆς περιόδου μνημεῖα, ἐν οἷς τὸ σπουδαιότατον τὸ τῆς μεγάλης μητρὸς τῶν θεῶν ἐν μέσῳ δύο λεόντων (ὁ λέων ἦν ἱερὸν ζῷον τῆς Κυβέλης), ἀλλὰ μετὰ μορφῆς παρεμφεροῦς πρὸς τὴν τῆς Γοργοῦς ἕνεκα τῆς ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς χρόνοις ἐπελθούσης συναφείας τῆς ιδιότητος τῆς Πελασγικῆς τῆς θεᾶς ὡς μεγάλης μητρὸς τῶν θεῶν καὶ τῆς ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς χρόνοις ιδιότητος αὐτῆς ὡς μητρὸς τῶν Γιγάντων, ὧν ἡ πρὸς τοὺς Ὀλυμπίους μάχη (ἡ Γιγαντομαχία) εἰκονίζετο κυρίως ἐν τῷ ἀνακαλυφθέντι ναῶ κληθέντι ναῶ τῆς Γοργοῦς. Ἡ αὐτὴ δὲ θεότης ἐλατρεύετο ὑπὸ τὸ ὄνομα Δέσποινα ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ κατ' ἐξοχὴν Πελασγικῇ χώρᾳ τῆς Πελοποννήσου, τῇ καὶ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις τῆς Ἑλλάδος ἐκπροσωπούση τὴν προῖστορικὴν, τὴν Πελασγικὴν (Ἑλλάδα) τῶν προελλήνων (προσελήνων) Ἀρχαίων— ὧν ἡ πόλις *Λυκόσουρα* ἐθεωρεῖτο ἀρχαιοτάτη πόλις οὐχὶ ἀπλῶς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ τοῦ ὅλου κόσμου, ἡ πόλις, ἦν πρῶτην εἶδεν ἥλιος καὶ ἤτις ἐχρησίμωσεν ὡς παράδειγμα πρὸς κτίσιν ἄλλων πόλεων (Παυσ. Η' 38,1' «Πόλεων δὲ ὀπόσας ἐπὶ τῇ ἠπείρῳ ἔδειξε γῆ, καὶ ἐν νήσοις, *Λυκόσουρά* ἔστι πρῶτα, καὶ ταύτην εἶδεν ὁ ἥλιος πρῶτην, ἀπὸ ταύτης δὲ οἱ λοιποὶ ποιῆσθαι πόλεις μεμαθήκασιν ἄνθρωποι»). Ἐν τοῖς ὑπὸ τὸ ὄρος Λύκειον ἐρειπίοις τῆς Λ. ὁ Καββαδίας σπουδαιοτάτα ἐνήργησεν ἀνασκαφάς, ἰδίως ἐν τῷ ναῶ τῆς *Δεσποίνης*. Τὸ ὄνομα τοῦτο σημαίνει ἀκριβῶς, ὅ,τι καὶ τὸ *Βαβυλωνιακὸν Βέλτις* (θηλ. τύπ. τοῦ *Βῆλος*)=*κυρία, δέσποινα*. Ἡ θεὰ *Δέσποινα*, ἡ παραδιδόμενη συνήθως ὡς κόρη τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Δήμητρος, εἶναι αὐτὴ ἡ Δημήτηρ (ἡ Δέα=Γαῖα μήτηρ), ἡ μεγάλη μήτηρ τῶν θεῶν. Πρβλ. Παυσαν. Η' 37, 1. «Πρὸ δὲ τοῦ ναοῦ (τῆς *Δεσποίνης*) Δημητρί τε ἐστὶ βωμὸς καὶ ἕτερος *Δεσποίνῃ, μετ' αὐτὸν δὲ Μεγάλῃ* μητρὸς τῶν θεῶν», καὶ 6. «Ταύτην μάλιστα σέβουσιν οἱ Ἀρχαῖοι τὴν *Δέσποιναν*· θυγατέρα δὲ αὐτὴν Ποσειδῶνος εἶναί φασι καὶ Δημήτρος· ἐπίκλησις εἰς τοὺς πολλοὺς ἐστὶν αὕτη Δέσποινα, καθάπερ καὶ τὴν ἐκ Διὸς κόρην ἐπονομάζουσιν· ἰδίᾳ τε ἐστὶν ὄνομα Περσεφόνη, καθὰ Ὀμηρος καὶ ἔτι πρότερον Πάμφως ἐποίησαν. Τῆς δὲ *Δεσποίνης* τὸ ὄνομα ἔδεισα ἔς τοὺς ἀτελεστέρους (ἀτελέστους, ἀμνήτους) γράφειν».

Ἀπόλλων. Τρίτη θεότης Πελασγικῆ λίαν διαδεδομένη ἐν τοῖς Πελασγικοῖς λαοῖς εἶναι ἡ τοῦ *Ἀπόλλωνος* ἤτοι τοῦ ἡλίου ἐν τῇ καταστρεπτικῇ τούτου ἐνεργείᾳ, τοῦ *Ἀπολλύοντος*, ὅπερ φαίνεται ὅτι εἶναι καὶ ὁ παναρχαῖος τύπος τοῦ ὀνόματος ὁ ἀναβιοῦς ὡς φαίνεται ἐν τῷ *Ἀπολλύοντι τῆς Ἀποκαλύψεως*(1), τοῦ διὰ

(1) *Ἰδ.* Ἀποκάλυψ. 9. 11. «Καὶ ἔχουσιν ἐφ' ἑαυτῶν βασιλέα τῶν ἀγγέλων τῆς ἀβύσσου καὶ ὄνομα αὐτῶ *Ἐβραῖστί Ἀβαδδὼν* καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ὄνομα ἔχει *Ἀπολλύων*». Ὅτι ἐνταῦθα τὸ *ἀπολλύων* ἔχει κατὰ τὴν σημασίαν τῆς λ. σχέσιν τινὰ πρὸς τὸ Ἑβραϊκὸν *αββαδὼν* *abadun*=ὄλεθρος, καταστροφή καὶ ἔπειτα Ἀδης (seoul), εἶναι προφανές. Ἄλλ' ὄνομα κύριον ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ σημαῖνον *ἄγγελον* ἢ *ἄνθρωπον* εἶναι ἀνύπαρκτον. Τὸ *Ἀπολλύων* ὡς ἀρχέγονον τύπον τοῦ *Ἀπόλλων* πιθανῶς ὁ συγγραφεὺς τῆς *Ἀποκαλύψεως* ἤνευ-

τοῦ καύσωνος τοῦ ἡλίου φέροντος καταστροφάς, τοῦ υἱοῦ τῆς *Ἀητοῦς* (τῆς θεᾶς τοῦ θανάτου *Λατ. lotum* πρβλ. ἑλλ. *λήθη*), τοῦ τοξότου θεοῦ (ἕνεκα τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου), τοῦ δολιωτάτου τῶν θεῶν, τοῦ ὑπερασπιζόντος τοὺς Τρῶας ἐναντίον τῶν Ἀχαιῶν, ἀλλ' ἤδη παρ' Ὀμήρῳ δεικνύοντος καὶ τὰς ἐνεργητικὰς ιδιότητας αὐτοῦ ὡς θεοῦ τοῦ φωτός, Φοίβου τοῦ λατρευομένου καθ' ἅπασαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐν τῇ ἀνατολικωτάτῃ ἄκρᾳ τῆς χερσονήσου ἐν Καταονίᾳ λατρεύεται ὡς Κατάων Ἀπόλλων, ἐν Πόντῳ ὡς *Σύριος* θεὸς ἤτοι θεὸς τοῦ φωτός, παρὰ τὸν Βόσπορον ὡς Ἐῶς Ἀπόλλων, ἐν Λυκίᾳ ὡς Λύκιος. Ἰδιαζόμενη δὲ διαδεδομένη ἦν ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ ἐν Τρωάδι, ὅπου κέντρα λατρείας αὐτοῦ ἦσαν ἡ Χρῦση, ἡ Κίλλα καὶ ἡ Τένεδος («ὃς Χρῦσην ἀμφιβέβηκας, Κίλλαν τε ζαθέην Τενέδοιο τι ἴφι ἀνάσσεις», ἰλ. Α. 37—38). Ἐν τῇ Καρικῇ παραλίᾳ μέγα κέντρον τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος εἶναι τὸ περὶ τὴν Μίλητον ἱερὸν τῶν Βραγχιδῶν ἐνθα ἐν ταῖς τελεταῖς διετηροῦντο καὶ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς χρόνοις πολλὰ τοῦ Πελασγικοῦ βίου καὶ ἐν αὐτῇ τῇ γλώσσῃ τῶν τελετῶν.

Παρ' Ὀμήρῳ ἔτι ἡ ιδιότης τοῦ θεοῦ κυμαίνεται μεταξὺ θεοῦ Πελασγοῦ καὶ θεοῦ Ἑλλήνος μετὰ περικαλοῦς φόρμιγγος τέροντος ἐν συναυλίᾳ τῶν Μουσῶν τὰς τῶν θεῶν δαίτας. Ἡ τοῦ *Ἀπόλλωνος* ἀπὸ θεοῦ πελασγικοῦ τοῦ φωτός καὶ τοῦ ἡλίου μετὰ τῆς εὐεργετικῆς ἢ κακοποιουῦς ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ὁπῆς αὐτοῦ βαθμηδὸν γινομένη μετὰστασις εἰς θεὸν τῆς σοφίας καὶ τῆς μουσικῆς, εἰς τὸν ἀείποτε νέον καὶ ἐκπροσωποῦντα τὸ νεανικὸν κάλλος ἀγαπητὸν υἱὸν τοῦ Διός, τὸν ἐξαγγέλλοντα τοῖς ἀνθρώποις ἀπὸ ἀψευδῶν μαντείων τὰς ἀθανάτους τούτου βουλὰς, οἷος παρίσταται ἐν τῇ ποιήσει καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ φιλοσοφικῇ ποιήσει τῶν μεγάλων θεολόγων καὶ φιλοσόφων ποιητῶν Πινδάρου, Αἰσχύλου, Σοφοκλέους, Εὐριπίδου, εἶναι ἐκ τῶν θαυμασιωτάτων καὶ διδακτικωτάτων θεαμάτων καὶ διδαγμάτων τῆς ἱστορίας τοῦ πνευματικοῦ βίου οὐχὶ ἀπλῶς τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος ἀνθρωπίνου γένους. Ἄλλ' ἐν τῷ Ἐρακοπελασγικῷ κόσμῳ τοῦ Ἀπόλλωνος ἡ εἰκὼν μετέχει ἔτι πολὺ τοῦ φυσικοῦ καὶ δυνάμει μόνον τείνει εἰς τὸ ἰδεῶδες. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ιδιότης αὐτοῦ συνάπτεται πρὸς τὴν τοῦ Διονύσου, οὗ ἡ λατρεία τὴν ὑψηλὴν ἠθικὴν ὁρμὴν πρὸς τὸ θεῖον ἰδεῶδες ζητεῖ ἐν μουσικῇ μετὰ ὀργίων συνοδευομένη τὴν ἐνότητα ταύτην τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τοῦ Διονύσου παρίστησιν ἡμῖν ὁ Φρυγοπελασγικὸς θεὸς Σαβάζιος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ θεὸς τοῦ φωτός καὶ τὸ ὄνομα, σημαῖνον πιθανῶς *φωτεινός*, ἦν ἐπίθετον τοῦ παρὰ Φρυξί θεοῦ τῆς σελήνης Μηνός (Σχολ. Τιμ. Πλάτ. 4 «Παρελήφαμεν δὲ παρὰ

κεν εἰς συνάφειαν πρὸς τὴν Ἑβρ. λέξιν *abadun* καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου σημαίνοντος ὄλεθρον ἐποίησε τὸν *ἄγγελον τῆς ἀβύσσου*. Ὅπως καὶ ἀνεῖχτο τὸ πρᾶγμα, ὁ πρῶτος τύπος τοῦ *Ἀπόλλων* φαίνεται ὅτι ἦτο *ἀπολλύων*· βεβαιούται δὲ οὕτως ὅτι ἡ πρώτη ιδιότης τοῦ Ἀπόλλωνος ἦν ἡ τῆς καταστροφῆς, ἡ τοῦ θεοῦ τοῦ θερινοῦ *καύσωνος*, ὅθεν αἱ ἀρχαιόταται καὶ κυριώταται ἑορταὶ τοῦ θεοῦ συμπύπτουσι πρὸς τὸ θέρος.

Φρυξί Μῆγα Σαβάζιον ὑμνούμενον» ἰδ. καὶ ἀπόσπ. τοῦ Ἀλεξάνδρου Πολύστορος παρὰ Μακροβίῳ Saturnal I 28. «In Thracia eundem haberi solem atque Liberum accepimus quum illi Sabadium nuncupantes magnifica religione celebrant, ut Alexander scribit»). Καὶ ὁ Σαβάζιος οὗτος τῶν Θρακῶν καὶ τῶν Φρυγῶν θεὸς ἀφωμοιώθη τῷ Διονύσῳ καὶ ἦν ὁ ἐν Πόντῳ ὑπὸ τῶν Κιμμερίων ἢ Καμαριτῶν καὶ ἐν Φρυγίᾳ καὶ ἐν Θράκῃ αὐτῇ ὡς θεὸς τοῦ οἴνου Διονύσιος λατρευόμενος θεός, ὃν κατὰ Διονύσιον τὸν Περιηγητὴν (στ. 700 κξ.).

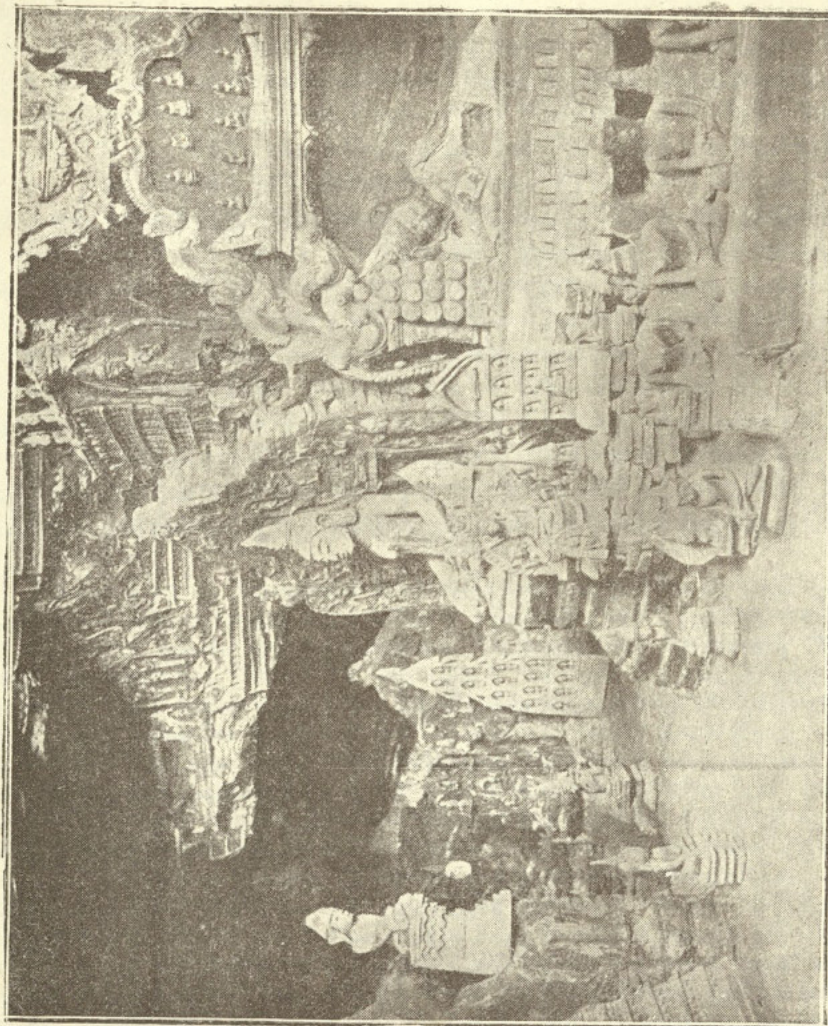
Καὶ Καμαριτῶν μέγα φύλον, τοί ποτε Βάκχον
Ἴνδῶν ἐκ πολέμοιο δεδεγμένοι ἐξείνισσαν
καὶ μετὰ Ληναίων χορὸν ἐστήσαντο
εὐοῖ Βάκχε λέγοντες.

Εἶναι δὲ καὶ ἄλλως γνωστὸν ὅτι οἱ Ἕλληνες τὰς ὀργανιστικὰς τελετὰς τοῦ Διονύσου παρέλαβον παρὰ Θρακῶν καὶ Φρυγῶν. Ἄλλ' ἐνῶ παρὰ τοῖς λαοῖς τούτοις αἱ τοῦ Διονύσου ἑορταὶ ἦσαν βακχεῖα τις τελουμένη μεθ' ἡμέρας καὶ νύκτωρ, διεσκευασμένων Σκυθιστί, πινόντων ἅμα καὶ πληκτιζομένων πρὸς ἀλλήλους καὶ δι' ἐνθουσιαστικῆς Φρυγιστί ἀρμονίας «αὐλῶ καὶ κτύπῳ κροτάλων τε καὶ κυμβάλων καὶ τυμπάνων καὶ ταῖς ἐπιβοήσεσι καὶ εὐασμοῖς καὶ ποδοκρουστικαῖς θεόφορουμένων» ἐκ τῆς τοιαύτης τοῦ Διονύσου ἢ Σαβαζίου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ δὴ εἰς Ἀθήνας μετενεχθείσης ὀργανιστικῆς λατρείας τῶν παρὰ Φρυξί καὶ Κρησί Κουρήτων καὶ Κορυβάντων καὶ τῶν Θρακικῶν Βενδιδείων καὶ Κοτυτίων (1) παρήχθη ἐν Ἑλλάδι τὸ ἀριστον καὶ τελειότατον εἶδος τῆς ποιήσεως, ἢ ποίησις ἢ δραματικὴ καὶ ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν Κουρήτων καὶ Κορυβάντων Κρήτης καὶ Φρυγίας καὶ τῶν Κλωδῶνων καὶ Μιμαλλόνων τῆς Θράκης παρήχθησαν οἱ θαυμάσιοι χοροὶ τῶν μεγάλων τραγικῶν ποιητῶν οἱ ἐν θαυμασιωτάτῃ ἀρμονίᾳ ποιήσεως καὶ φιλοσοφίας τὰ ὑψίστα διδάγματα τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου φιλοσοφίας ἐν ὕμνοις καὶ μολπαῖς καὶ μέλεσι θεσπεσίοις ἐξαγγέλοντες τῷ κόσμῳ. Ἀλλὰ ταῦτα κάλλιον νὰ ρηθῶσιν ἐν τῷ περὶ τοῦ καθόλου πνευματικοῦ βίου τῶν Πελασγῶν κεφαλαίῳ.

ΣΤ. Ὁ πνευματικὸς καθόλου Πελασγικὸς βίος

Ὁ πνευματικὸς βίος τῶν Πελασγικῶν λαῶν εἶναι κατ' οὐσίαν καὶ δυνάμει ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἑλληνικόν, κατὰ χρόνον καὶ ἐνέργειαν διαφέρων τούτου, ἅτε ἐκπροσωπῶν τὴν νεανικὴν, ἐν μέρει δὲ καὶ τὴν ἐφηβικὴν τούτου ἡλικίαν. Ἡ

(1) Στραβ. I' 470. «Τῆς μὲν οὖν Κότυος τῆς ἐν τοῖς Ἡδωνοῖς Αἰσχύλος μέμνηται καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ὀργάνων».

Les Merveilles du Monde]

Ἀπειρία ἀγαλμάτων τοῦ Βούδα ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ Moulmein.

[Hachette-Paris

περὶ τοῦ θείου ἰδέα παρὰ τοῖς Πελασγοῖς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀλλ' ἦττονος ἐστηρίζετο ἐνεργείας τῆς τοῦ πνεύματος καὶ ἐλευθερίας τῆς διανοίας. Ἡ θρησκεία καὶ παρὰ τούτοις, ὅπως παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, εἶναι ποίησις, ὅπως ἡ λατρεία τοῦ θείου ποιητικὴν ἐν ὕμνοις καὶ δεήσεσι καὶ ἱκεσίαις πρὸς τὸ θεῖον τελουμένη. Εἰσὶ δεισιδαίμονες οἱ Πελασγοί, ὅπως οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν Ἕλληνες, ἀλλ' ἄνευ δουλείας πνευματικῆς. Τὰ χρηστήρια παρ' αὐτοῖς εἶναι τοσοῦτο λαϊκὰ καὶ δημοτικὰ ὅσο σχεδὸν παρὰ τοῖς Ἑλλησι τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Ὑπάρχουσι καὶ παρ' αὐτοῖς προφήται καὶ προφήτιδες, ὅπως παρὰ τοῖς Ἑλλησιν. Ἴδον δὲ χαρακτηρὰ ἔχουσιν ἐν τῷ Πελασγικῷ κόσμῳ αἱ προφήτιδες ἢ χρησμοφοδοὶ αἱ καλούμεναι Πέλειαι καὶ Σίβυλλαι, καὶ αἱ Σίβυλλαι ἐκπροσωποῦσαι τὸν προφητισμὸν ἐν τῷ Πελασγικῷ βίῳ εὐ σμικρὰν ροπήν καὶ ἐπίδρασιν εἶχον ἐπὶ τὴν τοῦτο ἐξέλιξιν (1). Μέγα κεφάλαιον πνευματικὸν παρέσχον οἱ Πελασγικοὶ λαοὶ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν βίον διὰ τῆς μουσικῆς αὐτῶν. Ἐρρήθη ἤδη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὅτι οἱ πρῶτοι καὶ ἀρχαιότατοι μουσικοὶ κατὰ τὰς ἀρχαιοτάτας ἑλληνικὰς περὶ μουσικῆς παραδόσεις ἦσαν Θρακῆς ἐκ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Θράκης' ἀλλὰ καὶ οἱ Φρύγες, ἦτοι Θρακῆς τῆς Ἀσίας, ἐκτίσαντο φήμην ἐπὶ τῇ μουσικῇ διὰ τῶν μυθευομένων Σειληνοῦ, Ὀλύμπου, Μαρσούου' ὁ δὲ Στράβων μαρτυρεῖ ὅτι ἐκ τῶν Φρυγῶν ἢ Θρακῶν

(1) Σίβυλλαι εἶναι αἱ ἀρχαιόταται προφήτιδες αἰσθητῆς ἀνήκουσαι εἰς ἱερὰ χρηστήρια, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὰς προφητεύουσαι, ὡσπερ αἱ προφήτιδες τῆς I. Γραφῆς, ἀλλὰ διατελοῦσαι εἰς ἀγαθὰς σχέσεις πρὸς τὰ χρηστήρια. Ὡς πρώτη καὶ ἀρχαιοτάτη Σίβυλλα ἀναφέρεται Ἐρυθραία τις. (Στράβ. ΙΔ' 645 «Ἐκ δ' Ἐρυθρῶν Σίβυλλά ἐστίν, ἐνθους καὶ μαντικῆ γυνήτων ἀρχαίων τις»), ἀλλ' ὡς Σίβυλλαν ἀρχαιοτάτην δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν εἰ καὶ δὲν καλεῖται οὕτω, τὴν τοῦ Πριάμου θυγατέρα Κασσάνδραν, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν μύθων περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος δωρηθείσης αὐτῇ μαντικῆς. Εἶναι δὲ γνωστὸν ἄλλως ἐκ παραδόσεων ὅτι ἡ Τροία ἦν ἡ ἐστία τῶν Σιβυλλῶν καὶ τῶν Σιβυλλείων χρησμῶν, ἀφοῦ ἡ πρώτη Σίβυλλα ἦτο κόρη τοῦ Δαρδάνου, ἡ δὲ παρὰ τῷ Στράβωνι ὡς Ἐρυθραία τις ἀπλῶς ἀναφερομένη Σίβυλλα ἦτο κατὰ Πλούταρχον (Πυθ. 14) ἢ Ἡροφίλη ἢ Ἐρυθραία καλουμένη, ἧς ὡς πατρὶς παλλαὶ παραδίδοντο πόλεις, ἐν αἷς καὶ ἡ Τροία' παραδίδεται ὅμως ὅτι αὐτὴ ἀπὸ Τροίας μετέβη εἰς Κλάρον καὶ Κολοφῶνα. Ἀλλὰ καὶ ἡ οὐχὶ μακρὰν τῆς Τροίας κειμένη Κύμη ἐθεωρεῖτο πατρὶς τῆς Ἡροφίλης, καὶ ἀπὸ Κύμης λέγεται ὅτι μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ μετήνεγκε τοὺς περιφημοὺς Σιβυλλεῖους χρησμοὺς. Εἶναι πάντως πιθανὸν ὅτι οἱ Σιβύλλειοι χρησμοὶ διεδόθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν Λατινικὴν ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ αὐτῇ Ἑλληνικῶν πόλεων ὁμοῦ μετὰ τῶν Ὀμηρικῶν παραδόσεων περὶ Τροίας καὶ Αἰνείου, οὗ τὸ ἐν Δαρδανίᾳ ὑπὸ τῇ Ἰδῇ κράτος ἦτο ἐστία καὶ τῶν Σιβυλλῶν, ὑφ' ὧν ἐξυμνεῖτο ὁ Αἰνείας καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ (ἴδ. περαιτέρω). Ἀλλ' οἱ εἰς τὴν Ρώμην ἐπὶ τοῦ Ταρκίνιου τοῦ Ὑπερηφάνου κατὰ τὴν παράδοσιν εἰσαχθέντες Σιβύλλειοι χρησμοὶ ἀνεμίχθησαν, ὡς φαίνεται, μετὰ τῶν Ἑτρουσκικῶν μαντευμάτων τῶν Ρωμαίων οἰωνοσκοπῶν (augures), καὶ ἱεροσκοπῶν (haruspices), εἰ καὶ ὁ Στράβων σαφῆ ποιεῖται διάκρισιν ἐκατέρων ἐν τῇ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις χρήσει αὐτῶν (Στράβ. ΙΖ' 813 «τῶν Ρωμαίων ἀρκουμένων τοῖς Σιβύλλης χρησμοῖς καὶ τοῖς Τυρρηγικοῖς θεοπροποῖς διὰ τε σπάγγων καὶ ὀργυθείας καὶ διοσημιῶν»).

τούτων, οἵτινες ἦσαν ὁ αὐτὸς λαός, εἰσῆχθη ἡ μουσικὴ μετὰ τῶν ἱερῶν τελετῶν καὶ ὀργάνων εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἰδ. Στράβ. Ι' 471 «ταῦτα γὰρ ἔοικε τοῖς Φρυγίοις» καὶ οὐκ ἀπεικός γε, ὥσπερ αὐτοὶ οἱ Φρύγες Θρακῶν ἀποικοῖ εἰσιν, οὕτω καὶ τὰ ἱερὰ ἐκείθεν μετενηνέχθαι). Λέγει δὲ ὁ Στράβων (αὐτόθι) σαφέστατα· «Ἀπὸ δὲ τοῦ μέλους καὶ τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῶν ὀργάνων καὶ ἡ μουσικὴ πᾶσα Θρακία καὶ Ἀσιᾶτις νενόμισται. Δῆλον δ' ἔκ τε τῶν τόπων, ἐν οἷς καὶ αἱ Μοῦσαι τετίμηνται. Πιερία γὰρ καὶ Ὀλυμπος καὶ Πίμπλα καὶ Λεῖβηθρον τὸ παλαιὸν ἦν Θράκια χωρία καὶ ὄρη, νῦν δὲ ἔχουσι Μακεδόνες· τὸν τε Ἑλικῶνα καθιέρωσαν ταῖς Μούσαις Θρακῆς οἵπερ καὶ τῶν Λειβηθριάδων νυμφῶν ἄντρον καθιέρωσαν, οἱ τ' ἐπιμεληθέντες τῆς ἀρχαίας μουσικῆς Θρακῆς λέγονται, Ὀρφεύς τε καὶ Μουσαῖος καὶ Θάμυρις (1), καὶ τῷ Εὐμόλῳ δὲ τοῦνομα ἐνθάδε, καὶ οἱ τῷ Διονύσῳ τὴν Ἀσίαν ὄλην καθιερῶσαντες μέχρι τῆς Ἰνδικῆς ἐκείθεν καὶ τὴν πολλὴν μουσικὴν μεταφέρουσι» καὶ ὁ μὲν τίς φησι «κιθάραν Ἀσιᾶτιν ῥάσων», ὁ δὲ τοὺς αὐλοὺς Βερεκυντίους καλεῖ καὶ Φρυγίους καὶ τῶν ὀργάνων ἕνια βαρβάρως ὠνόμασται νάβλας καὶ σαμβύκη καὶ βάρβιτος καὶ μαγάδις καὶ ἄλλα πλείω» (2).

(1) Ἴδε. Ἰδιαιτέρως τὰ ἐν σ. περὶ Θαμύριδος γραφέντα.

(2) Περὶ τῆς ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον ἐπιδράσεως καὶ τῆς ἐξημερωτικῆς τῶν ἡθῶν δυνάμεως καὶ ἐνεργείας τῆς μουσικῆς καὶ τῶν μετὰ ταύτης συνδεομένων ὀργιαστικῶν μυστικῶν ἱεροποιῶν λέγει ὁ Στράβων (Ι' 467) τάδε :

«Κοινὸν δὴ τοῦτο καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων ἔστι τὸ τὰς ἱεροποιίας μετὰ ἀνέσεως (εὐθυμίας) ἑορταστικῆς ποιεῖσθαι, τὰς μὲν σὺν ἐνθουσιασμῷ, τὰς δὲ χωρὶς· καὶ τὰς μὲν μετὰ μουσικῆς, τὰς δὲ μὴ· καὶ τὰς μὲν μυστικῶς, τὰς δὲ ἐν φανερῷ· καὶ τοῦθ' ἡ φύσις οὕτως ὑπαγορεύει. Ἡ τε γὰρ ἀνεσις τὸν νοῦν ἀπάγει ἀπὸ τῶν ἀνθρωπικῶν ἀπασχολημάτων, τὸν δὲ ὄντως νοῦν τρέπει πρὸς τὸ θεῖον· ὁ τε ἐνθουσιασμός ἐπιπνεύειν τινα θεῖαν δοκεῖ καὶ τῷ μαντικῷ γένει πλησιάζειν· ἡ τε κρύψις ἡ μυστικὴ τῶν ἱερῶν σεμνοποιεῖ τὸ θεῖον, μιμουμένη τὴν φύσιν αὐτοῦ φεύγουσαν ἡμῶν τὴν αἴσθησιν· ἡ τε μουσικὴ, περὶ τε ὄρχησιν οὔσα καὶ ρυθμὸν καὶ μέλος, ἡδονῇ τε ἅμα καὶ καλλιτεχνίᾳ πρὸς τὸ θεῖον ἡμᾶς συνάπτει κατὰ τοιαύτην αἰτίαν. Εὐ μὲν γὰρ εἰρηται καὶ τοῦτο τοὺς ἀνθρώπους ἵστε μάλιστα μιμεῖσθαι τοὺς θεοὺς ὅταν εὐεργετῶσιν· ἄμεινον δ' ἂν λέγοι τις, ὅταν εὐδαιμονῶσι· τοιοῦτον δὲ τὸ χαίρειν τὸ ἑορτάζειν· καὶ τὸ φιλοσοφεῖν καὶ μουσικῆς ἄπτεσθαι». Προστίθησι δ' εἰς ταῦτα ὁ Στράβων τάδε· τὰ ὀρθότατα καὶ σοφάτατα εἰρημένα «μὴ γὰρ, εἴ τις ἐκπιπτοῖς πρὸς τὸ χεῖρον γένηται, τῶν μουσικῶν εἰς ἡδονῆσαν ἑορτῶν τὰς τέχνας ἐν τοῖς συμποσίοις καὶ θυμέλαις καὶ ὀσηγαῖς καὶ ἄλλοις τρόποις, διαβαλλέσθω τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἡ φύσις ἡ τῶν παιδευμάτων ἐξεταζέσθω τὴν ἀρχὴν ἐνθένδε ἔχουσα». «Καὶ διὰ τοῦτο, ἐξικολουθεῖ λέγων ὁ Στράβων, μουσικὴν ἐκάλεσε Πλάτων καὶ ἔτι πρότερον οἱ Πυθαγόρειοι τὴν φιλοσοφίαν, καὶ καθ' ἁρμονίαν τὸν κόσμον συνιστάναι φησί, πᾶν τὸ μουσικὸν εἶδος θεῶν ἔργον ὑπολαμβάνοντες. Οὕτω δὲ καὶ αἱ Μοῦσαι θεαὶ καὶ Ἀπόλλων μουσηγέτης καὶ ἡ ποιητικὴ πᾶσα ὑμνητικὴ. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν τῶν ἡθῶν κατασκευὴν τῇ μουσικῇ προσνέμουσιν, ὡς πᾶν τὸ ἐπανορθωτικὸν τοῦ νοῦ τοῖς θεοῖς ἐγγὺς ὄν».

Μετὰ τῆς μαντικῆς δὲ καὶ τῆς ταύτης συνοδευούσης ἐνθουσιώδους μουσικῆς συνεδέετο ἐνίοτε καὶ ἐνιαχοῦ καὶ ἡ γοητεία. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ οἱ Τελχίνες καλοὶ Δάκτυλοι οἱ Ἰδαῖοι, οἵτινες ὡς οἱ συγγενεῖς πρὸς αὐτοὺς Κουρηῖτες καὶ Κορύβαντες, εἰσὶ γόητες. Ἄλλ' ἡ γοητεία αὕτη ἐν ταῖς Ποντικαῖς ἰδίως χώραις ἐκφαίνεται ὡς μαγεία ἢ τέχνη μαγικὴ ἔχουσα τινα συνάφειαν πρὸς τὴν μαγείαν τῶν ἐγγὺς τοῦ Πόντου οἰκούντων Οὐραλικῶν ἢ τῶν Ἀλαροδίων λαῶν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις περὶ τοῦ Πόντου Ἑλληνικοῖς μύθοις, τοῖς περὶ τῆς Ἀργοναυτικῆς στρατείας, ἡ χώρα αὕτη παρίσταται ὡς χώρα, ἐν ἣ ἐπιχωριάζει ἡ μαγεία, ἐκπροσωπούμενη ὑπὸ τῆς Μηδείας τῆς ἐκπροσωπούσης καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ τὴν μαγείαν. Τὸ δὲ τῆς Μηδείας ὄνομα ἀναμνησκει τὸ τοῦ Μίδα τοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας, τοῦ ἐκπροσωποῦντος ἐν τῇ ιδιότητι αὐτοῦ ὡς μάγῳ τὴν Φρυγίαν ὁμοῦ καὶ Μακεδονίαν ἢ Θράκην. Ἐν τῷ λεξικῷ Ἑσυχίου τοῦ Ἀλεξανδρέως ὑπάρχει λέξις Θῆβος ἐρμηνευομένη διὰ τῆς λ. θαῦμα. Ὁ Γ. Κούρτιος (Grundz. d. Griech. Etymol. σ. 219). ἐζήτησε νὰ φέρῃ τὸ Θῆβος εἰς συνάφειαν πρὸς τὸ Σανσκρ. stambhas=πῆξις, Ἑλλην. θάμβος, Λατιν. stupeo. Ἄλλ' ὑπάρχει παρὰ Στεφ. Βυζαντίῳ καὶ λ. Θίβα ὡς ὄνομα Ἀμαζόνων. Περὶ Θίβας λέγει ὁ Στ. Β., «τόπος πρὸς τῷ Πόντῳ ἀπὸ μιᾶς τῶν ὑφ' Ἡρακλέους ἀναιρεθεισῶν Ἀμαζόνων κληθεῖς, πασῶν γὰρ φασι (τῶν Ἀμαζόνων) τὰς μάλιστα διαφερούσας Τράλλαν τε καὶ Ἰσοκράτειαν καὶ Θίβαν καὶ Πάλλην καὶ Κοίαν καὶ Κοινίαν· ὁ πολίτης Θίβιος». Καὶ ὁ Εὐστάθιος λέγει (εἰς τὴν Διονυσίου Περιηγ. στ. 828). . . ὢν (Ἀμαζόνων) «αἱ διάφοροι, αἱ ὑπερέχουσαι καὶ ἀξιολογώτεραι κατὰ τὴν τοῦ Ἀρριανοῦ μαρτυρίαν Τράλλα... Θίβα». Τὸ μάλιστα διαφέρον ἡμῖν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ Στεφ. Βυζ. λεγομένοις εἶναι τὸ περὶ Θιβίων ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενον «ἔστι δὲ (οἱ Θίβιοι) ἔθνος βασκαντικὸν καὶ φθοροποιόν, ὡς Δίδυμος ἐν δευτέρῳ Συμποσιακοῦ. Θανατοῖ δὲ τὸ πνεῦμα αὐτῶν οἷς ἂν πλησιάζῃ, καὶ τὰ σώματα αὐτῶν ριφθέντα εἰς τὴν θάλασσαν οὐ καταδύουσιν». Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον περὶ τῶν Θιβίων εὐρίσκομεν παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ (Συμποσ. Ε. 7, περὶ τῶν καταβασκαίνειν λεγομένων). «Καίτοι τοὺς γε περὶ τὸν Πόντον οἰκοῦντας πάλα Θηβεῖς προσαγορευομένους ἱστορεῖ Φύλαρχος οὐ παιδίους μόνον, ἀλλὰ καὶ τελείοις ὀλεθρίους εἶναι· καὶ γὰρ τὸ βλέμμα καὶ τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν διάλεκτον αὐτῶν παραδεχομένους τήκεσθαι καὶ νοσεῖν» (1). Οὕτως εὐρίσκομεν ἐν τῇ Πελασγικῇ πατρίδι τῆς Μηδείας τὴν πατρίδα τῆς μαγείας. Ἄλλὰ νοσοῦμεν ἐν ταῦτῳ καὶ τὴν πατρίδα τοῦ Φρυγῶς καὶ Θρακομακεδόνης βασιλέως Μίδα, τοῦ διὰ τῆς μαγείας τὰ πάντα μεταβάλλοντος εἰς χρυσὸν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν

(1) Τῶν Θῆβος, Θίβα, Θιβεῖς τὸ ἔτυμον ζητητέον οὐχὶ ἐν τῷ Ἑλλην. θάμβος ἢ Λατιν. stupeo ἢ Σανσκρ. stambhas (κατὰ Γ. Κούρτιον τοῦτο, ὡς εἰρηται), ἀλλ' ἐν τῷ Ἀρμεν. thovem=ἐπάθειν, thovitz=ὁ ἐπάδων, thovitzutium=ἐπφδή.

τροφὴν αὐτοῦ, ἕωσοῦ ἀβιώτου κατασταθέντος αὐτῷ τοῦ βίου κατὰ διαταγὴν τοῦ Διονύσου ἐλούσθη ἐν Πακτωλῷ, καὶ τοῦτον μὲν μετέβαλεν εἰς χρυσορροάν ποταμόν, αὐτὸς δὲ ἀπηλλάγη τοῦ ἐκ χρυσοῦ κινδύνου· *Μήδεια* (κατὰ Φρυγίαν ὀρθογραφίαν *Μίδεια*) καὶ *Μίδα*ς διὰ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν (ἐκ τοῦ Ἄρμεν. mid=νοῦς, Ἑλλ. μῆδος) ἐκπροσωποῦσι τὴν παρὰ τοῖς Θρακκοφρυγικοῖς λαοῖς μέχρι γοητείας καταντῶσαν μαγικὴν τέχνην.

Ἀμαζόνες (ἢ Ἀμαζονίδες). Περαιτοῦμεν τὸν περὶ Θρακκοφρυγῶν βίου καὶ πολιτισμοῦ λόγον διαλαμβάνοντες ἐν ὀλίγοις καὶ τὰ περὶ τῶν Θρακκοφρυγικοῦ λαοῦ τῶν Ἀμαζόνων, ἐν αἷς ἐκπροσωπεῖται ποιητικῶς ἅμα μὲν ὁ πολεμικός, ἅμα δὲ καὶ ὁ θρησκευτικός καὶ πνευματικός βίος τῶν Θρακκοφρυγικῶν ἢ Θρακοποντικῶν λαῶν.

Αἱ περὶ τῶν Ἀμαζόνων παραδόσεις εἶναι τοσοῦτο μετὰ ποιητικῶν διακοσμήσεων συνυφασμένοι, ὥστε δύσκολον νὰ διακρίνη τις ἐν αὐταῖς τὸν καθαρὸν ἱστορικὸν πυρῆνα. Ἐτέρωθεν ὅμως εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ἐν ταῖς περὶ Ἀμαζόνων παραδόσεσιν ὑπάρχουσιν ὑπαινιγμοὶ περὶ στρατειῶν ἀπὸ Πόντου κατὰ διαφόρους διευθύνσεις οὐ μόνον ἐν αὐτῇ τῇ Μικρῇ Ἀσίᾳ ἐνεργουμένων, ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Αἰγαίου εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν χώραν ἐκτεινομένων καὶ μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Πελοποννήσου ἐξικνουμένων. Αἱ Ἀμαζόνες ἦσαν θυγατέρες τοῦ Ἄρεως τῆς Χαλυβίας τοῦ Πόντου, οἰκοῦσαι παρὰ τὸν Θερωμόδοντα ποταμὸν τῆς χώρας ταύτης, ἦσαν δὲ λαὸς ἐκ γυναικῶν συγκείμενος, αἵτινες ἦσαν «ἀκοντιβόλοι», διέπουνται κατὰ Πίνδαρον στρατὸν «εὐρυαίχμαν Σύριον» (τῶν Συρίων τοῦ Πόντου) πρῶται δὲ μεταξὺ πάντων τῶν λαῶν ἀποτελέσασαι στρατὸν ἰπέων («πρῶται δὲ τῶν πάντων ἐφ' ἵππους ἀναβάσαι») (Λυσ. Ἐπιταφ. § 2) καθυποτάξασαι δὲ ἅπασας τὰς χώρας τῆς νῦν Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἰδρύσασαι πολλαχοῦ πόλεις καί ἑρὰ διέβησαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ προήλασαν μέχρις Ἀθηνῶν, παραλαβοῦσαι μεθ' ἑαυτῶν τὰ μαχιμώτατα τῶν ἔθνων, ἀλλ' ἐνταῦθα τοιαύτην ἔπαθον ἤτταν καὶ συμφορὰν, ὥστε ἐκ τῶν εἰς Ἀθήνας ἔλθουσῶν οὐδεμία ἐπέστρεψεν οἴκαδε· ἕνεκα δὲ τοῦ μεγέθους τῆς συμφορᾶς καὶ ἡ ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν δύναμις ἐμειώθη καὶ ἐξέλιπε. Τοιαῦτα διηγοῦνται περὶ τῶν Ἀμαζόνων οἱ μεγάλοι τῶν Ἀθηνῶν ρήτορες Λυσίας καὶ Ἰσοκράτης, ἱστορικὴν ὅλας διδόντες ὑπόστασιν καὶ μορφήν εἰς τὸν περὶ Ἀμαζόνων μῦθον. Κατὰ ταῦτα οὐδὲν ἄλλο παριστῶσιν αἱ περὶ Ἀμαζόνων παραδόσεις ἢ τὴν μεγάλην πολεμικὴν δύναμιν καὶ ἀλκὴν τῶν περὶ Πόντον λαῶν, τῶν εὐρετῶν καὶ ἔργατῶν τοῦ σιδήρου καὶ τῶν πολεμικῶν ὄπλων. Ὑπάρχει δὲ καὶ μεταγενεστέρως τις παράδοσις τοῦ Τρώου Πομπηίου (παρὰ Ἰουστίνῳ Π 4) πολλῷ ἱστορικώτερον διδοῦσα χαρακτηριστὰ εἰς τοὺς περὶ Ἀμαζόνων θρύλους, παριστῶσα αὐτὰς ὡς ἕνεκα ἐσωτερικῶν ταραχῶν ἐν Σκυθίᾳ μετοικησάσας εἰς τὸν Πόντον καὶ ἐνταῦθα ἰδρυσάσας κράτος (1). Ὅπως δὲ καὶ ἐν ἀκριφῶς ἱστορικῇ

(1) Καὶ ἐν τῇ στρατείᾳ τοῦ Πομπηίου ἐπὶ τὸν Καύκασον πολλοὶ εὐρέθησαν μεταξὺ

ἀντιλήψει καὶ ἐξηγήσει τῶν περὶ Ἀμαζόνων θρύλων κύριος τῶν θρύλων τούτων χαρακτήρ ἰδιαιτέρος εἶναι ἢ ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον παράστασις τῶν πολεμικῶν ἔργων καὶ στρατειῶν καὶ κατακτήσεων τῶν πολεμικῶν Θρακικῶν λαῶν τοῦ Πόντου, εἰς οὓς ἀνήκουσι καὶ αἱ Ἀμαζόνες αἱ λαλοῦσαι γλῶσσαν Θρακικὴν (1). Ὅτι αἱ τῶν Ἀμαζόνων στρατεῖαι αἱ γενόμεναι εἰς τὴν δυτικὴν Μικρὰν Ἀσίαν εἶχον ἐν μέρει καὶ ἐκπολιτιστικὸν χαρακτήρα, συνοδευόμεναι καὶ μετὰ τῆς διαδόσεως τῆς λατρείας τῶν Φρυγοπελασγικῶν θεοτήτων τοῦ Πόντου, καθίσταται λίαν πιθανὸν ἐκ τῶν περὶ ἰδρύσεως ὑπὸ Ἀμαζόνων πόλεων καὶ ἱερῶν τῶν θεῶν παραδόσεων. Τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων Σμύρνης, Ἐφέσου, Κύμης, Μυρίνης, τῶν ἰδρυθεισῶν ὑπὸ Ἀμαζόνων, ἦσαν τὰ ὀνόματα τῶν ἰδρυσασμένων αὐτὰς (Στραβ. ΙΒ', 550 «ὧν (Ἀμαζόνων) καὶ ἐπωνύμους πόλεις τινὰς εἶναι φασί· καὶ γὰρ Ἐφεσον καὶ Σμύρναν καὶ Κύμην καὶ Μύριναν». Περὶ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ περιφήμου προελληνικοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐφεσίας *Ἀρτέμιδος* (τῆς Φρυγίας Μεγάλης Μητρὸς τῶν Θεῶν) λέγει ὁ Πausanias (Ζ' 2), ἀναιρῶν τὸ ὑπὸ τοῦ Πινδάρου λεχθὲν ὅτι Ἀμαζόνες ἰδρυσαν τὸ ἱερόν· «Οὐ μὴν πάντα γε ἐς τὴν θεὸν ἐπύθετο (ἔμοι δοκεῖν) Πίνδαρος, δὲ Ἀμαζόνας ἔφη τὸ ἱερόν τοῦτο ἰδρυσασθαι στρατευομένας ἐπὶ Ἀθήνας τε καὶ Θησέα». Κατὰ τὸν Pausanias αἱ Ἀμαζόνες ἀπλῶς ἐθυσίασαν εἰς τὴν θεάν, ἰδρυταὶ δὲ τοῦ ἱεροῦ ἦσαν αὐτόχθων τις Κρησος καὶ ὁ Ἐφεσος, καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἀλέγεγες ἤρχον τῆς χώρας. Καὶ ἐκ τοῦ ὕμνου δὲ τοῦ Καλλιμάχου πρὸς τὴν Ἄρτεμιν μανθάνομεν ὅτι αἱ Ἀμαζονίδες ἔστησαν ἀπλῶς ἄγαλμα εἰς τὴν θεάν (Ὑμν. στιχ. 237—39

Σοὶ καὶ Ἀμαζονίδες πολέμου ἐπιθυμήτιστα
ἐν κοτε παρραλίῃ Ἐφέσῳ βρέτας ἰδρυσάντο
φηγῶ ὑπ' εὐπρέμνῳ· τέλεσαν δέ τοι ἱερόν Ἰππῶ.

Ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν ἢ τῶν Ἀμαζόνων μυθικὴ ἱστορία ὑπὸ ἔννοιαν ἀκριφῶς ἱστορικὴν ἐρμηνευομένη μαρτυρεῖ τὴν ἐπὶ τὸν βίον καὶ δὴ τὸν βίον τὸν πνευματικὸν τοῦ ὅλου Πελασγικοῦ κόσμου ἐπίδρασιν τῶν ὑπὸ τῶν Ἀμαζόνων ἐκπροσωποῦμένων πολεμικῶν Θρακικῶν φύλων τοῦ Πόντου, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τὴν τέχνην τὴν ἀρχαϊκὴν Ἑλληνικὴν (2).

τῶν περόντων πολεμικῶν νεκροὶ γυναικῶν μετὰ ὀπλισμοῦ Ἀμαζονικοῦ, τοῦτο δὲ ἐνίσχυσε τὴν γνώμην τῶν περὶ τὸν Πομπηίου ὅτι εὐρίσκοντο ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀμαζόνων (Ἀππιανοῦ Μιθριδ. 103. Περὶ. Στράβ. Α' 504). Ἴδε καὶ Φιλοστράτου Ἡρωϊκά.

(1) Ἴδε Σχολ. Ἀπόλλων. Ροδ. Β', 946.

(2) Ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν τῆς ἱστορίας ὁ μὲν Max Duncker (Geschichte des Alterthums τ. Α', σελ. 65) ἀπέδωκεν εἰς τὰς περὶ Ἀμαζόνων παραδόσεις ἔννοιαν θρησκευτικὴν καὶ πνευματικὴν, οὐδὲν ἄλλο εὐρίσκων ἐν ταῖς παραδόσεσι ταύταις ἢ τὴν ἀνά

Αἱ Ἀμαζόνες παριστάνονται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ τέχνῃ, ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ ποιητικὴν μορφήν ἀντιλήψεως τοῦ λαοῦ τούτου, ἐν τελείᾳ Ἑλληνικῇ μορφῇ, εἰ καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἱστορικωτέρα τις ἀντίληψις τῶν Ἀμαζόνων μετὰ στολῆς Σκυθικῆς δὲν ἀποκλείεται ὀλοσχερῶς (1). Ἄλλ' ἐπὶ πολλῶν μνημείων τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, ἐπὶ τε τῶν ἀγγείων τῶν φερόντων μελαίνας εἰκόνας καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ἀγγείων ἐκ τῶν φερόντων εἰκόνας ἐρυθράς, παρίστανται εἰκόνες ἀνδρῶν ὀπλιτῶν φερόντων τόξα καὶ πέλεκυν καὶ λόγχας καὶ περικεφαλαίας καὶ ἐσθῆτα ἰδιόρρυθμον. Ἡ Σκυθικὴ αὕτη στολὴ ἢ ἐμφαινομένη ἐν τε τοῖς Ἀττικοῖς μνημείοις καὶ ἐν τῷ Αἰγυπτιακῷ ἀετώματι καὶ ἐπὶ τινος Κλαζομενίας σαρκοφάγου ἔδωσαν ἀφορμὰς εἰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἐξηγήσεις. Ἄλλοι εἶδον ἐν τοῖς Σκύθαις τούτοις τοὺς ἀστυνομικοὺς Σκύθας στρατιώτας τῶν Ἀθηνῶν, ἄλλοι τοὺς Θράκας μισθοφόρους τοῦ Μιλτιάδου ἐν Θράκῃ. Ἄλλ' ὁ Δρ. Zahn, ἀναιρῶν πάσας τὰς γνώμας ταύτας, ὡς μόνην ἐξήγησιν τῶν εἰρημένων μορφῶν ἔδωκε τὴν ἀνάμνησιν τῶν στρατειῶν τῶν Κιμμερίων ἐν ταῖς

τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα μέχρις Ἀθηνῶν καὶ Λακεδαιμόνος διάδοσιν τῆς λατρείας τῆς Θρησκονυγικῆς Μεγάλης Μητρὸς τῶν θεῶν καὶ τὰ ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν Μεγάροις καὶ Χαλκίδι δεικνύμενα μνημεῖα τῶν Ἀμαζόνων θεωρῶν ἐγκαταλειμμένους ναοὺς τῆς Μεγάλης Ποντοκαπλαδοκικῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος ἢ Κυβέλης Μᾶ. Τοῦναντίον δὲ ὁ Α. Mordtmann (ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ Die Amazonen) ἐξήγησε πάσας τὰς περὶ Ἀμαζόνων παραδόσεις ὡς ἀφηγουμένας ὑπὸ μυθικὸν πέπλον τοὺς πολέμους καὶ τὸν πολεμικὸν βίον τῶν λαῶν, εἰς ὧν τὴν φυλὴν ἀνήκον αἱ Ἀμαζόνες. Ἡ πρώτη τῶν γνώμων τούτων ἢ παριστώσα τὰς Ἀμαζόνους πολεμιστρίδας ἐνταυτῷ καὶ προφήτιδας, οὕτως εἰπεῖν ἱεραποστόλους, εἶναι ἀντιλήψις ὑπεράγαν ἰδεοφρων καὶ ὀλίγον εὐεξήγητος κᾶν ἔτι οἱ θηλυστολοῦντες διάκονοι καὶ πρόπολοι καὶ θεηπόλοι τῆς Μεγάλης Φρυγοποντικῆς θεᾶς θεωρηθῶσιν ὡς ἐκπροσωπούμενοι ἐν τῇ πολεμικῇ ἰδιότητι τῶν θεηπόλων Ἀμαζόνων. Ἀλλὰ καὶ ἡ δευτέρα γνώμη εἶναι λίαν μονομερῆς, οὐδαμῶς ἐξηγοῦσα ἐπαρκῶς τὴν ἀρχὴν καὶ ἀφορμὴν τῆς ἐν τοῖς περὶ Ἀμαζόνων μύθοις αἰσθητικῶς λίαν ἐξηρημένης ποιητικῆς εἰκόνας, ἣν ἔδωσαν αὐτοῖς ἢ τε ποίησις καὶ ἡ τέχνη ἢ Ἑλληνική. Γνώμη τρίτη ἀσφαλεστέρα μεταξὺ τῶν εἰρημένων δύο ἄκρως ἀντιθέτων θὰ ἦτο ἢ περὶ ἐνώσεως ἐν τῇ εἰκόνι τῶν Ἀμαζόνων τοῦ ἱστορικοῦ πραγματικοῦ πρὸς τὸ ποιητικὸν ἰδεῶδες. Αἱ Ἀμαζόνες παριστῶσι τὸ ἄλκιμον, τὸ ἀρήιον, τὸ πολεμικὸν σφρίγος τῶν Θρησκονυγικῶν λαῶν ἐν τῇ ἐπικρατήσῃ αὐτῶν ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ, καὶ ἐν τοῖς ἐκπολιτιστικοῖς τούτων ἔργοις ἐν ὅλῳ τῷ Πελασγικῷ κόσμῳ καὶ ἐν τῇ τούτου κατὰ μικρὸν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν μεταβάσει. Ἄν δὲ παρὰ τοῖς Ποντικοῖς καὶ τοῖς Κανκασίοις Θρηξὶ γυναῖκες ἔτι ἐστρατεύοντο καὶ ἐπολέμουν διὰ τὸ ὅπως φύσει πολεμικὸν καὶ ἄλκιμον τοῦ φύλου, πάντως ἢ τοιαύτη ἰδιότης καὶ βίος τῶν γυναικῶν τούτων ἦσαν ἐπιτηδειότατα ἵνα ἐν τῷ ποιητικῷ κόσμῳ τῷ Ἑλληνικῷ, ἐν τῇ ποιήσῃ καὶ τῇ τέχνῃ αἱ Ἀμαζόνες λάβωσι τὴν ἣν προσέλαβον ποιητικὴν μορφήν καὶ νὰ πλασθῶσι περὶ αὐτῶν αἱ τοσοῦτον αἰσθητικῶς καὶ ποιητικῶς τὸ γυναικεῖον φύλον ὑψοῦσαι παραδόσεις.

(1) Ἰδ. Zahn, Die Darstellung der Barbaren in der griechischen Litteratur und Kunst der vorhellenischen Zeit, σ 78.

Μικρασιατικαῖς χώραις καὶ τῶν ἐναντίον τῶν Κιμμερίων ἀμυντικῶν ἀγώνων τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀσίας. Ἡ ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ Ἑλληνικῇ τέχνῃ τῶν ἱστορικῶν χρόνων παράστασις τῶν Κιμμερίων πολεμιστῶν ἐξηγεῖ ἴσως ἐπαρκῶς τὴν ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ Ἑλληνικῇ ποιήσῃ ἐμφάνισιν τῶν ἰδεοδῶν μορφῶν τῶν Ἀμαζόνων.

Πάντα ὅσα ἐρρήθησαν μέχρι νῦν ἐν τῇ εἰσαγωγικῇ ταύτῃ πραγματείᾳ περὶ τῆς προῖστορικῆς Ἑλλάδος (τοῦ ὀνόματος Ἑλλάδος προληπτικῶς νῦν γινομένης πάλιν χρήσεως) ἐκ γενικῆς ἀπόψεως ἄγουσιν εἰς τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα ὅτι ὅλος ἐκεῖνος ὁ ἀπὸ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους καὶ τοῦ Ἰονίου κόλπου μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Ἀραράτ καὶ τῶν ὄχθων τοῦ Εὐφράτου ἐκτείνονομος κόσμος ἐθνῶν καὶ λαῶν καὶ γλωσσῶν καὶ θρησκειῶν καὶ τεχνῶν καὶ παντὸς συλλήβδην τοῦ πνευματικοῦ βίου ἀπετέλει ἐν ὅλῳ ἐσωτερικῶς ἐνιαῖον, ὁμόφυλον, ὁμόγλωσσον ἐξ εὐρυτάτης ἐπόψεως, ὁμογενῆ ἐν παντὶ χώρῳ τοῦ πνευματικοῦ βίου κόσμον, ἐξ οὗ ἐγεννήθη καὶ ἀνεπτύχθη ὁ ἰδιαιτερός Ἑλληνικὸς κόσμος ὡς μία εἰδοποίησις τοῦ γενικοῦ ἐκείνου κόσμου καὶ μία φάσις τῆς πρὸς τὰ πρόσω κινήσεως καὶ ἐξελιξεως ἐκείνου. Πᾶσαι αἱ μεγάλαι ἀρχαιολογικαὶ ἀνακαλύψεις τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων πολλὰς καὶ λαμπρὰς ἀληθῶς προσθέτουσι σελίδας εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ κόσμου ἐκείνου, ὃν κατὰ συνθήκην καλοῦμεν *Πελασγικόν*, τοῦτον θεωροῦντες ὄρον προσφόρου ἐκφράσεως, ἄνευ τινὸς ἀναφορᾶς πρὸς τὴν γενικωτέραν ἢ εἰδικωτέραν χρῆσιν τοῦ ὀνόματος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ. Διὰ τῶν εἰρημένων σελίδων ἡπερίοδος ἡ Πελασγικὴ ἠδρύνθη κατὰ χιλιετηρίδας ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς γενέσεως καὶ ἀναπτύξεως αὐτοῦ, χωρὶς μηδὲν νὰ μεταβληθῇ ἐν τῇ ἀντιλήψει ἡμῶν ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν σύνθεσιν καὶ σύστασιν καὶ ἰδίως ὡς πρὸς τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ὡς ὁμογενοῦς γνησίου πατρὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου. Διὰ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνακαλύψεων δὲν μετεβλήθησαν αἱ γνώσεις καὶ αἱ ἰδέαι ἡμῶν περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀρχαιοτάτου Ἑλληνικοῦ βίου. Τὸ σπαιδαιότατον δέ, ὅπερ ἐπετεύχθη, εἶναι ὅτι ἐπληρώθησαν χάσματά τινα καὶ κενὰ ἐν τῇ ἀντιλήψει τοῦ ἀρχαιοτάτου Ἑλληνικοῦ κόσμου λίαν εὐνόητα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ λίαν ἐμβριθῶς πρότερον μελετώμενα. Ὁ Ὀμηρικὸς κόσμος δηλονότι, οὗ τὴν εἰκόνα παρέστησεν ἡμῖν ἡ Ὀμηρικὴ ποίησις, διὰ τοὺς καλῶς μελετῶντας ταύτην, ἀσχέτως πρὸς τὰς σημερινὰς ἀνακαλύψεις, ἀλλ' αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὡς ἔχει ἀτεχνῶς ἐν τοῖς παραδοθεῖσιν ἡμῖν ἀθανάτοις μνημείοις τῆς ποιήσεως, εἶναι κόσμος οὐχὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς περιόδου αὐτοῦ ἐμφαινόμενος, οὐδ' ἐν τῇ περιόδῳ τῆς πρώτης ἀναπτύξεως μετρίου τινὸς βαθμοῦ, ἀλλ' ἐμφανίζεται ἡμῖν ὡς τελείως ἀνεπτυγμένος αὐτὸς καθ' ἑαυτόν. «Ἐν τῷ Ὀμηρικῷ ἔπει, λέγει ὁ Ἐρνέστος Κούρτιος (τ. 1 σ. 112) ἐμφανίζεται ἡμῖν τὸ πρῶτον ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι οὗτος κόσμος τις ἐν ἀρχῇ τῆς γενέσεως αὐτοῦ εὐρισκόμενος καὶ διατελῶν ἐν ἀορίστῳ τινὶ ἀναπτύξει, ἀλλ' εἶναι κόσμος ἐντελῶς κατηρτισμένος, ὄριμος καὶ αὐτοτελής μετὰ

στερεῶς καθιερωμένων κανόνων τοῦ βίου. Βλέπων τις αὐτὸν νοεῖ ὅτι ἄνθρωποι ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἔζησαν ἐν αὐτῷ». Πράγματι ἀναγινώσκων τις τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη ἐννοεῖ ὅτι ὁ κόσμος ὁ διαγραφόμενος ἐν αὐτοῖς, ὁ κόσμος ὁ Ὀμηρικός, εἶναι προῖον ἱστορικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀνθρωπίνης ἐνεργείας χιλιᾶδων ἐτῶν. Εἶναι δὲ ὁ Ὀμηρικός πολιτισμὸς εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τελειότητος ἐξιγμένος, ὥστε μόνον διὰ τῆς ὑποθέσεως τοῦλάχιστον χιλίων ἐτῶν προϋπάξεως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ τὸ ὕψος τῆς τοιαύτης ἀναπτύξεως αὐτοῦ. Οἱ ἀπὸ τοῦ 3 καὶ 2 π. Χ. αἰῶνος ἐλθόντες εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸν πεπολιτισμένον Ἑλληνικὸν κόσμον ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τὸν Ῥωμαῖκὸν ἐν τῇ Δύσει βάρβαροι Κελτικοὶ καὶ Γερμανικοὶ λαοί, καίπερ πλούσια ἀρχῆθεν λαβόντες κεφάλαια πολιτισμοῦ ἔκ τε τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ ἔκ τοῦ Λατινικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ καὶ ὑπὸ τὸ φῶς αὐτὸ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας πλέον χιλιετηρίδος διαβίωσαντες, μετὰ ἡμιόλιον χιλιετηρίδα διετέλουν ἐν βαθμῷ μορφώσεως ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς καὶ πολιτισμοῦ καθόλου πολλῶ ὑποδεστέρω ἐκείνου, ὃν εὐρίσκομεν ἐν τῷ Ὀμηρικῷ κόσμῳ. Καὶ ὁ Πελασγικὸς κόσμος ὁ ἐγκυμονῶν τὸν Ὀμηρικὸν πολιτισμὸν ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ἀρξάμενος τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ μορφώσεως χιλιετηρίδας πρὸ τοῦ Ὀμηρικοῦ ἔπους. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ, πόσον παράδοξοι καὶ παράλογοι εἶναι αἱ ὑποθέσεις αἱ στηριζόμεναι ἐπὶ τῶν ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων περὶ ὑπάξεως λαῶν οὐδεμίαν ἐχόντων σχέσιν, συνάφειαν καὶ συνοχὴν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν καὶ ὅμως ὡς ἐκ θαύματος μεθισταμένων εἰς τὸ Ἑλληνικὸν καὶ ἀφομοιουμένων τελείως πρὸς αὐτὸ ἕνεκα τῆς τούτου ὑπεροχῆς ἐν τῷ ὄλῳ βίῳ. Οἱ τοιαύτας ἀποφαινόμενοι γνώμας καὶ θεωρίας, ὅπως καταστήσωσι πιθανὰς ταύτας, κατέφυγον εἰς τὴν παλαιὰν πρὸ πολλοῦ ἐγκαταλειφθεῖσαν θεωρίαν περὶ τῆς ἐξ Ἀσίας δῆθεν μετοικήσεως τῶν Ἀρίων καὶ δὴ τῶν Ἑλλήνων μετὰ στοιχείων πολιτισμοῦ ἰδιοφυοῦς τελείου, δι' οὗ κατίσχυσαν σιωπηλῶς τοῦ προϋπάρχοντος ἐν ταῖς χώραις, εἰς αἷς μετενάστευσαν. Ἄλλ' ὁ Ἑλληνικὸς καὶ ὁ Πελασγικὸς βίος καὶ πολιτισμὸς εἶναι τοσοῦτον συμφυῆς πρὸς τὰς χώρας ἐν αἷς ἱστορικῶς ἀνεπτύχθη, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἐξ Ἀσίας δῆθεν μετανάστευσιν ἔδει νὰ παρέλθωσι χιλιετηρίδες ἵνα γίνῃ αὐτὴ ἡ τελεία προσαρμογὴ καὶ καταστῆ, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοφυῆς ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ αὐτοτελής. Τὸ πόθεν τῆς γῆς ἦλθον οἱ Ἀριοὶ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἂν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης μετέβησαν εἰς Ἀσίαν ἢ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην, εἶναι ζήτημα, ὅπερ, ὡς ἔχει νῦν ἡ ἐπιστήμη, μένει ἄλυτον καὶ συνδέεται μετὰ ζητημάτων ὑπερβαίνοντων τὰ ὄρια τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, εἰ καὶ ἐν περιορισμένῳ τινὶ χώρῳ καὶ χρόνῳ, ἐν τοῖς μεταξὺ τοῦ Ἀδρίου καὶ τοῦ Καυκάσου τόποις, καὶ ἐν τῇ πρὸ τῶν Ὀμηρικῶν χιλιετηρίδι ἀθρόα μετοικήσεις λαῶν σημειοῦνται πλείονες ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν ἢ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην. Τὸ νῦν θετικὸν καὶ βέβαιον καθιστάμενον εἶναι ὅτι οἱ λαοὶ οἱ δημιουργήσαντες τὸν Ἑλληνικὸν ἱστορικὸν

βίον χιλιᾶδος, ἂν μὴ χιλιᾶδων, ἐτῶν ἐξελίξεις διήλθον ἐν αἷς χώραις παρήγαγον ἢ προήγαγον τὸν πολιτισμὸν τὸν ἐξικόμενον εἰς τὸν βαθμὸν ἐκείνον, ὃν εὐρίσκομεν ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις μνημείοις, οἷα τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη. Ἀκριβῶς δὲ αἱ ἀνακαλύψεις τῶν τελευταίων ἐτῶν πληροῦσι τὸ κενόν, ὅπερ καταλείπεται ὡς πρὸς τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ ἀπὸ τῆς γενέσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἢ Ἑλληνοπελασγικοῦ μέχρι τοῦ τῆς ἐν τῷ Ὀμηρικῷ κόσμῳ ἐμφανιζομένης ἐξελίξεως βαθμοῦ. Ἡ τοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ τῆς περιόδου ταύτης τῆς προομηρικῆς καὶ προελληνικῆς καὶ προαχαϊκῆς ἱστορίας πορεία, καίπερ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον οὔσα ἄγνωστος, ὑπετίθετο πάντως ὑπάρχουσα καὶ ἐξελισσομένη διαρκῶς ἐν διηνεκῇ προόδῳ καὶ διαμορφώσει. Καὶ ἦτο δυνατόν καθ' αἷς περιόδους ἱστορικῆς, σκοτεινᾶς ὡς πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἀλλὰ φωτεινοτάτας ὡς πρὸς τὰς μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου γεωγραφικῶς συνεχόμενας χώρας ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Συρίᾳ, Βαβυλωνίᾳ καὶ Ἀσσυρίᾳ ἐπὶ τοσοῦτον ἀκμῆς προήγετο ὁ βίος καὶ ὁ πολιτισμὸς, ἡ χώρα ἐκείνη ἢ τὴν προσφυστάτην πρὸς ἀνάπτυξιν πολιτισμοῦ κατέχουσα θέσιν κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἦτο δυνατόν ἡ χώρα αὕτη νὰ μένῃ γῆ ἄγονος καὶ στείρα, ἀμέτοχος τῆς πρὸς πολιτισμὸν ὁρμῆς; Ἴδου ποῦ ἐγκτεται ἡ οὐσία καὶ ἡ λύσις ἐν ταύτῳ τοῦ ζητήματος τοῦ προκύψαντος ἔκ τῶν τελευταίων ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων, ζητήματος ἀπλουστάτην λαμβάνοντος μορφῆν, λύσις φυσικωτάτη καὶ λογικωτάτη προϋπαρχούσης ἀπορίας. Καὶ ὅμως τὸ ἀπλοῦστατον τοῦτο καθ' ἑαυτὸ κεφάλαιον τῆς ἱστορίας, ἡ ἀνερμάτιστος σπουδὴ καθιστᾶ τεχνητῶς διὰ φωνῶν καὶ ἐπιβοήσεων ἐπιπολαίως πολύπλοκον, διὰ δημιουργίας φυλῶν προϋπαρχουσῶν δῆθεν τῆς Ἀρίας ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις καὶ γλωσσῶν φαντασιωδῶν ἀπὸ δεκάδος ῥιζῶν Ἑλληνικῶν λέξεων, ὧν ἄγνωστοί τὸ ἔτυμον καὶ τὴν ἔννοιαν τὴν κυριολεκτικὴν. Αἰγαιανὸς (Egēen), Μινωικός, Πρωτομινωικός, Μεσομινωικός, Νεομινωικός, ἕκαστος πάλιν τῶν ὄρων τούτων μετὰ τῶν ἀναλόγων ὑποδιαρέσεων αὐτοῦ, εἶναι πάντως ὄροι λογικοὶ χρήσιμοι πρὸς διευκρίνισιν τῶν καθ' ἑαυτὰς φάσεων καὶ περιόδων τῆς τέχνης, ἀλλ' εἰσὶ κενοὶ πάσης ἐννοίας καὶ ἀπλαῖ παραδοξολογίαί ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουσιν ἀπτότερα σημεῖα τῆς τῶν τοιούτων περιόδων ἱστορικῶν ὑπάξεως. Οὔτε ἔθνη καὶ λαοὶ οὔτε κόσμοι ὀλόκληροι ἱστορικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ δημιουργοῦνται μηχανικῶς δι' ἀνακαλύψεως μνημείων τέχνης. Ὁ δὲ Ἑλληνικὸς ἱστορικὸς βίος ἐν τῇ θετικῇ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν θετικῶν δεδομένων τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης, τῆς τέχνης καὶ τοῦ ἄλλου πνευματικοῦ βίου ἐξελίξε. Εἶναι οὕτω πρὸς ἑαυτὸν μεγαλοπρεπῶς καὶ ἐμφαντικώτατα συμφυῆς καὶ συνεχῆς καὶ ἐννιαῖος καὶ μέχρι τινὸς ὑπερφανῆ ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν παναρχαίαν ἐκφαίνων, ὥστε λαοὶ Αἰγαιανοὶ φαντασιώδεις μετὰ τῶν φαντασιωδῶν γλωσσῶν καὶ τῶν ἰδιαιτέρων μὴ Ἑλληνικῶν τεχνῶν αὐτῶν δὲν δύνανται μήτε νὰ κλονήσωσιν μήτε νὰ ἀμαυρώσωσι τὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐπὶ ἔσωτερικῆς ἐνότητος πνεύματος καὶ βίου ἰδιοφυοῦς ἐρειδομένην θέσιν αὐ-

τοῦ. Ἡ θετική ἱστορική ἐπιστήμη, ὡς ἔχει νῦν βαθμοῦ ἀναπτύξεως καὶ προόδου, ἀποκλείει τὰς τοιαύτας φαντασιοπληξίας (1). Ἦν ὅτε καὶ πρὸ ἐτῶν περίπου 60 διπλωμάτων τις πενιχρὸς ἀσιανολόγος ἰσχυρίζετο ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀπετέλει οὐχὶ γεωγραφικῶς, ἀλλ' ἱστορικῶς, πολιτικῶς καὶ πνευματικῶς προσάρτημα μικρὸν ἐπιπόλαιον εἰς τὸν μέγαν κόσμον τοῦ Περσικοῦ κράτους· ὅτι οἱ Ἕλληνες προῆλθον ἀπὸ μίξεως λευκῆς τινος καὶ ἐτέρας κίτρινης φυλῆς καὶ ὅτι ὁ πολιτισμὸς ὁ Ἑλληνικὸς ἦν ἀμυδρὰ τις ἀντανάκλασις τοῦ καταυγάζοντος τὸν κόσμον ἡλίου τῆς Περσικῆς μοναρχίας. Αἱ τῶν «Σλαύων» Παιόνων τῆς Μακεδονίας λιμναῖαι οἰκῆσεις ὡς βαρβάρου βίου ἀρχετύπου σημεῖα ἀντετίθεντο πρὸς τὸ ἐκπληττον τὸν κόσμον μεγαλεῖον τοῦ Περσικοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς ἐπίμετρον ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία σύμπασα ἐκηρύσσεται *ψεῦδος* (*mensonge*). Ἐπιεικέστερος πάντως καὶ φιλανθρωπότερος ἦν ὁ Ρωμαῖος συγγραφεὺς Σαλλούστιος ὁ εἰπὼν ὅτι τὸ ἔργον τῶν Ἑλλήνων ἐλαμπρύνθησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ διότι εἶχον οὗτοι τὴν εὐτυχίαν νὰ ἔχουσι καλοὺς συγγραφεῖς λαμπρύνοντας τὰ ἔργα ἐκεῖνα, ἐνῶ οἱ δύστηνοι Ρωμαῖοι δὲν εἶχον συγγραφεῖς ἵνα λαμπρύνουσι τὰ ἔργα τὰ ἡρωϊκὰ τῶν ἀρχαιοτέρων Ρωμαίων (Ἄλλὰ τὰ ἔργα, ὧ ἐντιμότετε senator, δίδουσι τὴν ὕλην καὶ τὴν ἀφορμὴν εἰς τοὺς συγγραφεῖς!) Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἔτι δὲν ὑπῆρξαν Βούλγαροι κατασκευάσαντες ὀλόκληρον ἔπος χιλιάδων στίχων, ἐν ᾧ δι' ἀναμίξεως μύθων Ἑλληνικῶν, Ἰνδικῶν, Μακεδονικῶν (Βουλγαρικῶν!), Σκανδιναυικῶν ἀπήρτισαν ὀλόκληρον ἔπος ἢ συλλογὴν ἐπυλλίων Ὀρφικῶν καὶ διεάλησαν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον τὴν ἐν τῷ Αἴμῳ καὶ ἐν τῇ Ροδόπῃ ἀνακάλυψιν Ὀρφικῶν ἁσμάτων, προσήγαγον δὲ εἰς τὴν χονδροειδεστάτην ταύτην ἀπάτην, οὐχὶ πάντως Γερμανοὺς καὶ Ἄγγλους καὶ ἄλλους Εὐρωπαίους, ἀλλὰ Ῥώσους καὶ δὴ καὶ Γάλλους σοφοὺς, ἐπὶ ἔτη διατελέσαντας ὑπὸ τὸ κράτος τῆς τε ἀπάτου Βουλγαρικῆς θρασυτήτος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐπονειδίστου ἐπιπολαιότητος καὶ κακῶς κάκιστα νοου-

(1) Παρὰ πᾶσαν τὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐπικρατοῦσαν μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Αἰγύπτου συχνὴν ἐπικοινωνίαν οὐδεμία μὲν ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἐγένετο ἐπὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐπίδρασις, ἐλάχισται δὲ ὑπῆρξαν αἱ λέξεις αἱ εἰσαχθεῖσαι ἐκ τῆς Φοινικικῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ αὗται ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς ἱστορικοῖς. Τοιαῦται λέξεις θεωροῦνται: ὕσσωπος, βάλαμον, φῦκος, βύσσος, ἔβενος, χαλβάνη, κύμινον, κύπρος, κυπάρισσος, λίβανος, λιβανωτός, λῆδον, (λήδανον, λάδανον), μύρρα, νίτρον, κάννα, (κάννη, κάνη), κασσία, κίναμον, κιννάμωμον, σικάμινος, μάννα, σοῦσον, σίκερα, νέτωπον, ἴασπις, σάπφειρος, μάραγδος, (σμάραγδος), μόλυβδος, κάμηλος, κάδος, χιτών, κινύρα, σαμβύκη, ὀθόνη. Σημιτικὴ λέξις εἶναι καὶ τὸ ἀσσυριακὸν *mnā*. Περὶ τοῦ *ἐλέφας* δὲν ὑπάρχει ἀσφαλὴς γνώμη. Κατὰ τινὰς εἶναι λ. Ἰνδικὴ *erhas*=ἐλεφαντόδους μετὰ τοῦ Σημιτικοῦ ἄρθρου *al*, *el*. Ἐπισημειωτέα δὲ καὶ ἡ γνώμη περὶ τοῦ Ὀμηρικοῦ *τιθαιβώσσω* (πῆρι μελισσῶν) ἐκ τοῦ Ἑβρ., *tebé*=κυσέλη, καὶ τοῦ κινεζικοῦ *παιρα* τῆς ἐκ τοῦ Ἑβρ. *σαλελ*=λεῖα. Τὸ *σάμος*=ὑψος, ὅπερ ὁ Στράβων θεωρεῖ Ἰωνικόν, εἶναι πάντως Σημιτικόν, ὅπως τὰ ὀνόματα τοῦ ἀλφαβήτου εἰσὶ Φοινικικά.

μένου ἐπιστημονικοῦ ζήλου; Ἡκουσα δ' ἐγὼ καὶ λογίων Τούρκων ἰσχυρίζομένων ὅτι Σμύρνη καὶ Βυζάντιον ἦσαν παναρχαῖα κτίσματα Τουρκικά, διότι ἐν Γαλλικοῖς συγγράμμασι περὶ ἱστορίας τῆς τέχνης εἶδον νὰ γίνηται λόγος καὶ περὶ περιόδου Τουρανικῆς ἐν τοῖς ἔρειπίοις τῆς Τρούας καὶ ἄλλων πόλεων Ἑλληνικῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (1). Ἀπέναντι τοιούτων ἐξαμβλωμάτων ἐπιστημονικῶν νοσοῦσης πνευματικῆς καταστάσεως πρέπει νὰ τελέσωμεν φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς τὸν Γερμανὸν Φαλλμεράυερ, ὅστις, ἐξ οἰωνδήποτε ἐλατηρίων κἄν ἠθικῶν προέβη εἰς τοὺς διαβοήτους αὐτοῦ ἰσχυρισμούς, ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ διαφωτισθῇ προσηκόντων ἐν τῶν σπουδαιοτάτων κεφαλαίων τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Αἱ περὶ Αἰγαιανῶν καὶ ἄλλων ὑποτιθεμένων λαῶν θεωρίαι καθ' ἑαυτὰς εἶναι ἐπιστημονικαὶ ὑποθέσεις βεβαιούμεναι ἢ ἀναιρούμεναι ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς οὐδὲν ἔχουσαι τὸ ἐπιβλαβὲς τῇ ἀληθείᾳ (2). Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν σή-

(1) Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ παρὰ Τούρκους ἀξίεπαινα παραδείγματα. Τοιοῦτος δ' εἶναι ὁ πρῶτος ἐπιστημονικὴν ἱστορίαν ἐν τῇ Τουρκικῇ συγγραφῆς συνταγματάρχης Ἀχμέτ Ρεφίκ βέης ὁ μετενεγκὼν εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ τὰς περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν λαῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἡμετέρας θεωρίας τὰς ἐκτεθείσας ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πραγματείᾳ «Die sogenannte Assyro-Chaldäer und Hittiten von Kleinasien». Ἄξιον δὲ μνησθῆναι τιμητικῆς καὶ ἡ πολυσέλιδος (διὰ τῆς εὐγενοῦς καλωσύνης τοῦ πληρεξουσίου Θράκης Μ. Σταμούλη δωρηθεῖσα ἡμῖν) πραγματεία τοῦ Κιρκασίου συνταγματάρχου Ἰζζὲτ Τσοσνήτουκα, ἡ ἐπιγραφομένη «Τῶν ἀρχαίων Θρακῶν ἡ καταγωγή». «Θράκη ἐτέρω ὀνόματι Τσερκὰς (Κιρκασία). Παράρτημα εἰς τὴν πραγματείαν περὶ τοῦ ἐν Ἰλιάδι καὶ Ὀδυσσεῖ ὀνόματος τῶν Κιρκασίων». Ἡ πραγματεία παρέχει μέγα ὕλικόν εἰς τὰς περὶ γλώσσης μελέτας. Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς πραγματείας εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς ὁμοφυλίας καὶ ὁμογενείας τῶν Κιρκασίων τοῦ Καυκάσου πρὸς τοὺς Θρακῆς. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἀκραιφνῶς ἐπιστημονικὴ, ἀλλ' ἡ σύγκρισις τῶν Κιρκασιανῶν λέξεων καὶ ὀνομάτων πρὸς τὰ Θρακικὰ οὐχὶ ἐν πολλοῖς ἐπιτυχῆς. Ἄλλ' ἡ συγγραφὴ ὁπωσδήποτε εἶναι ἀξία λόγου, διότι τὸ πρῶτον νῦν ἀνὴρ Κιρκάσιος μωαμεθανὸς μετὰ ζήλου ἀποχολεῖται εἰς μελέτας περὶ Πελασγικῶν λαῶν καὶ ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ τὸ ὁμογενὲς τῶν Θρακῶν μετὰ τῶν Κιρκασίων.

(2) Εὐτυχῶς παρ' ἡμῖν ἡ Ἀρχαιολογία ὡς ἐπιστήμη ἔχει ἀντιπροσώπους καὶ μύστας αὐτῆς πάνυ ἀξίους. Πλὴν τῶν προμνημονευθέντων δύο ἐπιφανῶν καὶ εὐρείας φήμης ἀρχαιολόγων Π. Καρβαδία καὶ Χ. Τσοῦντα, πλείους ὅλη ἀνδρῶν ἐπιστημόνων ἐκπροσωποῦσα οὐχὶ τὴν διοίκησιν τὴν εὐρισκομένην ἐν χειρὶ ἀνθρώπου μὴ νοοῦντος κἄν τὴν τοῦ ὀνόματος «ἀρχαιολογία» ἔνοιαν, ἀλλὰ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν τὴν ἐπιστημονικὴν, ἀνδρῶν, οἱοὶ μετὰ τὸν ἔγκριτον ἱστορικόν, ἅμα δὲ καὶ ἔξοχον ἀρχαιολόγον Γ. Σωτηριάδην, οἱ Ἀρβανιτόπουλος, Λεοῦάρδος, Μαρινάκος, Ἀλ. Φιλαδελφεῖς, Λαμπρόπουλος, Καστριώτης, Κωνσταντόπουλος καὶ ἄλλοι, ὧν δὲν ἐνθυμοῦμαι τὴν στιγμὴν ταύτην τὰ ὀνόματα, εἰσὶν ἄνδρες πάντες τιμῶντες τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ μαρτυροῦντες τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστημονικὴν καρποφόρον ἐργατικότητα ἐν τε τῷ οἰκείῳ καὶ ἐν τῷ ἔξω ἐπιστημονικῷ κόσμῳ.

Ἄλλ' ἐνταῦθα γενόμενοι τοῦ λόγου πρέπει νὰ ποιησώμεθα εὐφημον μνηεῖον καὶ δύο ἐτέρων ἀνδρῶν ἐπιστημόνων μετὰ ζήλου καλλιεργούντων τὴν περὶ τὰ ἀρχαιολογικά,

μερον είναι εἴπερ ποτὲ μεγίστη ἢ πάλῃ ἢ μεταξὺ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς, ἢ τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ζωτικότητος ἐναντίον τῆς αὐξανομένης διηνεκῶς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς θνησιμότητος καὶ σήψεως, ἢ πάλῃ μεταξὺ τοῦ ἀληθῶς ἐπιστημονικοῦ βίου καὶ τῆς χείρονος τῆς ἀμαθείας ἡμιμαθείας, ἢ πάλῃ τοῦ ἱεροῦ πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν ζήλου ἐναντίον τῆς ἀγρυπτικῆς ἐπιδείξεως καὶ δοκησιοφίας τῆς ἐπιβουλευούσης καὶ ἐπιστήμη καὶ γλώσση καὶ θρησκεία καὶ πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ πατρίου πνευματικοῦ βίου κληροδοτηθεῖσιν ἡμῖν πολυτίμοις θησαυροῖς τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ἐθνικοῦ βίου. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς προετάξαμεν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τὴν Εἰσαγωγὴν ταύτην ὡς ἀσφαλῆ κατὰ τὸ δυνατὸν βάσιν καὶ ἀφειτηρίαν τῆς σπουδῆς καὶ μελέτης τῆς ἱστορίας.

Ἡ Εἰσαγωγὴ αὕτη πραγματεύεται περὶ ζητημάτων τῆς προϊστορικῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ὡς εἶπομεν ἤδη οἱ ὅροι «ἱστορικὴ καὶ προϊστορικὴ Ἑλλάς» σχετικὴν μόνον ἔχουσιν ἔννοιαν καὶ ταύτην συμβατικὴν. Μεταξὺ τῆς προἱστορικῆς καὶ τῆς ἱστορικῆς Ἑλλάδος οὐδὲν δύναται νὰ τεθῆ ὄριον ἀσφαλὲς διακρίνον τὰς δύο περιόδους. Τοσοῦτον εἶναι συμφυῆς καὶ συνυφασμένη ἢ μία πρὸς τὴν ἑτέραν ὅσον ἢ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας πρὸς τὴν ἀνδρικήν, καὶ τῆς μιᾶς ἢ ὅψις ἐμφαίνεται καὶ ἐκδηλοῦται ἐνίοτε ἐν τῇ τῆς ἑτέρας εἰκόνι. Δὲν εἶναι δίκαιον νὰ εἴπωμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑλληνικοῦ «Ἐνταῦθα περατοῦται ὀριστικῶς ἢ περίοδος ἢ προἱστορικὴ καὶ ἀρχεται ἢ ἱστορικὴ». Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ περιόδῳ τῆς ὑπερτάτης ἀκμῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ δὲν λείπουσιν ἐνιαχοῦ καὶ τοῦ Πελασγικοῦ λείψανα, ἐνιαχοῦ μάλιστα λίαν σημαντικὰ πρόσκεινται εἰς τὸ σῶμα τῆς ἱστορικῆς Ἑλλάδος. Λέγει δὲ καὶ ὁ Στράβων (Ζ' 331) «Οἱ δὲ Θρᾷκες καὶ Ἰλλυριοὶ καὶ Ἡπειρώται καὶ μέχρι νῦν ἐν πλευραῖς εἰσι (τῆς Ἑλλάδος), ὁ ἔτυχε μέντοι μᾶλλον πρότερον ἢ νῦν, ὅπου γέ πως καὶ ἐν τῷ παρόντι Ἑλλάδος ἀναντιλέκτως οὔσης τὴν πολλὴν οἱ βάρβαροι ἔχουσι, Μακεδονίαν μὲν Θρᾷκες καὶ τινὰ μέρη

ἔθνολογικὰ καὶ γλωσσολογικὰ ζητήματα ἐπιστήμην. Εἰσὶ δ' οὗτοι (πλὴν τοῦ διηνεκῶς καὶ ἀπαύστως πάσας τὰς περὶ τῆς προϊστορικῆς Ἑλλάδος ἐρεύνας καὶ ἀνακαλύψεις παρακολουθοῦντος Γ. Σατηριάδου) ὁ πολυμαθὴς καὶ πολυτίτωρ Δ. Καραχάλιος, ὁ διὰ πολλῶν σπουδαίων διατριβῶν πολλακίς ἐμβριθῶς πραγματευόμενος τοιαῦτα ζητήματα, ὡς καὶ ὁ ἐπίσης ἐπιμελὴς καὶ μελετηρὸς δημοσιογράφος Γ. Σκαλιέρης καὶ μάλιστα ὁ συγγράψας μεγάλην, ἀξιόλογον καὶ ἀξιανόγνωστον πολυμαθὴ πραγματείαν περὶ *Πελασγῶν* ὀνομαστότατος ἱατροφιλόσοφος Ἰάκωβος Θωμόπουλος ἐπιγραφομένην «*Πελασγικός*». Ἐν Ἀθήναις 1912. (Τὸ ἔργον εἶναι καρπὸς ἐργασίας πολλῆς καὶ μελέτης εὐσυνειδήτου ὑπὸ τῆς ἱερᾶς φλογὸς τῆς πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως ἐμπνευσμένης, πολλὰ διδάσκον καὶ πολλὰ διαφωτίζον. Ἡ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀγάπη ἀνέδειξε τὸν ἔσοχον ἱατρὸν καὶ ἔσοχον ἀρχαιοδίφην). Τῶν ἀνδρῶν τούτων ἢ εὐφημοτάτη ἐνταῦθα μνεῖα ἐπιβάλλεται ἡμῖν καθηκόντως, διότι ἀποδεικνύονται οὗτοι ἄνδρες τοῦ καθήκοντος ἐν τῇ ὑψίστῃ ἐννοίᾳ τοῦ ὀνόματος.

τῆς Θετταλίας, Ἀκαρνανίας δὲ καὶ Αἰτωλίας τὰ ἄνω οἱ Θεσπρωτοὶ καὶ Κάσσωπαιοὶ καὶ Ἀμφίλοχοι καὶ Μολοττοὶ καὶ Ἀθαμᾶνες, Ἡπειρωτικὰ ἔθνη». Καὶ τὰ ἔθνη ταῦτα ὁ Στράβων καλεῖ (Ε' 221 καὶ Ζ' 331) Πελασγούς. Περὶ Ἀμφιλοχίας δὲ καὶ περὶ Ἄργους τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ λέγει ὁ Θουκυδίδης (Β' 68) «Ἄργος τὸ Ἀμφιλοχικὸν καὶ Ἀμφιλοχίαν τὴν ἄλλην ἔκτισε μετὰ τὰ Τρωϊκά... Ἀμφίλοχος ὁ Ἀμφιάρεω ἐν τῷ Ἀμπρακικῷ κόλπῳ... Καὶ ἦν ἡ πόλις αὕτη μεγίστη τῆς Ἀμφιλοχίας καὶ τοὺς δυνατωτάτους εἶχεν οἰκίτορας. Ὑπὸ ξυμφορῶν δὲ πολλαῖς γενεαῖς ὕστερον πιεζόμενοι (οἱ Ἀμφιλοχίται) δμόρους ὄντας τῇ Ἀμφιλοχικῇ ξυνοίκους ἐπηγάγοντο, καὶ ἑλληνίσθησαν τὴν νῦν γλῶσσαν τότε πρῶτον ἀπὸ τῶν Ἀμπρακικῶν ξυνοικησάντων. Οἱ δὲ ἄλλοι Ἀμφίλοχοι βάρβαροί εἰσι». Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ἐμφανέστατα ἀποδεικνύει ὅτι ἢ ὑπὸ τῶν Ἀμφιλοχικῶν λαλουμένη γλῶσσα ἦτο διάλεκτος συγγενεστάτη κατ' οὐσίαν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν τῶν Ἀμπρακικῶν. Λέγει δὲ ὁ αὐτὸς Γ' 94 περὶ τινῶν λαῶν τῆς βορείου Αἰτωλίας Ἀποδώτων, Ὀφιονέων καὶ ἄλλων «ἀγνωστότατοι γλῶσσαν». Οἱ λαοὶ οὗτοι λέγονται ἀγνωστοὶ τὴν γλῶσσαν (γλῶσσα δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καλεῖται καὶ ἡ διάλεκτος: «Ἰὰς γλῶσσα» = Ἰωνικὴ διάλεκτος), διότι ἐλάλουν διάλεκτον μὴ ἑλληνισθεῖσαν, μὴ τυχοῦσαν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν καθωραϊσμὸν τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων. Καλοῦνται δὲ οἱ οὕτω προσκείμενοι τοῖς ἑλληνισμένοις λαοῖς Πελασγοὶ κοινῶς μὲν *βάρβαροι*, ἰδιαιτέρως δὲ Ἰλλυριοὶ, Θρᾷκες καὶ Πελασγοί, τῶν ὀνομάτων τούτων πάντων οὐδὲν ἄλλο δηλούντων ἢ τὸ ἀρχαιοτρόπον καὶ ἄξεστον καὶ βάνουσον. Τοῦτο δὲ τὸ συμβαῖνον ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Στράβωνος συνέβαινε πάντοτε καὶ συμβαίνει καὶ σήμερον ἔτι. Οἱ Θρᾷκες ὑπὸ τοῦ Τακίτου παραδίδονται ὡς βάρβαρος λαός, διότι ὡς οἱ ὄμοροι καὶ ὀμόφυλοι αὐτῶν Ἰλλυριοὶ συνεχῶς ἐπεκρινώον καὶ ἐπεμίγνυντο πρὸς τοὺς βορειότερον αὐτῶν οἰκοῦντας βαρβάρους καὶ συχνὰς ἐποιοῦντο ἐπιδρομὰς εἰς Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον. Καὶ τὸ μὲν τῶν Πελασγῶν ὄνομα ἐξέλιπεν ἐν τοῖς μ. Χ. χρόνοις, τὸ τῶν Ἰλλυριῶν δὲ φαίνεται ἀντικατασταθὲν ἐν τοῖς αὐτοκρατορικοῖς Ρωμαϊκοῖς χρόνοις διὰ τοῦ τῶν *Δαλματιῶν* (παρὰ τοῖς Ἀρμενίοις, ὡς ἐρρήθη, Δαλματικὸς (Δαγματερὸν) ἦτο ταυτόσημον πρὸς τὸ Λατίνος καὶ Ρωμαῖος), ἀλλὰ τὸ τῶν *Θρακῶν* ἔμεινε καὶ ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς χρόνοις, διδόμενον εἰς τινὰς λαοὺς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾷκης διατηροῦντας τὸν ἀρχέγονον καὶ ἀρχέτυπον ὀρεινὸν βίον. Ἀλλὰ παρὰ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ὡς ταυτόσημον πρὸς τοῦτο ἐπεκράτησεν ἀπὸ τοῦ 11 μ. Χ. αἰῶνος τὸ τῶν *Βλάχων*, ἐπιχωριάζον ἰδίως ἐν ταῖς πεδιάσιν τῆς Θεσσαλίας, ἧς μέρος ὀνομάσθη καὶ Μεγάλῃ Βλαχία. Καὶ οἱ Βλάχοι ἢ Θρᾷκες οὗτοι ἦσαν οἱ τῷ 1186 μ. Χ. ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου Ἀγγέλου Ἀ' ἐπαναστάντες ἐνεκα τῶν δυσβαστάκτων φόρων καὶ παραθαρρύναντες τοὺς Βουλγάρους εἰς ἐξέγερσιν καὶ εἰς ἀνασύστασιν τοῦ κράτους αὐτῶν τοῦ Βλαχοβουλγαρικοῦ. Τίς ἢ ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος *Βλάχος*, περὶ τούτου ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐν ἀρμοδίῳ τόπῳ γενήσεται λόγος. Νῦν δὲ λέγομεν ἀπλῶς

μετὰ τοὺς χρόνους ἐκ τοῦ Πελασγικοῦ κόσμου προῆλθεν ὁ νέος κόσμος ὁ Ἑλληνικός· ἐνιαχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ διειρηθήθη ὁ Πελασγικός βίος μετὰ τῆς βαρβάρου Πελασγικῆς διαλέκτου, ἥτις, ὡς πᾶσαι αἱ τῶν τοῖς Ῥωμαίοις ὑποταχθέντων βαρβάρων λαῶν, μὴ ἔχουσα ὀργάνωσιν ἰσχυράν, δὲν ἀντέσχεν εἰς τὸν Λατινισμόν καὶ προὔκάλεσε τὴν γένεσιν τοῦ Βλαχικοῦ Λατινικοῦ ἰδιώματος, μετὰ διαφόρων τοπικῶν διαλέκτων, ὧν ἡ Θρακικὴ διεδόθη καὶ εἰς τὰς πέραν τοῦ Δανουβίου χώρας. Οὔτε ὁ σκοπὸς οὔτε τὰ ὄρια τῆς πραγματείας ταύτης ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν μακρότερον ἐνταῦθα λόγον περὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἢ Ἰλλυρικῆς χερσονήσου. Ὁ σκοπὸς τῆς πραγματείας εἶναι, ὡς ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ῥηθέντων μαρτυρεῖται, νὰ δώσωμεν ἀμυδρὰν τινα εἰκόνα τοῦ προελληνικοῦ καὶ Πελασγικοῦ κόσμου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ χερσονήσῳ ἀπὸ τε ἐθνολογικῆς ἀπόψεως καὶ ἀπὸ τῆς γενικωτέρας ἀπόψεως τοῦ προηγηθέντος ἐνταῦθα τοῦ Ἑλληνικοῦ ὡς ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ Πελασγικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ νῦν προχωροῦμεν εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ βίου εἰς τὸν Ἀχαιϊκὸν καὶ Ἑλληνικόν.

Z'. Ἀχαιοὶ καὶ Ἑλληνες.

Ὡς ἐρρήθη ἤδη ἡ ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ κόσμου, ὃν ἐκαλέσαμεν καὶ προϊστορικόν, εἰς τὸν Ἀχαιϊκὸν καὶ Ἑλληνικὸν κόσμον μετάβασις γενομένη ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ δι' ὠρισμένου χρόνου καὶ δι' ὠρισμένου ἱστορικοῦ γεγονότος, ὡς ἡ ἀπὸ τῆς Ἀχαιϊκῆς περιόδου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Διὰ τοῦτο τὴν μετάβασιν ταύτην μόνον ἐν γενικοῖς τισι διακριτικοῖς σημείοις δυνάμεθα τῶν δύο περιόδων νὰ ὑποδείξωμεν· τὸ σπουδαιότατον δὲ τῶν διακριτικῶν σημείων εἶναι ἡ ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ Πελασγικῷ κόσμῳ φυλετικὴ καὶ πολιτικὴ ἐπικράτησις δύο Πελασγικῶν λαῶν, τῆς φυλῆς τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων.

α') Ἀχαιοί. Πόθεν ἡ ἀρχὴ τῆς φυλῆς ταύτης καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς εἶναι σχεδὸν παντελῶς ἄγνωστον. Τὸ ὄνομα τῶν ἐν τοῖς προϊστορικοῖς χρόνοις ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ Ὑπαχαιῶν καλουμένων Κιλικῶν ἦκιστα συντελεῖ εἰς τὴν ἐξηγήσιν τοῦ ὀνόματος Ἀχαιός. Ἐν Ἀσίᾳ ἐν ταῖς πρὸς τὸν Εὐξείνιον ὑπωρείαις τοῦ Καυκάσου μνημονεύεται λαὸς ἐπὶ τῇ θαλάσῃ οἰκῶν καλούμενος Ἀχαιοί, λαβὼν τὸ ὄνομα κατὰ τινα παράδοσιν (Στράβ. ΙΑ, 495—6) ἀπὸ τῶν μετὰ τοῦ Ἰάσονος στρατευσάντων (ἐν τῇ Ἀργοναυτικῇ στρατείᾳ) πρὸς τὰ μέρη ἐκείνα Φθιωτῶν Ἀχαιῶν καὶ οἰκησάντων τὴν ἐν Καυκάσῳ Ἀχαΐαν. Κατ' ἄλλην παράδοσιν (Στράβ. Θ, 419) ἡ μετοίκησις αὐτῆ τῶν Ἀχαιῶν Ὀρχομενίων εἰς Πόντον ἐγένετο μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας ὑπὸ τὸν ἐκ τῆς Ἰλιάδος (Ἰλ. Ι. 82) καὶ ἐκ τοῦ Διακόσμου (Ἰλ. Β. 512) γνωστὸν υἱὸν τοῦ Ἄρεως Ἰάλμενον. Οἱ Ὀρχόμενιοι ἄποικοι μετὰ τὴν ἄλω-

σιν τῆς Τροίας πλανηθέντες μετέβησαν εἰς Πόντον. Αἱ τοιαῦται ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς περιόδου τοῦ Ἑλληνισμοῦ προερχόμεναι παραδόσεις, ὡς καὶ ἐν τοῖς περὶ Ἀρμενίου τοῦ Θεσσαλοῦ καὶ Ἀρμενίων εἶπομεν, οὐδεμιᾶς ἔχονται ἀκριβείας ἀντικειμενικῆς. Τὸ μόνον ἐξ ἀντικειμένου ἀληθὲς ἐν τῇ παραδόσει ταύτῃ εἶναι ὅτι ἐν Καυκάσῳ ὑπῆρχέ τις λαὸς Ἀχαιῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καλουμένων, συχνῶς μνημονευομένων ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῶν χρόνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τῶν Ἀχαιῶν τούτων τὸ ὄνομα, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶπομεν, ἀναμνησκει τὸ ἐθνικὸν ὄνομα τῶν Ἀρμενίων, ὅπερ εἶναι Χά'ι' μεταποιηθὲν ἴσως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς Ἀχαιός. Οἱ Ἀρμένιοι μέχρι σήμερον καλοῦσιν ἑαυτοὺς Χά'ι' καὶ τὴν Ἀρμενικὴν πατρίδα αὐτῶν καλοῦσι Χαϊστὰν=χώραν Χά'ι' (1). Καὶ ἡ μὲν ὁμογένεια τῶν Ἀχαιῶν τοῦ Πόντου καὶ τοῦ Καυκάσου πρὸς τοὺς Χά'ι' τῆς Ἀρμενίας εἶναι λίαν πιθανή, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ τῶν Χά'ι' ἢ τῶν Καυκασίων Ἀχαιῶν πρὸς τοὺς Φθιώτας ἢ Ὀρχομενίους Ἀχαιοὺς, ὡς ἀξιοῖ ἡ Ἑλληνιστικὴ γραμματεία.

Ἄλλὰ καὶ ἡ γραμματικὴ καὶ ἐτυμολογικὴ ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματος ἐκ τοῦ χά'ι'ος = γνήσιος, εὐγενής, δὲν εἶναι ἐν πᾶσιν ἀσφαλής (2). Ἄλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι οὐδεὶς τόπος παραδίδεται ὡς κοιτὶς ἢ πρώτη πατρίς τῶν Ἀχαιῶν. Παρ' Ὀμήρῳ τὸ ὄνομα ἔχει εὐρυτάτην περιοχὴν, διδόμενον εἰς πάντας τοὺς ἀπὸ Θεσσαλίας μέχρι τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου οἰκοῦντας λαοὺς, ἐξαιρουμένων τινῶν παναρχαίων λαῶν, οἳ οἱ Ἐπειοί, οἳ τινες καίπερ καλούμενοι «φαιδιμόντες» (Ἰλ. Ν, 686) καὶ «μεγάθυμοι» (Ἰλ. Ο. 519), μετέχοντες δὲ καὶ τοῦ ἐναντίου τῆς Τροίας πολέμου (Ἰλ. Ν. 686) δὲν εἶναι Ἀχαιοί, ἀλλ' εἰ αἱ παναρχαῖοι λαὸς τῆς Ἡλίδος, πολεμῶν ἐναντίον τῶν Ἀχαιῶν τῆς Πύλου (Ἰλ. Α. 671—792). Ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις Ἀχαΐα, ὡς γνωστὸν, καλεῖται χώρα παραλίος ἐν τῇ βορείᾳ Πελοποννήσῳ· ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβεν ἡ ρηθεῖσα χώρα, πρότερον Αἰγιάλεια καλουμένη καὶ ὑπὸ Ἰώνων οἰκουμένη, ἐν τοῖς μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων (1104 π. Χ.) χρόνοις, ὥστε κατ' οὐδένα τρόπον δύναται νὰ θεωρηθῇ κοιτὶς τῶν Ἀχαιῶν. Τὸ αὐτὸ ρητέον περὶ τῆς Φθίας, ἥτις ὡς χώρα ἰδιαιτέρα τῶν Ἀχαιῶν Φθιωτῶν ἐκαλεῖτο Ἀχαιίς (Στράβ. Α' 45), ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι πολλῶ μεταγενέστερον. Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης καλοῦνται παρ' Ὀμήρῳ Φθιοί. Βραδύτερον δὲ φαίνεται ὅτι ἡ Φθία, ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ κοιτὶς τῶν Ἑλλήνων, ἐποιήθη καὶ χώρα ἰδιαιτέρα Ἀχαιῶν (τῶν Α. Φθιωτῶν καλουμένων). Ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἔπεσι τὸ ὄνομα τῶν Ἀχαιῶν (ὅπως καὶ τὸ τῶν Δαναῶν καὶ Ἀργείων, ἀλλὰ ταῦτα ἔχοντα δεδηλωμένην ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Ἄργου) ἔχει ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ

(1) Χά'ιγ (Haig) ὀνομάζουσιν οἱ Ἀρμένιοι τὸν γενάρχην αὐτῶν. Μοὶ φαίνεται ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐπιθέτου Χαί-gan=Χαίτιος ἦτοι Ἀρμένιος.

(2) Δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ ἔγνοια τῶν παρὰ Στράβωνι (Η' 347) μνημονευομένων ἐν Ἡλίδι Ἀχαιῶν πετρῶν.

Ἑλλάδι μόνον ἔννοιαν καθολικὴν, διδόμενον εἰς πάντας τοὺς ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἰκῆ Ἑλλάδι μεθ' Ὀμηρον Ἑλληνας κληθέντας λαοὺς καὶ εἰς τὰς εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Ἀγαμέμνονος ὡς βασιλέως τοῦ Ἄργους ὑπαγομένας νήσους τοῦ Αἰγαίου. Ἀχαιοὶ δὲ ὑπάρχουσι παρ' Ὀμήρω καὶ ἐν Κρήτῃ. Πᾶσα δὲ ὕστερον ἐν Εὐρώπῃ Ἑλλάς κληθεῖσα χώρα καλεῖται «Ἀχαΐα γαῖα», περιλαμβανομένης καὶ τῆς «Ἑλλάδος» τοῦ Ἀχιλλέως, οὗ καὶ οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι, οἱ Μυρμιδόνες, εἶναι ἐπίσης Ἀχαιοί, ὅπως καὶ αὐτοὶ εἶναι μέγας ἥρωας Ἀχαιοί.

Ἀχαιοὶ λοιπὸν δὲν εἶναι ἐν τῷ Ὀμηρικῷ κόσμῳ ἰδιαιτέρα τις φυλὴ, ἐν ὄρισμένῳ τόπῳ οἰκοῦσα, ἀλλὰ φυλὴ ἀγνώστου τοπικῆς καταγωγῆς, λαὸς πολεμικός, ἐμφανισθεὶς ἐν μέσῳ τοῦ Πελασγικοῦ κόσμου καὶ ἐκτείνας τὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος αὐτοῦ ἐφ' ἀπάσας τὰς εἰρημένας χώρας τῆς Εὐρώπῃ ἰκῆς Ἑλλάδος ἀπὸ Θεσσαλίας μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ μέχρι Ἰθάκης (ἡ Κέρκυρα οἰκεῖται παρ' Ὀμήρω ὑπὸ Φαιάκων, οἵτινες δὲν καλοῦνται Ἀχαιοὶ) πρὸς δυσμὰς καὶ μέχρι Κρήτης πρὸς ἀνατολάς. Αἱ παρὰ τὰς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νῆσοι, ἰδίως ἡ Λέσβος, εἶναι ἡ μόνη Πελασγικὴ σύμμαχος τῆς Τροίας νῆσος, Χίος δὲ καὶ Ψυρή (Ψαρά) ἀπαξ μνημονεύονται παρὰ τῷ ποιητῇ τῆς Ὀδυσσεΐας (Γ' 170—172) ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀναφορᾶς πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς. Ἡ Ρόδος καὶ οἱ «ἀγέρωχοι Ρόδιοι» μνημονεύονται μόνον ἐν τῷ Διακόσμῳ, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν ὕστερον γενομένην παρεμβολὴν τοῦ ὀνόματος τούτου ὡς καὶ τοῦ τῆς Σύμης καὶ Νισύρου καὶ Κραπάθου (Καρπάθου) Κάσου καὶ Κῶ καὶ Καλύδνης (Καλύμνου;) (Ἰλ. Β. 671—7).

β') Ἑλληνες. Ἐνθ' ἡ τῆς φυλῆς τῶν Ἀχαιῶν κοιτὶς καὶ πρώτη πατρὶς δὲν εἶναι γνωστὴ, ἡ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες συγχρόνως μετὰ τῶν Ἀχαιῶν ἐμφανίζονται ἐν τῷ νέφ' ἐκ τοῦ Πελασγικοῦ προελθόντι, ἀλλ' ἤδη ἀντιτιθεμένῳ πρὸς τοῦτον Ὀμηρικῷ ἢ Ἀχαιῶν κόσμῳ, κοιτὶς εἶναι σαφέστατα γνωστὴ. Ἡ φυλὴ αὕτη κοιτίδα ἔχουσα τὴν ἐν Ἠπειρῷ παρὰ τὸ μαντεῖον Δωδώνης καὶ τὸ ὄρος Τόμαρον καὶ λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τῶν ὑποφητῶν τοῦ ἐν Δωδώνῃ λατρευομένου Πελασγικοῦ Διός, τῶν καλουμένων Σελλῶν ἢ Ἑλλῶν ἤτοι λαμπρῶν, ἐπιφανῶν (πρὸβλ. τὰς λ. σέλας, σελήνη, Ἑλένη, sol), ὅπως καὶ ἡ χώρα αὐτῆς ἢ κληθεῖσα Ἑλλοπία (ἀπὸ Ἑλλόπων ἢ Ἑλλῶν τὸ οὐ εἶναι ἀπλῶς κατάληξις εἰς τὸ φυλετικὸν ὄνομα Ἑλλάς), ἀπὸ τῆς Ἠπειρωτικῆς ταύτης χώρας μετενάστευσεν, ἀγνωστον ὑπὸ ποίας περιστάσεις, ἴσως ἔνεκεν ἐπιδρομῆς Ἰλλυρικῶν βορειόθεν γενομένης, εἰς τὰς ὑπωρεῖας τῆς παρακειμένης Πίνδου, καὶ διὰ τῶν πυλῶν τῆς ὄροσειρᾶς αὐτῆς εἰσελθοῦσα εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐγκατεστάθη ἐν Φθίᾳ, ἐκταθεῖσα, ὡς φαίνεται, ἐντεῦθεν μέχρις Εὐβοίας, ὅπου ὑπῆρχεν ἐπίσης Ἑλλοπία (Ἡρ. Η 23 Ἑλλοπὴ μοῖρη) καὶ ἡ νῆσος δὲ ἅπασα ἢ πρότερον ὑπὸ Θρακῶν (Πελασγῶν) Ἀβάντων οἰκουμένη ὀνομάσθη Ἑλλοπία, ἐπλάσθη δὲ καὶ ἐπώνυμος ἥρωας, Ἑλλοψ υἱὸς τοῦ Ἴωνος (Στράβ. Ι' 445).

ΕΙΚΟΝΕΣ

ΠΙΝΑΞ	Ἡ ὑψίστη κορυφὴ τῶν Ἰμαλαίων 8840 μέτρα.	1
>	Ὁ ναὸς ΤΖΑ·Ι·ΝΝ τοῦ Ραδζπυτάνα (XI-XII αἰῶν) εἰς τὸ ὄρος Ἀμποῦ.	2
>	Ἡ ἀπότομος κορυφὴ Siniolchu εἰς τὸ Σιμίμ (Ἰμαλαία).	3
>	Πύλη τοῦ ναοῦ τοῦ Γιακαρνάθ παρὰ τὸ Πουρὶ (κόλπος τῆς Βεγγάλης) Ἡ [λατρεία τοῦ Βισοῦ.	4
>	Ὁ αἰνιγματώδης τάφος Σανκί ἐν τῶν ἀρχαιοτέρων Ἰνδικῶν μνημείων.	5
>	Ὁ πυραμειδοειδὴς ναὸς τοῦ Βουδδακᾶ ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος [Ἀζόκα πλησίον τῆς Ἱερᾶς συκῆς τοῦ Βούδδα.	6
>	Τὰ σπήλαια τῆς Ἑλλόρας Ἐσκάφησαν ἐντὸς βράχων ὑπὸ Ἰνδῶν μοναστῶν.	7
>	Ὁ ναὸς Καῖλᾶ (Ἑλλόρα) σκαφεὶς ἐπὶ βράχου.	8
>	Τὸ ἱερὸν Ἀγιάντα ἐπὶ βράχου σκαφέν ἐν τῶν ἐπὶ βράχων δημιουργη- [θέντων μοναστηρίων.	9
>	Ὁ μέγας ναὸς τοῦ Καρανάκ ἀφιερωμένος εἰς τὴν λατρείαν τοῦ ἡλίου.	10
>	Τὸ ἄρμα τοῦ Κρισνά.	11
>	Εἴσοδος τῶν σπηλαιωδῶν ναῶν τῆς Ἐλεφάντας (X αἰῶν) ἐπὶ νησίδος [παρὰ τὴν Βομβάην.	12
>	Μνημεῖα Ἰνδικῆς θεολογικῆς τέχνης μαρτυροῦντα τὰς περιόδους τῆς [ἐν μακρῷ χρόνῳ ἐξελίξεως αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι [τῆς περιόδου τῆς ἐπιδράσεως τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης.	13
>	Ἐρείπια Ὀουθίας. Τὸ μέγα χάλκινον ἀγαλμα τοῦ Βούδδα.	14
>	Ὁ περίφημος Ναὸς τοῦ Βούδδα ἐν Πόρο-Πουτουρ (Ἰάβα).	15
>	Ὁ ναὸς τοῦ δδόντος τοῦ Βούδδα.	16
>	Ὁ ναὸς Ἴζουρουμουνίγια κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Τισσᾶ τὸν 4ον [αἰῶνα φίλον τοῦ Ἀζόκα βασιλικῷ ἀποστόλου τοῦ Βουδδισμού.	17
>	Κολοσσαῖον ἀγαλμα τοῦ Βούδδα κεκλιμένου μήκους 44 μέτρων καὶ [ῥψους 14.	18
>	Τὰ εἶρηπια τῆς Ἀγγῶρ ἐν Καμπόδτση. Ἡ μεγάλη κλίμαξ τοῦ ναοῦ.	19
>	Ὁ μέγας περίβολος τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγγῶρ (Καμπόδτση).	20
>	Οἱ θόλοι τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγγῶρ (Καμπόδτση)	21
>	Ἐρείπια ἀνακτόρου τῆς Ἰνθαπαταπούρι (Ἀγγῶρ-Τόμ).	22
>	Τὸ περίφημον χάλκινον ἀγαλμα τοῦ Βούδδα τῆς Καμακούρα (Ἰαπωνία).	3
>	Τὸ μέγα Σινικὸν τεῖχος 3.500 χιλιμέτρων μήκους μετὰ 25.000 πύργων, [ἀνεγερθὲν τὸν III αἰῶνα μ. Χ. παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος [Τσέ-Χοάν-Τέ.	24
>	Πόταλα παρὰ τὴν Λάσσαν (Θιβέτ) ἐνθα ἡ διαμονὴ τοῦ Δαμαλαί—Λάμα [θηρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Θιβέτ.	25
>	Μονολιθικὸς ναὸς ἐν Μαχαβαλιπούρ κατασκευασθεὶς ὑπὸ τῶν Δραβιδῶν [VI αἰῶνα.	26
>	Ἀπειρία Ἀγαλμάτων τοῦ Βούδδα ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ Moulmein.	27

Οἱ ἐν Φθίᾳ Ἕλληνες, ὧν ἡ χώρα ἤδη παρὰ τῷ ποιητῇ τῆς Ἰλιάδος καλεῖται Ἑλλάς, ταχέως ηὔξηθησαν εἰς ἔθνος σημαντικὸν καὶ ἰσχυρόν, τὸ πρῶτον μετὰ τοὺς Ἀχαιοὺς τοῦ Ἄργου. Καὶ τούτων μὲν τῶν Ἀχαιῶν τοῦ Ἄργου ἡ δύναμις ἐκπροσωπεῖται παρ' Ὀμήρῳ διὰ τοῦ βασιλικῆς μεγαλείου τοῦ ἀνακτος ἀνδρῶν εὐρυκρείοντος Ἀγαμέμνονος, τῶν δὲ Ἑλλήνων διὰ τοῦ ἰδεώδους προτύπου ἥρωος, τοῦ ἀνδρειοτάτου πάντων τῶν Ἀχαιῶν ἡρώων, τοῦ «θεοῖς ἐπιεικέλου», «μέγα φερτάτου Ἀχαιῶν», «δοράμου ἀνδρῶν», «θυμολέοντος», «πτολιπόρθου», «κυδαλίμου», «θεοειδοῦς» Ἀχιλλέως (1). Ὅτι οἱ Ἕλληνες οὗτοι τῆς Θεσσαλίας εἶναι ὁμόφυλοι καὶ ὁμογενεῖς πρὸς τοὺς Σελλοὺς ἢ Ἑλλοὺς τῆς Ἡπείρου, μαρτυρεῖ σαφῶς ὁ Ὀμηρὸς ποιῶν τὸν Ἀχιλλέα (Ἰλ. Π 233) δεόμενον τοῦ Δωδωναίου Διὸς ὡς πατρῆος θεοῦ ὑπὲρ τῶν μαχομένων Ἀχαιῶν καὶ λέγοντα

Ζεῦ ἄνα Δωδωναῖε, Πελασγικέ, τηλόθι ναῖων,
Δωδώνης μεδέων . . .

Ἄλλ' ὡς ἐρρήθη, οἱ παρ' Ὀμήρῳ Πελασγοὶ Σελλοὶ ἢ Ἑλλοὶ παρὰ τῷ αὐτῷ ποιητῇ ὡς Ἕλληνες εὐρίσκονται ἐν τῷ κόσμῳ τῷ Ἀχαιῶν καὶ ἀποτελοῦσι σπουδαίαν μοῖραν τοῦ κόσμου τούτου.

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες οἱ κατέχοντες σπουδαίαν θέσιν ἐν τῷ Ἀχαιῶν κόσμῳ δὲν ἀποτελοῦσιν οὔτε τὸ κέντρον οὔτε τὴν κυριωτάτην τούτου πολιτικὴν δύναμιν. Αὕτη κεῖται ἐν Πελοποννήσῳ, ἐν τῷ Ἄργει καὶ ἐν ταῖς Μυκῆναις, εἶτα δὲ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Πελοποννήσῳ καὶ τισὶ νήσοις τοῦ Αἰγαίου. Τὸ Ἄργος εἶναι τὸ κυριώτατον καὶ ὑπέρτατον κράτος τῶν Ἀχαιῶν, Μυκῆναι δὲ εἶναι καθέδρα τοῦ εὐρυκρείοντος ἀνακτος, ἔχοντος ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην αὐτοῦ ἀρχὴν τὸ Ἄργος καὶ τὴν Σπάρτην ἀποτελοῦντα ἰδιαίτερα κράτη ὑπὸ τὸν ἐν Μυκῆναις βασιλέα, καὶ τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν Ἀρκαδίαν, ἔτι δὲ πολλὰς νήσους. Καὶ οἱ ἡγεμόνες ἔτι τῶν ἐν Σάμῃ (Κεφαλληνία) καὶ ἐν Ἰθάκῃ Ἀχαιῶν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἐν Κρήτῃ, καὶ πάντες πανταχοῦ τοῦ Ἀχαιῶν ὑπάρχοντες ἡγεμόνες τὸν ἐν Μυκῆναις ἐδρεύοντα ἀνακτα ἀναγνωρίζουσιν, ἠθικῶς τοῦλάχιστον, ὡς ἀνώτατον πρόεδρον. Ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐποίησεν ὥστε ἐκ τοῦ Ἄργου ὡς κυριωτάτου κέντρον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ οἱ Ἀχαιοὶ νὰ καλῶνται καὶ Ἀργεῖοι καὶ Δαναοὶ κατὰ τὸ πάτριον ὄνομα τοῦ λαοῦ τοῦ Ἀργείου. Εἶναι δὲ οἱ Ἀχαιοὶ οὗτοι τῶν Μυκηναίων καὶ τοῦ Ἄργου οἱ μάλιστα πεπολιτισμένοι ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς, ὡς ἐκ τῆς εὐφυοῦς πρὸς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὰ μεγάλα κέντρα τοῦ Μεσογειακοῦ πολιτισμοῦ θέσεως αὐτῶν. Αὐτοὶ δ' εἰσὶ καὶ οἱ τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν προαγαγόντες καὶ τὴν τέχνην

(1) Τὸ ἐν τῷ Διακόσμῳ (Ἰλ. Β 530) *Πανέλληνες*, ὅπερ θὰ ὑπενόει διαίρεσιν τῶν Ἑλλήνων εἰς πολλὰς φυλάς καὶ δήμους, ἔχει παρεμβληθῆ πάντως βραδύτερον ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις.

ἰσχυρῶς καλλιεργήσαντες καὶ διὰ τούτων πάντων τὴν Μυκηναίαν καλουμένην περίοδον τῆς τέχνης δημιουργήσαντες· αὐτοὶ δὲ καὶ οἱ τὴν Πελασγικὴν πρότερον Κρήτην εἰς τὸν Ἀχαιϊκὸν κόσμον μεταστήσαντες καὶ προσθέντες οὕτω σπουδαίαν δύναμιν στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν τοῖς Ἀχαιοῖς ἐν ταῖς πρὸς τὸν Πελασγικὸν κόσμον συγκρούσεσι (1) καὶ λαμβάνοντες τὴν στρατιωτικὴν ἡγεμονίαν πάντων τῶν Ἀχαιῶν ἐν ταῖς συγκρούσεσι ταύταις ταῖς τοσαύτην παρασχούσαις ὕλην καὶ κεφάλαιον εἰς τὸ κυριώτατον στοιχεῖον τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν χρόνων ἐκείνων, εἰς τὴν Ἱερὰν οὕτως εἰπεῖν Γραφὴν καὶ Ἱστορίαν τοῦ τε Ἀχαιϊκοῦ καὶ τοῦ Πελασγικοῦ κόσμου, εἰς τὴν ἐπικὴν ποίησιν. Ἄλλ' ἢ σοφωτέρα καὶ τελειότερα νόησις τούτων πάντων ἀπαιτεῖ νὰ ρίψωμεν ἐν ἔτι βλέμμα ἑταστικὸν εἰς τὸν ἀπέθαναι τοῦ Ἀχαιϊκοῦ αὐτοῦ ἱστάμενον Πελασγικὸν κόσμον, ἵνα ἴδωμεν τὰ αἴτια, τὴν πορείαν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν συγκρούσεων τούτων.

Ὁ Πελασγικὸς καὶ ὁ Ἀχαιϊκὸς κόσμος ἐν συγκρίσει πρὸς ἀλλήλους. Εἶδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένους, πόσον τὸ πνεῦμα τὸ πολεμικὸν εἶχεν ἐν πανάρχαιοις ἤδη χρόνοις ἀναπτυχθῆ ἐν τοῖς Θρακοπελασγικοῖς λαοῖς, ἀποτελοῦν σχεδὸν τὸ καθ' ἡμέραν ἐπιτήδευμα αὐτῶν καὶ συναπτόμενον πρὸς αὐτὸν ἔτι τὸν θρησκευτικὸν βίον. Πάντα δὲ τὰ περὶ Χαλύβων, Κιμμερίων, Ἀμοζόνων ἄδόμενα ἐπιβεβαιούσι τὰς περὶ τοῦ πολεμικοῦ μένους καὶ ἀλκῆς τοῦ λαοῦ τούτου εἰδήσεις καὶ γνώσεις ἡμῶν. Εὐνόητον ὅτι μεταξὺ τῶν λαῶν τούτων δὲν ἔλειπον καὶ πολλοὶ πόλεμοι καὶ ἐπιδρομαὶ ἐναντίον ἀλλήλων. Πλὴν δὲ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Κιμμερίων τοῦ Πόντου εἰς τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Θράκης εἰς τὰς βορείας παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας γενομένων Θρακικῶν μεταναστεύσεων ἀναφέρονται καὶ συμμαχικαὶ Λυκίων καὶ Κιμμερίων ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν Σάρδεων (2). Ἄλλ' αἱ τοιαῦται κατὰ τόπους ἐμφύλιοι, οὕτως εἰπεῖν, μεταξὺ τῶν Θρακοπελασγικῶν φυλῶν συγκρούσεις, ὁ-

(1) Ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ ἐγκατασταθέντες ἐν Κρήτῃ κατέλυσαν τὴν δυναστείαν τῶν Μινωιδῶν καὶ ἴδρυσαν ἐνταῦθα ἐν τῇ νήσῳ νέον κράτος ὑπὸ νέαν δυναστείαν, ὡς ἰσχυρῶς ἰσχυρῶς τινες νεωστὶ, δὲν φαίνεται ἀκριβές. Οἱ παρ' Ὀμήρῳ ἡγεμόνες τῶν Ἀχαιῶν κατάγονται ἀπὸ τοῦ Μίνωος. Ὁ Ἰδομενεὺς εἶναι υἱὸς τοῦ Δευκαλίωνος, υἱοῦ τοῦ Μίνωος. Οἱ Ἀχαιοὶ ἐγκατεστάθησαν, ὡς φαίνεται, ἐν Κρήτῃ μᾶλλον εἰρηνικῶς καὶ συνεχωνεύθησαν εἰρηνικῶς μετὰ τοῦ ἐγχωρίου Πελασγικοῦ λαοῦ. Ἡ εἴσοδος τοῦ ἀχαιοῦ καὶ ἑλληνος ἐνταῦθ' ἦρως τῆς Φθίας Δευκαλίωνος εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μίνωος μαρτυρεῖ τὴν εἰρηνικὴν ταύτην συγγένειον.

(2) Ἐν τινι σκοτεινῷ καὶ παρεφθαμένῳ χωρίῳ τοῦ Στράβωνος (IB' 572) ὑπάρχει τις ὑπαινιγμὸς καὶ περὶ ἀλώσεως τῆς Τροίας αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἐξ Εὐρώπης (Θράκης ἢ Μακεδονίας) εἰς Ἀσίαν ἐλθόντων Φρυγῶν. Τὸ χωρίον λέγει: «τῶν δὲ Φρυγῶν ἐκ τῆς Θράκης περαιωθέντων [ἀν]ελόντων τε τῆς Τροίας ἄρχοντα καὶ τῆς πλησίον γῆς, ἐκείνους μὲν ἐνταῦθα οἰκῆσαι».

μοὶ πρὸς ἃς βλέπομεν οὐκ ὀλίγας καὶ ἐν τῇ Ἑλλάδι ὕστερον κληθεῖση χώρα γενομένης κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους (οἷον τὸν πόλεμον τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας), ἐγένοντο καὶ κατὰ τὰς ἐξ Ἀσίας ἐναντίον τῆς Εὐρώπης καὶ τὰνάπαλιν γενομένης ἐπιδρομᾶς.

Λέγει δὲ καὶ ὁ Στράβων (IB 572) ὅτι ἐνεκα τῆς εὐδαιμονίας τῆς ἐντὸς Ἀλφειοῦ Ἀσίας χώρας, καὶ μάλιστα τῆς παραλίας, «ἐπιθέσεις ἐγένοντο αὐτῇ πολλὰ ἄλλοθεν καὶ διὰ παντός ἐκ τῆς περαιῆς (1) ἢ καὶ ἐπ' ἀλλήλους ἰόντων τῶν ἐγγύς». Τὸ παραδιδόμενον περὶ *Τριπόρθου* (τρις ἀλούσης) Ἰλίου συμφώνως πρὸς τὰς ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων εἰκαζομένης πολλὰς διαδοχικῶς καταστροφὰς τῆς Τροίας συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν ὑπὸ τοῦ Στράβωνος λεγομένων. Ἄλλ' αἱ τοιαῦται ἐξ Εὐρώπης ἐπιθέσεις προυκάλουν καὶ ἀντεπιθέσεις ἐξ Ἀσίας, ἡ δὲ σπουδαιότης τῶν ἀναφερομένων ἦτο ἡ γενομένη ὑπὸ τῶν *Τεύκρων*, ἦτοι τῶν Τρώων καὶ τῶν γειτόνων αὐτῶν Μυσῶν, ἐννοεῖται πρὸ τῶν Τρωικῶν, εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς Θρακικὰς χώρας καὶ ἐκταθεῖσα μέχρι τοῦ Ἰονίου πόντου πρὸς δυσμὰς καὶ μέχρι Πηγείου πρὸς νότον (2). Ἐπεισόδιον δὲ μέγα καὶ πολυθρόνητον τῶν τοιούτων συγκρούσεων ὑπῆρξεν ὁ Τρωικὸς πόλεμος.

Ὁ Τρωικὸς πόλεμος. Οὗτος ὑπὸ τὴν γυμνὴν ἰδιότητα αὐτοῦ, ἄνευ τοῦ περιβαλόντος αὐτὸν ποιητικοῦ κόσμου, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς μία τῶν μεταξὺ Εὐρώπης τῆς Ἀχαιϊκῆς καὶ τῆς Πελασγικῆς ἔτι Ἀσίας συγκρούσεων ἂν μάλιστα ἡ προμνημονευθεῖσα τῶν Τρώων Τεύκρων στρατεία δὲν περιορίζετο εἰς τὰς μέχρι Πηγείου καὶ Ἰονίου πόντου Θρακοπελασγικὰς χώρας, ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς ἄμεσος ἀνταπόδοσις τῆς Τρωικῆς ἐκείνης ἐπιθέσεως. Ἀλλὰ κατὰ τὴν παρ' Ἡροδότῳ παράδοσιν (Ἡρ. Ζ 20 «Μῆτε κατὰ τὰ λεγόμενα τὸν Ἀτρεϊδέων ἐς Ἴλιον μῆτε τὸν Μυσῶν τε καὶ Τεύκρων τὸν πρὸ τῶν Τρωικῶν γεγόμενον, οἱ διαβάντες ἐς τὴν Εὐρώπην κατὰ Βόσπορον τοὺς τε Θρήκας κατεστρέψαντο πάντας καὶ ἐπὶ τὸν Ἰόνιον πόντον κατέβησαν μέχρι τε τοῦ Πηγείου ποταμοῦ τὸ πρὸς μεσημβρίας ἤλασαν») οἱ Τεῦκροι μέχρι τοῦ Ἰονίου πόντου (τοῦ Ἀδρίου) πρὸς δυσμὰς καὶ μέχρι τοῦ Πηγείου πρὸς μεσημβρίαν ἤλασαν, ἦτοι ἐπέσχον τὴν προέλασιν αὐτῶν ἀκριβῶς εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ Ἀχαιϊκοῦ κόσμου. Καὶ κινδυνεύει τις νὰ υποθέσῃ ὅτι ὁ Ἡρόδοτος διὰ τῶν ὀρίων, ἅτινα τίθησιν εἰς τὴν μεγάλην ἐναντίον τῆς Εὐρώπης στρατείαν τῶν Τρώων, ἤθελε ν' ἀποκλείσῃ πᾶσαν ὑπόθεσιν περὶ στρατείας τῶν Τρώων ἐναντίον τοῦ Ἀχαιϊκοῦ κό-

(1) Τῆς Εὐρωπαϊκῆς.

(2) Εἶναι ἀξιοσημείωτος ἐνταῦθα ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου μνημονευομένη διὰ τοῦ Βοσπόρου γενομένη εἰς Εὐρώπην διάβασις τῶν Τρώων Τεύκρων. Ὁ Ὀμηρος, ὡς γνωστόν, δὲν φαίνεται γινώσκων τὸν Βόσπορον (παρὰ τοὺς ἐναντίους ἰσχυρισμοὺς τοῦ Στράβωνος) ἢ τοῦλάχιστον δὲν μνημονεύει αὐτοῦ.

σμου. Ἀλλὰ τίνα ἄλλην ἔννοιαν ἱστορικὴν δυνάμεθα νὰ εὐρωμεν ἐν τῷ Τρωικῷ πολέμῳ πλὴν τῆς ὑπὸ τῆς ποιήσεως διδομένης τούτῳ ἔννοιαις ;

Ἡ Τρωικὸς πόλεμος καὶ τὰ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα τῆς Αἰγύπτου. Ἐποιοσάμεθα ἤδη λόγον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν περὶ τοῦ μεγάλου κράτους τῶν Χέτα τοῦ ἔχοντος τὸ κέντρον αὐτοῦ ἐν τῇ Πτερίᾳ τῆς Καππαδοκίας καὶ ἐντεῦθεν ἐκτεινομένου πρὸς δυσμὰς μέχρι τῶν δυτικῶν ἁκτῶν τοῦ Αἰγαίου, πρὸς ἀνατολὰς δὲ μέχρι Συρίας καὶ Μεσοποταμίας. Τὸ κράτος τοῦτο ἦτο μέγα καὶ σεβαστὸν ὡς αὐτὸ τὸ Αἰγυπτιακὸν κράτος ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς 19ης δυναστείας Ραμσῆ Α' καὶ Σέθη Α', ἐπὶ δὲ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Σέθη Α' Ραμσῆ Β' τοῦ Μεγάλου ἐξέτεινε τὰς κτήσεις αὐτοῦ μέχρι τῶν ἑσχατιῶν τῆς Παλαιστίνης καὶ τῶν προθύρων τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐνέβαλεν εἰς κίνδυνον αὐτὴν τὴν ὑπαρξιν τῆς Αἰγύπτου, ἀπηλλάγη δ' ἡ Αἴγυπτος τοῦ κινδύνου διὰ τῆς ἐν Κάδες παρὰ τὸν Ὀρόντην νίκης (1371 π. Χ.), ἣ ἐπηκολούθησε συνθήκῃ καταλείπουσα τὴν Παλαιστίνην εἰς τὴν Αἴγυπτον (1), τὴν δὲ βόρειον Συρίαν εἰς τὸ Χεταϊκὸν κράτος. Τὸ κράτος τοῦτο, οὗ τὸ μεγαλεῖον ὑπαινίσσονται αἱ περὶ Κιλικίων, Κητειῶν καὶ Τεύκρων τῆς Τροίας ἀμυδραὶ παραδόσεις, ἦτο περὶ τὰ μέσα ἤδη τοῦ 15 π. Χ. αἰῶνος ἀρκούντως πεπολιτισμένον, χρώμενον γραφῇ σφηνοειδεῖ Ἀσσυροβαβυλωνιακῇ, ὡς ἀπεκάλυψαν τὰ ἐν Μπογάζκογι ἑναγχοῦ ἀνακαλυφθέντα μνημεῖα, καὶ γλώσσῃ διπλωματικῇ Ἀσσυροβαβυλωνιακῇ, προσέλαβε δὲ καὶ τίνα στοιχεῖα πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ὁργανώσεως ἐκ τῆς Ἀσσυρίας (2). Τὸ κράτος τοῦτο τὸ διὰ τῆς μετὰ Ραμσῆ Β' συνθήκης διατηρήσαν τὴν βόρειον Συρίαν ἀπώλεσε ταύτην μετ' οὐ πολὺ, οὐχὶ ἕνεκα νέων πολέμων πρὸς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλ' ἕνεκα

(1) Τῆς παροδικῆς εἰς τὸ κράτος τῶν Χέτα προσαρτήσεως τῆς Παλαιστίνης λείψανον ὑποτίθεται ὅτι ἔμεινεν ὁ μικρὸς λαὸς τῶν Χεταίων τῆς Παλαιστίνης, ἐγκλιματισθεὶς ἐνταῦθα ὅπως οἱ ὑποτιθέμενοι ὡς ἀπὸ Κρήτης ἐλθόντες Καφτορεῖμ.

(2) Ὅπως οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀσσυρίας συνοδεύεται καὶ ὁ τῶν Χεταίων βασιλεὺς ἐν ταῖς στρατείαις ὑπὸ τοῦ «βιβλιογράφου αὐτοῦ». Ἐν τῷ στρατῷ τῶν Χεταίων, ὅπως ἐν τῷ Αἰγυπτιακῷ, τὴν κυρίαν δύναμιν ἀποτελεῖ ἡ τῶν ἄρμάτων, ὧν ἐν ἐκάστῳ ἴστανται τρεῖς (ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς δύο) ἄρματα. Ὁ ὄπλισμός αὐτῶν (ἰδίως τῶν ἄρματηλατῶν) ὡς πρὸς τὰ ἐκηβόλα ὄπλα σύγκριται ἀπὸ τόξου καὶ βελῶν, ἀγγέμαχα δὲ ὄπλα ἔχουσιν οἱ πεζοὶ, μάλιστα ξίφος καὶ λόγχην. Ἐν τῷ μεγάλῳ ἐναντίον τοῦ Ραμσῆ Β' πολέμῳ οἱ ἐπίλεκτοι τοῦ στρατοῦ, οἱ *τουχίε*, ἀποτελοῦσι δύο μεραρχίας (ἀπὸ 7 ἕως 9 χιλ. ὄπλιτῶν συγκειμένας), ἀλλ' ὑπάρχει καὶ βασιλικὴ φρουρά, εἶτα δὲ τὰ ἐπικουρικά στρατεύματα πολλῶν τοῖς Χεταίοις ὑποτεταγμένων λαῶν, αὐξάνοντα εἰς πολλὰς χιλιάδας τὴν ὅλην ἔνοπλον δύναμιν.

Οἱ Χεταῖοι ἕνεκα τῶν πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους σχέσεων ἔλαβον παρ' αὐτῶν καὶ τίνα ὀνόματα (Σημιτικά), ἃ φέρουσιν οἱ βασιλεῖς, οἷον τὸ *Χετασάρ* (ἦτοι Χεταῖος βασιλεὺς), τὸ ὄνομα τοῦ πολεμήσαντος ἐναντίον τοῦ Ραμσῆ Β' βασιλέως Σαπαλέλ (ἐν τῷ τὸ ἐλ=θεὸς εἶναι Σημιτικόν), Μαρόρ, Ματινίρ.

τῆς διηνεκῶς αὐξανομένης καὶ πρὸς τὴν Συρίαν ἐκτεινομένης δυνάμεως τῶν Ἀσσυρίων. Καὶ ἤδη κατὰ τὸν 15 π. Χ. αἰῶνα τὸ ἐν Συρίᾳ Χεταϊκὸν κράτος ἐφαίνετο διηρημένον εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν Πόντῳ κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἰδρυθὲν, ὡς φαίνεται, κράτος τῶν Ἀλαροδίων Μόσχων ἢ Μοσοχηνῶν (Μουσκάγια τῶν Ἀσσυριακῶν μνημείων) παρενεβλήθη ἰσχυρῶς μεταξὺ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τῶν Συρίᾳ Χεταίων, καὶ οἱ μὲν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ τῇ δυτικῇ Χεταῖοι φαίνεται ὅτι ἀφωμοιώθησαν τότε πρὸς τοὺς Φρυγοπελασγοὺς τῆς χώρας ταύτης καὶ μετέθεσαν τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς δυνάμεως αὐτῶν εἰς τὴν Τροίαν(1), ἔνθα τὰ ὀνόματα Κήτειος, *Ἡετίων*, Κίλιξ, Ἀσσάρακος, καὶ ἡ ἐν Λυδίᾳ δυναστεία τοῦ δῆθεν Ἀσσυρίου *Νίνου*, ἀναμιμνήσκουσι τὸ παλαιὸν κράτος τῶν Χεταίων τούτων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ φαραῶ Ραμσῆ Γ' τοῦ πρώτου τῆς 20ῆς δυναστείας βασιλέως, κατὰ τὸ 8ον ἔτος τῆς τούτου βασιλείας, σμήνη πολυπληθῆ βαρβάρων, κατὰ τὰ ἐπιγραφικὰ μνημεῖα τοῦ Ραμσῆ Γ', ὁρμῶσι διὰ τῆς μεγάλης θαλάσσης (τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μεσογείου) ἐπιβαίνοντες ἀπείρου πλήθους πεντηκοντόρων ἐναντίον τῆς χώρας τῶν Χεταίων (τῆς Κέδι = *Κητίδος*, χώρας τῶν Κηταίων κατὰ Hommel), εἶτα δὲ εἰσβάλλουσιν εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἀφοῦ ὁμοτάτας διεπράξαντο λεηλασίας ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐπέρχονται ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἐμβάλλοντες φόβον καὶ τρό-

(1) Κατὰ τὰς ἐν Μπογάζκογι τῆς Καππαδοκίας κατὰ τὰ ἔτη 1906—1907 ὑπὸ τῶν Γερμανῶν γενομένης ἀνασκαφῆς ἀνεκαλύφθησαν, ὡς εἴρηται, ἐπιγραφαὶ σφηνοειδεῖς, ὧν τὸ περιεχόμενον ἐμελετήθη καὶ μελετᾶται ἐπιμελῶς ὑπὸ πολλῶν σοφῶν Ἀσιανολόγων. Ἀλλ' αἱ μέχρι νῦν γενομένης μελέται δὲν διεφώτισαν ἔτι ἀρκούντως τὴν ἱστορίαν τῶν Χεταίων καὶ τῶν τούτων σχέσεων πρὸς τοὺς διαφόρους λαοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις ἀνεγνώσθη καὶ τὸ ὄνομα βασιλέως τινὸς τῶν Χεταίων Μουρσίλου ἢ Μυρσίλη, ὅπερ ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Α 7) ἀναφερόμενον ὄνομα τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς πρὸ τῆς δυναστείας τῶν Μερμανιδῶν ἀρχαίας ἐν Λυδίᾳ δυναστείας τῶν Σανδανιδῶν ἢ Ἡρακλειδῶν *Μυρσίλου*. Καθ' Ἡρόδοτον οἱ Ἕλληες οὕτως ἐκάλουν τὸν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἡροδότου *Κανδαύλην* καλούμενον. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι *Κανδαύλης* (=Κυνάγης ἢ *Συλλοπνίκτης*) ἦν ἐπίθετον τοῦ Λυδικοῦ Ἐρμού δοθέν εἰς τὸν Μυρσίλον. Ἀνεγνώσθη δὲ ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐπιγραφαῖς καὶ τὸ ὄνομα *Ἀγγινάβα*, ὅπερ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι αὐτὸ τὸ τῶν Ἀχαιῶν τῆς Εὐρώπης, οἵτινες, ὡς εἰκάζουσιν οἱ ἐρμηνευταί, εἶχον κτήσεις τινὰς ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὑποτελεῖς τοῖς Χεταίοις. Ἀνεγνώσθησαν προσεῖτι ὡς ὀνόματα Ἀχαιῶν ἡγεμόνων τὰ ὀνόματα *Ταγαβαλαβᾶς* καὶ Ἀνδαραβᾶς. Ἀνδαραβᾶς ὑποτίθεται ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ ἐκ Θεσσαλίας εἰς τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Βοιωτίας μετοικήσας ἡγεμὸν τῶν Μινυῶν Ἀνδρεὺς. Ὡς βασιλεὺς τῶν Ἀχαιῶν φέρεται ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ὁ Ἀτταρισχιγιάς (Ἄτρεὺς, ὡς ὑποτίθεται), φέρων τὴν προσηγορίαν *Κουρβανᾶς*, ὅπερ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι αὐτὸ τὸ Ὀμηρικὸν *Κοῖρανος*. *Ταροῖσχη* ἀναφέρεται ὡς ἡ μία τῶν εἴκοσι δύο ἐπαρχιῶν τοῦ Χεταϊκοῦ κράτους καὶ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ *Τροία*, ἡ ὑποκειμένη (ὑποτελής δηλονότι), καθὰ καὶ ἡμεῖς ἐκ πολλῶν εἰκάζοντες ἐγράφομεν, ἀλλὰ πρὸ τοῦ Πριάμου, εἰς τὸ κράτος τῶν Χεταίων.

μον εἰς τοὺς οἰκήτορας. Ἄλλ' ὁ φαραὼ Ραμσῆς Γ' ἐν τῇ νοτίῳ Παλαιστίνῃ ἐγγὺς τῶν ὀρίων τῆς Αἰγύπτου κατετρόπωσε τοὺς βαρβάρους τούτους κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν καὶ συνέτριψεν αὐτούς. Οἱ βάρβαροι οὗτοι ἐπιδρομῆς καλοῦνται ἐν τοῖς μνημείοις τοῦ Ραμσῆ Γ' *Sardana* (Σαρδῶοι ἢ Σαρδόνιοι ;), *Schakaluscha* (Σικελοί ;), *Zakkaroi*, Πουλούστα ἢ Πούρστα, Οὐάσεχ. Οἱ *περιτετηγμένοι* Ἀχαΐ'βάσα (πλημμελῶς θεωρούμενοι Ἀχαιοὶ) δὲν ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν ἐπιδρομῶν, ἀλλ' ἀναφέρονται οἱ Danauna (οἱ Δαναοί ;). Ἡ ἀναγραφή αὕτη ἔδωκεν ἀφορμὴν τῷ Hommel νὰ εἰκάσῃ ὅτι ἐν αὐτῇ πρόκειται καὶ περὶ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, τῶν *πειρατικῶν* δηλονότι ἐπιδρομῶν (Raubfahrten), ἃς αἱ Ἑλληνικαὶ φυλαὶ ἐποιήσαντο εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ αἵτινες εἰσὶ γνωσταὶ διὰ τοῦ Ὀμήρου. Ὁ δὲ Ed. Meyer παραβάλλει τὰς ἐπιδρομὰς ταύτας, τὰς ὑπὸ Ἑλληνικοῦ, ὡς φρονεῖ, λαοῦ ἐναντίον τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου γενομένας, πρὸς τὰς τῶν Κίμβρων καὶ Τευτόνων τοῦ τέλους τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος (1) καὶ τὰς ἔτι προγενεστέρας Γαλατικὰς καὶ τὰς μεταγενεστέρας Γοτθικὰς, Οὐννικὰς καὶ Μογγολικὰς ἐπιδρομὰς, ἐξαίρει ὅμως ἐν αὐταῖς μεγάλην τινὰ ἀρχὴν : « Ἀρχεται ἢ χειραφέτησις τῆς Εὐρώπης », ἀναφωνεῖ. « Οἱ ἄγριοι καὶ τολμηταὶ πειραταί, οἱ ἐφορμῶντες ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον, εἰσὶν οἱ πρῶτοι πρόδρομοι τῆς μελλούσης θαλασσοκρατίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ». Ὅτι ὁ Hommel, μέγας ἀληθῶς ἐρευνητὴς ἐν ταῖς γλώσσαις καὶ τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀρχαίων λαῶν τῆς Ἀσίας, καὶ ἰδίως τῶν Ἀσσυροβαβυλωνιακῶν καὶ τῶν Ἰρανικῶν λαῶν, τὸν Τρωικὸν πόλεμον καλεῖ « ληστρικὴν στρατείαν » δὲν ξενίζει ἡμᾶς τοσοῦτον. Βυθιζόμενος ὁ ἀνὴρ ἀνέκαθεν εἰς μελέτας ἱστορικὰς τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν δὲν προσέσχε πολὺ τὸν νοῦν εἰς τὰ μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου συνδεόμενα μεγάλα ἱστορικὰ ζητήματα καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς Ἀνατολῆς. Ἄλλ' ὁ περικλεῆς ἐν Βερολίῳ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας Ed. Meyer, ὁ ἀριστος θεωρούμενος τῶν νῦν Γερμανῶν ἱστορικῶν, πρὸς ὃν ἄπειρον πάντοτε αἰσθάνεται σεβασμὸν ὁ ταῦτα γράφων διὰ τὴν πιστὴν φιλίαν δι' ἧς ἀπὸ τοσοῦτου χρόνου τιμᾷ αὐτὸν καθιστῶν κοινωνὸν πασῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων κεδνῶν μελετῶν καὶ ἐρευνῶν καὶ εὐρημάτων, ὁ ἀνὴρ ὁ ἀσχολούμενος τελεσφορώτατα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ ἱστοριογραφίαν τοσοῦτο λαμπρῶς προαγαγών, ξενίζει ἡμᾶς οὐκ ὀλίγον παραβάλλων τὰς ἐπὶ τὴν Ἀσίαν στρατείας τῶν Ἑλλήνων τοῦ Ἀχαΐ'κοῦ κόσμου πρὸς τὰς τῶν Γαλατῶν καὶ Γότθων καὶ Μογγόλων. Ἄλλ' ὁ κόσμος ὁ Ὀμηρικὸς, εἰς ὃν ἀνήκουσιν αἱ στρατεῖαι αὗται, εἶναι πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς ἀπείρως ἀνώτερος τοῦ Γοτθικοῦ καὶ τοῦ Φραγκικοῦ (ἢ που δὴ τοῦ

(1) Ἡ πρὸς τοὺς τῶν Κίμβρων καὶ Τευτόνων παραβολὴ στηρίζεται ἰδίως ἐπὶ τοῦ ὅτι οἱ ἐπιδρομῆς συνδεύοντο ὑπὸ γυναικῶν καὶ παίδων φερομένων ἐφ' ἀμαξῶν ὑπὸ βοῶν συρομένων.

Μογγολικοῦ !), οὐχὶ ἐν τοῖς χρόνοις τῶν τούτων ἐπιδρομῶν εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἐγκατάστασιν αὐτῶν καὶ αἰῶνας πολλοὺς μετὰ τὴν ἐξέλιξιν τούτων (καθ' ὅλους τοὺς λεγομένους μέσους αἰῶνας). Ἀναντιρρήτως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τρωικοῦ πολέμου ὁ ἀσιατικὸς Πελασγικὸς κόσμος ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς φαίνεται ὑπέρτερος τοῦ πολεμικῶς ὑπερέχοντος ἀντιθέτου Ἀχαΐ'κοῦ κόσμου. Οἱ χαρακτῆρες οἱ ἠθικοὶ τοῦ Πριάμου, μάλιστα δὲ τοῦ Ἐκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης, καὶ Γλαύκου καὶ Αἰνείου καὶ πολλῶν ἄλλων Τρώων ἡρώων εἶναι πολλῶ ὑπέρτεροι τῶν Ἀχαΐ'κῶν, ἐν οἷς μόνοι ἀκήρατοι ἠθικοὶ χαρακτῆρες εἶναι ὁ τοῦ Νέστορος καὶ ὁ τῆς Πηνελόπης. Αὐτὸς δὲ ὁ μέγας ποιητὴς ὁ ἐκ πολεμικῆς ἀπόψεως παρὰ πᾶσαν τὴν ἀπόλυτον ἀντικειμενικότητα αὐτοῦ ὑπερέτους ἠθικῶς παριστῶν τοὺς Ἀχαιοὺς τῶν Τρώων καὶ τούτους παριστῶν πορευομένους εἰς μάχην

κλαγγῆ τ' ἐνοπῆ τ' ὄρνιθες ὄς

ἐνῶ οἱ Ἀχαιοὶ πορεύονται

σιγγῆ μένεα πνεῦντες

ἐν θυμῷ μεμαότες ἀλεξέμεν ἀλλήλοις, (Ἰλ. Γ. 2—5)

ὅμως ὁ ποιητὴς οὗτος τὰ σπουδαιότατα τῶν ἠθικῶν ἀξιομάτων καὶ παραγγελμάτων τίθησιν εἰς τὸ στόμα τῶν Τρώων ἡρώων καὶ τῶν τούτοις συμμάχων. Ὁ Τρῶς Ἐκτωρ εἶναι ὁ φωνῶν

Εἷς οἰωνὸς ἀριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης

Γλαῦκος δ' ὁ Λύκιος ὁ εἰπὼν

Αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων

Μηδὲ γένος πατέρων αἰσχυνέμεν. . . .

Καὶ ὁ ὕλικὸς δὲ πολιτισμὸς τῶν Τρώων καὶ τῶν συμμάχων φαίνεται ὑπέρτερος πολὺ τοῦ Ἀχαΐ'κοῦ. Καὶ ὅμως παρὰ ταύτην τὴν διαφορὰν ὁ ἐκ τοῦ Πελασγικοῦ γεννηθεὶς Ἀχαΐ'κὸς βίος παρίστησιν εἰκόνα σφριγώσης πρὸς μεγαλεῖα νεότητος, μεγαλοουργός, ἀνδρείος, κάλλει σωματικῷ καὶ ρώμῃ ψυχικῇ ἰδεώδει πεπροικισμένος, ἀκατασχέτως ὀργῶν πρὸς στρατείας καὶ πλοῦς καὶ κινδύνους καὶ καθόλου πρὸς τὸ δημιουργεῖν. Δὲν λείπει δ' αὐτῷ πρὸς τῇ ἠθικῇ εὐψυχία καὶ ἡ ψυχικὴ μεγαθυμία.

Ταῦτα παρατηροῦντες διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ed. Meyer γενομένην, ἀτυχῆ καθ' ἡμᾶς, παραβολὴν τῶν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν καὶ Αἴγυπτον στρατευομένων Ἀχαιῶν πρὸς τοὺς βαρβάρους Γαλάτας, καὶ Γερμανοὺς καὶ Τευρκομογγόλους ἐπιδρομῆς τῆς Ἀσίας ἐπανερχόμεθα εἰς τὰ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου (1).

(1) Ὁ Hommel ἀνάγων τὸν χρόνον τοῦ Τρωικοῦ πολέμου εἰς τὸ ἔτος τῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ραμσῆ Γ' βαρβαρικῶν εἰς Αἴγυπτον ἐπιδρομῶν, ἦτοι εἰς τὸ 1268 π. Χ.

Ἐξ ἠθικῆς κοσμοῦ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἐξεταζόμενος ὁ Τρωικός πόλεμος εἶναι ἐκ τῶν μεγίστων καὶ γονιμωτάτων εἰς μεγάλα ἀποτελέσματα κοσμοϊστορικῶν γεγονότων καὶ μάλιστα εἰς κοσμοῦ ἱστορικὰς ἰδέας μεγάλας ἐκ τῶν τοιούτων γεγονότων ἀπορροεύσας, καὶ ἡ ἀντίληψις τοῦ τοιούτου γεγονότος ὡς μιᾶς ἀπλῶς πειρατικῆς στρατείας ἰσοδυναμεῖ πρὸς παντελῆ παραγνώρισιν τοῦ ἱστορικοῦ μεγαλείου τῶν μεγάλων καὶ διὰ παντὸς καὶ αἰωνίως εὐκλεῶν κοσμοῦ ἱστορικῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ὑπὸ κόσμων ὀλοκλήρων λαῶν τελουμένων ὡς καὶ ἡ παραβολὴ καὶ παρομοίωσις αὐτοῦ πρὸς τὰ κοινοτάτα ἐφημέρους πράξεις καὶ ἐπιτηδεύματα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου (1).

νοῶν δὲ ὅτι οὕτω περιήρχετο εἰς τὴν πρὸ χιλιᾶδων ἐτῶν (ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ) προσδιορισθεῖσαν χρονολογίαν (ἣτις μεταφερομένη εἰς τὴν χριστιανικὴν χρονολογίαν συμπλῖνται εἰς τὸ ἔτος 1184—3 π. Χ.), κατέφυγεν εἰς τὸ Πάριον Μάρμαρον, ἐν ᾧ ὡς χρόνος τῆς ἀλώσεως παραδίδεται τὸ 945 πρὸ τοῦ ἄρχοντος Διογνήτου, τῆς δὲ στρατείας τὸ 954 πρὸ τοῦ Διογνήτου, εἰς ἃ προστιθεμένων τῶν Ὀλυμπιάδων ἀπὸ Διογνήτου μέχρι Χριστοῦ ἔχομεν πρὸ Χριστοῦ τὸ ἔτος 1218. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οὕτως εὐρέθη ἀπέχων τοῦ ἔτους τῆς ἐπιδρομῆς κατὰ 43 ἔτη, τὴν διαφορὰν ταύτην κατελόγησεν εἰς τὴν πλημμελείαν τῆς τοῦ Παρίου Μαρμάρου χρονολογίας.

(1) Παρ' αὐτῷ τῷ ποιητῇ τῆς Ὀδυσσεΐας ὑπάρχει ἀφήγησις τοιαύτης τινὸς πειρατικῆς ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον πραγματικῆς ἢ πλαστῆς στρατείας, ἣν ἀφηγεῖται ὁ Ψευδοδουσεὺς πρὸς τὸν Εὐμαιον ὡς ἐξῆς (Ὀδυσ. Ξ 246 κ. ἐξ) :

Αἴγυπτόνδε με θυμὸς ἀνώγει ναυτίλλεσθαι,
νῆας ἐν στείλαντα σὺν ἀντιθέοις ἐτάροισιν.
Ἐννέα νῆας στείλα, θεῶς δ' ἐσαγείρατο λαός.
Ἐξῆμαρ μὲν ἔπειτα ἐμοὶ ἐρήρηες ἐταῖροι
δαίνυτ'· αὐτὰρ ἐγὼν ἱερήια πολλὰ παρεῖχον
θεοῖσιν τε ῥέζειν αὐτοῖσί τε δαῖτα πένεσθαι.

Πεμπταῖοι δ' Αἴγυπτον εὐρρεΐτην ἰκόμεσθα,
στήσα δ' ἐν Αἰγύπτῳ ποταμῷ (*) νέας ἀμφιελίσσας.
ἐνθ' ἦτοι μὲν ἐγὼ κελόμην ἐρήρηας ἐταίρους
αὐτοῦ πὰρ νῆεσσι μένειν καὶ νῆας ἔρυσθαι,
ὀπτῆρας δὲ κατὰ σκοπιᾶς ὄτρυνα νέεσθαι.
Οἱ δ' ὕβρει εἶξαντες, ἐπισπόμενοι μένει σφῶ,
αἶψα μάλ' Αἰγυπτίων ἀνδρῶν περικαλλέας ἀγροὺς
πόρθεον, ἐκ δὲ γυναῖκας ἄγον καὶ νῆπια τέκνα,
αὐτοὺς τ' ἔκτεινον· τάχα δ' ἐς πόλιν ἵκετ' αὐτή,
οἱ δὲ βοῆς ἀλόντες ἀμ' ἦοι φαινομένηφιν
ἦλθον· πλήτο δὲ πᾶν πεδίον πεζῶν τε καὶ ἵππων

(*) Αἴγυπτος (ὁ Αἴγυπτος) καλεῖται ἐν Ὀδυσσεΐᾳ ὁ Νεῖλος.

Ἄλλ' εἴτε ὁ Τρωικός πόλεμος προεκλήθη ἐξ ἧς αἰτίας ἀφηγεῖται ἡ μυθικὴ παράδοσις εἴτε ἀναφέρεται εἰς τὰς πρώτας Ἑλληνικὰς ἀποικίας τὰς καλουμένας Αἰολικὰς καὶ εἰς τὰς ἔνεκα τούτων μεταξὺ τῶν ἀποίκων καὶ τῶν αὐτοχθόνων ἐχθρικὰς πράξεις εἴτε ἦτο πειρατικὴ στρατεία ὑπὸ πολλῶν ὁμοῦ Ἑλληνικῶν φυλῶν ἐπιχειρηθεῖσα, ὡς λέγει ὁ Hommel, εἴτε ἀποτελεῖ, ὡς φρονοῦμεν ἡμεῖς, μέγα ἐπεισόδιον τοῦ πρὸς ἐκπέτασιν καὶ ἐπέκτασιν ἀνὰ τὸν κόσμον μεγαλουργῶς ὀργῶντος καὶ σφριγῶντος Ἀχαϊκοῦ κόσμου, κατέλεπεν ἐν τῇ φαντασίᾳ καὶ τῇ διανοίᾳ τῶν ἐπιγενομένων μνήμην μεγάλου γεγονότος, ἐν ᾧ θεοὶ καὶ ἄνθρωποι ἐναμίλλως ἠγωνίσθησαν ἐν ἀντιθέτοις στρατοπέδοις πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοπομένου· ἡ δὲ ποίησις, τὸ ἔπος τὸ ψάλλον «ἔργα ἀνδρῶν τε θεῶν τε τὰ τε κλείουσιν αἰδοί», ὕψωσεν αὐτὸ οὐχὶ ἀπλῶς εἰς γεγονὸς μέγα κοσμοϊστορικόν, ἀλλὰ καὶ κατέστησεν αὐτὸ πηγὴν μεγάλων διδαγμάτων ἠθικῶν, μεγάλων ἐμπνεύσεων καὶ μεγάλων ἰδεῶν. Ἄπας ὁ ἱστορικὸς Ἑλληνικὸς κόσμος ἀπὸ τῶν Στηλῶν τοῦ Ἡρακλέους μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν ἔνδον τῆς Σκυθίας τὰ ἀφηγούμενα τὰ κατὰ τὸν Τρωικὸν πόλεμον Ὀμηρικὰ ἔπη εἶχεν ὡς βιβλία ἱερά, δι' ὧν διετηρεῖτο καὶ ἡ ἠθικὴ ἐνότης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ. Ὅτε κατὰ τὸν 2 μ. Χ. αἰῶνα ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος ἐν σχήματι ἐπιστοῦ περιηγήθη πλε-

χαλοῦ τε στεροπῆς· ἐν δὲ Ζεὺς τερπικέρανος
φύζαν ἐμοῖς ἐτάροισι κακὴν βάλεν, οὐδέ τις ἐτλη
μεῖναι ἐναντίβιον· περὶ γὰρ κακὰ πάντοθεν ἔστη,
ἐνθ' ἡμέων πολλοὺς μὲν ἀπέκτανον ὀξεί χαλκῷ,
τούς δ' ἄναγον ζωούς, σφίσιιν ἐργάζεσθαι ἀνάγκη.

αὐτὰρ ἐγὼ βασιλῆος ἐναντίον ἦλυθον ἵππων
καὶ κῦσα γούναθ' ἐλών· ὁ δ' ἐρύσατο καὶ μ' ἐλέησεν,
ἐς δίφρον δέ μ' ἔσας ἄγεν οἴκαδε δακρυχέοντα.
ἦ μὲν μοι μάλα πολλοὶ ἐπήισσον μελίησιν,
ἴεμενοι κτεῖναι—δὴ γὰρ κεχολώατο λίην—
ἀλλ' ἀπὸ κείνος ἔρυκε, Διὸς δ' ὀπίζετο μῆνιν
ξενίου, ὅστε μάλιστα νεμεσσᾶται κακὰ ἔργα.
Ἐνθα μὲν ἐπτάετες μένον αὐτόθι, πολλὰ δ' ἄγερα
χρημάτων ἄν' Αἰγυπτίους ἀνδρας· δίδοσαν γὰρ ἅπαντες.

Παραβάλλοντες νῦν τὴν πειρατικὴν αὐτὴν στρατείαν τοῦ Ψευδοδουσεῶς ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον, τὴν ἀποτυχούσαν, οὖσαν δ' ἐκ τῶν συνηθεστάτων τοῦ πειρατικοῦ βίου, πρὸς τὴν ἐκπάγλως ἀπαστραπτουσάν αἰγλὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ψαλλομένης παναχαϊκῆς στρατείας καὶ δύο κόσμων ἐν πολιτισμῷ καὶ ἐν ἐξάρσει πνευματικοῦ βίου ἀμιλλωμένων πρὸς ἀλλήλους δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν τὴν διαφορὰν τοῦ ἐν τῇ φαντασίᾳ καὶ διανοίᾳ τοῦ Hommel Τρωικοῦ πολέμου ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς Τρωικοῦ πολέμου τῆς ποιήσεως, καὶ μὴν καὶ τῆς ἱστορίας. Ἄλλ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων συμβαίνει ὅτι καὶ ἐν τῇ τέχνῃ. Τὸν μὴ νοοῦντα κατὰ βάθος τὰ πράγματα ἐν μόνον βῆμα φέρει ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ εἰς τὸ γελοῖον.

στα ὅσα μέρη τοῦ τότε κόσμου, ἀφίκετο δὲ καὶ εἰς Ἑλληνας πορρωτάτω ἐν Σκυθία οἰκοῦντας, εὗρεν ὅτι οὗτοι καίπερ ἔχοντες τελείαν συνείδησιν Ἑλληνικὴν οὐδὲν ἐγίνωσκον τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ἄλλου ἑλληνικοῦ κόσμου πλὴν μόνον τῆς Ὀμηρικῆς ποιήσεως συνδεόμενοι διὰ ταύτης ἠθικῶς πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ Ἑλληνος καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἄλλ' ἡ ἰδέα τοῦ Τρωικοῦ πολέμου ἔτι πλέον ὑψώθη ἐν ἔθνεσι μὴ ἑλληνικοῖς παρασχούσα ἀφορμὴν καὶ κεφάλαιον εἰς ἰδίας ἐθνικὰς ἀντιλήψεις καὶ ἐθνικὰ φρονήματα βαθέως ἐπιδράσαντα ἐπὶ τὸν βίον αὐτῶν. Τοῦτο ἐγένετο πρὸ πάντων ὡς πρὸς τοὺς Ρωμαίους.

Ἡ ἰδέα τοῦ Τρωικοῦ πολέμου καὶ ἡ Ρώμη. Διὰ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου κατεστράφη ἡ Τροία, ἡ Ἴλιος δηλονότι, ἡ καθέδρα τοῦ μεγάλου βασιλέως Πριάμου τοῦ ἔχοντος ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην αὐτοῦ ἀρχὴν ἐννέα βασιλεῖς, ἐξωλοθρεύθη δέ, ὡς φαίνεται, ἅπας ὁ οἶκος αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ κράτος τῆς Τρωάδος δὲν κατεστράφη καθ' ὅλοκληρίαν. Παρὰ τὸν πρεσβυγενῆ κλάδον τῆς ἐν Τρωάδι βασιλευούσης δυναστείας, τὸν βασιλεύοντα ἐν Τροίᾳ, οὐτινος ὁ τελευταῖος ὑπῆρξεν ὁ Πρίαμος(1), ὑπῆρχε καὶ πλάγιος κλάδος, βασιλεύων ὑπὸ τῆ Ἴδη, κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸν Πρίαμον, μετὰ δὲ τὸν τούτου καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ὄλεθρον ὡς κυρίαρχος (2), οὗ ἀρχηγὸς ἦν ὁ ἦρωας Αἰνεΐας βασιλεύων ἐν Δαρδάνῳ ὑπὸ τῆ Ἴδη, ὅπου καὶ ἀνετράφη καθ' Ὀμηρον (Ἰλ. Υ. 29 κ. ἐξ.). Καθ' Ὀμηρον ὁ Ποσειδῶν ἔσωσε τὸν Αἰνεΐαν ἀπὸ τοῦ ἔγχους τοῦ Ἀχιλλέως, διότι ὁ Ζεὺς εἶχεν ἀποφασίσει τὸν ὄλεθρον τοῦ οἴκου τοῦ Πριάμου καὶ ἠθέληεν ἡ ἀρχὴ τῆς Τροίας νὰ περιέλθῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Αἰνεΐου, ἵνα μὴ ὁ ἐκ τοῦ Διὸς καταγόμενος οἶκος τοῦ Δαρδάνου πανώλεθρος ἐκλίπῃ ἀπὸ Τροίας καὶ Δαρδανίας, καὶ ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν θεῶν ἐφώνησεν ὁ Ποσειδῶν Ἰλ. Υ. 306—9

Ἦδη γὰρ Πριάμου γενεὴν ἤχθηρε Κρονίων
νῦν δὲ δὴ Αἰνεΐας βίη Τρώεσσι ἀνάξει
καὶ παίδων παῖδες, τοί κεν μετόπισθε γένωνται.

Ἐπὶ τῶν Ὀμηρικῶν δὲ τούτων προρρήσεων στηριζόμενος ὁ Στράβων (ΙΓ' 608) φρονεῖ ὅτι ὁ οἶκος τοῦ Αἰνεΐου ἔμεινεν ἐν Δαρδανίᾳ. Καὶ οἱ ἀπόγονοι δὲ τοῦ Αἰνεΐου οἱ Αἰνεΐαδαι ἐβασίλευον ὑπὸ τῆ Ἴδη μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας τιμώμενοι ὡς ἦρωες ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις ὡς θείας καταγωγῆς νόμιμοι ἠγεμόνες, ὅπως οἱ βασιλεῖς τῆς Ἐφέσου ἐτιμῶντο ἐν Ἰωνίᾳ ἀνάγοντες τὸ γένος αὐτῶν εἰς τὸν Γλαῦκον καὶ τὸν Σαρπηδόνα, τοὺς με-

(1) Ἡ γενεαλογία : Ζεὺς, Δάρδανος, Ἐριχθόνιος, Τρώς, Ἴλος, Λαομέδων, Πρίαμος.

(2) Ἡ γενεαλογία : Ζεὺς, Δάρδανος, Ἐριχθόνιος, Τρώς, Ἀοσάρακος, Κάπυς, Ἀγχίσης.

γίστους Τρώας καὶ Λυκίους ἦρωας. Πανταχοῦ δ' ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, καὶ ἰδίως ἐν ταῖς ἀποικίαις ταῖς Ἑλληνικαῖς, ἐξ ἴσου πρὸς τοὺς Ἑλληνας ἐτιμῶντο οἱ Τρώες ἦρωες, καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐν ταῖς ἀποικίαις ταῖς ἐν Ἀσίᾳ δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς καταστροφῆς τοῦ ἰθαγενοῦς πληθυσμοῦ, ὅστις πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἀρχίσει μεθιστάμενος ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ εἰς νεώτερον βίον συγχωνεύοντα τοὺς ἐγχωρίους πρὸς τοὺς ἐξ Εὐρώπης ἀποίκους· δὲν ἦσαν δὲ αἱ ἀποικίαι αὗται ἀποτέλεσμα τῆς καταστροφῆς τῆς Τροίας καὶ τῆς κατ' ἀκολουθίαν ταύτης βιαιῆς κατακτήσεως τῆς Τροίας καὶ τῶν ἄλλων Πελασγικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν ἀποίκων.

Οἱ Τρώες ἦρωες οἱ τιμώμενοι ὑπὸ τε τῶν ἐγχωρίων καὶ ὑπὸ τῶν ἀποίκων Ἑλλήνων τοσοῦτο μᾶλλον κατεστάθησαν ἔνδοξοι ἐν τῇ ποιήσει, διότι ὁ μέγιστος τῶν ποιητῶν ἐφάνη ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἔπεσι τιμητικωτάτη ἐδόθη τοῖς ἦρωσιν ἐκείνοις θέσις. Ἄλλ' εἰς τὴν δόξαν καὶ τὸ κλέος τῶν Αἰνεΐαδῶν τῆς Δαρδανίας συνετέλεσαν καὶ ἄλλα. Ἡ Δαρδανία ἦτο πατρὶς τῶν προφητῶν Σιβυλλῶν, ὧν ἐν τοῖς χρησμοῖς (τοῖς Σιβυλλεῖσι) αἱ Ὀμηρικαὶ προρρήσεις καὶ προφητεῖαι περὶ τοῦ οἴκου τοῦ Αἰνεΐου νέα περιέβαλλον τὸν οἶκον τοῦτον αἴγλη. Καὶ ὁ ἐν Τρωάδι ἢ ἐν Ἰωνίᾳ πολὺ μεθ' Ὀμηρον ποιηθεὶς εἰς Ἀφροδίτην ὕμνος (ὁ καλούμενος Ὀμηρικός) ἠχῶ γενόμενος τῶν περὶ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης τοῦ οἴκου τοῦ Αἰνεΐου ῥήσεων καὶ προρρήσεων, ὧν ἡ πηγὴ τὰ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου αὐτοῦ ποιηθέντα, ἔψαλλε τοιαύτε πρὸς τιμὴν τοῦ οἴκου τοῦ Αἰνεΐου θέτων αὐτὰ εἰς τὸ στόμα τῆς Ἀφροδίτης λαλούσης πρὸς τὸν Ἀγχίσην (στ. 197—199) :

Σοὶ δ' ἔσται φίλος υἱός, ὃς ἐν Τρώεσσι ἀνάξει
καὶ παῖδες παῖδεςσι διαμπερὲς ἐγγελᾶσι
Τῷ δὲ καὶ Αἰνεΐας ὄνομα ἔσται. . . .

Ἡ Κύμη τῆς Αἰολίδος, μία τῶν ἀρχαιοτάτων, Αἰολικῶν καλουμένων, ἀποικῶν, ἐξέπεμψεν ἀπὸ τῆς Μικρᾷ Ἀσίας, καὶ δὴ ἀπὸ τῆς Αἰολικῆς ἢ Τρωαδικῆς παραλίας, εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν ἀρχαιοτάτην ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ Ἑλληνικὴν ἀποικίαν τὴν ὁμώνυμον τῇ μητροπόλει Κύμην τῆς Καμπανίας, τὴν πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικῶν ἐγγύτατα προσκειμένην εἰς τὸ Λάτιον καὶ εἰς τὴν Ρώμην. Διὰ τῆς ἀποικίας ταύτης διεδόθησαν εἰς τὴν Καμπανίαν καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὸ Λάτιον αἱ Ὀμηρικαὶ περὶ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου ἐπικαὶ ἀφηγήσεις, ἀλλ' ἰδίως ἡ περὶ τοῦ Αἰνεΐου τοῦ μεγάλου ἦρωος τῶν εἰς ἐν γένος συγχωνευθέντων Ἑλλήνων καὶ Τρώων τῆς Αἰολίδος. Κατὰ μικρὸν διὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ Ἑλλήνων ἐγεννήθη ἡ περὶ Αἰνεΐου παράδοσις ὡς μετοικήσαντος εἰς τὴν Ἑσπερίαν, πρῶτος δὲ ὁ κατὰ τὸν 7 καὶ 6 π. Χ. αἰῶνα ἀκμάσας Σικελιώτης ποιητῆς Σιτησίχορος ἐποίησατο λόγον περὶ τῆς εἰς Ἑσπερίαν μεταβάσεως τοῦ Αἰνεΐου. Ἡ παράδοσις

δ' αὕτη συναφθεῖσα πρὸς τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς γενεσιν ἄλλων μυθικῶν παραδόσεων περὶ τῆς ἐκ τῆς ἀπολλυμένης Τροίας φυγῆς καὶ τῶν μέχρι Ἑσπερίας πλανῶν τοῦ Αἰνείου, δι' ὧν βραδύτερον ἢ Ρωμαϊκῆ ποίησις, ἀφοῦ ἐποίησε τὸν Αἰνεῖαν γενάρχην τοῦ κτίστου τῆς Ρώμης, διεκόσμησε πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως τὰς περὶ Αἰνείου, ἰδίως περὶ τῶν πλανῶν καὶ περιπετειῶν αὐτοῦ μέχρι τῆς εἰς Λάτιον ἀφίξεως, νέας μυθικὰς παραδόσεις. Διὰ τοῦ Αἰνείου δὲ καὶ ἕνεκα τοῦ Αἰνείου ἢ Ρωμαϊκῆ καὶ Λατινικῆ μυθικῆ παράδοσις συνῆψε τὸ Λάτιον καὶ τὴν Ρώμην πρὸς τὴν Τροίαν καὶ οἱ μὲν Τρῶες ἐγένοντο πρόγονοι τῶν Λατίνων καὶ ἡ Τροία πρώτη καὶ ἀρχαιοτάτη μητρόπολις τῆς Ρώμης. Πρὶν ἴδωμεν τὰ ἐπακόλουθα τῆς περὶ Αἰνείου παραδόσεως, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἐπὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Ρωμαϊκοῦ βίου καὶ τῆς γραμματείας τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ τῆς ἐντεῦθεν παραχθείσης περὶ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου οὐχὶ πλέον ἐννοίας, ἀλλ' ἰδέας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, πρέπει νὰ εἰπωμέν τινα καὶ περὶ τῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κόσμῳ ἐν τοῖς μεθ' Ὀμηρον χρόνοις παραχθείσης νέας ἀντιλήψεως οὐχὶ πλέον τῆς ἐννοίας, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τῆς ιδέας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.

Ἰδέα τοῦ Τρωικοῦ πολέμου ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κόσμῳ ἐν τοῖς μεθ' Ὀμηρον χρόνοις. Ἐνῶ παρ' Ὀμήρῳ ὁ Τρωικὸς πόλεμος παρίσταται ὡς μεγάλη τις σύγκρουσις μεταίτῳ Ἀχαιῶν καὶ Τρῶων καὶ τῶν τούτων συμμάχων, μεταξὺ ἰσῶν τῆς αὐτῆς ὑπὸ καθόλου ἐποψιν φυλῆς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἢ ὁμοίου βίου καὶ πολιτισμοῦ, ἐν τοῖς μεθ' Ὀμηρον χρόνοις, ἰδίως ἀφ' οὗ χρόνου μέγα μέρος τῆς νῦν Μικρᾶς Ἀσίας, τὸ ἀνατολικόν, προσηρτήθη διαδοχικῶς εἰς τὰ μεγάλα ἀσιατικὰ κράτη τῆς Μηδίας καὶ εἶτα τῆς Περσίας, ὧν ἡ κυριαρχία ἐξετείνετο μέχρι τοῦ Ἄλφου, ἐντεῦθεν τοῦ Ἄλφου, ἐν τῇ κάτω Ἀσίᾳ, τὸ μέγα κράτος τοῦ Πριάμου τὸ περιεῶσαν, ὡς φαίνεται, ἰκανὰ τμήματα ἐν τῇ κάτω Ἀσίᾳ, τοῦ πάλαι Χεταϊκοῦ κράτους, καὶ ἀπάσης σχεδὸν ἄρχον τῆς κάτω Ἀσίας (1), πού μὲν κυριαρχικῶς,

(1) Στράβ. ΙΒ'. «Οἱ δὲ Τρῶες οὕτως ἐκ μικρῶν αὐξηθέντες ὥστε καὶ βασιλεῖς βασιλέων εἶναι». Τὸ κράτος τοῦ Πριάμου ἐκτεινόμενόν παραλιακῶς ἀπὸ τῆς Τροίας μέχρι τῆς ἀπέναντι τῆς Λέσβου παραλίας περιελάμβανε καὶ αὐτὴν τὴν Λέσβον (τὴν Λέσβον ἐν Ἰλ. Ι. 129 λέγεται ὅτι τὴν Λέσβον κατεκλήσατο (ἔλεν) αὐτὸς ὁ Ἀχιλλεύς. Καὶ ὁμοίως ἐν Ἰλ. Ω 543 αὐτὸς ὁ Ἀχιλλεύς μαρτυρεῖ ὅτι ἡ Λέσβος ὑπήγχετο ὑπὸ τὸ ἄμεσον κράτος τοῦ Πριάμου), μεσογειακῶς δὲ μέχρι τῆς Φρυγίας περιλαμβανομένης διηρηίτο κατὰ τὴν παραλίαν μόνον εἰς ἑννέα δυναστείας, ἰδιαίτερας ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Πριάμου (Ἰλ. Ω 544=46).

Ἄσσαν Λέσβος ἄνω, Μάκαρος ἔδος, αὐτὰς ἔεργει, καὶ Φρυγίη καθύπερθε καὶ Ἑλλήσποντος ἀπείρων.

Πρβλ. Στράβ. 584 «πᾶσαν τὴν παραλίαν ταύτην ὑπὸ τοῖς Τρωσὶ γεγονέναι, διηρημένην μὲν εἰς δυναστείας ἑννέα, ὑπὸ δὲ τῷ Πριάμῳ τεταγμένην κατὰ τὸν Ἰλιακὸν πό-

πού δὲ συμμαχικῶς ἀντικατεστάθη διὰ νέου ποντοθρακικοῦ κράτους, τοῦ τῶν Λυδῶν, καὶ τοῦτο ὕστερον κατελύθη καὶ κατεπόθη ὑπὸ τοῦ κράτους τῶν Ἀχαιμενιδῶν. Αἱ μεγάλα αὐτὰ ἐν τῇ ἄνω Ἀσίᾳ μεταβολαὶ ἐπενεγκοῦσαι ἄμεσον ἐπαφὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου πρὸς τὴν ἰσχυράν, ὑπὸ μίαν παγκόσμιον ἀρχὴν συντεταγμένην, Ἀσίαν ἐνέπτυσαν, ὡς φαίνεται, τοῖς Ἑλλησι τὴν ἰδέαν τῆς μεγάλης μεταξὺ τῶν δύο κόσμων ἀντιθέσεως καὶ συγκρουσεως, εἰς ἣν ἰδέαν ἀναδρομικῆν, οὕτως εἰπεῖν, ἔδωσαν οὗτος ἰσχὺν μετὰ τοὺς μεγάλους πολέμους τοὺς καλουμένους Μηδικούς. Τότε ἤρξατο ἐπικρατοῦσα ἡ ἰδέα περὶ τῆς ἀπ' αἰῶνων ἀρξαμένης μεταξὺ Ἑλλάδος (Εὐρώπης) καὶ Ἀσίας ἐχθρας, ἣς μέγα καὶ σπουδαιότατον ἐπεισόδιον ἐθεωρήθη ὁ Τρωικὸς πόλεμος κατὰ τὰς ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Περσικῶν πολέμων ἐπικρατούσας ἐν τε τοῖς Ἑλλησι καὶ ἐν τοῖς Πέρσῃσι ἀντιλήψεις περὶ τοῦ πολέμου τούτου. Ὁ Ἡρόδοτος (Δ 1-5) ὅσα λέγει περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐχθρας θεωρεῖ ταῦτα ὡς λεγόμενα ὑπὸ τῶν λογίων (λογογράφων) τῶν Περσῶν, ἀλλ' ἦσαν, ὡς φαίνεται, τοιαῦτα καὶ αἱ τῶν Ἑλλήνων ἀντιλήψεις. Ἀρχὴν τῆς ἐχθρας ἐποιήσαντο καθ' Ἡρόδοτον οἱ Φοίνικες (Ἀσιᾶται καὶ οὗτοι) διὰ τῆς ἀπαγωγῆς τῆς βασιλόπαιδος Ἰούς τῆς Ἰνάχου. Εἰς τὴν ὕβριν ταύτην τῶν Φοινίκων ἀπῆντησεν οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς ἀρπαγῆς τῆς Εὐρώπης θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς ἐν Φοινικῇ Τύρου. Ἄλλ' ἐνῶ οὕτως ἱκανοποιήθη ἡ Ἑλλάς, μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς τὰ γενόμενα ἐπέμψεν τὸν Ἀργοναυτικὸν στόλον εἰς τὴν Κολχίδα καὶ ἀπήγαγε τὴν Μήδειαν. Καὶ τὴν μὲν ἀρπαγὴν ταύτην ἐδικαιολόγησαν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Κολχίδος διὰ τῆς ἀρπαγῆς τῆς Ἰούς ὑπὸ τῶν Φοινίκων. Ἄλλ' ἡ Τροία ὡς χώρα Ἀσιατικῆ ἐζήτησε νὰ ἐκδικηθῆ τὸ ἀδίκημα τοῦτο καὶ

λεμον). Δὲν γινώσκωμεν πόσον χρόνον ἐβασίλευσε τῶν χωρῶν τούτων ὁ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας ἐν Τρωάδι ἄρχων πλάγιος κλάδος τῶν Αἰνειαδῶν ἕως οὗ ἐν ταῖς παραλίαις ἀπὸ τοῦ 11 π. Χ. αἰῶνος ἤρξαντο ἐγκαθιστάμενοι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Ἡ τῷ 1221 ἐν Μαιονίᾳ ἰδρυσις τῆς Ἀσσυριακῆς (ὀρθότερον Χεταϊκῆς) δυναστείας τῶν Ἡρακλειδῶν ἢ Σανδανιδῶν καὶ τοῦ κράτους τῆς Λυδίας ἡ συμπύκνωσις πρὸς τοὺς χρόνους τοῦ Τρωικοῦ πολέμου (τοὺς κυμαινόμενους κατὰ τὰ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημνέναι μεταξὺ 1184 καὶ 218 π. Χ.) ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῆς πτώσεως τῆς Τροίας καὶ τῆς μεταθέσεως τῆς τοῦ κράτους δυνάμεως εἰς τὰς ἰδιαίτερας κατὰ τόπους δυναστείας, ἐξ ὧν ἰσχυροτάτη ἀπέβη περὶ τὰ τέλη τοῦ 8 π. Χ. αἰῶνος ἡ τῶν Μερναδῶν, ἣς ἰδρυτῆς ὑπῆρξεν ὁ τὸν Σανδωνίδην Κανδαύλην φονεύσας Γύγης ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Μερναδῶν (716—678 π. Χ.) ὁ ἐκτεινας τὸ κράτος μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἀνορθώσας οὕτω τὸ κράτος τοῦ Πριάμου, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Στράβων (Στράβ. ΙΓ' 590 Ἄβυδος δὲ Μιλησίων ἐστὶ κτίσμα, ἐπιστρέψαντος Γύγου τῶν Λυδῶν βασιλέως ἣν γὰρ ἐπ' ἐκεῖνον τὰ χωρία καὶ ἡ Τρωάδος ἄπασα, ὀνομάζεται δὲ καὶ ἀκρωτήριόν τι πρὸς Δαρδάνῳ Γύγας). Ἐπὶ τοῦ τρισεγγύου τοῦ Γύγου βασιλέως Κροίσου τοῦ Μερναδου τοῦ Λυδικῶν κράτος ὑπῆρξεν ἰσχυρότατον περιλαβὸν πᾶσαν τὴν ἐντὸς Ἄλφου Ἀσίαν, ἀλλ' ἠττήθη καὶ κατελύθη (549) ὑπὸ τοῦ Κύρου.

ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Πριάμου υἱὸς ἀπήγαγε τὴν Ἑλένην, εἰς δὲ τοὺς ἱκανοποιήσιν ζητοῦντας Ἑλληνας ἀπήντησαν οἱ Τρῶες ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἔδοσαν ἱκανοποιήσιν διὰ τὴν ἀπαγωγὴν τῆς Μηδείας. Ἀλλ' οἱ Πέρσαι λόγιοι οἱ ταῦτα ἀφηγούμενοι τῷ Ἡροδότῳ εἰρωνικῶς καὶ περιφρονητικῶς ἐλάλουν περὶ τῶν ἐπεισοδίων τούτων τῶν ἀρπαζομένων γυναικῶν, εἰς ἃ ἐπεισόδια οἱ Ἕλληνες ἀπέδιδον σημασίαν, οὐχὶ οἱ Πέρσαι. Ἀλλ' ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες ἔνεκα γυναικὸς Λακεδαιμονίας τοσοῦτο μεγάλην στρατιὰν συνήγειραν καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν Ἀσίαν καθείλον τὸ τοῦ Πριάμου κράτος, οἱ τε Πέρσαι καὶ οἱ ἄλλοι Ἀσιᾶται ἐθεώρησαν τοὺς Ἕλληνας πολεμίους «Τὴν γὰρ Ἀσίαν καὶ τὰ ἐνοικέοντα ἔθνεα τὰ βάρβαρα οἰκηγεῦνται οἱ Πέρσαι, τὴν δὲ Εὐρώπην καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἤγηνται κεχωρισθαι». Ταῦτα λέγει ὁ Ἡρόδοτος. Ὁ δὲ ὀλίγον μεταγενέστερος τοῦ Ἡροδότου Πλάτων (Νόμ. Γ' 685 C) τὴν ἀλληλεγγύην τῆς Ἀσίας πρὸς τὴν Τροίαν ἀνάγει μέχρι τῆς δόξης ὅτι ἡ Τροία ἀπετέλει μόνον τοῦ Ἀσσυριακοῦ κράτους («Καθάπερ οἱ περὶ τὸ Ἴλιον οἰκοῦντες τότε πιστεύοντες τῇ τῶν Ἀσσυρίων δυνάμει τῇ περὶ Νίνον (Νινευί) γενομένη θρασυνομένοι τὸν πόλεμον ἤγειραν τὸν ἐπὶ Τροίαν ἦν γὰρ ἔτι τὸ τῆς ἀρχῆς σχῆμα τὸ σφζόμενον οὐ σμικρὸν καθάπερ νῦν τὸν μέγαν βασιλέα φοβούμεθα ἡμεῖς καὶ τότε ἐκείνων τὴν συσταθεῖσαν σύνταξιν ἐδέδισαν οἱ τότε μέγα γὰρ ἔγκλημα πρὸς αὐτοὺς ἡ τῆς Τροίας ἄλωσις τὸ δεύτερον ἐγεγόνει τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκείνου ἦν μόνον»). Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος στρατεύων ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ἀποβὰς εἰς Τροίαν ἐτίμησε μὲν τοὺς τάφους τῶν ἐνταῦθα πεσόντων ἡρώων, ἀλλ' ἐτέλεσε καὶ θυσίαν ἐξιλαστήριον ἐν τῷ νομιζομένῳ οἴκῳ τοῦ Πριάμου τοῦ φονευθέντος ὑπὸ τοῦ νομιζομένου προγόνου τοῦ Ἀλεξάνδρου Νεοπτολέμου τοῦ Ἀχιλλέως. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐσήμαινεν οὐδετερότητα φρονημάτων ὡς πρὸς τὴν θέσιν αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν Τρῶων ἡρώων. Τοῦναντίον μάλιστα ἡ ἐν Ἐλεοῦντι εἰς τὸν Πρωτεσίλαον γενομένη ὑπ' αὐτοῦ θυσία καὶ ἡ δέησις αὐτοῦ πρὸς τὸν ἥρωα ἵνα τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀποβῇ εὐτυχέστερον τοῦ προτέρου μαρτυρεῖ ὅτι ἐθεώρει τὸν Τρωικὸν πόλεμον ἐπιχείρησιν Ἑλλήνων ἐναντίον τῆς Ἀσίας, ἐνῶ ὁ πρὸ ἡμιολίου περίπου αἰῶνος ἐν στρατείᾳ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπισκεψάμενος τὴν Πέργαμον τοῦ Πριάμου Ξέρξης καὶ θυσιάσας ἐνταῦθα βοῦς χιλίας τῇ Ἀθηνᾷ δὲν ἔδωκε δαίμα ἰδιαιτέρας στοργῆς πρὸς τοὺς Τρῶας ἥρωας οὔτε ἐφάνη θεωρῶν τὸν Τρωικὸν πόλεμον ὡς πόλεμον Ἑλλάδος ἐναντίον τῆς Ἀσίας. Ἀλλ' ὁ δύο χιλιετηρίδας μετὰ τὸν Ξέρξην ὡς ἠθικὸς τούτου διάδοχος τὸ Βυζάντιον ἐκπορθήσας καὶ ἐνταῦθα τὸν θρόνον αὐτοῦ στήσας Ὀθωμανὸς δυνάστης Μεχμέτ Β' ὁ πορθητής, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κριτοβούλου γραφόμενα, «ἀφικόμενος εἰς τὸ Ἴλιον κατεθεῖτο τὰ εἰρηπία τούτου καὶ τὰ ἔργα τῆς παλαιᾶς πόλεως Τροίας . . . προσέτι δὲ καὶ τῶν ἡρώων τοὺς τάφους ἱστορεῖ, Ἀχιλλέως τε (!) καὶ Αἴαντος (!) καὶ τῶν ἄλλων ἐπῆγει καὶ ἐμακάριζε τούτους τῆς τε μνήμης καὶ τῶν ἔργων καὶ ὅτι ἔτυχον ἐπαινέτου Ὀμήρου τοῦ ποιητοῦ» ὅτε λέγεται καὶ μικρὸν συγκινήσας τὴν κε-

φαλὴν εἰπεῖν : «Ἐμὲ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῶν ταύτης οἰκητόρων ἐν τοσαύταις περιόδοις ἐτῶν ἐκδικητὴν ἐταμιεύετο ὁ Θεὸς» ἐχειρωσάμην γὰρ τοὺς τούτων ἐχθροὺς καὶ τὰς πύλας αὐτῶν ἐπόρθησα καὶ Μυσῶν λείαν τε τούτων πεποίημαι. Ἕλληνες γὰρ ἦσαν Μακεδόνιοι καὶ Θετταλοὶ καὶ Πελαποννήσιοι οἱ ταύτην πάλαι πορθήσαντες, ὧν οἱ ἀπόγονοι τοσαύταις ὕστερον περιόδοις ἐνιαυτῶν νῦν ἔμοι τὴν δίκην ἀπέτισαν διὰ τε τὴν τότε εἰς τοὺς Ἀσιανοὺς ἡμᾶς ὕστερον καὶ πολλάκις ὕβριν αὐτῶν».

Πάντως ὁ ἀναγινώσκων τὰς ὑπὸ τοῦ Κριτοβούλου εἰς τὸ στόμα τοῦ Μεχμέτ τιθεμένας ῥήσεις θὰ ὑποθέσῃ ἴσως ὅτι ὁ δυνάστης οὗτος οὐ μόνον τοῦ Ὀμήρου ἔραστής ἦτο, ἀλλὰ καὶ κοινῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἱστορουμένων περὶ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου ὡς προκαλέσαντος ἔχθραν μεταξὺ τῆς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐκπροσωπούμενης Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Ἐν τῇ Περσικῇ καὶ τῇ Ἀραβικῇ γραμματείᾳ δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχῃ ἔχθρος τοιαύτης θεωρίας, ὁ δὲ Μεχμέτ Β' δὲν ἦτο μὲν ἀπαίδευτος, ἀλλὰ ἡ παιδείσις αὐτοῦ δὲν ἐξικνίτο μέχρι τοῦ ὕψους τῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ θέσεως τοῦ Τρωικοῦ πολέμου καὶ τοῦ παραχθέντος ἐντεῦθεν μεταξὺ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης (Ἑλλάδος) πολέμου. Εἶχεν ὅμως, ὡς φαίνεται, ἀμυδράς τινες γνώσεις καὶ περὶ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, ἐν δὲ τῇ ἐπισκέψει τῆς Τροίας εἶχεν, ὅπως πάντοτε, καὶ λογίους Ἕλληνας περὶ αὐτόν, οἵτινες διὰ τῶν περὶ Τροίας καὶ Τρωικοῦ πολέμου ἀφηγήσεων ἔδοσαν ἀφορμὴν εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Κριτοβούλου κατὰ τὸ σύνθηδες διακοσμηθεῖσας ὑπεραύχους καὶ ὑπερκόμπους δηλώσεις αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἂν ὁ Τρωικὸς πόλεμος ἦν ὁ δημιουργήσας, κατὰ Ἡροδοτεῖους καὶ Πλατωνεῖους παραδόσεις, ἀντιθέσεις καὶ ἐχθρότητας μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Ἀσιατικοῦ κόσμου, ἀντιθέσεις ἄλλως ἐκ τῆς ἀντιθέτου φύσεως τῶν δύο κόσμων οὕσας λίαν φυσικὰς καὶ ἀπαραιτήτους, παρήγαγεν οὗτος ἀντιθέσεις πολλῶν μείζονας καὶ ἱστορικῶς πολλῶν μείζονα σημασίαν κεκτημένας μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Λατινικοῦ κόσμου.

Ἡ Τρωικὴ Ρώμη καὶ ἡ ἀντίθεσις αὐτῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ διὰ τῶν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν εἰς τὴν Καμπανίαν καὶ εἰς τὸ Λάτιον διάδοσις τῶν ποιητῶν περὶ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου παραδόσεων ἐξήγειρε παρὰ τοῖς Πελασγικοῖς λαοῖς τῶν χωρῶν τούτων αἰσθήματα συμπαθείας πρὸς τὸν κατ' ἐπιφάνειαν ἀντίθετον τῷ Ἑλληνικῷ κόσμῳ φαινόμενον Πελασγικὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς, ἡ δὲ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ποιεήσεως διὰ τῶν ἡρώων αὐτῆς λαμπρομένη Τροία κατέστη κατὰ μικρὸν ὑποκείμενον λατρείας παρὰ τοῖς εἰρημένους λαοῖς, ἀφοῦ καὶ τὰ ἄγγεῖα τῆς Ἐτρουρίας, τέχνης πλαστικῆς ἀριστουργήματα, ἧτις δὲν ἦτο τοσοῦτο Πελασγικῆ ὄσον ἡ Ρώμη καὶ τὸ Λάτιον, ἐγένοντο μου-

σεῖον εἰκόνων καὶ παραστάσεων τῶν πολλῶν ἐπεισοδίων τοῦ Τρωικοῦ πολέμου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλληνικῆς μυθολογίας, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς Ὀδυσσεΐας πολλαὶ σκηναὶ παρεστάθησαν διὰ λαμπρῶν εἰκόνων ἐν τοῖς Ἐτρουσκικοῖς ἀγγείοις. Ταῦτα ἐξηγοῦσιν ἡμῖν ἀρκούντως σαφῶς πῶς οἱ ἥρωες τῆς Ὀμηρικῆς ποιήσεως ἐγένοντο ἥρωες μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Ἑσπερίαν. Ἄλλ' οἱ ἥρωες οὗτοι δὲν ἦσαν ἐκ τῶν Ἀχαιῶν τῶν καταστρεψάντων τὴν Τροίαν, ἀλλ' ἐκ τῶν θυμάτων τῆς καταστροφῆς ταύτης Τρώων, ὧν ἄλλως ἢ ἕνεκα τῆς Πελασγικῆς καταγωγῆς πρὸς τοὺς ἀρχαίους λαοὺς τῆς Ἰταλίας συγγένεια καὶ ἐκ τῶν παραδόσεων διεπιστοῦτο.

Ἄλλ' ὁ Αἰνείας ὁ γενάρχης γενόμενος νῦν τῆς Λατινικῆς μητροπόλεως τῆς Ρώμης Ἄλβας Λόγγας δὲν ἦλθε μόνος εἰς Ἰταλίαν ἀλλὰ μετὰ πολλῶν φυγᾶδων Τρώων, ὧν ἱκανοὶ ἐθεωροῦντο καὶ γενάρχη ἰδιαιτέρων ἐν Ρώμῃ ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν καλουμένων «Τρωικῶν» (*familiae Trojanae*), καὶ ἐν ταῖς οἰκογενεαῖς ταύταις ζωηραὶ διετηροῦντο αἱ περὶ Τροίας καὶ τῶν δῆθεν φυγᾶδων ἠρώων, καὶ μάλιστα πάντων τοῦ Αἰνείου παραδόσεις. Ἄλλ' ἡ ἱστορία τῆς εἰς Ἰταλίαν καὶ Λάτιον Ἀφίξεως τοῦ Αἰνείου, ἀνήκει εἰς ἱστορίαν ποιητικὴν ἠρωικήν, ἱστορίαν ἱεράν, ἣν δὲν δημιουργεῖ ὁ ἄνθρωπος μόνος, ἀλλὰ συνεργεῖ ἀμέσῳ τοῦ θεοῦ, ἡ δὲ Ὀμηρικὴ ἱστορία περιέχει «ἔργα ἀνδρῶν τε θεῶν τε». Ἡ Ρωμαϊκὴ ἱστορία, τὸ Ρωμαϊκὸν πολιτικὸν καὶ στρατιωτικὸν μεγαλεῖον, εἶναι ἔργον πάντως ἀνθρώπινον, ἔργον ἠρωικόν, καρπὸς μακρῶν καὶ μεγάλων ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ ἀγώνων τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἄνωθεν ἐμπνεύσει καὶ ἐνεργείᾳ βλέπει πάντοτε ὑψηλοτέραν τινὰ δύναμιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἔργων ἀνάγει εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ταύτην δύναμιν. Τοῦτο δὲ ποιεῖ πρὸ πάντων ἡ ποίησις. Οὕτω λοιπὸν ἅπαν τὸ ἔξαισιῶς μέγα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ρώμης ἀνθρώπινον παρεδόθη ὡς ἔργον θεῖον ἐν τοῖς θεοφάτοις κείμενον καὶ χάριν τούτων τελεσθέν. Ἡ παρ' Ὀμήρῳ πρόρρησις ἢ προφητεία περὶ τοῦ μέλλοντος μεγαλείου τοῦ οἴκου Αἰνείου ἢ ἀναφερομένη ἀκριβῶς εἰς τοὺς ὑπὸ τῇ Ἰδῆ βασιλεύοντος ἀπογόνου τοῦ Αἰνείου, ὧν ἐν μέσῳ περιπυρρῶς ἔζη ὁ ποιητής, ἀνηνέχθη εἰς τοὺς ἐξ Ἰταλίας καὶ ἐν Ρώμῃ Αἰνείαδας (1), τότε δὲ ἐπλάσθη ἐναντίον τῆς Ὀμηρικῆς παραδόσεως ὁ μῦθος ὁ περὶ φυγῆς τοῦ Αἰνείου εἰς τὴν Ἰταλίαν, φυγῆς γενομένης διὰ μυρίων πλανῶν, περιπετειῶν, κινδύνων καὶ καταδιωγμοῦ ἐνεργουμένου ἐκ μέρους τῆς μισούσης τοὺς Τρῶας καὶ τὴν τελεῖαν ἐξολόθρευσιν τούτων ζητούσης Ἥρας Καὶ ἡ ἱερά ἱστορία αὕτη πα-

ρεδόθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου Λατίνου ποιητοῦ τοῦ ζῶντος ἐν οἷς χρόνοις ὁ εἰς τὸν Αἰνείαν ἀνάγων τὸ γένος καὶ τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ Ὀκταυιανὸς Αὐγούστος ἐγένετο ὑπέρτατος ἄρχων τῆς Ρωμαϊκῆς πολιτείας. Ἐν τῇ θαυμασίᾳ ταύτῃ ποιητικῇ εἰκόνι ἅπανα ἢ ἐκ τῆς ἱστορίας γνωστῆ τῷ ποιητῇ ἱστορία μεθίσταται εἰς τὸν ποιητικὸν κόσμον καὶ ἱστορίαν «ἀνδρῶν τε θεῶν τε». Οἱ Αἰνείαδες ἐν τῷ ἀπηνεὶ καταδιωγμῷ τῆς Ἥρας τῷ ἐνεργουμένῳ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν συνδρομῇ καὶ ἄλλων θεῶν περιέρχονται εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον τοῦ ἀφανισθῆναι διὰ παντός. Ἡ τοῦ Αἰνείου θεὰ μήτηρ Ἀφροδίτη δακρυχοοῦσα καθικετεύει τὸν Δία πατέρα ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ. Ὁ Ζεὺς παραμυθούμενος αὐτὴν ἀναγκάζεται νὰ ἀποκαλύπτῃ αὐτῇ τὰ ἀπόρρητα, αὐτῷ μόνῳ γνωστά, θέσφατα (*arcana*), ἐνθα εἰκονίζεται ἅπαν τὸ μέγα μέλλον τῆς Ρώμης καὶ τῶν *Αἰνειαδῶν* Ἰουλιῶν Καισάρων, τὸ μεγαλεῖον κράτους Ρωμαίων ἐκτεινόμενον ἐπὶ Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν καὶ ἐξικνούμενον μέχρι Ὠκεανοῦ καὶ τῶν περάτων τῆς Οἰκουμένης. «Ἀρχὴν ἐτέρμονα ἔδωκα αὐτοῖς (*Imperium sine fine dedi*)» λέγει ὁ Ζεὺς. Ἄλλ' ἐν τῷ οὕτῳ δημιουργουμένῳ παγκοσμίῳ τῆς Ρώμης κράτει δὲν λησμονεῖται καὶ ἡ μεμαξὺ Ἀχαιῶν καὶ Τρώων ἐχθρότης. Ἄργος, Μυκῆναι (ἡ ἔδρα τοῦ Ἀγαμέμνονος), Φθία (ἡ πατρίς τοῦ Ἀχιλλέως) θὰ κατακτηθῶσι καὶ θὰ ὑποταχθῶσιν (ὡς ἐγένετο) εἰς τὸ κράτος τῶν Αἰνειαδῶν. «Θὰ ἔλθῃ χρόνος ὅτε ὁ οἶκος τοῦ Ἀσσαράκου (πάππου τοῦ Αἰνείου) ὑποδουλώσει ἑαυτῷ τὴν Φθίαν (πατρίδα τοῦ Ἀχιλλέως) καὶ τὰς λαμπρὰς Μυκῆνας, καὶ θὰ δεσπόσῃ τοῦ ἠττημένου Ἄργους», λέγει ὁ Ζεὺς κατὰ τὰ ἀπόρρητα θέσφατα τῶν οὐρανῶν. Οὕτως ἢ ἐπὶ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἐπέκτασις τῆς τῶν Ρωμαίων ἀρχῆς θεωρεῖται τιμωρία τῶν πορθητῶν τῆς Τροίας καὶ ἐπανόρθωσις καὶ ἀποκατάστασις τοῦ κράτους τοῦ Τρωικοῦ ἐφ' ὅλου τοῦ κόσμου. Καὶ πᾶσα ἢ μεταξὺ Ρώμης καὶ Ἑλλάδος ἱστορικὴ ἀντίθεσις μεθίσταται παιητικῶς εἰς τὴν μεταξὺ Τροίας, Τρώων καὶ Ἀχαιῶν. Καὶ ὅμως ἡ γῆ τῆς Τροίας εἶναι μὲν γῆ ἱερά τοῖς Ρωμαίοις, ἀλλὰ πρέπει νὰ μὲν ἀοίκητος. Ὅτε ὁ Ὀκταυιανὸς Αὐγούστος μετέβαλε τὴν «ἀκριβῆ δημοκρατίαν» τῆς Ρώμης εἰς ὄνοματι δημοκρατίαν, πράγματι δὲ αὐταρχίαν, καὶ ἐξήτησε νὰ μεταβιβάσῃ τὸ κέντρον τοῦ κράτους εἰς τὸ ἱερὸν Ἴλιον, μεγάλη ἠγέρθη διαμαρτυρία τῆς κοινῆς γνώμης ἐναντίον τοῦ τοιοῦτου βουλευματος ἐκφρασθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεγάλου ποιητοῦ Ὀρατίου παριστῶντος τὴν Ἥραν κηρύττουσαν ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν θεῶν ἐν οὐρανῷ ὅτι ἐπὶ τοσοῦτο μόνον θὰ ἀνέχηται τὴν δύναμιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ρώμης ἐν τῷ κόσμῳ, ἐφ' ὅσον τὸ Ἴλιον θὰ μὲν πεδίον ἔρημον ἀνθρώπων, χρήσιμον μόνον εἰς βοσκήματα. Βραδύτερον ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, μέλλον νὰ μεταθέσῃ τὸ κέντρον τοῦ κράτους εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἐσκέφθη ἐπὶ μίαν στιγμὴν περὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀλλὰ μετὰ τινος δισταγμοῦ προουτίμησε τὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου. Οὕτω τὸ Ἴλιον, τὸ γεννῆσαν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ τὴν Ρώμην, χάριν αὐτοῦ τοῦ μεγαλείου τῆς Ρώ-

(1) Πρὸβλ. τὸ τοῦ Ὀμήρου «Αἰνείαιο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει καὶ παίδων παῖδες» πρὸς τὸν Στράβωνος ΙΓ' 608 «Τινὲς δὲ γράφουσιν «Αἰνείαιο γένος πάντεσσιν ἀνάξει καὶ παῖδες παίδων», τοὺς Ρωμαίους λέγοντες».

μης ἔμεινε διὰ παντός ἔρημον, ἕωσοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη τοῦ Σχλήμαν καὶ τοῦ Dörpfeld ἔδωκεν εἰς τὸν τόπον λάμπριν ἠθικὴν καὶ ἤρξατο ἐλκύουσα πρὸς αὐτὸν φιλόστοργας καὶ φιλαρχαίους θεωροῦς καὶ προσκυνητάς.

Ἐμήκυνα τὸν περὶ τῶν Τρωικῶν λόγον, διότι ἡ Τροία εἶναι τὸ μέγιστον τῶν ποιητικῶν ἅμα δὲ καὶ ἱστορικῶν μνημείων τοῦ Πελασγικοῦ κόσμου, τοῦ ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Πελασγικῆς Ρώμης νικήσαντος τὸν νέον κόσμον τὸν Ἑλληνικὸν καὶ ὁμῶς πνευματικῶς ὑπὸ τούτου ἠττηθέντος καὶ ἀπορροφηθέντος, τοῦλάχιστον, ἐν Ἀνατολῇ (1). Ὁ Τρωικὸς πόλεμος φαίνεται ὡσεὶ τι ὄριον μεταξὺ τοῦ Πελασγικοῦ ἢ προελληνικοῦ κόσμου καὶ τοῦ κόσμου τοῦ Ἑλληνικοῦ. Ἄλλ' ὡς ἤδη ἐρρήθη, ὄριον ἀσφαλῶς καθορισμένον μεταξὺ τῶν δύο περιόδων δὲν δύναται νὰ ὑπάρχη. Πολλὰ τοῦ Πελασγικοῦ κόσμου εἰσδύουσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ πολλὰ τούτου ἀνατρέχουσιν εἰς τὸν Πελασγικὸν καὶ ἐπαναλαμβάνονται ἐν τῷ Ἑλληνικῷ, ὡς γενήσεται τοῦτο δῆλον καὶ ἐν τῇ ἀφηγήσει τῆς ἱστορίας. Διὰ τῶν μέχρι νῦν περὶ Πελασγῶν καὶ Πελασγικοῦ προελληνικοῦ κόσμου εἰρημένων ἐζητήσαμεν ἀπλῶς νὰ δώσωμεν γενικὴν τινα ἐν σκιαγραφίᾳ εἰκόνα τοῦ προελληνικοῦ κόσμου τούτου.

(1) Ἄλλ' οὔτε ἡ Τροία ὑπῆρξεν ἡ μόνη χώρα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ἢ γενομένη οὕτως εἰπεῖν μητρόπολις μέγιστος ἐν τῇ Δύσει παγκοσμίου κράτους οὔτε ὁ Αἰνεῖας ὁ μόνος ἦρως ὁ Ἕλλην ἢ Ἑλληνοπελασγός, ὁ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἢ Ἑλληνοπελασγικῆς Ἀνατολῆς διὰ τῶν πτερόγων τῶν ποιητικῶν θρύλων ἐν τῇ ιδέᾳ καὶ τῇ φαντασίᾳ τῶν λαῶν ἀπ' Ἀνατολῆς εἰς τὴν Δύσιν μεταπτάς καὶ μεταστάς καὶ διὰ τῆς ἐξαισίας ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς αἰγλης, ἣν περιεβλήθη ὑπὸ τῆς ποιήσεως ἢ ποιητικῆς παραδόσεως, γενόμενος θρυλικὸς ἰδρυτὴς τοῦ παγκοσμίου κράτους τῆς Δύσεως τοῦ ἐπεκταθέντος καὶ ἐπιβληθέντος ἀπὸ τῆς Δύσεως ἐν ἰδιότητι καὶ χαρακτηριστῆρι τῆς Δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολῆν. Χίλια καὶ πλέον ἔτη μετὰ τὸν Αἰνεῖαν ὁμοία περίπου ἱστορία ἐπανελήφθη ἐν τῷ παγκοσμίῳ κράτει τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ ἐκ τῆς ἑλληνίζουσης χριστιανικῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς ἱερᾶς κοιτίδος καὶ μητροπόλεως πασῶν τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν, ἐκ τῆς ἑλληνίζουσης χριστιανικῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ Ἀντιοχείας, μετὰ τὴν τοῦ Σατῆρος εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν, εἰς τὴν Δύσιν καὶ δὴ εἰς τὴν νέαν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν Βαβυλῶνα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, Ρώμην, μεταστὰς ἀπόστολος Πέτρος οἰοῖ ὑπὸ θείας καὶ οὗτος πορρήσεως ἐλαυνόμενος ἔθηκεν ἐν Ρώμῃ ὡς ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης (ὡς πρὸςβεύει ἡ τε Καθολικὴ καὶ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία, ἀρνοῦνται δὲ οἱ Προτεστάνται) τὰ θεμέλια τοῦ παγκοσμίου κράτους τῆς Ἐκκλησίας ταύτης τῆς ἀξιούσης νὰ ἄρχῃ καὶ Ἀνατολῆς καὶ Νέας Ρώμης καὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸ ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Αἰνεῖου ἰδρυθὲν *Καπιτώλιον* ἀπὸ Κεφαλῆς τῆς τοῦ κόσμου κυριαρχίας (Caput regum) μετέστησαν εἰς Κεφαλὴν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν Πέτραν τοῦ Πέτρου (Saxum Petri), εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου προρρηθεῖσαν Πέτραν τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἐνταῦθα δέ, ὅπως ἐν τοῖς περὶ Αἰνεῖου, ἐμαρτυρήθη τρανώτατα ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους κηρυχθεῖσα ἀλήθεια τῆς ὑπεροχῆς τῆς ποιήσεως ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου, τῶν ἰδεῶν ἐπὶ τοῦ φαινομένου κόσμου τῶν πραγμάτων.

ΤΕΛΟΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐν σελ.	11	στίχῳ	12	γραπτέον :	καὶ Αἰγυπτίους
>	>	41	>	12	> τοῦ Ἀφῆκ ἢ τῆς Ἀφεκᾶς
>	>	104	>	30	> εὐρυνε
Αὐτόθι Σημ. 2 στίχ. 4 ὁ αὐτὸς τῷ Ὀμηρικῷ Τρωικῷ ἢ Φρυγικῷ Δάφης.					
Ἐν σελ.	117	Σημ.	1	στίχ. 3	προσέταξα
>	>	123	στίχ.	27	γραπτέον (Ἀχάσβε(ος Ἐβρ.) Ἀσσοῦηρος παρὰ (τοῖς Ο'. Σα'αரசᾶ Περσ.
>	>	127	>	19	> καίπερ πρὸς τοῖς ὀνόμασι Πέρσης καὶ Μῆδος
>	>	>	>	28	> Δξιγγισχάν
>	>	>	>	31	> ἐκπολιτιστικὸς σκοπὸς
>	>	128	>	34	> ἀναπτυχθέντα
>	>	>	>	4	> ἐνοήθη
>	>	>	>	32	> ἐπὶ τὴν Εὐρώπην ἐπιθέστω
>	>	168	>	>	Σίνοι καὶ Σῆρες
>	>	>	>	28	> Ἰουστίνου Β'.
Αὐτόθι Σίνοι καὶ Σῆρες					
>	>	209	στίχ.	16	γραπτέον Μακεδωνῶν ἢ Μακεδόνων (Α. 56)
>	>	210	>	2	> μετέπειον
>	>	218	σημ. στίχ.	16	> μὴδὲ εὐρωπαϊκὴν μὴδὲ τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λα- [τινικὴν γραμματικὴν
>	>	>	>	26	> βρόμος
>	>	214	>	5	> γελοιωδέστερον
>	>	>	>	6	> Λεπτοσλαυικὸν
>	>	215	>	1	> παρεισεφθάρησαν
>	>	>	>	17	> ἀδελφὰ τοῖς ὑπὸ τούτων εἰρημένοις
>	>	>	>	19	> ὁ δέ, τούτων οὕτως ἐχόντων ἐπιχειρῶν
>	>	216	>	23	> ἀποπειραθέντας
>	>	>	>	25	> λέγοντα δῆθεν οἱ Αἰτωλοὶ
>	>	>	>	30	> ἀγνωστότατοι τὴν γλῶσσαν
>	>	217	>	4	> τὴν τοῦ ἑλληνικωτάτου Μοναστηρίου

Τὰ κατὰ τὴν σελίδα ταύτην διρθωτέον ὡς ἑξῆς :

ἀγωνιζομένη τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

§ Βιθνοὶ Μαριανδνοὶ. Βιθνοὶ καὶ Μαριανδνοὶ δὲν ἦσαν γνωστοὶ ἔτι εἰς τὸν Ὀμηρον.

Ἐν σελ. 315 ἐν τῇ ὑποσημ. ἀρ. 2 γραπτέον Μαρινάτος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ - Π.Τ.Δ.Ε.
ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ - ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΣΧΟΛΙΚΟΥ
ΜΟΥΣΙΚΑΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ (Δ.Π.Ε.Σ.Μ.Υ.)
ΑΡΧΕΙΟ - ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΔΕΥΜΑΤΕΙΟΥ &
ΠΑΙΔ. ΔΗΚΑΔΗΜΙΑΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ (Α.Φ.Δ.Κ.Η.)
ΑΡΙΘΜ. ΕΙΣΑΓ. 6321
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓ. 14-6-2011
ΤΑΞΗ, ΑΡΙΘ. ΔΕΥ. 935 ΕΑΡ

